Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
11 B
27

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
14-37-6-39

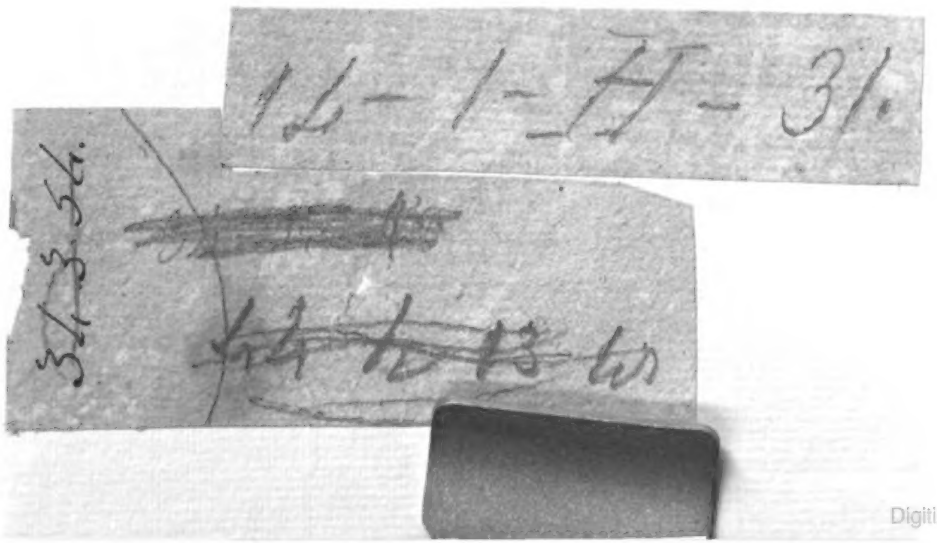

Digitized by Google

IOANNIS WIERI,

Illustrissimi Ducis Iuliæ, Cliviæ, &c.
quondam Archiatri

OPERA OMNIA.

QUORUM

Contenta versa pagina exhibet.

Editio nova & hactenus desiderata.

Accedunt Indices Rerum & verborum copiosissimi.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

AMSTELODAMI,

Apud PETRUM VANDEN BERGE, sub Signo
Montis Parnassi.

ANNO MDCLX.

Digitized by Google

ELENCHUS
OPERUM
IOANNIS WIERI.

I.

DE PRÆSTIGIIS DÆMONUM, *& Incantationibus ac Veneficiis Libri ſex. Ab auctore ſexies aucti & recogniti, juſta Exemplar Baſilienſe* 1583.

II.

LIBER APOLOGETICUS, *& Pſeudomonarchia Dæmonum.*

III.

DE LAMIIS LIBER, *& de Commentitiis Ieiuniis.*

IV.

DE IRA MORBO, *ejuſdem Curatione Philoſophica, Medica & Theologica Liber.*

V.

OBSERVATIONES MEDICÆ RARIORES, *quibus accedit, Liber ſecundus, nunc demum ex Germanico Idiomate, in Latinum tranſlatus.*

Digitized by Google

Magnificis, Nobiliſſimis, Ampliſſimis, Spectatiſſimiſque

DOMINIS

D. CORNELIO DE GRAEF,

Toparchæ de Zuyd-Pols-broeck, &c.

D. IOHANNI HUYDECOPER,

Equiti, Toparchæ in Maerſeveen, Neerdijck, &c.

D. HENRICO SPIEGEL.

D. SIMONI VAN HOORN, I.V.D.

POTENTISSIMÆ AC TOTO ORBE CELEBRATISSIMÆ CIVITATIS AMSTELODAMENSIS CONSULIBUS MERITISSIMIS, DIGNISSIMIS.

UT ET

D. NICOLAO TULPIO,

Medicinæ Doctori celeberrimo.

D. CORNELIO WITZENIO I.V.D.

EJUSDEM CIVITATIS EX CONSULIBUS THESAURARIIS FIDELISSIMIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Magnifici, Nobiliſſimi, Ampliſſimique Domini

THemiſtius cognomento εὐφραδὴς, (quod interpretari licet SUADAM) amæniſſimum aurei ſeculi germen, cum animadverteret Imperatorem, quaſi quendam terrarum

 Deum,

Digitized by Google

Deum, maxima veneratione ab hominibus coli, pretioſiſſimiſque muneribus, maxime coronis aureis & gemmeis communi civitatum gratulatione donari; ne ipſe tot obſtrictus nominibus, in eo munerando defuiſſe videretur; excogitavit aliquid ſane Conſtantino ſuo dignum. Coronam ſcilicet non auro gemmiſque diſtinctam, non duodenis radiis antiquo ritu illuminatam; ſed ex pulcherrimis Philoſophiæ floribus, ex viridiſſimis Academiæ lauretis concinnatam: quam ipſe texuerat συλλεξάμενος ἐκ τῶν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους λειμώνων. Næ eo munere & Philoſophiam velut in ſolio Imperatorio collocavit, & tanto aliorum munificentiam intervallo anteceſſit; quanto fortunæ bonis veriſſimi animorum theſauri, hoc eſt, ſapientiæ inventa antecellunt. Verum pace Themiſtii dictum eſto. Superiori ſeculo, JOANNES WIERUS Domo Gravienſis, Medicus & Philoſophus undiquaque doctiſſimus, non quidem Principi alicui, ſed VERITATI atque corporis animiq; SANITATI, ſertum longe floridius ad pulchritudinem, ad venuſtatem gratius, atque ad diuturnitatem perennius, in Horto Sapientiæ ex omnium coronamentorum elegantia elaboravit. Dum enim *veteres avias* (ut cum Perſio loquar) *de pulmone revellit*, diaboli ejuſque ſatellitum fraudes detegendo,

Digitized by Google

gendo, innoxios Magiæ ſuſpicione liberando, illos qui alimento ſe non indigere jactabant, proſtituendo, ac denique morbis conclamatis præſidium non ex Orco, ſed interioribus Medicinæ penetralibus ſollicitando: quicquid eruditum ex officina Sapientum prodierat, quicquid ut in Arce collocandum in Palladia incude ab hominibus limatiſſimis erat fabricatum, quicquid ex arcanis Encyclopædiæ myſteriis, ex Ecademi Heroo, meliore metallo formata ingenia deprompſerant, quicquid denique omnis ætas, omnis regio, omnes Philoſophorum labores pepererant, in hanc ſuam Coronam, quaſi Gygis aut Apollonii theſaurum, elegantiſſima artificioſiſſimaque manu congeſſit: ut ei merito velut Isii Ægyptii veſtibulo elogium iſtud πάνσοφον inſcribas, Ἐγὼ εἰμὶ πᾶν τὸ ὂν καὶ γεγονὸς καὶ ἐσσόμενον. Non diffitendum, Invidiam, quæ comes ſolet eſſe virtutis, atro loliginis ſucco non tam inficere, quam obſcurare laboraſſe præfulgidum Coronæ hujus jubar; at quam irrito conatu, patet ex gemina Apologia huic noſtræ Editioni ſuperaddita. At, cum nihil ſub Sole ſit conſtans & ſtabile, atque ipſa ſidera ſuas habeant maculas & Eclipſes, Corona hæc toto alias orbe celebratiſſima, per præpoſterum ſtudium, aut verius fatum hominum

Digitized by Google

noſtri ordinis, (Typos ſuos ut plurimum deſtinantium Æternitati librorum deteriorum)parum quin diſſoluta,ſi non ignorantiæ tenebris oppreſſa fuit. Eoque, ego, qui nomen meum inter eos profiteor, quos Magnus Eraſmus ſæculorum ſoſpitatores vocare ſolet,officii mei eſſe ratus ſum, pro reſtauranda hac corona, omnes librorum lemniſcos ad eam pertinentes conquirere, quod perſuaſum haberem,lumen quod ex iis radiat,cujuſcunque conditionis hominibus tum erudiendis tum oblectandis ſervire plurimum. Ac quoniam nullum detrectavi laborem, ſub inde Herculeo parem,nec ullis peperci ſumptibus(permagnos feci,dum per totum ferme orbem diſperſos libros colligo, & quoſdam ex Germanico idiomate in Latinam linguam transferri curo)Deus è cœlo conatui huic benedixit:atq; eodem favente hanc præfulgidam coronam omnibus ſuis lemniſcis & ramentis inſtructam, primus congeſſi, ordinavi,polivi.Quum vero hæc ipſa ritu & cæremoniis amplius initianda ſit;nulli occurrerunt, præter vos, Viri Magnifici, Nobiliſſimi, & Ampliſſimi,quibus ea offerri mereatur.Vos enim per virtutem eruditi, per eruditionem optimi, tanta prudentia & laude civitatis maximæ, & ſub alio quoque ſole potentiſſimæ. Quietem & felicita-

tem

Digitized by Google

tem procuratis,ut obſtupeſcant peregrini,ringantur injuria. Glorioſiſſimo Imperat. Ferdinando I. quærenti, qua ratione tanta hominum multitudo,quam tum Noriberga mænibus ſuis complectebatur,in officio contineri poſſet,Joannes Tucherus Conſul reſpondit: *Bonis verbis,& aſperis pœnis.* Iiſdem artibus, vos quoque, cives & inquilinos veſtros in officio continetis; ſimul, non modo Mercurium iis quam propitium redditis,dum urbem veſtram(quæ jam diu audit orbis Epitome) Orientis & Occidentis divitiis locupletatis; ſed Minervam quoque faventiſſimam;dum omnigena ornamenta literaria,& liberalium ingeniorum exercitia,quibus celeberrimæ quoque Academiæ deſtituuntur,velut Mercurialis ſtrepitus linimenta, regiis impenſis procuratis. Patiamini ergo, Domini Clementiſſimi,hanc coronam,quam ſera poſteritas Colophonio calculo comprobabit, foribus veſtris & Tholo publicæ Bibliothecæ (quam inſtructiſſimam habetis) ſuſpendi, ſimul favete conatibus hujus veſtri civis,qui Deum rogat bono reipublicæ perennare atque feliciter rem gerere poſſitis, ſimulque manet

Magnificarum Dominationum Veſtrarum humillimus cliens

PETRUS VANDEN BERGE.

Amſtelodami
cIↃ IↃC. LX.

Digitized by Google

IOANNES WIERVS.

ANNO ÆTATIS LX SALUTIS M. D. LXXVI.

Εἰς Ἰωάννην τὸν Βιῆρα ἰατρὸν
Γ. φαλκεπυργίτην.

Ἦρξε βίου ὁ Βιῆρος ἰοῦ μέγας ἔρχεται ὠκὺς
Ὑστὴρ τοσσερίς κ' ἑξημίσεσι φθίσι,
φάρμακα δὲς τοσσερῖς βιοτήσια τῆς ὑγιείας,
Ἤτια δυμοφθόρα φάρμακα πᾶσι χόλος.

Εἰς τὸν αὐτόν.

Σώματος ἀνδρομέδα ἐ μὲν μίτον, ἄφατα εἰ ἄλλα,
Ἀλλὰ σὺ καὶ ψυχῆς εἶδος ἀκεσσάμενος.
Τοὔνεκα καὶ τιμῆες πάσαν σοφίσατο δόξαν,
Ὅσσην τῆς ψυχῆς σῶμ' ἀμεινότερον.

ed by Google

VITA
IOANNIS WIERI.

Floruit circa annum 1570.

GERMANIA *eſt univerſa in ſuperiorem & inferiorem diſtributa: quæ* Belgium & Gallia Belgica *appellatur. In hac natum accepimus* JOAN. WIERUM *Latino cognomento* Piſcinarium, *quo apud exteros notior fuit, domo honeſtiſſimâ, patre* Theodoro, *matre* Agnete, *ſub annum Chriſti* milleſimum quingenteſimum, decimum quintum, *in oppido circa Moſam ad Brabantiæ limites ſito,* Gravia *nuncupato. A puero ad literas adhibitus ſtatim indolis egregiæ documenta dedit præclara. Pervenit deinde in* Henrici Cornelii Ægrippæ *notitiam: cujus aliquandiu ſe uſum eſſe inſtitutione fatetur: cum &* præceptorem & herum ſuum venerandum **vocet. Apud hunc ſcribit legiſſe ſe partem librorum* Steganographiæ Trithemii *ſcriptum, cum figuris & ſpirituum nominibus, eamque inſcio illo exſcripſiſſe. Quid verò de ejuſmodi ſenſerit, * ibidem indicat:* præſtigias, *inquit:* oſtentant, non miracula: quæ non DEI adſiſtentia; ſed permiſſione ob hominum incredulitatem, & dæmonum pactione ſortiuntur effectum.

Ioannis Wier. Piſcinarius dictus.

Gravia oppidum H. Cornel. Agrippæ præceptor Wieri.

** Wier. l. III. de præſtig. dem. c. 22. & 38. Steganographia Trithemii.*

** Lib. 2. de præſtig. cap. 6.*

Quemadmodum autem omnes, quotquot in literis excelluerunt, multa tulerunt & fecerunt: ita & ipſe literis abditus primis earum jactis fundamentis, publica ad Lycea ſeſe contulit, illud poëtæ cogitans:

——— tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.

E. Germania itaque egreſſus Lutetiam *Pariſiorum venit, ac mediçis potiſſimùm operam dedit. Lutetiâ* Aureliam *acceſſit, ubi* Natalis Ramardi, *medici regii filios duos,* Natalem *apud S. Lazarum in ſuburbiis Priorem, &* Ioannem *cum* Ioanne Verreto *nepote, inſtituendos ſuſcepit: eoſque paulò poſt Pari-*

Lutetiam venit Wierus. Inde Aureliam.

* *

ſios

Digitized by Google

* Anno 1534. *sios reduxit. Eo autem * tempore Aureliam venit, quo tragœdia accidit, cum Prætoris Aurelienſis uxore defunctâ & monachis mendicantibus: quam* Sleidanus *deſcribit. Generis igitur humani, ubi à* DEO *diſceſſeris, artem conſervatricem, medicinam dico amplexus, & ab iis quæ ſunt [illegible] egregiè inſtructus, magnis itineribus eo in ſtudio progreſſus eſt: celeriterque ad metam, inſignibus doctoralibus non precariò obtentis, pervenit.*

In Africam proficiſcitur. *Peregrinatione deinde ſuſceptâ, in* Africam *trajecit, ubi quæ viderit circulatorum & Theraphim genera, ipſe recenſet in* * lib. 2. cap. 13. Et in Cretam. * commentariis de præſtigiis dæmonum. *Pervenit & in* Cretam *inſulam: ubi hoc ſe, quod ferè fidem ſuperet, vidiſſe narrat. Ruſticus in quodam tumultu ſagittâ circa dorſum impactâ, vulneratus fuit; evulsâ ſagittâ ferrum in thorace eſt relictum. Chirurgus vulnus ſanat, fruſtra quæſitâ cuſpide. Poſt biennium juxta alvum ea excidit ſemiexeſa. Hæc ipſe.*

Fit archiater princip. Clivienſis. * Anno 1550. *Domum ad ſuos reverſum, ut virtus latere neſcit, illuſtriſſimus princeps* Guilielmus *Clivia dux, ad ſe eum * invitavit: ut à curâ corporis ac valetudinis ſibi eſſet. Id officium cum* viginti *vel* triginta *quaſi annis fideliter obiiſſet: non ſuo ſolum principi acceptus gratuſque; ſed & compluribus aliis comitibus ac magnatibus à medicinis, verèque* [illegible] *fuit.*

Accidit ipſo tunc in aulâ Clivenſi agente, quod ſilentio involvendum minimè videtur. Unnæ *in comitatu Marchiæ,*

Puella ſine cibo & potu vivere credita. Sed falsò. *fuit puella quædam* duodecim *annorum* Barbara, *à lethali decubitu nihil cibi aut potus adſumſiſſe credita. Eam cum* WIERUS *vidiſſet toto corpore benè habitam & agilem, ſed ventre collapſo: meram impoſturam eſſe, ingenuè teſtatus eſt. Tandem impetrat ut examini ſuo in ædibus, quas Clivia habebat, principis decreto committeretur. Hic puellæ clam obſervatæ ſtatim detecta fuit verſutia & dolus: dum ubi ubi potuit, clanculum eſculenta & poculenta ſurripuit. Tametſi verò pœnam & paren-*

Digitized by Google

parentes virgunculæ & ipſa puella cum ſorore, antea ciborum ſubminiſtratrice, meriti eſſent: tamen WIERO *deprecante princeps illis ignovit, ſenatu Unnenſi ſeriò reprehenſo; qui ſibi-tam ſtupidè à puellâ paſſus eſſet imponi. Hæc fuit comœdiæ illius cataſtrophe, paulò lætior illâ, quæ * Eſlingenſem virginem manſit.*

* De qua Cruſius lib. 11. part. 3. cap. 20. annal.

Tandem fatis conceſſit vir benè de Repub. literaria, quin & de ſagarum genere meritus. Nam apud ducem illum dum verſatur, non ſine ſuſpiriis aliquoties vidit multos Chriſtiani vulgi, præſertim vetulas, ob veneficii ſuſpicionem in carceres compingi: quæſtionibus ſubjici; flammis exuri. Id ei anſam præbuit; ut laudatum multis ſcripſerit opus de venefici & ſagis: *in quo quantum in Theologiâ, in Iurisprudentiâ, Medicina, Philoſophiâ profecerit; re ipſâ declarat; argumenta ex illarum diſciplinarum fontibus deſumta adferendo. Etſi autem eo ſcripto operam non luſit, cum ex magiſtratibus non pauci eo nomine gratias ipſi egerint: quippe qui prudentiores cautioreſque eo ſcripto facti eſſent: non defuerunt tamen; qui in eo & reprehenderent non pauca; & in certamen provocarent. Inter hos fuit* Paulus Scalichius, Joannes Campanus Leo Suavius: *nec* Joanni Brentio *uſquequaque ſatisfeciſſe videtur.*

Opus de veneficis & ſagis.

Adverſarii Wieri.

Floruit amicitiâ virorum eâ tempeſtate magnorum. In Gallia familiariter uſus eſt multis non obſcuri nominis viris, potiſſimum medicis. Gerardo Fabro Cadurcano, Vitali Beſumbæo, Joachimo *quodam ex Provinciâ oriundo*, Michaële Villanovo, *& aliis. In patria verò* Joanne Echtio, Bernhardo Cronenbergio, Huberto Fabro *medicis Colonienſibus, aliiſque permultis in germaniâ & extra eam doctrinæ laude claris viris.*

Amici.

Corpore fuit ſatis compacto viribuſque integris adeò, ut de ſe commemoret : dies aliquando quatuor illæsè abſque omni cibo & potu ſanum vixiſſe: imò longiùs ferre jejunium potuiſſe:*

Valendo.

* lib. de commentit. jejuniis.

Digitized by Google

tuisse : nisi quid grævius sibi ex continuis vigiliis fuisset veritus.

Fratres habuit duos Arnoldum & Matthiam : *cum quibus domi paternæ hoc se observasse* * *scribit admodum puerum, non sine ingenti terrore. In tabulato (sub quo forte dormiebant) asservabatur magna lupuli copia, unde quæstum pater faciebat. Quoties igitur venturi essent emptores : lares narrat fuisse auditos : atque saccorum per scalas devolutorum strepitum imitatos, omine semper fausto & veraci. Audit enim diabolus mercatores, aliquò mercium causa profecturos, de illis anteà inter se colloquentes : videt iter ingredientes. Itaque apud eos, ad quos illi tendunt, sua antè agitat ludibria ; ut pronunciasse futura videatur.*

* Lib. de præstig. cap. 14.

Lares satyrorum præsidii.

Digitized by Google

MARTINI SCHOOCKI

Profeſſoris in Academia Groningæ & Ommelandiæ Judicium de libris JOANNIS WIERI, inſcriptis

DE PRÆSTIGIIS DÆMONUM.

UT invidia eminentia præ cæteris petere ſolet; ita ſapientes atque eruditos perpetuo comitatur, quod ſoli non ſolum audiant, ſed re ipſa quoque ſint homines. Maxime vero infeſta eſt ingenii monumentis, in quibus poſt cineres & favillas quoque certo vivere poſſent, niſi ea ſupprimere, non quidem è vulgo homines, ſed illi ipſi, qui docti haberi cupiunt, omnibus modis laborarent. Fatum hoc non hujus illiuſve ſolum libri, aut Scriptoris, ſed omnium, quotquot in librariis & Bibliothecis noti ſunt. Plato, cui ipſa Invidia teſtimonium hoc perhibere cogitur, quod fuerit omnium, quicunque ſcripſerunt, aut locuti ſunt, & copia dicendi & gravitate princeps, per ſcomma aureus vocatus eſt ab Epicuro: in illius quoque Dialogis plerique confuſionem jam olim notarunt, atque ſi credimus Athenæo, contra illos librum quoque ſcripſit Theopompus Chius, contendens pleroſque mendaces & inutiles eſſe. Diſcipulùs Platonis Ariſtoteles, quo nihil politiùs aut acutius ſe noſſe teſtatur Marcus Cicero, florentibus adhuc Athenis, ſcriptorum & morum ſuorum Cenſores expertus fuit Ariſtoxenum, Timæum, & Epicurum, atque nequid dicam de novitiis ipſius adverſariis, ipſe Gregorius Nazianzenus cum ſtomacho hæc alicubi pronunciat: *Abjicè Ariſtotelis minute loquacem ſagacitatem, abjicè mortiferos illos ſuper anima ſermones, & univerſa humana illa dogmata.* Ciceroni ipſi, Romuli nepotum di-

ſertiſſimo, ridicula poëmata non modo Juvenalis tribuit, verum M. Cato eum *ridiculum conſulem*, Papirius vero Præliis aut *velitem*, aut *conſularem ſcurram* vocavit. Ciceroni jungendus Demoſthenes, oratorum Græcorum princeps. De illo apud ipſum Ciceronem, qui alias eum admirari ſolet, hæc legas in Oratore: *Nobis non ſatisfacit ipſe Demoſthenes, qui quanquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen non ſemper implet aures meas.* Ne quis iraſcatur æmulo Demoſthenis Æſchini, qui applaudente ex parte Dionyſio Halicarnaſſæo, dictionem ſummi viri, ut moroſam & elaboratam nimis traduxit. Similiter Strabo Geographorum maximus, de Herodoto non dubitavit ſcribere, quod in hiſtoria ſua *nugetur, atque condimenti loco prodigioſas fabulas orationi immiſceat.* Quod Herodoto, contigit quoque Thucydidi, quem quamquam Cicero agnoſcit eſſe *rerum geſtarum pronunciatorem ſincerum atque grandem*, plurimi tamen Flavio Joſepho teſte, variorum mendaciorem eundem accuſarunt. Virgilius Maro, quem Vellejus Paterculus Latini carminis principem vocat, non Grammaticorum ſolum, ſed, ipſorum virorum principum ſiniſtra judicia incurrit. Ennii ſtercora gemmis illius Hadrianus Princeps prætulit, Auguſtique pronepos Caligula divinam Æneidem convitiis inceſſere, & parum quin proſcribere, inſtituit. Cornelius Tacitus, in quo laudando Lipſius modum invenire non potuit, quemque parentem ſuum Tacitus Auguſtus vocare ſolet, (ſi fides Æmilio Ferreto habenda) non ſatis Latine ſcribit, ejuſque dictio, judice Alciato viro ſummo, præ illa Pauli Jovii, aſpera & ſentieto alicui ſimilis eſt. De Seneca Philoſopho, inſigni illo morum magiſter, hoc judicium fert Fabius Quintilianus, quod *in Philoſophia parum diligens fuerit, uſuſque corrupta in eloquendo oratione, rerum pondera minutiſſimis ſen-*

ten-

Digitized by Google

tentiis fregerit. At cur privis exemplis colligendis immoror? Nunquam ulli adhuc ſcripto, ad unguem licet facto, omnibuſque ſtatuis emendatiori, hoc contigit, quod Phidiæ Minervæ, quæ digna habita fuit, ut extra invidiæ atque obtrectationis regnum in arce collocaretur. Ut alios omittam, hos invidiæ & malevolentiæ inſultus expertus fuit JOANNES WIERUS, Medicus non modo experientiſſimus, verum vir quoque undiquaque doctiſſimus, cum elaboratiſſimum opus de Præſtigiis dæmonum evulgaſſet: in quo cum abeat à recepta ſententia, iiſque obloquatur, qui anilibus conjecturis moti, rogo deſtinare ſolent homines Magiæ duntaxat ſuſpicione laborantes; non modo habitus fuit publice Magiæ diabolicæ fautor & patronus, verum etiam graphicus Magus. Ne quid enim dicam de Bartholomæo Fayo, qui paſſim in ſuo Energumeno hoc nomine eum notat & reprehendit; Joannes Bodinus vir doctus & ſcriptis plurimis celeberrimus, ex profeſſo hoc egit in peculiari libello annecti ſolito illius Dæmonomaniæ. Summa accuſationis eſt hæc, quod WIERUS ipſe fateatur ſe non modo exſcripſiſſe Joannis Trithemii Steganographiam, quam in muſeo Magiſtri ſui Agrippæ repererat; ſed lib. 2. cap. 5. de Præſtigiis, fateatur ſe fuiſſe Agrippæ diſcipulum, atque lib. 3. cap. 35. hunc vocet *Magiſtrum ſuum fidelis memoriæ*, itemque *venerandum præceptorem.* Sed an propterea Magus habendus WIERUS? Quid ſi Cornelium Agrippam virum longe doctiſſimum falſo Magiæ inſimulari pertendiſſet, (hoc modeſte docere ſolum inſtituit d. lib. 2. cap. 5.) haut magis peccaſſet, atque multi viri ſummates, quos duces ſecutus vir hoc ſeculo ſummus Gabriel Naudæs integrum caput xv. Apologiæ, ſcriptæ pro iis, qui per calumniam Magiæ inſimulati fuerunt, excuſando Agrippæ

losophum incomparabilem, verum etiam Theologum judicioſum, qui viſo Apologetico WIERI, mox eodem anno, ſive anno ſuperioris ſeculi ſeptuageſimo octavo, evulgavit reſponſum, oppido quam eruditum, in quo licet ſolide ad argumenta WIERI reſpondeatur, non tamen Magiæ WIERUS arguitur, ſed ut vir doctus commendatur. Quod, ut publice conſtet, lubet paucula ex Epiſtola Dedicatoria hic repræſentare. *Ita ergo ibi Eraſtus*: Inventus eſt vir doctus, qui miſeratione infelicium mulierculârum permotus, pro magis ut arbitror, quam recto ſtudio earum defenſionem ſuſcepit. Nec me inſcio fecit, ſed ante annos aliquot de conſilio ſuo certiorem me reddidit. Ego viciſſim ei reſpondi, non modo non ingratum mihi hoc fore, ſed jucundiſſimum. Quin etiam obteſtatus ſum, ut, ſi errare nos videret, audacter nos confutaret. Equidem non de cauſſa aut vitioſa nuce, ſed de hominum, pro quibus Chriſtus mortem ſubire acerbiſſimam dignatus eſt, ſalute agitur: ac proinde non ſceleratus ſolum, verum etiam immaniter impius juſte cenſeri poſſem, ſi crudelem & falſam opinionem humaniori, & veriori ſententiæ anteponerem. Mori certe malim quovis mortis genere, quam ſciens & prudens, in re tanti momenti errare: præſertim cum error in talibus non ſit ſimplex lapſus, ſed periculoſus & cum pernice aliquorum conjunctus. Quamobrem ſerio eundem rogavi, ut publice hominum ſalutis cauſa argumenta ſua, quibus meam ſententiam refelli poſſe arbitraretur, vel privatim communicaret, vel publice omnibus expendenda proponeret, me, ſi rectiora docuiſſet, publice quoque gratias libenter acturum eſſe, ſive privatim, ſive publice erudiviſſet. Res eſt in annos aliquot dilata, & cum nihil ſperarem amplius, tandem circa principium hujus anni tanto ante intentata confutatio prodiit. Ego

eam

eam cum avide perlegiſſem, & meliora me viſurum fruſtra expectaviſſem, mirum eſt, quam fuerim demiratus. Nihil enim prorſus, quod quidem momenti alicujus eſſet, deprehendi, quod non antea ſolide à me confutatum fuiſſet. Itaque ſic mecum ratiocinari cœpi: Si vir tantus, & in hac ipſa quæſtione tam exercitatus tot jam annis nihil excogitare potuit, quo vel tua infirmaret, vel ſua corroboraret, ſatis manifeſtum eſt, quanta cauſæ, quam defendis, bonitas ſit. *Hactenus Eraſtus.* Non diffiteri licet præter jam dicta, alia pariter occurrere, quæ jure merito aliquis arguat. At, quiſquis eruditus, & ſimul candidus eſt, ſemper cogitat illud Horatii:

——— *Non ego paucis*
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura.

Eoque (ut finiam) exiſtimo bene de Republ. literaria promeritum fuiſſe Typographum, quod ſcripta WIERI diu deſiderata nitidioribus Typis exſcribi curarit. Adfer modo, benevole Lector, candorem & mentem defæcatam, atque (ut perſuaſum habeo) non minus mihi, quam Typographo applaudes. Quod reliquum, Vale.

Digitized by Google

MART. SCHOOCKI JUDICIUM,

Judicium ejusdem de reliquis WIERI scriptis.

QUod dubius essem, an Typographus, quid WIERI, *præter ejus libros de Præstigiis Dæmonum, evulgaturus esset, de his solummodo, simul succurrendo Authoris innocentiæ, judicium meum interposui. At, quum supra eos se voluerit tollere, qui uni lucro student, nullisque sumptibus pepercerit, quò omnia scripta viri, supra quam dici possit, eruditi, colligeret, atque in unum volumen redigeret, conducendo etiam nonnullos, qui ea, quæ Germanicæ solum legebantur, Latina toga induerent; ulteriori ejusdem desiderio satisfacere volui, atque libere profiteri, quid censeam de reliquis scriptis, quæ posthac nostri* MONTANI *studio & diligentia uno volumine comprehendentur, quum antehac ullo vix precio comparari possent. Quantum ergo ad libros de Lamiis, diffiteri non possum, me ratione variorum in alia omnia à* WIERO *discedere; suspiciendam tamen, & maximopere commendandam puto, non minus omnigenam ipsius eruditionem, quàm studium justitiæ, imo conscientiæ. Quis ita rerum imperitus, qui ignoret, plurimos utriusque sexus homines, ductos fuisse & ultricibus flammis traditos, nullam aliam ob causam, quam quod avarus judex, contra eos produxisset quosdam viros Belial, qui contra innocentes quædam Magiæ specimina, ab iis quasi exercita, probassent? Item, tales judices, justos quoque ab hominibus sui commatis haberi consuevisse, quod per dira tormenta & Phalaridi quoque ignota, confessionem criminis atrocissimi extorsissent vitæ suæ prodigis. Qui licet haud aliam ob causam se reos prodiderint, quam ut tormentis eximerentur, judici tamen nomen decusque per innocentiam suam procurarunt, quod ex formula egisset. Si cui vero placuerit attendere ad illa, quæ disputat* WIERUS, *circumspe-*

Digitized by Google

ſpectius verſabitur; maxime, ſi urnæ judiciali aſſideat: nec inanibus ſuſpicionibus omni ratione deſtitutis, tantum tribuet, ut iis equuleum deſtinet. Certe hoc collegiſſe videor, quod ex quo ſcripta WIERI *prodierunt; per Germaniam, Galliam, & Belgium, ratio ſubmoverit ſuſpiciones, quæ Majorum ævo, ſufficere videbantur ad aliquem, velut veneficum ſubmovendum. Liber de fictitiis Iejuniis, errori populari expugnando deſtinatus, tum per liquidas rationes docet, admirationem non mereri apud naturæ conſultos, ad quæ vulgus obſtupeſcere ſolet; tum etiam proſtituit æruſcatores, per ſpeciem religionis, ex talibus ludibriis quæſtum facere ſolitos. Cum hoc* WIERI *libro conferri meretur eximius Tractatus & excellentiſſimi Philoſophi Fortunii Liceti de Feriis Altricis animæ: Atque, ſi quis inſtituerit utrumque inter ſe contendere, næ eximium operæ pretium fecerit. Porro in Tractatibus Medicis Author noſter ſingularis eſt, &, quaſi ſub Herculis ſidere natus eſſet, non niſi adverſus morborum monſtra fertur, Hydropem, Quartanam, &c. Scorbutum, ſeu, Sceletyrben Plinii, morbum multis populis Endemium, naturæ præſidiis expugnari atque proſtigari poſſe, ex primis docuit. De Varenis (morbus eſt per Weſtphaliam nimis quàm familiaris) primus & ſolus forte egit. Atque, cum adverſus illum præſidia potiſſimum Magica adhiberi inter Weſtphalos conſueviſſent, ipſe oſtendit circa naturam matrem, Pœnorum proverbium cum ratione uſurpari poſſem, quo dicitur eadem terra & ciconias & ſerpentes proferre. Tractatulum ejuſdem Germanice ſcriptum, cum à filio Henrico ſubmiſſus eſſet, tanti fecit vir Celeberrimus Henricus Smetius, Medicinæ Profeſſor Senior in Academia Heidelbergenſi, ut eum, Latine à ſe converſum Miſcellaneorum Medicorum libro tertio, velut Emblema quod, inſerere voluerit. Quæ habet de morbo Gallico, (utinam non modo Gallis, ſed & omnibus Chriſtianis ignoto!) Sudore Anglico, Peſtilentia Epidemica, atque Iliaca Paſſione; talia videntur mihi, (qui alias, nec pro*

Medici filio me gero) ut, illorum evulgatione, homines tam diu devotos ſibi reddiderit, quam ipſi cum morbis luctabuntur. Qui tam feliciter cum corporis Tyrannis congreſſus erat, experiri quoque voluit, quid & quantum poſſet circa animi morbos. Eoque elegit ejuſdem inſaniam, (Iram innuo) quæ cum ſit plurimorum peccatorum fons, quomodo illius venæ obſtrui poſſint, non minùs Philoſophicè & Medicè, quam Theologicè oſtendere inſtituit. In quo quid præſtiterit, ipſe, benevole Lector, dijudica. Librum hunc inventu antehac rariſſimum, & parum quin auro contra carum, Montanus Typographus reliquis WIERI *ſcriptis ſociavit: eoque dignum judico, cui Reſp. literaria hoc nomine gratias agat, quam obſtringet ſe æternum, ſi, non niſi libros cum* WIERI *ſcriptis paria faciente ſive optimos, exſcribere poſthac inſtituerit: quod facturum auguror, imo voveo.*

AD

Digitized by Google

AD
AUGUSTISSIMUM TOTIUS ORBIS CHRISTIANI CÆSAREM, REGES SERENISSIMOS, PRINCIPES ET DUCES ILLUSTRISSIMOS, COMITES GENEROSOS, ET QUOSCUNQUE ULLUM MAGISTRATUM GERENTES, TAM SECULARES QUAM ECCLESIASTICOS,

Libellus ſupplex.

INVICTISSIME Imperator, Reges & viri principes, quibus ordine legitimo, rationibus graviſſimis gladium ad coercendam merito ſupplicio maleficorum effrenem inobedientiam: ad eos verò qui ſe rectis politiæ legibus inculpatè ſubmittunt, vigilanter defendendos, eoque nomine tranquillitatem reipublicæ ritè conſtitutæ ſedulò conſervandam, commendavit Rex regum, & Dominus dominantium: vobis demiſſa oratione hunc ſupplicem libellum cum omni ſubjectione reverenter offero, ex cordis penetralibus orans, obſecrans & obteſtans quàm humillimè, ut concedere non dedignemini in illis dæmonum præſtigiis, quibus à rerum primordiis tam denſas hominum oculis offudit tenebras ille primus univerſi mali architectus: & in iis quas ſeneſcente mundo demum idem ille veterator mille artifex in deliris ſtupidiſque quibuſdam mulierculis fabricatus eſt in Chriſtianæ Europæ fœdiſſimam labem, hominum errorem craſſiſſimum, cædem inſontium frequentiſſimam, & vulnus conſcientiarum magiſtratus haud profectò leve: concedere inquam clementer, mihi minimo obſequentiſſimoque veſtro clienti, tempus apud vos proponendi his ſex libris meam qualemcunque ſententiam. Quæ ſi ſupremi ordinis veſtri punctum non tulc-

Digitized by Google

tulerit, eam uti meritò exibilandam explodendamque, ut quàm ocyſſimè, ita & libentiſſimè palinodia ſupprimere non gravabor, rationibus argumentiſque nervoſioribus convictus. Sin verò authoritatis veſtræ calculo ea confirmabitur, operæ precium me feciſſe, in animum inducam: non minori denuò ſupplicans ſtudio, ut huic ſententiæ tum locus detur, ſemota vetuſtatis religione, & opinionis tot ſeculis imbibitæ affectu poſito: ſi quando in veſtri Imperii regnis, provinciis & ditionibus ſe offerat occaſio deliberandi, judicandi & pronunciandi de cauſis illis diabolicis; & potiſſimùm de Lamiarum negocio hactenus tam multifariis tricis involuto. Hoc modo ſereniore mentis oculo hujuſmodi dæmonum ludibria diſeretum iri, omneſque verè Chriſtianos non tantam eorum eſſe potentiam cognituros, ut dubito minimè: ſic quoque minus innoxii ſanguinis, quem avidiſſimè ſitit ille ab initio homicida, fundetur: nec ita quietis publicæ, cui ipſe tragœdiarum author invidet ſummopere, compages luxabuntur: & conſcientiæ rariore pungentur aculeo: ſatanæ item imperium indies magis ac magis collabaſcet, atque Chriſti regnum longius latiuſque propagabitur.

PRÆ-

Digitized by

PRÆFATIO

De totius Operis argumento.

REm profectò arduam, & omnino tenuitatis meæ vires exuperantem agreſſum me eſſe fateor, qui cum fraudulentis ſpiritibus, larvis & mundi dominis in theatrum prodire, luctarique audeam: quum tot illi habeant modos fallendi incomprehenſibiles, & cuniculos, occultoſque elabendi receſſus, quibus ob eſſentiæ ſubtilitatem, motus celeritatem, vitæ longiſſimæ uſum, & voluntatis perverſitatem, longè lateque craſſitiem noſtram terream eludant, ut quibuſcunque eos adoriaris rationibus, defraudatum te eſſe palàm videas. Quanquam vera hæc eſſe non inficiar: in alia tamen enutritus ſchola, atque ab aliis inſtitutus præceptoribus, quàm Plato ethnicus apud ſuperſtitioſos ſuos Ægyptios & vates Memphiticos, vel Proclus apud ſuum Marcum, dæmonum clientem: Act. 9.
ex D. Pauli, vaſis electi, & pugilis adverſus ſpirituales aſtutias in cæleſtibus invicti conſilio, manibus indubitatæ fidei firmiſſimis arripui doctrinam Conditoris cæli & terræ, omniumque quæ Philip. 2.
in eis ſunt, & verbum Chriſti (in cujus nomine horum ſpiri- Epheſ. 6.
tuum genua flectuntur, ipſique dicto citius fugantur) gladium quippe ſpiritus ancipitem, tentaturus quid cum divini luminis radio & rationum machinis, in luce cum rectoribus tenebrarum ſeculi hujus potero, in eo potiſſimùm fraudium genere, quo illi hactenus tam denſas hominum oculis offuderunt nebulas, ut quò ſe convertere ſecurè debuerint, tanquam in ipſa caligine palpi- Occaſio operis.
tantes, ignorarint quamplurimi. Id autem eſt ille incantamentorum labyrinthus: cujus ut, invento qualicunque filo, explicandi commonſtrarem viam multò aliam, quàm hactenus obſervatam videre licuit, hoc inſtitui Opus. Ne verò obſcuritatem gigneret orationis perpetuitas, in ſex illud diſtribui libros: ut ejus ordo tamen, quaſi rectè inſtituta rerum œconomia, ſuis convenienter cohæreret partibus.

* * * *

Cate-

Digitized by Google

ARGUMEN. *libri Primi.*

Cæterùm quum universum id negocium sit dæmonum præstigiis ac dolo implicatum, ut ad eorum quæ in reliquis dicentur libris, intelligentiam sterneretur via, in Primo libro, diabolus quid sit, quæ ejus origo, qui primi dolosi ejus conatus, pernicioſique progressus ab Eva in rerum primordiis, ad hæc usque tempora, quæ item ipsius potentia, quid etiam prorsus non possit: quodq; limites illi à Deo præfigantur, ultra quos ferri nequit, describitur.

SECUNDI. *Magi infames.*

Hinc, quid per suam clientelam operetur, ostensurus: ad magos infames, dæmonum operâ quascunque præstigias oculis nostris destinato studio multifariam objicientes, divinationumq; variis larvis alios deludentes, & medicinæ sacra suis impostoris satanicis fœdè conspurcantes, progredior: quos etiam Tertio libro à Lamiis segrego, ut quæ sexu inconstantes, fideique lubricæ, & ætate non satis mentis compotes, diaboli ludibriis magis sint obnoxiæ: qui in illarum vim imaginativam sive vigilantibus sive dormientibus se insinuans, quascunque formas ipsis inducit, ea dexteritate concitatis in hunc dolum humoribus & spiritibus; ut nihil aliud illæ sciant, aut queant fateri, quàm rerum à dæmone ex Dei abstrusa voluntate vel consensu peractarum, aut plagarum hominibus bestiisve invectarum, sive designatorum flagitiorum, aut malorum pronatorum naturæ ductu, se effectrices esse: quemadmodum mentem quoque lædi, multifariisque imbui imaginibus, sæpe in iis quorum cerebrum atra bilis vel ejus vapor vitiarit, spectamus. Nullos quoque libros eas habere, nullos exorcismos, characteres, aut similia monstra, velut magi infames: nullos etiam præceptores alios, præter læsam à dæmone mentem, aut corruptam imaginationem: unde & à Magis illis infamibus non parum differre, omnibus erit perspicuum. Hi namque viri sunt sæpe docti & cordati, sed curiosi longius etiam peregrinantes, ut artem imbibant dæmoniacam, qua saltem præstigias & rerum ludibria, præter naturalem morem ostentant: illæ verò utplurimùm fœminæ, eædemque vetulæ, & mente titubantes,

TERTII. *Lamiæ.*

tes, domique latentes: in quarum, uti organorum convenientium, phantasiam propè torpidam, velut sedem suis studiis accommodatam, in melancholiæ morbo, mœrore, vel extrema desperatione, ut spiritus est, illabitur: nec tam præstigiis deludens, quàm quæcunque hominum infortunia, calamitates & interitus tanta vehementia imprimens, ut qualia quantaque ea sint, se perpetrasse, ut dixi, arbitrentur: à quibus tamen hæ fuêre alieniſſimæ & prorsus insontes. Has itidem à veneficis, quos φαρμακεῖς Græci dicunt, separo: qui veneno vel propinato vel illito, vel eo loco ubi halitu feriat collocato, homines vel bestias lædunt. Sic plurimùm interesse inter prophanos magos, lamias & veneficos intelligetur: de quibus tamen, velut iisdem hactenus confusè actum, disputatum, & pronunciatum est. Venefici. φαρμακεῖς.

Ut autem hæc innotescerent clarius, Quarto libro eos qui Lamiarum maleficio affici putantur, propono, demonstrans eos à dæmonibus exerceri, vel obsessos esse, ex occulta Dei permissione, citra ullam ullius Lamiæ aut hominis alterius cooperationem. QUARTI.

Hinc justo ordine, libro Quinto, ad eorum qui ejusmodi maleficio collisi creduntur, curationem, infinitis partibus aliam quàm hucusque observata sit, me confero: ubi, quæcunque curationes illicitæ à dæmoniis in sui regni confirmationem effictæ, pervetitas conjurationes, characteres, ligaturas, periapta vel appensa, annulos, sigilla, imagines, & similes umbrarum furias, sacrosanctæ Scripturæ authoritate & rationum pondere convincuntur, explodunturque: ut ab iis fœcibus, velut expurgato Augiæ stabulo, liberatæ mentes, in quacunque afflictione ad ordinata à Deo remedia posthac confugiant, puris manibus in cœlum sublatis, ac medicinæ sacræ in hoc negocio incorruptius conscientia syncериore tractentur: qui præcipuus fuit hujus instituti mei laboris scopus. QUINTI.

In hac tamen gravi meditatione aliquandiu suprà quàm dici potest occupatus, tantumque non (novit ille quem nihil latet) excruciatus, quòd vetulas illas dementatas, à dæmone illusas, La-

Digitized by Google

mias vulgò dictas, quæ nihil flagitii singularis commisissent (non enim loquor de veneficis) tam atrociter, sine ulla commiseratione multis in locis in caliginosos squalidosque carceres, horridæ umbrarum hospitia & dæmoniorum domicilia inconsideratius præcipitari, inde in carnificinam truculentius rapi, ac demùm flammis devorandas temerè objici viderem: propriæque amentium anicularum confessioni stari, nec satis inter Lamias & veneficas discerni: & Magos sacrilegos, in lege veteri mulctatos graviter, jam impunius, imò cum laude apud plerosque versari: non potui non inquam argumenti ratione, conscientiæ impulsu actus, meam hac de re sententiam qualemcunque, quin-

SEXTI. *que iis libris adjungere: Sextoque libro velut appendice declarare, quid & quibus rationibus nixus, sentiam de punitione Magorum infamium, à* CHRISTI *veritate rempubl. cum*

Act.13. *Simone & Elima avertentium, eamque sedatam turbantium: quid item de modo puniendi Lamias à diabolo seductas, velut*

Hæretici. *melancholia agitatas, vix autem hæreticas (ea enim mente illæsa, sed præfracta constant:) postremò etiam, quid de veneficorum supplicio statuendum existimem, subjunxi: ubi locum*

Contra venefícas edictum Mosis. Exod.22. *habere videtur promulgatum ex Dei voluntate Mosis edictum, Græcè à Septuaginta senioribus redditum, & velut explicatum in varia illa Hebraicarum vocum significatione,* φαρμάκους δ᾽ οὐ περιόψεσθε, *Venefícos (vel ut Hebræi habent, veneficas) non sinetis supervivere. Ad venena usurpantes legem hanc quoque refert Ioseph. Iud.*

Lib.4. cap.8. antiq. Iudæ.

Nec sibi hîc leges à me arrogantius præscribi crimimentur Magistratus, aut legum periti. hoc enim meum fuisse institutum minimè, testor Deum: sed ex commiseratione meditationem meam solummodò aliis cordatioribus & piis viris, necnon veritatis inquirendæ potius, quàm opinionis inconsideratius multis seculis imbibitæ affectu defendendæ studiosis, excutiendam sereno mentis oculo, summisse offero. Qui operæprecium me præstitisse agnoscent, ingenuam hanc libertatem bene interpretentur:

Digitized by Google

tentur : qui ſecus cenſebunt, ignoſcant benevolenti. Interim mea qualiacunque argumenta, quibus toto hoc Opere nitor, διευ παβῶν conferri cupio, dum in conſilium vocantur Speculator & Iohann. Andr. titulo de Sortilegiis : aut Summiſtæ, Hoſtienſ. Gotfridus Reinerius in Summ. de Sortilegiis : Canon in cap. 1. & 2. ubi Alb. poſt Iohan. And. de ſortil. in antiquis : Alb. conſ. 55. 1. volum. incip. Caſus talis, per Oldrad. conſilio illo 210. incip. Regularis : vel etiam recentiores poſt gl. in c. accuſatus. §. de hæretic. initiis : Alber. de Roſatis in Dictionario, ſuper verbo Sortilegium : ſive Bonif. de Vitalin. in titul. de Sortilegiis, in tractatu Criminalium : aut Matth. de Afflict. in conſtitution. Neapolit. de malis & noxiis medicamentis, parte tertia : item auditor ejus Grillandus ; aut etiam 2. Lib. Sylveſtri Prieratis de Strigomagis : ſeu Bonavent. ſuper 3. Sent. Quibus autem firmamentis ſua ſcripta munierit quilibet author, horum librorum collatione manifeſtius intelliget æquus Lector.

Porrò de re ipſa & materia, quoniam ad veritatis doctrinam, & Eccleſiæ CHRISTI *quietem, ac proximi utilitatem ſpectat, non eſt quòd multis agam : quum ea ſit hujuſmodi, ut quantumlibet inelegantem ſit ſortita artificem, ſatis tamen ipſa per ſe, omnium oculis ſeſe queat & debeat commendare : præſertim ob res non paucas in lucem magis erutas, quæ hactenus vel ut incognitæ, vel ut obſcuræ latuêre. Solitum verò eſſe apud Græcos olim proverbii loco, hominibus parum ſcitè in re præclara verſantibus objici, Proba quidem materia, ſi probum nacta fuerit artificem, non ignoro : at cuilibet liberum permitto de artificis opere ſtatuere, quod illi libitum erit. Quod enim ad me attinet, ut nullius vel naſuti Momi, aut perſpicacis Ariſtarchi reprehenſionem, ſive ſeveri Catonis cenſuram deprecor, ſi merear : ita nec auram popularem, aliámve laudem magnopere venor, bona fretus conſcientia, qua hanc aggreſſus ſum telam. Dies erit, quando unicuique à Domino laus ſua accedet : dummodò illius accreſcat gloria, & ſatanæ tyrannis imminuatur, abundè ſatis erit factum meis votis.*

Digitized by Google

IOANNES EWICH

Doctor Medicinæ.

DÆmonis exortum, ſtudium, vireſque, doloſque,
Qui velut in media luce videre cupis:
Qui quæ carminibus ſit vis, & quanta nocendi,
Si deſint ſacris philtra parata modis:
Qui miſere variis homines cruciatibus actos
Noſſe cupis, quáque hos arte levare queas:
Tandem quæ pœna infandæ legitima ſectæ,
Inſonti ut parcas, conſtituenda ſiet:
Hunc lege, quem IANUS WIERUS condidit arte,
Iudicio, & magna ſedulitate, librum.
Vive opus eximium, meritumque attolle trophæum,
Victa eſt Circeæ turba prophana ſcholæ:
Vive etiam æternos, Author, fœliciter annos,
Non erit ingenii fama ſepulta tui.

IOANNES BRACHELIUS L L.

Licentiatus ad Lectorem.

CUm Deus immenſi ſpacioſa volumina cœli
Conderet, & medio ſuſpenderet æthere terras,
Ornaretque polum ſtellis, atque æthera nimbis:
Ille ſibi pariter famulos, divina creavit
Corpora, qui tenues ferrent ſua juſſa per auras,
Quique procul curis agerent terreſtribus ævum.
Horum de numero genitor juſtiſſimus unum,
Sic meritum, Stygias cœlo detruſit ad undas:
Illic & manicis & dura compede vinctus,
Ad ſcelerum pœnas ſedet, æternumque ſedebit,
Triſtia commiſſæ perſolvens crimina culpæ.

Quas

Quas tamen interea fraudes, quaſque improbus artes
Nocte dieque ſtruat miſeris, quæ retia tendat,
Quidve potis, ſi fortè tibi cognoſcere curæ eſt,
Hoc lege, Lector, Opus, docti monumenta WIERI:
Hinc optata feres, hinc te tua vota docebis.
Inſuper & magicis quæ ſit fiducia rebus
Attribuenda, modò crudelia pharmaca deſint:
Quave veneficiis preſſo medicaberis arte,
Quamve ſatis dignam pendent ſub judice pœnam
Sagarum furiale genus, miro ordine narrat.
Sed tibi cur tantos memorande WIERE labores
Sumpſeris, haud equidem ſat adhuc diſcernere poſſum.
Publica me, dicis, moverunt commoda. Sed quis
Publica nunc curat, præclaraque pectora vulgò
Suſpicit, & meritos rebus perſolvit honores?
Tu tamen hoc feſſam nimium ſolabere mentem,
Quòd tua non ullo moritura eſt tempore fama.

EJUSDEM

Εἰς τὰ τῦ Βιήρι περὶ μαγείας ὀπλάσιχον.

Δαίμονα τὸν ϛυγερὸν τὸν ἀτάσθαλα μηχανάονλα,
Τῦ σθένϙ ἠδὲ βίην μεγάλην, καὶ ἐπίκλοπον ἦθϙ,
Στείγγα τε νυκτιφοιτὰ καὶ ψεύδια πολλὰ γοήτων,
Οὐ μόνον ἐκ τάτων ἐδάης πεφιλημένε εἴδλων.
Ἀλλὰ καὶ ὡς μέλλεις τὸ γοητικὸν ἄλγϙ ἀλάλκειν
Ἀνέρι, τὸν φίλτροις γεγῦς φαρμακόεσσα δάμασσεν.
Τίς δὲ τελευταῖον τίσις ἔσσεται, ὦ διὰ πολλὸν
Ἐλλαχον εὖχϙ ἐνὶ ξυμπᾶσι βροτοῖσι βιῆρϙ.

IN

Digitized by Google

IN

IOAN. WIERUM

Illuſtriſſimi Clivorum Ducis
Archiatrum.

E. CAR. UTENHOVII F.

Alluſionum Lib. I.

EPIGRAMMA.

ILle VIA tota totoque ERRARE videtur
ERRO vagus cœlo, docte WIERE mihi,
Qui Paracelſiſtæ latitans ſub nomine ſectæ
Nomen ab ERRANDO credidit eſſe tibi.
Ni quòd ABERRANTES recto de tramite, rectam
(Ceu Paracelſiſtas) cogis inire viam.
Nam neque cognomen tibi DEVIUS indidit ERROR,
Quem neque transverſum DEVIUS ERROR agit.
Non VIA tartarei quæ fert Acherontis ad undas
LATIOR: Anguſtum dat tibi nomen ITER.
Fit VIA VI quæ nos ſupera ad convexa polorum
Ducit, & acclivi ſurgit in aſtra VIA.
Tu modò qua ducit VITÆ VIA, perge, beatæ,
VIQUE tibi cœlo ſterne WIERE VIAM.
Sic fueris Latia VITÆQUE VIÆQUE CUPIDO,
Argolicáque BIOY voce WIERUS ΕΓΩΣ.

ΟΥ ΘΕΝ, ἄτερ μυστίων καὶ χαρίτων, ὁ-ΒΙΟΣ.

A U-

Digitized by Google

AUTHORES

In hoc Opere citati.

A.

ABdias Bab. *Epiſc.*
Abenezra.
Accurſius.
Ælianus. Ælius Gallus.
Ælius Spartanus.
Ætius. Æneas Sylvius.
Henr. Corn. Agrippa.
Aias.
Albertus Crantz.
Albertus de Roſat.
Albertus Mag. *Teutonicus.*
Albucaſis.
Alchindus *Arabs.*
Alciatus. Alcimus.
Alexander Aprodiſeus.
Alexander I.
Alexander ab Alexan.
Alexander Benedictus.
Alexander Trallianus.
Almanſor.
Aloyſius Cadamuſtus.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Magirus.
Ambroſius. Andreas Maſius.
Andreas Thevet *Angoul. hiſt.*
Andreas Veſalius.
Angelonius.
Angelus Politianus.
Anſelmus Parmenſis.
Antiphon.
Antonius Benivenius.
Apollonides.
Apollonius Molon.
Apollonius Tyaneus.
Appion Grammaticus.
Apulejus. Arator. Aratus.
Archelaus. Ariſtophanes.
Ariſtippus. Ariſtoteles.
Arnoldus de Villa nova.
Artemon. Artephius.
Aſclepiades. Athanaſius.
Athenæus.
Athenagoras.
Athenorodus. Averrhoës.
Augerius Ferrerius.
Auguſtinus.
Auguſtinus Steuchus Eugub. *Epiſc. Kiſam.*
Auſonius. Avicenna.
Azaravius.

B.

BAldus.
Bartolus.
Bartholomæus Anglicus.
Bartholomæus Piſanus.
Baſilius Magnus.
Baſſianus Landus.
Beda.
Benedictus Victorinus *Favent.*
Benno Cardinalis.
Bernardus.
Berno. Beroſus.
Bias Prieneus.
Boccatius. Boëtius.
Bonaventura.
Bonefacius de Vital.

C.

CÆſar Conſtantinus.
Jul. Cæſar Scaliger.
Hier. Cardanus.
Carolus Bovillus.

***** Car-

Digitized by Google

Carpocrates.
Caſpar Peucerus.
Caſſianus.
Caſſiodorus.
M. Cato. Catullus.
Celſus. Chilo.
Chryſippus.
Chryſoſtomus.
Cicchus Aſculus *Florent.*
Cicero.
Cyprianus.
Cyrillus.
Claudianus.
Clemens *author libr. Recogn.*
Beat. Clemens de Conſtant. *Apoſtol.*
Cleopatra.
Cœlius.
Columella.
Conſtant. Imperat.
Cordus. Cornelius Nepos.
Coſtaben Luca *Hebr.*

D.

DAmaſcenus.
Damon.
David Kimhi.
Decretalia.
Democritus Abderites.
Diodorus Siculus.
Diogenes.
Dion Nicæus.
Dionyſius.
Dioſcorides. Duris.

E.

EDuardus.
Egeſippus.
Egnatius. Empedocles.
Epicurus. Epiphanius.
Eraſmus. Eucherius.
Eurycles. Euripides.
Euſebius. Euſtachius.

F.

Gabr. Fallopius.
Ferdinandus Corthefius.
Ioan. Fernelius.
Leon. Fioravantus.
S. Fontainus.
Hier. Fracaſtorius.
Franciſcus Morand.
Fulgentius Placiades.
Fulgoſus.
C. Furius Creſinus.

G.

GAlenus.
Garcias ab Horto.
Gaudentius Merula.
Gaufridus Antiſiod.
Gellius.
Georgius Agricola.
Georgius Pictorius.
Georgius Sabinus.
Gerſon. Geſnerus.
Gyraldus. Giſelbertus.
Gordonius.
Gotfridus Reinerius.
Gratianus. Gregorius.
Gregorius Nazianzenus.
Grillandus.
Grugna Stryac.
Guidus Cauliacenſis.
Guilielmus Brabantinus *Hiſt.*
Guilielmus Malmes *Hiſt.*
Guilielmus Placentinus.
Guilielmus Turnerus Angl.
Guilielmus Vatignana.

H.

HArpocration.
Haymo.

Hector

Digitized by Google

Hector Boëthius *Hiſt.*
Helinandus.
Heliodorus.
Heinricus *Inſtit.*
Helmoldus.
Hermes.
Hermogenes.
Heracletus. Herodotus.
Heſiodus.
Hieronymus.
Hilarius.
Hildebertus.
Hildegardis.
Hippocrates.
Hippol. Marſil.
Homerus.
Honorius.
Horatius.
Hugo Cluniacenſis.
Hugo Eterianus.
Hugo de S. Victore.

I.

IAcobus de Chuſa.
Iacobus *D. in Leichtenburch.*
Iacobus Meyerus.
Iacobus Ruffus.
Iacobus Sprenger.
Iamblichus.
Iaſon Pratenſis.
Idiota.
Igmarus Remenſis *Archiepiſc.*
Ioan. And.
Ioan. Anglicus.
Ioan. Baptiſta Porta.
Ioan. Franciſ. Picus.
Ioan. Franc. Ponzivibius *Placentinus.*
Ioann. Genadius.
Ioann Guinterius *Ander.*
Ioann. Herold.
Ioann. Kentmannus.
Ioann. Langius.
Ioann. Leo African.
Ioann. Nider.
Ioann. Salisberienſis.
Ioann. Sleidanus.
Ioann. Vaſſeus.
Iodocus Damhouderius *Brug.*
Ioſephus.
Irenæus.
Iſodorus.
Iſogonus.
Iſychius.
Iulianus Apoſtata.
Iulianus Philoſophus.
Iulius Cæſar.
Iulius Obſequens.
Iuſtinus.
Iuvenalis.

L.

LAbeo.
Lactantius.
Lælius.
Laërtius.
Leo. Lebnides.
Levi Gerſonis filius.
Lilius Gregorius Gyrald.
Lyſimachus.
Livius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucretius.
Ludovicus Cœlius Rhod.
Ludovichus Milichius.
Ludovic. Roman. *Patrit. Hiſt.*

M.

C. Manilius.
Marcellus.

Marcus Heremita.
Marcus Marius Fryſchius.
Martianus.
Marſilius Ficinus.
Martinus de Arles. Marullus.
Matthæus Curtius.
Matth. de Afflict.
Matthiolus.
D. Maximus.
Maximus Tyrius.
Melanchthon.
Memphodorus.
Menander.
Mercurius Triſmegiſtus.
Meſue. Methodius.
Publ. Mimus.
Moſes Ægyptius.
Moſes Bar-cepha *Syrus Epiſc.*

N.

Nauclerus.
Neratius.
Nicephorus. Nicolaus.
Nicolaus Monardis.
Nonius.

O.

Octavianus.
Oenomaus.
Olaus Magnus.
Oldralus.
Olympiodorus.
Origenes.
Ovidius.

P.

Pamphilus.
Paulinus.
Paulus Ægineta.
Paulus Venetus.
Pauſanias. Perſius.
Petrarcha.
Petrus Aponenſis de Ebano.
Petrus Argelas.
Petrus Alphonſus.
Petrus Belloniu:
Petrus Bembus.
Petrus Bleſenſ.
Petrus Cantor.
Petrus Cluniacenſis.
Petrus Damianus.
Petrus Lombardus.
Petrus de Palude.
Petrus Pomponatius.
Petrus Præmonſtratenſis.
Pherecydes.
Philarchus.
Philaſtrius.
Philo. Philochorus.
Philoſtratus.
Phocylides.
Picatrix Hiſpanus.
Pythagoras.
Platina. Plato.
Plautus. Plinius.
Plinius Iunior.
Plotinus. Plutarchus.
Pogius Florentinus.
Pontanus.
Porphyrius.
Poſſidonius. Primaſius.
Priſcianus *Philoſ.*
Proclus. Propertius.
Proſper. Pſellus.

Q.

Quintilianus.

R.

Rabanus.
Rabi Iſmaël.
Rabi Moſes.
Rabi Simon.

Radul-

Digitized by Google

Radulphus. Raviſius.
Raymundus.
Remigius.
Reuchlinus.
Rhaſes.
Robertus Anglicus.
Rogerius Bachon.
Rondeletius.
Ronſæus. Ruffinus.
Ruffus Epheſius.
Rupertus.

S.

Saadias.
Sabellicus.
Salonius. Savonarola.
Saxo Grammaticus.
Saxoniæ Chronicon.
Sebaſtianus Franc.
Sedulius. Seneca.
Serapion Aſcalonites.
Q. Serenus. Seſtius.
Severus Sulpitius.
Silius. Sigebertus.
Iac. Sylvius.
Sylveſter Prioras.
Syneſius.
Smaragdus.
Socrates.
Solinus. Sophocles
Sophronius. Soranus.
Speculator.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.

T.

Tacitus.
Tatianus Aſſyrius.
Tertullianus. Terentius.
Thebit. Themiſon.
Theocritus. Theodoretus.
Theodorus *Byzant.*
Theognides.
Theophraſtus.
Theophraſt. Paracelſ.
Theophylactus.
Thomas Aquinas.
Tibullus. Timagenes.
Ioan. Tritemius.

V.

Valerius Maximus.
Valerius Flaccus.
Valeſius de Taranta.
Varignana. Varro.
Vegetius. Victor.
Vincentius. Virgilius.
Ulpianus.
Ulricus Molitor.
Volaterranus.
Vopiſcus.

X.

Xanthus.
Xenocrates.
Xenophon.
Xiphilinus.

Z.

Zonaras *Hiſt.*
Zeno.
Zoroaſter. Zozimus.

Digitized by Google

Illustrissimo atque Excellentissimo

Principi ac Domino,

D. G. U I L I E L M O,

Cliviæ, Juliæ & Mont. Duci, Comiti Marchiæ ac Ravensburgi, Domino in Ravestein, &c, suo Domino Clementissimo, perpetuam in Christo J E S U felicitatem precatur

IOANNES WIERUS *Medicus.*

IN tam perniciosa varietate fanaticarum & pestilentium opinionum, quibus hoc ævo miserè orbem concutit Christianum Satan, non minimi eam momentie sse sentio, Princeps illustrissime: quam idem ille velut perditissimum seminarium, mentibus hominum insevit incantamentorum nomine. Etsi enim multifariam in religionis nostræ controversiis, vel ob diversos ceremoniarum ritus, vel non æquè intellecta Scripturæ loca, animi distrahantur, sententiæque varient, faces sub dente antiquo serpente: non tamen inde tam deploranda subsequitur calamitas, quàm ex semel imbibita, ipsius instinctu, persuasione de eo mali genere, quod hominibus & bestiis citra veneni vel propinationem vel applicationem, inferre creduntur quædam dementatæ anus, quas Lamias vel Sagas nuncupant. Licet enim ex prioribus quidem disceptationes hinc inde oriantur diversæ vel pro hominum affectu, vel prout cuilibet sua satisfacere mens videtur, Rom. 14. *aut pro talenti à Deo donati pondere & qualitate: tamen momenti tantum eæ sæpius non habebunt, ut aut animæ salutem aliquo attingant modo, aut etiam amicitias omnino turbent, vel dissuant. At quàm execrabilem à Deo alienationem, quàm conjunctam cum dæmone necessitudinem, quanta inter proximos odia, quàm rixosas vicinarum factiones, quas rusticorum simultates, quæ urbium dissidia, quàm frequentes insontium cædes, parente tragœdo diabolo, gignat fœcundissima illa calamitatum mater, opinio nimirum concepta de Lamiarum maleficii*

Controversiæ de Religione.

Opinio de Lamiis.

(non

(non inquam veneficii) prodigiosa potestate, quotidiana docet experientia. Et quum pauci sint morbi, quorum causas ad Lamiarum opus non referat, perversè in religione Christiana institutum vulgus: vix alius hominum ordo comperitur, cui universum hoc impietatis negotium penitius sit notum, & justior de hoc actionem instituendi occasio incumbat, quàm medicorum: quorum eo incredulitatis genere ita turbantur animi, & aures raduntur, ut nihil in iis aequè concrepet apud ægrotos, quàm mordax illa falsaque innocentium muliercularum de inflicto ejuscemodi malo criminatio. Quam Camarinam aliquandiu non tam virulentum expirantem fœtorem, cum paulatim sana ex Dei verbo institutione prorsum interituram spes esset, eam denuò graviter moveri, ut contagionis virus jam multò longius latiusque cum plurimorum pernicie, procellarum spiritu horribiliter afflante, exhalet, quàm hactenus unquam, indies magis ac magis sentio. Tanta vigilantia quamcunque observat occasionem veterator ille, somnolenter hujus artes permittentibus iis, quorum intererat die noctuque doctrinæ Evangelicæ machinis, ipsius propugnacula concutere, funditusque evertere. Dum itaque ad gravem hanc impietatem silentio connivent Theologi plerique omnes: dum opinionum falsitatem in morborum causis, eorumque impiis curationibus tolerant Medici: dum sententias ex persuasione, longa annorum serie & præscriptione non tam ratione discussa, quàm præjudicio quodam citra contradictionem usurpata, hic pronunciant Iurisconsulti: dum denique neminem audiam, qui mortalium misertus, aut totum hunc Labyrinthum nobis aperuerit, aut saltem exitiali medendo vulneri manum admoverit: operæ mihi precium facturus videbar, si ego velut κολοιὸς ἐν τοῖς μύωψι, *garritu saltem aliis vetermum excuterem: & arduam hanc rem, qua nostræ religioni Christianæ summa fit contumelia, altius perscrutandi, discutiendique, qualemcunque ansam fusiori oratione & quantulacunque demonstratione submi-*

Causa scribendi.

nistrarem. Etsi non eram nescius, pravæ opinionis sine ratione per-

Pravæ.

Digitized by Google

opinio, inexpiabilis tinctura.

pertinaciam, inexpiabilem esse tincturam, & quæ elui nequeat, ut scitè à Galeno nostro scribitur, his verbis: ἐπὶ δὲ ἀδήμια βαρὺ διάνοιαν ἔτυχε, εἰς τὸ τῶν ἀνδρῶν λογισμὸν περὶ τοῦ μαχθησομένου δήμαλα πεῖθον· ὁ γὰρ ἐξ ἀρχῆς μιλανθρώπου τοῦ ἀνατροφίλιος. *Sic enim educatos, ad resipiscentiam aut veritatis frugem non posse reduci arbitratur. Tam non facile est, novam rem ad communem hominum mentem & assensum accommodare.*

Nec tamen hoc meum institutum quisquam calumniabitur, quasi nimis Suffenus, minusque tenuitatis meæ conscius, quicquam præ aliis intelligere, aut posse, mihi temerè præsumam. Quàm sit mihi curta supellex, probè novi, & me certius nemo: atque hoc scio, quod nescio. Nemini hîc præjudicatur. Accedunt quotidianæ medicationes, & profectiones assiduæ, quæ certè ferias ejusmodi lucubrationibus sedulò donandas, mihi præripiunt: ut hoc nomine superioribus venationibus Hambachi institutis, dum tuæ Celsſ. atque ejusdem illustri generosæq; soboli ex officio inservirem, huic potissimùm studio vacaverim.

Complures igitur alios infinitis partibus longè meam hanc infantiam superare potuisse & posse etiamnum penitiore veritatis inquisitione, oratione luculentiore, & demonstratione evidentiore, magisq; nervosa, cum ob ingenii acumen, ac doctrinæ excellentiam, tum verò maximè propter amplioris otii accessionem, non modò libenter & ingenuè agnosco, sed quoque palàm liberè profiteor. At interea jejuno meo scripto felicia illa ingenia provocatum iri sperare volo, ut vel dicendo, me rectius erudiant, qui ejusmodi collationum solet esse fructus: vel, tacendo meam hanc sententiam ab inolita religioso illo seculo opinione τὰ διὰ παντὸς *dissonantem, comprobent. Hac ratione reportasse me ex laboribus usuram satis uberem confidam: nec me præstitæ pœnitebit operæ, si saniore doctrina in veritatis cognitionem revocer, aut saltem in rara pauciſq; audita opinione confirmer. Etenim ut naturam in profundo veritatem penitùs abstrusisse, rectissimè docuit Democri-*

Veritas in profundo abstrusa.

mocritus: ita eam vigilantius inquirere, investigare & rimari decet. Id siquidem cum majori æquitate conjunctum est: quam sententiam, quam temerè quis amplexus sit, pertinaciter defendere.

Argumentum autem hujus commentationis nostræ partim est Theologicum, quo diaboli artes & studia, Sacrarum literarum testimoniis produntur: & quo iis modo tutissime obviam iri possit, docetur, Partim etiam Philosophicum, dum naturalibus convincuntur rationibus vana satanæ ludibria, & corrupta sagarum imaginatio: Partim item Medicum, ubi secundum naturæ legem, morbos, eorum causas & symptomata Lamiis perperam hactenus imputata, oriri demonstratur. Partum id etiam Iurisprudentiæ placita spectat, quum de magorum infamium, Lamiarum & veneficorum pœnis, pro delicti qualitate & magnitudine, alio quam hactenus usurpatum est modo, disseratur. Argument. operis. Theologicum, Philosophicum. Medicum. Juridicum.

Historias autem inserui passim varias, eo potissimum fine, quod quum tam diversa tamque multifaria sæpenumero in hoc satanæ negotio à multis referantur: ex nostrarum narrationum collatione, ἀναλογίᾳ & qualicunque explicatione, citius in actionum præstigiarumque dæmoniacarum, & rerum multijugarum cognitionem ac judicium perveniri posse arbitratus sim. Cur variæ inferantur historiæ.

Ne autem hic mei ingenii metas & professionis limites temere præfractaque opinione, nimis proprio fisus cerebro, transiliisse censerer, hæc mea παράδοξα plerisque doctissimis, etiam ex tuæ Celsit. familia viris, Theologis, Legum peritis, & collegis excellentissimis, eo animo legenda excutiendaque proposui, ut horum censura vel starent, si ratione niterentur: vel caderent, si convincerentur erroris: vel mutarentur, si qua aut additione aut castigatione egerent. Nec enim quicquam eodem tempore simul inchoatum ac absolutum fuit.

Iam vero si maleficarum Malleum hoc absolvisse pensum quis objiciat, is ubi illius libri congestas à Theologis, Henrico Institoris & Iacobo Sprenger ineptias absurdas, sæpe etiam impias, legerit: & cum hoc nostro scripto, affectu omni sejuncto, contule- Malleus maleficarum.

*****

ris: sen-

Digitized by Google

rit: ſententiam profectò aliam omnino, imò contrariam me ſuſtinere ac defendere intelliget. Penelopes enim telam retexere, actumque agere, ſane lubet minime. Pauca quidem in hanc rem dixit Vlricus Molitor, Sigiſmundi Bohemiæ regis conſiliarius, in Dialogis de Lamiis & Pithonicis: nonnihil quoque de ſtrigibus ſcripſit Ioannes Franciſcus Picus: Abbas item Spanheimenſis Ioannes Tritemius quæſtiones quinque Maximiliano Cæſari propoſuit: noſtra quoque lingua argumentum hoc attigerunt quidam Germani: quo autem judicio, operis noſtri collatione innoteſcet.

Cæterùm præter multas graveſque cauſas, quæ ut tuæ Celſitud. has meas qualeſcunque cogitationes conſecrarem, me impulerunt, hæc quoque induxit potiſſimum: quod quum jam in viceſimum ſextum annum tuæ Celſitud. à medicinis fuerim, ac diverſas ſæpenumero in tuæ Celſ. aula audierim de Lamiarum jam denuo in ampliſſimis ditionibus tuis renatarum, potentia & incantamentis ſententias: vix à nemine tamen certiorem, meæ conſonam magis, & è veritatis fontibus erutam penitius, me unquam hîc cognoviſſe, atque illam quam aliquoties à tuæ Celſitud. ore his hauſerim auribus, velim nolim fateri cogor: nimirum Lamias nemini ulla voluntate maligna quacunque dira imprecatione, aut intuitu malicioſo nocere poſſe: ſed vitiata per occultos dæmonis cuniculos phantaſia, eas tanquam melancholia agitatas, in mentem ſibi inducere, quæcunque mala ab ipſo ſatana illata, vel naturali occaſione ex abſtruſo Dei conſilio prognata, abs ſe perpetrari. Vbi enim actionum modus ad trutinam vocatur, & earum organa indagine circumſpectiore obſervantur, luce clarius mox omnium oculis patet rei ἀδυναμία & falſitas. Veneficium ſolummodo à φαρμακοτείαις vel veneficis, veneno vel propinato vel illito, noxiè fieri in hominum & animantium internecionem, docte, prudenter & piè concedit tua Celſitudo. Hinc fit, quòd non multorum more, pœnam deluſis aniculis ſtatim ſevere infligi jubeat: ſed matura deliberatione prius de veneno dato exactè inquiri, poſt ſi de ea indubitanter conſtet, legum

Sententia ducis Cliven. de Lamiis.

Veneficium.

gum præscripto satisfieri, à Deo ad hoc constituta tua Celsit. velit. Hoc profectò accedit meritò ad reliquas præclarissimas & innumeras animi ingeniiq; dotes, quibus ita quotidie quam nactus es Spartam (τὸ ἀνόφθεγμα *à tua Celsit. celebrari solitum) adornas, illustrasque, ut & tuorum & vicinorum omnium oculos in te convertas. Nihil hîc præter institutum dicam, de non vulgari tuæ pietatis studio: cujus ut plurima, & quidem memorabilia, ita imitatione dignissima possem adducere exempla, ni hinc potius inclementiam expectandam, quàm favorem, vererer. Sit autem hoc unum, quod neque solem exorientem unquam videas, neque vesperi te lecto componas, quin ardenter prius fusis ad Deum precibus, à sacra lectione te totum, & omnes tuæ Celsit. subjectos, ipsius patrocinio fideliter commiseris. Nihil addam de temperantia in potu, quo unico nomine non modò tuis subditis omnibus numerosissimis exemplar existis admirabile: sed et tui ordinis illustrissimis, eisdemque potentissimis heroibus optimo præluces jure: ut ebriam tuam Celsitud. vidisse neminem, non minima laus sit imò ratam esse velis Assueri regis legem, qua ne quis poculorum certamen urgeat, severè cavetur. Sed tamen non sic inflectere sensus Humanos edicta valent, quàm vita regentis. Quo fit, etiam, ut nemo te præsente non solùm dejerare, verum etiam jurare audeat. Conscius est enim unusquisque, quàm Celsitud. tua odio plusquam Vatiniano prosequatur omnes, qui assiduis suis dejerationibus tremendum Dei nomen prophanare non erubescunt: qua blasphemia omnes propemodum horribiliter concrepare aulas, est quòd Christianæ religionis homines meritò doleant, lugeantque, plagis hinc enatis palam visis. Taceo continuos in quorumcunque libellorum supplicum, & aliorum scriptorum quotidie affluentium lectione, maturaque responsione labores: quo vel unico incomparabili exemplo, verè paternum affectum erga commissum tuæ tutelæ subditorum gregem, quis non exosculetur? quibus ut nec contemptum hic Karlorum nomen, in aliorum ore innatans assiduè, unquam à tua Celsitud. objectum fuisse, quis audivit,*

Mores principum plus legibus valent.

Esth. 1. Claud.

Kettl.

ita

ita ſæpenumero eos blandiſſimo filiorum nomine dignaris: nec quicquam uſque adeo tua Celſitud. ſtudio curæque eſſe norunt omnes, quam tuam rempublicam in ſumma tranquillitate perpetuo conſervare: id quod cum rara, imò divina prudentia proximis aliquot annis turbulentiſſimis, undequaque bellico ſtrepitu circum maximas tuæ Celſ. ditiones ſæviente, nec tamen eas concutiente, teſtatus es. Nec poſtremam meretur laudem, quinimò apud omnem poſteritatem propagandam, quod velut doctorum Mecœnas, ſingularem facias interdum ingeniorum delectum in iis, quos ad exteras regiones & præclaras in quacunque facultate Academias tuis impenſis ablegari, ali, ſtudiorumque curriculum feliciter perficere voluiſti, quo aliquando tuæ Celſ. & reipublicæ decori uſuiq; eſſe queant: ut ea ratione inſignibus doctrina, Prudentia, exiſtimatione, & rerum cognitione uſuque viris, illuſtrem illum tuæ Celſ. comitatum eſſe ornatum, ad reliqua celeberrima tuæ aulæ ornamenta, non immerito referri debeat. Minus tamen id mirum videri debet, quod ipſe doctus, eruditos ſemper eo proſequutus ſis ſtudio, ut quibuſcunq; honorariis & ſtipendiis eos in tuam amplifſimam pellicere accireque familiam, jam inde à quo princeps es, non intermiſeris. Sic providentia non vulgari factum eſt, quod hîc in venerando ordinis Senatorii conſeſſu, primo ſit dignata loco tua Celſ. virum doctrina multijuga, nec vulgari prudentia, rerumque variarum uſu & eximiis animi corporiſque dotibus clariſſimum, D. Henricum Barzium cognomine Oliſlegerum, LL. Doctorum & Cancellarium Clivenſem vigilantiſſimum, patriæque amantiſſimum. At prorſus calamo hîc imperaſſe præſtat, quam leviter oratione jejuna verè heroicas tuæ Celſ. virtutes omnem omnium laudem poſt ſe relinquentes attigiſſe: quas non aliorum relatu cognovi, ſed hiſce oculis in tua Celſ. velut in lucidiſſimo ſpeculo quotidie contueor. Tali itaque ac tanto Principe patrocinium non denegante, mordaces vitilitigatorum inſoleſcentium dentes haud difficulter victurum me confido: præſertim cùm à meis partibus in procinctu ſtare invictam veritatem non dubitem. Precor Deum opt. max patrem Domini noſtri JESU CHRISTI, *ut quod pro ſua bonitate immenſa in tua Celſitud. feliciter cœpit, majore ſui Spiritus acceſſione uberius augeat, ad nominis ſui gloriam, Celſitud. tuæ ſalutem, & florentiſſimarum ditionum tuarum felicitatem.*

DE DIAB.

Digitized by Google

DE DIABOLO, EJUS ORIGINE, STUDIO ET POTENTIA,

LIBER PRIMUS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DE *Diaboli Origine, quando ſit creatus, quæ ejus eſſentia, & de illius lapſu.*

CAP. I.

DÆMONUM præſtigias & incantamenta explicaturus, à primario eorum authore Diabolo, hujus artibus, ſtudiis & poteſtate exordiar: ut eo cognito, illiuſque authoritate ac exiſtimatione perſpecta, evidentius cunctas ejus actiones unuſquiſque dilucido mentis oculo introſpicere, & poſthac minus impedite penitusque dijudicare queat.

§ 2. Religionis autem Chriſtianæ ſacram amplexus doctrinam, fideique indubitatæ confeſſionem, quemadmodum Ariſtotelis & Peripateticorum, adeoque Sadducæorum, non eſſe dæmones in rerum natura contendentium, placita prorſus rejicio: ſic & Platonis commentitiam diſtinctionem omnino approbare, aut etiam Porphyrii, Pſelli, Procli, Plotini & Iamblichi opinionibus ſubſcribere nequeo, qui copioſe quidem de dæmonibus, verum multa, quæ non videre aut cognovere, tanquam rei notæ hiſtoriam conſcripſerunt.

Peripatetici negant dæmones. Act. 23.

Fabulæ de dæmonibus.

Gen. 1.

Hebr. 1.

§ 3. Omnipotentem itaque univerſi architectum Deum, ante aſpectabilis hujus mundi opificium, corpoream illam cœli machinam admirandis ſpirituum ordinibus in miniſterium pulchre ornatam condidiſſe, ex hiſtoria ſancta Moſis, divinæ Majeſtatis legati, atque

Angeli quando creati.

Exod. 33.

fideliſſimi ſcribæ (cum quo facie ad faciem quaſi cum amico loquutum eſſe Deum , perhibet Sacrarum literarum veritas) firmiter credendum eſt.

Angeli quid Dionyſ. de Divin. nomin.

§ 4. Boni vero hi ſpiritus erant omnes, quemadmodum omnia à ſummo bono creata: naturæ nimirum intelligentes, ἀσώματοι: eſſentia ſua divinæ naturæ quadantenus conformi , ſed finita : à quibus agnoſceretur & coleretur Deus, eo, quo ipſe vellet & præſcriberet, modo : quibus & ſuam viciſſim bonitatem in omni æternitate communicaret , quare illis excellentem intelligentiam, eximiam perſpicaciam, notionesque æternæ & immotæ juſtitiæ ſuæ illuſtres , tanquam radios de æterna ſapientiæ ſuæ luce accenſos indidit. Ac de angelorum quidem natura, præter alios, Nazianzenus ſcribit in Oratione εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα : unde vero ἀγγελικαὶ δυνάμεις, idem etiam εἰς τὰ γενέθλια.

Dæmonum origo.
2. Pet 2.
Jud. epiſt.
Job. 4.
Luc. 10.
Eſaiæ. 41.
Apoc. 12.
Eſaiæ 14.

§ 5. Sed ubi quidam, ob dotes, quibus condecorati erant , præſtantiſſimas , proprio efferrentur arbitrio , & adeo inſoleſcerent , ut ſeſe tandem Deo conferrent , non ſervantes ſuam originem , relinquentes ſuum domicilium , ac peccantes : eos honoribus nudatos, miniſtrorum ſuorum numero excluſit iratus Deus, repulit ac præcipites egit, vinculisque perpetuis ſub caligine ad magni illius diei judicium ſervavit. Huc illud Eſajæ vaticinium de ſuperbiſſimi Babyloniæ regis (quem Luciferum vates nuncupat) faſtu & altiſſimo lapſu contorquent quamplurimi. Hic draco ille magnus, in terram projectus cum ſuis angelis, ſerpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas ut Joannes ait, tortuoſus ſerpens Eſajæ. Hunc caſum non ſolum noſtri & Hebræorum Theologi docent : verum etiam Aſſyrii, Arabes, Ægyptii & Græci ſuis dogmatibus confirmant. Homerus ſub Ates deæ nomine eum obſcuraſſe videtur. Alii per γιγαντομαχίαν eundem tacite ſignificaſſe, & graphice hujus angeli ſupercilium depinxiſſe volunt:

Qui auſus ſimilem regi componere ſedem,
Non veritus ſummi regis, nec fulminis ictus,
Paulatim carpens ſublimia tecta tonantis,
Cum ſuperimpoſitum Pyndo ſubvertit Olympum
Ira Iovis, tetramque dedit ſub tartara peſtem.

Ophin.

§ 6. Pherecydes idem dæmonum lapſum deſcribit: & Ophin, hoc eſt, ſerpentem dæmoniacum, rebellantis, & à divinæ mentis placito deficientis exercitus caput & anteſignanum fuiſſe tradit. Eandem

Digitized by Google

dem ruinam & Trismegistus in Pimandro depingit: vetustissimum Empedoclem, dæmones *ἐγκρυπτοὺς cælo ruentes* vocantem, eorum casum noviſſe, significat Plutarchus in sermone de Fœnore.

Tract. in Ioan. 42.

§ 7. Eleganter hic Augustinus: Quæris unde diabolus? Inde utique, unde & cæteri angeli. Sed cæteri angeli in sua obedientia perstiterunt, ille inobediendo & superbiendo lapsus est angelus, & factus est diabolus. Item de Vera relig. cap. 13. Diabolus, in quantum angelus est, non est malus: sed in quantum perversus, propria voluntate. Magis enim seipsum quam Deum diligendo, subditus ei esse noluit, & intumuit per superbiam, & à summa essentia defecit. Item De civit. Dei, VIII: 22: Dæmones esse credendum est spiritus nocendi cupidissimos, à justitia penitus alienos, superbia tumidos, invidentia lividos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aëre habitant, quia de cæli superioris sublimitate dejecti, merito irremissibilis transgressionis in hoc sibi congruo velut carcere prædamnati sunt. Nec tamen, quia supra terram & aquas aëri locus est, ideo & ipsi sunt meritis superiores hominibus, qui eos non terreno corpore, sed electo in auxilium Deo vero, pia mente facillime superant. Sed multis plane participatione veræ religionis indignis, tanquam captis subditisque dominantur, quorum maximæ parti mirabilibus & fallacibus signis sive factorum sive prædictorum deos se esse persuaserunt. Vide eundem contra Iulian. VI. 9. & de Nat. boni adv. Manich. 33. & 1. Hypognost. contra Pelag.

Heb. 1. Psal. 103. & 104. Spiritus immundi & mali. Ephes. 2. 6. 1. Corinth 2. Zach. 13. Matth. 8. 12. Marc. 1. 3. 5. Luc. 8. 9. 11. Act. 19. Iudic. 9. Genus humanum. Genes. 1. Genes. 2.

§ 8. Hi ergo spiritus antea divini, cælestes, puri, lucidi, nullius malitiæ conscij, Dei solius nutum observantes, in ministerium emittendi propter eos, qui hæredes futuri essent salutis, angelicam essentiam non omnino perdiderunt: sed perditissime, originali justitia & lumine gratiæ privati, vitiarunt, denigraruntque, ut jam aërei, mundani, obscuri, tenebricosi, & (uno verbo) immundi malique dicantur & sint. Ac licet lumen intellectus naturalis etiamnum obtineant, lapsus tamen pœnam infinitis partibus duriorem, obscurata obfuscataque divinæ sapientiæ luce sustinent: & graviorem expectant, quam ex transgressione genus humanum. Quanquam si hoc quoque supremæ prudentiæ radios, quos in primorum parentum animis de suo æterno lumine Deus incenderat, retinuisset, plurima perspicacissimo mentis acumine intueretur clarius, penitius intelligeret, certiusque dijudicaret; quæ nunc hebetato mentis oculo, ceu solis faciem, per densas nubes aut atras in aere nebulas conspicit.

Digitized by Google

Qui Theologi quibus in locis de dæmonum lapsu, causa lapsus, & natura scripserint.

CAP. II.

Lib. 1. ad Monimum. DE causa lapsus angelorum scribit in hæc verba Fulgentius: Superbia tunc initium sumpsit, quum angelus adversus Deum elatus, & ipsa elatione prostratus, per concupiscentiam (quæ est radix, omnium malorum) volens usurpare quod illi datum à Deo non fuit, à Deo discessit & cecidit: in quo si steterisset, non cecidisset. Sed per concupiscentiam malam, qua concupivit plus extra se, minus factus est in se: quam concupiscentiam licet explere nequiverit, opere tamen retinuit voluntatem. Sic ipse sibi jam factus est pœna, ut supplicium esset semper voluntas mala, tanquam cæco ipsa cæcitas sua.

§ 2. Et Alcimus in lib. de Peccato Originali:

Angelus hic dudum fuerat: sed crimine postquam
Succensus proprio tumidos exarsit in ausus,
Se semet fecisse putans, suus ipse creator
Quod fuerit, rabido concepit corde furorem,
Autoremque negans: Divinum consequar, inquit,
Nomen, & æternam ponam super æthera sedem,
Excelso similis, summus nec viribus impar.
Talia jactantem præcelsa potentia cœlo
Fecit, & ejectum prisco spoliavit honore:
Quique creaturæ præfulsit in ordine primus,
Primas venturo pendet sub judice pœnas.

§ 3. Quoniam autem à veteribus Theologis cum de lapsu dæmonum, tum de causa lapsus, illorumque natura tam eleganter & copiose scriptum est, ut actum agere videar, si ea omnia hic congererem, indicabo veluti digito autores & loca, quæ haud difficulter consulet lector studiosus. Id eo libentius & necessario magis facio, quod instituti sit mei, aliena non meis, sed cujusque authoris verbis in omni nostra scriptione repræsentare. Sic enim nullius aut laudem interverti, aut sensum detorqueri, lectoris studio ac judicio consuli; mihi autem, & vero ipsi veritati optime caveri existimo. Scribunt igitur de tribus illis Epiphanius lib. 2. tomo 1. hæresi 64. Athanasius in lib. de Virginitate: & in Quæstionibus sacræ Scripturæ, quæstione 6. Gregorius Nazianzenus, oratione 1. de Reconcil. monach.

Digitized by Google

monach. τῶν ἀγγέλων πλάσις idem describit & τῷ περὶ Θεολογίας. Greg. Nyssenus de vita Mosæ. Basilius Magnus, in serm. Quod Deus non sit author malorum. Chrysostomus hom. 15. in cap. 1. Joan. in homil. de Adam & Eva. Cyrillus in Dial. de ador. in spirit. Ambrosius Epistol. 84. Eusebius de Demonst. Euangelica, Lactantius lib. 2. cap. 9. Damascenus lib. 1. cap. 18. Isychius lib. 4. in 13. cap. Levitici. Hieronymus in epist. ad Antonium, & Adv. error. Joa. Hierosolym. Antonius epistola 2. Prudentius in Hamartigonia. Gregorius Moral. 11. 17. & in cap. 9. Job. lib. 9. cap. 2. & lib. 2. in cap. 2. primi Reg. & lib. 3. in caput 7. primi Reg. item Moral. in Job IV. 13. Leo ad Turbium Asturicensem episcop. & serm. 4. de coll. eleemosyn. Prosper de Vita contempl. 111. 23. Primasius in cap 1. ad Rom. Joha. Cassianus coll. VIII. 10. Paulinus epist. 4. Sedulius in cap. 1. ad Rom. Theodoretus quæstion. 19. & 24. in Genes. Eucherius lib. 1. in lib. Reg.

§ 4. Unde sit diabolus, annotat & Rabanus de Sermon. propriet. IV. 10. Idem lib. de Modo pœnitentiæ cap. 18. In Ecclesiasticum, III. 3. & in epist. Rabani & Fuldensium monach. ad Otgarum archiepisc. Haymo in Psal. 18. 81. 143. In Apocal. 1. 2. & super Euangel. feriæ 3. post Invocavit, & super 3. caput Oseæ. Hincmarus ad Hincmarum Laudunensem cap. 44. Idiota cap. 2. de Vera pœnitentia. Giselbertus in lib. Altercat. cap. 3. Radulphus lib. 8. cap. 1. in Levitic. Anshelmus. Cur Deus homo, 1. 7. Idem in 12. cap. Matth. In 10. cap. prioris ad Corinth. In cap 1. ad Ephes. In 3. cap. prior. ad Timoth. Ibidem cap. 6. In Dialogo de casu diab. cap. 3. Petrus Damianus in epist. cujus initium, Prodigium. Rupertus in Joan. l. VII. 7. & lib. VIII. 8. in eundem. in Apocal. VII. & VIII. 13. 18. & X. 17 & XI. Eandem. & XII. 21. & in Matth. v. 5. & XIII. 26. In Exod. III. 10. Lib. 1. De Victoria verbi Dei, 1. 8. 21. De glorif. III. 8. Petrus Alphonsus Tit. 10. Honorius in Psal. 18. Hugo de S. Victore in eulogio de sponsa. Bernardus serm. 5. de verbis Esajæ, & serm. 27. inter parvos, & serm. 17. super Cant. Lombardus lib. 2. distinct. 6. Petr. Blesensis epist. 34. Petr. Cantor cap. 13. de Invidia, & cap. 15. de Humilitate. Hildebertus epist. 31. Hildegardis lib. 1. Visione 2. Hugo Eterianus lib. de regressu animarum ab inferis, cap. 9. Bartholomæus

Digitized by Google

Anglicus de proptietatibus rerum, 11. 19.

Quare & quomodo Evam deceperit diabolus, & primum corruperit mundum.

CAP. III.

PORRO ex illa ſui excluſione, repulſa, ac ignominioſa ex patriis ſedibus deturbatione, tam ingens, & immedicabile erga Deum odium conceperunt hi ſpiritus, ut, quæ eum offendere, vel ejus gloriam labefactare, aut, quod admiranda providentia fabricatus fuerat mundi opificium, deformare, vitiare & corrumpere poſſe viderentur, acerrima indagine inveſtigare, & ſtudio indefeſſo conari cœperint.

Diaboli erga Deum odium immedicabile.

§ 2. Ac primum nobiliſſimam inter creaturas, clariſſimo ſapientiæ cœleſtis lumine illuſtratam, abſque labe Deo fœdere conſociatam, primam parentem noſtram Evam adoriuntur: quam partim amiſſi ſtatus dolore, partim alienæ felicitatis invidia à Deo alienare, ſuique exitii ſociam reddere ſatagunt, deluduntque aſtu quam blandiſſimo, & ubi nullus videbatur ſubeſſe fucus, ſubmota comminationis certiſſimæ mortis opinione, his ſcilicet verbis: Nequaquam moriemini. Deinde fraudulenter eluſis & abjectis præceptionibus à Deo datis, Evam erigunt falſis pollicitationibus in ſpem longe majorum ornamentorum, excellentioriſque potentiæ, hoc modo: Deus novit, quod ipſo die, quando comederitis ex ipſa arbore, aperientur oculi veſtri, eritiſque ſicut dii, ſcientes bonum & malum. Idem profecto laqueus, quo ſemetipſos ſtatim à creatione ſua & allectos & irretitos fuiſſe ſentiebant. Sic perfecerunt tandem, ut miſera à mandato deſciſceret, ſequereturque conſilia in ſuam internecionem contra Deum inſtituta atque ordinata.

Gen. 3.

§ 3. Nam Satan jam malus, malum tranſgreſſione edoctus, & cauſæ ſui lapſus probe conſcius, quod nimirum præſcriptas ſui miniſterii metas faſtu tranſilire cogitaſſet, in idem ſtudium Evam pertrahere conatus eſt gratæ perſuaſionis illecebris, quod ab eſu vetito oculis Evæ & Adæ reſeratis, diis adæquarentur, ſcientes bonum antea ſolummodo cognitum, & malum nondum notum. Nec illi, ſubſequuturæ ex inobedientia calamitatis præſcio, labor fuit inanis: licet illa ſe à ſerpente falſam, ſero agnoſceret, confiteretur-que. Violata ſiquidem obedientia, factus eſt hoſtis Dei homo, in

Hoſtis Dei factus homo ex inobedientia.

pœnas

Digitized by Google

pœnas illapſus tranſgreſſioni divinitus conſtitutas, condemnationem nempe, diaboli tyrannidem, ac mortem tum hanc, tum æternam: denique & exutus honoribus, dignitate & dominatu, quibus maxima cum authoritate ipſum ornarat Deus.

§ 4. Proinde Tatianus Aſſyrius contra Græcos: Verbum, inquit, ante creatos homines produxit angelos, utraque vero creatura, arbitrii ſui libertati permiſſa eſt,&c. & paulo poſt: Poſtquam vero homines callidiorem quendam, utpote provectiorem ætate, ſequuti ſunt, & divinæ legi ſe opponentem pro Deo habuerunt, tum verbi potentia & hujus demeritæ authorem, & obſequutos ei homines, commercio ſuo privavit: & qui ad imaginem Dei factus erat homo, potentiore ſpiritu jam exutus, mortalis fit: angelus autem ille primogenitus in dæmonem mutatur: & alii phantaſmata ejus ſequuti dæmonum exercitui deputantur, & propter arbitrii libertatem ſtultitiæ ſuæ permittuntur. Scite admodum quoque Auguſtinus hic ſcribit ad Julianum comitem: Diabolus eſt angelus per ſuperbiam ſeparatus à Deo, qui in veritate non ſtetit: & doctor mendacii, quia ab ipſo primum inventum eſt mendacium. Alibi interſerit: A ſemetipſo deceptus, alterum decipere concupivit. Ipſe eſt adverſarius effectus generis noſtri, inventor mortis, ſuperbiæ inſtitutor, radix malitiæ, ſcelerum caput, princeps omnium vitiorum, perſuaſor turpium voluptatum. Hinc ergo, cum illum primum hominem à Deo factum, Adam patrem omnium noſtrûm intueretur, videretque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compoſitum, charitate circumdatum, immortalitate veſtitum: æmulus atque invidus tantam beatitudinem hominem accepiſſe, quam ipſe dum angelus eſſet, per ſuperbiam agnoſcitur amiſiſſe, invidit ſtatim inſatiabilis homicida, primumque parentem noſtrum tantis & talibus bonis expoliavit, & nos interemit.

Quando creati angeli, & quales.

Contra Judæos, Paganos & Arrianos cap. 2.

Diabolus quid.

Hominum ante lapſum ſtatus.

§ 5. Hoc auſpicato primi conatus ſucceſſu effrenatius inſolescentes hi maligni ſpiritus, potiſſimum recepto à Deo rurſus in gratiam homine, mulcta impoſita, ac promiſſione facta de CHRISTO, mulieris ſemine caput ſerpentis contrituro, λύτρῳ & mediatore apud Deum, pro genere humano, adverſus eorum violentiam: deinceps porro furere, variiſque modis ferocius inſidiari occipiunt, machinari omni arte doloque ea, quæ ad promiſſionis hujus depravationem, abolitionemque in Dei contumeliam, & hominum perni-

Digitized by Google

Cain Abelem occidit. Geneſ. 4. Joan. 8.

pernicie m facerent. Sic Cainum, tertium, hominem, invidiæ facibus mox inflammant in Abelis juſti, numero quarti, crudelem cædem homicidæ ab initio : ſic deinde Caini ſobolem, & univerſum generis humani figmentum paulatim ea malitiæ ſceleruмque tum magnitudine tum multitudine depravarunt, ut Deum feciſſe hominem pœnituerit : eumque prorſus, exceptis octo in arca conſervatis, aquarum inundatione abſorpſerit.

Geneſ. 6. Geneſ. 7.

Quid in alterius mundi initio machinatus ſit diabolus, & quando Magia infamis cœperit.

CAP. IV.

Diluvio mundus interiit.

HIS deleto propemodum hominum genere, ob proſperas ſuas machinationes, exoptatoſque ſucceſſus triumphum ſe acturos hi ſpiritus ſperabant. Quapropter ſiccata aquarum diluvie, ſtatim in alterius hujus mundi renaſcentis quaſi infantia, in Nohæ patris inebriati irriſionem, pudendis ejus denudatis, Chamum filium minorem, ut inde patris execrationem audierit, extimulant.

Execratio Chami. Gen. 9.

Magia infamis inventor. Clem. lib. 4. Recognit.

§ 2. Cujus filium Miſraim, ab his ſpiritibus haud dubie inſtitutum, magiæ infamis blaſphemam impietatem primum comperiſſe, atque hinc Ægyptiorum, Babyloniorum & Perſarum duci originem, poſtea docebitur. Ad Nohæ item ſobolem, Jovis Hammonis oraculum, tanquam à Chamo (quod nomen Hebræi aſpiratione paulo duriore pronunciant) refertur alicubi : quemadmodum Dodonæum ad Dodanim, Nohæ nepotem, qui Epirum, Dodonam prius vocatam, occupavit, excoluit, ſuoque inſignivit nomine : ut ſanctas patrum Eccleſiæ ſedes in proſtibula dæmonum, impendio flagitioſa, degeneraſſe ſit veriſimile.

Jovis Hammonis oraculum.

Dodonæum. Epirus Dodona.

§ 3. Horrendas vero idololatrias confeſtim à diluvio, Noha adhuc ſuperſtite, indefeſſo dæmonum ſtudio in Eccleſiam Dei irrupiſſe, quas in ſua poſteritate non ſine ingenti animi dolore miſerum ſenem contueri & tolerare oportuit, cum prohibere non poſſet, teſtatur ſacra Hiſtoria.

Sodoma & Gomorra. exitium. Gen. 19. Eſaiæ 13. 2. Petr. 2. Epiſt Jud. b

§ 4. Inde tam inauditis turpiſſimæ libidinis furiis, populoſiſſimas Sodomorum & Gomorræ civitates exagitat ille ſpirituum cœtus, ut ne decem quidem in tanto numero inventi ſint juſti : & miſſis à Domino de cœlis ſulphure & igne, ſubverſæ ſint urbes illæ, &

Digitized by Google

læ, & in cinerem redactæ, cum tota planicie, omnibus habitatoribus, simulque germine terræ.

§. 5. Hinc è vestigio Loth egressum, ebrietate & incestu cum filiabus nefario graviter vulnerat. Nonne & Esau de innocentis fratris Jacobi nece inferenda, strenuè sollicitat? Post & in justum Josephum æmulatione fratres excitavit, propemodum fratricidas factos: Illum etiam, objecta adulterii occasione captiosa, tandem perdere voluit. Nonne etiam, quo Israelem numeraret, Davidem excitavit satanas? ut pestilentia inde ceciderint virorum septuaginta millia.

Loth ebrii incestus. *Gen. 27.* *Gen. 37.* *Gen. 39.* *2. Reg. 24.* *1. Paral. 21*

Quomodo pro Diis haberi voluerint dæmones, & præsidere regionibus: eorumque in hoc officio nomenclaturæ.

CAP. V.

EJUSMODI denuò felicibus auspiciis audaciores redditi dæmones, in hujus mundi principatum exules protervius grassati sunt, cultusque simul multifarios & oracula inde diversa divinis contraria effinxerunt, ac ad ea invitarunt pellexeruntque animas vacillantes: ita ut universum propè orbem pedetentim quasi obsidione quadam subjugarint, obstreperumque divinæ legi, & contumacem, atque idololatriarum & contemptus eorum, quibus morem gerere decuit, ac cujuscunque vitiositatis plenum reddiderint.

Dæmones ut dii habiti. *Tertullia. in Apolog. adversus gentes. cap. 23.*

§. 2. Eo demum audaciæ & petulantis fastus excrevit horum insolentia & ars, ut pro diis haberi apud peritos imperitosque voluerint, & præsidere regionibus, populis, insulis, montibus, fontibus, locis, urbibus, vicis, familiis, tanquam dii proprii, tutelares & patrii: quorum nomenclaturas partim Historia sacra, partim Origenes, Tertullianus, Apulejus, Diodorus Siculus, partim alii recensent historiographi & scriptores haud ignobiles. Eorum vero nominum explicatione, ut plurimum studia dæmonum prodi non dubium est.

De diis gentium Lilius Gregor. Gyrald. De cognominib. deorum. Julianus Aurel Less. & Germanicus libris seu Joannes Herold.

§. 3. Sic BEL, vetustum, nihil, confusum sonans, Babyloniorum habebatur deus: Esajæ 46. Daniel. 14. BEELZEBUB, dominus muscæ: qui omnibus retia tendens, muscam saltem, id est, infirmum capit. Spurcissimum Accaronitarum idolum, qui sunt quidem in regione Judææ, sed impii. 4. Reg. 1. Ab hoc principem dæmoniorum Beelzebub nuncuparunt Hebræi: Mat. 10. 12. Mar. 3. Luc. 11. Plutonem Græci, ut Trismegistus, Δαιμονάρχων

Dæmones pro diis habiti, & eorum nomina. Bel. Beelzebub. Lactant. li. 2. cap. 15. de Orig. err.

De Priapo. Hermaphrodito. Dionyſio, gentium diu. Diodor. Sic. li. 5. ca. 1.

dixerunt: plerique Latini Sumanum, quaſi ſummum deorum manium: à gentibus Priapus appellabatnt. Serapin & Proſerpinam, malignorum dæmonum primarios vocat Porphyrius. BAAL, idolum aut dominans vel ſubjiciens, aut poſſidens, nomen idoli à Sidoniis ad Judæos profecti, Samariæ & Moabitarum numinis: Martem Græci putant. Num. 22. Rom. 11. Id Gedeon deſtruxit, Jud. 6. BEELPHEGOR, dominus hians, aperiens, nudus, aut dominus hiatus ſive nuditatis, Moabitarum deus: Oſeæ. 9. 11. Num. 25. Deuteron. 4. Sic & Phegor: Num. 25. Deutet. 3. 4. Joſue 22. Sunt qui Archeum Priapum fuiſſe ſentiant, qui in carnis ocio celebratur. ADRAMELECH, pallium regis, ſive magnitudo vel potentia regis vel conſilii, idolum Sepharvaim: quæ fuit Aſſyriorum urbs: 4. Reg. 17. ANAMELECH, afflictio ſive reſponſio regis, deus Sepharuaim. Succor Benoth, tabernacula filiarum, Babyloniorum numen. NERGAL, explorans, aut lucerna tumuli, idolum Cuthæorum, qui ex Perſide erant ac Media oriundi: Ioſephus xi. 2. ASIMA, delictum, idolum vitorum Emath. NIBHAS, prophetans, aut potius loquens viſionem, aut fructus viſionis, deus Heveorum. TARTAC, concatenatus, Heveorum numen: 4. Reg. 17. NISROCH, tentatio delicata, idolum adoratum à Sennacherib rege Aſſyriorum: 4. Reg. 19. CHAMOS, quaſi palpans, aut quaſi recedens, vel auferens, Moabitarum numen: Numer. 21. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23. Ierem. 48. Ammonitarum, Iud. 11. MELCHOM, rex vel conſiliator eorum, idolum, quod colebant filii Ammon: 4. Reg. 23. 1. Paral. 20. Ierem. 49. DAGON, frumentum, aut dolor, vel denique piſcis eorum, Philiſtinorum idolum: Iudic. 16. 1. Machabæor. 10. ASTARTE, quod à caula ſive grege dici videtur, nomen deæ Sidoniorum, à Solomone cultæ: 3. Reg 11. 4. Reg. 23. Venerem Sidoniam fuiſſe plerique arbitrantur.

Reg. 17.

§ 4. Sumpſiſſe præterea quandoque nomina hos ſpiritus à peſſimis hominibus, aut peſſimorum hominum habitationibus, in literis Sacris comperimus. Sicut ASTAROTH, Palæſtinorum fuit deus, Joſepho teſte: quem ſuſtulerunt Judæi Solomonis juſſu, 1. Reg. 7. Item deus à Solomone adoratus, 4. Reg. 23. Et quanquam ſignificet greges, aut etiam divitias, faciens exploratione ſive tineam legis: fuit tamen olim nomen civitatis Og regis Baſan, in qua habitarunt Gigantes: item urbis Amorrhæorum.

Aſtaroth. Lib. 6. cap. 14. antiquit. Indaic.

§. 5. Le-

§ 5. Leguntur & aliæ in Bibliis, horum numinum nomenclaturæ: ut BAALIM, plurali numero: 1. Reg. 7. 2. Paralip 28. Jeremiæ 2. BAALBERITH, dominus fœderis: Jud. 9. REMPHA: Actor. 7. REMMON, id est altitudo: 4. Reg. 5. ADONIS, in Hebræo Thamuz, hoc est consumptus, seu incendium, Syrum est: Ezech. 8.

§ 6. Narrat Philo, fuisse Amorrhæis septem simul achra aurea, quas vocabant Nymphas sanctas: quæ invocatæ ostenderunt Amorrhæis per singulas horas opera eorum, & nomina eorum: nomina mulierum, quæ fuerunt uxores septem virorum peccatorum, qui eas consecraverunt post diluvium, videlicet Chanaan, Phut, Selath, Nembroth, Abirion, Elat, Defuat.

§ 7. Deus Waldat: Abd. episcop. Babyl. lib. 8. Hist. Apostol.

§ 8. Adorabantur & vituli aurei: 3. Reg. 12. Militia cœli: 4. Reg. 17. Regina cœli: Hieremiæ 44. quam cœli machinam intelliges.

§ 9. Sic olim Pomerani grandem nucem divino honore sunt prosequuti: & à certo equo generoso nigri coloris Stetinenses belli omen capiebant. *Chron. Sax. in vita Ottonis lib. 3. cap. 21. & libro 2. cap. 21. 22.*

De provinciarum Diis, Græcorum idololatria, Romanorum deorum distinctione & sacrificiorum numero. Item quod in Dei populum pervaserit idololatria.

CAP. VI.

COLUERUNT & reliquæ provinciæ suos deos: Ægyptii, Osirim & Isidem: quorum filius Anubis, quòd canibus gauderet, in specie canis etiam ab iisdem cultus est. Unde Virgilius inquit: *Provinciarum dii.*

Omnigenumque deûm monstra & latrator Anubis.

§ 2. Nam quædam, ait Strabo, animalia sunt, quæ Ægyptij universi colunt: quemadmodum ex animalibus terrestribus tria, bovem, canem, felem: ex volatilibus accipitrem atque ibim: ex aquatilibus duo, lepidotum piscem, & oxyrinchum. Sunt alia, quæ quisque seorsim colit: ut Saitæ & Thebani ovem, Latum piscem Nili Latopolitani, lupum Lycopolitani, Cynocephalum Hermopolitani, cepum Babylonij qui sunt juxta Memphim, aquilam Thebani, leonem Leontopolitani, capram & hircum Mendesij, murem araneum Athribitæ. Item alij aliud. Persæ ignem Orimasda ab ipsis nun- *Strabo l. 15 & lib. 17.*

Digitized by Google

sis nuncupatum ; Æthiopes Meroen incolentes, Iovem & Bacchum: Arabes, cum Baccho Venerem, & Diasaren: Bœoti Amphiaraum, Aphri Mopsum, Scythæ Minervam, Naucratitæ Serapim, Syri Astarten, Norici Tibilænum, Mauri Iubam, Macedones Gabirum, Pœni Vranum, Samos Iunonem, Paphos Venerem, Lemnos Vulcanum, Naxos Liberum, Lampsaceni in Hellesponto Priapum, in Diomedea insula, Diomedem. Sic Delphi colunt Apollinem: &, quemadmodum canit Ovidius in Fastis,

August. de civitate Dei, XVIII. 18. Vide lib. 4. cap. 22.

Pallada Cecropidæ, Minoia Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylæa colit:
Iunonem Spartæ, Pelopeiadesque Myceuæ,
Pinnigerum Fauni Mœnalis ora caput.

§ 3. Mythræ simulachrum tale quoque fuit apud Persas, ut leonis effigiem præ se ferret, tiaramque gestaret. Quæ quidem effigies utrisque manibus cornua bubula comprimebat: Ad cujus sacra in antrum sacerdotes, ut olim Hiberni quoque in Patricij antrum, conveniebant, & Apollinem clara voce Mythram vocabant, ac bovem cornibus ex antro educebant, & Mythræ immolabant.

§ 4. Ut muscæ insuper facescerent, litatum est Cyrenaico Achori: quemadmodum Herculi Canopio, ut culices minus infestarent. Sic & numen invocabatur Apollinis Parnopæi, ut à muribus non arroderentur casei vel aliud simile: Bœotiorum enim lingua Parnopion mus est.

Græcorum idololatria.

§ 5. Græci, quorum post Ægyptios vanitas, præcipua & superstitio celebratur, ad hæc cælo Iovem, mari Neptunum, intimis terræ cavernis & recessibus Plutonem præfecerunt, ac horum singulis alios infinito numero adjunxerunt: Saturnum & Cybelem Iovi: item Mercurium, Apollinem, Martem, Iunonem, Minervam, Venerem, Dianam Ephesiorum deam, Actorum 19. Neptuno Nereum, quem ἁλιμέδοντα & φόρκυν nominarunt, Latini Portumnum, & cohortes Nympharum. Imo singulis in natura corporibus adesse peculiare numen, ut crederetur, persuasit diabolus: eamque opinionem, numinum illorum sese specie ostentans, auxit & confirmavit.

Romanorum dii.

Iovei. Dii majorum gentium. Vesta.

§ 6. Nec ferè pauciores deos Romani habuerunt. Inter quos numerantur ab antiquioribus pro evocandis fulminibus, Statores, Tonantes, Feretrij, Iupiter Elicius: Deinde dij majorum gentium, Iuno, Vesta Trojanorum dea: quam profugus Æneas in Italiam transtulit. item Minerva, Ceres, Diana, Venus, Iupiter, Mars, Mercurius,

Digitized by Google

rius, Neptunus, Vulcanus, Apollo, qui ab Ennio enarrantur, & Conſentes dicuntur, cum Iove de rebus omnibus conſultantes. Quibus octo adjungebantur, ut coadiutores, Selecti dii nuncupati, Ianus, Saturnus, Genius, Plutus, Bacchus, Sol, Luna, Tellus. Penates, Iuno & Minerua: Dii communes, Mars Latio venerandus erat, quia præſidet armis: item Bellona, Victoria: Dii geniales, Terra, aqua, aër, ignis, ſol & luna, quibus natali die quiſque factum faciebat, quòd rerum gignendarum & producendarum vim obtinere exiſtimarentur. Genij duo, Lares, quos privatarum rerum, triviorum viarumque & urbis curam agere opinio erat. Unde appellabantur inferiores ac minorum gentium dij, & Præſtites Ovidio Faſtorum v. dicti,

Conſentes.
Dii ſelecti.
Penates.
Dii communes.
Dii geniales.
Genij.
Lares.
Præſtites.

Quòd præſtent oculis omnia tuta ſuis;

id eſt, quòd res omnes conſeruent & tueantur in ædibus: placato enim & quieto numine domum poſſidere putabantur.

§ 7. Affinxerant & deos indigetes: qui ex hominibus ob eximias belli & pacis artes & bene merita, inter deos erant relati. His accedebant dii patrii & tutelares, & reliqua familia Faunorum, Sylvanorum, Satyrorum, Lemurum. Rabbi Abraham, autor libri Zerot Hammor, ſcribit in illum locum Geneſ. 2. Quod creavit ut faceret, ſignificari dæmones illos familiares, ut ſunt Fauni, Satyri, incubi, penates & ſimiles, qui quidem ſint creaturæ, ſed imperfectæ, quod Deus veſpera ſabbathi præventus, illos non perfecit. Et hinc eſt, quod fugiunt ſabbathi ſanctitatem, quærentes montes & tenebrarum latibula, in quibus delitescunt uſque ad finem ſabbathi, & tunc revertentes infeſtant homines, quibus & damnum dare conantur. Quæ meræ ſunt nugæ.

Indigetes.
Dii patrii & tutelares

§. 8. Potentiſſimum ſuum numen Thor appellarunt Gothi, alterum Odben, tertium Frigga. Varro, qui Ethnica numina ſingulari conquiſivit diligentia, ſupra triginta millia commentitiorum deorum reperiſſe ſe, literatum monumentis tradidit. Hinc etiam rituum & ſacrificiorum excrevit numerus, quorum ſexcenta ſexagintaſex genera Ægyptiis in uſu fuerunt: Græcis & Romanis non multò pauciora. Et quanquam hi ab illis deorum numero & ſacrificiis olim ſuperati putantur, factam tamen temporis ſucceſſu nullam vicissitudinem, Romanoſque ſuperſtitionis victoria poticoſeſſe, dolens vereor.

Olaus Magnus Hiſt. Sept. lib. 3. Idem Ormanus & Heſiodus. Deorum numerus. Sacrificiorum numerus apud Ægyptios.

§. 9. Infinitum eſſet hic enumerare reliquarum gentium barbarum

Digitized by Google

rarum numina: cujuſmodi ſunt Viti, Rugievithi, Porevithi, Porenutij & Stanitiæ (aliis Stuatiræ) apud Rugianos, de quibus amplè Saxo Grammaticus Danicæ hiſtor. l. XIV. & Crantzius de Vandal. rebus, v. 12. 13. Zuantevith apud eoſdem meminit Heimoldus 11. 12. & 13. de rebus Sclavorum. Apud quos & Prove idolum in ſylvis & lucis degens: apud Polabos Suma muliebre numen: apud Obotritos Rodigaſt deus cultus; item Podaga, Siuva: Flins apud Vandalos Luſatiam incolentes; Triglas triceps apud Sterinenſes: ſimiliter Heronitus, qui lingua Latina Mars dicitur, Wolgaſti deus fuit. At horum memoriam perdar unicus ille omnipotens Deus. quemadmodum & quæ Turci ſunt numina ſortiti, quibus honorem divinum, uti & Romanenſibus moris eſt, deferunt. Eſt enim apud hos Hattſcipetteſch cognominatum, hoc eſt, peregrinationis adjutor, quem implorant peregrini.

Ide c. 70. 4.

In Chron. Saxon.

In vita Ottonis lib. 2. cap. 21. 22. & l. 3. cap. 5.

Ioan. Cuſpenianus de Turcarum religione.

§ 10. Aſcikpaffa amoris patronus habetur, imploraturque in matrimonio prolis impetrandæ cauſa, vel in partus diſcrimine, vel maritatis litigantibus. Vairpaſſa diſſidentibus patrocinium unionis conferre creditur, nunc ſe juvenem, nunc ſenem hominibus oſtendens. Schleychpaſſa conturbatis & afflictis ſolatium præbere dicitur. Chiridirelles viatoribus in neceſſitate conſtituris auxilio eſſe ſolet: Quem in viatoris forma equo inſidentem apparere invocantibus ferunt.

§ 11. Coluntur & quidam dii, qui pecorum & cæterorum animalium curam gerunt, & qui pro pluvia elicienda aut ſerenitate inducenda invocantur. Quorum alter Goivelmirſchin, alter Batſcumbaſſa nuncupatur. His butyro litant, & calido pane, quem paſſama vocant.

§ 12. Prolixiot verò in recitando gentilitiorum deorum catalogo fui, ut in ſuis exorciſmis & preculis ſub barbararum & ignotarum vocum pallio ſæpe dæmonia tegi meminerint, qui illas uſurpant Iberius.

§ 13. Deos gentium dæmonia eſſe, affirmat regius ille vates David: quæ dicuntur etiam in Sacris literis dii gentium, terrarum, & dii populorum terræ, 2. Paralip. 32. dii populorum, 1. Paral. 16. dii terræ, Jud. 3. idola nationum, Sapient. 15. dii montium, 3. Reg. 20. dii filiorum Seir, 2. Paralip 25. dii Damaſci, 2. Paral. 28. Dii autem alieni frequenter nuncupantur, quales ex æde Domini abſtulit Manaſſes, 2. Paral. 33. item Joſias, 4. Reg. 23.

Dii gentium dæmonia. Pſal. 95.

§. 14. Nec

Digitized by Google

§ 14. Nec ſolum abominanda hæc idololatriæ portenta invaluerunt, pervagataque ſunt omnes gentes: verùm etiam in populum Dei molimine diaboli pervaſerunt, viruſque ſeminarium ſparſerunt. Nam deos Laban patris ſui, & ſoceri Jacobi, furabatur Rachel fugiens. At Jacobus tandem domui ſuæ, & omnibus qui ſecum erant, præcipit inquiens: Abjicite deos alienos, qui ſunt inter vos, mundamini, & immutate veſtimenta veſtra. Itaque eos illi cum inauribus, quæ in illorum auribus erant, dederunt Jacobo, quos ſubter quercum, quæ erat juxta Sichem, ille defodit. Vituli item ſimulachrum adorat, eique ſacrificat populus Iſrael in deſerto, dicens: Iſti ſunt dii tui, ô Iſrael, qui fecerunt te aſcendere de terra Ægypti. Ac tria millia virorum è populo ob hanc impietatem interficiuntur à Levitis uno die. Et Judic. 10. filii Iſrael rurſus fecerunt malum in oculis Domini, coluerunt que Baalim & Aſtaroth, & deos Aram & Syriæ, deos Sydon, & deos Moabitarum, & deos filiorum Ammon, deos denique Palæſtinorum: deſeruerunt que Dominum, & non ſervierunt ei. Item, particeps idolorum Effraim, Oſeæ 4. & Ezechielis 8. 18. & multis aliis locis.

Idololatria in pop. Dei.

Genes. 31. Gen. 35.

Exod. 32. Vituli adoratus.

De humani ſanguinis victima, à diabolo inventa, celebrataq; in populo Dei, apud Græcos, Romanos, & alios. Item de divinatione ex mactatorum hominum viſceribus.

CAP. VII.

SUB hoc quoque fraudulento blaſphemiarum, ſacrificiorum & vaticiniorum prætextu (quod magis deplorandum) teterrima flagitia & horribiles cædes fabricatus eſt mille artifex ille, in cœtu Iſraelis ſancto: ut is abjectis contumaciſſimè legibus cœleſtibus & oraculis, ſanguine humano litaverit, filioſque & filias per ignem duxerit, in gratiam & cultum Moloch idoli Ammonitarum, in valle Gehennon, crudelitate plus quàm ferina.

Humani ſanguinis victima. 2. Paral. 33. Hierem. 32. Pſal. 106.

§ 2. Quum etiam Græcis & Romanis, in nefanda ac multiplici idololatria, multa ſint communia: & ut alia plura, ita quoque ritus certorum ſacrorum Romani à Græcis ſint mutuati: eò demum inſaniæ & inhumanitatis utroſque redegit diabolus, ut ad ſua ipſius juſſa humano quoque ſacrificarent ſanguine. Hoc enim authore, vaticinia Tireſiæ & Calchantis jubebant mactare humanas victimas: ſanciebantque præſentem ἐνθλασμὸν, atque prodigioſam illam de

Sapient 14

Tireſiæ & Calchantis vaticinia

plu-

Digitized by Google

plurium deorum numero opinionem. Tireſias pollicetur Thebanis victoriam: ſed ea lege, ut Creontis filius mactatus ſit victima pro patria. Calchas vaticinatur de Troiæ excidio, & ſucceſſus ſpondet: at ſimul Agamemnonis filiam Iphigeniam immolari jubet. Ionibus remedium deſiderantibus ab oraculo Delphico, adverſus ſæviſſimam luem in tota vicinia horribiliter graſſantem: reſpondet Delphicum numen, Non remittendam peſtem, niſi offeratur Dianæ Triclariæ Menalippus cum Comethone, quam in Dianæ templo ipſe ſtupraverat: & niſi annuatim eodem tempore pro Menalippo elegantiſſimus juvenis, pro Comethone puella venuſtiſſima ad Dianæ aram mactetur. Idem Meſſeniis in longo illo & diuturno bello, quod cum Lacedæmoniis geſſerunt, conſulentibus de exitu, prædicit victoriam: verum ea conditione, ſi virginem incorruptam de Æpytidarum familia Deo ſacrificarent. Ibi quum Ariſtodemus, unus ex præcipuis familiæ Æpytidarum, gratificaturus patriæ, filiam, quam habebat unicam, deſtinaſſet immolationi: alius quiſpiam amore puellæ adactus, quò miſeram ſervaret, ex ſe gravidam eſſe, & idcirco Deo litari non poſſe, fingit. Quo audito, pater effreni exardeſcens iracundia, eveſtigio interemptam filiam diſſecat: paulo poſt noctu ſecundum quietem fœda ſpecie ſauciatæ & conciſæ filiæ à Satana repræſentata, graviter animo dejectus, ad tumulum ejus ſemetipſum jugulat. Androgei etiam cædes expiari ſcilicet non poterat, niſi Athenienſes quotannis ſeptem adoleſcentes & totidem puellas in Cretam Minotauro devorandas mitterent.

Creontis filius victima.

Iphigenia hoſtia.

Menalippus, Comethe.

Ariſtodemus filiam & ſeipſum jugulat.

§. 3. Nationem eſſe omnium Gallorum admodum deditam religionibus, ſcribit Cæſar. Atque ob eam cauſam, qui ſunt affecti gravioribus morbis, quique in præliis periculiſque verſantur, homines aut pro victimis immolant, aut ſe immolaturos vovent, adminiſtriſque ad ea ſacrificia Druidibus utuntur: quod pro vita hominis, niſi vita hominis reddatur, non poſſe deorum immortalium numen placari arbitrantur, publicaque ejuſdem generis habent inſtituta ſacrificia. Alii immani magnitudine ſimulachra habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent: quibus ſuccenſis, circumventi flamma exanimantur homines. Supplicia eorum qui in furto aut latrocinio, aut aliqua noxia ſint comprehenſi gratiora diis immortalibus eſſe arbitrantur. Sed cum ejus generis copia deficit, etiam ad innocentium ſupplicia deſcen-

Lib. 6. de bello Gall.

deſcendunt. Non igitur immerito tantæ immanitatis adminiſtros & vates tam Barbaros, quos Cæſar Druidas vocatos dicit, Bardos Lucanus appellat: Druidæ Bardi.

Vos quoque, qui fortes animas belloque peremptas,
Laudibus in longum vates demittitis ævum;
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.

§ 4. Tertullianus in Apologetico refert, in Africa infantes palàm Saturno fuiſſe oblatos uſque ad proconſulatum Tiberii, qui ſacerdotes ejus religionis in patibulis ſuſpendebat. Summè id placuit illi, qui ab initio homicida fuit. Eodem authore, à Gallis ſeniores Mercurio offerebantur: ejuſmodi oblatio ludus erat lætus Tauricis. In civitate Enchadarum, quidam Jupiter in ludis ſanguine humano perfundebatur. Cum Bellona, belli dea, paciſcuntur ſanguine ex lumbis effuſo. In officio divino nobiles pueri cæduntur omnes, aſtantibus parentibus; qui, ut perdurent, hortantur. Temixtitæ in America, idola ſanguine hominum oblatorum conſperſa fuiſſe, author eſt Ferdinandus Cortheſius.

§ 5. Gothi quoque ſuum majorem deum Odhen, id eſt fortiorem, armis præſidentem, ſemper crudeliſſimo placavere cultu, morte ſcilicet captivorum. arbitrati bellorum præſidem convenientius humano conciliari cruore, à quo omnem belligerandi induſtriam tam abſolute didiciſſent, ut devictis Europæ & Aſiæ potentiſſimis imperiis, ſummum fortitudinis nomen reportarint. Item Froe, Upſalenſis deorum ſatrapa, deus ſanguinis poſtea habitus, humanorum corporum hoſtias mactavit. Teutates & Heſus idola quondam fuere Gallorum, quibus etiam non niſi ſanguine humano ſacrificabant, teſte Lucani verſu: *Olaus Mag. de gentibus Sept. lib. 3. cap. 14.*

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates.

§ 6. Inter multiformia Sclavorum numina præducet Swantenith, deus terræ Rugianorum, utpote efficacior in reſponſis, cujus intuitu cæteros quaſi ſemideos æſtimabant. Unde etiam in peculium honoris quotannis hominem Chriſtianum, quem ſors dederat, eidem litare conſueverunt. *Helmold. capite 52. de rebus Sclavor.*

§ 7. Talia certè, non ab illa æternа mente, juſta, caſta, miſericorde, rerum tam conſervatrice quam conditrice: ſed proculdubio ab authoribus dæmonibus oriebantur, qui veri Dei odio, inde uſque à rerum primordiis, in conſcientias & corpora hominum quavis

Digitized by Google

vis occasione immanissime sævierunt, & multiplici eorum cæde plurimum delectati sunt, adeo etiam, ut voluptatem hanc, quam ex successu talium latrociniorum capiunt, risu nonnunquam inter dira sacra prodiderint. Quis enim alius ejus risus auctor fuisset, qui ex jugulo virginis ac puellæ illius ortus traditur, quam Mithridates aruspicum jussu Furiis immolabat? Accidit hoc L. Sylla, Q. Pompejo Coss. attestante Julio Obsequente. Hinc philosophi tradunt, dæmones nidoribus sacrificiorum affici: incantationibus item, quæ plerunque sanguine fuso, suffumigationibus adhibitis celebrabantur, præfuisse. At ô miseræ deceptionis errorem, tale numen colere, quod colentium supplicio magis placatur, quam pietate & officio.

Cassiodor in Epist.

Divinatio ex visceribus mactatorum hominum.

§ 8. Atqui ἀνθρωποσπαστείᾳ, id est, divinatione ex mactatorum hominum visceribus, primum solumque diaboli instigatione usum Heliogabalum imperatorem, turpissimum & flagitiosissimum monstrum, accepimus. Qui paulo post hujus immanitatis plusquam belluinæ pœnas meritò dedit, quando crudeliter interfectus, & in latrinam abjectus, inter excrementa computruit.

De diaboli vatibus, enthusiastis, Pythiis mulieribus, & plerisque Sibyllis.

CAP. VIII.

Enthusiasta.

Ut porro suam in hoc mundi theatro tragœdiam idoneis deinde honestaret organis, & suis undiquaque communiret membris, enthusiastas & vatidicos ministros quoque finxit dæmon, æmulatione, veri Dei, qui per prophetas sanctos cum patribus locutus est, ne cedere Deo videretur scilicet, & in graviorem hominum ruinam.

Pythia vates. Levit. 19. 20. 1. Reg. 28.

§ 2. Adhibuit insuper ejusdem artis fœminas, vates Pythias, quæ pene apud singulas fuere gentes, atque adeo Dei populum etiam conspurcarunt: ut Moses lege lata strictissime caverit, ne consulerentur, easque lapidibus obrui jusserit. Ejusmodi consultationis diras luit pœnas Saul rex.

Sibylla. Ambros. in Commenta. in epistolam prior. ad Corinth. Vide post in

§ 3. Huc pertinent pleræque famosæ Sibyllæ, à dæmone velut conductæ, ad ipsius regni, quod in genere humano instaurarat, conservationem & confirmationem. Ex quarum libris ad varias insanias compellebantur Romani: ut apud alios plerosque, tum

apud

apud Zozimum videre est: à quo multa citantur carmina, Gentilium superstitione plena, licet Sibyllæ vel Erythreæ, Babyloniæ vel Cumanæ opus heroico scriptum carmine, Christi præconia declararit. Ex prophetarum tamen vaticiniis, potissimum Esajæ & Davidis, non obscure ea quoque colligere potuit diabolus. Mansit tamen ejusmodi vatum præcipua authoritas & observantia usque ad Christum, æterni Dei filium. Quo nato, prodeunteque ut legationis suæ ministerio ex Patris cœlestis voluntate perfungeretur, cessarunt passim in orbe terrarum oracula, & quæcunque impiarum divinationum genera; testibus Athanasio, Justino, Augustino, Eusebio, Lactantio, Plutarcho, Plinio: conticueruntque dæmones ubique, & tanquam ranæ Seriphiæ obmutuerunt: ac desertis quibuscunque enormis suæ nequitiæ latebris, cesserunt, non quidem ultrò, verum compulsi, partim quidem horrendo metu omnipotentiæ vindicis CHRISTI: partim verò condemnationis sui, quam præ foribus jam esse cernebant. Quandoquidem eo CHRISTUM missum probè norant, ut satanæ opera pessundaret demoliretur, & genus humanum in integrum restitutum vindicaret adversus diaboli technas rabiemque, ex his Zachariæ vaticiniis divina voce longe antea traditis: Erit que die illo, dicit Dominus exercituum, excindam nomina idolorum è terra, ne ultra eorum fiat mentio: & pseudoprophetam & immundum spiritum de terra auferam.

fine apolog. adversus Scalichium.

Christo nato cessarunt oracula, conticuerunt dæmones.

Justinus in Dial. adversus Judæos.

Athana. de Humanitate verbi, ejusque corporali adventu.

Aug. de civitate Dei.

Euseb. lib. 7 cap. 6, & l. 5. cap. 1.

Lactan. lib. 4. cap. 13.

Rupertus in Joannem lib. 10. cap. 12.

Plutarch. de abol. orac.

Plin. lib. 30. cap. 1.

Zach. 13.

§ 4. Si postea tamen adhuc fuisse audita responsa quis objiciat, ea certè tam fuerunt rara, læsa, manca, & omnino inutilia, ut nullo haberi loco debeant. Pulchre igitur & vere Athanasius inquit: Olim dæmonia inani specie ludibriisque rerum intricabant hòmines, infestis alibi fontibus, alibi fluviis, lapidibus aut lignis, atque ita præstigiis fatuos in furorem agebant: nunc vero quum apparuit Dei verbum, spectra hujusmodi & ludibria imaginum cessaverunt.

De humanat. verbi.

De uno eodemque diaboli cultu in dissitissimis regionibus, & quam varie in Christiana Europa illudat.

CAP. IX.

TANDEM & hoc non sine singulari studio & ratione machinatus est diabolus (quanquam peculiares quasdam cæremonias co-

luiſſe pleroſque non diffitear) ut non ſolum in longiſſimè diſſitis totius orbis partibus, uti olim apud Gallorum Druidas, & remotiſſimos Indorum Gymnoſophiſtas, unus idemque ejus cultus obſervaretur: ſed & (quod multo magis mirandum, vel potius dolendum) in Chriſtiana noſtra Europa apud diverſiſſimas regiones, in cujuſcunque materiæ vel nominis idolis, non diſſimili ritu honor ſibi haberetur.

In cujuſcunque materia vel nomine idolo colitur diabolus.

§ 2. Hanc cæcitatem apud commoda ſuis præſtigiis organa auxit, voce, cantu, capitis nutu, averſione, inflexione ad latera, manuum geſticulationibus, aut aliis motibus: eoque modo indicia propitiæ vel averſantis atque abhorrentis voluntatis edidit ex ſtatuis: profanavitque loca, quæ certe erant domicilia & ſedes doctrinæ cœleſtis, ſanctiſſimæ ſcholæ patrum, & *παοὶ ἁγίοι, καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ*: in quæ velut converſa ſuæ impietatis & ſuperſtitionis latibula, ſuas blaſphemias in Deum contumelioſas, & hominum generi exitiales eructare atque evomere conatus eſt. Imò in hac mundi ſenecta nutantibus technis illis manifeſtis, ſe in vero Dei templo collocat, & hominum mentibus dominatur, in lucis angelum transformatus. Hac ratione, ſe, graviori divinæ majeſtatis contemptu, atque hominum exitio, magis ulciſcitur.

Sap. 14. 15.

In vero Dei templo ſe collocat diabolus.

1. Corint. 3. & 2. Corint. 11.

§ 3. Huc pertinent ludibria, quibus noſtros homines etiam adegit, ut, niſi ſacro baptiſmo, regenerationis lavacro, ad Chriſti ſolummodo membra pertinente, & exorciſmis, tantum, ubi è ſua ſede deturbandus eſt dæmon, ab illis, qui ejus pellendi ſingulare donum habent, applicandis, etiam campanæ & tintinnabula expientur, ſanctificenturque, ſponſoribus & teſtibus, in ſacrilegam uberioris auri expilationem, undique convocatis, res illas inanimatas mortuaſque è turribus à diabolo ablatum iri, ſimplicibus perſuaſum ſit. Quinimo foveæ & ſtagna oſtenduntur, quæ etiam vidi, ſi dignus ſum, quo ejuſmodi non baptizatas conſecratasque campanas à dæmone ex turribus proximis inuectas eſſe, aſſeveranter dicunt: audirique earum ſonum nocturna hora duodecima in Nativitatis Chriſti ſolennibus, vel etiam ſingulis quatuor anni temporibus, quæ vocant: & eum commori, qui audierit. Sic fit, ut à ſono caveant imprudentes, nec inveniantur, qui audierit. Quod ſi aliquem audire contingeret, is proculdubio à dæmone ob impietatem illuderetur. Interim tamen hiſce religionis noſtræ præſtigiis illi detinentur. Nec ita pridem eo loci prope Abbatiam Knechteſtein

Campanarum baptiſmus & exorciſmus.

Digitized by Google

ſtein ductus ſum, ubi firmiter adhuc credi hoc ſacrilegium coram audivi: monſtratur fovea, turriſque oſtenditur. Propterea perquam prudenter & piè Cæſar Maximilianus inter gravamina ſedis Romanæ à Germanis non toleranda, campanarum conſecrationem recenſuit in hæc verba: Suffraganei excogitaverunt, ut ſolum ipſi, & nullus alius ſacerdos, Laicis campanas baptizarent.

§ 4. Credunt deinde ſimpliciores, ita affirmantibus ſuffraganeis, tales campanas baptizatas, dæmones & tempeſtates pellere. Quapropter innumeri plerunque adhibentur compatres; præcipuè vero, qui fortuna pollent: exorantur, qui baptizationis tempore funem, quo campana ligata eſt, tangunt, ac ſuffraganeo præcinente (quemadmodum in parvulorum baptizatione fieri ſolet) omnes pariter reſpondent, ac campanæ nomen ingeminant, veſteque nova (quemadmodum & Chriſtianis fieri ſolet) campana induitur. Inde ad ſumptuoſa properatur convivia, quibus præcipue compatres, ut eo largius munera offerant, adhibentur: necnon ſuffraganei, & eorum capellani cum multis aliis miniſtris regaliter paſcuntur. Nec hoc ſatis eſt, ſed & ſuffraganeo mercedem perſolvere neceſſe eſt, quam illi munuſculum vocare ſolent. Inde evenit, ut aliquando etiam in paruis villis centum floreni in tali abſumantur & expendantur baptizatione. Quæ res non ſolum ſuperſtitioſa, ſed etiam Chriſtianæ religioni contraria, ac ſimpliciorum ſeductio & mera exactio eſt. Verum etiam epiſcopi, ut ſuffraganeo vel viliſſima obærare poſſint mercede, talia & adhuc abſurdiora tolerant. Res igitur tam nefanda & illicita merito aboleri debet.

§ 5. Scribit itaque in hæc verba, ſcite ad modum Lactantius: *De Orig. err. 11. 17.*
Ita hominum credulitatem mentita divinitate deludunt dæmones, quod illis verum aperire non expedit. Hi ſunt, qui imagines & ſimulachra fingere docuerunt: qui, ut & hominum mentes à cultu veri Dei averterent, & fictos mortuorum regum vultus, & ornatos exquiſita pulchritudine ſtatui conſecrarique fecerunt, & illorum ſibi nomina quaſi perſonas aliquas induerunt. Sed eos magi & ii, *Magi. Maleſici.* quos vere maleficos vulgus appellat, quum artes ſuas execrabiles exercent, veris ſuis nominibus cient, illis cœleſtibus, quæ in Sacris litteris leguntur. Hi porro inceſti ac vagi ſpiritus, ut turbent omnia, & errores humanis pectoribus infundant, ferunt ac miſcent falſa cum veris. Ipſi enim cœleſtes multos finxerunt eſſe, ſed veritatem mentitis nominibus involutam ex oculis abſtulerunt. Et paulo poſt:

BIBLIOTECA MAZ ROMA

Illi autem, qui defciverunt à Dei miniſterio, quia ſunt veritatis inimici, & prævaricatores, Dei, nomen ſibi, & cultum deorum vendicare conantur: non quod ullum honorem deſiderent (quis enim honor perditis eſt?) nec ut Deo noceant, cui noceri non poteſt, ſed ut hominibus: quos nituntur à cultura & notitia veræ majeſtatis avertere, ne immortalitatem adipiſci poſſint, quam ipſi ſua nequitia perdiderunt. Offundunt itaque tenebras, & veritatem caligine obducunt, ne Dominum, ne Patrem ſuum norint: & ut illiciant facile, in templis ſe occulunt, & ſacrificiis omnibus præſto adſunt, eduntque ſæpe prodigia, quibus obſtupefacti homines, fidem commodent ſimulachris divinitatis ac numinis. Et poſt: Itaque ſibi apud homines, qui eos neſciunt, authoritatem ac timorem pariunt. Hac verſutia, & his artibus, notitiam veri ac ſingularis Dei apud omnes gentes inveteraverunt. Suis enim vitiis perditi ſæviunt, & graſſantur, ut perdant. Idcirco etiam humanas hoſtias excogitaverunt, ipſi hoſtes humani generis, ut quam multas devorarent animas. Plura ibidem.

Obſcenum diaboli ludibrium. De reg. Dacia. l. XIV.

§ 6. Nec mirum, ait Saxo Grammaticus de Rugianis, ſi illorum numinum potentiam formidabant, à quibus ſtupra ſua ſæpenumero punita meminerant. Siquidem mares in ea urbe Karentina, cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere ſolebant: nec ab ipſis morando divelli poterant. Interdum utrique perticis è diverſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuere. ea miraculi fœditate ſolennis ignobilibus ſtatuis cultus acceſſit: creditumque eſt, earum viribus effectum, quod dæmonum erat præſtigiis adumbratum: qui ſtatuis demolitis, Rugianorum templa & urbes deſtituerunt.

Sermon. 4. Simile quiddam apud Gregorium legitur lib. 29. Moralium, ſuper illud Job: Dividitur æſtus ſuper terram. Item apud Leonem pont. Ser. 8. Nativitat.

§ 7. Sed artificioſe nimis maligni hujus conatus varios deſcribentem audi Auguſtinum in Sermonibus communibus: Quid pravius, quid malignius, quidue adverſario noſtro nequius? qui poſuit in cælo bellum, in paradiſo fraudem, odium inter primos fratres, & in omni noſtro opere zizania ſeminavit. Nam in comeſtione poſuit gulam, in generatione luxuriam, in exercitatione ignaviam, in converſatione invidiam, in gubernatione avaritiam, in correctione iram, in præſulatu ſive dominatione ſuperbiam. In corde poſuit cogitationes malas, in ore poſuit loquutiones falſas, in membris operationes iniquas: in vigilando movet ad prava opera, in dormiendo ad ſomnia turpia. Lætos movet ad diſſolutionem, triſtes autem ad deſperatio-

Digitized by Google

desperationem. Sed, ut brevius loquar, omnia mundi mala sunt ipsius pravitate commissa.

Vnde tam admirandas res, & potissimum vaticinari possunt dæmones.

CAP. X.

Vnde tam admiranda possint dæmones.

NEC mirum est, varia & infinita ejus generis hos spiritus conari. Quum etenim tenuis sint substantiæ, sua tenuitate, subtilitate, celeritate incredibili, sensuum acrimonia, & lumine naturæ luciore, quibus omnibus terrenorum corporum inhabilitatem & sensuum tarditatem longe lateque præcellunt, multa Dei permissu, partim vere, partim præstigiose intelligunt, & possunt. Quibus accessit, teste Augustino, diuturnioris temporis beneficio, quo eorum vita à primo ævo prorenditur, comparata insignis rerum longe majorum experientia, quam hominibus ob breviratem vitæ momentaneam potest evenire. Idcirco quædam admiranda faciunt & quædam, potissimum ob Scripturæ sanctæ & vaticiniorum cognitionem, prædicunt, vel etiam probabili conjectura consequuntur: nonnunquam etiam, quæ ipsi facturi sunt, prænunciant, quibus homines alliciunt, inescant, seducunt & defraudant. *De spir. & ani. cap. 28.*

§ 2. Quo nomine illis mirabilem prudentiam, acutum ingenium & tenacem memoriam tribuit Plato in Epinomide. Quapropter tradit Clemens, istos, quum sint dæmoniaci spiritus, & multo citius scire aliqua, & multo perfectius: non enim tarditate corporis degravantur. Hinc addit: Et ideo, quæ medici longo tempore & labore plurimo assequuntur, hæc illi, tanquam spiritus, absque mora ulla, & sine difficultate cognoscunt. Non ergo mirum est, si plus etiam aliquid, quam homines, sciunt: sed hoc metuendum est, quod ea, quæ sciunt, non ad salutem, verum ad deceptionem proferunt animarum, ut per hæc eas cultum falsæ religionis edoceant. Hic Tertullianus sic disserit: Omnis spiritus ales est, hoc angeli & dæmones, igitur momento ubique sunt. Totus orbis illis locus unus est: quid ubique geratur, tam facile sciunt, quam enunciant: velocitas divinitas creditur, quia substantia ignoratur. Sic & authores interdum videri volunt eorum, quæ annunciant, & sunt plane malorum nonnunquam, bonorum tamen *Recognit.* *In Apolog. adversus gentes, cap. 22. Divinationes dæmonum unde.*

Digitized by Google

men nunquam. Diſpoſitiones etiam Dei & nunc prophetis concionantibus excerpunt, & nunc lectionibus reſonantibus carpunt. Ita & hinc ſumentes quaſdam temporum ſortes, divinitatem æmulantur, dum furantur divinationem.

§ 3. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in eventus, ſciunt Crœſi, ſciunt Pyrrhi. Sic præſcivit diabolus ex
David. 8. Eſajæ & Danielis oraculis (quorum uterque adoleſcentem Alexandrum expreſſe delineat) eum ipſum Alexandrum ſuperato Dario, potiturum Aſia univerſa, tranſlaturum Imperium à Babyloniis ad Græcos. Propterea Delphicam vatem conſulenti, & ab invita reſponſum extorquenti, tandem ipſa in hæc verba prorumpens, reſpondit: Invictus eris Alexander. Poſtea ad Perſas exercitum traducenti, prodigia offudit multa. In aditu Aſiæ, ſimulachrum Orphei ſudore maduit. Hinc Alexandro ad extremum cum Dario confligente, aquila è ſublimi ſupra ejus verticem ſeſe librare, & in adverſos hoſtes trajicere viſa eſt. Ludibria haud dubie dæmonii hæc erant, adornata ad prodigiorum & auguriorum, quibus tunc fidebatur, obſervationes confirmandas. Darium è diverſo, ancipitibus ſomniis in falſam victoriæ ſpem erexit.

§ 4. Prænovit ex Eſajæ prophetiis, fore ut Tyrus deſtruatur à
Eſaja 23. Macedonibus. Ita enim ille ait: Vlulate naves maris, quia vaſtata eſt domus, unde venire conſueverant. De terra Cethim revelatum eſt eis. Terram vero Cethim Macedoniam eſſe, aſſerunt plerique & ab Homero *λασιόκες* Macedones vocatos. Quidam tamen per terram Cethim, Cyprios intelligunt. Inde quum fuſo fugatoque Dario, copias ad Tyrum admoviſſet Alexander, præmonuit quendam, qui civibus prænunciaret, Apollinem civitatem deſerturum eſſe: ut quum eventus reſponderet, idolorum exiſtimationem ſtabiliret.

Vide Joſephum. Jud. l. 6.

§ 5. Ex iiſdem Eſaiæ & Danielis vaticiniis præſcivit, fore ut Aſſyriorum monarchia peſſum iret, & in poteſtatem redigeretur
Eſaja 44. Medorum ac Perſarum: & quidem à Cyro, cujus nominatim Eſaias meminit. Unde conjectatus eſt, Crœſum etiam de regno Lydiæ periclitaturum eſſe. Quare & aliquanto ante *πρῶτον ἀνδρῶν* Gygis, quod in Cyri tempora incidere eum proſpiciebat, amiſſurum regnum Lydiæ prædixit, conſultus ex oraculi Delphici ſede: & poſtea cum regnum adeptus eſſet Crœſus, ut opum ſuarum fiducia inſoleſcentem, ſuperbientem, & regnum Perſicum affectantem everteret,

Digitized by Google

teret, χρυσῷ κλήρῳ victoriam in ſpeciem ipſi annuente, ad bellum Cyro inferendum perduxit: quo modo victus, captus & regno exutus, vitam in Perſia finivit.

§ 6. Prædictionis vero dæmoniacæ finem luculente oſtendit Imperatoris Valentis facinus. De quo literarum monumentis traditur, quod nova correptus inſania, dæmonem interrogarit, quis poſt ipſum Imperio eſſet potiturus. Dæmon oblique reſpondet, & literas Græcas oſtentat, θεοδ. ſignificans hoc fore initium nominis ejus, qui ſibi ſucceſſurus erat. Ita interimi omnes jubet Valens, quotquot in ſuæ nomenclaturæ principiis eaſdem ſortirentur literas, Theodori nimirum, Theodoti, parentes Theodoſii, ejus ſcilicet qui Imperium adeptus eſt poſtea, Theoduli: interque eos numeratur Theodoſiolus, vir nobilis Hiſpanus. Cæteri metu novi periculi nomina ſibi indunt alia. Socrates IV. 19. Sozomenus VI. 35. Paulus Diaconus XII. Joa. Zonaras tomo 3. Infinita ejuſcemodi in hiſtoriis obſervantur exempla.

§ 7. Sed ad poſteriora, nec obſcura, conuertamur: ubi prius ſingulare recenſque ſatanici vaticinii exemplum ſubdidero, ſcriptum à Magiſtro noſtro Joanne Henrici Colen Buſcoducenſi ad Magiſtrum noſtrum Hunæum Lovanienſem, 3. Martii, ann. 1574. Gueſorum Belgicorum nefandi & tyrannici conſilii finem noſtræ quidem civitatis juvenis novem annorum, Spiritu ſancto afflatus, ut fertur, prædicit. Metuimus tamen fraudem eſſe maligni ſpiritus, quod tamen nemo doctorum virorum deprehendere potuit. Clamat puer iſte, & poſtulat feruentes & aſſiduas preces: qui & ipſe tribus horis diei, extenſis orat brachiis. Prædixit mira hujus temporis, quæ omnia evenere, & ne in minimo quidem allucinatus eſt. Ait quoque, ſe audiviſſe ab angelo Gabriele finem harum tragœdiarum, ante dimidium æſtatis futurum: Regem quoque noſtrum, in has inferiores patrias ventutum, & compoſiturum omnia feliciſſimis mediis. Prædixit quoque punctum temporis, quo Middelburgum fuit captum, & hujuſmodi alia infinita, quæ dictis ejus conſonant. Fui & ego indignus vocatus ad examinandum juvenem, & in ſtuporem & admirationem ſummam raptus, quando puer tam ſimplex & literarum imperitus tam expedite ad omnia interrogata, etiam abditiſſima, reſpondere potuerit. Et quia angelus ſatanæ transfigurat ſe, &c. petivi ab eo varia & multa: verum non ſolum non veretur & timet crucem Domini aut nomen Jeſu angelus: ſed &

Digitized by Google

preces juvenem docuit, quæ nihil aliud sonant, quam: JESU Nazarene pro nobis crucifixe, miserere nobis: subveni miseris peccatoribus, ut revertamur ad fidem. Hactenus ille.

Puer Daemoniacus.

§ 8. Puerum hunc à dæmone actum fuisse, qui in eo loqueretur, & sua ederet vaticinia, contrarius docuit eventus. Nullus etenim interstinarum dissensionum Belgicarum exitus vel ea sequenti æstate, vel tertio post anno, quo hæc scriberem, quum nihil etiam rumoris adhuc de regis adventu spargeretur: quinimo ne quidem adhuc anno 1581. quo hæc recuderentur. Spiritus autem Dei ne in re minima quidem aberrare aut allucinari potest. Hîc facile innotescit ille Gabriel, qui & punctum temporis, quo Zelandiæ Middelburgum in deditionem veniret, annunciare per juvenis os potuit ob celeritatem incomprehensibilem, quia spiritus est. Idem quoque ad illiusmodi modum orandi puerum incitavit, ut suis vaticiniis falsis & impostoris cautius fidem conciliaret. Hac ratione veritatem mendacio commiscere perpetuo solet. Addam hoc, ne angelum quidem Dei futura scire, ut de se testatur. 4. Esdræ 4. Quid præterierit, scio: quid autem futurum sit, ignoro.

Christum, & ad quid missus esset, prius norunt dæmones, quam Apostoli: & quare illum tentarit diabolus.

CAP. XI.

PERHIBET sacræ scripturæ authoritas, diabolum prius CHRISTUM penitius novisse, quam ipsi quibuscum ille loqueretur, & familiariter degeret, Apostoli: ut etiam ante CHRISTI mortem resurrectionemque sciverit, testatusque fuerit invitus, ad quid venisset CHRISTUS: nimirum, quo cognitum faceret Sathanam, ejusque fraudes: illius actiones demoliretur, atque regnum everteret. Qua propter metu judicii divini æternarumque pœnarum contremiscens, & tantùm non deficiens, in obsesso ante CHRISTUM procidente, magna exclamavit voce: Ah, quid rei nobis tecum est, JESU Nazarene? venisti ad perdendum nos. Novi te, qui sis, nempe sanctus ille Dei. Et increpavit illum JESUS, dicens: Obmutesce, & exi ab homine. & cum projecisset illum dæmon in medium, exiit ab illo, nihilque illi nocuit. Et post: Exibant & dæmonia à multis, clamantia & dicentia: Tu es CHRISTUS ille filius Dei. Et increpans, non sinebat ea loqui, quod scie-

Marc. 1.

Luc. 4.

ſciebant ipſum eſſe CHRISTUM. Hic Athanaſius: Dæmonis, inquit, ſermonem compeſcebat CHRISTUS, ne ſimul cum veritate, etiam ſuam iniquitatem promulgaret: ut nos etiam aſſuefaciat, ne talia curemus, etiamſi vera loqui videatur. Illud alias etiam pios poſtea latuiſſe, Sacrarum literarum teſtimonio docetur: ut alii eum Heliam, alii Joannem baptiſtam, alii Hieremiam, alii unum de propheterarum numero eſſe dicerent. Petro autem pronuncianti, TU ES CHRISTUS ille filius Dei viventis: reſpondit CHRISTUS, Beatus es Simon bar Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cœlis eſt. Id quod Petro à patre cœleſti hic revelatum aſſerit CHRISTUS, hoc ipſum & Satan novit, & palam teſtatus eſt, non rogatus. Hinc ipſius ingenii acumen liquet, cujus ope res etiam abſtruſiſſimas, noſtriſque ſenſibus apprime alienas, noviſſe poteſt.

Matth. 16. Marc. 8. Luca 9. Joan. 6.

§ 2. Huc facit illud puellæ Pythiæ, de Paulo & Barnaba clamitantis teſtimonium: Iſti homines ſervi Dei excelſiſſimi ſunt, qui annunciant vobis viam ſalutis. Atque id genus teſtimonia ab Aſtaroth & Berith idolis, & à dæmonio obſeſſis, de Bartholomæo apoſtolo, Thoma & aliis data legimus. Veritatem vero hic confitentur dæmones, non ut populum ad audiendam ampleſtendamque eorum doctrinam permoverent: ſed exhorreſcentes & reformidantes miniſterii Euangelici virtutem, & ſui condemnationem ac expulſionem ex obſeſſis: quæ hoſpitia ſi obtinuiſſent, ſtatim Apoſtolorum miniſteria ſeditione potuiſſent conturbare, aut inchoata poſt opprimere, novis rumoribus diſſeminatis per Pythiam vatem, obſeſſos & idola, quæ apud ſtultum vulgus magno habebantur loco. Addatur & illud mali ſpiritus reſponſum: Jeſum novi, & Paulum ſcio, vos autem qui eſtis? Item: Quid rei nobis tecum eſt, JESU fili Dei altiſſimi? Veniſti huc ad cruciandum nos ante tempus. Obſecro ne nos torqueas.

Act. 16.

Act. 19. Matth. 8.

§ 3. Enimvero ſemen mulieris contriturum caput ſerpentis, propheterum de CHRISTO naſcituro etiam in Bethlehem Judææ vaticinia: præfinitum hinc tempus, JESUM in divæ virginis utero, ſuperveniente Spiritu ſancto, & virtute Altiſſimi obumbrante conceptum, ex angeli Gabrielis annunciatione, admirandam ejus nativitatem, longinquum magorum ex Oriente iter, ut eum adorarent, ſciverat dæmon. Quapropter inter ſpem & metum, Herodis animum diris contra JESUM inflammavit facibus, ut inter infan-

Marci 6. Luc. 2. Geneſ. 3. Michea 5. Matth. 12. Luc. 1. 2. Eſaiæ 7.

tium Bethleemiticorum bimulorum ætateque juniorum deplorandam cladem, JESUS simul internecione absumeretur. Atqui salutifero magis Dei consilio suos collabescere conatus, infringique, reipsa experitur diabolus.

§ 4. Ne quid tamen incredibili ejus audaciæ & fastui incomparabili deeederet, atque ut adoratione, peculiari Dei prærogativa honoraretur, vel Christum certius tunc cognosceret, ipsum in solitudine tentat: illique in præaltum montem adducto, omnia mundi regna, ac eorum gloriam ostensam se daturum, si se prostratus adoraverit, ausu plusquam sacrilego pollicetur: quum divinam majestatem in hominum regnis atque imperiis solam dominari, eaque cui libet tradere constet. Porro Christum jam certo cognitum, voluit etiam perditum: quare, ut eum proderet, in cor Judæ Simonis Iscariotæ immisit, in quem post offulam à Christo porrectam ingressus est. Tantum enim hujus solertissimi artificis contra Deum & genus humanum est odium, ut quicquid machinetur, sit in Dei contemptum, & hominum detrimentum perniciemque, fraude & extremo dolo caute tectum.

A Christo voli adorari diabolus.
Matt. 4.
Marc. 1.
Luc. 4.
Daniel. 4.

Multa studia Diaboli, & opera breviter comprehensa.

CAP. XII.

CÆTERUM ut instituti mei ratio certius citiusque innotescat, paucis, veluti fasciculo uno, quædam ex dæmonis actionibus & potentia colligam. Quum angelica ejus essentia non interierit, sed male propriæ voluntatis affectu degenerarit, accreveritque tam diutino tempore eximia rerum observatio & usus insignis: magnæ illum esse constat virtutis, calliditatis incredibilis, sapientiæ plus quam humanæ, perspicacitatis acutissimæ, vigilantiæ summæ, artificii technas struendi pernicioſissimas, fuco speciosissimo incomparabilis, maliciæ infinitæ, odii erga genus humanum ἀσπόνδου καὶ ἀνικήτου: atque hoc nomine eum sepenumero (permittente, vel saltem connivente Deo) admirandas facere res, & se in bestias, statuas, specus, latebras, cavernas ingerere, in quercus Dodonæ Molossidis in Epiro, unde Dodonæum oraculum frequentatum est, insinuare: apud Ægyptum ex Hercule, Apolline, Minerva, Diana, Marte, Jove, Api bove, Latona in urbe Buti, furiosis sacerdotibus Apollinis in Colophone, Thebis in Bœotia, & in Lœbadia ex Trophonio, ex vacca

Diaboli studia & potentia.
Strabo Geog. lib. 16.

Digitized by Google

vacca Memphi, ex bove Mneo Heliopoli, ex crocodilis in Arsinoe, ex Amphiarao vate in Attica, responsa dare, humana voce, nutu, aliove gestu, affictis subinde gestibus furentium, nonnunquam ebriorum, alias trementium, autridicule gesticulantium: quandoque somniis, amphibolíis interdum, plerunque & ænigmatibus: quia ignorat Diabolus quousque toleraturus sit Deus, aut permissurus, quæ intendit & struit.

§ 2. Et sane Deum quibusdam sagacioribus hominibus has ejus technas jam olim sæpe detexisse, testis est Valerius Maximus, hisce verbis: Nec me præterit de motu & voce deorum immortalium humanis oculis auribusque percepta, quam ancipiti opinione æstimatio versetur: sicut de transitu Junonis in urbem. Captis enim Veiis à Furio Camillo, unus militum simulachrum Junonis Monetæ fertur interrogasse, an Romam migrare vellet? Deamque respondisse, velle se. Quamvis unus vocem audiverat, omnes tamen sibi persuadebant, eandem se percepisse. Tradunt alii simulacrum annuisse tantum: alii unum hoc inter milites & vulgum sparsisse. Quo factum est, ut non simulacrum, sed ipsam cœlo Junonem petitam portare se credentes, Læti in ea parte Aventini montis, in qua nunc templum ejus cernimus, ut inquit Valerius, collocarent. Hic videmus & qua arte, & quam ob causam ludat in idolis illa Dei simia. *Lib. 1. cap. 8.* *Livius.*

§ 3. Cæterum alia religionis opinione legitur in divæ Irmgardis comitissæ vita, quomodo tertio Romæ peregrinata, D. Pauli templum fuerit ingressa, inveneritque crucifixi imaginem prorsus conformem ei, quæ in templo metropolitano D. Petro sacro Coloniæ ante sacratium visitur. Hic prostrata orationique intenta audit vocem ex ore imaginis cruci affixæ, hunc in modum: Chara & electa filia Irmgardis, te oro ut mox ubi Coloniam redieris, in D. Petri templo crucifixum in altari ante sacratium, mihi admodum simile, salutes. Hæc posito peregrinæ pileo, gratiisque actis, se facturam recepit, si modo digna haberetur: simulque hoc simulacrum vidit à cruce detraxisse brachium dextrum, quo electæ suæ sponsæ Irmgardi benedixit. Inde rursus gratiis Deo dictis propter longum illud iter nec frustra nec temere factum, Coloniam reversa est, & præfato loco provoluta ante crucem, sic infit: Mihi singulare, idque haud leve mandatum Romæ à cruce & imagine in æde D. Paulo sacra, tibi mire conforme datum est, quæ scilicet salutari

lutari te plurimum voluit. Ad hæc è vestigio Colonienſis crux caput inclinans, inquit: Gratias ago electa mea filia. Ex hoc rumore episcopus cum solenni pompa venerabile sacramentum in hujus simulacri capite inclusit, quod repente etiam seipsum rursus eo modo contraxit occlusitque, ut non fuisse divulsum videretur. Hîc multa contigisse miracula, & perpetuum ea ratione in lampade foveri lumen narratur. Hæc eadem comitissa insignem pagum Suchtelen in Juliacensi ducatu legavit D. Pantaleonis hæredibus Coloniæ, quare huic etiam in vicina sylva erectum fuit sacellum, quo religionis ergo Martis die post Paschę solennia confluere solet ingens eorum multitudo, qui vel morbo vel alia calamitate premerentur.

§ 4. At quum ejusmodi prodigia nostro non videantur seculo, nec judicium arti medicæ permittatur, hîc Theologis non illibenter cedo: quemadmodum & in similibus quæ in hanc rem nimis religiose traduntur in Chronici Casinensis lib. 4. cap. 68. item in Schedelii ætate quarta: in Vincentii lib. 26. cap. 12. lib. 27. cap. 23. 84. 98. 99. 100. 101; lib. 29. cap. 6. 7. 8. 9. 10. multisque locis aliis: uti & in continuatore Sigeberti, & ab Helmoldo in Chronici Sclavorum cap. 8. 43. 70. in Chronic. Saxoniæ: item lib. 1. vitæ Bernhardi, cap. 10: in Othonis Frisingensis lib. 7. cap. 32. in Austria Cuspiniani.

§ 5. Potuit adhæc Diabolus ad Jovis Hammonis oraculum inquirendum in extimo sinu Libyæ, apud Garamantes, ultra Cyrenem, in solitudinibus vastis, torridis ac siccitate sterilibus, Cambysen Cyri & Alexandrum instigare: item Pythium Delphis præ cæteris, cultu, religione, fama, opibus & donariis celebratius reddere. *Diabolus quomodo vaticinetur?* Novit & vaticinari ex certis indiciis vel conjecturis, sive rerum retroactarum observatione, ut hinc etiam cogitatus & sensa pervidisse quandoque credatur: quanquam interim fallat & fallatur, tenebras offundat, veritatem caligine obscuret, atque etiam mentiatur. Nam rogatus dæmon, Porphyrio teste, etiam quæ non novit, constanter affirmat: & quæ novit, si semel vere, decies illa falso refert.

§ 6. Potest quoque pletisque locis in simulachris sua exercere ludibria, ut ad ea ex longinquis regionibus confluant imprudentes, ea venerentur incauti, adorent, eorum opem implorent in rerum angustiis, in valetudinè adversa, & quacunque afflictione: quo à veri Dei cultu & ejusdem filii invocatione ad suas imposturas in

inte-

Digitized by Goog

interitum eos avocet. Sic Gallorum ruſticis hanc fuiſſe conſuetudinem ſcribit Severus Sulpitius, dæmonum ſimulachra candido tecta velamine, miſera per agros ſuos circumferre dementia. Nec Satanæ difficile eſt, animarum corporis mole exutarum figuram mentiri, circa monumenta verſati, in cœmiteriis oberrare, ſpectris perterrefacere hæredes aut alios, ut ad illicitos cultus, vetitam religionis ergo peregrinationem, juſtorum & parentalium præſcripta forma perſolutionem damnoſam, imperitos, minuſque Deo fidentes cogat. Viſum eſt & ſpectrum, quod à presbytero flagitaret abſolutionem, quia citra confeſſionem deceſſerat. Conatur itidem imbecilles fide præcipites agere, fortes vero diverſis modis ſemper impugnare, ſi qua ratione eos agere tranſverſos poſſet: item deſperantes, credulos, maleque ſanos pollicitationibus & gloria ditare, in ſpem felicium ſucceſſuum illectos perinere, aut triſtium eventuum metu injecto cruciare.

Lib. 1. de vita D. Martini.

Eraſt. lib. 2. epiſt. penult.

Mich. Pſell.

§ 7. Novit adhæc varias oſtentare formas, inania idola arte mira conformare, viſus organum turbare, oculos perſtringere, falſa pro veris ſingulari dexteritate ne agnoſcantur, proponere: quæ vere ſunt, ut non appareant, velare: & quæ revera non exiſtunt, ut eſſe appareant exhibere: ſe in mille ſpecies transformare, Proteumque agere: & ut canit Poëta,

Tum variæ illudunt ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tygris,
Squammoſuſque draco, & fulva cervice leæna,
Aut acrem flammis ſonitum dabit:
Omnia transformans ſeſe in miracula rerum,
Ignemque horribilemque feram fluviumque liquentem.

Virg. 4. Georg.

§ 8. Conſuevit & hominum mentes multifariis phantaſmatum ludibriis vitiare, vigilantes perturbare, dormientes inſomniis terrere, peregrinantes à recto itinere ſeducere, errantes atque etiam alios quandoque ridere, alias terrore concutere, multa labyrinthis opinionum inextricabilibus implicare & innectere, tetriora mala plerunque boni ſpecie ferere, & veritatis confeſſione in ſuam illicere naſſam, graviuſque fallere.

§ 9. Solet quoque lac vaccarum cohibere, & ne in butyrum coaleſcat impedire: vinum aliunde adferre, clauſtra reſerare: præterea ocyſſime res varias, velut panni lacinias, oſſa, ferramenta, clavos, acus, aciculas, fila, eorumque globulos, intortum capillitium,

tium, ligna, idque genus portenta in vivorum extremas fauces, nec penitius, quo ore rejiciantur, ingerere: in mortuorum ventriculum & partes alias præstigiis aptas, & post mortem sectas ligna, cultros, & quæcunque vis alia, fallaciter arte dolosa inter secandum inferere: nec solum talia ostentare, sed etiam partes vitales prius ex astantium oculis in ejusmodi anatome auferre ac summovere, quam animadvertatur. Neque vero per alium, neque alia ratione in extorum nefanda observatione apud veteres olim ea procurata fuere miracula, ut Cæsari Dictatori exta sine corde sint inventa: Posthumio vero consuli, Catoni, Decemviris, Herennio, Lucilio Lupo immolantibus in plurimis victimis modo jecur, modo caput jecinoris defuerit.

Julius Obsequens de Prodigiis.

§ 10. Similiter ex parte postica & uteri collo novit implicatos crines, arenæ copiam, clavos ferreos, ligna, vitra confracta, stupam, lapides, ossa, & similia præstigiis movere, offuscata interim oculorum acie: infecta auribus furtive immittere, quæ postea vel prodeant, vel evolent. Hæc à me visa sunt alata, ex auribus cujusdam virginis Henricæ nomine, misere à dæmonio exagitatæ, desumpta. Proclive illi quoque est, ulcere corpus defœdare, pudenda meliceridé vel ulcere sanioso inficere, evirationis persuasionem falso inducere, corpora tota obsidere, eaque sursum ac deorsum distrahere, quando & quamdiu à Deo permittitur. Hujusmodi violentam virginis prædictæ sublationem in arce Caldenbroce apud Geldros, Deo juvante, alias intrepide reluctando impedire vălui: à morsus tamen interim inflictu, quo manus meas mire impetebat, in horribili illa subvectione, anxie cavendum erat. Cur enim non tam meos promovere conatus in juvando, quam dæmoni permittere sua studia in lædendo, potuit Deus?

§ 11. Assuevit præterea varie corpora transferre, eorumque humores commovere, originem nervorum in cerebro turbare, quo atrocissimis rarissimisque convulsionis speciebus, jactu tractuque incredibili, & quasi crepantibus sonitu horrifico junctararum compagibus, in admirationem, diffidentiam, siniſtram de aliis opinionem, ad mendacia, vetita auxilia & cædes, homines compellat. Ad hunc modum nervos & musculos præter voluntatem inordinate crudeliterque convellere potest: plerunque τέτανον ciere, ut cervix una cum corpore immobilis maneat, & in neutram inflectatur partem, sed juxta in utramque partem intendatur: subinde ἐμπροσθότονον

Digitized by Google

ὀθόνιον vel tenſionem ad anteriora excitare valet, ut caput, cervix, reliquumque corpus, jugularibus venis mirum in modum circum collum diſtentis, contrahatur: quandoque ὀπισθότονον vel tenſionem ad poſteriora citare tam vehementem ſolet, ut caput in dorſum & ſcapulas graviter convellatur, cruribus interim contractis: item diverſas horribilium convulſionum facies, multifariam & inæqualiter in membris producere: nonnullis totum corpus, ceu articulis tormento luxatis divulſiſque enervare, aut palpitantium, trepidantiumve muſculorum ſpeciem inferre: quibuſdam os & oculos truculenter intorquere, ſeptum tranſverſum in homine ita conſtringere, ut ſpiratio vix difficulter duci queat, arteriis interim pulſantibus leviculum inferens impedimentum, ſed ventriculum ſingultibus frequentibus convellens. Interim hic præſtantiſſimos ſæpe medicos ludificat, qui ejuſcemodi morborum dira contriti ſymptomata, imo larvas, ad naturales ea referentes cauſas, fruſtra curationem medicamentis tentant.

§ 12. At aquam etiam conjurationibus ſacratam ſe formidare impenſe, geſtibus & voce in corporibus quæ obſidione coercet regitque, ſimulat: quemadmodum ſe naribus extrahi, virtute radicis incluſæ annulo ex Solomonis, ut fertur, doctrina naribus admoto. Deinde multa obſervare aſſolet, artificioſeque imitari, ſeu vere ſeu falſo: plurima eorum quæ acta aut prodita ſunt, incredibili ſolertia ratiocinari & colligere: varia ex notis naturalibus argutiſſime elicere, penitiſſimeque eruere: diverſa in imperiorum & hominum privatorum negociis moliri, mira aſtutia contexere telam longam, variam nobiſque inextricabilem, qua inopinato inſperatoque implicantur & irretiuntur certe plurimi: tandem homines, beſtias, aerem conturbare, prodigia meteoris ſimilia in cœlo effingere, figuras confligentium exercituum exprimere, clangores tubarum, armorum ſtrepitus, ferientium ſe mutuo & ex ictibus collabentium ſonitus, voces eiulantium aut exultantium imitari, ſcelerate abuti natura rerum ad generis humani perniciem, callide exitioſas præſtigias phyſicis effectibus conformare, & multa in ordine cauſarum ſuo tenore progreſſuque agentium confundere, mala quanta poteſt calliditate attrahere & urgere, in cervices noſtras cogere & contorquere, bona abigere atque excludere: quinimo ea interdum ſuadere, ſed propter mala: ſuadere quoque mala ſub ſpecie bonorum: diſſuadere mala ut ducat ad peiora, tandem etiam cœlum terræ miſcere & involvere.

Joſeph. lib. 8. antiq. Judai. cap. 2.

Digitized by Google

Adverſus genies ca. 22.

§ 13. Proinde in Apologetico ſcite teſtatum reliquit Tertullianus, inquiens: Dæmonum operatio, eſt hominis everſio. Sic Spiritalis malicia à primordio auſpicata eſt in hominis exitium. Itaque corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos caſus acerbos: animæ vero repentinos & extraordinarios per vim exceſſus. Suppetit illis ad utramque ſubſtantiam hominis lædendam ſubtilitas & tenuitas ſua multum ſpiritualibus viribus, licet & inviſibiles & inſenſibiles in effectu potius quam in actu appareant: ſi poma, ſi fruges neſcio quod auræ latens vitium in flore præcipitat, in germine exanimat, in pubertate convulnerat: ſi cæca ratione tentatus aer, peſtilentes hauſtus ſuos effundit. eadem igitur obſcuritate contagionis, aſpiratio dæmonum & angelorum mentis quoque corruptelas agit furoribus & amentiis, fœdis ac ſævis libidinibus, cum erroribus variis: quorum iſte potiſſimus, quod eos ipſos captis & circumſcriptis hominum mentibus comedat, ut & ſibi pabula propria nidoris & ſanguinis procuret, ſimulachris imaginibus oblatis & quæ illi accuratior paſcua eſt, qua hominem è cogitatu veræ divinitatis avertat falſis præſtigiis: quas & ipſas qnomodo operetur, expediam. Omnis ſpiritus ales eſt. Reliqua Tertulliani verba ſupra recitantur Cap. 10.

Mentiendo defunctorum ſpiritus, quibus præſtigiis religioſos ludificare ſolet diabolus, oſtenditur præſcripta eorundem ſpirituum inquirendorum formula.

CAP. XIII.

UT evidentius omnium oculis pateat, dæmonem quandoque etiam ordinis Eccleſiaſtici viris illudere, atque mortuorum ſæpe animas imitari, ex Tractatu Jacobi de Chuſa ordinis Carth. Theologiæ profeſſoris, de Apparitionibus quorundam ſpirituum, & quomodo inquiri & agnoſci debeant, ſi vere aut ficte appareant, ipſius verba fideliter hic adjungam, maxime quod myſterii loco præſcriptum hoc conſervari apud ejuſmodi profeſſionis homines non ignorem.

§ 2. Primo videtur expediens fieri jejunium trium dierum cum aliquibus miſſarum celebrationibus, & devotis orationibus, ſcilicet ſeptem Pſalmis pœnitentialibus ſæpe repetitis. Quibus peractis, accerſendi ac vocandi ſunt quatuor aut quinque ſacerdotes devoti. Cre-

Digitized by Google

ti. Crederem hoc aptius fieri per devotos religioſos à ſecularibus actionibus exoccupatos, & mente in Deum elevatos, propter horror & terrorem propellendum: qui ad locum accedant, in quo ſpiritus ſe oſtendere conſuevit, cum humilitate cordis, & recta intentione, ceſſante omni ſuperſtitioſa inquiſitione: non tamen ſine certis ceremoniis, cum in collatione omnium ſacramentorum & in miſſis eccleſia utatur ceremoniis. Aſſumatur igitur candela in die Purificationis benedicta, accenſa, aqua benedicta & ſignum crucis, & ſi placet, thuribulum cum thure: in accedendo orent ſeptem Pſalmos ac Evangelium ſancti Joannis. Ingreſſi autem, locum aſpergant & thurificent. Non tamen dico de neceſſitate omnia fieri ſive requiri, ſed æſtimo ita expedire: quia non habeo de his fundamentum neceſſitatis ex Scriptura, ſed aliqua exempla ſanctorum ſuper his legi. Stola etiam ſancta non videtur eſſe inutilis. Ingreſſi igitur locum, flectentes genua, ut videtur, hanc humiliter per unum eorum dicant orationem ſequentem: Domine JESU Chriſte, omnium ſecretorum cognitor, qui ſemper tuis fidelibus & parvulis revelare ſalubria & utilia conſueviſti, quique in hoc loco ſpiritum quendam ſe oſtendere permiſiſti: humiliter obſecramus benigniſſimam tuam miſericordiam per paſſionem tuam, & precioſiſſimi ſanguinis tui pro peccatis noſtris effuſionem, ut digneris præcipere huic ſpiritui, ut ſine terrore & læſione noſtra & omnium hominum, ſe relevet, ſignificans famulis tuis, nobis vel aliis peccatoribus, quis ſit, & cur venerit, & quid deſiderium ſuum exiſtat, ut tum exinde honorari valeas: & ipſe, ſi poſſibile eſt conſolati, & fideles tui iam ſublevari, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, Amen.

§ 3. Poſt hæc ad interrogatoria veniendum eſt, ut puto, ſic dicendum: Obſecramus per JESUM Chriſtum, tu ſpiritus ut dicas, quis ſis: & ſi eſt aliquis inter nos cui velis reſpondere, & ut nomines eum, aut per ſignum eum ſignifices. Eſt ne ille N. aut iſte N. & ſic de ſingulis, quotquot ſunt præſentes, nominando ſpecialiter: quia expertum eſt, quod non reſpondet cuilibet. Si autem aliquam vocem aut pulſum fecerit ad alicujus nominationem, illi committantur alia interrogatoria, ſcilicet, cujus hominis anima fuerit, & propter quid venerit, & quid deſideret? Si ſuffragia pro ſe fieri deſiderat: an in miſſis, an in eleemoſynis: aut quot miſſas, tres, ſex x. xx. xxx. &c. & per quos ſacerdotes, religioſos vel ſeculares? & ſi jejunia, quæ, quanta, & quot, & per quas perſonas? Si eleemo-

synas, quas & quot & quibus personis? aut in hospitalibus aut leprosoriis, aut aliis mendicantibus & paupertibus? & quod erit signum suæ perfectæ libetationis, & propter quas causas sit deputatus pœnis purgatorii? quia beatus Gregorius ponit in Dialogo multa exempla, in quibus animæ dedefunctorum per se exprelserunt viva voce causas purgationis. Nulla tamen superflua, cutiosa, inutilia, aut superstitiosa sunt ab eo investiganda, nisi ea per se proprio motu voluerit revelare. Et in diebus festivis & tempore sobrio, puto ante prandiũ, convenientius hanc fieri inquisitionem: aut forte si tempore noctis, magis Deo placuerit, ut fieri solet. Sed si forte nullum signum appareret illa hora; ex tunc differendum est ad aliud tempus, donec iterum se spiritus manifestet, relicta ibi aqua benedicta & cruce: quia Dei occulto judicio certis horis & personis, non omnibus se revelant. Nec timendum est, quod spiritus ille personam talem in corpore lædat, si est bonus spiritus: hoc non est expertum, ut credo, aliquando. nam jam expectat statum merendi aut demerendi: nec peccare amplius potest, sed est in medio statu inter bonos & malos, certus de sua prædestinatione: sed adhuc in satisfactionis statu, scilicet in pœnis ad tempus, &c. Quod si talis spiritus aliquem offenderet in corpore, jam suspectus, esset, quod non esset unus de bonis, sed de reprobis, salvo judicio divino.

§ 4. Notandum secundum eundem doctorem: Non omnibus hominibus fortè expedit indifferenter prædictis revelationibus & apparitionibus interesse, nisi valde fortiter complexionatis, qui non de facili terrentur: quia per experientiam puto scire, quod aliqui visis istis aut locis pœnalibus, inciderunt in incurabilem infirmitatem. Oportet ergo dispositos esse tam in corporis complexione, quam in animæ purgatione, qui de his investigare volunt. Quia enim non est proportio inter animam viventem in corpore, & animam exutam à corpore; ideo semper terrore apparent hominibus viventibus: nec mirum, quia etiam sancti angeli non nisi cum terrore magno etiam viris sanctis apparuerunt, sicut patet in pleriſque locis sacrarum Scripturarum.

Tam facilius fallunt ur homines tenebrarum umbra territi, & quod non satis dijudicent

§ 5. Secundo notandum de tempore apparitionis animarum, quo ad earum revelationem; credo, quod hoc pendeat ex divina voluntate, licet frequentius legamus noctis tempore tales factas, propter quietationem sensuum exteriorum, & curarum secularium cessationem, quando homo est magis capax ipsarum, ac magis dispositus,

Digitized by Google

diſpoſitus. Reperiuntur etiam tempore diei ſe animæ revelaſſe ac oſtendiſſe. Quantum autem eſt ad ſe, ipſæ ſemper paratæ eſſent ſe oſtendere propter celeriorem liberationem.

quæ audiunt & non videntvel quæ videre videntur.

§ 6. Tertio notandum, quod diverſis apparent modis: non quidem ſemper apparent in corpore, aut in effigie corporali, ſicut dæmones leguntur in aſſumptis corporibus apparuiſſe, ut in vita S. Martini legitur: ſed inviſibiliter, ut ſolum ſonus, vox aut ſtrepitus percipiatur à viventibus, ſcilicet percuſſio, ſibilatio aut ſternutatio, gemitus aut luctus aut planctus; aut plauſio manuum, ut attentos reddant homines ad inquirendum & reſpondendum: unde creditur, quod in locis ſeparatis ab hominibus ſe non oſtendant, ſaltem iſta cauſa liberationis ſcilicet, qua ceſſante cauſa, ceſſat & effectus; licet in locis ſeorſum poſſunt puniri.

Quia ibi nullus fallendi locus.

Quomodo & qua ſubſtantiæ commoditate tam varia machinetur Diabolus, ex Pſello: interjecta hiſtoria de beſtiola militis dormientis ore egreſſa, & rurſus ingreſſa.

CAP. XIV.

ATQUI fuſiorem, ea quæ diximus, aliaque ſimilia agendi modum & rationem, Michaëli Pſello explicavit quidam Marcus, dæmonii cultor eximius, in Cherſoneſo Græciæ contermina vitam ſolitariam degens. Dæmones, ait, licet ſexu & propria lingua careant, corpus tamen illud aereum ſibi conceſſum, pro arbitrio velut nubes vento flante, in varias formas mutant, contrahuntque atque extendunt; quemadmodum lumbricis videtur accidere ob ſubſtantiam molliorem, ductuque facillimam: neque ſolum magnitudine diverſitas in eis accidit, verum etiam figuras coloreſque variant multiformes. Corpus enim dæmonis ad utrunque eſt natura paratum, qua enim ratione eſt natura facile cedens, ſic in varias figurarum ſpecies transformatur: qua vero aereum eſt, diverſos aeris inſtar colores ſubit. Sed aer quidem extrinſecus coloratur; corpus vero dæmonis, juxta animi ſui affectus, ſpecies colorum mutat, velut & hominis: ſed longe melius, ut quod animæ ſit obedientius. Omnia tamen celeriter dilabuntur, ob corporis mobilitatem, tenuitatemque. Sic tanquam vir apparet & mox occurrit ut fœmina: leonis more fremit, ſaltat ut pardalis, latrat ut canis, atque ad utris vaſiſque formam ſe aliquando transfert.

Pſellus de dæmonibus. Marcus dæmonis cultor.

Digitized by Google

Lib Chronicorum 13.

§ 2. Lubet non inelegantem hoc loco hiſtoriam apte interponere. Refert Helinandus monachus, ſe audiviſſe ab Ebaudo patruo ſuo, qui à cubiculis erat Henrico, Remenſi archiepiſcopo, Ludovici Gallorum regis fratri: quod Henrico archiepiſcopo æſtate quadam in itinere ſomnum meridianum capiente, miles quidam inter cæteros aperto & hiante ore poſt prandium dormiret, è cujus ore viſa eſt ab aliis vigilantibus quædam alba beſtiola muſtelæ ſimilis exiiſſe, atque ad vicinum ibi rivulum procurriſſe. Cumque ſurſum deorſum in ripa rivuli anxia cucurriſſet, nec tranſeundi viam inveniret, quidam ex aſtantibus accedens, evaginatum gladium, rivulo anguſto, veluti pontem faciens, imponit. Beſtiola ilico rivulum ſuper gladium tranſgrediens, longius procurrit, & ſeſe ſubduxit. Paulo poſt redire viſa, cum iterum notum pontem quæreret, atque eo jam ſublato diſcurrens, tranſire non valeret, idem ille, qui antea, rurſum rivuli ripas, impoſito gladio conjungit atque abſcedit. Tum tranſit beſtiola, & ad dormientis adhuc patulum os rediens, videntibus omnibus ingreditur: ac ilico, qui dormierat expergiſcitur, rogatuſque, num quid in ſomno paſſus eſſet? reſpondit, ſe feſſum eſſe, & fatigatum, tanquam ex difficili & longo itinere: in quo bis, ſuper pontem ferreum, flumen tranſiviſſet. Unde ſocii collegerunt, eum, quæ ipſi viderant, vere ſomniaſſe.

Muſtela ſimilis beſtiola videtur ex militis dormientis ore egredi, rurſusque ingredi

§ 3. Mihi vero diaboli ludibrium eſſe videtur, qui, ut vigilantes ſocios falleret, aut animam hominis corpoream eſſe, ideoque interituram cum corpore, ipſis oſtenderet perſuaderetque, idolum hoc, exiens dormientis corpus, & ingrediens, oculis objecit. Reperimus, inquit etiam Plinius, inter exempla Hermotimi Clazomenii, animam relicto corpore errare ſolitam, vagamque è longinquo multa annunciare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent: corpore interim ſemianimi, donec cremato eo inimici, qui Cantaridæ vocabantur, remeanti animæ velut vaginam ademerint. Atiſtei etiam viſam evolantem ex ore in Proconneſo corvi effigie, magna quæ ſequitur fabuloſitate, &c.

Lib. 7. cap. 52.

§ 4. Simile quiddam de Guntiano rege legitur: neque id mirum eſt. Nam præter ſupradicta idem etiam Marcus, loco paulo ante citato, deinde refert. Spiritui, qui nobis ineſt, phantaſtico propinquant dæmones; utpote qui & ipſi ſpiritus ſint: verba perturbationum & voluptatum nobis inſinuant, non emittentes quidem vocem pulſatione quadam & ſonitu, ſed ſermones ſuos abſ-

que

que ſonitu, immittentes. At quonam pacto inquam, reſpondet Pſellus, ſine voce ſermones nobis ingerere poſſunt? Quid mirum, ait Marcus, ſi modo illud animadvertas, quemadmodum videlicet, qui loquitur, ſi procul loquatur, vehementiore clamore eget: factus vero propinquior, in audientis aurem ſuſurrando ſubloquitur: qui, ſi poſſet cum ipſo animæ ſpiritu copulari, nullo ſono prorſus egeret: ſed ſermo ejus voluntate conceptus, nullo penitus ſono audienti illaberetur.

§ 5. Et paulo poſt: Sicut aër præſente lumine colores & formas accipiens, traducit in illa, quæ naturaliter accipere poſſunt, ſicut apparet in ſpeculis, rebuſque quaſi ſpecularibus: ſic & dæmoniaca corpora, ſuſcipientia ab ea, quæ intus eſt eſſentia phantaſtica, figuras atque colores, & quaſcunque ipſi voluerunt formas, in ipſum animalem noſtrumque ſpiritum tranſmittunt, multa nobis negotia præbent, voluntates & conſilia ſuggerentes, formas ſubindicantes, ſuſcitantes memorias voluptatum, ſimulachra paſſionum frequenter concitantes vigilantibus atque dormientibus: Nonnunquam vero femina nobis & inguina titillantibus incitantes, inſanos & iniquos amores ſubjiciunt & ſubacuunt: præcipue autem, ſi humores calidos humidoſque ad id conducentes nacti fuerint. Sed hi Plutonis galeam ſubinducentes, perturbant animas arte quadam, & ſophiſtica fraude. Hactenus Marcus, quem magnum Irenæus & Epiphanius, magicæque impoſturæ expertiſſimum vocant.

§ 6. Ille & de quodam genere ejus faſcini, quo in diſtributione doni ſuæ gratiæ uſus eſt, ita refert, quod ſolitus ſit ſpectatorum & auditorum ſuorum oculos perſtringere calice vino repleto, quod rubrum & purpureum ſubito apparere fecit, ut putaretur ſupernarum poteſtatum ſanguis in calicem deſtillaſſe, &c. Plures ejus illuſiones apud Irenæum lib. 1. cap. 9. & reliquis.

§ 7. Trithemius adhæc nullam figuram magis, quam hominis, dæmones ſibi coaptare docet. Cæterum, quando ad hanc non invenerint convenientem aëris materiam, apparentem formam ſibi eos inducere ait, prout contrarius vel humor vel vapor effingat, & ſic in forma conſpiciantur plerunque leonis, lupi, ſuis, aſini, hippocentauri, hominis cornuti, etiam caprinis pedibus, quales variis in locis quandoque apparuere: ſicut de Morpheo filio Somni fabulantur poëtæ. Cui enim melius illud Ovidii conveniat?

Excitat artificem ſimulatoremque figuræ Morphea.

Doce-

Docebitur hoc capitibus sequentibus per exempla, cum vetera, tum recentia.

Exempla variæ formæ laruarum & actionum dæmoniacarum memorabilia.

CAP. XV.

MEMORABILIA variæ formæ laruarum & actionum dæmoniacarum exempla descripsit C. Plinius junior, in hæc verba, *Lib. 8. epist. ad Suram.* & primum de Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. Inclinato die spaciabatur in porticum: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: pertentrito, *Damon mulieris forma Curtio Rufo apparet.* Africam se futurorum prænunciam dixit. iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moraturum. Facta sunt, omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit.

Sabellic. Exempl. X. 3. Dæmonis idolo infamem domum Athenis. § 2. Jam illud nonne & magis terribile, & non minus mirum est, quod exponam ut accepi? Erat Athenis spacioſa & capax domus, sed infamis & pestilens. In ea per silentium noctis sonus ferri, &, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde proxime reddebatur: mox apparebat senex idolon, macie & squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, & crescente formidine mos sequebatur. Nam interdiu quoque, quanquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inhærebat, longiorisque causa timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta. Præscribebatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet.

Athenodori philosophi obfirmatus contra dæmonum terriculamenta animus. § 3. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum, auditoque precio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur: ac nihilominus, imo tanto magis, conducit. Ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domus parte: poscit pugillares, stilum, lumen, suos omnes in interiora dimittit: ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulachra

Digitized by Goo

chra & inanes ſibi metus fingeret. Initio, quale ubique, ſilentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri. Ille non tollere oculos, non remittere ſtilum: ſed obfirmare animum, auribuſque prætendere. tum crebreſcere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri: reſpicit, videt agnoſcitque narratam ſibi effigiem: ſtabat, innuebatque digito, ſimilis voçanti. hic contra, ut paululum expectaret, manu ſignificat: rurſuſque ceris & ſtilo incumbit. Illa ſcribentis capiti catenis inſonabat: reſpicit rurſus idem, quod prius, innuentem; nec moratus, tollit lumen, & ſequitur. Ibat illa lento gradu, quaſi gravis vinculis: poſtquam deflexit in aream domus, repente dilapſa deſerit comitem: deſertus, herbas & folia concerpta ſignum loco ponit. Poſtero die adit magiſtratus: monet, ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur oſſa inſerta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum, nuda & & exeſa reliquerat vinculis. Collecta publice ſepeliuntur, domus poſtea reconditis manibus caruit.

§ 4. Item, apud Actium M. Antonii fractis copiis, Caſſius Parmenſis, qui partes ejus ſecutus fuerat, Athenas confugit. Ubi concubia nocte, cum ſolicitudinibus & curis mente ſopita, in lectulo jaceret, exiſtimavit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, & capillitio demiſſo: interrogatumque quiſnam eſſet, reſpondiſſe, κακοδαίμων. Perterritus deinde tam tetro viſu, & nomine horrendo, ſervo inclamavit: ſciſcitatuſque eſt, ſi quem talis habitus aut intrantem cubiculum aut exeuntem vidiſſent? quibus affirmantibus, neminem illuc acceſſiſſe. Iterum quieti & ſomno ſe dedit; atque eadem animo ejus obverſata eſt ſpecies. Itaque fugato ſomno, lumen intro ferri juſſit, pueroſque à ſe diſcedere vetuit. Inter hanc noctem & ſupplicium capitis, quo eum Cæſar affecit, parvulum admodum tempus acceſſit. Facile hujus mortem poterat diabolus prænoviſſe, ex Cæſaris in hanc rem apparatu & verbis. Deſcribit quoque Valerius, Julii ſimulachrum, quo poſt mortem C. Caſſio ſuo interfectori apparuerit.

Max. t. c. 5.

κακοδαίμων apparet Caſſio Parmenſi.

Li. 1. ca. 6.

§ 5. Dionyſius Syracuſanus brevi antea quam interimeretur, conſedit in ſua domo, cogitationibus moleſtis gravatus: tum illi apparuit imago illa deformis, habitus ſatanici, ſcopis domum verrens & expurgans. Unde ille uſque adeo extimuit, ut noctu ſolus in ædibus manere noluerit: ſed quoſdam amicos togarit, qui cum ipſo pernoctarent.

Dionyſium Syracuſanum exterruit ſpectrum.

Plutarch. in vita Cæsaris paulo aliter.

§ 6. M. Brutus, quum ex Asia contra Octavianum & Antonium aliquid grave moliretur, contigit ut in suo cubiculo apud lumen consideret, ardua meditatus & animo volutans: interim animadvertit aliquem ad se cubiculum ingredi. Apertis oculis circumspiciebat, num quis ex familia vel ministris aliquid vellet: inopinato videt imaginem formidabilem & admirandam corporis tyrannici & agrestis. Hic Brutus multo animosior liberiorque Dionysio, sciscitabatur, Num spiritus esset, vel aliquis deorum, & quid vellet? Cui occulto murmure respondet spiritus: Diabolus sum, & spiritus malus; in Philippis denuo me videbis. Inquit Brutus ingenue, ut vir Romanus & magnanimus: Imo sine metu te iterum videbo. Quum autem ex famulis studiose inquireret, num ingredi aut egredi aliquem observassent? respondebant, Non. Hinc perterritus Brutus, infelicem instituti sui prælii successum verebatur: quemadmodum evenit.

Contra diabolum magnanimitas M. Bruti.

Aug. Politian. Misc. c. 58. Monstrosa specie apparet diabolus.

§ 7. Quum bellum inter se Romani Albanique gererent, & utraque in procinctu jam staret acies, extitit repente quidam monstruosa specie, pelle amictus furva, vociferans. Jubere Ditem patrem, deamque Proserpinam, fieri factum sibi, prinsquam committeretur prælium. Quo viso perterrefacti Romani, protinus aram sub terra ædificarunt, & statim, sacrificio facto, pedum viginti aggere contexerunt, ut ea ab omnibus præterquam Romanis ignoraretur.

Julius Obsequens.

§ 8. M. Claudio Marcello & Lucio Valerio Flacco Coss. Romæ multis locis species togarum visæ fuerunt, & appropinquantium oculos eludebant. Unde respondebant aruspices, magistratuum & sacerdotum interitum fore. Cajo Lælio, Lucio Domitio Coss. Fesulis ingens multitudo inter sepulchra lugubri veste, pallida facie interdiu gregatim ambulare visa fuit, cum nil nisi spectra essent. Cajo Pansa & Hircio Coss. Cæsari unam hostiam immolanti, duplicia exta apparuerunt. Tagen extispicinæ & aruspicinæ auctorem Cicero tradit ex Hetruscorum libris, cum terra araretur, & sulcus altius actus esset, repente ex sulco apparuisse pueri specie, sed senili prudentia; & eum, qui arabat, allocutum fuisse; & cum ejus aspectu obstupefactus bubulcus exclamasset, populum in eum Hetruriæ locum concurrisse: puerum multa locutum, sed nil nisi de nefandæ aruspicinæ doctrina: quod omen populus excepit, & literis mandavit. Si verum hoc sit, quis dubitet, ipsum Tagen dæmonem fuisse in forma pueri declamantem? aut, ut cum Lucano loquar,

Tages.

Lib. de Divinationibus.

loquar,—— *Conditor artûs Finxerit iſta Tages.*

§ 9. Quum magna eſſet Romæ exiſtimatio duorum ſenatorum Symmachi & Boetii, qui gener Symmachi fuit, eos Ticinum evocavit Theodoricus Gotthorum rex, & diu captivos tenuit, quia aliquibus ejus decretis fuerant adverſati, & forte quia impedierant, ne Arrianis eccleſiæ traderentur; & bona eorum publicavit, & tandem eos interfici juſſit. Hanc injuſtam crudelitatem hæc ſecuta eſt pœna. Non multo poſt eorum necem, cum cœnanti propoſitum fuiſſet in menſa grande caput piſcis, viſus eſt ſibi cernere caput Symmachi, horribili rictu & flammeis oculis minitantibus ipſi. Repente itaque conſternatus & tremens juſſit ſe in lectum collocari, & accito medico Elpidio, narravit amicis terribilem illam Symmachi ſpeciem conſpectam, & in deploratione ſceleris ſui paulo poſt extinctus eſt.

§ 10. In graviſſimo prælio Athenienſium & Perſarum ajunt ante aciem terribiles ſonitus eſſe auditos, & viſa ſpectra, quæ Athenienſes poſtea dixerunt fuiſſe ſpeciem Panos, qui terrorem tantum Perſis incuſſerit, ut fugerent. Inde Panici terrores poſtea dicti ſunt, ſubitæ conſternationes. *Panici terrores.*

§ 11. Saxones armatos, tradit Saxo, à Sclavis, horrenda forma, tanquam bono & optato omine, ſuperne in vertice montis viſo dæmone, fuiſſe interemptos: quia eo monſtro veluti divinitus dati ducis adventu firmati, ſumptis victoriæ auſpiciis, ex improviſo Saxones eoſdem protſus occiderunt. *Lib. 4. Hiſt.*

§ 12. Alexander ab Alexandro ſcribit, quendam ſuum familiarem, non ambiguæ fidei hominem, amici funus curaſſe; &, cum inde Romam reverteretur, nocte adveniente in hoſpitium viæ proximum divertiſſe, & ibi ſe animo & corpore fatigatum quieti dediſſe. Cumque ſolus degeret, & adhuc vigilaret, ait repente amici nuper defuncti imaginem ſummo pallore & macie, ac eo ferme habitu oris, quali illum, cum ægrotaret, dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem quum fuiſſet intuitus, & præ timore nec animo nec mente ſatis conſtaret, quiſnam eſſet interrogavit. Ille autem cum nihil reſpondiſſet, exutis, ut videbatur, veſtibus, in eodem, cui ipſe incumbebat, lectulo ſe collocavit, ac prope acceſſit, quaſi eum amplexurus. Alter vero, cum fere jam metu exanimis videretur, ad lectuli ſpondam receſſit, illumque propius accedentem abegit: qui ſe repulſam pati videns, alterum torvo & minus familiari vul- *Genial. dier. l. 2. Spectrum mirum.*

Digitized by Google

tu aſpectat: reſumptiſque mox veſtibus è lectulo ſurrexit, & cinctus calceatuſque inde abiens, nunquam poſtea apparuit. Quo timore familiaris ille perculſus, gravi corripitur morbo, ut propemodum interierit. Addebat his, dum in lectulo cum illo luctaretur, ſe nudum illius pedem uſque adeo gelidum contrectaſſe, ut nulla glacies huic frigori potuerit comparari.

§ 13. Ad hæc, Gordianus amicus meus, ſpectatæ fidei homo, mihi retulit, quum Aretium cum familiari ſuo proficiſceretur, & ab itinere, ut fit, longe aberraſſent per difficilia & devia loca, ubi nihil viderent culti, ſed ſaltem nemora, ſaltus nivei & inacceſſi objicerentur oculis, & ipſa terreret ſolitudo, vergenteque ad occaſum ſole, labore feſſi conſediſſent; tandem hominis vocem procul audiri viſum eſt, quam ſequuti, in proximo faſtigio trium hominum conſpiciunt imagines immanes & formidabiles ultra humanum modum, nigris & demiſſis tunicis, in veſte lugubri funeſtaque, barba capilloque ſummiſſo, horribili facie. Qui quum voce geſtuque ad ſe ipſos advocarent, ac jam prope illexiſſent, ingente interim corporis mole, longe humana majores apparuerunt: atque alius ſpecie non abſimili nudus, mirificos edidit ſaltus, geſtuſque indecoros. Quo ſpectaculo conſternati fugam hi cepere; viamque arduam & præcipitem emenſi, vix ruſtici demum vile hoſpitium, ubi diverterent, invenere.

Tres viſi dæmones.

Genial. dier. c. 19.

§ 14. Idem Alexander ejuſdem argumenti hiſtorias deſcribit lib. 4. in hæc verba: Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, rem dictu admirabilem ſibi eveniſſe narravit, ejus veritatem multorum comprobans teſtimonio. Se videlicet, cum apud ſibi familiarem & conjunctiſſimum Neapoli diverteret, & nocte intempeſta hominis in via clamantis, opemque implorantis vocem audiſſet, accenſo lumine accurriſſe, & quid rei eſſet, inquiſiviſſe. Ibique dæmonem & dirum quoddam numen tetra & horribili ſpecie conſpexiſſe, quod juvenem vociferantem & reluctantem in via infeſtis manibus invadere nitebatur. Ad hunc prope accedentem miſet ille accurrit, veſtemque & manum, quam potuit tenaciſſime, apprehendit; multumque & diu fruſtra reluctatus, invocato numinis divini auxilio, vix tandem à dæmone ſe vindicat. Quum vero juvenem animo turbatum in domum recepiſſet, ut ab ipſo dimitteretur, aut pallium relinqueretur, nunquam potuit effici: tantus enim illum invaſerat horror, ut mente evicta ſui non eſſet compos,

De juvene parentibus immergero, & ab illo execrato, inſigne exemplum.

compos, quum illi perpetuo ob oculos versari videretur illa species. Ubi tandem ad se rediisset, rem omnem, quo pacto habuerat, exposuit. Fuerat autem sceleratæ vitæ, contemptor Dei,& parentibus inobediens: quos tunc objurgarat, contumeliasque & intoleranda probra in eos congesserat, ut ab illis consecratus diris execrationibus abierit.

§ 15. At ne cui hæc vana fictaque appareant, Thomas monachus homo minime malus, cujus fidem probitatemque in rebus non paucis expertus sum, serio mihi retulit, quum in monasterio & sacris ædibus, sitis in Lucanis montibus, cum pluribus altercatus fuisset, & post multa convicia rixasque animo perturbato solus secessisset per nemora, se speciem hominis vultu tetro, aspectu deformi sævoque, nigra barba, promissis tunicis, obviam habuisse. Qui rogatus, quid solus per devia oberraret loca? respondit, se equum, quo vehi solet, amisisse, & sua opinione in proximos excurrisse campos. Cumque per sinus invios equum una quæsitum pergerent, ad rivulum, in cujus alveo gurgites latebant formidabiles, devenerunt. Quare monachum calceos exuentem in faciliorem transitum, magnopere urgebat alter, ut in ipsius conscenderet humeros, transferendus ab eo, qui major erat corpore. Ille acquiescens, collumque amplexus alterius vada inquirentis, pedes ipsius non humana, sed tetra & deformi specie contuetur. Quare animadversa, terrore perculsus, divinam implorat opem: atque evestigio dæmonem & simulachrum illud dirum, audita invocatione divina, murmure querulo & turbine usque adeo valido profugisse asseverat, ut imminentem quercum ingenti colliserit impetu, & infractis ramis radicitus everterit. Se autem consternatum & velut exanimem diu jacuisse: &, nisi prævidisset, diabolum in vortices & voragines fluvioli præaltas ipsum præcipitaturum fuisse, atque interemturum, persuasum habet. *Monacho dæmon apparet.*

§ 16. Sed præ omnibus quæ audiverim aut viderim, res est admiratione digna, quam recenti memoria evenisse Romæ comperimus. Quum apud Gabios quidam infimæ sortis & obscuris natalibus adolescens, furiosus, corruptorum morum & facinorosæ vitæ, parentem obiurgasset, conviciisque proscidisset, iis agitatus furiis dæmonem invocat, cui se devoverat; Romamque meditatur, ut gravius aliquod flagitium in patrem moliretur. In itinere dæmonem facie hominis truculenta, sordida barba & capillo, vesteque obsoleta & squalida obviam habuit: qui comitatus, tristitiæ & anxieta-

Digitized by Google

tis cauſam ex juvene percunctatur. Hic, ſibi quid altercationis fuiſſe cum patre, & ſcelus aliquod jam animo conſtituiſſe, reſpondit. Cui dæmon, ſibi eandem obveniſſe ſortem ait, pergendumque ut ſuas ſimul ulciſcantur injurias. Cumque nocte appetente ad urbem perveniſſent, in proximo diverterunt hoſpitio, unaque incubuerunt. Juvenis vero ſomno oppreſſi jugulo manus injicit peſtilens ille comes: quod jam infregiſſet, niſi alter expergefactus Deo ſupplicaſſet. Unde furiam illam terrerrimam tanta vi ſtridula & impetu cubiculum dicitur exeundo colliſiſſe, ut tigna & tectum dirnerit, tegulaſque penitus perfegerit. Hoc ſpectaculo perterritum, & fere mortuum adoleſcentem vitioſitatis & anteactæ vitæ pœnituit: Qui alio afflatus ſpiritu peroſus ſcelera, boni exempli vitam procul à populari tumultu egit. Hæc Alexander.

A dæmonis exagitatus juvenis parentibus inobtemperans, reſipiſcit.

§ 17. Mercurius Alexandriæ Abbas nocte prævertus, ethnicum forte ſepulchrum ſubiit cippo ſubmoto, ut in eo ſomnum caperet. Ubi vocem audire imaginatus eſt ex iis oſſibus redditam, quibus dormiens incumbebat: Venirem, ſi poſſem: ſed premor pondere ſuper me cubantis. Tum ille: Exi, inquit, & abi, ſi potes: ego hic, te vel nolente, pernoctabo.

Aliæ Larvæ Dæmoniacæ.

CAP. XVI.

FACTAM olim Hectoris & Achillis fuiſſe mentionem in aula Imper. Maximiliani primi narratur. Qui ubi à quodam iſti conſiliario vehementius laudarentur tanquam viri robore & fortitudine præſtantes, ſe optare eorum effigies & magnitudinem contueri, ait Imperator. Erat iiſdem forte diebus in aula magus infamis, ſe id tuto præſtare poſſe jactans. Quo cognito, ab Imperatore accitur, ſuæque artis ſpecimen edere jubetur. Se id quidem facturum citra læſionem reſpondit, ſi modo tantiſper, dum hi viri apparerent, ſileretur. Fide taciturnitatis & præmii accepta, in circulo ingenti cum ſolio regio collocat Imperatorem magus, inde quædam ex libello ſubmurmurat; protinuſque oſtium eo modo pulſat Hector, ut univerſa contremiſceret domus: eoque aperto, ingreditur ſua panoplia inſtructus, longe ſplendentem in manu haſtam geſtans ferream, oculiſque flammeis terribilis. Statura ſuperabat quoſcunque grandesnoſtri ſeculi viros. Poſtea ſimili corporis majeſtate apparuit Acchilles, vultu

Digitized by Goog

vultu torvo Hectorem intuitus, crebroque haſtam ferream, quaſi Hectorem invaſurus, vibrans Et quum delato Cęſari honore, ter hunc eundo & redeundo præteriiſſent, mox evanuere. Hos inſequutus eſt larvatus vates David, corona & magnificentia regia inſignitus, citharamque portans, atque erat hujus, quam priorum duorum, plauſibilior vultus. Hic quoque ſuo inceſſu ter Maximilianum in regia cathedra ſedentem citra ullius honoris delationem præteriit, indeque diſparuit. Rogatus ab Imperatore magus, cur honorem denegaſſet David? reſpondit, cuncta regna à Davidis regno vinci, & Chriſtum æterni Dei filium ex Davidis ſtemmate ortum eſſe.

Omnicolor damon tibicen Hammela.

§ 2. Tibicen quidam Hammelæ Brunſwicorum ad eliciendos glires conductus, ſequenti rependit facinore ingratitudinem, cum illi expacto non ſatisfieret. Anno ſiquidem MCC LXXXIV. die XXVI Junii, hunc tibicinem, Omnicolorem nuncupatum ob veſtis varietatem, centum & triginta pueri per plateam inde nomen, ut audies, ſortitam, non procul extra civitatem uſque ad Calvariæ locum ſub Koppen nuncupatum, ad viam communem Boream verſus ſitum, ſequuti periere, nec unquam poſtea apparuere. Hæc ita in annalibus conſcripta, Hammelæ in archivis religioſe cuſtodiuntur. Legunturque & in libris templi ſacris, atque in ejuſdem vitris picta conſpiciuntur: cujus rei oculatus equidem teſtis ſum. Vetuſtior præterea Magiſtratus in hiſtoriæ hujus confirmationem ſuis codicillis publicis inſcribere ſolet conjunctim, Anno Chriſti, &c. & exitus puerorum anno, &c. Obſervatur vero in hunc uſque diem ad perpetuam rei geſtæ memoriam, quod tympani ſonitus nunquam in eadem admittatur platea, per quam egreſſi pueri, ſi forte iſthinc aliqua educitur ſponſa, donec ex illa exierit: nec etiam choreæ in eadem ducuntur. Hinc & nomen conſequuta eſt platea, Burgeloſeſtraſſ. Mane poſt ſeptimam horam contigiſſe hoc fertur, & fuiſſe in puerorum numero conſulis filiam jam plenis nubilem annis, quæ ſimul evanuit. Puer vero quidam nonnihil ſequutus, nec dum veſtitus, volens ſuas adferre veſtes, rediit domum: interea autem evanuere omnes in exigua fovea colliculi, quæ mihi oſtenſa eſt. En diabolum tibicinem ſanguinarium.

Platina de vitis Pontif. Benedictum octavum pontifex equo nigro poſt mortem vectum.

§ 3. Sunt item, qui referunt, epiſcopum quendam die in ſolitudine vidiſſe Benedictum VIII. pontificem I 5 I. poſt mortem equo nigro inſidentem: eumque interrogaſſe, quid cauſæ eſſet, cur mortuus equo nigro veheretur? tum Benedictum hominem rogaſſe, ut pe-

Digitized by Google

ut pecunias,quas occultaverat (locum indicat) pauperibus suo nomine erogaret: quæ antea datæ fuerant eleemosynarum nomine,nihil ei profuisse,quia ex rapinis partas constabat. Facit mandata episcopus:& statim episcopatu se abdicat,monasticam amplexus vitam.

Naucler. t. generat. 35. Benedictus nonus.

§ 4. Legitur etiam, pontificem Benedictum IX. anno 1056. à diabolo in sylva jugulatum fuisse,visumque postea ab eremita horribilem hirsutumque velut ursum capite asinino. Rogatus metamorphoseos hujus causam, respondit: se talem apparere, qualis vixisset.

Sev. Sulpicius in vita Martini lib. 1. item in vita Clementis.

§ 5. In vitis patrum quoque, ut D. Martini, Antonii, Eulogii, atque aliorum, exempla extant non pauca. Inter alia legitur, monachum quendam *αἱμαχῆτλω*,habuisse patrem non procul degentem qui filium invisurus, securim comportabat, qua in reditu ligna domum conferenda cæderet: quare dæmon in angeli specie huic apparuit monacho, diabolum in patris forma cum securi adventare,ut eum jugulet, nuncians, affirmansque se ea causa prævenire admonitum eremitam, ut is Satanæ conatus præverteret, prius illum occidens, quam ab eo interficeretur. Itaque ratus patrem accedentem salutantemque esse diabolum,confestim illum interemit,& viciſſim monachum dæmon evestigio strangulat. Fabula esse videtur: si tamen vera sit historia,diabolum spiritum non alio convinci oportuisse gladio, quam spirituali, ignoravit monachus.

§ 6. Eadem fide scribitur D. Bernardo occurrisse dæmonem,qui jactabat se versiculos septem in Psalmis Davidicis scire,quos qui recitasset quotidie, non posset non in cœlum pervenire. Instabat Bernardus, ut indicaret, quinam essent. Quumque ille recusaret, Nihil agis, inquit Bernardus, quandoquidem singulis diebus totum evolvam Psalterium, in quo tui quoque septem versus insint, necesse est. At dæmon veritus, ne tanti boni dedisset occasionem, maluit suos versiculos indicare. Atque hoc tantum bonum, cui simile in Evangelio non legitur, cacodæmoni acceptum ferunt plerique.

Eras. l. 22. epist. penult.

§ 7. Addam non injucundum larvatarum animarum spectaculum. Quidam parochus sub diem Parasceves clam immisit in cœmiterium vivos cancros, affixis ad latus cereolis ardentibus. Qui cum reperent inter sepulchra,visum est noctu terribile spectaculum, nec quisquam ausus est accedere propius. Hinc rumor atrox. Consternatis omnibus,parochus è suggestu docet populum, has

Digitized by

has esse defunctorum animas, quæ Missis & eleemosynis flagitarent à cruciatu liberari. Fucus ita proditus est, reperti sunt tandem unus & alter cancer inter rudera facem extinctam gestantes, quos parochus non recollegerat. Id genus similia, & alia tum vetera tum recentia terriculamentorum ludibriorumque diabolicorum testimonia, possem recensere multa: at quum ea infinita multifariaque sint, & cuivis obvia, cognitaque, iis longiori enarratione immorati, supervacaneum existimo: potissimum, quoniam multiplicem ejus argumenti historiam, commodiori occasione sequentes suppeditabunt libri.

§ 8. Non tamen erat prætereundum, huc obiter apparitionum & figmentorum satanicorum ingentia posse convehi plaustra ex libro Conformitatum, ob conformitatem B. Francisci cum vita Domini nostri Jesu Christi, sic inscripto à fratre Bartholomæo Pisano, approbatoque à fratre Heinrico ordinis fratrum Minorum generali ministro, anno 1389. 2. Augusti, ac impresso Mediolani apud templum sancti Satyri anno 1510. finitoque die 10 April. Hic Alcoranus, Franciscanorum alicubi nuncupatur. In eo legitur, dæmonem per mulierem Ravennatem nomine Zantesem, confessum fuisse cuidam Iacobo presbytero Bononiensi, Franciscum occupare Luciferi cathedram: eundem quoque Jesu Christi esse vexilliferum, atque ea ratione Regi proximum, nec ullum ecclesiasticum ordinem esse Christo viciniorem cœtu Franciscanorum, & Franciscum gloriose latus Regis regum claudere: sedere item supra omnes cœli sanctos, excepta Dei matre, S. Joanne baptista, & Joanne Evangelista, & Apostolis.

Conformitatum liber.

Franciscus Luciferi successor, & Christi vexillifer.

§ 9. Mirum est cognovisse Satanam, Franciscum in ejus successisse locum, & illum in cœlis servari ordinem, quum à lapsu revocare eò gradum nequiverit. At id ipsum visione observasse Rudolphum episcopum Erfurtensem, factum eo nomine monachum gregis Franciscani: duos item cives Venetos hoc vidisse scilicet, velut & fratrem Pacificum ecstasi in cœlos raptum, alibi in eodem veritatis opere narratur.

2. Pet. 2. Visionis author manifestus. Rudolphus episc. Erfurtensis.

§ 10. Legenda item antiqua asseverat, monachum expulisse dæmonem, qui de Francisci sanctitate rogatus, respondit: nato Francisco, mox metu tanto fuisse perculsum universum illud dæmonum collegium, tamque graves turbas motas, ut extremum adesse diem fuerint veriti. Quum vero hic se falsos viderent, inter sese dicebant,

Digitized by Google

puerum certe natum esse, qui avemo graviter turbato, horrenda ipsos clade afficeret. Quare Beelzebub princeps evestigio in omnem terram suos ablegat investigatum, ubinam locorum hic puer mundo apparuisset. Tandem intellexere, Franciscum esse hunc, quem nimis coarctaturum Tartara, habuerunt persuasissimum. Quocirca, ut è medio tolleretur, infanti insidiabantur: sed frustra. Angelus enim Domini in peregrini forma venit ad Francisci matrem, domusque famulam, præmonitum, ut ob diaboli insidias singularis haberetur pueri ratio. Quare dæmones indignanter dixere: Esto, si Franciscus tolli nequit, ejus tamen ordinem persequemur, vexabimus & affligemus.

§ II. Alibi adhæc in dicto volumine scribitur, Satanam ex obsessa fœmina fassum esse, cum Christus Deum patrem festinare videret ob populi peccata ad extremam mundi punitionem finemque, eum rogasse patrem, ut Franciscum sibi adjungeret, in portanda cruce manus auxiliatrices subministraturum. Inde in Francisco apparuere quinque vulnerum stigmata, à Christo illi, ut suo coadjutori & in omnibus ipsi simili impressa. Sed, ne ultra clepsydram in hac narratione moror, manum de tabula.

Monachos mentiti Dæmones à Georgio Sabino carmine depicti, Eleg. III. *Similes item à Melanchthone ejusdem socero detecti.*

CAP. XVII.

URBS antiqua jacet celebri contermina Rheno,
Vangionum longe non ea distat humo;
Nescio qui Nemetes hanc incoluisse feruntur,
Sunt ubi Francorum busta quaterna Ducum.
Cæsareis sedes fuit illa cohortibus olim,
Nomen ob id Graium Spira vocata tenet.
Hic humili modicis à stirpe cohortibus olim
Exiguæ quidam navita puppis erat:
Qui calamo pisces linoque madente solebat
Fallere, jam radios sole tegente suos.
Is dum forte leves hamos ac retia tractat,
Non procul à ripa lubrice Rhene tua:
Ecce per obscuræ tenebrosa crepuscula noctis.

Obtulit

Digitized by Google

Obtulit ignoti ſe nova forma viri.
Atro tectus erat monachum ſimulante cucullo,
Utque ſolent raſo vertice tonſus erat:
Nauta propinquanti, conſueto more ſalutans,
Ecquid agis ſeræ tempore noctis? ait.
Ille ſub hæc: Adſum longinquis miſſus ab oris
Nuncius, ipſe tua me rogo lintre vehas:
Ut cito tranſmiſſo contingam flumine ripam.
Dixerat. aſſumptum navita lintre tulit,
Jamque fere medios curſus nox atra tenebat,
Flexaque lenta pigri plauſtra Booris erant:
Cum procul in viridi venientes margine ripæ,
Quinque cuculligeros rurſus adeſſe videt.
Exoptatque illis piſcator, ut ante, ſalutem,
Quoque velint media pergere nocte rogat.
E quibus unus ait: Nos magna pericula cogunt,
Obſcura tutas carpere nocte vias.
Omnibus inviſi fumus, intentatque nefandam
Sacrificis nobis turba profana necem.
At te ſi quis amor tangit, ſi cura piorum,
Tranſvehe navigio corpora noſtra tuo:
Ut tumidas lati ſuperemus fluminis undas,
Neve moraturis impediamur aquis:
Sic optata tuis fortuna laboribus adſit,
In tua ſic multus retia piſcis eat.
Annuit, & remo propellens navita Cymbam,
Mox jubet adducta ſcandere puppe ratem.
Sed mihi quis, dixit, ſolvet mercede laborem?
Alter ad hæc: Nullas ſcis quod habemus opes:
Raraque percipimus diſcordi munera vulgo:
Non tamen ingratos nos habiturus eris:
Si nos in ſolido rurſus fortuna locabit,
Præmia pro tali digna labore feres.
Solverat extremo piſcator margine navem,
Jamque fere medias illa ſecabat aquas:
Sidereas removent ſubeuntia nubila ſtellas,
Præcipiti fertur puppis & icta noto:
Incipiunt nigris horreſcere fluctibus undæ,

Sævaque tempeſtas imbribus orta furit.
Ipſe repentino faſſus pallore timorem
Nauta, Quid hæc, inquit, vult nova cauſa mali?
Nulla tamen pluviæ venturæ ſigna notabam,
Sol ubi flagrantes æquore merſit equos:
Nulla lacus uſquam circumvolitabat hirundo,
Ulla nec eſt oculis ardea viſa meis:
Tum nec Luna nigro ſurgebat pallida vultu,
Clarus & occiduo lumine Phœbus erat.
Talia jactanti, diſturbant verba procellæ,
Impediuntque graves ora loquentis aquæ:
Pene procelloſi ſubverſaque turbinis ictu
Navis, & inſanis fluctibus hauſta fuit:
Ardua ſublatas tendens ad ſidera palmas,
A' ſuperis orans navita poſcit opem.
Quid facis? è monachis ait unus, &, improbe, dixit,
Deſine voce tua ſollicitare Deum.
Mox gravi tollens immanem pondere contum,
Nauta parum felix quo prius uſus erat:
Illius hoc humeros pulſataque terga fatigat,
Cæſus ad extremam dum fuit uſque necem.
Proditus eſt tandem perverſi dæmonis aſtus,
Detectuſque fuit fraude patente dolus.
Vana receſſerunt in inanes corpora ventos,
Manſit & ingratus navę relictus odor.
Mox quoque purgato fugerunt nubila cœlo,
Et rediit pulſis aura ſerena notis.
Territus hoc monſtro gelidum ſine ſanguine corpus
Tollit, & ad ripam navita puppe redit.
Iſthic in viridi procumbit languidus herba,
Donec ab Eoïs ſol fuit ortus aquis.
Mane ſub Oceanum pulſis Hyperione ſtellis
Ducitur à puero prætereunte domum:
Omnia commemorans præſentibus æger amicis,
Clauſit adhuc illo fata ſuprema die.
Poſtera quum croceis fulgens aurora quadrigis
Protulerat roſeas ore nitente genas.
Accidit & ſimilis diverſo tempore caſus:

Digitized by Google

Acta ſed eventu res meliore fuit.
Summa procul radiis feriente cacumina Phœbo,
Carpebat ſolus mane viator iter.
Qui Nemetum poſtquam digreſſus finibus eſſet,
Primus ubi poſitus diſtat ab urbe lapis:
Adventare nigro tectum velamine currum
Conſpicit, hic monachis currus onuſtus erat:
Ordine quem juncti ſeptem traxere jugales,
Quarta ſed ablato defuit axe rota:
Qui manu flexas auriga tenebat habenas,
Terribili naſo conſpiciendus erat.
Attonitus curru ſtat prætereunte viator,
Nec monachos illos, ſpectra ſed eſſe videt.
Evolat extemplo ſublatus ad æthera currus,
Miſtaque cum fumo flamma ſequuta fuit.
Triſtis & infauſtum belli mortalibus omen
Horrida per nubes arma dedere ſonum.
Ille ſtatim rediens, quæ viderat indicat urbi:
Eſt ea res certa cognita vera fide.
Hæc igitur vobis, alius quos ſuſtinet orbis,
Carminibus duxi ſignificanda meis.
Expoſiturus eram, ſi res interprete egeret,
Spectra quid infeſti dæmonis iſta velint.
Effera Germanos agitat diſcordia reges,
Proque cuculligeris impia bella parant.
Hæc ea tempeſtas, hic impar ordo rotarum,
Hæc & cum fumo lucida flamma fuit.
Sed Deus eſt nobis orandus ut arma quieſcant,
Ille precaturis mitia fata dabit.

§. 3. Narravit item alias doctiſſimus Melanchthon, ſe habuiſſe amitam: quæ ubi mortuo marito aſſideret foco triſtior, en domum ingrediuntur duo: quorum hic in mariti ſpecie, ſe maritum eſſe mulieris defunctum dicebat: alter longus Franciſcani monachi formam induerat. Hic maritus ad focum accedens, mœſtam ſalutat uxorem, eamque ſine metu eſſe jubet, aſſeritque ſe veniſſe, ut quædam ei mandaret. Hinc longum monachum tantiſper in hypocauſtum ſecedere vult. Inde ſermonem exorſus, ſacrificulos tandem conduci, qui miſſas recitent, maximopere orat, obſecrat &

obteſtatur impenſe: atque diſceſſurus ſibi dexteram porrigi cupit. Perterrefactæ autem, exhorreſcentique, quum ſe nihil damni facturum promitteret, dexteram illa dat: Quæ, etiamſi non læderetur, tamen uſque adeo uri videbatur, ut ſemper manſerit nigra. Poſtea evocat Franciſcanum, & ſimul egreſſi, incunctanter evaneſcunt.

§ 4. Ejuſdem præterea relatu auditum eſt, Lutheri ædes acceſſiſſe monachum, fores vehementer pulſitantem. Cui quum famulus aperiret, ac ſciſcitaretur, quid vellet: num domi eſſet Lutherus, quærit monachus. Re cognita, Lutherus eum ingredi jubet, quod nullum multo tempore vidiſſet monachum. Ingreſſus hic, habere ſe quoſdam errores Papiſticos ait, quorum nomine libenter cum ipſo conferret: propoſuitque ſyllogiſmos, quibus haud difficulter à Luthero ſolutis, alios protulit explicatu minus faciles. Unde offenſus nonnihil Lutherus, in hæc prorupit verba: Multum mihi faceſſis negotii: aliud etenim, quod jam agerem, erat. ſimulque ſurgens, loci à monacho propoſiti explicationem oſtendit: atque in ejuſmodi collatione, manus monachi eſſe avium unguibus non diſſimiles animadvertens, inquit: Tune is es? auſcultа, ſententia hæc adverſus te pronunciata eſt. & mox locum in Geneſi commonſtrat, Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Inde ſubjungit, Nec cunctos tu degluties. Hoc dicto victus dæmon, indignabundus ſecumque murmurans abiit, eliſo crepitu non exiguo, cujus ſuffimen tetri odoris dies aliquot redolebat hypocauſtum.

Res naturales & artificiales quandoque judicari dæmoniacas.

CAP. XVIII.

Res naturales in magno mundo.

PLERAQUE oculis noſtris ſubinde obverſantur, quæ præter naturæ legem dæmonum ludibria & actiones cenſentur, licet ea certis de cauſis & rationibus haud obſcuris ipſa rerum parens natura produxerit: hujuſmodi eſt ignis ille fatuus, quem candelam ardentem etiam vocant. Qui exhalatio eſt ad infimam aëris regionem elevata, & ibi per antiperiſtaſin incenſa. dum enim aſcendit, à frigore regionis mediæ repellitur, & quaſi ſaliens apparet, loca decliviora petens. Unde etiam ad aquas noctu ducere ſequentem videtur: imo quandoque non ſine horrore vel ambulantes vel equitantes ſive navigantes aut præcedere aut inſequi apparet, diutius

Ignis fatuus.

tius in aëre perdurans. Tale meteoron Plinius Caſtorem & Pollucem nominat.

§ 2. Ejuſmodi etiam exiſtit ignis lambens animantium crines & pilos, hominum item veſtes. Tali nimirum exhalatione per aërem diſperſa, colliſa ac inflammata dictis partibus adhærente. Atque ejuſmodi ignes non urentes & innoxii frequentius viſuntur in locis humidis, viſcoſis, putridis, paluſtribus & fumoſis: ut & in coquinis, convallibus, cœmiteriis, ſub patibulis, & ubicunque multa computruere cadavera, unde exurgunt fumi pingues, craſſi & viſcoſi, ſed minus calidi, quam ut in ſupremam aëris regionem ferantur: qui ita continue exeuntes incenduntur per colliſionem, ut dixi, ſicut ex duobus colliſis ſilicibus elicitur ignis. *Ignis ambiens.*

§ 3. Stellam adhæc terræ nonnulli herbam nuncupant, quæ vulgo Lunaria dicitur, & folliculo rotundo ſemina includit: Is noctu apertus, uſqueadeo lunæ radios admittit, ut lucens videatur ſtella. Loci incolæ id videntes, tanquam ſpectrum maleficum fugiunt. Hac veneficia quidam parant. Hac dæmones irritant. Hac ſuum Mercurium fixum ſtabilemque reddunt Chymici. Lunariam Græcam nominat doctiſſimus Geſnerus. *Lunaria.*

§ 4. Soſigenes Alexandri præceptor, tertio volumine de Viſu, rationem afferre conatus eſt, quamobrem aliqua collucere in tenebris videantur. Flammulenta, inquit, hæc quadantenus naturam ætheris & quinti elementi participant. Ea cognatione fieri, ut admotum ſibi aërem, aut perſpicuum aliud, corpus illuminent. Quod autem id maximè noctibus faciant, rationem eſſe, quia tum majus lumen abſit. Alioquin evenire interdiu, ut exiguum eorum lumen quaſi exoleſcat & offundatur in magno. Noctu ergo cum refulgent, aërem proximum & circumfuſum leviter ſubluſtrant: non ita tamen ut alia item poſſint videri, ſed ut ſola ſe vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis ejus, è qua proficiſcitur manatque lumen. Nam & ipſe quoque ignis, quamvis ſplendorem ſuum latius & diffuſius mittat, adeo ut aſſerat etiam alia: tamen ſi remotior ſit, caligant oculi in cætera, ipſe ad conſpectum ſui vix ſufficit.

§ 5. Sic multa ſæpe pro miraculis habentur, & præter naturam rerũ accidere putantur in hominibus, quæ tamen & naturalia ſunt, & ſæpe fiunt. Ut quod Servio Flacco, Q. Calphurnio Coſſ. Romæ infans genitus fuerit poſteriore naturæ parte ſolidus: & alius Sergio Galba, M. Scauro Coſſ. Nurſiæ, qui, voce tamen miſſa, expiravit: & Feſu- *Res naturales miraculo ſæ.*

Digitized by Google

& Feſulis C. Perpenna, M. Perpenna Coſſ. ex ancilla. Nos enim in medicis noſtris obſervationibus raris neque novum hoc eſſe docuimus, ut puer naſcatur ſine foramine naturæ, quod excrementum aut humorem aut aliud tranſmittat, neque ratione naturali, neque remedio carere. Ut nec illud, quod fœmina mutetur in marem, quod infra lib. IV. cap. 24. pluribus explicabo: licet dæmoniacum eſſe forte putent plerique. Huc quoque facit lib. IV. 16.

§ 6. Quamplurima inſuper imperitioribus viſa miracula, manuum expedita agilitate & induſtria quotidie ab hiſtrionibus & joculatoribus fieri videmus, miramurque. Narrat Pomponatius, ſe Mantuæ & Patavii quendam ejus generis hominem Reatium nuncupatum vidiſſe, qui incredibilia operabatur, eaque dæmonum arte perfici, vulgo credebantur. Quare ab hæreticæ pravitatis inquiſitoribus ſubditus quæſtionibus, bona fide occulto oſtendit fraudulentas eſſe ſuas actiones, meraſque manuum agilitates, & à multis, ſecreta intelligentia colludentibus, peragi. Proinde dimiſſus, interimitur tandem à quodam, quem deceperat.

Lib. de Incant.

Miracula manuum dexteritate à circulatoribus edi videntur.

§ 7. Turca quidam paſſim per Italiæ urbes oberrans, inter cætera miranda, quæ videnda populo exhibebat, manuum dexteritate peracta opera, piſtillum ferreum prægrandem pugni illiſione, item ſola manuum contorſione infringere videbatur.

Turca circulator.

§ 8. Quidam circulatoriæ artis non imperitus, mihi alias faſſus eſt, in ejuſmodi miraculorum exhibitione fucum ab his joculatoribus foveri, quod prius idonea ad ejuſmodi ſpectaculum apparârint organa: quæ manuum celeritate, dum ſpectatorum oculos ſermone vario in ſe defixos ſevocant deluduntque, multipliciter variant.

§ 9. Inſignem hujus factionis hominum impoſturam jocularem recenſet Julius Scaliger, uti & Matthiolus. In vinum radicis cujuſdam pulverem, cujus guſtatu fauces convelluntur, immiſcent: &, cui fucum facere volunt, jubent, ut in hoc vino intinctum digitum, quaſi prægunſtandi cauſa, ſugat: Tum ilico digitum in vino madidum in os inditum, ſibi mordicus non ſine dolore & clamore premit invitus. Interea perinde atque blanditiis mœrentem conſolatur circulator, temporum carpique arterias alio quopiam oblinit medicamento: deinde nummum in terram projectum ut tollat, hortatur. Ibi ille pronus, primum ſeſe nequit attollere: mox, unguinis vi amens factus, concidit: ſtatimque ejus more qui metuit ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur ſimul ſe fluctibus obrui. Ergo à cir-

Inſignis impoſtura circulatorum.

à circulatore erigitur: deinde quasi se vindicaturus, primum maleficium obliquo & torvo vultu exprobrare, mox hominem aggredi videtur: postremo fugientem circulatorem persequi, donec abstersо tandem illiti medicamenti veneno, ad sese redeat. Menti autem restitutus, quasi qui evaserit è mari naufragus, capillum vestimentaque veluti vela torquere exprimereque, brachia tergere, & nares emungere conspicitur. Hæc non sunt fabulæ. Non enim multorum desunt testimonia, qui viderunt, quique impostoram suspicantes, suis & amicorum famulis (quod Pragæ contigit) hæc fieri jusserunt.

§ 10. Funambulorum præterea, sive schœnobaton, gressus æquilibres vel æquati ad libram, aut ponderibus utrinque librati, naturæ miracula augere solent. Fuit talis superioribus annis per omnem Italiam satis notus, Venetianello cognominatus, eo quod & Venetus natus, & parvæ staturæ esset. Is non solum in eo negocio tantæ dexteritatis & peritiæ fuit, ut modo facco insutus, liberis tamen manibus, quibus æquilibrium dirigebat, modo unicuique pedi pelve rotundissima supposita, modo pilis magnitudinis ovi durissimis ac rotundissimis plantæ pedum subligatis, funi à palatii Bononiensis turri per medium forum ad cacumen domus alligato libertime ingrederetur: sed ejus etiam roboris ac firmitatis, ut posset ossa crassissima crurave boum in genu illisa confringere: tres clavos ferreos, crassos, ut digitus auricularis, manibus sudario involutis contorquere simul velut igne maceratos: trabem longum viginti pedes & amplius, crassum vero pedem unum, humeris impositum aliquandiu erectum sine manuum ope gestare, ex unaque scapula in alteram trajicere. Vidit & retulit hæc mihi filius meus Theodorus jureconsultus, omnium prædictorum oculatus cum aliis compluribus testis. *Funambuli.* *Venetianello.*

In animalibus quædam artificialia quandoque videri dæmoniaca.

CAP. XIX.

Miracula in brutis.

QUID? in ipsis animalibus brutis quæ non miracula tum arte tum exercitatione sagacitas humana excitat ac edit revera? In suburbio Memphis apud Ægyptios Beb Elloch nominato, cum ejusmodi multa quotidie vulgo repræsententur, tum plerumque histrionum quispiam, ubi nonnihil præsultaverit, ad asinum con- *Joan Leo in Afric. descript lib. 8.*

Digitized by Google

versus alta voce Sultanum magni operis ædificium meditari ait, proinde opus ei fore omnibus Alcairi (sic enim nunc Memphis vocatur) asinis ad calcem, lapides, & alia id genus deferenda. Tum asinus repente in solum prolapsus, pedes in aërem attollit, ventrem turgefacit, atque oculos non secus claudit, quam si exanimis esset. Interim astantibus histrio asini casum conqueritur, obnixe rogans ut ad alium emendum sibi subsidium impertiant. Coacta viritim qua potest pecunia: Ne existimetis, inquit, asinum mortuum. Helluo enim paupertatis domini sui conscius, hoc de industria confingit, ut munusculis illi collatis, pabulum sibi emere queat. Deinde ad asinum conversus, ut evestigio resurgat, monet. At ille dum se non dimovet loco, frequenti fustuario cæditur. Quo nec excitato, fabulam repetit histrio, & iterum ad plebem inquit. Scitote Sultanum edictum tulisse, ut cras populus omnis spectandi triumphi causa civitatem exeat, ac omnes fœminæ venustæ & nobiles pulcherrimis asinis inequitent, iisque vicissim avenam & præstantem aquam Nili præbeant. Vix hæc verba absolvit histrio, quin asinus in pedes erectus, prosiliat fremens, ac ut lætabundus exiliens. Tum fabulam prosequens histrio: Vici, inquit, nostri Præfectus à me commodato petiit elegantem hunc meum asinum pro deformi & vetula sua uxore. Ad hæc verba asinus veluti dolens, auriculas complicat, & altero pede claudicans luxatum se fingit. Tum histrio: Tibi itaque arridentjuvenculæ? Asinus caput inclinans, annuere videtur. Age igitur, hic plurimæ sunt juvenculæ, indica, quæ tibi præ cæteris placeat. Asinus spectatorum coronam conspiciens, fœminam honestiorem seligit, ad eam procedit, & capite contingit. Spectatores multo risu & clamore: Heus, inquiunt, asini mulier.

Asini mira doctitas.

Joan. Leo African. Histor. lib. 9 Camelli saltatio.

§ 2. Sunt & qui camelos ad certos modos saltare docent. Camelum juvenculum per semihoram in loco instar hypocausti præparato, cujus pavimentum igne calefactum sit, constituunt. Tum pulsante quodam foris tympano, camelus non ad sonum, sed ob ignem subjectum, quo pedibus offenditur, modo crus unum, modo alterum, veluti saltatores, erigit: Cui exercitio per annum vel menses decem assuetus, in publicum deductus, audito tympano, temporis quo calorem sub pedibus sentiit reminiscens, confestim saltat: ac supra idem pavimentum consistere se existimans, pedibus alternatim reductis saltare videtur: atque ex usu naturam formans, id perpetuo observat.

§ 3. Ma-

§ 3. Mahometus, ex disciplina præceptoris sui Sergii monachi, columbam assuefecerat, ut in aure sua pasceretur, quam Spiritum sanctum impostor simulabat, & eam sibi secreta Dei consilia nunciare jactabat, quoties ob pabulum ad aures advolaret. Hoc impia plebs non animadvertebat, delusa scilicet à dæmone, cujus intererat his fundamentis exædificari sectam infandam. Columbam autem illam, quæ S. Athanasii per urbem euntis aures prætervolabat, statim hæretici & Arriani schismatici sic accipiebant, ac si magus esset sanctissimus Athanasius, instinctu profecto ejusdem artificis, quo suspectam ejus doctrinam redderet. *Columba Mahometi.*

§ 4. Cæterum, ut gentem suam ventri somnoque deditam homo subdolus Mahometus porro magis falleret, taurum quendam nutrivit, qui pabulum ex solius Mahometi manibus capere consuevit. Huic intra cornua librum impiissimum à se conscriptum, Alcorani titulo, colligavit, & astante simplici plebe altiori voce in abdito quodam loco latentem evocavit. Cumque multa de legibus declamasset, erumpens subito taurus, multis ab eo prostratis volumen per mediam plebem in manus Mahometi deponit, veluti cœlitus missum munus. Quod nebulo reverenter accipiens, quædam ex iis populo mox explanavit. Hoc commento se regem, Sergium prophetam fecit Columba enim literis aureis schedam sic inscriptam attulit in collo suo: Quicunque tauro jugum imponet, rex esto. Sergio jugum adferente, Mahometus id tauro facile impofuit: & ut rex à plebe divino munere datus salutatur. Ita Alcoranus sacrum volumen esse creditur. Adeo hæc omnia divina putabantur. *Taurus Mahometicus.*

De diaboli machinationibus & earum fine pauca Patrum sententia, & quarundam index: ac quare dæmones hominibus adversarios constituerit Deus.

CAP. XX.

Ut porro latius dæmonum innotescant studia, citiusque finiam, adhuc paucas huc spectantes, nec ad nostram institutionem inidoneas Patrum sententias obiter annectere placuit.

§ 2. Amare, docet D. Clemens, immundos spiritus inhærere corporibus hominum, ut ipsorum ministerio cupiditates suas expleant: & ad ea, quæ ipsi desiderant, inclinantes animæ motus, *Li. 2. Recog. Cur hominum corporibus si immergere cupiant dæmones.*

Digitized by Google

ſuis eos parêre libidinibus cogant, ut efficiantur ex integro vaſa dæmonum.

§ 3. Et lib. 4. Dæmones habere deſiderium immergendi ſe corporibus hominum, hæc cauſa eſt: Spiritus ſunt, habentes propoſitum converſum ad malitiam. Per cibos ergo & potus immoderatos ac libidinem, perurgent homines ad peccatum; eos tamen, qui peccandi propoſitum gerunt. Qui dum videntur naturæ neceſſaria velle complere, non tenentes modum per luxum, ingrediendi in ſemetipſos dæmonibus faciunt locum. Donec autem naturæ menſura ſervatur, & modus legitimus cuſtoditur, Dei clementia ingrediendi in homines facultatem eis non tribuit. Ubi vero aut mens ad impietatem declinaverit, aut corpus immoderatis cibis & potibus adimplebitur, tanquam voluntate & propoſito eorum, qui ſe ita negligunt, invitati, quaſi adverſum eos qui à Deo poſitam legem ſolverint, accipiunt poteſtatem.

Quomodo in corpora ingrediendi locus detur dæmonibus. Auguſt ſuper homil. 3.

§ 4. Et poſt: Dæmones quantum viderint fidem in homine creſcere, tantum ab eo refugiunt. Si tamen in aliqua infidelitatis parte reſederint, cum tempus invenient, cogitationes ſubjiciunt cordibus hominum: & illi neſcientes, unde hæc veniant, ſuggeſtionibus dæmonum, quaſi animæ ſuæ ſenſibus, credunt. Suggerunt ergo aliis, occaſione corporeæ neceſſitatis, delicias ſequi: aliorum iracundiam excuſant per abundantiam fellis; aliorum inſaniam nigri fellis vehementia colorant; ſed & ſtultitiam quorundam ob phlegmatis multitudinem extenuant. Quod etſi ita eſſet, tamen hæc ſingula moleſta eſſe corpori non poſſent, niſi ex ciborum potuumque redundantia. Qui cum juſto amplius ſumuntur, abundantia eorum, quam decoquere naturalis non ſufficit calor, crudeſcit in venenum quoddam. Idque in viſceribus veniſque omnibus ſentinæ in modum redundans, motus corporis inſanos reddit, & turpes.

§ 5. Cyprianus in ſerm. 2. de Zelo & livore: Circuit ille nos ſingulos, & tanquam hoſtis clauſos obſidens muros explorat & tentat, an ſit aliqua pars membrorum minus ſtabilis & minus fida, cujus aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices, & faciles voluptates, ut viſu deſtruat caſtitatem. Aures per canoram muſicam tentat, ut ſonus dulciori auditu ſolvat & molliat Chriſtiani vigorem. Linguam ad convicium provocat, manus injuriis laceſſentibus ad petulantiam cædis inſtigat. Ut fraudatorem faciat lucra

Digitized by Google

lucra opponit injuſta? Ut animam pecunia capiat, ingerit pernicioſa compendia; honores terrenos promittit, ut cœleſtes adimat: oſtendit falſa, ut vera ſubripiat. Et quum latenter non poteſt fallere, exerte & aperte minatur, terrorem turbidæ perſecutionis intentans, ad debellandos Dei ſervos inquietus ſemper, & ſemper infeſtus, in pace ſubdolus, in perſecutione violentus.

§ 6. Idem lib. 1. epiſt. 8. Vitate linguam diaboli venenatam, qui ab initio mundi fallax ſemper & mendax, mentitur, ut fallat; blanditur, ut noceat: bona promittit, ut malum tribuat: vitam pollicetur, ut perimat. Lucent nunc quoque verba ejus, & venena manifeſta ſunt. Pacem pollicetur, ne perveniri poſſit ad pacem. Salutem promittit, ne, cui promittit, veniat ad ſalutem. Eccleſiam ſpondet, quum id agat, ut, qui illi credit, in totum ab Eccleſia pereat. In tract. de Idolorum vanitate, ubi de Romanorum diis & de dæmone Socratis quoque agitur, hæc leguntur: Spiritus inſinceri & vagi, qui poſtea quam terrenis vitiis immerſi ſunt, & à vigore cœleſti terreno contagio receſſerunt, non deſinunt perditi perdere, & depravati errorem pravitatis infundere.

§ 7. Docet Auguſtinus, De doct. Chriſt. II. 24. illos ſpiritus, qui decipere volunt, talia procurare cuique, qualibus irretitum eum perſuſpiciones & conſenſiones ejus videant. Recte itaque Lactantius: Illicita, inquit, deſideria immittit dæmon, ut aliena contaminent, quibus habere propria ſine delicto licet. Objicit quippe oculis irritabiles formas, ſuggeritque fomenta, & vitiis pabulum ſubminiſtrat: tum intimis viſceribus ſtimulos omnes conturbat ac commovet, & naturalem illum incitat atque inflammat ardorem, donec irretitum hominem implicatumque decipiat.

§ 8. Eadem ſenſit & prodidit Athenagoras philoſophus Chriſtianus: ὅταν ὁ δαίμων αἰδεῖ φθορᾶς τρόπῳ, ἢ τῶν ἴδιων ἁμαρτῶν: Si quando dæmon cuipiam comparet mala, mentem labefactat prius. Tatianus ſcriptum reliquit ad Gentes in Apologetico: δαίμονες εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκείλαντες, τὰς μεμυημένας παρ' ὑμῖν ψυχὰς διὰ ἀγνοίας καὶ φαντασίας ἐξηπατήσαν. Dæmones, ait, in multum ſcelus prolapſi, animas apud nos initiatorum per inſcitias & apparentias deceperunt.

§ 9. Proinde voluit Deus (authore Lactantio de Vero cultu VI. 4.) qui homines ad hanc militiam gennit, expeditos in acie ſtate: & intentis acriter animis, ad inviſibilis hoſtis inſidias vel apertos impetus vigilare; qui nos, ſicut periti & exercitati duces ſolent, va-

riis captæ artibus, pro cujuſque natura & moribus ſæviens. Aliis enim cupiditatem inſatiabilem immittit, ut opibus ſuis tanquam compedibus illigatos à via veritatis excutiat. Alios inflammat iræ ſtimulis, ut ad nocendum potius intentos à Dei contemplatione detorqueat. Alios immoderatis libidinibus immergit, ut voluptati & corpori ſervientes, ad virtutem reſpicere non poſſint. Aliis vero inſpirat invidiam, ut ſuis ipſi tormentis occupati, nihil aliud cogitent, niſi eorum, quos oderint, felicitatem. Alios inflammat ambitionibus. Ii ſunt, qui ad gerendos magiſtratus omnem vitæ ſuæ operam curamque convertunt, ut faſtos ſignent, & annis nomen imponant. Quorundam cupiditas tendit altius, non ut provincias temporali gladio regant, ſed ut infinita & perpetua poteſtate dominos ſe dici velint univerſi generis humani. Quos autem pios videt, inanibus implicat religionibus, ut impios faciat. Iis vero, qui ſapientiam quærunt, Philoſophiam in oculos impingit, ut ſpecie lucis excæcet, ne quis comprehendat aut teneat veritatem. Sic hominibus obſtruxit aditus omnes, & obſepſit omnes vias publicis latas erroribus: quos ut diſcutere poſſemus, ipſumque authorem malorum vincere, illuminavit nos Deus, & armavit vera cœleſtique virtute.

§ 10. Et in procœmio de Opificio Dei: Ille colluctator & adverſarius noſter, ſcis quam ſit aſtutus, & idem ſæpe violentus. Is hæc omnia, quę illicere poſſunt, pro laqueis habet: & quidem tam ſubtilibus, ut oculos mentis effugiant, ne poſſint hominis proviſione vitari. Ejus cibus eſt ebrietas, inquit Hieronymus, luxuria, fornicatio, & univerſa vitia. Hæc blanda ſunt, & laſciva, & ſenſus voluptate demulcent, ſtatimque, ut apparuerint, ad uſum ſui provocant. Et apud Syneſium: Mortalium calamitates epulæ ſunt malorum dæmonum.

In epiſt. ad Damaſum. Cibus diaboli.

Lib. 1. de providentia.

Lib. 2. cap. 15. de Orig. err.

§ 11. Eleganter iterum Lactantius: Hi ſpiritus, inquit, contaminati ac perditi per omnem terram vagantur, & ſolatium perditionis ſuæ perdendis hominibus operantur. Itaque omnia inſidiis, fraudibus, terroribus complent. Adhærent enim ſingulis hominibus, & omnes oſtiatim domos occupant, ac ſibi Geniorum nomen aſſumunt. Sic enim Latino ſermone dæmonas interpretantur. Hos in ſuis penetralibus conſecrant, hos quaſi terreſtres deos venerantur, & quaſi depulſores malorum, quæ ipſi faciunt & irrogant. Qui, quoniam ſpiritus ſunt tenues & incomprehenſibiles, inſinuant ſe corporibus hominum, & occulte in viſceribus operti valetudinem vitiant, morbos citant, ſomniis animos terrent, mentes furoribus qua-

Genii.

Dæmones.

Digitized by Google

quatiunt, ut homines his malis cogant ad eorum auxilia decurrere. Idem II. 17. & III. 29.

§ 12. Diaboli opera sic explicat Alcimus in lib. de Peccato originali:

Sed quod vivaces portendit in abdita sensus,
Quodque futura videt, rerumque arcana resignat,
Angelici fervens superest natura vigoris.
Horrendum dictu, signisque notabile monstrum.
Nam quicquid toto dirum committitur orbe,
Iste docet, scelerumque manus ac tela gubernat.

§ 13. Cæterum, ne prolixiori sententiarum catalogo, in explicandis dæmonum conatibus mire variis monstrosisque, delicatulo lectori nauseam concitem, nec defuisse videar, quibus confirmatior ventriculus multiplicia ejusmodi condimenta appetit & amplectitur, loca solummodo præcipua, ubi cumprimis eorum essentia, affectus, potentia, studiorum perversitas, fraudulentæ artes & inexplicabiles furiæ apud scriptores antiquos deteguntur, commonstrabo, ut eorum quæsita lectione satiari queant, quibus fuerit lubitum. Erunt autem alia, quam hujus libri cap. 2. recensentur.

§ 14. Epiphanius lib. 2. tomo 2. & libro 3. tomo 1. Faustinus libro 1. de Fide contra Arrianos. Dionysius de Divin. nomin. cap. 4. Athanasius de Beatudine filii hominis. Ambros. Epist. x. 80. & 84. Augustinus de Civit. Dei lib. v. 9. VIII. 22. IX. 18. 20. x. 21. Quæstionum veteris & novi Testamenti quæst. II. 27. 98. In Joan. tract. 49. In Apocal. homil. 10. Item Genes. XI. 16. De consens. Evangelist. III. 3. De spir. & an. cap. 17. 26. 28. Symbolo ad Catechum. II. 1. Chromatius in cap. 5. Matth. Theophilactus in Matth. cap. 12. in Marci cap. 1. in Joan. cap. 10. in Luc. cap. 10. 13. 14. in epist. ad Coloss. cap. 2. Idem ad Philip. cap. 2. ad Thessal. cap. 3. item super Abacuc cap. 1. 2. in Nahum. cap. 2. Basilius epist. 141. & in serm. de exhortatione ad baptismum. Greg. Nyssenus orat. II. de pauperibus amandis. Leo serm. 6. in nativit. Dom. Theodoretus in dial. tertio Impatibili, & in II. cap. ad Corinth. epist. 2. Eucherius lib. 4. in libros Regum. Hychius libro. 5. in 16. 18. capita Levitici. Chrysostomus homil. 53. in 28. cap. Genes. Item de Lazaro: in secundum cap. ad Ephes. Cyrillus in Levit. lib. 3. & lib. 4. contra Julianum. Olympiodorus in Ecclesiasten capite. 4. 7. 9. Cassio-

Digitized by Google

7. 9. Cassiodorus in cap. 3. Cantic. Philastrius in Catal. hæreticorum. Maximus in homil. hyemali. Marcus heremita. Salonius in Ecclesiasten. Synesius lib. 1. de Providentia. Gregorius in 1. cap. Job. lib. 2. cap. 4. in 5. cap. Job. lib. 6. cap 16: in 10. cap. Job, lib. 9. cap. 25: in 19. cap. Job. lib. 14. cap. 18. in 30. cap. Job. lib. 20. cap. 22. in 37. cap. Job. lib. 27. cap. 17. in 39. cap. Job lib. 30. cap. 13. item lib. 31. cap. 17: & in 40. cap. Job. lib. 32. cap. 11. & lib. 33. cap. 8. Idem lib. 2. in 3. cap. 1. Reg. & lib. 4. in cap. 10. primi Reg. Item lib. 5. in 11. cap. 1. Reg. lib. 5. in 13. cap. 1. Reg. & lib. 5. in 14. cap. 1. Reg. item in Cantica Cant. in Ezechiel. lib. 1. homil. 2. 3. 12. item in Euangelia hom. 11. 14. 23. 27. 39: in Psalmos pœnitential. & libro. 2. indict. 10. epist. 22. lib. 4. indict. 13. epist. 38. & lib. 2. Moral. in Job, cap. 26. 40. 41. Rabanus in admonit. ad populum, quam Reghinario chorepiscopo misit, & lib. 3. in Ecclesiasticum, cap. 1. & lib. 5. cap. 1. & lib. 6. in eundem, cap. 3. 9. lib. 8. in eundem, cap. 7. & lib. 9. cap. 1: lib. 4. de serm. propriet. cap. 10. Haymo super 7. cap. Oseæ: item super cap. 3. Cantici Cantic. idem super 17. Psal. Idiota cap. 2. contemplation. de morte. Angelomus in 4. cap. lib. 1. Reg. Remigius in Psal. 30. de duobus diaboli laqueis, quibus insidiæ fiunt fidelibus, nimirum terrore & errore: & in Psal. 71. Smaragd. in Euang. Luc. cap. 8. in Joan. cap. 14: in epist. Pauli ad Ephes. cap. 4. Radulphus lib. 6. in Levit. & lib. 20. cap. 2. in eundem. Berno lib. de contemn. divinat. dæm. Anshelmus in Euangel. enarrat. & in 11. cap. 2. ad Corinth. Rupertus lib. 1. in Joan. cap. 1: lib. 6. in eundem, cap. 6 item lib. 9. & lib. 11. cap. 14. & lib. 12. cap. 16. in eundem: lib. 2. in Matth. cap. 2. lib. 7. cap. 8. & lib. 13. cap. 26. in eundem item lib. 5. in Apocalyps. cap. 9: lib. 7. cap. 12. & lib. 11. cap. 20. in eandem. item lib. 2. in Zachar. cap. 5. & lib. 1. in Abacuc, cap. 1. Hildegardis lib. 2. visione 1. 6. Bernardus serm. 17. & 32. super Cantic. serm. de diversis affect. animæ. Petrus Blesensis epist. 49. Lombardus lib. 2. dist. 3. 8. Petrus Cluniacensis lib. 1. de Miraculis, cap. 14. 17. & lib. 3. epistol. 24. Barth. Anglicus. lib. 2. de proprietatib. rer. cap. 20.

Machinationum diaboli finis.

§ 15. Miraculorum vero, machinationum, & apparitionum diaboli quis finis unquam, & velut ex professo alius, quam erroris furorisve

furoriſve manifeſte impii, blaſphemi, & in Deum contumelioſi, aut ſceleris alicujus confirmatio præceptiove, aut approbatio vel porrectio?

De epiſ. Dei. c. 19. 20. Quare dæmonem hominibus adverſarium conſtituerit Deus.

§ 16. Hunc autem, Lactantio teſte, conſtituit homini Deus adverſarium, nequiſſimum & fallaciſſimum ſupiritum, cum quo in hac terreſtri vita ſine ulla ſecuritatis requie dimicaret. Nam ut victoria conſtare ſine certamine non poteſt: ſic nec virtus quidem ipſa ſine hoſte. Ita quoniam virtutem dedit homini, ſtatuit ei econtrario inimicum, ne virtus torpens naturam ſuam perderet. Noluit enim Deus hominem ad immortalem illam beatitudinem delicato itinere pervenire.

In Marc. capite 5.

§ 17. Sic & Theophilactus: Quia certamen eſt vita noſtra, noluit Deus exrta hanc vitam dæmones eſſe, ut certantes nobiſcum nos probatiores monſtrarent. Nam ſi non eſſent adverſarii, neque coronæ eſſent, uti ſubjicit in Luc. cap. 8. Similiter & Berno de divination. dæmon. contem. Neque diabolum removit à principatu mundi hujus: quia adhuc opus eſt opera ejus ad exercitia certaminum & victoriarum beatorum. Si enim dæmonibus auferatur libertas arbitrii, nullus ultra oppugnabit athletas Chriſti. Nullo enim oppugnante, nec certamen aliquod erit: & ſublato certamine, nullum erit præmium, nulla victoria.

Nomina diaboli, ipſius ſtudium prodentia, quibus nuncupatur in Sacris literis.

CAP. XXI.

SUA vero nomina apte ipſius ſtudium & fabricam prodentia, ſortitur diabolus tum alibi, tum maximè in ſacroſancta Scriptura: quæ hic recenſere libet, ut, præter nomenclaturas ſupra recitatas copioſius, quibus Deum mentiebatur Satan, ejuſque ſibi honorem aſſumebat, denominationibus nunc his, qualis eſt affectu & opere, cognoſcatur plenius. Ipſa ſiquidem nominum diverſitas, diverſa illius vitia commonſtrat, cui nomina mille, mille nocendi artes. ne quis præter ordinem, novum hic dæmoniacorum nominum catalogum contexi arbitretur.

Behemoth. Job. 40. Dæmonum nomina, ipſorum ſtudia prodentia.

§ 2. Elephas ubi in Jobo deſcribitur, Behemoth vocatur, id eſt bruta, ut Græcis frequenter θήρια. Et quidem plurali numero, deſignatur ejus vaſtitas. Sub allegoria vero elephantis, Satanæ potentia do-

Digitized by Google

tia docentur. Behemoth (respondens Dominus è turbine, ipsi Jobo inquit) fœnum comedat ritu bovis: hoc est, paleas igne comburendas. Ecce virtus ejus existit in lumbis ejus, & robur illius in umbilico ventris sui. Illecebris enim venereæ voluptatis, quæ circa lumbos & umbilicum præcipue sentitur, frequenter impugnat. Ossa ejus velut fistulæ æris, & cartilago ejus quasi laminæ ferri. Ad duritiem diaboli ista referuntur, quoniam à malicia, quam semel amplexus est, nequit dimoveri, ære & ferro obduratior. Quem arbu-
Psal. 9. sta tegunt umbra sua Hoc illud est, quod in Psal. legitur de impio: Sedet in insidiis in occultis, ut interficiat pauperem, dum attrahit eum.

Leviathan. § 3. De Leviathan idem fere aliis verbis prædicatur, quod de Behemoth: & vis naturæ dæmoniacæ exprimitur, supra modum potens atque versuta: quæ utique cuncta humana subverteret, nisi divini arbitrii habenis coerceretur. Vide integrum Jobi caput 40. & 41. Sonat autem Leviathan, sibi traditus, vel appositio: qui verbo Dei & rebus quibuscunque addit: Esajæ 27. Job. 3.

Asmodæus. § 4. Asmodæus, spiritus vel deus cæcitatis, destructor, dissipator, aut delicti abundantia, vel peccatum abundans, sive ignem mensurans: Tob. 3.

Mammona. § 5. Mammona, voce Syriaca, cupiditas pecuniæ aut divitiæ: Matth. 6. His ille imprudentium mentes implicat, ne Deo servire queant, cum mammonæ cæperint famulari.

Diabolus. § 6 Diabolus Græcis, calumniator. Matth. 4. Joan. 8. Apocal. 12. & alibi sæpius.

Dæmon. § 7. Dæmon & Dæmonium, sciens, callidus, & multarum rerum peritus. Matth. 4. 7. 8. 9. 12. 15. 17. Marc. 16. Jac. 2. ἀπὸ τῦ δαίω, scio. Plato quoque in Cratylo arbitratur ex Hesiodi sententia, dæmones quasi δαήμονες dici, hoc est, prudentes & scientes. Sic autem eos dici ob terrorem, vult Eusebius. Philo de mundo: ἀγγέλους vocat Moses appositio nomine, quos ἥρωας καὶ δαίμονας Græci appellant.

Cacodæmon. § 8. Cacodæmon, perverse sciens. Quoscunque vetustas deorum cultu venerata est, omnes κακοδαίμονας fuisse, author est Porphyrius. Dicitur & malus dæmon: & dæmon βλαβερώτατος, id est, nocentissimus, in Symposio septem sapientum.

Satan. § 9. Satan, Hebræis à שטן adversarius, qui obsistit atque obturbat: Job. 1. 2. Zachar. 3. item Sataras, Matth. 4. 12. 16. Marc. 1.

Digitized by Google

Marc 1. 3. 4. 8. Luc. 10. 11. 13. 22. Joan. 13. Apocal. 12. Basil. in concione, Quod Deus non est autor malorum. Licet Moses Barcepha Syrus à ⟨illegible⟩ Sat, quod Syris & Chaldæis significat recedere, deducat in lib. de Paradiso parte 1. cap. 28.

§ 10. Abaddon Hebraice, perditor, aut perdens: Græce ἀπολλύων, Apoc. 9. *Abaddon. ἀπολλύων.*

§ 11. Deus hujus seculi, sensus incredulorum excæcans: 2. Corinth. 4. Uti in Psalmo: Dii gentium dæmonia. sic & Ephes. 6. κοσμοκράτορας Paulus vocat impios hos spiritus. Deus dicitur: ut, Quorum deus venter est: quemadmodum Augustinus annotat adv. Faustin. xx1. 2. non enim simpliciter deus est, sed illis deus existit, qui Christo illum anteponunt, ut ait Cyrillus. Et hæc, ne duos cum Manichæis deos faciamus.

§ 12. Principatus, potestates, mundi domini, rectores tenebrarum hujus seculi, spirituales astutiæ in cœlestibus, à Paulo inscribuntur hi spiritus: Eph. 6.

§ 13. Legio, quia multi sunt: Mar. 5. Luc. 8.

§ 14. Princeps, cui potestas est aëris, qui est spiritus nunc agens in filiis contumacibus: Ephes. 2.

§ 15. Princeps hujus mundi: Joan. 8. 12. 14. 16. Habens mortis imperium: Heb. 2. Qui seducit totum terrarum orbem: Apoc. 12.

§ 16. Rex super universos filios superbiæ: Job. 41.

§ 17. Celsitudo quæ tollitur adversus cognitionem Dei: 2. Corinth. 10.

§ 18. Adversarius noster diabolus, qui ut leo rugiens obambulat, quem devoret inquirens. 1. Pet. 5.

§ 19. Homicida ab initio, qui in veritate non permansit: mendax, & pater mendacii: Joan. 8. Author peccati: 1. Joan. 3.

§ 20. Spiritus, Act. 16. Spiritus Dei, propter ministerium dicitur tanquam Dei carnifex: spiritus Dei malus, 1. Reg. 16. Spiritus nequam, malus, 1. Reg. 16. Act. 19. Pessimus, Jud. 9. Spiritus mundi, 1. Corinth. 2. Spiritus ad vindictam creati, qui in furore suo confirmaverunt tormenta sua, & in tempore consummationis effundent virtutem: & furorem ejus, qui fecit illos, confundent, Eccles. 39. Spiritus, qui non confitetur Christum in carne venisse, spiritus Antichristi: 1. Joan. 4. Spiritus Ægypti, & vertiginis, qui fecit errare Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens:

Digitized by Google

vomens: Esajæ 19. Spiritus fornicationis, Oseæ 4. Spiritus Pythius, vel divinationis: Levit. 20. Act. 15. Spiritus mendax. 3. Reg. 22. Spiritus immundus: Zach. 13. Matt. 10. 12. Marc: 3. 9. Luc. 6. 9. 11. Act. 5. Apocalyp. 16. Spiritus impostor: 1. Timoth. 4. Spiritus dæmoniorum: Apoc. 16. Spiritus mutus & surdus: Matth. 9: 12. Marc. 7. Spiritus iræ vel furoris, Job. 4. Psalmo 17. Spiritus soporis: Esajæ 29. Spiritus timoris: 2. Timoth. 1.

§ 21. Angelus nuncius & minister, Job. 4. 1. Corinth. 6. Roman. 8. 2. Pet. 2. Epistol. Jud. Angelus Domini: Psal. 34. Ita vult Hieronymus, 1. Paral. 21. Angelus vel nuncius satanæ: 2. Corinth. 12. Angelus crudelis: Proverb. 17. Angelus abyssi: Apoc. 9. Habens iram magnam: Apoc. 12.

§ 22. Accusator sanctorum fratrum, Apocalyp. 12. Loliorum seminator, Matth. 13. Marc. 4. Luc. 8. Tentator, ὁ πειράζων, Matth. 4. 13. 25. Luc 4. 8. Joan. 6. 8. 13. 1. Thess. 3. Ultor, Psal. 8. Fortis, armatus, atrium tenens. Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11. Hostis, Psal. 8. Malus, Ephes. 6. 1. Joh. 2. Malus ille, Matth. 13. Quoniam omnium scelerum princeps est & inventor, per excellentiam vocatur ὁ πονηρὸς. Inimicus, Luc. 10. Invidus, Sapient. 2. Meretrix Babylonica, bestia habens septem capita, &c. Apoc. 13. 14. 16. 17. 18. Abominatio desolationis, Matth. 24. Dan. 9.

§ 23. Venator: illius astus, laqueus: timor nocturnus, sagitta volans in die, pestis in tenebris grassans, exterminium meridianum, Psal. 90.

§ 24. Volucres cœli, Matth. 13. quia semen verbi Dei, quod in duro solo & nullo compunctionis vomere prosciso cecidit, rapiunt protinus, & absumunt. Aquila, Oseæ cap. 8. Si exaltatus fueris ut aquila: Haymo. Aspis & basiliscus illis dicitur, quos primo congressu superat. Aspis quippe morsu, basiliscus aspectu statim perimit, Psal. 90. Leo, quia aperto marte nos invadit, ut dilaniet. Draco, quia occulte nobis insidietur, viroso afflatu perdens, Esajæ 13. 34. Psal. 90. Apoc. 16. 20. Viro autem justo promittitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Draco magnus, Apoc. 12. propter insidiarum multitudinem. Draco rufus, Job. 41. propter homicidium. Serpens, scorpio: Genes. 3. Luc. 10. Mera enim venena

sunt,,

ſunt, quicquid diabolus ſuadet. Unde tamen ſuos liberat Salvator, dicens: Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones. Serpens antiquus, Apoc. 12. propter occultas inſidias & ſeductionis diuturnitatem. Serpens tortuoſus, Eſajæ 27. Luc. 10.

§. 25. Olim, onocrotalus, ericius, ibis, corvus, ſtruthio, onocentaurus, ſatyrus, lamia, milvus, ululæ vel ziim Hebraice, Eſajæ 13. 34. Perdix, malleus, thaninim: Hieronymus in epiſtola ad Damaſum.

§ 26. Locuſtæ ſimiles equis in prælium paratis, quia feroces dæmones: & ſuper capita earum tanquam coronæ ſimiles auro, quia ſuperbi: facies earum velut facies hominum; & capilli ſicut capilli mulierum, quia utrique ſexui inſidiantur: & dentes quaſi leonum, quia quos vicerint, perimunt: loricas ſicut loricas ferreas habent, quia in malitia obdurauerunt: aliis perſtrepunt, quia velociter omnia permeant: caudas ſcorpionum aculeatas gerunt, quia unus eorum finis eſt nocendi hominibus. Et habent ſuper ſe regem, angelum Abyſſi, cui nomen Hebraice Abaddon, Apocal. 9.

§ 27. Eodem modo & apud Eccleſiaſticos ſcriptores varia diabolo imponuntur nomina. Beſtiam intelligibilem appellat diabolum Iſychius, quæ capit homines cautelam & cuſtodiam ſuam negligentes: probatque teſtimonio Petri, Adverſarius veſter, &c. lib. 2. in 7. cap. Levit. Et libro 7. in cap. 26. Levit. Dæmones ſunt beſtiæ ex ſimili malicia, primum ſicut latentes, deinde ut venenum importabile & mortiferum habentes. Beſtia terræ, Gregor. VI. 16. in cap. 5. Job. Serpens Aſſyrius ille draco, omnem humanam libertatem ſervituti ſuæ ſubjecit: Andr. Hieroſolymitanus. Coluber antiquus, Rabanus lib. 5. in Eccleſiaſtic. cap. 1. Pardus, Rabanus lib. 6. in Eccleſiaſtic. cap. 9. Urſus, ob crudelitatem, Giſelbertus in lib. Altercat. cap. 19. Lupus ſpiritualis inimicus, Theophil. in Joan. cap. 10. Serpentem Luciferi, veneni productorem, ferocem belluam, leonem humanis carnibus viventem, ac baſiliſcum appellari in ſcriptura, ſcribit Euſeb de Demonſt. Euang. III. 5. Corvus, Beda III. 8. Apoſtata angelus, Rabanus de Serm. propriet. 4. 5. In Eccleſiaſtic. VI. 3. Fur, adulter, Beda lib. 2. in Job. cap. 7. Lapis caliginis, idem lib. 2. cap. 1. Hypocrita & ſimulatus, idem III. 3. Umbra mortis, I. 12. Mors, Concilium Toletanum 12. cap. 11. Deſertrices potentiæ, Greg. Nazianze-

Digitized by Google

zianzenus. Sophiſta, maleficus, idem orat. 1. de Reconcil. monach. Senex, ſtultus rex, Salonius in Eccleſiaſten. Peccatum, Theodoretus in cap. 7. ad Rom. Jumentum iis, quos luxuria inflammat: avis iis, quos ſuperbia evehit: Greg. Moral. XIV.

Diaboli membra & expreſſa imagines.

§ 28. Pleriſque tamen hiſce nominibus Satanæ quoque membra nuncupari poſſent: velut Joannis ſexto, Judas diabolus à Chriſto nominatur. Sunt & ejus figuræ imagineſque expreſſæ, Pharao, Antiochus rex Babylonis, Aſſur & omnes impii.

Nomina dæmonum ex actionis varietate apud Ethnicos: diſtincta quoque ex officiis apud Latinos: Dæmones familiares, Virunculi terrei & montani, Sibyllæ albæ, atque quorundam gentilitiorum & poëticorum dæmonum nomenclaturæ.

CAP. XXII.

DIVERSE ad hæc pro actionis varietate frequenter Ethnici dæmonio commutarunt nomina: ut quod variis formis aut ſpectris ſub meridiem, quando inferis parentatur, calamitoſis jubente Hecate obverſatur, ἴμυκας nominant: quemadmodum Ariſtophanis interpres docet. Nominis ratio eſt: quia uno incedat pede, ut Euſtachio placet: vel (ut aliis) quia alterum pedem habeat æneum. Id genus terriculamenta dicuntur quoque à Græcis Hecatæa, quod ab Hecate immittantur.

De ſpiritib. quoque alias Suidas in dictione ἴμυκας.

Hecatæa.

§ 2. Δείνηλον etiam vocant, quod terrorem incutiat repræſentatione vel imitatione. Erant & dæmones quidam Dionyſiaci, aſperi & immites. Sunt quos κολάλους nuncuparunt, quaſi dicas ludificatores. Qui vero dæmon intervertere & elidere res bonas ac ſalutares, calamitates autem & incommoda tum inferre, tum, ſi impenderent, maturare, atque in capita noſtra cogere, & velut per præceps agere, omninoque ad ſcelera & flagitia propellere, indeque in diſcrimina vitæ adducere, vel in ſubitum præcipitare exitium putabatur, ἀνατίους, προδρομαίους, παλαμναίους, & δαίμονας πορεύοντας πὶς ἄγος appellarunt antiqui. Qui ad vitæ tædium & diſpendium urgent dæmones, παρέδρους, aſſeſſores illis vocantur. Diabolicam virtutem, cujuſmodi fuerat in Simone mago, paredrum dici, annotavit Euſebius: & ſic deinceps.

δείνηλον.

κολάλους.

παρέδρους.

Terniſtratores.

§ 3. Terniſtratores dicuntur etiam dæmones, quod triplici calle ad

Digitized by Google

le ad animarum properent interitum : verbo nempe, cogitatione, & opere.

§ 4. Ex officiis quoque dæmones distinxêre Latini. Urbi, qui regionum administrationi præsidere censentur, ante recitati Penates dicantur : qui pacatius ædes possident, Lares : aut, si quando exterrêant, domosque incursionibus infestent, Larvæ. Qui autem nobis singulis designati sunt, Genii mali. Item Manes, quos Græci Heroas indigitarunt: & iracundos occursantibusque infestos fuisse Menander signat. Hos Lemures Latini veteres appellare solent, Italis Folleti dicuntur, & Empedusæ. *Penates.* *Lares.* *Larvæ.* *Genii mali.* *Manes.* *Lemures.* *Folleti.* *Empedusæ.*

§ 5. Sunt & ex Larum & Larvarum familia, qui vulgo nostrati dicuntur Terrei virunculi: jam, detectis nonnihil manifestis dæmonum imposturis, infrequentiores quam olim. Horum duplex genus. Sunt enim aliqui nites : merito Lares familiares nuncupandi. Qui in domibus concubia potissimum nocte versantur, atque ministrorum munia peragere, auditui apparent, descendere scilicet è gradibus, ostia aperire, struere ignem, haurire aquam, cibum & quæcunque alia cuique domui consueta apparare, quum prorsus nihil faciant. Horum plerique rerum quoque futurarum ex occultis indiciis præscii, ea, quæ paulo post comperimus perfici, antea administrare audiuntur : ut etiam brevi adfore mercatores signis prænuncient, qui merces venales sint ablaturi. *Terrei virunculi.*

§ 6. Id quod aliquoties in ædibus parentum Theodori & Agnetis (quorum Deus pro ineffabili sua misericordia meminerit in resurrectione justorum) observavi puer, admodum territus, una cum fratribus Arnoldo & Matthia : ubi quum in tabulato ingens lupuli asservaretur copia, si quando venturi essent emptores, præcedenti nocte per gradus dejici eo modo audiebantur sacci, quo veritatem subsequens ostendebat dies. Omen id ut faustum, plausu semper excipiebatur. Quum enim de rebus suis statuunt mercatores, aliquo mercium causa profecturi, de iis antea loquuntur, ingredique se earum nomine iter fatentur. Quod intelligens diabolus, sua his, ad quos contendunt mercatores ante ostendit ludibria, quam illi adveniant. Tempus siquidem suppeditat locorum distantia. Ita & prænovisse & prænunciare videtur dæmon, quæ jam sieri cœpta sunt.

§ 7. Alii tetrici sunt, familiam quocunque modo vel turbantes, vel exterrentes. Hos dæmones etiam in subterranearum, ut *Tetrici familiares dæmones.*

Theo-

Theologis placet, ſubſtantiarum numero habitos, in' quibuſdam verſari fodinis, tradit vir eruditiſſimus, ac metallicarum rerum inveſtigator acerrimus, Georgius Agricola: truculenti autem & aſpectu terribiles, plerunque metallicis infeſti atque inimici ſunt. Talis fuit Annæbergius ille, qui operarios duodecim amplius flatu interfecit, in ſpecu, qui Corona roſacea appellatur: eo nomine relictus, quantumvis argento dives eſſet. Flatum vero emittebat, ex rictu. Equi enim ſpecie habentis procerum collum, & truces oculos, dicitur viſus. Ejuſmodi etiam fuit Snebergius, nigro cucullo veſtitus, qui in fodina Georgiana operarium è ſolo ſublatum, in ſuperiori loco maximæ illius concavitatis quondam feracis argenti collocavit, non ſine corporis attritu. Quæſtuoſam admodum fodinam deſerere apud Turcas cogebatur Judæus à dæmone metallico, hominibus frequenter in forma capræ aurea cornua gerentis apparente.

In lib. de Animant. ſubterraneis.

Annebergius dæmon.

Snebergius dæmon.

§ 8. Pſellus certe, cum ſex genera dæmonum definiat numero, hoc cæteris pejus eſſe dicit, quod ipſi amictui ſit craſſior materia. Quidam philoſophi hos & ſimiles dæmones, qui nocentes ſunt, & natura improbi, nominant brutos, & rationis expertes. At ſedatos illos Germanorum alii, ut etiam Græci, Cobalos vocant: quod hominum ſunt imitatores. Nam quaſi lætitia geſtientes rident, & multa videntur facere, interim nihil plane efficientes.

Cabali.

§ 9. Alii virunculos montanos nominant, ſtaturam ſignificantes, qua plerunque apparent: nempe nani, tres dodrantes longi. Videntur autem eſſe ſeneciones, & veſtiti more metallicorum: id eſt, vitteto induſio, & corio circum lumbos dependente induti. Hi damnum non ſolent dare metallicis, ſed in puteis & cuniculis oberrant: &, quum nihil agant, ſe tamen in omni laborum genere videntur exercere, quaſi modo fodiant venas, modo id, quod effoſſum eſt, in vaſa infundant, modo machinam verſent tractoriam. Quanquam vero interdum glareis operarios laceſſunt, rariſſime tamen eos lædunt. Nec lædunt unquam, niſi prius ipſi cachinno aut maledicto fuerint laceſſiti.

Virunculi montani.

§ 10. Itaque non admodum ſunt abſimiles dæmonibus, tum his, qui raro hominibus apparent, quum quotidie partem laboris domi perficiant, & curent jumenta: quibus quod noſtri cauſa benigne faciant, generique hominum ſint, aut ſaltem videntur eſſe amici, nomen impoſuerunt Germani (Gutelos ſiquidem appellant) tum Trulliis

Guteli.

Digitized by Google

Trullis vocatis, quos ſexu tam mulieris quam viri ementito, cum apud alias nationes, tum maxime apud Sujonas in famulatu fuiſſe ferunt.

§ 11. Sed dæmones montani potiſſimum laborant in his ſpecubus, è quibus metalla jam effodiuntur, vel ea effodi poſſe ſpes eſt. Quocirca à laboribus non deterrentur metallici: ſed omen inde capientes, alacriori ſunt animo, & vehementius laborant, eoſque exoptant. *Dæmones montani.*

§ 12. Narrat Trithemius de quodam dæmone, qui familiaritate ſingulari hominum uſus egerit in diœceſi Hildeſiana, potiſſimum in epiſcopi aula, ubi culinæ miniſteria obibat. Ipſius verba referam, fides rei ſit penes lectorem. His temporibus ſpiritus quidam malignus in diœceſi Hildeſsheimenſi multo tempore multis viſibiliter apparuit in habitu ruſtico, pileo caput opertus, unde & vulgo Pileatum eum appellabant rurales, hoc eſt, ein Hedeckin, lingua Saxonica. Iſte ſpiritus Hutgin multa mirabilia fecit, & delectabatur eſſe cum hominibus, loquens, interrogans & reſpondens familiariter omnibus, aliquando viſibiliter, aliquando inviſibiliter apparens. Neminem læſit, non prius læſus: ſed injuriarum ſeu irriſionum memor, vicem irrogantibus ſibi contumeliam impendit. *Spiritus familiaris.* *Hedeckin.* *Hutgin.*

§ 13. Cum Burcardus comes de Luca per comitem Hermannum de Winſenburg fuiſſet interfectus, & comitatus ipſe Winſenburgenſis in direptionem videretur expoſitus, præfatus ſpiritus dormientem in lecto ſuo Bernhardum epiſcopum Hildesheimenſem accedens, eum excitavit, dicens: Conſurge, ô calve, exercitum convoca, quia comitatus de Winſenburg, propter homicidium vacuus & deſolatus, tuo facilè parebit imperio. Qui ſurgens, milites ſuos commonuit, comitatum invaſit & obtinuit, quem Eccleſiæ Hildesheimenſi de Imperatoris conſenſu in perpetuum conjunxit. Eundem quoque pontificem non rogatus idem ſpiritus ſæpe de multis periculis aviſare conſuevit.

§ 14. In curia ejuſdem præſulis frequens apparens, coquis miniſtrare plerunque ſatis diligenter conſuevit, crebroſque in culina cum ipſis miſcere ſermones. Unde, cum jam ex conſuetudine familiaris factus, à nemine timeretur, puerulus quidam in coquina ſerviens eum deſpicere, ſubſannare, & contumeliis afficere cœpit, & quoties potuiſſet, immunditias coquinæ in eum effudit. Qui cum ſæpe magiſtrum coquinæ rogaſſet, ut puerum ab injuriis ſuis compeſceret,

Digitized by Google

ſceret, minitatus ſe tandem injurias ulturum, irridetur ab eo dicente: Tu ſpiritus es,& puerum times? Cui dæmonium reſpondit:Quia puerum tuum ad petitionem meam emendare contemnis,ego quantum illum timeam, poſt dies paucos tibi oſtendam. His dictis, ſpiritus abſceſſit iratus. Non multo poſt, cum die quodam poſt veſperam puer ſolus in coquina fatigatus dormiret, venit ſpiritus, & ſuffocatum in fruſta conſcidit, ollæque impoſitum ad ignem coquere cœpit. Quod magiſter coquinæ cum percepiſſet, ſpiritui maledicere cœpit. Qui exacerbatus, aſſaturam poſtero die pro epiſcopo & curialibus ad ignem in verubus poſitam, compreſſis deſuper bufonibus horrendis,veneno & ſanguine eorundem aſperſit. Rurſuſque contumeliis affectus, per pontem in foveam de alto illum præcipitavit. Supra muros civitatis & caſtelli vigilias nocturno tempore diligentiſſime peragens, omnes cuſtodes vigilare coegit.

§ 15. Vir quidam longe profecturus,cum uxorem haberet impudicam,quaſi per jocum dixit ad ſpiritum Hutgin: Bone ſocie,tibi commendo uxorem meam, donec revertar, vide cuſtodias eam. Cumque vito abſente cum adulterio mulier portionem ſuam poneret, & amatores multos ſucceſſive tentaret, ita ſe ſpiritus iſte inviſibiliter medium ſemper interpoſuit, projectiſque in terram de lectulo viris, nullum pervenire vel ad tactum ipſius fœminæ, taceo de commixtione illicita,permiſit. Sic mulier ſingulis noctibus & fere ſingulis toto tempore horis novos ſemper introduxit amatores. Quos tamen ſpiritus, mox ut eam contingere tentaſſent, procul in terram projecit. Tandem revertenti marito, & adhuc longe à domo exiſtenti,ſpiritus commiſſarius lætus occurrit,dicens: Gratus eſt mihi valde tuus adventus,quo liberet à tam inquieto labore,quem mihi impoſuiſti. Cui maritus: quis ergo tues? Ego ſum,inquit, Hutgin, cui pridem abiturus,uxorem commiſiſti tuendã. Ecce cuſtodivi eam tibi, licet cum maximo & continuo labore, ab adulterio ſalvam. Sed oro te, ne illam mihi deinceps cuſtodiendam tradere velis. Malo enim totius Saxoniæ porcos, quam unam ipſam uxorem cuſtodire tuam, tantis me dolis circumvenire, tantis viis totque modis abuti ſuo corpore tentavit.

§ 16. Innumera quoque alia tam ſeria quam ridicula ſpiritus iſte miracula fecit, quæ omnia nec facile ſcribi poſſunt, nec, ſi ſcriberentur, multorum credulitatem invenirent. Idiotam quendam & ſimplicem hominem clericum ad ſynodum citatum, per annulum

Digitized by Google

lum factum ex foliis lauri, aliis quibusdam additis, aliquanto tempore doctissimum reddidisse ferunt. Tandem à præfato episcopo Bernhardo per censuras Ecclesiasticas eliminatus, de provincia recedere compulsus est. *Si credere fas est.*

§ 17. Familiares quoque referuntur dæmones, privatorum hominum se nutum observare simulantes. Tali consiliario fretus legitur Socrates, quem Deum appellavit Apulejus: de quo peculiarem hujus vide librum, & Serm. 26. & 27. Maximi Tyrii philosophi Platonici. Unde hoc consequutus est, ut nihil suo juvante Deo vitæ finem veneno coactus sit facere. Quemadmodum Q. Sertorius, qui cervam Dianæ, ut prædicabat, numine afflatam, consultricem habuit, nullo suæ deæ monitu edoctus, domestica fraude periit. Eadem ratione Numam quoque Romanorum regem, nympham Ægeriam coluisse, consuluisseque, memoriæ proditum est. *Dæmones familiares.*

§ 18. Pueri quoque incorrupti & violenter necati animam, adjurationis ineffabilibus à se evocatam assistere sibi, & per eam omne quod juberet fieri, jactabat Simon Samaræus. Erat autem familiaris illi diabolus: quem pueri animam esse prædicabat, ut divinitatem suam mentiretur cautius. *Clemens. Recogn. 1.*

§ 19. Benedicti III. pontificis Romani tempore, in urbe Moguntinensi dæmonium quoddam, sub cujusdam sacrificuli pallio, dum aquam lustralem spargeret, quasi familiare esset, latitans, illum accusabat, quod ea nocte cum procuratoris filia concubuisset: ut Sigebertus atque Vincentius tradunt.

§ 20. Huic numero accensendi dæmones, qui hominibus plerisque peculiaribus tanquam familiares, morituri alicujus notas vel gemitu vel strepitu vel pulsatione in claudenda clavis theca futuri cadaveris, sive etiam in commonstrando pullato funeris adhuc ignoti, subsequuturi tamen comitatu, sub ipsa meridie vel alias ostentant.

§ 21. Ludibria insuper quædam diaboli ad nostræ ætatis crepundia, ante doctrinam Euangelii, è superstitionum tenebris minus evolutam repurgatamque, in Germaniæ nostræ locis plurimis observabantur, familiaria adeo, ut publicæ Lemurum (Albas mulieres, & Sibyllas albas vernaculo sermone appellabamus) choreæ hoc vel illo loco celebratæ narrarentur. Eratque hoc laruarum genus apprime infestum puerperis, & infantibus lactentibus, cunis adhuc inhærentibus. *Albæ mulieres. Sibylla alba.*

§ 22. Quod etsi olim erat frequentissimum, cum Satanæ præsti-

Digitized by Google

giis nimium tribueretur, Chriſtoq; ejus ſupplantatori ac noſtro patrono unico ignavius adhęrerent animi, diabolo ludente, ridente, variiſque artibus, quibus ad ſe imperitam multitudinem illexerat, impium cultum ſtabiliente: tamen poſt puriorem ferventioremque Euangelii prædicationem mentibus hominum inſonantem, id uſque adeo evanuiſſe, eſt quod Deo gratias agamus ſummis, ut ne levia quidem ejus veſtigia videantur reliqua. Hoc dæmoniorum genus intellexiſſe apparet Hieronymum, ad Paulam ſuper obitu Bleſillæ in epiſtola ſic ſcribentem: Quid cauſæ eſt, ut ſæpe bimuli & trimuli, ac ubera materna lactantes, à dæmonio corrumpantur?

Deumus. §. 23. Deumum nuncupatum cacodæmonem veneratur rex emporii Indiæ celeberrimi Calechut, confiſus illi factam à Deo poteſtatem judicandi orbis terrarum, & tribuendi unicuique pro benefactis videlicet & malefactis mercedem meritam. Ejus imaginem, ut monſtrum horrendum ingens, ſedentem capite redimito diademate, Romanorum pontificum modo, ſcribit Ludovicus Romanus patricius regem habere in ſacello ſuo. Hoc autem illi accedit, quod diadema ipſius ternis inſignitur cornibus. Deum vere maximum Tamerani appellant incolæ.

Navigat. v. 2.

Tamerani.

Agnan. §. 24. Agnan vocatum dæmonem nunc hac, nunc alia formâ videre Americos, ab eoque multum infeſtari, tradit frater Andreas Thevet Angouleſme, in obſervationibus ſuis in America cap. 35. & 36.

Grigri. §. 25. Grigri dictum dæmonium apud eoſdem in Ganada & Guinea, maxime vero in eorum ſylvis conſpicitur.

§. 26. Habent etiam ſuos dæmoniorum ſacerdotes aut vates, Pages vel Charoibes vocatos. Horum aliquis, poſtquam dies novem ab uxoribus abſtinuit, in novo quodam tuguriolo, importatis ad victum, ut regio fert, neceſſariis, mundo lecto à virgine annorum duodecim ſtrato, totus decumbit ſolus, ſemoto populo, invocans dæmonem quem Hovioulſira nuncupant, per horæ & amplius ſpacium, adhibitis ſuis ceremoniis. Facta deinde invocatione, dæmon tandem accedit, inſpirans quæ ſcire deſiderabat vates. Exauditur etiam aliquoties advenientis ſtrepitus & rugitus ab aſtante populo, qui tum acclamat: Præcamur, ut vera proferas, & denuncies prophetæ noſtro intus operienti. Paulo poſt rebus intus peractis prodit vates, ac à dæmone intellecta longe explicat.

Hovioulſira.

§. 27. No-

§. 27. Nomina adhæc ridicula admodum, frequenter ſibi dant dæmones rogati. Sic cum in obſeſſis nomen alter alterius haud ita pridem Hammonæ coram paſtore inquireret, unus plumarum faſcem, vel plumifaſcem ſe nuncupari, alter planipedis ſibi nomen eſſe, tertius roſeam arborem ſe appellari reſpondit. Ita qui ſceleſtus & vaferas in Kentorpio cœnobio tragœdias tum movebat, Elſæ familiaris, Hornuar ſe vocari dixit. *Vide lib. 4. cap. 11.* *Plumifaſcu. Planipes. Roſea arbor.* *Hornuar.*

§ 28. Dæmones fictitii & poëtici, ut Matuta, Oceanus, Gallacia, Phorcis, Saturnus, Opis, Jupiter, Juno, memorantur à Platone in Timæo, à Marco in libro De univerſitate. *Dæmones poetici.*

§ 29. Commenticiorum horum & futilium nominum, quorum nullus eſt finis, enarrationi diutius immorari tædet. Orandus ſedulo & ardenter Deus per filium, ut noſtros animos, nativum ſuum templum, ab illius maligni conſpurcatione & ſordibus expiare, clementerque conſervare dignetur. *2. Cor. 3. 5.*

Diſtinctio dæmonum ſecundum Theologos & philoſophos. Item bonorum & malorum dæmonum differentia.

CAP. XXIII.

SUNT etiam ex Theologorum ſchola, qui malos dæmones in novem diſtribuunt gradus, veluti ipſis novem angelorum ordinibus adverſantes. Quorum primi, ψευδόθεοι, hoc eſt, falſi dii dicuntur, qui aſſumpto divinæ majeſtatis nomine, pro diis coli volunt, ſacrificiiſque & adoratione honorari: ſicut Satan ille Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. Hos ſupra latius recenſui. Secundo habentur loco ſpiritus mendaciorum. Cujuſmodi fuit ille, qui egreſſus eſt ſpiritus mendax in ore prophetarum Achab. Hoc dæmoniorum genus ſeſe oraculis immiſcet, & Pythiorum vatum divinationibus ac prædictionibus homines ludificat. Tertio ordine cenſentur iniquitatis vaſa, qui ſpiritus ſunt inventores malorum, omniumque artium pravarum. Qualis apud Platonem Theutus ille dæmon, qui ludos & aleam docuit. Vaſa furoris, Eſajæ 13. Vaſa iræ, Jeremiæ 50. Vaſa mortis, David Pſal. 7. Quarto loco, ultores ſcelerum. Quinto præſtigiatores, qui miracula imitantur, & Magis infamibus maleficiſque inſerviunt, atque ita populum ſeducunt. Sextæ claſſi aſſignantur aëreæ poteſtates, ſe tonitruis, fulminibus & fulguribus miſcentes, corrumpentes aërem, peſtilen- *ψευδόθεοι.* *3. Reg. 22.* *Eccleſ. 39.* *Apoc. 13.*

tias & alia inducentes mala. Septimam manſionem tenent furiæ, feminatrices malorum, diſcordiarum, bellorum, & vaſtationum. Octavam, criminatores & exploratores. Poſtremam, tentatores & inſidiatores, qui ſingulis adeſſe hominibus creduntur, mali Genii idcirco nuncupati.

Apoc. 7.
Apoc 9.
Mali genii.

Dæmonum varia apud diverſos diſtinctio.

§ 2. Nolo hic dæmones in igneos, aëreos, aqueos, terreos, ſubterraneos & lucifugos: in Joviales, Saturnios: in orientales, occidentales, meridionales, ſeptentrionales: in diurnos, nocturnos, meridianos: in ſylveſtres, montanos, campeſtres, domeſticos, cum Pſello & reliquis Magis ſecernere. Nec eorum itidem numerum & officia ſecundum duodecim ſigna zodiaci, juxta decurios cœli, quinarios, triplicitates, elementa, planetas, & reliquam Magorum, bonos interim dæmones prætexentium, commenticiam ſcenam recenſere: aut Marci cujuſdam imbibitas ex dæmonum inſtitutione opiniones, à Pſello recitatas & creditas, enarrare inquam nolo, hic doctrinæ ſacroſanctæ & religionis noſtræ (ut in exordio faſſus ſum) limitibus contentus.

Dæmonum differentia ſecundum philoſophos.

§ 3. Philoſophi, qui dæmones eſſe crediderunt, trifariam eos diviſerunt. Alii immortales, & omnes malos eſſe putant, ac imbecilles, ut Pſellus. Qui cum eſſet Chriſtianus, Chriſtianorum ſententiæ ſubſcripſit. Alii mortales, alioſque bonos, alios malos, potentes, ſed qui metu mortis ſibi proſpicerent. Tertia Platonicorum eſt diſcretio, qui eos immortales, potenteſque ac nobis familiares, partimque bonos, partim malos eſſe affirmant. Omnium adhæc philoſophorum is eſt conſenſus, naturales eſſe dæmones, quos Plato veneficiis, incantationibus, magicæ, γοητείᾳ, ſacerdotumque artibus & oraculis præficit.

Bonorum & malorum dæmonum diſtinctio.

§ 4. Porro clare, & Procło apertius, bonos à malis dæmonibus diſtinguit Jamblichus de myſteriis. Dii, inquiens, angeli, dæmones boni non apparent phantaſtico modo, ſed proprio prorſus, & vero. At ſpiritus mali, phantaſtico, fallacique, ſimulant deorum præſentiam, dæmonumque bonorum. Idcirco cultorem ſuum jubent eſſe juſtum, ut ipſi videantur boni, ſicut & dii. Quoniam vero natura ſunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad injuſta conducunt. Hi ſunt omnino, qui & in oraculis mentiuntur & fallunt, & turpia conſulunt atque petagunt. Dii autem bonique dæmones neque fallunt unquam, neque conferunt ad iniqua. Eſt inſuper malorum natura dæmonum ſibimet inconſtans, inſtabi-

Clement. Recog. IV.

lis,

Digitized by Google

lis, secumque dissidens, alias alia suadens. Superiorum vero natura sibi constat assidue, eundemque servat semper in actione tenorem. Dæmones malos arbitratus est bonos Plato interdum, & Porphyrius, & multi alii Platonicorum. nam Plato suam eam philosophiam ab Ægyptiis, cæterisque barbaris, Plutarcho judice, hauserat.

§ 5. Amussis autem, qua interstinguuntur spiritus, ita proponitur à Petro apud Clementem Recogn. III. Ille qui à malo est, signa, quæ facit, nulli prosunt: illa vero, quæ facit bonus, hominibus prosunt. Nam dic quæso, quæ utilitas est, ostendere statuas ambulantes? latrare æreos aut lapideos canes, salire montes, volare per aërem, & alia his similia, quæ dicitis fecisse Simonem? Sed quæ à bono sunt, ad hominum salutem deferuntur: ut sunt illa, quæ fecit Dominus noster, qui fecit cæcos videre, fecit surdos audire, debiles claudos erexit, languores & dæmones fugavit, mortuos fecit resurgere, & alia his similia, quæ etiam per me fieri videtis. Ista ergo signa, quæ ad salutem hominum prosunt, & aliquid boni hominibus conferunt, malignus facere nequit.

§ 6. A' divo Antonio, quemadmodum perhibere D. Athanasium scribitur, hac ratione discernuntur. Sancti spiritus plausibili & sedato vultu apparent. Non enim contendunt, neque clamant, nec vox eorum auditur, quum occulto instinctu gaudium & fiduciam peccatoribus infundant. Dominus siquidem fons & origo lætitiæ cum iis est. Quare tum animus noster minimè turbidus, sed lenis placidusque, lucis angelorum radiis illustratur: tum idem cœlestium munerum studio flagrans, cupit ab hoc corporis hospitio & mortali domicilio exonerari, festinatque cum iis, quos videt, ad æternum illud tabernaculum. Licet adhæc quis, pro humanæ fragilitatis sorte, primi intuitus fulgore nonnihil terreatur: tamen tanta eorum est gratia, ut omnem repente tollant metum. Ita Gabriel quum Zachariæ in templo loqueretur; & angeli, quando divinum virginis partum pastoribus nunciarent; ut & ii, qui circa Dominicum corpus excubias agerent, securis videntium se mentibus ostendentes, ne metuerent, imperabant.

§ 7. Malorum vero spirituum vultus truces, sonitus horrendi, cogitatus sordidi, plausus gestusque dissolutorum juvenum vel latronum, unde confestim animæ timor, & sensibus torpor incutitur. Accedit & odium Christianorum, monachorum mœror, tædium suorum, recordatio & metus mortis, cupido nequitiæ, lassitudo virtutis, cordis hebetatio.

tudo

§ 8. Si igitur poſt timorem horrore concepto ſucceſſerit gaudium, & ad Deum fiducia, atque ineffabilis charitas, auxilium præſto eſſe memineritis, quod animæ ſecuritas, præſentis divinæ majeſtatis indicium ſit. Sic namque & patriarcha Abraham Deum videns, gaviſus eſt: & Joannes præſentiam Mariæ ſentiens, quæ in ſacri ventris hoſpitio univerſitatis geſtaret parentem, exultavit præ gaudio in utero matris. Sin vero injectus timor duraverit, hoſtis eſt, qui apparet, qui non modo reficere nequit, quemadmodum Gabriel paventem virginem ſecuram eſſe jubet. Sed & pavorem duplicat, & uſque ad profundam impietatis foveam, ut nimirum ipſi genua flectant, mortales impellit. Proinde miſera gentilitas edicti divini ignara, falſo dæmones deos opinata eſt.

* *Joan. 8.* *Luc. 1.* *Luc. 1.*

§ 9. Subjungam & hanc diſtinctionem, quod angeli nos amant ac tueantur, diabolus vero & nos & Deum odit: Gaudent illi de noſtro bono: de quo contriſtantur dæmones. Cavent illi, ne offendamur: hi offendunt; ut in Apocalypſi, in Tobiæ filio, & Jobo apparet. Nuncii item angeli inter Deum & homines, preceſque offerunt: diabolus autem hominum accuſator.

Luc. 15. *Iſai. 90.* *Tob. 12.*

§ 10. Cæterum, qui angelorum atque dæmonum diſtincta nomina, officia, loca & tempora penitius curioſiuſque intelligere volet, ea in Rabi Simonis Templorum volumine requirat, ac in ejuſdem libro Luminum, & in tractatu de Magnitudine ſtaturæ, in tractatu item Templorum Rabi Iſmaelis, tum etiam in omnibus ferè commentariis libri Formationis, &c.

Quod diabolus non omnia, & nihil ſine Dei conſenſu poteſt: & quare Deus illi multa permittit, conſtitutis limitibus.

CAP. XXIV.

QUANQUAM Deum omnipotentem & miſericordem, ſuo conſilio, & noſtro merito, ut dæmon ſua ludibria & tyrannidem in cujuſcunque ordinis homines exerceat, quandoque permittere, ex præcedentibus ſit palam: non tamen indulget ei, conniveatque ad omnia: nec infinitam, nulliſve aſtrictam limitibus licentiam concedit: alioqui uno momento à diabolo enecti interiremus omnes: ſed metas conſtituit, quouſque illius actiones tolerare velit (interea tamen nos clementiſſime alarum ſuarum umbraculo complexos cuſtodit, fovet & patrocinatur) quibus tam anguſtè

Agendi limites diabolo conſtituuntur.

guſte ſatanam coërcuit, ut citra ejus aſſenſum, ne in beſtias quidem aliquid poſſit, multo minus in homines. Exemplum habes Matthæi 8. ubi porcos ingredi nequivit, niſi ſingulari CHRISTI permiſſione. *Citra Dei aſſenſum, ne tantillum quidem poſſe Satan.*

§ 2. Nec unquam illi Deus in homines vel tantillum concedit, niſi ut vel probentur, ſi boni ſunt: vel caſtigentur puniantur-que, ſi peccatores, præfixis terminis, ultra quos ferri non ſinitur. Ut infideles, ait Clemens, à fidelibus, & pii diſcernantur ab impiis, permiſſum eſt maligno uti his artibus, quibus ſingulorum erga verum parentem probentur affectus. Sic Deut. cap. 13. permiſſæ tentationis explicatur cauſa: Si ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum aut portentum, & evenerit, quod loquutus eſt, & dixerit tibi, eamus, ſequamurque deos alienos quos ignoras, & ſerviemus eis: non audies verba Prophetæ illius, aut ſomniatoris: quia tentat vos Dominus Deus, ut palam fiat, an diligatis eum, an non. *Quare diabolo aliquid in homines permittitur. Auguſt. in Evang. Joan. tract. 7. item ſerm. 241. de Tempore. 2. de Trinit. III. 8. Recogn. Theodoretus quæſt. 12. in Deut & lib. 3. de Div & angel. Moral. 11. 6.*

§ 3. Pulchra Gregorii eſt ſententias Satanæ voluntã ſemper iniqua eſt, ſed nunquam poteſtas injuſta: quia à ſemetipſo voluntatem habet, ſed à Domino poteſtatem. Quod enim ipſe facere, inique appetit, hoc Deus fieri non niſi juſte permittit. Formidari ergo non debet Satan, qui nihil niſi permiſſus valet. Similiter fere idem in 19. ca. Job. li. 14. cap. 18. & li. 2. Moral. in Job, cap. 16. & in 23. ca. Job. 16. ca. 18. & in 40. cap. Job, lib. 32. cap. 11. & dialog. lib. 3. Item Caſſianus aſſerit, poteſtatem nocendi non eſſe poſitam in arbitrio dæmonum, Collat. 7. cap. 21. Terminum vero hunc ſtatutum eſſe, author Clemens exiſtit, ut niſi quis prius fecerit dæmonum voluntatem, dæmones in eo non habeant poteſtatem. *Recog. VIII.*

§ 4. Permittit Deus, ut præſtigiis miracula quædam Moſis, adminiculo diaboli imitentur magi Ægyptii, virgaſque in dracones videantur vertere, flumina ſanguine tingere, ranas ex fluminibus evocare. At cyniphes ex terræ pulvere productos, vel muſcas domus Ægyptiorum ſolas infeſtantes, vel fœda hominum & pecorum ulcera, aut reliqua Moſis opera imitatione mentiri, minime conceditur, ut à ſolo Deo ea proficiſci cogerentur fateri. *Exod. 7. 8. Exod. 8. 9. 10. 11.*

§ 5. Annuebatur ſatanæ, ut regem Babyloniorum Nebucadnezar in furorem actum, & ab hominum uſu in ſolitudinem propulſum, forma miſere defœdata, duriſſime affligeret & exagitaret to- *Daniel. 4.*

Digitized by Google

tum ſeptennium: ne autem animæ vim faceret, prohibebatur. Interea nec penitus illum rejicit Deus, nec pœnis obrutum deſerit: ſed exacto ſeptennio liberatum à furiis, regno reſtituit. Itidem illi Deus
Job. 1. aſſenſit, ut in fortunas & corpus Jobi ſæviret: ne tamen animam illius læderet, mandato cavit. Concedit ut ſeptem viros Saræ virginis vita privaret dæmon, propter effrenem in illam affectum, cujus illi erant indigni matrimonio. At in caſtum juvenem Tobiam,
Tobiæ 3. *Zach. 3.* nihil illi licuit. Quum Joſue princeps ſacerdotum (per quem JESUS ſignificatur) coram Dei angelo conſiſteret, permiſſum eſt ſatanæ ad dextram ſtare, ut ei adverſaretur. Chriſtum ad hæc tentare permit-
Matt. 4. *Luc. 22.* titur, ſed uſque ad aras. Petrum expetivit ſatanas, ut cribraret ſicut triticum: nec illi conceſſum eſt.

§ 6. Nec ullo modo admittendum ſentio, vel leviſſimum quiddam illum poſſe, cui ex ſacroſanctis literis vel probæ monetæ libris exemplum vel ἀπάλειψις non atteſtentur: quum huc maxime veteris
1. Joan. 3. & novi Teſtamenti monumenta, prophetarum concio, Chriſti adventus ſpectent, ut diabolus, ejus artes, conatus & potentia innoteſcant, nervus illius infringatur, opera diſſolvantur, regnumque peſſum eat.

§ 7. Quapropter ſi quid præter omnem fidem ad diaboli potentiam relatum audiatur, non confeſtim confugiendum eſt ad illud imperitorum axioma, diabolum videlicet Deo permittente hæc & illa indiſcriminatim poſſe. Conſiderandum ſiquidem, quis ea in
Quid in diaboli permiſſa potentia conſiderandum. re majeſtatis divinæ à rerum primordiis fuerit ordo & modus, num hunc contraveniat, quod accidiſſe narratur, quum nihil promiſcue aut citra ordinem condiderit univerſi ordinis cauſa, imo ipſus ordo. Unicuique enim rei ſuam eſſentiam, formam, proprietatem, vires & munus indidit, ut quodcunque conditum vel agere vel non agere debeat queatque ex inſito Naturæ (quæ nihil aliud eſt,
Natura quid. quam ordinaria Dei poteſtas, cunctis rebus pro ſua cuique conditione indita) motu, & extra hanc inditam à principio potentiam, nihil id ipſum poſſit: neque aliud huic, quam quod ea ratione poteſt, à Deo conceditur: alioqui ſibi ipſi Deus adverſaretur; quod ab eo eſt perquam alienum.

§ 8. Hujuſmodi ordinis conſtantiam jactis primum univerſitatis fundamentis animadvertimus in ſpiritibus, quomodo nimirum angeli puriores in locis & miniſteriis cœleſtibus verſarentur, Deum glorificantes, & quæ illis maxime uſui ſunt, qui ipſis puritatis ſincerita-

Digitized by Google

ceritatisque ἀγγελοις proximiores sunt vel esse possunt, tum & aliis annunciantes administranteſque, quemadmodum hujus libri cap. I. plenius explicui: ita & dæmones illis puritate, ob arbitrii captivitatem & suæ synceritatis primo inditæ depravationem, inferiores, spirituſque crassiores inferiora sortiti loca, puta aërem & eo demissiorem regionem, in iis vagantur, Dei nutum observantes, cujus sunt ministri vel in probandis vel castigandis vel puniendis ex Dei voluntate hominibus, nec aliter. Hac ratione, quicquid agit, ut Dei minister operatur.

§ 9. Cæterum quando eosdem falsis persuasionibus ad cujuscunque mali perpetrationem excitare conatur, non ut Dei spiritus vel minister agit, sed uti depravatus sui arbitrii spiritus, quo suæ corruptionis consortes efficere studet, quos ex indiciis externis in hoc vel illud vitium pronos, induci facilius posse colligit. Ut itaque spiritus est impurus & tenebricosus: ita se sui similibus adjungit insinuatque. Tale ex abstrusa Dei ordinatione & permissione opus est diaboli. Nec aliud unquam à mundi creatione ipsum potuisse, ex sacris Bibliis & historiis veris intelligetur.

§ 10. Eodem modo & de hominis insita primitus potentia sentio. Ut autem clarius intelligatur, exemplo quid velim, ostendam. Si à divina majestate mihi permittatur, ut per aëra cum avibus volem, aut per terræ viscera cum lumbricis serpam, vel in aquis cum piscibus degam: id certe nequirem, quia Dei ordinem ab origine constitutum, & insitam mihi à Deo naturalem potentiam contraveniret, quum me hominem de limo terræ, & ex ossibus, nervis, ligamentis, carne, venis, arteriis, sanguine & spiritu compaginatum creavit, hujusque compositionis virtute in terra degerem, eamque excolerem, & quicquid hanc spectaret, sedulo curarem, ex eaque viverem: spiritu vero divinitus indito, cœlestia mihi curæ & studio essent.

§ 11. Ita ab initio volucribus levioribus, ut in aëre volent altius, mandatum: succo autem terrestri saburratis, in terram dimissius inclinent. Aquarum hospitium piscibus commissum. Arboribus & plantis terræ superficies præfixa est. Lumbricis & vermibus eam altius persulcandi facta est potestas.

Non vero ut celeres pascantur in æthere cervi,
Aut freta destituant nudos in littore pisces,
Sive pererratis amborum finibus exul,
Aut Ararim Parthus bibat, aut Germania Tigrim.

§ 12. Non minus ſpiritibus ſuæ potentiæ leges & limites præſcripti, ultra quos ne latum quidem pilum ferri queunt, etiamſi Deus conniveret, cunctaque permitteret. Nihil autem permittit, quod in ſuo ordine fieri nequit. Hic Dei omnipotentiæ nihil derogatur, ſed dæmonis impotentia oſtenditur. Ex omnipotentia potro divina non quicquid concludendum. In ſcholis dicunt, à poſſe ad eſſe non valere conſequutionem. Deus non agit contra verbum ſuum & ſeipſum. Probandum eſſet, hoc vel ipſum Deum velle.

§ 13. Ita ſancti Patres etiam de omnipotentia loquuntur. Tertullianus dicit contra Praxeam: Plane nihil Deo difficile ſenſi: quidvis de Deo confirmare poterimus, quaſi fecerit, quia facere potuerit. Non autem, quia omnia poteſt facere, ideo credendum eſt illum feciſſe: ſed an fecerit, inquirendum, &c. D. Ambroſius ſcribit ad Chromatium Epiſt. VI. 37. Quid ergo ei impoſſibile? non quod virtuti arduum, ſed quod naturæ ejus contrarium. Impoſſibile, inquit, eſt ei mentiri. Impoſſibile illud, non infirmitatis eſt, ſed virtutis & majeſtatis: quia veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus levitatis errorem. D. Hieronymus ad Euſtochium De cuſtodia virginitatis, inquit: Audenter loquar, quum omnia poſſit Deus, ſuſcitare viginem non poteſt poſt ruinam. Auguſtinus De civ. Dei v. 10. Deus dicitur omnipotens faciendo quod vult, non, faciendo quod non vult. Item: Poteſtas Dei non minuitur, cum dicitur mori fallique non poſſe. Mox: Propterea quædam non poteſt, quia omnipotens eſt, &c. Theodoretus quoque dicit, non indefinite pronunciandum eſſe, Deo omnia eſſe poſſibilia. Nam qui hoc abſolute dixit, omnia & quæ bona ſunt, & quæ contraria, ſimul dixit.

§ 14. Non oportet Dei potentiam eſſe errorum latibulum. Diabolus ſibi multa aſſumit, quæ non poteſt. Creare ne muſcam quidem hic poteſt (hoc ſiquidem ſolius Dei munus eſt, qui cujuſcunque veræ eſſentiæ unicus fons eſt & origo) nec id officii ulla ſibi tribuere poteſt creatura, ſit vel angelus vel homo. Concubitum item exercere, eoque generare nequit dæmon. Deſunt enim ei organa & materia, illis animalibus ſolum ab initio mandata, quæ carnem, ſanguinem, ſpiritum & oſſa, quibus carent dæmones, habent. Vides quantam hic ruinam facit falſiſſima illa cunctipotentiæ diabolicæ perſuaſio.

§ 15. Imo à me aſſeritur, illum nihil omnino poſſe extra inditam

tam ei à rerum origine vim, quæ ipsius essentiæ consona est, & ei naturalis dicitur. Ex hujus potentia quicquid operari potest, Deo annuente, concedendum ei est; verum in eo exsequendo sæpius etiam freno coercetur, ut, quod velit & possit, non efficiat. Ad vindictam quidem Dei minister est, exsequutor justitiæ ejus & tortor, in eo genere, quod naturali virtute valet, neque amplius. *Hayme in cap. 1. Habacuc.*

§ 16. Eadem ratione citra negotium convulseris, vulgarem de Lamiarum viribus objectionem. Has nimirum rerum miracula humanas vires superantia, diaboli adminiculo præstare. Imo nec hæ extra connatam naturæ humanæ virtutem quicquam valent, etiamsi millies cooperetur dæmonium. At potius ob sexum & ætatem ex corporis inidonei constitutione frigida, humida, crassa & torpida, tenuis substantiæ dæmoniacæ opus impediunt, ut, si ille harum cooperationem requirat, in sui operis exsequutione turbetur inhibeaturque. Multa siquidem huic ut spiritui sunt naturæ ductu possibilia vel naturalia, quæ ob humanæ essentiæ crassitiem & tarditatem, nostræ naturæ metas longe lateque vincant.

§ 17. Si reluctaris, urgeasque ex spirituum communione miracula edi: &, quemadmodum se piis clarisque hominum spiritibus adjungunt angeli boni, tenues & puri, ut eorum preces in cœlestibus apud Deum exsequantur; eodem modo dæmones, ut crassiores spiritus impuris malevolisque hominum spiritibus se conjungere, ut eorum vota & voluntatem perficiant: respondeo: Ut quidem hæc quadantenus permitto, non tamen sequitur inde, naturalem hominis potentiam ita augeri, ut amplius vel aliter extra insitam ab initio vim quid valeat: at solum à spiritu vitioso spiritus & voluntas depravatur, ut, quod naturæ impetu queat, male & perverse velit & exequatur: nec propterea quocunque plagarum & afflictionum genere quoslibet ex illius precibus affici posse concedendum.

§ 18. Quod autem hujusmodi homines maleferiati desiderant, hoc præstigiis vel in eorundem phantasia vel in aëre exhibet præstigiator, ut decipiantur, qui ex naturæ corruptela simili afficiuntur sympathia. Sic utriusque fieri potest voluntas, quatenus naturæ ordo permittit. Nec Deus summe bonus & justus aliter concedit, quam ut pravorum sit communio tum in voto tum in actu; at limitate, ne pro arbitrio lædere queant. Bonorum vero libera est & voluntas & actio, qui nihil volunt, nisi in summo bono, hoc est

Digitized by Google

Deo, qui infinitus eſt, nec ullis circumſcribitur limitibus.

§ 19. Proinde, non quidvis concedere juſtiſſimum Deum aſſerendum eſt; ſed ea ſolum, quæ naturalis ordo divinitus conſtitutus poſtulat: In cujus notionem ſi ex ordinatis rerum principiis & ratione pervenire nequiveris, in veritatis libros mentis oculos converte, lucidoque radio contemplare, quid hactenus diabolo conceſſum ſit. In iis enim velut in terſiſſimo ſpeculo, totius harmoniæ & divinæ ordinationis ideam, evidentiſſime cernis. Ad quam ἀναλογίαν quadam facile referri poterit, quicquid in hujuſmodi meditatione tibi remoram objicit.

Quæ diabolo ſunt impoſſibilia: ubi multa maleficia illi hactenus falſo attributa recenſentur.

CAP. XXV.

PORRO quemadmodum mirificas Satanæ vires actioneſque præſtigioſas confeſſus ſum: ita quoque machinetur, fabricetur, architectetur, moliatur, formet, reformet, fingat, mutet quadrata rotundis, artem quamcunque jactet, oculos præſtringat: plurima tamen illi ἀμήχανα atque impoſſibilia proponam, conſtanter negans, illum aut illius angelos vel minimum corpus poſſe creare, ſive res ex nihilo condere, aut vere pro ſuo nutu tranſmutare, aut iis aliam induere formam, virtutem, vel proprietatem. Nequit corpus in ſalis petram revera immutare, quod uxori Loth contigit. Nec potuit virgas in dracones vere convertere, nec aquam in ſanguinem, nec gignere ranas, nec cyniphes vel pediculos ex pulvere producere, nec mare ſejungere, ut nudis tranſiretur pedibus, nec aquam amaram reddere ſimpliciter dulcem, neque eam ictu è petra elicere, quæ cuncta Moſes præſtitit. Non item res exiguas reddit ampliores, quod in ſeminibus & quibuſcunque creatis à Deo quotidie fieri videmus. Oleum quoque in vaſis viduæ vacuis auxit Heliſæus: & panibus quinque hordeaceis piſcibuſque duobus tot hominum millia cibavit Chriſtus, relictis duodecim fragmentorum cophinis. Nec ſua virtute poteſt aquam in vinum transformare, elephantiacos mundare, cæcis viſum, ſurdis auditum, claudis greſſus firmitatem reſtituere, aut ullum morbum vere ſanare, vel ſteriles fœminas fœcundas reddere. Nequit etiam diabolus cum ſuis membris; alicui vitam dare, aut extinctos ad vitam revocare: aut

Diabolo impoſſibilia.

Gen. 19. Exod 7. 8. 9. 10.

Vide lib. 2. cap. 8.

Exod. 14. 15. 17.

4. Reg. 4.

Joan. 6.

corum

eorum animas in manu Dei exiſtentes, & in Domino obdormientes, è ſua quiete turbare: vel inſtitutum divinitus naturæ curſum impedire (quemadmodum Joſue Amorrhæos expugnante, & poſtea Ezechia convaleſcente, ac Domino JESU in cruce pendente, revera factum legimus) deſtruere aut mutare. *Sapient. 3. 1. Theſſ. 4. Joſua 10. Eſaiæ 28. Eccl. 46. Dionyſ. ad Polyc.*

§ 2. Nec quoque penitus deſtructa redintegrare poteſt: non cœlo deducere lunam: nec quæ adhuc in herba ſunt, aut fatas alio traducere meſſes: non honeſtos bonoſque homines diligere, non improbos odiſſe: non introſpicere ac integre pernoſcere ſenſus & cogitata hominum contra Platonem in Epinomide: non duras, aſperas & acutas materies, per ſolidas corporis partes illæſe, aut per ſtrictiores meatus magnitudini materierum certa proportione aut dimenſione ſecundum naturæ legem neutiquam reſpondentes, in ipſa corpora immittere: non ad ullum malum (in quod nocte diuque ipſo totus malus, malignaque voluntate quoſcunque peſſimos mortales vincens, ſponte propendet, nec vitiata natura aliter poteſt) ullius hominis imperio vel arte, vel ex fœdere compelli: non ſe in hominum corpora pro ſua voluntate, aut ad alicujus malitioſæ & maleferiatæ anus arbitrium imprecationemve inſinuare, nec ejuſdem edicto è corporibus egredi: non denique prævidere prius, quomodo fata mundi, imperiorum aut privatarum rerum diſpenſaturus ſit Deus, quam illa voce divina promulgantur declarantur-que. *Auguſt. de Deſinit Eccleſiaſtic. dogmatum.*

§ 3. In Decretis legitur: Quiſquis credit poſſe fieri aliquam creaturam, aut in melius deteriuſve immutari, aut in aliam ſpeciem vel ſimilitudinem transformari, quam ab ipſo omnium Creatore, pagano & infideli deterior eſt. Omnibus itaque publice annunciandum eſt, quod qui talia credit, & his ſimilia, fidem perdidit: & qui rectam fidem non habet, hic non eſt ejus, ſed illius in quem credit, id eſt diaboli. Nam de Domino noſtro ſcriptum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt. *1 parte 26. q 5. epiſcopi. Joan. 1.*

§ 4. Scribit Pſellus Platonicus & Chriſtianus, dæmonia ſæpe hominibus divitias polliceri, item gloriam, victoriam, amorem, cum tamen tradere ex ſe non poſſint: quippe quæ nullum imperium habeant. Sed viſu tandem quædam inania ſuis cultoribus afferunt, varia prorſus & inſtabilia, quæ tamen impii divina eſſe ſpectacula putant. Hinc multa, quæ tanquam vere geſta, hactenus diabolo & illius mancipiis attributa ſunt, ut fraudulenta aut præſtigioſa,

Digitized by Google

gioſa, vel non eo, quo apparuere, modo revera exiſtentia, collabaſcere oportet: quemadmodum luculentis porro demonſtrationibus, fuſius in ſequentibus docebitur libris.

Diabolum ignorare hominum cogitationes, ſententiis patrum oſtenditur.

CAP. XXVI.

QUUM mire controverſum hactenus apud eximiæ etiam prudentiæ viros fuerit, num ſenſus hominum noſcat diabolus, licet hic ſacroſanctæ Scripturæ teſtimonia ſatis ſuperque meam ſtabiliant ſententiam, ubi Deus ſolus καρδιογνώστης, cordis cognitor & inſpector agnoſcitur, Act. cap. 1. 15. & Sapientiæ cap. 1. ſcrutans corda & renes, Apoc. cap. 2. tamen, ut præfractioribus nimis in ſatanicarum virium prærogativam inclinantibus ſatisfiat, corollarii vice, patrum quorundam ſcripta huc facientia adjicere volui, ut & hujus ſtationis præſidia in poſterum deſetant adverſarii.

Idem Rabanus lib. 4. de ſermo. properet. cap. 10.

§ 2. Auguſt. de Eccleſiaſt. dogmat. cap. 81. Internas animæ cogitationes diabolum non videre, certi ſumus: ſed motibus eas corporis ab illo & affectionum indiciis colligi, experimento didicimus. Secreta autem cordis ſolus ille novit, ad quem dicitur: Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.

§ 3. Anshelmus in caput 6. Matth. Dæmones non poſſunt cogitationes intelligere, niſi aliquibus ſignis indicantur. Ibidem in 15. cap. Sunt arguendi hac ſententia, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria voluntate naſci. Diabolus eſt adjutor, & incentor malarum cogitationum poteſt eſſe, non author: quia nec interiora, niſi per quoſdam habitus & geſtus exteriores, novit. Verbi gratia, ſi pulchram mulierem vos crebro inſpicere viderit, cor amoris jaculo vulneratum intelligit.

§ 4. Haymo ſuper Euangel. feriæ 4. poſt Oculi: Diabolus non eſt author malitiarum, ſed incentor potius. Incentor enim poteſt eſſe, non author Non enim poteſt interiora cordis noſtri rimari, ſed ex geſtibus intelligere quid cogitemus. Joannes Caſſianus Collat. 7. cap. 15. Nulli dubium eſt, quin poſſint ſpiritus immundi cogitationum noſtrarum attingere qualitates, ſed indiciis eas ſenſibilibus forinſecus colligentes, id eſt, aut ex noſtris diſpoſitionibus aut verbis & ſtudiis, in quæ propenſius conſpexerint nos inclinari. Cæterum illas, quæ necdum de internis animæ prodierunt, adire omnino non poſſunt.

DE

Digitized by Google

DE MAGIS INFAMIBUS,

LIBER SECUNDUS.

DE

Quibus nominibus magi infames & venefici, in veteri Teſtamento ſignificentur.

CAP. I.

QUANQUAM mota interdum quæſtione, vel diſputatione inſtituta de Lamiarum actionibus, ſacrę mox objiciantur Scripturæ teſtimonia, in quibus magi vel maleſici, ſive incantatoris aût venefici, vel etiam præſtigiatoris, ut alii interpretantur, nomen legitur, eoque denotari nuncupatas vulgo Lamias vel fagas, mox indiſtinctius aſſeratur: comperio tamen, prodigioſos hos homines cum ſuis artibus, pręſtigiis, illicitiſque divinationibus, varie à Rabinis & Hebræis interpretibus exponi, diverſis etiam nominibus reddi à noſtris Latinis: nec Hebraiſmo exacte vel Latinæ tranſlationi conſonare Græcam. Manifeſtum id erit, ſi onctextum Hebraicũ cum quacunque verſione non oſcitanter conferis, Rabinorumque & interpretum judicia attentius obſervaveris omnibus his locis, ubicunque ulla horum portentorum fit mentio: velut Exod. cap. 7. 8. 9. 22. Levit. 19. 20. Deut. 18. Hierem. 27. Daniel. 2. 4. Reg. 21. 2. Paral. 33. & reliquis. Ob ejuſmodi diverſitatem interpretum, & diſſidia, prædictis in locis virum undequaque doctiſſimum, & linguarum peritiſſimum D. ANDREAM MASIUM conſului, qui voces Hebraicas, rem magicam ſpectantes, atque hic uſurpatas numero ſeptem, his explicuit verbis.

§ 2. Primam, videlicet כשף Chaſaph, video conſtanter in vulgaribus Latinis Bibliis ita redditam, quaſi id maleficium ſignificet, quo à dæmone dementati homines, per malas artes pecudibus, ſegetibus, imo etiam ipſis hominibus nocent, aut ſaltem nocere ſe exiſtimant: à quibus facinoribus maleſici vocantur, quos lex Moſis, *(Chaſaph.)*

Digitized by Google

è vita ſublatos voluit, Exodi 22. hoc decreto, מכשפה לא תחיה: hoc eſt, Maleficam non patiêris vivere. Nomen enim מכשפה Mechaſſepha, quo lex hic utitur, à כשף Chaſaph deflectitur: poſitumque eſt in Fœminino genere, ut ajunt interpretes: non quod viros impunes lex eſſe velit, ſed quia ille ſexus ob genuinam ſimplicitaté dæmonis inſidiis frequentius patet. Quare Græca tralatio, quam Septuaginta ſenioribus aſſcribimus, decretum illud liberius reddidit φαρμακὸς ὐ πεδιώσεις: hoc eſt, Veneficos (ut Maſculino genere fœminium comprehendam) non retinebitis in vita.

Mechaſſepha. Vide & poſt in epiſt. priore ad Brent.

Joſephus Ant. Jud. IV. 8. intelligit eos, qui venenum uſurpant. Vide poſt VI. 21. Φαρμακὸς Φαρμακὶς. Φαρμακὶς unde Ariſtoph. Φαρμακὶς δεῖπνα.

§ 3. Animadverto autem prædictum vocabulum כשף Chaſaph, & quæ ab ipſo deducuntur: vix uſquam in prædicta tralatione Græca aliter exponi, quam ut veneficium ſignificent: hoc eſt, hiſce Græcis vocabulis, φαρμακὸς, φαρμακὶς, φάρμακα, & quæ hujus ſunt inflexionis. Nam & vulgo etiam creduntur illi, quos vocamus maleficos, nefarias ſuas artes non ſine medicatis quibuſdam rebus exercere atque efficere: ut taceam authores tum Græcos, tum Latinos.

§ 4. Abenezra autem apud Hebræos magni nominis ſcriptor, dicit vocem כשף Chaſaph proprie ad præſtigias ſpectare: hoc eſt, eas deluſiones, quibus res aliter atque ſe habent, noſtris oculis exhibentur. Quod ut ipſi concedamus, tametſi mihi ſane non videatur facile ex ſacra Scriptura id evinci poſſe: tamen Danielis ſecundo capite, ubi legimus, Nabugodonozerem inter alios ſomnii ſui interpretes adhibuiſſe etiam מכשפים Mechaſſephim: ſi præſtigiatores vertas, non video, quid illi ad explicandum ſomnium adferre ſua arte potuiſſent, quæ tota fallax & deluſoria eſt.

§ 5. Quare ejus loci interpres, Levi Gerſonis filius, ſummus in illa gente philoſophus, ait, Mechaſſephim eſſe eos, qui artem profitentur aſtrorum, genios cœlo deducendi, atque in characteres quoſdam certis horis ſiderumque curſibus fabrefactos concinnatoſque pelliciendi, & illectos in eorum hominum, quos velint, aut commodum aut incommodum incitandi, vel ad quævis etiam alia officia adigendi, veluti ad præſagia ſignificationeſque rerum abditarum. Malachiæ cap. 3. verſ. 5. mechaſſephim & mœchaphim, id eſt, maleſici & adulteri, conjunguntur.

§ 6. Ego vero, ſi meum judicium etiam requiris, putarim illud vocabulum late patêre, atque ad quamvis magicam artem ſpectare: & in hac ſententia video etiam eſſe vulgus Hebræorum. Video tamen

Digitized by Google

tamen Syros illa voce uti pro λειτουργεῖν, hoc est, rem divinam facere, aut sacris operari, item precari suppliciter & magno studio. Et quia Syri sic illo themate utuntur, probabile est, olim Hebræos quoque illos pristinos sic usurpasse. Sæpe enim fit, ut vocabulum aliquod in vicina conservatum lingua inveniatur, quod è sua perüit. Sicut Ligures hodie lotum arborem aut fructum fabam Græcam vocant. Latini autem, quid sit faba Græca, nunc ignorant.

§ 7. Secunda vox erat קסם Kasam, ea videtur, etiam Hebræis authoribus, peculiariter ad futurarum rerum præsagia pertinere. Quare & in Græcis Bibliis ubique, quod sciam, significatione verbi μαντεύεσθαι, quod vaticinari significat, redditur: veluti Deut. 18. Jerem. 27. & alibi. In Latinis vero Bibliis (loquor autem semper de vulgari tralatione) interdum vertitur ariolandi, interdum divinandi verbo: ut in iis locis, quos jam citavi. Est autem etiam ubi in bonam partem accipitur, pro eo qui subtilioris ingenii sui perspicacitate futura prævidere aut conjicere potest, & quod facto opus est, perspicere. Sic enim utitur Jesaias cap. 3. vers. 2. cum inter alios, qui rempublicam conservare apud Hierosolymitanos possent, istos etiam enumerat.

Kasam.

μαντεύεσθαι.

§ 8. Tertia אנן Onen, in Latinis Bibliis aliquando observare somnia, ut Deut. 18. & 2. Paralip. 33. aliquando augurari, ut Jer. 27. interdum etiam divinare, ut Micheæ 5. vertitur. In Græcis vero, nonnunquam οἰωνίζεσθαι, id est, augurari, ut Jer. 27. plerunque etiam ἐπῳδάς, oracula edere, Micheæ 5. Veteres Hebræorum dicunt id verbum ad eos proprie pertinere, qui temporum momenta superstitiose observant, atque alia fausta rebus gerendis, alia infausta præscribunt.

Onen.

οἰωνίζεσθαι

ἐπῳδάς.

§ 9. Quarta נחש Nahas, Deut. 18. & 2. Paralip. 33. Latine vertitur, observare auguria: Græce vero, ut ea, quæ proxime præcessit, οἰωνίζεσθαι, vox est in Bibliis frequens. Hebræi dicunt, ad eas conjecturas accommodari proprie, quibus rerum præsentium futurarumque statum nimis curiosa & sane delira religione conjicimus ex fortuito quopiam eventu: velut ex dextro aut sinistro avium volatu, aut animalis cujuspiam occursu, vel membri nutu, tinnituve aut lapsu, sternutatione item, singultu, cantu, cribri motu: & quæ sunt aliæ hujus generis mille superstitiones apud mulierculas in vanissimo usu.

Nahas.

Habar.

ἐπᾴδειν.

ἐπῳδὸς incantatorem.

§ 10. Quinta חבר Habar, Latine incantare, Græce ἐπᾴδειν tradu-

traducitur. Utuntur Hebræi ea, quando arcana quædam verba à Magis muſſantur, quibus efficacia ineſſe mira putatur. Quale illud eſt Virgilii noſtri:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

§ 11. Et ego vidi, qui verbis ſiſterent feras, telique jactum expectare cogerent: & qui fœdum illud & domeſticum animal, quod Rattum dicimus, ſimulatſque conſpexiſſent, quovis loco quaſi attonitum aut ſtupidum ſubſiſtere, nec ſe loco movere compellerent (ſive id viſu ſolo, ſive incantatione effecerint) donec non ex inſidiis, ſed protenſa manu apprehenſum ſtrangularent. Quin & David ejuſcemodi miracula fieri per incantationes, ſatis videtur de aſpide ſurda ſignificare, cujus mentionem facit Pſal. 57. aut juxta Hebraicos codices, 58. Quo loco utitur verbo iſto חבר Habar. & ſimul etiam verbo לחש Lahas, quod idem ſignificat.

Exod. 22.

§ 12. Sexta vox אוב Ob, plerunque redditur in Latina tranſlatione Python, aut Pythonicus ſpiritus: ut Deut. 18. Eſa. 19. 1. Reg. 28. & 4. Reg. 23. ac alibi crebro. Interdum etiam, ſed ut mihi videtur, minus propriè, magus: ut 2. Paral. 33. In Græca autem fere ſemper ἐγγαστρίμυθος: niſi quod 4. Reg. 21. & 23. interpretetur Σοφὸς, & neſcio an uſquam alibi. Significat vero vox אוב Ob, Hebræis utrem aut lagenam: unde & eos dæmonas, qui obſcuris vocibus, ex femotioribus corporis humani partibus, veluti ex axillis, aut fœminarum pudendis reſponſabant, quaſi ex utre aut lagunecula. אוב Ob, aut plurali numero Oboth, ea gens vocavit. Græci vero appoſita voce appellarunt ἐγγαστρίμυθους, aut ἐγγαστέρους, eo quod ex ventribus hominum profarentur. Quam vocem Græcam imitati Latinorum quidam, non inepte ventriloquos dixere.

ἐγγαστρίμυθοι. ἐγγαστέρους.

Part. 2. cap. 26. §. 3.

§ 13. Accommodantur autem illa vocabula propriè ad ipſos malos ſpiritus: interdum tamen etiam ad ipſos homines, qui illos patiuntur. Ejus generis dæmonium nobilitavit olim apud Athenienſes quendam Eurycem virgum, ut author eſt Ariſtophanes in Veſpis: ubi ait, ſe ſuppoſititiis ſuis comœdiis multum commodi attuliſſe Reipub. Athenienſium, quas, Eurycis imitatus oraculum & morem, in aliorum poëtarum ventres ingreſſus, clam recitandas curarit. Ab illo Eurycle (ut doctiſſima commentaria Græca oſtendunt) vates ejus generis poſtea dicti ſunt ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστέρους vel etiam ἐγγαστέρους. Puellam quoque cujus in Actis Apoſtolorum cap. 16.

Vide lib. 2. cap. 14.

Digitized by Google

cap. 16. fit mentio, ventriloquam fuiſſe, author eſt D. Auguſtinus in eo libro, quem de doctrina Chriſtiana compoſuit. Sed de hoc ſatis. *Ventriloqua.*

§ 14. Poſtrema vox Hebræa erat ידעני lidoni, quam ab Hebræo verbo ידע iada, quod ſcire atque cognoſcere ſignificat, deductam puto. Quanquam non ignorem, quas nugas Hebræi adferant de animali quodam terrigeno, humana forma, cui nomen Jadua fingunt, & cujus oſſe vaticinentur ii, qui lidonium vocentur. Eſt enim illa gens nimis quam ſtulta, in ejuſmodi anilibus deliriis & fingendis & credendis. Vocabulum lidoni vertitur Latine aliquoties Divinus, ut Deuter. 18. Levit. 20. & fortaſſe alibi: non nunquam etiam ariolus, ut Levit. 19. item 4. Reg. 23. Eſaiæ 19. Græce vero interdum ἐγγαστρίμυθος ut 2. Paral. 33. Levit 19. & 20. Interdum autem γνώστης, quod illi, quam dixi, etymologiæ appoſitiſſimum eſt, ut 1. Reg. 28. 4. Reg. 21. & 23. Eſt autem ubi vertitur, ὁ ἀπὸ τῆς γῆς φωνῶν, qui è terra clamitet: ut Eſaiæ 8. & 19. Quod an ad oraculum è terra redditum ſpectet, an vero ad manes ſepulchris excitandos, quale 1. Reg. 28. narratur factum, non ſatis ſcio. *lidoni.*

§ 15. Equidem putarim, vocabulum hoc lidoni, omne dæmonum vaticinantium atque reſponſa dantium genus complecti: illoſque ab rerum omnium cognitione, quam profitentur, ſic eſſe appellatos. eam vero, quæ hanc proxime antecedit, dico אוב Ob, horum certam ſpeciem, ex ventribus ſcilicet, aut axillis, aut aliis ſecretioribus humani corporis partibus obſcura voce profantium ſignificare. Cujus rei vel id argumentum eſſe poteſt, quod in univerſis Bibliis hæ duæ poſteriores voces, vix altera ſine altera ſcriptæ uſquam habeantur. Certe ultima hæc lidoni, nuſquam omnino, niſi mox poſt illam penultimam. Atque ita fiet, ut illarum ſeptem vocum, quas commemoravimus, priores quinque ad hominum ſuperſtitioſas vanitates, aut veneficia etiam, quibus vel res abditas cognoſcere, vel miracula efficere ſe poſſe putant, videantur ſpectare: duæ vero poſtremæ, ad ipſa malorum dæmonum, aut dæmoniacorum hominum (ut ſic dicam) oracula.

§ 16. Hic præcipua illa horum monſtrorum vox non erat prætermittenda, nimirum Hartummim. Sic eos dici ait Rabbi Levi, qui naturali modo mirabilia faciunt, aut facere cenſentur ab his, qui eorum dexteritatem minus diligenter obſervant. Aben Eſra interpretatur, qui ſecreta qualitatum rerum & naturæ cognoſcunt. At tales non fuiſſe, res ipſa docet, quum naturali potentia illi produci *Hartummim.*

effectus, quales Exod. 7. & 8. leguntur, nequiviſſent. Enimvero ſic fui ſſent magi naturalium rerum periti, Deo grati, nihil in ejus contumeliam præfractè molientes. At Hartummim in Exodo, potius magi fuere infames: qui, ut diaboli mancipia, nihil non præſtigiis dæmoniacis conati ſunt, impiorum oculis rerum ſimulachra objicientes, ut Moſi & Aaroni legatis Dei, fides derogaretur: qua ratione præſtigiatores dicendi potius eſſent.

§ 17. Eſt autem aliarum nationum vocabulum, ab Hebræa lingua alienum & peregrinum, uſurpatum tamen ab Hebræis, velut Geneſ. 41. verſ. 8. & 24. item Exod. 7. v. 13. & 24. & cap. 8. verſ. 7. & 18. & cap. 9. verſ. 11. Adhæc Daniel. 1. verſ. 20. denique Daniel. 2. verſ. 2. D. Hieronymus in Gen. vertit Conjectores: in Exodo, Maleficos. Et ſane Exod. 7. verſ. 13. qui primo vocantur Hachamim, id eſt ſapientes, & Mechaſſephim, hoc eſt malefici, ut quidam volunt, mox dicuntur illi ipſi Hartummim Mezeraim, hoc eſt, incantatores Ægyptii: unde colligi poteſt, quales ſint Hartummim. Idem in Daniele interpretatur Hariolos. Rab. Iſaaci Nataris ſententia eſt, hoc nomine vocatos eſſe ab Hebræis quoſvis, qui intergentes ſingularem profitebantur ſapientiam; præſertim, quum ea ad ſuperſtitionem pertineret.

Magus illuſor, & Lamia deluſa, & veneficus eodem nomine Germanis dicuntur.

§. 18. Noſtris adhæc Germanis uno eodemque nomine Zauberer nuncupatur magus, ex profeſſo illuſor, & frequenter eruditus. Saga vel Lamia ob mentis imbecillitatem & corruptam phantaſiam à diabolo deluſa, & venenum ſtudio uſurpans veneficus. Hinc evenit, ut quando ſagarum ſit mentio, vel veneficorum, mox Pharaonis præſtigiatores, longe à ſagarum & veneficorum actionibus alienos opponant, æquivoco Germanico falſi.

§ 19. Proinde omnes ſcriptores Germanicos, quotquot me hactenus in ea lingua legiſſe contigit, graviter in hoc argumenti genere impegiſſe, etiamſi ſpecioſos librorum foribus præfixerint titulos, atque ſacræ Scripturæ teſtimonia produxiſſe videantur, palam teſtari minime pudet: maxime, quod in aëre turbando morbiſque conciliandis nimium eos Lamiis tribuere, gladiumque ſtrictum & faſces inflammandos crudeliſſimis carnificibus ſine judicio, diſcretione, vel ulla commiſerationis nota imprudentius ſubminiſtrare videam.

§ 20. In ea opinionum varietate, ne tenebras offundat nominum confuſio, ad hoc noſtrum inſtitutum variis de cauſis libuit, Magum in-

gum infamem à Lamia & venefica ſejungere: ut clarius, exulceratiſſimo hoc noſtro ſeculo, & in hoc negotio, adhuc tam indocto, res innoteſcant (cui uſui voces ſervire oportet) & hi internoſcantur, de quibus mihi ſermo eſt: atque palam videatur, ubi ab aliorum male inolita opinione, rationis & ſacroſanctæ Scripturæ baſi innixus firmiſſime, non temere diſſentiam. licet his hominibus, ac eorum artibus, quædam eſſe communia non diffiteat.

Quid magus infamis, γοητεία & θεωρία.

CAPUT. II.

Magus infamis.

MAGI itaque infamis nomen generalius erit, nec tam auguſtis conſtrictum cancellis: Lamiarum vero & veneficarum appellatio ſtrictioribus circumſcribetur limitibus. Magũ enim nuncupo, qui à dæmone vel ab aliis, aut è libris voluntarie edoctus, præſcripta aut barbarorum ignotorum aut cognitorum verborum formula recitata, ſubmurmurata, applicatave, vel characteribus quibuſcunque aut exorciſmis, diriſque execrationibus aut ceremoniis, ſolennibus ritibus, aut rebus pleriſque adjunctis, pro ſuo arbitrio, dæmonium in præſtigioſum, fallax, vel alioqui ludicrum miniſterium, illicite evocare conatur, ut aſcititia ſeſe vel conſpicua oſtendat imagine, vel aliter prodat, ad quæſitaque vel voce vel ſuſurro reſpondeat, vel picturis, vel notis, vel quocunque alio modo: vel qui aliud opus, ſimili ratione præter naturæ legem, perficere nititur. Sub hoc etiam nomine illos omnes comprehendo, qui ab Hebræis, Græcis & Latinis hic variis dicti nominibus, ſuperſtitioſe modoque vetito futura prædicunt.

Magiam Ægyptiorum inauſpicatam Calaſiris apud Heliodorum de Hiſtor. Æthiopica ex Ægypto ad Delias, id eſt, magiæ auctores duplicem fecit.

§ 2. Magorum artem omnem ac potentiam aſpirationibus dæmonum conſtare, perhibet Lactantius: à quibus invocati, viſus hominum præſtigiis obcæcantibus fallunt, ut non videant ea, quę ſunt, & videre ſe arbitrentur ea, quæ non ſunt. Sic Clementis & fratrum oculos effaſcinarat Simon magus, ut patris Fauſtiniani vultui facies videretur impreſſa Simonis: Petrum vero deludere poterat minime. Hoc vere incantare, faſcinare, effaſcinare dicitur: γοητεύειν Græcis, ἐπᾴδειν vel etiam βασκαίνειν, (quanquam duæ hæ voces minus generales exiſtant) qua dictione Paulus uſus eſt: O' inſenſati Galatæ, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε; quis vos incantavit, & oculis veluti præſtigio impoſuit, ut non credere tis veritati? De oculis deluſis Paulum intellexiſſe, teſtantur ſequentia.

Orig error. II. 15.

Clem. lib. 10 Recog.

Incantare Faſcinare. γοητεύειν. ἐπᾴδειν. βασκαίνειν. Gal. 3.

§ 3. Eſt

Præstigium. § 3. Est autem plane præstigii genus, ut id, quod sit, non videas: tum quod non est, te videre putes: ita visus intuentium præ-
Fascinum. stringitur. Fascinum id, fascinationem, incantationem, maleficium vel carmen appelles licet: Magiam voce Persica, magicen,
Magia infamis. magiam infamem, magicam artem, immundorum spirituum commerciis inauspicatam: Græce ἐπῳδὴν & ἐπᾴδειν, quasi dicas excan-
ἐπῳδὴ. *γοητεία.* tatricem: vel celebriori voce, γοητείαν, incantationibus & carminibus nefariæ curiositatis arte compositis concinnatam, quam honestiore vocabulo etiam θεουργίαν vocare audent, licet quodam dis-
θεουργία. cerniculo: quasi illius cultores, ut artibus illicitis deditos, putent
August. lib. 10 de Civitate Dei. damnandos: hujus vero patronos, laudabiles. quamvis utrique sint ritibus dæmonum fallacibus obstricti sub angelorum nominibus.

§ 4. Quandoquidem & Porphyrius quandam quasi purgationem animæ per theurgiam, cunctanter tamen & pudibunda quodammodo disputatione promittit: reditum autem ad Deum hac arte præstari cuiquam, inficiatur omnino. Quibusdam vero con-
τελεταὶ secrationibus theurgicis, quas τελετὰς nuncupant, idoneam fieri atque aptam susceptionem spirituum & angelorum ad videndos deos (vel certius, meo quidem judicio, dæmones colludentes) arbitratur. Hanc & Augustinus rejicit.

§ 5. At μαγείαν esse boni, ad bonum aliquod, dæmonis advo-
Μαγεία quorundam Græcorum. cationem, Græci quidam fuco illito volunt: cujusmodi fuerunt Tyanei Apollonii vaticinia. γοητείαν autem mortuos excitare: unde etiam ἀπὸ τῶν γόων, id est à luctibus, deducunt, qui ad sepulchra edi noctu assueverunt, atque noxios dæmones in subsidium per-
Athenæus ex Chæremone, lib. 9. movere & excire credebantur: & ob id illa aspergine lustralis aquæ & tædarum igne expiabantur, ne dæmones ea vel obsiderent, vel læderent. Hanc artem omnium placita legum exterminant exe-
4. Reg. 21. 2. Paral. 33. cranturque. Hinc inter sacrilega Manassis regis flagitia, quibus Deum irritavit, connumeratur, quod fuerit maleficus, magiam exercuerit, & Pythonem consuluerit.

Magiæ origo, & qui primi ejus cultores: insuper Magici libri patribus falso inscripti.

CAP. III.

Lactant. Firmian. Hujus artis originem ab angelis prævaricatoribus deducit apud Clementem Petrus lib. 4. Recog. referens, eos docuisse

cuisse homines, quod dæmones artibus quibusdam obedire mortalibus, hoc est magicis invocationibus cogi possent: ac velut ex fornace quadam & officina maliciæ, totum mundum, subtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleverint. Ita introductum diluvium. Cham vero superstitis Noe filius, cuidam ex filiis suis, qui Mesraim appellabatur (à quo Ægyptiotum & Babyloniorum & Persarum ducitur genus) male compertam magicæ artis tradidit disciplinam. *Lactant. Eusebius.* *Non multo secus Berosus scribit.*

§ 2. Hunc gentes, quæ tunc erant, Zoroastrem appellaverunt: admiratæ primum magicæ artis authorem, cujus nomine etiam libri super hac plurimi habentur. Hic à dæmone, quem importunius fatigabat, igne succensus concrematur. Hujus cineres, tanquam fulminei ictus reliquias, colligentes hi, qui erant primo decepti, deferunt ad Persas, ut ab eis tanquam divinus è cœlo lapsus ignis, perpetuis conservaretur excubiis, atque ut cœlestis Deus coleretur. Plura ibidem: & quomodo hinc templa sint constructa, imagines erectæ, mysteria, ceremoniæ ac sacrificia instituta, ut eo licentius peccarint homines, idola nec videre, nec audire, nec in aliquo moveri scientes.

§ 3. Sic Plinius, quoque in Persida à Zoroastre (qui Persa Oromasi filius erat, quem aliqui filium Nohæ Cham putant) ortam magiam commemorat: fusius ejus originem, quando & à quibus cœperit, & celebrata fuerit, enarrans. Justinus in sua Epitome hunc Zoroastrem, qui magicam reperit artem, & de eadem centum millia versuum ab Hermippo commentariis illustrata composuit, Bactrianorum regem fuisse scribit, qui (teste Eusebio de Temporibus, & in x. de Præp. Euang.) plus 800. fere annis ante tempora Trojana fuit, quo etiam tempore Abraham & Ninus, quicum bella gessit, vixerunt, cum ageretur annus ab orbe condito MM. CLXXXV. Moriens Assyriis prædixit, si cineres suos conservarent, ipsorum regnum non perituram. Præceptorem in hac vanitate habuit Agonacen, quem aliquot annorum millibus ante Trojanum bellum fuisse celebrem, quidam sentiunt ex Cosmographica supputatione, qua Trojam annis 4020. post mundi creationem captam numerant. *Berosus, li. 30. ca. 1.* *August. de civit. Dei. XXI. 14.* *Volaterr. x. 4. Oros. l. 4. Phrisingens. l. 6. Suidas.* *Ravisius.*

§ 4. Methodius scribit, anno 340. Jared surrexisse viros malæ artis inventores, iniquos & omni nequitia plenos, ex filiis Cain, ut Jobeth & Tholuscol filios Lamech, qui cæcus fuit, quorum do- *In suis revelationibus.*

Digitized by Google

minatu diabolus eos convertit ad omne genus magicarum artium.

Zamolxis Pythagoreus dicitur Straboni lib. 16. Magi. Contra Almadalem & Alchindum de effectu projectuque radiorum Joan. Fr. Picus lib. 7. cap. 5. & 6. ex professo. Cart. lib 6. Philostr. in vita. Apollonii. Volaterr. Anthrop. XIII. 8. Dion Nicaeus & Xiphilinus in vita Antonini Philosophi. Suidas. Crinit. lib. 5. cap. 11. Fulgos. lib. 6. cap. 11. Philostr. in Apollonii vita. Volaterr. lib. 13. cap. 4. Adversus Apollonii Pyth magica, Picus. lib. 7. cap. 10. Contra Porphyrium & illius lib. de responsis. idem lib. 7. capite 4. Plin. XXX. 1. Volaterr. lib. 14.

§ 5. Zabulum & Zamolxidem in illicitas artes pronos, hanc primos excogitasse, vel potius propagasse, ut à patre diabolo haud dubie natam, ferunt alii.

§ 6. Horum vestigia sequuti sunt Almadal, Alchindus & Hipocus ex Arabum turba, Apuscorus, Zaratus & Cobares apud Medos, Marmaridius apud Babylonios, Zarmocenidas apud Assyrios, Abbaris item apud Hyperboreos, Thesphetion apud Æthiopes, Arnuphis apud Ægyptios, Julianus apud Chaldæos, vocatus Theurgus, filius Juliani philosophi, qui lib. 4. de dæmonibus scripsit, sub M. Antonino: Cambyses & Zamares, Charondas, Dæmogorgon (aliis Damigeron) Eudoxus, Hermippus, Gobrias. Extiterunt & alii clariores antistites, ut Trismegistus Mercurius, vel Hermes, qui tempore Mosis vixit apud Pharaonem, quem mare rubrum absumpsit: Apollonius Tyaneus, Dardanus, Gog Græcus, & Germa Babylonicus.

§ 7. Recentiorem vero magiam (quam Cypriam dixere) ex Perside invectam esse in Græciam, prodiderunt Græci, à quodam Hostane Persa, qui Xerxem bellum Græciæ inferentem comitatus, semina artis portentosæ undique sparsit, infecto quocunque commeaverat mundo. Hunc ad rabiem, non aviditatem modo scientiæ ejus, Græcorum populos egisse, asserit Plinius. Inde Hostanes secundus, Alexandri Magni comes, artem hanc illustravit.

§ 8. In universum deinde orbem magiæ studium est translatum. Hanc & coluere Antisthenes Athenienses, discipulus Socratis, & Diogenis præceptor, author librorum de arte Magica: Onomacritus apud Athenienses Musæi socius, Athenis ab Hippartho expulsus: Thrasyllus etiam ob hujus peritiam Tiberio Cæsari admodum gratus: Sempronius Rufus, natione Iberus, præstigiorum nomine à Severo Imperatore in insulam relegatus, deinde ab ejus filio Antonino revocatus: Cetieus quoque, Hermogenes, Philetes, Cyprianus qui D. Justinam virginem Aglaio amatori frustra conciliare nisus est: item Didius Julianus, & Antoninus Heliogabalus.

§ 9. Porphyrius à posteriore gentilitate maxime cultus, & inter Platonicos, ob excellentiam, philosophus cognominatus, sed hostis ille Christi asophos vel misosophos potius appellandus, cujus præceptor Plotinus Italicæ scholæ Platonicæ patronus, ut Jambli-

Digitized by Google

Jamblichus Ægyptiacæ, & Proclus Aſiaticæ. Hic habitus omnium Platonis myſteriorum conſultiſſimus, cujus librum de Sacrificio & magia non minus graviter quam acerbe perſtringit Joa. Franc. Picus de Prænotione ſuperſtitioſa VII. 5. Hi ſimul operam dedere, ut cum ſtudio & labore inſanirent, philoſophi alioquin ſua laude digni. Amphionem quoque Thebanum & Orpheum magicis artibus valuiſſe, tradit Pauſanias. His adde Apulejum Medaurenſem non alia de cauſa fictum in aſinum fuiſſe commutatum, quam ob magicarum vanitatum peritiam. Item Artephium, qui in Compendio ſtudii Theologiæ affirmat, ſe peragraſſe omnes Orientis regiones exquirendæ ſapientiæ gratia, & ad Tantalum perveniſſe in aureo throno ſedentem, deque cœleſtibus, de natura, de moribus docentem, qui nihilominus ab Artephio ſit doctus.

cap. 3. Anthrop. Herodot. in Polyhymnia. Dion in Tiberio. Dion. & Xiphilin in Antonino. Capitolinus. Spartianus. Volaterr. lib. 23. Anthro. Dion & Xiphil. in Antonino. Porphyrius. Plotinus. Iamblichus. Proclus. Joan Pic. l. 2. c. 5. de Prænot. divin.

§ 10. Illuſtrata hæc magia eſt, & fere abſoluta à Democrito Abderite, qui Dardani Ægyptiorum magi peritiſſimi libros de Magia conſcriptos, & in ejus monumento abditos eruit, atque juſtis commentariorum voluminibus ex diſciplina Apollonicæ Captidenis & Dardani Phœnicum explicavit. Ab illo Dardaniæ dicuntur artes. Unde Columella:

At ſi nulla valet medicina repellere morbum,
Dardaniæ veniunt artes. ——

Et Choaſtes apud Valerium Flaccum:

Maximus hos inter Stygia vovit arte Choaſtes.

Item: *Harcalo non pavidus fœtas mulcere leænas.*

Syllius lib. 1.

Et apud eundem:

Nec non ſerpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, tactuque graves ſopire chelydros,
Ac dubiam admoto ſobolem explorare ceraſte.

§ 11. Eodem Dardani exemplo duodecim libros à ſe de hoc præſtigiarum genere concinnatos, in ſepulchro ſecum recondi voluit Numa Pompilius, rex & pontifex Rom. Extant & de hoc artificio Hermetis libri.

§ 12. Non hic erant prætermittendi præſtantiſſimi philoſophi, Pythagoras, Empedocles, Democritus & Plato, qui ad hanc artem diſcendam (Plinio authore) navigarunt, exiliis potius, quam peregrinationibus ſuſceptis. Hanc reverſi prædicarunt, hanc in arcanis habuerunt. Quin & Pythagoram, Platonemque, ob eam capeſſendam Memphiticos vates acceſſiſſe, & pene totam Syriam, Ægyptum,

Lib. 10. cap. 1. Plutarch. in vita Numæ. Contra monſtroſa

Pythagoræ facta scripſit Timon. Phliaſius.

tum, Judæam, & Chaldæorum ſcholas perluſtraſſe, compertum eſt. Enimvero hanc apud Chaldæos, religionem etiam in ſapientiam philoſophicam commutantes, Aſſyrios, Perſas, Arabes, Æthiopes & Indos plus ab initio cultam fuiſſe atque celebratam, quam apud ullas alias gentes, conſtat.

Ægyptii natura ſuperſtitioſi.

§ 13. Ægyptios adhæc, natura ſuperſtitioſos, ac in aniles fabulas & hiſtrionica commenta religionem vertentes, inprimis ea claruiſſe, quod potiſſimum apud eos dæmonum viguerit cultus: quibus nihil ſtudio majori fuit unquam, nihil prius, quam ut quibuſcunque poſſent modis, à vera Dei & naturæ contemplatione abreptos, tranſverſos homines ſuis illaquearent vaframentis. Ita Græci amantes & perquam ſtudioſi novarum & ingenioſarum inventionum, in Pyrronias diſputationes religionem transfuderunt: quemadmodum Romani dominationis natura cupidi, eam ad ſuos ſimiliter inflexerunt attemperaruntque affectus, & imperio conformarunt politico: qua ratione utrique dæmonum artibus manum quoque pronius dedere. Extitere & Choatræ populi, incantatores non vulgares, quorum lacus juxta Mæotim, Plinio teſte, Valer. Flaccus. Argonaut. v 1.

Centoras & diros magico terrore Choatras.

Neuri.

Neuri Scythiæ populi incantatores quoque habiti famoſi.

§ 14. At quanquam naturalem magiam pleroſque eorum authorum coluiſſe objicietur, plurimum tamen eoſdem ſuperſtitionis impiæ infamiſque magiæ admiſcuiſſe comperitur: ut natura lis illa gœtiæ & theurgiæ illecebris confuſa, malorumque dæmonum impoſturis irretita, non ſatis ſecernatur: alias penitiſſima illa naturalium rerum abſtruſatum ſpeculatio & cognitio, vera nimirum philoſophia, ſanctiorque magia, à ſapientibus ſolenni plauſu excipienda, colendaque, à me hic non elevatur, cui etiam nulla ex parte quicquam derogatum volo.

Naturalis magia quid, & ejus commendatio.

§ 15. Rabini Hebræorum aſſerunt, antiquos patres ad Sanhedrim, hoc eſt, conſilium & judicium magnum admiſiſſe neminem, niſi magiæ peritum, & quarum ſeptuaginta linguarum. Adhæc quos Græci ſophos aut philoſophos, Chaldæi etiam magos vocant, ut in Danielem teſtatur D. Hieronymus: hos commendat veritatis hiſtoria, Matth. 2. Momentum enim, locumque nati filii Dei, ex prophetiis, quas in illo regno & Babylonico Iſraeliticæ captivitatis tempore ſparſerant, ſtellæ monitu agnoſcunt. Quam quidem ſtellam

Digitized by Google

ſtellam non fortuito illuxiſſe, neque ex materia phyſica naturæ ductu inflammata exarſiſſe, verum divinitus accenſam, ut Chriſti nativitatem deſignaret, ipſoſque ad locum, in quo erat, deduceret, intelligunt.

§ 16. Superiorum vero infamia vel hinc magis eluceſcet, quod in Divinationibus Cicero ſcribit, in Perſis augurari magos, & divinare, congregarique in fano commentandi cauſa, atque inter ſe colloquendi. Et quod gravius multo eſt, in lib. de Sacrificio & Magia Proclus, dum hanc naturalium ſympathiam cognationemque, &, ſi voles, compaſſionem latiſſime demonſtrat, etiam numinum advocatione uti ſolitos magos, per hujuſmodi rerum conſenſum, tradit. Eos quoque multæ idololatriæ occaſionem dediſſe, fabricatos temere ſuperſtitionum & falſæ credulitatis plurima genera, teſtatur Laërtius. Ex quo artis liquet ignominia, quod numinis appellatione prætenta, ad dæmonum inclinans verſutias, impeditiſſimis & ipſa erroribus obretita, minus providos in interitum præcipites rapiat.

§ 17. Sed utinam poſterioribus Magis ea manſiſſet religio, quæ Magorum Perſarum erat, & Ægyptiorum ſacerdotum, & Druidum Galforum! qui nefas eſſe arbitrabantur, ea magiæ ſacra literarum monumentis committere, ne vulgo innoteſcerent. Ita tandem fuiſſet ſperandum, illud prodigioſum diaboli artificium, atque generi humano exitioſum, prorſus interiturum. Quemadmodum & jam Theologis & Medicis quocunque moliminis genere conandum, ut artium hæc pernicioſiſſima, fraudibus plena, è religionis noſtræ ſacris quam longiſſime exulet, & è divinæ Medicinæ caſtris omnino procul exterminetur: quum utranque ſuis fucatis exorciſmis, barbaricarum vocum preculis, obſcurorum nominum recitatione, ſacroſancti eloquii abuſu, ligaturis, periaptis, carminibuſque ad ſalutis & vitæ hominum perniciem conſpurcarit. Sicuti apud Judæos ſecretiorem divinæ legis interpretationem, Cabala nuncupatam, identidem ab ea defœdatam vitiatamque legimus: ut Cabaliſtica ejuſmodi magia, Chriſtum incomparabilia effeciſſe miracula, aſtruere non exhorreſcant perfidi Judæi.

Cabala & magia infami vitiata.

§ 18. Et hodie adhuc titulis, quos præ foribus ſplendidos ſuſpendunt hi magi, ementitis circunferuntur libri ſub nominibus Adæ, Abelis, Enoch (quem diviniorem ante cæteros fuiſſe aſſeruit vetuſtas) item Abrahæ, Aaronis, Danielis ob ſomniorum explicationem,

Libri magici.

Enoch.

Digitized by Google

Antiq. Jud VIII. 2. Vide sequenti l. 5. cap 22. eam de Solomone opinionem scite dilutam.

nem, Solomonis (insigni conjectura ita ex Josepho augurantur sacrilegi, indoctis auribus irrepentes) adhæc Zachariæ Babylonii, Pauli, Honorii, Cypriani, Thomæ, Hieronymi & Eboracensis cujusdam: ut ob speciosa hæc nominum lenocinia magis arrideant, illiciantque & citius fidem sortiantur.

§ 19. Verum acrius intuenti, aperte se prodit horum furciferorum circulatorumque fallax præstigium, & nostro ævo jam pridem confecta sese profitentur ipsa volumina. Joseph quoque Israelis filio, ex peculiari Dei munere vaticinanti, somnia interpretanti, in fratrum ministerium à providentia divina segregato, Christique typum gerenti, eam aspergit maculam Justinus, illum magicas noviſse artes, easque ad Mosen & reliquos perveniſſe scribens. Idem de Mose tradit Plinius, & Tacitus: quem etiam Ægyptium sacerdotem dixêre non valde diligentes (teste Capnione) quidam rerum scriptores, ut Strabo Cosmographiæ lib. XVI. Magum item & fallacem eum appellat Possidonius, & Lysimachus, & Appollonius Molon, & plerique alii, similiter Appion: quos mendacii, ignorantiæ & insaniæ insimulat Josephus multis argumentis.

Justin. lib. 16.

Lib. 30. cap. 1.

Lib. 1. & 2. contra Appionem.

§ 20. Eam labem in primitiva Ecclesia quoque multis Christianis illeverunt gentes, qui tantum differebant à magis, quantum à tenebris lux, à mendacio veritas, ab ima vanitate, summa & sincera pietas. Hos Origenes defendit. Nec sane illud mirum, quum plures ab hæreticis & impostoribus libros sub titulo Servatoris nostri Jesu fuisse editos, non solum Hieronymus in 13. Ezechielis commentario testis sit: sed & Augustinus in 1. de conſ. Euangel. affirmet, fuiste gentiles quosdam temporibus suis, qui jactarent se vidisse & legisse libros aliquot Christi ad Petrum & Paulum, in quibus scripta esset summa totius artis magicæ, ex cujus peritia Christus, dum viveret, tot tantaque miracula edidisset: Quorum insaniam quatuor argumentis eodem in loco breviter refellit.

Ex magis multi haretici prodiere. 1. Timoth. 3. Simon Samarit. magus, haresium seminarium. Abdias episcop. Bab. lib. 1. certam., Apostol.

§ 21. Ex eo magorum collegio etiam ingens hæreticorum numerus in Ecclesiam irrepsit, qui sicut Jannes & Jambres restiterunt Mosi, sic & illi Apostolicæ veritati oblatrarunt. Horum princeps extitit Simon Samaritanus, qui Romæ sub Claudio Cæsare propter hanc rem statua donatus est, cum hac inscriptione: SIMONI SANCTO DEO. Hic tandem velut in aëre volans, à dæmonibus vectus, Petro orante exaltatus dilabitur, miserequeinteriit. Ejus blasphemias prolixe recensent Clemens in Itinerario, Irenæus, Egesippus de Exc.

de Exc. Hieroſolymit. III. 2. Euſebius, Nicephorus Eccleſ. hiſt. II. 27. Ambroſius in Hexaemero, Fulgoſus VIII. II.

§ 22. Menander magus Simoni ſucceſſit, ipſe quoque genere Samarita: neque ſolum ejus expreſſit impietatem, ſed longe ſuperans, majoribus portentis efferebatur, ſeſe Servatorem dictitans ex olympo ad cœlum demiſſum, docebatque nullo pacto angelos ab hominibus vinci aut cogi poſſe, quam artis magicæ diſciplina & baptiſmo, ab eo traditis, ex quibus immortalitate humano generi provenire aſſerebat. Quæ omnia ex libris Irenæi refert Euſebius III. 4.

§ 23. Ex illo Simone tanquam ex hæreſium ſeminario, pullularunt per multas ſucceſſiones, monſtroſi Ophitæ, turpes Gnoſtici, jactantes omnem intelligentiam ſibi datam non cœlitus, ſed à ſpiritu impoſtore & ventriloquo: impii Valentiniani, Cerdoniani, Marcioniſtæ, Montaniani, & multi alii hæretici, propter quæſtus & inanis gloriæ aucupium mentientes adverſus Deum, nec quicquam utilitatis aut beneficiorum conferentes hominibus: at decipientes, & in errorem perniciemque præcipitantes.

§ 24. Huc pertinet famoſiſſimi magi Cynopis hiſtoria, quicum Joanni Evangeliſtæ, juſſu Domitiani in Pathmo inſula, quæ eſt una ex Sporadibus, exulanti, controverſia erat. Exempla quoque leguntur apud Joſephum Antiq. Jud. xx. 6.

Qui magiam infamem poſtea coluere, & funeſtus quorundam interitus.

CAP. IIII.

In Rogerium Bach. ſcribit Joan. Franc. Picus VII. 7. *& contra Patr. Aponenſem ac Albertum* V. 9. *&* VII. 5. *& 7. de Pranot. ſuperſt. vel. & adverſus Indorum Brachmanum & Gymnoſophiſtarum Aethiopum magica.*

SUPERIORUM magorum nugamenta itidem inſulſe ſequuti ſunt, Appion Grammaticus, Julianus apoſtata, Robertus Anglicus apud Helvetios miſere mortuus, Rogerius Bachon, Petrus Aponenſis Conciliator dictus, Albertus Teutonicus, Arnoldus de Villanova, Anſelmus Parmenſis, Picatrix Hiſpanus, vel author libri ad Alfonſum ſub Picatricis nomine, Cecchus Aſculus Florentinus, & plerique alii obſcurioris nominis ſcriptores, deplorati certe ingenii homines. Qui, quum ſe magiam tradere pollicentur, non niſi aut deliramenta quædam, nulla ratione ſubnixa, aut ſuperſtitiones, piis omnibus indignas congeſſerunt.

§ 2. Quorum plures etiam in hac arte florentiſſimos fama mul-ctatos, & quam miſerrime hoc mundo defunctos fuiſſe, ſe partim cognoviſſe, partim teſtantibus fideliſſimis hominibus audiviſſe, aſſerit

VII. 9.

exi-

Digitized by Google

Lib. 2. de verbo mirif.

eximium illud olim Germaniæ decus Joannnes Reuchlinus, linguarum peritiſſimus. Quandoque enim ejuſmodi ſocietatis jure devinctos, vel ancipitibus falſiſve præſtigiis ad mentiendum permotos perdunt dæmones, & judicibus vinciendos, excarnificandos, enecandoſque produnt: vel ipſi tragico aliquo triſtique ſupplicio interemptos abripiunt. Solent tali quidem honore & remuneratione, tenebrarum poteſtates ſuam afficere clientelam.

§ 3. Ita Zoroaſtrem abſumpſerunt flammæ, ac Simonem magum altiſſimus caſus. Zaroes & Arphaxat magos in Perſidis civitatibus ludificantes homines, ipſa hora martyrii Simonis & Judæ apoſtolorum fulguris ictu exuſtos fuiſſe, tradit Abdias Bab. epiſcopus lib. 6. certam. Apoſtol. Sic & Cynopem magorum principem, Joanne euangeliſta orante, fluctus abſorpſiſſe legimus. L. Piſo primo Annalium auctor eſt, Tullum Hoſtilium regem, ex Numæ libris, eodem ſacrificio, quo Jovem cœlo devocare conaretur, quoniam parum rite quædam feciſſet, fulmine ictum. Amphiaraus Argivus vates & augur, cavere ſibi non potuit, quin primo die, quo Thebas veniret, hiatu terræ abſorberetur.

Zaroes & Arphaxat Magi fulgurantium mortui.

Cynops magus a ſtultis. Lib. abſorptus.

Statius in Thebaide.

§ 4. Maxentius Imperator artibus magicis (quibus exercendis erat aptior, quam Imperio) deditus fuit, & mulieres prægnantes interdum ſecuit, aliquando infantum recens natorum viſcera inquiſivit. Quandoque arcanis quibuſdam rationibus dæmones accivit, eorumque reſponſis bellum, quod ſibi à Conſtantino & Lycinio parari ſenſerat, amoliri conatus eſt. At quod hic ſui conatus impii ſortitus eſt autoramentum? Victus aliquot à Conſtantino præliis, cum ſuis tandem in flumine merſus periit, ponte Milvio rupto, quem ſcaphis conjunctis, ut tranſire poſſet, ipſe fecerat, & in proprium apparaverat exitium. Chriſtiani dixere, interitum Maxentii ſimilem fuiſſe Pharaonis pœnæ.

Euſebius. l. 2. 9.

§ 5. Scribit Olaus Magnus 111. 4. de gent. Septent. quod Methotin quidam arte magica inſignis, excellentem fictæ dignitatis, vel potius divinitatis opinionem ſibi aſſumens, ſimplicium animos præſtigioſæ artis fama ſeductos, ad præſtigioſa libamenta ſibi pendenda adduxerit. Hic, cum eſſet ſummus deorum pontifex, ſacrificia ceremoniaſque ita diſtinxit & ordinavit, ut diſcretus ſuperum cuique cultus & libatio obſervaretur, aſſerens deorum offenſas communibus ſacrificiis aut permixtis ceremoniis expiari non poſſe. Tandem ſceleribus ejus detectis, concurſu populi occiditur:

Methotin. magus occiditur.

Digitized by

tur: occiſuſque peſtifera cadaveris ſui contagione plurimos perimens, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, quemadmodum vanitatis ipſius meruerant præſtigiæ.

§ 6. Et ejuſdem libri cap. 18. hæc narrat: Colebatur etiam inter alia Aquilonis numina, magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude, quam ſingulari ſuperſtitione, divinitatis opinionem & cultum ſibi in gente curioſa vendicans. Is, ſiquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum aſſecutus, adeo armorum & præſtigiarum uſu clarus evaſit, ut ad trajicienda maria oſſe, quod diris carminibus obſignaviſſet, navigii loco uteretur: nec ſegnius eo, quam celerrimo velorum ventorumque uſu, præjecta aquarum impedimenta ſuperaret. Tandemque ut divinitas ejus oſtenderetur eſſe mortalis, ab æmulis ſuis truculentiſſima morte eſt interemptus. *Hollerus magus trucidatur.*

§ 7. Præterea Oddonem, Danicum piratam maximum, tradit abſque carina altum peerraſſe mare, & hoſtilia ſæpe navigia concitatis carmine procellis evertiſſe, ac poſtremo peritiore hoſte circumventum, gurgite ſubmerſum eſſe, qui marinos vortices præſtigioſis carminibus olim calcare conſuevit. *Oddo magus ſubmergitur.*

§ 8. Joannes Fauſtus ex Kundling oppidulo oriundus, Cracoviæ magiam, ubi olim docebatur palam, didicit, eamque paucis annis ante quadrageſimum ſupra ſeſquimilleſimum, cum multorum admiratione, mendaciis & fraude multifaria in diverſis Germaniæ locis exercuit. Inani jactantia & pollicitationibus nihil non potuit. Exemplo uno artem ea conditione Lectori oſtendam, ut ſe non imitaturum, mihi prius fidem faciat. Hic ſceleris ergo captus Batoburgi in Moſæ ripa ad Geldriæ fines, barone Hermanno abſente, mitius ab ejus ſacellano D. Joanne Dorſtenio tractabatur, quod huic viro bono, nec callido, plurium rerum cognitionem arteſque varias polliceretur. Hinc & tamdiu vinum, quo Fauſtus unice afficiebatur, prompſit ille, donec vas evacuaretur. Quod ubi Fauſtus intelligeret, atque Graviam ſibi abeundem eſſe, ut raderetur barba, diceret alter: vinum is, ſi adhuc curaret, artem denuo promittit ſingularem, qua citra novaculæ uſum, tolleretur barba. Conditione accepta, arſenico confricari eam citra ullam præparationis mentionem jubet. Adhibita illinitione, tanta ſucceſſit inflammatio, ut non modo pili, ſed & pellis cum carne exureretur. Cum ſtomacho idem ille mihi facinus hoc non ſemel re- *Fauſtus magus famoſus.*

Digitized by Google

censuit. Alius mihi non incognitus, barba nigra, reliqua facie subobscura, & melancholiam attestante (spleneticus etenim erat) quum Faustum accederet, incunctanter hic ait: Profecto te sororium meum esse existimabam, pedibus tuis mox observatis, num longæ & incurvæ in iis prominerent unguiæ: ita hunc dæmoni assimilans, quem ad se ingredi arbitraretur, eundemque affinem appellare consuevit. Hic tandem in pago ducatus Wirtenbergici inventus fuit juxta lectum mortuus inversa facie, & domo præcedenti nocte media, quassata, ut fertur.

§ 9. Ludimoderator apud Gosslarienses ex Fausti magi, vel verius infausti mali doctrina instructus, modum, quo carminibus in vitro coerceretur Satan, didicit. Ut itaque impediretur à nemine, die quodam in sylvam abiit: ubi in magica execratione aberranti apparuit dæmon horrenda admodum forma, oculis flammeis, naribus ad cornu bubuli morem intortis, oblongis dentibus, aprinis non dissimilibus, genis felem referentibus, & in universum terribilis. Hoc idolo terrefactus hic prosternitur, jacetque horas aliquot semimortuus. Tandem respiranti non nihil, atque ad civitatis portas progredienti, quidam familiares obvii, vultus mutati, palloriſque causam rogant. Hic tremens & velut furibundus obmutuit, domumque ductus horrendos edere sonos, & prorsus insanire cœpit. Anno tandem exacto fari denuo incipit, & ea specie sibi dæmonem apparuisse narrat. Cœnæ vero Dominicæ communionem ubi tum celebrasset, tertio post die se Deo commendans, calamitosæ huic vitæ valedixit.

§ 10. Quidam item magus in pago, vix ab Jhena oppido dimidium miliare, medicinam fecit: litesque inter hunc & vicinum fabrum lignarium orta, hic alterum conviciis acerbioribus irritavit. Post menses aliquot periculoso afficitur morbo faber, priusque offensæ veniam precatus, magi opem implorat: qui dissimulata injuria, jubet ægrotum in potione uti radice, cui à Veste nomen est (sic legitur) cum aliis venenatis herbis. Ea bibita tam atrocibus exercetur cruciatibus indies magis ac magis auctis, ut tandem cum morte vitam commutarit. Homicidii accusatur magus à fabri conjuge & consanguineis. Causa vero ad magistratum Jhenensem delata, vinculis ille coercetur: & quæstionibus subditus rem omnem confitetur; ac in primis, quod vindictæ studio fabrum perdidisset. Subjungens, artem se edoctum fuisse à vetula non procul ab

cul ab Hercinia ſylva degente. Item dæmonem ſibi ſemper præſto fuiſſe, commonefacientem inſpirantemque, quid conſilii tam abſentibus quam præſentibus præſtari oporteret. Quare palo affixus, Vulcano conſecratur.

§ 11. Alloquutum ſe plurimos aſſeverat Joa. Franc. Picus, qui vana ſpe futurorum deluſi ab apparente ſibi dæmone, per inita pacta vocato, uſqueadeo vexati fuerunt poſtremo, ut optime ſecum putarint actum, ne vitam amiſerint. Alium quoque intellexit ab ejuſdem ſociis adhuc vivis, à dæmone quinquaginta ferme abhinc annis vivum ablatum, nuſquam comparuiſſe, dum curioſo cuidam & male ſano principi Trojæ oppugnationem repræſentare, quaſi in ſcena, pollicitus eſſet, Achillemque & Hectorem introducere præliantes.

De Pranot. ſuperſt. lv. 2.

Magus vivus a diabolo ablatus.

§ 12. Comes item Matiſconenſis, magicæ factionis, hora prandii coram multis Baronibus & militibus abreptus fuiſſe à dæmonibus legitur, ac ter circum civitatem Matiſconenſem velociſſime vectus cunctis videntibus, atque ter miſerabiliter exclamaſſe, Succurrite cives, ſuccurrite: unde tota civitas fuit commota, atque ille factus perpetuus dæmonum comes, ut fuſius docet Hugo Cluniacenſis.

§ 13. Recenti adhuc memoria, Anno 1530, ſacerdoti in cryſtallo theſauros Noribergæ oſtenderat dæmon. Hos cum loco perfoſſo ante urbem quæreret ſacerdos, adhibito amico ſpectatore, & jam in ſpecu arcam vidiſſet, atque ad eam cubantem canem atrum, ingreſſus ſacerdos in ſpecum, opprimitur interficiturque, ruente cacumine, & ſpecum rurſus complente.

Sacerdos in cryſtallo theſaurus oſtenditur à dæmone, & ab eodem opprimitur in ſpecu.

§ 14. Saltzburgi incantator jactabat, ſe omnes in vicinia ad miliare ſerpentes poſſe in unam perducere foveam, & interimere. Quod cum tentaret, tandem antiquus & ingens proſerpit ſerpens. Quem quum carmine in foveam compellere niteretur, ille exiliens, incantatorem velut cingulum amplectitur, trahitque in foveam, & enecat. Hæc magiæ hujus ſtipendia, hi ſimulatæ fructus amicitiæ, hæ ementitæ phialæ, annuli, carceres, ficti compedes, & vefana pernicioſaque ludibria.

A ſerpente magnetizatur.

§ 15. Recte igitur ac pie Petrus Lombardus ait: Dæmonum ſcientia & virtute exercentur artes magicæ, quibus tamen tam poteſtas quam ſcientia à Deo data eſt vel ad fallendum fallaces, ſicut Ægyptios: & etiam in ipſos magos data eſt, ut eorundem ſpirituum

Sententiarum. II. diſt. 7.

Digitized by Google

opratione viderentur admirandi, à quibus erant damnandi: vel ad monendum fideles, ne tale quid facere pro magno desiderent: vel ad exercendum seu probandum justorum patientiam. Nec putandum est, dæmonibus hanc rerum visibilium materiam ad nutum servire: sed Deo potius, à quo hæc potestas datur.

De libris quibusdam magicis.

CAP. V.

PRÆTEREA non eximios tantum viros, sanctos patriarchas & Dei angelos tam sceleratorum execrandorumque dogmatum jactant authores, hi magi: verum etiam libros à Raziele & Raphaele, Adæ & Tobiæ angelis, traditos ostentare non erubescunt, ut hoc fuco suam pulchre adornent Empusam. Hi vero libri, ut & superiores, penitus introspicienti præceptorum canonem, rituum modum, verborum consuetudinem, characterum genus, barbarum constructionis ordinem, indoctam phrasim, sententiarum vim, res insulsas, manifeste sese produnt, & inscriptiones esse adulterinas suppositiasque, nec nisi summas impostoras eos continere, ac non ita pridem ex unius conspirationis volutabro cunctos nostra ætate scaturiisse, minimeque Chaldæorum & Hebræorum linguam vetustatemque resipere: nec duplicem Ægyptiorum characterem, unum in sacris, alterum in profanis agnoscere, commonstrant. Interim tamen à pernicio sissimis abominationum architectis veræ sapientiæ ignaris fabricatos esse ex gentilitiis quibusdam observationibus, nostræ religionis ceremoniis, veluti ex insidiis, ut circumveniant citius, studio immixtis insertisque multis ignotis nominibus & signaculis, ut stupori terrorique sint rudioribus, simplicibus & incautis, mentis sanæ dubitet nemo.

Cap. 3. Libri magici.

§ 2. Optimo jure his annumeretur abominabilis libellus nuper in lucem ab impio homine emissus, tributusque Henr. Corn. Agrippæ, meo olim hospiti & præceptori honorando, ultra annos quadraginta jam mortuo, ut hinc falso ejus manibus jam inscribi sperem, sub titulo quarti libri de Occulta philosophia, seu de ceremoniis magicis: qui insuper clavus librorum trium de occulta philosophia, omniumque magicarum operationum jactatur. Sed

Quartus liber de occulta philosophia impius. Cardanus lib. 18. de subtil. alio titulo ejus libri meminit.

Parturiunt montes, generatur ridiculus mus:

meræ sunt nugæ, & scopæ dissolutæ, ut nihil ex eo certi constituere queas, etiamsi hujus vanitatis studiosissimus singula, quo jubet author.

Digitized by Google

thor ordine,induſtrie proſequaris,inchoeſque ex figura mundi,collectis literis ab ortu corporis planetæ ſecundum ſucceſſionem ſignorum per ſingulos gradus, atque ex ſingulis gradibus ab ipſo planeta aſpectis , facta projectione à gradu aſcendentis , ut ille proponit, & fuſius nugaciuſque docet.

§ 3. Idem dictum volo de tabulis, per quas malorum ſpirituum nomina extrahuntur : & de calculatione,quam Ægyptiis literis tradidiſſe Triſmegiſtus dicitur. qui etiam omnium primus extitiſſe fertur , qui de nominibus ſpirituum eliciendis tractarit. Fabrica quoque exquiſita in hoc libello ſubſequitur de characteribus bonorum & malorum ſpirituum: quos tamen ita effictos eſſe ad deceptionem, nec iis quicquam ineſſe virium , quilibet ſanæ indolis haud difficulter judicabit. Accedit & tabula , per quam figuræ quædam malorum ſpirituum familiares, & imagines inveniuntur , ſub quarum forma invocantibus occurrere & comparere illi ſolent : item formæ familiares ſpiritibus Saturni, Jovis, Martis, Solis , Veneris, Mercurii, Lunæ. Pentacula deſcribuntur quoque tanquam figura quædam ſacra , à malis eventibus nos præſervantia , & ad malorum dæmonum conſtrictionem & exterminationem adjuvantia : malos etiam ſpiritus allicientia, nobiſque conciliantia, quæ ex characteribus,picturis, nominibus bonorum ſpirituum varie componuntur , quibus abominabilis,imo blaſphemus ſacræ Scripturæ adhibetur abuſus.

§ 4. Inter reliquas preces , rogatur etiam malus ſpiritus ad cogendos homines, cujus nomen ſimiliter inſeritur. Fitque hoc, ſi ad malum tendit operatio,ut ad vindictam,pœnam vel deſtructionem. Præterea, ſi quis verſiculus in Pſalmis, vel aliqua parte literarum ſacrarum , deſiderio noſtro congruus habetur , ille orationibus immiſcetur : & poſt orationem ad Deum,quandoque oratio convertitur ad exequutorem illum , qui miniſter in præcedenti oratione optatur,ſive unus ſit,ſive plures: ſive angelus,vel ſtella,vel anima,vel ex Heroum numero aliquis.

§ 5. Subſequuntur & variæ conſecrationes rerum aliarum,tum libri , per quem malorum dæmonum miniſterio plurimum quidam utuntur, cui ſpiritus inſcripti proclivem obedientiam ſacro quodam ſuo juramento voverunt. Hic poſt conſecrationem conſervatur religioſe, ne extra inſtitutum aperiatur. Fumi certe & anicularum deliramenta.

§ 6. Idem ſentiendum de invocatione bonorum ſpirituum ibi

descripta, ubi post deliria multa, recitatur genibus flexis Psalmus, Beati immaculati in via, cum divinis & angelicis nominibus: eoque finito surgit actor,& incipit ab Oriente in Occidentem continuo vortice intra consecratum circulum circuire,donec vertigine correptus humi in circulo procumbat. Ubi quiescens statim in ec tasin rapitur, in qua is se prodit, qui cuncta anunciabit.

§ 7. Sic & oracula per insomnia redduntur, si post alia ex præscripto administrata, lectum ingrediatur actor cogitatu illi rei inhærente, quam cognoscere desiderat, eoque indormiat modo. Hisce somniis haud dubie insinuat se diabolus, quando res imaginationi cogitationique tam valide impressæ adhuc in organis imaginationi inservientibus hærent.

§ 8. Quæ etiam in mali spiritus invocatione requirantur, eadem religione prosequitur. Ubi adhibentur quoque consecratæ res, necessariæ tam ad defensionem invocantis & sociorum ejus, quam etiam ad vincula & constrictionem spirituum: quales sunt sacræ chartæ, laminæ, picturæ, pentacula, gladii, sceptra, vestes, ex materia & colore convenienti. Apponuntur & sedilia pro spiritibus, qui quoque invocati ad potum & esum invitantur.

§ 9. Inde pestilentissimus subjungitur libellus,Heptameron inscriptus, sive elementa Magica Petri de Abano: quem, ut reliquos id genus omnes, inter lectionis rejectæ libros, Vulcano cum primis consecrare decet. In eo circulus & ejus compositio describitur,item nomina horarum & angelorũ eis præsidentium,barbara nimis,quemadmodum & angelorum quatuor anni temporum nomenclaturæ: consecrationes quoque & benedictiones circuli ac suffumigiorum, exorcismus ignis cui superponuntur fumigia, vestis & pentaculum factum die & hora Mercurii, crescente luna, in charta, membrana scilicet hœdi, ubi prius super illo dicta fuerit missa Spiritus sancti,& aspersa baptismatis aqua.

Elementa Magica Petri de Abano.

Usus missæ & aquæ baptismatis

§ 10. Succedit modus operationis, exorcismus spirituum aëreorum impius, oratio ad Deum blasphema, in quatuor mundi partibus recitanda in circulo, deinde visiones & apparitiones virtute exorcismi excitatæ, cum invocatione horrenda exorcistæ: nomina item angelorum absurda diei Dominici, & ejus conjuratio, ut & singulorum totius septimanæ dierum.

§ 11. Occasione hujus libri Agrippæ ascripti, silentio involvi diutius ob veritatis prærogativam non patiar, quod in diversis aliquot

Agrippa à calumnia vindicatur.

Digitized by

quot ſcriptoribus legerim, diabolum forma canis ad extremum Agrippæ halitum comitem ipſi fuiſſe, & poſtea neſcio quibus modis evanuiſſe. Satis equidem mirari hic nequeo, tantæ exiſtimationis viros tam inſulſe aliquando loqui, ſentire & ſcribere ex inaniſſimo vulgi rumore. Canem hunc nigrum mediocris ſtaturæ, Gallico nomine Monſieur [quod Dominum ſonat] nuncupatum, novi ego, ſi quis alius, familiariſſime, quem nimirum non raro, ubi Agrippam ſectarer, loro ex pilis concinnato alligatum duxi: at vere naturalis erat canis maſculus, cui alias fœmellam fere colore & reliqua corporis conſtitutione ſimilem, quam Gallice Madamoſelle [Dominam] appellabat, me præſente, adjunxit. *Jovius in Elog. & ex hoc Andreas Hondorff in libro Exemplorum German. & plerique alii.*

§ 12. Cauſam autem huic falſæ opinioni dediſſe opinor, partim quod canem hunc pueriliter nimis amaret [ut ſunt quorundam hominum mores] oſcularetur plerumque, aliquando & à latere hunc ſibi admoveret in menſa, quemadmodum & in eodem ſimul lecto ſub lodice noctu pateretur, ubi conjugem Mechlinienſem Bonnæ repudiaſſet anno triceſimo quinto ſupra ſeſquimilleſimum: velut & in muſæo, ubi inter ſupellectilem chartaceam, certe inſignem, perpetuus erat Agrippa, atque in ejus menſa Agrippæ & mihi in ſtudiis communi, inter utrunque ſemper jaceret hic canis. Partim adhæc, quod, licet in dicto hypocauſto inter chartas continuo deliteſceret meus herus, nec toto octiduo vix ſemel prodiret, quicquid tamen in diverſis regionibus ageretur, fere norat. Hoc alii imprudentiores, huic cani, ut dæmoni, dum adeſſem, acceptum ferebant. Sed revera à doctiſſimis quibuſque viris ad illum undequaque ſcribebatur quotidie. Anno ſupradicto Bonna Lugdunum profectus, capitur à rege Franciſco, quod liberius nonnihil in ipſius matrem alias ſcripſiſſet: ſed quorundam interceſſione liberatus, Gratianopoli in Delphinatu poſt aliquot menſes in Domino obdormiit. Tum ego Lutetiæ Pariſiorum agebam.

§ 13. In hoc catalogo recenſendus libellus Arbatel de magia veterum, inſcriptus, magicæ impietatis plenus, uti conſtat ex aphoriſmo 16. 17. 21. 24. 25. 27. & alibi, ſecus licet ſplendide polliceatur in fronte, nimirum Pneumaticam magiam veterum tum magorum populi Dei, tum magorum gentium, pro illuſtratione gloriæ & philanthropias Dei.

De Joan-

Digitized by Google

De Joanne Trithemio, ejusque libro Steganographia inscripto.

CAP. VI.

In epist. ad Germanum Ganaium Reg consiliar Trubemius. Steganographia Trithemii.

STEGANOGRAPHIÆ Joannis Trithemii abbatis Spanheimensis, in hæc verba meminit Carolus Bovillus: Ad Trithemium diverti, quem reperi magum, nulla philosophiæ parte insignem. Ejus Steganographiam evolvi velitatim nonnullorum capitum perlegens initia. Vix horas duas librum in manibus habui: abjeci enim eum illico, quod terrere cœperant me tantæ adjurationes, ac tam barbara atque insolita spirituum (ne forte dicam dæmonum) nomina. Universa vero hujusmodi nomina [quoad videre visus sum] ignotæ linguæ sunt. Aut enim Arabica, aut Hebraica, aut Chaldaica, aut Græca: Latina pauca, aut ferme nulla. Innumeri autem sunt characteres, quibus adjurationes singulæ notantur.

§ 2. Quod in epistola ad Boscium Trithemius scribit, verba esse plana, lucida, sine omni literarum aut vocabulorum transpositione, ita ut omnes legant & intelligant: secretum tamen illius qualecunque erit, manere ignotum: hactenus vera loquutus sit. Nam in tota hujusmodi Steganographia passim sanctissimas ac piissimas orationes inserit, quæ ad amicum epistolarum loco mittantur: re autem vera lachrymæ sunt crocodili. Id enim mihi facere videtur, quod D. Dionysius in epistola ad Sosipatrum de Apollophane sentit. Divinis adversus Deum nefarie utitur, ac per mundanam inanemque sapientiam, divinam sapientiam evacuare molitur. Quod autem sine adjutorio spirituum omnia pollicetur se facturum, recte (ut ait Daniel) in caput suum mendacia confingit: manetque puto angelus Dei bonus, ut secet eum medium, dissolvatque fœdus iniquum, quod cum nocentibus angelis iniisse ac sanxisse, palam ex ipso opere declaratur.

Daniel. 13.

Ordo Steganographia.

§ 3. Porro, si rite memini, hunc ipsum in Steganographia illa ordinem servat. In primis spirituum ipsorum nomina digerit: hinc eorum adjurationes disponit, ac singulorum characteres subscribit: postremo figuras distinguit, è quibus pro adjurationibus singulis apta spirituum nomina, quoties necessitas ingruerit, depromere atque elicere liceat. Partitur autem in hujusmodi figuris, spiritus ipsos in quatuor Imperatores, Duces, Comites & Servos. Imperatores vero totius orbis esse tantum duodecim, quotquot & venti à philosophis esse traduntur. Ex his quoque quatuor designat præcipuos.

Digitized by Google

puos, Orientis, Meridiei, & Occidentis & Septentrionis: quos, ut magnos, Imperatores appellat. Sub quolibet Imperatore ſtatuit Duces, puto trigenos aut quadrigenos. Sub Ducibus ſingulis rurſus Comites, majore numero: & Servos ſub Comitibus innumeros.

§ 4. Hoc igitur pacto, ad artis ſuæ effectum convertitur. Cum vult diſſito amico ſua aperire conſilia, (hæc enim vocat ſecreta) ſcribit epiſtolæ loco orationem quandam miræ ſanctitatis & devotionis fuco affectatam, eamque charactere cujuſpiam duodecim Imperatorum imprimit, & ad amicum, qui (ut ait) noverit artem, mittit. Exceptam igitur chartam aperit is amicus: & in calce epiſtolæ, characterem inprimis cujuſnam ſit Imperatoris, attendit. Si eſt Orientis princeps, verſus ad Orientem, literas in eam cœli plagam patentes expandit, requiritque confeſtim ex ſuis libris, quibus adjurationibus princeps ille cogatur, ut ſuorum quempiam ſubditorum ad ſe mittat. Elicit autem adjurationes duas, ac primam quidem ſuper patentes adhuc literas: ſpectanſque in auroram profert. Qua rite prolata, mittit ilico Imperator ille quendam ſuorum aut Ducum aut Comitum aut Servorum, qui protinus advolans, ſit viro eminus viſibilis, velut nebula aut caligo in aëre pendula. Ubi deinde ſecundæ conjurationis verba explevit, ſpiritus ille propius accedit, cominuſque ad ejus aures expetita amici ſecreta propalat & nunciat.

§ 5. Sunt autem (quod ſentiam) adjurationes ipſæ haud continua oratio, ſed aggregatio quædam nominum ipſorum ſpirituum ad varium quendam magicæ artis modum ordinatorum, ſuntque hujuſmodi nomina (ut dixi) omnia ferme ignota, velut Arabica, &c. Memini item me in ipſius opere ira legiſſe: Hi autem ſpiritus perniciosiſſimi ſunt, & nequam. Odio quam maxime habent ucem, tenebras diligunt. Forti adjuratione opus eſt, ut ad neceſſaria noſtra cogantur. Quod ſi in his adjurandis territus, pauxillum trepidaveris, aut in explenda adjuratione (ſive vocabuli omiſſione, ſive ſeriei immutatione) aberraveris, te ilico necabunt.

§ 6. Hos igitur tam in vindictam paratos, quis adeo erit mente captus, ut bonos clementesque ſpiritus eſſe probet? Vidi in eo Opere adjurationes nonnullas, quas vocat potentes, quibus poſſit unuſquiſque, qui aſſidue cupit ſpirituum uti miniſterio, alligare apud ſe ſpiritum, ac cogere, ut in ejus domo maneat ſemper, eique in cunctis famuletur. Cæterum in ſemotiſſimo, ut ait, à turba loco is

Digitized by Google

ſpiritus locandus eſt, ne temere ad ſe ingredientes necet, &c. Satis ſuperque me feciſſe videor, ſi tibi hæc expoſui, quibus liquidius & viri, & artis, quam pollicetur, fuci, ne dicam mendacia, tibi pateſcant. Hactenus Bovillus.

§ 7. Quem tamen mendacii & impietatis accuſat Trithemius, ſe purgans in Præfatione libri Polygraphiæ ad Maximilianum Imperatorem. Librorum Steganographiæ partem ſcriptam cum figuris & ſpirituum nominibus apud Henr. Corn. Agrippam felicis memoriæ, ego ipſe olim legi, atque eo inſcio exſcripſi.

§ 8. Studio in argumentis famoſorum quorundam librorum deſcribendis longior fui, ut iis cognitis promptius de reliquis ejus farinæ blaſphemiis cenſeatur.

§ 9. Hic diſciplinæ & artis fons, origo & firmamenta, ac ſacrilegi negocii methodus: cujus tamen vi obedire manes, cogi numina, turbari ſidera, elementa ſervire, ejuſque inexpugnabili poteſtate & cæca numinum coactorum violentia, ſtupenda ſupra naturam ſe opera perficere, ſibi perſuadent, jactantque in ſinu ridentes, bis certe miſeri homines. quod vani teſtantur exitus, & poſt immenſa laborioſaque ſtudia fruſtrati eventus. Præſtigias oſtentant, non miracula: quæ non Dei aſſiſtentia, ſed permiſſione ob hominum incredulitatem, & dæmonum pactione ſortiuntur effectum.

Magiæ artes quædam.

§ 10. Hujus ſcholæ artes jactantur, ars Almadel, ars Notoria, ars Bulaphiæ, ars Artephii, ars Paulina, ars Revelationum, & ſimilia impietatis monſtra plura, neutiquam toleranda: quæ hoc ipſo ſunt magis exitialia, quo indoctis apparent diviniora.

Incantationum varii modi.

CAPUT VII.

INCANTATIONUM vero diverſi adm odum omnibus ſeculis extiterunt modi, quorum unus alio crebrior, hoc vel illo tempore fuit, atque hiſce vel aliis locis celebrior. Huc refer univerſum illud præſtigiarũ genus & illuſionum, quibus malefici hi, qui ſe honeſtiori Magorũ nomine appellari malunt, phantaſmata phaſmataque edunt, multa miracula fraudulenter oſtentantes, plerunque Goeticis incantamentis, conjurationibus ineptis, illicitis gentilitiis ſacrificiis, imprecationibus, mentione divinorum nominum, recitatione verborum ſacrorum aut barbarorum, ſive adhibito quocunque murmure:

Digitized by Google

mure: nonnunquam plantis, animalibus, eorumque partibus, præter rem vel superstitiose vel dolose admotis: interdum etiam certis suffumigiis, luminibus, colliriis, [illegible] seu alligationibus & suspensionibus: insuper metallis, aut arte fabrefactis corporibus, simulachris, imagunculis, annulis, sigillis: characteribus hoc vel illo modo usurpatis, quibus admirandas rebus imprimi vires commentantur: item speculis, & similibus hujus magicæ artis monstris organisque.

§ 2. Quibus licet interdum aliquid virtutis naturalis inesse potest, tamen ut plurimum ad eorum constructionem aut usum adhibentur nefanda vel sacra Dei oracula, voces sive sententiæ, vel blasphema vocum diabolicarum deblateratio. A quibus vim omnem manare propagarique in hæc media, ac ab iisdem pendere confidunt, dæmonio interea colludente cooperanteque, imo rem omnem Dei permissu, ob magi impietatem & astantium incredulitatem expediente, quam elusus incantator alioqui frustra machinaretur. Hoc equidem ad omnes horum hominum mirificas, naturalisque potentiæ cursum & modum exuperantes actiones, semel hic dictum responsumque volo.

In actionibus illa magorum natura cursum superantibus dæmon operatur, Dei permissu, ob magi impietatem, & astantium incredulitatem.

§ 3. Enimvero eousque horum hominum animos satanicæ hujus professionis æstrum pervasit, ut creditum sit, id genus impostoris dæmoniacis omnino perfici quæ requiruntur, aut naturis rerum vel novas indui vires, vel priores adimi, infirmari aut vegetari, sive naturæ cursum mutari, fulmina cieri, tonitrua, ventos, pluvias inopinato concitari vel sedari, serpentes fetitate violentiaque exui, bestias indomitas coërceri, ferrum rumpi, morbos infligi & curari, manes ac umbras evocari, & [ut Apulejus ait] animas agiles reverti, pigrumque mare colligari, & nova corpora creari. Nec portentosas eas res enumerare hic lubet, quas cum Coracesia, Callicia, Menaide, Conrinthade, Aproxi, à Pythagora celebratis herbarum nominibus, ad hoc certe aptis, si non excogitatis, ut sono terreant: & cum Democriti Chirocineta, Agloaphotide, Marmaritide, Achemenide [qua in hostium aciem conjecta, trepidare agmen, & terga dare; scribit Plinius] Hippophanade, Adamantide, Cynocephalæa Appionis, similibusque terrificis plantarum monstris, apud magos usurpatis, & jam singulari Dei bonitate in hominum utilitatem memoriæ excussis, penitusque abolitis, quandoque prorsus sublatas volet Deus.

Lib. XXIV. 17. & 111. 2.

Digitized by Google

§ 4. Immenſus ſiquidem eſt harum fallacium actionum & rerum numerus, quas latere præſtat. Saltem incautos nimiſque credulos præmoniſſe utile eſt, ne impie huc quoque attractis divinis nominibus, vel ſacræ Scripturæ verbis inique contortis fallantur, ſeducanturque, quemadmodum hactenus factum animadvertimus: ut hoc nomine, quo graviſſime delinquitur, ſe purgent excuſentque, quod nimirum nomina ſacroſancta invocent, verbumque Dei commiſceant in hoc opificio diabolico, ubi ſcelere horribili ſanctiſſimum Dei nomen profanatur, atque abuſu abominando Scriptura conſpurcatur divina.

§ 5. Et quanquam iniquis impiiſque his rationibus dæmones ſe accerſere, aut iis imperare poſſe, maleferiati hi homines glorioſius jactent, & ad horum illicita murmura nutumque illi obedire videantur, quaſi obſtricti compulſique: interim tamen ſuos hos dominos & imperatores, ſibi magis devinctos ſervileſque habent, ut quibuſcunque dæmonum ſpectris, larvis aut propoſitis imaginum dolis ſeu ludificantibus formis, fidem adhibere cogantur: unde tamen ipſis nunquam uſqueadeo multum commodi ſperandum, niſi quod ſibi hac ratione magis placeant, alioſque in admirationem pertrahant, tanquam rerum non vulgarium aut curioſarum periti. Interim ab his cogi ſe ſimulant dæmones: quanquam venire optent, teſte Porphyrio, ut ſuis deinde alios præſtigiis irretiant.

Lib. 1. de abditis rerum cauſ.

§ 6. Sic quendam ſe vidiſſe Joannes Fernelius ſcribit, vi verborum ſpectra varia in ſpeculum derivare, quæ illic, quæcunque imperaret, mox aut ſcriptò aut veris imaginibus, ut ille ait, ita dilucide exprimerent, ut prompte & facile ab aſſidentibus omnia internoſcerentur: Audiebantur quidem verba ſacra, ſed obſcœnis nominibus ſpurce contaminata. cujuſmodi ſunt elementorum poteſtas, horrenda quædam & inaudita principum nomina, qui Orientis, Occidentis, Auſtri, Aquiloniſque regionibus imperent. Hæc ille.

§ 7. Etſi vero hujuſmodi formæ & literæ appareant, à præſtigiatore mendaciique parente noſtris oculis objectæ: non tamen non debent eſſe præſtigioſæ, mendaceſque vel mendaciis involutæ, ut mercedem requiſitam dignamque curioſo hominum ſtudio reponat liberaliter, naturæ ſuæ immemor nunquam.

§ 8. Incantamentorum etiam peculiares modos apud Septentrionales obſervatos, his verbis deſcribit Olaus Magnus: Inter Bothmicos

Digitized by Google

thnicos h ominesSeptentrionis paſſim reperiebantur malefici ac magi, tanquam in proprio loco,qui per ſummam ludificandorum oculorum peritiam ſuos alienoſque vultus variis rerum imaginibus adumbrare noverant, fallacibuſque formis veros obſcurare conſpectus. Nec ſolum pugiles, verum etiam fœminæ & teneræ virgines pro voto ſuo larvas livido ſqualore terribiles, facieſque adulterino pallore diſtinctas, ab aëris teneritudine mutuari conſueverunt: & rurſus ablegato nubilę inumbrationis vapore,prętentas ori tenebras ſudis perſpicuitate diſcutere. Tantamque vim carminibus eorum adfuiſſe conſtat, ut rem remotiſſime poſitam, & quantalibet nodorum conſertione perplexam,è longinquo ſoli ſibi conſpicuam ad contactum evocare poſſe viderentur. Talibuſque præſtigiis id ipſum hoc modo demonſtrant. *Hiſt. de gent. Septent. III. 19. Incantationum modi apud Septentrionales.*

Saxo Grammat. Hiſtor. Dan. VII. init.

§ 9. Scire cupientes ſtatum amicorum aut inimicorum, longinquo terrarũ ſpacio, quingentorum vel mille miliarium inde diſtantium, Lapponem ſeu Finnonem hujus rei peritum, dato munere, lineæ ſcilicet veſtis aut arcus, rogant ut experiatur, ubinam fuerint & quid agant amici vel inimici. Quocirca conclave ingreditur, uno comite uxoreque contentus, ranam æneam aut ſerpentem malleo ſuper incudem præſcriptis ictibus concutit, carminumque murmure hinc inde revolvit: continuoqûe cadens in ecſtaſin rapitur, jacetque brevi tempore ut mortuus. Interea diligentiſſime à prædicto comite, ne quodvis vivens culex aut muſca, vel aliud animal eum contingat, cuſtoditur. Carminum namque potentia ſpiritus ejus malo dæmone ductore à longinquis ſigna (annulum vel cultellum) in teſtimonium expeditæ legationis ſeu commiſſionis reportat. Illicoque reſurgens,eadem ſigna cum cæteris circumſtantiis conductori ſuo declarat.

§ 10. Idem de Ventis venalibus, l. III. 18. illud miraculum tradit:Solebant aliquando Finni inter alios gentilitatis errores, negotiatoribus in eorum littoribus, contraria ventorum tempeſtate impeditis, ventum venalem exhibere: mercedeque oblata tres nodos magicos, non Caſſioticosloro co nſtrictos, eiſdem reddere: eo ſervato moderamine, ut ubi primum diſſolviſſent, ventos habere placidos: ubi alterum, vehementiores: at ubi tertium laxaſſent,ita ſævas tempeſtates ſe paſſuros, ut nec oculo extra proram in evitandis ſcopulis, nec pede in navi ad vela deprimenda, aut in puppi pro clavo dirigendo, integris viribus potirentur. His addit Olaus: In- *Venti venales.*

Digitized by Google

sana certe sunt documenta, quæ nostra excogitavit credulitas, ut acrius torqueremur. Utinam faceſſeret à mentibus hominum tale figmentum: quod esse falsum, & nullius momenti, etiam à majoribus est ostensum.

§ 11. Sed hæc gens Aquilonaris, arte hac post susceptam Christianæ religionis confessionem, legis inhibitione, nunqnam visa est uti palam: nec aliõs eam, nisi cum vitæ discrimine, docuit. Multa alia ejusmodi maleficorum opera enarrat Olaus impudenter satis, in ejusdem libri capitibus diversis, quæ profecto non semper fidem merentur: proinde in iis recensendis brevior esse voluĩ. Ventos tamen ita magis sedari, testatur Herodotus quoque lib. 7. de præfectis Xerxis: quod ii triduana tempestate quadringentas naves amisere, donec quarto die magi incisiones faciendo, & veneficiis incantando, ventum Thetidi & Nereidibus sacrificando, tempestatem compescuerunt: sive eadem tempestas aliter cessarit. Sic & Ephesii notulis quibusdam & vocibus magicis utentes, in omni negotio victores evadere putabantur.

Revisus.

Li. 1. de Asino aureo.

§ 12. Interjiciatur hic Apuleji commentum, cujus hæc sunt verba: Athenis, proxime & ante Pœcilem porticum, isto gemino obtutu circulatorem aspexi equestrem, spatham præacutam mucrone infesto devorasse: ac mox eundem invitamento exiguæ stipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viscera condidisse, & ecce pone lanceæ ferrum, qua bacillum inversi teli ad occipitium per inguen subit, puer in mollitiem decorus insurgit, inque flexibus tortuosis, enervam & exossam saltationem explicat, cum omnium, qui aderamus admiratione: diceres Dei medici baculo, quod ramulis semi amputatis nodosum gerit, serpentem generosum lubricis amplexibus inhærere.

Ritus incantationum Artephii. De varietate xvi. 91. Pastes Indificator magicus. Sic & Numa Pompilius, teste Guidone Bitur.

§ 13. His adde varios incantationum ritus cultoris magicæ stultitiæ maximi Artephii, à Cardano enarratos: ut hinc non solum dolosos, sed & mente captos esse ejusmodi magos, quis jure censeat. Adhæc, à Græcorum plerisque, literis proditum est, fuisse Pasetem quendam, inter magicæ vanitatis consectatores primæ notæ, qui carminum potentia refertissimum repente convivium hospitibus discubituris præmonstrare consueverit: idque, cum libuit, mox evanuisse rursus, ut nihil omnino apparatum videretur, discumbentibus omnibus fame & siti elusis. Si quid precio comparasset, id agebat, ut erogati nummi in venditorum loculis apparerent, illis interim ludifi-

Digitized by Google

ludificatis. Unde proverbium, Paſetis ſemiobulus.

§ 14. Simile quid paſſum eſſe Menippum Lycium machinatione ſponſæ, literarum monumentis traditum invenitur, in nuptiis: ubi aurea ſupellex & imaginarium argentum, velut fumus effluxere, adminiſtri & coqui ac reliqua familia increpata evanuit. Accium Nævium Tarquinio Priſco rege & multis aliis præſentibus cotem novacula per incantamenta diviſiſſe, fertur.

Menippus Lycius deluſus à ſua ſponſa. Philoſt. apud Volaterr. in vita Apollonii. Cic. 1. de Divinat. Plin. ca. 6. de viris illuſtrib. Volaterr. Anthrop. XIII. 1. Aqua cribro hauſta. Lib. 28. cap. 2. Val. Max. li. 8. cap. 1. In Apologet. adverſus gentes cap. 22.

§ 15. Tucciam virginem Veſtalem inceſti criminis ream Romæ, cum precatione certa aquam cribro hauſiſſe, anno, urbis 609, commemorat Plinius. Hujus & Tertullianus meminit in hæc verba: Quid ego de cæteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ ſpiritalis ediſſeram? phantaſmata Caſtorum (qui ſcilicet toties Romæ victorias nunciarunt) & aquam cribro geſtatam, & navem cingulo promotam (à Claudia Veſtali) & barbam tactu irrufatam? ut & numina lapides crederentur, & Deus verus non crederetur.

§ 16. L. Domitio ture quondam revertenti, juvenes gemini auguſtiore forma ex occurſu imperaſſe traduntur, nunciaret Senatui ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat, atque in fidem veritatis adeo permulſiſſe malas, ut è nigro rutilum, ætique ſimilem capillum redderent: unde Ænobarborum cognomen. Suetonius. Habet etiam hoc hominum genus ſuos modos, quibus vinum vel butyrum & id genus alia, numerata prius pecunia, ex locis diſſitis, Satanæ opera adferri jubet. Tales aliquot inſignes noſtro ævo novit Germania.

Ænobarborum cognomen unde.

§ 17. Magos adhæc ipſos, quibuſcum dæmon colludit, non eſt mirum quandoque vel transferri ſubito, vel ita apparere: quum pleroſque dæmonum vexationibus obnoxios, vel eorum ludibriis deditos, tranſvehi nonnunquam alio ſciamus. Sic Pythagoram uno momemto & in Thuriis & in Metapontiis fuiſſe, Apollonium adhæc è Smyrna celerrime Epheſum verbo dicto translatum eſſe, ferunt hiſtoriæ. Tam autem verum eſt, eodem momento illud effectum fuiſſe, quam certa ea hiſtoria, qua traditur, Ambroſium eadem hora Mediolani fuiſſe & Turonis in Martini exequiis. Ejuſdem fidei erit, quod literarum monumentis commiſſum legitur de Joanne Teutonico Halberſtadii ſacerdote Metropolitano, mago inſigni, hunc nimirum artis ſuæ magicæ potentia, ipſa nocte Nativitatis Domini tribus locis celebraſſe miſſam, Halberſtadii unam, alteram Moguntiæ, tertiam Coloniæ, anno 1271.

Magi & dæmoniaci transferuntur interdum.

§ 18. Præ-

Digitized by Google

§ 18. Præſtigiator quidam magicus Magdæburgi equulum in theatro frequenti per circulum tranſilientem oſtentabat certa ſtipe: in fabulæ exitu paucam ſe apud mortales collegiſſe pecuniam queſtus, ſe in cœlum conſcendere velle ait. Hinc in ſublimi ejecto fune, conſequitur in altum equulus: præſtigiator quaſi eum cauda retenturus, quoque aſcendit: cujus uxor maritum apprehendens aſſectatur, itidem ancilla, ut viderentur aſcenſu contiguo velut concatenati, ſimul aëra petere. Hæc dum populus ad ſtuporem ſpectaret, cuidam civi eo forte declinanti, quærentique quidnam rerum ibi ageretur? reſponſum eſt, circulatorem cum equulo in aëra conſcendere. Hic ſe ſtatim vidiſſe eum in vico ad diverſorium abeuntem aſſeveravit. Illuſos itaque ſe ubi animadverterent ſpectatores, diſceſſerunt. Porro univerſam ejuſmodi quavis arte comparatam dæmonum neceſſitudinem, cunctamque earum deluſionum rationem, peſtiferam fraudem eſſe, in extremum hominum exitium introductam, neminem inficiari decet.

Præſtigiator magicus in aëra cum equulo conſcendere videtur.

Magorum Pharaonis actiones præſtigioſæ.

CAPUT. VIII.

CÆTERUM ut omnium obtutui hæc magorum fabula & poteſtas, vel potius ludibria magis pateant, penitiuſque cognoſcantur, agite oculis non deluſis contemplemur, ſolertique indagine inveſtigemus magorum vel maleficorum Pharaonis conatus, opera & potentiam: ſic & illis ſatisfiet, qui, cum deceptarum menteque læſarum quarundam mulierculārum fit mentio, confeſtim ad voluntarios Pharaonis magos confugiunt, quaſi eadem utrorumque ſit profeſſio: quam longe lateque differre ſentio.

Exod. 7. Veritas tranſformationis in opere Moſis.

§ 2. In manu Moſis, electi omnipotentis Dei ad Pharaonem legati, virga revera in vivum, Dei verbo, transformatur draconem. Quo argumento ſe, à Deo cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, conditore unico (cujus quippe ſolius eſt creare, & res vere tranſmutare) miſſum eſſe teſtatur. Quod autem idipſum à Pharaonis Magis, carminibus factum dicit Scriptura, rem altius introſpiciens, non eandem quæ à Moſe vere oſtenſa eſt, metamorphoſim intelliget: ſed ſaltem draconis præſtigioſam formam, obtutibus regiis offuſam apparuiſſe. Quare etiam mendax draconis magicæ vanitatis facies, in præſtigii revelationem, à vero Moſis dracone devorabatur: ut mendacium à veritate abſorbetur vinciturque.

Præſtigia magorum Pharaonis.

§ 3. Propte-

§ 3. Propterea, Josepho teste, Moses inquit: Jam declarabo manifeste, non esse hæc præstigias veritatis specie parum cautis imponentes: sed ipsissimam Dei virtutem, argumentum omnipotentis illius voluntatis apud incredulos futuram. & cum dicto virgam in terram mittit, jubens ut fiat draco. Quæ mox dicto parens, Ægyptiorum virgas, quæ draconum specie reptabant, unam post aliam aggressa, omnes ad unam devoravit. Enimvero si verus extitit magorum draco, dæmonis ope ex virga ita transformatum esse oportuit. Ineptam autem prorsus esse, ut in vivam bestiam transmutari queat, virgæ materiem, cuivis liquido constat. Quemadmodum creare etiam ex nihilo, vel rem in multo dissimillimam, aut etiam contrariam pro suo arbitrio vere transfundere essentiam, penes diabolum est minime. *Antiq. Judaic. 11. 5.*

§ 4. Corpoream materiam non subjici potentiæ dæmonis, quantum ad transmutationem ipsius ad formam, confirmat Augustinus: Non est putandum, inquiens, istis trangressoribus angelis ad nutum servire hanc rerum visibilium materiem, sed soli Deo. Fatendum tamen, dæmones etiam celeritate incredibili, quibusdam rebus emotis, serpentes, dracones, vel quid aliud earum loco subjicere posse. Magi signa videbantur potius facere, quam faciebant, ait Clemens. & Berno: Sæpe ipse dæmon ludificat hominum mentes, ut videre videantur, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt. Recte item Jamblichus de Mysteriis: Quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta, nullam habent actionis & essentiæ veritatem. Ejusmodi namque finis est magicæ artis, non facere simpliciter, sed usque ad apparentiam imaginamenta porrigere, quorum mox nec vola (quod dicitur) nec vestigium apparet. *August. 3. Trinit.* *Li. 3. Recog. De cons. divinat. dæmon.*

§ 5. Eodem censendum modo de reliquis signis: quod nimirum Moses elevans manum, virga ferierit fluminis aquam coram Pharaone & servis ejus, quæ tota mutata est in sanguinem: mortuisque piscibus tantus extitit fœtor fluminis, ut Ægyptii de ejus aqua bibere non possent, totaque Ægyptus sanguine redundaret. Idem suis incantationibus Ægyptiorum magi effecerunt, à quibus plerique omnes Ægyptii, idololatræ & idonea Satanæ organa pendebant: quorum oculis cujuscunque coloris aut imaginis spectrum fraudulenter offerre, Dei permissu, dæmonio facile erat, ut cor illud Pharaonis (quod Deus præviderat fore, ut induraretur) justo Dei judicio, majori occallescceret duritie, meritamque tandem illeret pœnam. *Aqua in sanguinem mutata.*

Digitized by Google

§ 6. Magorum autem fuisse præstigias facinus illud, vel hinc palam est, quod unicus ille Ægypti fluvius Nilus in sanguinem conversus erat, ejusque pisces computruerant opera Mosis servi Dei. Nec ulla præterea erat reliqua universæ Ægypti aqua non tincta: ut Ægyptii omnes undique circum flumen aquam effodere cogerentur, quam biberent. Unde proculdubio colligendum, magos tantummodo pauculæ aquæ antea in vase conservatæ, vel effossæ, rubicundam præstigiosæ faciem ostendisse suis carminibus vel fascino, ut Scriptura testatur: hoc est, ludificante dæmonum operatione.

§ 7. Hi etenim agitatis ad hanc delusionem commodis humoribus, spiritum opticum vel visualem quibuscunque imaginibus imbuere queunt: quemadmodum plerisque melancholicis usu venire observamus. Sic in hypochymatis vel suffusionis oculorum initio ex humoris affluxu ad visus organa veluti pusillos culices obversari intelligimus, interdum quasi lucentia quædam corpuscula, plerunque veluti caliginosa se oculis offerre, nonnullis tanquam lanarum filamenta & aranearum telas apparere, quibusdam circa lucernas circulos videri. plerisque item regio morbo laborantibus, propter suffusam bilem omnia lutea & flavescentia sese ostendere apparet: atque hæc fiunt magis vel minus, hac vel illa forma, secundum humorum & spirituum visoriorum constitutionem, quemadmodum naturæ peritis cognitum & perspectum est.

Rana Ægyptia. § 8. Quid aliud dicendum de ranis ex Ægypti fluminibus eductis, quibus terra cooperta est, Aarone ex Dei mandato manu virgam in fluvios & lacus prorendente? Magorum ranas solummodo
Exod. 8. fuisse eadem ratione mere imaginarias, hinc luce meridiana clarius evadit, quod tantam ranarum colluviem eos creare oportuisset, mu-
Genes. 1. nus Deo omnino peculiare, nec ulli unquam creaturæ, multo minus Satanæ ejusve clientelæ concessum. Singularis hæc Dei ab ini-
Creare solius Dei est. tio fuit & manet prærogativa, qua neminem dignatus est.

§ 9. Præterea si veras in terram ex aqua magi produxissent ranas, utique & reducere universum hoc ranarum genus eadem arte potuissent. Proclivius etenim multo fuit, vivas in nativum naturalemque suum locum, fluvium nimirum & lacus repellere, quam in domos, penetralia, cubicula, cubilia, furnos, cellas, locabisce animalibus aliena, immo adversissima, primum eas non apparentes excire, ubi illis moriendum est: quam in aquis, ut designato his vivario, libere victitent: aut saltem vitam illis adimere, quibus donasse vide-

Digitized by Google

videbantur, facillimum fuiſſet. Vel quam ſortitos credemus magos nocendi aut perficiendi potentiam, ſi ne ranas quidem lædere, aut carminibus, quibus eductæ putabantur, tantum abigere valuerunt? Hoc uſque adeo nequiverunt, ut Pharao rex poſito priore ſupercilio, coactus fuerit ſuos adverſarios Aaronem & Moſem hortari, ut Deum pro depellendis à ſe ſuoque populo ranis deprecarentur. Quod etiam ita factum eſt, definitoque die ranæ ſunt exterminatæ à domibus: iiſque mortuis in cumulum coacervatis, fœtebat regio.

§ 10. Sic Pharaonem etiam invitum Domino Deo incomparabili honorem deferre oportuit: quemadmodum & ipſos magos, penes quos ea poteſtas minime fuit. Nam quum Deo non amplius præſtigias permittente, cyniphes vel pediculos, tum homines tum beſtias infeſtantes producere, Aaronem & Moſem imitati, nequicquam tentaſſent: coram Pharaone confeſſi ſunt, Digitus Dei eſt hic, quaſi dicerent: Digitus vel potentia Dei eſt, quæ vere progignit & condit ex pulvere, vel etiam nihilo, quicquid pro ſuo arbitratu vult, & quando illi placitum eſt. Id vero, quod à nobis effectum vidiſti, Satanæ digitus eſt, qui nihil unquam revera procreare, ſed phantaſticam ſolum rerum imaginem doloſe oſtentare poteſt. Quare nos ejus clientes, miniſtrorum ipſius omnipotentis Dei veritatem imitati ſumus, præſtigiis quibus te ac tuum populum hactenus illuſimus, Deo vero ob tuam incredulitatem & cordis duritiem connivente. At ceſſat jam illa permiſſionis hora, ut non amplius Satanæ ludibriis ſuperſit locus, ſed Dei viventis veritati teſtimonium perhibere cogamur.

§ 11. Ita Dei manum jam agnoſcunt, qui ei antea ſuis impoſturis derogarunt. Dei gloriam prædicant, qui eam ſuis fucis prius obſcuraruntNec poſtea vivum uſque adeo glorificaſſent Deum, niſi antea impediti, fruſtra ſuam tentaſſent artem. Nec Deo tam juſta puniendi contumaces occaſio fuiſſet reliqua, niſi prius ad præſtigias conniviſſet: deinde impediiſſet, quo ſe ſuamque potentiam notam faceret, oſtenderetque illam longe eſſe aliam, ac veluti ex diametro pugnantem cum ea, quam Ægyptii idololatræ & magi in veri Dei contemptum hactenus adeo venerati eſſent. Juſtinus Martyr in explicationibus quæſtionum Chriſtianis propoſitarum quæſt. 26. aſſerit, magorum Pharaonis miracula non fuiſſe vera, ſed ſpectantium faſcinatione oculorum opera dæmonum. Hos Ægyptios incantatores Jannem & Jambrem fuiſſe, Pharaonem vero hunc Cenchreem Ægyptium regem, ſcribit Fulgoſus VIII. c. II. 1. Timot. 3.

§ 12. Sed quid pluribus opus? cum ex eo quod Theſſalonicenſibus ſcribit D. Paulus de Antichriſto, permultos ab eo ſignis & prodigiis mendacibus ſeductum iri, haud obſcure colligatur, ea, quæ à magis oſtententur, eſſe ficta. Uti tamen eorum haud improbo interpretationem, qui mendacia dici contendunt, quod homines ad mendacia pelliciant, ut cauſa ex ſuo effectu aut nomen aut ἐπίθετον ſortiri ſolet: ita quoque concedant oportet, ut ψευδοῖς explicemus falſis, admittantque utranque explicationem, quam his verbis affirmat D. Auguſtinus: Mendacia dicuntur ſigna & prodigia, vel quia videbuntur & non erunt, vel quia homines ad mendacia deducent. Quin & Avitus Alcimus epiſcopus Viennenſis, qui claruit ſub Zenone & Anaſtaſio Impp. anno 490. eleganti carmine exprimit, quam tuemur ſententiam, lib. 2. de Peccato origin.

2. Theſſ. 2.

Legifer ut quondam vates ſub rege ſuperbo,
Dum nova monſtraret juſſi miracula ſigni,
Commovit livore magos, ut talia tentent,
Accumulentque ſuas cœlo ferveute ruinas.
Illis ſuppeteret forſan ſi recta poteſtas,
Demere, non etiam feſtinent addere monſtra,
Æmula ſed ſignis tantum, non viribus æqua.

Æmula, inquit, ſignis, non æqua viribus.

§ 13. Non abs re hic etiam Decretorum teſtimonium accivero, in quibus hæc leguntur: Nec mirum de magorum præſtigiis, quorum in tantum prodiêre maleficiorum artes, ut etiam Moſi in illis ſignis reſiſterent, vertentes virgas in dracones, & aquam in ſanguinem. In gentilium etiam libris legitur, quod quædam maga Circe ſocios Vlyſſis mutaverit in beſtias: item de ſacrificio, quod Arcades de ſuo Lycæo immolabant, ex quo quicunque ſumerent, in beſtiarum formas converterentur. Sed hæc omnia magicis præſtigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipſi errores ignorantibus manifeſti fiant, de eorum proprietate atque inventoribus juxta traditionem majorum patrum dicere congruum arbitramur. Magi ſunt, qui vulgo maleſici ob faſcinorum magnitudinem nuncupantur. Hi ſunt, qui permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, &c. Hucuſque decreta.

In 2. parte. cauſ. 26. quæſtion. 5. epiſcopi. Auguſt. de civit. Dei.

Pythia

Digitized by Google

Pythia mulier in Endor, non Samuelem, ſed hujus imagine diaboli ſpectrum excitavit.

CAP. IX.

HINC ut ad mulierem in Endor maleficam, vel Pythonis ſpiritu imprægnatam, meo propoſito objiciendam, confugiatur, per me licet: quum nullum hic æque atque ſacræ Scripturæ teſtimonium admittam. Ea Samuelem excitaſſe legitur, è terra aſcendentem, ſolito corporis habitu & veſtitu, ac futura in Dei manu adhuc poſita prædicentem. Eccleſiaſtici quoque author tradit, ipſius Samuelis hæc acta & vaticinia fuiſſe, quum ait: eum dormiviſſe, regi notum feciſſe finem vitæ ſuæ, & exaltaviſſe vocem ſuam è terra, & vaticinatum eſſe, delendam eſſe impietatem gentium. *1. Sam. 28.* *Eccleſ. 46.*

§ 2. Etſi vero hiſtoriæ circumſtantiæ, & Jeſus Syrach aſſerere videantur, ipſum apparuiſſe Samuelem: penitius tamen rem intuenti oſtendam, non ipſum Samuelem, ſed illius imagine diaboli ſpectrum, Pythiæ fœminæ libenter obſequutum, ut ludificaret, viſum fuiſſe. *A Pythia fœmina non Samuel, ſed hujus imagine ſpectrum diaboli excitur.*

§ 3. Primo diſerte ſeveroque edicto à mortuis quæri veritatem vetuit divina vox, mulcta mortis conſtituta: nec per eos doceri vult vivos, nec ab iis aliquas expectare patefactiones. Non inveniatur in te conſulens mortuos: qui hoc facit, eſt βδέλυγμα Deo ſuo: hoc eſt, res talis, quam odit Deus, abominatur, & in æternam abjicit damnationem. Proinde nos ſuo verbo, in quo ſeſe & voluntatem ſuam expreſſe declaravit, inniti firmiſſime voluit Chriſtus, inquiens: Moſen habent, & prophetas. *A mortuis non quærenda veritas.* *Levit. 19. 20. Deut. 18.* *βδέλυγμα.* *Luc. 16.*

§ 4. Adhæc, piorum animas maleficarum carminibus è deſignata à Deo ſede evocari, & in corpora inhumata compelli, vel falſiſſimum eſt: vel ne in ſinu quidem Abrahæ, loco beatis aſſignato, tutæ exiſtunt eorum animæ, in Domini manu conſervatæ. At Satanam nihil unquam ab hac morte in ſanctorum animas potuiſſe, nec bonos ſpiritus magicis artibus obedire: nec ſecretas ſemel à corporibus & collocatas in definitis ſedibus animas, ſi revocentur, redire, ut Ethnicis perſuaſum erat, confeſſum eſt hactenus: ſed adſciticia ſe illarum imagine oſtentant dæmones. Quocirca non à mortuis ipſis, verum à dæmonibus illorum habitu veſtitis, ψυχομάντεις reſponſa accipiebant: quæ, ſi illi integris & expreſſis mortuorum corporibus cernerentur, νεκυομάντειαι: ſin vero tenues, nebulo- *Magorum carminibus non obediunt beatorum animæ.* *νεκυομάντεια.*

σκιομάντεις. sas & evanidas sibi circumfunderent umbras, σκιομάντεις nuncupabantur. Vere D. Chrysostomus ait: Non anima defuncti est, quæ dicit, Anima talis ego sum: sed dæmon, qui hæc, ut homines decipiat, sic confingit. Ibidem: Animæ sunt in loco certo, & expectant judicium, neque se inde possunt commovere.

§ 5. Antea quoque Samuel plus minus biennio mortuus fuerat: & ejus corpus si non omnino computruerat, tamen ita deformatum fuisse certum est; ut eximia illa specie viva, qua antea innotuerat, & qua se nunc denuo fictus hic sistit Samuel, apparere nequiverit. Neque etiam deorum magnificentiam referre potuisse cadaverosum corpus, quilibet novit: quum tamen deos è terra ascendere, se contueri affirmaret divinatrix. multo minus quivit loqui & vaticinari iste Samuel.

§ 6. Quorsum etiam Samuelis piissimi vatis tamdiu sepulti corpus, pallium consuetum eodem momento, ex impiæ fascinatricis mulierculæ imperio incorruptum assumpsisset, quod in sepulchrum secum non assumpsit, nec eo amiciebatur mortuus? Hoc autem sanctissimi viri spectrum ostentare, facile fuisse illi, inficias ire nolo, 2. Cor. 11. qui se in lucis angelum transformat, cumprimis apud impium regem, tum perditam Satanæ servulam.

§ 7. Deinde cum ipsa historia paulo ante testetur, Deum contumaci & abjecto regi ipsum consulenti, responsa dare noluisse, vel per viventes prophetas aut sacerdotes, vel per somnia: multo minus per divinum vatem ex morte suscitatum, quem nec vivum audire voluit Saul, vel per angelum è cœlis missum, respondit regi, quem in furore suo omnino repudiarat. Quo etiam nomine motus Saul, Pythiam divinatricem professionis ergo, publico edicto juxta Dei voluntatem ex Israele exulantem, furtive vero latentem, iniqua ratione consulere statuit: quasi indignabundi animi institutum fuisset,

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Ideo non potuit non odisse & execrari hoc factum Deus, & justo judicio deploratam illusione dæmoniaca Saulis impietatem contra suum & ipsius præceptum, contra etiam conscientiæ testimonium designatam punire, ut in præfracti Saulis mentem Satanæ fascinum merito permiserit. Nec novum aut inauditum hoc est, ubi quos pertinacis impietatis homines esse prævidet, præscitque, magis solet excæcare, indurare, spiritui mendacii relinquere, & in reprobam

bam tradere mentem. Exemplo sit Pharaonis invicta pertinacia, fides mendacibus spiritibus data, & extrema inde punitio. *Exod. 7. 8. 9. 10. 11. 14.*

§ 8. Quod porro historia commemorat, Samuelem senem pallium indutum indigne tulisse, quod è sua quiete excitus esset, atque eum Sauli regi loquutum vaticinatumque fuisse: hinc non convincitur, verum extitisse Samuelem hoc spectrum. Quoniam diabolo, spiritui mille artifici, non sit difficile quamcumque formam mentiri, quidvis fingere, simulare, & de futuris jam antea vaticinio patefactis prædicere: maxime vero, de quibus manifesta præludia, & eventus minime dubii indicia in foribus fere videbantur. Nec ignoravit Satan, certissima esse, quæ Sauli vaticinatus fuerat vir Dei Samuel. Ideo à Samuele antea prædicta repetit, potuitque non temere conjecturam facere ex apparatu hostium magnifico & instructis copiis, item ex dictis, factis & circumstantiis reliquis belli præsentis, quam sortem ineo conflictu assequeretur Saul: potissimum cum ipsum à Deo abjectum, nec resipiscentem, & adversus Dei mandatum postremo Pythiam vatem diaboli mancipium consulentem, in sua haberet potestate, atque pro suo impellere nutu, & præsentis prælii objicere posset exitio. Ideoque Saulem mortuum testatur Scriptura in transgressione sua, qua prævaricatus erat contra Dominum: nempe contra Domini verbum, quod non custodivit, & quod Pythonem consuluit interrogando, neque requisivit Dominum: ob hoc interfecit eum, translato regno ad Davidem filium Isai. *1. Par. 10.*

§ 9. Porro si Jesu Syrach testimonium urgeatur, quanquam (Hieronymo teste) illi ab Ecclesia non concedatur authoritas dogmata confirmandi Ecclesiastica, nec rerum earundem controversias dirimendi: hæc tamen quoque addere libet, ne pia hujus libri doctrina elevari putetur, Jesum Syrach solummodo ex primo Samuelis libro historiam proponere: quod factum est, simplici enarrare oratione, quemadmodum legitur, ut ad avitæ virtutis æmulationem posteros invitaret, provocaretque: Samuelis item laudes succincte recensere: minime differere voluisse, verane an ficta fuerit Samuelis apparitio. *Jesu Syrach authoritas.*

§ 10. Inter Hebræorum autem Rabbinos quanquam pauci aliter sentiant, tamen Pythonum opus esse, fere omnes censent: & nihil aliud præter præstigias, vanitatem, mendacium & deceptionem. Samuelem intelligunt spiritum Pythonicum, qui induerat *Illusionem fuisse Samuelis apparitionem, censent Hebræi.*

Samue-

Samuelis ſpeciem: item Samuelem viſum eſſe dicere Sauli. Mulier videbat Samuelem, neque tamen audiebat eum alloquentem Saulem: ſicuti nec Saul videbat Samuelem, hoc eſt, illuſionem illam diabolicam, quæ videbatur illi Samuel. Sunt inter eos, qui hæc omnia mulieris putant arte conficta, quæ ex certis conjecturis ſic deluſerit Saulem. Kimchi contra adverſarios ſic arguit: Si Deus ſuſcitavit Samuelem, ut futurum eventum indicaret Sauli: cur eventum illum non magis revelavit per ſomnia aut per prophetas, aut per ſacerdotum oracula, quam per maleficam mulierem? Saadia vero, & Ajas, quod ipſa mulier, cum præter ſolitum morem miranda videret, ſtupefacta, cœperit magna clamare voce, hanc veram fuiſſe viſionem, non quidem mulieris arte, ſed Dei virtute apparentem, falſo exiſtimarunt.

De vero Samuele non evocato à divinatrice, Patrum quorundam ſententiæ.

CAP. X.

Quæſt. 27. item part. 2. cauſ. 26. quæſt. 5. Nec mirum

CÆTERUM, ut huic noſtræ ſententiæ roboris aliquid accreſat, audi argutiſſimi ſanctioris Theologiæ cenſorem Auguſtinum, lib. Quæſtionum veteris & novi Taſtamenti: Indignum facinus æſtimo, inquit, ſi ſecundum verba hiſtoriæ commendetur aſſenſus. Quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur vir & nativitate ſanctus, & vitæ operibus juſtus? aut, ſi non attractus eſt, conſenſit: quod utrumque de viro juſto credere abſurdum eſt. Si enim invitus adductus eſt, nullum ſuffragium habet juſtitia: ſi autem voluntarius, amiſit meritum ſpirituale, quod poſitus in carne quæſiverat: quod valde abſurdum eſt, quia hinc qui juſtus recedit, permanet juſtus. Porro autem hoc eſt præſtigium Satanæ, quo ut plurimos fallat, etiam in poteſtate ſe habere juſtos confingit.

2. Cor. 11. § 2. Quod Apoſtolus inter cætera ait: Ipſe Satanas transfigurat ſe in angelum lucis. Ut enim errorem faceret, in quo & ipſe gloriaretur, in habitu viri juſti & nomine ſe ſubornavit: ut nihil proficere ſpem, quam prædicabant Dei cultoribus, mentiretur, quando hinc exeuntes juſtos finxit in ſua eſſe poteſtate. Sed hoc quoſdam fallit, quod de morte Saul & filiorum ejus non ſit mentitus: quaſi magnum ſit diabolo, ante diem, occaſum corporis prævidere, quum ſigna ſoleant quædam apparere morituris, quippe à quibus Dei protectio

Digitized by Google

rectio amota videtur. quanto magis diabolus, quem angelica majestate sublimem prophetica oracula fuisse testantur; de cujus magnitudine Apostolus ait: An ignoratis altitudinem Satanæ? Quid mirum ergo, si imminentem prope mortem potuit prævidere, cum hoc sit, unde fallit, & se in Dei potestate vult ad orari?

§ 3. Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hæc se contulit, quæ damnaverat. Sed si quis propter historiam, ut ea, quæ verbis expressa sunt, putet non prætermittenda, ne ratio historiæ inanis sit: recte faciet quidem, si tamen minime istud ad veri rapiat rationem, sed ad visum & intellectum. Saul namque reprobus factus, poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saulis & habitum Samuelis descripsit, ea, quæ dicta & visa sunt, exprimens: prætermittens, si vera, an falsa sint. Quid enim ait? Audiens in quo habitu esset excitatus, intellexit (inquit) hunc esse Samuelem. Quid intellexerit, retulit; & quia non bene intellexit, contra Scripturam alium adoravit quam Deum: & putans Samuelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanas. Hoc enim nititur, ut adoretur quasi Deus. 1. Reg. 28. *Idem scribit Rabanus ad Benasum abbat. in epist.*

§ 4. Si enim vere illi Samuel apparuisset, non utique vir justus, permisisset se adorari, qui prædicaverat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum ardore gehennæ, Cras mecum eris? His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodit improvidus Satanas: quia & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuelis, contra legem: & virum peccatis pressum, quum magna distantia peccatorum & justorum sit, cum Samuele justissimo futurum mentitus est. Verum potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. Ad eum enim transmigravit, quem adoravit.

§ 5. Idem ad Simplicianum, ubi ultro citroque quæstionem de excitato Samuele agit asser, tandem ait: Quanquam in hoc facto potest esse alius facilior intellectus, & expeditior exitus, non ut vere spiritum Samuelis excitatum à requie sua credamus, sed aliquod phantasma & imaginariam illusionem, diaboli machinationibus factam: quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia solent imagines rerum earum nominibus, quarum imagines sunt, appellari. Quis enim, qui hominem pictum dubitet vocare *Li. 2. quæst. 3. Eadem fere ad Dulcitium, quæst. 6. & in libello de cura pro mortuis agenda.*

Digitized by Google

hominem? quandoquidem & ſingulorum quorumcunque picturam cum aſpicimus, propria quæque nomina incunctanter adhibemus: veluti cum intuentes tabulam aut parietem, dicimus, Ille Cicero eſt, ille Saluſtius, &c. quum aliud nihil ſint, quam pictæ imagines.

§ 6. Et paulo poſt: Si vero liquido conſtat, nominibus earum rerum, quarum imagines ſunt, eaſdem imagines appellari: non mirum eſt, quod Scriptura dicit Samuelem viſum, etiamſi forte ima-
2. Cor. 11. go Samuelis viſa apparuit, machinamento ejus, qui transfigurat ſe velut in angelum lucis, & miniſtros ſuos velut miniſtros juſtitiæ. Jam vero, ſi illud movet, quomodo à maligno ſpiritu Sauli vera prædicta ſint: poteſt & illud mirum videri, quomodo dæmones
Matth. 8. agnoverint Chriſtum, quem Judæi non agnoſcebant.

§ 7. Cum enim vult Deus etiam per infimos & infernos ſpiritus aliquem vera agnoſcere, temporalia duntaxat, atque ad iſtam mortalitatem pertinentia: facile eſt, & non incongruum, ut omnipotens & juſtus, ad eorum pœnam, quibus iſta prædicantur, ut malum, quod eis impendet, antequam veniat prænoſcendo patiantur, occulto apparatu myſteriorum ſuorum, etiam ſpiritibus talibus aliquid divinationis impertiat: ut quod audiunt ab angelis, prænuncient hominibus. Tantum autem audiunt, quantum omnium Do-
Act. 16. minus atque moderator vel jubet, vel ſinit. Unde etiam ſpiritus Pythonicus in Actibus Apoſtolorum atteſtatur Paulo apoſtolo, & euangeliſta eſſe conatur. Miſcent tamen iſti fallacias ſuas: & verum, quod noſſe potuerint, non docendi magis, quam decipiendi fine prænunciant. Et forte hoc eſt, quod quum illa imago Samuelis, Saulem prædiceret moriturum, dixit etiam ſecum futurum: quod utique falſum eſt, &c. Idem lib. 2. de Doctrina Chriſtiana, capite 26. ait, Samuelem hunc fuiſſe imaginem ſacrilegio excitatam. Et autor libri de mirabilibus ſacræ Scripturæ, ſi is ſit Auguſtini, negat verum fuiſſe Samuelem, cap. 11.

§ 8. In recitandis his Auguſtini ſententiis copioſior fui ſtudio, quod haud ita pridem monachum audierim, qui in publica concione ipſius Samuelis ſpiritum verè evocatum fuiſſe, ex Auguſtino defendere conatus ſit. Noſtro huic ſenſui calculum addit Tertullianus, in libro de Anima dicens, Diabolum illuſiſſe & mulieri & Sauli, & illius oculis, hujus vero auribus impoſuiſſe. Juſtinus Martyr in explic. quæſt. 52. dæmonem Samuelis habitu & figura apparuiſſe.

Digitized by Goog

paruiſſe affirmat. Origenes in hiſtoria de Bileamo ait, Bonos ſpiritus non obtemperare carminibus magicis.

De necromantia, quid ſit, & qui ea uſi fuerint.

CAPUT. XI.

NEκρομαντείαν vero, & νεκυομαντείαν, eam vocant, quæ ſacrificiis ſolenni ritu inſtitutis & peractis, atque diris execrationibus ab Orco manes educit, accitoſque de futuris ſciſcitatur: ita Samuelem mulier excitaſſe putatur in Endor. *νεκρομαντείαν.* *νεκυομαντείαν.*

§ 2. Hanc Æneam quoque exercuiſſe traditur, quum in Italiam veniſſet, occiſo Miſeno tubicine. Apud Lucanum quoque Erichthonem maleficam Theſſalam, faſcinatricemque evocaſſe mortuum narratur, qui belli Pharſalici eventum Sexto Pompejo denunciat. Dicitur & Apollonius Romæ verbis occulte pronunciatis, puellam nuptiarum die reſuſcitaſſe, cujus illum nobilem ſcriptorem Philoſtratum teſtem eſſe miror. Idem gloriatur ſe Achillis animam ab inferis evocaſſe, ut corporis ſui molem oſtentaret, & ad interrogata de geſtis in bello Trojano ipſi reſponderet: Non, inquit, ſicut Vlyſſes terram effodiens, agnorum ſanguine manes Achillis eduxi: ſed omnes adhibui preces, quas placandis heroum animabus ſacerdotes Indorum dici jubent. Appion quoque Grammaticus memoriæ prodidit ſe umbram Homeri evocaſſe, ut ab eo percunctaretur, cujas eſſet, & quibus parentibus editus. *Lib. 6. Erichtho maleficæ.* *Philoſtr. lib. 4. in Apollonii vita.* *Herat. lib. 1. Ser. Sat. 8.*

§ 3. Sed eadem eſt ratio, & mera dæmonii ludibria, ſi ea videantur ita acta eſſe: iis enim mire erat expoſita antiquitas, Dei ignara. quemadmodum ea & ad herbarum facultates uſqueadeo fuit attonita, ut ad vitam revocari mortuos herba quapiam crediderit. Sic Xanthus hiſtoricus in primo lib. Hiſtoriarum ſcripſit, occiſum draconis catulum herba quapiam reſuſcitatum, quam magi Balim vocant. Eadem Thilonem, quem draco interfecerat, vitæ reſtitutum: & Juba rex Mauritaniæ, herba itidem in Arabia hominem vitæ redditum eſſe tradit. Hoc autem quum fieri nequeat, illos in lipothymiam vel animi deliquium illapſos, vel alioqui morbo prope victos, admota illa herba vires vel excitante, vel etiam naturæ reſpirantis virtute quaſi revixiſſe fuiſſe viſos, mea eſt ſententia. *Plinius. XXV. 2.* *Balim.*

§ 4. Nec vero ex Iſraelis cœtu hic ſolus deliquit Saul, nec etiam ſoli Ethnici dæmones mortuorum umbris involutos conſuluerunt.

Digitized by Google

Quos, quum nescirent Deum, minus mirum est varias exquirendæ voluntatis divinæ, placandorum numinum, & explorandorum futurorum rationes effinxisse. Sed & in reliquum Dei populum pervasit furor ille, qui etiam usque ad hoc nostrum seculum in quibusdam male sanis perduravit ingeniis. Usitatissimam enim superioribus annis fuisse consuetudinem acciendorum & interrogandorum manium, norunt majores: & hac de re peculiaria & magna volumina fuisse consarcinata, eademque in quibusdam scholis palam proposita, sunt qui meminerunt. Nobis autem cura mandata incumbit, ut omnem consociationem cum dæmoniis & eorum ministris execremur, ne eorum usu polluamur, & oscitantia vel securitate eorum retibus implicemur incauti.

De divinationibus Magicis.

CAPUT. XII.

PORRO titus, quibus commoveri eximo animas, producique illi arbitrabantur, item variarum divinationum magicarum monstrosas species, prodigiososque modos, Satanæ artificio in æternam hominum perniciem dolose confictos, in historiis annotatos, & ab Ethnicis usurpatos, erudite in doctissimis suis Commentariis, de Præcipuis divinationum generibus describit multijugæ lectionis vir CASPAR PEUCERUS. Ubi licet plurima lectu digniſſima, atque huc facientia, comperies: nos tamen & alia non pauca nec observatione indigna sequentibus capitibus proponemus.

§ 2. Et Incantatores quidem, ariolos, aruspices, augures, pythonissas, genesianos, saltores, sortilegos discernit divus Augustinus libro de Natura dæmonum: id quod in Decretis annotatum etiam est 26. q. 3. & 4. c. igitur. Divini autem omnes dicuntur, quum vel inita cum dæmonibus manifesta societate vaticinantur, vel superstitiosis quibusdam artibus, quæ ex occulto cum dæmonibus pacto scaturiunt, mancipati idem efficiunt. Vel sit Divinatio, alicujus rei affirmatio, quæ neque ex causis, neque ex verisimilibus signis est collecta. Ad species veniamus.

Divini.

λεκανομαντία.

§ 3. Λεκανομαντίαν describit Psellus, & eam fuisse in usu apud Assyrios ait: sed & Chaldæis & Ægyptiis familiaris fuit. Ea etiamnum hodie utuntur Turcæ, licet non nihil diverse. In pelvim aqua reple-

Digitized by Google

repletam imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, lapideſque pretioſi characteribus certis ſignati: & poſtquam conſueta eſſent prolata verba, quibus dæmon exciebatur, proponebatur quæſtio. Tum primo quidem ſonitus tenuis abſque voce audiebatur, qui ſignum erat ingredientis dæmonis: poſt aqua inundante, voces exiles ex ea emergebant, quibus ad quæſtionem reſpondebatur: aut opera data exiles admodum, ſic mendacii coargui poſſet dæmonium in his quæ non noverat.

§ 4. Γεωμαντία hoc à priore diſcrepabat, quod non voce, ſed picturis reſponſa expediebat. Collocabantur vaſa vitrea, rotunda, aquis conferta limpidiſſimis, & circum collocabantur accenſi cerei: cumque evocatio dæmonis ſecreto murmure finita, & quæſtio relata eſſet, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ vitra ſtudioſe accurateque intueretur, ac circumſpiceret, rogaretque, imperaret & flagitaret reſponſa. Ea tandem imaginibus aquæ impreſſis, & per vitra pellucida renitentibus, diabolus oſtendebat. γεωμαντία.

§ 5. Κατοπτρομαντεία, ex nitidis terſiſque divinat ſpeculis, in quibus propoſitarum rerum imagines effictæ, redditæve à diabolo fulgent. Ea uſus eſt Didius Julianus imperator: & pleraque Satanæ monitu prævidiſſe, quæ acciderunt, ſcribitur. κατοπτρομαντεία.

§ 6. Κρυσταλλομαντεία, ex cryſtallis fabrefactis atque expolitis, colludente in his diabolo (in pleriſque enim minuta ſpecie alias materiæ alterius conditus deliteſcit) depictas notas atque figuras eventuum ac rerum quæſitarum, quaſi vaticinans ſuis Magis renunciat. κρυσταλλομαντεία.

§ 7. Δακτυλομαντεία appellatur, quando ex annulis ad certos cœli poſitus fabre factis, vel diabolico ritu conſecratis divinant malefici. At, qui vetitis his divinationum dæmoniacarum modis utuntur, nimis impune inter Chriſtiani nominis homines degunt quamplurimi. Ex ſimili officina nuper quidam annulum eadem religione ſacratum heroi obtulit viginti coronatis venum, ejus ſcilicet virtutis, ut felicem conſequeretur eventum in quocunque luſus genere, quamdiu hunc comportaret. Cujus rei ut faceret periculum, aſſumpto annulo luſit, & quidem fortuna annuente, benignaque. Quo ſucceſſu illectus coronatos numerat, reditque ad conſuetæ negociationis exercitium & luſum, ac perdidit duplo plus, quam antea lucrifecerat. Expertus itaque ſe deluſum, annulum infringi jubet. δακτυλομαντεία.

Digitized by Google

ὑδρομαντεία. § 8. ὑδρομαντεία varie usurpabatur. Aqua implebatur cyathus, annulusque filo suspensus ex digito librabatur in aquam: atque sic conceptis verbis postulabatur rei quæsitæ declaratio, vel confirmatio. Si quod proponebatur, verum erat, annulus suo nutu, non impulsus, cyathum feriebat constitutis ictibus. Hanc exercuisse Numam Pompilium, & excitos in aquam deos consuluisse tradunt. Extant & alii ejus modi.

ὀνυχομαντεία. § 9. ὀνυχομαντεία perficiebatur oleo & fuligine in unguem pueri alicujus impolluti illitis, solique obversis. Confici enim ex mixtione olei, fuliginis & radiorum solarium simulachra rerum expetitarum, opinio erat: quæ tamen formabat mille artifex diabolus, ut ex hac mixtura in ungue reddi ac refulgere viderentur.

κοσκινομαντεία. ἀξινομαντεία. § 10. κοσκινομαντεία, & ἀξινομαντεία, ad perstringendos atque detegendos occultos scelerum authores, & res alias obscuras manifestandas, Magi utuntur. Hanc securi perficiunt rotundo palo infixa, aptataque ad normam, & cum præfatione, ordine enumeratis suspectorum nominibus. Ad cujus vero mentionem securis vel levi impulsu se circumagit aut nutat, eum culpæ reum peragunt. Sic apud Homerum produntur proci Penelopes, sed adhibito lapide Gagate, & prunis imposito.

§ 11. Illam administrant cribro forcipi imposito, & forcipe binis tantum apprehenso atque elevato digitis: itidemque adjuratione facta per sex verba, nec sibiipsiis nec aliis intellecta, dies, nues, jeschet, benedœfet, donuina, enitemaus: deinde suspectorum nominibus recitatis, quocunque nominato cibrum vel tremit, vel nutat, vel volutatur, eum reum statuunt. at quam vere, testatur omnis dæmonum veritas. Potuit & ille, qui cribrum in forcipe sustinebat digitis, illud pro suo arbitrio commovere.

κεφαλαιομαντεία. § 12. κεφαλαιομαντεία, asini capite super prunas assato, nescio quibus perficitur ritibus, olim Germanis familiaris.

Ceromantia. 13. κηρομαντεία, cum ceræ liquefactæ, & in aquam distillantis figuræ observabantur, Turcis etiamnum in usu.

ἀεromant. § 14. ἀερομαντεία ex aëris partibus ac motu sumpta, celebratur ab Aristophane in Nubibus.

ἀλφιτομαντ. § 15. ἀλφιτομαντεία describitur à Theocrito in Pharmaceutria: & ἀλδρομαντεία quoque, quę in frumento farinæ commisto considerabatur. τυρομαντεία per caseum fiebat: ἰχθυομαντεία vero per pisces, olim à Tyresia & Polydamante celebrata & usurpata.

τυρομαντεία. ἰχθυομαντεία

§ 16. κατοπ-

§ 16. καπνομαντεία ex fumo capiebatur incenſi ſeminis papaveris, aut ſeſami prunis injecti. καπνομαντ.

§ 17. βοτανομαντεία per herbas inſtituebatur, veluti per ſalviæ folia: φυλλομαντεία, per folia ficî: λιβανομαντεία, per thus. βοτανομαντ. Dion.

§ 18. Δαφνομαντεία per laurum. Nam ex ejus crematæ ſtrepitu futura colligebant: ex fragroſo quidem ſecunda, teſtibus Porphyrio, Euſtathio in Homerum, Tibullo. At laurus bona ſigna dedit: ex Tacito autem adverſa. Unde Propertius: δαφνομαντ. Iliad. 7. Lib. 2. Eleg Lib. 2. Eleg

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Antiphon, Philochorus, Artemon, Serapion Aſcalonites, & ex recentioribus Fulgentius Planciades affirmant, qui lauri frondes ſub pulvinari capiti ſuppoſitas habuerit, vera hunc ſomnia noctu viſurum. Hinc Claudianus inquit, ——*Venturi præſcia laurus.* Quapropter & Apollini deo fatidico ſacra fuit, & hinc Laurus Apollinea, Delphica, Fatidica dicta. Parrhaſius Claud. lib. 2 de rapt. Proſerp. Celius Rodig. lib. 5.

§ 19. Ita fructus arboris cujuſdam apud Canibales invenitur, cucurbitæ minori non abſimilis, oblonga ſive ovali forma, quem maraka & tamaraka nuncupant. Hunc illi, pulpa exempta, granis milii, lapilliſve, aut re ſimili implent, variiſque plumarum generibus ſuperne exornant: deinde inferiori parte pertuſum bacillo adaptant, quem terræ infigunt. Hujuſmodi fructus binos aut ternos in ſingulis tuguriis ſervare magna cum reverentia apud eos moris eſt. Exiſtimant enim, quum hunc fructum manibus pertractant, crepitantemque ob milii grana injecta audiunt, cum ſuo ſe Toupan, id eſt, deo ſermones conferre, atque ab eo quædam reſponſa accipere, ſic à ſuis perſuaſi Paygi. Divinatorum genus hoc eſt, qui ſuffitu herbæ petun & quibuſdam obmurmurationibus, illorum tamaraka divinam facultatem tribuere perhibent. Maraka. Tamaraka.

§ 20. πυρομαντεία, cum cineri digito bacillove res, de qua divinandum eſt, inſcribitur: iſque ſub dio exponitur. quæ enim remanent literæ, non diſſipatæ ventis aut confuſæ cinere, ordine ſuo docere de re quæſita putantur. πυρομαντ.

De ſortilegiis

CAP. XIII.

Κληρομαντεία, Sortilegium. Quod genus duabus de cauſis hic explicare libet. Primo, quod non exoleverit adhuc, ut ſuperiora

Digitized by Google

riora pleraque divinationum genera, ſed & à vulgo & à prudentioribus etiamnum quandoque obſervetur, heu! nimis impie. Secundo, quod videam à nullo ſortilegiorum ſpecies diligenter inveſtigatas, ac diſtincte traditas.

Sortilegi. Li 4 Etym. & habetur 26. q 1. c. Sortilegi & 26. q. 4. c. Igitur genus

§ 2. Iſidorus autem Sortilegos eſſe ſcribit, qui ſub nomine fictæ religionis per quaſdam, quas Sanctorum ſeu Apoſtolorum vocant ſortes, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. Superſtitionis genus, cui dæmon occulte ſæpe colludit. Hinc ſortes variæ, puncta figuræ jactatæ, taxillorum jactus, plumbeæ figuræ in aqua projectæ, in apertum librum repentinus oculorum intuitus, occurſus alicujus ſententiæ ex improviſo, & alia væſana indicia, quæ uno ſortium nomine comprehenduntur.

Sortes.

ἀστραγαλομαντ.

§ 3. Diverſas autem ſpecies, *κληρομαντείας* faciunt: ut *ἀστραγαλομαντείαν*, quæ per talorum jactus fit, & ex numero oblato ſumitur, cum de re numerata, veluti de numero maritorum, uxorum, liberorum, villarum, & aliarum rerum quæritur: aut cum numerus jactus comparatur elogio. Libri enim ejuſmodi elogiorum ſunt omnibus de rebus & negotiis: ex quibus cuilibet aſſignatus eſt ſuus & ſitus taxillorum, & numerus quomodocunque cadentium: qui, cui elogio reſpondere deprehenduntur, id vaticiniũ ac reſponſum ad quæſtionem propoſitam eſſe demonſtrant. Tales libros etiamnum cum figuris & numeris alearum excuſos, Galli plerunque animi cauſa habent.

§ 4. Orta prorſus fuit hæc divinationis ſuperſtitio à Pythagoreis, ut & *ἀριθμομαντεία*. elementis illi literarum certos tribuebant numeros, numeris vim occulti futurique præſagam. Vide Archid. in c. accuſatus. §. ſane, de hæret. lib. 6. & in ſumma confeſſ. in tit. de ſortil. 2. & 3. quæſtionibus Hoſtien. & Ray. in ſumma, eodem tit. Et S. Thom. ſecunda 2. quæſt. 95. in tit. de ſuperſtit. verſ. ad quartum dicendum.

ὀνομαντ.

§ 5. *ὀνομαντεία* ſumitur ex cujuſcunque quærentis nomine, per elementa ſcilicet ejus, eorumque figuras.

ἀλεκτρυομ.

§ 6. Huic quidem perſimilis eſt *ἀλεκτρυομαντεία*, ſed ridiculo mirabilique modo & invento exercetur. Locus enim circumſcriptus in circulum, diſtribuitur per partes vigintiquatuor æquales: in quarum unaquaque, litera Alphabeti ſcribitur, & unicuique literæ granum frumenti imponitur. Inde gallus ad hoc enutritus dimittitur: & obſervantur eæ literæ, quarum ille grana depaſcit. Valens imperator

Digitized by Google

perator cum mire perplexus ac anxius eſſet de Succeſſoris ſui nomine, gallus vatidicus & Alectriomanticus depavit grana impoſita his literis Θ. Ε. Ο. Δ. quibus Theodoſius ſignificabatur. Vide quomodo colludat huic impiæ perſuaſioni dæmon.

ὀφεις

§ 6. *ὀφεοσκοπίαν* ſimilem Hiſtrionum Memphiticorum recenſet Joannes Leo, qui exiguas aviculas capſulæ in abaci formam conſtructæ annexas oſtentant, quæ roſtro ſortium chartulas tam dextri quam ſiniſtri ominis extrahunt. Qui ſortem ſuam ſcire cupit, obulum aviculæ objicit; quem roſtro excipiens, in capſulam defert: deinde progrediens, reſponſi chartulam eodem roſtro profert. Quomodo his quoque nugis dæmon colludat, ac utatur ad ſuperſtitionem animis inculcandam, facile colligitur ex dicto Leone, qui pejus quam in chartula ſorte accepta conſcriptum erat, accidiſſe ſibi poſtea conquetitur.

Li. 8. deſcrip. Afric.

στιχομαντεία

§ 7. Jam ad *στιχομαντείαν*, quæ repentino in librum apertum oculorum intuitu, ex ſententiæ verſuſque ad quæſtionem facientis occurſu ſumitur, modo ad numerum jactarum alearum, modo ſine eo. Et quoniam poëmata pro vaticiniis, ut poetæ pro vatibus habebantur, in iis potiſſimum exercebatur. Hinc & in publicis cauſis Sybillina carmina ita obſervabantur, & inter privatos Græcos Homerica, Latinos vero Virgiliana.

§ 8. Socrates audiens in carcere recitari Achilleum illud apud Homerum.

7. Iliados.

ἡματί κεν τεταρτάτῳ φθιμένῳ ἐείσαιο ἑκοίμῳ:

prædicebat Æſchini ſe poſt triduum moriturum. Alexandro Severo obvenit hic Virgilii verſus,

Tu regere imperio populos Romane memento. *Aneid. 6.*

Valer. lib. 1. cap. 5.

Poſt annos aliquot Imperium adeptus fuit Romanum Brutus: exquirens is ſucceſſum prælii Pharſalici, in hunc Patrocli verſum incidit,

Iliad 16.

ἀλλὰ μεμοῖρ' ὀλοὴ καὶ Λητοῦς ἔκτορος υἱὸς.

Claudio Imperatori obvenit,

Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas: *Aeneid. lib. 6.*

Nec ultra biennium imperavit. Eidem inquirenti de fratre occurrit verſus, qui & Gordiano juniori poſt, ex ſexto Æneidos,

Oſtendunt terris hunc tantum fata. ——

Decem & ſeptem diebus à ſuſcepto Imperio interfectus fuit.

§ 9. Opilius Macrinus, num ad Imperium perventurus eſſet,

Digitized by Google

scire desideramus, in hos incidit Homeri versus,

Ilias 8. Ὁ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέω τάρβησε μαχητὴ,
νῦν γ' ἔβη πλάνητα, χαλεπὸν δ' ἐν γῆρας ἐπαύρῃ.

Sane senex ad imperium pervenit, nec diutius quatuordecim mensibus id retinuit, occisus ab Heliogabalo. Adriano imperatori dubitanti de animo ac amore Trajani erga se, sortes hæ Virgilianæ obvenêre ex sexto Æneidos,

Quis procul ille autem ramis insignis olivæ,
Sacra ferens? nosco crines, incanaque menta
Regis Romani. ——

Post adoptatus à Trajano, successit ei in imperio Romano. Claudius secundus Aureliani imperatoris prædecessor, inquirens de posteritate sua, incidit in illud primi Æneidos libri:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Genus ejus per longam posteritatem fore.

Sortilegia. § 10. Et hæc fere sunt & sortium & sortilegiorum genera. Quæ non solum, à sortibus ex urna capiendis, aut aliunde legendis ita dicta mihi videntur, sed etiam à lectione. Nam & versus sorte oblati legebantur, ut supra demonstravimus: & sortes etiam fuisse acceptas pro syngraphis, aut scriptura Oraculorum, responsorumve, constat ex Delphicis sortibus. Valerius Maximus scribit, legatos ad Delphicum oraculum missos ob exundationem lacus Albani, retulisse sortibus præcipi, ut aquam ejus lacus emissam per agros diffunderent. Et hinc sortilegos dictos existimarem, qui sortes istas ex chartis vel membrana vel cortice legissent. Horatius in arte Poëtica:

Lib. 1. cap. 6.

Sortilegi.

—— *Et divum fatari*
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

§ 11. In his autem omnibus speciebus dæmonem suas artes, suasque præstigias non omittere: sed fere semper adhibere, vel inde constare potest, quod & impiis ritibus fiant, & non nisi ad credulitatem impiam hominibus inculcandam, idolomaniam stabiliendam, & crudelitatem exercendam:

Ovid. 13. Metamorph. —— *Duraque jubem Agamemnonia fortes*
Lumerimus sæve natam mactare Dianæ.

De

De Pythonicis & πυθωνίσσαις.

CAP. XIV.

QUanquam ſupra de Pythonicis nonnihil attigimus, quia tamen ibi nihil explicare voluimus aliud, quam nomina tantum, quibus Sacræ literæ magos appellant infames: hic Pythii vox accuratius nonnihil explicanda prius, ob frequentem ejus uſum, erit, quam longius progrediar.

§ 2. Apollinem vero Pythium quidam dicunt ob nocentiſſimum draconem πύθωνα, in infantia ejus jaculis interemptum. Unde ſpiritus ille, quo afflati futura prædicebant, Pytho vocari cœptus eſt. Aliis Pythium oraculum ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id eſt, à ſciſcitando ſortitum nomen putatur, quod de futuris occultiſq; & ignotis conſulebatur. Ab oraculo autem oppidum, cui alioquin Delphorum nomen erat, πύθων: & Apollo, quem hominis ſpecie ex ſolido auro conflatum, in templo venerabantur, ac præſidere loco fingebant, Pythii nomen adeptus eſt. *Pytho unde, & Pythium oraculum.*

§ 3. Mulierem quæ cum habitu dæmonem excipiebat, atque ipſius incitatione Græce vaticinabatur, Pythiam ob eandem cauſam, & ἐνθουσιᾶν vocabant, & πυθιᾶν. Chryſoſtomus de Pythia vel Apollinis oraculo ita perhibet: Dicitur hæc Pythia fuiſſe fœmina, quæ ſuper tripode divaricatis cruribus malignum ſpiritum inferius immiſſum, parteſque genitales è quibus loqueretur ſubeuntem excipiens, furore repleretur, & crinibus ſparſis ſpumanſque ore debaccharetur, funderetque inſana oracula. *Pauſanias in Phocicis. Strabo lib. 9. Pythia mulier. ἐνθουσιᾶν. πυθιᾶν.*

§ 4. Methodius Hieronymi teſtimonio, adverſus Origenem librum condidit περὶ πνευμάτων, ut ait Sophronius. Nam tertio περὶ ἀρχῶν Origenes dæmonem Pythonicum quoſdam à tenella ætate poſſidere ſcribit. Divinando etiam magnum præſtabat quæſtum ſuis dominis puella illa in Actis Apoſtolorum, Pythonis ſpiritum habens. Videntur quoque hæ vates ſe prius aqua Cephiſi fluvii præterlabentis Delphos proluiſſe. Quo fit, ut Lucanus dicat, Fatidica Cephiſus aqua. Vel potius ex ea potaſſe, ut qui ex Gallo Phrygiæ flumine bibebant, ſtatim furebant. Unde Galli ſacerdotes Cybeles dicebantur, de quibus idem Poëta ſic: *Act. 16.*

—— Crinemque rotantes,
Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli.

Digitized by Google

Semetipsos enim castrabant, & inter sacrificandum furiosorum instar erant. πυθωνικοὶ & πύθωνες dicuntur Plutarcho, fatidico spiritu correpti.

γαστρομαντεία. γαστρομαντεία. γαστρομαντ. Sophocl.

§ 5. Nunc porro ipsum divinationis genus, quod γαστρομαντεία vocatur, considerabimus. Licet autem divinatio sit spiritus in humano corpore concluſi, ratione tamen loci partisque, ex qua profertur, diversa est. In γαστρομαντεία enim spiritus incluſi pectori, cujus os γάστηρ nominatur, vel suggerebant, vel vinctis compressisque linguis obsessorum, ipsi per os efferebant requisita præscitaque vaticinia. At γαστρομαντεία, vel γαστρομυθεία vaticinia profert ex ventre spiritibus turgido.

Lib. 2. cap. 1.

§ 6. Quare, qui hoc divinationis genere obsidentur, Ventriloquos ab Augustino, ab Aristophane ἐγγαστρίμυθοι appellari diximus: nec aliter prolata fuisse vaticinia tum Pythonicorum, quorum in Sacris literis fit mentio, tum Pythiarum apud Delphos: licet alioquin ratione sexus discrimen aliquod sit, id, quod nondum animadversum video. In mulieribus enim sonus horum vaticiniorum ex genitalibus partibus edebatur & audiebatur. Nec enim alia via ex Pythiis Delphicis dæmon pronunciare solitus fuit, quam diductis feminibus per inguen.

4 Reg. 21. Act. 16.

ἐγγαστρίμυθοι mulieres quomodo vaticinentur.

Antiq. lect. VIII. 10.

§ 7. Quin & Tertullianus, auctor gravissimus, affirmat se ventriloquas vidisse fœminas, è quarum pudendis vocula quædam, dum sedebant, excitabatur, respondebatque scisscitantibus. Denique Cælius Ludovicus, patrum nostrorum memoria fœminam se ventriloquam crebro vidisse Rhodii, Italiæ urbe & patria sua, scribit: ex cujus pudendis vocem immundi spiritus pertenuem quidem, sed tamen prorsus intelligibilem, sæpe audierit de rebus præteritis aut præsentibus mirificam: at de futuris plerunque incertam, sæpe etiam vanam & mendacem.

ἐγγαστρίμυθοι viri quomodo vaticinentur.

§ 8. At in viris hi spiritus impuri tanta turpitudine vaticiniorum suorum voces & sonum edere non possunt: sed per honestiorem corporis partem, os scilicet, eloqui coguntur, ut supra dictum est de Euricle ab Aristophane celebrato: cujus Vespas cum anno Christi M. D. LX. Parisiis Hadrianus Turnebus (tum Græcarum literarum, post Philosophiæ & Eloquentiæ regius professor) interpretaretur, audientibus meis filiis Theodoro jam jurisconsulto, & Henrico medico, palam testabatur olim se Lutetiæ vidisse persimilem illi Aristophanis Euricli hominem astutum, Petrum Brabantium:

Digitized by Google

tium: qui quoties volebat, toties ex ima parte corporis, ore quidem aperto, sed labiis immotis loquebatur, & hac sive arte, sive exercitatione, sive dæmonis impostura multis passim imponebat. *Petrus Brabantius, ventriloquus.*

§ 9. Nam cum Lutetiæ virginem quandam formosam, sed patre orbatam, deperiret, nec matrem superstitem inducere posset, ut eam sibi desponderet: tandem cum ultro citroque hac de re colloquuntur, vocem edit è corpore, qua demortuus mulierculæ maritus de pœnarum gravitate conqueri videbatur, quas ob uxoris diffidentiam in purgatorio perpeteretur, quod ea filiam à Brabantio toties expetitam, optimo viro denegaret. Quibus illa questubus exterrita, virique misserta, petitioni nebulonis assensit. Quem tamen non tam filiam, quam dotem ei à patre in testamento constitutam ambiisse, satis apparuit. Sex enim mensibus post, ubi puellæ bona decoxisset, uxore socruque relicta, Lugdunum aufugit. *Conficta mortui de Purgatorio querela.*

§ 10. Ibi mercatorem quendam ac trapezitam prædivitem obiisse intellexerat. Qui cum haberetur injustissimus, eo quod omnia per fas ac nefas in vita corrasisset, filium Cornutum, ejus unicum hæredem, in porticu prone cœmiterium obambulantem, adit: & eo se missum innuit, ut, quid opus facto esset, doceret. Cæterum dum ei de patris anima potius, ac fama, quam morte cogitandum esse dicit, vox inopinato inter loquendum, patrem referens, exauditur. Quam cum Brabantius ex ventre daret, se tamen expavescere mirum in modum simulabat. Monebatur autem hac voce filius, quem in statum pater injustitia sua decidisset: & quantis purgatorii cruciatibus tum sui, tum ipsius causa exagitaretur, eo quod iniquorum eum bonorum hæredem reliquisset: quamque nullo modo liberari posset, nisi justa à nato expiatione facta, & debitis, in eos eleemosynis collatis, qui maxime tum temporis egebant: eos autem esse Christianos à Turcis captos. proinde viro, quicum loqueretur, crederet: hunc ad redimendos eos Constantinopolim à piis hominibus ablegatum, ejusque rei ergo divinitus ad eum missum. Cornutus, homo minime malus, etsi his auditis dolum haud animadverteret: quia tamen durum videbatur istud de pecunia verbum, se deliberaturum respondit, & Brabantium eo loci postridie redire jubet. Interea anxius, de loco subdubitabat, in quo vocem exaudierat, quod umbrosus esset, ac opacus, & hominum insidiis Echoque aptus. Quare postero die *Alius ejusdem dolus.*

eum in alium apertum, planum, nulliſque vepribus aut umbris impeditum locum deducit. Ubi nihilominus eadem inter loquendum repetebatur cantilena: hoc etiam addito, ut Brabantio ſtatim ſex Francorum millibus numeratis, tres in ſingulos dies Miſſas redimeret pro ſalute patris: alioquin nullam apud inferos fore redemptionem. Unde filius conſcientia ac religione obſtrictus, licet ægre, totidem tamen Brabantii fidei commiſit, omni legitimo accepti ſolutique teſtimonio neglecto. Pater ignibus ac Vulcani ictibus liberatus, in poſterum quievit, nec filium amplius interpellavit. Verum miſer Cornutus dimiſſo Brabantio, cum ſolito lætior eſſet, idque reliqui menſarii ſatis admirari non poſſent, mox ut ſciſcitantibus cauſam aperuit, adeo ſtatim irriſus fuit à cunctis, quod & nummis & cerebro emunctus & expurgatus eſſet, ut præ mœrore poſt aliquot dies mortuus, & patrem ad inquirendam ex eo rei veritatem inſecutus fuerit.

§ 11. Libro de Divinatione dæmonum contemnenda, profeſſorum ejuſmodi divinationum opiniones confutat errorеſq; convincit Berno, quemadmodum teſtatur epiſtola ad Meginfredum.

De ΙΤΡΟΜΑΝΤΕ'ΙΑ, *Circulatoribus, & Theraphim.*

CAP. XV.

Muhazzimin. REPERITUR Feſſæ in Africa circulatorum magorumque genus, quod Muhazzimin vocant. Hi omnium promptiſſime dæmonia dicuntur ejicere. Et quia illorum vaticinio nonnunquam ſuccedit eventus, dici non poteſt, quam ea res eorum exiſtimationem augeat: quem ejicere nequeunt, ſpiritum aëreum eſſe, aſſerunt. Modus autem adjurandi dæmonis hic fere eſt. Primo characteres circuloſque nonnullos in foculo aut alio quovis loco depingunt: deinde ſigna quædam in dæmoniaci manibus ac fronte deſcribunt, illumque miris modis fumigant: poſtea carmen componunt, ex dæmone ſciſcitantur, qua & quomodo huc intraverit, quis ſit, quod illi nomen: tandem, ut exeat, præcipiunt.

Zairagia. § 2. Sunt & alterius generis, qui regula quadam Cabaliſtica (Zairagia appellant) operantur. Hæc autem multis continetur ſcriptis. Naturalis ſiquidem ſcientia putatur: neque alios Feſſæ reperias, qui majori cum fide magiſque indubitanter ad interrogata reſpondeant. Verum hæc ars difficillima eſt. Qui enim huic operam

Digitized by Google

operam dare vult, non minorem Aſtrologiæ, quam Cabaliſticæ cognitionem habeat neceſſe eſt. Joannes Leo Africanus teſtatur in deſcriptione Africæ, ſe vidiſſe quendam ejus artis peritum in unius figuræ deſcriptione integrum conſumpſiſſe diem, & figuras in hunc fere componi modum. Lib. 3.

§ 3. Primo circulos multos in majori circulo ducunt: in primo crucem formant, in cujus extremitatibus quatuor mundi plagas appingunt, Orientem Occidentem, Auſtrum & Aquilonem: in centro ubi lineæ concurrunt, utrumque notant polum: extra primum circulum, quatuor depingunt elementa: deinde circulum in quatuor ſecant partes, & ſequentem circulum in totidem: poſt hæc quamlibet partem in alias ſeptem ſecant quarum quamlibet characteribus majuſculis Arabicis inſigniunt, adeo ut quodlibet elementum vigintiocto habeat characteres. In ſequenti circulo ſeptem Planetas notant, in alio duodecim zodiaci ſigna, in ſequenti duodecim menſium Latina nomina, in alio vigintiocto lunæ domicilia, in alio trecentos ſexaginta quinque anni dies depingunt; extra hunc vero quatuor ventos cardinales annotant. Deinde unam tantum rei propoſitæ literam ſumunt, atque per omnia ante enumerata multiplicant, productumque characteris numerum quodammodo dividunt, atque pro characteris ratione loco aliquo collocant, utque elementum illud exigere videtur, in quo reperitur character ſive figura. περιγραφή.

§ 4. His omnibus ita peractis, figuram animadvertunt, quæ cum numero jam producto convenire videtur: cum quo eodem modo procedunt, veluti cum priore progreſſum, donec vigintiocto characteres habeant, ex quibus unam dictionem colligunt: ex dictione vero oratio conflatur, quæ ad rem ipſam in quæſtionem vocatam reſpondet. Ea porro oratio ſemper in carmen prioris ſpeciei cadit, quod Arabes Ethauil appellant, componiturque ex octo ſtipitibus, & chordis duodecim juxta Arabicæ linguæ metricam. Carmen igitur ex iis characteribus compoſitum, verum atque indubitatum rei propoſitæ præbet reſponſum (ut credunt) primo quid quæratur, deinde rei quæſitæ ſententiam. Ethauil.

§ 5. Hi autem raro errare dicuntur, quod Cabaliſticam admirandam reddit. Et quanquam naturalis habeatur, nihil tamen ſe vidiſſe affirmat Joan. Leo, quod non præternaturam potius ſit: & ita ſcribit porro. Memini me quondam in loco aperto collegii

regis

regis Abulunam (quod Feſſæ viſitur) in area levigato marmore ſtrata inſignem vidiſſe figuræ deſcriptionem. Areæ quodlibet latus quinquaginta erat ulnarum: hujus duæ tertiæ partes iis occupabantur, quæ ad figuram pertinebant: tres vero deſcriptionem faciebant, quorum quilibet ſuum tantum curabat locum, duravitque ea deſcriptio per integrum diem.

Libri de hu artibus.

§ 6. Hujuſmodi quoque aliam Tuneti à quodam artis peritiſſimo deſcriptam vidi: cujus pater duo volumina commentationum in ejus artis Canones conſcripſerat, quos qui exacte ſciunt, ſummo habentur ab omnibus pretio. Ego ſolum tres, Tuneti unum, Feſſæ vero duos videre potui: duas quoque in ejus artis regulas, Explicationes, & Commentarium Margiani cujuſdam, ejus parentis quem olim Tuneti vidi, & aliud ab Ibn Chaldim hiſtoriographo conſcriptum. Artis regulæ cum Commentariis poſſunt quinquaginta aureis haberi Tuneti.

Feſſa tria divinorum genera.

§ 7. Breviter, Feſſæ tria in univerſum ſunt fatidicorum & divinorum genera: primi, ut diximus, Geomanticis vel Gyromanticis utuntur figuris. Alii aquam catino vitreo infuſam olei guttula admixta, lucidam & tranſparentem reddunt, in qua tanquam in ſpeculo dæmones confertim ſe videre affirmant, qui exercitum numeroſum repræſentant: quorum nonnulli in itinere ſunt, alii rivum tranſmittunt, alii terreſtre prælium gerunt: quos quietos interrogant, dæmonibus nutu manum vel oculorum indicio reſpondentibus. ô temeraria credulitas! Vitreum vas pueris interdum vix octavum egreſſis annum in manuum dant, à quibus, num hunc vel illum dæmonem viderint, interrogant. Permulti eo dementiæ rediguntur, ut in his nugis magnam pecuniæ vim profundant.

§ 8. Tertium genus eſt mulierum veneficarum, quæ ſe cum dæmonibus habere familiaritatem affirmant: dæmones autem aut rubros, aut albos, aut nigros appellant.

Turcarum magica divinatio.

Supra capite 12.

§ 9. Hodie adhuc in cœmiterio vel foro publico Conſtantinopoli divinandi artem profitentur, victum hinc quæritantes. Turcæ viri & mulieres cum primis Ægyptiæ, ab initio idololatræ. Hi in arena notatis figuris, vel ejectis colligatis aleis, & notarum numero collecto, in libro neſcio quid legentes ſubmurmuranteſque vaticinantur: vel ceram cum oleo confundentes, donec refrixerit expectant, ex apparentibus deinde characteribus divinant. Nonnunquam

Digitized by Google

nunquam ex aqua, ſpeculo, vitro, & id genus ſimilibus organis præſagiunt, haud dubie ab impietatis & δαιμονίας magiſtro ita inſtructi, ut eos longa annorum ſerie, quaſi ab uberibus maternis, virulentum ejuſmodi lac exuxiſſe, minime hæſitem.

§ 10. Sic de quodam divino, Diophanes nomine, refert Apulejus: Corinthi nunc apud nos paſſim Chaldæus quidam hoſpes, miris totam civitatem reſponſis turbulentat, & arcana fatorum ſtipibus emerendis edicit in vulgum, qui dies copulam nuptialem affirmet, qui fundamenta mœnium perpetuet, qui negotiatori commodus, qui viatori celebris, qui navigiis opportunus. Mihi denique proventum hujus peregrinationis inquirenti, multa reſpondit, & oppido mira, & ſatis varia. Sed hæc omnia falſa eſſe, teſtatur Sibylla Erythræa, ἐστὶ πλάνα πάντα τάδ' ἔστιν, ἅπερ ἄφρονες ἄνδρες ἀθάνατα νομίζουσιν. *Lib. 2. de Aureo Aſino.* *Lactantius de Orig. err. 11. 17.*

§ 11. Theraphim imagines futura annunciantes, ad hunc fiebant modum, teſte Elia Levita: Mactabant hominem primogenitum, cujus caput torquendo præſciſſum, poſtea ſale & aromatibus condiebatur; inde capiti ſubdebatur lamina aurea, cui nomen ſpiritus inſcriptum erat: coramque eo in pariete locato candelæ incendebantur, & adorabatur.

Magicorum vatum oraculis non eſſe credendum, nec eos eſſe adeundos.

CAPUT. XVI.

AT omnes hi prædictionum modi ἀναπολόγητοι dicti, qui nullas in natura cauſas habent, ſeveriſſime in Lege divina prohibentur, ubi diverſis appellantur vocibus: ut ſemper apud omnes gentes divinationum impoſturæ fuerunt variæ. Sic Deuteron. cap. 18. Non inveniatur in te divinus, qui divinando futura prædicit, neve aruſpex, hariolus, augur, præſtigiator, aſtrologus, Pythii conſultor, magus aut necromantis.

§ 2. Ubi per קסם quidam intelligunt ברק expetimentatorem, qui ſortilegio aut ſtipulatione inveſtigat, num utile ſit itineri ſe committere, aut opus aliquod inchoare. Plerique ſentiunt eſſe generale vocabulum ad omnium divinationum ſpecies. Per מעונן vero intelligitur is qui ex עבים, id eſt, nubibus aut ex aſtris reſponſa dat, & dicit hunc aut illum diem cavendum in his vel illis

electionibus, quæ tamen astrorum influentiis non ita subjiciuntur: puta, si uxorem duxeris, aut domus fundamenta jeceris subejusmodi aspectu, erit inauspicatissimum. Per מנחש intelligitur מביט בעוף פרח qui avium volatum intuetur, & garritum observat, ut auguretur: velut cum ex crocitante corvo mortem alicujus prædicit.

§ 3. Miraudum igitur magnopere, eousque prudentiam hominibus eripi, ut audire, dicto parere, compelli, ligarique spiritum natura nobilissimum, malitia autem ob rebellionem nequissimum, propria virtute homini, natura eo inferioris, & malignitate pene non imparis quandoque, arbitrentur: quasi se homini præter naturam dedere voluerit is, qui Deo creatori, natura invitante, subjici recusarit. Qui ergo naturæ fœdus violarit, hicne in usum nostrum servabit pactionem?

§ 4. Adde, mendacem mendaciique parentem, quæcunque vera ad falsitatem, & quæcunque bona ad malitiam intorquere. Quis nisi luxatæ mentis huic fidat, ut de futura veritate percunctetur, quam vel nullo modo sciat, quia ejus naturæ est minime nota, vel desuper non revelata: aut, si sciat, malitioso astu mendaciis involvat. quod si pure eam quandoque proferat, vel coactus id facit; vel, si sponte atque libenter, malo tamen animo, pessimoque fine proposito. ut scilicet perniciosius offendat in posterum, & veritate qualicunque, quæ in rebus agendis parum emolumenti allatura sit, prolata, demum sub alia (quæ nisi integre pernoscatur, sit grave incommodum vel exitium paritura) atrocius lædat, & mendacium ipsum, ceu venenatam escam & exitialem hamum, cautius tegat Tartareus ille piscator. Stultus itaque ille, qui hunc consultum abit: at stultior multo, qui inde redit, nisi resipiscat.

§ 5. Interim non inficior, cum ille rerum naturas cognoscat, multa ex causis naturalibus eum prius scire, quam ab humano intellectu percipiantur: & tanto exactius, quanto ejus ingenium est sublimius: ea autem ignaris velut fur prænunciat, præsertim quorum in actu viderit initia: ut vaticinari & occulta rerum prænoviisse credatur. Copiose, docte, & pie in hanc rem, contra magicas prænotiones, disputat libris novem de Prænot. maxime vero libro 7. Joannes Franciscus Picus, philosophus insignis. Chrysostomus in Euangelium Joannis, Homil. 18. Prædictio, inquit, futurorum immortalis Dei duntaxat opus est. Quod si aliquando dæmo-

Digitized by Google

dæmones aliquid prædixerunt, ſtultum & incautum vulgus deceperunt. eorum namque vaticinia paſſim falſa deprehenduntur. Nonnihil in hanc rem quoque dictum eſt libro 1. capite decimo.

§ 6. Certa itaque permanet Origenis ſententia: Qui ad vana contendunt auguria atque veneficia, divinationes ac philacteria atque incantationes, horum greſſus conturbantur, horum opera impediuntur, ab ipſis Dei viſitatio recedit, ipſos ſancti angeli derelinquunt, & cum ipſis diabolus permanet, infatuans mentes eorum, obtundens corda illorum, abſtrahens à vero ſenſu eorum, &c. Addam & Petri Bleſenſis verba epiſt. 49. Mendacii pater veritatem exhibet umbratilem frequenter, donec infidelitatis filios ſecum præcipitet in gehennam. Sic ergo ſcientia Chriſtiani nil debet de futuris inquirere, ſed illius diſpoſitioni humiliter obedire, qui diſponit omnia ſuaviter, cujus conſiliatius nemo fuit, &c. Non labores noſcere tempora vel momenta, quæ poſuit pater in ſua poteſtate. Futurorum enim explorare notitiam auguriis aut aliis illicitis modis, diabolica tentatio eſt, & æternæ damnationis occaſio, &c. Frequenter evenit rerum prodigia certos exitus obtinere, eis tamen nulla fides adhibeatur: licet enim vera ſæpe pronuncient, ſæpius tamen & periculoſius mentiuntur. Nec te tamen moveat, quod quandoque ex diſpenſatione divina talia perſonæ commendabiles acceptaſſe leguntur. *Lib. 3. in lob.*

§ 7. Adde & D. Antonii præclaram ſententiam: Ut concedamus pauliſper, ſi dæmones vera nunciarent, reſpondete mihi, quis fructus eſt noſſe venientia? Nunquid aut ſciens hæc, aliquando laudatus, aut punitus eſt neſciens? In hoc unuſquiſque ſibi præparat ſeu tormenta ſeu gloriam, ſi vel negligat ſcripturarum mandata, vel faciat. Nullus ob id noſtrum hanc arripuit vitam, ut habeat præſcientiam futurorum: ſed ut præceptis Domini obediens, amicus incipiat eſſe de ſervo. Curandum eſt, non præſcire, quæ veniunt, ſed implere, quæ juſſa ſunt.

§ 8. Quare Phavorinus apud Gellium deterrere volens & depellere adoleſcentes à genethliacis iſtis & quibuſdam aliis id genus, qui prodigioſis artibus futura omnia dicturos ſe pollicentur, & perſuadere eos nullo pacto adeundos eſſe conſulendoſve, hujuſmodi argumentis concludebat: Aut adverſa, inquit, eventura dicunt, aut proſpera. Si dicunt proſpera, & fallunt, miſer fies, fruſtra expectando: ſi adverſa dicunt, & mentiuntur, miſer fies, fruſtra *Lib. 14. cap. 1.*

ſtra timendo. Si vera reſpondent, eaque ſunt non proſpera, jam inde ex animo miſer fies, antequam è fato fias: ſi felicia promittunt, eaque eventura ſunt, tum plane duo erunt incommoda: & expectatio te ſpei ſuſpenſum fatigabit, & futurum gaudii fructum ſpes tibi jam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum eſt iſtiuſmodi hominibus res futuras præſagientibus.

Atrox facinus Joannis Galeacei in aſtrologum.

§ 9. Subjungam hic novum inauditæ crudelitatis exemplum, quo Joannes Galeaceus divinationes Aſtrologicamque vanitatem putavit eſſe refellendam. Aſtrologus, qui de eventu graviſſimarum rerum felici prædictione judicare conſueviſſet, cum Joannis Galeacei vultum intentis oculis, ut ajunt, acerrime contemplaretur: Cogita, inquit, de rebus tuis quam maturrime: nam diu inter homines agere, & hujus ſeculi lucis uſura frui non potes. Cui cum ille: Quid ita? Propterea, inquit, quod aſtra, quorum ego regiones & ſitus ipſo natali tuo die notavi, mortem tibi nondum juventutis limites egreſſo, non obſcure denunciare videantur. Cæterum Galeaceo captioſiſſimo interrogationis genere ſciſcitanti: Age vero tu, qui hæc natalitia prædicta, tanquam deum ſequeris, quam diu victurus es? Reſpondit Aſtrologus, Curriculum vivendi fatorum benignitate contigiſſe ſibi ſatis diuturnum. Verum, inquit ille, ne unquam poſthac bonitate & clementia fatorum ſtulte confiſus, majorem forte quam par eſt, de longinquitate vitæ ſpem capias, morieris eveſtigio, contraque opinionem tuam, nec te poterit conjurantium aſtrorum toto cœlo vis ulla, tam cæco judicio clariſſimorum hominum ſatis contumelioſe illudentem, ab exitio vindicare. ſimulque cum dicto hominem in vincula abripi & ſtrangulari juſſit.

§ 10. Porro exquiſitiorem artium harum diabolicarum enumerationem permitto illis, qui eas didicerunt, ac magiſtri doctoriſque ſui conſilio, ductu & opera, exercere perpetuo ſuo aliorumque exitio audent, quos in nefariorum ſuorum ſcelerum communionem perditiſſime adducunt. Dolendum autem hanc peſtem immaniter in totum Chriſtianum orbem proſerpere, graſſarique nimis: maxime ubi vox Euangelii obſcurius ſonat, & neſcio quibus gentilitiis, & dæmoniaco aſtu non dubie in hominum deceptionem excogitatis ſuperſtitionum ritibus divini cultus veritas conſpurcari videtur.

De

Digitized by Google

De quorundam Sacrificorum & monachorum magica divinatione, medicationeque falsissima.

CAP. XVII.

SUUM adhæc locum in familia turgidorum Pythio spiritu, hic inveniunt Magorum albo inscribendi merito, nec ulla ratione prætermittendi, plerique sacrifici & monachi, ut indoctissimi, ita & incomparabilis impudentiæ, perditissimæque impietatis homines (viris piis, quos unicè veneror, nihil detractum hic volo) qui medicinæ sactæ, quam ne primis quidem labris eos gustasse constat, cognitionem mentientes, facile cuivis vulgari (Consulares, vel alicujus doctrinæ, judicii, existimationisve viros nominare pudet) de morbo scisciranti, consiliumque quærenti, è maleficio vel incantatione esse morbum progenitum, ore mendaci respondere persuadereque non verentur.

Sacrificiquidam inepti, maleficii morbum mentiuntur, & ejus reos statuunt insontes.

§. 2. Pythii insuper hi vates sæpenumero incantatricem vel sagam notoria sua arte per indicia, si diis placet, indigitare nefarie audent: honestæ alicui, inculpatæ ac piæ matronæ hoc cauterium crebro inurentes, à quo illa nunquam, vel ejus soboles, ne in multam quidem posteritatem, sanari poterit. Enimvero non rerum suarum sategisse se arbitrantur, quod morbum mendaciter commententur: nisi etiam insontes calumniis opprimant, odiaque plus quam Vatiniana apud hoc credulum nimis hominum genus concitent, litibus integras vicinias personare faciant, amicitias divellant, sanguinis necessitudine constrictum unionis vinculum dissolvant, ad pugnas promoveant, carceres procurent, cædes tandem varie architectentur aut eorum qui insontem denotatam hujus maleficii ficti effectricem vel vindicare, vel illi patrocinari studeni: aut etiam hujus fœminæ ab aliis cæsæ, sive à magistratu male instituto punitæ. Horum vivum si me testem dixero, mentiar minime, etiamsi indignatione rumpantur ilia Codio, aut ejus sectæ asseclis.

§ 3. Ita hos ecclesiasticos scilicet! viros, eximia sui instituti mancipia, religionis potissimum pallio, strenuam sibi navare operam & experitur & gloriatur heros illorum Beelzebub: qui ob pecuniæ aucupium, aut falsæ existimationis cupidine prurientes, hoc modo suas aliorumque animas dæmonibus prostituunt & devo-

Medicinæ artium vetustissima.

vent: medicinam artium ut vetustissimam, ita & utilissimam, maximeq; necessariam, ejusmodi incantationum opinione in naturalibus morbis ad vitæ & salutis perniciem defœdantes. Extat falsissimum cujusdam doctissimi viri in hujusmodi impostoribus similem ἐρμοῦ ἰατρομάναχου epigramma Græcum:

παμμάκαρ ζήλας μοναχὸν μιμούμενος ἑρμῆς,
εἰς ἰατρῶν παῖδας αὐτομολῶν ἀπέβης.
ἀλλ' ἑρμῆ γλωσσᾶς μίαν μοναχός τ' ἰατρός τε
ἀσκάλλεις τέχνῃ, δὶς νεκροπομπὸς ἰών.

Sed & Latinum ejusdem aliud haud immerito istos ψυχαγώγους appellat:

Vixisti monachus monachorum dedecus Hermes,
Nunc medicorum idem dedecus es medicus.
Fallor? an, ut fueras monachus ψυχόμπομπος olim,
Idem Hermes medicus nunc ψυχαγωγὸς eris?

Commentum cujusdam pastoris.

§ 4. Ex horum numero quidam nugaci Dialogo nuper Germanice (Latine etenim ob insciticm non potuit) typis effuso scribit, mulieri cuidam ventrem in eam extumuisse molem, ut uretum gerere censeretur: & quum ante Bacchanalia se partum editurum speraret, eoque frustraretur, hanc ad ipsius opem confugisse: qui propinato pharmaco se expulisse duos nucleorum ceraforum jam partim germinare inchoantium, partim ad digiti altitudinem natorum cantharos (quartas vulgus dicitat, sex libris mensura propemodum æquivalentes) addito juramento asserit. Mendacii vero impudentia hinc cognoscitur, quod nusquam in alia cavitate huic excretioni idonea, quam intestinorum simu contineri potuerint nuclei. Si autem novem circiter menses, à ceraforum postremo natorum tempore in illis impacti, tumorem tantum excitarint jam egerminantes: quæ via quæso interea temporis per intestina arctissime nucleorum mole infarcta, distentaque naturalibus patuit excrementis? Mirum, quod eidem commento non assuerit, fœminam hanc medicamenti oblati operatione, eadem opera nucleorum germen emittentium acervo agrum conseviisse: vel nisi eos expulisset, potuisse actis loco bene stercorato (cum venia id mihi dicere ob rei insulsitatem liceat) radicibus, post paucos menses læta gignere protrudereque in apertum aërem ceraſa.

§ 5. Idem ille in celebri apud Geldros oppido, ubi olim medicinam publico feci stipendio, in virginum arctius occlusarum cœnobio,

Digitized by Google

nobio, uni valetudinis nonnihil afflictæ, maleficium esse, quo exerceretur, persuasit: nec id nisi missæ sacrificio super puellæ ventrem celebrato, tolli posse, addit. Quo permisso, peractoque, eam primum maleficio cœpisse exagitat, quum leviter antea naturali afficeretur malo, postea sæpenumero monasterii gubernatrix (quam Matrem appellant) nobilitate, ætate & probitate veneranda expostulavit. Suos interim, qui ipsum ob religionis forte nomen admirentur, habet ridiculus hic actor & ineptiarum scriptor, etiam officio pastor: cujus, quamquam mihi intus & in cute noti, nomini parcit calamus, ob conscientiam, quæ modestiam imperat, aliorumque vitia tegi vult. Quare & alios similium maleficiorum reos, ejusdem ordinis homines penitius mihi cognitos, prudens prætereo. Qui nisi resipiscant, quod ex animo illis optarim, timendum, ne de iis dixerit Iesaias: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. *Maleficium pastoru cujusdam sacrilegum.* *Iesaiæ 27.*

§ 6. Huc referendus sacer ille magus, qui à dæmoniis edoctus, & ex tenebrarum officina profectus, tragicæ comediæ actum nuper exhibuit ad hunc modum. Qui Hambachi in ducatu Juliacensi suam præstat operam in cuniculis infidiandis Petrus, ubi haud ita pridem anno 1563. in principio Augusti, equum suspenso cervici cymbalo, pascuis mandasset unde exiliarat: ille ratus equum furto abductum, adiit sacrificum Pythium Gerardum nomine, vicarium in Blatsum, diœcesis Colonienſis: qui consulto prius suo veritatis magistro, furem cum equo Rhenum Bonnæ trajecisse, ac in diversorio proximo venditurum asseruit. Ipse responsioni fide apposita, incunctanter insequitur, rogatque in Rheni trajectu, num talis equus ibi esset transvectus: quod factum esse intelligit, commonstraturque equi ductus ab uno loco in alium. Tandem post dies aliquot continuo itinere pervenit Haeckenbergum in comitatu Senensi, ubi virum offendit armatum, qui ipsius videbatur insidere equo. Hunc adortus, de equo sibi restituendo, quem suum esse asseverabat, strenue agit, considerat que qua parte non satis munita hunc confodere posset, si forte ad pugnam veniretur: in quem solum finem fabulam hanc machinatus fuerat mendax ille & sanguinarius homicida ab initio. Post multam altercationem actor hic contrectat equi testiculos, quos suo equo exemptos sciebat, color alioqui & forma omnino respondebant. Ita hic culpam deprecatus, rem omnem ordine recenset, domumque redit. In itinere autem

autem intellexit, mox poſt ejus abitionem equum inventum fuiſſe mortuum, altero pede poſteriore caſu trajecto per funem collo alligatum, unde ſolvi nequiverat: quæ mortis cauſa extitit. Sic innotuit hujus execrandi vatis & ſacrifici veritas, digno certe flagello punienda. Alter autem ſumptus & jacturam circiter dalerorum decem in eo itinere fecerat: hinc graviter adhuc malefico ſacerdoti coram me minitabatur.

In maleficium, & divos, inſcitiam ſuam & errores referunt indocti medici & chirurgi.

CAP. XVIII.

Nec interim aliorum quoque ineptorum hominum, medicinæ cognitionem impudenter doloſeque jactantium, unicum eſſe aſylum inficias eo, ut, quum morbi eſſentiam, multoque magis ejus curationem, ignorent, coganturque ex imperitia velut cæci de coloribus judicare, maleficium mox eſſe affirment. Hoc velamine ſuam doloſe tegunt in artis ſacræ operibus inſcitiam, elabunturque non ſecus quam indocta illa chirurgorum turba, confeſtim ad divos, velut Quirinum, Antonium, vel qualemcunque alium, refert gangrænam vel ſphacelum vel phagedænam, aut ulcera alia maligna ſive curatu contumacia: quæ tamen ab initio non uſque adeo fuerunt prava, quam paulatim illorum, ſolum ex quibuſdam unguentorum formulis incerta periculoſaque ἀπειρίᾳ, medicantium ignorantia, in ejuſmodi maliciam degenerarunt. At calumniam, aut potius juſte in eos inſtituendam actionem, hoc maleficii nominis prætextu caute declinare ſtudent hi vere malefici.

§ 2. Cujuſmodi etiam exiſtunt plerique homines, qui nuper ignis chymici fumo inſoleſcentes, ex Theophraſti Paracelſi ſchola ſe ortos gloriantur: peculiaria arrogantiæ, φιλαυτίας, & inanis gloriæ mancipia: qui voce Stentorea, pollicitationibus & ſeſquipedalibus verbis nihil non poſſunt, in hoc pulchre ſuum imitati magiſtrum: ut memoriæ commendarint voces non ſani hominis ſpurciſſimas, quibus medicam artem veterem & ſacroſanctam inſectantur, calumniantur, rejiciunt, pedibuſque conterere ſatagunt, nova ementiti principia cum vocibus novis: quæ nec ipſi quidem intelligunt, nec rationibus defendent, contenti verborum inutilium, quibus ſua Paracelſus opplevit ſcripta, congerie & acervo. Hic ſe medi-

Theophraſtus Paracelſus.

Digitized by Google

medicinæ monarcham, veræque artis inventorem jactat: talem illum quoque habent, colunt & venerantur ejus sectatores.

§ 3. Hactenus itaque latuit illa artium utilissima, & cumptimis in conservando genere humano, si quid aliud, necessaria. Nihil hic est quod singulorum à Deo creatorum vires à rerum primordiis cognoverit Adamus, nihil item quod à medicis corpus patris aromatibus conditi voluerit Josephus, nihil quoque quod pro medicis leges promulgarit ex Dei jussu Moses. Vanum similiter elogium Jesu Syrach, quo medicos propter necessitatem ab Altissimo conditos, honore debito affici voluit: Ineptum adhæc, quod similitudinem ab eo, quod in rerum natura non existebat, sumpserit Christus, docens, medico non opus esse bene habenti, sed ægroto. Lucam quoque medicum, & quidem dilectum appellasse D. Paulum, testatur veritatis liber. *Gen. 2. Gen. 50. Exod. 21. Matth. 9.*

§ 4. Hi certe veterem coluere medicinam rationi innixam, usuque confirmatam, quam etiamnum nos usurpamus. Nihil hic de venturo in extremis diebus medicinæ Monarcha & inventore, Paracelso Theophrasto. Neque hic chymiam haud levem medicinæ partem elevo, quam magnifacio, uti & omnes mecum veteris medicinæ cultores: eamque nunc mire exornari, est quod arti nostræ gratuler: ejus quoque potentia contra quoscunque morbos extrahi spiritus, & olea, pulveres & sales confici ex sulphure, vitriolo, antimonio, & id genus mineralibus reliquis, uti & metallicis, libenter agnosco, ut qui illa penes me habeam, nec infeliciter utar. *Coloss. 4.*

§ 5. Ut vero institutum prosequar, hujus scholæ, ut videri & dici voluit, antesignanus, & fictæ nobilitatis oberro (cujus nomen interitu quam propalatione dignius) intra menses tres ad nobilem accitus, in terra Juliacensi ischiade aliquandiu crudeliter excruciatum, cui ex præposterа curatione in tumorem attolli cœperat femur sinistrum, intra mensem huic bonæ valetudinis restitutionem addixit: graviter in eum invectus medicum, qui sub juncturis cauterium antea impressisset, quod tamen ab hoc Paracelsista denuo contra omnem rationem tempore & loco inconvenientissimo inustum est. Hic primum exhibito aliquot diebus pulvere sudorifero, imbecillitatem corporis totius ægroto accivit.

§ 6. Elapsis diebus circiter tredecim, quum in deterius cuncta vergere animadverteret æger, inquit: quid si jam primũ numerare men-

fis dies auſpicemur? reſpondit alter: Non: quandoquidem Coloniæ oleum in igne adhuc foveo, quo demori illito, prodibit, etiamſi in eo lateat dæmonium. Hinc oleum applicat, & alternis fere diebus cochleat propinat vini ſublimati in pulverem purgantem aliquandiu infuſi: cui ſuum quoque miſcuerat calcinatum, ut ille vocat. Ita factum eſt, ut quartanam febrem ſimplicem, duplicem & triplicem ægroto concitaverit brevi. En hujus artis potentiam: Probatum eſt.

§ 7. Interim in horrendum tumorem extreſcebat femur illud, nulla imminutione facta ex ardenti vino toties purgante: dextrum interea femur contabeſcebat ex diutini ulceris fluxione, quod ſponte proruperat. Cruciatus præterea intolerabiles lenibat quandoque, vigiliaſque perpetuas horis paucis infringebat exhibitione pilularum ad formam ſtercoris muris apparatarum, unde & Stercus muris Paracelſi nuncupatur. Has cum vino Malvatico propinabat etiam in ipſa febre, quas multa cordis anguſtia conſequebatur.

§ 8. Hoc opiatum ſtercus ex Ducatorum veterum auro puriſſimo vi chymica extractum prædicabat: & quum hac ratione ægrotus ei ducatos Hiſpanicos & Roſeos nobiles, quos vocant, in ampliorem ejus ſtercoris confectionem numeraſſet: reverſus ille ex dicta hoſpitii ſui urbe, aurum illud non ſatis putum fuiſſe aſſerit, ut aliud adhuc accederet, ab hoc artifice naturalis alterius caloris quam chymici potentia decoquendum: id tamen, quod impurius judicabatur, ad nobilem non redibat. Hyperici adhæc, Fuga dæmonis nuncupati, floribus faeculo infutis, capitique ſubditis: item corallo cervici appenſo, circumligatoque ſupra utrumque carpum, maleficia arcere clam conabatur.

§ 9. Ultra menſes duos in curatione hac Paracelſiſtica perſeveratum eſt. Simulatque igitur extrema imminere videret, hic non medicus, ſed monarchæ Paracelſi ſectator primarius, domum revertitur, allaturus ex fumo chymico potentiora: rediturum autem ſe poſt biduum triduumve, pollicetur. Proinde quibus revehereretur equis, mittit æger: morbum prætexit curator, & paucis diebus poſt, ad ægrotum hunc nobilem, nuncium ablegat cum literis fidele ejus ſodalitium, quibus Paracelſiſtæ morbum depingit: quod nimirum voratis tribus vel quatuor granis pulveris, ab imo vomitu cum multa anguſtia poſtea evomuiſſet cotium, carbones varios, arenam lapideam, ſetas porcinas in crucium figuram compoſitas, &c id

Digitized by Google

& id genus monſtra plura: & quod aliud nullum ipſe pharmacum admitteret, quam quod in ciſtula apud nobilem relicta conſervaretur, eamque ſe deſiderare. nec Paracelſiſtam ſecus credere ſubjungebatur, quam Lamiam, quæ ipſum hoc infeciſſet maleficio, ipſius quoque probata ſæpe medicamenta impediiſſe, ne ſuum ſortirentur effectum: calamitoſo adhæc morbo per incantamenta nobilem hunc mutilaſſe. Eas penes me habeo literas.

§ 10. Nam in extrema illa deſperatione, ne noſtram ægroto afflictiſſimo denegaremus operam, rogabar una cum illuſtriſſimi noſtri Principis chirurgo. Temere autem huic nihil polliceri voluimus: ſolum vero jam decem diebus admoliti manum, cataplaſmatibus anodynis ſuppurantibuſque cruciatuum intolerabilium lenimen induximus, ac pus promovimus eo ſtudio, ut ex femore ante dies quinque ſecto, pus album perfectiſſimum paulatim effluere ſiverimus: & poſtea ultra libras ejus decem ferme in olla reſervatas effluxiſſe non mentiar. Acceſſit etiam non nihil mutationis in quartanarum triade: non enim ea malorum hydra omnino ſuperari potuit, eo potiſſimum anni tempore hyberno in corpore uſque adeo corrupto, labefactatis viſceribus, & proſtratis ex dolorum immenſitate viribus, qui menſes aliquot continuo cum decubitu ſupino affixere lecto. Quare licet ægrotum hunc iri conſumptum nos judicaremus, à Deo tamen alii ſperabant gratiam & auxilium.

§ 11. En inſcitiæ pallium, carmina, incantamentum & maleficium. Naturales enim morbos pati nobilem ægrotum, experiebamur nimis. Nec pharmaca Paracelſiſtæ alio fuiſſe læſa maleficio, quam malefico igne chymico, & rei ignorantia, teſtabatur ipſe effectus. Pulveris enim ſudorifici uncia media quotidie bis ſumpta, ſudorem extorſit copioſum: vini ſublimati cum cathartico pulvere prius confuſi cochleat, alvum turbavit, movitque: ſtercus muris narcoticum ex opio nimirum apparatum, ſtuporem ſomnumque induxit: cauterii actualis ulceratum ſtigma, cum eſchara, adhuc apparuit: quorſum itaque hæc à ſuo opere carminibus præpedita fuêre?

§ 12. Si inſuper vera eſt epiſtolæ miſſæ narratio, Paracelſiſtarum oculos fuligine chymico obductos, facile ſuis quiſquiliis perſtringere valuit indefeſſus ille ab initio impoſtor. Figmentum vero fuiſſe in eum finem adornatum, ne palàm fieret fucus & inſcitia, cenſent cordatiores. Quinetiam intelligunt, ex puriſſimo auto &

Digitized by Google

lapidibus preciosis vi ignis dissolutis, eorum medicamenta non semper confici, id quod tamen impudenter satis jactant, ut millium exactione liberiori ægrotorum cistas exonerent. Interim nihil minus quam aurum vel gemmæ, medicamentis inest.

§ 13. Et quidem recte, quum nihil ad rem nostram sæpe faciant: sed venena, aut venenata utplurimum ægrotis ingerunt: & si quæ salutaria per se noscuntur, iis tale empyreuma ab ignis vehementia sæpenumero imprimitur, ut pro benignis reddantur venenosa, urentia & caustica. Quanquam ignis chymici potentia liquores, olea & pulveres apparari, quibus summa inest tenuitas & virtus admirabilis, non sum nescius. His nihil derogari, quinimo debitam attribui laudem volo. Mihi solum controversia est cum iis, qui sub hujus artis prætextu & ignorantia maleficium commentantur, falsoque ægrotis ejus rei fidem imprimunt.

§ 14. Memoriæ ferme exciderat, eundem nostrum Paracelsistam magnifico Legum Doctori, venerando seni, in maligna tibiæ exulceratione consuluisse, ut hydropiper aquæ Rheni, in fluminis adversi medio exhaustæ immersum, parti affectæ applicaret, & paulo post aliud similiter imponeret, atque dies aliquot in ea curandi methodo persisteret, ablatasque herbas inter tegulas lapideas curvas seponeret, vigilanti inspectione observans, num eæ putrescerent, contabescerentve: quemadmodum enim illæ siccarentur, eodem modo & tibiæ ulcus siccitatem consequuturum addicebat. Quatuordecim diebus mutationem ulceris fore, ægroto pollicebatur, mensem integrum perseveranti frustra. Magica certe medicatio, hoc medicorum genere digna.

Ad divos, morsus canis rabidi curationem, & epilepsiam, referunt inepti medici.

CAP. XIX.

Divis non est asscribenda morborum curatio.

Hoc item albo dignabor eos, qui canis rabidi morsus curationem apud D. Hubertum Ardennatem, ex præscripto emendicandam impie censent: & qui epilepsiam D. Ioanni, Cornelio, Valentino, aut Egidio consecrant. Næ hos eorum, qui ad divinos aut Pythiam familiam confugiunt, pœnam non immerito subitutos timendum est. Non inconvenienter hic adducam obiter, sententiam ex senioris Hippocratis, vel alterius memorabilis viri (ut vult Gale-

Galenus) libello de Morbo ſacro aut Comitiali, quem Epilepſian Græci dicunt: in quo, quum prius, divini nihil amplius huic ineſſe malo quam aliis morbis, demonſtraſſet, ſic inquit: Qui primi hunc morbum ſacrum eſſe pronunciarunt, tales homines mihi fuiſſe videntur, quales etiam nunc ſunt magi & expiatores & circulatores, & quidam arrogantes, qui ſe vehementer pios eſſe ſimulant, & amplius quid ſcire. Hi itaque conſilii ac mentis inopiæ obvelantes ac prætexentes divinitatem, quum nihil haberent, quod exhibitum prodeſſet; ut ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, ſacram hanc eſſe affectionem pronunciarunt: & rationibus idoneis collectis, curationem conſtituerunt ſibiipſis ſecuram, expiamenta offerentes, & incantamenta, & à balneis abſtinere jubentes, & à cibis multis ac ineptis ad hominum ægrotorum eſum, &c.

Contra verſutos medicos, & ſacrileges magos, eximia Hippocratis ſententia.

§ 2. Deinde pallium nigrum non eſſe habendum præcepêre: niger enim color mortalis eſt. neque pedem ſupra pedem habendum eſſe, neque manum ſupra manum: hæc enim omnia curationis impedimenta eſſe. Omnia autem hæc divinitatis gratia apponunt, velut amplius quid ſcientes, & alios prætextus proferentes, quo, ſi ſanus æger evadat, ipſis gloria & dexteritas aſcribatur: ſin moriatur, in tuto poſitæ ſint ipſorum excuſationes: habeantque prætextum, quod ipſi non ſint in cauſa, ſed dii. Neque enim medicamentum aliquod edendum aut bibendum exhibuerunt, ut ipſi in cauſa eſſe videri poſſint.

Qui ſe poteſtatem habere ærra jactant, impii ſunt.

§ 3. Et paulo pòſt: Talia itaque dicentes & excogitantes, amplius quid ſe ſcire ſimulant, & homines decipiunt, proponentes his luſtrationes ac purificantes, quum verba ipſorum magna ex parte ſe ad Deum & dæmonium extendant. Atqui mihi ſane non de pietate verba facere videntur, velut ipſi putant, ſed potius de impietate: & quod Dei non ſunt, pietaſque ac divinitas ipſorum impia eſt ac ſceleſta, velut ego docebo. Si enim & lunam abolere, & ſolem obſcurare, tempeſtatemque & ſerenitatem facere, pluvias item ac ſiccitates, & mare ſterile, itemque terram, & alia hujuſcemodi omnia, ſe ſcire profitentur, ſive ex ſacrorum myſteriis, ſive ex alia quadam profeſſione aut meditatione hanc potentiam jactent: qui talia ſtudio habent, impii ſane mihi eſſe videntur, & deos non eſſe putare: neque ſi ſint, aliquid poſſe, neque ullum aliquod extremum etiam malum prohibere. Quod quum faciant, quomodo non ipſis infeſti ſint? Si enim homo incantamentis ac

Digitized by Google

sacrificiis utens, & lunam abolebit, & solem obscurabit, & tempestatem ac serenitatem faciet, non utique ego horum aliquid divinum esse putaverim, sed humanum, si divinitatis potentia ab humana voluntate superatur, & in servitutem redacta est.

§ 4. Fortassis autem hæc non hoc se modo habent: sed homines victus indigi, multa & omnigena moliuntur & evariant, tum in alia omnia, tum in hunc morbum, in singulis affectionis speciebus causam Deo asscribentes. Non enim semel, sed sæpius eorundem mentionem faciunt. Siquidem enim capras imitentur, & si balatum edant, & frendant, & si dextris partibus convellantur, Matrem deorum causam esse ajunt. Si vero acutiorem & concitatiorem sonum emittant, equo assimilant, & Neptunum authorem esse dicunt. Sed, si aliquid stercoris etiam emittant, quod sæpe quibusdam contingit, præ morbo coactis, Hecates Enodiæ appellatio additur. Si autem tenuiorem & densiorem vocem edant, velut aviculæ, Apollo Nomius, id est pastor: si vero spumam ex ore remittant, ac pedibus calcitrent, Mars causam habet. Quicunque porro pavores noctu ingruunt, timoresque ac deliria, & exultationes è lecto, terroresque ac fugæ foras, Hecates insidias esse dicunt, & herodm insultus, expiamentisque utuntur ac incantamentis, & sceleratissimum ac impiissimum (meo sane judicio) faciunt numen.

Posteri nimis religiosi idolorum nomina cum nostra religionis divis commutarunt.

quibus varias illas epilepsiæ species dedicaverunt.

§ 5. Expiant enim morbo correptos sanguine, itemque aliis sceleribus inquinatos aut injustos, aut ab hominibus intoxicatos, aut qui scelestum aliquod facinus perpetrarunt: quos contraria his facere oportebat, sacrificare nimirum ac precari, & ad templa progressos diis supplicare. Nunc vero horum quidem nihil faciunt: verum expiant, & alia expiamenta terra occultant, alia in mare projiciunt, alia ad montes deferunt, ubi nemo attingat, neque conculcet. Oportebat autem ea ad templa deferre, ac Deo contribuere, siquidem Deus est author. Non tamen ego puto hominis corpus à Deo inquinari, sordidissimum scilicet à purissimo. Verum, etiamsi contingat ab aliquo inquinari, aut quid perpeti, cupierit utique à Deo purgari ac purificari magis quam inquinari.

Christiana Hippocratis sententia.

§ 6. Deus itaque est, qui maxima ac sceleratissima peccata purgat & purificat, & liberatio nostra existit: ipsique terminos templorum ac delubrorum diis designamus, ut nullus, qui non purus sit, eos transcendat: & ingressi respergimur, non velut, qui inquinemur,

mur, sed, si quod etiam prius scelus habemus, purificemur. Et de expiationibus quidem sic se res habere mihi videtur. Hic vero morbus nulla re divinior reliquis mihi apparet: sed naturam habet, quam etiam alii morbi, & causam unde singuli gignuntur. Naturam autem & causam ab eodem Deo fieri, à quo etiam alia omnia. Hactenus Hippocrates. cujus argumenta, ut nostro instituto non inutilia, fusius commemorare visum fuit.

Magicas artes esse vanas comperit Nero, easque & earum sectatores damnavit Moses.

CAPUT. XX.

AT cum Plinio & Mosis edicto, telam enarrandis breviter falacium magorum operibus contextam absolvo. Tradit ille, ætate sua principem Neronem vanas falsissimasque comperisse artes magicas. Quippe, inquit, non citharæ tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis: primumque imperare diis concupivit, nec quicquam generosius voluit. Nemo unquamulli artium validius favit. Adhæc, non opes illi defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero. *Lib. 30. cap. 2.* *Magicas artes vanas esse comperit Nero.*

§ 2. Magus ad eum Tiridates venerat, magos secum adduxerat, magicis etiam cœnis eum * initiaverat: non tamen, quum regnum ei daret, hanc ab eo artem accipere valuit. Proinde persuasum fuit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras: sed in iis veneficas pollere artes, non magicas. Nero in exquirendis magicis artibus paulo curiosior, quod nullum certæ veritatis signum argumentumve perspexisset, eas sustulit. * *alias invitaverat.*

§ 3. Eo etenim earum vanitas proserpserat, ut sapientibus etiam ethnicis odio essent, & execrabiles. Interdicuntur quoque & damnantur earum assectatores severissimo Dei mandato in Levitico, tum etiam Deuteronomio: Non inveniatur in te ducens filium aut filiam in ignem, divinans divinationem, observans dies, non divinans ex sortibus, non incantans aut exercens præstigias diabolicas: non consulens Pythonem, non interrogans mortuos: quia abominatio est Domino omnis faciens hæc. Quod vero hi *Levit. 19. 20. Deuter. 18.*

tole-

Digitized by Google

toleratentur, audirenturque, Esaias vaticinatur casum & interitum Babylonis, cui & inprimis exitio fuit hujus teterrimæ artis studium, quum ad ultimum à Cyro rege sub Persarum imperium redigere-
Esaiæ 47. tur. Ita clamat divinus vates: Venient tibi duo hæc subito in die uno, sterilitas & viduitas, propter multitudinem maleficorum tuorum, & ptopter duriciem incantatorum tuorum vehementem. Et subjicit: Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficorum tuorum, quibuscum negocium tibi fuit ab adolescentia tua, si forte juvari possis ab eis. Merito itaque apud priscos semper in quæstione fuit, incantamenta valerentne aliqid, quum meræ sint præstigiæ.

DE LAMIIS,

LIBER TERTIUS.

DE

Quid Lomia sit:

CAP. I.

NUNC ad Lamiæ historiam me confero, vulgo Strigæ, à Strige ave nocturna & infausta, quam pulchre depingit Ovidius:

λαμία Dion. Lamiæ cur dicta, indicat Duris Lybicorum lib. 2. Fast. 6.

Sunt avidæ volucres, non quæ Phinæia mensis
Guttura fraudabant, sed genus inde trahunt.
Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinæ,
Canicies pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis Strigibus nomen: sed nominis hujus
Causa, quod horrenda stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
Næniaque in volucres falsa figurat anus.

Fabulosum hoc esse, scribit Plinius lib. 11. Strix.

§ 2. Plura ille de strigibus & virga aurea, qua fugantur, quam albam

albam esse dicit: & post, ex alba spina sumi, adjecit:

Virgaque Janalis de spina sumitur alba,
Qua lumen thalamis parva fenestra dabit.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur,
Et rediit puero, qui fuit ante, colos.

Στρὶξ, στρίγλος, Hesychio. Leguntur & hi versus apud Festum corrupti, hoc pacto:

Σύρνια πομπάδα νυκτίνομα, στρίγγα πελαὸν
ἄρπη αἰώνυμον ἐξελαὰ ὠκυπόρους ἐπὶ ναῦς. id est:
Syrnia noctivaga ableges, volucremque sinistram,
Feralem striga velivolis immitte carinis.

Lilit. Infaustam strigem, puerperis maxime infestam, Hebræi לילית lilit dicunt, Esaiæ 34. à לל, quod nox est, quia nocte volat: unde & in quatuor cubiculi parietibus, in quo decumbit puerpera, scribunt חוצלילית, stulte putantes, tale dæmonis terriculamentum & injuriam ea ratione arceri posse. De hac lilit multi multa insulse mugantur. Nabam Armenis dicitur Lamia. Volatica antiquitus nuncupabatur, teste Festo. Nabam. Velatica.

§ 3. Sagam adhæc vocant à satagendo plerique: nonnulli à sagiendo: Aliam vero etymi occasionem longius petitam in Saxonica doctissimi viri Joannis Becani comperies: sed aliis placet, à sagan voce Hebræa derivari, sacerdotem seu vatem denotante. Alrumnam veteres Gothi dicebant, vel Hellerum, hoc est, secreto cum inferis & dæmonibus colloquentem: unde & herba mandragora hellerumna dicta est, quam & Germani Alrun appellant. Nostratibus Hex & Zauberische vel Zauberin nuncupatur ejusmodi dementata mulier. Gallis Sorciere: Italis Jannara, incantatrice, strea, striga, maga, fattureja: Hispanis Bruxa. Saga. Alrumna. Sorciere. Strea. Bruxa.

§ 4. Hanc autem dico, quæ ob fœdus præstigiosum aut imaginarium cum dæmone initum, qualiacunque mala vel cogitatione vel imprecatione vel intuitu vel re ludicra atque ad institutum opus inepta designare putatur: velut aërem insolitis ignire fulminibus, tonitru terrifico concutere, damnosa grandinis insueti multitudine ferire, tempestates excitare, segetem in agro lætam alio transferre aut depopulari, morbos præter naturam hominibus bestiisque ciere & mederi, paucis horis longissime evagari, choreas cum dæmonibus ducere, epulari, succubum agere, vel cum dæmonibus coire, seipsam & alios in bestias commutare, & mille mon-

ſtroſa rerum ludibria oſtentare. ut hinc facile conſtet, quam longo intervallo à magis infamibus nostra diſtet Lamia.

§ 5. Ad cujus longiorem deſcriptionem facient quorundam poëtarum (licet peculiare illud noſtrarum Lamiarum genus, quod ob opinionem maleficii hominibus & brutis in exitium eo, quo audietur modo, illati, noſtro ſeculo comburitur, eos non noviſſe exiſtimem) fabuloſi verſus, ex perverſæ opinionis officina deprompti. ut Virgilii libro 4. Æneidos, ubi Dido ad Annam ſororem ait:

Hinc mihi Maſſilæ gentis monſtrata ſacerdos,
Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit, aſſ aliis duras immittere curas,
Siſtere aquam fluviis, & flumina vertere retro,
Nocturnoſque ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.

§ 6. Et in damone, ſeu Pharmaceutria, Eclog. 8.

Carminibus Circe ſocios mutavit Ulyſſi. Item:

Pinus equum domitor, quem capta cupidine conjunx,
Aurea percuſſum virga, verſamque venenis
Fecit avem Circe, ſparſitque coloribus alas.

Eclog. 8. 7. Metamorph. Omnipotentiam quoque Circes maleficæ prædicat Homerus. Item:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

§ 7. Quibus non apud Ovidium gloriatur malefica?

Cum volui, ripis ipſis mirantibus, amnes
In fontes rediêre ſuos: concuſſaque ſiſto,
Stantia concutio cantu freta: nubila pello,
Nubilaque induco: ventos abigoque, vocoque:
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces:
Vivaque ſaxa, ſua convulſaque robora terra,
Et ſylvas moveo: jubeoque tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, manesque exire ſepulchris:
Te quoque Luna traho. —— Item de Medea legitur:

Verbaque ter dixit placidos facientia ſomnos,
Quæ mare turbatum, quæ flumina concita ſiſtunt.

Et paulo poſt:

Ter ſe convertit, ter ſumptis flumine crinem
Irroravit aquis, ternis & hiatibus ora
Solvit.

Et de eadem:

Et miſe-

Digitized by Google

Et miserum tenues in jecur urget acus. Item: Epist. 4 3: Amor elig. 6.
Carmine læsa Ceres sterilem vanescit in herbam,
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes, cantataque vitibus uva
Decidit, & nullo poma movente fluunt.
Horatius: *Quæ sidera exturbata voce Thessala,* Epod. 5.
Lunamque cælo deripit.

§ 8. Et Tibullus de fascinatrice: Lib 1. elig. 2.
Hanc ego de cælo ducentem sidera vidi,
Flaminis ac rapidi carmine vertit iter.
Hæc cantu fundit quæ solum, manesque sepulchris
Elicit, & tepido devorat ossa rogo.
Cum lubet, hæc tristi depellit lumina cælo:
Cum lubet, æstivo convocat orbe nives.
Item de incantationis vi copiose scribit Lucanus: Lib. 6. de Bello civil.
Mens hausti nulla sanie pollata veneni,
Incantata perit. Paulo post:
Cessavere vices rerum, dilataque longa
Hæsit nocte dies, legi non parvit æther,
Torpuit & præceps audito carmine mundus.
Et paulo ante:
Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
Non satis adductus amor, flammisque severi
Illicitis arsere ignes. Item:
Gens invisa dijs, maculandi callida cæli,
Quos genuit natura mali: qui sidera mundi,
Juraque fixarum possunt pervertere rerum.
Nam nunc stare polos, & flumina mittere norunt,
Æthera sub terras adigunt, montesque revellunt.

§ 9. C. Manilius Astronomices suæ lib. 1.
——*Linguis dixere volucrum,*
Consultare fibras, & rumpere vocibus angues,
Sollicitare umbras, immmque Acheronta movere,
In noctemque dies, in lucem vertere noctes,
Omnia conando docilis solertia vincit.
Apud Maronem adhæc sacra inferis Magica se facturam simulans Æneid. 4.
Dido,
Unum exuta pedem vinclis in veste recincta

Digitized by Google

Testatur moritura deos :

videlicet è ritu & consuetudine nocturnorum sacrorum & maleficiorum : ut & apud Ovidium,

Metam. VII. *Egreditur tectis vestes induta recinctas,*
Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos.

1. Serm. Sat. 8. 1. § 10. Apud Horatium tamen malefica succincta est,

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam.——

Sine calceis tamen & capillo passo,

Pedibus, inquit, *nudis passoque capillo.*

Quod autem Horatius addit,

Serm. I. 8. ——*Scalpere terram*
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt : ——. eo facit, quod maleficæ solebant in scrobe sacra facere diis inferis : ut apud Ovidium,

Metam. VII. *Haud procul egesta scrobibus tellure duabus*
Sacra facit.——

Quod quidem & ab Homero in Odyssea cantatur.

§ 11. Nec est de nihilo à Marone dictum,

Æneid. IV *Falcibus & messe ad lunam quæruntur ahenis*
Pubentes herbæ.——

Quandoquidem & æri vim medicatam inesse credebatur, ut ahenis potius falcibus à malefica secarentur herbæ, quam ferreis. Et ad lunæ lumen lectas herbas efficaciores maleficiis censebatur, quod lunam maleficiis præesse existimaretur, & herbas sua quadam spuma & saliva inficere. Lucanus :

Donec suppositas propior despumet in herbas.

§ 12. Ubi vero Lucanus agit de maga illa Thessala manes evocante, maleficii materiem affingit:

Lib. 6 bell. civil. *Huc, quicquid fœtu genuit natura siniſtro,*
Miscetur : non spuma canum, quibus unda timori est:
Viscera non lyncis, non duræ nomas hyænæ
Defuit, & cervi pasti serpente medulla:
Non puppim retinens Euro tendente rudentes
In mediis echeneis aquis, oculique draconum:

& reliqua. Huc faciunt Grugnæ Stryacis Carolle Macaronicorum libri 5. Carmen mire festivum est, ridiculumque Italicis dictionibus singulari lepore & artificio ubique immixtis.

§ 13. Quan

Digitized by Google

§ 13. Quanquam poetarum assertio, vel etiam contradictio, parum ponderis hic apud me obtinet: tamen ut curiosioribus satisfiat, libet paucis hæc tela obiter eodem retorquere arcu. Si quid Medea, hac arte cumprimis celebris, hic potuisset, minime prætermissura erat, à Jasone vincta, cum clamaret: *Ovidius VII. Metamorph*

——*Si possem, sanior essem:*
Sed trahit invitam nova vis. ——

Maleficiis Medeæ præponderabat Jasonis forma. Sic Lucianus in ἔρωτι: τίς γὰρ φόλῃ δυνήσεται μαγδσαὶ τὸν ἔρωτα, ὅντα τ' τέχνης κρείττονα.

§ 14. Adhæc Circe Solis & Persæ nymphæ filia, non procul à Cajeta Campaniæ urbe habitans, maga formosissima, quæ quicquid vellet, posse repellere, allicere, ligare, impedire, evocare credebatur, suum nequivit remorari Vlyssem: magisque sine arte Vlyssi devincta est, quam Vlyssem cum omnibus suis artibus vel vinxerit, vel deluserit. Sic de Vlysse cecinit Ovidius: *de Remed. am. l.*

Nulla recantatas deponent pectora curas,
Nec fugiet vivo sulphure victus amor.
Quid te Phasiacæ juverunt gramina terræ,
Cum cuperes patria Colchi manere domo?
Quid tibi profuerint Circe Perseidos herbæ,
Cum tibi Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret:
Ille dedit certæ lintea plena fugæ.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis:
Longus in invito pectore sedit amor.
Vertere quæ poteras homines in mille figuras,
Non poteras animi vertere jura tui.
Diceris his etiam, cum jam discedere vellet,
Dulychium verbis detinuisse ducem:
Non ego, quod primum (memini) sperare solebam,
Jam precor, ut conjunx tu mea esse velis:
Et tamen, ut conjunx essem tua, digna videbar:
Quod dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes, oro, spatium pro munere posco:
Quid minus optari per mea vota potest?
Et freta mota vides, & debes illa timere:
Utilior velis postmodo ventus erit.
Quæ tibi causa fugæ? non hic nova Troja resurgit,

Digitized by Google

Non aliquis ſocios rurſus ad arma vocat.
Hic amor & pax eſt, in qua male vulneror una,
Totaque ſub regno terra futura tuo eſt.
Illa loquebatur, navem ſolvebat Vlyſſes,
Irrita cum velis verba tulere noti.
Ardet, & aſſuetas Circe decurrit ad artes,
Nec tamen eſt illis attenuatus amor.
Ergo quiſquis opem noſtra tibi poſcis ab arte,
Deme veneficiis carminibuſque fidem.

§ 15. Porro quod Virgilius in Damone dicat,

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam:

Atque apud Horatium glorietur Canidia,

Polo deripere Lunam vocibus poſſum meis:

Et ſaga apud Ovidium jactet,

Metam. VII. *Te quoque Luna traho.* Hoc ſcite ab Hippocrate diluitur. Si enim, inquit, homo carminibus Lunam deducere cælo poſſet, tum certe Deus & mens divina, aſtrorum conditor & rector, hominum poteſtati, magorumque incantamentis (quod dicere nefas eſt) eſſet obnoxius. Sed hanc fovet ejuſmodi opinio cauſam.

Libel. de Epilepſia.

al. Aglaonice. De præcept. connubior. Luna unde dicatur cælo deduci. Lib. 1.

§ 16. Aganice ut Plutarchus refert, Hegetoris Theſſali filia, ſiderum in pleniluniis defectus perita, ac temporis gnara quo luna objectu terræ umbra obnubilaretur, quum hæc mulierculis credulis præſaga futuri prædiceret, præcantatione lunam ſubducere cœlo credebatur. Tamen Pirithoum primum à cœlo detraxiſſe lunam, fingi à poetis, non ignoro. Hæc Propertius ita ridet:

At nos, deductæ quibus eſt fallacia lunæ,
Et labor in magicis ſacra piare focis:
En agedum dominæ mentem convertite noſtræ,
Et facite illa meo palleat ore magis.
Tunc ego crediderim vobis, & ſidera & amnes
Poſſe Cyrenæis ducere carminibus.

Cap. 39. 40. Quorundam poematum hujus argumenti explicationem, etiam circa Libri hujus finem comperies.

§ 17. At apud hæc poetarum commenta locum merentur infinitæ hiſtoriæ, fabulis fabuloſiores, XI libris Metamorph. ſive luſus aſini conſcriptæ à L. Apulejo Madavrenſi, philoſopho Platonico. Ex iis accipe duas, ut cum his conferantur, fidemque parem ſortiantur illa, quæ frequenter adhuc noſtro hoc ævo à male credulo ac de-

ac dementato vulgo tanquam vera narrantur, licet sint mendacia mera, quibus etiam facile ab aliis datur fides.

§ 18. Cauponam reginam hoc modo describit: Saga est, & divinipotens, cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, deos infirmare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare. Amatorem suum, quod in aliam temerasset, unico verbo mutavit in feram castorem: quod ea bestia captivitati metuens, se ab in sequentibus repræcisione genitalium liberat: ut illi quoque simile, quod Venerem habuit in aliam, proveniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam: & nunc senex ille dolium innatans vini sui, adventores pristinos in fece submissus, officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro quidem, quod adversus eam loquutus esset, in arietem deformavit: & nunc aries ille causas agit. Eadem amatoris sui uxorem, quod in eam dicacule probrum dixerat, jam in farcinam imprægnationis obsepto utero, & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnavit. Et, ut cuncti numerant, octo annorum onere miserlailla, velut elephantem paritura, distenditur. *Apuleji fabula l. 1. de Asino aur.*

§ 19. Et lib. 2. de Pamphile, Miloni nuptui tradita, hæc scribit: Maga primi nominis, & omnis carminis sepulchralis magistra creditur, quæ surculis & lapillis, & id genus frivolis inhalatis, omnem istam lucem mundi sideralis, imis tartari & in vetustum chaos submergere novit. Nam simul quenquam conspexit speciosæ formæ juvenem, venustate ejus sumitur, & ilico in eum & oculum & animum detorquet. Minus morigeros & viles fastidiens, in saxa & in pecua, & quodvis animal puncto reformat. Alios vero prorsus extinguit.

§ 20. Longioris moræ in iis recensendis me pudet: quare figmentorum enarrationem obsignabo cum his Apuleji verbis lib. 1. Næ istud mendacium tam verum est, quam si quis velit dicere, magico susurramine amnes agiles reverti, mare pigrum colligari, ventos inanimes expirare, Solem exhiberi, Lunam despumari, stellas evelli, diem tolli, noctem teneri.

Lamiarum Professionis modus ineptus, nec cohærens.

CAP. II.

Professionis Lamiarum modus ineptus, nec cohærens.

ATQUI, ut omnia Satanæ instituta minime cohærent, variaque & mendacia comperiuntur: ita & professionis modus ineptus

ptus mancuſque eſt, ac diverſe à quolibet ejus factionis reo, quæ-
Prima ſecunda partis q. 2. cap. 2. 3. ſtionibuſque ſubjecto narratur. Exempla ſunt obvia in malleo maleficarum, libro ſic ſcripto, ubi legitur: Modus profitendi duplex eſt. Unus ſolennis, per ſimile, ad votum ſolenne: alius privatus, qui ſeorſum dæmoni quacunque hora fieri poteſt. Solennis inter eos fit, ubi Lamiæ in certam concionem ſtatuto die veniunt, dæmonem in aſſumpta effigie hominis vident: qui quum de ſervanda ſibi fide admonuerit, ſucceſſumque in rebus mundanis proſperum & vitæ longitudinem promiſerit, quæ præſentes ſunt, novitiam ſuſcipiendam ipſi commendant. Et dæmon, ſi in abneganda fide, cultu Chriſtianiſmi, & extenſa muliere (ſic enim beatiſſimam virginem Mariam nuncupant) & in ſacramentis nunquam venerandis iuvenerit novitiam ſeu diſcipulum proclivem, tunc dæmon manum
Non manum, ſed ejus formam extendit, cum ſpiritus carnem & oſſa non habeat. fallax itaque eſt ſtipulatio nec ullius momenti. extendit: ac viceverſa diſcipulus ſeu novitia ſtipulata manu, illa ſervaturum ſe pollicetur. Hinc dæmon ſubjungit, ea non ſufficere: ſed omagium deinde petit, continens, ut anima & corpore ſe in æternum illi dedat, & pro viribus alios quoſcunque utriuſque ſexus illi adjungere velit. Addit denique, ut certa unguenta ex oſſibus & membris puerorum, & præcipue renatorum fonte baptiſmatis, ſibi conficiat, per quæ omnia ſua inſtituta ipſius adminiculo explere poterit. Hunc modum nos inquiſitores (ſcribunt Mallei maleficarum authores) cognovimus in oppido Briſiaco Baſilienſis diœceſios, plene à ſaga juvencula informati.

§ 2. Deinde poſt legitur: Præfato inquiſitore mihi referente intellexi, in ducatu Lauſanenſi quoſdam magos coxiſſe & comediſſe proprios infantes. Modus autem diſcendi talem artem fuit, ut dixit: quod magi in certam veniant concionem, & opere eorum veriſimiliter dæmonem in aſcititia hominis ſpecie conſpiciant, cui diſcipulus neceſſario dat fidem de abnegando Chriſtianiſmo, de euchariſtia nunquam adoranda, & de calcando ſuper crucem, quando latenter poſſet. Fuit inſuper fama communis, Petro judice in Boltingen narrante, quod in terra Bernenſium tredecim infantes à Lamiis eſſent devorati: quamobrem etiam in tales parricidas ſatis duriter exarſerat publica juſtitia.

§ 3. Alius poſtea juvenis, tamen uxoratus, hunc refert ordinem: Oportet primo Dominico die, antequam aqua benedicta conſecratur, diſcipulum futurum cum magiſtris templum ingredi, & ibidem abnegare, &c. Deinde omagium præſtat magiſterulo, id eſt,

parvo

Digitized by Google

paruo magiſtro : ita enim dæmonem , nec aliter , vocant. Sequitur poſtremo : De utre bibit , ut audies : quo facto , ſtatim intrinſecus ſentit ſe imagines noſtræ artis concipere , & principalibus ritibus hujus ſectæ imbui , confirmarique. Quum aut modum , quo infantes comederent, à ſaga capta inquireret Petrus: hæc reſpondit,illum talem eſſe. Infantibus nondum baptizatis inſidiamur , vel etiam baptizatis , præſertim quando crucis ſigno & orationibus non muniuntur. Hos in cunabulis , vel ad parentum latera jacentes , ceremoniis noſtris occidimus : quos , poſtquam putantur oppreſſi eſſe, vel aliunde mortui, ex ſepulchro clam ſuffuramur , & in olla decoquimus, donec evulſis oſſibus, velut cera fere potabilis efficitur. De ſolidiore materia unguentum facimus, noſtris voluntatibus , artibus & tranſvectionibus commodum: de liquidiore vero humore,utrem implemus : ex quo quicunque biberit , additis ceremoniis paucis, eveſtigio noſtræ artis conſcius redditur, & magiſter. Hæc ille.

Unguentum terribile.

Potus tartarorum.

Profeſſio Lamiarum diluitur, oſtenditurque fœdus eſſe præſtigioſum, ſtultum, & nullius ponderis.

CAP. III.

QUAM hæc non cohæreant , ſint abſona , indignaque quibus fides vel leviter adjungatur, quilibet,dummodo non omnino mentis velit eſſe inops , & præfracte concepta opinione præoccupatus , facile judicabit. Fœdus autem eſſe præſtigioſum , phantaſmate aut imaginatione , vel phantaſtico præſtringentis ſpiritus corpore fallaciter apparente : vel nervis opticis ſeu viſoriis indita ſubdole , quam Satan vult, ſpecie , commotis huc humoribus & ſpiritibus idoneis : vel ſibilo, ſuſurro aut murmure in organis auditus , viatæ formis imagini reſpondente , ſpiritus maligni arte excito conflatum ſtabilitumque , ac inde nullius eſſe ponderis , haud obſcure cognoſcitur : potiſſimum ſi diverſa contrahentium eſſentia, contractus forma , modus , & circumſtantiæ , perſpicaci mentis acie inſpiciantur , atque rationis fideique noſtræ æquilibrio exactius penſiculentur.

§ 2. Sic pleraſque omnes actiones Lamiæ hactenus attributas, quas ſuas eſſe,maleſana quoque faretur,ex corrupta à præſtigiatore virtute imaginativa, non Lamiæ , ſed ipſius Satanæ exiſtere , palam ſit. Huic etenim minime opus eſt alterius adminiculo in ſua potentia

Digitized by Google

tentia oſtendenda, aut actionibus declarandis, qui nec ullius voluntate aut imperio cogitur quam Dei, & hujus miniſtrorum bonorum: malis non coactus, ſed ſponte & quidem libenter obſequitur, Deo permittente, malicioſus ille veterator, ſecus licet fingat, ſimuletque, teſte Porphyrio, ut ſuis præſtigiis nos magis irretiat. Non autem ſtrictè colligari pactum imaginarium, doloque malo mendaciter ab altera parte initum neceſſe eſt, quum à præſtringente ſpiritu apud ſtupentem, nec mentis compotem ſatis hominem, aliter fieri nequeat.

§ 3. Siquidem quod dæmon extenſa manu firmaque ſtipulatione lamiam recipiat, falſiſſimum eſſe neminem dubitare oportet, quum carnem & oſſa, quibus manus conſtat, non habeat ſpiritus, ipſa Veritate teſte. Tatianus adhæc contra Græcos ſcribit, dæmones omnes non carnea, ſed ſpirituali concretione conſtare, qualis eſt aëris & ignis: quæ corporum conſtitutio à ſolis illis perſpici poteſt, qui ſpiritu Dei muniuntur, non item à cæteris hominibus quos anima regit.

§ 4. Præterea doloſa hæc ſtipulatio, maximè in pernicioſum finem conficta, ſine teſtibus aut vadibus contra Dei voluntatem, ſi tantum habebit momenti, ut nulla queat reſcindi ratione, & neceſſario ejus virtute alter alterius voluntatem ſequi, illiusque præcepto morem gerere compellatur: quur pactum illud prius in baptiſmo ex peculiari Dei voluntate & mandato; ſolennibus verbis verè ſancitum, & quidem interpoſitis fidejuſſoribus, tanquam prærogativâ non præponderabit? Alta profecto contractus eſt firmitas inter Deum veracem & ſanæ mentis homines. Quicquid ille ſtipulatur & in ſuo verbo addicit, hoc fideliter & indubitate præſtat, nec data manu præſtigioſa deludit, non ſaltat, nec convivatur, vel ſimilibus rebus ludicris quibuſcum paciſcitur, nequiter fallit dementatve, quemadmodum hic commentitio carnali corpore amaſius. Diſparitatem hic qui negaverit, neſcio quid veritatis idem ſit admiſſurus.

Fidem Chriſtianam abnegantis.

§ 5. Atqui fidem Chriſtianam hic abnegaſſe anum miſeram, objicies. Et nos, quotquot aliam ſalutis viam quærimus, quam Chriſtum Jeſum, ejus præcepta obſervantes, veſtigiiſque inſiſtentes, viva in ipſum fide per dilectionem operante, fidem abjicimus, reipſa teſtati mente ſana, quod illa vel ætate ſtupida, vel ſexu inconſtans, vel impotentia mentis lubrica, vel animi morbo deſpe-

Gal. 5.

rans,

Digitized by Google

rans, aut imaginatie aut maligni arte deluſa feciſſe putatur. Aures Pauli verbis, quibus fidem Chriſtianam vere abnegantes, & doctrinis dæmoniorum adhærentes, non modo ſcite depingit, ſed & digito ſimul commonſtrat, pauliſper accommoda: Spiritus certo loquitur, quod in poſterioribus temporibus deſciſcent quidam à fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus, & doctrinis dæmoniorum, per ſimulationem falſiloquorum, cauterio notatam habentium conſcientiam, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abſtinere à cibis, quos Deus creavit ad veſcendum cum gratiarum actione fidelibus & iis qui cognoverunt veritatem. 1. Timot. 4. *Doctrinis dæmoniorum adhærentes.*

§ 6. Item: Illud ſcito, inquit, quod in extremis diebus inſtabunt tempora periculoſa. Erunt enim homines ſui amantes, avari, faſtuoſi, ſuperbi, malefici, parentibus immorigeri, ingrati, impii, carentes affectu, neſcii fœderis, calumniatores, intemperantes, inmites, negligentes bonorum, proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quam amantes Dei: habentes formam pietatis, ſed qui vim ejus abnegarint. Et iſtos averſare: ex his enim ſunt qui ſubeunt in familias, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur concupiſcentiis variis, ſemper diſcentes, nec unquam ad cognitionem veritatis venire valentes. Quemadmodum autem Jannes & Mambres reſiſtebant Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati: homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Sed non proficient amplius. Siquidem amentia eorum evidens erit omnibus, quemadmodum & illorum fuit. Hæc Paulus. 2. Timot. 3. *Pietatis vim qui abnegarunt, circa fidem reprobi.* Exod. 7.

§ 7. Ad chriſma in fœderis contractu è fronte exemptum, quemadmodum pleriſque aliis perſuaſum, ſi confugias, licet vel unico verbo hic ſatisfacere poſſem: id tamen ne plus faceſſat negocii, tutius erit reſpondere: Si qua vis ſit chriſmatis, eam non in externa illinitione magis conſiſtere, quam in externa aquæ ſuperfuſione in ſacramento Baptiſmi, qui fide intercedente ſanctificatur, atque ita confirmatur, ut ſi poſtea centies aqua corpori infuſa abluatur, imo tota cutis abradatur, nihilominus ex charactere fide impreſſo permanet baptiſmi eſſentia: etiamſi ejus virtutem homo quandoque lapſu abnegat, tamen ſi reſurgat, à peccatis ad vitæ emendationem pœnitudine converſus, eadem ſtabit baptiſmi ſemel adminiſtrati energia. *Chriſmatis vim, ſi qua eſt, non poſſe externa exemptione tolli.*

§ 8. Ratio chriſmatis eraſi erit eadem apud reſipiſcentem, ſi ita voles: alioqui vel vulnere ſyncipiti inflicto, aut putrido ulcere ea

Digitized by Google

in parte exorto, illud quoque interire sequeretur: quanquam etiam non vere synciput in fœdere collidi crediderim, sed imaginarie: quemadmodum reliqua multa hic contingere animadvertimus, quo credulum hoc malesanorum hominum genus persuasione mala inducatur, ut se diaboli retibus jam inde implicitum usque adeo, servumque credat, quasi omnis resipiscentiæ via deinceps sit præclusa, quo hac ratione tandem extrema cogitet moliaturque: quamvis non magis huic, imo multo minus, ut vitiata phantasia delusо, quam quibusvis aliis graviter peccantibus, conversionis locus erit præcisus. Petrus siquidem, antea brevi à Christo præmonitus, contra conscientiæ testimonium ter Christum, addito etiam juramento, negat: atqui agnito errore, lachrymisque fusis, in gratiam recipitur. De hoc, uti & impresso charactere, vide lib. 6. cap. 22. ubi plura de fœderis vanitate.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Joh. 18.

Fœderis vani demonstratio reliqua.

CAPUT IV.

Ceremoniis non posse occidi pueros. Infantes mortuos ex sepulchris effodi, delusorium est.

ADHÆC, quod ullis ceremoniis pueros occidere quis possit, falsissimum est, metaque Satanæ suggestio, ac inanis credulitas. Item quod illos ex sepulchris clam effodiant, nihil esse nisi diabolicam persuasionem ex imaginativa vi corrupta, aut alto somno vitiata, palam constabit, si monumenta inspiciantur, unde eos extractos esse narrant: ibi etenim reconditi adhuc invenientur. Nec hæsitare volo, eodem modo in mentem illis inductam esse infantis decoctionem in olla confectam, donec exemptis ossibus caro redderetur potabilis.

Totus ille Stygius imaginarius, ut & unguentum.

§ 2. Tam enim id existit inhumanum, tetricum, crudele, & creditu difficile, ut si vel meis intuerer hoc oculis, citius hujus horribilis spectaculi fascino eos mihi præstrictos crediderim, quam nefandum hoc & plusquam tragicum, omnemque exuperans fidem condimentum vere apparatum esse fateat. Sed esto, quod ex Stygia palude proserpant ejus unguenti artifices horrificæ striges, quæ omnem humani sensus imaginem prorsus exuerint: credo tamen, unde illi unguento ea virtus, ut si quis eo inungatur, fiat sceleratarum voluntatum, execrabilium artium, & transvectionum incredibilium particeps? vel si eo sedile aut lignum illinatur, mox alter huic innixus, per aëra feratur: quemadmodum sagæ persuasum habent,

Digitized by Goog

bent, & Malleus maleficarum teſtatur? Non libet hic anxie de mortuæ, putidæque & virulentæ hujus carnis decoctæ temperamento & viribus diſceptare, ſiquidem in rerum natura eam ita paratam non inveniri, firmiter credo: idem de liquidioris materiæ in utre, ut dictum eſt, conſervatæ præparatione, potatione & virtute dictum volo.

§ 3. Interim negandum non eſt, miſeras has mulierculas ita formis virtuti phantaſticæ impreſſis, à dæmonio dementatas, non aliter ac ſi hæc ita vere fierent, ſcire: uti fere omnes illarum præter naturam actiones, imaginariæ ſaltem videntur: & propterea quæſtionibus adactæ, flammiſque propinquæ, ſua aperte confitentur flagitia per ſomnum vel ſimulachrum illis ſolummodo cognita. Id ipſum confirmatur in Decretis, ad hunc modum: Quædam mulierculæ inſervientes ſatanæ, dæmonum illuſionibus ſeductæ, credunt ſe alia nefanda quoque agere, puta parvulos à lacte matris avellere, aſſare & comedere: domi per caminos ſeu feneſtras intrare, & habitantes variis modis inquietare: quæ omnia & conſimilia ſolum phantaſtice accidunt eis. Cum ea vero, quæ foſſula facta, & lotio infuſo, vel aqua, digitoque moto ſe tempeſtatem ciere arbitratur, colludit dæmon aërem turbans, ut illam, ſibi addictam in officio contineat. *In ſecunda parte, cauſ. 26. q. 5. Epiſcopi. Et Auguſtin. de ſpiritu & anima cap. 28. Vide & cap. 9. hujus lib. & cap. 11.*

§ 4. Hujus ergo ex utre potionis tartareæ, ſed imaginariæ in fœdere uſus, ipſum quoque præſtigioſum eſſe, præter multam ejus diverſitatem apertius demonſtrat: lubetque hic cum Horatio dicere.

Ne quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo. *1. Carm. ode 36. 2.*

Pacti item vanitatem id quoque docet, quod eo inito ceremonias quaſdam contra Eccleſiæ ſtatuta cogantur obſervare: quemadmodum diebus Dominicis jejunare, aut ſextis feriis (ut ajunt) carnibus veſci, aut crimina in confeſſione celare, vel tempore elevationis in terram ſpuere, vel ſub Miſſæ actione verba proferre inutilia, vel aliquid ſimile deſignare: ita Mallei referunt fabricatores.

§ 5. Hæc qualia & quanta ſint delicta, quilibet pius tenuiter modo Sacrarum literarum cognitione tinctus, intelligit. Etenim quum dies Dominicus ſit audiendo Dei verbo, orationibus & divino cultui cum primis conſecratus, his nemo fructuoſius vacarit, quam qui mentem à cibi nebulis ſerenam conſervarit. Eſt (inquit *Die Dominico milliter jejunare.*

Digitized by Google

Marth. 17. Christus) aliquod dæmoniorum genus, quod non nisi orationibus & jejuniis ejicitur. Sobrios hinc nos esse jubet Petrus, & vigilan-
1 Pet. 4. 5. tes ad orandum, quia adversarius noster diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem devoret. Item Paulus docet suos
1. Corint. 7. Corinthios: Ne fraudetis vos invicem, nisi si quid ex consensu pro tempore, ut vacetis jejunio & precationi. Ita jejunium & oratio fere conjunguntur, & quidem ordine optimo: ut quod apud Tertullianum legitur, jejunare die Dominico nefas existimari, non immerito mirer: minusque Melchiadis Papæ edictum videatur commendandum, quo ne die Dominico jejunaretur, cavit.

Carnibus vesci diebus à pont. Rom. vetitis quando licuit.

§ 6. Quod vero carnibus vesci, urgente necessitate (si modo absit offendiculum, contemptus & gula) liceat diebus à Pontifice Romano vetitis, alii defendunt ex his Christi verbis: Audite & intelligite: non quod ingreditur in os, impurat hominem: sed quod
Matth. 15. egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem. Item ex Paulo ad Coloss. 2. Ne quis vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut novilunii, aut sabbathorum, quæ sunt umbra rerum futurarum, corpus autem Christi. Et post: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid quasi viventes in mundo, decretis renemini? Ne tetigeris, ne gustaris, neque contrectaris: quæ omnia ipso pereunt abusu, juxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem speciem habent sapientiæ per superstitionem ac humilitatem animi, & læsionem corporis, non per honorem aliquem ad expletionem carnis.

1. Timoth. 4. § 7. Ad Timotheum hic quoque scribit: Spiritus certo loquitur, quod in posterioribus temporibus desciscent quidam à fide, attendentes spiritibus impostoribus, ac doctrinis dæmoniorum, per simulationem falsiloquorum, cauterio notatam habentium conscientiam, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abstinere à cibis, quos Deus creavit ad sumendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem: quod quicquid creavit Deus, bonum sit, & nihil rejiciendum, si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per sermonem Dei, ac precationem. De his si commonefeceris fratres, bonus eris minister Jesu Christi, enutritus in sermonibus fidei, bonæque doctrinæ,
1. Corin. 10. quam usque secutus es. Cæterum prophanas & aniles fabulas reji-
Psal. 23. ce. Hæc Paulus. Item: Omne quod in macello venditur, edite, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini siquidem est terra, & plenitudo ejus.

§ 8. Ad-

§ 8. Adhæc, quod ex pacto certa celare crimina in confessione cogantur Lamiæ: quis amabo singula distincte enarrabit peccata, quum plerunque omnes nostri cogitatus, verba & actiones sint peccatorum labe conspurcata? aut quonam divinæ voluntatis testimonio, exacta illa nostrorum scelerum enarratione opus esse convincetur? Quo ordine ea recensuit publicanus ille in templo, aut latro in cruce?

Celare crimina in confessione.

Luca 18. & 23.

§ 9. Tam quoque grave est delictum, in terram tempore elevationis spuere, quam sputum in ore continere: & æqualem pœnam merentur verba inutilia tam sine Missa, quam sub ejus actione prolata. Huc adducatur, commissum in calcanda secreto cruce flagitium: item, quod die Dominico ante lustralis aquæ consecrationem templum ingrediantur: & mille alia aniculanum deliramenta, eo huc adducta à dæmone, ut sub religionis prætextu superstitionem impietatemque inveheret & stabiliret.

In terram spuere tempore elevationis.

Verba inutilia sub Missa proferre.

Crucem calcare secreto.

Ante lustralu aquæ consecrationem templum ingredi die Dominico.

§ 10. Hic præstigiosi fœderis nervum palam cernit quilibet pius. Rectissime ergo Augustinus ait: Omnes artes hujusmodi vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ, penitus sunt repudiandæ. Et Origenes: Incantationes diaboli sunt seductiones, dæmonum irrisiones, idololatriæ fex, animarum infatuatio, atque cordium scandalum. De illiusmodi pacti nullitate nonnihil postea in Anacephal. libro. 6. cap. 25.

Lib. 1. de doct. Christ. & legitur 26. q 2. c. illud quod est. Lib. 3. in Job.

§ 11. Superioribus nugamentis ex Psello accensere libet de Euchetis & Gnosticis, qui nefanda sacrificia perpetrare dicuntur, ut dæmonia toto concipiant pectore. Conveniunt die quo passus est Salvator, vespere statutum in locum, una cum puellis sibi notis: & post quædam sacra extinctis luminibus, mistim congrediuntur sive cum sorore, sive cum filia, sive cum qualibet. Nono rursus mense revertuntur, puellasque accersunt, & infantes jam natos ab his evellunt, perque totum corpus pueros circumcidunt, & circumfuso sanguine phialas implent, corpora cremant, cinerem cum sanguine miscent.

Euchetæ & Gnostici. Vide Epiphanium de Hæresibus.

§ 12. Hoc condimento epulas & pocula condiunt, tum sua inter se, tum aliorum clam quorumcunque possunt. Existimant enim hoc sacrificii & alimenti genere, tanquam maxime profano, characterem divinum nobis impressum, ac dæmonia procul arcentem, penitus aboleri, itaque dæmonia liberius ingredi. Gnosticis (ut Irenæ-

Digitized by Google

(ut Irenæus atteſtatur, vir & Chriſtianus & eruditus) vocabulo à ſcientia ficto, præbuit incunabula Carpocrates. His enim præſtigias Simonis magi, non ut ille clam, ſed publice ac palam tradebat: & velut pro ſummis ac optimis ſtudiis laudem confeſſam & publicam de nefariis actibus, à deceptis auditoribus requirebat, & magicas tenebras in luce publica perorabat, de amatoriis duntaxat ſomniiſque immiſſis, ac dæmoniis paredris, aliiſq; ſimilibus fraudibus.

Carpocrates magiam ſceleſtam publice docuit.

§ 13. Huc ſpectat horrenda hiſtoria, quam de Fratricellis Neapolitanis Joannes Genadius ſcribit: Tempore Ludovici Bavari Imperatoris, in contemptum religionis Chriſtianæ fratres Neapolitani, diſſidentibus Papis, flagitioſam quandam, ſimul & turpiſſimam excogitabant ſectam. Eninvero convenientibus in antris lociſque abditis, quos in eam turpitudinem allexerant, viris & fœminis, ſacerdotes qui inter ipſos habebantur, ut crimen honeſtate prætexerent, divinas laudes Chriſtiano more præcinebant. Quibus intempeſta nocte peractis, ſacerdos pro concione quædam præfatus ad confirmandos in nefario errore animos, in eo maxime erat occupatus, colendam eſſe ante omnia charitatem, quam eſſe omnium virtutum caput, ſacræ literæ teſtarentur, & hanc potiſſimum inter homines authore Deo conciliari poſſe, ſi Spiritu ſancto bini maſculus & fœmina venereo complexu jungerentur.

Sceleratiſſima fratrum Neapolit. ſecta.

§ 14. Cum igitur, quam quiſque oculis prænotarat, extinctis luminibus viciaſſet, tunc demum peracta ſacra cenſebantur. Ii enim in publica profeſſione docebant, non hoc eſſe Chriſti teſtamentum, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: ſed τὸ, Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Quo compreſſu ſi quæ concepiſſet, deportari ad ſe partum ſacerdotes jubebant, qui ſolenni more in loco ſacrificiis dicato convenientes, infantulum ſubjecto igne ad cineres uſque comburebant, quos urna exceptos ceu rem ſacram reponebant: cumque erat aliquis in collegio ſacerdotum cooptandus, illis cineribus in vino epotis initiabatur. Quod ſi pontificem eorum maximum mori contigiſſet, ut omnis abeſſet invidia, & res non humano, ſed divino conſilio agi videretur, hic erat in demortui locum, alterius ſubrogandi ſtatutus modus. Infantem illo flagitio conceptum ad locum ſceleribus deſtinatum juſſa mater haud invita deportabat, & ubi vulgo aſtante, ſacerdotes conſederant, tam diu per comprimentes manus in orbem tradebant, donec miſerrimus infans pernecare ur. Hæc geſta ſunt ſub Ægydio epiſcopo Romano, apud Neapolim.

Qui

Qui homines dæmonum illusionibus artibusque magis sunt expositi.

CAP. V.

HIC porro id hominum genus potissimum impetitur, quod tali est temperamento, vel à causis externis aut internis movetur, ut à dæmonis spectro appetitum, vel illius suggestione tentatum, se uti organum illius voluntati non ineptum, ex fucata inductione facile præstet. Hujusmodi sunt melancholici, & ob jacturam vel qualemcunque aliam causam tristes, teste Chrysostomo, cujus hæc verba sunt: Omni diabolica actione potentior ad nocendum est mœroris magnitudo: quia dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat. Sunt item Deo diffidentes, impii, illicite curiosi, perverse in religione Christiana instituti, invidi, impotentis odii, malicioſi, vetulæ vix mentis compotes, similesque lubricæ fidei (qui enim facile credit, facile & recedit) vel insignis maliciæ mulierculæ. *Apta sortita organa.*

§ 2. His ut instrumentis congruis insidiatur quibuscunque potest modis diabolus, suo tempore & loco: singulos, ut cujusque animi studia & affectus ex certis indiciis cognoverit, peculiari aliqua ratione adoritur, insectatur, illicit, vel assumpta plausibili forma, vel cogitatione imaginationeque varie agitata & corrupta, donec tandem ipsius proposito consentiant, se ipsius persuasioni dedant, quicquid in mentem ille ingerat credant, tanquam fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipsi obtemperantes, vera omnia esse quæ suggerit rati, formas in imaginativa virtute vel phantastica ab eo ingestas revera substantialiter (ut sic dicam) existere confidentes sanctissime. *Li. 3. de Providentia ad Stagirium monachum. Ob mœrorem multos superat dæmon. Clemens li. 2. Recog. August. lib. 2. de doctrina Christ. ca. 24.*

§ 3. Nec aliter sane queunt, quum illorum mentem ex primo assensu imaginibus inanibus vitiarit, consopitis vel concitatis in hoc opus corporis humoribus & spiritibus, ut hac ratione ad organa accommodata species aliquas inducat, perinde ac si extrinsecus ea occurrerent vere, non solum dormientibus, verum & vigilantibus: atque hoc modo aliqua foris vel existere vel fieri putentur, quæ tamen revera nec sunt, nec fiunt, nec sæpe in rerum natura existunt. Ea est horum immundorum spirituum subtilitas incomprehensibilis prope, & fraus infatigabilis, sensus hominum eludens. Sic & veterum Ægyptiorum sensus obsedisse dæmonem, docet apud Clementem D. Petrus. *Libro 3. Recog.*

Digitized by Google

De sexus fœminei Credulitate ac fragilitate.

CAP. VI.

Sexus fœminei credulitas.

PLURIMUM vero huc sexum fœmineum, ninuirum temperamenti ratione lubricum, et credulum, malicioſum, impotentis animi, & ob ejus affectus, quibus difficulter imperat, melancholicum: camprimis autem effœtas, ſtupidas, menteque titubantes vetulas inducit ſubdolus ille veterator. Quo nomine Evam convenientius ſuæ perſuaſioni organum, non Adam, in rerum primordiis, quam duo ſolum exiſterent homines, aggreſſus eſt: quam levi etiam diſputationis velitatione vicit. Hinc D. Petrus non injuria mulierem vocat infirmius vaſculum. Et Chryſoſtomus (ſi is eſt) in 2. parte Homiliarum in Matthæum: Sexus, ait, mulierum incautus & mollis eſt: incautus, quia non omnia quæ videt aut audit, cum ſapientia & ratione conſiderat: mollis autem, quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum.

Genes. 3. 1. Tim. 3.

2. cap 3.

Homil. 23. in prin.

§ 2 Idem in epiſtolam ad Corinth. 2. Homil. 23. dicit, mulierum proprium eſſe decipi. D. Hieronymus, aut (ut videtur) alius, in regula monacharum ad Euſtochium, cap. 16. Debilis eſt nimirum ſexus quem geritis, ac fragilis, & mobilis, ſi ſuo relinquatur arbitrio. Scitiſſime item: Mulierum genus, inquit Eleazarus apud Ariſteam, ſuorum affectuum ſequax, atque in lapſum proclive, propter imprudentiam, & ejus naturam imbecillem. Quimilianus imbecillam rem eſſe ait fœminam. Mentis quoque imbecillitatem illis tribuit Valerius Max. libro 9. Rer. mem. cap. 1. Cajus item pro Lucilla, apud Stobæum ſerm. 17. Δέγουσι γὰρ τὸν νοῦν, ἢ μάλιστα ἁπτόμενον ἀπιστεῖν φασί. quibus ſignificatur, mulierem ad credendum facilem eſſe, præſertim in calamitatibus. Scribit autem Fulgentius, credulitatem deceptionum eſſe matrem. Mulieres facile decipi, & deſperare citius quam viros, tradit Ariſtot. in prin. lib. 9. de Hiſtor. animalium, & Albertus in initio lib. 8. de Animal. cujus bonam partem ex nono Ariſtotelis mutuatus eſt.

Declamat. 338.

§ 3. Hinc non inepte mulier (ut Varro interpretatur, & repetit ipſe Lactantius, & D. Auguſtinus, ſi is eſt, ſermone de tempore 243.) a molliere dicta eſſe videtur, immutata & detracta litera, quaſi mollier. Quod & ſcribit Gratianus in §. Sed illud. 32. q. 7.

Lib. 2. Hiſtor.

Ab Homero item mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι vocantur, tanquam molles. Ad animum molliciem hanc trahit Gratianus: uti

etiam

etiam facit Gloſ. in cap. 1. de claud. deſpon. Fragiles adhæc eſſe mulieres, imbecilles, infirmas, & proinde deceptu faciles, teſtimonio ſunt leges, quæ ea ratione ſtatuerunt multa: ut ſcribitur in l. ſi mulier. C. ad Velleianum. & in l. ſi pater. C. de ſponſal. &. in l. prima. §. penult. C. de rei uxor. act. & in l. ult. C. de donat. ante nuptias. & in l. ſicut. ibi: ſexus fragilitas. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. & in l. aſſiduis, poſt prin. C. qui potior. in pign. habean. & in l. quiſquis. §. ad filias. C. ad legem Jul. majeſt. & in §. 1. ad fin. Inſtit. qui alien. licet, & in capitul. ex parte abbatiſſæ. extra, de Privileg. & in capitul.

§ 4. Adam. 33. q. 5. & 24. quæſt. 5. Item l. 2. §. verba, in fin. in illis verbis, Infirmitas mulierum, & l. regula, ſtatim poſt prin. D. de Jur. & fa. igno. & l. cujus bonis. D. de cu. fur. & l. deferre, in prin. D. de jure fiſci. & l. 1. §. accuſationem, ibi: propter ſexus infirmitatem. D. ad S. C. Turpil. & l. 1. ibi, fœmineæ infirmitatis. C. quan. mulier. tut. offi. fung. pot. & l. quiſquis, nuper allegata. & l. nullus. C. de jur. fiſ. l. 10. & l. nullus ſolius. C. de decur ead. l. §. & his conſequens. verſic. unde volumus. in Auth. de æqual. dot. & tex. in d. § verba, ibi, propter ſexus imbecillitatem. & in l. Imperialis, in prin. C. de nupt. & in §. 1. poſt medium, in Auth. ut immobi. ante nupt. dona. in illis verbis, Mulier quippe mariti ſeductionibus facile decepta, &c. & annotavit Lucas Penna in l. ult. col. 3. C. de privil. ſchol. lib. 12. Hinc ſecundum veterum Græcorum inſtituta, provide admodum ex lege tutores & curatores mulieribus dari ſolitos legimus, ſine quorum arbitrio & authoritate nihil eis agere licebat, ut retulit Harpocrat. Martianus autem ſcribit, Minervam natam eſſe ſine matre, quoniam in fœminis prudentia non eſt. Illius leguntur verſus in hymno Palladis:

Hanc de patre ferunt ſine matris fœdere natam,
Provida conſilia quod neſcit curia matrum.

Quare Plato ſatis inciviliter dubitare videtur, utro in genere ponat mulierem, rationalium animalium, an brutorum.

De Melancholicorum depravata imaginatione.

CAP. VII.

PORRO ne imaginativæ virtutis inſtrumenta in his mulierculis hoc modo vitiari, & oculorum aciem perſtringi, ut ante oſten-

di, usque adeo absurdum videatur: animadverte melancholicorum cogitatus, voces, visa & actiones: ac quam omnes sensus ex humore melancholico cerebrum occupante, mentemque immutante, in his sæpe depraventur, intelliges. Horum siquidem alii se esse bruta animalia credunt, ipsorumque voces & gestus imitantur. Nonnulli se vasa fictilia factos esse putant: ob id occurrentibus, ne collidantur, cedunt. alii mortem timent, quam sibi tamen conscisunt interdum. Plerique se criminis reos imaginantur, ut pavidi quemcunque viderint ad se ingredientem exhorrescant, veriti ne manibus ipsis injectis captivi abducantur, & ad tribunalia supplicio afficiendi pertrahantur.

§ 2. Quidam senex nobilis, quandoque è sede exiliens subito, ab hostibus se impeti credebat: quos arreptos, retro se in furnum confertim, sua quidem opinione, intrudebat. Alius metuebat, ne Atlas, universum terrarum orbem sustinens suis humeris, defatigaretur, & onus exeuteret lassus, cujus intolerabili ruina omnes opprimerentur. Item tres in Frisia non procul à Groninga eo correptos enthusiasmo intellexi, ut se Deum patrem, filium & spiritum sanctum crederent, horreumque in quo subsistebant, esse Noë arcam, ad quam etiam multi similiter fere affecti, salutis ergo confluebant. Qui se totius mundi monarcham & imperatorem esse, ac ad se solum id spectare nomen crederet, novi melancholicum Italum: alioqui bene habitum, eloquentem, nec alio morbo læsum: mire interim in suis Italicis rythmis de statu Christianismi, de religionis dissidiis, de bellis in Gallia exortis & Belgio componendis, tanquam divinis effatis, sibi placentem: passim vero suum titulum hisce litteris evulgabat, R. R. D. D. M. M. id est, Rex regum, Dominus dominantium, Monarcha mundi.

§ 3. Athenæus lib. 12. refert de quodam Athenensi, qui persuasum habebat, omnes naves in Pireæum appellentes esse suas, easque recensebat, dimittebat ac deducebat: tanto autem appellentes gaudio excipiebat, ac si omnium rerum advectarum esset dominus: at si quid periisset, non quærebat amplius: si pervenissent incolumes, gaudebat: multa interim cum voluptate vitam agens, donec frater ejus Crito è Sicilia advectus, illum medico commisit, cujus opera à morbo liberatus fuit. Cæterum ad se reversus, se nunquam vixisse jucundius, dicere solet. Huc facit illud Horatii:

——*Fuit haud ignobilis Argis*,

Qui

Qui ſe credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor plauſorque theatro:
Cætera qui vitæ ſervaret munia, recto
More, bonus ſane vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ:
Poſſet qui rupem, & puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curiſque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol me occidiſtis amici,
Non ſervaſtis, ait, cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.

§ 4. Scribit Paulus Grillandus, quendam Hiſpanum clericum & Decretorum doctorem anno ætatis ſuæ quadrageſimo quinto Romæ quarundam juvenum monialium amore captum, quas & forma venuſta ſæpius in monaſterio viſitans, verbiſque & muneribus abblandiens, uſque adeo deperiit, ut nocte dieque, tam ſomnians, quam vigil, nil aliud, niſi earundem amplexus concubituſque meditaretur corde, verbo, geſtis & ſignis: paulatim & eo venit amentiæ, quum clericus eſſet, ut ſe Eccleſiæ ſponſum, & moniales ejuſdem ſponſas eſſe palam aſſereret hoc uſus argumento, quod dicerentur ſponſæ Chriſti, qui repræſentatur per Eccleſiam: hinc concludebat, ſponſum & ſponſas ſpirituales, hoc eſt, ſacerdotes & moniales, poſſe ſimul carnaliter congredi ſine peccato, & Deum ita præordinaſſe, ac ſe putare ſummum bonum in ejuſmodi congreſſu eſſe poſitum. Eadem inſuper juvenculis ſæpius prædicabat. Tandem quoque orationes & preces nefarias componebat, quibus apud Deum & alios inſtabat ſanctos, ut maximas vires in renibus poſſet conſequi, in lumbis vero talem calorem, ut abundanter & ſæpenumero ſuam poſſet explere libidinem: deinde ut D. Cecilia, Urſula, Magdalena & Clara ex dono ſpecialis gratiæ mentibus monialium iiſdem nominibus nuncupatarum infunderent, nullum fieri poſſe opus magis Deo meritorium, quam carnaliter commiſceri, creſcere & multiplicare, citra ullam perſonarum diſtinctionem, & voti caſtitatis læſionem, idque Deo placere magis quam holocauſtum ſive ſacrificium: utitem illarum corda inflammarent amore ardenti erga ſacerdotem eccleſiæ ſponſum, ne ejus vota carnalia maxima cum humilitate adimplere, mandatiſque

De Simil. IX. 17.

ut veri patris parêre gravarentur, &c. Hujuſcemodi orationibus conſcriptam ſchedulam quotidie ad mendicantium monachorum Eccleſiam deferebat, ubi ipſius quoque Miſſæ ſolemnitati intererat, datoque Julio pro eleemoſyna ſchedulam ſacerdoti porrigebat, ut in Miſſæ celebratione, ſcilicet in Memento, preces illas Deo & ſanctis virginibus prædictis offerret, cum devotione orando Deum & ſanctas virgines, ut pia vota ipſius orantis exaudirent. Ita unum aut alterum monachum rudiorem ſimplicioremque decepit. Accuſatus inde & carceribus traditus, errore revocato & abjurato, veniam conſequutus eſt, & ut alias cautior eſſet, ex mandato pontificis ex urbe ad tempus relegatur.

§ 5. Vidi, qui cibum & potum pertinaciter averſaretur, condemnationem imaginatus. Sunt, quos tam miſere exercet plena ſcrupulis conſcientia, qui nodos in lævi ſcirpo quæritantes, culpam imaginantur, ubi nulla eſt: & divinæ miſericordiæ diffidentes, ſe orco deſtinatos, lamentatione ſedulo nocte diuque deplorant. Novi, qui ſe fratrem multis inde miliaribus degentem videre diceret. Item, qui ſuis auribus ſemper obſtrepere (maſculorum concubitor) quemcunque obvium, etiam conjunctiſſimum quereretur: atque hoc nomine ad me is ſcribebat diſerte, num quid conſilii à me adhiberi valeret: quum in auditus organo vitium eſſe alii exiſtimarent. Mens autem huic ſacrificio erat læſa: quemadmodum & illi, qui pollicebatur ſe Gabrielem aut Michaelem coacturum, ut ad ſe venirent, & illos de rebus magnis interrogatos reſponſum daturos. Sed cum ille rogaretur à Cardinale Tournone, ut id efficeret: reſpondebat, Se non poſſe, niſi præparato prius corpore multis jejuniis & orationibus, nec niſi pro rebus reipublicæ Chriſtianæ. Edidit hic librum de Phiala ſummi pontificis, & ejus partibus.

§ 6. Scio quoque, ubi ſulphur & picem redolere maritum occlamaret melancholiæ vitium patiens conjunx, & cibum oblatum piper reſipere judicaret: quæ quam alieniſſima eſſe à rei veritate, cognoſcebantur. Partes item pudibundas inflammatione putoreque ita vitiatas aſſerebat, ut gangrænam ſubortituram pertimeſceret, his interim locis ab omni vitio immunibus.

§ 7. Infinita alia huc coacervari poſſent exempla, ubi ſenſus omnes multifariam vitiatos cernas, ex unico illo humore, vel fuliginoſo atræ bilis vapore, mentis ſedem inficiente, unde phantaſtica illa procreari monſtra conſtat. Imaginatricem quoque interdum totam

Digitized by Google

tam ex aliis humoribus corrumpi, exolvique, docet Galenus de Sympt. differentiis, quemadmodum in catalepsi: plerumque autem vitiari, ut in delirio: est, cum deficit atque debilitatur, quod in lethargo contingit.

§ 8. Quare idem non licebit diabolo, tanquam artificioso spiritui, ut Deo connivente, in sensuũ organa sese insinuet, & humores sibi commodos vel vapores commoveat, vel aërem idoneũ conferat ad organa: maxime delectu habito ex temperamento, ętate, sexu vel alia causa externa aut interna apta: unde novæ species in imaginativa vi conceptæ, plerunque etiam spiritui visorio per nervum opticum communicentur, quo se vidisse vel designasse, mortis etiam periculo affirmare audeant delusæ hæ fœminæ, quæ nunquam vel visa, vel in rerum natura extiterunt? Levia ejus rei argumenta in hypochymate oculorum vitio apparent. Merito igitur Thomas frequenter allegat illud Augustini in lib. 83. q. Serpit hoc malum dæmonis per omnes aditus sensuales, dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, odoribus se subjicit, infundit se saporibus.

De phantasia, & quomodo vitiatur.

CAP. VIII.

De Phantasia sic scribit Jamblichus: Phantasia omnibus animæ viribus est adnata, omnesque figurat atque effingit similitudines specierum, & apparitiones, visaque seu impressiones virium aliarum transmittit in alias: quæ quidem à sensu micant, in opinionem excitat: quæ vero ab intellectu, secundo loco offert opinioni, sed in seipsa ab omnibus imagines suscipit. Hæc utique omnes actiones animæ fingit & exprimit, atque externas accommodat intimis. *Phantasia.*

§ 2. Hic Marsilius Ficinus Platonicus, in explicatione Prisciani Philosophi Lydi, interpretantis librum Theophrasti de phantasia & intellectu, cap. 2. ait: Imaginatio actiones rationis effingit sub rerum sensibilium conditione, ac potest ultra sensuum actus latius phantasmata promere. Superat sensum: quia enim nullo movente, imagines edit, imaginatio est tanquam Proteus vel chamæleon.

§ 3. Idem lib. 13. cap. 1. de Theologia Platonica: Phantasiam, inquit, quatuor sequuntur effectus: appetitus, voluptas, metus, dolor. Hi omnes, quando vehementissimi sunt, subito corpus proprium

Digitized by Google

Imaginationis vis.

proprium omnino, nunquam alienum afficiunt. Quid non fœtui adhuc matri unito, ſubita ſpirituum vibratione per nervos, quibus matrix cerebro conjuncta eſt, imprimit imprægnatæ imaginatio? ut ſi imaginetur malum granatum, illius ſecum notas proferat fœtus: ſi leporem, infans editur labello ſupremo bifido ac diſſecto. Vehemens ſiquidem cogitatio, dum rerum ſpecies vehementer movet, atque identiden verſat formam, quam continua imaginatione revolvit, fœtui imprimit. Spiritus enim interni atque humorum affluentia, rei firmiter cogitatæ inducit figuram. Quum amaram potionem alicui offerri contueantur plerique, in ore mox amatorem ſentiunt, quem haud dubie vehementem movere imaginationem credendum eſt. Quibuſdam ejuſmodi cogitatione alvus cietur: nonnullis, quod mirabile eſt, ex alicujus rei aſpectu, vel fragoſæ etiam auditu (quod mihi quandoque uſuvenit) ſtupeſcere vel horrere videntur dentes.

Spectra non vident fortes. Imagines fortes gignunt timor & amor.

§ 4. Theodorus Byzantinus in ea eſt ſententia, viros fortes raro vel nunquam ſpectra videre: quod ipſi ob innatam conſtantiam hæc minime imaginentur. Nam ſolet timor, præ omnibus aliis affectibus, firmas in nobis gignere imagines: poſt amor. Scythæ, apud quos homines occidere ſacrificium eſt, cum fortes natura ſint ac inſtitutis, neque mortuos neque lemures vident: ſic nec latrones. Ejuſmodi autem ſimulachra frequentius obvia ſunt pueris, mulieribus, væcordibus, mollibus, atque ægrotis, qui propter imbecillitatem animi & corporis, aſſidua formidine vaniſque inſomniis quatiuntur.

§ 5. Ariſtoteles libro de Motibus animalium ſecundum communem commentationem, cap. 6. Alterant, ait, phantaſiæ & ſenſus, meditationes. Phantaſia vero & intelligentia habent rerum virtutem: aliquo enim modo ſpecies intellecta calidi & frigidi, aut delectabilis aut triſtis, talis exiſtit, qualis quidem & rerum unaquæque. Propter quod tremunt & timent intelligentes ſolum. Adde item, quod abſentibus ſenſibilibus, phantaſmata remanent, & imaginationes, teſte Ariſtot. 2. Anim. & inde ex motu locali formatum ſenſibilium remanentium in virtute phantaſtica, cum humoribus, in quibus ſunt ut in ſubjecto, apparent aliqua, quæ non ſunt. Sic in libro de Somno & vigilia idem inquit: Deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſitivum, ſimul deſcendunt formæ in imaginatione conceptæ. Eſt enim imaginatio theſaurus quidam forma-

Digitized by Google

formarum per ſenſum acceptarum. Qua ratione poſſunt dæmones humores & ſpiritus movere interiorum exteriorumque ſenſuum, atque ita ad organa ſpecies aliquas inducere, quaſi extrinſecus dormientibus nobis, & vigilantibus vere occurrerent res ipſæ.

§ 6. Tradit præterea Ariſtoteles de Somnio, imagines, quæ apparent in ſomniis, ferri ad caput, & ſenſuum organa, ſicut nubium elevantur imagines, & diverſæ animalium facies repræſentantur in vapore aqueo vel terreo, qui à terra per ſolis calorem ad aëris medium effertur: ſic & ſomniorum imagines figuras capiunt diverſas, halitus elevatos conſequentes: unde vapor cholericus calidus & ſiccus flammam movere videtur: qui autem ſurgit halitus phlegmaticus, ex dulcedine, quando ad guſtus organum fluit, cognoſcitur, ſomniaque aquam ſpectantia gignit: ſed ex vapore melancholico nigro apparet quiddam horribile, & quaſi dæmonum imago: proinde huic velut materiæ ſuis ludibriis convenientiſſimæ, diabolus ſe non illibenter inſinuat. Quod autem ex cholera aduſta, quæ melancholia eſt accidentalis, aſcendit, ſentitur ut mordax, vulnerans, acre, fellea amaritudine imbutum. Sic etiam quod ex ſanguine puro evaporat, pulchrum apparet, & delectabile: cujuſmodi eſt roſarum aut florum aſpectus, choreæ, muſica, & quæcunque voluptaria cum vanitate conjuncta. Et ad hunc modum fit illuſio, ut pro qualitate imaginum, per ſomnum ex humorum halitu firmius invectarum, res ita viſæ credantur eſſe veræ. Phantaſtica autem illuſio, inquit Algerus, magicis congruit & diabolicis fraudibus: veritatis vero aſſertio divinis ſanctionibus. Hinc & Anshelmus aſſerit, Incantatores faſcinare & deludere homines, ut credant verum eſſe, quod falſum eſt. *De Eucharist. l. 7. In cap. 3. ad Gal.*

§ 7. Dæmones vero, nacti à Deo poteſtatem, ſpecies ejuſmodi formandi, & eas in animales ſpiritus imprimendi, talibus formis oſtendunt perſonas modo lætas, edendo, bibendo, ſaltando, canendo, Venerem exercendo: modo triſtes, quæ nihil non mali fabricent vel patiantur: modo humanas, modo beſtiales, modo opprimentes, modo volantes, & animæ ſenſus iis infigitur tanquam rebus ipſis. Hinc fit, quod homini aliquando videatur, ſe eſſe aſinum ſacco coopertum, plerunque aquilam volantem, nonnunquam cum Diana & ejus nymphis vel etiam alio mulierecularum cœtu de loco ad locum transferri, ducere choreas, longius peregrinari, & quibuſcunque aliis intereſſe deliriis. Ideoque talia iis frequenter

quenter in ſomniis & nocte contingunt, interdiu non item, niſi melancholicis quibuſdam & inſanis: qui idem vigiles patiuntur, quod alii in ſomnis. Somnorinas ejuſmodi imagines appellat Varro, teſte Nonio.

Somnorinæ imagines.

§. 8. Nec mirum videri debet, dæmonem potentia ſua naturali id valere, cum etiam homo inſomnis & ſanæ mentis pro ſuo arbitrio, quas velit in ſuis organis proponere producereque formas, atque in iis imaginatione conquieſcere, poſſit facile: quemadmodum ii omnes qui rerum expetitarum & abſentium deſiderio languent, experiuntur. Poteſt autem diabolus id facilius in conſentaneis ipſius fuco inſtrumentis, puta fœminis, aut animi morbo faucciis: quos ejuſmodi ſimulachris, quibus delectari videntur, illudit, effaſcinatque. Et ſicut in ebriis, phreneticis & melancholicis uſus rationis vitiatur, humorum & vaporum cauſa: non minus diabolus, qui ſpiritus eſt, eos concitare, ſuiſque illuſionibus accommodare, & rationem corrumpere Deo connivente poteſt, ut formæ rerum non exiſtentium, tanquam res ipſæ apprehendantur, cogitatus vinciant, obverſentur defendanturque. Hinc Thomas etiam docet, diabolum efficere poſſe, quod imaginationi formæ aliquæ præſententur imaginariæ.

p. p. q. 70. ar. 2.

§. 9. Adhæc, intellectum humanum poſſe juvari ab angelica intelligentia bona, ut aliquid cognoſcatur cujuſdam illuminationis ratione, teſtatur Dionyſius. Quum enim intelligere cenſeatur quiddam pati, poteſt illa ſpeciem quandam in intellectum imprimere, unde intelligendi actus elicitur. Diabolum autem idipſum poſſe virtute ſua naturali, quæ non eſt imminuta, perſuadendo, non illuminando, quemlibet fateri oportet: quo vero quis illuſtratur magis, eo in veri cognitione accreſcit uberius, magiſque provide ſibi ab impoſturis præcavet, quas ſolas ſuis perſuaſionibus meditatur dæmonium.

Quomodo phantaſiam hominum corrumpat, & vaticinari videatur diabolus, ſententia Auguſtini.

CAPUT. IX.

de Divinat. dæm. cap. 3. & 5. item de Spiritu & anima cap. 28.

Ut autem ſupradictis pondus accedat, Auguſtinum latius hic diſſerentem adducere placuit: qui dæmones ejuſmodi multa poſſe docet, duabus rebus veluti quadam prærogativa, ſenſus nimirum.

Digitized by Google

rum acrimonia, & motus celeritate: ſicque hominum ſenſibus vel ingerere, vel prænunciare, quæ ipſi dæmones facturi ſunt, nec ita ab hominibus præ terreni ſenſus tarditate dignoſcantur diſcernanturve. Accipiunt enim, aitille, poteſtatem, & morbos immittere, & ipſum aërem vitiando morbidum reddere, & perverſis atque amatoribus terrenorum commodorum malefacta ſuadere, de quorum moribus certi ſunt, quod ſint eis talia ſuadentibus conſenſuri. Suadent autem miris & inviſibilibus modis per illam ſubtilitatem ſuorum corporum, corpora hominum non ſentientium penetrando, ſeque cogitationibus eorum per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſive vigilantium ſive dormientium. Aliquando vero non quæ ipſi faciunt, ſed quæ naturalibus ſignis futura prænoſcunt, quæ ſigna in hominum ſenſus venire non poſſunt, ante prædicunt, &c.

§ 2. Et poſt: Quid autem mirum, ſi quemadmodum medicus in corporis humani vel turbata vel modificata temperie, ſeu bonas ſeu malas prævidet valetudines: ſic dæmon, in aëris affectione atque ordinatione ſibi notas, nobis ignotas prævidet tempeſtates? Aliquando & hominum diſpoſitiones, non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcunt, atque hinc etiam multa fututa prænunciant, aliis videlicet mira, qui iſta diſpoſita non noverunt. Sicut enim apparet concitatior animi motus in vultu, ut ab hominibus quoque aliquid forinſecus agnoſcatur, quod interim ſecus agitur: ita non debet eſſe incredibile, ſi etiam leviores cogitationes dant aliqua ſigna per corpus, quæ obtuſo ſenſu hominum cognoſci non poſſunt, acuto autem dæmonum poſſunt.

§ 3. Adhæc lib. de Trinitate III. 2. docet, facile eſſe ſpiritibus nequiſſimis, per aëra corpora facere multa, quæ mirentur animæ terrenis corporibus aggravatæ etiam melioris affectus. Si enim corpora ipſa terrena nonnullis artibus & exercitationibus modificata, in ſpectaculis theatricis tanta miracula hominibus exhibent, ut hi, qui nunquam viderunt, talia narrata vix credant: quid magnum eſt diabolo & angelis ejus, de corporis elementis per aëra corpora facere, quæ caro miretur: aut etiam occultis inſpirationibus ad illudendos humanos ſenſus, phantaſmata imaginum machinari, quibus vigilantes dormienteſve decipiat, vel furentes exagitet?

§ 4. Quare ad Simplicianum ſcribit: Fallacia ſatanæ, atque imaginum ſimulandarum callida operatio, decipiendis humanis ſen- *Lib 2 quæſtion. 3.*

Lib. de Divin. daemonum cap. 6.

sibus multiformis invigilat. Fallit autem studio fallendi, & invida voluntate, qua hominum errore lætatur. Sed ne apud cultores suos pondus authoritatis amittat, id agit, ut interpretibus suis signorumque suorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel deceptus fuerit, vel mentitus.

Cap. 12.

§ 4. Vitiatam quoque phantasiam pulchre depingit libro de Cura pro mortuis agenda, his verbis: Similia sunt somniis nonnulla visa vigilantium, qui turbatos habent sensus: sicut phreneti-ci, vel quocunque furentes modo. Nam & ipsi loquuntur secum quasi vere præsentibus loquantur, & tam absentibus quam præsentibus quorum imagines cernunt sive vivorum sive mortuorum. Sed, quemadmodum hi, qui vivunt, ab eis se videri, & cum eis se loqui nesciunt (neque enim revera ipsi adsunt, aut ipsi sermocinantur, sed turbati sensibus homines talia visa imaginari patiuntur) eodem modo & hi, qui ex hac vita migrarunt, sic affectis hominibus videntur quasi præsentes, cum sint absentes: & utrum eos aliquis imaginarie videat, omnino nescientes. Huic rei simile est etiam illud, cum homines altius quam si dormirent, subtrahuntur corporis sensibus & occupantur talibus visis. Ex his enim apparent imagines vivorum atque mortuorum: sed cum fuerint sensibus redditi, quoscunque mortuos vidisse se dixerint, vere cum eis fuisse creduntur; nec attendunt, qui hæc audiunt, similiter ab eis absentium atque nescientium quorundam etiam imagines visas esse virorum.

Cap. 28. c. 6. q. 5 episcopi ex concilio. Lamiarum nostrarum confessionem phantasticam esse, ex Augus & Decret. constat.

§ 5. Huc facit, quod lib. de Spiritu & anima tradit Augustinus, & Decreta docent: Quædam futura prædicunt dæmones, & quædam mira faciunt, quibus homines alliciunt & seducunt. Unde quædam mulierculæ post Satanam conversæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt se & profitentur nocturnis horis cum Diana Paganorum dea, vel cum Herodiade, vel Minerva, vel innumera mulierum multitudine equitare, vel earum jussionibus obtemperare. Quapropter sacerdotes Dei prædicare debent populo, ut noverit hæc falsa omnino: & non à divino, sed maligno

2. Cor. 11.

spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari. Ipse namque satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, quum mentem cujusque mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subjugarit, ilico transformat se in angelum lucis, in diversarumque formarum species & similitudines: & mentem, quam captivam tenet, in somnis deludens, per devia quæque deducit. Et quoniam solus hoc pati-

patitur ſpiritus infidelis, nec in animo, ſed in corpore evenire opinatur. Quis enim in ſomnis & nocturnis viſionibus non extra ſeipſum deducitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando viderat? Idcirco nimis ſtultus & hebes eſt, qui hæc omnia, quæ in ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitratur: cum Ezechiel & alii propheræ, Joannes etiam euangeliſta & Paulus in ſpiritu, non in corpore viſiones viderint. *Ezechiel. 3. 2. Corinth. 12.*

De phantaſtica transformatione hominum in beſtias.

CAPUT. X.

Vide l. 4. c. 22. & l. 6. c. 12. hujus Operis. Vincent. in Spe. natur. lib. 3. ca. 109. Fulgoſ. lib. 8 c. 11. Stabulum.

De phantaſticæ porro mutationis hominum in beſtias opinione, recentior eſt memoria noſtrorum fere temporum, quam ut inter obliterata poſſit neſciri. Refert enim Guilielmus Malmesberienſis monachus, in ſua hiſtoria, tempore Petri Damiani fuiſſe duas vetulas in via publica qua Romam itur, quales Auguſtinus appellat ſtabularias, id eſt, tranſeuntes ad hoſpitia pro mercede ſuſcipientes (nam ſtabulum proprie hoſpitium venale & publicum dicitur) quæ in uno commorantes tugurio, una quoque arte malefica imbutæ hoſpitem quandoque ſolum advenientem, in equum vel ſuem vel aſinum mutabant, & certo precio mercatoribus divendebant. Quodam die juvenem hiſtrionicis geſticulationibus victum exigentem, hoſpitio exceperunt, & in aſinum verterunt, multum eo lucrifacientes, qui geſtuum miraculo diſtineret tranſeuntes: nam ad anus mandatum nutumque quocunque modo movebatur. Non enim illi intellectus perierat, ſed loquela. Ingentem inde quæſtum fecerant vetulæ. Quo cognito, vicinus care aſinum redimit. Cautio tamen hæc à mulierculis adhibita eſt, ut cuſtodiretur, ne in aquam deſcenderet. Servatus diu ab aqua, & tandem incauriorem nactus cuſtodiam, in lacum proximum ſe conjecit: & ibi ſe aliquandiu volutans, propriæ reſtituitur formæ. Cumque ab eodem obvius ſciſcitaretur ejus cuſtos, num aſinum vidiſſet? ille ſe eſſe reſpondit. famulus ad herum retulit: herus ad Apoſtolicum Leonem, virum eo ſeculo ſanctiſſimum. Convictæ anus idem fatentur: dubitantem Papam confirmavit Petrus Damianus, vir eruditiſſimus, prolato exemplo de Simone mago, qui ſuam Fauſtiniano imaginem impreſſerat. At hæ & ſimiles nugæ eandem fortiantur fidem, quam Apuleji & Luciani metamorphoſis meretur. Ex Vincentio hic

Mutati in aſinum juvenis figmentum.

Digitized by Google

Lib. 11. Hist. adde: Pudicam fœminam, in quam amore vesano exarserat Ægyptius quidam, à malefico in equam versam, & à D. Machario Ægyptio heremita restitutam.

§ 2. Si qui vero obuagari in Livonia & locis finitimis videantur lupi noxii, quos Lamias putant, Garmanis Werwolff dicti, ii certe vel veri sunt lupi, in ejusmodi tragœdiam exagitati à dæmone, qui interim horum vagis erroribus & actionibus, delirorum ἀνακυκλήσεως phantasiæ organa imbuit, vitiatque, ut ii se esse excursionum erronearum & actionum authores corrupta imaginatione arbitrentur fateanturque. Nec hoc quidem diabolo esse difficile, ex descripto ἀνακυκλήσεως morbo cuilibet constat, dum humores & spiritus in hæc ludibria idoneos commovet, potissimum quibus atræ bilis nebulæ cerebrum vitiare solent, cujusmodi existit fatuum monstrumque id genus hominum. Vel certe dæmones censendi sunt ejuscemodi lupi, qui eam assumpsere formam, ut male credulum hoc hominum genus magis irretirent suis vaframentis, insontes gravarent, & sanguinis innocentis reum redderent magistratum.

Werwolff.

Lib 4. c. 22. hujus operis.

§ 3. Interea ii qui se in lupos credunt transformatos, alto immersi somno, diaboli studio, alicubi jacere comperiuntur, quorum somnia iis confundit imaginibus, quas hominum oculis præstigiose in pueris vel insectandis vel vorandis, sive armento lædendo, aut longe lateque hinc inde vagando objicit veterator ille. Ut certe non leviter mirari oporteat, inveniri viros cordatos, qui delusorum horum hominum confessioni tanquam veraci innixi, mortis sententiam contra eos promunciare non graventur. Sed uno ab illis verbo mihi responderi velim, utrum vere in lupos transmutari homines credant, necne. Nec concedere, nec vere transmutare creaturas diabolum posse, satis superque demonstratum est libro 1. cap. 24. & lib. 2. c. 8. & lib. 4. c. 20. ubi ex professo penitissime excutitur hoc argumentum. Jam valeant hæ nugæ.

§ 4. Nullum hic locum habet, quod de fœminis in mares versis abstruso naturæ miraculo, Plinius, Sabellicus, Pontanus, & plerique alii scriptores non obscuri, qui libro sequenti adducuntur, tradunt: quum hic solum de phantasticis dæmonum illusionibus agatur.

Sabellicus de Ostento 1 2. 8. Cap. 24.

Quo-

Digitized by Google

Quomodo & quare à demonio demententur Lamiæ, ut credant fateanturque se fecisse, quæ prorsus non potuere.

CAP. XI.

CÆTERUM vetulæ illæ, de quibus hic instituta est oratio, non absurde ἀνάπνοις assimilari possent : qui velut rapti extra sese, sensuque omni & motu privati, jacent exanimis similes, & post ceu ex profundissimo expergefacti somno, aut à morte ad vitam revocati, redunt ad sese, & miras fabulas, miraque commenta narrant. In hujusmodi vero cogitationes se ingerens dæmon, earum seriem texit, hancque variat mira arte & scite, repetitis præteritis, annexis præsentibus, & aspersis etiam quibusdam admonitionibus de futuris, ne in suspicionem anilium fabularum, aut temere cogitatarum ineptiarum veniant : inducta etiam persuasione, ut coram spectasse, quæ diabolus offudit, imaginentur, ita dementat eos, quos ad talia usurpat ministeria, ut sui prorsus non sint compotes : sed velut κατὰ λογισμόν, ea agitent mente, in eaque intueantur, quæ dæmon objicit: ex sese nihil faciant, nisi quantū aliquando permittitur, & id quidem non est à natura alienum, sed ut plurimum apparet rediculum. ἀνάπνοις.

§ 2. At homines, Augustino teste, malarum rerum cupidi, occulto quodam judicio divino traduntur illudendi & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, illudentibus atque decipientibus eos prævaricatoribus angelis, quibus ista pars mundi infima secundum pulcherrimum ordinem rerum, divinæ providentiæ lege subjecta est. Idipsum docent Decreta his verbis: His portentis per diabolorum fallaciam illuditur curiosiras humana, quando id impudenter appetunt scire, quod nulla ratione competit eis investigare. Hæc potestas immundis spiritibus ideo datur, ut pernicioſos sibi aptent, hoc est, pravos homines seducant : illos scilicet, qui spernunt veritatem, & credunt mendacio, juxta Pauli sententiam : Sanam doctrinam non ferent, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus : & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur onerati peccatis : ducentur variis desideriis, semper discentes, nunquam ad scientiæ veritatem pervenientes. *Dæmon ludibrio qui magis expositi.* *In secunda parte, cans. 26. q. 5. Episcopi.* 2. *Tim.* 4.

§ 3. Hos Paulus vocat filios contumaces, in quibus agit spiritus ille, cui potestas est aëris, eludens subtilitate & dolo inimitabili hæc sua instrumenta, in ipsius inductiones propendentia : nimirum has mentis acie læsas, effascinatas, maleque feriatas mulierculas : 2. *Tim.* 3. *Epist.* 2,

quas

quas ita dementat, ut quicquid illarum phantaſiæ ſuggerit, aut quodcunque etiam malum ab ipſo, vel etiam hominibus, Dei abſtruſa permiſſione perpetratum eſt, aut quæcunque ludibria præſtigiis conſpicienda illis oſtendit, ejus maleſuadi ſuggeſtione, à ſe deſignata (licet phantaſmate vel inſomniis ſolummodo nota) perperam credant bis miſeræ, quæſtionibus ſubjectæ confiteantur, à propria confeſſione mortis ſententiam audiant, diriſque tandem flammis devoveantur. Sic in ipſius verba juratis, animi & corporis oculorum aciem perſtringit cacodæmon, ſic ſibi addictos demeretur, hoc devotæ illi mentis autoramentum. Hinc pulchre Auguſtinus: *De Civ. Dei De 11. 10.* Maligni, inquit, ſpiritus, quos iſti deos putant, etiam flagitia, quæ non admiſerint, de ſe dici volunt: dum tamen humanas mentes his opinionibus velut retibus inducant, & ad prædeſtinatum ſupplicium ſecum trahant.

§ 4. Deluſionum ejuſmodi modus, & quid in iis dæmon valeat, & quid item nequeat, non inſcite deſcribitur in eo libro, cui Fortalitium fidei inſcriptio eſt, ubi ita legitur: Decima differentia dæmonum eſt eorum, qui decipiunt quaſdam vetulas, quæ Xurguminæ ſive Bruxæ nuncupantur. *Lib 5. de Bello dæmonum.* Sciendum ergo, eſſe quoſdam homines apoſtatas in fide, hæreticos & falſos, qui ſeipſos voluntarie offerunt diabolo: qui & eos recipit, traditque artes inanes, quibus videntur ducenta evagari miliaria, & quatuor aut quinque horarum ſpacio redire: item deſtruere creaturas, ſugentes eorum ſanguinem, atque alia perficere maleficia pro ſuo nutu ex dæmonis voluntate. At à Satana miſere decipiuntur, illudunturque non ſolum hæ, ſed & qui eis fidem accommodant.

Phantaſiam Lamiarum quomodo regit dæmon. § 5. Veritas autem rei ſic habet. Quando peſſima hæc figmenta uſurpare ſtatuerint malæ mulieres, ſe verbis & unctionibus conſecrant dæmoni, qui eis ad opus ſuum utitur, & cujuſlibet earum phantaſiam regit, ducitque per loca ab ipſis deſiderata: corpora vero earum ſine ſenſu permanent, quæ umbra cooperit diabolus, ut nulli ſint conſpicua. Et cum in earum phantaſiis impleta eſſe, quæ voluerunt, obſervarit, umbra ſublata, propriis motibus illas permittit. A loco autem non fuerunt amotæ, ſed phantaſiæ idolum extitit, quale cacodæmon efformavit.

Recitatio primi canonis ex Concilio Aquir. 2. part cauſ. 26. q. 5. Volum. 10. Tract de Lamiis. nu. 49. § 6. Ad illum enim errorem tollendum, quod corpore transferuntur, emanavit illud c. epiſcopi, quod ex diſtinctione ac recitatione ejus ita probat Joan. Franciſc. Ponzibius I. V. doctor: quia poſt-

poſtquam fecit mentionem, quod illæ mulieres teſtarentur ſe inequitare beſtiis noctu, multaque terrarum ſpacia perágrare: dicatque plurimos hac opinione deceptos, exiſtimantes aliquid numinis ac divinitatis eſſe extra unum Deum: mandat, ut patet in verſ. quapropter, ea omnia reputari falſa, & non à divino ſpiritu, ſed à maligno talia phantaſmata mentibus hominum irrogari. Et reddens rationem in verſ. ſiquidem: quia ipſe Satan transfigurat ſe in angelum lucis. cum mentem cujuſque mulieris ceperit, & eam per infidelitatem ſibi ſubjugaverit, ilico ſe transformat in diverſarum ſpecies perſonarum, atque ſimilitudines: & mentem quam captivam tenet, inſomniis deludens, modo læta, modo triſtia, modo cognitas, modo incognitas perſonas oſtendens, per quæque devia deducit. 2 Corinth. 11.

§ 7. Subjungit poſtea, quod hoc ſolus ſpiritus patitur: & quod infidelis hoc non in animo, ſed in corpore evenire opinatur. Et adducit exemplum de Ezechiele propheta, qui viſiones Domini in ſpiritu, non in corpore vidit: & quod Paulus non audet dicere, ſe raptum in corpore. Ergo conſtat, quod venit ad determinandum, non ſolum talia fieri à ſpiritu maligno, non divino: ſed etiam ea & illis ſimilia fieri in ſpiritu, non in corpore. Et propterea ſequitur, quod etiam in caſu noſtro, licet videantur hæ perſonæ dicere, ſe portari à dæmonibus ſub hircorum forma, & ſimiliter dicant ſe credere dominam in cathedra ſedentem, eſſe dæmonem transfiguratum: quod tamen debet dici, hæc & alia, quæ ſe facere confitentur, phantaſtice & in ſpiritu ſibi obvenire. Hæc Ponzibii concluſio: qualis etiam eſt Grillandi, eam exemplo probantis, quod in agro Sabino accidiſſe commemorabimus infra. *Lamiæ in ſpiritu equitare.* Ezech. 40. 2. Cor. 12. *Tract. de ſortileg. q. 7 num. 6.*

An & quomodo & quando corpora per aerem deferre diabolus poſſit.

CAP. XII.

NEC mirum eſt hoc dæmonis ſtudium, quo miſeras animas ludificari, deridere ac torquere conatur. Ita etenim vult imitari atque æmulari, velut ſimia, quæcunque Dei opera, per angelos bonos expleta: quemadmodum Abacuc prophetam coma capitis ex Judæa in Babylonem revera brevi momento tranſlatum legimus, & poſtquam ſuis Danielem placentis refeciſſet, in eundem locum reſtitutum. Nec vero phantaſtice tantum in hominum mentibus eum hæc *Diabolus ſimia Dei.* *Daniel. 14* *An ſpiritus poſſint corpora tranſferre.*

efficere, ſicut dictum ac probatum eſt: ſed etiam verè corpora ſurripere, ac per aëra ferre, tum ipſius & angelorum naturalis facultas ac δύναμις, tum uſus & experientia teſtantur.

Matth. 4.

§ 2. Ac primo quidem, quod Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM in pinna templi conſtituiſſe legitur. Omnia enim tentationis illius opera corporaliter ac ſenſibus corporeis fuiſſe peracta, & diabolum ei tum in humana ſpecie apparuiſſe, eſt multorum Theologorum unanimis ſententia. Verum in hoc diſcrepant, an Chriſtus à dæmone fuerit delatus, & raptus: an vero deductus ſaltem, ut ipſe pedibus eo conſcenderit. Sed quoniam diabolicis hoc perſuaſionibus fieri oportuit, ut Chriſtus eum ſequeretur: ſecunda opinione rejecta, primam major Doctorum pars amplectitur. Dicit enim Euangeliſta, Statuit: non, adduxit, quemadmodum paulo ante, quod adduxiſſet eum in ſanctam civitatem. Proinde aſſeritur, quoad Chriſtum, eum corpore fuiſſe tranſlatum à Satana.

Thomas in 4. cap. Matth. verſ. diabolus autem. Diabolus Chriſtum corporaliter tranſvexit. Thomas d. gl. Albert. Magn ibid. Bonavent. 2. ſentent. lib. 2. diſtinct. 7. Dæmones, homines per aërem vehere poſſe. Tract. 99. 3. part. q. 3. titul. de mirac & tit. de dæmon. q. 16. art. 10 in fin. Heb. 2. Rom 9. 1. Cap. 24.

§ 3. Rectè autem argumentatur Thomas, quod data poſſibilitate in uno, per conſequens datur in omnibus aliis, qui ſunt ejuſdem ponderis & magnitudinis. Chriſtus ergo cum per omnia nobis fuerit conformis, excepto peccato: hominibus idem evenire poſſe dæmonis inſultu, quid obſtat? Proinde dæmones nihil agere, nihil efficere, niſi quod κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν, ac naturæ ſuæ proprietatem ſit, poſſe, jam ante Libro primo demonſtratum fuit.

Aug. lib. 3. de Trinit.

§ 4. Quicquid igitur agunt, non niſi volente quidem ac permittente Deo faciunt, ſed ſua tamen quadam naturæ facultate: ut in habitu & potentia ſæpe majora poſſint, quam ipſo actu, quem nos plerunque ſpectamus: nec ex eo reliquas eorum artes naturales expendimus, quas præſtare non aliam ob cauſam nequeunt, quam quod non permittantur. Etenim angelicæ naturæ ac ſpiritibus non eſt contrarium, ut corpora quo Deus permittit deferant. Satan autem ſpiritus adhuc eſt: nec ex lapſu ſpiritualem ejus eſſentiam interiiſſe, jam in principio oſtendimus. Atqui angelus per aërem detulit Abacuc: angelus Philippum ex itinere rapuit, ut inventus ſit in Azoto: cur idem ergo dæmonem præſtare non poſſe dicemus, ſi Deus permittat? ut omnes ſentiunt Doctores & Canoniſtæ.

Dan. 14. Act. 8.

Quomodo dæmon corpore tranſporet. Tit. de dæmon. q. 16. art. 10.

§ 5. Quæritur tamen haud temere, corporene aſſumpto, an ſine corpore per ſe, corpus è loco naturali ſurſum (quod eſt contra motus corporei naturam) evehere poſſint dæmones? Et Thomas quidem eos corpora putat aſſumere, ut naturaliter ac vere, ſicut noſtrum aliquis,

quis, hominem transportent: idque duplici ratione motuum ostendere nititur. Ego vero respondeo, primum hoc ipsos eodem facere modo quo angeli: & cum D. Augustino, An vero, si hoc angeli faciunt, ut quælibet animalia terrestria rapiant undelibet, constituantque ubi libet: aut eos sine labore non posse, aut onera sentire, credendum est? Quomodo omnia primogenita Ægypti, tantamque hominum multitudinem unica nocte potuit angelus occidere, ut non præ lassitudine destiterit? *prima parte Tract. 99.* *Lib. de civit. 13. cap. 18.*

§ 6. Secundo respondeo ac quæro, quî corpus illud assumptum, quod hominem bajulat ac portat, sine alio item corpore per aërem feratur? Naturale enim sit oportet. At sic in infinitum quæremus. Quare non est, quod dicatur, aut angelis aut dæmonibus corpora assumenda ad delationem alicujus circumscripti. Tertio, quotidiana experientia testatur, eos corporibus ad hanc rem nec egere, nec uti: quod ego vidi, & impedivi Dei auxilio, sicut Libro primo narravi. Sunt alia multa exempla, quibus & homines à dæmonibus è loco in locum, per justa tamen spacia, deferri ostenditur, & id ne assumpta quidem humana forma. *Sine corpore an dæmon corpora ferat.* *Cap. 12.*

§ 7. Neque hinc absurdi quid consequitur, dæmonem scilicet hac ratione multa contra magistratum ac principes, adeoque rerum omnium ordinem effecturum: veluti captivos è carceribus eripere, deliberationes ac arcana principum per homines ipsos manifestare, & eos, qui in aliorum sunt potestate ac ditione, quocunque jure, suis restituere: quemadmodum dicitur, quo tempore Franciſci primi regis Galliæ filii detinebantur obsides in Hispania, magum in Galliam evocatum è Germania fuisse, qui tanta credebatur præditus potestate, ut posset regios pueros per aëra reducere, thesaurosque investigare & tranferre. *Non semper diabolum corpora per aërem ferre posse.* *Falsum, arte magica homines deferri per aërem.*

§ 8. Boccatius etiam refert fabellam de nobili Lombardo, qui in universali expeditione Hierosolymitana, se meritum ingens existimans obtenturum, militiæ nomen dederat, ad occupandam terram Sanctam: discedensque conjugi suæ partem annuli signatorii reliquerat, cum hoc pacto, ut si intra triennium ab ea die non rediret, uxori liberum foret arrha hac & symbolo neglecto, alteri marito nubere. At ille, cum in Judæa militaret, captus, ac in Ægyptum abductus, Sultano, (quem jam olim in Europa peregrinantem, attamen ignotum, hospitio receperat pater ejus) propter parentis hospitalitatem, virique prudentiam ac dignitatem, mox adeo *Decamer.*

placuit, ut, probatis diutina familiaritate ejus moribus, tandem eum poſt ſe ſecundum omnibus rebus ſuis præfecerit. Interea cedente die, ac vertente triennio, poſtremum in extremam incidit triſtitiam. Cujus ubi cauſam Sultanus expiſcatus fuerat, magum advocavit, qui illum in lectulo precioſo conſopitum, & magna auri gemmarumque vi onuſtum, poſtrema trium annorum nocte Papiam in ſummum templum deferendum curavit. Ubi ædituus eum mane conſpiciens, refugit: ac interea, dum aliis de ſpectro narraret Ægyptio, obviam eum habuit ad ædes uxoris properantem: ac, niſi tum rediſſet domum, ab alio ſponſo veſperi ducta fuiſſet conjunx.

§ 9. At illud de Galliæ Delphinibus non ſucceſſiſſe, quæſtores ærarii tam Caroli V. Imperatoris, quam Franciſci primi Galliæ regis norunt, & Helionoræ Caroli ſororis & Franciſci conjugis nuptiæ ſatis docuere. Hoc autem Boccatii figmentum eſt: ut & illud, quod ita referam, ut tradunt Galli, de S. Nicolao de Varenguille, quod duobus leucis diſtat à Nanceo: ſimile illi quod in Legenda S. Antonii de Hermogene legitur. In ergaſtulo detentus Lotharingus quidam Conſtantinopoli, tam robuſtus erat, ut Turcæ veriti, ne catenas ac vincula diſrumperet, torquem ejus collo ferreum applicarent, quinque digitorum craſſitudine latum, ac tres craſſum, ferreis catenis innexum. Huic cum in memoriam rediret ſanctus patriæ ſuæ Nicolaus, eum comprecatus, ut intercederet pro ſe apud Deum, ita conſopitur. Poſtero mane cum pagi ædituus templum reſeraret, captivum hunc in vinculis dormientem ad fores offendit: ille vero è ſomno excitatus, in fano S. Nicolai, quem invocarat pridie, ſe eſſe agnovit. Re pervulgata, populus accurrit: & poſt aliquot Alleluja decantata à ſacrificis, quatuor accerſiri jubet fabros ferratios, qui vinculis eum exonerarent. Quæ cum nulla viderentur humana vi poſſe diſſolvi, ecce in conſpectu omnium torques diſſiliit, & veluti Cerbero,

Tum ſtridor ferri, tractæque catenæ.

Libello de præcipuis Galliæ civitatibus & ſanctuariis.

Ingens robur.

§ 10. Sed hæc & ejuſmodi conficta ſunt: & ut accidant, minime verendum eſt. Neque enim juſtiſſimus optimuſque Deus omnia permittit Satanæ, quæ vel is vellet, vel ſuæ naturæ ſubtilitate poſſet: ſed ea demum, quæ decrevit ipſe non ad ſuperſtitionem ſtabiliendam, ſed tum ſaltem, cum aut nos ad frugem revocare vult, aut impios punire. Videbimus hoc in caupone, qui propter furtum ac perjurium veſtigio ſublatus à dæmone, nunquam poſtea viſus

Quando corpora deferat dæmon, & an lamiarum. Lib. 1. c. 24. ſupra. Lib. 4. cap. 19.

visus fuit. Quare nec in lamias nostras, quibus ætas decrepita, phantasia corrupta, & mens læsa, pœnæ loco sunt, dæmonibus hæc violenta ludibria exercere Deus patitur: non enim dæmoni colludit.

§ 11. Cæterum quomodo sine corporibus spiritus hi corpora per aërem gestent, etsi nos tam exacte nequeamus intelligere, quam possumus nostri motus tarditatem ac rationem: tamen haud admodum mirabimur, si consideremus, quam facile anima nostra carcerem suum & corpus hoc moveat, ut currat, saltet, ascendat. Spiritus enim & liberior & levior est substantia, ducens originem suam ex ipso lumine, quod aut supra omnia est elementa, aut ex summo certe elementorum: tum vero, si quæ ventorum sæpe vi continguntrecolamus: veluti, vaccas ex Iberia cis Pyrenæos delatas. Ecnephias enim & Typho non nisi repentini sunt flatus, quorum hic effert, ille defert, & illisu ipso repercussus correpta secum in cœlum refert, sorbetque in excelsum. Ideo lapidibus pluit sæpe, quod vento sint rapti, & coctis lateribus. In ejusmodi tamen attritu & collisione nubium, dæmones tempestatibus se ingerere, fulmina & tonitrua exacuere, & illis adnitentibus culmina convellere, prosternere sata, trucidare armenta, evertere arbores, similiaque multa efficere, non diffiteor.

Qui sine corpore assumpto, corpus per aërem ferre possit dæmon.

Lib 1. c. 1. supra.

Ecnephias. Typho. Plinius lib. 2. cap. 38. 54.

§ 12. Romæ in Aventino, in templo S. Sabinæ, quod olim fuit Dianæ fanum, saxum nigrum rotundum pendet ab uno aræ latere, quo monachi dicunt diabolum petiisse S. Dominicum, Deo supplicantem: non ipsum tamen læsisse, adeo tremuisse ei manus & brachia. Ejusmodi saxea moles etiam Coloniæ in templo metropolitano visitur, qua per ejus fastigium injecta, trium regum (ut fertur) corpora ibi in summo honore conservata atterere perdereque scilicet voluit diabolus: at ne ea læderentur, retrorsum saliisse perhibetur eadem fide, qua prius illud asseritur.

§ 13. Quemadmodum & illud Chronici Saxoniæ, trium scilicet regum ossa, expugnato Mediolano, Reinholdum episcopum camelo imposita misisse Coloniam: ac camelo cum tanto thesauro in itinere perdito à custodibus, hos orationibus & jejuniis tantum obtinuisse apud Deum suum, ut per aëra iterum camelus ille reversus reliquo cœtui se adjungeret. O' crassum nimis & inauditum miraculum. At non levioris authoritatis mysterium in eodem traditur de colloquio Brunonis Hildesiani episcopi & D. Virginis Mariæ in

Digitized by Google

templo, dum ille octavam Nativitatis B. Mariæ aliquando solemnem ageret. Cæterum supradictus ille mihi videtur esse modus, quo dæmonem res quasque corporeas sursum deorsum agere posse existimo, non tamen sine Dei arbitrio ac nutu.

Corpus non nisi per justa spacia ferri, nec eodem tempore diversis in locis existere potest.

CAP. XIII.

Locale loco sue convenire debet.

ATQUI mutare essentiam creaturæ, aut efficere, ut unum corpus per aliud sine alterius vel utriusque injuria transeat, aut majus corpus penetret per spacium improportionatum, ut ita dicam, loco; videlicet quod per foramina domorum exigua ingrediantur tales fœminæ: hæc per dæmones non magis fieri possunt, quam ut camelus transeat per foramen acus. Habetur hoc à CHRISTO ipso pro ἀξιωτέρω. Corpus enim, & quicquid loco circumscribitur, hoc est, ut ita loquar, omne τοπικὸν ac locatum, debet esse suo loco proportionatum. Alioquin corporum penetratio admittenda esset: quod contra naturam & omne physicum principium est.

Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.

Corporum penetratio.

Aristot. 8. Physic.

§ 2. Nam quod ipse CHRISTUS clausis januis ad discipulos intravit, id nihil aliud sonat, quam quod indicant præcedentia: Cum clausæ essent januæ præ metu discipulorum, Christus venit ad eos. Non autem, quod non reseratæ vel apertæ fuerint. Cur enim non cederent præsentiæ corporis Christi, & ejus aperirentur claudenturque virtute? Ita veteres omnes sensere. Nam ingressus, corporis sui veritatem ostendit & Thomæ, cui manus suas & latus: & reliquis, quibus pedes porrigens ait, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet.

Joan. 20.

Luc 24.

§ 3. Vel, si hoc magis placet, licet in resurrectione Christi veritas corporis manet, tamen proprietatibus etiam spiritus mirabiliter ornatur: quæ sunt, esse invisibilem, non moveri de loco in locum, juxta hujus seculi rationem, per transire per solida corpora nullo impedimento, nullave corporum solidorum læsione, & innumera id genus alia. Proinde quum Christus post resurrectionem habebat corpus spirituale, non necesse habuit januas aperire, & aërem incedendo dividere: sed, qui erat invisibiliter præsens, quum discipuli de ipso colloquerentur, exhibuit se juxta majestatis suæ

Digitized by Google

fuæ potentiam ex improvſo viſibilem, & in medio diſcipulorum ſenſibiliter ſtantem. Ut & hujus admirandæ revelationis modus fuerit evidens argumentum, quod à mortuis reſurrexerit, & cœleſti fuerit gloria ornatus.

§ 4. Nihil igitur iſtorum quæ diximus, efficere poterit dæmon: multo minus, ut unum corpus uno momento diverſis in locis exiſtat. Cum enim omnia in menſura, numero & pondere diſpoſuerit Deus, ſingula ſuum habent & pondus, & menſuram, & numerum. Quod ἄπειρον, ἄμετρον & ἀχρημάτιστον, ſine tempore & loco movetur, infinitum eſt: id vero non niſi unum eſt. Reliqua ergo, veluti ſpiritus & corpus, & tempore moventur, & loco. Spiritus etiam ſubſtantiæ ſunt, quæ à loco circumſcribuntur: ſicut & anima noſtra in loco eſt, quia alicubi præſens eſt: & localis, quia quod alicubi præſens eſt totum, alibi non eſt.

Corpus unum duobus in locis non eſt. Sapient 11. Unus Deus ubique. Quæſt. ad Oroſ. q. 41. Auguſt. Auguſt. de Spir. & anima, cap. 18. L. filiusfam. §. ſecundum. de leg. 1. Ariſtot. 8. Phyſic.

§ 5. Dicunt Jureconſulti: Qui ubique eſt, nullo in loco eſſe cenſetur. At non in eſt animæ linea, ſuperficies, punctum, ſicut corpori: finita tamen eſt. Ubique vero infinitum eſt. Finiti autem ad infinitum nulla eſt proportio. Quod ſi anima tam eſt circumſcripta, ut cum alicubi eſt tota, non poſſit eſſe alibi: quanto magis terrena corpora? Divus Auguſtinus etiam de Chriſto poſt reſurrectionem ita ſenſit, ut dicat: Quomodo diſcipulorum, cum eſſet in terra, contrectatus eſt manibus: ſic eorum, aſcendens in cœlum, deductus aſpectibus: & ita venturus eſt, hoc eſt, in eadem carnis forma & ſubſtantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abſtulit: ſecundum hanc formam non eſt putandus ubique diffuſus. Corpus enim non eſt, niſi quod per loci ſpatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine, ita ſiſtitur, vel movetur, ut majore ſui parte majorem locum occupet, & breviore breviorem, minuſque ſit in parte quam in toto.

Epiſt. 146. ad Conſentium. Ad Dardan epiſt. 17. lib. 1. cap. 2. de Orig. anima, ad Hieron. Quid corpus.

§ 6. His proculdubio de cauſis beatus Germanus exiſtimavit fieri non poſſe, ut mulieres nocte ſimul in caupona eſſent, & mariti lateribus accubarent. Legitur enim in ejus Vita, quod cum nocte quadam in diverſorio menſa iterum à cœna ſterneretur, admirans inquiſierit ab hoſpitibus, cui cœna pararetur? eique reſponſum ſit, bonis illis viris ac fœminis, quæ nocte vagantur. Itaque ſanctus vigilare ſtatuit, & ecce multitudinem ad menſam, virorum ac mulierum venientem: quibus ille mandans, ne abirent, tota familia excitata quæſivit, num quem ex iis cognoſceret? His omnes vicinos ac vicinas

In vita S. Germani. Lamias non eſſe domi ſimul & alibi.

cinas esse dicentibus, singulorum ædibus perscrutatis, omnes in suis lectulis decumbentes invenit. Itaque statim omnes adjuravit: qui se dæmones esse confessi sunt. Sic & Simon magus eadem hora in conclavi cum Nerone, & foris cum populo loqui credebatur. Huc etiam pertinet, quod supra Capite septimo secundi Libri, de præstigiatore magico, Magdeburgi cum equulo in aëra conscendere viso, recensuimus.

In S. Petri Vita.

Lamias non invehere eos morbos, quorum se fatentur effectrices esse: nec locum mereri in historiis, sed inter fabulas, quæ hac de re leguntur, exemplis ostenditur.

CAP. XIV.

Lib. II. Hist. Scoter. lib. 15. cap. 80. de Variet. rerum. Historia mira de Duffo rege maleficio læso. si vera esset.

ADMIRABILEM hujus argumenti historiam ex Hectore Boethio historiographo proponam, ab Hieronymo Cardano tamen refutatam: ut hinc de reliquis ejusmodi enarrationibus eodem censeatur modo. ea ita habet: Duffus rex incidit in morbum, non tam gravem, quam cunctis vel eruditis medicis (Scotorum tunc vivendi modi, corporeæque constitutionis, quos nondum peregrini invaserant morbi, habita ratione) cognitu difficilem. Siquidem sine ullo signo bilis, pituitæ, alteriusve peccantis humoris redundantiæ, vel ab humano temperamento lapsus, Duffum sensim afflixit. Noctu enim sub perpetua vigilia decumbens, in sudorem immensum solvebatur: interdiu vix dolore, quo nocte laboraverat, levatus, quieti se dabat. Corpus lenta conficiebatur tabe, effœto simillimum. Hærebat cutis rigida, venas, nervos, & qua forma ac situ constituta essent ossa humana, spectantibus ostendens. Suavis ac uniformis spirituum à corde motus: quod tactu cordialis venæ, arteriæ deprehendere vitale humidum nihil temperie excessisse, demonstravit. Vividus illi color, aurium oculorumque vigor integer aderat, & temperatus: frequentior cibi potusque appetitus. Hæc sanitatis signa in languente, multoque dolore afflicto, cum medici admirarentur, &, quæ suarum erant partium, egissent, nihilque invenissent, quo superfluus noxiusque sudor coerceretur, aut quod somnum provocaret, sed rex in horas magis magisque sudore & continua vigilia angeretur: versi ad patientis consolationem (nam eorum sententia, huic soli locus supererat) precati sunt, ut bene de salute speraret, nec sibi deesset: fore, ut externorum medicami-

Digitized by Google

dicaminum medicorumque, quos ipsi ocius accirent, ope, quod peregrinus & parum eis cognitus esset morbus, adventante vere, soleque (vitæ in animantibus assertore) ad nos redeunte, sanitatem consequeretur. Obortus est sub id tempus incerto authore rumor popularibus susurris, regem veneficarum mulierum arte dæmoniaca, & non naturali morbo tabescentem, per tam longa tempora corpore & viribus confici: easdemque apud Forres Moraviæ oppidum, magicam & sortilegam artem in regis perniciem exercere. Horum fama ilico ut ad regis aures pervenit, ne auctus rumor, re propalata, fascinatrices, ut supplicium evaderent, in fugam ageret: mittuntur in Moraviam, qui, an vera essent, quæ ferebantur, perquirerent. Missi nuncii, itineris causam dissimulabant, & veluti ineundæ pacis gratia inter Duffum regem & conjuratos Moravos, Forres adiere: [a] noctuque, in arcem admissi (steterat ea adhuc in regis fide) ob quam venerant causam, Donewaldo arcis præfecto, ut imperatum eis erat, exponunt, ejusque fidem & auxilium ad negocium conficiendum implorant. Milites, qui in arcis erant præsidio, tenuit nonnihil hujusmodi rei suspicio. Nam ex prostituta quadam (erat huic mater sortilega & incantatrix) dum blandiuscule eam tractaret amator, de regiæ valetudinis tempore, modo, perpetuitate, quibus Sortibus, quibus magicis carminibus uterentur Lamiæ, posteaquam nonnihil audiverat, sodalibus indicavit, & illi Donewaldo, Donewaldus autem regiis legatis: meretricemque tempestivam tanti facinoris nunciam (erat ea tum forte in arce) Donewaldus ad se accitam, quæstionibus, quo ordine cuncta gerebantur, & in quibus ædibus, ubi fateri coëgerat, mittit intempesta nocte milites ad rem omnem explorandam. Hi in sortilegarum ædes foribus vi reclusis, irrumpentes, sagarum unam [b] cereum simulachrum ad regis Duffi imaginem dæmoniaca arte (ut credere par erat) confectum, ligneo affixum veru ante ignem torrentem: alteram, carminibus recitatis liquorem quendam fundentem sensim supra statuam invenerunt. Prehensæ itaque ocius sagæ, conjectæque in vincula, & tractæ simul cum simulachro in arcem, rogatæque

Rumoris hujus auctor esse potuit Satan. Quorsum hæc aliquis novisset, nisi dæmon locum designasset, ubi dementatas anus ad sceleratum ejusmodi opus permovisse se scieverat.

a Sparso dæmonis opera eo rumore, de Duffi valetudine apud Forres vitiata à Lamiis, mulierculas dementatas dein in ejusmodi ludibriorum apparatum excitare potuit, ut Duffum & subditos in incredulitate confirmaret, eadem fœminarum procuraret, novasque in Moravos faces mendacii incenderet: si vera sit historia, quid minime

eveds. b Quomodo simulachrum cereum liquefactum potuit ad regis imaginem confectum esse dignosci? Unde in sejunctissima intervallo, vis tortionis, liquoris infusi, simulachri, & carminum recitatorum, in Duffum vesultare potuit? Quomodo item vox in sudorem solvi quivit, & macie confecti ligneo ente cerea, quum cera igni admota facile & brevi tempore desinat, regem autem longo tempore morbo hoc contabuisse narretur? Quomodo etiam ex consumpta cera mors sulsequi? Ob præfractiores, in figmentum hæc annoto. Delusus itidem fuit magister Joannes Legereti præsidens Sabaudus, qui se magicas componere imagines potuisse confessus est, quibus Philippum Sabaudiæ ducem læderet.

c Hinc ſpectabat illa Sathanæ vox, ut novum fácibus regem & Moravos inflammáret, præterquam quod illa mente delusa, morti ob falſam perſuaſionem objicerentur: d verum eſt quod ſcribitur. d Hic hiſtoriographum baſitare vides, an ſagarum opera, vel quomodocunque factum ſit, ut Duffus convaluerit. e De variet. rerum lib. 15. cap. 20. Superioris hiſtoriæ de Duffo refutatio.

tæque ad quid ſub noctem carmina recitantes, effigiem regis igni exponerent? reſponderunt, dum ſimulachrum igni adhibitum torretetur, Duffum regem in ſudorem ſolvi: carminibus vero recitatis, perpetua teneri vigilia, & ad liqueſcentem ceram macie confici: conſumptam autem ceram, regis mortem continuo ſubſequuturam: ita ſe malos dæmones do cuiſſe; ad facinuſque exequendum, mercede à Motavorum primoribus conductas fuiſſe. Perciti ira aſtantes ad anus verba, confracto ſimulachro, ut ſagas ſcelus gravi luentes ſupplicio, flamma conſumeret, extemplo curarunt. Ferunt, ſub tempus, quo hæc in Forreſſenſi arce ſunt acta, regem languore levatum, & nocte abſque ſudore quieviſſe: poſtridieque recreuntibus viribus, quæ erant humanæ facultatis, prompte egiſſe, perinde ac ſi nulla adverſa valetudine antea fuiſſet detentus: verum, ut tutes ſe habuit, Duffus recreſcentibus viribus ſanitati brevi reſtitutus eſt.

§ 3. Poſt hujus hiſtoriæ, atque ejus argumenti aliarum enarrationem, in hunc ſcribit modum e Cardanus: Doceamus, an inter tot miraculorum commenta quicquam veri ſubſit. nam maximam eorum partem fabuloſam eſſe, atque confictam, vel ipſi, qui hæc conſtantiſſime aſtruunt, negare non audent. Quæ igitur Boëthius refert, condendæ hiſtoriæ haud jucundæ non ignavus author, alliciendi lectores cauſa conſcripſit: at quos Scythica facta moreſque, tum regionis deſcriptio non delectarent, fabulæ ſaltem tædium minuerent. Neque id vitioſum hiſtorico: ſed ubi hiſtoria per ſe ſterilis eſt, licet eam jocis ac fabulis exornare. Quamobrem & jure ab his T. Livius abſtinuit: & Herodotus juſte damnatur, & Saxo Grammaticus laudatur. Tum vero maxime accedit, quod hæc Boëthius ſcripta invenit, & factum ipſum extra hiſtoriam eſt. In ipſa autem hiſtoria enarranda, utpote moribus gentis, bellis, præliis, numero cæſorum, aut nominibus eorum, qui prælis interfuerunt, quive ſtrenue ſe geſſerunt, familiarum initiis, cauſis bellorum, temporum ratione, geſtis ac ſerie principum, quibus tanquam membris hiſtoria conſtat, fuit diligentiſſimus. Quinetiam in his, quæ ad hiſtoriam pertinent, nihil tam exiguum fuit (talia autem ſunt, regionis & urbium ſitus, magnitudo, oppida, inſulæ, nemora, montes, plantarum nova genera, animalia quadrupeda, aves, ſerpentes, piſces, ſoli fœcunditas, ventorum viciſſitudines, cæli clementia, ſtagna, paludes, diſtantiæ, cæteraque omnia, quæ rara ſunt, intelligendæ hiſtoriæ ac-

riæ accommodata) quod neglexerit omiſeritve, aut ſecus, quam eſſet, enarraverit. In talibus vero exiſtimavit ornandam hiſtoriam, ſeu quod vera eſſe crederet, alioquin ſacris philoſophiæ haud initiatus.

§ 4. Quæ autem Berna & Pinnetus (quorum poſt, ubi de Incubo agitur, meminimus) & noſter ille ruſticus, vitrum, capillos clavoſque evomens, & ſonum confracti vitri in ventre, & horarum ictus in corde ſentiens, aut videre, aut audire ſibi perſuadebant, partim vera, partim falſa eſſe reor. nam vere aliquid videre, diuque in viſione perſeverare, ni aliquid ſit, quod videatur, abſurdum eſt. Vident tamen quædam, tum audiunt: atque cauſam horum in atram bilem rejicere oportet, quæ partim cibis & potibus, & aëre & mœrore, timoreque paupertatis, partim à cœli conſtitutionibus, partim ex conſuetudine aliorum delirantium contingit. Habebam ego olim amicum, cui contigit, ut in una harum vallium octodecim menſes commotari cogeretur. Ubi rediſſet ad me, multa de his incredibilia, quamvis philoſophiæ haud ignarus, enarrabat. admonui hominem, ne amplius talia proferret, ni pro fatuo haberi veller, & vitæ periculum ſubire. Immiſcuit itaque ſe negociis arduis: commutataque victus ratione, dum aliorum conſuetudine fruitur, ad ſe rediit. Seminis quoque ac menſtrui ſanguinis retentio, pluribus cauſa eſt hujus morbi, aut ortus, aut incrementi.

Hiſtoria hujus ruſtici lib. 4. cap. 7. poſtea deſcribitur.

§ 5. In univerſum, tribus maxime hæc deceptio conſtat: atræ bilis imaginibus, conſtantia ipſorum, qui hac labe correpti ſunt, ac fraude judicum. Nam olim permiſſum erat, ut iidem accuſarent condemnarentque, ad quos damnatorum bona redibant. Unde ne hos miſeros adeo injuſte damnare viderentur, multa fabulæ addebant. Cæterum in illorum examine confeſſionibuſque nihil non inane aut falſum, aut inconſtans, aut nullius momenti reperiebatur, præter contemptam religionem. Quædam enim Chriſtum abnegabant, aliæ ſacrificium ipſum inter veſtes conſuebant, conſpuebant aliæ imagines divorum, atque alia ſimilia perpetrabant.

§ 6. Sublata primum in hos miſeros ac inſanos poteſtas fuit à ſapientiſſimo ſenatu Veneto: cum animadverteret eo progreſſam illorum luporum rapacitatem, ut omnino infontes damnarent ſpe prædæ: neque contemptor divini cultus quærebatur, ſed divitiarum poſſeſſor. Inter hæc exorta eſt Lutheranorum ſecta: cumque in hac, quod per urbes propagaretur, non jam miſeri, ſed opulenti

Dominicani Opes aliorum, non religionẽ quærunt iniqui judices & inquiſitores.

Digitized by Google

deprehenderentur, omissa priorum cura, ad hos conversi sunt. Sed nunc cum illis mitius agitur, ut omnia vel stultitiæ vel avaritiæ plena esse comperias. Hi ergo (ut ad propositum redam) quandoque sibi videre quædam persuadebant, atque audire: postmodum rem ipsam ex propria levitate augebant mendaciis, tum vero mutuis colloquiis (ut dici solet) è culice elephas exoriebatur. Nam & pleriſque hominibus quandoque aliqua insolita videntur audiunturque; sed ea contemnentes, sanoque judicio abigentes negligunt.

§ 6. Hucusque Cardanus: qui interdum contigisse quoque perhibet, ut aliquis, quem maleficio affectum voluerint hæ mulierculæ, naturali causa eodem tempore in morbum maleficio congruum inciderit: quo cognito, à maleficio prognatum esse credebatur, quoniam morbi natura & tempus convenichant. Sic animi dementatæ falsa suggestione phantasiam vitiat naturalis morbi, illiusque exitus conscius dæmon: & reliquos ob incredulitatem eo modo illudi permittit Deus. Quum vero censores à rerum naturalium cognitione essent alieni, minusque in literis Sacris exercitati, in historias (quicquid id est) ex sua opinione retulerunt: quod paulatim auctum exornatumque, materiem uberem huic stultitiæ præbuit.

§ 7. Quemadmodum vero hujusce modi narrationes à complu-ribus in historias relatæ sunt, qui tum ob imperitiam rerum, tum per nimiam credulitatem quicquid aut vulgo dicitur vel jactatur, aut ab aliis traditur, non solum fieri posse, sed etiam revera contigisse sibi persuadent ex superiorum temporum exemplis: quæ cum fabularum sint involucro tecta, fidem historiæ apud illos sibi vendicant: sic illa de Duffo mendacia, videntur & originem & auctoritatem sumpsisse à poetarum narrationibus de Meleagri Oenei regis Ætoliæ filii interitu, stipite fatali combusto. Cum enim grandis aper Ætoliam devastaret, Meleager ad eum occidendum convocavit proceres. Ex quibus Atalanta virgo cum aprum prima vulnerasset, Meleager ejus amore captus, postquam aprum occidisset, ei caput apri dono dedit. Quod ægreferentes duo Meleagri avunculi, caput virgini volebant auferre: sed Meleager illos occidit. Tum Althæa soror occisorum, & mater Meleagri, ut necem fratrum vindicaret, fatalem stipitem igni imponens, Meleagrum pariter exussit. Nam Meleagro recens nato, Althæa mater vidit Parcas igni stipitem imponere, dicentes: O puer tam diu vives, quam diu hic stipes. Al-

Ovid. lib. 8. Metamorph.

Stipes fatalis.

thæa

thæa ergo Parcis abeuntibus mox ſtipitem igni ſubtraxit, & diligenter cuſtodivit. Jam vero erga fratres pia, ſed erga filium impia, illum ſtipitem rurſus igni impoſuit: quo combuſto, Meleager etiam exuſtus eſt.

§ 8. In Annalium Flandricorum lib. 16. ſcribit Jacobus Meyerus: 1. Legi aliquid horrendum contigiſſe Atrebati anno quinquageſimo nono ſupra milleſimum quadringenteſimum. Complures ſcilicet fuiſſe inhumaniter igne crematos, qui nocte occultas coitiones habuere cum diabolo, unde 2 magnam accepere pecuniam. Viri primarii mulieresque complures indiciis crematorum deprehenſi. 3 quidam capti & ſæviſſimis tormentis admoti: 4 alii pecuniæ vi redempti: 5 nonnnulli ſolum verterunt: 6 quidam vero in pœnis adeo conſtantes fuere, ut nihil confiterentur. 7 Fuiſſe referunt quidam ex judicibus adeo deteſtabiles, ut quoſdam ſibi inimicos indicari curaverint tanquam conſcios, reis in tormentis ad hoc coactis. 8 Addunt in nocturnis illis conventibus ex omni ordine ſtatuque mortalium viros mulieresque interfuiſſe, & eos ibi diabolum in humanam effigiem transformatum adoraſſe, cujus tamen nunquam videbant faciem, in illius verba mandataque juraſſe: 9 convivio ab illo parato largiter epulatos, 10 inde extincto omni lumine quemque cum ſibi proxime oblata promiſcue concubuiſſe: ſine ope diabolica in ſua unde exierant, loca reſtitutos.

1. Hæc lecta & ſcripta, ut in hoc negotio diabolico multa alia, ex errore vel confeſſionis vel judicum vel vulgi.

2. Pecuniam diabolus polliceri vel falſa ingeſta opinione, vel apparenter ſolet, eaque pollicitatione ſuos ditare: ſed non exolvere, imo ejuſmodi ludibriis ludificari.

3. Vides judicum imperitiam, iniquitatem, ſævitiam & tormenta non ferenda.

4. Quod judicum avaritiam pecunia ſatiare maluerint, quam in innocentia excarnificari, & ad confeſſionem enormibus torturis compelli.

5. Ut evitarent ſanguinarias truculentiſſimorum judicum carnificumque manus, licet fœminæ innocentes revera exiſterent.

6. Diſtracti licet cruciatibus, divina tamen ope in innocentia conſtantes manſere.

7. Inde liquet, quæ flagitia in carceribus ſæpe extorqueantur, potiſſimum in hoc negotio obſcuro & dæmoniaco, atque à judici-

bus privatæ ultionis, rerumque alienarum nimis cupidis, quinimo insatiabilibus harpyis.

8. Quod ex omni ordine statuque mortalium, &c. scribat, meras fuisse præstigias, nil nisi ludibria, vitiatam phantasiam, mentem læsam, imo somnia mera, quilibet alicujus judicii, haud obscure intelliget.

9. Somniorum convivium, id quod hora matutina quum surgerent, & more solito post esurirent, facile sensserunt.

10. Ubi nullum erat lumen, extingui minime potuit: proinde somnium est merum, uti & congressus ille promiscuus, quum è suo lecto non fuissent moti: quare & sine negocio, & dæmonis ope revera suis stationibus, quas non reliquerant, restituebantur, nihilque verius in tota ea narratione existit. Hoc modo si reliquæ ejusmodi historiæ excutiantur, concidet mendaciorum pallium.

Stulta lamiarum phantasia, & historiarum ejus argumenti falsitas, ex Joannis Grammatici historia Danica demonstratur. Subjungitur & aliud lepidum phantasticæ mulieris exemplum.

CAPUT. XV.

STULTITIA hæc phantastica ut omnium oculis evidentissime pateat, ex Joanne Grammatico asscribam bona fide historiam, ab eo, ut veram, inter reliqua intextam: quam tamen mere mendacem, aut mendaciis egregie excultam (quod equidem cum docti alioqui viri venia dictum cupio) facile is judicabit, qui ad rationis trutinam revocarit, num grato, imo virulento epuli gustu, rationis atque eloquentiæ summum munus, ac manuum feliciter conserendarum donum consequi quis possit. Ita scribit lib. 5. Historiæ Danicæ: Erant Ericus & Rollerus Regneri pugilis filii, patre eodem sati, diversaque editi matre. Matrem quippe Rolleri, eandemque Erici novercam, Cracam vocabant. Mittitur Rollerus à patre, cognoscendi causa, quæ domi, interim dum abfuissent, essent acta. Is ut maternum fumare tugurium vidit, foris accedens, parvulumque foramen furtiva luminis applicatione trajiciens, introspecta æde, animadvertit matrem in furni cacabo coctilia pulmenta versantem. Suspexit præterea tres colubras superne tenui reste dependentes, ex quarum ore proflua tabes gutratim humorem epulo ministrabat: duæ quippe

Gracæ saga.

Digitized by Google

quippe colore piceæ erant, tertia ſquamis albida videbatur, reliquis modico eminentius penſa. Hęc nexũ in cauda geſtabat, quum cæteræ immiſſo ventri funiculo tenerentur.

§ 2. Ille, rem maleficio conſentaneam ratus, ſilentio, quod viderat, preſſit, ne matrem veneficii ream aſtruere putaretur. Ignorabat enim innocuam anguium extitiſſe naturam, neſcius quantum vigoris illo epulo pararetur. Supervenientes deinde Regnerus & Ericus, ut fumidam aſpexêre caſam, ingreſſi diſcubitum petivere. Quibus ad menſam ſitis, Craca privigno filioque una cibum capturis, catillum diſcoloris dapis admovit. Pars quippe picea, ſed croceis guttis interlita, pars albida videbatur: quippe pro varia ſerpentum ſpecie, geminus pultem color infecerat. Cujus quum ſolam uterque particulam delibaſſet, Ericus non ex colorum habitu, ſed interni vigoris effectu epulas æſtimans, nigrantem dapis partem, ſed ſucco potiore confectam, catino quam celerrime verſo ad ſe tranſtulit: albidamque ſibi admotam prius Rollero applicans, cœnam felicius geſſit. Et ne mutationis induſtria notaretur, Taliter, inquit, æſtuante freto puppim in proram referri ſolitam. Nec tenue viri ingenium fuit, induſtrii operis diſſimulationem à navigii conſuetudine mutuantis.

§ 3. Ericus itaque fauſta jam dape refectus, interna ipſius opera ad ſummum humanæ ſapientiæ pondus evaſit. Quippe epuli vigor ſupra quam credi poterat, omnium illi ſcientiarum copiam ingeneravit, ita ut etiam ferinarum pecudaliumque vocum interpretationem calleret. Neque enim ſolum humanarum rerum peritiſſimus erat, verum etiam ſenſuales brutorum ſonos ad certarum affectionum intelligentiam referebat. Præterea tam comis atque ornati eloquii erat, ut, quicquid diſſerere cuperet, continuo proverbiorum lepore poliret.

§ 4. At ubi ſuperveniens Craca concham tranſpoſitam, partemque pultis potiorem ab Erico comeſam cognovit, fortunam filio præparatam, privigno ceſſiſſe condoluit. Cui mox gemebunda ſupplicare cœpit, ne unquam ſua fratrem ope deficeret, quem ipſius mater tot novæ felicitatis opibus cumulaſſet: quippe ſapido unius epuli guſtu, rationis atque eloquentiæ ſummam, necnon gerendorum proſpere conflictuum gratiam aſſequutus videbatur. Adjecit quoque, Rollerum propemodum conſilii capacem, futurumque ut deſtinati ſibi obſonii prorſus expers non eſſet. Monuit quoque, ſi ſuprema

prema neceſſitatis violentia poſtularet, nominis ſui nuncupatione remedium celerius eſſe quærendum: affirmans, ſe divina partim virtute ſubnixam, & quaſi conſortem cœlitum, inſitam numinis geſtare potentiam. Ericus ſe ad aſtandum fratri, natura pertrahi dixit: probroſum referens alitem, qui proprium pollnat nidum. At Cracam magis propria moleſtabat in curiâ, quam fortuna filium gravaret adverſa. Artificem enim ingenio ſuo deludi, magnum olim ruboris incitamentum fuit. Hæc Saxo.

§ 5. Quod nulla creatura, multo minus virulenta anguium tabes extillatitia, gignat rationis & eloquentiæ ſummum donum, aut proſperitatem in bellis donet, ſed peculiaria illa Dei eſſe munera, tam eſt manifeſtum, ut bonarum horarum male impenſarum merito inſimulari debeam, ſi huic convellendæ hiſtoriæ diutius immorer. Præterea, ſi confectum hoc venenoſum epulum ab Erico voratum illis pollebat viribus, quare in Rolleri filii uſum non denuo adornabatur cautius, maxime cum inſitam illam numinis potentiam ſecum geſtaret Craca? niſi mendaces hujus condimenti virtutes ſemel alicui edenti conſecratas, cum benedictione qua Iſaac filium ſuum Jacobum confertim extremo bearit, conferendas, ridicule quis urgeat. Mirandum interim ſummopere, tam manifeſta mendacia à præclaris illis ingeniis inter res vere geſtas deſcribi, citra præmonitionem commenti alicubi lecti vel auditi: ſic turior earum foret lectio.

§ 6. Porro ex Chronicis Angliæ hanc Rogeri hiſtoriam ſimilis fidei, uti & ſuperiores non paucæ fuerunt, hic annectere volui in gratiam cujuſdam Galli, qui ſe ficto nomine Leonem Suavium nuncupat, & in Compendio Paracelſicæ doctrinæ occaſionem me reprehendendi emendicans, forte quod nonnihil vere nimis de Paracelſi aſſeclis narratim, inter alia admodum frivola objicit, quod hiſtoriarum authoritati fidem derogem. Cui hoc nomine juſta apologia ita ſatisfactum iri arbitror, ut non temere poſt hac prurientem calamum in me immerito ſit ſtricturus: quemadmodum & Gerardum Dorn Paracelſi diſcipulum irritavit, à quo digna defenſione, ut debuit, exceptus eſt.

§ 7. Hiſtoria hoc modo deſcribitur: In inſula quadam Deyſa fuit quædam puella, à cujus nomine inſula dicta eſt, quam licet miles quidam deperiret, in ejus tamen complexum non admittebatur, quamdiu viveret. Defunctam vero iniit, iis verbis ſubjunctis,

Quod

Digitized by Google

Quod cum viva mihi denegatum fuit, cum mortua perpetravi: moxque ingressus in cadaver Satan, inquit, En excitasti in me filium, eumque prognatum tibi deferam. Post novem inde menses filium abortiit, eumque ad militem pertulit hoc mandato: En quem excitatum à te filium, cujus abscissum caput tibi reserva. Quandocunque enim hostem vincere, vel substantiam ejus corrumpere voles, capitis abscissi vultus disco tegatur, respiciens hostem tuum vel illius bona, & evestigio interitum sentient. Quum vero desinere volueris, vultus detegatur, & cessabit calamitas. atque ita contigit.

§ 8. Multo post tempore miles ille uxorem duxit, quæ sæpius ex eo sciscitari solet, qua arte aut ingenio sine armis & auxilio suum vinceret hostem? hic rem aperire noluit, imperato uxori silentio: quæ tandem eo absente arcam teseravit, in ea se aliquid inventuram, quod huc faceret, sperans: attonita autem ad abominandi hujus capitis aspectum, confestim illud in Gulfo Sataliæ abjecit. Ejusmodi historiarum patrocinium suscipiat noster Suavius, earundem fide prius inquisita, & pondere exactius pensiculato, ac penes æquum Lectorem stet justa censura.

§ 9. At fabularum pertesus, factum verum subnectam, non illepidum, nec à nostro instituto plane alienum, effœtæ cujusdam mulieris phantasticæ. Phantasticos enim quandoque à communi sensu devios appellat vulgus: & phantasiam, intellectus vel rationis, vel cogitationis depravationem. Ea misera in Waldsassia conficiebat pharmaca, & vaticinabatur circa annum 1555. Quamobrem ab earum ditionum administro ad quæstionem vocata, volens interrogata deludere, amentiam aliorum exprobrabat, qui eam sectarentur. Cum vero tormentorum minis gravius premeretur, se inquit ex eorum esse numero, qui vagabundi Germanis dicuntur spiritus, & quotannis quater corpus quasi exanime relinqui, spiritu interea longius evagante ad solennes cœtus, convivia & choreas, quibus quoque interesset Cæsar: atque sibi codicillorum à Cæsarea majestate donatorum authoritate, licere medicari, futura prædicere, nec non spiritu evolante eos celebrare conventus. Jussa eos ostendere, protulit literas Latinas sacræ initiationis N. sacellani Cæsareæ majestatis, nunc episcopi, in expeditione versus Saxoniam Egeræ perditas: item Agyrtæ cujusdam schedas addidit, quibus ille sua unguenta, & execrandi calculi artem, idque genus reliqua prædicabat.

Phantasiæ Phantasticæ historia vera.

§ 10. His teſtimoniis ſubnixa male feriata, ac à dæmone proculdubio deluſa (ſi ex animo hæc dixerit) anus, nihil non ſibi licere in propinandis pharmacis & divinationibus confidebat. Sed, ut deſiſteret reſipiſceretque ad monita, exilio puniebatur. Interim tamen ſibi reſtitui codicillos maximopere cupivit, ſine quibus nullum felicem ſucceſſum ex arte conſueta ſperari poſſe, perſuaſum forteſſis habuit. Corpus autem ejus tanquam exanime viſum eſſe quam alii aſſererent, illi ignem admoveri, ſi denuo ita ſpectaretur, prudenter antea admonuerat Waldfaſſiæ olim adminiſtrator Dominus HERRICUS WESIUS, LL. Doctor conſultiſſimus, nunc Cancellarius Cliviæ digniſſimus, qui hæc mihi ordine retulit. Legerat is forteſſis
Fol. 64. in libro Conformitatum, de fratre Rodicofano apud focum dormiente, cujus manui dæmon ignitum carbonem admoverat: quem alter mox experrectus, ex diaboli manu eripuit, ut eo iſtum ferret, niſi evaniſſet.

Aerem nullo modo à Lamiis turbari poſſe, & quomodo in hanc potentiæ ſuæ perſuaſionem à diabolo inducantur: item fruges non excantari.

CAP. XVI.

In aere concitando quomodo à dæmone illudantur Lamiæ.

SINGULARI inſuper ratione in aëre concitando illuduntur hæ miculæ à diabolo, qui ſimulatque ex elementorum motu, & naturæ curſu, citius faciliuſque quam homines, mutationem aëris & tempeſtates forte prævidet: vel alicui infligendam ex abſtruſa Dei voluntate plagam, cujus ipſum ſpectat exequutio, intelligit: tunc harum mulierculârum mentes agitat, variiſque imbuit imaginibus, & ſuggeſtione multiplici, quaſi ob invidiam in proximum, vel ob vindictam adverſus inimicum ſint aërem turbaturæ, tempeſtates excitaturæ, & provocaturæ grandines.

§ 2. Itaque eas inſtruit, ut quandoque ſilices poſt tergum, occidentem verſus projiciant: aliquando, ut arenam aquæ torrentis in aërem conjiciant: plerunque ſcopam in aqua intingant, cœlumque verſus ſpargant: vel foſſula facta, & lotio infuſo vel aqua digitum moveant: ſubinde in olla porcorum pilos bulliant, nonnunquam trabes vel ligna in ripa tranſverſe collocent, & alia id genus deliramenta efficiant: atque ut arctius eas Satan illaqueet, diem & horam ſibi dictis rationibus notas præfigit. Quum vero ſucceſſum

Digitized by Google

ſum hæ vident, nimirum quaſcunque deſideratas in aëre turbationes, magis confirmantur: quaſi eventus hic ſubſequatur ipſarum operationem, qua ne aquæ quidem ſtillam elicere poſſent.

§ 3. Nec ſanæ mentis hominem opinari decet, futili veſanarum mulierculatum actioni obedire elementa, & ad harum nutum inſtitutam à Deo naturalium rerum ſeriem impediri vel inverti: quod haud dubie contingeret, ſi harum arbitrio tempeſtates, pluviæ, grandines & fulmina inſervirent, ut quandocunque & quomodo hæ jubeant, ea inſequantur: ſic quoque divina potentia ab humana voluntate ſuperaretur, tanquam in ſervitutem redacta, ut pulchre docet Hippocrates. *In libr. de Epilepſ.*

§ 4. Recta itaque erit ſententia hæc Senecæ: Rudis ad hæc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil poſſe fieri tam eſt palam, ut hujus rei cauſa nullius philoſophi ſchola ſit adeunda. Si autem maligna imprecatione, aut certa verborum obmurmuratione, ſe aliquid non vulgare perpetrare poſſe, in animum introduxerint, cum Socrate dixerim, incantationes eſſe verba animas decipientia humanas aut ſecundum interpretationem, aut ſecundum timoris incuſſionem, aut ſecundum deſperationem: quæ ſane ne pili quidem facienda ſentio, quum nullum effectum revera naturaliter producere queant, nec ob id etiam ſanitatem in morbum commutare, quanquam iis ſe poſſe falſo arbitrentur vetulæ. At ejuſcemodi morbi à diabolo, connivente Deo, ob horum hominum incredulitatem, maleque conceptam de ſagarum potentia opinionem, ſæpenumero accerſentur infliguntur que. *Incantationum verba nihil poſſe.*

§ 5. Idem dictum volo de frugibus, quæ nullo modo incantationum verbis aut imprecationibus lædi poſſunt, ſed à dæmone quidem, Deo concedente, vel veneficiis: multo minus ex queunt alio traduci, aliam licet opinionem ex poetarum uberibus ſuxerint veteres, ad nos quoque derivatam. Hinc celebratur illa duodecim Tabularum lex: *Agrum non poſſe à lamia excantari, nec ladi, ſed à dæmone vel veneficis.*

QUI FRUGES EXCANTASSET, POENAS DATO: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS EXCANTANDO: NE INCANTANTO, NE AGRUM DEFRUGANTO. *Sub tit. de Injuriis, eoniſque delictis l. 9. al. tit. 11. Plinius. XVIII l. 6.*

§ 6. Vera autem carmina & veneficia quibus ſegetes pelliciuntur, atque in agrum tranſferuntur, docet C. Furius Creſinus: qui è ſervitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas, in invidia *C. Furii Creſini carmina.*

erat magna, ceu fruges alienas pelliceret maleficiis. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (ut ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos. postea dixit: Maleficia mea Quirites hæc sunt: nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, vigiliasque & sudores. omnium sententiis absolutus itaque est.

Opes congerendi modus non magicus.

§ 7. Aliam, at non tam laudabilem fruges opesque pellicien-di, haud tamen magico carmine rationem, ob facti raritatem hic obiter interseram cujusdam civis oppidi non ignobilis apud Ultraiſulanos, qui viro doctrina & virtute celeberrimo eam ipse explicuit, ac se ipsa re successu mire prospero expertum adjunxit. Hic in cœlibatu perstitit levibus primum divitiis dotatus, propria domi quadra victitans. Quolibet autem die sabbathi, lactis ebutyráti, quantum in septimánam integram pro alimento sufficeret, vili redimebat stipe, idque intrito pane secalino totum octíduum prius sinebat accescere, quam eo frueretur, ne recentioris deliciis affectus nimis, ejusdem quoque nimium absumeret. Illo oxygalactis condimento non modo famem, sed & sitim sedabat, seque recreabat, quum & cibi & potus locum suppleret. Ubi tamen vel festiva temporis celebritate aut læto spiritu incitatus, liberalioribus epulis genium exhilarare, & perbelle cuticulam curare vellet, accedebat priori mensæ secunda ex ovo uno aut altero: in quem usum & gallinam splendido pulmento, nimirum sui stercoris alebat. Cæterum adversus frigoris qualescunque injurias se quoque singulari dexteritate muniebat, gestando scilicet in supremum tabulatum, deinde rursus deportando, donec incalescceret, quos paucos ligneos fasces semel coëmerat. Hac arte perpetuo

Algebat nudo clausa culina foco:

Nec ullo opus illi erat lumine, præterquam cœlesti, solis quippe & lunæ: tempori siquidem inservire, eique se conformare novit non minus quam hirundo, ciconia, aut ulla sic latitans bestia. Enimvero toto anni decursu sole decumbente, simul & ipse decumbebat: eo item exoriente, ipse quoque apparebat: at lunæ usura erat rarior. Adhæc sua lintea non minori frugalitate eluebat subinde, saponis loco gallinæ suæ stercore illito. Ejusmodi providentiæ lucro sine ullis

Digitized by Google

ullis sumptibus domum aluit sustinuitque, & affectui ita satisfecit, ut quicquid ex suis facultatibus quotannis rediret, in redituum usuram deponeretur: sic tandem in divitem evasit virum hic Euclio, si dives sit dicendus, quem bona possident.

§ 8. Etsi hanc artem liberali detexerim animo, ne tamen imitari studeat ullus, protestatione minime opus fore sperare volo. Verum quid accidit? quod non minus pulchre quam vere Comicus cecinit, *Tenax requirit prodigum.*

Vix enim halitum reddiderat extremum, quum circa funus, mutata rei domesticæ forma, vario potus genere ita defunctum lugerent hæredes, ut etiam in eundem à calumniis ob avaritiæ incomparabilis dedecus non abstinerent, seque alio modo inituros jactabant rationes: nec defuit eventus. Quicquid enim hoc tenacitatis studio multis congestum fuit annis, id breviori tempore non tam laboriose dissipabatur prodigalius. Sed ad institutum.

§ 9. Porro ex rationibus supradictis non immerito admirari summopere, graviterque ex animo dolere cogor, annis superioribus apud ea Imperii, eique contigua loca, ubi clarius sonare Euangelii vox creditur, vitiatam tempestate vineam, & disjectam, quæ adhuc in herba erat messem, non ad Dei vel probantis vel punientis manum, mentis oculos convertisse magistratus: sed ea neglecta, ad deliras lubricæque mentis mulierculas numero plures respexisse, easque in squalidos carceres, dæmonum hospitia & diram carnificinam pertraxisse, ubi in excitatæ tempestatis & invectæ jacturæ confessionem adactæ, Vulcano solenniter consecratæ sunt.

§ 10. Mente autem delusas fuisse à diabolo, qui earum phantasiam ludibriis præstigiisque corrupit, ut se fecisse, quæ non potuere, confessæ sint (quemadmodum solent obsessi, melancholici, incubo pressi, Lycaones, cynanthropi, dementati, fatui & pueri) dubium est minime. Non enim mulieris malitiosæ, aut alterius maligni hominis voluntati & potentiæ aërem vel elementa, ut pro illorum mandato noceant, subjecisse justum & multæ miserationis Deum, satis demonstratum est. Si diabolo potestas est aeris, hic Dei solius per- *Ephes. 2.*
missionem desiderat expectatque, nocendi semper cupidissimus: ut hoc nomine absurdum errorem esse, ingenue dicam, si quis mulieris vetulæ, amentis & maleficæ imperio subjici diabolum credat.

§ 11. Hæc quidem ita illi subjacet, ut cogitatione, sermone & actu, illius sæpe voluntati morem gerat: verum ipse profecto hujus

Digitized by Google

nutui pro ſua libidine obſequi poteſt minime, etiamſi uterque idem expetat, cum Dei ſolius ſemper, & quandoque fideliùm ejus miniſtrorum edicto obedire compellatur. In rebus corrumpendis aëris conturbati violentia, vel quocunque modo, unius Dei nutum & conſenſum præſtolatur ſpiritus procellarum, ubi ſuos vel explorare vel caſtigare inſtituit Deus: cujus miniſtri veri, in Chriſti nomine, dæmonium ſubinde pellere poterunt. Proinde hos, qui veritatis luce ac radiis ſibi oculos configi arbitrantur, in aliam decuit traducere ſententiam & magiſtratum & plebejos: & quum ſedulo gravique ſermone ab idololatriæ flagitio auditores revocare conentur, hanc quoque ejus nefandiſſimam ſpeciem explicare oportuit, qua Lamiis attribuitur id, quod ſolummodo ad Majeſtatem divinam pertinet, tempeſtates nimirum pro ſuo arbitrio ciere, & grandinem pollicere: item quando in rebus afflictis conſque dejicitur animus, ut ſuperſtitem adhuc eſſe Deum, qui opem ferre queat, vix credatur.

§ 12. Si quæ fatentur dementatæ anus, præſtare valerent, vix in generis humani ſuſtentationem frumenta ſupereſſent: immo nihil in rerum natura incorruptum permaneret, nec quidem ipſe homo conſiſteret: proinde etiam non tanto opus eſſet apparatu in bellis, ubi nihil non inſtrumentorum & materierum peſtilentiſſimarum cum graviſſimis ſumptibus effingitur, quo hoſtis in perniciem cogi, ager funditus corrumpi, ſegetes prorſus diſſipari, vites radicitus evelli, aquæ penitus vitiari queant: ſolum hic ejuſmodi vetula, quam Lamiam dicunt, voto & opinione celerius, unico nutu non modo hæc efficiet, verum etiam copias ita affliget, urbeſque & regiones conquaſſabit, ut ſe felices fore ſint ſperaturi adverſarii, ſi in deditionem permittantur.

§ 13. Quid hic opus ſumptuoſis tormentis? quid pulveris illius diabolici mole? quid globorum & ſphærularum acervis? quid mixto in funeſtiorem perniciem lardo, vel quacunque alia peſte? quid igne in exurendis oppidis, arcibus & pagis? quid numeroſa illa manipulorum, & potius mancipiorum Satanæ caterva? quid equitum cataphractorum turba? Unica hæc noſtra Empuſa, ſola Lamia, omnipotentiam hic ſuam oſtendet: quæ etiam in Turcam erit ableganda, ut à ſubſidii in perpetuum Chriſtianiſmi hoſtem colligendi onere Germania ſemel ſublevetur liberetur que. In media profecto luce excutiiſſe videmur, qui amplam hanc occaſionem tam ſtupide neglexerimus. Sed dæmonis ope ſublimia hæc operari noſtras

noſtras fagas, nec illius auxilium à Chriſtianis admittendum eſſe, reſpondebitur.

§ 14. Hic viciſſim mihi explicari velim, cujus ope diſſidia fomentur propagenturque inter Chriſtianos: cujus inſtinctu & adminiculo hos, & cumprimis principes, adeo temere, frequenter ob rem nihili, faſtu vel inſolentia turgidos bella movere, urbes pacificas evertere, regiones vaſtare florentiſſimas, ſanguinem innocentem quam poſſunt affluentiſſime cum multa tyrannide effundere contingat: ubi violentiæ, ſtupri, adulterii, rapinæ, proditionis, latrocinii, & nefandiſſimorum quorumcunque ſcelerum tam in amicos, quam in eos, quos hoſtes vocant, quinimo dæmoniacæ colluviei & flagitiorum fatamicorum frequentiſſima ſchola & aſylum ſecutiſſimum? Quis hic architectus, quis Imperator, quis dux & rector? Nonne ejusdæmon? Si itaque exitioſis id genus monſtris quibuſcunque & diaboli organis in bellis locus eſt, quare ille denegabitur noſtris Lamiis: quæ non vulgari ratione, ſecundum horum hominum opinionem, omnia perdere, cœlum terræ miſcere, & hoſtem in ordinem redigere poterunt, etiam abſque ſanguinis effuſione, ſi ita voles: vel cum graviſſimis ejus cruciatibus, pro ſuo arbitrio & libidine, citra ullam hæſitationem, & ſine ſumptibus? Eam de Lamiarum potentia perſuaſionem ad nos à mendacibus poetis derivatam, in multorum etiam piorum animis tam tenaces adhuc egiſſe radices, ex animo frequenter lugeo. ad durum illud flagellum peccata noſtra mereri certum eſt.

§ 15. Quanquam vero, dæmonis inſtinctu dicta facinora perpetrato homines, objicietur: & vice verſa, diabolum ex pravorum hominum ſuggeſtione & voluntate quoque operari: hic reſpondeo, ea non conſequi neceſſario: & oportere diſtingui rerum ſubſtantias, unde actiones producuntur. Alia enim eſt proprietas dæmonis, Dei ſpiritus miniſtratorii: alia terreſtris hominis. Ille quidem ut ſpiritus, in hominem ſe inſinuare, eumque agitare poteſt, unde dæmoniacus, vel à dæmone obſeſſus dicitur homo: nequit tamen in dæmonem ſpiritum ſe viciſſim ingerere homo terreſtris, utinde ſimiliter nomen mutuetur, operetturque.

§ 16. Graſſante crudeli bello inter reges Daniæ & Sueciæ anno 1563. ex caſtris Danicis ſcriptum eſt, Sueciæ regem inter ſuas copias circumducere quatuor vetulas Lamias, quæ carmine omnem Dano præpedirent victoriam, ut nullum poſſet hoſti facere damnum:

num: & si qui à Sueciæ rege cingerentur obsidione, redderentur imbelles, atque in deditionem proni. Ac licet famæ huic prius nulla fuisset data fides, postea tamen unam ex his Lamiis captam fuisse à milite generosi comitis à Schwartzenburch Gunthardi, ducis exercitus, quæ ea confiteretur, scripto addebatur: quemadmodum & circa vias in puteis & locis aquosis limosisque inventa fuisse extracta longe fila, quibus ligneæ cruces multæ aliiq; characteres appendebant.

§ 17. Si vera est historia, graviter utrinque delictum est contra manifestum Dei mandatum: à Suecis, quod vetitam opem accietint: à Danis vero, quod sibi à magicis illis præstigiis & dæmonum ludibriis timuerint. Enimvero amentes illæ anus revera nihil hic potuere, quanquam secus fortassis erant persuasæ à mendaciorum architecto. Cæterum permittit sæpenumero Deus justo suo judicio, eos, qui dissidia volunt, in reprobam tradi mentem, & ad foliorum arborum agitationem pertimescere exhorrescereque.

Levit. 20. Deut. 18.

§ 18. Ne autem inaudita talis in bellicarum desperationum conatibus videatur machinatio, asscribere non gravabor, cujusmodi flagitium ad extorquendos dæmoniacis fraudibus imbres è clausis cælis non minus docte quam pie enarret Joannes Jovianus Pontanus lib. 5. belli, quod Ferdinandus Senior Rex Neapolitanus cum Joanne Andegavensium duce gessit. Hæc doctissimi viri sunt verba: Et jam prima rubescebat aurora, quum hostes conspicati ascendentem militem, superantemque montis ardua, relicto castello, tormentisque, non expectato primorum ascensu, cum captivis per montes citato gradu Suessam se recipiunt. Rex territabundus, quanquam oppidanis excidium, direptionem cædemque minitabatur, irrito tamen incepto paucis post diebus inde abiit.

§ 19. Verum enim irritam obsidionem, utque incassum cederent conatus tanti, fusus repente cœlo nimbus efficit, laborantibus ac pene enectis siti popularibus. Nam quod menses aliquot nullos aër imbres dederat, & quod in cisternis erat collectum aquarum, id omne exhaustum cum esset, languentibus maxime agrestibus, cunctis denique ob aquarum inopiam extrema metuentibus, nefarium ad sacrum magicaque ad maleficia concursum est: quod in summis miseriis ultimaque aquarum penuria perditissimis à sacerdotibus commentum esset, dum impie agendo, Dei simul iras & aëris turbationem ac tempestates exciunt.

§ 20. Inventi enim ex oppidanis atque obsessis sunt, qui nocturnis

ctumis in tenebris, deceptis caſtrorum vigiliis, per aſperrimas rupes furtim profecti ad littus, trahentes ſecum imaginem affixi ad crucem Chriſti, maledictis illam prius ac diro perſecuti carmine, poſt in mare execrabundi immerſerint, cœlo, mari, terriſque tempeſtatem imprecati. Quo etiam tempore ſacerdotes quidam mortalium omnium ſceleſtiſſimi, dum ſatisfacere profanis militum artibus ſtudent, ritum nefarium ſecuti, quo, ut dictum eſt, in hujuſmodi neceſſitatibus elici imbres putantur, aſino pro ædis foribus conſtituto, tanquam agenti animam cecinere funeſtum carmen. Poſt divina euchariſtia in illius os palatumque injecta, conclamatum aſinum funereis cantibus, vivum tandem ibidem pro templi foribus humavere.

§ 21. Hic vero vixdum perfecto ſacro obnubeſcere aër, ac mare agitari ventis cum cœpiſſet, dieſque medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux omnino eriperetur, tonitru cœlum terræque horreſcerent, volitarent evulſæ ventis arbores, deſciſſaque fulminibus ſaxa complerent auras fragoribus, prorupit tanta è nimbis pluvia, imbreſque tam validi, ut non ciſternæ modo colligendis aquis ſatis non eſſent, ſed arentia ſaxa rupeſque exuſtæ ſolibus torrentes undequaque prolapſos diffunderent. Itaque rex, qui ſola in ſiti potiundi oppidi ſpem collocaverat, fruſtra ab ea habitus, ad Savonem vetera in caſtra rediit. Cæterum exiſtimare Deum iratum, beneficium pro ſcelere referre, neque pii eſt hominis, neque rerum naturæ callentis, atque perveſtigantis cauſas. Quo enim majores invaluere hyeme ſive æſtate æſtus, cœlique ac terræ ſiccitates, eo tempeſtates conſuevere poſt ſequi fœdiores, nimbique magis procelloſi. Adhæc, ſi quando naturales tempeſtatum turbines prævidet diabolus, tunc ad prædictarum blaſphemiarum ſtudia excitat, quos ejuſmodi impietatis cultores noverit.

§ 22. Bellicis porro motibus digreſſus nonnihil, ad tempeſtatem Germanicam, cujus paulo ante memini, revertor. Hic nec illud ſilentio erat ſepeliendum, quod quum ea in illis graſſaretur oris, eodem tempore varium procelloſarum earum nubium exortum defixis oculis ſe vidiſſe, & attentius obſervaſſe in diverſis, etiam longe diſſitis provinciis, nimirum ducatu Wirtembergenſi, Franconia, Bavaria, Saltzburgo, Vienna, mihi aſſeruerit vir nobilitate, prudentia, multijuga lectione & vario rerum uſu eximius, qui citatis equis die noctuque citra ullam cunctationem iiſdem diebus

per eas festinantissime pervolabat ditiones ad Cæsarem, tractum tempestatis & damni illati ubique singulari considerans studio: nec animadvertisse quicquam, quod ad Lamiarum opus potuerit contorqueri, ait.

§ 23. Cum stupenda se adhæc admiratione excepisse affirmavit, quod rediens ex hospitis relatu in itinere cognoverit, quasdam fœminas apprehensas, carceribusque traditas esse, ob accitam tempestatem damnosam, maxime apud eos, quos alia mentis oculi acie de diaboli potentia, & delusarum sagarum ludibriis censere decuit, quam facere vulgus solet, propter peculiare & indefessum Theologiæ purioris studium, cui se hi mancipasse creduntur: unde non obscure licuit elicere dilucidos ejusmodi plagarum authores & causas.

§ 24. Exemplum in Jobo minime dubium proponitur. Punitionis quoque similis minæ evidentissimæ in Prophetis leguntur, adversus eos, quibus ad divinæ vocis monitionem aures obduruere. ut Aggæi 2: Percussi vos vento urente & aurigine, atque omnium manuum vestrarum opera, & non fuit, qui ad me converteretur. Et cap. 1. Ponite corda vestra super vias vestras, dicit Dominus. Seminastis multum, & collegistis parum, &c. Et infra: Respexistis ad amplius, & factum est minus: & intulistis in domum, & ego exufflavi illud. Propter hoc, inquit, super vos prohibiti sunt cœli, ne darent rorem: & terræ prohibitum est, ne daret germen suum, &c. Item Joelis 1. Dissipata sunt horrea, disjectæ apothecæ, confusum est triticum, ingemuit animal, &c. Levit. 26. Si non feceritis mandata mea, dabo cœlum vobis desuper ferreum, & terram æneam, & consumetur incassum labor vester, &c. Si autem in præceptis meis ambulaveritis, dabo vobis pluvias temporibus suis, & terra gignet germen suum. His & Joelis 2. rerum ubertas promittitur: Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. & dicit: Ecce ego mittam vobis frumentum, vinum & oleum, & replebimini in eis, &c. Ecclesiast. 39. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona & mala. Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis & ferrum, sal, lac & panis similagineus, & mel & botrus uvæ, & oleum & vestimentum. Hæc omnia sanctis in bona, sic & impiis & peccatoribus in mala convertentur. Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua. Et in tempore consummationis effundent virtutem,

Ibidem item Deuter. 28.

turem, & furorem ejus, qui fecit illos, confundent. Ignis, grando, fames & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt.

§ 25. Ex animo itaque præmonitos volo eos, qui in prædicto errore etiamnum conquieſcunt, nec in aëre turbando Dei manum citra hominum cooperationem agnoſcere volunt, invectaque inde damna hominum arbitrio imputant, ut reſipiſcant adhuc, ad quam vocem ſi eorum ut præfractorum occalluerit animus, in tam inextricabilem diaboli labyrinthum eos provolutum iri præſagio, unde nullum educere poterit Theſei filum, ſed ſolius miſerentis Dei filius: tam frequentes carniſicinas architectabitur accumulabitque Dei & hominum hoſtis ut juratiſſimus, ita & ſanguinis innoxii cædiumque impiarum ſitientiſſimus Beelzebub. Nec dubito, quin oculis palam hæc proponet eventus: quod Deus pro ineffabili ſua bonitate clementer dignetur avertere. Falſus enim malo audiri vates: ſed me veſtigia terrent. Exempla novi complura: quid jam alii cum magno ſuo malo & reipublicæ detrimento experiantur, ipſi certiores erunt teſtes.

§ 26. Telam contexere longam & inexplicabilem in hominum ruinam exitiumque, mille artifici non erit difficile, potiſſimum apud quos ex voto ſuccedere inſtitutum videt, ubi nimirum ob peculiare ſuum ex Dei aſſenſu factum, in vitam inſontem porro ſæviri animadvertit: tum nervum conſequutus, alia ſimilia, vel etiam tetriora molitur, quibus in ſua naſſa arctius conſtringit, atque ex Charybdi in Scyllam propellit, quos ſuis ſtrophis pronas offerre aures comperit. Hic ſane ſæplus connivet Deus merito, ob invictam eorum incredulitatem, qui, licet aliter Sacrarum literarum lectione, maxime ex Jobo, inſtituti, non tam Dei juſti manum vel probantem vel caſtigantem agnoſcunt in ſegetum, vinearum & pecorum perditione, quam ſingularem ejus miſericordis benedictionem & gratiam in annonæ affluentia amplectuntur.

§ 27. Nec hic prætermittere oportuit, circiter id tempus, quo Germaniæ ſuperioris provincias illa tempeſtas calamitoſa afflixiſſet, me quoque pro rerum mearum ſorte haud levem paſſum jacturam ex grandinis, vel potius glaciei procella, in ditione Raveſteinenſi, non procul à Gravia. Ea ſegetes feliciter meſſas, & in agro per faſces quaternos conjunctim ad excitandum, ut apud nos moris eſt, diſpoſitas, ita disjecit ac excuſſit, ut omnino trituratas eas, & agrum denuo ſatum dixiſſes: unde nec eum conſerere in proxi-

mum annum, sed terram aratro solum evertere voluit villicus, ut quæ abunde nimis frumento saturata, & fœnori reddendo facta idonea fuerit. Ramos quoque simul ex arboribus quasi securi sectos, per arva sparsim disjectos fuisse ex ejus glaciei violentia vidi. Recto autem ductu, nec sparso, hic flavit spiritus, ut fere nihil aut parum infortunii utrinque senserint proximi agri.

§ 28. Atqui Virgilio ethnico, circa messem non tam miraculosa fuit visa ejusmodi turbatio aëris, Georg. 1.

Sæpe ego, cum flavis messorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam stringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prælia vidi,
Quæ gravidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent, ita turbine nigro
Ferret hyems culmumque levem, stipulasque volantes.
Sæpe etiam immensum cælo venit agmen aquarum,
Et fœdam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes, ruit arduus æther,
Et pluvia ingenti sata læta boumque labores
Diluit, implentur fossæ, & cava flumina crescunt
Cum sonitu, fervetque fretis spirantibus æquor.
Ipse pater media nimborum in nocte corusca
Fulmina molitur dextra, quo maxima motu
Terra tremit, fugêre feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis stravit pavor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit, ingeminant Austri & densissimus imber,
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.

§ 29. Hæc profecto syncere & singulari animi studio sibi proposita meminerint, qui ad se admonitionem pertinere candidam arbitrabuntur. Si vero plerisque indolis morosæ hominibus recalcitrare, ac in me petulanter vel serio insolescere lubeat, iis quidem per me licet, dummodo adversus conscientiæ & veritatis testimonium non laborent, & Dei gloria ac reipublicæ Christianæ quies utilitasque requiratur.

§ 30. Ansam vero hujus incredulitatis pronam admodum obtulerunt rustici, fiducia in Deum viva minus confirmati: qui multifariam hoc etiam tempore secundum eorum incredulitatem vexantur à Satana, ut alias lac ademptum, alias fœtum, alias segetes, alias

alias armentum etiam interemptum à Lamiis putent : & universam agriculturæ rationem non ad benedictionem Dei in vera fide, sed ad meras anicularum voluntates referant. Adjiciam doctissimi viri JULII SCALIGERI verba ad Cardanum : Ais, ad maleficii efficaciam conferre maleficii constantiam. Putasti cujuspiam affectum agere in alium, quam in eum cujus affectus est? Neque verum est, ab homine homini noceri posse verbis. Nam quis illa eum verba docuit? Non homo alius. Nam quis illum? Non cælestis intelligentia. Quis enim eam facere audeat authorem fascini? Ergo malus dæmon: non ut hominem faceret potentiorem, sed ut ipsum deciperet credulitate, atque socium haberet tum impietatis, tum æterni exitii. Ipse igitur agit dæmon: stultus ille ac vecors, putat suis sese vocibus agere. *Li. 16. de Subtil. exer. 349.*

§ 31. Porro à contrario quis forte objiciet, pluviam cieri posse carminibus in perniciem à maleficis: quum ex jure scripto constet, aliquas in salutem pluviam provocare. nam lex 4. C. de mathemat. & mal. Constantini est, qua admittit eos, qui precibus, carminibus aut medicamentis pluviam impetrare valent, aut aliquid, quod ad hominum salutem spectat, &c. Bartolus ibi: Summa & mens legis est, mea opinione, ut si quis istis artibus ad utilitatem hominum utatur, permissæ sint, ut scribit Josephus de Solomone libro 8. cap. 2. quæ alioqui vetitæ per se sunt, & maxime si in alicujus perniciem convertantur.

§ 32. Hic paucis, cum bona venia, respondeo: Christianum Imperatorem credidisse aliquam in his esse vim, haud secus atque multi alii, & quidem plerique ἀγύμνους ac poëtæ. Ex quo consequitur, magnam hunc ea in re injuriam Deo feciisse, qui non piis votis & culpæ deprecationibus supplicandum, sed contestationibus impiis ac adjurationibus cogi Deum posse, ut hoc aut illud nobis donaret, arbitrabatur: quin & amplam diabolo aperuisse fenestram, quum vero Deo relicto, per Satanæ aut ministros aut ministeria quid se consequuturum confideret. Cæterum, ut semel hoc caput finiam, quid potest in hac re & causa dici dilucidius eo, quod apud Hieremiam capite 14. legitur? Nunquid sunt, inquit, in vanitatibus Gentium, qui pluere faciunt? & num cœli dabunt imbres? Annon tu es Jehova Deus noster? Te igitur expectamus. tu enim feciisti omnia hæc.

De naturalibus pharmacis ſomniferis, quibus interdum illuduntur Lamiæ, de eorum item unguentis, & quibuſdam plantis ſoporiferis, mentemque impenſe turbantibus.

CAPUT. XVII.

Naturalibus uſa pharmacis quandoque deluduntur à Satana Lamia.

INTERDUM Empuſæ exornandæ adhibentur etiam naturalia quædam pharmaca, quibus ubi ſe inunxerint, confricuerintque, ita à fraudulento magiſtro inſtitutæ Lamiæ, per caminum mox ſe evolaturas, ac per aërem longe lateque evagaturas ad tripudia, dulciſſima ſympoſia, concubitus & gratiſſima rerum ſpectacula, confidunt: quæ tamen per inſomnia ipſis ingerit ille mille artifex, ubi ab inunctione ſomniferi omnino unguenti, in profundiſſimum lethargicumque ſomnum dilabuntur inſciæ. Hæc ne ſomnia videantur, libuit adducere, quid ſolertiſſimus occultarum cauſarum indagator Johannes Baptiſta Porta Neapolitanus lib. 2. Magiæ naturalis, ſive de miraculis rerum naturalium, ſcribit: Adeo dira, inquiens, cupido hominum mentes invaſit, ut, quæ natura mortalium commoditati elargita eſt, abutantur, ut multis horum ſimul coacervatis componant Lamiarum unguenta: quæ quanquam ipſæ ſuperſtitionis plurimum admiſcent, naturali tamen vi evenire patet intuenti. quæque ab eis acceperim referam.

Cap. 26.

Lamiarum unguenta.

§ 2. Puerorum pinguedinem aheneo vaſe decoquendo ex aqua capiunt, inſpiſſando quod ex elixatione ultimum noviſſimumque ſubſidet. inde condunt, continuoque inſerviunt uſui: cum hac immiſcent eleoſelinum, aconitum, frondes populneas & fuliginem. Vel aliter ſic: Sium, acorum vulgare, pentaphyllon, veſpertilionis ſanguinem, ſolanum ſomniferum, & oleum (etſi diverſa commiſcent, ab iis parum diſſidebunt) ſimul conficiunt, partes omnes perungunt, eas antea perfricando, ut rubeſcant, & revocetur calor, rarumque fiat, quod erat frigore concretum. Ut relaxetur caro, aperianturque pori, adipem adjungunt, vel oleum ipſius vicem ſubiens, ut ſuccorum vis intro deſcendat, & fiat potior vegetiorque, id eſſe in cauſa non dubium reor. Sic non illuni nocte per aëra deferri videntur ad convivia, ſonos, tripudia, & formoſorum juvenum concubitus, quos maxime exoptant: tanta eſt imaginationis vis, impreſſionum habitus, ut fere cerebri pars ea, quæ memorativa dicitur, hujuſmodi ſit plena: cumque valde ſint ipſæ ad credendum naturæ pronitate faciles, ſic impreſſiones capeſſunt, ut ſpiritus immutentur,

Digitized by Google

tentur, nil noctu diuque aliud cogitantes: & ad hoc adjuvantur, cum non vescantur nisi betis, radicibus, castaneis & leguminibus.

§ 3. Dum hæc pensiculatius perquirendo operam navarem (anci-piti enim immorabar judicio) incidit mihi in manus vetula quædam (quas à strigis avis nocturnæ similitudine Striges vocant, quæque puerulorum sanguinem è cunis absorbent) sponte pollicita brevis mihi temporis spacio allaturam responsa. Jubet omnes foras egredi, qui mecum acciti erant testes: spoliisque nudata, tota se unguento quodam valde perfricuit, nobis è portæ rimulis conspicua: sic soporiferorum vi succorum cecidit, profundoque occubuit somno. Fores ipsi patefacimus, multum vapulat: tantaque vis soporis fuit, ut sensum eriperet. Ad locum foras redimus, jam medelæ vires fatiscunt flaccescuntque. A somno sevocata, multa incipit fari deliria, se maria montesque transmeasse, falsa depromens responsa. Negamus, instat: livorem ostendimus, pertinaciter resistit magis. Hactenus Joannes Baptista. *Historia memorabilis. Striga.*

§ 4. Lamiarum quoque unguentum propemodum simile tradit Hieronymus Cardanus, post cujus inunctionem mirabilia videri apparet. Nam & de his, quæ non sunt, & tamen videntur, ibi sermo est. Constat pinguedine puerorum, ut dicunt, succisque apii, aconiti, pentaphylli, solani, ac fuligine. Sed tamen dormire creduntur, dum hæc vident. Spectare autem videntur theatra, viridaria, cœnas, ornatus, vestes, formosos juvenes, reges, magistratus, imo res omnes quibus delectantur, quibus etiam se frui arbitrantur. cernunt item dæmones, corvos, carceres, solitudinem, tormenta. Hæc igitur sunt violentorum insomniorum causæ. Hinc etiam illas apio victitare ait, castaneis, fabis, cepis, caulibus, phaseliisque, somnos turbulentos cientibus: sic magis per somnum ferri videntur in diversas regiones, atque ibi multifariam affici, prout uniuscujusque fuerit temperies, unguento adjuvante. *De Subtil. li. 18. de admirabilibus.*

§ 5. Cui non absimile ad inducendum profundum longumque somnum, adjungam hic oleum. Rec. semin. lolii, hyoscyami, cicutæ, papaveris rubei & nigri, lactucæ, portulacæ, ana part. iv. baccarum solani somnifici part. i: ex his omnibus fiat oleum secundum artis legem, & pro qualibet uncia istius olei misceatur scrup. i. opii Thebaici. Hinc sumatur scrup. i. vel. i. s. & duorum dierum subsequetur somnus. Liquorem conciliantem mirifice somnum, ad guttam unam aut alteram exhibitum, lubens hic addetem: *Somnifera ad inducendum oleum.*

Digitized by Google

rem : ſed præſtat non publicari. Suam quoque hic laudem meretur ſuccus ſingulari ratione ſuoque tempore ex hyoſcyami radicibus extractus.

Simplicia ſenſus turbantia & auferentia.

§ 6. Ejuſmodi quædam ſimplicia, puta lolium, faba inverſa, opium, hyoſcyamus, cicuta, papaveris ſpecies, ſolanum furioſum ſomnificum, mandragora, nymphea, atque id genus reliqua, naturalium rerum peritis non omnino ignota inveniuntur, quibus intellectus vel aufertur vel turbatur: ut, qui iis uratur, loquendo, audiendo & reſpondendo amens videatur, vel in ſomnum altiſſimum ad dies etiam aliquot præcipitetur. At eorum uſum, & aquas, vina, pulveres, trochiſcos, olea, aliaſque formas hinc conficiendi modum, ſilentio involvere malui, ne iis abutendi anſam alicui ſubminiſtraſſe videar. Perpetuo juvandi, & non lædendi, animum mihi donavit omnis boni author benigniſſimus.

Amentia & ſomnus gravis ex lolii uſu.

§ 7. Adjiciam hic tamen ob cautionem hiſtorias duas non inutiles, de horum ſoporiferorum viribus. Mulier quædam ad rem attentior, optimeque nota, ſed quæ ſuum jam obiit diem, triturato-res in multos conduxerat dies, curaratque ex lolio diligenter excreto (dourt nos vocamus) molito pinſitoque, admiſta ſecalis farina, panem apparari & coqui, ut eos minoribus ſumptibus aleret. Quo quum eſſent paſti, in quandam levem inciderunt amentiam: cum eſſent aliquandiu rotati verrigine, laſſi ad unum omnes in profundum longumque inciderunt ſomnum, ut pro labore, quem vetulæ præſtare oportuiſſet, ipſi continuo ſterterent: donec ea tandem poſt alterum aut tertium diem errore animadverſo, victus rationem mutaret.

Solanum majus herba bella donna.

§ 8. Adhæc clariſſimus eruditione, multijugaque rerum obſervatione & uſu medicus, D. Reinerus Solenander, collega in eodem apud illuſtriſſimum noſtrum Principem miniſterio conjunctiſſimus, quum Lovanii anno quadrageſimonono ſub Hieremia Brachelio operam medicinæ daret, vidit puerum Servatii Saſſeni bibliopolæ mirandis ſymptomatibus correptum, ex eſu forte unius baccæ ſolani majoris (herbam Bella donna Itali vocant) quam caſu imprudens propter ætatem, ignaruſque rerum, ex horto D. Gemmæ Phryſii vicini ſui (qui tum eam plantam prægnantem alebat cum aliquot aliis exoticis herbis) legerat devoraratque, ceraſum vel uvam forſitan exiſtere arbitratus. Puer primum cœpit furioſe agere, nec ullum parentem interſtinguere, animo & corpore languere: vocatus D. Bra-

D. Brachelius ad consilium & curationem, tam subita symptomata gravia miratur: statimque concepta suspicione assumpti alicujus venenati maniaci, sciscitatur, ubinam puer fuerit, quid egerit? eum in D. Gemmæ horto lusisse narrant, visumque versari circa dictam plantam, ejusque decerpere baccas. Sed priusquam hoc innotuisset, incidit puer in somnum profundum, ut excitari nequiret, is durat ad horas vigintiquatuor. Tum puer sponte evigilat, agnoscens primum patrem, deinde alios, sed stupidior: at paucis tum ex arte adhibitis remediis, probe restitutus est.

§ 9. Quod autem Gallo cuidam nobili, ex Narbonensi provincia oriundo accidit, mirum magis est, eo quod & risu simul & deploratione dignum videatur. Is ex itinere captus à Turcis, & in Thraciam abductus, dynastæ cuidam donabatur, & (ut opinor) Bellerbeco, qui cis Bosphorum Thracium per Macedoniam præfectus militum dicitur. Ab hoc ille non aspere cœpit tractari more Barbaro, sed perhumaniter, eo quod gynæceo destinatus esset ob formam ac ætatem. Itaque tandem die quodam cibi ac potionis tum varietate, tum copia fuit effectum, ut in somnum triduanum incideret. Quo finito, quum experrectus mingere vellet, exectos sibi testes animadvertit: tum demum attonitus cognovit, quam diu dormisset, & cur tam laute semper ac affluenter tractaretur, atque ex quo cibi genere tam alto correptus fuerat somno. Rediit tandem ad suos, & hanc attulit causam, cur nuptiis facilè carere posset.

Dormientis testes excisi.

Bellerbeus.

§ 10. Albertus Magnus in Ægypto etiam nasci lapidem tradit, & Dioscorides, qui Memphites nuncupatur, à Memphi, magnitudine calculi, pinguis & versicolor: quo contrito, & cum aqua vinoque epoto, stupor omnium sensuum inducatur, ut nullum omnino dolorem sentias. Unde refertur à Jurisconsultis, ubi de quæstionibus agunt, ac tormentis.

Gemma stuporem inducens. In Lapidario Dosc. v. 115. Plinius. xxxvii. 7. Vide lib. 5. ca. 12. pos. Turis de qust. tract. de Syndic. e. tortura. fo. 2.

De opio, heiran luc, gelotophyllide, solano furioso, theangelide, & potu dementante laicum apud Ternates.

CAP. XVIII.

Hic obiter, ob raritatem, & rei quasi miraculum, non erat prætermittendum, opii esum Turcis, & multo magis Persis, tam esse familiarem ut nihil prope familiarius: quod eo vorato se validiores esse, minusque belli pericula timere, persuasum habeant:

Opii frequens apud Turcas & Persas usus.

Digitized by Google

quemadmodum in his regionibus, ebrios quoque intrepidius se quibuscunque naufragiorum & discriminum fluctibus objicere, ob-
Vide etiam Dioſc. 1 v. 60. servamus. Quocirca, ubi exercitum colligit Turca, opio universa spoliatur terra, licet quotannis id incredibili colligatur copia ex papavere albo leviter vulnerato, postquam capita protruserit, unde lactis aliquot guttæ emanant, paulatim concrescentes. Ejus semine apud Turcas non minus terra conseritur, quam in his ditionibus tritico, præsertim Acharæ, Caracharæ, Spartadæ, Emeterindæ, & in aliis vicinis oppidis Paphlagoniæ, Cappadociæ, Ciliciæ.

§ 2. Vix Turcam invenias, qui opium non redimat: etiamsi unius aspri numismatis valorem tantum possideat, ejus dimidium opio impendet, secum id tam toga quam bello collaturus. Quidam ejus esui assuetus, semel drachmam mediam innoxie vorabat: po-
Li. 3. c. 15. Observationum. stridie vero drachmam integram idem ille deglutiit, citra ullum aliud incommmodum, quam quod velut ebrius appareret. Bellonius, qui huic nunquam assueverat, eo sumpto, nihil incommodi sensit, quam in ventriculi orificio calefactionem, levem cerebri turbationem, & somnum inquietiorem. Tritum Turcis in objiciendâ calumnia proverbium est, Opium comedisti: ac si alterius provinciæ homini exprobrares ebrietatem. Optimum habetur, amarum valde, gustu calidum, ut os inflammet, ad modum pilorum leoninorum colore fulvum, odore molestum & grave. In extremo refrigerandi gradu id designari, cum insigniter amaricet, inflammetque, mirum est. Masschlach vulgares Turcæ nuncupant, ophion peritiores.

Masschlach. Opium. Heiran luc. § 3. In usu quoque habent pulverem illis dictum Heiran luc: cujus circiter cochlear quicunque sumpserit, nihil loquitur, at continuo ridet, admiranda se videre ratus: atque hinc suos instituit gestus, ut ingentem omnibus spectatoribus risum moveat: qui ubi ad mentem redierit, se his vel illis fuisse locis, & mira vidisse rerum spectacula, asserit. Rogati illi, pulverem cannabinum esse plerique
Lib. 1. de aliment. Gelotophyllis. responderunt: qui, quamquam ex Galeni doctrina, largius paulo sumptus caput feriat, vaporem sursum ob multam calefactionem mittens, citius tamen ex gelotophyllide parari suspicarer, si Turcis fuerit cognita ea planta, in Bactris & circa Borysthenem provéniens: quæ, si cum vino & myrrha bibatur, varias dicunt obversari species: ridendique finem non fieri, nisi potis ex palmeo vino pineæ nucis nucleis, pipere & melle additis; vel cum ex sofano manico

Digitized by Google

nico vel furioſo confici, quis opinetur non abſurde, cujus radicem ad drachmæ unius pondus ex vino potam, excitare ſpecies vanas, imagineſque non injucundas, docet Dioſcorides: ſed duplicatum eum modum, ad tres uſque dies mentis alienationem afferre, addit. *Solani furioſi radix imagines vanas inducit. Lib. 4. cap. 69.*

§ 4. Cæterum quum ad cannabim vires pulveris Heiran luc retulerint Turcæ, forte ſic ex planta conficitur, quæ Indis Bangue dicitur, cannabi haud abſimilis (teſte Garcia ab Horto Proregis Indiæ medico) niſi quod hujus ſemen cannabino minus eſt, nec ita candicans, ut illud: deinde hujus ſtolones lignoſi nullo fere cortice veſtiuntur, ſecus quam in cannabe. Ex foliis contuſis, interdum & ex ſemine ſuccus cogitur, mixtaque vel nuce moſchata, vel caryophyllis, aut ambaro & muſco exhibetur: unde in extaſin quodammodo rapiuntur, qui hauſerunt, atque omni ſollicitudine liberantur, nonnihil ridentes. Hinc magnus Sultanus Badur jactare ſolet, ſe, quando in ſomnis adire Luſitaniam vellet, Braſilium, Aſiam minorem, Arabiam & Perſiam, pauxillum Bangue ſolum ſumere *Bangue. Lib. 2. cap. 25. ſimpl. medic. Ind. Cap. 24.*

§ 5. Huc pertinet etiam Datura Indorum planta, quæ in Malavar naſcitur, flore in extremis ramis roriſmarini colore, qui velut & ſemen injicitur à furibus in cibos eorum, quos deprædari ſtudent: mente enim videntur alienari, qui ſumpſerunt, & in riſum ſolvi, magna cum libertate ſinentes auferri, quæ fures volunt: duratque illa mentis alienatio horis vigintiquatuor. Nec hic alienum, quod de Indorum Tabaco, Luſitanis Peto nuncupato, Gallis Nicotiana, Herba reginæ & Herba ſancta, ſcribit Nicolaus Monardes, Hiſpalenſis medicus. Non quoque omittendum, quod de Theangelide, in Libano Syriæ naſci ſolita, traditur, ea videlicet devorata præſagire homines. At mea quidem opinione, ea vorata dementari homines potuerunt: ut ipſe diabolus ſe in illos, ut jam apparata organa, inſinuans, futura vel ambigue vel mendaciter ſuo more prædixerit. Potamantim itidem ad Indum fluvium inveniri narratur, eaque pota lymphari homines obverſantibus miraculis. *Datura. Tabacum. Lib. de ſimpl. med. India occid. Theangelis. Potamantis.*

§ 6. Similis cujuſdam potionis veneficio, laicum dementabant, velutque ſtupidum reddebant quatuor ordinis prædicatorum monachi Bernates, anno nono ſupra ſeſquimilleſimum, ut aquam cauſticam ſive ardentem abſque ſenſu tolerarit. Ea Chriſti quatuor vulnera pedibus, manibus & corpori ſe imprimere ſimularat larvata *Bernatium monachorum tragadia veneſica. Joan. Stumpff. XIII. 33. In Chron. Germ. Seb. Franci. Potus etiam dementantis*

& sopitos valde meminit Paulus Venet. de Regr. l. 27.

Maria, adornatus scilicet in hanc tragœdiam monachus, qui antea clavum quoque per alteram laici manum transegerat, nihilque non in D. Virginis specie persuaserat, ut illius simplicitate & amentia abuteretur, cum tribus suis fratribus religiosis figmenti conscius, ad sui instituti confirmationem. Quo nomine potionatus ille, altari quoque in D. Virginis sacello imponebatur, ubi velut catalepsi correptus, in turbæ confluentis conspectu, immobilis ad stuporem usque genibus flexis perduravit: dum interea temporis Doct. Stephanus, fabulæ hujus actor, per canalem in Christi & D. Virginis simulachris proximis mutuum colloquium mentitur. Fraude tandem detecta, artificium confessi sunt monachi quæstionibus subjecti, exustique ejusdem anni die postremo Maji. Historia sane lectu dignissima, ut hinc in reliquarum ejuscemodi impostturarum, ad animarum exitium, olim ab id genus hominibus constructarum, cognitionem promptius perveniatur. Similibus fortassis in suis corporibus quandoque utuntur nostræ Lamiæ.

De incubi dæmoniaci illusione, & incubo morbo naturali.

CAP. XIX.

Congressus dæmonis cum mulieribus imaginarius.

HINC jam incuborum succuborumque larvas aggrediamur, quid in his veritatis foveatur, studiose & latius investigantes: ut non modo è vulgatium, sed & prudentium animis, semel hoc falsæ persuasionis simulachrum excutiatur. Quum itaque hujus hæresis maleficio & præstigiis delusæ dementatæque anus, à dæmone se comprimi, incubosque pati arbitrentur, hanc commixtionem, ut reliqua propemodum omnia, mere esse ex læsa mente imaginariam, vel solum qualicunque affrictu titillationem cieri, accedente rei imaginatione: nec vere congressum fieri, rationibus demonstrabitur evidentissimis: ubi prius commonuero, nostris medicis morbum

Incubus.

quendam dici Incubum, ab incubando, quod pondus quoddam nobis dormientibus incumbere; & super nos consistere putamus, respirationem opprimens, & ob id vocem impediens: ita ut, si velimus clamare, non possimus, cum somniis horrendis & imaginationibus plurimis nos ab aliis invadi existimantes. Fit fere noctu, & à somni initio: & quæcunque epileptici interdiu vigilesque patiuntur, hæc noctu & in somno ephialtici.

§. 2. Plinius modo suppressiones, modo noctis ludibria, modo Fauno-

Digitized by Google

Faunorum in quiete ludibria nominavit. Arabes, inquit Avicenna, albedilon & alcratum, Averroes elgadum, Azaravius alcaibum; noſtri vulgo gravedinem dicunt, quaſi pondus equitando (ſic loquuntur) nos opprimeret: ſic noſtrates quoque dicunt ſua lingua, Die mar rydet uns. Epilepſiam eſſe quidam ſentiunt diminutam, quæ fit in ſomniis, de qua Ariſtoteles intellexit lib. de Somno & vigilia: ἐφιάλτης Græcis nuncupatur, id eſt, inſultor, quaſi aliquis inſiliat, vim inferens, & alterum conprimens, ut non poſſit moveri, donec liberetur ab invaſore. πνιγαλεὼν à ſuffocando Themiſoni dicitur.

ἐφιάλτης. πνιγαλεών. *Incubus olim quoque dæmon putabatur. Actius libro 6. c. 12. ex Poſſidonio Noſtrates appellant Germanice, Die mar ryden, quaſi dicat, modium vel pondus ſuperequitare.*

§ 3. Quæ ſigna ab imminuto calore proveniunt: & quum ſpiritus animales exiſtentes in cerebro, ob vapores aſcendentes, à pituita & melancholia obtenebrantur, ita ut virtus opprimatur, & videatur aliquid grave ſibi inferri, quod tamen revera non ſit. Contingit autem potiſſimum reſupino corpore jacente: plerunque ore ventriculi aut pituita craſſa lentaque, aut ciborum concoctu difficilium copia oppreſſo. Quum vero ſagæ ſint ob ſexum & ætatem utplurimum pituitoſæ, & ob animi affectus melancholicæ, cur non ſupine cubantes, hujuſmodi morbo erunt obnoxiæ; atque accedente illo ſenſu communi, ab immundi ſpiritus aſſidua ſuggeſtione vitiato, putabunt fatebunturque vere ſe paſſas eſſe, quod ſolum vel per ſomnum vel imaginatione intenſa innotuit.

§ 4. Convenientem hic ex Jaſone Pratenſi hiſtoriam de otioſo quodam ſacrificio aſſcribendam duxi: ita narrat. Nuperrime ſacrificus quidam me convenit, Domine, inquit, niſi ſuccurras miſero & afflicto, actum eſt, & prorſus perii: tabes me habet. Viden quam ſim emaciatus, quam exanguis? vix tenui pelle contegor: ſucculentus eſſe ſoleo, ſpecioſulus, & bene habitus: nunc fœdum ſpectrum videor, hominiſque inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam affectus tui cauſam opinaris? Dicam, ait, intrepide, & valde admiraberis. Sub quamlibet ferme noctem ad me commeat muliercula mihi non ignota, & pectori meo illabitur, ipſa violenter comprimit, atque coarctat animæ meæ vias, ut ægre reſpirare queam: quin clamitare cupienti, vocis iter præcludit, ut, quanquam præ pavore nitor attollere, minime queam: nec manus ad propulſandam injuriam, nec pedes ad capeſſendam fugam expedire valeo: vinctum me & affixum tenet. Heus, inquam ſubridens, nihil admirandum prædicas (ex narratione incubum intelligebam) merum eſt phantaſma, merum ludibrium. Nec plura

De cerebri morb. c. 26. Incubum paſſus ſacrificus.

moratus : Phantaſma (inquit) ludibrium (inquit) profecto non eſt : ita me Deus amet, quæ hiſce oculis conſpicatus ſum, & quæ hiſce manibus exercui, enarro. Equidem vigilans, mentiſque compos, eam video coram, & invadentem accipio, conorque oblucta-ri : ſed præ languore, metu, anguſtia & impacta, vi nihil efficio. Hac de re horſum vorſum amens curſitavi, unumquemlibet percunctans, poſſetne ſuccurrere miſerabiliter pereunti. Minoritam conſului, quem callidum veteratorem dicunt, ab hoc præſentaneam opem ſperabam : ſed ſpe mea fruſtratus ſum plane, nullam is ſalutem attulit: tantum monebat, Deum optimum maximum, quem jam pridem precibus fatigaram, ſtrenue orandum, ut dignaretur infeſtam vexationem avertere. Adii vetulam quandam, pro fama populari, ſagam atque verſutam hæc ajebat, qui ſub crepuſculum diei ſtatim ab excreto lotio matulam obturarem dextra caligula, & fore, ut eo ipſo die malefica me inviſeret. Id etſi vanum videbatur, nec parum me ab experimento abſterreret religio, victus tamen impotentia & diuturni laboris tædio, tentavi. Et, per Jovem, accidit vaticinium. Veniens in domum meam, veſicæ cruciatum querebatur : nec potui ab illa aut preculis ſupplex, aut contentione minax impetrare, ne ſub noctem ad me terrifica commearet : ſed implacabilis veterem morem aſſervat, ſemelque conſtituit me fœdo angore conficere. Hominem hunc vix quivi ulla ratione ab inſania revocare : ſed à ſecundo tertiove congreſſu hilarior factus, morbum agnoſcere cœpit, & ſanationis ſpem fiduciamque concipere. Jam ad congreſſum imaginarium.

Hymenis membranæ, qua omnes muniuntur virgines, ratione commonſtrari certiſſime, dæmonum cum mulieribus concubitum eſſe vanum, mereque imaginarium.

CAP. XX.

Concubitus dæmoniaci vanitas.

Virgo religioſa apud Hollandos ob incubum præcipue exuſta.

PRIMUM hujus congreſſus vanitas, fucuſque, apertiſſimis atque adeo oculatis teſtimoniis, ac argumento irrefutabili convincentur, ſi virgo hoc depravatæ imaginationis faſcino agitata, ludibriaque ejuſmodi perpeſſa, quæ à dæmonis initu corrupta creditur (qualem apud Hollandos religioſam, ex propria peractæ cum dæmone hujus ſpurcitiei confeſſione flammis adjudicatam ſcio) ab obſtetrice perita, vel alia non indocta, femina inſpiciatur, contrecteturque :

turque: eam enim adhuc virginitatis zona, hymene nimirum munitam esse (si alioqui à viri concubitu fuerit libera) comperietur. Ea siquidem omnes virgines ab initio dotatas, obvinctasque à conditore Deo fuisse, contra multorum secus contendentium sententiam ostendere volui. *Hymene dotata sunt omnes virgines.*

§ 2. Primumque generale Mosis ex Dei voluntate consilium, de indiciis virginitatis indubitate cognoscendis, si de virgine matrimonio tradita, in læsæ antea pudicitiæ suspicionem maritus venerit, proponam explicaboque. Id tale est: Si duxerit vir uxorem, accesseritque ad eam, & odisse eam cœperit, quæsieritque divortii occasiones, nomen pessimum ei objiciens, & dixerit: Uxorem hanc duxi, & ingressus ad eam, non inveni virginem, vel virginitatis signa: tollent eam pater & mater ejus, & proferent signa virginitatis puellæ ad seniores civitatis, qui sunt in porta, dicetque pater: Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat, Non inveni tuam filiam virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentum coram senioribus civitatis, apprehendentque senes urbis illius virum, &c. Quod si verum est verbum illud, & signa virginitatis in puella non fuerint inventa, ducent puellam ad ostium domus patris sui, obruentque eam cives illius civitatis lapidibus, ut moriatur. Ad hujus loci explicationem, &, ut medicis in omnibus puellis hymena non agnoscentibus satisfiat, ac meum interim prosequar institutum, breviter de eo quædam hic dicam. *Deut. 22.*

§ 3. In virgineis locellis, vel κλπῳ γυναικείῳ inhæret latetque hæc tunica, castitatis conservatrix, qua primo insultu disrupta, venarum uteri orificia hic intexta, desinentiaque, sanguinem fundunt, menstruum vulgo, licet improprie, appellatum. Unde nuptis virginibus, prima concubitus nocte, ex hujus membranæ violenter ruptæ venulis sanguis promanat: cujus lituris, ut virginitatis vel virginalium notis, testibusque, tincta, quibus teguntur vel incumbunt linteamina, coram magistratu, suspicacibus, conjugesque violatæ antea pudoris zonæ fallo insimulantibus maritis expandi ostendique jubet Moses. *Virginitatis signa. Mosis locus explicatur.*

§ 4. Apud Hispanos quoque admodum vulgare est sponsis, eas solutæ virginitatis lituras sanguineas in linteo à primo concubitu observare. Apud hos etiam filias pro virginibus aliquoties divendere solent quædam lucri cupidæ nimis matres, hymena inviolatum,

tum, ejuſque rupti manantem ſanguinem alia materie ficta imitatæ.

§ 5. Adhæc, præterquam quod in virgine quadam certiſſime etiam tegumentum illud ſolidiſſimum deprehenderim, idipſum quoque à pudiciſſimis, mihique familiaribus matronis, quæ in ſeipſis hoc pudicitiæ munimentum prima admiſſione obſervarunt, pudica collatione cognovi: quæ & omnes virgines eo donatas eſſe, ex fœminis itidem aliis, quibuſcum familiariter & occulte hac de re contuliſſent, ſe intellexiſſe, uno quoque aſſeruerunt ore.

Hymen membrana alias craſſior, alias validior, ut ſectione opus ſit, alias fragilior.

§ 6. Membrana interim alias craſſiore firmioreque, quaſdam tenuiore fragilioreque hic obſeptas eſſe, minime dubium eſt. Pleriſque etiam laſcivo quopiam attritu eam divelli, lacerarive, aut putreſcere quoque ex humorum affluxu, & ex morbo perrumpi conſtat. Exemplo id teſtatum facile fecerim. Verum non eſt noſtri inſtituti, inutilem hujus argumenti contexere telam. Satis ſit indicaſſe, imo apertas oſtendiſſe rationes, quibus ſuccuborum incuborumque falſitas detegitur: item Moſis locum nonnihil explicuiſſe: & medicis negantibus membranam hanc in omnibus virginibus, anſam ſubminiſtraſſe, eam oculatius obſervandi: cujus quidem vitiatæ prius nomine, uxorem ſecreto arguiſſe olim maritum non immerito memini.

§ 7. Si quis jam exiguo illo hymenis foramine illuſus, diabolum ut multiformem, Venereæ rei ludibria poſſe cum virgine exercere urgeat: huic reſponſum volo, ut me doceat, quomodo eo virginitatis munimento inviolato, poſſet ex ejuſmodi congreſſus partu progignere uterus materierum uſque adeo grandium, durarum, inæqualium, aſperarum acutarumque monſtra, qualia Magdelenam quandam Conſtantiæ captam ex tali concubitu peperiſſe, *pag. 12.* paulo poſt oſtendetur. Enimvero ſi à portentoſarum harum rerum procreatione puella, à partium uteri peritis introſpiceretur contrectaretur que, ut artis eſt, fraudem illuſione primum phantaſiæ in Veneris opere ingeſta factam: deinde ut imaginarius ille congreſſus judicaretur verus, dolores partus à ſpiritu cieri, atque rerum abſurdarum inſenſilium mortuarumque congeriem velut illius coitionis fœtum oſtentari à milleartifice, evidenter conſtaret.

Quod

Digitized by Google

Quod filii Dei ad filias hominum ingressi sint, locus hic Mosis explicatur: quo magis congressus diabolici vanitas elucescit.

CAP. XXI.

SI quis jam præfractior, ad illam Mosis sententiam mihi obtrudendam confugiat, Quod filii Dei ad filias hominum ingressi sunt, atque hæ genuerint potentes & celebres viros: & hinc cum multis alioqui doctis viris inferre studeat, dæmones posse mulierum concubitu frui, atque generare: huic Augustini Steuchi Eugubini, Episcopi Kisami, verba hæc, quibus errorem hunc solide refellit, opponam. Illud, inquit, rejiciendum, separandumque à natura dæmonum vera, & pene inter fabulosos dæmones censendum, quod non modo è nostris quidam, sed etiam prophanæ philosophiæ professores plerique sibi persuaserunt, de filiis illis Dei, qui dicuntur apud Mosem filias hominum vidisse, accensosque in earum cupiditate, ex eis filios genuisse: qui quum dicantur Hebraice Nephilim, ab Hebræis nescio quibus, & nostris, quinetiam externe philosophis, dæmones crediti sunt, qui partem divinam atque humanam mistam habuerint. Fueruntque multi, filios illos Dei angelos suspicati: è quibus, cum multis Hebræis, Josephus in sua de Antiquit. Judaic. historia: quem tamen Zonaras historicus excusat, quasi angelos ille appellarit filios Seth, ut Deo placentes, & angelorum vitam æmulantes. Fuerunt & alii in ea opinione, ut Lactantius.

Gen. 6.

Li. 6. c. 32. de Perenn. Philosoph.

Genes. 6.

Nephilim.

Li. 1. cap. 3.

§ 2. Videturque antiquissimus error è libris Mosis non recte intellectis hausus. Siquidem perhibet Plutarchus, Pythagoram, Xenocraten, Platonem, Chrysippum, superiores Theologos sequentes credidisse, dæmones fuisse hominibus quidem robustiores, viribusque longe præcellentes, divinitatem (inquit) habentes neque synceram neque puram, sed cum animæ natura & sensu corporeo conjunctam, voluptatis & laboris capacem. Hoc etiam credidit Athenagoras philosophus Christianus, Justinus item idem philosophus, & Tertullianus, omnes ambiguitate vocabuli ducti: arbitratique, filios Dei, angelos, puroisque Deos, genitos ex eis: alii dæmones, alii heroas vocantes, διὰ τῆν ἡδονὴν, amore illo, quo illi filii Dei in fœminas exarsissent, filiosque eximiæ virtutis & audaciæ genuissent, quod in Cratylo etiam retulit Plato. & Athenagoras in legatione scribit.

Instit. divin. 11. 15.

Herunde] dicti.

Digitized by Google

§ 3. Similis quoque conditio fuit angelorum. Etenim cum omnes essent liberæ voluntatis, alii in ea, qua creati à Deo fuissent, conditione permanserunt; alii naturam suam & conditionem violaverunt. Is ergo dæmon materiæ, & formarum, quæ sunt in ea, imperator extitit, & cæteri, qui ex his circa primum æthera versantur. Scitis autem nihil absque testimonio nos prædicare, cum nitamur dictis Prophetarum. Illi igitur à carne victi, & in concupiscentiam prolapsi: is autem neglector, & pravus circa rerum sibi creditarum curam est inventus. Ex his vero, qui in virgines exarserunt, nati sunt hi, qui Gigantes sunt appellati. Itaque angeli lapsi de cælo, circa aërem & terram, prohibiti deinceps cœlum repetere, versantur: animi quoque Gigantum circum mundum: hæc ille. Tertullianus quoque eadem sensit.

§ 4. Quæ quidam doctiores melioresque Theologi, quibus filiorum Dei notior fuit appellatio, nunquam dixissent: non Hieronymus, non Augustinus, non Gregorius Nazianzenus, non prudentissimus Chrysostomus. Nec difficile est erroris fontem agnoscere: nec durum probare, solitas Sacras literas filios Dei nuncupare dilectos illi, illumque colentes. Ut de Israële: Ex Ægypto vocavi filium meum. Et in Exodo: Filius meus Israel. In Psalmo quoque clara existit differentia, cum homines sunt filii Dei & cum non sunt: Ego dixi, Dii estis, & filii Excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini. Ecce eosdem filios Dei & homines appellat: sed filios Dei, quia creati ab illo, factique velut Dii, futurique, si Deum coluerint: homines autem, quia in terrenam fragilitatem dilapsi, Regis cœlestis imagine denigrata. Tales erant illi eluvionis tempore filii Dei, bona progenies ex Seth, quæ commista cum filiabus hominum, scilicet corruptissimis fœminis, quæ sicut uxor Adam, deincepsque ferme omnes, sic maritos suos corruperunt: unde corruptiores filii nati, origo mali, sanguinis pii cum impio commistio: propterea nati bellicosi, superbi, contumelioси. Hæc sunt veriora, à natura non abhorrentia: cum illa non absint à fabulis Poëtarum.

Filii Dei qui? Osea 11. Num. 24. Matth. 2. Psal. 81.

Filii Dei.

§ 5. Nec natura fieri potest, nec assentitur philosophia, spiritus corpore nudatos, amore fœminarum capi, aut ex eis generare potuisse. Habent enim fontem suum, & inferiores ortus, cupiditates: si desit causa, desit effectus. Ubi non sunt membra genitalia, non est amor coëundi. Ubi non est cibus & potus, non est sperma. Ubi non fuit quærenda successio & propagatio, non adhibuit natura cupidita-

Cur dæmon exire nequit.

Spiritus carnem & ossa non habet. Luc. 24.

piditatem generandi. Sicut ſpiritus nudi ſitire aut eſurire non poſſunt: ſic Veneris libidine nequeunt inflammari. Abſurdum quoque duo eſſe genera dæmonum: tùm ipſos angelos lapſos in concupiſcentiam, tum animas Gigantum. Fuerunt enim Gigantes homines, nec ex hominibus faciendi ſunt dæmones: nec caſus eorum fuit, quod exarſerint in amorem. Erunt igitur fabuloſi dæmones, tam quos libido rapuiſſet, quam generati ex eis. Tales erunt, quales Hector, Achilles, Æneas, Hercules, ex hominibus & Diis nati, apud Poëtas. Hæc Auguſtinus Steuchus.

§ 6. A cujus ſententia rationibus ac veritate comprobata, quamvis Lactantius ἐν ἀναθίοις diſcrepet, in univerſali tamen de gentilium diis, θίοις non diſcedit. Sic enim argumentatur: Quid eſt autem tam remotum à Deo, quam id opus, quod ipſe ad propagandam ſobolem mortalibus tribuit, & quod ſine ſubſtantia corporali nullum poteſt eſſe? Dii ergo ſi ſunt immmortales & æterni, quid opus eſt altero ſexu? nimirum ut generentur. Ipſa progenie quid opus eſt? cum ſucceſſione non egeant, qui futuri ſunt ſemper. Poterat hic argumentum Lucretii addere, quod ego validiſſimum exiſtimo: *Inſtit. divin. l. 2. Deos ac dæmones non curare.* *Lib. 1.*

——Si numina naſci
Credimus, haud quenquam fas eſt cæpiſſe Deorum,

Sequitur apud Lactantium: Ut habeat vel miniſtros, vel in quos ipſe poſſit dominari. Quid igitur opus eſt ſexu fœmineo, quum Deus, qui eſt omnipotens, ut vocatur, ſine uſu & opera fœminæ poſſit filios procreare? Nam ſi quibuſdam minutis animalibus id præſtitit, ut ſibi è foliis natos, è ſuavibus herbis ore legant: cur exiſtimet aliquis, ipſum Deum, niſi ex permiſtione ſexus alterius, non poſſe generare? Illos igitur quos imperiti & inſipientes tanquam Deos & nuncupant & adorant, nemo eſt tam inconſideratus, qui non intelligat fuiſſe mortales.

§ 7. At Kimchi hic dicit: Omni rei, quam Scriptura vult magnificare, ſubjicitur nomen אל ſicut & in Propheta legimus לאלהים עיר גדולה civitas magna Deo, id eſt, civitas magnificentiſſima. Aben Ezra intelligit per filios Dei, homines Deum agnoſcentes. Chryſoſtomus hunc locum explicans, docere videtur, quod non ſolum abſurdum eſt, ſed etiam impoſſibile, ut improbi angeli cum fœminis coitum exerceant, ſic inquiens: Dementia plenum eſt dicere angelos dejectos è cœlo, ut cum mulieribus rem *Homil. 22. in Geneſ.*

habeant, & quod incorporea illa natura corporibus copuletur. Neque enim possibile est, incorpoream naturam illam habere unquam concupiscentiam. Et paulo post: Valde insanus esset, qui comprobaret talia verba dementiæ plena, quod incorporea & spiritualis natura, corporis complexum ferat.

§ 8. Cornelius Agrippa in eo libro, quem adversus Lamiarum inquisitores inscriptum emisit, hanc Chrysostomi sententiam detorquet in illos, qui maleficas mulieres, quod se rem Veneream cum dæmonibus peregisse, fassæ sint, insectantur & puniunt. Quam quidem rem ipse, & certe merito, irridet ceu fabulosam, & à somniis ac imaginationibus delirantium anicularum enatam: quæ quum sæpe dormientes per somnia decipiantur, & interdum quoque vigilantes ex vehementis libidinis imaginatione illudantur, tamen arbitrantur ea vere sibi contigisse, quæ sola imaginatione sunt peracta. Sunt inter veteres & alii Chrysostomo astipulati, inter quos præcipuus Joannes Cassianus Chrysostomi discipulus, in cujus lib. 2. Collat. cap. 8. hæc leguntur: Nullo modo credendum est, spirituales naturas coire cum fœminis naturaliter posse: quoniam si hoc aliquando secundum literam fieri potuisset, quomodo nunc quoque vel frequenter, vel raro idipsum evenire non contingeret, & absque semine vel coitu viri aliquos nasci? similiter de mulieribus conceptum dæmonum cerneremus.

§ 9. Consimilem habet vim id, quod Philostrius Brixiensis Episcopus cap. 108. sui Catalogi adversus hæreses in hunc modum refert. Alia est hæresis, quæ de gigantibus asserit, quod angeli se miscuerint cum fœminis ante diluvium, & inde natos esse gigantes. Sed si quis putaverit angelos ita peccasse transformatos in carne, & in ea remansisse, autita factos carnales crediderit, is violenta ratione decernit historiam: sicuti & paganorum & poëtarum mendacia asserunt, Deos Deasque transformatas nefanda conjugia commisisse. Quod si factum est aliquando, & nunc fieri, non erit ambiguum: quod autem non factum est aliquando, nec modo fieri manifestum est. Neque ab his abhorrent, quæ Cyrillus Alexandriæ Episcopus in eandem fere sententiam disseruit lib. 2. Allegoriarum in Pentatenchum. His accedit authoritas Concilii Ancyrani, detestantis insanam opinionem quarundam venificarum mulierum, asserentium se noctu per longa terrarum spatia ab improbis spiritibus deduci, ubi cum dæmonibus indulgent

Sermone 1. Cap. 69. 5.

variis

variis voluptatibus, epulis & libidinibus, &c.

Semideos, ut alios mortales, fuisse natos: nec hominem, nec perfectum animal absque coitu & semine maris ac fœminæ, nasci aut concipi.

CAPUT. XXII.

Ex superioribus apparet, quam absurda sit ac prorsus indigna Christiano, Fulgentii sententia, qui, quos Scriptura Nephilim, & Hebræorum theologia Issim appellat, eos & Heroas, & Semideos, & Deos Senones dictos ait, aut quia ob meriti paupertatem cœlo digni non censeantur, nec terreni tamen putentur propter gratiæ veneretionem, cujusmodi olim Priapus, Hippo, Vertumnus: aut quia divinis virtutibus, & in humanum genus beneficiis in hac vita præcellentes, post exutum hunc mortalem hominem in Deorum beatorum choros translati sunt. iisdem, quibus olim in hac vita beneficiis ac virtutibus, mortalibus perpetuo providentes: aut quia arcano superum semine procreati sunt, quos ex Deorum sive dæmonum commixtione cum hominibus genitos putant, ideoque mediam quandam naturam sortitos, ut qui nec angeli nec homines sint. *Nephilim. Issim. Semidei quales creditis. Senones.*

§ 2. Etenim non apud Christianos, sed apud Ethnicos numina quædam tantum sunt terrestria, quædam cœlestia tantum, quædam media, quæ Apulejus animalia ingenio rationabilia, & animo passiva, corpore aërea, tempore æterna dicit. Antiquitas autem Mediocumos appellavit, quod velut interceſſores Deos minores, hominum autem natura majores esse, & divina quædam munera nobis tanquam μεσίτας conferre viderentur: ut Æsculapius, Pollux, Castor, Liber, Quirinus, Atlas, & alii, quos Augustinus Steuchus nominavit. Herculem Servius communem Deum utriusque naturæ dicit, medium inter divinitatem & humanitatem. Ex Jove enim & Alcmena natus fingitur, quæ uxor erat Amphitryonis. Hinc cum per Herculem juratur, Mediusfidius jurari solet, quasi medius filius. *Mediocumi Dii. Hercules. Aeneid. & Alcmena. Deus ex homine non potest nasci. Festus verb. Med. Medius fidius.*

§ 3. Ut autem ex homine Deum nasci, nec divinitatis nec humanitatis patitur ratio, sive ex fœmina & viro simul, sive ex virgine tantum, quemadmodum Sibylla Erythræa dicit,

——πὶ δυάων αἰδρὸς
ἐν μαρῶν, μίσγας τε, θεὸς γενεὴ τόμεν@- εἶναι:

Nullum animal nisi ex utroque sexu.

sic etiam neque homo neque perfectum animal, nisi ex maris ac fœminæ congressu, vel concipi vel nasci potest. Repugnaret enim hoc non solum ipsi veritati, ac sacrosanctæ religioni nostræ, verum etiam universæ rerum naturæ. Nam profecto in hominibus cæterisque animantibus diversitas sexus & coitio & generatio nullam habent aliam rationem, nisi ut omnia genera viventium, quando sunt conditione mortalitatis obitura, mutua possint successione servari.

Dial. de Repub. 10.

§ 4. Quod si absque coitu sexus utriusque, vel quo alio modo fieri posset, iniquissimas atque ridiculas tulisset Plato leges, qui cœlibatum è sua repub. non solum exterminavit: sed iis etiam, qui non nuberent, mulctas pœnasque constituit. Atque hæc est unica naturalis nuptiarum & ratio & causa, Jureconsulti prudenter inspiciunt. Aristoteles quidem & Theophrastus animalia bifariam generari recte dixere, alia scilicet ex coitu, alia ex terra & putredine. At illa perfecta sunt, hæc autem imperfecta, de quibus hic non loquimur. Etenim Deus in principio perfecta omnia condidit, & hominem quidem & reliqua in speciem suam, hoc est, masculum & fœmellam, nullo genere excepto, nec aquatili, nec volatili, nec terrestri. Nam in universali ἀποκαταστάσει mundi, licet ipse postea sua virtute denuo quælibet creare potuisset, Noæ tamen ita mandat: Ex omni jumento mundo tolles septem & septem, masculum & fœmellam ejus: de jumento vero immundo duo, masculum & fœmellam ejus. De volucre quoque cœli septem & septem, masculum & fœmellam, ad vivificandum semen super faciem universæ terræ.

L. 1. ff. solut. matr. Justin. in Nov. de nupt.

Animalia perfecta & imperfecta Genes. 1. August. lib. 21. Sententiarum, Sent. 7. Gen. 7.

Animalia nulla ex se concipere.

Bernicla, anser Scotia.

§ 5. Quare Æneas Sylvius fabulosum esse putat, anseres in Scotia vicina ex arboris fructibus in aquam decidentibus nasci, ut tradit Saxo Grammaticus: licet Guilielmus Turnerus Anglus scribat, hoc anserum genus Berniclam dictum (cujus vel nidum vel ovum nemo vidit) sine parentum opera gigni sponte, quum scilicet ad certum tempus malus navis in mari computruit aut tabulæ aut antennæ abiegnæ, inde in principio velut fungos erumpere, in quibus temporis progressu manifestæ avium figuræ cernerentur: deinde pluma vestitæ, postremo vivæ & volantes: atque id asseri, præter commune omnium gentium litteralium, Angliæ, Hyberniæ, & Scotiæ testimonium, à Gyraldo, qui multo fœlicius, quam pro suo tempore Hyberniæ historiam concripserit. At idem ille non satis tutum esse vulgo fidem astrui, & Gyraldo ob rei raritatem non credendum subjingit. Quare is ipse, qui Anglus natione, & medicus, pro-

professione erat, Theologum Anglum consuluit, qui verum esse, quod de hujus avis prodigiosa generatione dicitur, affirmavit. Verum in rerum naturalium cognitione potius docto medico ipsi Turnero, quam Theologo fidem præstandam existimarem.

§ 6. Huc pertinet quod de volucre Ephemero tradit Aristoteles lib. 5. de Hist. anim. Hyppanis fluvius apud Cimmerium Bosphorum sub solstitio, defert veluti folliculos acinis majores, è quibus quadrupedes volucres erumpunt. Quod genus animalis in postmeridianum usque diei tempus vivit & volat: mox descendente sole macrescit & languet: deinde occidente, moritur, vita non ultra unum diem protracta: unde Ephemerum, id est diarium appellatum est. *Ephemerus avis.* *Plin. lib. 32. cap. 7. lib. 8. cap. 55. lib. 10. cap. 65.*

§ 7. At prodigiosæ hæ narrationes non semper fidem merentur. Quemadmodum nec id, quod Ovidius tradit, Channem piscem ex seipsa concipere: & quod Archelaus de leporibus, utramque vim singulis inesse, ac sine mare æque gignere: quodque Aristoteles & Alexandri milites sunt commenti, generationem murium lambendo constare, non coitu. Hyænam quoque parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. Idem de vulturum fœmellis traditum est. Oves ex terra nasci scribit Sigismundus Baro, &c. in Moschoviæ, & Scythiæ historia. Superat autem omnia hæc mendacia quod dicit Plinius, in Lusitania circa Ulyssiponem oppidum, & Tagum amnem, equas Favonio flante obversas, animalem concipere spiritum indeque partum fieri, & gigni perniciossimum ita, sed triennium vitæ non excedere: *Plin. lib. 1. cap. 30. Origines in prin. cont. Faustum* *Plin. lib. 8. cap. 42.*

Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque leves auras, & sæpe sine ullis
Conjugiis vento gravidæ.—— *Virg. 3. Geor.*

Atque hæc de animalibus brutis.

§ 8. Quæ si ratio ipsa respuit, ac sacra Scriptura refellit, quanto minus in homine concedenda? Concideret enim summum nostræ fidei fundamentum, abstrusissimumque incarnationis Christi mysterium: &, quod Supra naturam operante Spiritu Dei fuit effectum, id natura sibi vendicaret. Sola enim Maria virgo & ante partum & post partum, Christum hominem & Deum sine viro & concepit & peperit, ut supra demonstratum est: nec ulli unquam hoc aut tributum fuit aut tribuetur mulieri: ne forte potentia & voluntas divina prætendatur, cum hæc mendacia passim tradi videmus: veluti Platonem ex virgine, Apollinis phantasmate oppressa ma- *Nemo præter Christum ex virgine natus sine virile semine. Esaia 7.* *August. cont. Jud. cap. 9.* *Plato.*

Alruna. ſa natum: & Gothicas, quas Alrunas vocant, & ſpecie & ingenio ſpectabiles fœminas, olim Filuniri ſive Idanthreſi Gothorum Regis caſtra egreſſas, ac per Aſiaticæ Scythiæ ſolitudines oberrantes, à *Hunni.* Faunis & dæmonibus compreſſas, ac inde procreatos Hunnos fuiſſe. Se amore captos eſſe mentiuntur dæmones, ut amentes viciſſim fœminas in officio arctius conſtringant, ardenter animarum perditionem depereuntes.

§ 9. Quod autem non ex mare, ſed ex ſemetipſis concipiunt mulieres, ea eſt caro informis, inanima, quam molam nos vocamus. Ideo non animatur, quia non eſt ex duobus: licet quoque neminem vidiſſe unquam mulierem ſine viro vel molam vel ejuſmodi quippiam concepiſſe, aſſerat Galenus lib. 14. de uſu part. Falſiſſime igitur Simon magus ex virgine ſe natum jactabat, ut Deum ſe mentiretur. Falſiſſime Merlinus, dæmonis & virginis filius habitus, ut infra dicemus. Falſiſſime Servius Tullus Laris familiaris filius creditus, & reliqui omnes ſemidei, de quibus diximus. Nam & ipſi mortales fuerunt, & patres eorum viri, & matres fœminæ.

Mola mulierum.

Plin. lib. 7. cap. 15. & lib. 10. cap. 64.

Plin. lib. 37. cap. 37.

Commentum de Martini Lutheri ortu demoniaco.

CAPUT XXIII.

In æſtate anni ſexageſimi quinti ſupra ſeſquimilleſimum, Epiſcopus in celeberrimo famoſi oppidi collegio, ad elevandam Martini Lutheri doctrinam, in concione publica hanc de ejus ortu enarravit hiſtoriam, quam certe lepidam atque hoc loco dignam negligi minime oportuit, ut videntes videant, & intelligentes intelligant. Diabolus in forma mercatoris & artificis gemmarii Wittembergam venit, ubi apud civem hoſpitio excipi cupit, quod merces ſuas precioſas communibus hoſpitiis credere minus auderet, pro beneficio interim juſtam pollicitus remunerationem. Cæterum ubi hoſpitis filiam in amplexus muneribus, blanditiis, aliiſque voluptatis irritamentis pellexiſſet, ejus tandem concubitu fretus, brevi evanuit, nec poſtea apparuit uſquam. Puellæ indies magis ac magis uterus intumuit. Quæ enixura tam horrenda raraque edebat indicia, ut fœtum non legitime conceptum eſſe, argumentis minime obſcuris præſumeretur.

§ 2. Puer adoleſcens tantum pauco tempore in ſcholis promovit, ut ſuos coætaneos & commilitones facile vinceret, vitæ tamen ratione ſimulata. Inde ex patris inſtinctu factus monachus,

Digitized by Google

chus, vim religioſæ virgini (quemadmodum ab eruditis viris, iiſdemque non paucis fertur) intulit abjecta cuculla. Romam vero profectus, ut conditionem ſortiretur feliciorem, nec ex animo res cederet, incidiſſetque in ſanctiſſ. patris Papæ & Cardinalium inclementiam, conſilio inito cum ſuo patre, ut ob denegatas preces ſe ulciſceretur, ab eo conſulitur (quod imperitam plebem ſeductu facilem intelligeret) ut commentariolo orationem explicaret Dominicam, quam cunctos ſimul Chriſtianos noviſſe oportet, ut ea ratione ſui inſtituti voto potiretur.

§ 3. Explicationem autem hanc tanto artificio & faſtu contexuit, ut non modo vulgaribus, ſed & eruditis pleriſque, donec fucum animadverterent, commendaretur. Tragicus hic Urſus plebejorum hominum erga ſe ſtudia videns, longius indies graſſari cœpit, tam ore, quam calamo contra Romanæ ſedis indulgentias, & quædam ejuſdem inſtituta alia, donec redargueretur, pudefieret & convinceretur: nimiſque longum foret enarrare ſingula: ſapienti ſat dictum, A doctis omnibus hic Urſus nuncupatur. Nomen ejus, quem digito commonſtramus, plus ſatis intelligitur. Indignum etenim, ut ille in verbi Domini cathedra nuncupetur. In ſumma, fons eſt & origo univerſæ hæreſeos, in cujus extirpationem Concilium hoc ſanctum tam diu incœptum, & agitatum: nunc tandem cum utilitate non exigua abſolutum eſſe, merito acceptum Deo ferimus.

§ 4. Hiſtoria catholica de ſtatu religionis noſtri temporis Gallice conſcripta, authore S. Fontaino Theologiæ Doctore, tradit quoque probabilem eſſe opinionem, literarum monumentis propagatam: Margaritam videlicet Lutheri matrem ex diaboli coitu concepiſſe, qui aliquoties ante cum ea fuiſſet congreſſus, quam Joanni Luder matrimonii fœdere jungeretur.

§ 5. Lutheri profecto Doctrinam aliis veritatis machinis impugnare & convellere oporteret, non ejuſmodi figmentis, alioqui vulgus intelliget. Siquidem craſſum nimis hoc commentum eſt de tali dæmonis concubitu, quum ex deſcripta ejus vita omnibus conſtet, natum fuiſſe anno 1483. die 10. Novembris, nocte poſt horam undecimam, Iſlebiæ ſub imperio Comitum Mansfeldenſium, ex patre minime obſcuro Joanne Luthero, viro Patricio, & hujus pudica conjuge Margarita matre: atque Martini nomen ei impoſitum, quod dies proximus, quo per

baptismum Ecclesiæ initiaretur infans, Martino sacer esset.

Cur ex Diis ac virginibus homines nasci confictum sit, & quæ ratione spiritus ac Dii cum mulieribus coeant, historiis aliquot docetur.

CAP. XXIV.

Cur fere viri coitu, multi nati fingantur.

CONFICTA autem & excogitata fuerunt illa ab hominibus & antiquitus, & nostro seculo, vel per adulationem, ad Principum ac potentum familias illustrandas ac evehendas: vel per pudorem, ad obscuritatem generis aut natalium turpitudinem tegendam: vel per timorem, ad stupra mulierum aut adulteria celanda: sicut & felicibus ex veteri proverbio, sunt timestres partus, & ut Suetonii verbis utar, patrem Claudii Cæsaris Drusum, olim Drusum, mox Neronem prænomine, Livia, quum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit, fuitque suspicio ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus, τὸν ἀνδρὸν οὐ γνήσιον γεγενῆσθαι. Vel etiam conficta fuerunt hæc per artem, ad libidinem quorundam explendam, qui plerunque sunt aut lascivi juvenes, aut otiosi sacerdotes, & forma & varietate mulierum templa frequentantium capti. Jovem hoc pacto Danaæ misisse ajunt quondam in gremium imbrem aureum. Et Chæreæ consimilem jam olim lusisse se lusum alt, Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas venisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri. At quem Deum? qui templa cœli summa sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem?

In vita Claudii Cæsaris.

Imber aureus Jovis. Terent. in Heaut.

§ 2. Patebit hoc optime ex hac elegantissima Josephi historia. Circa Christi tempora etiam Romæ, in sacris Isidis, summa turpitudo deprehensa est. Erat Romæ Paulina, mulier non minus probitate morum, quam natalium claritate illustris, adhæc opulenta & formosa, ut quæ esset in ipso ætatis flore, sed imprimis ornata pudicitia. Nupta autem erat Saturnino, viro tali conjuge dignissimo. Hujus amore captus est Decius Mundus, juvenis non obscurus in equestri ordine: & quia major erat fœminæ inopia, quam quæ corrumpi posset muneribus, eo magis accendebatur amantis infamia, ita ut offerret ei pro unica nocte ducenta drachmarum millia. Ac

Josephus Ant. Jud. XVIII. 4. Paulinæ probitas.

D. Mundi amoris impotentia. Amoris vis ac precium.

ne sic

Digitized by Google

ne ſic quidem valens eam flectere, non ferens amoris impotentiam, decrevit morbum ſimul & vitam finire inedia. Hoc ejus propoſitum non fefellit Iden, libertam Mundi paternam, variis inſtructam, ſed non probatis artibus: quæ indigne ferens obſtinationem juvenis, blanda oratione conventum animare conata eſt, ſpem ei faciens, effecturam ſe, ut potiatur Paulinæ complexibus. Cumque ille preces ejus libenter acciperet, ait ſibi opus quinquaginta tantum drachmarum millibus ad expugnandam mulieris pudicitiam. Ita refocillato juvene, & accepta, quantam petierat, pecunia, novam doli viam ingreſſa eſt, videns Paulinam non capi pecuniis. Sciens porro, eam vehementer addictam Iſidis cultui, tale quiddam comminiſcitur. Conventis aliquot ex ejus ſacerdotibus, accepta fide ſilentii, & quod efficaciſſimum eſt, oſtentato præmio, in præſens x x v millibus, & alteris totidem poſt navatam operam, indicat eis amorem juvenis, rogans, ut omnibus modis adniterentur eum reddere voti compotem. Illi auri cupidine tacti, benigne ſunt polliciti: quorum natu maximus propere ſe ad Paulinam contulit: & admiſſus impetratoque abſque arbitris colloquio, venire ſe ait miſſum ab Anubide, capto ipſius forma, & jubente, ut ad ſe veniat. Illa libenti animo accepit nuncium: moxque jactabat ſe apud familiariter notas mulieres, quod dignata ſit amore Anubidis: marito quoque indicat, conditam ſibi cœnam & cubile Anubidis. Id eo facilius conceſſum eſt, quod cognita & probata eſſet viro conjugis pudicitia. Itaque in templum proficiſcitur, & poſt cœnam inſtante ſomni tempore incluſa per ſacerdotem, tenebris conciliantibus in latentem ibi Mundum incidit, totamque eam noctem obſecuta eſt juveni, Deo ſe gratificari exiſtimans. Eo deinde abeunte, priuſquam ſacerdotes doli conſcii ſurgerent, Paulina mane ad maritum reverſa, congreſſum cum Anubide prædicat, & idem apud amicas quoque magnificis verbis exaggerat. Illis nec credere libebat, rei naturam conſiderantibus: nec mirari tamen non poterant, ob inſignem mulieris pudicitiam. Die deinde poſt rem patratam tertia, Mundus adamatæ forte fortuna obvius: O factum bene Paulina, inquit, quod & ducenta illa millia mihi ſervaſti, quæ potuiſti tuis facultatibus addere, & morem nihilominus meæ voluntati geſſiſti. Nihil enim mea refert, quod Mundum contempſiſti, quandoquidem prætextu Anubidis optata voluntate expletus

Falſa religionis uſus. Sacerdotes Iſidis lenones.

Juvenis pro Deo cot.

sum: atque his dictis abiit. At mulier tum primo deprehenso flagitio, vestem sibi lacerat: & re tota ad maritum delata, obsecrat ne tam insigne ludibrium impunitum sinat. Maritus porro Imperatori totum significat. Tiberius, postquam accuratissima inquisitione didicit omnia, sacrificos illos impostores in crucem egit: unaque Iden, inventricem hujus sceleris, cujus præcipua opera fuit in corrumpenda mulieris pudicitia: dirutoque templo, statuam Isidis jussit mergi in Tiberim. Mundum autem mitiore pœna exilii castigasse contentus est, crimen ejus in Cupidinis impotentiam referens.

Lenocinii pœna.

Eccl. hist. l. 1. 25.

§ 3. Eusebius non minus notabile refert Saturni adulterium. Sacerdos Saturni, Tyrannus nomine, quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusque & primariis viris, quorum sibi matronæ ad libidinem placuissent, dicebat, Saturnum præcepisse, ut uxor sua pernoctaret in templo. Tum is, qui audierat, gaudens quod uxor sua dignatione numinis vocaretur; exornatam comptius, insuper & donariis onustam, ne vacua scilicet repudiaretur, conjugem mittebat ad templum. In conspectu omnium concluſa intrinsecus matrona. Tyrannus clausis januis, & traditis clavibus, discedebat. Deinde facto silentio per occultos meatus & subterraneos aditus, intra ipsum Saturni simulachrum patulis irrepebat cavernis. Erat autem simulachrum illud à tergo exesum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusque intra ædem luminibus, intentæ supplicantique mulieri vocem subito per simulachrum æris concavi proferebat, ita ut pavore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam se tanti numinis putaret alloquio. Posteaquam vero, quæ libitum fuerat, vel ad consternationem majorem, vel ad libidinis incitamentum dissertuisset numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguebantur universa. Tum descendens, obstupefactæ & consternatæ mulierculæ adulterii furum prophanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miserorum matronas multo jam tempore gererentur, accidit quandam pudicæ mentis fœminam horruisse facinus, & attentius designantem cognovisse vocem Tyranni, ac domum regressam viro de fraude sceleris indicasse. Ille de injuria conjugis, immo potius sua, ardentius inflammatus, inscriptum Tyrannum ad tormenta deducit. Quo convicto atque confesso, cæcisque fraudibus revelatis,

Deorum libidines per sacerdotes exercentur.

Incusi sacerdotum in adulterio.

Digitized by Google

latis, pudor omnis & dedecus Paganorum pervaserat domos, adulteris matribus, incestis patribus, liberis spuriis deprehensis.

§ 4. Hinc existimare possumus, ac dignoscere, quomodo matrona Romana fuerit à Marte compressa. Cujusmodi multa Valerius Max. & alii historici referunt. Fuit hæc fraus semper usitata sacrificis, ut hac de causa simulachra deorum, ipsosque deos & comedere, & bibere, & coire fingerent. Nota est historia apud Danielem, de sacerdotibus Bel septuaginta, qui, cum ea, quæ Belo proponerentur, tam constanter eum ipsum consumere affirmarent, ut sanctum Dei Prophetam in discrimen vitæ adducerent, ostium fani Regem obsignare patientes: eos tamen sub mensa occultum aditum habuisse, ac per eum cum uxoribus & liberis ad Dei pateras exhauriendas patinasque evacuandas venisse, ex vestigiis ille summa prudentia deprehendit, Regique demonstravit. Quæ sagacitas quam nostris etiam temporibus utilis, atque adeo necessaria esset, Aureliana Necromantia docet, & Christi divæque virginis apud Bernates colloquium monachorum arte confictum, de quo supra dictum est.

Sacerdotes semper pro Deo suo comedunt & coeunt. Daniel. 14.

Vide lib. 5. ca. 15. infra. Lib. 3. cap. 18.

De mutua maleficarum commixtione.

CAPUT. XXV.

QUIA superiori Capite satis deteximus illos Deos, qui formosissimas quasque matronas sub religionis specie in complexus suos sibi deposcebant olim: videamus jam, quinam sint dæmones, à quibus maleficæ subagitari se vulgo jactant. Quod etsi possem exemplis nostri temporis, nostrarumque partium, etiam in virginibus sanctissimæ, nostra opinione, pudicitiæ demonstrare: tamen quod odiosa sint, iis prætermissis, unum ab exteris sumemus, quo nihil esse potest ad vanitatem falsitatemque dæmoniaci coitus probandam accommodatius, nihil illustrius.

§ 2. Joannes Leo Africanus testatur, in Africa Fessæ maleficas esse, quæ videri volunt habere summam cum dæmonibus familiaritatem: dæmones autem vel rubros vel albos vel nigros appellant: atque ubi alicujus fatum eloqui volunt, certis odoribus semetipsas suffiunt & affirmant eum tum se recipere dæmonem, quem accersunt: inde mutata voce dæmonem in se loqui fingunt. Tum, qui rei alicujus explorandæ gratia venerunt, jam magna cum reverentia sciscitantur ex illis, & tandem numerato dæmoni precio

Li. 3. descrip. Afric.

discedunt. Verum, qui sanioris sunt judicii, mulieres has Sabacat, quod Latinis Fricatrices sonat, recte appellant, quod damnando more soleant Venerem inter se exercere: dicerem honestius, si possem. Si quando formosæ mulieres eas adeant, maleficæ earum amore non secus atque adolescentes puellarum accenduntur, & in dæmonis specie rogant, ut concubitum pro mercede patiantur. Ita fit, ut dum se dæmoniorum dictis paruisse putant, rem cum maleficis habuerint.

§ 3. Neque desunt, quæ ejus rei voluptate allectæ, maleficarum consortium ambiant, & morbum fingentes, unam earum ad se vocent, vel miserum eo mittant maritum: quæ re intellecta, mulierem à dæmone quodam vexatam affirmat, eamque ob causam nullo modo liberari posse, nisi se illarum adjunxerit numero. His verbis miser ille tandem victus non modo permittit id, sed & maleficarum ordini sumptuosum parat convivium: quo absoluto, ad tympanorum strepitum mirum in modum saltare solent, deinde uxorem Diis ventisque committere. Reperiuntur tamen, qui vel minimo negocio fustibus hunc dæmonem ejiciunt. Alii dæmonio se obsessos fingentes, non alio modo maleficas illas decipiunt, quam quo illorum uxores sunt deceptæ. Sic ars eluditur arte. At vide quanta interim misero diabolo fiat injuria tam facto quam dicto, dum & id illi criminis imponunt, quod non committit: & eam voluptatem ipsæ sentiunt solæ, cujus illum participem esse prædicant.

De vanitate Seminis per succubum & incubum transfusi.

CAP. XXI.

De eodem dæmone succubo & incubo absurdum quorundam Theologorum argumentum. Volum. 10. tract. de fertil. 7. quæst. num. 84.

PECULIARE vero dæmonis prius cum viro, deinde cum muliere congressus figmentum commentantur nimis imprudenter, ac argumentantur absurde admodum plerique Theologi (ut Mallei maleficarum architecti, Henricus Institoris & Jacobus Sprenger ordinis Prædicatorum, sacræ paginæ doctores & hæreticæ pestis inquisitores, ejusdem item ordinis Petrus de Palude, atque Martinus de Arles Theologiæ Professor, ac hujus farinæ alii) eundem scilicet dæmonem viri scelerati prius succubum, effici mulieri deinde incubum: semenque viro antea ademptum, mulieris inde sinui in ipso actu instillari, atque hinc fœtum concipi, progignique.

§ 2. Quem tamen Grillandus ait non dicendum filium dæmonis, sed

nis ſed ejus, cujus erat ſperma: itaque affirmare communiter Theologos, S. Thomam in tract. qq. 1. parte, tit. de miraculis. q. 8. verſ. ad primum. (In Auguſtino vero, quem citat, nihil ejuſmodi reperi.) Proinde, dum ad choreas tranſlatæ ſunt uxores, Satanam alium dæmonem in forma ſuccubi marito ſubſternere, qui adeo bene ſe accommodet coire volenti, ut etiam callidiſſimum quemque falleret: ut ait Thomas d. titul. q. 5. Næ id ridiculum nimis videtur, quam quod multis debeat confutari argumentis.

§ 3. Hoc ſolummodo dicam: illam ſeminis ex ſanguine & ſpiritu humano temperiem generationi aptam in ordinatis à Deo locellis, extra propria conceptacula, qualicunque præcipue tranſlatione corrumpi & interire: propterea quod ſpiritus ac calor ille cordis totiuſque corporis nec adſit, nec quantitate & qualitate juſta ſit in eo temperatus. Quamvis eam temperiem à dæmone conſervari poſſe negetur Thomas, tum propter motus celeritatem, tum fomenta adhibendo, quibus illa defenditur. Si enim hoc fieri poſſet, quam fœcunda monſtrorum mater tam longo tempore extitiſſet humanum genus, ſemine ex feris vel beſtiis permutato, tranſlatoque ab incubo dæmone, & mulieris ſinui infuſo? En horribilem conſequentiam.

§ 4. Hinc vides, quam omnino non ſit credendum Alberti ſcholiaſtæ, qui quaſi per ſomnum ſic ſcribit: Si ſemen emiſſum ad terram, poneretur ad matricem, poſſibile eſſet, quod conciperet: & ſæpius contingere, quod in balneo, ubi vir ſperma emittit, muliere præſente, ipſa tanquam in coitu concipiat, quia matrix eſt maxime attractiva, & ſemen adhuc vigens, nec exhalatione impotens, atque ideo fœtum produci poſſe, idque experientia comprobatum eſſe. Nam ſi ſemen ſuper ſalviam effunderet felis, atque ſalviam hanc aliquis comederet, tum ex illo ſemine generarentur in viri ventre feles, per vomitum expellendi. Abſurdiora hæc ſunt, & mendaciora, quam ut longiori refutatione indigeant. *Lib. de Format. hom. ca. 1. de Gener. embryi.*

§ 5. Idem ſit reſponſum fœminæ habitanti in vicinia Averrois, qui ſcribit eam jurejurando confirmaſſe, quod infantem conceperit ſemine profuſo à laſciviente maſtupratore, & in balneo attracto: quemadmodum & Hebræi nugantur eodem modo natum Benzyram virum doctiſſimum & ſapientiſſimum ex filia Hieremiæ prophetæ. Ejuſdem erit fidei & illud ancillæ Reginæ Tanaquilis Ocriſiæ, *Lib. Collectorum.*

quæ

Livius li.1. Plin.li.36. cap. 37. Servius Tullus Lari fil. & sterti. Plinii 2. 88. Falsa de perdicibus.

quæ Tarquinio Prisco regnante, jactabat sibi repente in foco comparuisse genitale è cinere masculini sexus, seque insidentem ibi consurrexisse gravidam, & ita Servium Tullum natum, qui regno successit. Ejusdem profecto vanitatis illud Plinii de perdicibus, licet ab Aristotele videatur transcripsisse, ex lib. 5. de hist. anim. cap. 5. Neque in animali alio par opus libidinis. Si contra mares steterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiunt. Hiantes autem execta lingua per id tempus æstuant, concipiuntque supervolantium afflatu, sæpe voce tantum audita masculi.

De Sylvanis, faunis, & Satyris.

CAP. XXVII.

De Civit. Dei, xv. 23. Lib. 1. quæstionum super Genesin qu. 8.

Nec dubium est, alios mihi Augustinum hic de incubis dæmonibus objecturos, ita scribentem: Quoniam crebertima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent (de quorum fide dubitandum non est) audisse confirmant, Sylvanos & Faunos, quos vulgo Incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetisse ac peregisse concubitum: & quosdam dæmones, quos Galli Dusios nuncupant, hanc assidue immunditiam & sentire & efficere, plures talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur: non hic temere aliquid audeo definire, utrum aliqui spiritus, elemento aëreo corporati (nam hoc elementum etiam cum agitatur flabello, sensu corporis tactuque sentitur) possint etiam pati hanc libidinem, ut quo modo possunt, sentientibus fœminis misceantur.

§ 2. Hæc parum aut nihil facere contra nos, intelliget is, qui cum nostris rationibus supra adductis, exactius singula discusserit expenderitque. Quæ insuper rumore acceperit ille, duntaxat recenset, nec certi aliquid statuere audet. Et si demus, spiritus aliquos elemento aëreo corporatos esse: minime tamen hinc sequetur, ab aëreo corpore, cum eo, quod contemperata quatuor elementorum permixtione consistit, naturalem, vel similem ei, qui inter paria, terrena magis contemperatione imbuta contingit corpora, exerceri congressum. Aërem tales spiritus adferunt, aërem agitant, aërem verberant. In ejusmodi actu præter alia commoda organa, requiritur caro & sanguis, quibus spiritus carent. Reliqua itaque erunt ludibria à dæmone objecta, confirmataque vitiosa mulieris dementatæ phantasia. Quare præponderet hic ratio, & veritatis robur.

§ 3. De

Digitized by Google

§ 3. De Satyris illis salacibus, qui etiam obtruduntur, & eandem cum Sylvanis & Faunis rationem habent, an quoque veri fuerint dæmones, quid in Atticis scripserit Pausanias; breviter adjiciam. Equidem, ait, de Satyris quinam sint, ut aliquid certius, quam ab aliis traditum sit, cognoscerem, singula ex multis sum percunctatus. Euphemus Cartandem, vir non ignobilis, hæc mihi recensuit: se, cum in Italiam navigaret, ventorum impetu in extremas Oceani oras delatum: ibi multas esse insulas desertas, quæ ab hominibus agrestibus incoluntur: ad illas insulas appellere nautas noluisse, quoniam antea in eas appulsi, à quibus tenerentur incolis, non ignorarent: sed tunc etiam præter eorum voluntatem tempestate eo adactos. Insulas à nautis Satyrides appellari. Incolas tuffos esse, & caudas non multo equinis minores, infra clunes habere. Hos, ubi primum hospites sensissent, vestigio nulla edita voce ad navim cucurrisse: ac mulieribus, quæ in navi erant, manus injecisse. Nautas vero pavefactos, mulierem barbaram in insulam expositse: in quam satyri irruentes, non tantum eam, quæ natura viris exposita est partem, sed aliam quamlibet petulantissime appetiviſse. *Satyrides insulæ. Satyri.*

§ 4. De satyro quoque animali hæc scribit Ant. Sabellicus: Ex Athenis Sylla per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendit, mille & ducentis navibus ex Dyrrachio Brundusium transmissurus. Proxima est Dyrrachio Apollonia, & circa hanc Nympheum. Sacer ibi locus virenti colle ac pratis, quæ fontes multifariam irrigant. Hic sub id tempus, quo Sylla eo cum exercitu venerat, Satyrum, animal humano ore, atque ea forma, qua pingitur, somno pressum, atque ita captum, locorum accolæ ad Syllam vinctum perduxerunt. Ibi haud una voce interrogatus, quis esset, multisque variarum linguarum peritis ad hoc ipsum adhibitis, tantum vociferatus dicitur: voxque aspera ex eo profecta, inter balatum & hinnitum media. Sylla religione tactus, datis comitibus, qui eum in solitudinem deducerent, missum fieri imperavit. *Satyrus. Lib. 3. Enead. 6.*

§ 5. Animalia etiam fuisse, quæ Satyri dicerentur, scribit Hieronymus invita Pauli primi heremitæ: eosque locutos esse, & rationis officia peregisse. Refert quoque, Satyrum quempiam Antonium quondam allocutum fuisse, & gentilium errorem in se colendis animalibus damnasse: affirmatque unum vivum olim productum in publicum, & mox ad Constantinum principem destinatum. His addit tamen, diabolo facillimum esse Satyri imaginem & no-

men assumere. Apud Strabonem inde legimus de Satyris, Silenis, Bacchis & Tityris, quos, inquit, dæmonas quosdam deorumque ministros Cyretas nuncupant.

Incubi illusionem infestare quandoque probas etiam matronas, cum ridiculo exemplo adulterini congressus daemoniaci

CAP. XXVIII.

Tract. de Superstit. Illusio incubi aliis quoque mulieribus probis accidit.

NEC solum, inquit Martinus de Arles Theologus, apud maleficas, sed & circa alias probas mulieres accidit hæc incubi illusio. Nam ex sacerdotis cujusdam relatu accepi, hoc tempore ipsi in confessione revelatum fuisse à quadam proba muliere nupta, cui sæpe in somnis videbatur, se revera super jumenta equitare per campos cum aliis: atque ita evagando super aquam, coire hominem cum ea, & intensam in actu se persentire voluptatem: & hoc sæpe ei accidisse phantastice, illusione dæmonis, manifestum est.

§ 2. Unde Augustinus super Genes. Illa enim, quæ acciderunt, utquidam recordantur, in quorundam animalium corporibus aut falsa facta narrantur, aut illusionibus dæmonum, hoc in eorum animis factum est. Si enim contigit, ut quis in somnis fallaci memoria recordaretur, se aliquid fecisse, quod non fuit, aut fecisse, quod non egit: quid mirum est, si quodam justo Dei occultoque judicio sinantur dæmones in cordibus hominum tale aliquid posse? Hæc ille.

Adulterini congressus illusio diabolica.

§ 3. Delusorii exemplum adulterii his accedat, apprime ridiculum. Mercatoris cujusdam uxor civitate sex vel septem milaria à Wittemberga, Silesiam versus, absente negotiationis causa marito, peculiarem solet admittere concubinum. Contigit itaque marito peregre agente, amasium noctu redire: & post curatam cuticulam venereamque peractam velitationem, ut videbatur, hora matutina specie pinæ assumpta momento, concubinum insidere promptuario, ac concubinæ his verbis valedicere: Hic tuus fuit amasius. dictoque citius evanuisse, nec rediisse unquam. Quanquam Wittembergæ ab Ecclesiaste id acceperit insignis doctrinæ vir *Joannes Lithodius medicus.* JOANNES LITHODIUS, medicus excellentissimus, ac collega mihi singulari necessitudine conjunctus: mihi tamen nugæ sunt.

In collat. patrum.

§ 4. Nullo ergo modo rite credendum esse, dixit Cassianus, spiri-

Digitized by Google

ſpirituales naturas cum fœminis carnaliter coire poſſe. Nam ſi hoc aliquando poſſet fieri, quomodo nunc vel nunquam vel raro videremus, aliquos ex eorum concubitu de mulieribus abſque virili ſemine naſci: cum præſertim conſtet, eas libidinum ſordibus delectari admodum, quas proculdubio in ſemetipſas potius, quam cum hominibus exercere mallent, ſi illud ullo modo effici poſſet? Nec item immerito doctiſſimo philoſopho & medico Julio Scaligero libet cum ſtomacho excipere, quæ de dæmonum coitu Pſellus effutiit. Quare cum Jamblicho concludamus: Quæ faſcinati imaginamur, præter imaginamenta nullam habent actionis & eſſentiæ veritatem.

Lib. 16. de Subtilitat. Card. Exer. 355. Lib. de Myſteriis.

Commixtionis diabolicæ figmentum comprobantes hiſtorias omnes eſſe fabuloſas.

CAPUT. XXIX.

Concubitus dæmonum approbantes hiſtorias omnes fabuloſas.

HINC conſtat cunctas quorumcunque hiſtoricorum enarrationes, commixtionis ejuſmodi phantaſticæ & diabolicæ figmentum comprobantes, ut fabuloſas, ab omni veritate excidiſſe, optimoque jure peſſum ire: & vel ab aliis primum fuiſſe chartis illitas, vel ex aliorum relatu à facile credulis deinde falſo tranſcriptas, & ad poſteritatem traductas: quarum aliquas, ne ſilentio eas ſepeliiſſe ſtudio videar, hoc loco dignabor.

Lib. 8. hiſtor. Scot.

§ 2. Hanc deſcribit fabulam Boëthius hiſtoricus. In Marrea regione, uti ex iis, qui fœdiſſimam rem conſpexerant, accepimus, puella natalibus altis, forma conſpicua, complurium nobilium averſata connubium, in infandam cum cacodæmone incidit conſuetudinem. Quæ, cum uterum ferret, parentum rigore coacta edere ſtupratorem; adoleſcentem mira pulchritudine frequentius ſecum noctu, interdiu nonnunquam conveniſſe: unde veniſſet, quove inde abiiſſet, neſcire ſe reſpondit. Parentes, etſi filiæ parum crederent, accuratius rem advertentes, conſilio, quis eſſet, qui puellæ expugnaſſet pudicitiam, explorandi, cognito tertio poſt die, indice ancilla, ſtupratorem adeſſe, reſeratis foribus, accenſoque tædarum ingenti numero, cubiculum ingreſſi, horrendum monſtrum, figura ſupra humanam fidem terribili, in filiæ amplexibus ſunt conſpicati. Cucurrêre ocius complures ad fœdum acciti ſpectaculum. Inter eos ſacerdos probatæ vitæ, nec ſacræ diſciplinæ ignarus, cæteris aut trepide abeuntibus, aut pavore

illisis tectis, quum Johannis Euangelii initium recitare orsus, ad eum locum, Verbum caro factum est, perduxisset, malus dæmon horrendo sublato clamore, cubiculi tectum secum asportans, omni supellectili incensa abiit. Fœmina periculo servata, post triduum enixa est monstrum undequaque fœdum aspectu, quale nusquamantea, ut ferunt, inter nostrates visum: quod obstetrices, ne in familiæ dedecus servaretur, extructa ingenti pyra, citissime exusserunt.

Psyches volitans venerea cum Cupidine. Li. 5. de Asin. aur.

§. 3. Huic simile admodum est, quod de Venerea Psyches velitatione, cum formoso deo Cupidine, qui aliis venenatus serpens, & sævissima bestia dicebatur, scribit Apulejus. Quare etiam eandem veritatis opinionem jure meretur.

Lib 1. hist. Scot.

§ 4. Ejusdem fidei historiam quoque aliam recitat idem Boëthius. Anno Christianæ salutis sexto supra octogesimum, millesimum & quadringentesimum, navigantibus è Porthea æstuario negotiationis causa in Flandriam, tanta ventorum oborta est vis, ut velis, malo, armamentisque ruptis, & navi fœde inter tumentes undas jactata, certissimam mortem cuncti expectarent. Naviculatius tantam tamque insolitam aëris inclementiam eo tempore demiratus (superat enim solstitium æstivum) quum id, non sideri, sed malorum dæmonum, qui hominibus semper sunt infesti, insidiis magnis, tribueret clamoribus: reddita est vox exima navi mulieris se misere incusantis, quod incubo humana sub effigie, qui cum per multos ante actos annos habuisset consuetudinem, jam tum fuisset communixta, & ab eo subacta: mari ergo celerius se tradendam, ut ipsa pereunte, quæ tanti mali imminentis causam præstitisset, cæteri Dei benignitate permanerent incolumes. Accedens ad lachrymantem fœminam, jubente naviculario, sacerdos, ejus atque cæterorum saluti consulendi causa, crimen jam palam fatentem, horrentem scelus vehementer alto pectore suspiriis indicibus, pœnitentemque facti, pie est hortatus, ne sibi deesset, cui certo cognosceret numinis favorem adesse, crimina lachrymis ac animi pœnitudine deleri: tantam miserentis Dei clementiam esse erga mortales, ut altius vel in malorum profundum lapsos, resipiscentes nonnunquam ad majorem longe, quam unquam antea habuissent gratiam, recipiat. Media pii sacerdotis adhortatione, quum multis suspiriis afflicta mulier admissum facinus deploraret, cunctis visa est atra nubes è navis sentina prosiliisse, ingentique sono, flamma, fu-

Si verum hæc sit, potuit illa incubum in somno pati imaginarium: & ni cautius omnes illa derentur, eam post à damone fuisse excitatam nubeculam, cum sono & fœtore certum est. Hoc item damoni studio fuit, ut illa innocens in mare præcipitaretur.

Digitized by Google

ma, fumo atque fœtore ſeſe dejeciſſe in mare. Sedatum eſt inde cœlum, pacatumque mare, & negotiatores cum navi cunctis ſuis rebus ſalvis in optatum portum abiêre.

De Merlino, cygno naviculam aurea trahente catena; cygnea turri Clivenſi, phantaſtica conjuge; & reliquis ſatanici concubitus exemplis.

CAP. XXX.

IDEM Boëthius, conſtantem fuiſſe famam inquit, Merlinum ex incubi & nobilis Britannici ſanguinis fœminæ concubitu genitum eſſe. Hinc quilibet palam videt, quantum hiſce miraculis apud hiſtoriographos fidei debeatur. Ut autem rerum mendacium collatione clarius eluceat veritas, ridicula illius ſuperſtitioſæ ætatis commenta de Merlino, velut de cygno quoque, illinere ex Vincentio non pigebit.

§ 2. Ab eo narratur, Vortigernum regem conſilio capto, quid ad ſui tuitionem facere deberet, juſſiſſe acciri artifices, qui turrim fortiſſimam extruerent. Sed cum eorum opera tellus abſorberet, ſuaſum eſt regi, ut hominem ſine patre inquireret, cujus ſanguine lapides & cementum conſpergerentur, quaſi eo modo ſtabile redderetur cementum. Inventus igitur adoleſcens Merlinus nomine, qui cum matre adducitur coram rege, quæ illum ex ſpiritu in hominis ſpecie conceptum eſſe fatetur. Merlinus hic multa obſcura revelavit, & futura prædixit. Aperuit enim, ſub fundamento eſſe lacum: ſub lacu duos latere dracones, quorum unus rubeus populum Britonum, alter vero albus Saxonum deſignaret: & uter eorum in conflictu alterum ſuperaret, vaticinatus eſt: atque Aurelium Ambroſium, devicto Hengiſto, & combuſto Vortigerno, regnaturum. Ex Rachele item matre adhuc virgine ſe natum fuiſſe jactabat mendaciter Simon magus, ut Deum ſe mentiretur.

Hiſt. XXI. 30.

Merlini hiſtoria vel fabula.

Gem. lib. 1. Reeg.

§ 3. Ex Helinando inſuper Vincentius hæc refert: In Colonienſi diœceſi famoſum & immane palatium Rheni fluminis ſupereminet, Juvamen nuncupatum: ubi pluribus olim congregatis principibus, inopinato advenit navicula, quam collo alligatam cygnus argentea trahebat catena. Inde miles novus & incognitus omnibus exiliit, cygnuſque navem reduxit. Poſtea uxorem duxit miles, liberoſque procreavit. Tandem in eodem palatio, reſidens, & cygnum inſpiciens adventantem cum eadem

Lib. 3. cap. 27. Juvamen.

Cygnus naviculam argentea trahens catena.

Digitized by Google

navicula & catena, ſtatim in navem ſe recepit, nec viſus eſt amplius: progenies autem ejus in hunc uſque diem perſiſtit.

§ 4. Hoc exemplo, ſpirituum quoque fieri cum fœminis congreſſum, defenditur: & ex eo figmento in arce Clivenſi) ubi & altiſſima turris vetuſta conſpicitur, Cygnea nuncupata, in cujus faſtigio cygni ſimulachrum volvitur) antiquiſſimis tapetis intexto, originis illuſtriſſimorum Ducum Clivenſium vetuſtatem deducunt: quemadmodum potentiſſimorum regnorum & clariſſimarum familiarum initia ejuſmodi adornari lenociniis ſolent, ut divini aliquid iis ineſſe, citius perſuaderetur. At commentum ipſum arguit vera ortus hujusi lluſtriſſimæ domus hiſtoria.

Cygnea turris Clivenſis.

Obſcura clariſſ. familiarum initia.

§ 5. Ex Gaufrido Antiſiodoro ejuſdem fidei miraculum, lib. 3. idem ille Vincentius ſcribit, narrans decanum quendam ſacerdotum, cum ſorore Ducis Burgundiæ, Regi Siciliæ Rogerio deſponſata, aliquandiu in eo regno inbabitaſſe, qui ſe rem ibi comperiſſe admirabilem certiſſime affirmaret: Juvenem videlicet quendam ſtrenuum, & natandi peritum, circa noctis crepuſculum lucente luna in mari balneaſſe, & mulierem poſt ſe natantem crinibus apprehendiſſe, tanquam ex ſociis aliquem, qui eum mergere vellet. Quam alloquens, ne verbum quidem extorquere potuit: quare opertam pallio, domum duxit, & tandem in uxorem ſolennitet accepit. Increpatus aliquando à ſocio, quod phantaſma amplexus fuiſſet, expaveſcens, gladio extracto conjugi minitabatur, ſe filium, quem ex ea ſuſceperat interfecturum, niſi ipſa loqueretur, ſuamque fateretur originem. Quæ, Væ, inquit, miſero tibi, utilem perdis uxorem, dum me effari cogis. Tecum manſiſſem: ac in rem tuam eſſet, ſi injunctum mihi ſilentium permiſiſſes. Nunc autem me poſthac non videbis: & eveſtigio evanuit. Puer autem adolevit, & marinum cœpit frequentare balneum. Tandem die quodam coram multis puerum in eiſdem fluctibus occurrentem rapuit phantaſtica illa mulier.

cap. 26.

§ 6. Ulricus Molitor LL. Doctor, puerum hunc dæmonem fuiſſe in pueri forma apparentem, & matrem ſuccubam, dæmonium ſcilicet, arbitratur: militem item incubum, & Merlinum ex matre deluſa dæmonis artificio ſuppoſititium. At mihi fabulæ erunt, quibus bonas horas male nimis ſeculo illo cæco impenderunt plerique, chartuliſque phantaſmata pro rebus geſtis ad poſteritatem tranſtulere.

In tract. de Lamiis & Pythonicis.

§ 7. De

Digitized by Google

§ 7. De dæmone item ſuccuba, gratiſſimæ omnium formæ adoleſcentem infeſtante, memorabilem quoque ex Boëthio hiſtoriam poſtea comperies. Hieronymus adhæc in Vitis patrum narrat, monachum quendam à dæmone in mulieris venuſtiſſimæ forma, ad obſcœnos invitatum fuiſſe amplexus: qui ſua inclinans membra, effectus eſt ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Atque, ubi jam carnalem conaretur inire amplexum, illa teterrimæ vocis ululatum emittens, umbra, ut erat, tenuis & phantaſma inter manus amplectentis elabitur, ipſumq; miſerum cum fœdiſſima irriſione deſerit.

§ 8. Magdalenam civis cujuſdam famulam, ſcribit Jacobus Ruffus, noſtra memoria Conſtantiæ fuiſſe compreſſam à dæmonio, eique tandem per pœnitentiam valedixiſſe ex inſtitutione miniſtrorum Eccleſiæ: ac poſtea tantos in utero ſenſiſſe cruciatus, ut in ſingulas fere horas infantem ſe crederet enixuram inde clavos ferreos, ligna, vitra confracta, crines, ſtuppam, lapides, oſſa, ferrum, & hujuſmodi innumera, ex matrice excreviſſe. *De Concept. homin. v. 6.*

§ 9. Mea autem eſt ſententia, Magdalenæ phantaſiam fuiſſe Venereæ commixtionis opinione à diabolo illuſam: deinde ab eodem excitatos illos dolores, ut certius illum cum ea congreſſum fuiſſe crederetur, quod tamen falſum erat. Ut deinde conceptam augeret opinionem, ſubjecit ſub dole res illas prodigioſas, quas in matrice non fuiſſe (quemadmodum ea etiam, quæ ore rejiciuntur, in imo corpore non fuere) non eſt, quod hic pluribus comprobem: quum eadem ſit ratio. Nam quum omne ſemen ſuum ſimile procreet, quomodo ex ſemine in ea coitione fuſo, tales potuerunt generari materies? Sed abſurdiora ſunt hæc, quam ut fuſiorem requirant confutationem: ſequenti quoque Libro abunde id docebitur. Eas nvero, ſi in utero hæſiſſent, proculdubio hic non modo lætus, ſed inſigniter dilaceratus fuiſſet, quum eſſent materies duræ, aſperæ, inæquales, acutæ, & quidem copioſæ. Illa quoque inſpecta, modo virum non admiſiſſet, hymen certiſſime apparuiſſet inviolatus.

Deluſionis venereæ diaboli hiſtoriæ, & cauſa longioris tractationis hujus argumenti.

CAP. XXXI.

DELUSIONIS hujus & fallaciæ diabolicæ duo adhuc exempla adjiciam, ex illuſtri Philoſopho Franciſco Mirandula. Agnovi,

Agnovi, inquit, virum nomine Benedictum Betnam, ætatis annorum septuagintaquinque; eundemque sacerdotem ex his, quos presbyteros vocant, qui annis plus quam quadraginta cum dæmone familiari sub forma fœminæ illi associato concumbebat, in forum deducebat, alloquebatur, adeo ut astantes, qui nihil videbant, eum pro fatuo haberent. Vocabat autem illam Hermelinam, quasi mulier esset.

Hermelina dæmon, amasia sacerdotis.

§ 2. Alium quoque Pinnetum, ait, nomine novi, qui ad octoginta & amplius annos pervenerat, cum dæmone alio, qui muliebri forma ei videbatur, vocabatque eum Florinæ nomine, plus quadraginta annis venereas voluptates exercuisse. Sed is, dum hæc scriberem, vivebat: alter pœnas jam dederat, confessus arcana se in sacrificio non protulisse, consecratum vero munus mulierculis ad veneficia præbuisse, pueris sanguinem exuxisse, atque alia ejusmodi gravia scelera: tormentorum tamen vi, ne jocum fuisse credas.

Pinneti amasia, Florina dæmon.

De varietat. l. 15. 18.

§ 3. Atque hæc aliaque plura (illis recitatis ait Cardanus) si vellem adjicere, absurda, viroque tam gravi profecto indigna sunt, ac vana, & ab omni ratione aliena. Primumque ex ipsius exemplis illum confutare licet. Nam juvenculæ illæ vel vera videbantur corpora, cum non essent, quod non solum sensibus & naturali rationi repugnat, sed etiam Servatoris authoritati. Si enim non solum visus, sed etiam tactus hoc modo decipi potest, Christi dictum nihil concludit adversus Thomam. Sin autem corpus fictum illis videbatur: quod atrocius poterat esse tormentum, quam velut damnatum à Mezentio, cum mortuo concumbere? Horret animus, mens stupet, ubi talia cogitat.

§ 4. Sed vir alioqui non imprudens, & nimium quorundam Platonicorum figmentis addictus, monachorum mendacia, vulgi famam, mulierc ularum nænias fabellasque aureo asino dignas, sanctis philosophiæ sermonibus immiscuit. Eo igitur factum est, ut delectare potius Lectores atque allicere, quam serio tractare quicquam visus sit. Sed & beatus Augustinus à tam absurdis narrationibus si abstinuisset, licet forsan pauciores habiturus lectores, gravioris tamen viri opinionem assequutus fuisset apud eruditos. Si ea fuit seculi labes, ut plurimi, velut nunc de regno, sic grandioribus mendaciis decertarent: quæ ille vir sanctus pro veris accipiens, ac quasi æmulatione gentilium figmentorum, libris suis inseruit. Itaque illi tantum fidei habeo, quantum se oculis vidisse testatus est: in aliis, minime. Jam enim constat unicuique, majorem talium narratio-

rationum partem fabulosam esse. Sed unde tanta incrementa tam absurdis deliramentis, jam pene dictum est. Avaritia ipsorum, quibus inquisitio talium, jusque eas puniendi permissum est: vanitas ac stultitia delinquentium, novitatis desiderium, & ignorantia causarum eventuumque naturalium. Hæc Cardanus.

§ 5. Meo tamen judicio Benedictus sacerdos & Pinnetus à diabolo illusi fuerunt, qui mentem utriusque ita vitiarit, in illorum phantasiam illapsus, quam imagine charæ mulieris imbuit perpetua: qua illi valde delectati, facilius in errorem induci potuere. Nam & D. Augustinus scribit, quendam tacita animi intentione, cujusdam fœminæ imaginem expendisse, ut rem sibi cum ea vigilans habere videretur.

§ 6. Risu sane excipiendum, quod in hanc rem quidam, me præsente, coram potentissimo, eodemque prudentissimo Principe narrabat, famulum scilicet diluculo nuper rus concessisse, ut equos mature domum è campis reduceret: atque in agro quandam ejusdem pagi fœminam maleficii insimulatam invenisse, supino decubitu prostratam, cui incubuisset dæmon. Ad hæc, dæmonii formam rogante Principe, respondit alter: Canis nigri. Hic ludibria ejusmodi, præstigias & vulgi opinionem falsè irridens Princeps: Ignorabam diabolum cani nigro similem esse, ait: alio profecto mentis acumine, quam vulgares censere solent. Nec dubito, malierem illam tunc temporis etiamnum in lecto decubuisse, & idolum hoc rustico à Satana fuisse objectum ad finistræ de ea conceptæ opinionis confirmationem.

Causa ludibrii tractatus de ludibriosa diaboli concubitu.

§ 7. Uberior equidem fui studio, in fœdissimo ludibriosæ hujus commixtionis negotio, ut cum omnis illa fagarum turba secta vitiari confiteatur, & unaquæque suum certo indigitet nomine amasium, si huic congressui nihil inesse veritatis obtinuero, promptius universa illa phantasmatum dæmoniacorum machina collabatur, veritas elucescat clarius, diaboli regnum eat pessum altius, & unio in populo Christiano citius renascatur, inviolatiusque conservetur.

De mulieris dæmoniacæ partu Lamiæ imputato, historia admirabilis.

CAP. XXXII.

Ou argumenti communionem, historiam, certe ut raram, ita & admirandam de commentitio partu à dæmone adornato, hic sub-

subjungam, ut inde similia diaboli ludibria penitius innotescant, fidemque sortiatur ipsa veritas.

Antonius Sucquetus.

§ 2. Antonius Sucquetus, eques auratus, per totam Flandriam notissimus, & in aula Brabantica celebris Concilii ibi privati Consiliarius, præter tres filios legitimos superstites, unum reliquit nothum, qui Brugis duxerat uxorem. Hæc paulo post nuptiales faces, à malo genio cœpit vexari misere, ita ut, ubicunque locorum esset, etiam corona honestarum matronarum cincta, è cœtu eriperetur, perque cubicula aut cœnacula, ubi erat, protraheretur, ac sæpenumero conjiceretur modo in hunc angulum, modo in alterum, etiam reluctantibus, omnique vi illam retinere conantibus, qui huic aderant. Id tamen accidit sine magna admodum læsione corporis. Persuasum omnibus erat, hoc malefica arte fieri à pellice illi invidente maritum, cujus amore devincta tenebatur: erat enim juvenis, forma non ineleganti. Verum dum variis multisque modis ita à maligno agitatur spiritu, cœpit gestare uterum: at nihilo minus aut levius vexabatur. Tandem advenit tempus, quo illi partus angustiæ obreperent, & una tantum adesset: Qua ablegata, ut obstetricem acciret, & alias, quæ in hoc officii genere operam præstare possent, visa huic intrare pellex illa, de qua modo facta est mentio, quæ ei obstetricis officium præbuit. Verum parturiens præ angustia in mentis concidit deliquium. Ubi vero ad se rediit, liberatam se sensit ab onere. At puer nusquam apparebat, mirantibus id omnibus supra modum. Accidit autem postridie, ut, dum è somno puerpera expergisceretur, reperiret infantem juxta se in lecto, fasciis involutum: cui & ubera semel atque iterum præbuit. Atqui non ita multo post, rursus illa dormiente, à latere infans abripitur, nec postea inventus est. Ajebant nescio quas schedas cum magicis notis in ostii fera repertas. Hæc mihi retulit Sororius, vir profecto ut nobilitate, doctrina & pietate clarissimus, sic & fide dignissimus, qui Antonio affinitate junctus, ea à puerperæ marito illius fratre, ac conjuge fratris, aliisque, qui non raro adfuerant, audivit.

§ 3. Cæterum, ne in hoc actu tam artificiose instructo velut attonitus, κατὰ πρόσωπον agere videar, succincte, quid hic sentiam, adjicere volui. Quod matrona hæc à dæmonio obsessa, maleficium se à pellice insonte pati crederet, accrevit vexatio primum ex abstrusa Dei voluntate permissa, machinatusque fuit diabolus gravio-

ra

viora imprægnationis ludibria, uterum illius ſpiritu expandens, ut in falſa maleficii credulitate ipſam alioſque arctius poſtea, opinione fœtus à pellice obſtetricante ſurrepti devinciret, & quaſi ream pellicem carnifici offerret, impietatis, ſententiæ injuſtæ, ſanguiniſque innocentis ſitientiſſimus. Propterea eos tandem partus dolores movere cœpit eo tempore opportuno, quo una ſolum adeſſet fœmina: ut ea ablegata, liberius apertiuſque in forma pellicis, à cujus tanquam maleficæ conſpectu matrona hæc exhorruit, obſtetricis munia obire videretur. Poſt lypothymiam itaque, vel animi defectum à Satana (ut dolus non animadverteretur, ignorareturque non procreatum fuiſſe infantem) fraudulenter excitatum, à ſuo opere, quo antea ventrem inflavit, dæmon deſtitit, conciditque tumor. Quum vero puer natus eſſe, ſed à pellice ablatus crederetur, poſtridie in alto ſomno, vel infantis reportati faſciis involuti, & à matre lactati ſimulachrum ſuave exhibuit milleartifex ille: aut vigili nonnihilque ex aſſidua dæmonis illuſione ac agitatione adhuc ſtupenti, imaginarium ſive ſurreptum alicubi tantillo tempore puerum obtulit, qui & ejuſdem opera momento evanuit, vel veræ matri reſtitutus fuit. Fabula in eum finem à diabolo fuit inſtituta, ut incredulitatis impiæque opinionis fluctibus objiceret matronam, ejuſdemque ancipitis fidei conſortes: & ut de pellicis corio luderetur, & caute in ſententiam ſanguinariam, eamque iniquam induceretur magiſtratus. Tanta arte variam peſtilentemque novit contexere telam ſubdolus ille textor.

Lamias ſolum doctorem habere vitiatam phantaſiam, & ridiculas eſſe res quibus lædere creduntur.

CAP. XXXVI.

CÆTERUM, ut tandem hunc fabulæ actum finire occipiam, quemadmodum hæ Lamiæ nec longiori peregrinatione, labore aut ſtudio, corruptæ mentis doctrinam cum Magis ſceleratis conquirunt: ita nec ullos habent libros, quorum adminiculo in ſua profeſſione inſtituuntur promoventurve: nullas etiam præſcriptas conjurationum formulas, quas ſequuntur: nullum adhæc annulo incarceratum, aut cryſtalli ſoliditate obſeptum dæmonem, in ſuum miniſterium, velut plerique

Lamiarum doctor, corrupta phantasia.

Magi, circumferunt: corruptam variis imaginibus ab immundo spiritu ingestis, phantasiam solummodo doctorem venerantur & colunt: cui utplurimum propensius confisæ, misere decipiuntur, ac in perniciem ruunt. Nec quidem præter vulgarem morem quicquam peculiare ob indolis crassitiem & spirituum inhabilitatem valent: secus autem diabolus potest ob tenuitatem, subtilitatem, & longum rerum usum. Et, si sustinuero, nusquam dictarum nobis Lamiarum mentionem in universis fieri Bibliis sacris, non fortassis facile convincar. Neque etiam deluforum horum monstrorum sanationem restitutionemque prætermisisset Dei filius in terris, si eo tempore dira hæc sæviisset pestis.

Ridicula res, quibus sine contactu se ladere posse existimant vetula famina.

§ 2. Quod vero hæ maleficium, aut, si mavis, venefcium etiam sine contactu inferre posse credantur, cum aliquo ejus excremento, cui nocere debet maleficium, cujusmodi est urina, stercus, sanguis, capillorum & unguium præsegmina, atque hæc generaliter in cadit membris canis, similibus aliquo modo his, quorum in homine sunt partes aut excrementa, claudique osse mortui hominis, ac in illius nomine sepeliri, alia quidem in vestibulo, alia in viis crucis formam habentibus, alia in torrentibus: cum bona venia mei olim heri & præceptoris venerandi Agrippæ, hæc mere inania esse, adeoque ridicula, cum Cardano libere affero, atque Satanæ instinctu in usum vocari: quasi aliquid hic possent res prorsus inefficaces frivolæque.

Agrippa herus & præceptor Wieri. Lib. 1. de Subtil.

§ 3. Hoc autem fit, quo à se designatum id, quod apparet malum, à dæmone constructum, vel alias Dei occulta voluntate, aut naturæ vitio natum, credant non sanæ fœminæ: potissimum, quum eas nova imbui virtute, ex inepta vel blasphema aliqua admurmuratione, aut imprecatione maligna, falsa opinentur persuasione. Sic nuper Hammonæ judex quidam Hessus, narrabat se quæsiviisse è quadam celebri & famosa saga (quam tum in vinculis coërcebat, postea autem Vulcano consecratam) qua ratione quis Lamiarum maleficia evitare posset? Quisque respondit illa serio, detrita & vetustate multoque usu consumpta calciamenta custodiat: quasi vero eorum opera inferri vel etiam arceri maleficia valeant. Cui mens ita stupet, ut has non sentiat nugas?

Res viles aut pharmaca in loco semoto sepulta non posse nocere.

§ 4. Quod etiam res viles, aut noxia pharmaca alicubi recondita, ex intervallo transcensa aut præterita, noxam inducere vel ex disjunctissimo etiam spacio, ceu nervo emissa excussaque violenter ferri

Digitized by Google

ferri in eos, quos petunt, nonnulli arbitrentur, etiam insignes & docti viri, non mihi sit verisimile. Si enim congenita veneni virtute ejusmodi inferatur virulentia, eam quoscunque vel trascendentes, vel prætereuntes ferire necesse est, quum delectus sit expers materia venenosa. Secus autem experientia & res ipsa docet. Proinde si solummodo quibus male volunt illæ vetulæ, leduntur: non veneni halitu continget noxa, sed maleficii ratione. Id porro nihil eatenus posse, jam demonstravi. Si tamen nocumentum hinc subsequi videatur, certum est ab ipso Satana, ex Dei assensu, ob hominis lædendi incredulitatem, vel etiam, ut hic probetur cum Jobo, idipsum excitari. Ille est, qui excæcat, mutilatque. Interim deliræ huic anui, quæ materiam venenosam vel qualemcunque aliam sepeliit, id, ut dixi, quod ab ipso perpetratum est, vel alias contingit, ita in mentem firmiter suggerit, persuadetque dæmon, ut à se factum esse illa credat asseratque.

§ 5. Cæterum ea diaboli ludibria ut plurimum vim suam sortiri, ut dixi, ob impiam hominum credulitatem, qua in ejusmodi potentiam dæmonis consentiunt, certum est. Enimvero, si serpens sub ostii limine repositus fœcunditatem amoliri potuit, ut in Maleficarum malleo legitur: cur in illis regionibus, ubi serpentum numerus domos pervagatur, non omnes sterilescunt fœminæ? Si quoque olla in fundo putei arcis recondita, ad congressum reddere potuit impotentem quendam Comitem, ut ibidem narratur: cur non omnes, ex communi puteo aquam usurpantes, elanguere? At organa generationi destinata præpedit dæmon (id quod varie ratione naturali potest) donec ollam ex institutione mulieris dæmoniacæ concremasset male credulus Comes, tumque destitit ille dæmon libenter, quo in falsam de vetula opinionem Comitem reliquosque pertraheret.

Ephes. 2.

Prima 2. parris. q. 1. ca. 1. 6. 9. 10. 11. 12. 13. 14 15. ubi varia in hanc rem leguntur exempla. multatem superstitiosa crimina per totum sparsa librum.

Diaboli delusiones quomodo investiganda.

§ 6. Sic quoque in felium (si vera sit historia) specie in operarium insilire potuit dæmon, atque eodem tempore in operarii forma verberare matronas, ut insontes tanquam maleficii reæ, hinc tandem cum judicum periculo & animarum pernicie, ad supplicium raperentur. Nec scopa aquæ intincta à muliere, & in aëre sparsa, pluviam accit: sed dæmon, ut supra dixi, ex præcognita aëris constitutione colludens, ut illam his ludibriis dementatam, in officio arctius detineat. Eadem ratione sunt reliquæ ejus artes, dolosæque actiones, & instituta in Malleo atque alibi sparsim enarrata, exactius discutienda.

Pluviam non potest excitare Lamia.

Digitized by Google

Quæ connata sunt, non debent ad potestatem Lamiarum referri.

CAPUT. XXXIV.

Quæ occulte quibusdam connata sunt, non debent ad potestatem Lamiarum delectu habitam referri.

SI quædam forte in Africa sunt voce & lingua effascinantium familiæ (ut tradunt Isigonus, Memphodorus & Solinus) quæ si impensius pulchras casu laudaverint arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu cultuque opimos, emoriantur repente: iis ingenitam hanc esse proprietatem oportet, cujus causam postea addit Plinius. Hinc apud Italos, Hetruscos potissimum, multis seculis inolitum, adhuc perdurat hodie proverbium, ut, si quando hominem impensius laudantem aliquem audiant, statim objiciant, Di gratia non gli diate mal d'occhio: hoc est, precor, ne oculi malum ei concilies, vel ne visu lædas. Inde & apud nos inolevit consuetudo (quod Aristoteles probl. xx. 34. testatur) ut aliquid laudaturi præfemur, ne verba nostra nobis obsint, ut Deus id conservet.

§ 2. Si item ejusdem generis forte existunt in Triballis & Illyriis, ut Isigonus adjicit, Macedoniæ vicinis, interimantque, quos diutius intueantur, iratis potissimum oculis, in quibus singulis pupillas (authore etiam Cicerone) habeant binas, & hoc malum sentiant puberes: aut, si quoque inveniantur fortassis ejusdem sortis fœminæ in Scythia, quæ vocantur Bythiæ, teste Apollonide: vel in Ponto genus Thibiorum, sicut & multi alii ejusdem naturæ, authore Philarcho, qui eorum notas etiam prodit, in oculo scilicet altero geminam pupillam, in altero equi effigiem: nec eosdem posse mergi, ne veste quidem degravatos: sive quoque haud dissimile iis genus Pharmacum in Æthiopia comperiatur, ut refert Damon, quorum sudor tabem contactis corporibus afferat. Horum causam privatim reddit Plinius, naturam in quorundam toro corpore, in aliorum oculis venena genuisse, ne quid usquam mali existeret, quod in homine non esset.

Gellius IX. 4.

VII. 2.

§ 3. Atqui hæc rara, & quasi miraculo privatis quibusdam irrogata ingenitaque (quemadmodum & quibusdam contigit animalibus) nullum hic habent locum? Quippe non pro delectu & arbitrio ex fœderis cum dæmone initi virtute acquisita, quæ hic agitatur quæstio. Idem de Psyllis Africæ populis Nasamonibus contermini, & Marsis Italiæ populis (quos à Circes filio Marso ortos ferunt) è

Gellius XVI. 11.

Digitized by Google

runt) è vulgi opinione, gratia ſancti Pauli celebribus, dictum volo. Silius lib. 8.

——*ac Marſica pubes,*
Et cellare manu, & chelydrù cantare ſoporem,
Vipereumque herbis hebetare & carmine dentem, &c.

§ 4. Huc accenſeantur effaſcinatrices gentes Paletheoborum, Pontum incolentes, quas Plutarchus & Pilarchus narrant, non puſionibus modo, quorum habitus ſit imbecillis, ſed adultis etiam, qui ſolido concretiorique conſtant corpore, peſtilentes eſſe, & intuitu ſoloque halitu in tabem reſolvere, morboſque perimentes accire, non ſolum his, qui continuo adſunt, verum & hoſpitibus, & qui ab earum commercio alieniſſimi ſunt. Adjiciantur & Telchines Rhodi populi, qui omnia aſpectu ſuo in pejus commutaſſe leguntur. Peregrina hic quoque erit, naturalis rubentium & lipporum oculorum contagio. Nec enim ullum reperiri in humani corporis fabrica organum, quod tanta ſpirituum copia ſcateat, & ex quo eorum fulgor, unde ſpectantis oculus contagione inficitur, uſque adeo emicet, ut de oculi pupilla, notum eſt. Quin Auguſtus Cæſar tam lucidos traditur habuiſſe oculos, ut in quos paulo attentius eos defixiſſet, hos velut ad ſolis fulgorem oculis connnivere cogeret. Author quoque Suetonius eſt, Tiberium Cæſarem expergefactum, etiam in tenebris, ut felem, vidiſſe. Scribit adhæc Gellius, in ultima terra, cui Albaniæ nomen eſt, incolas in pueritia caneſcere, & noctu acutius quam interdiu cernere, fulgore ſcilicet teneram viſus aciem obtundente.

De faſcino per oculos. Plutarchus Symp. 5. Gell. lib. 9. cap. 4.

lib. 4.

§ 5. Nec eſt, quod hic confugiatur ad Plutarchi ἀναθύμιασις, id eſt, vaporum defluxus, eorumque potentiam, qua ignis inſtar proxima quæque depaſcant, diſpergantque. Nec ingenita naphtæ vis, vaporem & ſcintillas alliciendi: aut nativa proprietas occulta Charadrii aviculæ, galguli Latinis dicti, regio morbo laborantibus primum conſpectæ, croceos bilis vapores attrahendi, huc adducenda. Connata enim ea ſunt. At, de quibus hic rei verſatur cardo, ea delectu & voluntate habere creduntur. Interim putido ſuo quandoque halitu vetulas tenellam inficere ætatem inter contrectandum, non inficior. Quod tamen & quilibet alius haud difficulter fecerit, cui ex faucibus tanto fœtore exhalat putrilaginis virus, tenueſque ſubit & inficit ſpiritus.

Charadrii virtus. Heliodorus in hiſtor. Æthiop. lib. 3. Plutarch. Sympoſ. 5. 12. cap. 7. Suidas in διάθεσις παρ-δόξου. Ælian. lib. 17. cap. 13. Galgulus.

Qui

Qui proprie dicendi venefici, & memorabilia veneficiorum exempla.

CAPUT. XXXV.

ATQUE jam ad Veneficos, vel, si liceret, Venenificos progrediamur, quos Græci φαρμάκους, φαρμακομιγὲς, φαρμακεῖς, item φαρμακίδας, & φαρμακευτείας fœminas, perniciosissimæ artis (quam Magiam veneficam, si voles, appellare licitum est) conscias, dicunt. Hos pharmacis vel venenis, ex quacunque materie, sive ex metallorum, sive ex stirpium, sive ex animantium vel excrementorum genere, vel ex corporibus mixtis, propinatis, illicitis, aut alicubi reconditis ut balitu feriant, periculosos ciere morbos cum atrocissimis symptomatibus constat. Unde scilicet alii in corporis extenuationem virium que imbecillitatem inducuntur, quibusdam junctarum compages dissolvuntur, cæteri varie cruciatibus excarnificantur. Nonnullos vero diuturna torqueri ægritudine: plerisque præcipitanter, quasi vitæ filo mox rupto, interdum & cum intolerabilibus doloribus vitam, præscindi videas. Quandoque tamen veneficorum nomine & alios maleficos comprehendi vulgo, non ignoro.

Livius lib. 4.

Veneficia horrenda.

§ 2. Horrenda sunt, quæ de Veneficis scribit Antonius Sabellicus in hæc verba. Infamis inde annus sequutus, M. Claudio Marcello & T. Valerio Flacco (sive Potito, ut alii scripserunt) Consulibus, quum multi ex primoribus patrum simili morbo & eventu mortui essent: ancilla quædam ad Q. Fabium Maximum Ædilem Curulem venit, causamque ejus cladis proditurum se professa est, si fides sibi daretur, quod id indicium apud dominos haud futurum esset sibi noxæ. Fabius re ad Consules delata, à Consulibus ad Senatum, fide, consensu ordinis, indici data, patefactum est muliebri fraude eam cladem accidere: multas esse, quæ in virorum perniciem coquerent venena: ac, si secum eant, fore ut multæ veneficio occupatæ deprehenderentur. Missi, qui ancillam sequerentur. Hi quasdam medicamenta coquentes, apud alias recondita inveniunt. Quibus in forum delatis, vigintique numero matronis, apud quas id pharmaci genus fuerat deprehensum, publice accersitis, & in his Cornelia & Servilia patriciæ gentis. Quæ, quum salubria esse contenderent, à confutante indice bibere jussæ, spacio ad colloquendum sumpto, inter se loquutæ, id haurire statuunt:

Digitized by Google

ſtatuunt: medicamento in conſpectu populi epoto, ad unam interiêre. Inde ad centum ſeptuaginta ejuſdem ſceleris convictæ, capitali ſunt ſupplicio affectæ. Atrocitas rei, quia ad eam diem in nullam de veneficio unquam fuerat inquiſitum, prodigii eſt loco habita: velut alienatis furore mentibus, id flagitium perpetrari contigiſſet. *Val. Max. 1 1. 26.* *In nullam antea de veneficio inquiſitum.*

§ 3. Venefica fuit Creſcentii illius ſeditioſi Romani, eoque nomine ab Ottone tertio vili jumento facie inverſa impoſiti, & per urbem circumvecti, tandemque ad portam ſuſpenſi uxor. Quam quum ſapientia & virtute præſtantiſſimus alioqui Imperator deperiiſſet, illa, quod Ottone reditum in Germaniam apparante, ſe conjugii ſpe videret excidiſſe, chirothecis veneno infectis, eum necavit, anno milleſimo primo, 5. Calend. Februarii.

§ 4. Veneno item lento ſublatus eſt Joannes Cimiſces Orientis Imperator à Baſilio quodam eunucho, cui ſe potentiam derogaturum fuerat interminatus. Veneno adhæc ab uxore Zoe procaciſſimæ & intemperantiſſimæ libidinis fœmina, quum Paphlagonem quendam Michaelem deperiret, extinctus Romanus Argyrus Imperator Orientis, qui priorem antea reliquerat conjugem.

§ 5. Veneficium quoque fuit, quod Caſali, in urbe Salaſſiæ regionis Italiæ contigit circiter annum Domini milleſimum quingenteſimum trigeſimum ſextum. Conjuraverunt viri ac fœminæ, quadraginta fere numero, inter quos & carnifex erat: ut, quum peſtis antea ſæviiſſet, & jam cœpiſſet miteſcere, unguentum conficerent, quo illitis portarum vectibus, inficerentur, qui vectes tractarent: Appararant & pulverem, quem veſtibus clam inſpergentes, noxam inferebant. Latuit aliquandiu dolus, ſublatique multi à conjunctis ſanguine vel affinitate: data etiam veneficis, ut ferebatur, pecunia hæreditatis ergo. Sed quum cujuſdam Neci nomine fratrem atque unicum filium enecaſſent, vixque alii, quam domini ipſi domuum, aut filii perirent: ſimulque animadvertiſſent Androgynam ſe in domos inſinuare, atque eos maxime interire, quorum ædes ingrederetur: deprehenſa conjuratione, omnes exquiſitiſſimis tormentis interempti ſunt. Faſſi etiam, quod in celebri cujuſdam Divi pompa ſubſelliis perunctis, univerſos trucidare cives decreviſſent: parataſque in hunc uſum fuiſſe ſupra viginti ollas.

§ 6. Idé poſtea Genevæ tentarunt nonnulli, qui & pœnas dederunt. Alios etiã Mediolani vectes inunxiſſe conſtat: ſed quęſtionibus

Digitized by Google

ſubjecti, quum nihil confiterentur, nec quiſquam obiiſſet, dimiſſi ſunt. Baſſianus Landus ſcribit, Patavii monachum quendam cum aliis pleriſque identidem conſpiraſſe, qui peſtis tempore infecta linteamina in domos occulte conjiciebant, ut in multos derivaretur contagio: ſumptum quoque ab his eſt ſupplicium.

§ 7. In nobili familia de Petrinis Bononiæ, duo erant fratres, quorum alter maritus cum numeroſa prole in eiſdem ædibus commorabatur matri viduæ: alter vero junior, ſpe conſequendæ hæreditatis univerſæ, totam familiam è medio tollere ſtatuit, conjecto in vini dolium arſenico. Ex cujus uſu cum gravibus torquerentur ſymptomatibus, convocabantur medici celeberrimi, Matthæus Curtius, Joannes Maria Bettus, & Hiſpanus Philippaldus. Qui in veneni ſuſpicionem mox venerunt, quod iiſdem cruciatibus vicinos quoque exagitari, qui forte domum ingreſſi, vinum illud hauſerant, intellexiſſent. Eorum itaque conſilio vas infringitur, vinoque effuſo invenitur arſenicum. Hinc curationem aggreſſi medici, omnes reſtituerunt, excepta matre vetula debili, & puero infirmo. Fuga ſibi conſuluit veneficus, atque ita veneficii author innotuit. Facinus hoc contigit anno melleſimo quingenteſimo triceſimo octavo, in Auguſto.

§ 8. Socrui adhæc gener quidam veneficus cantharides, extractæ caſſiæ mixtas, obtulit bononiæ. Quam veſicæ cruciamentis tam atrociter afflictam, ut etiam ſanguinem largum ex veſica excreverit, felici ſucceſſu curavit D. Helidæus Paduanus Forolivienſis, clariſſimus & in artis operibus exercitariſſimus medicus: quemadmodum recenſuit D. JOANNES ECHTIUS, medicus Colonienſis ocnariſſimus, illius olim diſcipulus, qui tunc temporis ipſum ſectabatur, & ſuperiori quoque curationi interfuit.

Helidæus Paduanus Forolivienſis medicus.

§ 9. Huic quoque narrarat D. Gisbertus Horſtius, medicus experientiſſimus, Romæ quendam hydropicum diu decubuiſſe, cujus uxor tandem ſumptuum pertæſa, veneno illum tollere decreverat. Quare bufonis in olla uſti pulverem ægroto propinat, unde ille copioſum reddit lotium. Hinc denuo eundem pulverem exhibet, ut citius illi ærumnoſam ſumptuoſamque vitam cum præcipite commutaret morte. Qui multo uberiore exonerata per veſicam ſaburra aquea, convaluit præter conjugis expectationem. Nam bufo etiam diſciſſus, & renibus impoſitus, hydropicorum aquas per meatum urinarium expellit. Eandem ipſe Gisbertus alias ſenſit ca-

Bufo ſciſſus renibus impoſitus.

Digitized by Google

sit calamitatem ab iis, à quibus minime decuit.

§ 10. Extat Ausonii super hac re quamlepidum epigramma:

Toxica zelotypo dedit uxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum:
Miscuit argenti letalia pondera vivi,
Cogeret ut celerem vis geminata necem.
Dividat hæc si quis, faciunt discreta venenum,
Antidotum sumet, qui sociata bibet.
Ergo inter sese dum noxia pocula certant,
Cessit letalis noxa salutiferæ.
Protinus & vacuos alvi petiere recessus,
Lubrica dejectis qua via nota cibis.
Quam pia cura deûm, prodest erudelior uxor,
Et quum fata volunt, bina venena juvant.

§ 11. Quam sane hic locum quoque suum mereatur illud Nasonis 1. Metamorph.

—— *Non hospes ab hospite tutus,*
Non socer à genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti;
Lucida terribiles miscent aconita noverca;
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

§ 12. Venefica item erat Joanna puella, quæ anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto, in Novembri, nobili & piæ matronæ Annæ à Virmont, dominæ in Well, optime de ea meritæ, bis clandestine arsenicum propinavit. Ego ad morbi, ex prioris veneni assumptione, curationem accersitus, post alia feliciter administrata, jus caponis simplex ab ægrota sorberi volui. Cui denuo, ut è medio (vellem nollem) tolleretur domina, arsenicum largius seorsum infuderat Joanna, quæ illi à cubiculis erat. Eo autem non satis juri immixto, gustu & visu maxime, ob ejus copiam, ab ægrota & me deprehensum est venenum. Necdum enim in animos antea irrepserat oblati arsenici suspicio, sed venenatum aliquid pisis ab ea comestis adhæsisse opinabamur. Inde, num destinatum gliribus perimendis pulverem alicubi occlusisset ægrota, sciscitabar: qui cum altero collatus, certiores nos redderet. Nec defuit successus. Hoc etenim modo innotuit venenum dominæ denuo exhibitum: sed prius à me & puero, veneficii adornati tum adhuc ignaris, gustatum in jusculo. Concitato autem utrinque mox vomitu, &

Venenum propinatum Annæ à Virmont. dominæ in Wells.

iis, quæ veneni vim infringerent oblatis, additoque antidoto, nullæ veneni manserunt reliquiæ. Veneficium confessa puella, morti adjudicabatur: aliorum tamen intercessione ob ætatem juvenilem, qua vix decimum quintum attigerat annum, vitæ beneficio rursus donata, carceri perpetuo mancipabatur. Unde, post menses paucos effractis cancellis, eam liberarunt milites. Ut quilibet hoc doctus exemplo, provide magis suis consuleret rebus, flagitium hoc quam brevissime commemorare libuit.

§ 13. Vidi & vetulam, quæ ob zelotypiam arsenicum marito insonti cum olusculo propinarat, unde hic cum acerbissimis interiit cruciamentis: illa autem undis publico immergebatur supplicio.

§ 14. Nuper improbam uxorem marito aliquot vicibus argentum vivum dedisse devorandum, eumque id sine ullo nocumento per alvum egessisse, narrat Georgius Agricola: mulierem vero in maleficio manifesto deprehensam, pœnas legibus dedisse.

Lib. 1 de Natura fossil.

§ 15. Exactis item his annis, quum mulier venefica Tremoniæ aliàs exhibuisset marito argentum vivum, ut eum perderet, nec ex voto negotium successisset: tandem die quodam festo, cum campanis daretur solennitur signum absoluti Missæ sacrificii, illa præcurrit ad ædes Dorpiorum, mercatorum ibi celebrium, ubi ab emente majorem solito argenti vivi quantitatem, quæsivit mercatoris famulus, in quem finem id compararet? respondet, se in medicamento quodam ad enecandos rattos & mures eo uti. Cum primum domum venit, omne illud argentum infudit olusculo concisо coctoque, quod marito apponebat: is animadvertens nondum dissolutum nec satis permixtum Mercurium, assumpto olere in forum excurrit ad Consules, qui tum (ut apud eos moris est) post celebratam Missam ante curiam moras trahebant, forte, ut fit, de republica conferentes: veneficii accusat uxorem, ostendens pharmacum edulio mixtum. Quo autem mortis genere comprehensa illa perierit, non satis novi.

Memoranda historia de Venefico famulo carnificis, ejusdemq; maleſica conjuge, quæ trium virorum capita palam ferire voluit.

CAP. XXXVI.

Femina trium virorum voluit detruncare capita.

Hoc catalogo dignabor mulierem famosam Mechteldim nomine, malitia non inferiorem quacunque venefica, ob raritatem inauditam facinoris, in Septembri anni sexagesimi secundi supra millesimum quingentesimum, recenter instituti ad hunc modum in oppi-

Digitized by Google

in oppido circa Moſam ad Brabantiæ limites ſito, Gravia nuncupato, loco mihi natalitio. Ut ex quinq; captivis tres eodem die ſupplicio ob ſua flagitia efficerentur, accitur ex proxima civitate Geldrorum Neomagio carnifex, qui ſperans eos ex magiſtratus decreto ſuſpendendos, ſubſequitur: mutata autem ſententia, ſimulatque capita eſſe ferienda intelligeret, de imbecillitate ſua apud ſatrapam Steinhuſium conqueſtus eſt, ante annum contracta ex veneno ipſi clam propinato à ſuo famulo, ut in heri ſui miniſterium poſſet ſurrogari. quæ ſolet eſſe in dignitatibus & præclaris officiis invidia. Ne vero diutius procraſtinaretur ſupplicium, ſe ſtatim miſſurum ad conjugem pollicetur, quæ ſuum collegam Arnhemia vocaret, in ſententiæ latæ exequutionem, cum eo enim ſe contraxiſſe de opera mutua, & communi lucro, aſſeverabat: quemadmodum plerunque fit, ut inter fideles artifices æquale redeat ex pacto emolumentum. Conſenſit præfectus, mittiturque Neomagium ad tortoris uxorem, ut veſtigio accerſeretur Arnhemia publicus ejuſdem officii adminiſter. Illa lucri cupida, aliud ſtatuit animo, mariti ſcilicet defectum ſuis ſupplere viribus. Quare gladium ejuſmodi poſtremo actui tragico deſtinatum, pro marito à conſule impetrat, cultrorumque fabro dextrorſum exacuendum mox defert: ipſa etenim ſiniſtra erat. Inde hora veſpertina ſibi capillitium clam ſecari jubet, & ſummo mane veſtes viri induta, præter thoracem ſtudio relictum, ut in laxione induſio minus obſervarentur mammæ: deinde impoſito capiti pileo plumis ornato, latoque illo gladio accincta, incunctanter Graviam properat. Quam ſatrapa videns imberbem, Arnhemienſemque ratus eſſe lictorem, rogabat, num in ea juvenili ætate trium ſimul truncare capita auderet? Hoc ſibi committi debere, nec jam primum in illud ſe proditurum theatrum, quum eandem ſæpius experta eſſet aleam, reſpondit, arreptis ſimul reſtibus quibus captivos vinciret. Ita iis tandem productis, ut mox gladio feriendas ſubmitterent cervices, ſeorſum à conjuge & fratre Steinhuſius præfectus admonetur, lictorem videri fœminam. Hic cum univerſo comitatu ad ſtuporem uſque conſternatus, re mox cognita ex carnificis famulo, quem exacto juramento ad veritatis confeſſionem adegerat, reos cuſtodiæ reddi jubet: &, niſi clam hoc fœminei ſexus monſtrum opera ſatrapæ ſe ſubduxiſſet, ne vel ab hominum turba in aquas proximas

Venenum carnifici à famulo propinatum.

detruderetur, vel alioqui ab aliis oppidi malitiosis fœminis trucidaretur colis, verendum erat. Reversa autem Neomagium, risu apud multos celebratur, velut tanto facinore nobilitata: maritoque mortuo, eam duxit uxorem carnifex Arnhemiensis, defuncti apud Neomagos successor. Sic ut plurimum, ob functionum communem usum inter collegas matrimonia contrahi celebrariq; solent, ne in alienas, familias transferãtur nobilia ejusmodi officia, nec degeneret soboles.

De philtrõ, Hippomanes, & reliquis amatoriis quibusdam.

CAP. XXXVII.

HUC quoque pertinet amatorium poculum aut pharmacum, Græcis φίλτρον nuncupatum, sensus vitians, iisque varias species & amores concitans furiosos. Ejus meminit Juvenalis: *Philtrum.*

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.

Satyr. 6.

Eodẽ referantur & Lælii versus in Apologia 1. ab Apulejo adducti:

Philtra omnia undique erunnt, *Radicalæ, herbæ, furculi,*
Antiphates illud quæritur, *Aureæ ilices, bichorditæ,*
Throchisculi, ungues, teniæ, *Minutientium dulcedines.*

§ 2. In hoc item veneficii genere locum habet Hippomanes, caruncula haud parum famosa, caricæ magnitudine, specie orbiculata, latiuscula, colore nigro, quæ in fronte nascentis pulli equini appareret, quam edito statim partu mater lambendo abstergendoque devorat: &, si præripiatur, animum à fœtu penitus aversum habet, nec eum ad ubera admittit. Ob hoc maximam esse vim ejus ad amorem concitandum ferunt, quando in pulverem versa, cum amantis sanguine propinatur in poculis. Hinc equis innasci amoris veneficium, ait Plinius. Ejus mentionem fecere Aristoteles, Solinus, Columella, & cæteri. Item Virgilius: *Hippomanes.*

Aristot. de Natur. an. VI. 18. 22. & VIII. 42. Columella VI. 27. Aeneid. IV.

——*Crines effusa sacerdos,*
Ter centum tonat ore deos, Herebumque, Chaosque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ:
Sparserat & latices simulatos fontis Averni,
Falcibus & messe ad Lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.
Quæritur & nascentis equi de fronte revulsus,
Et matri præreptus amor.

§ 3. Dicunt & eodem nomine virus illud lentum, quod ex equarum,

Digitized by Google

rum, libidinis œstro stimulatarum, pudendis defluit. Id à Virgilio in-
describitur:

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt 3. Georg.
Pastores, lentum distillat ab ingnine virum:
Hippomanes, quod sæpe malæ legêre novercæ,
Miscentes herbas, & non innoxia verba.

Et apud Tibullum:

Et quod, ubi indomitis gregibus venus afflat amores, Eleg 11.4.
Hippomanes cupidæ stillat ab ingnine equæ.

Propertius lib. 4. in lenam quandam:

Consuluit striges nostro de sanguine, & in me
Hippomanes fœtæ semina legit equæ.

Et Ovidius Eleg. 1. 8. adversus aliam lenam:

Seu bene quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.

Novit Juvenalis quoque:

Hippomanes, carmenque loquor, coctumque venenum
Privigno datum.

§ 4. Nomen veneno inditum ἱππομανες, quod effreni equinæ cupidini similes hominibus amoris accendat faces. Hinc, Pausania & Æliano authoribus, tantam in eo novit vim Olympię Phormis Arcas, quod illo æri mixto & effuso, equam posuerit, abscissa cauda: huic Hippomanes inclusserat, fabrica non tam accurata, ut ea falsitate tantopere ad hujus conspectum furiis excitari oportuerit equos: quos tamen ità alliciebat, tantaque agitabat insania, ut disruptis frenis in ipsam violentius, quam in vivam, insilirent equam. Neque quod ungulæ inhærentes æreæ statuæ lubrico eliderentur lapsu, idcirco cessabat appetitio, imo ardentius multo in his ante ore adhinniebant: neque prius ab æneo potuere depelli simulachro, quam flagris & equitonum violentia abstraherentur. Est & Hippomanes, ut docet Theocritus, σανδαλωτον, id est, planta sive herba, qua gustata equi in furias aguntur: unde & nomen.

§ 5. Inter amatoria adhæc venena connumerantur, in extrema lupi cauda pilus, ejusque virga, remora piscículus, felis cerebrum, & lacertæ, stellio cui stincus nomen. Item os de rana viridi, in formicarum acervo exesa. Sinistri etenim ossis contactu amorem, dextri vero dissidium excitari tradunt. Vel, ut alii referunt, à formicis obesa ranæ ossa conjice in aquam, quorum aliqua aquæ innatant, *Amatoria venena. Plinius. VIII. 22.*

Digitized by Google

natant, quædam subsident: hæc ligata in albo sindone, & suspensa, amorem conciliant, illis contacto homini odium paritur. Aliud experimentum simile ex hirundinum pullis. Accipiuntur ii unius fœturæ aut nidi, qui in olla conditi, in terra sepeliuntur, ut suffocati fame pereant. Post ex effossis, qui hiante rostro mortui inveniuntur, amori: qui occluso, concitando serviunt odio. Utero hyænæ siniſtro lacerto quoque religato, si quis mulierem inspiciat, usui hic esse etiam perhibetur. Componuntur ea quoque interdum ex excrementis, aut animalibus è putredine genitis, aut ex connata nobis materie, quæ tamen, ut illicita merito mentem potius turbant, mutantque, quam ad amandum cogant. Sic menstrui mulierum, præsertim biliosarum & rixosarum, potus, adeo bibentes effascinare inficereque, ut lunaticos & amentes efficiat, creditur. Habentur & alia philtra, à mortuorum vestibus, candelis, acubus, & iis universim, quæ funerum gratia parantur, sumpta.

§ 6. Quæ eo libentius, quod nugarum plus, quam veritatis habeant, nomino. Quemadmodum nativa illa venena, nimisque efficacia silentio hic sepelire malui, doctioribus medicis ex sexto Dioscoridis de materia medica, & reliquis item Græcorum & Arabum, tum etiam quorundam recentiorum libris, atque usu quotidiano nimis cognita

Quod amatoria Pocula, Hippomanes, & quæcunque id genus alia, citius furorem inducant, quam amorem concilient.

CAPUT. XXXVIII.

PORRO philtra, Hippomanes, & quæcunque id genus alia, in amore vere conciliando parum aut nihil valere, sed furorem citius concitare, multorum non ignobilium virorum est sententia. Ovidius in lib. de Medicamine faciei:

Sic potius nos tanget amor, quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manu.
Nec vos graminibus, nec misto credite succo,
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marsis sibilantur cantibus angues,
Nec redit in fontes unda supina suos.

Item in 1 1. de Arte amandi:

Fallitur, Æmonias si quis decurrit ad artes,

Datque,

Digitized by Google

Datque, quod à teneri fronte revellit equi.
Non facient, ut vivat amor Medeides herbæ,
Miſtaque cum magicis merſa venena ſonis.

Id poſtea exemplis Medeæ & Circes comprobat:

Phaſias Æſonidem, Circe tenuiſſet Vlyſſem,
Si modo ſervari carmine poſſet amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

§ 2. Hinc Euſebius Cæſarienſis ſcribit, Lucretium poëtam amatorio poculo in tantum furorem verſum, ut ſe tandem propria manu interemerit. Sunt qui arbitrantur, uxorem illius hujuſmodi obtuliſſe poculum, & eam Lucillam vocatam, ex Hieronymi teſtimonio in Rufinum, cujus hæc ſunt verba: Livia virum ſuum interfecit, quem nimis odit: Lucilla ſuum quem nimis amavit. Illa ſponte miſcuit aconitum: Lucilla decepta, furorem propinavit pro amoris poculo. De illo quoque extat illud Politiani in Nutrice:

Lucretius amatorio poculo interemptus.

Livia & Lucilla venefica.

Hic, qui philtra bibit, nimioque inſanus amore,
Mox ferro occubuit, ſic mentem amiſerat omnem.

§ 3. Quid Stephano equiti Neapolitano acciderit, eſt profecto admirabile. Hic, quum poculo amatorio inſaniſſet, teneretque oppida & nonnulla regia officia ab Alphonſo Arragonum Rege tradita, fuerunt, qui ab Alphonſo illa bona poſtularent, abſurdum eſſe dicentes, à demente hujuſmodi bona poſſideri. Quibus Rex reſpondit: Sibi inhumaniſſimum videri, iis ſe etiam ſubſtantiam auferre, quibus ſors mentem & cerebrum abſtuliſſet. Innuere autem videtur, calamitatem non eſſe calamitati adjungendam.

Tanormit li 4. de geſt. Alphonſi.

§ 4. Tradiderunt item literatum monumentis Cornelius Nepos & Plutarchus, Lucium Lucullum Imperatorem amatorio quoque poculo à Calliſthene propinato, primum mente læſum fuiſſe, deinde interemptum. Meminit & Plinius xxv. 3. circa finem. Narrat quoque Joſephus & Suetonius, C. Caligulam à Cæſonia uxore potionatum, amatorio quidem medicamento, ſed quod in furorem verterit. Quod commemorans Satyricus poëta, id poculum ex Hippomanes apparatum fuiſſe ait.

Calliſthenes venefic. L. Lucullus Imperator amatorio poculo interemptus. Antiq. Jud. XI.

C. Caligula poſionatus ab uxore.

——Si non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit.——

Cæſonia venefica.

§ 5. Sed de hippomanes quod creditur, asserit quoque Aristoteles de Natur. animal. VIII. 24. figmenta esse mulierc ularum & professorum carminis incantatorii. Scribit adhæc 2. Magn. moral. Mulierem quandam viro cuipiam poculum porrexisse amatorium, ex quo is subito decidit mortuus. Mortem etiam sæpe accelerare ejusmodi philtra, tradit Hippol. Marsilius in d. l. ejusdem. §. adjectio. D. de sica. ubi est & tex. loquens de amatorio veneno, sicuti & de amatorio poculo, in l. si quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pœnis. Extinctus & philtro Fridericus Austriacus Imperator anno triceſimo supra milleſimum trecenteſimum, decimatertia Januarii.

§ 6. Et quanquam Constantinus Imperatorum Christianorum primus, arte magica conciliari amorem sensisse videatur, in l. ab eo edita, C. de malefi. l. eorum. in illis verbis, Aut pudicos amicos magicis artibus ad libidinem deflexisse deteguntur: & Accursius in authent. quo. opor. epi. & clari. §. hoc autem, in verb. propter quædam. & Albericus in rubr. de hæret. colum. 3. tamen D. Epiphanius Palæstinus Eleutheropolites lib. 1. adversus hæreses, tomo 2. in 30. sect. tradit, vanissimas esse ejusmodi amatorias incantationes, quibus scilicet fœminarum castitas impetitur, ubi nomen Christi & signaculum crucis contra opponitur: quod non contemnenda historia confirmat.

Amatoriæ incantationes vanissimæ.

§ 7. Quin & illa Siciliæ constitutio, cujus initium est, Pocula amatoria, frivolum reputat & fabulosum posse hujusmodi pocula amorem extorquere. Historiam de virgine Deo dicata, atque magica arte à juvene ad amorem sollicitata, à D. Hieronymo conscriptam in vita D. Hilarionis, lege libro 5. capite 13. Ubi paucis meam videbis adjectam sententiam. Hinc manifestum est, quas Irenæus scribit mulieres ex Marci hæresi reversas ad Ecclesiam, fuisse confessas, se à Marco ita circumventas, ut in eum vehementer exarserint, non potu amatorio attractas fuisse: sed ejus doctrina, præstigiis & illusionibus potius, aut forte ipsius forma, ut fieri solet illectas.

In Mal. malefic. part. 1. quæst. 7.

§ 8. Novimus, inquit Henricus Institoris & Jacobus Sprenger Theologiæ Doctores, vetulam tres ordine Abbates, ut publica omnium fratrum in eo monasterio etiam in hodiernũ diem est opinio, non solum philtris incantasse: sed & interemisse, & quartum jam simili modo dementasse. Nec eam pudet fateri palam, se feciſſe & fasere,

Tres ordine Abbates amatorio poculo interempti.

Digitized by Google

facere, eosque à suo amore desistere nequivisse, quod tantum de ipsius stercoribus comedissent: simulque quantitatem extenso brachio commonstrat. Fatemur autem, quia nobis non erat in eam inquirendi ulciscendique facta potestas, illam adhuc superstitem esse. Hæc illi.

§ 9. Stercora vero fuisse spurcitiem veneream, quam, velut cœno immersi, toties erant experti in exercitata lascivienteque vetula meretricula monachi, ut ab ejus illecebris inescati, quasi fascino vel certius maleficio detenti, desistere & ad mentem redire nequiverint, mea profecto est sententia: hoc amatorium poculum, hæc brachii instar vorata vetuli scorti stercora. Judiciumque esto penes ejusdem conditionis viros, qui etiamnum quotidie simili maleficio illecti, in eadem palæstra strenuos exantlare labores satagunt

§ 10. Virgilius quoque circa finem Pharmaceutriæ, testatur magica carmina nihil huc facere, cum scribit:

——*His ego Daphnim*
Aggrediar, nihil ille Deos, nil carmina curat.

Ubi Servius id etiam annotavit. Propertius item libro 2. Eleg. 1. hujus est sententiæ, cum inquit:

Seu mihi sint tangenda novercæ pocula Phædræ,
Pocula privigno non nocitura suo.

Nam loquitur de poculis amatoriis, quibus Phædra Hippolytum privignum in amorem illicere tentavit: at nihil ea profuêre. Recte itaque admonet Ovidius secundo de Arte amandi, hoc artis magicæ genus cavendum esse:

Sit procul omne nefas: ut ameris, amabilis esto.

Et lib. 1. de Remed. amoris:

Viderit Æmoniæ si quis mala pabula terræ,
Et magicas ārtes posse juvare putat.

In præcip. connubial. cap. 24.

§ 11. Non inconvenientem huic loco historiam subjungere placuit ex Plutarcho. Amabat Philippus Macedonum Rex puellam quandam plebejam: facileque utriusque fortuna longe dissimilis, eam Regi obsequentem fecerat. Quod cum resciisset Olympias ejus uxor, id ægre admodum tulit, præsertim quod ferebatur ea puella amatoriis philtris sibi Philippum conciliasse. Ideoque irata, jussit clam domo extractam ad se puellam duci, eo quidem animo, ut carcere aliquo clausam, aut in longinquas regiones trans mare relegatam,

legatam, male haberet. Productam vero ante se cum speciosam, venustam, ingeniosam, elegantem, & omnibus modis ac numeris amabilem vidisset, χαιρέτωσαν, εἶπεν ὀλυμπιὰς, αἱ διαβολαὶ· σὺ γὰρ ἐν σαυτῇ φαρμακα ἔχεις. Valeant, inquit Olympias, calumniæ: tu enim in teipsa veneficiorum vim habes, nec jam puellæ amplius, aut marito suo irata fuit. Huc facit illud Menandri apud Stobæum Florilegum cap. 65. ἔστ' ἀληθὲς φίλτρον ἐπιεικὴς τρόπος, τοῦτο γυναικὸς ἐστὶν ἀνδρὶ νικᾶν γυνή. Inest verum philtrum, benigni mores, quo vincere virum solet mulier.

Philtra vera.

§ 12. Et profecto hæc sunt vera amoris veneficia. Nam si quæ conjuges philtris aliis & amatoriis poculis utuntur, eas abominamur ac fastidimus. Quemadmodum & Plutarchus asserit in eo libello, quem de Tuenda valetudine scripsit: ut non dissimili ratione consequens sit, uxores contra viros, qui hasce res usurpant, detestari. Et, ut idem Plutarchus scribit in Admonitionibus connubialibus, sicut piscatio, quæ fit medicamentis, cito quidem & facile piscem capit, sed eum labefactat, & mensæ minime idoneum reddit: sic, qui amatoriis artibus carminibusque conjuges voluptatis causa subigere conantur, cum attoniris demeuribusque & labefactatis vitam agunt. Neque enim Circem, ut subdit, ab ea potionati quicquam juverunt, nec ipsa ulla in re illis abutebatur, cum suum asinorumque formam accepissent: Ulyssem vero mente præditum, & prudenter cum ipsa versantem, incredibili amore prosequuta est. Hæc ille.

§ 13. Explosis itaque philtris & magicis vanitatibus, amorem uxorum mutuo in eas amore, in alias vero fœminas castimonia & quibuscunque aliis honestis piisque studiis comparare nitamur. Sic lex connubialis decimaquarta doctissimi clarissimique jurisconsulti Andreæ Tiraquelli manebit inviolata: Carminibus, poculis, aliisque id genus philtris magicis, quibus creditur amor conciliari, vir & uxor penitus abstinento. Sed mutuo inter se affectu, aliisque honestis rationibus amorem provocanto, conservanto, augento. Quod multa sit philtri & magici furoris communio, nec argumentum ingratum, hic me paulo fuisse prolixiorem, agnosco libenter.

De Legibus connubial.

Ani-

Digitized by Google

Animantia quomodo lædant venefici.

CAP. XXXIX.

Venefica perimunt animantia.

ANIMANTIA adhæc, pharmacis pabulo injectis, aut alicubi ſparſis ut deguſtentur, vel halitu attrahantur, lædunt perimuntque venefici. Idem vel affrictu vel applicatione præſtari poſſe, ut minime nego: ita meminiſſe oportet, quoſdam ſtudio lupi ſtercus clam in præſepibus condere, quod olfactu animadvertentia pecora, voracemque hoſtem verita, ob quandam antipathiam, miro exagitantur furore: ut maleficio ea torqueri, firmiſſime credant ignari, apud veneficii hujus artifices conſilium inquirentes. Eadem ratione dicunt, caudam lupi in boum vel equorum præſepi ſuſpenſam, eos ab eſu exterrere. Metu etenim ob odorem perculſi, obliviſcuntur cibi eſurientes: quemadmodum hominibus quoque in magnis timoribus uſuvenire experimur.

§ 2. In ducatu Wirtenbergico non procul à Tubinga, carnifex veneficii non ignarus, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quarto in pecoribus ſuæ artis ſpecimen edidit. Enimvero quum ex pacto huic cederent morticinorum animalium coria, atque alia, quæ hinc uſui eſſe poſſent, hic boves, oves & porcos in paſcua ex more deductos, veneno clam perimit, ut inde frequenti nimis pellium numero, ſevi item & pinguedinis infinitis fere talentis Auguſtæ Vindelicorum & Argentinæ venum expoſitis diſtractiſque, dives brevi evaſerit. Proinde & ſuſpicione oborta, veneficii accuſatur, quæſtionibuſque ipſi familiaribus ſubditus, rem univerſam confitetur. Dat & pœnas forcipibus ignitis diſtractus in principio Auguſti.

§ 3. Huc ii quoque pertinent, qui pugiunculis jumentum certis locis confodiunt, retracta prius ſeorſum cute: ut, ubi ea relapſa vulnus impreſſum tegitur, lateret dolus, atque ea ratione mortuum periiſſe maleficio, judicaretur. Varium itaque eſt Veneficii genus, quo pecus interit: eſtque diverſitati induſtriè attendendum, ne rei loco pendat ſupplicium inſons.

§ 4. Fuſius naturalia proſequi venena, non eſt noſtri inſtituti: cum huc ſolum ſpectet orationis filum, ut detegantur actiones & morbi præter naturæ legem percellentes.

DE IIS, QUI LAMIARUM MALEFICIO AFFECTI PUTANTUR, LIBER QUARTUS.

Quotquot vulgo Lamiarum maleficio cruciari existimantur, & quorum ita læsorum sacra meminêre Biblia, omnes à diabolo vel exerceri, vel obsessos esse.

CAP. I.

Maleficio affecti qui.

MALEFICIO affecti dicuntur, qui variis & insolitis plerunque modis, præter naturam, Dei assensione, à dæmone in suis corporibus exercentur, sive homines sunt, sive jumenta: quum ille ea alias vel subit, vel etiam non intro subit, sed utiles corporis humores exagitat & inficit, aut noxios in partes traducit principes, vel hisce venas ductusque naturales obstruit, vel instrumentorum structuram luxat, vel spiritus cerebri turbat, multifariisque imbuit formis, quos interdum quoque excitat, ut in iis hominibus virtus animalis se exerat potentius, quam in sanis: sive venenata materia, sive halitu intus aut foris conspurcat, defœdatque, ac id genus reliqua, quibus ex causis morbi progignuntur innumeri, graves & admirandi.

§ 2. Nec interim hominum substantia & facultates ab hujus subtilis artificioque hostis maleficio immunes liberæque permanent. Exemplum luce meridiana clarius in Jobo cernimus, cujus, diaboli studio, primum quinquaginta boum juga & quingentæ asinæ abripiuntur, puerique cæduntur: secundo, ovium septem millia cum pueris igne cœlitus demisso consumuntur: tertio, camelorum tria abducuntur millia, & famuli occumbunt: quarto, domus, ob procellas impetuosissimas à Satana excitatas, ab imis sedibus convulsæ ruina opprimitur omnis soboles. Ubi nec harum calamitatum acervo Jobum à Dei cultu transversum agere posset, quin adhuc nomen Domini ille constantius glorificaret: demum, consentiente

Job. 1. Job maleficio affectus.

Job. 2.

tiente Deo, cum ulcere peſſimo à planta pedis uſque ad verticem percutit, deformatque tam fœde direque Satanas, ut ille in ſterquilinio ſedens miſerabiliter, ſaniem teſta abraderet, adeo atroci excruciatus dolore, quo etiam mortem illi precaretur conjunx, nec ab amicis eum viſitantibus agnoſceretur. Quid aliud de eo, quam ipſum maleficio affectum fuiſſe, & incantatum in cunctis ad illum pertinentibus, quis dicet? Quæ hic interceſſit dæmonis cooperatria malefica, quæ perverſa Lamiæ malevolentia, quod execrabile veneficæ pharmacum? Quibuſcunque malis rebus perficiendis ſatis per ſe potens eſt, & voluntate promptiſſimus diabolus, ſi divinæ majeſtatis tantummodo accedat permiſſio: cujus nutui morem gerere, velit, nolit, cogitur.

Maleficio laſus Nabuchodonezar. Dan. 3.

§ 3. Nabuchodonezarem Regem Babyloniorum furore percitum, & in deſerta ab hominum conſuetudine pulſum, fœno veſcentem more bovis, figura vitiata, capillis ejus in aquilarum ſimilitudinem creſcentibus, & unguibus ejus quaſi avium, mente adhæc turbata, acerbiſſime exagitat totum ſeptennium diabolus.

Damoniacus apud Gadarenos maleficio correptus. Matth. 8. Marc. 5. Luc. 8.

§ 4. Satanæ maleficio multis cruciabatur temporibus dæmoniacus in regione Gadarenorum: è monumentis, ſuo quippe domicilio egreſſus, nudus, ac ſupra modum ſævus, adeo ut per illam viam tranſire poſſet nemo: neque enim catenis eum ligare poterat quiſquam, propterea, quod cum ſæpe compedibus conſtringeretur, & catenis vinciretur, iis ab illo diſcerptis, comminutiſque, à dæmonio in deſerto agebatur. Vociferabatur autem: Quid rei nobis tecum eſt JESU, fili Dei? Veniſti huc ad cruciandum nos ante tempus. Dæmones vero rogabant, ne imperaret, ut in abyſſum abirent, ſed eos in porcorum procul in monte paſcentium gregem demigrare permitteret. Chriſto hic annuente, egreſſi in porcorum gregem abierunt, eumque præcipitem impetu egerunt in mare, ut ſuffocatus interierit. Hic & porci ferme bis mille dæmonum maleficio agitati, in ſuam ruunt perniciem.

Marc. 1. Luca 4.

§ 5 Nonne & ille, quem ſpiritus immundus diſcerpens, projicienſque in medium, qui & Chriſti juſſu exiit, nihilque nocuit, inter maleficio correptos ſuum ſortietur locum?

Matth. 17. Marc. 9. Luca 9. Maleficio laſus lunaticus.

§ 6. Huc referatur lunaticus, qui à puero ſpiritum habebat mutum, quo ubi agitaretur, lacerabatur ſpumans, ac dentibus ſtridens atque areſcens: quem frequenter etiam in ignem conjecit ſpiritus, & in aquas, ut eum perderet: neque à Chriſti diſcipulis, ob

eorum

eorum incredulitatem, expelli potuit: puerum vero tandem ad Christum accedentem, continuo discerpebat, ut in terram prolapsus volveretur spumans: usque adeo à spiritu exeunte Christi jussu, iterum dilaniatus, ut mortuus à multis haberetur: donec manu illius arrepta, à Jesu erigeretur.

Luca 13. § 7. Nonne paria cum nostris, qui maleficium pati creduntur, sensit mulier quæ infirmitatis spiritum habuit, à Satana alligata octo & decem annis, atque ita contracta, ut omnino caput erigere non posset, vinculo isto à Christo sabbati die soluta? Habeat & is hic locum, cui lingua erat ligata à dæmone, ut loqui nequiret, Matth. 9. item, qui cæcus & mutus à diabolo factus fuerat, Matth. 12.

§ 8. Quis nisi animi plane præfracti, inficias ire audebit, si hi, quos recensui, nunc temporis spectarentur, uno sane ore acclamaturos plerosque omnes, hos perversæ alicujus vetulæ artificio ita præter naturam varie exagitatos esse, misere dementatos, contractos, lancinatos, distractosque? Atqui cujus arte, dira hac calamitate illos opprimi testatur Scriptura? Dæmonis. Cujus cooperatione, aut imperio? Nullius, sed tantummodo propriæ dæmonum voluntatis malitia, & Dei permissione ex arcano ipsius consilio, ut illi vel probarentur, vel castigarentur, emendarenturve. Nec usquam in vasto veteris & novi Testamenti volumine exemplum, ubi in affligendis corporibus alicujus Lamiæ operam usurparit, aut etiam requisierit Satan, comperies: nihil illic tamen prætermissum esse, quod hujus potentiam, actiones fraudesque ostendere queat, fatendum est.

§ 9. Neque etiam alicujus opera indiget veterator ille, abunde suo marte potens ludificare homines, eorum mentis & oculorum aciem perstringere, morbis præter naturam cruciare, ulceribus ferire, aërem multifariam turbare. Per se maleficia operari diabolum, in Malleo legitur, nec in his indigere mulieris malitiosæ consensu. Sed & sagæ perditionem quærit: unde & ipsam cooperari aliquo modo cogit. Permissu tantum illi opus est, teste Gregorio, cui voluntas semper mala. Interim tamen à se designari ejusmodi flagitia, aliosque severe torqueri, & in rebus externis fœlicem impediri successum, & quæcunque alia diaboli miracula perfici, habent persuasissimum, confitenturque delusæ quædam aniculæ.

Secunda Partis quæst. 2. cap. 7.

§ 10. Eas jam dixi, diversis de causis, à dæmone ita obsidione vallatas, earum mentem tam graviter fascino læsam, cerebrum cogitatuum

gitatuum imaginationumque organum tam ratis fraudulentisque phantasmatibus & formis ob incredulitatem implicitum, confirmatumque (quemadmodum in gravibus somnis, atque etiam melancholicis usuvenire quotidie, ostendi) ut aliud nesciant, torturisque subjectæ fateantur sua esse facinora, quæ ipsarum saltem sunt phantasia, revera autem Satanæ, Deo huc connivente. Sic aliquem crebro à se læsorum recensent numerum, quorum alios occæcatos, alios mutilatos, nonnullos hoc vel illo modo à se excarnificatos, falsa opinione dicunt. Quo nomine non tam maleficæ, quam maleficio affectæ effascinatæque appellari merentur. *Lamiæ maleficæ affectæ.*

§ 11. Quotquot vero tam crudeliter & multifariam, quibuscunque etiam convulsionum generibus, morbis prodigiosis, vomitu & dejectione, præter naturam torqueri, hunc vel alium imitari sonum, vocem edere, certos mendaciter notare, denominare atque accusare homines, uti atrocis spectaculi architectos, observamus: cunctos à dæmone maligno mendacique citra alterius cooperationem agi, vexarique (nisi quandoq; venenum vel propinatum vel applicatum accessisse intelligatur) ingenue fateor, atque adeo sanctissime astruo.

De rebus monstrosis ore rejectis, quas non fuisse in corpore, multis ostenditur argumentis.

CAPUT II.

Huc spectat rerum monstrosarum per os rejectio, qua præstigiator ille quorundam sensus ita præstringit, ut eas ex corporis meditullio eductas esse, dubitare nollent. Sunt autem panni lanei rudioris laciniæ utplurimum, item clavi ferrei justæ interdum magnitudinis, eorumque fragmenta, fibulæ ferreæ & æreæ, acus, aciculæ, eæque complures numero, quandoque colligatæ, vel panno insertæ, fili involucra. Hæc à me visa sunt. Nonnunquam & ossa evomuntur, subligacula, atque reliqua id genus longe absurdiora monstra: sæpius magnitudine œsophagi etiam, quoad fieri possit, in homine vivo tensi, distractique naturalem deductionem exuperantia, quibus nec alius ab ore introrsum laxior patet meatus. Quo vel unico irrefutabili argumento facile convicero, ea dæmonis subtilitate velocitateque imperceptibili, ori ingesta, nostris adhæc oculis vel celeritate ejus victis, vel fascino delusis, vel interjecto corpore aëreo aut aliter motis eo intus vel foris vel utrinque humoribus aut spiritu caligantibus. Sic nos fallaci suo *Materies ore rejecta, non omnes fuisse in corpore.*

machinamento multiformiter exercet ille milleartifex.

§ 2. Quum Neomagi quidam arroganter in Paschæ ferils deglutiret ovum gallinaceum integrum, quod naturalem œsophagi expansionem superaret, illud in eo coarctatum, residere nequivit, unde quoque compressa arteria mox suffocabatur.

§ 3. Si porro instes urgeasque, ea non ex ore solum, sed penitius è corpore rejecta esse: dic quæso, quo loco antea in corpore hæserint aut delituerint; cum nullus sit corpori reliquo cum ore meatus communis, excepto œsophago, præter arteriam asperam, cujus caput larynx ex tribus componitur cartilaginibus. Ejus orificium, dum respiramus, dilatatur: cum devoramus, comprimitur ut plurimum, nonnunquam exacte, ob quod ligamentis membranosis nervosisque coarctatur. Ea arteria solummodo spiritum purum & impurum, recrementitiumve efflatu inspiratuque transmittit; aut humidum quiddam, puta sanguinem, pituitam, saniem, aut pus tussi expectoratum: nihilque gravius hanc, nisi cum vitæ naufragio, etiamsi exigua admodum materies dura hàc casu aberret, tolerare, manifestum est.

Arteria aspera. Larinx.

§ 4. Eniuvero quam graves laterum dolores, cum ficca quadam tussicula triennio cum mortis periculo prius excitarit, quam ex pectore tussi propelleretur avellanæ magnitudine lapillus, narrat Antonius Benivenius. Recitat quoque Alexander Trallianus exemplum de quodam, qui longo tempore tussi vexatus, non potuit, ne valde tussiret, liberari, quousque calculum expuisset levem, durum & renitentem: & nisi consilio usus fuisset, illum similiter iis, qui tabe laborarent, moriturum censebat. Idipsum cuidam civi Burgensi accidisse memini. Habet adhuc meus collega lapillum fabæ magnitudine, anno 1553 à se exemptum in hospitali Pisano, ex sinistris pulmonibus cujusdam adolescentis phthisi demortui: qui jam diu tussi vexatus, prope annos tres incœperat tabe marcescere, qua tandem interiit. Lapillus est inæqualis, asper, non admodum gravis, pallescens, atque ovalis. Hac itaque ratione strictius hoc vas, durum cartilaginosumque ab illa multa, ampla, solida, varieque conformata substantia libetum esse oportere constat.

Lapillus tussi rejectus. De Abd. cap. 24. tr. 16.

§ 5. Hinc per διοισοφάγον, cibo potuiq; destinatam viam, atq; alterum oris interioré meatú, è ventriculo illa rerum miracula vomitari, si imis corporis partibus antea inhæserint, necessario sequetur. Eum autem strictiorem deinde & omnino nervosum existere, cumprimis vero

Œsophagus.

vero ejus extremitatem, nimirum ventriculi orificium, ideoque exactissimo tactus sensu præditum esse, ac levi flatu aut halitu putrido facile affici, humore etiam acri vel acido graviter pungi, sævissimaque cieri mala, norunt medici. Plerosque enim ex flatibus in ventriculo generatis, ex pituitosis, aut alioqui vitiosis humoribus, aut ex cibis in vapores ab imbecilli calore resolutis, gravissimis videas torqueri doloribus: alios ex coacervatis crudis succis, vel etiam vitiosis aut acribus in ventriculi ore, in syncopem aut præceps animi deliquium concidere. *Orificium ventriculi nervosum & valde sensile.* *Ventriculi dolores.*

§ 6. Quosdam etiam ex alimentorum pravitate, aut malignorum humorum qualicunque copia, ut à bile admodum corrupta, aut à pituita salsa acri, excruciat cholera morbus. In quo vomitibus & dejectionibus tanto plerunque impetu biliosa excernuntur, ut cum humoribus, multis quoque exhaustis spiritibus, vires affatim prosternantur, sitiant ægrotantes, ac sudent, tremor cordis syncopeque succedant, interdum & mors acerbissima. *Cholera morbus.*

§ 7. His exactiore lance pensiculatis, collataque gravissimorum morborum, symptomatumque exitialium causa materiali, cum ingentis, durissimæ atque adeo acutissimæ materiei; velut ferreæ, æreæ, ligneæ, osseæ præstigiosa vomitione, tum etiam expulsione rei ligneæ laneæq; ventriculo & ejus sensili apprime orificio ita noxiæ, ut suffocationem plerunque quis vereatur, si in faucium partes exquisiti admodum sensus vel pilus impegerit, nedum acicula aut acus (quas etiam cum periculosa vitæ lucta vel dispendio ignoranter subinde deglutiri cernimus:) uno profecto consensu, adeoque ore uno, ob rationis veritatisq; robur, hic asserendum atque proclamandum erit, dictam rerum ore egestarum congeriem, à præstigiatore subtili celerique dæmonio in os solum & fauces imas, nec ulterius impelli, penitiusq; impingi, quasi strangulationem minitantem: acie oculorum nostrorum interim elusa, vel spiritu optico turbato, vel ejus radiis obscuratis, ne prodantur præstigiæ. Sic simpliciores exiguæque fidei homines expeditius in suam illicit nassam veterator. Aliqui vero affecti ita, ab aliis insontibus, & se magis forte piis, ipsique Christo fidelioribus, ejusmodi sibi irrogatam injuriam, malumque inflictum, mendaci Satanæ suggestione, immo ipsius factitia voce ebuccinant: id quod meis coram accepi auribus.

§ 8. Adde, quod sæpenumero nihil doloris in stomacho, ante

acutæ, pungentis, radentisque hujus substantiæ rudioris expuitionem violentam senserint. Quum fieri nequeat, quin in ea hujusmodi rerum copia, una transverse acta, facile alicubi inhæreat, quæ suos pariat continuos postea cruciatus. Quemadmodum de muliere quadam, quæ acum æneam deglutierat, tradit Benivenius. Unde primum nihil sensit incommodi. Inde cœpit eam circa ventriculum urgere dolor satis acutus. Quo dum indies magis magisque affligeretur, plures consuluit medicos, nihil de acu vorata, quæ memoriæ penitus exciderat, referens. Variæ fuerunt hinc inde sententiæ. Alii enim ab acriore humore, alii à vento inter stomachi tunicas recluso, cæteri vero ex malo habitu excitari hoc malum putabant. Sicque annis jam decem ex una acu, urgente dolore acerbo, miserrimam illa trahebat vitam: donec acus perforato ventriculo se prodidit, prodiitque. Se acum & vidisse, & mulierem curasse, addit Benivenius.

De abditis morb. caussis cap. 20. Ex acu deglutita nota.

§ 9. Quid ego in hujusmodi casu haud ita pridem viderim, observaverim, fecerimque, paucis subjungam in illorum gratiam, qui me operæpretium præstitisse judicabunt. Mulier quædam honesta, nomine Helwicha, infantem curatura Dusseldorpii in Martio anni sexagesimiquarti supra sesquimillesimum, aciculas ore retentas duas, unam magnam, alteram minorem, forte quum pueri casum vereretur, deglutiit: hærebantque eæ aliquot horis palmam latam sub larynge cum dolore pungente & multis angustiis. Ad quam tandem accersitus, ut nihil cibi aut potus prius offerretur mandans, quam incurvo forcipe subtili, quem sine mora adferri jubebam, num retrahi possent tentassem. Vix dum me digresso, sorbitiuncula propinatur, qua in gulæ partes inferiores paululum supra ventriculi orificium illæ deprimuntur. Ubi novo cruciatu exorto, doloreque pungitivo, revocatus, jussi cerevisiam cum butyro & pane secalino, nostratibus consueto, crustulusque incisio, exhiberi satis copiose, atque eam decubitu erecto dormire: nox etenim erat. Sic aciculas ad ventriculi sinum impelli potuisse arbitratus sum: nec enim ita infixas vomitu has partes contrahente, altiusque eo nisu impingente, reddi tuto per fauces potuisse sciebam. Hoc modo hora tertia matutina panis illius pondere ad ventriculum depressæ sunt. Indeeam secundo die alvi jusculis pinguibus, cerevisiaque butyrata. Decubitus tum imperabatur in dextram, ventre libero, pulvinaribus suppositis fœmori & brachio, ut minus impedite ex ven-

ventriculo per pilorum ad inteſtina deſcenderent acus. Ante veſperam quum ſurgeret, eam corpus velut in æquilibrio conſervare, nec hinc inde inflectere, ne inæquali motu alicubi in inteſtinorum anfractu figerentur aciculæ, ſed ut erecta citra ullam corporis inflexionem moderate inambularet, volui, quo cum excrementis convenientius in inteſtina magna ſiderent acus. Deinde fæces, quas primum exoneraret, ſtudioſe in vaſe conſervari juſſa, eas poſtero mane reddidit, iiſdemque in aqua diſſolutis, apparuerunt aciculæ: altera vero longa nonnihil erat incurvata. Ac licet ab his jam ſecura eſſet, tamen graviter adhuc paucos dies ægrotare videbatur, vel ex concepto metu, vel alia de cauſa: brevi tamen reſtituta. Jam ad inſtitutum.

§ 10. Ad cujus aſſertionem quoque facit, quod, tametſi mox vel paulo longius à cibo ſubſequatur vomitus hic ludibrioſus, nihil tamen cibi vel chyli appareat mixtum: quod à me diligenti inſpectione obſervatum eſt. Adhæc veſtigio ab ejuſmodi dura, acuta, multiformique re expulſa, qua omnino ventriculum & œſophagum lancinari, radique, ſi profundius, quam ex oris cavo rejiceretur, oportuit, innoxie quaſi in iis locis illæſi comedunt. Hoc à me non ſemel circiter annum quadrageſimum octavum ſupra milleſimum quingenteſimum, apud Geldrorum Arnhemiam, ubi tum ſtipendio publico medicabar, viſum eſt: quo hominum hiſce modis à dæmonio exercitorum adducebantur plauſtra, quorum ventriculum (in quo eas res portentoſas ſupradictas reſediſſe neceſſe eſt, ſi ex imis corporis partibus, quod omnium prope erat judicium, expellebantur) quum ante & poſt vomitionem ſumma diligentia vigilantique ſtudio in multorum conſpectu contrectarem, valideque ſurſum ac deorſum pugno, palma & digitis vario torquerem modo, ut, ſi quid grandioris, aſperæ, acutæque materiæ in illo contineretur ſitu, non amplius poſſet latere, ſed reniſu in duriorem ultro citroque impellentem manus meæ, hinc etiam ſuam læſionem ſenſuræ, contrectationem ſe detegeret: vel nauſea, ob non levem certe ejuſmodi palpitationem, violenter concita rejiceretur: nihil prorſus tamen animadverſum eſt unquam eo momento evomi, nec ullam à contentis putatis injuriam ſenſit ventriculus. Quod omnino fieri nequiviſſet, ſi altius, quam ex ſinuoſo oris hiatu proſiliiſſet, objecta oculis noſtris ex ore materia.

Historia memorabilis de puella daemoniaca, quæ à Lamiis cruciari dicebatur, ubi de crucis signo nonnihil agitur.

CAPUT III.

Historia admirabilis de puella daemoniaca.

PUELLA vero, sedecim plus minus annos nata, ea ratione à me habita contrectataque, post alicujus moræ intercapedinem facie observabatur à patre, & altero, qui his ejus moribus assueverant, vomiturire. Cujus os cum mox vigilanter & defixis oculis intueri studerem, eodem inspectionis momento instratam linguæ panni lanei rudioris nigri laciniam video: in quam digitis incunctanter injectis, appendices prodigiosarum rerum dictarum ex oris parte altiori, quo eas in ventriculo antea non latitasse ostenderem (id quod paulo ante ibidem latius persuadere conatus fueram) emulgere volui. Frequenter enim sic propulsam antea fuisse varie congestam simul materiem, narrabat parens: ostensis quoque veritatis documentis, utpote panno rudi nigro, cui aliquot acus & aciculæ infixæ, filoque convolutæ adhærebant, item clavorum ferreorum vetustorum fragmentis. At quod meis objectum dixi oculis, attriti panni nigri lacinioſum rudimentum, vix sputo irrigatum erat hora etiam tertia pomeridiana, post solitum quoque prandium: quo tempore illud crudo cibo vel chylo oblitum esse oportuit, si reddidisset ventriculus. Ut autem aliquam opinionem, qua ex stomacho id projectum esse induceremur, relinqueret Satanas, Quam amarum hoc est, inquit mox post ablationem puella, voce à natura prorsus aliena, puerili & sublallante, à dæmone haud dubie elisa, teste Augustino: qui ejus lingua diabolum uti affirmat, cujus corpus intraverit.

Lib. Quæstionum. quæst. 11.

§ 2. Atrox vero paulo ante spectaculum, mereque tragicum, aliquandiu durans in hac puella ediderat tortor ille, quo puellæ os, ut prorsus obmutiret, arctissime constringi, manus atrociter convelli, oculos torve intorqueri, corpus denique totum horrendo certe cruciatu exagitari contuebamur: nec citra crucis consignationem, manus aut os aperiri posse, asserebat pater cum suo comite: à me autem, qualicunque in Deum fiducia contra dolosam diaboli hypocrisin, absque illius signi impressione tandem diducebantur, restituebanturque.

§ 3. Non

Digitized by Google

§ 3. Non quod crucī quicquam derogatum velim: sermo enim crucis potentia Dei est iis, qui salutem consequuntur. Hæc autem non in signo, sed in CHRISTI crucifixi imitatione consistit, ut nimirum ipsius vestigiis insistentes, nos ipsos abnegemus, & crucem nostram tollamus quotidie, & sequamur illum. Judæi signum quærunt, sed Paulus prædicat Christum cruci affixum. Per hunc nos corroborantem omnia possumus. In hujus nomine expulerunt dæmonia Apostoli. Non crucis signum timet diabolus, sed ipsam crucem, vel cruciatum aut punitionem. Proinde Christo oblatrat: Venisti ad cruciandum nos ante tempus? Et si quid picturis aut statuariis credendum est, illisquam cruci Christi latronum cruces affingi videmus, quarum sinistræ non terribilis insideat dæmon.

1. Cor. 1. *Sermo crucis potentia Dei.*
1. Pet. 2. *Matth.* 16. *Marc.* 8. *Luc.* 9. 1. *Corinth.* 1. *Philip.* 4. *Non crucis signum, sed ipsam crucem timet dæmon.* *Matth.* 8.

§ 4. Nec interim ignoro, Arabes philosophos crucem cœlestium fortitudinem dicere, quod eorum fortitudo per rectitudinem angulorum & radiorum resultaret: & stellæ maxime fortes essent, quando in figura cœli quatuor obtinerent cardines. Rufinus quoque in sacra historia narrat, crucem ab Ægyptiis sacerdotibus inter Sacras literas relatam, cujus vis portendebat salutis spem hominibus, credentibus CHRISTO Salvatori nostro. Hieronymus Demetriadem hortatur, ut crebro signaculo crucis frontem muniat, ne locum in ea exterminator Ægypti inveniat. Et ad Eustochium, de Custodia virginitatis: Ad omnem, inquit, actum, ad omnem incessum, manus pingat crucem. Idem Tertullianus dixerat: Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad limina & cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conversatio exercet, frontem signaculo terimus. Harum & aliarum hujusmodi disciplinarum, si legem expostulas Scripturarum, nulla legis traditio tibi prætenditur: auctrix consuetudo, confirmatrix, & fidei observatrix.

De Corona milit.

§ 5. Crucis etiam signo dolos dæmonum propelli, docet Athanasius. Factum quoque per Marcellum Episcopum Apameiæ, crucis signaculum in aqua cum fide aspergenda, ad dæmonis ex Jovis templo comburendo expulsionem, qui aquæ virtutem non tulit, commemorat historia Ecclesiastica Tripart. Signum jure suggillet nemo: sed ejus abusus

De Humanitat. verbi. De hac re quædam in vita D. Justina. Lib. 9. cap. 34.

abusus omnino accusandus est, maxime si, qui crucifixo & vivæ in eum fidei debetur honor, ad crucem referatur. Sed ad incœptam historiam redeamus.

§ 6. Ubi deinde curationem mali puellæ dictæ promitterem, illius puerilis vocis sono, sibi nihil rei velle mecum esse, & me astutum esse, atque, En quam callidos habet oculos, respondit. Percunctante præterea me, num hujus calamitatis authorem cognosceret? eadem lasciviente puerilitet voce respondens, honestam (meo quidem judicio) matronam eodem tempore in custodia detentam ob incantationis peractæ suspicionem insimulat. Quæ tamen postea manumissa, domum avehebatur libere, una cum matre & duabus aliis mulierculis, propter maleficii crimen illis falso intentatum, jam integrum mensem captis.

§ 7. Illud quoq; hic silentio mini ne prætereundem censui, puellam hanc, illas panni lacinias, fila, aciculas, acus vel clavos ore nunquam rejeciisse, quam quum à dolore qualicunque, ob incredulitatem (quod à causa naturali ex abstrusa Dei voluntate dolor ortus, minus agnosceretur, sed imputaretur maleficæ, ac ad illicita confugeretur consilia) prius Amersfortum, proximum illius habitationi oppidũ, ad sacrificum vel templi custodem (ni fallor memoria) itum esset, qui aquam (consecratam opinabantur) numismatis Snapphani precio divẽdebat, qua propinata prodigiosus hic ciebatur vomitus.

Unde diabolo illudendi nervus accrescat.

§ 8. Adhæc siquidem ludibria maxime Deus connivere solet frequenter, ubi ab ipso & naturalibus mediis, in hominum usum divinitus ordinatis, contra manifestum Dei mandatum, fide Christiana postposita ad Satanam curritur, vel ejus angelos: quales hi censentur, qui hujusmodi aquam vel ex baptisterio sublatam, vel aliter impie lustratam, aut cereæ paschalis thus, aut ejusdem religionis nomine sacratas res alias, ausu vetito nefarioque, in conceptæ de maleficio opinionis iniquæ, diaboli instinctu, confirmationem, lubricæ fidei hominibus offerunt.

Deut 18. Levit. 19. 20.

Ob historiæ superioris connexum, obiter hujus puellæ, & reliquorum secuta sanatio post benedictionis formulam recitatam à fœminis eo nomine captis conjungitur.

CAP. IV.

PORRO fœminis, quarum paulo ante memini, incarceratis, ac in concilium productis, cum à Senatu Cæsareo imperaretur, ut ho-

ut hominibus plurifariam excruciatis, ob maleficii ſuſpicionem formula benedicerent præſcripta, nimirum, Benedico tibi in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, in tuis bonis, ſanguine & armento: eæque imperata facerent; eveſtigio ſanabantur ægroti. Benedicebatur autem quilibet ab ea, quam ſui tormenti genitricem, vel dæmonis aut ejus miniſtri accuſatoris Pythii, cuſtodia quoque coërciti ſuggeſtione putaret. Ne Lectorem interrupta hiſtoriæ ſeries remoretur turbetque, ea hic paucis proſequar, quæ alioqui ad ſequentis Libri argumentum pertinent.

Formula benedictionis vulgo in maleficii curatione uſurpata.

§ 2. Hic ſanciebatur ille omnium ore tritus canon: Quæ ligavit, eandem quoque ſolvere neceſſe eſt. Quæ vero hujus ſententiæ ſit abſurditas, hoc colliges modo. Si Lamia eſt, ſuam habere cum cacodæmone communionem & fœdus, ejuſque ope alios variè crudelibus colligare torturis (quæ vulgi eſt opinio) eoſdem quoque pro ſuo arbitrio, ab eo ſuo & Satanæ opere, cruciatibus ſcilicet, ſolvere, ipſius dæmonis ope, qua antea ligaverat, exiſtimatur. Serva autem eſt & mancipium illius, cui ſe pacto & ſtipulatione obſtrinxiſſe creditur: ut hanc ſane nihil divinis poſſe verbis peculiariter efficere, certius fidas. Quibus recitatis ſi aliquid virium erit donandum, per fideles Eccleſiæ miniſtros, piæque monetæ homines ea pronunciata, citius ſuum ex Dei nutu ſortientur effectum, quam per eas, quæ Dei ſocietati ex profeſſo renunciaſſe, bellumque velut hoſtes indixiſſe judicantur. Quinimo, quicquid diabolus ligat, id Chriſtus, ejus Apoſtoli ac miniſtri ſolverunt, imo ipſum à ſuo opere deturbarunt. Peculiare hoc Chriſti fuit miniſterium, cujus nomine apparuit. Nec etiam ob qualemcunque incredulitatem, Satanæ vexationem inhibere, ipſumque fugare potuerunt diſcipuli: quod graviter illis à Chriſto exprobratur. Quid ergo in ejuſmodi dæmonum vexatione & obſidio valebunt Lamiæ, Beelzebub (ut creditur) obſtrictæ?

Qua ligavit, eandem non ſolvere neceſſario.

§ 3. Noſtri Canones, ratio & uſus docent, Contrariorum eſſe medicinam. Chriſtus cum à dæmonio vexatum cæcum & mutum ſanaſſet, atque à ſcribis & phariſæis, Beelzebub principis dæmoniorum præſidio dæmones expellere diceretur, eos confutans ait: Quomodo poteſt Satanas ſatanam ejicere? Et, ſi regnum adverſus ſeſe diviſum fuerit, non poteſt ſtare regnum illud: &, ſi domus contra ſeipſam diviſa fuerit, non poteſt ſtare domus illa: &, ſi Satanas inſurrexerit adverſus ſemetipſum,

Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11. In nomine dæmonis nihil boni fit.

Digitized by Google

ac divisus est, non potest stare, sed finem habet. Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.

Ab impio suam non vult Deus prædicari gloriam. Psal. 49.

§ 4. Nec etiam ab impio suam gloriam, quæ in sanandis in ipsius nomine hominibus elucet, velle prædicari Deum, his divinus vates docet verbis. Impio autem dicit Deus, Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Quum odio habeas disciplinam, & verba mea post te abjicias. Os tuum addixisti malo, & lingua tua dolum concinnat. Hinc palam est, ejusmodi curatione, eas incantationis aut maleficii reas esse non posse convinci, & superiorem canonem enervem existere.

§ 5. Eleganter hic dixit Origenes: Magi nescinnt benedicere, quia dæmones nescinnt benefacere. Quod autem sanentur, non alia profecto fit ratione, quam, quum hæc corpora Dei permissu, ob incredulitatem exercuerit diabolus, in hac ut afflictos & astantes, & quibus inusitatum id malum innotuit, tum demum magistratum, confirmaret, non coacte, sed ultro ac suapte sponte cedit: licèt se compelli simulet, quo magis fallat, illaqueetque: atque indubitatius eo modo credatur, illas mulierculas benedictionis verba recitantes, quanquam innocentes, esse tamen sagas: & alios fide vacillantes, spirantesque vindictam suis technis irretiat: ac sententiæ inconsideratæ reum magistratum, in carnificinam insontium fœminarum, & punitionem, voracesque flammas invitet. Ita enim suarum rerum pro viribus satagit, ut ab initio in veritate non stetit: quicquid loquitur & agit, mendacium est, vel falsitatis fermento conspersum: quum optima agere & loqui videtur, homicidia struit, & mendacia architectatur, ut animas illaqueet & perdat, homicida à rerum primordiis. Destitit itaque in his ægrotis à læsione, quam ipse intulit.

De materie varia ac dura, Pauli Grillandi sententia.

CAP. V.

Tractatum volumine 10. de Sortilegio.

Huc quum faciat singulare D. Pauli Grillandi, jurisconsulti clarissimi, judicium, id asscribendum duxi. Alias vidi, ait, sæpenumero, quod maleficio infecti, ubi liberationis remedium usurparunt, frequenter ex ore evomerent, vel per secessum exonerarent acus, capillos, ferramenta, clavos, plumas, sulphur, lapides, & res demum tales, quas maleficio læsum vorare potuisse, erat impossibile: non solum integras, sed nec fractas, nec minute in frusta concisas.

Digitized by Google

conciſas. Unde quid mirandum videtur. Sed dic, ut quidam cenſuerunt, Satanam ad majorem hominum deceptionem facere dictas apparere ſpecies extraneas in reſolutione facturæ, ut res miranda magis videatur: quandoquidem inſpiciuntur & conſiderantur ea eſſe talis naturæ, formæ & qualitatis, ut impoſſibile fuerit, talia potuiſſe ingredi in corpus maleficio læſi per aliquam partem naturaliter: ſed in rei veritate non ſunt ſpecies naturales. Et quod verum ſit, hinc apparet, quia illa ejiciuntur per vomitum vel ſeceſſum: atque ita inter materias illas liquidas apparent à principio, cum primum è corpore emittuntur. At ſi ſervaveris illas materies biduum aut triduum, aut dies quinque, quemadmodum ego aliàs ſtudioſe ſervari feci, videbis omnia ea liquefacta penitus, & ipſarum formas periiſſe totas. Quod ſi naturalia eſſent, profecto in ſua priori ſive primæva forma remanerent, nec poſſent per aliquos liquores aut humiditates corrumpi, maxime ferrum & lapides, propter eorum naturalem duritiem: ut manifeſtum eſt omnibus.

Dura materies vomitu ejecta liquefit.

§ 2. Quidam alii dixerunt, dæmones, ut res miranda videatur, tunc temporis, quando maleficio affectus irritatur ad vomitum, vel ad ventris opus, velociſſime & inviſibiliter afferre ibi ſpecies illas ſive materias, de quibus ſupra, veras & naturales, quas aliunde acceptas eo attulerant.

§ 3. Sed nota, licet dæmon potentia ſua naturali hoc quidem poſſet, & tam dextro modo illas inſerere in vomitu & ſtercore maleficio agitati, ut nullus hominum adverteret: prior tamen opinio magis mihi placet, eſſe ſcilicet apparentes ſpecies ſub illis formis non naturales. Et, quod hoc verum ſit, apparet ex ratione prædicta: quia communiter non durant ſub illa forma, ſed brevi tempore in illos reſolvuntur liquores, cum quibus mixtæ prodierant: uti ego frequenter vidi, & manibus propriis contrectavi, quæ à principio, ut dixi, apparebant veræ & naturales, & retinebant in ſe neſcio quid duri: tamen brevi tempore, ut dictum eſt, reſolvebantur & peribant. Hæc Grillandus. Acuum quoque, oſſium, capillorum, & id genus reliquorum rejectionem per os, technas eſſe, ſentit Cardanus.

de Variet. xv. 80.

§ 4. Alteram Grillandi ſententiam magis probabilem ſentio: nec enim quilibet humor in tantam concreſcere poteſt duritiem, quale eſt ferrum aut æs: nec ficcam conſtituere materiem, cujuſmodi pannum laneum aut lineum experimur: nec viceverſa in li-

quorem resolvi queunt substantiæ tales duræ & siccæ. Quod post dies paucos humorem solum dicat conspectum, aliarum rerum formis perditis, id equidem admitto: sed humor is est, qui antea simul cum reliquis duris aridisque quisquiliis fuit rejectus. Has autem interea temporis à dæmone, qui in hoc ludibrium illas advexit, orique infervit, rursus fuisse sublatas, non est, quod ullus dubitet. Nec etiam panni rudioris laciniam ex puellæ ore à me extractam, in humorem postea solutam memini.

Supra cap. 3.

Historiæ dæmoniacorum, qui à Lamiis affligi credebantur.

CAP. VI.

De Abditis morb causis cap. 8. Maleficio lasa mulier clavos & acus vomit.

Accidisse suis temporibus novum & admirandum morbi genus, tradit Antonius Benivenius. Mulier textum decimum agens annum, ab ima ventris parte dolore exorto convellebatur manibus. Cumque in horrendum clamorem erumperet, intumescebat illico totus venter, adeo ut uterum crederes gestasse octo menses: & voce exhausta, ubi per totum cubile hinc inde rejectans sese, & plantas interdum cervici connectens resiliebat in pedes, iterum procidens ac exiliens, isthuc ipsum identidem factitabat, quoad paulatim ad se reversa, quoquo modo recrearetur. Interrogata quid egisset, penitus ignorabat. Nos vero ejusmodi morbi causas inquirentes, arbitrati sumus hoc malum ex matricis suffocatione, & vaporibus malis sursum elatis, ac subinde cor & cerebrum feientibus, provenire. Sed quum medicamentis nihil promoveretur, ea ferocior facta, ac torvis oculis circumspiciens, tandem prorupit in vomitum, quo longiores & recurvos clavos, æneasque acus, una cum cera & capillis conglomeratis rejecit: & novissime ex jentaculo fructum tantæ magnitudinis, quale integrum nullius deglutiissent fauces. Cumque idipsum sæpius etiam vidente me factitasset, teneri eam arbitratus sum spiritu malo: qui dum hæc ageret, spectantium oculos perstringeret. Quare ecclesiasticis medicis commendata, manifestioribus deinde signis & argumentis rem comprobavit. Nam & nos eam vaticinantem audivimus, & ea præterea agentem vidimus, quæ omnem morbi vim supergressa, humanum etiam captum excederent. Hucusq; Benivenius.

§ 2. Hæc omnia certe in corpore non fuêre, sed diaboli oculos spectatorum effascinantis, ne hujus materiæ in os impulsio animadverte-

Digitized by Google

verteretur, præſtigiis & celeritate in os ſolum illata ſunt, & tanquam vomitu mox ejecta. Id œſophagi huic materiei imparis anguſtia, illæſus poſt vomitum ventriculus, & ante vomitum, ut ſupra dictum eſt, ventriculi robur teſtantur: quæ profecto minime erant expectanda ex acie, & duriſſimæ ſubſtantiæ inæqualitate. Si ea eructavit ventriculus, quando uſque adeo inſenſibiliter ingeſta ſunt; aut unde tam innoxie revomuntur, potiſſimum ore ventriculi ita ſenſili, ut vel pauco humore acri extreme affligatur?

§ 3. Meinero Clatſio, nobili in arce Bontebroeck, ſita in ducatu Juliacenſi, famulus erat Guilielmus nomine. Hic ante annos quatuordecim à dæmonio exagitatus, primum habebatur ægrotus, ſibique ex diaboli inſtinctu confeſſionarium expetivit paſtorem in Gerad Bartholomæum Panen, qui ſuam in curando maleficio locare ſolet operam: quare etiam in dæmoniacæ fabulæ ſcenam requiſitus, non omnino κοφὸν πρόσωπον agere potuit. Huic dæmoniaco cum ad faciei etiam livorem intumeſceret guttur, eumque ſuffocatum iri timeretur, ad orationem confugit Judith Clatſii conjunx, pia matrona, cum reliqua familia. Inde præter reliquas quiſquilias ex Guilielmi ore extrahitur anterius opilionis ſubligaculum, ſilices, eorumque fragmenta, filorum ſphærulæ, puellarum capillitium, acus, lacinia panni ſubditicii ex pueri veſte, pavonis penna, quam ante octiduum ex pavonis cauda Guilielmus adhuc ſanus evulſerat. Rogatus mali hujus cauſam, reſpondit, circa Camphuſium obviam ſe habuiſſe ignotam mulierem, quæ in faciem illi inſpiraſſet: atque hinc, quicquid id eſſet calamitatis, invectum eſſe. Reſtitutus vero, negavit hoc ita accidiſſe: ſed à dæmone inductum ſe fuiſſe, ut hæc diceret, confeſſus eſt: addens, eas prodigioſas materies non in ſuo fuiſſe corpore: ſed cum una ſpectaretur, alteram continuo à diabolo faucibus fuiſſe ingeſtam. Aliàs nummoſos ſibi loculos à dæmone donatos lætabatur, eoſque in lecti ſtramine repoſitos eſſe. Quæſiti vero, inanes ſunt inventi.

Hic forte mulier agebat falſo maleficii ſuſpecta, cui iis technis notam hanc gravius inurere conatus eſt diabolus ut manibus injecta illa ad ſupplicium raperetur.

§ 4. Non abſimile eſt, quod in Franciſci vita legitur, cum is ejuſque ſocius turgidos invenirent loculos, Franciſcus vero dæmonis præſtigias, tentationeſque animadverteret, eoſque propter ea averſaretur, pecuniam exemptam pauperibus dari voluit ejus comes: eoque loculos conſenſu Franciſci arripiente, in manibus ſerpens apparuit, mox evaneſcens. Poſtea viſum eſt muſculus animalculum ex ore dicti Guilielmi excurrere. Quare eveſtigio

Fol 24.

Digitized by Google

ſub lectum ſe dejecit, quæſtus muſculum fuga ſibi excidiſſe: lectum vero repetens, ſe reperiſſe narravit. Sæpius inde vim ſibi inferre velle videbatur, fugamque aliquoties adornare: quapropter, quum ſemel in porcino ſterquilinio inventus, extractuſque arctiori coerceretur cuſtodia, tam firmiter ejus occludebantur oculi, ut nulla vi horum cilia poſſent diduci diſtrahive.

In illius vitam non eſt diabolo permiſſa poteſtas.

§ 5. Accedens tandem maxima natu filia Clatſii Gertrudis, jam annum agens undecimum, hortatur eum, ut apud Deum viſus reſtitutionem exoraret. Ut autem pro ipſo puella oraret, eandem ille rogat. Quæ Deum implorans, illius oculos inde cum magna omnium admiratione aperit. Sæpius adhæc illum diabolus admonuit, ne heram multa de Deo effutientem, vel alios audiret: à quo ſemel mortuo, quemadmodum frequenter in publicis audiviſſet concionibus, nequiret juvari. Cum etiam hic alias ancillam culinariam impudentius attrectaret, atque ſuo hinc nomine nuncupatus redargueretur: horrenda raucaque voce reſpondit, ſe non Guilielmum, ſed Beelzebub nominari. Putaſne ergo nos te verituras? ait hera: cui enim nos fidimus, te infinitis ſuperat modis.

Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Pſal. 8.

§ 6. Quapropter Clatſius zelo impulſus, undecimum Lucæ caput (ubi ejecti virtute Chriſti dæmonis muti, & Beelzebub principis dæmoniorum fit mentio) præſente familia, attente legit, ac in Chriſti nomine Satanam cedere juſſit. Tandem energumenus hic velut in animi deliquium lapſus, ſedate tota nocte jacuit ad horam uſque matutinam: qua recreatus juſculo, ad parentes avehebatur ſanus prius, actis hero heræque gratiis, imprecatus quoque illis Dei remunerationem ob paſſam jacturam. In itinere autem loco plano evertebantur bigæ, nihilque poſtea dæmoniacæ vexationis ſenſit unquam. Duxit interim uxorem, prolemque ſuſtulit, & adhuc ſupereſt, ac veſcitur aura ætherea.

Ejuſdem argumenti hiſtoriæ.

CAP. VII.

Quæstoris filius Morſæ adverſa nonnihil afflictus valetudine, eam credidit inductam à mulierecula, cui herbarum plenum corbem in porcorum paſturam attuliſſet: quod gratiis actis ipſius preſſiſſet humerum. Unde territus eo tempore puer, cœpit paulatim, etiam animo dejecto, pejus habere. Hinc trica fœminei capillitii nigri & cinerei ſicca, citra alterius materiæ admixtionem, excerni viſa eſt. Tandem admiranda magis, puta ſetas porco-

Digitized by Google

porcorum, pelli etiamnum inhærentes, ita siccas alvo deponebat, ut papyro conservarentur: interdum similia cum excrementis dejiciebat. His ludibriis circiter medium fatigabatur annum: quæ dein pedetentim, ut cœperunt, evanuêre. Nec dubium est, ea ob parentum & adolescentis incredulitatem fuisse permissa: quod quum hic secundum naturæ ordinem nonnihil morbo gravari conspiceretur, eum non in naturæ vitium, aut Dei voluntatem, sed in mulierculæ impressionem retulerunt. Eam itaque delusionem diabolo, quibus explicatum est modis, permisit Deus, donec fortassis resipuêre.

§ 2. Novi item cujusdam viri consularis conjugem, cujus alvus sæpenumero arenam reddere videbatur, diabolo colludente, conniventeque Deo: quod ægrota ad illicita maleficorum divinorumque auxilia confugisset, contra divinæ Majestatis edictum, impias horum hominum actiones comprobans. Cui certam polliceri opem cum Dei gratia, si imperata faceret, audebam. Morbum siquidem, quo afficiebatur, ex naturali causa ortum esse judicabam: at arenæ dejectione, quod incredula ad vetitum declinasset consilium, eam à Satana ludificari, dictabat animus. Frequenter etenim hoc usuvenire videmus, ut quum à naturali quis infirmetur causa, Deique (qui naturalium rerum usum docuit, atq; eum nos affectare & inquirere voluit) potentiæ diffisus, voluntatique immorigerus, ad dæmonii clientelam consulturus cum Saule accurrat voluntarie, in reprobum tradatur sensum, ludicrisque maligni objiciatur illudendus. *Arena per alvum mulieris reddita. Deut. 18. Levit. 19. 20.*

§ 3. Dordraci ad insigne D. Ewaldi, duas haud ita pridem habebat filias Joannes Theodori, quarum altera in quibuscunque suis domesticis actionibus atramentum evomere videbatur, sine ullo invaletudinis sensu, altera vero canum latratus invita imitabatur. Ad rei prodigiosæ conspectum aliquoties clam accitus eximiæ pietatis vir ex ipsius petitione, semper ad ejusdem adventum, quicquid id erat ludibrii dæmoniaci, desiit, ut nec unquam ille videret vel audiret. Novit illas optime conjunx mea altera, Henrica Holtia, mire diabolicis præstigiis ex viva fide inimica.

§ 4. Commemorat Cardanus, probum quendam rusticum & amicum, qui facilius decipi poterat, quam decipere, sic ipsi narrasse, quod morbo incognito plures laborarit annos: quo tempore excantationibus sæpius vitrum, clavos, & capillos evomuisset: & quanquam demum restitutus fuisset, tamen in eum diem, quo hæc referret, sentire se in ventre asseverabat maximam vitri confracti congeriem, *De Varietate rerum lib. 16. Vide lib. 3 ca. 14. supra.*

Digitized by Google

riem, ſomnumque non levem, quaſi quis ſaccum vitri fragmentis plenum concuteret, à quo non parum vexaretur. Tum vero ſingulis octodecim noctibus ſeptima hora, etiamſi horarum numerum non obſervaret, totidem ictus annis octodecim, quibus jam ſanatus fuerat, in corde maxima cum moleſtia perferre. Quis in eo organo, diaboli ludibriis ob ſimplicitatem apto, non videt dæmonis actus, præſtigias & vexationes priores & poſteriores?

Ruſticus horarum ictus in corde ſentiens.

De pueris dæmoniacis

CAP. XIII.

AMSTERDAMO, quod Hollandiæ emporium eſt maritimum, ejuſmodi hiſtoria ſcripta eſt ampliſſimo viro D. Hadriano Nicolai, apud Geldros Cancellario, decimo octavo Martii anni ſexageſimi ſexti ſupra ſeſquimilleſimum. Elapſis octo aut decem ſeptimanis cœperunt in hac civitate horrendo modo torqueri pueri circiter triginta, veluti mania aut furore ſubito correpti, & in terram proſtrati, cum intermiſſione tamen, durabatque hic cruciatus horam integram vel dimidiam. Inde ſurgentes, nullius prorſus meminêre tormenti aut rerum tum actarum, verum ſe ſolummodo dormiiſſe putabant. Conſulti ibi medici ob morbum creditum naturalem, nihil effecêre. Poſtea, ob maleficii ſuſpicionem, ad ejuſdem curatores itum eſt, qui ſuis deprecationibus variiſque aliis ejus amoliendi rationibus tandundem promovêre. Tandem quod à dæmonio obſideri crederentur, ab exorciſtis non paucis rogatum eſt conſilium, quod ignoranter multa ingenii captum & ætatem ſuperantia effarentur pueri. Illi primum ſuo more legerunt, conjurarunt, & reliquam ſuam armaturam adverſus dæmonum inſultum uſurparunt; verum nullo ſucceſſu. Dum lectiones adhiberentur, acus plurimas vomitu rejecêre pueri, aciculas quoque, digitalia, panni lacinias, ollarum fruſtra, vitra, crines & id genus alia: nulla autem hinc ſubſequuta eſt integra curatio. Recurrit etenim hoc malum aliquoties, exhorreſcentibus interim iis, qui aſtant, ob rei incredibile ſpectaculum. Aliorum relatu vera hæc eſſe ſcio.

§ 2. Hic paucis meam ſubjicere ſententiam placuit, nimirum quod ad legitima non confugeretur conſilia, Deum permiſiſſe diabolo perſtringere aſtantium oculos hujuſcemodi materiebus ore projectis, quæ in corpore neutiquam fuêre, nec per arctas

puerorum

Digitized by Google

puerorum fauces, nec anguſtum œſophagi meatum aut intro ferri aut foris propelli à dæmone potuêre. Qui tamen horrendum hoc ſpectaculum oculis omnium objecit in tam celebri loco, ut maleficii & incantationis non modo ſuſpicionem inveheret & augeret, ſed magis inſontes mulieres ejuſdem reas ſtatueret, propterea ignis holocauſto poſtea abſumendas: ne innoxii ſanguinis fuſio negligerétur, atque ut maleficii credulitas impia altiores in animis mortalium radices ageret, & rumor hic ex loci celebritate longius latiuſque diſſeminaretur. Sic non temere, ſed cum multo fœnore ſibi hujuſcemodi tragœdiæ finem aliquem decernit veterator ille.

§ 3. Permittit vero Deus frequenter tale crucis exercitium, ut probetur fidei noſtræ firmitas. Interim, ne inſontibus pueris nocumentum aliquod à dæmone accederet, ſedulo cavit. Sic & anno quinquageſimo quinto ſupra ſeſquimilleſimum, Romæ in orphanotrophio puellæ circiter ſeptuaginta, ſimul una nocte factæ ſunt dæmoniacæ: unde ne quidem una poſt biennium fuit reſtituta. Cæterum genuinam mali ejuſcemodi fugandi rationem circiter Quinti libri finem comperies. *Cardan. libro 14. cap. 76. de Variet. rer.*

De quodam, cui vivò exectus clavus, & poſt mortem cultri, lignum, ferramenta.

CAPUT IX.

CÆTERUM illud, quod à Chriſti nativitate, anno milleſimo quingenteſimo triceſimonono, in quodam Eichſtetenſis epiſcopatus pago Fugenſtal, accidiſſe perhibet multijugæ lectionis vir JOANNES LANGIUS, illuſtriſſimorum Principum Palatinorum Rheni medicus doctiſſimus, omnem ſuperaret fidem, niſi oculati ſpectatæ fidei teſtes adhuc ſupereſſent. In hoc pago Ulricus Neuſeſſer agricola, cum crudelibus dolorum tormentis circa alterum hypochondrium conficeretur, ſubito clavum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendit, quem chirurgus, illic balneator, novacula exciderat. Nec tamen ceſſarunt dolores, ſed indies magis incrudeſcebant. Quapropter, cum nec aliud doloris remedium fore miſer, quam mortem, ſuſpicaretur, arrepto cultello, ſibi guttur abſcidit. Itaque dum tertio die ad ſepulchrum mortuus efferretur, aderant tum Eucharius Roſenbader ex Weiſſenburg, Noricorum oppido, ac Joannes ab Ettenſtet balneator, qui aſtante magna hominum frequentia, demortui agricolæ ventriculum inciderunt, in quo lignum *Libro 1. Epiſt. 38.* *Clavus ferreus ſub illæſa cute latens & exciſus.*

Lignum & culiri in ventriculo inventi.

teres & oblongum quatuor ex chalybe cultros, partim acutos, partim instar serræ dentatos, ac duo ferramenta aspera repererunt, quorum singula spithamæ longitudinem excedebant: aderat & capillorum instar globi involucrum. Sed quid potissimum hic admiraberis? an, quomodo tot & tanta ferramenta in ventriculi cavitate contineri potuerint? an, qua arte sint ingesta? Certe non alia, quam dæmonis astu & dolo. Hæc Langius.

6 2. Ulrico etiamnum superstite non ea in ventriculo hæsisse, ut nec clavum sub illæsa cute in carne ante sectionē vere impactum fuisse, ausim dicere. Enimvero illis locis ex mala intemperie, aut humorum acrium affluxu, vel flatuum copia, hujusmodi poterat provenisse dolor, qualem in iliaco & colico affectu experimur. Constanti autem opinione siniſtra de maleficio jam fortassis ægrotus, vel astantes, vel utrique ducebantur, dæmonis, vel illius clientelæ, magis veriti voluntatem malignam, permissasque vires, quam Dei patrocinio & incomparabili potentiæ fisi. Diabolo itaque traditi sunt illudendi, ut in carnis, antea nonnihil duræ & tensæ vel à materia, vel flatu, vel dæmonis astu ita apparentis, sectione clavum, & in aperiendo stomacho reliqua hæc rerum monstra ingesserit, perstrictis secantium oculis; quo id, in cujus finem hanc instituerat tragœdiam, nempe incredulitatem, stabiliret. Ubi scilicet in rebus adversis, Deo relicto, ejusq; mediis ex gratia donatis ab eo, qui languoribus nostris vere mederi potest, perfidi; Satanam nimium in corpus hominis, Dei scilicet creaturæ, ad ipsius similitudinem formatæ, posse concedimus, extra ejus potestatem in mutanda rerum natura, aut materia aliqua duriori & acuta, certam meatuum, per quos inferri oporteret, proportionem exuperante, illæse & insensibiliter penitius ingerenda, impellendave. Oesophagum enim & fauces vel quamcunque aliam partem latius diducere & extendere nequit dæmon, quocunque suo artificio, quam ex prima creatione ferant: quemadmodum aliàs fusius ostendi. Si vero clavum ferreum ante sectionem in parte latuisse affecta urgeas, quando tam insensibiliter cedo impressus fuit, citra cutis vel carnis læsionem? quur etiam exacto clavo cruciatum, ut putabatur, excitante, non desiit in altero hypochondrio dolor? Sublata enim causa tollitur effectus. Qui canon physicis est celebratissimus. Et, quæ post mortem sectione in ventriculo inventa fuêre, ea inter secandum, citra controversiam, à dæmone erant invecta. At dissidii seminarium hoc modo à diabolo spargitur, ubi eo nomine alios.

Digitized by Google

ne alios maleficii irrogati reos confestim incusamus: quos adminiculo dæmonis illud machinatos esse, quanquam insontes revera existant, credere malumus.

Religiosæ virgines dæmoniacæ, quæ Lamiarum maleficio exagitari credebantur.

CAP. X.

Dæmoniacarum virginum Werteti occlusarum historia horrenda.

ADMIRABILIS & horrifica fuit vexatio quarundam monialium, occlusarum Werteti in comitatu Hornensi, exercitarumque à dæmoniis. Initia autem ejusmodi dedisse pauperculam fœminam narrant, quæ in quadragesima salis libras tres (quartam vulgus nostras vocat) mutuo à virginibus acceperat, fereque duplum circa Paschæ solennitatem restituit. Hinc in dormitorio inveniebantur sphærulæ candidæ velut incrustata saccharo semina, at gustu salsæ. Quæ tamen non edebantur: nec, quomodo perveniissent eo, sciebatur. Postea eodem in loco observabatur incessus rei ingemiscentis, velut hominis ægroti. Audiebatur item quandoque vox, pleraſque virgines ut surgerent, & ad ignem secum accederent, se ægrotam esse, commonefaciens. Ubi porro surrexissent, morbidam sororem invisuræ, nihil inveniebant. Si quando etiam hæ in arreptam matulam mejere tentarent, ea violenter erepta, lotio conspurcabant lectum. Aliquoties pedibus è lecto ad passus aliquot subtrahebantur, plantis pedum usque adeo subinde titillatis, ut præ nimio risu morituras se timerent. Tortura erat multiformis, aliarum carnis particulis evulsis: quarundam in adversam partem prorsus intortis tibiis, brachiis & facie: aliquibus supra hominis caput evectis, & vicissim dejectis.

§. 2. Quædam sic excarnificatæ, licet ad dies quinquaginta duos nihil præter raparum jus citra panem sorpsissent: attamen atri liquoris, velut atramenti scriptorii multa vomitu rejiciebatur copia: quæ tam ferebatur amara & acris, ut etiam pelliculam ex ore abraderet: nec ullum effingi conditum, quo afficerentur, poterat. Cum ægrotas tunc sedatas lætasque, recreaturi circiter tredecim numero amici simul monasterium aliàs ingrederentur, illæ è mensa deorsum citra vocem & intellectum dilabebantur: nonnullæ inversis tibiis & brachiis tanquam mortuæ jacebant. Una in altum sustollebatur, &, quanquam manibus injectis obluctarentur assistentes, tamen supra eorum caput abripiebatur: eoque denuo præcipitabatur modo,

ut haberetur mortua. Postea ad se tanquam è somno rediens, è nosodochio in monasterium progrediebatur illæsa. Nonnullę incedebant tibiarum extremitatibus innixæ, velut ἄκροις, citra pedum usum, qui videbantur trahi tanquam ligamentis nimium laxatis, in sacculo penduli. Arbores quoque conscendebant ut feles, ab iisque proserpebant, nulla corporis immutatione.

Margareta comitissa Burensis pia.

§ 3. Contigit item, ut cœnobii præfectæ (quam matrem vocant) in ejusdem ambitu colloquenti cum generosa & insignis pietatis domina Margareta comitissa Burensi (cujus in justorum resurrectione meminerit misericordiarum pater) ex femore erueretur caro: illaque præ dolore exclamante, & in lectum deposita, vulnus partim livebat, partim nigricabat: sed curabatur.

§. 4. Accidit quoque, cum duæ ex hoc numero virgines simul considerent ridentes & exhilaratæ, mutuoque colloquerentur de fele nigra in dormitorio corbi inclusa à matrona, quam in oppido commorantem nominabant: collatione clam observata à tertia virgine sana, corbis ab hac & præfecta cum duabus aut tribus virginibus inquireretur aperireturque, unde felis exiliens aufugit. Ea hinc notata mulier, tanquam maleficii rea in carceres conjiciebatur cum septem deinde aliis, inter quas senior numerabatur matrona. Cui vicini & pauperes testimonium, eam fuisse usque adeo misericordem & in egenos profusam, ut ipsa etiam indiguerit, perhibebant. Hæc eadem quæstionibus à tortore subjecta, nullis unquam tormentis ad sceleris confessionem adigi potuit. Tandem ubi ex more victum offerret Burchgravius, se infirmiorem esse, quam ut cibum admitteret, ait: at se potum solummodo desiderare: quo à Burchgravio mox subministrato, ipsius vestem illa apprehendens, ejusque innixa femori expirabat. Alia quoque rerum miracula hic visa sunt: duravitque ea carnificina ad annos tres manifesta, quam postea celarunt.

§ 5. Eas vero virgines Satanam obsedisse, dubitandum minime: qui ludificandi occasionem sibi commode porrectam ratus ex sale à muliercula reddito, credulis virginibus maleficii opinionem injicere, & insonti fœminę insanabile inurere cauterium studuit. Quapropter formam sparsit granorum quasi saccharo obductorum, ut ad eorum gustationem pellicerentur virgines: salsedinem autem indidit, ut suspicionem de ea, quę salem restituerat, citius ingereret. Nec defuit eventus. Concessit porro Deus eam divexandi potestatem, ut vel tentarentur virgines, vel castigarentur, vel ob earum incredulitatem.

litatem. Lubricæ fidei notæ fuerunt, quod non ad Dei voluntatem, ſed in fœminas cruciatuum cauſas retulerint. Hinc quoq; ſatanicum illud duarum virginum concilium ab aſtuto fuit inſtitutum diabolo, qui mendaces earum rexit voces, ut innocenti matronæ maleficii ſtigma imprimeretur, carcereſque, tormenta & cædes promoverentur. Si quoque felis fuerit vera, eam dæmonium haud dubie eo invexit. Atqui, ut, dæmonem aſſumpto felis ſimulachro, fuiſſe credam, potius inducor. Vides etiam conſtitutos illi præciſe ledendi limites, ut ex alta illa evectione & præcipiti dejectione, etiamſi una mortua videretur, nihil tamen læſionis ſenſerit: ſed velut è ſomno experrecta, abierit.

§ 6. Non abſimile fuit, quod virginibus Brigittæ ſtrictis legibus inauguratis, in cœnobio, non procul à Xanctis diſſito, olim uſuvenit. Quæ miris quoque modis divexabantur, pleriſque exilientibus, nonnunquam balatum voceſque elidentibus horrendas: urgebantur & interdum ex deſignatis in templo ſedibus, capitis velamine quandoque abrepto: fauces his etiam, ne cibum admitterent, nonnunquam præcludebantur. Perſtitit varia & dira ea calamitas in pleriſque ad decennium. Tragœdiæ cauſa imputabatur virgini, juvenis amore aliquando ſauciæ, quem ea affinitate non dignarentur hujus puellæ parentes. Idcirco huic in extremo mœrore poſitæ, dæmon, accita juvenis illius effigie, ſe objicit, eam in votum illud monaſticum cogens: quæ dicto audiens, ſe cancellis conſtringi patitur. Incluſa, velut furore percita, omnibus horrendum pluriſariam exhibuit ſpectaculum: quod quidem malum velut contagio in multas proſerpſit virgines: quæ ob propriam illius confeſſionem, ipſam universæ ejuſmodi miſeriæ genitricem fuiſſe, certo credidetunt. Ex ea deinde capta, alioque evecta, prolem bis ſuſtulit carceris cuſtos, ac tandem manumiſſam, à maleficii opinione inculpatam vixiſſe arbitror. Deluſio fuit mere diabolica, qua illa decepta, ſe ea feciſſe confiteretur, quæ peculiaria ipſius Satanæ erant opera. At, in quem finem ea fuerunt à Deo permiſſa, ſequenti intelligetur libro: ubi omnibus imitanda harum virginum proponetur curatio.

Brigitta ſacræ virgines dæmoniaca.

Ex obſeſſa loquebatur diabolus: ſic opus diaboli, ſuum eſſe confitebatur.

§ 7. Moniales in Heſſimonte Neomagi, dæmonium aliquot annos infeſtaſſe audio, quod dormitorium noctu velut cum turbine ingreſſum, teſtudine citharaque tam videbatur ludere ſuaviter, ut ad choreas temere induci potuiſſent virgines. Inde canis inſtar in unius N. lectum inſiliebat, in quam muti peccati, quod vocant, cadebat

Moniales Neomagi à diabolo infeſtata.

ſuſpicio. Similia multa & longe graviora in eodem accidere cœnobio, vivente patre Paulo: quæ, ut ab illis celantur, ita à me aperiri minime decuit.

§ 8. Novi aliud item non ignobile collegium in Colonienſis provinciæ limitib. ubi ante annos octo dæmon canis forma interdiu procurrens, conſcendenſq; ſub interiori religioſarum virginũ indumento, ſpureq; velitationis indicia exteriore veſtiũ motu oſtendere videbatur. Idem Hensbergi accidit in ducatu Juliacenſi, ſub feliũ ſpecie.

Vexatio diabolica in monaſterio Kentorpio, relata ad Lamias: de lacte glutinoſo, & lac è juncis non emulgeri.

CAP. XI.

HUC pertinent nobilium aliarumque virginum in cœnobio Kentorpio prope veterem Marcam, in Marchiæ comitatu juxta Hammonem incluſarum, monſtroſæ omnifariæque convulſiones, à dæmonibus excitatæ, deſcriptæque Lib. I. Cap. 1. 2. Fœdiſſimum vero illæ halitum ore ſpirabant in ipſo, & paulo poſt ipſum paroxyſmum: qui alias ſemel interdiu, aliquando ſæpius invadebat, aliquoties in horas aliquot multas protrahebatur. In acceſſione malli quædam convulſæ, intelligentes erant, audiebant, aſtantes etiam internoſcere ſe pleræq; poſtea affirmabant. Nam in acceſſione propter ſpiritualium partium & linguæ convulſiones, loqui minus poterant. Iſtę non æque ferociter torquebantur: neq; uno modo, ſed aliæ aliis mitius. Sed hoc commune prope omnibus erat, ut cum ex iis una agitaretur, cęterę quoq; in ſejunctis etiam cubiculis correptæ, ſolum tumultuantis ſtrepitũ audientes, ſimili miſerrimo modo vexarentur.

§ 2. Ut porro calamitatis hujus origo & incrementum, dehinc tragicus fabulæ actus extremus, quem ſolum in duriſſimo hoc ſpectaculo affectavit veteratorius ille homicida, innoteſcant, cautiuſque aliàs malicioſis diaboli conatibus, in raris illis horrendiſque vexationibus, obviam eatur, quæ ex ore unius ſenioris & cordatæ virginis, huic cœtui conſecratæ & omnium primum tam duriter afflictæ, exceperim diligenti inquiſitione, paucis bona fide narrabo.

§ 3. Hæc, Anna Lemgou dicta, quum primum ex ſiniſtro doleret hypochondrio, epilepſiaque correpta putaretur, ad monaſterium Nonhertich, inprimis religionis ergo ablegabatur, ubi ex D. Cornelii calvaria bibit: unde eam melius habuiſſe, falſo dicebatur à monialibus. Poſtea ubi hæc gravius cœpiſſet exagitari, aliæque item puellæ,

Digitized by Google

puellæ, ad atriolum itum eſt. Is opinionem ingeſſit, omnes ab Elſa Kamenſi coctrice maleficio læſas eſſe. Hinc nervum ſortitus diabolus, non ſolum eas multifariis convulſionum generibus torquere incipit, ſed incitare quoque, ut ſe mutuo & alios morderent cæderentque: ſubvehere item & dejicere citra noxam, ut ſicut plumæ ſibi viderentur; unde etiam non ſuæ poteſtatis ſe eſſe ſentirent. Si autem à percuſſione vel quacunque alia violentia inhiberentur, cor afficiebatur graviter. At ſuæ libertati relictæ, etiamſi ſeipſas lædere, concutere aut mordere putarent, nihil inde ſentiebant mali: at in proprium ſævire corpus, neceſſarium eſſe imaginabantur.

§ 4. Si quando Anna in paroxyſmo loqueretur, fiebat id quaſi altero inſpirante & expirante: ipſa interim ſeipſam, dum loqueretur, intelligebat; ſed finito ſermone penitus menti exciderant prolata verba: verum ſi ab aliis illi repeterentur, tum quidem ſe dixiſſe meminerat, ſed pudore ſuffuſa tacuiſſe maluiſſet. Quandocunq; etiam orationi ſe dederet, eam cum attentione proſequi, aut movere huc linguam minime valuit, à maligno turbata. At ſi preculas ſuas horarias, quas vocant, ſine mente obmurmuraret, tantum abeſt, ut tum præpediretur, quo etiam inde levius habere recrearique videretur. Nequivit inſuper ulli rei vel bonæ vel malæ ſerio attendere, tanquam mente ſtupida, ſine ſenſu, diſcretione & judicio. Si etiam pius aliquis ſuoque Deo ex animo devotus, eam alloqueretur, tum quaſi à diabolo puniri videbatur. Sin vero huic aliæ loquerentur fœminæ de rebus ſuis ludicris, mire iis afficiebatur, levabaturque.

§ 5. Hæc deinde quum exorciſaretur, incredibilem ſanguinis copiam videbatur fundere per os, unde nihil mali tunc temporis ſenſit. Omnibus vero illis virginibus ita à dæmonio affectis, is erat cum dolore inæqualiter ſerpente ſenſus ſub pedum plantis, quaſi aqua illas calida combuſſiſſet. Quanquam etiam varie torquerentur, cunctis tamen æque vigebat appetitus & nutritio. Ex junioribus mentis impotibus frequenter & multũ loquebatur dæmon: quibus ſe etiam forma nigra objiciebat in ſpecie felis nigræ, vel Elſæ Kamenſis, aut ejus matris vel fratris, ut ab iis omnes tam crudeliter exerceri, crederetur perperam. Ubi poſtremo Anna firmiter animo conſtituiſſet, non redire in monaſterium, quo parentũ ductu ceſſerat, ſed ſuo Deo extra illud ſaniori judicio pie inſervire, deſiit calamitas: ſi vero ſolummodo à collegii præfecta ad eam epiſtola mitteretur, toto horrebat corpore, quaſi relapſura. Poſtea autem viro nupſit citra ullum ejuſmodi noxæ ſenſum.

§ 6. Affir-

§ 6. Affirmabat adhæc, Elsam Kamensem eodem morbo, velut epileptico, quo aliæ, excruciatam fuisse, loquutamque similiter sine sensu. Quapropter eam sibi ipsi hoc malum conscivisse, ne aliis maleficium invexisse putaretur, dicebant moniales. Hinc omnes à dæmonibus afflictæ, sua tormenta nec Dei voluntati subjiciebant, nec diabolo imputabant: sed ad Elsæ Kamensis, in cœnobio coætricis, maleficas artes uno ore & consensu ex arioli indicio referebant. Quæ quidem capta, tragicum hoc spectaculum à se editum fuisse fatebatur primum venenata mixtione: moritura autem, nihil unquam virulenti à se alicui propinatum fuisse: sed quicquid esset mali, se mente & mala imprecatione effeciisse confessa est. Num vero hoc ita fieri potuerit, paulo post explicabitur.

Vide lib. 6. cap. 10.

Damoniaci sives Hammonenses.

§ 7. Ab ejus & matris exustione tanquam suæ potestatis jam nervum adeptus Satanas, oppidi proximi civibus non paucis vario cruciamentorum genere insultat. E quorum numero quinque, ubi ecclesiastes in suum acciviisset cubiculum, ex Sacris literis eos adversus Satanæ ludibria instructurus munituruſque: atque hi Decem præcepta, Symbolum Apostolorum, & orationem Dominicam recitassent, hinc alter alterius nomen inquirit, mutuoque ludicrum nimis indicat, primo Libro inter fictitia dæmonum nomina expressum: atque unus ecclesiasten irridens, in hæc erumpit verba: Quid nunc facturi sumus? expellere nos conatur pastor? Respondit alter: Se velle in hirco nigro equitare ad quandam mulierem, non ita sejuncte habitantem, quam etiam nominabat, se gratum illi fore hospitem jactans: ut maleficæ artis nomine redderet illam suspectiorem. Identidem se facturum alter quoque narrabat, ac eodem vectore profecturum ad aliam fœminam, nomine designatam in eundem finem. Ac uterque sedi insidens tanquam fatuus, continuo vocis indiciis ad dictas equitando videbatur ferri mulierculas, quum interim ne à loco quidem dimoveretur. Tertius adhęc quasi in globum convolutus contractusque, ad clausum cubiculi abripiebatur ostium, per quod, inopinato apertum, è gradibus decidit illæsus. In pago Howel appellato, circa Hammonem, multi quoque inde videbantur energumeni. Nec procul hinc in alia civitate similiter diris torqueri modis à dæmone interea cœperunt oppidani. Quare aliquæ fuerunt vinculis traditæ mulieres, at plures accusatæ, quemadmodum in negocio ejusmodi diabolico fieri assolet.

Cap. 22.

Lac glutinosum.

§ 8. Circa idem tempus lac tenacibus filamentis ductile, dissoluti

luti glutini more, ex Comitatu Marcenſi, ad Cancellarium Clivenſem, ex accuſatione cujuſdan ineptæ mulieris allatum eſt, quæ lacti eam fuiſſe redditam formam incantamentis à vicinia ſua aſſeveravit: quum ignitum titionem ollæ, in qua lac coquebatur, ſubditum hæc abſtuliſſet, quo domi ignem foveret. Naturæ autem vitium, hic ſagis tribuitur. Rei enim veritas ſic eluceſcet. In lacte tres ſunt ſubſtantiæ commixtæ, nimirum butyrum, caſeus & ſerum. Si jam lac vetuſtate nonnihil ſubaceſcere incipiat, quod æſtate citius, hyeme tardius evenire ſolet, & tum coquatur; mox caſeus cum butyro coit concreſcitque, ut ad ductilis collæ modum etiam longiſſime deduci extendique poſſit: &, ſi circumdiſtenſa circumvolvatur expandaturve ligna, at tantam pervenit ſiccitatem, ut fragile reddatur, atque in pulverem redigi queat.

E juncis lac non emulgeri.

§ 9. Quod inſuper Lamias è juncis lac emulgere feratur (ut hoc obiter in hac lactis mentione addam) horum ſubſtantia levis, rara, fereque exucca, id ſane non admittit, adverſatur ratio & ipſiſſima veritas. Qui ergo fit? Si ullum juncos trahenti lac appareat, hoc profecto à dæmone eo transfertur, præſtigiarum fuco lamiæ oculis obducto, ut ſua emulctione lac è juncis extractum credat, quod tamen deluſorium eſt, nec rei veræ hiſtoria. Idem dictum volo, ſi ex alia inepta materia lac provocari afferatur. Si lacte deſtitui præter naturam, comperiantur vaccæ, eiſdem lactis receptacula & canales impedire poteſt dæmon non aliter aut minus, quam dixi congreſſum in hominibus poſſe inhiberi naturalem.

De virginibus in Monaſterio Nazareth Coloniæ à dæmone exagitatis, & alibi.

CAP. XII.

HAUD diſſimilia Coloniæ paſſæ ſunt virgines religioſæ in Nazareth monaſterio occluſæ. Quibus hoc tamen acceſſit, quod licet annis aliquot antea varie & multifariam à diabolo vexarentur, torquerentur, convellerenturque: tamen anno ſexageſimo quarto ſupra ſeſquimilleſimum, præter aliud ſpectaculum horribili modo frequenter editum, proſternebantur ſæpenumero deorſum, infima corporis parte ſuccuſſata ad eum modum, qui veneri ſolet aſcribi, oculis interim clauſis. Qui poſtea cum pudore aperiebantur, quum velut à multo labore reſpirarent.

Virgines religioſæ in collegio Nazareth Colonia à diabolo vexatæ.

§ 2. Anſam autem huic malo dederat quædam Gertrudis, anno

ætatis ſuæ decimoquarto monaſterio incluſa, quæ ludibria hæc ſæpius diſſoluto cachinno patiebatur in lecto, licet amaſiũ ſingulis noctibus fere congredientem ſtola conſecrata abigere conaretur: quã velitationem quum altera virgo in ſecundo decumbens lecto (hoc nomine adjuncta ſociæ, ut tutior eſſet ab amaſii inſultu) audire videretur, tota exhorruit, ac tandem quoque diaboli hoſpitiũ facta, miris convulſionũ generibus diſtrahebatur, in paroxyſmo quandoque eccutiens: ac licet mente appareret conſtare, varia tamen inconſtanter nimis, & quæ deſperationem ſpectarent, proferebat, Itidem & aliæ multæ. Ita peſtis hæc velut contagio proſerpſit, maxime quum primum ad legitima non confugeretur conſilia. Dictam vero amaſiam ſuo proco horrendas ſcripſiſſe literas, poſtea inventas, in inquiſitione à me in eodem collegio facta, Anno 1565. 25. Maji, præſentibus nobilitate & prudentia clariſſimo viro, D. CONSTANTINO à Lyskerken, conſule dignissimo, D. JOANNE Altena, decano olim Clivenſi. D. JOANNE Echtio, medicinæ doctore ornatiſſimo, & filio meo HENRICO philoſophiæ & medicinæ, doctore, cognovi: eas autem ab illa ut energumena, nec mentis compote fuiſſe exaratas, non eſt, quod ullus dubitet.

Conſtantinus à Lyſkerken.

§ 3. Dum hanc carnificinam adhuc exerceret diabolus, harum virginum quædam peſte correptæ, interea dum ea laborarent, nihil diabolicæ vexationis ſenſere, ex Dei ſolius benignitate ſingulari, qui torquendi in hoc ſeculo limites præfigit ſatanæ, ultra quos ferri enquit.

§ 4. Porro calamitatis initia ſubminiſtraſſe videntur juvenes laſcivi, qui per conjunctum ſphæriſterium contracta amicitia cum una aut altera, clam in monaſterium conſcenderunt, libidinemque explerunt. Quibus poſtea excluſis, quam re ipſa amplius frui eæ nequirent, ejuſdem imagine mentem vitiavit, taliumque motionum ignominioſum ſpectaculum, aſtantium oculis objecit. Mille artifex. At quo convenienti Chriſtianoque conſilio huic tragœdiæ obviam iri poſſit, peculiaribus literis eo miſſis fuſe explicui.

Puella à ſpectris vexata.

§ 5. Huic albo accenſeatur virgo ſacra Judith nomine, quam haud ita pridem Buſciducis in collegio juxta ædem D. Joanni Baptiſtæ dicatam, vidi crudeliſſimis intorqueri à Satana convulſionibus: ejuſque fauces, ne cibum admitterent, comprimi: linguam item inhiberi quandoque, ne proloqui poſſet: voces interim reddi & ridiculas & horrendas audivi.

§ 6. Acce-

§ 6. Accedat & cognita mihi puella, virgini nobili in cœnobio famulans, cui fidem dederat ruſticus, qui deinde ad aliam animum adjecit. Quæ cognita, mœrore turbari illa cœpit: ablegataque medium elciter milliare à monaſterio, in eximii juvenis forma obvium habet dæmonem, qui ſe familiari colloquio in ejus inſinuans amicitiam, omnia ruſtici amati ſecreta huic detegit, cunctoſque cum altera puella habitos ſermones enarrat, ut ad reſtim illam illiceret cogeretque: &, cum ad anguſtum perveniſſent ponticulum, ille aſſumpto oleo, quod ea manibus gerebat, ut minus impedite tranſiret, eam juvit: invitavitque tandem, ut ad notum comitaretur locum. Quonam eo ſequerer (reſpondit illa) ubi paludoſæ tantummodo ſunt aquæ? Hinc ipſe evanuit, illaque perterrita in animi incidit deliquium: quare juſſu dominæ, mihi familiaris, bigis in cœnobium reducebatur. Ubi velut mente turbata, multifariam ſenſu diſtrahebatur, querebaturque ſe etiamnum miſere ab illo dæmone vexari, ipſumque aliquando per feneſtram vel alio velle abripere. Nulla certe alia hujus maleficii extitit cauſa, quam meditabundus animi mœror, ob amoris impotentiam: quam illudendi perdendique occaſionem præpropere arripuit Satanas. At puella ruſtico eodem poſtea marito freta, belle valuit.

Admirabilis hiſtoria de puella, cujus è latere culter exectus fuit.

CAPUT. XIII.

Hic minime prætermiſſum oportuit id, quod accidit in pago Leveſteet ſub Duce Brunſvicenſi ubi ſorori commorabatur puella nomine Margarita, Henningi Achils filia, annum agens viceſimum. Quæ anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimoſecundo, altero die Julii, nimirum divæ Virginis viſitationi ſacro, ſororis calceos abſterſura, ejus cultrum (duo autem erant in vagina conjuncti ejuſdem formæ, capulis æreis inciſis ornati) extrahit, ſeque in humiliorem ſedem demittit propterea, quod viribus diuturna febri conſumptis imbecillior adhuc eſſet.

§ 2. Præter opinionem domum ingreditur vetula, num puellam febris etiamnum fatigaret, rogans, & quomodo ſeſe ex morbo haberet? Reſponſum illi ut fuit à puella, rurſum extra ædes nullo verbo facto egreditur. Calceis mundatis cultrum in ſinu deponit: qui quum poſtea ſtudioſe ab illa quæreretur, nec repertus eſſet, meum periculum, dum ſingula veſtigando diligenter & ſollicite perluſtrat,

strat horribili specie canem nigrum sub mensa ventri incubantem animadvertit: eo abacto sperabat fore, ut amissus cultet detectus, ad pristinum dominum rediret. Unde indignabundus ille, cum fremitu dentes ostentavit, simulq; se cum saltu trans ostiū in fugam conjecit.

§. 3. Mox puellæ videbatur à capite versus dorsum defluere quiddam tanquam humoris frigidi, cui etiam accedit animi deliquium, perduratque ea velut mortua sine sensu ad diem tertium: quo tandem resici cœpit. Summo autem studio rogata, quinam hoc malum invasisset? respondet, se certo certius scire, cultrum illum, à sororis vagina à se extractum, in sui corporis latere sinistro defixum hærere: eo enim in loco se dolorem persentiscere.

§. 4. Cui licet contradicerent parentes & alii, quod cum melancholia agitati, vel diuturni morbi, jejunii, aut alterius rei molestæ fortuito casu obviæ ratione nonnihil delirare arbitrarentur: perstitit tamen usque adeo in suis querelis, lachrymis assiduis & insomniis, ut mente caperetur, nec cibum diebus duobus sæpenumero admitteret, quanquam blande invitaretur, vel serio minisque urgeretur. Suā tamen habuit plerumque intervalla & intermissiones, ut etiam quiete decumberet, licet non tam diu, ob dolorem continuum, quo ita exercebatur, ut toto corpore incurvatam baculo niti oporteret.

§. 5. Auxit & hoc ejus animi dolorem, solatiumque minuit, quod quum illa in corpore cultrum defigi certissime crederet, alii tam constanter contravenirent, proponerentque ἀλλοιώσιν, & phantasiam corruptam in illo judicarent, præsertim quum nullum quidem vestigium indicium ve apparet, præter quotidianos ejus luctus, qui jam circiter mes perdurarant. Hinc prominere cœpit in sinistro latere supra ilichem inter infimas duas costas spurias vomica, ovi fere gallinacei magnitudine, & lunæ instar: cujus incremento aut decessu, vel imminutione, vel reflexibus.

§. 6. Tum inquit illa: Hactenus fidem mihi denegastis, quod in meo corpore hæreat cultellus: at ubi visitationis Mariæ solennitas denuo apparuerit, eum in corpore figi, manifestissime intelligetis videbitisque. Sic tricesimo Junii erupit ex ulcere tanta copia puris, ut tumor nonnihil sese remiserit, & inde cuspis velut culteri apparuerit: quā puella arripere cupiens, præpeditur à parentibus, qui chirurgum ducis Henrici ex arce Wolffenbuttel eo nomine accersunt.

Puella denuo cæsa.

§. 7. Hic quarto Julii accedens, parochum rogat, ut prius puellam alloqueretur, solaretur, Dei verbo instrueret, atque ipsius re-

sponso

ſponſo vigilantèt attenderet, quod eam à dæmonio quandoque exagitari pleriſque omnibus videretur: & ſimul cum reſponſo illa ſubjungit, ſe libenter curationis hujus modum admiſſuram, etiamſi ſciret ſibi moriendum eſſe. Tum eodem die, Dominico ſcilicet, cultelli cuſpidem ſub coſtis prominere videns chirurgus, eum cum ſuis inſtrumentis attrahit, qui alteri conformis erat. verũ circa ferri acuti medietaté nonnihil abſumptus erat. Chirurgi opera hinc ulcus coalult. Sic habet hiſtoria germanice de hoc prodigioſo opere evulgata. *Cultellus extrahitur.*

Admirandi hujus ſpectaculi explicatio.

CAP. XIIII.

QUUM admirabile hoc ſpectaculum citra ullas diaboli præſtigias vere editum fuiſſe, nec ullas admittere gloſſas aut explicationem, clamet una voce quilibet, meam hic ſimplici interpretatione ſententiam interponere non gravabor: cultrumque non fuiſſe in corpore, ſed dæmonis præſtigias & ludibria omnium oculis fuiſſe offuſa, puellamque à dæmonio obſeſſam, quoad fieri poteſt, breviter oſtendere cum Dei beneficio, ad ejus gloriam, ac dæmonis ejuſque ſequacis turbæ deluſæ contemptum, adnitar: quanquam voce Stentorea multos occlamaturos minime ignorem.

§ 2. Primum obſervari debuit, ſimplicem puellam longa exercitam fuiſſe febre, quam ex ejus diuturnitate, quartanam fuiſſe colligio, natam ex graviſſimi aterrimique humoris melancholici, qui in corpore putruit, copia. Qui ſæpenumero etiam lienem obſtruit, in eoque tumorem, duritiem & apoſtema gignit, eaque occaſione talem ſobolem quartana febris etiam non raro poſt ſe relinquit. Hoc jacto fundamento, nimirum ſexu fœmineo, ætate juvenili, & diuturni morbi tædio, reliquum ſuum opus vigilanti indefeſſoque ſtudio ſuperſtruit & fabricatur dæmon. *Dæmonis adminicula in hoc actu præſtigioſo.* *Sexus.* *Ætas.* *Morbus longus.*

§ 3. In fœminis facilius multò, quam in viris, ætate matura & bona valetudine fidem conſequitur. Hic in opificii ſubſidium, humorem ſuis actionibus convenientiſſimum, quippe melancholicum, à quo puellæ cerebrum & corpus tantum abeſt ut expurgata forent, quo etiam eo ſumme adhuc gravarentur, aſſumpſit. Enimvero, quanto affectu in hunc ut ſuccum ἀναλογικὸν ſibi ſuiſque actionibus peculiarem ſe immergere ſolet, ejuſque adminiculo admirabilia inducere phantaſmata & imaginationes raras, ſuperiori libro ea demonſtratione oſtendi, ut repetitione minime opus eſſe judicem. *Humor melancholicus diabolo convenientiſſimus.* *Cap. 7. 8.*

Solitudo. § 4. Ut porro institutum tragœdiæ actum prosequeretur dæmon, solitudinis ansam arripuit exorsus mane semotis aliis, qui fortassis fide viva ejus conatus impediissent. Primumque vetulæ fa-
Vetula delatum. ciem induit, quæ de puellæ valetudine scisciteretur, ut, quum eam postea cultri in corpore sepulti opinione dementasset, in suspicionem proclivius ipsa induceretur de lamia, quæ carmine id effecisset. Hoc etenim inprimis sanguinario veteratori studio est, ut lites moveat, cædesque struat, maxime insontium; & falsam persuasionem adversus verum Dei cultum inducat imprimatque. Ut quoque altius animo postea infigeretur, cultrum ex sinu in latus à vetula la-
Canis nigerrimi specie. mia (cui cum diabolo communio est) translatum esse, in canis nigerrimi forma apparuit, quem menti nonnihil restituta dæmonem fuisse sentiret. Hinc in obsessionis initio eam aggressus dæmon sensum velut catarrhi, vel humoris frigidi à capite ad tergum distillantis inducit, ut post redditam mentem, eo momento cultrum hoc frigoris sensu in corpus sibi infectum esse crederet

§ 5. Inde mox ingressus, sensuum organa ita turbavit, ut ad tertium diem velut mortua haberetur. Interea tam valida persuasione de cultro in latere defixo, imbutam phantasiam confirmat; ut secus in animum inducere illa nequiverit, quam ita vere rem gestam esse. Antea enim norat veteratorius ille medicus, ex diuturna febre reliquias maligni succi ea in parte collectas esse, quæ putredini erant obnoxiæ, & ulcus excitaturæ: vel quas ille, ut spiritus, ad putrefactionem promovere, eoq; protrudere: vel quod etiam humorem frigidũ ad hujusmodi collectionem aptũ, à capite accersere quiverit.

§ 6. Talem abscessum, inter abdominis musculos sinistros, ex destillatione post longam febrem genitum, vidi in Electore Colo-
Antonius archiepiscopus Colonensis. niensi archiepiscopo, D. Antonio, felicis memoriæ, cujus in justorum resurrectione ex gratia meminerit misericordiarum pater unicus.

§ 7. Cæterum, uleus in eum finem fabricatus est in loco & humore convenienti, ut cultri cuspidem eo aperto ostenderet, & excisionis occasionem subministraret. Sic objecta cuspidis forma, vel vera cultri allati cuspide, interim reliqua ejus parte crasso aëre tecta, puellæ, parentum astantium & chirurgi oculos perstrinxit. Quod
Cultri in corpore non fuit. facile, vel aëris vel infecti spiritus visorii adminiculo, potest. Hac ratione cultellum ex sterquilinüs alicubi, ubi rubiginem contraxit, eductum, supra ulcus deposuit Satan: ibique cuspidem ostendit, reliquam cultelli portionem præstigiis velat. Hunc nonnihil à diabolo re-

lo retentum, ut trahi videretur, chirurgus instrumentis attrahit: sed non è corpore, ubi hæsit neutiquam, verum ex ejus superficie. Ibi enim adumbratus delituit, tantillo tempore dum cuspis conspicitur, & chirurgus trahit, antea minime.

§ 8. Nec mirum id videri oportuit, quum à circulatoribus & agyrtis quotidie talia fieri cernas, cum vel per maxillas, vel per brachia, citra sanguinis effusionem & pustiones & graphia trajiciunt: vel cum seram ori labiisque affigunt, vel globulum in os injiciunt, & stercus educunt: sic mille alia rerum miracula oculis objiciunt, quibus tamen nihil inest præter fucum & dolum.

§ 9. Si nondum tibi satisfactum hac interpretatione putabis, & cultrum è corpore eductum esse contendas, cedo, quî & per quos meatus injectus hic fuit? Immissum enim prius oportuit, quod alicunde extrahitur. A capite dorsum versus, & ad latus inferi à dæmone citra manifestam læsionem, quemadmodum humorem stillare per poros observamus, nequaquam potuit. Per os non alio, quam ad gulam, stomachum, intestina & anum apta materia deferri potest, minime vero culter. Quem licet quoque per os invectum esse concederem, non tamen ad eam lateris partem perferri potuit, nisi dissecto prius à latere ventriculo, peritonæoque, cum gravissimo vitæ naufragio. Ab ano vicissim non alius patet meatus, quam ad intestinorum involucra, stomachum, gulam, fauces & os. Hic denuo via huic cultello circumquaque præcluditur.

§ 10. Si per carnem exteriorem insertum esse, voles, ubi dolor, effusus sanguis, vulnus, vel leviſſimum ejus vestigium, aut cicatrix? Hic autem à versutissimo spiritu id neglectum fuit, quod cuspidem sursum in vulneris ore ostenderit, quum potius capuli formam certiori cautela exhibere oportuerit, si cuspide deorsum insertus fuisset culter: quæ in corpore non nisi cum lethali multarum partium incisione inverti potuit: Nisi primo ab infima ventris parte sursum innoxie protensum esse, stulte dixeris, quum eo loco nihil unquam doloris senserit: eas vero interiores partes omnino fuisse illæsas, docet brevis curatio abscessus, quam impedire noluit: prorsusque à suo opere, obsessione, afflictione, divexatione & cruciatu destitit diabolus, quia institutæ suæ tragœdiæ finem jam se consequutum videret. Quum nimirum in eam sententiam omnes perduxisset, ut cultrũ ex latere excisum esse certo crederent. Sic diabolo major tribuebatur potentia, quam debuit: perversa de lamiarum virtute opinio accrevit,

crevit; ac in Dei patrocinio, Christique potestate minus fiduciæ collocatum est: maxime in illis ditionibus, ubi ex præstigiarum diabolicarũ indiciis per fas & nefas carnificinæ exerceri non desinunt.

§ 11. Si forte objiciatur, ferrum ita in carne fuisse exesum: respondeo, dæmonem cultrum è puellæ sinu exemptum, in terram vel in liquorem salsum inseruisse, aut alibi ea dexteritate reposuisse, ut in medio ferrum exederetur toto anno, quo absoluto fabulæ catastrophen addere statuerat. Considéretur quoque locus ferri exesus, qui digitos fere duos latos à cuspide distat, & tanta quoque exesionis deorsum est magnitudo. Quum vero cuspide in carne, ac ulceris maligna putredine hæserit, quî fit, quod cuspis ab acri pure illæsa, & reliqua pars ferri, quæ in ventris vacuo hæserit, fuerit erosa?

§ 12. Vel si voles, ferrum cum parte absumpta in carne defixum fuisse: respondeo, id fieri nequivisse, nisi secundum longitudinem deorsum cultellus in musculis hæsisset. Quod si factum defendas, ego vicissim hac ratione nego, quod manu situs ille potuisset extrinsecus contrectari, quinimo visu dijudicari. Adhæc, ferrum totum carni insertum simul & fere æqualiter ab acri humore arrodi debuit. Quum vero in medio saltem acies exesa fuerit, alibi quam in corpore exesionem fuisse factam sequitur: & diaboli illusione operatione neque translatum cultrum, & in sterquilinium, aut alium liquorem salsum, aut acrem, aut putrem immissũ eousq; ut materia rodens aciei medietatem solummodo attigerit. Haud dubie cautius hunc fucum instituisset, si has ejus actiones ea solertia excussum iri prævidisset.

§ 13. Quod insuper in rei veræ gestæ assertionem obtrudatur, eam baculo innixam perquam curva inclinatione ingredi oportuisse: hinc quilibet rerum naturalium peritus luculenter intelligit, cultrum in corpore non hæsisse, qui ex qualicunque inclinatione vel deorsum vel antorsum, vel versus utrumque latus graves cruciatus excitasset, vulnerassetque: nec alia corporis constitutione, quam erecta, habuisset mitius puella.

§ 14. Si adhuc urgeas historiæ veritatem, quæso, ubinam toto anno illa cultri longitudo delitescere, aut firmiter hærere valuit? Si in sinistri lateris musculis: hoc tactui & oculis, ut dixi, apparuisset. Nec in liene recondi tanto tempore, tamque innoxia potuit, multo minus extra musculos introrsum in ventris cavitate: sic enim in imas partes concidisset, cum multo vitæ discrimine. Hæc siquidem fuit cultri longitudo & forma: * * *

§ 15. Cæte-

Digitized by Google

§ 15. Cæterum puellam à dæmonio obſeſſam fuiſſe,non eſt,quod ullus ambigat:quemadmodum plerique,etiam peritiores,coram atteſtati ſunt. Argumento eſſe debent multa ejus verba & actiones. Quod ſæpius mente caperetur,cibum & potũ ad dies aliquot rejiceret : amici cum ea blande,ſerio,& minis agerent,nec tamẽ promoverẽt. Quod ipſa itidem vaticinaretur, prædiceretque tribus menſibus, palam fore in viſitationis Mariæ feſto,cultellum in corpore figi. Quis certũ hunc diem norat, indicaratve? Naturali profecto ratione ab ea imperita puella ſtupidaque præſciri poterat minime. Has ergo voces haud dubie ex ea edidit diabolus, qui circa illum diem abſceſſum perruptum iri judicarat, & commodam eam amplexus anſam, ſuas ſimul præſtigias objicere ſtatuerat. Erupit autem ſanies triceſimo Junii, quo cuſpidem prius oſtendit præſtigiator: inde viſitationis feriæ agebantur ſecundo Julii,& quarto cultrum extraxit chirurgus. Sic in exacta ſua ratiocinatione fallitur quoque mendax ſæpe vates. *In dicti prædicti certitudine fallitur diabolus.*

Ridiculum modum res duras in corpus ingerendi.

CAP. XV.

PORRO modum quendam ineptum futilemque,quo ejuſmodi materies duræ in corpus ope diaboli à Lamiis ingeruntur, deſcribit Doctor quidam in libello Germanico,qui Jacobi domini in Lichtenberg nomine,prædicatur circumferturque. Ejuſdem inſuper fuiſſe ſententiæ, à me non niſi lucidiſſimis rationibus exploſæ, Theophraſtum Paracelſum, non eſt, quod ęgre ferant plerique religioſi nimis ejus admiratores. Hanc item rationem fuiſſe amplexum Ludovicum Millichium, virum alioqui pium & eruditum,in lib. Germanico,Magicus dæmon inſcripto,miror. Ab his aſſeritur, corporis poros à diabolo extendi, per eoſque inſeti ſtramen, ſetas porcinas, aſſulas, corium, præſægmina, fila, piſcium & fruticum ſpinas, & quaſcunque materies acutas; deinde poros occludi, ut, quandocunque volet architectus, reconditæ res rurſus extrahi queant. Subjungit doctor ille has ſimilitudines: Quemadmodum, ubi quis ſub aqua lapidem recondit, nec eo ibi relicto manuque retracta, quomodo eo devenerit lapis, ſcitur: ſic quoq;naturali ratione vaginę poros abſq;lęſione penetrat,ferrumque liquefacit fulminis radius. Non diſſimili modo in biſce deluſionibus fit,quę magis noxia ſtigmata vulneraq; inferunt. Hæc ejus verba.

§ 2. Rationes has admodum eſſe jejunas, quilibet rerum naturalium cognitione leviter tinctus, intelliget haud difficulter. Siquidem poros illos natura ex prima creatione ſtrictiſſimos, à dæmone eouſq;

distrahi innoxie posse,ut stramina,coria vel cultros transmitterent: deinde concíderent,emitterentq; suo tempore ad Satanę arbitriũ libidinemq;conservatã tot diebus vel mensibus substantiã,prorsus ἀδύνατον esse, nec ullo modo fieri posse, quilibet sanus mecum fateri debet.

§ 3. Pori enim corporis à conditore tam anguste ab initio constricti sunt, ut præter tenuissimum liquorem, velut sudorem vel vaporem, crassius aut solidius nihil transmittant: quemadmodum etiam in duris crassisque lapidibus, maxime coctilibus, & lignis observamus: quorum pori quidem liquorem transmittunt, at nihil durum aut solidum sine incisione fractioneve. Talia quidem phantasia facile imaginatur; at in actum non item deducuntur.

Similitudo absona.

§ 4. Similitudo,de lapide in aquam manu demisso, profecto multum absona existit:ridiculumque est,conferre hominis corpus solidum compactumque,cum humida,tenui & fluitante aqua,omnium capaci, quæ naves,& quodcunque voles, natura admittit. Sic nec igneus ille subtilissimus radius vaginæ poros pervadens, quicquã habet similitudinis cum crassa & dura re,quam in corpus humanum per porosillæse intrudi contendunt adversarii. Nisi demonstrationis vanitatem quilibet palam cerneret, in confutando prolixiorem me ostenderé:probationes vero non dissimiles sparsim in illo Doctoris libello sunt obviæ.

In corporibus reperiuntur quædam naturaliter, quæ ad maleficia quandoque referuntur.

CAPUT XVI.

Varia apostematum contenta, apud Galenum 11. ad Glaut. & 14. Met. & Celsum v. 6.

INTERIM naturali etiam ratione in steatomatum & atheromatum, aliorumque apostematum sinibus,carne exesa, ex viscosis & putridis humoribus ac fibris calore coquente exiccatis, materias lapidibus, tophis, arenis, urceolorum testis, lignis, carbonibus, capillis & amurcæ similes nasci, incantationibus ab imperitis asscriptas, scimus ex Galeno, Cornelio Celso, & observatione quotidiana. In steatomate lapis avellanę magnitudine nuper genitus,angulosus,rotundus, spadiceus. Curavit alias noster collega in Lucensium Burgo matronam provectioris ætatis,uxorem Hieronymi Lucheſini patricii Lucensis, ab abscessu, quem diu sustinuerat supra clavículam sinistram? Ex eo aliquot dies aperto extraxit, præter crassioris puris multam copiam, quiddam tenax ac lentum; quod, cum non facile posset divelli, eluebatur diligenter: elotum tam simile erat hapso lini madentis, ut vix persuaderetur ęgrotę& astantibus,excrementũ esse toto genere præter naturam ex viscida materia,calore & mali diuturnitate concretum?

Digitized by Google

tum. Omnes ſiquidem maleficium eſſe, arbitrari penitus maluiſſent.

§ 2. Nonne in morbo articulari pleriſque à pituita cruda, reſiccata, craſſo terreſtrique humore indiſſolubiliter impacto, reſolutis partibus tenuioribus, tophos, Græcis τόφους, velut calcem, in juncturis enaſci videmus? Quam etiam exemptam materiem, paulatim excipit alia? In cerebro repertus lapis magnitudine & forma mori? In tonſillarum faucium abſceſſu, calculus gypſeus ſimillimus tophis, qui intra digitorum articulos chyragra affectis increſcere ſolent: Sub lingua lapillus arefactæ & excorticatæ lauri baccæ ſimilitudinem habens, lore ſpadiceus & juſtæ gravitatis.

Tophi in junctura.

Joan: Kentmannus de Calcul. in hom. natu.

§ 3. In Imperatoris Maximiliani ſecundi corde ſecto inventi ſunt tres lapilli quantitate piſorum; unus interim major altero, colore rubigineo: frequenter vero cordis palpitatione gravi afficiebatur, dum viveret. In pulmone calculi plures aſperi tribulorum modo ad ſiliquarum magnitudinem latuere, aliquando & faba majuſcula non minores, lati, tuberoſi, cinerei, ſubduri. Qui poſt longam frequentemque tuſſim ex thorace violenter calculum expectorarunt, ſupra recenſuimus. In panniculo item epar cingente, lapilli aliquo numero inventi ſunt lethales, & grandes, ex ipſo epate exciſi. In jecoris ſubſtantia concreti lapides, etiam ad magnitudinem dimidiati fere ovi columbini, unus totus anguloſus, colore livido, ex phlegmate & humore melancholico coagulatus: alius in eodem amygdalæ nucis magnitudine viſus. In venis partis cavæ hepatis, priuſquam in communem illum caudicem portæ deſinunt, inventi lapilli eas obſtruentes diſtendenteſque, foris nigri, intus flav, in hydropico: cujus & meatus, ex felis folliculo in inteſtinum deſinens, lapide ejuſmodi infartus erat.

Ant. Benivenius de Abdit. cap. 3. 18. 24. 94. Calculi ex thorace expulſi, inventi etiam in epate, fellis folliculo, matrice, & reliq.

§ 4. In veſica fellis ſimul conſpecti, in uno viginti duo, quaſi ſublutei, magnitudine diſſimili, quorum minimi piſis minutis, maximi fabis exiguis reſponderunt, omnes quinque, ſeptem, octo, aut plurium erant angulorum. Hinc & alius porraceo colore, quantitate unius articuli digiti fuit exciſus. Alius durus hæmatiti lapidi non diſſimilis, in cyſti fellis Georgii Bohemi regis viſus. Minoris formę ſuperioris apparuerunt plures in eodem folliculo Chriſtiani regis Daniæ. Major in ea veſicula repertus fuit in Friderico tertio, duce Saxoniæ, cognomine Prudente, forma quadrangulari, articuli magnitudine, colore ferè praſſino. In hoc bilis receptaculo niſi in alio centum & viginti tres, quorum unus inſtar medii ovi gallinacei grandiuſculus, latior quam rotundior, digitum craſſus, multiſque tuberculis aſper, ut to-

phus levis & luteus. Quinimo senex quidam decrepitus ad iram miré proclivis, post obitum sine felle & folliculo inventus est: in hujus autem loco ingens apparuit calculus. Fuerunt &, qui, post diuturnum ictérum oborto alvi profluvio, innumeros calculos instar pisi aut hordei granorum, per anum emiserunt. Conspiciuntur etiam sæpe in bubulo felle lapides, magnæ juglandis quantitate, rufo colore. Ex intestinis varii quandoque excernuntur; repertus & ovi quantitate. Ex uteri acetabulis duos memini excisos.

§ 5. Observavit Montespessuli anno 1572. filius meus Galenus Medicinæ Doctor, in cadavere puellæ cujusdam hydropicæ, quam secuit, duos spithamæ longitudinis vermes, quorum unus meatum vesiculæ bilis duodeno insertum occupabat, alter in ipsumme: hepar (ex defectu credo alimenti) progressus, gibbum jecoris obsidebat, capite ambientem viscus illud membranam attingente. Idemmet vidit Patavii nobilem Germanum, qui ab exercitio plures tussiendo rejiciebat calculos instar pisi, molles adhuc & friabiles.

§ 6. Aperta mulier in scholis medicorum Lutetiæ, lapidem habens in utero, in cranio anteriore, & quæ sine liene inventa est. De tophaceis calculis in utero natis, vide Aëtium lib. 16. cap. 100. At ab eadem causa in his partibus, qua in renibus vel vesica, generari potuerunt, ea coctionis specie, quam ἔψησιν dicunt, nimirum ab humore crasso, viscido, terreo, & calore igneo: quandoque vero & naturali, sed non analogo materiæ, humorem hunc adassante, cogente, & in lapidem indurante, qui interdum variæ & admirabilis invenitur formæ, potissimum quum & vasorum accedat aptitudo.

Loc. affect. VI 9. Pili & animalcula cum urinis excreta.

§ 7. Galenus se pilos mejendo excretos vidisse narrat, & cum ex colore, tum ex mole credidisse dicentibus eos ex crassa lentaque materia, quam calor calefecit exsiccavitque, in venis consistere, & se longitudinis ipsorum causam ignorare. In lotiis quoque eorum, qui lue venerea infecti sunt, multoties innatare videntur minuta animalcula formicis affinia, aut iis præsertim, qui æstivis mensibus in aqua cœlesti volutari conspiciuntur.

Anatom. II 22. Calculi mulierum.

§ 8. Tradit Alexander Benedictus, mulieres calculis minus affici in vesica, præterquam calculis fetarum, veluti quibusdam capillamentis, qui non sine diro cruciatu innascuntur ex mucosa materia. Addit-que, aliquibus quædam in vesica concrescere, quæ nihilo à conchiliis specie differunt. Simile quiddam se vidisse in nobili quadam domina adhuc superstite, indicavit excellentissimus medicus Joannes Ewichius.

Digitized by Google

chius, quæ cum longo tempore renum calculo afflicta fuiſſet (nulla enim quantumvis eruditorum medicorum ope juvari potuit:) poſt aliquot annos, primum quidem aliquandiu lanam tenuem, nonnunquam involutam, interdum fila longa, alba, duplicata, inſtar eorum, quibus utuntur veſtiarii, & quod fidem ſuperat ſæpe cum nodo, ac ſi ad uſum conſuendi aptata fuiſſent, per urinam excrevit.

§ 9. Deinde vero, quæ res etiam aliquantulum temporis duravit, arctius compactam, velut ochra commixtam non tam lanam, quam membranam lanoſam, quali integunt ſeſe illi vermiculi, qui ex Seribus inſulis, ad nos adferuntur, cum lotio reddidit. Poſtremo non raro, præter reliqua, pilos longitudine unius digiti, partim uttinque albos, in medio nigros: partim contra principio nigros, cæterą albos: præterea acutos in una parte tanquâ extremitate, obtuſiores in altera quaſi profunditate ac radicè (etſi radice carere oportuit) fortiuſculos, durabiles. Atque ejuſmodi materiæ tantum non miraculoſæ ipſa ſecum plenam portavit arculam, & pluribus videndam exhibuit, ejuſque partem Ewichio donavit. Sed mea ſententia, ſi res has monſtroſas in renibus vel veſica non genuerit natura, mejenti ægrotæ dubio procul eas ſubjeciſſe dæmonem, ob incredulitatem, certum eſt; maxime, ſi illi ſuſpicio fuerit ingeſta de maleficio.

§ 10. Cum Piſis experientiſſimum medicum & chirurgum D. Gabrielem Fallopium præceptorem ſectaretur collega noſter, ſimulque acceſſiſſent quendam mercatorum internuncium natione Lucenſe, cujus uxor valetudinaria, colicis ſubinde doloribus laborabat, tum vero iiſdem torquebatur graviſſimè: poſt alterum aut tertium curationis diem, à multis remediis ex arte adhibitis, tandem præter omnium expectationem dejecit pilam, vel tophum potius non admodum gravem, magnitudine majorem paulo columbæ ovo, à cujus rejectione paulatim deſiit dolor, priſtinaque rediit valetudo. Hæc reliquis demirantibus affirmabat Fallopius, idem alias nobiliſſimo medico Friſinelicæ doloribus colicis vexato, & cuidam tertio accidiſſe. Hanc vero pilam, quæ pepererit materia, eadem aperta vel fracta certius dijudicari potuiſſet. Illud autem naturæ genimen haud difficulter prodet præcedentis ſequentiſq; narrationis qualiſcunque explicatio.

§ 11. Pilas item magnas nigras, inſtar pugni, æqualiter orbiculatas, ſine ſutura, pilis parvis mollibus arctiſſime infartas, ex boum juniorum ſanorum lanienæ deſtinatorum, ventriculo & inteſtinis exemptas, aliquot annis penes me habui. Incantatione ingeſtas has, exclamarent

multi genitarũ tamen harum pilarũ cauſam inveſtigare naturalé libet.

Pila in bovu ventriculo unde nata.

§ 12. Vituli adhuc lacte viventes materno, ſi quando alimonia deſtituti, vel alioqui petulca ætate inſoleſcentes, ad parentem vel aliam accurrunt vaccam, ejus ſuras vel quemcunque contigerint ore locum hirtum, maxime poſteriorum coxarum, tam exugunt avide, ut etiam depilem reddant. pilique valido crebroque ſuctu in ventriculum attracti, & frequenti motu ſaltuque laſcivo paulatim conglomerati, plerunque lacte vel chylo obvolvuntur, aut pituitoſo ſucco lento: Qui temporis ſucceſſu tenacior redditus, membranæ induit faciem: quemadmodum ſubſtantia limoſa albida ſtatim à ſectione viſa eſt primum obducta hæc pilarum pellicula. Quæ deinde exiccata poſtentim, corio tincto etiã nigricie aſſimilabatur, qua una in parte cultro nonnihil exciſa, ejuſmodi uniformes pili molles (quales in illis dictis pecorum locis inveniri cernimus) admodũ compacti apparuerunt.

§ 13. Citius huic ſententiæ aſtipulabuntur fidemque habebunt, quicunque veterinariæ rei aſſuevêre, & jumentorum educationem attentius obſervarunt. Ita nihil omnino rationi derogatũ volo, ſi quando ea in rerum miraculis vel manifeſto adeſſe, aut occulte foveri videatur. Verum quæ præter naturæ ordinem & rationis cognitæ modum à mille artifice Satana, dolo & præſtigiis, ut non credentes in ſuam illiciat naſſam, nemine vere, licet quidem phantaſtice cooperante, effinguntur, & incantamenta putantur (quorum nomine frequenter incuſantur puniunturque innocentes) propono, quo veritas à mendacio ſecreta cognoſcatur, & dæmonis ludibria penitius nota negligantur, atque ſanguini innoxio poſthac parcatur: æquiorique ſententia accuſatores, peculiaria diaboli mancipia (divinos alii vocant, mihi vero erunt malefici) converſa male inolitæ conſuetudinis fori forma exibilentur.

§ 14. Servat quoq; alius apud ſe ejuſmodi pilam levem admodũ, ovi magni quantitate, ſed orbicularem, Piſis extractam ex colo inteſtino juvencæ bubulæ. Hæc pomo citrio vel aurantio tam erat ſimilis, ut, ſi eo fuiſſet colore (erat autem nigro) viſu ſolo diſcerni non potuiſſet. Arbitrabantur quidam tum, ex integro aurantio deglutito eam ita in ventre induruiſſe. Sed arbitrarium hoc & ridiculum? Cultro autem vix ægre cortice una in parte inciſo & detracto, inventa fuit tomenti nigrioris congeries, & ſuffarcinata, vel potius tota concreta ex pilis. Hujus pilæ meminiſſe videtur Plinius in hæc verba: Et in juvencarum ſecundo ventre pile rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pon-

Digitized by Google

lo pondere: ſingulare (ut putant) remedium ægre parientibus, ſi tellurem non attigerit. Inepte autem tophũ appellat, ſi de noſtra loquatur pila. Ille ſiquidem inter lapides numeratur foraminulentos: hæc vero pila ex pilis compacta, nihil habet vel lapideum, vel arenoſum, vel foraminulentum: ſed eſt circumquaque ſpiſſiſſima & ſolidiſſima.

§ 15. Nec minus admirabile Ariſtomenis Meſſenii cor, quod Athenienſes, ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum invenerunt, cum eum aliquoties captum, & aſtutia elapſum cepiſſent. *Vid. Max. l. cap. 9.*

§ 16. In Majo anni milleſimi quingenteſimi ſexageſimi ſecundi, mulier juvenis N. Coloniæ propę ædem D. Antonio ſacram, puellum ad ſextum menſem lactans, enixa eſt animal fibroſum ad erucę magnę longitudinem, dum reptando ſeſe extenderet ductaretque, unguiculis prominentibus, dorſo glabro, ventre albicante, capite corneo nigroque, oculis gagatæ lapidi ſimilibus, ore hiulco lampetræ modo aërem inſpirante. Sub initium cervicis tres viſebantur aculei, aut verius unci utrinque aſperi, quibus quæcunque vellet, amplectebatur, ſeſeque attollebat. Prodiit vero abſque humore, aut humidi alicujus miſtura ex locis muliebribus ante ſeptimam matutinam, dum forte calceum prona indueret. Vixit autem hoc animal in tertium diem lacte nutritum. Mortuum à chirurgo inciditur, præſente D. Bernhardo Cronenburgio medico excellentiſſimo, qui ad hujus miraculi inſpectionem vocarat D. Joannem Echtium & Hubertum Fabrum medicos, mihique poſtea ab caſus raritatem communicavit.

§ 17. Anno 1549. commemorantur in Ungaria circa Thayſæ flumen inventi homines, in quorum corporibus abſolutæ lutræ & lacertæ eſſent inventę. Num veriſimile videatur, aliorum eſto judicium licet non ignorem, vermes prodigioſos ex cauſa naturali quandoque in hominum ſinibus ingigni. De qua etiam puella ſuſpicio ſpargeretur falſa, ſerpentem ſtomacho inhærere, cruciamenta excitare, & ſubinde ad fauces conſcendere, hæc ſub mea fuit cura, belleque jam habet. *Lutræ & lacertæ in corporibus inventæ.*

§ 18. Contigit & ante annos quinque, ut retulerunt fide digni, in inſula prope Maſecum, ruſticum quendam poſt continuum ventris dolorem, & ſumptam aliquando adverſus id mali theriacam, vermem excreviſſe octo pedum longitudine, & digiti unius, quaſi cornuto ore, non admodum diſſimili anatis roſtro. Sæpius item viſuntur variæ formæ lumbrici ore rejici. *Vermis longitudine octo pedum.*

§ 19. Rerum adhæc miracula alia huc facientia Alexander deſcribit lib. 3. Anatom. in hæc verba: Acies ſcalpelli fracta, dum venam *Cap. 9. Acies ſcalpelli.*

chalybeam per venas tortuosas ascendisse. non mihi sit verisimile. Cuspis ferrea in thorace relicta, quæ juxta alvum post biennium excidit.

nam imprudens chirurgus cuidam incaute secaret, meatus penetravit diversos, postque aurem constitit, ubi continuis fere punctionibus sentiebatur: qua molestia sæpe à nobis levari voluit.

§ 20. Supra fidem est, quod ipsi cum in Creta essemus, vidimus. Rusticus in quodam tumultu seditioso, sagitta circa dorsum impacta vulneratus fuit: evulsa sagitta, ferrum in thorace relinquebatur, at vulnus, perquisita frustra cuspide ferrea, chirurgus sanavit. At post biennium per inferna ea excidit: quæ miraculi gratia, barbaræ figuræ duorum digitorum latitudinis ostentabatur. Secundum enim diaphragma prius mucrone penetravit, ubi pars carnosior est: deinde secundũ intestina delapsa, juxta alvũ sensim podicem secuit, viamq; sibi ad exitum fecit semiexesa: qua de re magna medicorum fuit concertatio.

Acus deglutita. cum lotio excreta.

§ 21. Idem Anat. 11. Qui venarum mesentericarum orificia inter intestina ampliora putant in vivente, quæ in cadavere delitescant, longe decipiuntur: arbitrantur enim, ciborum frusta per easdem fibras tenuissimas attrahi posse: putantque, virginem ætate nostra Venetiis, dum hæc conderemus, quę crinalem acum quatuor digitorum longitudine, quam inter dentes dormitura continebat, incauteq; in somno deglutierat, per urinam post menses decem maximis emisisse cruciatibus: quoniam in vesica collectis viscosis humoribus, lapis circum acum coaluerat, gallinacei ovi magnitudine: & à venis mesentericis acum prius haustam fuisse contendunt.

§ 22. Obiter hic adjiciam, acus illius per urinam redditæ exemplum, plurimos dissectionis ignaros commovisse, qui eam per venas mesaraicas à stomacho ad jecur, ac per venam majorem ad renum angustias, inde ad vesicam penetrasse, falso arbitrantur, ora fibrarum in viventibus patentiora esse ad acum suscipiendam putantes. Acus enim sua acie paulatim, multoque tempore, per intestina penetravit (siquidem viam sibi facit, quod à natura propellitur) hinc per vesicam, qua parte carnosa est, inde per urinarium meatum excerni potuit. Ad eundem censeatur modum, de sagittæ ferrea cuspide, quæ biennium naturæ ductu commodas secuit partes: quod & aliis mirabilibus facile comprobavero exemplis.

A dæmoniacis sæpe falli medicos doctissimos.

CAPUT. XVII.

Tecta à dæmone obsessa.

HUJUSMODI porro dęmonis actionibus sępius vel peritissimos, & in artis operibus exercitatissimos circumveniri medicos deprehendimus. Exemplum erit memorabile, quod haud ita pridem, cum

Digitized by Google

cum melancholia puellam viginti annorum affici, judicaret clariſſimus medicus, noctesque ea inſomnes circiter undecim tranſegiſſet, hic ex arte pilulas de cynogloſſa ſomnum conciliaturas offerret: quarum una devorata, digito alterum ægrota occludens oculum: Vide, inquit, quam nunc dormiam. Mox, à dæmone eam obſidione ſubjugatam, nec perperam, aſſerit medicus: à quo ſe irrideri animadvertit. Cum vero hinc hominum cogitatus dæmonium perſpicere arbitraretur, quod nulli, ſe eas ad ſomnum exhibiturum pilulas, aperuiſſet (id quod tamen Satanæ puellam obſidenti innotuiſſe, docuit ironica illa, de ſomno ex pilula exigua deglutita genito, objectio) inquam ego: Medicum ad obſeſſæ curationem accitum fuiſſe noverat dæmon: quare omni ejus inſtituto, curandi hanc modo, & medicamentorum præparatione vigilanter obſervata, ut ſpiritus eſt, eas ſomno provocando deſtinatas fuiſſe pilulas, ex ratione naturali prompte intellexit: quo nomine captata occaſione, medicum illudere ridereque, illi non fuit difficile. Nec hominum cogitationes noviſſe dæmonem, tradit quoque Auguſtinus.

Medicus irridetur à dæmoniaca

Cogitationes hominum ignorat dæmon.

§ 2. In ea etiam puella, horrenda convulſionum attrocium facies, crepitantibus quoque junctarum compagibus, aliquando conſpiciebatur. Ad aquæ luſtralis aſperſionem mire etiam videbatur exhorreſcere. Hunc fucum quum alias detegere conaretur Melanchthon, dæmoniacum acceſſit, quem luſtralis aquæ aſperſione mirandum in modum exerceri exagitarique intellexerat, aquam vero ſimplicem ſub pallio clam contulit. Injecta itaque à quodam luſtrali aqua, ſuos cruciatus confeſtim mire oſtendit dæmonium. Hinc ex ſua pura aqua eundé aſperſit Melanchthon, cujus injectione non minus affici videbatur energumenus. Proinde is ſe diabolum fefelliſſe aliquando narrare ſolet, qui antea ipſius actiones, & cujus eſſet animi, minus obſervarat.

De diſſenit. eccleſ. dogmat.

§ 3. Recenſet Langius hiſtoriam de quadam muliere, quæ, cum Bononiæ rei medicæ operam ille navaret, circa pudenda ulcere ſaniioſo, meliceride ſcilicet, laborabat: ſimulatq; vero ſpem conſolidationis maxime læto chirurgo oſtentaret, tum repente novus ἰχὼρ, humor melli ſimillimus ubertim erumpebat, donec dæmon, quo obſidebatur, deprecationibus divinis expelleretur: tum eadem nocte, nullo relicto cicatricis veſtigio, ulcus ſua ſponte conſolidabatur.

Epiſt. medic. 1. 38.

§ 4. In hac muliere, quam obſidione conſtrinxerat dæmon, ſua ipſum oſtentaſſe ludibria, & ulceris illius ſpeciem, certum eſt: atque allato illitoque humore melli ſimillimo, chirurgi oculos faſcino delu-

sisse, ut hic ex ulcere ἰχῶρα promanasse crediderit: quem à dæmone invectum fuisse in ulceris consolidati vestigium, vel in ulcus phantasticum, ipsa momento peracta, dæmonii secessu, testatur curatio.

De abditis rerum causis lib. 2. A malis esu quidam fatuus daemoniacus.

§ 5. Narrat præterea insignis philosophus & medicus Joannes Fernelius, quod quum non ita dudum quidam per æstus nocte vehementer sitiret, è somno surgens, potu non invento, obvium malum forte prehendit: id mandens, fauces sibi quasi manu præcludi strangulatique sensit: simulque à subeunte dæmone jam obsessus, visus est in tenebris videre, se à prægrandi nigerrimoque cane votari: quę postea, restitutus integræ menti, ordine recensuit. Hunc non pauci, ex pulsu, ex calore & scabritie linguæ febricitare, ex vigiliis & mentis perturbatione, simpliciter delirare judicabant. Alios ejusdem ordinis viros doctissimos novi, qui eas symptomatum larvas conspicati, aliorumque relatui fidentes, venenum morbi causam esse censuerint, frustraque propinarent antidota, & cauteria imprimerent.

Equestris ordinis quidam daemoniacus.

§ 6. Tradit adhæc Fernelius, juvenem alium equestris familiæ, paucis ante annis, corporis concussione, & quasi convulsione, ex temporum intervallis laborasse, qua nunc solum sinistrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum unicum, aliàs crus alterum, aliàs utrumque, aliàs corporis truncum tanta celeritate exagitaret, ut vix à ministris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcussum jacebat, lingua & loquutio libera, mens sana, omnesque sensus integri, vel in convulsionis ferocia. Decies ut minimum quotidie corripiebatur: in intervallis sanus, sed labore confractus. Vera epilepsia judicari poterat, si mentis sensuumque læsio accessisset.

§. 7. Peritissimi quique adhibiti medici, convulsionem epilepsiæ finitimam, à maligno venenatoque vapore, spinæ dorsi impacto, censuerunt: è quo vapor in eos nervos emanaret, qui à spina in artus quoquoversum, non autem in cerebrum disseminantur. Hæc credita causa ut summo verterur, clysteres imperantur frequentes, purgationes generis omnis & validæ, cucurbitulæ infiguntur nervorum initiis, fotus, unctiones, emplastra primum, quæ discuterent, dein, quæ roborarent, venenatamq; malignitatẽ obtererent. His parũ proficientibus, sudores proliciuntur balneis, æstuariis, & Guajacinę ebeni decocto. Quę nihilo magis profuerunt, quoniam omnes longe aberamus à cognitione veri.

§ 8. Nam mense tertio primum deprehensus dęmon quidam, totius mali author, voce insuetisq; verbis ac sententiis, tum Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus linguę Græcę laborans esset) se prodens. Is mul-

Digitized by Google

Is multa medicorum secreta detegebat, ridens, quod eos magno periculo circumvenisset, quodque irritis pharmacis corpus hoc pene jugulassent. Quoties laborantem pater invisebat, is procul à conspectu inclamabat, Appellentem hunc arcete, & ab ingressione propulsate, aut torquem è cervice detrahite: ex hoc enim, ut Gallorum torquatis equitibus in more est, divi Michaelis imago propendebat.

D Michaelu imaginem se formidare simulat dæmonium. Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. 2 Cor. 12. Job. 1. 2. Gen. 3.

§ 9. Ad hanc Fernelii narrationem, velut parenthesi interjecta, respondeo: hunc dæmonem se Michaelis imaginem usqueadeo vereri simulasse, ut astantes falleret evidentius. Quasi vero hic ullius exhorrescat simulachrum, qui ne quidem ipsum Christum, expressam Dei imaginem timuit, quem aggredi, assumere atque tentare ausus est: Paulum, vas electionis, colaphis cædere: Jobum justum affligere: Evam in innocentia constitutam, vafro affatu fallere.

§ 10. Interrogatus hic (prosequitur ita Fernelius) quis esset, aut quo modo, & qua hæc potestate moliretur? dixit, multa intus esse domicilia, in quibus se recondit, & in quiete ad alios commigrare: se in hoc corpus injectum à quodam cujus nomen nō efferret: à pedibus ingressū in Regia, & à pedibus egressurū, cū prestitutus dies adventarit.

Confutatio illius, quod se in corpus à quodam injectum proxime dixerit diabolus, idque prorsus à nemine fieri posse: inefficaces item esse imprecationes malitiosas: & de parentum imprecationibus

CAP. XVIII.

Se in corpus injectum à quodam (mea quidem sententia) mendacii parens fingit, libenterque fatetur, non coacte: licet ceremoniis & execrationibus se compelli simulet, ut alios ludat, à Deo avocet, sinistram de innocente opinionem injiciat, atque authorem injecti dæmonis, mox hunc, de quo illis voliter suspicio, perverse opinentur: ita rerum suarum sategisse arbitratur, si hac quoque ratione hominum divellat animos, cædesque struat, sceleratus generis humani hostis.

Dæmones nemo alicui imprecando potest immittere.

§ 2. Enimvero ut ne dæmoni quidem licitum est, corpora aut hominum aut bestiarum ingredi, pro sua libidine aut arbitrio: sic nulli vetulæ, nulli obstetrici (quæ corrupta multorum est opinio) nec ulli homini, quantumvis maligno, aut scelerato diaboli mancipio, concessum est, corporibus dæmonas imprecando immittere. Aliàs Satanæ potentiā uxuperaret hominis virtus maligna, si homo pro corrupta sua voluntate hîc posset, quod dęmoni denegatum scimus: quum hunc nihil omnino aut intus aut extra posse, citra peculiarem Dei assensum, ex

S. literarum traditione manifestũ sit: quo suffragante, in procinctu star spiritus ille nequã, opinione celerius, corpus ingrediens; vel collidens.

§ 3. Hæc unica est ejus voluntas, spes & expectatio. Dei nutum observat, & calculum expetit, non vero maliciosam ullius hominis imprecationem. Quæ si tantillum haberet momenti, vix homo in rerum natura supereresset, qui non vel dæmonum myriadibus infarciretur, vel ab iis auferretur, vel peste tolleretur, vel lue Gallica, aut Jobis ulceribus fœdissimis conspurcatus lugeret: Ita domos, compita, vicos & urbes, his diris & imprecationibus personare ubiliber audias, ut nec parentes liberis, nec liberi parentibus parcant, imo seipsos levi de causa pleriq; devoveant horribiliter, sitq; ejusmodi execrabilis salutatio conjugi à marito plerunq; etiã hora matutina expectanda, & ediverso.

Malum imprecandi consuetudo vulgaris.

§ 4. Sæpenumero ira perciti nonnulli, usque adeo his assuescunt votis, ut in habitum ea degenerent: & pro decoro tandem habeatur, atque orationis lenocinio, si in familiari colloquio, vel amica salutatione, vel risu jucundo, horrendæ ejusmodi concrepent voces: quas tamen nullum sortiri effectum in alium, palam cernimus. Tantum illæ maledici hominis, olim rationem reddituri, nisi pœnitudine convertatur, diræ lædunt animam.

§ 5. Atqui potius, si quid imprecationes valere quis urgeat, omnibus erit indubitate eterna salus expectanda: cum nemo sit, cui non aliquis salutem precetur perpetuam: quæ precatio ex Dei voluntate fit, quemadmodum ex Satanæ impulsu illa maligna. Si quandoque ex malitiosa parentum in filios imprecatione, sinister aliquis eventus sit visus, nihil contra nos facit, ob peculiarem ingenitamque parentum cum filiis sympathiam, cujus nomine, exemplum quandoque horrendum, proponere solet Deus.

§ 6. Sic haud ita pridem circa initium anni 1575. quidam non obscuri nominis, Regi Hispaniarum apud Geldros militans, quum è familia nobili honestam duxisset conjugem [quam & durius tractabat] intelligeretque tandem ipsam uterum ferre, indignanter, velut sinistre precatus, ait ille: Tu infernalem gestas dæmonem, quem gladio confodiam. Non longe post filiolum genuit dimidia corporis inferioris parte bene formata, verum superior pars lituris rubris & nigris fœda apparuit, oculis in fronte locatis, ore rotundo, nigro, tetro, ut satyrus, auribus longis velut canis venatorius, in vertice duo cornua nonnihil intorta, quæ manibus contrectata reddebantur sanguinea. Non immerito itaque Plato, nihil parentis imprecatione filiis censet periculosius.

Imprecatio parentum exemplum horrendum.

Lib. 7. de Leg.

ſius. Contra vero accidit piis: quemadmodum in Jacobo, Iſaaco, ejuſque liberis, item Tobia & ejus filio apparuit. *Gen. 27. 49. Tobiæ 5.*

Dæmoniacarum imprecationum punitarum exempla.

CAP. XIX.

SPECTACULA interim non vulgaria ſubinde oculis noſtris à Deo proponuntur, ut iis territi, inveteratam male imprecandi, vel etiam temere jurandi, & ſæpe falſo, conſuetudinem declinaremus. Sic fertur, militem pedeſtrem ante paucos annos iter per Marchiam feciſſe: ac nummoſos loculos cuidam ſuæ hoſpitæ, apud quam decubuit ægrotus, cuſtodiendos tradidiſſe. Poſt dies paucos reſtitutus, pecuniam repoſcit ab hoſpita, quæ jam cum marito eam eſſe retinendam ſtatuerat. Se itaque eam habere negat, injuriarum alterum accuſans. Iratus pedes, hoſpitam viciſſim infidelitatis inſimulat. Quo audito, conjugem purgat hoſpes, peditemque ex ædibus deturbat. Hic rei indignitate permotus, extractum enſem in oſtium infligit inconſiderate. Vim ſuæ domui fieri ab hoc homine, proclamat hoſpes. Quare à magiſtratu in carcerem conjicitur: agitaturque ſententia, ob illatam vim, illum gladio feriendum. Jam extremus dies judicialis præ foribus erat, ipſique captivo moriendum eſſe, in carcere nunciat dæmon: at, ſi ſe ipſi dedere vellet, ut nihil ſit periculi, ſe facturum pollicetur. In innocentia ſe mori malle, reſpondet captivus, quam ea ratione liberari. Propoſita denuo periculi immenſitate, ubi ſe aërem verberare, & nihil proficere animadvertit dæmon, gratis ſuam illi defert operam, qua apud adverſarios vindicaretur: conſulitque, Quando judicio ſiſtêris, tuam in negocio forenſi prætendes inſcitiam, præſertim in dicendo: ea propter tibi patronum, quem advocatum dicunt, concedi orabis: atque me non procul ſtante pileo cyaneo plumis inſignito, poſtulabis cauſæ defenſorem. Annuit captivus, ac proſtridie in judicium productus, cognita magiſtratus accuſatione & inſtituto, rogat ſibi in extrema illa neceſſitate permitti patronum: qui conceditur. Multa diſputat hic doctor Juris verſutiſſimus, & argute defendit, falſo accuſatum eſſe & condemnari peditem: hoſpitem enim illi pecunia ſpoliato vim intuliſſe, oſtendit: rem omnem ordine, quo geſta eſt, & ubi ſepoſita conſervaretur pecunia, aperiens. Hoſpite vero audacius inficiante, & ſe diabolo devovente, imprecanteque aliquoties, ut ab eo ſuſtolleretur, ſi pecuniam haberet: deſtitit tandem à defenſione cauſæ LL. doctor pileolo cyaneo ornatus, ac hoſpitem abreptum per forum in aërem avehit, ut ubi manſerit, nemo cognoverit unquam. *A diabolo aufertur hoſpes ob imprecationem malitioſam.*

Digi by Google

§ 2. Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, in Megalopolicis finibus, non procul à Wildſtadia, in Pentecoſtes feriis, plebem cereviſiæ poculis indulſiſſe ſcribitur: cui mulier intererat, quæ ſæpenumero diabolum ſuis immiſcebat juramentis, qui ſpectantibus omnibus, eam per oſtium in aërem altius ſuſtulit: reliqui perterriti inſequuntur viſum, quo veheretur fœmina, cernuntque eam extra pagum in aëre aliquandiu pendulam, inde redditam in agro præcipitem compererunt mortuam.

Teſtes carmine non adimi, & concubitus impotentiam etiam à dæmone modo naturali invehi.

CAP. XX.

ILLORUM inſuper ſenſus à dæmone obtundi, & oculorum aciem perſtringi ceneo, qui carmine ſibi teſticulas totave pudenda auferri exiſtimant: quibus quum aliquandiu orbati videantur, in integrum poſtea reſtituuntur. Hic Satanæ potentia & arte, nervi teſtium pudendorumque ad ſuam convelli originem queunt. Sic & plerunque in deploratis morbis videmus fieri, malæque notæ argumentum dicit eſſe Hippocrates. Teſticuli pudendaque retracta, vehementes dolores atque lethale periculum ſignificant. Intermoritur enim facultas vitalis, & nervi verſus originem retrahuntur.

Teſtes carmine non adimi.

Progn. 11. 10.

§ 2. In dæmonis vero operibus minime illud vitæ naufragium hic pertimeſcendum: nec naturalis ea perpetuo ſubeſt cauſa: ille etenim ad tempus faſcino objecto deludit, vel doloſa nervorum retractione fallit. Ita fit, quod poſtea, ubi ad vetita conſilia ſic affectos adegerit, impietatiſque reos effecerit, libenter ab opere deſiſtat, coactus minime: licet ſe compelli ſimulet, ut ſuperſtitionis ſtudia confirmet, alioſque iiſdem arctius irretiat. Si enim hæc membra vere adempta fuêre, quando hoc factum eſt, & quibus mediis? num citra ſanguinis effuſionem, partium læſionem & vulnerationem, omni adempto ſenſu id fieri potuit, & vel momento ſanari?

§ 3. Et ſi hoc quoque, licet δύναται, demus: unde quæſo contigit, reſtitutio, ſi prorſus ea à corpore avulſa, & proinde alimento & vitali fomite deſtituta, tanto tempore mortua, putredinique obnoxia fuêre? Num Satanæ eſt, & angelorum ejus, nova creare: aut, ablatis omnino partibus vitali virtute deſtitutis, redintegrare pro ſuo arbitrio vitam, ac veluti colla eas agglutinare, aut ſua potentia genuino affigere loco: quemadmodũ à Chriſto aurem Malchi, à Petro abſciſſam, indubitanter credimus reſtitutam? Minime gentium. Antea auditum eſt, nihil

Luca 22.

est, nihil plane dæmonem posse condere: explicatumque, quid illi ἀμίμητον, vel inimitabile.

Testes monacho sano valentique exsecti.

§ 4. Cæterum vere, non profecto imaginarie auferebantur testes, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio in Junio, cuidã monacho Hermanno Wolfratgen Everfeldensi, custodi templi in monasterio Cruciferorum Dusseldorpii. Hic, ubi societatis actionisque Venereæ cum muliere nupta insimularetur à monachis, qui ea quoque frui dicebantur, & hinc sententiam ex actione adversus se instituenda coram Generali, velut carnificinam graviter timeret, morbum fingit, nimirum rupturam in umbilico. Quocirca accitur M. Engelbertus Holter Everfeldensis, illustrissimi nostri Principis chirurgus, malum hoc curaturus. Huic, detecto figmento, animi morbum insinuat Hermannus, meditaturque quibus rationibus collegarum manus pœnamque evitare possit. Hinc convenitur, ut Priori à chirurgo persuaderetur, rupturam illam non posse restitui, nisi ægrotus apud se Everfeldi aliquamdiu decumberet. Interea vero temporis uterque illi testis clam execaretur: atque hac cautela se in juventute fuisse castratum, & propterea impotentem, falsoque accusari, quandocunque eo nomine, judicio coram Generali sisteretur, convincere posset monachus. Inducitur Prior ab Engelberto, ut secum ille transigat de mercede duodecim modiorum vulgarium secalis, post umbilici rupti (ut Priori persuasum fuerat) curationem solvenda. Inde Hermanno bene valenti utrumque testem illæsum clam domi eximit Engelbertus, solviturque ex pacto secale. Facinus hoc non semel cum jactantia narrari à chirurgo audivi, sed flagello certe dignum. Excussa tandem quoque cuculla post annos aliquot, duxit adhuc uxorem hic monachus, cui illa aliquamdiu post renunciavit valedixitque.

§ 5. Sic quidam, nomine Joannes ab Essen, ab illustrissimo Clivensi duce, numerata certa pecunia, castrandi jumenta & pecora in Marchiç comitatu potestatem pro se solo impetrarat. Hic ubi quendã familiarius conjunctiusque sua frui filia animadverteret, ira incitatus, eam manu injecta evestigio in cubiculum abripit, violenterque uterum eidem, quemadmodum pecori solet, execat, conceptionique porro inidoneam sanat. Hujus facinoris ergo centenorum aliquot daleorum mulcta à Principe punitur, nec quidem immerito.

§ 6. Alia profecto ratione usus est Methodius, si Zonaras fidem meretur tomo tertio Annalium. Qui de stupro accusatus, purgat sese monstratis virilibus exiccatis. Interrogatus autem de causa, narrat se,

quum

quum Romæ fuiſſet, nimio Veneris æſtu concitatum, oraſſe Petrum & Paulum, ut ſibi, ne de caſtitate periclitaretur, ſuccurrerent: ac noctu eos comparuiſſe, & attrectatis pudendis, omnem libidinis appetentiam ſuſtuliſſe.

Impotentia concubitus quemodo effici poteſt.

§ 7. Adhæc, quod incantamentis quidam vinciri putentur, ut concubitus omnino impotentes, quaſi evitati, reddantur: hoc naturali occaſione variis de cauſis uſuvenire poteſt, vitiatis impeditiſve vel natura, vel ex accidente congreſſus organis, quæ etiam propinato pharmaco labefactari queunt. Unde legem de frigidis & maleficiatis, & ad libidinis uſum ineptis, tulerunt Theologi. Propterea non ſemper erit incantationi imputandum illud vitium, nec ſtatim ſuſpicione aggravandus inſons. A dæmone tamen, ut quidem genituræ inſtrumenta poſſe concubitui inidonea reddi, fateor: ita quoque ſpurciſſimæ anus maligna voluntate & inſulſa imprecatione id effici poſſe, conſtanter nego: quanquam illa, iniqua à dæmone perſuaſio ne inducta, ſecus aliquando credat.

Decretal. Greg. 9. tit. 15.

§ 8. Eodem authore, aliàs cum certa fœmina congreſſus, ſæpe eidem homini permitti, relictis ejus organis liberis, poteſt: alias cum altera viciſſim, præpeditis venereæ actionis inſtrumentis, inhiberi, ubi nullo alterius adminiculo illi opus eſt. Sic in Italia; & cumprimis Romæ, viros ſe quoque impotentes reddere arbitrantur nobiliſſima ac eadem putidiſſima ſcorta, ſi amterius ſubligaculi ligamen furtive alicui ſubtractum colligent: eo etiam reddito, ab ea impotentia ſe rurſus eundem liberare autumant. Idem de lupi virga in alicujus nomine ligata vel ſoluta creditur. Si quis item malevolus, cubiculi in quo ſponſus cum ſua ſponſa decumbit, oſtium ſolum pulſet, inclametque infigens januæ cultrum, ac ſponſus reſpondet, deinde abrupta, cultri cuſpide, atque in ligno relicta, is qui adornat maleficium, diſcedat tacitus, ſponſum ea nocte nihil poſſe in re venerea, fertur. At nugæ ſunt.

§ 9. Quidam narrat, quendam conterraneum ſuum, virum nobilem, juraſſe ligatum ſe fuiſſe, ne cum mulieribus congrederetur: ac reſtitutum dexteritate quadam, qua hic alterius perſuaſionem confirmabat, adducens ei librum Cleopatræ, quem de fœminarum informanda ſpecioſitate fecerat: legenſque locum, ubi eo modo ligari corpus totum inungi jubet corvino felle, mixto cum ſeſamelæo, & ita juvari? Hoc audito, confiſus ille Libri verbis, id fecit, citoque augmentato libidinis æſtu reſtitutus eſt. Quemadmodum impia credulitate

Digitized by Google

tate quis læditur: sic & levari eadem, credibile est, usuque observatur.

§ 10. De ludicro incuborum & succuborum cum hominibus congressu, prolixe superiori Libro, ubi sagarum discutiuntur ponderanturque actus, egisse mihi videor.

De ligaturis variis.

CAPUT XXI.

Ligaturæ variæ.

Hic leviter velut in Catalogum reducantur, multiplicis ligationis deliria: quemadmodum ligatio in amorem vel in odium, in ægritudines & sanitates, & similia: item ligatio furum & latronum, ne in aliquo loco furari possint: ligatio mercatorum, ut in designato loco emere vel vendere nequeant: ligatio exercitus, qui limites aliquos transgredi prohibeatur: ligatio navium, ne ulla vi ventorum, etiam infinitis velis vento obversis, portum egredi valeant: item ligatio molendini, ne ullo impetu volvi queat: ligatio cisternæ vel fontis, qua aquæ extractio inhibetur: ligatio agri, ne progerminet: ligatio alicujus loci, ne quid in eo possit extrui: ligatio ignis, ut in certo loco accendi nequeat, nec aliquid combustibile, admoto etiam igne vehementissimo ardeat: item ligatio fulgurum & tempestatum, ne noceant: ligatio canum, qua vetatur latratus: ligatio avium & ferarum, qua volatus & fuga præpediuntur: atque id genus reliqua, fidem profecto exuperantia, quæ partim ficta sunt: partim, si even;us ejusmodi spectentur, non impiis imputandi hi erunt ligationibus, sed ad causas naturales, impiam credulitatem, dæmonis collusionem, vel ad occultam Dei voluntatem referendi. Quomodo autem sanguis, ne fluat, ligetur, & morbi, modo non dissimili, coerceantur, vide libro sequenti cap. 8.

§ 2. Cum alias in Gallicano Lucensium, sub Apennino versaretur cum amico noster collega, de via audiebantur acclamationes rustici, vulpem voce persequentis: ubi illi suspicerent, ecce, ad montis latus ascendit ocissime vulpes, gallina præpingui onerata. Ibi collegæ nostri comes, Quid, inquit, auferam illi prædam? Ac mox verso non admodum prægrandi lapide, forte in via obvio, vulpem firmat, quæ deposito onere substitit. Accurrit ille, fugienteque vulpe, prædam aufert. Deinde sola lapidis versione se id effeciisse narrat, quem ablata præda semper ponderosiorem esse oporteret: videbatur tamen in ipsa lapidis eversione aliquot immurmurare verba. Cum redirent in Gallicanum, rusticus, cui erepta erat gallina, eam repetit: alter reddere recusat. Vocatur inde in jus, & ablatæ gallinæ accusatur: qui id quidem non inficiatur, sed se eam optimo sortitum esse jure, quippe è vulpis

Digitized by Google

faucibus ereptam, defendit. Tandem ventilata aliquandiu cauſa, ſententiam pronunciat judex, ut gallinam ſimul coquerent, eaque unanimes cum aliquot bonis amicis fruerentur.

§ 3. Joannes Sohetius Eburo lepidi ingenii medicus, quum alias diſputaretur de ligationibus, narrabat ſe aliquoties obſervaſſe à matre, quando ſub intempeſtam noctem non redirent ad præſepia boves, nec errabunda jumenta invenirentur, matrem tum arreptam ſecurim obviam vel quodvis aliud ferramentum, projeciſſe per feneſtras, addendo, Ecce pignus pro his aut illis: nam hac ratione, illa à lupis aut id genus feris illæſa ſupereſſe credebat. Quibus annumeretur conſcripta ab Olao hiſtoria magi Gilberti nomine, apud Oſtrogothos, ut immobilis maneret, ligati in ſpecu à præceptore Catillo, cui ille inſultare ſolet.

Lib. 3. hiſt. Sept. c. 20.

Ligatus in ſpecu Gilbertus.

§ 4. Habent & Turcæ ſuum modum, quo invitos retrahunt. Nomen ſervi in ſchedula ſcriptum ſuſpenditur in tabernaculo vel domicilio ſervi: deinde diris verbis & imprecationibus illius caput impetunt: hinc vi dæmoniaca, putat fugitivus ſibi in itinere vel leones vel dracones occurrere, vel mare vel flumina contra ſe exundare, vel cum tenebris nigreſcere, iiſque terriculamentis repulſus, ad herum redit. Sic Baal Zephon idolum, obſervabat retinebatque ſervas ex Ægypto profugas.

§ 5. Porro variarum ejuſmodi ligationum opinio, perficitur per maleficia, collyria, unguenta, potiones ſeu philtra, certas deſignatas materies: per alligationes, ſuſpenſiones: per ſortes item imaginationes, & animi exceſſus: per imagines, characteres, annulos, lumina, ſonos, numeros: per imprecationes, invocationes, conjurationes, ſacrificia, conſecrationes, vota, nomina, verba, perque varia obſervationum & ſuperſtitionum deliramenta.

§ 6. His autem nugis commiſcere ſolent, ſi quæ ex Sacris literis inſtituto accommodari poſſint: quemadmodum in ſerpentum adjuratione, maledictionem ſerpentis in paradiſo terreſtri commemorant: item ſerpentis erectionem in deſerto, apte admodum, ſi diis placet: inſuper verſum illum, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, &c. Superſtitio etiam hic plurimum valet, tranſlato ritu aliquo Sacramentali ad id, quod vincire vel impedire ſtatuunt. Se quoque ligari ſimulant dæmones: at certe non aliis vinculis, quam quæ ipſi tradiderunt, mendaciis ſcilicet, ſacrilegiis, adeoque vanis atque obſcœnis rebus, ut eas referre pudor ſit. At Hildegardis ſententia hoc finiam caput:

Gen. 3.

Num. 21. Pſal. 20.

In effica-

In efficacia ligaturæ alligata eſt perverſitas nequitiæ diaboli, ut à zelo furoris Dei non mereatur ſolvi, quia nunquam illum recta cogitantem vidit: ſic neque eum aſpiciunt, qui Deum fideliter timent. *Lib. 2. Viſione 1.*

Homines nullius rei potentia in beſtias transformari nequire. Explicatio fabularum de Vlyſſis & Diomedis ſociis, atq; Arcadibus tranſmutatis.

CAPUT. XXII.

PLERUSQUE etiam ſagarum maleficio in beſtias converti, voluit credula ſuperſtitioſaque vetuſtas. Sic quoque Demarchum commemorat Plinius, deguſtatis pueri immolati in ſacrificio extis, in lupum ſe convertiſſe (merito vorax dicatur lupus, qui hominis exta vorat) & Circe poculo ſocios Vlyſſis in illo errore diuturno fertur mutaſſe in feras, ut eſt apud Virgilium: *In beſtias non transformari homines maleficio.*

Quos hominum ex facie dea ſæva potentibus herbis 7. Aeneid.
Induerat Circe in vultus & terga ferarum. Item Ecloga 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſa dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.
His ergo ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrim, ſæpe animas imis excire ſepulchris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſes.

§ 2. Huc facit Boëtii carmen: Conſol. phil. lib. IV.

Vela Naricii ducis,
Et vagum pelago rates,
Eurus appulit inſulæ:
Pulchra qua reſidens dea,
Solis edita ſemine,
Miſcet hoſpitibus novis
Tecta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus,
Hanc apri facies tegit,
Ille Marmaricus leo
Dente creſcit & unguibus:
Hic lupis nuper additus,
Flere dum parat, ululat:
Ille tigris ut Indica,
Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis

Numen Arcadiæ alitis,
Obſitum miſerans ducem
Peſte ſolverit hoſpitis:
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant.
Jam ſues Cerealia
Glande pabula verterant,
Et nihil manet integrum
Voce & corpore perditis.
Sola mens ſtabilis, ſuper
Monſtra, quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant, licet
Corda vertere non valent.
Intus eſt hominum vigor
Arte conditus abdita.

Digitized by Google

Hæc venena potentius
Nec nocentia corpori,
Detrahunt hominem sibi,
Mentis vulnere sæviunt.
Dira quæ penitus meant,

In dialog. de Asino.

§ 3. Hisce figmentis, & Apuleji in Asinum versi fabulæ, ascribatur Luciani metamorphosis: qui in Thessaliam profectus, ut magicas artes disceret, in hospitium forte divertit, ubi mulier se unguento illinens, in corvum mutabatur. Lucianus eodem linimento se volens inungere, in aliud errore incidit, quo unctus vertitur in asinum. Inductus autem in theatrum variis conspersum herbis, ex ancillæ institutione per rosarum esum restituitur.

§ 4. Herbis & venenis non sunt vires attribuendæ, quæ nec ad manifestas qualitates, nec ad totam illarum substantiam referuntur. His vero rationibus, homines ab illis non transformari in bestias, notum est: carminibus itaque eam imprimi illis efficaciam, sequitur. Au-

De Civ. Dei lib. 18. cap. 18.

gustini hic audiatur sententia: Si dixerimus, ea non esse credenda, inquit, non desunt etiam nunc, qui ejusmodi quædam vel certissima audisse, vel etiam expertos se esse asseverent. Nam & nos cum essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi mulieres stabularias his malis artibus imbutas, in caseo dare solere dicebant, quibus vellent seu possent viatoribus, unde in jumenta ilico verterentur, & necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera, iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamque servari: sicut Apulejus in libris, quos Aurei asini titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut veneno accepto, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicavit, aut finxit. Hæc vel falsa sunt: vel tam inusitata, ut merito non credantur.

Libro 3. & 4. ubi se à Fotide maga in asinum versum, & quid tum egerit, describit. At mera sunt nuga, ut etiam, quæ in reliquis illu leguntur libris. Cap. 26.

§ 5. Et libro de spiritu & anima: Dicit humana opinio, quod quadam arte mulierum & potestate dæmonum, homines converti possint in lupos & jumenta, & quæque necessaria portare, & post peracta opera iterum ad se redire, nec fieri in eis mentem bestialem, sed rationalem humanamque servari. Hoc sic intelligendum est, quoniam dæmones naturas non creant: sed tale aliquid facere possunt, ut videantur esse, quod non sunt.

Libro 18. cap. 18. & libro de Spiritu & anima, cap. 25.

§ 6. Deinde, proximo etiam capite de Civitate Dei citato, subjungit: Non itaque solum animum, sed nec corpus quidem, ulla ratione crediderim, dæmonum arte vel potestate, in membra vel lineamenta bestialia, veraciter posse converti: sed phantasticum hominis (quod etiam cogitando, sive etiam somniando per rerum innumerabilium genera

Digitized by Google

nera variatur, & quum corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus) ad aliorum ſenſum, neſcio quo ineffabili modo, figura corporea poſſe perduci, ita ut corpora ipſa hominum alicubi jaceant, viventia quidem, ſed multo gravius atque vehementius, quam ſomno, ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum autem illud veluti corporatum, in alicujus animalis effigie, appareat ſenſibus alienis, taliſque etiam ſibi homo eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſſet in ſomnis, & portare onera: quæ onera, ſi vera ſunt corpora, portantur à dæmonibus, ut illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim jumentorum falſa cernentibus.

§ 7. Narrquidam, nomine Præſtantius, patri ſuo contigiſſe indicabat, ut venenum illud per caſeum in domo ſua ſumeret, & jaceret in lecto ſuo quaſi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Poſt aliquot autem dies eum velut evigilaſſe dicebat, & quaſi ſomnia narraſſe, quæ paſſus eſt: caballum ſe ſcilicet factum, annonam inter alia jumenta bajulaſſe militibus, quæ dicitur Retica, quoniam ad Retia deportabatur: quod ita, ut narravit, factum fuiſſe compertum eſt, quæ tamen ei ſomnia ſua videbantur. *Præſtantii pater in longo aliquo ſomno ſe equum putabat factum.*

§ 8. Indicavit & alius, ſe domi ſuæ, per noctem, antequam requieſceret, vidiſſe venientem ad ſe quendam philoſophũ ſibi notiſſimum, ſibique expoſuiſſe nonnulla Platonica, quæ antea rogatus exponere noluiſſet. Et quum ab eodem philoſopho quæſitum fuiſſet, cur in domo ejus fecerit, quod in domo ſua petenti negaverat? Non feci, inquit, ſed me feciſſe ſomniavi. Ac per hoc alteri, per imaginem phantaſtica, exhibitum eſt vigilanti, quod alter vidit in ſomnis. Hæc ad nos non quibuſcunque, qualibus credere putaremus indignum, ſed eis referentibus pervenerunt, quos nobis non exiſtimaremus fuiſſe mentitos.

§ 9. Proinde quod homines dicuntur, mandatumque eſt literis, à diis, vel potius à dæmonibus, Arcades in lupos ſolere converti, & quod carminibus Circe ſocios mutavit Vlyſſis, ſecundum iſtum modum mihi videtur fieri potuiſſe, quem dixi, ſi tamen factum eſt. Diomedeas autem volucres, quandoquidem genus earum, per ſucceſſionem propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, ſed ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas: ſicut cerva pro Iphigenia regis Agamemnonis filia. Neque enim dæmonibus, judicio Dei permiſſis, hujuſmodi præſtigiæ difficiles eſſe poſſunt. Sed quia illa virgo poſtea

Digitized by Google

viva reperta est, suppositam pro illa cervam fuisse, facile cognitum est. Socii vero Diomedis, quia nusquam subito comparuerunt, & postea nullo loco apparuerunt, perdentibus eos ultoribus angelis malis: & pro eis, aves occulte ex aliis locis, ubi est hoc genus avium, ad ea loca perductę sunt, ac repente suppositę, ideo creduntur esse conversi.

§ 10. Quod autem Diomedis in templum aquam rostris afferunt & aspergunt, & quod blandiuntur Græcigenis, atque alienigenas persequuntur, mirandum non est fieri dæmonum instinctu, quorum interest, id est, ad quos persuadere pertinet, deum factum esse Diomeden, ad decipiendos homines, ut falsos deos, cum veri Dei injuria, multos colant: & hominibus mortuis, qui nec, quum viverent, vere vixerunt, templis, altaribus, sacrificiis, sacerdotibus (quæ omnia quum recta sunt, non nisi uni Deo vivo & vero debentur) inferviant. Hactenus Augustinus.

§ 11. Nisi vero altius dormientem Præstantii patrem observassent, ipse omnino ratus fuisset & narrasset ea revera à se gesta fuisse, quæ tantummodo per somnum cognoverat, atque ita veritatis opinionem apud multos sortitus fuisset rumor falsus. Sed mera sunt somnia & phantasmata: cui opinioni suffragatur D. Thomas, in quæstione de Miraculis. Pagano quoque & infideli deteriorem esse, indicant Decreta, qui credit posse fieri, aliquam creaturam, aut in melius deteriusve transmutari, aut in aliam speciem vel similitudinem transformari, quam ab ipso omnium Creatore.

2. Part. 20. q. 5. ejusd.

§ 12. Socios porro Vlyssis in bestias versos, & Diomedis comites in aves, atque Arcades stagnum quoddam transgressos in lupos commutatos, fabulosa esse, & poëtarum commenta, multi credunt cum Plinio: qui scribit, homines in lupos verti, rursumque sibi restitui, fabulosum esse, confidenter existimari debere, aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis credimus. Inde subjungit: Mirum est, quo procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens est mendacium, ut teste careat. Hinc illud de Diomedis sociis ideo confictum à poëtis tradit, quoniam aves Diomedeæ, à Juba cataractæ dictæ, in solo totius orbis loco videntur in insula, ubi tumulus & delubrum Diomedis extant, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Et quoniam advenas barbaros clangore infestant, Græcis tantum adulantur, miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemque eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt, atque purificant: unde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies muratos.

VIII. 22.

x. 44. *De Diomede & Vlyssis socio, atque Arcadibus in aves & feras conversis, fabularum explicatio.*

Sunt

Digitized by Google

Sunt, qui ea ad mores referant: nimirum quod Arcades luporum more vivebant, ut homines voraces & immanes, crudis vescentes carnibus, & forte humanis. Idem de mutatione sociorum Vlyssis, jumentis assimilatorum, ob pravitatem morum, intelligi potest: quemadmodum quoque de Nabuchodonezare Babylonis rege converso legitur. Sic & quum Diomedes ex patria pulsus in Italiam venit, atque ejus socii in aves conversi dicantur, eos piratas factos, & paulatim interfectos esse, significatum fuit. Dan. 4.

§ 13. Cæterum de Circes potentia & ejusmodi transformatione ita obiter Xenophon, de factis & dictis Socratis: Socrates tam parce cibo utebatur, ut jucunde comederet, atque ad illum ita paratus ibat, ut pro epulis esset ipsi cupiditas comedendi. Potus vero omnis erat illi gratus, propterea quod nunquam bibebat, nisi sitiret. Si quando autem in convivium convocatus voluisset ire, à quo difficillimum plurimis cavere est, præterquam deceat saturari, facillime ipse ab illo cavebat. Qui vero hoc facere nequibant, his consulebat abstinere ab illis, quæ persuadent, non famescendo comedere, neque sitiendo bibere: hæc enim esse ajebat, quæ ventribus capitibus atque animis noceant. Arbitrari autem, jocando dicebat, idcirco sues homines effici à Circe, quoniam multis talibus illos nutriebat: Vlyssem vero partim Mercurii consilio, partim abstinentia sua, suem factum non fuisse. Hujuscemodi de his, serio simul ac joco dicebat.

De ΛΥΚΑΝΘΡΩΠΙΑ *Morbo, quo se in lupos converti credunt homines.*

CAP. XXIII.

LITERARUM monumentis tradit Guilielmus Brabantinus in sua historia, virum prudentem diaboli arte eo perductum fuisse, ut aliquibus anni temporibus non secus sciverit, quam se rapacem esse lupum, qui per loca sylvestria & specus oberraret, ac maxime pueros persequeretur, & eum sæpe velut amentem per nemora vagari inventum fuisse: qui tandem Dei gratia ad mentem rediit. *Vide lib. 3. cap. 10. lib. 6. cap. 12. hujus opera.*

§ 2. Adhæc patavii lupus sibi videbatur agricola, anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo: multosq; in agris insiliit, trucidavitque. Tandem non sine multa difficultate captus, confidenter asseveravit se verum esse lupum, discrimen solum existere in pelle cum pilis inversa. Quapropter quidam omnem exuti humanitatem, vereque lupi truces voracesque, tibias & ejus brachia gladio feriunt amputantque, veritatem rei exploraturi: cognita vero hominis innocentia, eum chirurgis tradunt curandũ, sed post dies non multos expiravit. *Joh. Fincel. lib. 2. miracul.*

§ 3. Hos

§ 3. Hos ea melancholiæ ſpecie exagitatos fuiſſe, dubium eſt minime, quæ Arabibus chatrab dicitur, derivato nomine à beſtiola, quæ irrequieto motu ſuper aquas, modo huc, modo illuc, abſque ordine vagatur. Latini, ut quidam volunt, tipulam id inſectum vocant, in paluſtribus locis frequens: λυκανθρωπίαν, id eſt, hominis in lupum converſionem vocant Græci: quidam melancholiam quoque lupinam appellant ex Marcello, item inſaniam lupinam: plerique λυκάονα, alii λυκανθρωπίαν. Eo malo correpti, ex atræ bilis fuligine ſe in lupos, vel etiam canes credunt mutatos. Quapropter domo egrediuntur, potiſſimum noctu, in cunctis lupos imitati, aut canes.

Chatrab. Avicen. lib. 1. 3. ſen. 1. tract. 4. c. 21. Tipula λυκανθρωπία. Paul. Ægin. Eta. III. 16. Ætius VI. II. Melancholia lupina. Inſania lupina. λυκάων. λυκανθρωπία.

§ 4. Hi pallent, oculique iis ſunt concavi & ſicci: craſſe imbecilliterque vident, linguam habent ſicciſſimam, valde ſitiunt, os ſaliva caret. Tibiæ his ſunt ita ulceratæ, ut curari nequeant, propter frequentes offenſiones, & canum morſiones. Curantur hi ſanguinis miſſione uſque ad animi deliquium, victu boni ſucci, balneis dulcibus, ſero lactis, hiera ex colocynthide, Ruffi, aut Archigenis, aut Juſti, theriaca, & reliquis melancholiæ utilibus. Caput his ante acceſſionem irrigatur ſoporiferis, nares opio inunguntur: quandoque & ſomniferum medicamentum propinari oportet.

§ 5. Hoc naturæ vitium & humanæ mentis alienationem, fabulæ apud Ovidium ſubminiſtraſſe occaſionem veriſimile eſt, de Lycaone Arcadiæ rege, quem à Jove in lupum ob ſua ſcelera mutatũ finxit. Interim atrę bilis morbi, lycanthropię dicti, adjungit notas, quemadmodum ridicula poëtarũ commenta naturales, ſępe ſolent habere cauſas:

Territus ipſe fugit, nactuſque ſilentia ruris,
Exululat, fruſtraque loqui conatur, &c.

Lib. 1. Metamorph.

Pleroſque etiam atra bile vitiatos, ſe leones eſſe, vel dæmones, vel aves, imaginari, annotavit Avicenna. Neuri adhæc Scythiæ populi ejus erant perſuaſionis, quod ſe in lupos verterent, ut vult Herodotus: ſic & Bajanus filius Simeonis, qui Bulgaribus imperabat, arte magica efficere credebatur, ut, quoties vellet, lupus vel quælibet fera videretur fieri.

Avic. li. 3. ſen. 1. Tract. 4. cap. 29. Sigebertus in Chron.

§ 6. Plinius & Edovardus ſcribunt, cerebrum urſi devoratum ingignere imaginationes, quaſi in urſum quis tranſmutatus ſit. Id noſtro hoc ſeculo cuidam Hiſpano nobili oblatum fuiſſe edendum traditur, qui per deſerta & montes vagabatur, ſe in urſum eſſe converſum phantaſia vitiata ratus. Atqui dæmonem aut ullam creaturam, nihil poſſe condere, vel revera immutare, rationibus, & ex Decretis abunde de-

Part. 2. cauſ. 26. q. 5. epiſc.

de demonſtratum eſt: & evidentiſſime conſtat ex eorum, qui hæc fuerunt paſſi ludibria, confeſſione, quam lib. 6. cap. II. deſcriptam, qualicunque explicatione ſum interpretatus.

De naturali ſexus humani mutatione.

CAP. XXIV.

Natura miracula in ſexus immutatione. Lib. 7. cap. 4. Gellius lib. 9. cap. 4.

CÆTERUM, quæ mihi fortaſſis hic obtrudere conabuntur alii naturæ miracula, ipſe referam. Plinius: Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non eſt fabuloſum. Invenimus in Annalibus, Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino Coſſ. Caſini puerum factũ ex virgine, ſub parentibus, juſſuque haruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit, viſum à ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam virilitatemque proveniſſe uxoremque duxiſſe. Ejuſdem ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum: ſubditque, Ipſe in Africa vidi mutatum marem nuptiarum die L. Coſſitium civem Tiſdritanum. Livius lib. 4. ſecund. bell. Punic. tradit, Q. Fabio Maximo & M. Claudio Marcello Coſſ. virum ex muliere Spoleti factum. Hippocrates autem ſcribit, Phaethuſæ cuipiam Pythei uxori corpus virile, & in univerſum hirſutum & piloſum fuiſſe redditum, barbamque eam emiſiſſe, vocem item aſperam fuiſſe effectam: quod ipſũ etiã Namyſiæ Gorgyppi uxori in Thaſo eveniſſe, ſubjungit. *vi. Epidem. viii. 49.*

§ 2. Ut autẽ huic naturæ miraculo firmior detur fides, quid ætate noſtra contigerit Neapoli, regnante Ferdinando primo, audi, Ludovicus Guarna Salernitanus civis quinque habuit filias, quarum natu majoribus duabus, alteri Franciſcæ, alteri Carolæ nomen erat: quibus, poſtea quam ad quintum-decimũ pervenerunt annum, in marium morem virilia erupêre membra, mutatoq; habitu pro maribus habiti ſunt, Franciſcus & Carolus nuncupati. Item Ebuli ſub eodem rege, puellæ, quæ jam quatuor annos viro promiſſa ſponſæ nomen habuerat, qua nocte primum viro tradita cum eo concubuit, genitalia membra prodierunt, domumque reverſa, in judicio dotem repoſcit, in virorum numero poſtea habita. *Fulgoſ. lib. 1. cap. 6.*

§ 3. Præterea amatus Luſitanus conſcribit hiſtoriam ejuſdem argumenti, his verbis: in oppido Eſguerra, novem leucis à Conymbtica, nobili apud Luſitanos civitate, puella quædam genere nobilis erat, cui nomen (ſi recte memini) Matia Pacheca: quæ cum ad ætatem perveniſſet, in qua mulieres primũ menſtrua emittere ſolent, vice menſium, priapum uſque ad id tempus intus latitantem extra ejecit. Et ſic ex fœmina factus eſt maſculus: & virili toga indutus, ac ſacra aqua *Centur. 2. conſult. curat. 39.*

Digitized by Google

reſperſus, Manuel fuit vocatus. Qui ad Indos perveniens, & dives ac clarus factus, poſtea ad ſuos rediit, & uxorem duxit. Sed an liberos genuerit, non ſatis compertum habeo. Conſcii tamen ſumus, imberbem, hunc ſemper manſiſſe. Hactenus ille.

§ 4. Quæ eo à me adducuntur ſtudio, ut probem, non ſolum hanc ſexus permutationem & veriſſimam eſſe, & naturalium rationum baſi inniti: ſed etiam fœminas ſolum tranſire in maſculos, ſaltem adverſus inanem Auſonii aſſertionem, qui duorum exemplorum auctoritate, etiam tueri conatus eſt converſionis hujus oppoſitionem. Verum ubi cauſſa incredibilis iſtius effectus fuerit cognita & perſpecta, illico conſequutionis neceſſitas alterius falſitatem deteget.

§ 5. Quæ ut inveſtigatione acquiratur, duo ponenda ſunt fundamenta, demonſtrationi naturæ prorſus convenientia. Primum eſt, poſt animantis productionem, virtutem conformatricem non eſſe otioſam: alterum, particulæ alicujus prærogativo jure dotatas mulieres; hujus præſentia ſubminiſtrabit generationi materiam, illius confeſſio efficientis actionem. Quæ ſi vera ſunt, ut profecto ſunt, oportebit circa pudendum muliebre latitare aliquod membrum, priapi figuræ perſimile: quia ex Phyſicæ ſpeculationis certitudine conſtat, operationem naturæ non exerceri in ſubjecto quolibet, ſed idoneo & prædiſpoſito: quemadmodum etiam vis conformatrix, animante jam edito in lucem, non procreat de novo partes ob materiæ convenientis & reliquarũ occcaſionũ defectum, ſed imperfectas adimplere facile poteſt.

§ 6. Proinde his ita conſtitutis, ſciendum eſt, ejuſmodi particulam reperiri in κόλπῳ γυναικείῳ, quæ cunctis mentulæ virilis conditionibus prorſus reſpondet, adeo ut prædita ſit ligamentis, nervis, venis, arteriis, muſculis, præputio, glande, ne quid omnino deſideretur. Ejus exquiſita obſervatio hactenus fere fuit neglecta, ob pinguedinis velamen, à recentioribus: at ab Avicenna deſcribitur ſub nomine Albathara, vel Albandar: & à Ruffo Epheſio κλειτωεὶς vocatur, unde obſcœnum verbum κλειτωείζειν, vel κλειτωρίζειν derivatur: nec non Nympha, Myrton, ἀνθερμὶς. Atque exigua hæc caruncula, paulatim molis augmentatione exurgit tandem in priapum, omnibus ſuis numeris abſolutum.

Lib. 3. ſen. 21. Tract. 4. cap. 23. Albathara. Albandar. Kliton. Nympha. Myrtin.

§ 7. Quod contingit præcipue aut menſtruæ expurgationis initio, aut connubii tempore: quoniam in eo, Naturæ impetus incrementum molitur: in hoc vero, propter primi coitus vehementiam, effringuntur particulæ iſtius carceres, quibus exonerata virtus formativa dein elaborat, in promptiori expulſione. Ita etiam fit, quod tunc corpus

& hir-

& hirſutius evadat propter menſium ſuppreſſionem, & robuſtius ob ſexus virilis ſucceſſionem. Hoc autem membro quum ſaltem mulier dotetur (unde omnes fœminæ licet actu tales ſint, potentia tamen maſculos nominarim) neceſſario elicitur, hunc mutationis ordinem progredi tantum à ſexu fœmineo ad maſculum, non è converſo: quia natura ſemper addit, nunquam demit: ſemper expellit, nunquam reprimit: ſemper movetur verſus dignius, nunquam indignius. Itaque Auſonio vanitatis crimen adſtringo, quod Beneventi puerum quempiam repente virginem factum refert:

Nec ſatis antiquum, quod Campano in Benevento.
Vnus epheborum virgo repente fuit.

§ 8. Poëtas ejuſcemodi fabulas excogitaſſe, vel inde liquet, quod fingunt Tireſiam vatem Thebanum, cujus ſupra meminimus, cum coeuntes angues baculo percuſſiſſet, mutatum in fœminam fuiſſe, poſtque annos undecim, iterum cæſis à ſe anguibus, virilem naturam recepiſſe. Horum item miraculorum meminêre Sabellicus & Pontanus. Sed quod abſtruſa naturę operatione contigit, atq; in ea metamorphoſi, & quidem ſolius ſexus, continuo perdurat, nullum hic meretur locum, ubi tantummodo de fictis momentaneiſque dæmonum formis & præſtigiis, quoad fieri poteſt, explicandis agitur. *Sabell. lib 3. cap. 8 de Oſtentis.*

Quod pleriq; putantur dæmoniaci, qui melancholia agitantur, & è diverſo,

CAP. XXV.

De melancholicorum imaginatione depravata, & ſubſequentibus eorum interdum deliris ridiculiſque actionibus: nonnunquam etiam gravibus, ſeriis, horrendiſque operibus, ſupra lib. 3. cap. 7. ſatis multa dixi, ut repetitione minus opus ſit. Hinc tales vel fatui vel à dæmonibus obſeſſi ſæpe judicantur, quemadmodum quoque energumeni viciſſim melancholici interdum dicuntur. Exquiſitum itaque deſideratur hic judicium, ut inter utroſq; diſcernatur affectus: qui plerunque etiam complicantur. Humori etenim melancholico, uti materiæ ſuis ludibriis conſentaneæ, diabolus ſe, ut antea memini, inſinuat libentiſſime: propterea & perquam appoſite, melancholiam eſſe diaboli balneum, dixit D. Hieronymus. Non tamen à dæmoniis cuncti exercentur melancholici: at contra fere fit, ut omnes dęmoniaci ob acerbos cruciatus affectuſque graves, reddantur melancholici. *Balneum diaboli, melancholia.*

§ 2. Mulier quædam Budericiæ, ſingulis annis ejuſmodi melancholia, vel potius mania agitabatur, ut ſeptimanas aliquot multas noctu circa ſepulchra in cœmiteriis degeret: excurreret etiam ſubinde

in plateas, effringens hujus januas, & illius feneſtras perrumpens, interdiu aufugeret ad loca ſecretiora & ſylveſtria. Et quia is paroxyſmus maxime incideret circa diem feſtum Paſchæ, hoc eſt, tempus vernum, huic morbo ex humorum motu aptum: credebatur tum temporis à vulgo illam à ſpiritu exagitari maligno. Vide item hiſtoriam dæmoniacæ, quæ melancholia infeſtari putabatur, ſupra cap. 17.

Ficti obſidii diabolici hiſtoriæ memorabiles duæ: alterum autem ad incantamenta relatum

CAP. XXVI.

Obſidii dæmoniaci figmentum.

IN hac eorum, qui à dæmonum maleficio exagitantur, hiſtorica ſerie, non extra inſtitutum fuerit, recenſuiſſe naturale, rarumque tamen, diabolicæ obſidionis figmentum, à me olim Neomagi apud Geldros viſum, in quodam mendico, nomine Juſto. Hic, ut juſta occaſione pecuniam emendicaret largiorem, ante templi fores decubuit, dæmonii in ſe dominium ſimulans. Nam perpetua inquietudine exiliebat concidebatque jacenti venter: interdum & fugam minacem, inſultum violentum, & torvam faciei inverſionẽ fingebat. Cuſtodes latus utrinque claudebant, ejus conjunx & ſcortum: quæ proſilienti renixæ, ferramentis appoſitis eum coërcendum mentiebantur: interea oratione mendicorum rhetorica oppidò inſtructæ, ſtrenuam navabant operam, ut eleemoſynam à populo die, Dominica mane hunc adeunte locum, elicerent uberiorem.

Mendicus Juſtus fictæ dæmoniacus.

§ 2. Tandem in doloſi machinamenti opinionem venit magiſtratus. Adhibiti lictores, qui à cœmiterio diſcedenti, ſub prandio, quo tempore ab hominum frequentia hic tutus eſt locus, manus injicerent. Nam hic ejuſmodi apprehendiſſe hominem, erat religio, nefaſque ducebatur, ob profanationem loci ſcil. ſacri. Poſtremo tamen, cognito latrocinio quater perpetrato, abreptus, in vinculis artem confeſſus eſt, qua ventrem, ut pro ſuo nutu exundaret ſubito, relaberetur que continuo vortice, coegiſſet. Prius obice altius podici indito, & multo butyro ſimul devorato, quo antea obliniebantur præmuniebanturque ventriculus & inteſtina adverſus vim hydrargyri deletetiam, argentum vivum deglutiebat, quod ſuo pondere ex ventriculo per pylorũ in inteſtina ferebatur, ubi ob peſſulum oſtio obditum, præciſa erat exitus via.

Hydrargyrum valde humidum & tenuiſſimum partem.

§ 3. Quare, quum vehementer id humidum ſit, & tenuium valde partium, ac cognata mobilitate inquietiſſimum, quanquam à calore naturali excitatum, non tamen ob inteſtinorum butyro inunctorum anfractus evaporare (etiamſi ea fuiſſet caloris vehementia) potuit. Hinc

ciebatur

Digitized by Google

ciebatur valida illa ventris perturbatio, & jactus inæqualis, quam augebat vehemens & voluntaria ventris succussatio, illæsis interim ob præsumptum butyri antidotum partibus interioribus. Stipe autem collecta, & arbitris semotis, inquietum dæmonem, captivum quippe Mercurium, extracto pessulo liberabat. Hunc tragœdum decimo post editum hoc spectaculum die, propter latrocinium, Germanica punitione imponi rotæ vidi: ex qua horis duabus post descendit, eodem tamen repositus die, strangulatusque.

§ 4. Ad hunc numerum referatur impostura, vere commenticiis ligaturis ascribenda, cujusdam Joannis Patris nomine, Germanis Hans Vatter, nati in pago Mellinge, medium miliare dissito à Duringorum Wymaria. Hic professione bubulcus, triennium per celebres aliquot Germaniæ civitates vagatus est, simulans se ipsis D. Joannis feriis, hora matutina, quum boum curam gereret, à Nicolao Gottel, postea ob sua flagitia Wymariæ exusto, incantatum, pane assumpto cyaneo ex sextuplici sanguine confecto, nimirum infantis nondum baptismo initiati, & ab eo occisi, serpentis, bufonis, echini, vulpis ac lupi, ut duodecim annis atrociter à diabolo divexaretur. Hoc Nicolaum in carceribus confessum fuisse asseverabat. *Joannis Patris commenta. Ligaturæ fictæ.*

§ 5. Hinc dæmonem excruciasse ipsum multifariam ait, ac tam stricte momento colligare manus sæpe in tergo, vinculis ex pilis equinis & sericeis laciniis intortis, ut nisi mox eorum incisione laxarentur, sanguinis subsequeretur eruptio. Coarctabatur enim singulari artificio ligaturæ nodus inexplicabilis. Ac antea præ angore sanguinē è sinistræ aure atque ore frequenter effluere querebatur. Et inter reliqua, semel Mansfeldia in aëre evectum se, & valido vento Halam ultra muros translatum, ibique catenis argenteis colligatum fuisse narrabat. Item Bornæ, ubi in turre inclusus fuerat, ut nonnihil à diaboli torturis leniretur, atque ab ejus laqueis tutus conservaretur, per foramen angustum crassi fornicis à diabolo perrupti, se indusio solummodo tectum, à dæmone extractum fuisse, atque in vastam traductum solitudinem: sed quomodo, se nescire: atque ibi tres noctes sine ulla cibatione humana peregisse.

§ 6. Addidit quoque, se catenis ferreis crebro à dæmone constrictum fuisse circum corpus, pedes, & collum: ac semel ita in patibulo ad hoc spectaculum à Satana ex ingentibus lignis constructo, in quodam horreo alligatum fuisse. Admiranda quoque phantasmata, appariciones & spectra annexuit, nec omnia enarrare brevibus se posse inquit:

Digitized by Google

quit: ſed cuncta ordine, velut ſeriem hiſtoricam, conſcripta eſſe, tandemq; per typographiam lucem viſura, ut mundo innoteſceret, quanta crudelitate plurifariam à dæmonio excrucietur dilanieturque. Nec prætermiſit ſuum in orando, concionibus ſacris audiendis, & communicatione Sacramenti corporis & ſanguinis Domini ſingulis quatuor ſeptimanis, ſtudium zelumque. Ad reſipiſcentiam quoque ut populum hortaretur, ſe impelli affirmabat.

§ 7. Poſt diutinam hujus tragœdiæ oſtentationem, Norimbergam tandem venit, ubi iiſdem uſus technis, à prudenti & circumſpecto Senatu obſervari cum vigilanti ſagacitate induſtriaque, ſemotis cuſtodibus ſolitis, jubebatur: & licet primùm abitionem urgeret, deſperationem deinde ſimularet, & neſcio quæ non comminiſceretur ad artis ſuæ fucum: eo tamen ad extremum redactus eſt, ut ſe nunquam à diabolo ligatum fuiſſe, ſed ſibi ipſi laqueos à ſe paratos, celeriter ſemotis arbitris injeciſſe, ubi item eorum materiem ſuffuratus fuiſſet, fateretur. Vinciendi etiam ſpecimen oſtendebat libere: & ſuctu ſanguinem ex gingivis extractum fuiſſe narrabat, quem quoque manu quàm ociſſime in aurem ſeorſum inſtillabat.

§ 8. Reliqua item enarrata miracula, mera fuiſſe mendacia faſſus eſt, univerſamque huc ſpectaſſe fabulam, ut inde rem faceret. Quapropter ob facilem, nec extortam confeſſionem, ſententiam mitigavit, reumque publico palo in ſpectaculum & irriſionem, ad horæ dimidium alligatum, exilio punivit ampliſſimus eximiæ prudentiæ, judicii, virtutis atque authoritatis ordo Senatorius, 9. Maii, anno mlleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo. Id vero diabolicæ vexationis per incantamenta figmentum, tanquam rem veram, alius antea epiſtola typis excuſa præmature evulgavit, tecto dolo falſus.

Magiſtratus Norimbergenſis prudentia ſumma.

§ 9. Ejuſmodi certe dexteritate varia ſæpenumero nimis imponitur hominibus. Sic Eunus Syrus fanatico furore ſimulato ſervos, quaſi Numinum imperio, ad bellum concitavit, idque ut divinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam ſulphure & igne ſtipaverat, leviter inſpirans, flammam inter verba fundebat, quo miraculo ſexaginta amplius millium hominum coëgit exercitum, oppida vaſtavit, & Romanorum prætorum caſtra vicit.

Puella Werlenſis epileptica, putatur dæmoniaca.

Ejuſdem ſimulatæ obſeſſionis juvantibus ſacrificis hiſtoriæ.

CAPUT. XXVII.

EODEM anno, nimirum ſexageſimo-ſecundo, in Martio, Duſſeldorpium venit puella quædam Werlenſis, circiter annos viginti nata, bene

benehabita,ſed vultu torva.Hæc,ut mendicandi ſolennior eſſet occaſio, literis munita teſtantibus,eam à dæmonio obſeſſam,ad D. Hubertum Ardennatem profectioné inſtituerat,ut ibi à Satanæ jugo ſolveretur. Cum patruo & conductitio homine comité etiam habebat monachum, annum prope trigeſimum agentem. In collo,tanquam amuletũ contra diaboli ſcilicet impetum, dependebat ſtola eccleſiaſtica. Ab eximiæ pietatis & doctrinæ viris ornatiſſimis, eccleſiaſte ſuo, & medicis collegis meis conjunctiſſimis (qui bona fide rem omnem mihi expoſuerunt, tum enim aberam) quicquid id eſſet negocii, ſolertiſſime inquiri voluit Princeps noſter illuſtriſſimus, quibuſvis impoſturis non tam faciles, ob non vulgares ingenii dotes, offerens aures. Quantum itaque ex ægrotæ & aliorum relatu conjicere illi poterant, epileptica putabatur. At monachum comitari, quod ob eccleſiaſtici viri præſentiam, minus à dæmonio impetteretur, dicebat: tandemque eo adacta eſt, ut illum in eodem ſecum decumbere noctu lecto fateretur, non autem à ſuis exuviis prorſus nudatum, ſed qui induſio adhuc tectus eſſet. Quum vero hora quadam matutina è ſomno excita, patruum atque alterum cuſtodem veſtitos in lecto ſecum conquieviſſe obſervaret(fortaſſis veſpere præcedenti,potu adeo conſopita,ut minorem horum concubitorum habuerit rationem)ſe alias eos pedibus è lecto expulſuram minitabatur, ſi redirent: at nullam patiebatur repulſam monachus. Rogata etiam, quomodo aliæ monachi lupæ aut concubinæ (quas duas illum Werlæ reliquiſſe non negabat) ipſius peregrinationem ferrent? Ægerrime, reſpondit. Monacho quoque jactanti, ſe tribus verbis horribile in ea poſſe ſpectaculum excitare,quum à collegis meis permitteretur, ut quicquid ad hanc rem valeret, oſtendere non gravaretur, nihil omnino potuit.

Obſeſſionis diabolicæ commentum punitum.

§ 2. Maubuſæ in Hannoniæ finibus hujuſmodi contigit facinus, mihi narratum à viro,cui fidere quis poſſit,& qui modo mihi affinitate junctus eſt, doctus & pius, totiuſque actus ſpectator. Nam tum forte diverſabatur apud urbis illius præpoſitum, ſuum conſanguineum,qué ſalutandi gratia convenerat. Ibi ſubſiſtens præ foribus, vidit undique populum confluere, & velut agmine facto ad templum concurrere. Rogabat, quid rei eſſet? Tum illi quidam,Obſeſſum à dæmone quendam ajebat ibi exorciſari. Quod ut videret, acceſſit. Ingreſſus templum,vidit ſacrificum quendam peragentem ſacrum,& dæmoniacum altari proximum, qui aſpectu horridulo & turbato ſedebat tacitu. Hunc ſacrificus ille per finitimas undique regiones circumduxeras,

ſubindte

Digitized by Google

ſubinde exorciſmis tentans dæmonium ejicere. Is dum pronunciaturus Euangelium, ſe in illud latus, ubi erat dæmoniacus, contuliſſet, & ad Euangelii locum perveniſſet, Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis: tum dæmoniacus, quaſi horum ſermonum impatiens, ſeſe concutere, agitare, & altum clamare incœpit. Perlecto Euangelio ſubticuit, donec finitâ miſſa, ſacrificus illum ſuis aggrederetur exorciſmis, qui quidem & ridiculi fuerunt, & ſtolidi ac inepti. Subinde inculcabat illud, Maledicte diabole, dic maledicte diabole. At dæmoniacus ad pauca reſpondebat. Tandem exorciſta: Dic, inquit, maledicte diabole, quidnam eſt omnium tibi inimiciſſimum, maximeque contrarium? Subticuit aliquandiu, ac tergiverſabatur dæmoniacus. Exorciſta vero acriter urgebat atque inſtabat: tandem dæmoniacus veluti victus, clamat, Aqua luſtralis. Tum eâ aquâ crateram argenteam implevit exorciſta, ac ori dæmoniaci admotam coëgit illum exhaurire: qui torquere ſe, & ſic grunnire plane cœpit, ut porci ſolent, dum cultrum jugulo infigit lanio: ac paulo poſt, totus intumuit, gutture potiſſimum, ita ut ſupra naturam id contingere quivis dixiſſet. Hinc exorciſta veluti præſentiſſimum alexiterium ad expellendum dæmonem, illius gutturi applicuit D. Gundulæ reliquias, theca argentea reconditas. Tum ille agitare ſeſe, & intorquere, ſicque clamare cœpit, ut Stentora illum dixiſſes vincere, vel quantum Gradivus Homerus: ut inquit ille. Deinde quaſi victus, ad interrogata reſpondebat omnia: verum, quæ ſciſcitabatur exorciſta, talia erant, ut vel ad aliquorum contumeliam, vel vindictam producta viderentur: certe ſtolida erant, indigna, minimeque ferenda. Altero die denuo ſubjectus eſt exorciſmis dæmoniacus: ſed, ut acceſſit hic meus affinis, ilico deſtitit exorciſta. Audierat (ni fallor) hunc cum præfecto, & neſcio quo alio prudente, è ſene habuiſſe ſermonem de hoc dæmoniaco & in hanc incidiſſe illos ſuſpicionem, ut omnia iſta ficte agi & fraudulenter crederent. Unde huic obviam veniens ait, idque Latine, quo videlicet perſpecta eſſet illius eruditio, & Latini ſermonis lepor: ait inquã, Ipſe eſt extra: hominẽ à dæmone liberatũ innuens. Poſtridie urbem reliquit. Non ita multo poſt detecta re, palam fuiſſe impoſturas, patuit: quare tandem uterque meritas ob tantũ flagitium dedit pœnas.

Marci 16.

Ejuſdem argumenti elegans hiſtoria.

CAPUT XXVIII.

Hiſtoria feſtiva figmenti famella daemoniaca.

ALIUD diabolicæ obſeſſionis & exorciſmi figmentum legitur in libello Gallico ante triennium Pariſiis edito, inſcriptoque Narratio-

rationes mundi fortuitæ, narratione 32. In pago cuidam arci proximo inter Delphinatus & Sabaudiæ montes, qui à rudiori plebe incolitur, ſacrificus magis bigis agendis quam parochiæ adminiſtrandæ aptus, in paſtorem eligitur, quod lectionis ſcientia tantummodo reliquos præcellere ruſticos videretur. Et quum ex recepto more nihil fere in pagis illis citra paſtoris cognitionem perficiatur, hic pedetentim apud omnes illius pagi fœminas factus eſt compater. Quibus quum ea occaſione uteretur familiarius, una tamen Liſetta nomine, à curatore magis habebatur in deliciis.

§ 2. Hujus maritus, qui in bello Gallico victum fodiendo aliàs quæritaſſet, & jam ad eaſdem decreviſſet redire operas, cœpit nonnihil angi ob nimiam parochi cum uxore familiaritatem, eique omnium ſacrificorum conſuetudine interdixit. Mœrore itaque offuſus paſtor bonus, aliud captat ex tempore conſilium: mittitque ſecreto anum maleficam, cum ſua commatre, quam vocant, conſulturam, quibus modis ad conſuetam amoris velitationem reverti tuto poſſent. In ejuſmodi comœdiæ actu exercitata apprime vetula, Liſettæ aures hoc blando demulcet affatu: Mea filia, te animi admodum eſſe anxiam comperio: eiſdemque doloribus conficitur tuus compater, propterea quod legitimum ſuum amorem præpediri videat. Compatior & ego quidem, quod juvencula eandem olim ſim experta aleam, & duram perpeſſa ſortem: nihilominus rebus afflictis remedium inventu facile, ſi prudentiam quis provide adhibeat. Audereſne fingere te à dæmonio obſeſſam? Helas! mea mater, reſpondet juvencula, perſonam hanc non inſcite induerem, ſi ea ratione profici poſſe ſpes affulgeret: quandoquidem in mentem redit, vicinam noſtram, me puero, ſimili vulnere ſauciam, quotieſcunque cum aliis puellis illi obviam eram, belle & artificioſe cruciamentum hoc ſimulaſſe.

§ 3. A' ſortilega hac deinde accuratius inſtructa Liſetta, ante templum audita miſſa intorquere oculos, contrahere manus, ſpuma defœdare os, & lupi ejulatum edere incipit. Accurrens mox vulgus ſtolidum, præcipiti & novo hoc malo attonitum, eam à dæmonio agitari cenſuit. Miſer maritus non ita procul ob zelotypiam ſedulo eam obſervans, haud leviter turbatus, illam domum reducit, ubi conſolatum vicini confluunt. Sic ille ob gravem torturam, qua oppreſſam inopinato arbitrabatur conjugem, ſuſpicionis non immerito conceptæ oblitus, recta ad parochi ædes, velut mentis impos, properat oratum, ut ſuis exorciſmis tam malicioſum ex uxore ſpiritum exturbare dignaretur.

§ 4. Dominus Mauritius, quanta poterat dexteritate ſeſe continens, mire exclamat, lugetque inſperatum hujus ægræ infortunium, inquiens: Ha ha ha, mi compater, moroſitas in uxorem nimia, & ſuſpicio ob cauſam non ſatis juſtam, probum maritum certe decet minime: ſiquidem eo nomine, in ſenſus communis errorem, quandoque etiam dilabuntur matronæ inculpatiſſimæ. Inde arrepta ſtola atque organis conjurationi idoneis, ægrotam libere adit, atque poſt ſuffragia infinita occulto murmure deblaterata, interrogat ſpiritum, quiſnam eſſet? Liſetta probe inſtituta à vetula, voce rauca ſubmiſſaque reſpondet: Ego patris hujus juvenculæ ſpiritus ſum, ut hanc pœnitentiam decem annis, ex uno corpore in aliud tranſgreſſus, agerem, condemnatus. Maritus præſens ubi intellexit ſoceri eſſe ſpiritum, non ſine lachrymis in has eveſtigio erumpit preces: Mi pater, per Deum te oro, ut exeas, nec amplius torqueas miſellam filiam. Reſpondet ſpiritus: Hinc equidem egrediar, ſed in te commutato hoſpitio rurſus commigrabo, ubi deſignatum pœnitentiæ tempus abſolvam. Sabaudus hic horribili ea ſententia territus, uſqueadeo exhorruit, ut incunctanter ſtola parochi arrepta cinxerit collum, exclamans: Mi compater, mi amice, aliquemne modum noſti, quo gravis illa ſententia mutari queat, per preces, jejunia, eleemoſynas, vel alia pietatis officia?

§ 5. Tum Liſetta videns ex voto ſuccedere inſtitutum & fucum, voce ait fictitia: Amice pauperior es, quam ut, qualia conveniunt evitandæ hujc pœnitentiæ bona conferre valeas: ſed horum loco quadraginta invisere templa, & in quolibet orationes fundere attentas oportet, quibus apud Deum offenſarum remiſſionem impetres: alioqui ordinationem cœleſtem evaſurus neutiquam. Hæc pœnitentia marito ea ratione imperabatur à Liſetta, ut propter templorum diſtantiam in ea peregrinatione, temporis ſatis furori ſpiritus extinguendo donaretur. Ut autem voti compos minus impedite redderetur, ſpiritus voce fictitia ſermonem proſequitur, cum homine expoſtulans, quod iniqua ſuſpicione ſuum aggravârit compatrem, virum ſcilicet ſanctum, cujus preces quoque Deo apprime forent gratæ: eo nomine uxoris curam huic compatri eſſe commendandam, interea dum religionis ergo peregre illum agere oporteret, ſtudioſe hortatus eſt. Miſer hic Joannes, à purgatorii pœnis ſe facile abſolutum ratus, in genua ante parochum provolvitur, ut ignoſcat, obſecrans. Remiſſione haud gravatim exorata, ne deterius quid illi contingeret, religioſam ilico exequitur peregrinationem. Interim commiſſæ ſibi Liſettæ, qua potuit vigi-

Digitized by Google

vigilantia, fidelem nocte dieque præstitit operam D. Mauricius, ut profligato hoc spiritu, alter ejus loco succesſerit, cujus paulatim in vivi infantis imaginem adoleſcentis, patrem ſe eſſe poſt abſolutum pœnitentiæ tempus, credebat maritus vere cuculus.

§ 6. Ridicula hęc capita finiam experimento hic non inidoneo, inſulſo tamen, epileptici, lunatici & dæmoniaci, ex Joanne Anglico deſumpto: Dicatur in aure hominis affecti: Recede dæmon, vel exi, quia Effimolei tibi præcipiunt. Si ſit dæmoniacus, redditur mox ſimilis mortuo ad horam fere: eumque ubi ſurrexerit, de quacunque re interrogaveris, tibi reſpondebit. Sin vero, hoc audito nomine, non ceciderit, ipſum epilepticum eſſe ſcito. In multis etenim non diſſimiles ſunt epilepticus, & lunaticus, & dæmoniacus.

De iis, qui veneficium patiuntur.

CAPUT. XXIX.

CÆTERUM, ſi qui veneno oblato, vel illito, vel ejus vapore attracto, à veneficis infecti ſunt, judicium eſto penes medicos. Qui hic inter venena (quorum vis cęca & deliteſcens vario ſymptomatum cruciatu fatigat) & inter morbos ex illis natos (quę non tantum manifeſtis qualitatibus, ſed totius etiam ſubſtantiæ diſſidio, vitæ noſtræ primordia demoliri conſtat) atque inter morbos alios vulgares, raros, occultos, naturales tamen, ſecundum peculiares quorumcunque notas, diſcernent. Siquidem venenati, pro pharmaci hauſti vel applicati, qualitatibus apertis, vel occulta totius ſubſtantiæ proprietate, multifariam afficiuntur: ut ſtomachi, alvi, inteſtinorum, jecoris, renum & veſicæ cruciatibus graviter exerceantur, ut ſingultiant, erodantur, contremiſcant, refrigerentur, obmuteſcant, convellantur, pulſus difficilis fiat, veternus premat, vertigo obverſetur, caligent ſenſus, ſanguis erumpat: ut item ſtrangulentur, ſiti aut febre conflictentur, ægre lotium reddant, torminibus vexentur, nauſea premantur, crebro vomant, frequens animi deliquium ex nimia cordis anguſtia ſentiant, dyſenteria flacceſcant, rubeſcant, tabe putreant, livore ſuggillentur, palleſcant, deſipiant, ſtertant, viribus deficiant. Imo ex tarantulæ morſu alii perpetuo rident, alii plorant, alii clamitant, alii dormiunt, alii vigiliis afficiuntur, pleroſq; vomitationes torquent, nonnulli ſaltant, ſunt qui ſudant, alii tremebundi fiunt, quidam pavoribus infeſtantur: alii alia patiuntur incommoda, & phreneticis, lymphaticis ac maniacis aſſimilantur: & mirum, quod auditis continuo muſicis inſtrumentis tripudiantes, donec veneni vis inſenſibili-

Veneficio infecti.

Dioſcor. li. 6. in Proœmio.

Tarantulæ morſus ſymptomata & curatio.

ter per cutis meatus & per ſudorem diſcutiatur, liberentur.

§ 2. Venena autem, eorumque tam generalia quam privata indicia, præter reliquos, non minus diligenter & exacte, quam etiam docte, deſcripſit Dioſcorides: nec ſegnem in eo opere explicando exornandoque præſtitit operam, ſolertiſſimus ſimplicium inveſtigator Matthiolus. Inter ea vero, quæ intro aſſumuntur, multo præſentius ac atrocius, quam quæ foris adhibentur, offendunt. Nam quæcunque contactu lædunt, hebetiora, minuſque efficacia ſunt: neque in ſolo ſpiritu vel in aëre, verum in humore quodam promovente, vires ſortiuntur.

Li. 6. de Materia med.

Venena intra aſſumpta.

Contactu ladentia

§ 3. Porro quod halitu ferit venenum, omnium præſentiſſimum & efficaciſſimum eſt, nec humoris nec craſſioris materiæ tanquam vehiculi indigum, ut in nos agat commigretque. Enimvero tenuiſſimum quum ſit, ſpiritu attractum, ociſſime per pulmones in cor, viſcus vitæ primarium, & in arterias propagatur, in univerſum denique corpus prorepens: primumque ſpiritus, deinde humores, poſtremo ipſam partium ſubſtantiam vitiat. Morbi, teſte Hippocrate, qui à corpore membrorum validiſſimo proficiſcuntur, graviſſimi ſunt: atque ſi, ubi cœperunt, permanſerint, neceſſe eſt validiſſimo membrorum laborante, totum corpus affici. Interim meminiſſe oportet, ex putredine longius graſſata, vel alia abditiore ex cauſa, virus etiam in nobis provenire gignique poſſe. Hanc quæſtionem veteres diſputaſſe, docet Galenus: rationibuſque apertiſſimis collegiſſe, eoſdem affectus fieri & à lethalis veneni hauſtu, & à corruptione, quæ à corpore ſcaturire poteſt.

Halitu ferientia.

2. de Nat. hum.

De Loc. affect. 6.

§ 4. Huc pertinent eorum notæ, quos φαρμακεία læſit: ubi ſcilicet philtra ad amorẽ ciendũ porriguntur, eſu haurienda, vel potu. Sic in vita Marci Antonii Plutarchus de eodẽ refert, quod magicis carminibus & amatoriis poculis devincta mens, amiſſa libertate propria, in Cleopatræ vultu hærebat infixa, longe redeundi quam vincendi cupidior.

Pecudes Quandoque venenis tolli, ſed utplurium peſte.

CAP. XXX.

Pecudum venenatio. Teſtes animantium.

VENENO adhæc propinato, vel ita collocato, ut halitu lædat, jumenta pernicioſe affligi quandoque, inficiatur nemo: ſed ea numeroſa, ſæpius ad internecionem, graviſſima proſterni peſte his peculiari, homines non infeſtante, item præcipitibus aliis morbis in ſuo quæque genere, partim hominibus quoque familiaribus, partim pleriſque pecoribus propriis, ſubito tolli, ab optimis agriculturæ & veterinariæ artis vel mulomedicinæ ſcriptoribus tam veteribus quam recentioribus

tioribus memoriæ proditum eſt: qui tamen morbi à vulgaris ingenii hominibus, ne alios nominem, maleficia frequenter creduntur.

§ 2. Sæpenumero id contuemur, & ſuperioribus annis contigiſſe meminimus, ut ſolos jugularit boves peſtilentia quædam. Irrepit etiam, quæ ſues, & quæ oves, alia quæ gallinas interimat. Pecudes feraſque tollentem pulchre deſcribit Virgilius:

Hic quondam morbo cæli miſeranda coorta eſt 3. *Georg.*
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu,
Et genus omne necî pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo.

Diſcrimen verò paulo antè expreſſerat:

Quàm multæ pecorum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt.

§ 3. Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo, medicinam faciente in Lucenſium balneis collega meo, narrabat Franciſcus de Pergula, ejus loci Lucenſium nomine vicarius, ibi circa pagum Menabiam, ſupra balnea, in fine Maji, morbum quendam invaſiſſe pecora tam peſtilentem, ut ſtatim correpta, tumeſcentia conciderent mortua: ruſticos vero, cum id animadvertiſſent, quædam ſubito affecta, è veſtigio mactaſſe: in quibus id erat obſervatum, ut, ſi horum infectorum ſanguis nudum contingeret hominis corpus, anthraces procrearet, qui (quod mirum videbatur) non patefacti, erant innoxii: aperti autem, & confeſtim cauterio non notati, latiſſime ſerpebant, & aliquibus mortis erant cauſa. Caro pecorum recens læſorum & mactatorum cocta comeſtaque, nihil inferebat incommodi: at jus carnis, lethale potanti deprehenſum eſt.

§ 4. Therionarca in Cappadocia & Myſia naſcente, omnes feras torpeſcere, quibus fuerit admota, nec niſi hyænæ urinæ aſperſu recreari, tradidêre veteres.

§ 5. Peſtem etiam pecorum, quemadmodum & frugum ſterilitatem, interdum à divina voluntate ob populi flagitia provenire, obſervatu neceſſe eſt. Sic ob Pharaonis duritiem peſtis graſſatur in pecus, ulcera in homines & jumenta, grando item in univerſa Ægypto. Et Ioëlis 1: Diſſipata ſunt horrea, disjectæ apothecæ, confuſum eſt triticum, ingemuit animal, mugierunt greges armenti, quia non ſunt paſcua eis, ſed & greges pecorum diſperierunt. Et Aggæi 1: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras, dicit Dominus. Seminaſtis multum, & collegiſtis parum: comediſtis, & non eſtis ſaturati: bibiſtis, & non

Peſtis pecorum & frugum ſterilitas accidit ſæpe ob noſtra peccata. Exod. 7.

Digitized by Google

eſtis inebriati. Et infra: Reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus: & intuliſtis in domum, & ego exufflavi illud. Propter hoc, inquit, ſuper vos prohibiti ſunt cœli, ne darent rorem: & terræ prohibitum eſt, ne daret germen ſuum: & vocavi ſiccitatem ſuper terram, &
Deut. 32. ſuper montes, triticum, vinum, oleum, & quæcunque progignit humus, & ſuper homines, jumenta, & omnem manuum veſtrarum laborem. Et cap. 2: Percuſſi vos vento urente, & aurigine, atque omnia manuum veſtrarum opera, & non fuit, qui ad me converteretur. Item Levit. 26: Si non feceritis mandata mea, dabo cœlum vobis deſuper ferreum, & terram æneam, & conſumetur incaſſum labor veſter, immittamque in vos beſtiam agri, quæ orbos vos faciet, atque exterminabit pecora veſtra, & imminuet vos. Si autem in præceptis meis ambulaveritis, dabo vobis pluvias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum. Porro reſipiſcentibus viciſſim hæc ubertatis fit promiſſio, Ioëlis 2: Zelatus eſt Dominus terram ſuam, & pepercit populo ſuo, & dicit: Ecce ego mittam vobis frumentum, vinum & oleum, & replebimini in eis: & non dabo vos ultra opprobrium in gentibus.

§ 6. Eam vero rerum ſuarum jacturam impatienter quidam tolerantes, non cum Iobo eam Deo acceptum ferunt: verum ad divinos & ariolos, ſacrificos, diabolicarum actionum patronos, quaſi à Lamia, Satanæ adminiculo, ad eam devenerint ſtragem jumenta, confluunt. Qui inde ementitis votis, & quacunque poſſunt fallaci perſuaſione, hos damno & incredulitate bis miſeros homines, in malitioſæ opinionis ſemel conceptæ præjudicio obfirmant: adhibita etiam non ſolum ſuperſtitioſa, ſed & impia curatione, quam Libro ſequenti explicabo. Ubi quoque oſtendetur, quod ſtercore lupi in præſepibus poſito, jumentorum maleficium aliquando fingitur. At quo modo in animaCap. 16. lium ventriculis ex pilis, juſtæ quantitatis pilæ increverint, paulo ante dictum eſt.

Matth. 8. Marci 5. Luce 8. In vita Hilarionis eremita. § 7. Gadarenorum porci, Satanæ maleficio adacti, in mare præcipites lati perierunt: ut Scriptura docet. Docuiſſe quoque ſenem Hilarionem, tradit Hieronymus, diabolum hominum cauſſa etiam jumenta corripere: & tanto eorum ardere odio, ut non ſolum ipſos, ſed & ea quæ ipſorum eſſent, cuperet interire: atque hujus rei propoſuiſſe exemplum, quod antequam beatum Iobum tentare permitteretur, omnem ejus ſubſtantiam interfecerit.

CURA-

Digitized by Google

CURATIO EORUM, QUI LAMIARUM MALEFICIO AFFICI, VEL DÆMONIS OBSIDIONE SUBIGI CREDUNTUR.

LIBER QUINTUS.

Ubi eadem opera, ob argumenti communionem, curationes à maleficio diabolico non alienæ interseruntur: & ligaturarum, characterum, annulorum, periaptorum & effigierum tam in sanando, quam in lædendo, sive claustris aperiendis, sive furibus investigandis & similibus, vanitas ostenditur.

De curatione præservante ab hoc mali genere.

CAPUT. I.

CURATIONIS ratio hic partim erit θεραπευτική, exoptatissima medicationis pars, ut à fascino & incantationũ ludibriis quis præservetur: partim etiam ἀποδοτική, ut ii, quos jam maleficio collisos credimus, rite legitimoque restituantur ordine. Atque erit illa aliquomodo communis, ex Sacrarum literarum fontibus deprompta: non autem magica vel superstitiosa, tantopere à multis desiderata excultaque.

Curatio adversus diabolicos conatus præservans.

§ 2. Quum vero, quicquid hactenus rerum monstrosarum in hanc relatum est historiam, diaboli sint artes, opera, ludificationes, larvæ & spectra: contra hunc nos circumquaque validis aggeribus, præsidiisq; infallibilibus cõmuniri est operæprecium. Atqui spiritus quum sit, spirituali accingamur armatura: quam ex divina Pauli exhortatione cognoscere, atq; universis complecti nervis decet, qui ita hortatur: Quod *Ephes. 6.* superest, fratres mei, sitis fortes per Dominum, perq; potentiam roboris illius. Induite totam Dei armaturam, ut adversus diaboli assultus consistere possitis. Quoniam non est nobis lucta adversus sanguinẽ & carnẽ, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus mundi dominos, rectores tenebrarum seculi hujus, adversus spirituales astutias in *1 Thessal. 5. Armatura Dei.* cœlestibus. Quapropter assumite universam Dei armaturam, ut possitis resistere in die malo, & omnibus peractis stare. State igitur, lumbis circumcinctis baltheo per veritatem, & induti thorace justitiæ, & calceati pedibus, ut parati sitis ad Euangelium pacis: super omnia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia jacula mali illius ignita extinguere: galeamq; salutis-

Digitized by Google

Gladius spiritus. salutis accipite,& gladium spiritus,qui est verbum Dei, in omni deprecatione & obsecratione,orantes in omni tempore, in spiritu,& ad hoc ipsum vigilantes cum omni sedulitate. Petrus item fideliter admonet:

1. Pet. 5. Sobrii estote, vigilate, quoniam adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem devoret. Cui resistite solidi in

Ephes. 2. fide, scientes easdem afflictiones vestræ,quæ in mundo est, fraternitati consummari. Hic enim agit in incredulis.

§ 3. Hic & saluberrima Tertulliani exhortatio suum habebit locum, qui nos velut Jobum, fortissimum Dei athletam, adversus tentationum insultus pugnare voluit: item serico vestiri probitatis,purpura pudicitiæ , chlamyde patientiæ. In animum quoque inducendum suadet cuncta , quæ dæmon ad nostræ integritatis eversionem machinatur, in gloriam constantis casura: & ejus machinamenta in hunc finem à Deo permissa esse, ut , qua constantia perferre adversa velimus, experiatur: quemadmodum apud Hieremiam prophetam quoque legimus: Dominus exercituum justi probator est.

§ 4. D. Maximus in lib. de Charitate , dæmones nos infringere interficereque jubet: atque illud haud dubie perfici , quando cum præceptorum Dei observatione affectus in nobis efferveſcentes vincimus: hoc vero, quum prorsus affectibus carentes,illis universam calumniandi occasionem præscindimus, cum propheta dicentes : Vade homicida, Dominus mecum est, bellator fortis: tu cades , & delebetis apud me in æternum.

§ 5. Olympiodorus cap. 10. in Ecclesiasticæ historiæ interpretatione, omnes sensuum aditus occludendos censet sic, ut neque per oculorum illecebras , neque per auriúm pruriginem , neque per nocentis linguæ petulantiam dæmon admittatur: hoc enim signaculum contra dæmones absolutissimum habeatur. Quidam duobus in pugnam progrediendum armis monent: precatione quidem pura , quæ in cœlum subvehat affectus: & scientia vera, quæ salutaribus opinionibus communiat intellectum , & suggerat quid sit orandum , ut ardenter oremus non hæsitantes.

§ 6. D. Antonius ita suos confrates adversus dæmonum insultus munit: Magna, inquiens, dilectissimi adversum dæmones arma sunt, vita sincera, & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto, pertimescit Satanas recte viventium vigilias,orationes, jejunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum , humilitatem , misericordiam , iræ dominatum , & præcipue purum erga Christum

Digitized by Google

Chriſtum amorem. Novit teterrimus Coluber ex præcepto Domini, ſub juſtorum ſe jacere veſtigiis, qui ait: Ecce dedi vobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici. Hic porro præclara longaque oratione contra quaſcunque dæmonum præſtigias vexationeſque ſuos inſtruit.

§ 7. Recte Hermes Triſmegiſtus tradit, unam & ſolam cuſtodiam hominum à dæmonum aſtu, eſſe pietatem. Pium enim hominem nec dæmon malus, nec fatum tenet. Et quemadmodum vera fides mirabilia adverſus diabolum ejuſque potentiam in credentibus operatur: ſic & falſa credulitas, Deo permittente, eventus cooperante diabolo inauſpicatos interdum gignit, vel potius demeretur. Cum Davide ergo confidenter dicamus: Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo. *Lactant. de Orig. err. l. 2. ca. 16.* *Pſal. 117.*

§ 8. Omnium itaque primum, tanquam rei caput, deſideratur, ut in vera doctrina & genuino Dei cultu inſtituti, nos totos reſignemus, tradamuſque ipſius voluntati, fide viva & ſpe indubitata, nos illi curæ eſſe, ſub ipſius patrocinio & tutela ſecuros degere, ipſius primum gratia progenitos eſſe, ſingularique nos conſectante miſericordia ſervari, vere confiſos, Chriſtum in hoc nobis natum, & filium nobis datum, qui peccata noſtra ſuper humeros ſuos in ligno pertulit: & per potentiam Patris, à morte ſuſcitatus, mortem vicit & Satanæ imperium demolitus eſt, ut hic jam inde irrito conatu ſuas nobis machinetur inſidias, ſi ſepulti una cum Chriſto per baptiſmum in mortem, & peccatis mortui, in novitate vitæ ambulemus, juſticiæque vivamus. Si etenim Chriſto inſiti, in illum atque Patrem ejus credimus, illius mandata obſervamus, veſtigiis inſiſtimus, abnegato dæmone, omnibuſque ejus conſiliis, univerſa denique impietate, opera ſpiritus ſectantes, fructuſque fidei edentes, in charitate non ficta erga Deum & proximum, id manſuetudine, benignitate, lenitate, temperantia, continentia, caſtitate, ſenſuum cohibitione, conſtanti cujuſcunque adverſitatis, jacturæ & injuriæ tolerantia, vitæ demum innocentia, puris manibus extenſis orationi aſſiduæ intenti, peccati inquinamentum ut veneni pernicioſſimi perditiſſimique halitum, internecionis periculo repente nos objicientem, declinantes: maleficorum profecto minas haud difficulter cavebimus, vel negligemus, vel tolerabimus. *Eſaja 9.* *Joan. 3.* *1. Pet. 2.* *Rom. 6.* *1. Pet. 2.* *Galat. 5.*

§ 9. Si vero quis peccaverit, inquit Joannes, advocatum habemus apud Patrem, JESUM CHRISTUM juſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum, ſed etiam *1. Joan. 2*

pro totius mundi. Et per hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si justa illius observamus. Qui dicit, Novi eum: & præcepta ejus non servat, mendax est, & veritas in eo non est. Qui vero servat sermonem ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est. Per hoc scimus, quod in ipso simus. Qui dicit se in eo manere, debet sicut ille ambulavit, &
1. Joan. 3. ipse ambulare. Qui con mittit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. Ad hoc apparuit filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. In hoc manifestati sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis, qui non facit justiciam, non est ex Deo: & qui non diligit fratrem suum. Hinc Paulus, in Christo Jesu neque circumcisionem, neque præputium valere asserit: sed fidem, quæ per dilectionem operatur. Cu-
Galat. 5. 6. jus fidei loco novam creaturam, sequenti capite ad Galatas, locat: &
2. Corinth. 7 observationem mandatorum Dei, ad Corinthios, supponit.

§ 10. Unde satis liquet, de qua hic fide loquar: quam amplecti, cuique firmiter insistere oporteat. Non simplicem formulæ fidei præscriptæ enarrationem propono, quam & facile pronunciaret diabolus: non etiam ore jactatam ab iis, quorum cor à Christo procul est, quæ consopita, mortua, steriliscque delitescit, nusquam se prodens, velut infœcunda arbor exscindenda, ignique mandanda: sed hanc ur-
Matth. 3. geo, quæ totum innovat hominem, virtute viva se in Christi membris
Vera fides. exerens, fructificans, efficax potentia Dei ad salutem habenti, sacra salvationis nostræ anchora, prora & puppis, petra contra quamcun-
Matth. 16. que Satanæ tempestatem impetumque immobilis. In qua quicquid superstruitur, inviolatum perdurat. Imo adversus quam ne quidem inferi portæ prævalent.

De Civ. Dei § 11. Augustini hic audiatur consilium: De ista tota dæmonum
xviii. 18. ludificatione, ait, nos quid dicamus, qui hæc legent, fortassis expectant: quid Christiani agere debeant, quando inter idola gentium mi-
Hier. 51. racula fieri asseruntur. Et quid dicemus, nisi de medio Babylonis esse fugiendum? Quod præceptum Propheticum ita spiritualiter intelligitur, ut de hujus seculi civitate, quæ profectò & angelorum & hominum societas impiorum est, fidei passibus, quæ per dilectionem operatur, in Deum vivum proficiendo fugiamus. Quanto quippe in hæc ima potestatem dæmonum majorem videmus, tanto tenacius mediatori est inhærendum, per quem de imis ad summa conscendimus. Item de utilitate credendi cap. 22. Vera pietate homines Dei, aëream potestatem inimicam contrariamque pietati, exorcizando ejiciunt, non placando: omnes tentationes adversitatesque ejus vincunt orando, non

Digitized by Google

non ipſam, ſed ſuum Deum adverſus ipſam. Non enim aliquem vincit aut ſubjugat, niſi ſocietate peccati. In ejus ergo nomine vincitur, qui hominem aſſumpſit, egitque ſine peccato, ut in ipſo ſacerdote ac ſacrificio fieret remiſſio peccatorum, id eſt, per mediatorẽ Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum, per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur Deo.

§ 12. Cyprianus ad Fortunatum, de exhortatione martyrii: Adverſarius, inquit, vetus eſt, & hoſtis antiquus, cum quo prælium gerimus. Sex millia annorum plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat: omnia jam genera tentandi, & artes atque inſidias dejiciendi, uſu ipſo vetuſtatis edidicit. Si imparatum Chriſti militem invenerit, ſi rudem, ſi non ſollicitũ ac toto corde vigilantẽ, circumvenit neſcium, fallit incautum, decipit imperitũ. Si quis vero Dominica præcepta cuſtodiens, & fortiter Chriſto adhærens, contra eum ſteterit, vincatur neceſſe eſt: quia Chriſtus, quem confitetur, invictus eſt.

§ 13. Docet & Ansbertus pie admodum, quomodo ſit adverſus diabolum pugnandum: Si quærimus, quæ ſunt arma Eccleſiæ, quod prælium contra beſtiam, invenimus fidem & innocentiam. Gladio enim bis acuto, id eſt, duobus teſtamentis, & duobus charitatis præceptis, contra lupos agni utuntur: dumque falſa audiunt, vera prædicant: dum tormenta excipiunt, fidem proferunt. Hinc proinde victores exiſtunt, etiam cum moriuntur. Item Bernhardus: Vis non terreri à tam terrifico monſtro, vis ſecurus poſt mortem ambulare ſuper aſpidem iſtam? Cave, ne interim poſt eam ambules, cave ne imiteris, & non erit, quod paveas in futuro.

Lib. 5. cap. 11. Apocalyp.

Sermon. 13. in Pſalm. Qui habitat. & Sermon. de S. Andrea.

§ 14. Huic fundamento firmiter inſiſtentes, tantum abeſt, ut ulla unquam ratione, Satanæ artibus ſive aſtutiis à vera in Deum viventem fiducia dimoveri poſſint, ut etiam variis ac multiplicibus illius conatibus & inſultibus impetiti, exercitati, ac velut aurum in fornace examinati, indies ſeipſis ſanctiores juſtioreſque evadant. Quare dæmonibus imbecillitatem in eos, quos divina non deſtituiſſet gratia; exprobrare ſolet D. Antonius, in aſſiduis ſuis adverſus illos luctis: & eos expaveſcere vere credentes, aſſerit Petrus apud Clementem. Item juſtiſſimo Dei judicio, in hujuſmodi cogitationum vanitate languentibus, labores & afflictiones pro remedio conferri, idem Clemens tradit, poſtea ſubjiciens: Dæmonem, niſi quis voluntatibus ejus ſe ſponte ſubdiderit, poteſtatem adverſus hominem non habere, ut vincat ſcilicet. Vitæ igitur emendatione, & attenta aſſiduaque oratione ad

Dæmones expaveſcunt verè credentes. Lib. 4. Recog.

Matth. 15. Christum confugiendum est, exemplo Chananeæ mulieris. Hæc, Chrysostomo authore, non ivit ad divinos, non quæsivit ligaturas, non defectionis reas mulieres: sed omnia reliquit tentamenta diabolica, & venit ad Jesum. Si enim volumus Deum sententiam mutare suam, nostram in meliorem mutemus vitam. Rite hic hortatur Jesus Sirache Cap. 17. Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Revertere ad Dominum, & avertere ab injusticia tua, & nimis odito execrationem, & cognosce justicias & judicia Dei, & sta in sorte propositionis & orationis altissimi Dei. Non demoretis in errore impiorum. Nec minus pie quam prudenter, in tribulatione inimicorum consulit Josaphat rex Juda: 2. Paral. Cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te Deus.

§ 15. Hic suum habeat locum Psalmus Davidis 90. Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse me liberabit de laqueo venantium, & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis ejus sperabis. Scuto circundabit te veritas ejus, non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris ab incursu & dæmonio meridiano, &c.

§ 16. Salubertimum insuper adversus dæmonum machinamenta consilium, in conscripta hac præservationis lege, subjungam ex Chry- Homil. 11. in cap. 1. Genes. sostomo his verbis: Hæc nostra salus est, hæ spirituales divitiæ, hæc securitas, si sic nosipsos quotidie munimus, & per lectionem & per auditum & per spirituale verbum. Poterimus enim sic etiam ipsi invicti fieri, & maligni dæmonis technas eludere, cœlestiaque regna assequi, Homil. 21. de Ornatu mulierum. gratia & misericordia Domini nostri Jesu Christi. Item: Sicut sine calceamentis vel vestimentis vestrûm nemo in forum descendere vellet, ita sine Dei verbo nunquam in forum prodeas. Sed quum es januæ vestibula transgressurus, hoc prius loquere verbum: Abrenuncio tibi Satanæ, & conjungor tibi Christe. Ne unquam absque hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cum hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim non tantum homo obvius, verum nec ipse diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis ubique apparentem. Et hæc teipsum jam hinc doce, ut cum signum ceperis, sis miles paratus, & contra diabolum trophæum erigens, justiciæ coronam capias, quam nos assequi contingat gratia & beni-

Digitized by Google

& benignitate Domini noſtri JESU CHRISTI, per quem & cum quo Patri gloria, ſimul & Spiritui ſancto poteſtas & honor, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Quomodo ab eccleſiarum paſtoribus in maleficio curando ſeducatur populus.

CAP. II.

AD hujus fundamenti jacti perpendiculum, ſi recto filo ſuperſtruerent eccleſiarum paſtores, obſtructis quibuſcunque adulterinæ doctrinæ impietatiſque feneſtris, ſalubertima præcautione ſubditis proſpectum conſultumque foret contra dæmonis artes, præſtigias & ludibria: quibus non uſqueadeo temere illaquearentur incauti, quémodum quotidie cum animarum jactura uſuvenire cernimus, non modo paſtorum (quorum intererat, munuſque poſtulabat præcavere) negligentia: ſed eorum inſtinctu, conſilio, perverſa doctrina, fallaciique operatione, qua imperitum vulgus in rebus afflictis, morbis ſubitis, longis, cognitis, incognitis, ex cauſa naturali vel præter naturam, mox ad inquiſitionem illicitæ opis illectant. Imo eam ſæpenumero iidem promiſſa certa ſalute oſtentare, venalemque proſtituere noſt erubeſcunt: homines plane inepti, rudes & indocti, ſacræ medicinæ (quam ne à limine quidem ſalutarunt) cognitionem nefande mentientes (de iis ſaltem hic loquor, non de viris bonis, pietatiſque nomine ſpectatis) ut vel hac ſuſpenſa hedera, veluti ſpecioſo pallio, actiones ſuas tegant fraudulentas: potiſſimum quum profeſſione ſint viri ſcilicet eccleſiaſtici, ſacerdotes vel monachi, de quibus, ut gregis exemplaribus doctoribuſque, in ſiniſtram tantummodo impegiſſe ſuſpicionem nefas ducitur. *Quidam paſtores eccleſiarum magi.*

§ 2. Sed fortaſſis hanc artis quaſi per manus traditæ prærogativam, jure ſibi vendicant hæreditario hi magi: quod Ægyptiorum ſacerdotes (à quibus Pythagoras, Empedocles, Democritus & Plato magiam didicerunt) quo quiſque remedio ſanitati reſtitutus eſſet, id ſimul conſcriptum, Memphis in Hephæſtio, Vulcani & Iſidis ſacrario, deponebant: quemadmodum & Græcorum ſacerdotes magiæ antiſtites, ſuas obſervationes in adytis templorum Apollinis & Æſculapii in Pergamo etiam repoſitas cuſtodiebant, quas velut Æſculapii oraculo edocti ſacerdotes, ægrotis communicabant, à quibus ſumma cum fiducia eæ acceptari ſolent. *Galen. lib. 5. de Comp med. ſec. gen. & li. 6. Epidem. Herod. lib. 1.*

§ 3. Sancta extat in horum impudentiam, eximii Hippocratis, quanquam religione ethnici, ſententia: qua non argute tantum, ſed

Digitized by Google

De Morbo sacro. Vide lib. 2. cap. 19. supra.

& pie hos redarguit, & impietatis insimulat: Qui, inquiens, lustrationibus & magicis incantamentis morborum affectiones depellere se jactant, hi victus indigi, verba eorum ad dæmonium referunt, ut quiddam se amplius scire vulgo ostentent, & homines decipiant. Expiant enim morbo correptos, sanguine & sceleribus inquinatos, injustos & intoxicatos, ac expiamenta alia sub terram defodiunt, alia in mare projiciunt: alia ad montes desertos, ne quis ea contrectet, asportant. At Deus, ait, qui maxima & sceleratissima peccata purgat, nostra est liberatio.

Pontifices Romani plerique infames magi.

§ 4. Nec eo impudentiæ illos arbitror dilapsuros in liberioris incantationum usus defensionem, ut mihi obtrudere audeant, pleroſque Romanos pontifices magiam infamem edoctos, eam quæstuose voluptuarieque exercuisse: cujusmodi erat Sylvester secundus, qui (teste Platina & Nauclero) eo artificio pontificatum adeptus est: quemadmodum & anno 1032, Benedictus nonus, ante Theophylactus dictus, postea ob maleficia Maledictus nuncupatus: item Joannes vicesimus & Joannes vicesimus-primus (authore Bennone cardinale) qui Laurentio, Joanne Gratiano & Hildebrando, cardinalibus, incantamentorum conscius, ut & Malfitano & Gerardo Brazuto familiariter usi traduntur. Nam à Sylvestro secundo ad Gregorium septimum, magum eximium (qui, ut Benno refert, quando volebat, manicas discutiebat suas, unde ignis in scintillarum modum dissiliit, iis miraculis velut sanctitatis signo simplicium oculos ludificans) omnes pontifices fuisse incantatores, scribitur in eorum Vitis. Ubi ejus farinæ exempla execrabilia, quibus mulieres in amorem pellicerent, dæmonum sacrificiis in sylvis & montibus dediti, leguntur. Quæ silentio sepelire malui, ne hominum, in eo dignitatis fastigio collocatorum flagitia veneficiaque commemorasse, in reprehensionem rapiatur. Licet etiam pauci tales fortassis extitere, quemadmodum & inter episcopos Albertus Bremensis, Guilelmus Roschildensis, Vulstavus Vigornienſis: majorem tamen numerum à malis artibus fuisse liberum nulli in dubium venit.

§ 5. Non est itaque quod hoc pallio se tegant, aut aliud prætexant hi nostri recentiores malefici. Hoc tamen deplorandū, quod nusquā ullum genus hominum comperies tam iniquum impunitumque, atque horum plerosque, qui ubi in aliqua calamitate corporis vel animę, rebus perditis, vel quacunque alia adversitate, in consilium à simplicioribus vocantur, neutiquam eos admonent, hæc à Deo vel immitti, vel

1. Pet. 4.

permitti,

Digitized by Google

permitti, ut tanquam in igne probentur: & propterea ad Deum unicum afflictorum patronum confugiendum, ac divina & à Deo in noſtrum uſum juſto ordine inſtituta auxilia rite inquirenda: verum impietatis incredulitatiſque viam ſternunt, ore impudentiſſimo ac mendaciſſimo, ad maleficium vel incantationem, vicinæ alicujus matronę quicquid id eſt mali referentes, fictaſque quaſdam notas, quibus mali genitrix dignoſcatur, inſinuantes, næ ſacrilegi perditionis authores. Odii certe pluſquam Vatiniani ſeminarium hoc, frequenter inter proximos quoſque uti peſtilentiſſimum, ita & durantiſſimum, ut non modo integræ viciniæ admodum antea pacatæ, hac arte gravibus conturbentur diſſidiis, cædibuſque divexentur, ſed & pagorum atq; urbium avita ſocietate unitarum compages diſrumpantur, ac inuſta familiis calumniarum ſtigmata, in longam propagentur poſteritatem. Ejus ſectæ novi ſacrificum, qui (deſignatum numerum exprimere propemodum pudet) trecentas ſagas in oppido minus amplo aut populoſo, ubi jam dego, quod forte ingrediebatur ille, alias ipſi incognitum, commorari, mendaciter fingere non erubuit.

§ 6. Quemadmodum ea ratione Satanæ regnum accreſcit confirmaturque: ita Chriſto ſumma fit contumelia injuriaque, ac ejus Eccleſiæ immedicabilia infliguntur vulnera ab illis, quorum ſtudio ex profeſſo ſanari eam ſauciam luxatamque magis decuit. De ejus familiæ hominibus manifeſto Paulus, veluti digito commonſtrans, ſuo vaticinatur Timotheo in hæc verba: Spiritus certo loquitur, quod in poſterioribus temporibus deſciſſent quidam à fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus, ac doctrinis dæmoniorum, per ſimulationem falſiloquorum, cauterio notatam habentium conſcientiam, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abſtinere à cibis, quos Deus creavit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, &c. Rectiſſime igitur à Baſilio ſcribitur: Qui incantatorem audit, illumque obſervat, quacunque preſſus eſt neceſſitate, tametſi verbo dicat in Deum ſe fidere, re tamen ipſa ex futilibus vaniſque rebus auxilium ſibi aſciſcit. Nam juſto verum auxilium Deus eſt. Auguſtinus: Qui ſine Salvatore ſalutem vult habere, & ſine vera ſapientia æſtimat ſe prudentem fieri poſſe, non ſanus, ſed æger; non prudens, ſed ſtultus, in ægritudine laborabit, & in cæcitate noxia ſtultus & demens permanebit. Ac proinde omnis inquiſitio, & omnis curatio, quæ à magicis expetitur artibus, mors potius eſt dicenda, quam vita. Paulus per Dei ſpiritum ita loquitur: Digni ſunt morte, non ſolum, qui mala faciunt, verum etiam

1. Tim. 4.

qui

qui mala facientibus consentiunt. Ejusdem igitur impietatis reus est, & eisdem pœnis obnoxius apud Deum, & qui artem exercet magicam, & qui ex ea remedium petit.

§ 7. Ejuscemodi hominum genus profecto impurum impiumque videtur nõtari in epistola, quæ legitur à Beelzebub prælatis & rectoribus Ecclesiarũ tansmissa, in authore vetere libelli de tribulationibus & signis ruinæ Ecclesiæ, ubi duos præfixit tractatus, in quorum parte secunda cap. II. circa finem hæc invenitur epistola: Beelzebub princeps dæmoniorum & dux tenebrarum cum satellitibus suis, omnesque Tartareæ potestates, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, præpositis, presbyteris, cæterisque Ecclesiarum rectoribus, suis charissimis amicis, nunc & in ævum Tartareas salutes, & inviolatæ societatis fœdera quæ dissolvi non possint inæternum. Magna fiducia nobis est in amicitia vestra, amici charissimi, multum de vobis gratulamur, quia sentitis optime nobiscum, & quæ nostra sunt, diligenter quæritis & procuratis, ubique tuendo atque fovendo quicquid ad jus nostrum pertinere cognoscitis. Sciatis ergo, Universitati nostræ vos multum esse acceptos, multaque gratiarum actione studia vestra prosequimur, eo quod infinitæ multitudines animarum per ministerium vestrum, vitæ exemplum, atque negligentiam faciendi in populis opus Dei, à via veritatis abductæ & relictæ, quotidie nobis captivæ adducuntur: unde & regni nostri potentia magnifice roboratur. Perseverate ergo tanquam fideles & intimi nostri in amicitia nostra per opus, quod cœpistis ac tenetis: quia profecto parati sumus pro his omnibus rependere vobis retributionem condignam & mercedem congruam in inferioribus inferni. Valete, & salus nostra sit vobiscum in æternum.

Epistola Beelzebub.

Quibus rebus in dæmoniaci mali curatione decipiant Magi ecclesiastici.

CAP. III.

Sacrilegi hujus seculi magi.

PRÆTER mendacem illam persuasionem, qua vulgo nimis credulo hi malefici imponunt, ut se aliquid scire præter doctorum hominum cognitionem in hoc insciitiæ theatro illi ἀπαλαύστοις, imperiti & impii venditent, suis hinc inde emendicatis blasphemis exorcismis, se mendaciorum unicum authorem in speculo vel urnæ aqua, incantationis conscii imaginem præ se ferentem cogere, qui rei veritatem tanquam irrefutabilis testis detegat, profitentur. Nec minus blasphemiarum, multifariis crucibus sæpenumero scelerata manu consignatis ornatarum, inter miserorum hominum curationem effundere audent, mente reprobi, cum Janne Jambre olim pœnas daturi, nisi maturè resipiscant.

§ 2. Hic

Digitized by Google

§ 2. Hic ſuam ſortitur vim aqua, extra primam Dei conſecrationem benedicta, vel ſæpius inſperſa, vel propinata: ſal item exorciſmo expiatus, cereæ Paſchalis eadem vi conſecratæ particula, vel ejuſdem thus, candelarum in die Purificationis contra pavidum (ſi diis placet) dæmonem luſtratarum incenſus: ramorum & frondium in die Palmarum ſacratorum, item herbarum in feriis D. Joannis Baptiſtæ ante ædes ſuſpenſarum, vel in ſolennitate aſſumptionis D. Virginis in templo aſpergine luſtralis aquæ, ſolenni ex more, virtute ex alto adverſus Satanæ potentiã majore, quam in prima Dei creatione indutarum ſuffumigia, & neſcio, quæ non ejuſdem religionis oſtenta, quibus in admirationem imprudentes illiciant, ſtuporemque incutiant.

§ 3. Scribit in hanc ſententiam Martinus de Arles, Theologiæ profeſſor: Multi ejus ſunt ſententiæ, ut quando campanæ ipſo die D. Joannis, vel pridie D. Agathæ pulſantur, non ſolum profligare Lemures, ſed & Lamias, ne hinc inde vehi queant, aut etiam nocere, credant. Idem in eodem tractatu: Quod præſtigioſi & pythones & necromantici ſunt iſti, ad quos quotidie populus ſtultus & inſipiens concurrit, ut futura cognoſcat, vel perdita reſtituantur: quibus fiunt, ut vulgo fertur, dæmonum apparitiones in vitris vel annulis, ubi veniunt invocati ad vocata prædicenda, vel ablata manifeſtanda: &, ut dicitur, iſti arioli ſemper miſcere conantur ſacra inter ſuas ſuperſtitiones: ut, qui ad eos concurrunt, ſimplices hi atteſtantur. Nam & infelices ipſi eodem die, quo ſimilia nefanda perpetrare non verentur, ſacrificium euchariſtiæ celebrare infeliciter audent. *Tract. de ſuperſtit. num. 8. 9. & 14.*

§ 4. Quod Magiſter Joannes Nider in ſuo præceptorio oſtendit, dicens: Malefici inſtrumenta ſuæ malitiæ per Eccleſiæ ſacramenta, vel per alia divina contingi volunt: ut filum trahendo per chriſma ſanctum, imaginem tetream ſub pala altaris ad tempus ponendo, & ſimilia faciendo. Nam euchariſtiæ ſacramento (ut fertur) utuntur in ſuis maleficiis, & plurima talia committunt, immiſcentes res ſanctas ſuis ſuperſtitionibus. Sed ex inſtinctu dæmonis iſta fiunt triplici de cauſa, ut recitat idem doctor. Primo, ut non ſolum homines talium occaſione perfidi fiant, ſed etiam ſacrilegi, divina quantum in eis eſt contaminando, ut magis creatorem ſuum offendant, & intimius animas proprias contaminent, & plures in peccata ruere faciant. Secundo, ut Deus graviter ab hominibus offenſus, ſecundum beati Auguſtini ſententiam, dæmoni majorem poteſtatem in hominibus malis tribuat: cui Deus concedit iratus, quod denegaret propitius. Tertio, ut ſic ſub

Digitized by Google

ſpecie boni apparentis, plures ſimplices facilius decipiant, qui tacta divinis rebus & orationibus à Deo putant aliquid numinis obtinuiſſe, ubi ſolum graviora erant commiſſa peccata. Hæc ille. In aliis autem ſuperſtitionibus, quæ fiunt ab iſtis ruralibus, etſi dæmones non expreſſe invocentur, interſerunt tamen ſe actibus & ſuperſtitionibus, ut hominum decipiantur mentes. Hactenus theologus ille.

§ 5. Et 2. q. 8: Epiſcopi à diabolo captivi tenentur, qui relicto Creatore, à diabolo auxilium quærunt. Et poſt: Attende, ubi maleficium occulto Dei judicio permittitur, non ad magos & necromanticos & ſortilegos eſt recurrendum, pro ſolutione & remedio, ut hac noſtra tempeſtate, ad quoſdam nefandos ſacerdotes, paſſim iſti vulgares concurrere non verentur: ſed ad Deum, per humilem confeſſionem & devotam orati em: ut habetur 33. q. 1. cap. ult. Nec facienda mala, ut eveniant bona. Plura ibidem. Idem poſtea: Quare autem ad prædictos necromanticos ſacrilegos & divinos nullus debet concurrere. Ultra hæc enim quod peccant mortaliter, & participes efficiuntur culpæ & damnationis ipſorum, ratio eſt: quia ipſi, etſi Deo permittente, aliquando vera dicunt: eorum tamen teſtimonio non eſt utendum, quia ſæpius fallunt & mentiuntur. Patet, quoniam in ſpiritu veritatis, falſitas non eſt: in ſpiritu autem mendacii, plurimæ quoque ſunt veritates, ut unica latente falſitate decipiat, ut dicit Gerſon de Probatione ſpirituum: Hac ratione, inquiens, prohibuerunt à teſtimonio veritatis, quam fatebantur, Chriſtus dæmoniacos, & Paulus Pythoniſſam.

Aſſer. 16. In ſermone de auguriis.

§ 6. Hic Auguſtinus: Fratres, ait, noſtis me ſupplicaſſe frequentius, ut conſuetudines paganorum & maleficorum minime ſervare deberetis, &c. ergo apud Deum me abſolvo, dum iterum atque iterum admoneo & conteſtor, ut nullus ex vobis divinatores aut ſortilegos requirat, nec eos de qualibet re, aut cauſa, aut infirmitate interroget. Nam qui ad hos conſultum accedunt, eos fidem abnegare, probant Theologi ex Auguſtino, 27. q. 7. non obſervabitis. Ubi enumeratis multis ſuperſtitionibus ſic concludit: Qui hanc & quaſcunque obſervationes, aut facta, aut auguria obſervat, aut attendit, aut conſentit obſervantibus, aut talibus credit, aut ad domum eorum vadit, aut in domum ſuam introducit, aut interrogat, ſciat ſe fidem Chriſtianam aut baptiſmum prævaricaſſe: & ut paganum & apoſtatam & Dei inimicum, iram Dei in æternum graviter incurrere: niſi Eccleſiaſtica pœnitentia emendatus, Deo reconcilietur.

Sacre

Sacræ ſcripturæ & nominum Dei abuſus execrabilis, in curationibus morborum magicis, & quibuſdam aliis actibus.

CAPUT. IIII.

HUC, ut ἰμάντια ſuis fucata coloribus, multorum demereatur animos, atque in ſui amorem emendicato lenocinio, alios caute illiciat, verba Scripturæ ſacræ pura, vel inſtituto immixta, item Dei nomina, velint nolint, contorquentur. Verum quam convenienter, judicent illi, qui penitius myſticum Dei verbum, ejus eſſentiam ac vivam vim intelligunt. Sed hunc verbi Dei abuſum prorſus deteſtabilem, & hanc ſacratiſſimi Dei nominis profanationem, ſcelus horribile dicendam eſſe merito, fateamur neceſſe eſt.

§ 2. Nec profecto mendacium auditur impudentius, atque in Deum contumelioſius, quam ex prolata Scripturæ ſententia, aut nomine Dei, pronunciato contra deſignatum à Deo Scripturæ ordinem, & ſacratiſſimi nominis uſum, & rebus quibuſcunque vel ludicris vel ſeriis, aut contra morbos, novam exilire vim effectricem, qua id obtineamus, quod propoſuimus. Cujuſmodi hæc ſacroſancta, de Chriſti oſſibus à Judæis non confringendis exiſtit prophetia: Os non comminuetis ex eo. Si quis hæc verba proferens, dentes contingat, dum Miſſa peragitur, dentium dolorem ſedari credunt. Alius ante febris acceſſionem manus cum ægroto lavat, ſecreto ad febris ſanationem Pſalmum illum enarrans, Exaltabo te Deus meus rex. Eſt, qui laborantis prehenſa manu dicat: Æque facilis tibi febris hæc ſit, atque Mariæ virgini, Chriſti partus. Contra eandem: Recipe tres panes Miſſales: in uno ſcribe, Qualis eſt Pater, talis eſt vita: in altero, Qualis eſt Filius, talis eſt ſanctus: in tertio, Qualis eſt Spiritus, tale eſt remedium. Hæ tres hoſtiæ ſic inſcriptæ, dandæ ſunt febricitanti, ut eas ſingulis trium continuorum dierum veſperis devoret: ſed ea conditione, ne iis devoratis quicquam cibi aut potus eodem die ſumat. Jubetur quoque ſingulis veſperis quindecies recitare orationem Dominicam, & toties ſalutationem Angelicam, ad gloriam & laudem ſanctæ & individuæ Trinitatis. Aliud adverſus eandem: Duc ægrotum, feria ſexta, ante ſolis ortum verſus Orientem, qui expanſis ad ſolem manibus ſtabit, deinde hæc verba dicito: Hodie dies illa eſt, qua Dominus Deus ad crucem acceſſit: ſed ſicut crux nunquam amplius ad eum veniet, ita nunquam amplius veniat ad te tam æſtus quam frigus: In nomine Pa † tris, & Fi † lii, & Spiritus † ſancti. Deinde recitato novies ternas orationes Dominicas, & ternas ſalutationes Angelicas.

Exod. 12. Joan. 19. Contra dentium dolorem. Adverſus febrem. Pſal. 144.

gelicas. Hæc ut efficacia ſint, non uno die, ſed tribus continuis diebus perficienda ſunt.

Cardanus de Subt. lib. 18. Ad ſanguinem ſiſtendum. Vide & cap. 8. proxim.

§ 3. Sunt qui ad ſanguinem reſtringendum accipiunt, aquæ frigidæ cyathum, cui inſtillant profluentis ſanguinis guttas tres, & inter unamquamque legunt orationem Dominicam, & Angelicam ſalutationem. Hinc patienti propinant, rogando, Quis te juvabit? Reſpondetur: Sancta Maria. Tum ſubditur: Sancta Maria hunc fluentem ſanguinem firma. Inſcribunt alii laborantis fronti ſanguine effuſo, Conſummatum eſt. Sunt, qui in ſanguine ſiſtendo hæc recitant: Sanguis mane in te, ſicut fecit Chriſtus in ſe: Sanguis mane in tua vena, ſicut Chriſtus in ſua pœna: Sanguis mane fixus, ſicut Chriſtus quando fuit crucifixus. Ter repete. Item: † In ſanguine Adæ orta eſt mors: † in ſanguine Chriſti redempta eſt mors: † in eodem ſanguine Chriſti præcipio tibi † ô ſanguis, ut fluxum tuum cohibeas. Aliud: De latere ejus exivit ſanguis & aqua. Item, ex quacunque corporis parte profluentem ſanguinem cohibere nituntur his verbis: Chriſtus natus eſt in Bethlehem, & paſſus in Hieruſalem, ſanguis illi turbatus eſt: dico tibi per Dei virtutem, & omnium ſanctorum auxilium, ut conſiſtas, quemadmodum Jordanus, in quo ſanctus Joannes Dominum noſtrum Jesum Chriſtum baptizabat, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Tene innominatum digitum in vulnere, & fac cum eo tres cruces ſuper vulnus, dic quinquies Pater noſter & Ave Maria, & ſemel Symbolum, in ſanctorum quinque vulnerum honorem.

Joan. 19.

De Subtil. exerc. 112.

§ 4. Hic inſignis philoſophus Julius Scaliger ad Cardanum ſcribit: Declaraſti, præcantantis fidem magnopere conferre ad efficaciam præcantationis, in tuis Antilogiis: exire à faſcinatricis animo facultatem, atque aërem immutare, cujus corruptione, veneficæ ſpei finem illa conſequatur. Quod ſi verba tua ſanguinem ſiſtunt ex inciſa vena profluentem, nulla cum eorum robore magnetis potentia comparari mereatur. Haud minor, prope dixerim, impietas in alia ratione.

§ 5. Ut à quibuſcunque malis & peſte, conſervarentur Hiſpani atque Itali, dum in Belgis bellum faciunt, anno ſupra milleſimum ſexageſimo octavo, hac forma & verbis, ex authoritate Pontificis Romani, ſe tutos fore, eorum quidam gloriabantur: † Crucem pro nobis ſubiit: † & ſtans in illa ſitiit Jesus, ſacratis manibus, clavis ferreis & pedibus perfoſſis, Jesus Jesus Jesus: Domine libera nos ab hoc malo & ab hac peſte. Inde ter recitatur Pater noſter, & ter Ave Maria. Iiſdem vexilla & arma neſcio quibus ceremoniis & exorciſmis eodem.

Digitized by Google

eodem anno palam in templo adverſus hoſtes conſecrabantur: ſed cujus ſucceſſus prærogativa, quandoque hiſtoriarum hujus belli veritatem teſtaturam, non dubito. Vexillum primarium Margaritæ, quæ diabolum viciſſe fertur, nomem fortitum eſſe audio. Equo item Vice-regis in ſacello ſuum fuiſſe locum, ubi celebraretur Miſſa. Continebat & dux exercitus vexillum in manu, quamdiu ſollennibus ritibus idipſum, uti campanæ ſolent, baptizaretur. Ornabat & hunc actum effigies D. Virginis Mariæ cum filiolo in eodem volans, & duæ complicatæ manus ad ſtipulantium morem.

§ 6. Narrat Benivenius, ariolum duobus digitis vulneri militis ſuperpoſitis, & carminibus neſcio quibus inſuſurratis, telum in dextram partem immiſſum, oſſique ſiniſtræ ſcapulæ infixum, redire ex oſſe juſſiſſe. Unde, ſcribit, etſi abſque ægroti noxa, non tamen ſine utriuſque animæ diſpendio miles curatus eſt. Facile fuit dæmoni, ad magi murmur colludenti, telum extrahere, ut magis alios ſuis fraudulentis pernicioſiſque actionibus ſibi devinciret. Gratis autem hujus myſterii donum à me accipe. En, dicito tribus vicibus, flexis genibus: Oremus præceptis ſalutaribus moniti, & cum Pater noſter & Ave Maria, cum ſigno † miles Hebræus impietate motus percuſſit Dominum Jeſum Chriſtum. † Domine Jeſu Chriſte, precor te † per illud ferrum † per illam haſtam † per illum ſanguinem † & per illā aquam, ut foras extrahas illud ferrū † in nomine Patris † & Filii † & Spiritus ſancti, Amen †. *Ad telli extractionem.*

§ 7. Vidi haud ita pridem apud magnæ authoritatis virum nobilem, librum conſcriptum execrabilem, flammis digniſſimum, plenum exorciſmis, frequenti crucis conſignatione, & ex ſancta Scriptura formulis in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti finitis, contra equorum non modo morbos quoſlibet, ſed & quæcunque eorum impedimenta: ut, ſi vel calceus equo ferreus in itinere excidiſſet, ſtatim précatione ejuſmodi recitata, illæſus ungula, ad ſtabulum progredi crederetur, etiam longiſſime diſſitum.

§ 8. Contra vermes equum infeſtantes, tribus diebus ante ſolis ortum, quę ſequuntur, dicito & facito, ſuper equo: In nomine Pa † tris, & Fi † lii, & Spiritus † ſancti, exorciſo te vermem per Deum Pa † trem, & Fi † lium, & Spiritum † ſanctum, ut nec carnem, nec ſanguinem, nec oſſa hujus equi edas aut bibas, & ut fias tanta patientia, quantus fuit ſanctus Job, ac tanta bonitate, quantus fuit ſanctus Joannes, quum baptizaret Dominum noſtrum in Jordane, in nomine Pa † tris, & Fi † lii, & Spiritus † ſancti. Recita deinde ter orationem Dominicam *Contra equorum vermes.*

& salutationem Angelicam, in dextram equi aurem, ad gloriam sanctæ Trinitatis: Dom † inus, Fil † ius, Spi † ritus, Ma † ria.

O curas hominum, ô quantum est in rebus inane!

Ne vinum invertatur. Psal. 33.

§ 9. Ut vinum eo anno non pervertatur, vasi inscribit Aphricanus: Gustate & videte, quod bonus est Dominus.

Serpentum conjuratio.

§ 10. Hac impietatis formula serpentes quoque conjurantur. † Adjuro te serpens hac hora, per quinque sacra vulnera, ut hoc loco consistas, nec movearis, tam certo, quam Deum ex virgine pura natum esse constat. † Exorcizo te serpens in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti. † Impero tibi serpens per dominam nostram Divam Mariam, ut mihi obsequaris, quemadmodum cera igni, & ignis aquæ, ut nec mihi, nec ulli Christiano noceas, tam certo, quam Deus ex immaculata virgine natus est. † Proinde te elevo † in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Eli lasseiter eli lasseitter eli lasseitter. Te vermem ad me accedere oportet, quemadmodum ad Judæos Deus noster accessit: te vermem à me discedere oportet, velut à Judæis discessit Deus noster.

§ 11. Interim scelera hæc, & blasphemiæ exterminandæ, suos habent & admiratores, & cultores: & à quibus impune exercentur, novi. Atqui vix hæc merentur, ut Cabalistarum commentis assimilentur, qui decem Dei veri nominibus, & angelorum, quorum in sacris Bibliis fit mentiô, ea quæ magnifice pollicentur (quemadmodum & illi nefandæ impietatis patroni, diabolo operante, & Deo ob præfractam eorum incredulitatem connivente, plerunque conficiunt) peragere se asseverant. Horum Cabala ligaturis & nefariis magiæ nugis scatet fœtetque: de quibus etiam librum conscripsit Cotta ben Luca apud Hebræos.

Li. 8. Recogn.

§ 12. Vere hic Clemens ait: Usque ad hoc res denique accessit, ut, cum verbo Dei fugentur dæmones, per quod esse providentiam declaratur, invenerit ars magica ad infidelitatē confirmandam, quomodo etiam hoc ex contrariis imitetur. Sic serpentum venena mitigare carminibus inventum, & verbo ac potestati Dei contrarias inducere sanitates. Angelis quoque Dei contraria reperit magica ars ministeria, animarum suscitationes, contra hæc & figmenta dæmonū ponens.

Serpentes à Nigrim fascinari scribit Aloysius Cadamustus in Navig. cap. 28.

Homil. 21. de Mulier. ornatu.

§ 13. Chrysostomus ad seductos ligaturis & incantamentis ob immixtum Dei nomen: Non ligaturas (inquit) tantum, sed etiam excantamenta tibi conducis, vetulas ebrias & titubantes domum ducens. Nec confunderis, nec erubescis, post tantam ad hæc trepidans

Digitized by Google

diſciplinam: &, quod gravius eſt errore, quando hæc admonemus & diſſuademus, putantes ſe excuſari, dicunt: Chriſtianam eſſe hanc mulierem excantantem, nihilque aliud loqui quam Dei nomen. Propterea enim magis eam odi & averſare, quod Dei nomine ad contumeliam utitur, dum ſe dicens eſſe Chriſtianam, gentilium opera facit: etenim & dæmones Dei nomen fatebantur, ſed tamen erant dæmones, Chriſtoque ita loquebantur: Novimus te, quoniam es ſanctus Dei: & tamen ipſos increpavit, & ejecit. Propterea obnixe oro, ut vos ab hac fallacia puros conſervetis; & tanquam baculum, Dei verbum habeatis. Condemnat item eos, qui in ægritudinibus ſuorum infantiũ, relicto Chriſti auxilio, & medicæ artis remediis, confugiunt ad faſcini curatrices mulierculas futiles, adverſus quas ſic docet: Chriſtus ejicitur, & inducitur temulenta & nugatrix anus, myſterium crucis conculcatur, & ſeductio diaboli tripudiat. Quid vero & alia ridicula commemorem? cinerem, ſalem, fuliginem, & rurſus vetulam in medium productam? revera ridiculum & dedecus. Et oculus quiſque, inquit, puerum faſcinavit. Quouſque Sathanica iſta? quomodo non ridebunt nos Græci, quando illis dicimus, magnam eſſe crucis virtutem, quum videant nos iſtis egere, quæ ipſi derident? Nonne Deus medicos dedit, & pharmaca?

Luca 4.

Homil. 8. epiſt. ad Coloſ.

Magici modi furis inveſtigandi, lædendæ fagæ, & maleficii amoliendi cum blaſphemo divini nominis & ſacræ Scripturæ abuſu.

CAP. V.

Inveſtigandi furum modus damoniacus.

NON alienum ab hoc argumento modum inveſtigandi furis interferam, quem ſic experiendum quidam præſcribunt. Converſus ad Orientem, in cryſtallo crucem facito cum oleo olivæ: & ſub cruce ſcribatur, Sancta Helena. Inde puer caſtus, ex legitimo thoro natus, annorum decem vel circiter, capiat manu dextra cryſtallum. A cujus tergo tu genibus flexis provolutus, ter ſumma cum veneratione hanc recitabis orationem: Deprecor te domina ſancta Helena, mater regis Conſtantini, quæ crucem Domini noſtri JESU CHRISTI inveniſti, per illam ſanctiſſimam devotionem & inventionem crucis, & per illam ſanctiſſimam crucem, per illud gaudium, quod habuiſti, quando illam ſanctiſſimam crucem inveniſti, & per illam dilectionem, quam erga filium tuum regem Conſtantinum habuiſti, & per illa ſumma bona, quibus frueris perpetuo, ut commonſtres in hoc cryſtallo quicquid peto & ſcire cupio, Amen. Et cum angelum in cryſtallo videbit puer, rogabis quæcunque volueris, & reſpondebit angelus. Hoc autem facies

De Ter. XVI. 91. cies in ſolis ortu, cum jam emerſerit, & aër ſerenus clarusque extiterit.

§ 2. Irridere ejuſmodi commenta (inquit Cardanus) ſemper conſueveram, quanquam hoc ipſum experimentum à multis probaretur, habereturque ſecreti loco. Verum contigit, ut puer quidam contubernalis ac ſciolus affirmaret, ſe vidiſſe in phialæ collo furem, de quo interrogabatur, qui in imum deſcendiſſet, nec amplius apparuiſſe, idemque alios duos ſpectaſſe; in adventu item ipſius, quaſi fulgur illuxiſſe, ac manum capiti imaginem admoviſſe, capitiumque ante retraxiſſe. Erat autem phiala vitrea, nitidaque, aqua ſacrata plena, in linteo expiato collocata. Linteum vero erat inſtratum ſcamno, tres candelæ cereæ accenſæ & luſtratæ: ſuper os phialæ. duo olivę folia transverſe in crucis formam impoſita. Per brevis accedebat conjuratio: Angele ſancte, angele candide, per tuam ſanctitatem, meamque virginitatem, oſtende mihi furem. Et hæc ſuper os phialæ obmurmurant: prius vero precationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam, ſinguli genibus flexis proferunt ter, ac ſingulis vicibus ungue pollicis crucem ſuper phiala ſignant. Soli aſtant in obſcuro. Videbant integrum hominem, pallium habentem, capite prono, calvum, aſcendentem deſcendentemque in phialæ collo, non aliter quam ſolent atomi in ſole. Viſus eſt autem ferme ad octavam horæ partem. Totum hoc ſpectaculum ad tres horas perduravit: nihilominus, ut author rei ait, fur non eſt deprehenſus, neque inventi calices duo argentei, qui perierant. Referunt, eum qui ſuſtulit, ſi rite hæc peragantur, aliquid pati, dum peraguntur. Hæc dum ille narraret, experiundi talia inceſſit cupido, adfuitque occaſio.

§ 3. Mulier quædam contubernalis, deſiderio videndi quædam capta, advocat aliam mulierem admodum ejuſcemodi rerum peritam: adornant ſacrificium, tres puellæ (ut referebant ipſæ) viderunt multa: ego tunc temporis aberam. Denuo mulierem advoco, paratur ſacrificium: folia olivæ non intererant, nulla precatio Dominica, nulla ſalutatio Angelica, ſed tentoriolum ſolum undique concluſum aditur. Adeſt & ipſa fœmina, quæ non ſolum videbat, ſed & puellæ: non in phialæ collo, ſed in cono illo, qui ſuper ejus fundo conſiſtit: non in aqua, ſed vitro: non perfectas imagines, ſed quaſi partem ſolum ſuperiorem: non magnas effigies, ſed non minores minimi digiti ungue: non deſcendentes è ſuperiore parte, ſed ex imo quaſi coni vacuo aſcendentes, videre ſe referebant puellæ, puerque ille de quo jam antea dictum eſt, qui & fratrem tunc in Hiſpaniis degentem conſpicere

Digitized by Google

ſpicere ſe aſſerebat, puellæ alios ſibi cognatos: mira res, ſeu fabula. Cum ab initio filium magæ cernerent (is erat puer & monachus) illiuſque aſpectu delectarentur, rogabant eam, ut dimitteret: negavit ſe facturam, quod interim ipſius filius torqueretur.

§ 4. Referebat aliquando Joſephus Niger, harum rerum maxime peritus, dæmonem pueris ſe ſub forma Chriſti oſtendiſſe, petiiſſeque, ut adoraretur: quod cum polliceretur quidam ſe facturum, ea conditione, ſi dæmon ejus cogitationes aperiret: inde iratus hic evanuit. Spectabant præterea in phialæ collo quid rubens, quod quaſi in extrema erat aquæ ſuperficie (nam phialæ aqua, tantum ad collum uſq;, aut paulo altius conſurgebat) hoc ſaga angelum, cum navicula textoria in manu, eſſe dicebat: puellæ illius faciem in vacuo ſe videre ajebant, tanquam pueruli: puer, ſolum brachium cum navicula. Hic, ut referebant, perpetuo circumfertur ac videtur: nam reliquæ imagines ſtatim abeunt. Unde anus illa imperare videbatur, ut pueris ludi magiſtri, unamque imaginem ſtatim poſt aliam evocare. Cumque ipſa aliis commonſtraret, ſciſcitatus ſum, quo modo ipſa, quæ jam filios quinque pepererat, ſpectaret, quæ ego non viderem? ſe facturam reſpondit, ut conſpicerem: verum opus eſſe feſto D. Joannis Baptiſtæ, aut Natalis Domini, ait.

§ 5. Jam in foribus erat id feſtum, accedo media nocte, docet arcana: ea erant ſex verba, quæ multiplici ſenſu explicari poterant, ſed [meo judicio] in Chriſti contemptum potius maximum, quam gloriam. Velut, Jeſus tranſit, ſignificare poteſt, quod moriatur, quod tranſeat per viam, & quod finem habeat. Qui ſenſus videtur verior eſſe, cum ſubjiciat, Ego ſum: deinde, Angele ſancte, & reliqua. Deprehendi meras eſſe fabulas, nec quicquam illam ſcire præter nugas. Cum enim bullas in aquæ margine excitaſſet, neſcio qua arte; ut margaritæ mihi viderentur, volebat. Forſitan conſtanti illa ſua intrepidaque opinione puerulos, alioqui faciles, in ſuam trahit ſententiam: atque ita ſe videre fatentur, quæ minime vident. Etenim puellas, de quibus dixi, tandem eo adegi, ut nihil ſe vidiſſe faterentur: cum multæ, ne videantur corruptæ, ſe videre ſimulent. Hucuſque Cardanus.

§ 6. Ut in hoc actu blaſphemus nominis Dei & Sacrarum literarum abuſus evidentius innoteſcat, exempla prodendi furis vel ſagæ, ex ſacrificii libro clam à me ſubtracta, annectam. Accede fluentem a- *Ut fur deprehendatur.*
quam: inde collectos tot numero lapillos, quot ſunt de quibus furtum commiſſum ſuſpicaris, domum confer, & igneſcant. Hinc ſub li-

mine ſepeliantur, per quod ingredi conſueverunt homines, & triduum relinquantur: Poſtea ante ſolis ortũ eximantur: deinde ſcutella cum aqua imponatur circulo, tranſverſa obliquaque mixtim cruce inſignito, cui inſcriptum eſt, Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat. Scutella adhæc cruce ſignata, & formula conjurationis per Chriſti paſſionem, mortem & reſurrectionem adhibita (quam propter impie curioſos celo) in aquam ſinguli lapilli in cujuſque ſuſpecti nomine conjiciantur: & ubi ad rei lapillum fuerit ventum, tum calculus tanquam ignitum ferrum, fervorem concitat. Ut inſontem graveť, fraudetque, ejuſmodi fingere ebullitionem, diabolo non eſt difficile.

Quomodo furi oculus excutiatur.

§ 7. Ex oculo excuſſo ſic fur cognoſcetur. Primum leguntur ſeptem Pſalmi, cum Letania: deinde formidabilis ſubſequitur oratio ad Deum Patrem & Chriſtum, item exorciſmus in furem: hinc in medio ad oculi ſimilitudinem veſtigio figuræ circularis nominibus barbaris notatæ, figitur clavus æneus triangularis, conditionibus certis conſecratus, incuſiturque malleo cypreſſino, & dicitur: Juſtus es Domine, & juſta judicia tua. Tum fur ex clamore prodetur.

Pſal. 118.

Impius modus ladendi furis, ſagæ & inimici.

§ 8. Si furem, ſagam, inimicum ſecus lædere voles, & malum tolli: ante ſolis exortum, die ſabbathi, ramum avellanæ anniculum abſcindes, ſic dicens: Ego te ramum hujus æſtatis reſeco, in illius nomine, quem cædere aut mutilare inſtitui. Inde in menſa ſternitur tegumentum, additis his verbis: † In nomine Patris † & Filii † & Spiritus ſancti †. Ter hæc & ſequentia recitentur, & in cute, droch, myrroch: eſenaroth † beru † baroch † aſſ † maaroth. poſtea dic: Sancta trinitas puni hunc, qui id mali deſignavit, atque hoc aufer per magnam juſticiam tuam, † eſon elion † emaris ales æge: in tegumentum incute. Blaſphemiam vides.

Vi res furto ſublatæ reſtituantur, anathema magicum.

CAP. VI.

ANATHEMA hoc S. Adalberti magicum potius ob divini nominis & ſacræ Scripturæ abuſum, quam Chriſtianum, hic ea adjicio ratione, ut occulta ejuſmodi actionum pleriſque religioſis hominibus uſitatarum impietas oculis omnium magis eluceat. Cautionem tamen lucri inde fraudulenter eliciendi nomine adhibent, ut nemo ſcilicet præſumat anathematizare anathema hujus ſancti ſine licentia prælatorum ſancti Adalberti & Diœceſani loci, ſub pœna anathematis prædicti, &c. ut ipſi loquuntur. Illud autem tale eſt:

Anathema S. Adalberti magicum.

§ 2. Ex authoritate Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus ſancti,

Digitized by Google

ſancti, & ſanctæ Mariæ virginis matris Domini noſtri JESU Chriſti, & ſanctorum angelorum & archangelorum, & ſancti Michaëlis, & ſancti Joannis Baptiſtæ, & ex vice beati Petri apoſtoli & aliorum apoſtolorum, & ſancti Stephani & omnium martyrum, ſancti Sylveſtri & ſancti Adalberti & omnium Confeſſorum, & ſanctæ Alegundis & ſanctarum virginum & omnium ſanctorum, qui ſunt in cœlo & in terra, quibus data eſt poteſtas ligandi atque ſolvendi: excommunicamus, damnamus, maledicimus vinculo anathematis, & à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ ſegregamus illos fures, ſacrilegos, ſeu raptores, operarios, conſiliarios, coadjutores, coadjutrices, qui hoc furtum ſive malum perpetraverunt, ſive ſibi inde aliquid uſurpaverunt: ſit pars eorum cum Dathan & Abiran, quos terra propter eorum peccata & ſuperbiam deglutivit: ſit etiam pars illorum cum Juda traditore, qui Dominum pretio vendidit, Amen: & cum Pontio Pilato, & cum eis, qui dixerunt Domino Deo, recede à nobis, viarum tuarum ſcientiam volumus: fiant filii eorum orphani: ſint maledicti in civitate, maledicti in agro, in campo, maledicti in ſylva: ſint maledicti in domibus, in horreis, in lectulis, in cubiculis: maledicti in curia, in via, villa: maledicti in curia, in via, villa: maledicti in caſtro, mal. in flumine, mal. in eccleſia, in cœmiterio, in tribunalibus judicii: mal. in foro, in bello, morando, loquendo: mal. tacendo, maled. manducando, vigilando, dormiendo, bibendo: mal. palpando, mal. ſedendo, jacendo: maled. ſtando, mal. in otio, in omni tempore: mal. in toto corpore, in tota anima, & in quinque ſenſibus corporis: mal. in omni loco: mal. fructus ventris eorum; mal. fructus terræ eorum; mal. ſint omnia, quæ eorum ſunt: maledictum caput eorum, ora, nares, naſus, labia eorum, fauces eorum, dentes eorum, oculi, pupillæ eorum, cerebrum, palatum, linguæ eorum, guttura, pectora, corda, venter, jecur, viſcera omnia, ſtomachus: mal. ſplen, umbilicus, veſica: mal. crura, tibia: mal. pedes, pedicæ eorum: mal. colla, mal. ſcapulæ, maled. dorſa eorum, mal. brachia, mal. cubitus, mal. manus eorum, digitus: mal. ungues in manibus & in pedibus: mal. coſta, genitura, genua: mal. caro eorum; mal. oſſa eorum, mal. ſanguis eorum; mal. pelles corporis eorum; mal. ſit medulla in oſſibus eorum; maled. ſit ſuperior pars à capite uſque ad plantas eorum: quicquid intereſt, totum maledicatur, ſcilicet quinque ſenſus ſui, viſus, auditus, guſtus, odoratus & tactus. Et maledicatur in ſancta cruce, & in Chriſti paſſione, & cum quinque vulneribus Chriſti, & cum effuſione ſanguinis Chriſti, & cum lacte

Anatome hominis.

virginis Mariæ. Adjuro te Lucifer cum omnibus fatellitibus tuis, *a* cum Patre & Filio & Spiritu ſancto, & cum humanitate & nativitate Chriſti, & cum virtute omnium ſanctorum, *b* ut nullam habeas requiem, diebus neque noctibus, donec perducas eos ad interitum, ſive mergantur in fluminibus, ſive ſuſpendantur, vel devorentur à beſtiis, ſive comburantur, ſive interficiantur ab inimicis, & odio habeantur ab omnibus viventibus. Et ſicut Dominus beato Petro apoſtolo & ejus ſucceſſoribus, *c* quorum vices tenemus, & nobis, quamvis indignis, poteſtatem contulit, ut, quodcunque ligaremus in terris, ligaretur & in cælis: & quodcunque ſolveremus in terris, ſolveretur & in cœlis: ſic illis, ſi emendare noluerint, cœlum claudimus, & terram ad ſepeliendum negamus, ſed ſepeliantur in paſcuis aſinorum. Inſuper, ſit terra maledicta, in qua fit ſepultura eorũ, pereant in futuro judicio, converſationem cum Chriſtianis non habeant, neque corpus Domini, quum in mortis articulo ſunt, ſuſcipiant: fiant tanquam pulvis ante faciem venti: & ſicut Lucifer abjectus eſt de cœlo, & ſicut Adam & Eva de Paradiſo expulſi ſunt, ſic expellantur de quotidiana luce. Item conſociati ſint cum illis, quibus Dominus dicit in die judicii: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus: ubi vermis non morietur, nec ignis extinguetur. Et ſicut candela de manibus meis ejecta extinguitur, ſic opera eorum & animæ eorum in fœtore barathri extinguentur, niſi reddant, quod furati ſunt, intra certum terminum. Amen dicant omnes. Poſtea cantabitur, Media vita in morte ſumus, &c.

Veri indices.

Matth. 25.

a Præter univerſam hujus impietatis fatraginem, en quam convenienter hic conjungatur, Lucifer ejuſque ſatellitium cum Patre, Filio & Spiritu ſancto, &c. Quam profecto hic exclamare lubet, Quæ communio Chriſto cum Belial?

2 Cor. 6.

b Hinc conſtat (ſi quid valent imprecationes) theologicum anathema, mortalibus quæcunque infortunia, morbos & inquietem ciere, non Lamias, quæ ut plurimum nec legere, nec ejuſmodi conjurationum portenta ob extremam fere ætatem, fœmineum ſexum, & nimis gravem ingenii ſtuporem fingere, multo minus uſurpare norunt.

c Tam impium hoc eſſe anathema ſentio, ut publici edicti anathemate, ejus etiam nomen exulare deceret. Dabo tibi claves regni cœlorum, Petro prædixit Chriſtus, doctrinam ſcilicet cœleſtem, cujus potentia, quicquid ligaret, ligatum foret, &c. Non blaſphemorum ejuſmodi anathematum fulmina conceſſit, multo minus mandavit.

Matth. 16.

§ 3. Alia

§ 3. Alii quidam viri Eccleſiaſticis eodem fere modo, hoc eſt, tanquam magico incantamento uſi ſunt Pſalmo 108. ſecundum vulgatam diſtributionem, certa perſuaſione ducti, contra quemcunque arduа hæc & dura pronunciaſſent ſolum verba, illum protinus vel interiturum, vel, ut longiſſime, annum ſupervivere non poſſe. Verum alio prorſus ſpectat hic Pſalmus, querelis, lachrymis, & ſuſpiriis potiſſimum adverſus ejuſmodi ſcribas & phariſæos plenus, cujus & genuinam ſententiam ſine negocio capies, ſi eum perſonæ Chriſti applicueris, graviter expoſtulantis de Juda proditore, & Judæorum ſanguinem innocentis ſitientium crudelitate. Ipſa Davidis verbà aſſcribo, ut quantam vim ſæpe patiatur ſacratiſſimus ille ſermo, nemo non intelligat.

§ 4. Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt. Loquuti ſunt adverſus me lingua doloſa, & ſermonibus odii circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis. Pro eo ut diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. Et poſuerunt adverſum me mala, pro bonis, & odium, pro dilectione mea. Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris ejus. Cum judicatur, exeat condemnatus, & oratio ejus fiat in peccatum. Fiant *Ioan. 17.* dies ejus pauci, & epiſcopatum ejus accipiat alter. *Act. 1.* Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua. Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent, & ejiciantur de habitationibus ſuis. Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam ejus, & diripiant alieni labores ejus. Non ſit illi adjutor, nec ſit, qui miſereatur pupillis ejus. Fiant nati ejus in interitum, in generatione una deleatur nomen ejus. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini, & peccatum matris ejus non deleatur. Fiant contra Dominum ſemper, & diſpereat de terra memoria eorum, pro eo, quod non eſt recordatus facere miſericordiam. Et perſequutus eſt hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Et induit maledictionem, ſicut veſtimentum, & intravit, ſicut aqua in interiora ejus, & ſicut oleum in oſſibus ejus. Fiat ei ſicut veſtimentum, quo operitur, & ſicut zona, quâ ſemper præcingitur. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, & qui loquuntur mala adverſus animam meam. Et tu Domine Domine, fac mecum propter nomen tuum, quia ſuavis eſt miſericordia tua. Libera me, quia egenus & pauper ego ſum, & cor meum conturbatum eſt intra me.

Digitized by Google

Sicut umbra, quum declinat, ablatus ſum, & excuſſus ſum ſicut locuſtæ. Genua mea infirmata ſunt à jejunio, & caro mea immutata eſt propter oleum. Et ego factus ſum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita ſua. Adjuva me Domine Deus meus, ſalvum me fac ſecundum miſericordiam tuam. Et ſciant, quia manus tua hæc, & tu Domine feciſti eam. Maledicent illi, & tu benedices: qui inſurgunt in me, confundantur, ſervus autem tuus lætabitur. Induantur, qui detrahunt mihi, pudore: & operiantur ſicut diploide, confuſione ſua. Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Qui aſtitit à dextris pauperis, ut ſalvam faceret à perſequentibus animam meam.

§ 5. Adverſus univerſam nimiſque inolitam pluribus in locis apud religioſos, anathematis conſueti impietatem, hoc ſacrum divini Chryſoſtomi conſilium ex ſermone de Anathemate, cunctis amplectendum propono: Ea propter vos oro, inquit, ne vobis verba hæc mente excidant. Dogmata impia, & quæ ab hæreticis profecta, arguere & anathematizare oportet: hominibus autem parcendum, & pro ſalute ipſorum orandum.

De ſacrilego, itemq; genuino verbi Dei uſu & impio ſanandi maleficii modo.

CAP. VII.

PORRO, quodnam ſacrilegium gravius exiſtimaveris, quam omni propriæ ſalutis memoria pertinaciter excuſſa, tam ſcelerate venerabili Dei nomine abuti, & ſacroſancto ejus verbo vim inferre, & rapere intorquereque ad dæmonii præſtigias in Dei contumeliam tegendas, quod ex arcano Patris æterni ſinu humani generis amore, unicus Dei Filius CHRISTUS JESUS deprompſit, promulgavitque miſerorum & perditorum hominum cauſa: ut hi, cum eſſent lapſu primorum parentum à Deo ſeparati, omnique gratia excidiſſent, ex hoc ſe in gratiam repoſitos diſcerent, haberentque certa & expreſſa divinæ erga ſe voluntatis teſtimonia, quibus ſe in veris animorum conſternationibus, & ancipitibus diſtractorum ſenſuum fluctibus erigerent & erudirent? ut prolixius docet Peucerus in ſuo de Divinationibus commentario.

Verbi Dei genuinus uſus.

§ 2. De genuino ſacræ Scripturæ uſu ſic Timotheo ſcribit Paulus: Omnis Scriptura divinitus inſpirata, eſt utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem, quæ eſt in juſticia, ut integer ſit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus. Item Romanis: Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Ad

2 Tim. 3.

Rom. 1.

Digitized by Google

ti. Ad Hebræos 4. Vivus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrantior quovis gladio utrinque incidente, ac pertingens uſque ad diviſionem animæ & ſpiritus, compagumque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. Ad hos uſus, nimirum ad renovandam hominum corruptam naturam, traditum eſt Dei verbum. Hoc præſtat fide apprehenſum in cordibus credentium, cooperante Spiritu ſancto, qui per verbum efficax eſt: Non, ut mentitur diabolus, à ſceleratis & impiis ipſius miniſtris ore ſolum prolatum, alias exerit vires, quam quo deſtinatum ab initio fuit.

§ 3. Cumque pronunciet Dei lex: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum: non enim inſontem habebit Deus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui in vanum: certiſſimum eſt, & irrefragabiliter verum, eos omnes, qui ejuſmodi incantationum Scripturæ ſanctæ fuco velatarum ritibus & modis utuntur, atrociſſimas manere pœnas. Quare, ſi quis effectus ſub horum verborum pallio, vel vere vel faſcino videatur conſequi, dæmonis eſſe opus ne dubites. Nihil aut accedit, aut decedit virtuti verborum, ab impiis his hominibus pronunciatorum. Confirmat hæc Auguſtinus, dicens: Verum eſt, fratres chariſſimi, quia permittit hoc Deus diabolo, ad probandum Chriſtianum: ut cum interdum per illa ſacrilegia, aliqua remedia, in illa infirmitate percipere, & aliquid verum potuerint agnoſcere, facilius diabolo credant. Sed qui totam religionem Chriſtianam deſiderat cuſtodire, oportetut hæc omnia tota animi virtute contemnat. Deut. 5. Sermon. 241. de Tempore.

§ 4. Memorandum fallacis curationis maleficii dæmoniaci, cum certa benedictionis formula exemplum, ob hiſtoriæ continuatum tenorem, ſuperiori Libro conſcriptum invenies. Cui obitet adjiciatur alter modus ſuperſtitione priorem vincens, atque ex ſacrificii libro exſcriptus, ut hinc de reliquis ejuſmodi ſanationibus præjudicium concipiatur. Accipe tres olei violacei menſuras: & conſiſtens contra ſolem, ante ejus ortum, exprime nomen hominis læſi, & matris ejus, & angelos gloriæ, qui ſtant in gradu ſexto, ſeptem diebus, ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus ſub ſole, & oleo univerſa inungatur caro. Hinc coram ſole fide ſuffumigetur myrrha, olibano, & præcipuis aromatibus. Deinde iſtos honoris angelos inſcribe in argenti lamina, quæ cum aromatum incenſo ſuffita, in collo ſuſpendetur. Viceſima die menſis hoc fiet cum ſucceſſu, ut maleficio affectus curetur. Cap. 4. Sacrilegus curationis maleficii modus.

Magicæ

Magicæ & ſuperſtitioſæ morborum curationes, adhibitis quandoque carminibus, ſternunque verbis ignotis: & quod tota verborum virtus ab harmonia cæleſti non pendeat.

CAP. VIII.

HUc pertinent ſuperſtitionum & verborum ignotorum, quibus utrum bene aut male preceris ignoras, monſtra: haud dubie à malis inventa hominibus, & pro libidine excogitata, quæ cum Dei contumelia, in ſacroſanctæ noſtræ medicinæ conſpurcationem calumniamque furtim irrepſere. Cujuſmodi hi uſurpantur rhythmi contra epileſiam:

Curationes magicæ ſuperſtitioſæ & impiæ.

Caſpar fert myrrham, thus Melchior, Balthaſar aurum:
Hæc tria, qui ſecum portabit nomina regum,
Solvitur à morbo Chriſti pietate caduco.

§ 2. Item, arrepta ægroti manu, in auribus immurmuretur: Adjuro te per Solem & Lunam, & hodiernum Euangelium à Deo traditum D. Huberto, Egidio, Cornelio & Joanni, ut ſurgas, nec in terram relabaris, in nomine Patris, Filii & Spiritus ſancti, Amen.

Ad ſtrumas.

§ 3. Ita antiquitas credebat, verbaſcum cum ſua radice tuſum, vino aſperſum, folioque involutum, & in cinere calefactum, ſtrumiſque impoſitum, eas abigere, ſi hoc feciſſet virgo jejuna jejuno, & manu tangens ſupino dixiſſet: Negat Apollo peſtem poſſe creſcere, quam nuda virgo teſtinguat. Atque ter hic deſpuendum putabat.

Ad ſanguinis fluxum. Vide cap. 4. ante.

§ 4. Adhæc, ut ſanguinis fluxus inhibeatur, in uſu eſt: In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, Chunrat cara ſarite confirma conſana imaholite. Item: Sepa † ſepaga † ſepagoga † ſta ſanguis, Conſummatũ, in nomine Patris † podendi † & Filii † pandera † & Spiritus ſancti † pandorica † pax tecum, Amen. Addam, quod carmine apud Homerum, ſauciato Vlyſſi ſiſtere ſanguinem potuit Autolyci filius. Serpentina perviam portata fugere ſerpentes, bufones, lacertas, & quicquid venenoſi in via fuerit, creditur. Quod hac ratione quoque experiuntur: fit in terra circulus trina circuitione, iis verbis, In nomine Patris an † & Filii elion † & Spiritus ſancti tedion † Pater noſter. Hinc ter dicitur: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, trina circuitione. Tunc in circulo, quicquid id fuerit, alligatũ apparet. Quã hic non immerito exclamare lubet: Quæ communio luci cum tenebris, aut quæ concordia Chriſto cum Belial?

Plin. lib. 28. cap. 2. Contra ſerpentes.

1. Corint 6.

§ 5. Theophraſto iſchiadicos ſanat carmen: Catoni luxata membra cantio hæc, Danata, daries, dardaries, aſtararies, & reliqua. Eſt, qui

Digitized by Google

qui contra arthritidem, manu ſua arbuſculam juniorem inſerit, preculis ſimul fuſis eodem in loco: tamque diu morbum exulare credit, quam illa vivis radicibus germinet: ubi vero interierit, recurrere malum: ſed tum ad hujus amuleti repetitionem redeundum. Si duo maleficio læſi, mutuo ſe graviter proſequantur odio, in pane miſſali hæc inſcribantur verba: Abrac amon filon. & offeratur utrique edendus panis: hinc perpetuus utriuſque ſubſequetur amor.

Canis rabidi curatio magica.

§ 6. Contra canis rabidi morſum, pani inſcribitur: Ixioni khiriori eſſera khuder fere. inde voratur. Vel hoc ſcriptum in papiro, aut pane, homini ſive cani in os inferitur: O rex gloriæ Jeſu Chriſte, veni cum pace in nomine Patris † max in nomine Filii † max in nomine Spiritus ſancti † prax Caſpar prax Melchior Balthaſar † prax † max † Deus ymax †. Non infimæ ſortis nobilem cognovi, ſimili curationis ratione celebrem, qui pomi particulæ inſcribit, Hax pax max Deus adimax, atque edendam illam venenato à cane rabido porrigit. Voces autem corruptæ ſunt ex ignoratione linguæ Latinæ & literarum, ubi forte is nobilis in ſchedula Germanica comperit ad ejuſmodi curationem has valere voces, hoc † po † mo † Deus adjuvet †, cum crucibus interſtinctas, uti fere in ſimilibus ſuperſtitionum myſteriis fit, cruces ex affinitate, x literam eſſe ratus, hax pax max Deus adimax, legit, & in pomo exaravit. A ſingulis autem medium ſtuferum Brabanticum poſtulare eum audio. Qua pecunia congeſta, ſacellum prope arcem ſuam extruxit, miſſis aliquot ea impietatis mercede redemptis cohoneſtatum, uti fertur. Ut vero huic myſterio ponderis aliquid accederet, ad maximum natu ex ſobole, velut jure hereditario, propagari eam curationis efficaciam, nec ad alios poſſe derivari, temere credulis perſuadetur. Similibus diabolicarum vocum portentis contra dentium dolorem utuntur, Galbes galbat galdes galdat. Ridiculũ quoq; hoc ſcriptũ appenditur: Strigiles falceſq; dentatę, dentium dolorem perſanare.

§ 7. Adverſus febrem quotidianam, pomi tribus particulis ſeorſum inſcribitur, uni, Increatus pater: alteri, Immenſus pater: tertiæ, Æternus pater: eaſdem jejunus tribus diebus edat. Si minus ſucceſſerit, in pane miſſali ſcribitur: O febrem omni laude colendam: in altero, O languorem ſanitati & gaudiis aſcribendum: in tertio, Pax † max † fax †. eundem ægrotus vorat jejunus. Si nec hic modus juverit, denuo in pane dicto toties pingatur: Pater pax † adonay † filius vita † ſabaoth † Spiritus ſanctus † tetragrammaton †. quem tribus diebus, ut ſupra, mane abſumat. Quidam ad febrem omnis generis inter-

mittentem, virgas duas parallelas verborum vi mediis partibus committit, ipſoque contactu vincit crucis effigie, quam collo ſubnectit. Sic quidem multos levat, ſed qui fere gravius recidant. Contra febres, thoraci lignum rotundum applicant Turcæ, deinde illud alio ſimili ligno percutiunt, neſcio quid ſubmurmurantes. In collo ſchedulam contra eaſdem ſuſpendebant quidam ſuperſtitioſi monachi, jubentes ſingulis acceſſionibus quaſdam effundere preces, & poſt tertiam acceſſionem bene ſperare. Quis non animadvertit fucum?

§ 8. Inprimis plurimum valet confidentia, nec in principio conſilium quæritur: deinde in acutis, jam morbo adulto, vix fieri poteſt, quin poſt tot paroxyſmos mutetur morbus. Si Dei aut dæmonis virtute ob ſcriptum evenit ſanitas, cur non veſtigio ea ſequitur? Exarant item has voces, Gibel got gabet, roſtro pulli imponunt: inde ſtilo præacuto huic caput recta in medio pertundunt, pulluſque exilit ac vivit, maxime in æſtate. Ea autem deliteſcit cauſa, quod pulli caput cerebrumque oſſe utrinque dividitur: inter quod in medio diſtinctum, ſtilus, qua facile poteſt, penetrat: nec quicquam, illæſo cerebro, vitæ decedit. Verbis porro eam ineſſe vim exiſtimat vulgus, earum rerum imperitum. Atqui ab illis, ſi virtus ea promanat, cur transfixo hœdi ſive hominis aut canis capite, non idem contingit? His adde illud Conſtantini, in piſcium captura: Jao Sabaoth. Carminibus adhęc, equos apud Nigritas ſtrenuiores & in bello tutiores reddi, docet Aloyſius Cadamuſtus. Jure itaque optimo Galenus, quanquam ethnicus, Chariachirum & Bamachium deriſit: ipſiſque Dioſcoridem prætulit, qui non imprecationibus & verbis ſuperſtitioſis, velut illi, tradiderit medicinam.

In navigat. cap. 32. Lib. 6. Simpl.

§ 9. Nec profecto hic inoſtratium mulierculatum gratiam prætermitti oportuit, erucarum è braſſicis abigendarum amuletum, in Ducatu Montenſi rhythmis Germanicis uſurpatum in hanc ſententiam: Vobis dilectis crucis, tam conveniat hic autummalis eſus, quam Mariæ placuerit, ubi bibebatur edebaturque, nec Chriſti mentio erat, in Dei nomine, Amen. Ibidem obſervatum, Si virga ex vicinia domus adulteri vel ſcabini probi collecta, in horto incutiantur braſſicę, erucis oppletæ, evaneſcunt, potiſſimum ſi recta vel tranſverſe ingrediatur pertuſſor: ſi vero circumeat, in braſſicis permanent erucæ.

Nulla voces cum imaginibus cœli conveniunt.

§ 10. Illud porro omnem ſuperat ſtultitiam, quod quaſdam voces cum imaginibus quibuſdam cœli convenire, plerique autument: & verba quæpiam cum ſolennitate prolata, mutare ſenſus hominum & bru-

& brutorum: hinc in ſpeculo conſecrato videri imagines, hinc moveri fœminas in amorem, hinc mutari elementa, terram varie affici, ignem ab uſtione ceſſare, morbos curari. O delirium incomparabile! Quænam vis hæc quæſo, unde derivata, ubi recepta? Si etenim pendet ab harmonia cœleſti tota verborum virtus, ut Alchindus contendit: cur non ipſa per ſeſe operari id poteſt, cum ſit cauſa ſuperior? Dicet fortaſſe, cœlum media & proxima cauſa, hoc eſt, verbis agere.

Fuſe de iis contra Alchindum diſputat. Joan. Franc. Picus libro 7. cap. 6. de Tyrnet. ſuperſtitioſa adverſus magiam.

§ 11. At hoc doceat, in ſonone, aut in voce, an in verbis exterioribus operandi vis recipiatur. Prior enim natura ſonus quam vox, & vox quam verba: hæc enim ex illa, illa vero ex alio conficiuntur, cum verba vocem & ſonum includant, & in definitione vocis contineatur ſonus. Sine voce ſonus eſſe poteſt, quia natura prior: ratione ſine verbis vox: ſine voce autem & ſono verba non ſunt. Si igitur vis in ſono recipitur, & qua ſonus movet elementa, omni ſono etiam inanimatorum corporum potérit ea virtus communicari: quare nec voce, nec verbis opus erit. Si autem in voce, cum ea pleriſque etiam animantibus, præterquam homini, competat, idipſum poterit à brutis etiam fieri. Si vero in humanis verbis tantum recipi dixeris, rogo, unde accipiatur vis, in primane ſyllaba, aut mediis, an ultima? Si in ſyllaba, jam non in verbis, ea vero mox perit. Eadem in aliis erit ratio. Quare colligitur, nullo modo verbis ineſſe hanc poſſe virtutem cœlitus operantem.

§ 12. Ut hic mihi proclivius deferantur calculi à piis collecti, ſacratiſſima Chryſoſtomi authoritate monſtroſa hæc capita truncabo finiamque. Verba, ait, ſacerdotis ore proferuntur, Dei autem virtute conſecrantur & gratia: & magici ſuſurri ſi quid habent efficaciæ, id occultæ virtutis habent à certa fiducia in diabolum. Nulla vero ineſt iis verbis efficacia: ſed qui iis fidunt, hos ob impiam confidentiã ſæpe illudi à Satana ſinit juſtiſſimus Deus. Hic & in ſequentibus proxime capitibus, ad Leonis Suavii characteriſtica ſatis reſponſũ eſſe arbitror.

De magica ſanatione per periapta, characteres, effigies, annulos vel ſigilla.

CAPUT. IX.

Periapterum vanitas.

HIC periapta tum magica, tum ex Sacris maxime literis furtim tracta, ſuum habent locum, quibus contra dæmonum ſtudia, incantationes & maleficia, homines quoq; dementantur. Quemadmodum, cum primum Euangelii Joannis caput, minutiſſimis literis in ſchedula pictum, & Miſſæ recitatione conſecratum, collo alligatur, mirum contra incantamenta & diaboli machinationes creditur eſſe amule-

tum. At si chartula hæc alicujus habebitur efficaciæ, prærogativam certe singularem adversus Satanæ molimina obtinebunt illi, qui sacram Scripturam ex professo in manibus vel manicis continuo circumferunt. Sed ea nisi animis sit irradicata nostris, ubi velut à fomite vitali in actum excitetur, mortua permanet litera, etiamsi millies suspendatur, alligetur, portetur, affricetur, obmurmuretur, inscribatur, sigillis aut annulis imprimatur, bibatur, edatur, vel etiam voretur.

Verbum Dei non mortua est litera, sed spiritus & vita.

Joan. 6. Homil. 43. in cap. Matth. 23.

§ 2. Confirmat hæc Chrysostomus: Quidam, inquiens, sacerdotes aliquam Euangelii partem scriptam circum collum portant. Sed dic sacerdos insipiens, nonne quotidie Euangelium in Ecclesia legitur & auditur ab omnibus? cui ergo in auribus posita Euangelia nihil prosunt, quomodo possunt circa collum suspensa servare? Deinde ubi est virtus Euangelii? in figuris literarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis: si in intellectu, ergo melius in corde posita prosunt, quam circa collum suspensa.

§ 3. Ejusdem est sententia: Quando in gravem lapso morbum, aliqui incantamentis succurrendum esse consulunt, alii rebus collo alligandis, alii aliter: & tu constanti animo, quicquid id est, ob Dei timorem sustines, patique fortiter malis, quam eorum aliquid sectari. Hoc te martyri facit proximum. Hac ratione docet Athanasius quoque, dæmones plurimum formidare verba Psal. 68, si quis ea attente ex animo oret. Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant à facie ejus, qui oderunt eum. Sicut propellitur fumus, tu propelles eos: & sicut liquescit cera à facie ignis, sic pereant impii à facie Dei, & reliqua. Hac etiam oratione Satanam abegisse D. Antonium in acerbissimo illo certamine adversus dæmonum turbas, testatur idem. Alias & illud Psalmistæ occinebat: Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.

In Lib. de Variis quæst.

In Vita D. Antonii.

§ 4. Periapta, Agnus Dei, nuncupata consecrat Romanus Pontifex adversus noxios dæmones, quascunque eorundem machinationes: quod palam est ex 1. de Ceremoniis Romanæ Ecclesiæ, sect. 7. cap. 3. de consecrat. Agnus Dei. Ubi post ejusmodi consecrationē hęc subduntur. Legimus Urbanum quintum Pontificem maximum misisse ad Imperatorem Græcorum, tres Agnus Dei, cum versibus infrascriptis:

Balsamus & munda cera cum chrismatis unda
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum,
Fonte velut natum per mystica sanctificatum,
Fulgura desursum depellit, & omne malignum

Peccatum

Digitized by Google

Peccatum frangit, ut Chriſti ſanguis & angit,
Prægnans ſervatur, ſimul & partus liberatur,
Dona refert dignis, virtutem deſtruet ignis,
Portatus mundè de fluctibus eripit undæ.

§ 5. Minus inſuper momenti habebunt manu efficti characteres, effigies, annuli vel ſigilla, hac illave figura delineata, ſculptave, vel imaginibus ad certos cœli poſitus hoc momento, & illo loco inſignita. Atqui ut nulla aſtrorum vis in ea, quæ manibus conficiuntur, operta imprimitur: ita, etiamſi infinitæ divinis notis, nominibus, aut Scripturæ ſanctæ verbis ornentur, ſubſtantiis nihil ex figuris quibuſcunque, veræ virtutis vel accedit vel decedit: quibus ſingulis mirandas peculiareſque vires certarum actionum effectrices ab initio Deus indidit. Nec enim jam nova ibi inſtituitur qualitatum mixtura: non materiæ, ex prima ordinatione, convenienti qualitatum temperamento indutæ, nova & eſſentialis forma infunditur: ſed corpori antea conformato, ſua materia & forma, quibus exiſtit, conſervantur, ſuaque adornato temperie, arte duntaxat nova affingitur ſpecies: ad quam nihil fidera, nihil eo tempore exiſtentes in aëre qualitates conferunt. *Characterum, effigierum, annulorum & ſigillorum nuga.*

§ 6. Immo, ut ſemel dicam quod res eſt, univerſam hanc commentitiarum ſpecierum congeriem, vanam eſſe, & inefficacem, non pudet libere profiteri: etiamſi hic mihi offundent Thebit philoſophum, & magiæ antiſtitem, annulos conficiendi modum docentem, quibus animum exhilarari, hoſtes, cacodæmones & morbos arceri, miraculaque edi mentiuntur. Cujuſmodi annulorum commenta Eudemum philoſophum quoque fabricatum eſſe tradunt. Objicient & Albertum ſui ſemper ſimilem, & horum annulorum ſigillorumque à veritate ſæpenumero divaricantem fabrum. Accedet quoque Marſilius Ficinus, doctiſſimus alioqui philoſophus, & plerique alii. Nec Gygis Lydorum regis annulus menti excidat, ut magica annulorum cathena ornatius prodeat Lamia, Menippi Lycii ſponſa. Cujus digito, ne comitiali morbo correpta cadat, à philoſopho redarguta, annulus applicetur argenteus, hoc modo intus notatus: † habi † haber hebr †. atque hinc breviola, quæ vocant, contra febres à quodam nebulone quæſtore ficta, offerantur?

Ananiſapta ferit mortem, quæ lædere quærit.
Eſt mala mors capta, dum dicitur ananiſapta.
Ananiſapta Dei, jam miſerere mei.

Plato lib. 2. de Rep. Lib. 2. Mineral. Tract. cap. 1. & 3. Marſilium Ficinum hoc nomine notat Jo. Fr. Picus. VII. 6. Philoſtr. lib. 3.

Breviola contra febres.

§ 7. Per nuptialem vero annulum ſponſus mingat, ut ab impo-

potentia veneris & faſcino ſolvatur, authore Nicolao & Guilielmo Varignana medicis, & Petro Argelate chirurgo. Si amorem quis diſſolvi velit, in amantis calceo ſtercus amatæ collocetur, odorque perceptus amorem infringet. Cauſam ejus virtutis, profecto nimis manifeſtam, non eſt quod ad occultam proprietatem torqueas.

Magica curatio maleficii.

CAP. X.

VANISSIMUM curandi maleficii myſterium, ex ineptorum deluſorumque hominũ archivis erutum, piis cordatiſque earatione hic aperio, ut videant intelligantque, quantum ſit in rebus inane, ubi ſigilla, characteres, numeros, voces & conjurationem penitius conſideraverint, ſed ad populum phaleras. Ejuſmodi commentis dementare & fallere hactenus voluêre maleferiati homines. Hora & die Jovis, Jove potente & dominante, accipitur lamina Jovialis, & inſculpitur ſequens tabula,

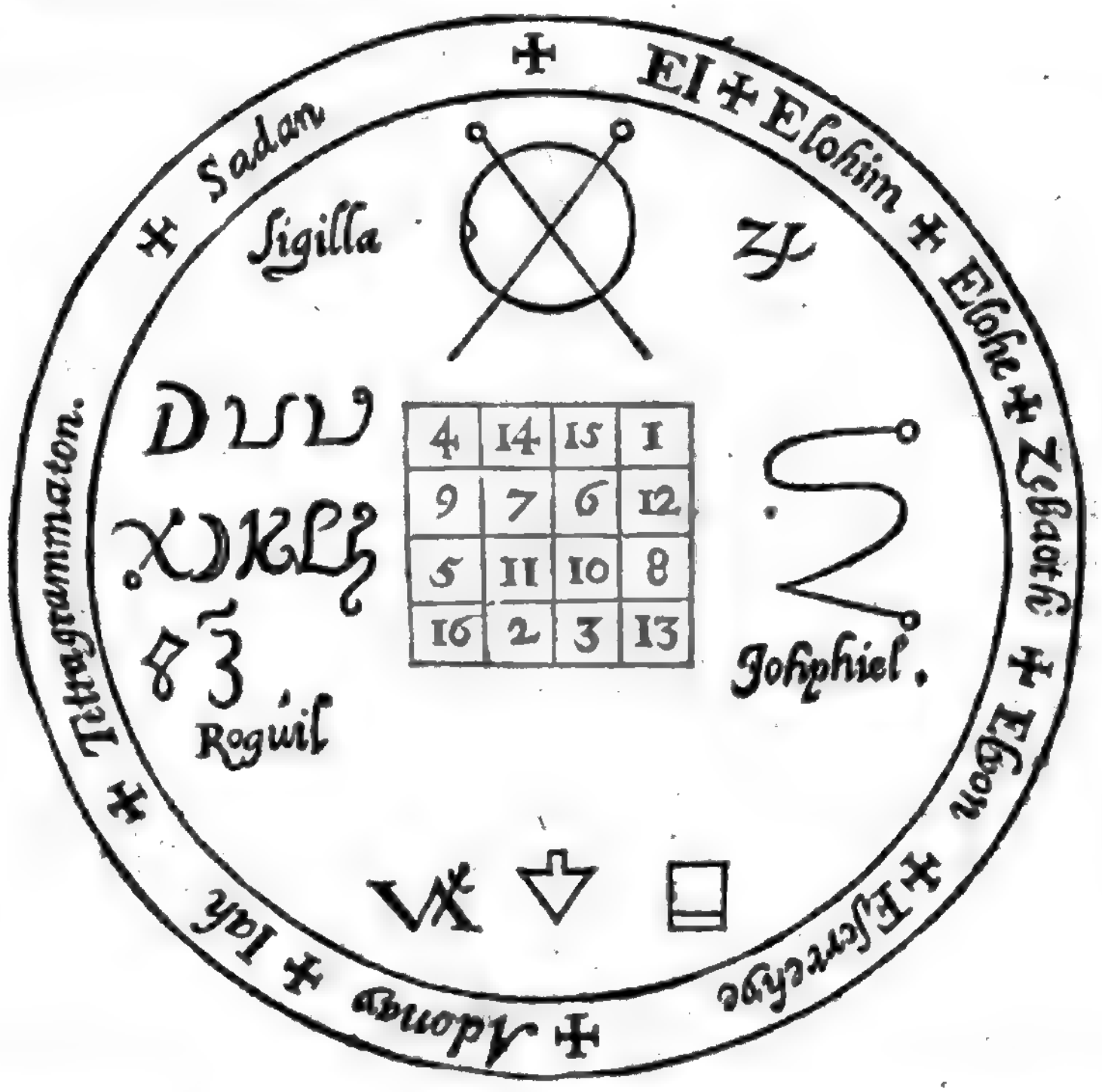

Luna creſcente, dicendo: O tu Jupiter planetarum major, fortuna dulcis

Digitized by Google

dulcis & mitis, ô damaſſes, mahadis, Camas, Jadas, Dichidos, Offididus, Canores, conjuro te per eum qui te creavit, ordinavit & poſuit, ubi ſuæ placuit voluntati, ut ſis mihi in hoc opere adjutor, quò virtute iſtius laminæ omnia maleficia ſolvantur, geſtanti conferat lucrum, gratiam & amorem, pacem & concordiam hominum, Oomitetoro Zedelay Troppines Zozin Agare Bitelbault, Vitelvault Yton, per eum, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſeculum per ignem, Amen. His ter dictis, ſuffumigatur lamina maſtiche, olibano & ligno aloes, & cuſtoditur in panno ſerico citrini coloris, vel portatur. Cum per hanc quis operari volet & maleficia ſolvere, lamina hęc in igne ponitur, dicendo: O vos ſpiritus Jovis, amoris & dilectionis, me facite amabilem & complacabilem ad placendum omnibus, yeſeraye date poteſtatem, ut ſicut hæc lamina calefit igne, ita etiam, &c. inde extrahitur Lamina, & in vino extinguitur, dicendo: Sicut hæc lamina extinguitur in vino, ita extinguatur omne maleficium, &c. ubi hoc guſtaverit & biberit, Joth, he, vau, het, fiat fiat fiat amen. Apertius ſingula explicare nolui, ob curioſos ejuſmodi impietatum imitatores, quibus omnem errorum viam præcludere malui. Galeno noſtro hîc fidem demus, dicenti: Subſtantia eſt, quæ ſuſpenditur, non voces barbaræ, ut quidam præſtigiatorum facere aſſolent. *De ſimpl. fac. x.*

De characteribus, imaginibus, figuris, exorciſmis, rebuſque illicitis, quibus theſaurus inquiritur, clauſtra aperiuntur, capillitio ſuſpenduntur maleficæ, objiciunturque reliqua diaboli ludibria.

CAP. XI.

THESAURUM porro ſic inquirunt hi magi. Virga avellanæ tribus ſignata crucibus conjuratur, non modo ſuperſtitioſe, ſed & impie ac blaſpheme. Adduntur characteres cum barbaris nominibus, & in fodiendo leguntur Pſalmi, de Profundis: miſſa, Miſereatur noſtri: Requiem, Pater noſter, Ave Maria, & Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo, Amen. A' porta inferi, Credo videre, &c. Expectate Dominum, Requiem æternam, cum oratione certa. Et, ſi fodiendi tempus neglexeris, à diabolo tollitur theſaurus. *Magicus theſaurum inquirendi modus.*

§ 2. Ut clauſtra aperiantur, in particula cereæ baptiſmo deſignatæ flores volubilis imprimuntur, liganturque in anteriore induſii parte: ac ubi referare voles, ter inflabis, diceſque hæc verba: Arato hoc partiko hoc maratarikin, tuo nomine aperio hoc clauſtrum, quod infringere cogor, quemadmodum inferna confringis, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, Amen. *Diabolica clauſtrorum apertio.*

§ 3. Æthio-

Plin. lib. 24. cap. 4.

§ 3. Æthiopidis etiam herbæ tactu clausa omnia aperiri, quibusdam simul admurmuratis cantilenis, traditur. Eodem referendum, quod cuidam ad laqueum damnato Venetiis, omnes patefactæ fuerint fores, disjectis seris, una tantum admota herba, signaculis quibusdam decantata. At, si vis ea inest herbis, quorsum admurmurantur cantilenæ, aut adhibentur signacula? Vel, si virtutem hanc obtineant cantilenæ & signacula, cur advocantur herbæ? Si simul conjuncta hanc efficaciam sortiri dicas, meram esse superstitionem, contra objicio. Rerum alioqui naturalium miraculis ut nihil derogatum volo, ita ejusmodi cantiunculis & signaculis nil penitus retribuendum esse, ingenue affirmo. Quum autem herbæ illæ non operentur, nisi cantionibus & signaculis applicatis, consequens est, iis etiam nihil ejusdem virtutis adesse. Si effectum subsequi respondes: contingit is profecto dæmonis opera hic colludentis, ratione cantilenæ vel signaculi, ut ejusmodi ludibriis incautos alliget strictius, cautiusque fallat, nec ullo modo juvet. Dicam hic cum Plinio, non satius fuisset Æmilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis claustra per tot annos quærere? Quid & tam gravibus se onerant sumptibus, nostri Christiani principes, in effringendis oppidorum portis, tanto ponderosorum globorum infernalis pulveris potentia excussorum numero? quum etiam apud Acherontem investigare erubescerent neutiquam, si quid hic in talem usum posse acquiri judicarent?

Lib. 24. cap. 2.

§ 4. Pro defensione, figura cum creta in terra notatur, & miræ affinguntur nugæ, recitanturque Psalmi, & Orationes, nec non Missæ actus adhibetur, & in arbore clavus figitur ferreus.

§ 5. Ut mille hominibus vel equis cinctus quis appareat, anniculus salicis ramus, unico inflictu abscissus usurpatur cum exorcismo, barbarorum nominum recitatione, & characteribus absurdis.

Imagines damnosa.

§ 6. Damnum alicui inferre se credunt hi male sani, si imaginem conficiant in ejus nomine, quem læsum cupiunt, ex cera virginea nova, sub cujus axilla dextra hirundinis cor locetur, & hepar sub sinistra. Item, collo appenditur filo novo effigies, quæ acu nova in membro lædendo figitur, recitatione verborum, quæ ob curiosos studiò prætermittenda censui. Ea ex ære quandoque apparatur, cujus membra ad diriorem deformationem invertuntur, ut pes manus loco formetur, & pedis vicissim locum subeat manus, facieisque invertatur. Ad atrocius malum similis imago adornatur in hominis forma, in cujus capite nomen certum scribitur, & in costis ea nomina, Alif cafeil zaza hit mel

meltat

Digitiz

meltat leviatan leutatace: ea in ſepulchro defoditur. In eundem uſum, ut ipſi vocant, in Martis dominio, parantur duæ imagines, una cerea, altera ex hominis mortui terra: & ferrum, quo homo necatus fuit, traditur alteri imagini, ut alterius necandi ſimulachri caput transfigat. In utraque duo inſcribuntur nomina, & characteres ſeorſum peculiares: & certo altera reconditur loco.

§ 7. In mulieris amore conciliando, conficitur in hora Veneris imago, ex cera virginea in amatæ nomine: cui character imprimitur, & circa ignem calefit: & inter agendum, cujuſdam angeli memoria in mentem repat. Non abſimile monſtrum fingitur, ut quis tibi in omnibus obſequatur.

§ 8. Ut tandem capillitio ſuſpendatur noſtra hæc malefica, & hujus nugatorii actus ſcena tragicum ſortiatur exitum, apparatur effigies ex terra capitis mortui hominis, in alterius nomine baptiſanda, cui nomen cum charactere inſcribitur: hinc oſſe putido ſuffitur, & inverſo ordine leguntur Pſalmi, Domine Dominus noſter, Dominus illuminatio mea, Domine exaudi orationem meam, Deus laudem meam ne tacueris, &c. Deinde duobus diverſe locis ea ſepelitur. *Imago, ut capillo ſuſpendatur maleficæ.*

§ 9. Ut periaptorum, characterum, figurarum, annulorum, imaginum, reliquorumque id genus prodigiorum vanitas ubique explodenda, omnium obtutui lucidiſſime pateat, formulas has ſacrifico ſurreptas ſupprimere nolui, quo de cæteris ejuſmodi hominum ludibriis facilius pronunciaretur ſententia: quibus ſi vel veritatis momentum inneſſe levi ſolum cogitatu ſuſpicatus fuiſſem, eas hauddubie veſtigio, cui debentur, conſecratas excepiſſet Vulcanus.

Quibus verbis ſtupor ac taciturnitas in tormentis & quæſtionibus induci & ſolvi creditur.

CAP. XII.

INVENIUNTUR, qui, cum ſcelus aliquod capitale admiſerint, vel antequam ſubjiciantur quæſtioni, vel interea dum torquentur, quorundam aut ſcriptura, aut prolatione verborum conſequi ſibi videntur, ut & tacere poſſint, & nihil omnino ſentire. Id quod tam firmiter ſibi perſuaſum habent, ut fuerint, qui hac fiducia ultro ſe tum carceri, tum quæſtioni obtulerint. A diabolo enim, cujus intereſt ſcelera non puniri, ſed indies accumulari, confirmantur in malo, nec ſolum organis vocis obſtructis impediuntur, ne loqui poſſint, verum gravi etiam ſomno opprimuntur, ut nec audiant interrogata, nec tormenta ſentiant. Interim tamen his illi penduli verbis ac verſibus, ſane perquã ἀτόπως utuntur: *Quomodo tormenta quidam non ſentiant.* *Verba ſtuporem & taciturnitatem inducentia.*

Imparibus meritis tria pendet corpora ramis,
Disмas & Gestas in media est divina potestas:
Disмas damnatur, Gestas ad astra levatur.

Psal. 44. Sunt, qui verba Prophetæ eructent: Eructavit cor meum verbum bonum, veritatem nunquam dicam regi. Alii autem hac prece se muniunt: Quemadmodum lac beatæ glorioſæ Mariæ virginis, fuit dulce & ſuave Domino noſtro JESU Chriſto, ita hæc tortura ſive chorda ſit dulcis & ſuavis brachiis & membris meis. Alii vero ſaltem hæc proferunt: JESUS autem tranſiens, per medium illorum ibat. Os autem non comminuetis ex eo.

Luca 4. Joan. 19.

§ 2. Et tamen contrarium videmus eventum. Licet enim *αἰσθησιν* ita dæmon occupet, ut nihil ſentiant: oſſa tamen illis comminuuntur & confringuntur. Qua etiam ratione probari poſſet, eorum verborum nullam eſſe vim: quin ridicula potius eſſe, quam credibilia, quæ jam propoſuimus. Enimvero nec diabolo quidem eſſe permiſſum, ut efficiat aliquid ejuſmodi, interea dum iis ut ſuperſtitioſe utuntur flagitioſi, propter duas mihi cauſas videtur. Primo, quod, cum omnis poteſtas à Deo ſit, diabolus nec ipſi, nec legitimis ipſius actionibus poſſit reſiſtere, ut nocentes publicæ eripiat juſtitiæ: ſicut docet D. Auguſtinus, & Thomas Aquinas. Secundo, quod impunitas ſcelerum Deo non placeat, & malefaciendi licentia minime permittatur: alioquin inſtitutus ordo & juſtitia Dei ſibi invicem repugnarent.

Diabolus cur non ſemper linguam & ſenſus impediat. Rom. 13. De civit. Dei lib. 10. Thom. q. 5. prima part. tract. qq tit. de miracul. de Senten. excomm. c. ut fama. l. ita vulnerat 9. D. ad l. Aq. Tractat de quæſt. & tort. q. 4. num 14. Tormenta nil curans ſur.

§ 3. Sed tamen hominum impietate ſic merente, ſæpius hæc accidiſſe fateor. Teſtatur enim clariſſimus Juriſconſultus Paulus Grillandus, ſe bis id & vidiſſe, & in facto comperiſſe, his verbis, Primo Piſis, dum eſſem aſſeſſor magnifici Domini Capitanei illius civitatis: deinde Romæ, dum eſſem auditor criminalium cauſarum reverendiſſ. domini Auditoris Cameræ, ubi quidam fur ſagaciſſimus, & duplicis militiæ reus, contra quem erant examinati quindecim teſtes, ſuper diverſis indiciis magni furti 137 ducatorum aureorum, habens notitiam, quod curia præfati Domini Auditoris procedebat contra ipſum, antequam perſonaliter compareret, accepit nonnulla fortilegia contra torturam: quibus expertis iterum atque iterum videns, quod ſufficiebant ad parangonem, quadam die, dum ego eſſem in ædibus turris novæ, ad examinandum quoſdam alios reos, ille ſponte veniens acceſſit ad me, & ſe conſtituit in carceribus ipſis, dicens, quod ultro venerat ad purgandum indicia, & notam infamiæ ſibi illatæ. Contra quem tamen neceſſe fuit devenire ad torturam, tot indiciis contra ipſum laborantibus.

In qua

Digitized by Google

In qua dum erat elevatus, dormiebat capite clivo, ac ſi jaceret in lecto, abſque ulla penitus lamentatione, aut clamore: & ad tractus chordæ erat tanquam ſtatua marmorea. Qui, dum elevabatur à principio, dicebat quædam verba ſubmiſſa voce, deinde ſilebat ut dormiens. Statim ego ſuſpicatus fui, ne geſtaret aliquod ſortilegium ſive facturam maleficam penes ſe, aut ex illis verbis captaret aliquod ſuffragium. Perquiſivi igitur quam diligenter per omnes partes corporis ſui, demumque reperi in capite, ſub ſcuffia ſcilicet inter crines, quandam parvam ſchedulam hæc verba continentem, videlicet: † JESUS autem tranſiens † per medium illorum ibat † os non comminuetis ex eo † cum crucibus ita ſignatis. Quam illico abſtuli ab eo. Qui licet illa ſic ablata ſatis conquereretur, nihilominus iterum poſitus ad torturam, & elevatus iterum, illud idem ſicut ante faciebat, & in principio ipſius elevationis nonnulla verba ſubmiſſa voce dicebat, quæ percipere nunquam potui, nec quicquam confeſſus eſt. Demum mutatis tormentis, ſub tormento taxilli ſubjectus fuit, & ſimiliter ſpernendo dolores, nihil unquam confeſſus eſt: ſed in ſua negativa ſemper audacius convaluit, adeo quod neceſſe mihi fuit eo inſtante, ab inquiſitione eundem abſolvere. Similis caſus occurrit Hippolyto de Marſiliis, dum erat officialis ducis Mediolani.

Nihil ſentiens doleriſ.

Hippolyt. de Marſil. in l. repeti. col. 4. ff. de quæſt. Aliud exemplum.

§ 4. Iterum ait Grillandus: Necdum eſt annus elapſus, quod audivi alium Romæ poſitum ad torturam, & repetitis vicibus graviter cruciatum, qui verba de lacte Mariæ virginis ſubmiſſa voce proferebat, & nullum dolorem pati, ſed cuncta ſpernere videbatur: & dormiebat ſicut alius in tortura: ac quanquam à tribus judicibus, præſente procuratore fiſcali, examinatus eſſet, nulla tamen unquam ab eo confeſſio extorqueri potuit, licet correus & criminis ſocius id fateretur expreſſe, & illum in ſocium nominaret: cujus proceſſum vidi, illumque cognovi.

Exemplum mulieris.

§ 5. Aliud exemplum, quod ſimiliter in facto accidit mihi Romæ, cujuſdam maleficæ mulieris, quæ antequam elevaretur in tortura, verba quædam ſubmiſſa voce dicebat: deinde elevata ſilebat penitus velut mortua, & nigriot apparebat in vultu carbone extincto, oculos extra caput valde tremendos, more illorum qui ſtrangulantur, emittens, & nihil penitus loquebatur neque boni neque mali. Ultima autē hęc hiſtoriola minime noſtro obſtat inſtituto. Nam ſi ex lamiis noſtris illa fuit malefica, quid mirum, ſi diabolus linguam ei fauceſque præcluſerit? ne ſcilicet illa ſuam innocentiā probaret, & dęmonis ludibria detegeret.

Carnifcis pertinacia.

§ 6. Superioribus vero exemplis ſimile nuper habuimus Antwerpiæ, in carnifice ejus urbis Gelenio, natione Gallo: quem cum innumera, eaque notiora flagitia commiſiſſe nemo non ſciret, adigi tamen nullo tormentorum genere, quamvis immani, potuit, ut ea confiteretur, in tantam ſtatim *ἀνοησίαν* ac ſenſuum pene omnium alienationem incidebat. De qua cum prudentiſſimus Senatus Medicos ordinarios conſuluiſſet, ejuſmodi ſtuporem non niſi pharmacis quibuſdam ſomniferis induci poſſe deprehendit: cujuſmodi ſupra, Libro tertio capite decimo-ſeptimo, deſcripſimus. Vel etiam alia ratione eam torturæ tolerantiam, ut immenſos nimirum ille cruciatus perferret, Deus permittere potuit, vel quo iiſdem ad reſipiſcentiam tandem cogeretur, vel ut reprobus acerbiores dignaſque extremè pœnas lueret. Siquidem gladio tandem cæſus eſt, citra ullum pœnitentis animi indicium ebrius, qui multis retro annis, ſe hominum utriuſque ſexus innumerorum ſanguine inebriarat, quos multifatio ſupplicii genere ob fidei confeſſionem, vita ſpoliarat.

Tract. de quæſt. & tort. q. 4. num. 16. An verbis diſſolvatur taciturnitas & ſtupor. Pſal. 44. & 118. Pſal. 50. Pſal. 7. Pſal. 9.

§ 7. Nonnulli tamen, ait Grillandus, dixerunt, quod adverſus iſtas conjurationes & maleficia taciturnitatis reperiuntur remedia quædam, quæ diverſis precibus conficiuntur. Ex quibus dicunt, quod omnes ligaturæ & maleficia hujuſmodi diſſolvuntur, & reus graviſſima tormenta & cruciatus patitur in corpore: & inter alia ſolent dicere verba illa prophetæ: Eructavit cor meum verbum bonum, dicam cuncta opera mea regi: &, Dominus labia mea aperiat, & os meum annunciabit veritatem: &, Confundatur nequitia peccatoris, perdes omnes, qui loquuntur mendacium: &, Contere brachia iniqui rei, & lingua maligna ſubvertetur. Ex quibus verbis, precibus & exorciſmis, dicunt maleficia ipſa reſolvi, & reum mirabiliter cruciari. Vide Paridem de Puteo, in Tractatu de Syndicatu, c. tortura. lo. 3. fol. 113. & Sylveſtr. Prior in Tract. de Strig. demonſt. mirand. lib. 4. cap. 5. Super quibus tamen cogita, ait ille, quia de virtute ipſorum remediorum poſſem quicquam certi atteſtari, ex quo illa nunquam expertus fui, nec per alium experiri hactenus vidi.

§. 8. Ego vero, licet & D. Grillandus, & mille alii oculis id vidiſſent ſuis, tamen virtute verborum, ſive prolatorum, ſive pictorum, ſive ſculptorum, fieri poſſe nunquam credam. Enimvero fur ille etiam ſchedula ſpoliatus, nihil adhuc, crudelius licet diſtractus, confitebatur: nec ſubmurmurata verba inſenſilem habitum inducere, ſatis ſuperque à me oſtenſum eſt. Quare vel ſomnifica re aſſumpta, aut à diabolo,

Digitized by Google

bolo, quicum antea pepigiſſe animo tales, eiq; ſe devoviſſe, & etiam traditos eſſe neceſſe eſt, inſenſibilitate illata id fieri ſentio, quum dæmoniacos complures Libro quarto à me enarratos, variiſque cruciatibus à diabolo exercitos, nihil eorum ſenſiſſe, ſed poſtea velut è ſomno ſurrexiſſe, commonſtraverim. Statuendum itaque, ſi quid tale eveniat, id dæmonis arti potius tribuendum eſſe, qui ut ſpiritus, cerebri humores turbat, ſoporem movet, nervorum originem obſtruit, ſenſum tollit & ſtuporem inducit, chartulis vel verbis in eum finem admiſſis, ut eorum apparatui quippiam ineſſe virium conſideretur, atque interea reliquus Satanæ dolus lateret. Cap. 10. 11. 12.

§ 9. Idem dictum volo ad torturam vetulæ Brugenſis, quæ tum habitu, tum victu, tum inceſſu, tum moribus, tum fucata ſanctimoniæ ſpecie ab omnibus obſervabatur, habebatur in precio & plurimi fiebat, veluti vera Chriſti apoſtola, quod multarum matronarum liberos quaſi miraculoſe curaret, gibbos liberaret, crura tibiaſque ilico reſtitueret, idque non arte, aut externo medicamine adhibito: verum qualiſcunque pietatis aliquo exercitio adjuncto, nempe ut uno, duobus, aut tribus diebus jejunarent, panis ſolius & aquæ uſu: vel ter legerent orationem Dominicam, aut inviſerent Mariam Ardenburgenſem, aut S. Arnoldum Audenburgenſem, aut S. Jacobum, aut S. Hubertum Ardennatem: vel ut miſſam unam aut alteram religioſe audirent, aut aliquot preculas perſolverent ægri. Hiſce rebus ex præſcripto rite expletis, ab incommodis poſtea liberabantur ægri, propter confidentiæ inſignis de mulierculæ potentia conceptæ prærogativam. Exigebat etenim prius, ut, ſe poſſe, firmiter crederetur. Atqui extorta tandem doli confeſſione, licet aliquandiu torturæ & quæſtiones fruſtra fuiſſent adhibitæ, exilio à prudenti Senatu puniebatur. Hiſtoriam integram leges in Rerum criminalium praxi cap. 37. de quæſtione ſive tortura, Jodoci Dambouderii Brugenſis.

§ 10. Quidam Jacobus nomine, mihi non ignotus & familiaris, torturæ ex magiſtratus decreto ſubjiciendus anno MDLXXIIX, ſe ad inſenſibilitatem premunire volens, prius opium vorat, ſed juſtæ quantitatis ignarus, cum multa præcordiorum anguſtia, ſopore tandem oppreſſus gravi, expirat. Schedulam apud ipſum mortuum inventam, & propria illius manu ſcriptam, qua opii drachmas tres ſibi è pharmacopolio adferri juſſerat, vidi, legi, & characterem agnovi: quod certe dolenter refero.

§ 11. Inſenſibilitatem doloris & cruciatuum quoque inducere,

teſte Aarone & Hermete, lapidem Memphitem à civitate Memphis dictum, ſi tritus & aquæ mixtus propinetur ei, qui quæſtionibus erit ſubjiciendus, aſſerere Albertum Magnum eadem fide, qua plura alia, hic prætermitti non oportuit. Vide & circa finem capitis 16. lib. 3. & cap. 7. lib. 6. ſequentis.

Figurato nullam ineſſe vim ratione figuræ.

CAP. XIII.

HINC liquet, quantum fidei ſit adhibendum fuco dæmoniaco, ab Hieronymo in vita D. Hilarionis eremitæ deſcripto. Ejuſdem, inquit Ille, Gazenſis emporii oppido, virginem Dei vicinus juvenis deperibat: qui, cum frequenter tactu, jocis, nutibus, ſibilis, & cæteris hujuſmodi, quæ ſolent morituræ virginitatis eſſe principia, nihil proficiſſet, perrexit Memphim, ut confeſſo vulnere ſuo, magicis artibus rediret armatus ad virginem. Igitur poſt annum doctus ab Æſculapii vatibus, non remediantis animas, ſed perdentis, venit præſumptum animo ſtuprum geſtiens: & ſubter limen domus puellæ, tormenta quædam verborum, & portentoſas figuras ſculptas in æris Cyprii lamina, defodit. Illico inſanire virgo, & amictu capitis abjecto, rotare crinem, ſtridere dentibus, inclamare nomen adoleſcentis. Magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat. Perducta ergo à parentibus ad monaſterium, ſeni traditur, ululante ſtatim & cõfitente dæmone: Vim ſuſtinui, invitus ſum abductus: quam bene Memphis ſomniis homines deludebam? O cruces, ô tormenta, quæ patior. Exire me cogis, & ligatus ſubter limen teneor. Non exeo, niſi me adoleſcens, qui tenet, dimiſerit. Tunc ſenex: Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina ſtrictus teneris. Dic, quare auſus es ingredi puellam Dei? Ut ſervarem, inquit, eam virginem. Tu ſervares, proditor caſtitatis? Cur non potius in eum, qui te mittebat, es ingreſſus? Ut quid, reſpondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum, amoris dæmonem? Noluit autem ſanctus, antequam purgaret virginem vel adoleſcentem, ſigna jubere perquiri, ne aut ſolitis incantationibus receſſiſſe dæmon videretur, aut ipſe ſermoni ejus accommodaſſe fidem: aſſerens fallaces eſſe dæmones, & ad ſimulandum eſſe callidos. Magis autem, reddita ſanitate, increpuit virginem; Cur feciſſet talia, per quæ dæmon intrare potuiſſet? Hucuſque Hieronymus.

Dæmonis mendacium, ut illis quiſquiliis ſe detineri perſuaderetur aliis.

§ 2. Sed puellam magis obſediſſe amorem mentiens dæmonium, quam amorem, mea eſt ſententia. Nec verborum aut figurarum in lamina inciſarum potentia id contigit: ſed quod diabolo occaſionem ſubmini-

Digitized by Google

ſubminiſtraſſet, quemadmodum exprobrat Hilario, eam exercendi facta illi fuit poteſtas. Qui ad ejuſmodi magicas curationes in morbis confugiunt, ſevere redarguuntur à Baſilio in explicat. Pſal. 45. Parvus, inquit, filius incidit in morbum, tu mox incantatorem requiris, vel ſupervacaneos varioſque characteres vel figuras aut literas puerorum innocentium collo ſuſpendis, &c.

In libell. de Occultis naturæ operib.

§ 3. D. Thomas quoque credit, annulos, vel quicquid eſt figurarum ex arte, nihil operari ratione illius figuræ: neque ex illa figura majorem vim recipere à corporibus cœleſtibus, quam non ſic figuratum: quoniam, quæ ex arte fiunt, non ſequuntur materiam, neque formam. Idemtidem & de verbis prolatis ſentit: quoniam verba nihil immutant, niſi auditum. Veriſſime ergo, imagines ex ære, plumbo, auro, cera alba, rubra, vel alia materia baptiſatas vel adjuratas, conſecratas, imo potius execratas, per magorum artes & ſub certis diebus, virtutes obtinere mirabiles, in ejuſmodi artium libris recitatas, errorem eſſe ſcribit Martinus de Arles theologus.

Figurato nulla ineſt vis ratione figuræ.

Lib. de Superſtit.

§ 4. Et Porphyrii opinionem de talibus conſtruendis imaginibus, fuiſſe falſam, comprobat D. Thomas Auguſtini teſtimonio, libro 10. de Civitate Dei. Verum quidem eſt, res naturales, formas ſuas & virtutes conſequi ex corporibus cœleſtibus: ſed imagines artificiales nullam ab arte virtutem imbibere, aut aliam eſſequi vim queunt, niſi quam ratione materiæ obtinent. Figura autem, non eſt alterandi vel actionis principium. Ideo nec alius virtutis cauſam habet aurum ejus imaginis, quam aliud alterius figuræ aurum. Atqui ſi alium conſequi effectum appareat, fit is dæmonum operatione, homines ludificantium, ſecundum Auguſtinum. Tales itaque imagines aſtronomicæ vim adipiſcuntur per dæmonem. Cujus ſignum eſt, quod illis imaginibus quoſdam imprimi characteres oportet, cum naturali virtute eæ operentur nihil. In hoc tamen à magicis ſimulachris diſcrepant aſtrologica, quod in magicorum compoſitione fiunt expreſſæ quædam dæmonum invocationes, unde ejuſmodi effigies ad expreſſa pertinent pacta cum dæmonibus inita. At in aſtronomicarum factura, tacitum exiſtit cum dæmonibus fœdus, per quoſdam characteres & figuras ab ipſis dæmonibus inventas, ad quorum characterum impreſſionem, facientibus ſuffragantur dæmones. Hactenus ille.

Thomas Aq. in libro contra gentes, de Fato. de Operib. naturæ occultis, & præcipuè in 2. parte Summæ theologicæ.

§ 5. Scitè igitur à Cardano, philoſopho & medico, ſcribitur: Licet ſigillis vim non levem tribuant, ut Solis, ad magiſtratus honores & gratiam cum principibus, Jovis, ad divitias & amicos, Veneris, ad voluptа-

Lib. 18. de Subtil.

Digitized by Google

luptates, Martis, ad audaciam, Mercurii, ad solertiam, Saturni, ad laborum patientiam, Lunæ, ad populi favorem: non ignoro lapides prodesse, figuram autem nihil. Idem, ubi magicæ stultitiæ maximi in ea arte Artephii placita enarravit, ac non solum dolosos, sed etiam mente captos fuisse magos monstrarit: prodigiosos inde planetarum characteres, item annulos terrificis planetarum notis insignitos, & sigilla monstrosis eorum formis munita delineat, mox subjungens: Hi sunt characteres dolosa mente excogitati, quorum virtutem nullam esse certum est. Nam quid his characteribus cum planetis ipsis rotundis commune est? At ne nomina putes aut Arabica aut Chaldæa, aut Hebræa aut Græca. Quod si etiam essent, quid plus eis inesset virtutis quam Latinis? Igitur figmenta mera esse oportet, nulliusque virtutis: quam si contendas obtinere, non nisi dæmonum pacto fieri potest. Quis etenim talia invenire valuit, nisi dæmonum persuasionibus? At jam dæmones nihil docere constat. Dicent, autem, formas esse in Nona sphæra, quæ in India videntur. Ita siquidem malus ille Aponensis finxit. Sed concedatur: quis vero postmodum docuit, hunc characterem Solis esse, illum Saturni? Hinc clare liquet, delirantium hominum hæc pura fuisse commenta. Plura inde magorum deliramenta ordine ex Artephio ibidem recitantur.

Lib. 16. ca. 90. de Varietate. Similia apud Agrippam de Occul. philos. l. 33. & 111. 29. 30 31.

§ 6. Si contendant magi, se rebus naturalibus uti, characteribus, figuris, herbis & verbis, publica alioqui dæmonum commercia abominati: hinc refellentur, quum sit apud Aristotelem & omnes naturales philosophos compertissimum, activas virtutes non posse figuris inesse, uti nec literis vel quibuscunque characteribus, cum nihil aliud sint, quam compositio & ordo, excogitatus ab artifice seu pingente seu fingente: præterea & materiales imagines ultra suam speciem & formam operari non posse, testatissimum est, multo minus admirabiles supra naturæ legem producere effectus. Signa vero si dicantur, ea quum divinitus instituta non sint, quin potius rejecta, & à natura abhorrentia, restat, ut plus quam superstitiosa sint, & à dæmone inventa, vel palam fabricante, vel clam in male credulorum phantasiam suggerente. Somnia item sunt, quod figuras & characteres in elementali materia impressos patere radios fingat Alchindus Arabs, quibus motiones in rebus aliis excitentur, quum illi quatenus ex arte fiunt, nullo modo causarum superiorum influxus commoveant.

§ 7. His adde Porphyrii deliramenta, quibus figuras à diis maximopere amari, eosque in sacrata imagine contineri imaginatur: contra

Digitized by Google

contra Aristotelem, atque etiam Theologos, qui characterum, herbarum, aut etiam verborum vi, separatas mentes supra hominem in aliqua materia coerceri posse negabunt. Si quem characterum juvabit varietas, si quid dignitati vel vetustati eorum tribuendum quis contendat, in μικροκόσμου hominis lineamenta, notas & multiformem characterem collimet, adeoque ipsum cœlum, terram, & omnia quæ in eis sunt, vigilanti inspectione consideret, inveniet profecto, quod contemplatu & admiratione sit dignissimum. Quapropter otiosa, patrocinante veritate, prodigiosorum hujusmodi figmentorum permanebit fabrica.

§ 8. Porro sacra verba ea pollere virtute, si denuo eo confugiatur, ut notatis solis literarum figuris tam mirabiles progignantur effectus, comminisci, certe impium est. Euangelii efficacia, non in exaratis characteribus, huic figuræ vel illi annulo, sigillo aut imagini applicatis, verum in virtute mystica, ad salutem credenti, consistit. Verbum Euangelii in corde juxta viam satum, auditum, & non intellectum, rapit malus ille: auditum autem, protinusque cum gaudio exceptum, radicem, ut in petra satum, non habens, continuo evanescit: auditum item, & cura hujus seculi suffocatum, ut semen inter spinas injectum, infœcundum manet, inefficaxque: sed auditum & intellectum, firmaque fide apprehensum, efficax est, hominemque in novam commutat creaturam, & mentes consolatur afflictas, adversus dæmonis insultus communiens, ardentique invocatione in Christi nomine inflammans, exorante quæcunque petuntur: non autem hoc præstat chartis illitum verbum, aut cuicunque materiæ impressum insculptumve, vel collo alligatum, sive superliminari impositum, aut subtus limen in terra sepultum. Tantum enim abest, ut intuitu pictarum aut incisarum insculptarumve Scripturæ sacræ vocum aut sententiarum, quacunque sint expressæ forma, terreatur, fugetur aut vinciatur diabolus, ut etiam ipse eandem probe calleat, nec allegare erubescat, quo fallat cautius: quemadmodum cum Christum tentatione impeteret, fecisse legitur. Bona autem conscientia, viva fide, ex vera Dei agnitione & Spiritus sancti inspiratione prognata, atque verbi Dei potentia prosternitur ille, profligaturque. Hinc ligaturas omnes & remedia, quæ medicorum condemnat schola, jure optimo quoque Augustinus rejicit.

Rom. 1. *1. Cor.* 4. *Matth.* 13. *Marc.* 4. *Luc.* 4. 8.

Matth. 4. *Marc.* 1. *Luc.* 4. *Psal.* 90.

Lib. 2. *de doct. Christ.*

Formula curandi maleficii superstitiosa. Item alter modus futilis pellendi dæmonis.

CAP. XIV.

Jo. Echtius medicus.

NON inconvenientem curandi maleficii modum mere superstitiosum, quanquam mysterii loco habitum, hic asscribam, ut evidentius quorundam hominum eluceat impia credulitas. Hunc insignis doctrinæ, integritatis atque usus vir D. Joannes Echtius, ἱατρὸς πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, pro suo candore, communicavit: quod eum non approbaret, sed risui una mecum exponendum arbitraretur: à matre autem ægrotæ nactus erat, quæ studiose religioseque omnibus observatis, filiam curatam, si diis placet, affirmabat. Historia, cui annectitur curatio, sic habet: Clarissimi jurisconsulti N. filia, annos nata circiter tredecim, monialis (quam vocant) monasterii non procul à Susato siti, maleficio laborare credebatur. Nam venter tumidior erat, ut hydropicam quis judicasset: & cum lotio calculos excernere videbatur, qui vera erant fragmenta lateritia inæqualia, magnitudinis avellanæ nucis, & minora, præcedente summo dolore. Adhæc, alterum crus habebat luxatum. Quocirca, quum extrema metuerent moniales, & puellæ parentes, ea Coloniam deferebatur, accersebantur-que duo celeberrimi ejus urbis medici, D. Joannes Echtius, & Hubertus Faber. Qui, re ad exactam artis trutinam vocata pensiculataque, dæmonis opus foveri judicarunt.

Superstitiosa dæmoniaca virginis curatio.

§ 2. Ad puellæ itaque curationem adhibebatur quidam ariolus vetulus, nomine Abrahamus, qui hanc sanandi formulam parentibus præscripsit. Omnium primo sacra administretur synaxis. Deinde potionis sequentis cyathus parvus plenus, vel vitreus, matutina hora & vespertina puellæ maleficio affectæ propinabitur. Recipe Rhabarbari electi drach. 1. radices enulæ, artemisiam rubram vulgo dictam, centaurium minus, mentam aquaticam. Hæc simul, præter artemisiam, in olla nova indentur, & in honore sanctorum trium nominum ebullient in vino albo: artemisia autem in aquæ pinta, quam hic vocamus, unciarum duodecim pondere æquivalente decoquetur. Item pauperi alicui homini pio commendabitur recitatio orationis Dominicæ & salutationis Angelicæ, quinquies separatim repetenda: prima, in nomine puellæ maleficio læsæ, quod Christus in hortum duceretur: secunda, quod Christus aquam & sanguinem sudarit: tertia, quod CHRISTUS JESUS condemnabatur, quarta, quod JESUS citra culpam in crucem conjiciebatur: quinta, ob Christi passionem, quod in cruce expiraret,

Rhabarbarum quidem bilem vacuat, sed quorsum hoc cum reliqua plantu pellendo dæmonio conferat?

Digitized by Google

piraret, ut ſagam convertere, & illatum malum amoliri dignetur JESUS. Præſcripto modo hominem ſimplicem in genua provolutum, attentione ſumma orare oportet: deinde octo diebus continuis Miſſam audire ægrotam, & conſiſtere, ubi recitatur Euangelium: atque in cibo & potu aquam luſtralem, ſalemque expiatum miſcere.

Obſeſſa curatio ſutilis.

§ 3. Alia quædam puella exagitata aliquandiu à dæmonio, ejus inſpiratione ita liberabatur, ut itinere ſatis longo & recto ſingulis fere paſſibus in genua procumberet Marcodurum uſque, nuſquam è via communi trita deflectens, etiamſi fovea, aquæ, lutum vel excrementa eſſent obvia, in iis quoque genibus devolvi oportuit. At in ara ſacra D. Annæ (ad quam frequentiſſimus ibi religionis ergo concurſus) miſſa celebrata, liberationis indicium iri oſtenſum pollicebatur dæmon. Proinde circa puellam ſub miſſæ actione ſe conſpexiſſe umbram candidam, ait ſacrificus: quam quoque puella ſe obſervaſſe, tanquam certiſſimam liberationis notam, aſſeruit. En dæmonis fucum, quo εἰδωλομανίαν ſtabiliat.

Paracelſiſtica dæmonum profligatio. Pſal. 150. Luca 16. Pſal. 64.

§ 4. Domum à lemuribus turbatam, Theophraſti Paracelſi aſſeclæ vindicant liberantque, ſuſpenſis in quatuor domus angulis membranis virgineis, quas vocant, quibus inſcriptum eſt: Omnis ſpiritus laudet Dominum: vel, Moſen habent & prophetas: vel, Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus. Si eodem modo ſuæ artis ſtatuunt principia, quo hanc commentati ſunt curationem, dæmoneſque fugare conantur, non eſt, quod veterem medicinam, everſum iri metuamus. Abſurde enim prima hæc ſacri Vatis ſententia in chartulis ſuſpenſa, ad dæmones exturbandos uſurpatur. Nam omnis ſpiritus, hoc eſt, quicquid ſpiritu & vita fruitur, laudet Dominum: non autem ab impio, multo minus à diabolo, laudem ſuam celebrari vult Deus. Quomodo etiam inſtituto reſpondeant illa verba Abrahæ, diviti epuloni reddita, Moſen habent & prophetas, ipſi judicent. Si tertiam urgeant ſententiam, ad Caput nonum hujus Libri, de Periaptorum virtute, eos relego.

Maleficæ curationes chirurgi.

CAP. XV.

Chirurgus ſceleratus.

AD inſignis malitiæ chirurgum, qui multos annos tòleratus apud Geldros, quandoque etiam Coloniæ, anno ſupra ſeſquimilleſimum ſexageſimo ſeptimo in æſtate, apud impeditioris linguæ nobilem in ducatu Montenſi, quem quoque fefellit, promotum, quum forte poculis ibidem indulgeret, acceſſit ejuſdem nobilis miniſter, proximæ

arcis præfectus, nomine Elbertus, calantica ægrotorum more tectus ut medica ejus opera, sic persuasus, uteretur. Hîc mox vittam linteam ex capite abjici jubet medicaster, atque ut secum cyathos exhauri at hortatur ægrum. Quod quum hic avertaretur, sibique à medicis, vino ut parce uteretur, imperatum assereret: respondit iste, sibi alias occultiores esse curandi rationes, quas nescirent reliqui medici. Id ideo tentatum, ut à bene poto, nec satis ob id prudente, liberaliorem curationis suæ mercedem paciscceretur, ejusque dimidium, quod ei moris est, ante auferret. Hinc seorsum cum ægroto secedit, morbi magnitudinem proponit, causamque esse maleficium, in universam deinde ejus familiam atque pecora proserpturum sævissime, nisi obviam iretur, perfrictissima fronte mendaciter imperito homini persuadet. Tandem ubi de ampla curationis mercede transactum esset, diligenter porro industrieque inquirit, num quem domi inter familiam aleret, cui fidi queat? respondit ægrotus, se famulum & filiam habere. Impostor, quot annorum esset filia, rogat: ait pater, Viginti: inquit impostor: Satis est, hæc erit nostro instituto & actionibus non inidonea: Inde jubet utrunque parentem ad filiæ pedes procidere suppliciter, & obnixe orare, ut in cunctis medico obsequeretur, dictoque audientem se exhiberet, alioqui non rite consuli posse patris valetudini: cujus uterque cupientissimus ad filiæ genua provolvitur, supplexque ex nebulonis istius præscripto obsecrat & obtestatur. Tum mandat, ut pilum tam suum quam uxoris, item filiæ, necnon omnium, quos domi alerer, hominum, ut & brutorum, abscissum, filiæ traderet, sibi in arcem, ubi ægrotus degeret, certa atque constituta hora deferendum. Hac fabulæ epithesi industrie ad hunc modum instituta, ad reliquos actus progreditur. Nam quum illa ad præscriptam horam, dicto obediens, ut patris sanitati consuleret, adveniisset, in conclave seorsum ducitur: ubi longa simulanter habita occulta oratione, librum, qui in mensa erat, aperit, duosque cultros decussatim transversos in eo ponit, multo cum murmure, diris item conjurationibus, fictis his illisque characteribus: tandem & circulum in terra ducit, in quem & alterum cultrum à se adjurationibus execratum, à puella configi jubet: tum interpositis aliquot non intellectis susurroque prolatis verbis, alterum cultrum, ut ante factum erat, defigendum tradit: deinde puellæ metu consternatæ offulam quandam offert edendam, illique refraganti eam perfrigidam (sic enim illa narravit postea) in os inserit: qua accepta, ita perturbari visa est, sive metu seu alia occasione, ut sibi non

satis

ſatis conſtaret. Hinc pectus nudari juſſit, ſicque mammillis diu popiſmo ſeu palpo tractatis, ſupinam inclinari detecto ventre voluit. Qua in re ubi puella pudica ſe difficilem præberet, atque hic Tragicus comœdus patris exitium certiſſime ſubſequuturum, ipſamque in idem & gravius malum lapſuram, niſi morem gereret, minitaretur, neceſſarioque hic mutuam carnis contrectationem requiri perſuaderet, in ſinum prolapſus, pudoris mox zonam ſolvit, caſtitatiſque munimentum perrupit. Altero die eodem curationis modo obſervato, ſecundum fabulæ actum ſimul cum juvencula abſolvit. Tentavit idem & tertio, ſed ſolum bis ipſum ſuam ſatiaſſe libidinem, illa faſſa eſt poſtea. Interea & medicamenta ægroto exhibuit ſingulis diebus tam crudelia, ut præſentem hic præ nimio cruciatu timeret mortem, ob idque lecto affigeretur continuo, quum ante inceptam curationem, quaſi nihil incommodi pateretur, obambularet. Nec quidem immerito, quod mercurium præcipitatum huic fuiſſe propinatum, à prudentioribus & forte actionum medicaſtri conſciis judicaretur. In iis ſuis tormentis & carnificina hunc quandoque ſuppliciter, licet venire detrectantem, advocat, lenimenque torturæ quærit: tandem & dilectiſſimam filiam rogat, quid ipſa animadverteret conſilii, & quem ſperaret ſucceſſum ex curationis modo. Quam ubi pudore ſuffuſam, ac in lachrymas pronam, vix quicquam reſpondere obſervaret, doloris cauſam extorquet. Illa rem omnem ordine patri explicat, & cataſtrophe dolum detegit, ſe etiam menſtruam fluxionem ex eo congreſſu paſſam fuiſſe queritur, hymenis venarum ejuſmodi inſultu ruptarum imperita. Ex lamentabili patris relatu hæc ad me pervenere. O verum maleficium! ô facinus horrendum, flagitium & ſcelus morte etiam crudeliſſima expiandum! Nec alio à me teterrimum hoc factum promulgari quis arbitretur, quam ut in ſimilibus caſibus, alieno damno quilibet cautior, non tam faciles aures & obvias manus præbeat cuicunque, ſanitatem tanta impudentia arrogantiaque pollicitanti, & mercede iniqua ſtipulanti. Interim actor hic ſuos habet, qui ipſum mirentur, prædicent, promoveantque, etſi quoque lippis & tonſoribus innotuerit, eum licet provectioris ætatis, alteram duxiſſe uxorem, ſuperſtite etiamnum priore. Sed in eam mentis caliginem dilabi, proh dolor, hos, qui alio iniquius commiſſi gladii poteſtatem torquent, eſt quod gemitibus aſſiduis,

quum peccatorum noſtrorum amplitudo ſic mereatur, conqueramur.

§ 2. Cuidam nobili extreme decumbenti, contra febrem adhibuiſſe eundem chirurgum ſequentem curationem, mihi referebatur, quum ad eundem deploratum poſtea accerſerer. Tres ille radiculæ partes huic obtulerat, ſingulas ſemel mordendas, ad primam inquiens, Utinam Chriſtus non eſſet natus: ad alteram, Utinam mortem non obiiſſet: ad tertiam, Utinam non ſurrexiſſet. Deinde illis collo appenſis, jubet eum bono eſſe animo, ſi illæ perirent: qui enim eas tolleret, hunc ſimul febrem ablaturum pollicebatur. Sic non multo poſt, empyemate, meo quidem judicio, interiit.

§ 3. Uſurpatus & is modus, Jeſus Chriſtus † qui natus eſt, liberet te N. ab hac infirmitate †: Jeſus Chriſtus, qui mortuus eſt † liberet te N. ab hac infirmitate †: Jeſus Chriſtus, qui reſurrexit † liberet te N. ab hac infirmitate. Inde quinquies oratio Dominica & Salutatio Angelica recitentur quotidie.

§ 4. Ejuſdem ordinis fuit is medicaſter, qui apud Xantos Cliviæ, cuidam juveni ex tympanite tumeſcenti, nuper perſuaſit, ſenioré viperam cum duobus rubris colli circulis, & duas juniores in ventre exundante foveri ex maleficio: & quum exactius obſervaretur, dum hunc curat, ne à vehementibus purgationibus, ſimul excrementis viperas mortuas miſcere fraudulenter poſſet, tandem ægrotum partus dolores paſſurum fingit, ac proinde ſe oportere partibus pudibundis occulte manus admoliri: cui reſpondet mater ægroti, admonita prius, ſuis manibus ſe effecturam, quicquid in eam rem deſideraretur. Sic deſiit impoſtor, & poſt dies quatuordecim moritur æger, qui à quodam chirurgo eam ob cauſam ſecabatur, ut cunctis hujus nebulonis innoteſceret dolus, quemadmodum & contigit: hinc incunctanter alio avolavit funeſta hæc & infauſta ſtrix.

Dæmones non aliter ſanare morbos, quam à læſione ab illis invecta ceſſando.

CAP. XVI.

Portalitium fidei lib. 5. de Bello dæmonum.

Si jam objiciatur felix curationum harum magicarum ſucceſſus: reſpondeo, In vita ſancti Bartholomæi legi, dæmonem curaſſe morbos: atque hoc feciſſe non ſanando, ſed à læſione, quam ipſe invexit, ceſſando, ut tradit Abdias epiſcopus Babyloniæ, libro octavo Certamin. apoſtol. in hæc verba: In idolo Aſtaroth apud Indos dæmon erat, qui ſe curare languidos, & cæcos, quos ipſe lædebat, illuminare fateretur. Erant enim ſine Deo vero homines illi: & neceſſe erat, ut à Deo falſo ludificarentur, qui ejuſmodi arte illudit, verum Deum

Digitized by Google

Deum non agnoſcentes. His concitat dolores, morbos, damna, pericula, datque reſponſa, ut ipſi ſacrificent: & quum à ſe invecta removet, tanquam ab ipſo ſanentur, exiſtimant omnes, nimirum ſtolidi: ille autem non ſanando ſubvenit, ſed à læſione ceſſando. Itaque cum lædere deſinit, curaſſe putatur. Et poſt: Ipſe diabolus arte reddit homines ægrotos, iiſque ſuadet venerari idola: & ut ſibi eorum animas devinciat, ab eorum vexatione deſiſtit, ubi lapidi aut metallo dixerint, Tu es Deus meus.

§ 2. Et poſt ex Bartholomæi mandato fatetur dæmon, primo carnem hominum à ſe lædi, verum in animas nullam ſibi conceſſam eſſe poteſtatem, niſi ſacrificaverint. Deinde ſubdit: At ubi pro corporis ſui ſalute nobis ſacra fecerint, ab afflictione deſinimus, quod tum in illorum animabus dominari inchoamus. Cum itaque à læſione quieſcimus, eos curare videmur, & velut dii colimur, dæmones interim exiſtentes. Pulchre id à Tertulliano etiam docetur his verbis: Habent de incolatu aëris, & de vicinia ſiderum, & de commercio nubium, cœleſtes ſapere paraturas, ut & pluvias, quas jam ſentiunt, repromittant dæmones, benefici plane & circa curas valetudinum: lædunt enim primo, dehinc remedia præcipiunt ad miraculum nova, ſive contraria, poſtquam deſinunt lædere, & curaſſe creduntur. *In Apolog. cap. 22.*

§ 3. Adjungam quod in hanc ſententiam Tatianus Aſſyrius, Juſtini diſcipulus, qui claruit circiter annum centeſimum ſeptuageſimum, contra Græcos differat: Nullus affectus, inquiens, per occultam alterius rei diſſenſionem tollitur, nec ægrotus aliquis curatur amuletis, ut pelliculis appenſis. Dæmonum iſtæ aggreſſiones ſunt: & qui ægrotat, vel amat, vel odit, vel appetit ultionem, iſtos ſibi auxiliatores aſciſcunt. Utuntur autem dæmones hoc artificii modo. Quemadmodum figuræ literarum, & verſus, qui inde conſcribuntur, non per ſe poſſunt indicare, quod ſcribitur: ſed hæc ſibi cogitationum ſuarum ſigna homines conſtituerunt, ex certa ipſorum conjunctione, ita ut ordo literarum definitus eſt, rem intelligentes: ſic etiam variæ radices, & nervorum & oſſium adhibitio, non ſua natura aliquid efficiunt, ſed tanquam elementaris inſtitutio ſunt improbitatis dæmonum, qui ad quid ſingula valere debeant, præſcripſerunt. Ubi vero ab hominibus uſurpati viderint miniſterium vel curationem ipſorum, ſuperveniunt, & eos ad ſervitutem redigunt. Et poſt; Non ſanant dæmones, ſed dolo capiunt homines.

§ 4. Et recte Juſtinus ille maxima dignus admiratione, dæmones latro-

latronibus ſimiles eſſe docuit. Siquidem ut illi viros aliquos capere ſolent, deinde pacta mercede familiaribus eos reſtituere: ſic etiam, qui à vobis exiſtimantur dii, quorundam hominum membris ſe inſinuantes, deinde per ſomnum ſuam in illis gloriam fabricantes, in publicum prodire jubent: & in conſpectu omnium, poſtquam deſideratis ex mundo rebus ſe expleverunt, ab ægris avolant, & morbum ſuo dolo productum obliterantes, priſtinæ valetudini homines reddunt. Teſtatur & D. Hieronymus, licet virtute magica poſſunt aliqua fieri miracula, ut illa, quæ pertinent ad curioſitatem tantum, & vanitatem (Sicut Simon magus fingebat ſtatuas ambulare, loqui, ridere, & ſimilia) ea tamen, quæ ſunt ſalubria, ut exiſtunt curatio languidorum, illuminatio cæcorum, & hujuſmodi, non poſſe artibus magicis ſive à dæmonibns effici.

§ 5. Eleganter breviterque hoc dæmonis ſtudium ac medelam expreſſit Cyprianus De idolorum vanitate, ubi poſt longam de Auguriis & Aruſpiciis diſputationem ſubjungit: Hi ſpiritus maligni afflatu ſuo vatum pectora inſpirant, extorum fibras animant, avium volatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt: falſa veris ſemper involvunt. Nam & fallunt & falluntur, vitam turbant, ſomnos inquietant, irrepentes etiam corporibus occulta mentis terrent, membra diſtorquent, valetudinem frangunt, morbos laceſſunt, ut ad cultum ſui cogant. Et mox: Hæc eſt de illis medela cum ipſorum ceſſat injuria. Nec aliud his ſtudium eſt, quam à Deo homines avocare, & ad ſuperſtitionem ſui ab intellectu veræ religionis avertere: & quum ipſi ſint pœnales, quærere ſibi ad pœnam comites, quos ad crimen ſuum fecerunt errore participes.

§ 6. Hinc Auguſtinus, & legitur 26. q. ultima, admoneant: Admoneant fideles ſacerdotes populos ſuos, ut noverint, magicas artes incantationeſque, quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedii poſſe conferre, non animalibus langnentibus claudicantibuſve, vel etiam moribundis quicquam mederi: ſed hæc ſunt laqueus & inſidiæ antiqui hoſtis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur, & ſi quis hæc exercuerit clericus, degradetur, laicus anathematizetur. Idem fere in libro de Civitate Dei legitur: & 26. q. 2. qui ſine. ubi mortem potius eſſe dicendam ejuſmodi curationem, quam vitam, docetur. Idem: Valent dæmones affligere, quoſcunque Deus propter peccatum, eorum tyrannidi ſubjecit. Iſychius lib. 6. comment. in cap. 19. Levit. Peſſimum eſt magis adhærere, quia dæmonum

Digitized by

monum inimicorum nobis & peſtilentium nomina dicunt. Qui etſi ad breve tempus, ut in errorem mittant, videntur operari aliquid quod ad corporalem ſanitatem vile & parvum, quale etiam imperiti medici operari poſſunt: veruntamen nec hoc ut boni, neque ut bene volentes hominibus operantur, ſed in ſervitutem illos redigere, & à Deo ſeparare cupientes.

§ 7. Ad curationum harum dæmoniacarum cognitionem facit, quod Sabellicus ſcribit: Talis, inquiens, Circenſium ludorum fuit pompa, quos tum inſtaurari contigit, quod quidam è plebe homo T. Latinus, ſive Tyberius Atinius, ut alii ſcribunt, à Jove erat monitus, ut conſulibus nunciaret, non placuiſſe ſibi proximorum Circenſium præſultorem: inſtare urbi periculum ingens, niſi darent operam, ut ſibi ludi ex integro fierent. Id ille imperium quum forte detrectaſſet, veritus ne, ſi fidem non feciſſet, pro ludibrio abiret in ora hominum: ita accidit, ut paucis diebus, quibus ſpecies illa fuerat homini noctu oblata, filium nulla evidentiore morbi cauſa amiſerit. At tum iterum ſimili oraculo interrogatus, an ſatis magnam haberet ſpreti numinis mercedem? Cæterum, quum rem adhuc in occulto haberet, ſubita eſt corporis debilitate afflictus. Tum demum propinquorum conſilio uſus, lectica primo in forum ad conſules, mox per illos in curiam delatus, ubi, quæ per quietem fuerat juſſus dicere, ordine expoſuit. Miraculo accidiſſe ajunt, ut in pedes erectus, domum incolumis abierit. Sed malorum dæmonum aliquis Atinio in ſomnis affuit, qui futurum intelligens, ut paucis diebus ille filium amitteret, ipſeque aliquanto brevius gravi eſſet morbo defuncturus: ubi ſcilicet à ſe affligi deſiſſet, hanc fallendi anſam nactus, ut Romanum pop. in majores adhuc tenebras conjiceret, ridiculum illud ludorum ſchema oculis cæcæ multitudinis offudit. *Ennead. 2. lib. 9.*

Fictam eſſe dæmonum Sanationem, & eam quandoque à Deo permitti ob imprudentium credulitatem, admodum ſæpe efficacem.

CAP. XVII.

ITAQUE liquet, fictam ſaltem ſimulatamque curationem quandoque exhibere dæmonem, à cruciamento, cujus ipſe author extitit, deſiſtendo libenter, cujus rei admiratione faciles hominum mentes illaqueet, ſibique infidelitate ſubjuget ſpiritus in diffidentiæ filiis efficax: hoc unum cum primis annitens, ut hi, quos defraudarit, eum divino cultu & honore dignentur. Vel Deũ ob contumacem hominum *Epheſ 2.*

incredulitatem, plerunque aliqua permittere credimus, ut videntes non videant, & audientes non audiant, nec intelligant. Vel quo modo ex confidentia in medicum, medicamentis plus accrescere interdum virium conspicimus: sic ex fide superstitiose adhibita ejusmodi incantationum verbis, quanquam ex Scriptura frequenter furto satisque inconcinne subtractis, aliquid singularis energiæ accedere, non temere quis credat. Quod nec Galenum latuit, illum plures curare affirmantem, in quem plures confidunt. Tantum habet ponderis, intensa sanationis imaginatio. Quare Pomponatius dicere non veretur, in sanatione acquisita ex veneratione ossium Divis ascriptorum, si essent ossa canis, & tanta & talis de eis haberetur imaginatio, non minus subsequeretur sanitas. Multa siquidem corpora veneratione dignamur sæpe in terris, quorum animæ patiuntur in inferno, authore Augustino.

1. Progn. 2. Lib. de Incantament. cap. 12. Imaginatio intensa sanationis efficax.

§ 2. Ex majorum historiis recentique patrum nostrorum memoria, repetunt plerique exempla, asseruntque non paucos ad sola vota sanctis, nescio qua credulitate & religione facta, aut ex cantactu contuituve ossium (non dicam thecarum) quæ de quorundam cadaveribus collecta ac reservata ferebantur, recuperasse amissam virium integritatem, sanitatis restitutione εἰδωλομανίαν stabiliente, universi cultus impii authore unico diabolo. Imo inde natam pervasisse in animos hominum opinionem, auctamque ætate & roboratam inveterasse ajunt: ut plus valere, longeque validius obortas corpori ægritudines evellere atque extirpare, sola vota statuis delata, quam remedia conferentur. Eam inoleviſſe consuetudinem addunt, ut, si quid adversi accideret, non divina desiderarentur auxilia, sed in subsidium illi invocarentur sancti, quos talibus præsidere ac dominari malis persuasum erat: neglectum ea ratione fuisse Deum, contemptumque & pro nihilo habitam medicorum operam, preces quoque Deo ad cœlestium mandatorum præscriptum deferendas, directas fuisse ad sanctos, aut ad statuas: vim item medicatricem, divinitus remediis in natura ordinatis inditam, votis fuisse tributam.

Constantia credulitatis potentia.

§. 3. Quantum autem valeat constans credulitas apud vulgus, prope innotuit. Credulitatem requirit superstitio, quemadmodum fidem vera religio. Tantum potest obstinata credulitas, ut etiam miracula operari credatur in opinionibus & actionibus falsis. Quilibet enim in sua religione, etiam falsa, modo firmissime credat veram, spiritum suum ea ipsa credulitatis ratione elevat, donec assimiletur spiritibus

tibus illis, qui ejuſdem religionis duces ſunt & principes: eaque videatur operari, quæ natura & ratio non diſcernunt. Hæſitatio vero & diffidentia, inſtitutum opus non modo in ſuperſtitione, ſed etiam in vera religione infirmant: & effectum quæſitum, licet multo uſu confirmatum, enervant. Quomodo autem ſuperſtitio imitetur religionem, exempla oſtendunt, inquit Agrippa: videlicet, quando excommunicantur vermes & locuſtæ, ne frugibus noceant: quando baptizantur campanæ & imagines, & ejuſmodi plura. Sed quia priſci illi magi, & qui ejus artis authores apud veteres extiterunt, fuerunt Chaldæi, Ægyptii, Aſſyrii, Perſæ & Arabes, quorum religio omnis perverſa erat, & idolorum cultu inquinata: cavendum nobis ſummopere eſt, ne permittamus illorum errores ſupra noſtræ religionis Chriſtianæ puram veritatem dominari. Blaſphemum enim hoc eſſet, & βδέλυγμα. *De Occult. Philoſoph. libro 3. cap. 4.*

Hiſtoriis non illepidis oſtenditur, quantum in magicis curationibus valeat temeraria credulitas.

CAP XVIII.

CÆTERUM quid temeraria illa valeat credulitas, exemplis oſtendam ridiculis: & prius non illepidum, à viro Eccleſiaſtico, non infimi nominis Theologo, accepi. Narrabat is, ad mulierculam quandam oculorum lippitudine aliquandiu laborantem, caſu nebulonem divertiſſe, qui ſanationem oculorum certiſſimam pollicitus, ſuſpenſa in ipſius collo ſchedula, tam cavit ſtricte, ne ea auferretur aut aperiretur aut legeretur, ut nihil hinc prorſus expectandum juvamenti aſſueverit, ſi aliquo hîc modo delinqueretur. Mulier in multam erectam ſpem confidens, à lachrymis ſe quoque continuit, quibus antea oculorum accreſcebat vitium: atque hac ratione paulatim convaluit. Demum ob adeptam ſanitatem ſchedula negligenter habita decidit: ejuſque cui hactenus unice fidebat, animadverſa dein jactura, redeunt lachrymæ, malumque recrudeſcit. Schedulæ interim ab alio inventæ, reſeratæ & lectæ, inſcripta Germanico idiomate hæc ajebat fuiſſe verba: *Der Teuffel eratze dir die augen auff, vnd ſcheiſſe dir in die löcher.* Quod ſi verbum verbo reddatur, ſonat: Diabolus eruat tibi oculos, ac eorum foramina ſuo ſtercore impleat. Si horum aliqua fuiſſet virtus verborum, evulſi periiſſent oculi, cavitatibus dæmonis excrementis rurſus infartis. Non omnino abſimile, Plinio referente, videtur illud Marci Servilii Noviani principis civitatis, qui in metu lippitudinis, priuſquam eam ipſam nominaret, aliuſve ei prædiceret, chartam duabus Græcis literis P & A inſcriptam, circumligatam lino, ſubnectebat collo. *Idem ferè legitur in Libro Germanico de Iudicijs & ſortib. cap. 427.* *Schedula ridiculo collo appenſa.*

Chartula inanis collo subnexa.

§ 2. Sic cuidam puellæ terrificio furore interdum à dæmonio agitatæ, chartulam corio tectam, antea quidem in altari Missæ recitatione sacratam scilicet, suspendit ecclesiasticæ professionis vir, sanationem pollicitus: ea tamen cautione adhibita, ut in officio & rei fiducia retineretur puella: si schedula neglectui habita periret, eam ad pristinum relapsuram. Idcirco de custodienda vigilanter chartula, singularis omnibus incumbebat cura & studium. Tandem conjunx mea Judith ad villicum nostrum divertit, è quo ubi miserabilem puellæ casum cognovisset, illam continuo voluit accersiri. Atque hic illa studiose pieque admonita ab uxore, ac rectius instituta, ut nimirum fiducia in Deum afflictorum patronum concepta, dæmonis negligat ludibria, sacrilegumque sacrificii consiliũ contemnat, eam mensa apparata cibo quoque refici jubet, simulque à collo periapton aufert. Quare perculsi territique procul fugiunt spectatores, relicta cum puella in domo conjuge sola, una cum Sophia filia, veriti, ne ob suæ anchoræ sacræ jacturam, cui hucusque nixa puella minus angebatur, tanquam in portu subsistens, mox exiliret furore percita, insultuque violento assistentes suo impeteret more. Interea admonitioni acquiescens, apposito fruitur victu, citra ullam animi turbati notam, hilaris: ac, ne unquam amplius transversam à viva in Deum fiducia se avocari sineret, erudita, optime inde, nostra quidem sententia, habuit. Corio autem conciso, implicata aliquoties chartula inerat sublutea, plana, sine characteribus: quam confestim Vulcano consecravit, præsente puella, uxor.

§ 3. Huc accedat & aliud de obsesso quodam exemplum. Is, dum per sacrificum mire εἰλεῖτο, plerisque conjurationibus & exorcismorum fulminibus impeteretur adeo, ut jamjam prorsus videretur abigendus dæmon: eoque cunctante, supra verticem energumeni tandem adhibita fuisset particula S. Crucis, in theca sive loculo contectæ, ut vulgus opinabatur: sic demum insudantem vehementer exorcistam affatur dæmon: Tametsi non nesciam vanam atque impiam esse vestram de vero crucis ligno, in quo pependit Christus, confidentiam, quum revera fragmentum sit è patibulo sectum, nihilominus pertinax ista opinio vestra ac confirmata omnium fides facit, ut affectibus vestris obsequens, nunc hinc cedam, deseramq; hoc hospitium.

§ 4. Fallacem, captiosam & periculosam hujusmodi esse sanationem, nemo non videt. Ludit sepenumero sub rerum harum ludicrarum specie diabolus: & hoc exequitur, quod machinatores illi malefici

Digitized by Google

malefici perſequuntur, ut videlicet omnis vis ab ejuſcemodi figmento proficiſci credatur. Recte itaque Rabi Moſes ille Ægyptius, mendaces & ſtultos eſſe affirmat, qui ſoli figuræ, ſoli ſcripturæ, ſolis lineamentis, ſolis denique vocibus aëre fracto natis, tantam miraculorum vim & poteſtatem tribuant. Nec temere Antoninum Caracallam imperatorem eos condemnare ſtatuiſſe, tradit Ælius Spartianus, qui contra tertianas & quartanas febres periapta geſtarent: quæ quoque à Luciano lepide irridentur. *Perplexor. 1. 70.*

§ 5. Similes quoque curationum modos, ut ſuperſtitioſos, rejicit Auguſtinus his verbis: Superſtitioſum eſt, quicquid inſtitutum eſt ab hominibus ad facienda & colenda idola, pertinens vel ad colendam, ſicut Deum, creaturam, partemve ullam creaturæ: vel ad conſultationes, vel pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita atque fœderata: qualia ſunt molimina magicarum artium, quæ quidem commemorare potius, quam docere ſolent poëtæ. Ex quo genere ſunt, ſed quaſi licentiore vanitate, aruſpicum & augurum libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina condemnat, ſive in præcantationibus, ſive in quibuſdam notis, quas characteres vocant, ſive in quibuſdam rebus ſuſpendendis aut ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum eſt, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & angelorum malorum exorta. Unde hæc cuncta vitanda ſunt Chriſtiano, & omni penitus execratione repudianda atque damnanda. Item Serm. de Temp. 215. Etſi adhuc videritis aliquos aut ad fontes, aut ad arbores vota reddere, ſortilegos etiam & divinos vel præcantatores inquirere, phylacteria etiam diabolica & characteres, aut herbas vel ſuccos ſibi aut ſuis appendere, duriſſime tanta eorum peccata increpantes dicite: quia, quicunque fecerit hoc malum, perdit Baptiſmi ſacramentum. Idemtidem Serm. 241. de Tempore. *In Dial. philoſoph. de Doctrin. Chriſt. 11. 20. & 27. 9. 2. c. Illud.*

§ 6. Hic negligi minime oportuit induſium illud, neceſſitatis nuncupatum, Germanis *Nothemhd*, tantopere à proavis celebratum, quo induebantur, ut in bellis à quocunque telorum vel ſphærularum bombardicarum ictu & armorum injuriis liberi perdurarent, & quodvis aliud corporis incommodum declinarent ſecuri. Eo quoque uſæ ſunt parturientes, ut citius tutiuſque fœtum deponerent. Hinc nomen fortitum eſt, quod in neceſſitate uſurparetur, & ſuum præſtaret auxilium. Hoc autem ſolenni modo adornabatur. In una eademque nocte feriarum Natalis Chriſti, filum ex lino in nomine diaboli à junioribus *Induſium neceſſitatis. Nothemhd.*

notæ caſtitatis puellis neri texique, & induſium conſui debuit. In pectore vero duo aſſuebantur capita, in quorum dextro longa propendebat barba, & velut galea erat impoſita: ſiniſtrum autem horridum & corona ornatum, regis illius magni Beelzebub fuiſſe diceres: latus utriuſque muniebatur cruce. Longitudine à collo medium hominem contegit induſium cum manicis. Id apud eximiæ nobilitatis virum vidi, cui à patruo milite ſtrenuo ceſſerat, qui eo muniri ſolet, plurimum huic fiſus: quemadmodum plerique etiam Cæſares, aliique principes & magnifici conſuevêre. Hæc autem plus quam ſuperſtitioſa, Sathanæ doctrinam craſſe nimis redolent.

Quod eximii medici alligationibus, characteribus, carminibuſque uſi ſint: & de Homerica medicatione, ac Veſpaſiani miraculo.

CAP. XIX.

Lib. 10. ca. 1. circa finem l. 9. ca. 4. & li. 11. in fine. lib. 11. cap. 9. Hunc eum omne taxat Joannes Gerſon.

Annulorum, alligationum, characterum, & carminum uſus apud medicos.

Homerica medicatio. Cap. 4.

INTERIM excellentiſſimos quoſdam medicos, qui non parum fidei his appoſuêre nugis, hic graviter impegiſſe non ignoro. Ex horum numero eſt, doctiſſimus alioqui, Alexander Trallianus, qui Herculis erecti leonem ſuffocantis, & in lapide medico inſculpti imaginem annulo aureo incluſam & geſtatam, colicis mederi affirmat; ſic & calculoſis, podagricis & febricitantibus conſuluit non ſolum alligationum, ſed & characterum & carminis uſum. Galenum quoque ab iis, quæ evidenter apparent, perſuaſum temporis proceſſu, adducit, vim iis ineſſe ſentientem (in tractatu de Homerica medicatione) quam tamen antea negaverat. Inſcriptionis autem ea extitit cauſa, quod Homerus ſuppreſſum verbis ſanguinem, & myſteriis ſanatos morbos tradiderit. Nec Aëtium, hærentes in gula & tonſillis ſpinas & oſſicula carmine ſuperſtitioſo excantare, puduit. Telum carmine ex thorace retractum, ſupra ex Benivenio commemoravi. Marcellus etiam paſſim inculcat carmina: his quoque uſus eſt Octavianus in Euporiſtis, Item Q. Serenus, qui verbum, Abracadabra, chartæ figura à ſe tradita inſcriptum, appenſumque ex collo, à febribus, maximeque ab hemitritæo liberare docet. Gordonius itidem, & plerique alii ſuperſtitionibus addictiores medici recentiores, licet primarii, carmina habuêre familiaria, ut etiam ad ſanguinis profluvia, ad comitiales acceſſiones, ad partus difficultatem, ad febres intermittentes & erraticas, ad lumbricos, vulnera, fiſtulas, luxationes, hernias, & neſcio ad quæ non, haud pauca invenerint.

Libro 2. method. cap. 11. de Homerica med.

§ 2. Quorum experientiam (inquit Augerius Ferrerius) cum ob oculos poſitam, & tot illuſtrium virorum authoritate confirmatam vide-

videris, quid facies? Nam iis, quæ ſenſibus expoſita ſunt, contravenire, ſani hominis non eſt: doctorũ vero experimenta infirmare, temerarium. Tu vero, dices, qui hæc inculcas, quid ſentis? Dicam libere. Neque enim ſuperſtitioſus homo ſum, neque fabularum amans, ſed veritatis ſtudioſus: in quam cum toto animo ac ſtudio omni incumberem, prodigioſas quoque has curationes attingere volui, ne qua parte in artis operibus deficerem. Deprehendi itaque, curationis hujus eventum non è characteribus, non ex carmine promanare: ſed tanta eſt vis animi noſtri, ut, ſi quid honeſti ſibi perſuaſerit, atque in ea perſuaſione firmiter perſeverarit, idipſum, quod concepit, agat, & potenter operetur: modo alterius, in quem agit, animum non habeat repugnantem, neque diffidentem. Nam, ſi etiam fidentem & coadjuvantem habuerit, citius, quod intenditur, perficietur: ſi neque fidentem neque diffidentem, nihilominus vis animi agentis operabitur. Id in dentium doloribus, in quibus frequentiſſima hæc eſt medicatio, aperte videre licet. Nam præcantator ita movet non reluctantis ægroti animum, ut dolor illo ſubmurmurante, vel cum characteribus agente, ſenſim extinguatur. Quod miraculo non caret. At, ſi forte æger diffidat, aut plane ridiculum exiſtimet remedium, aut circunſtantes habeat, qui fidem elevent, & remedium coram illo contemnant, præcantanti nulla vis erit, quia perſuaſioni ſuæ repugnantem habet alterius animum.

§ 3. Hic illud interſeram, quod cuidam puellæ nobili dolorem dentis à nobili viro carmine lenitum meminerim. Sed illam redarguram ob impium curationis modum admiſſum, facti pœnituit: quare recurrit dolor, qui tamen poſtea evanuit ſponte. Qui vero citra fidem ac perſuaſionem ad incantandum acceſſerit, operam ſuam ludet: niſi forte tam ſtupidum alterius nanciſcatur animum, qui ſimulatione ſe decipi non ſentiat. Non ſunt ergo carmina, non ſunt characteres, qui talia poſſunt: ſed vis animi confidentis, & cum patiente concordis: ut doctiſſime à Poëta dictum ſit:

Nos habitat, non tartara, ſed nec ſidera cœli:
Spiritus, in nobis qui viget, illa facit.

§ 4. Verum confidentia illa ac firma perſuaſio comparatur indoctis animis per opinionem, quam de characteribus & ſacris verbis conceperunt. Doctis & rerum intelligentiam habentibus, nihil opus eſt externis: ſed cognita vi animi, per eam miracula edere poſſunt, qualia de Apollonio refert Philoſtratus, cum ab externis mundaniſ-

que

que negociis in animi ſeceſſum ſe recepiſſet. Indoctus ergo animus, hoc eſt, ſuæ poteſtatis & naturæ inſcius, per externa illa confirmatus, morbos curare poterit. Doctus vero, & ſibi conſtans, ſolo verbo ſanabit: aut, ut ſimul indoctum animum afficiat, externa quoque aſſumet, non ſolum, quæ vulgo prolata dicuntur, verum etiam alia quoque à ſe inventa, vel quæcunque illi ad manum aut in mentem prompte venerint. Hactenus ille.

§ 5. Hanc autem Ferrerii ſententiam, ejuſmodi nimirum effectus ex conſtanti & firma operantis perſuaſione conſequi, modo patientis animus non reluctetur, erudite confutat ornatiſſimus vir D. Thomas Eraſtus in parte prima diſputat. de nova Paracelſi medicina.

§ 6. Ut porro intelligatur manifeſtius, in illis, quæ præter naturæ ordinem adhibentur, curationibus, dæmonium ſæpe operati & colludere in hominum exitium, verba Antonii Sabellici hic adferam. Mirum, inquit, quantum præſtigiorum, ipſius principis & aliorum oculis offuderunt mali dæmones, per id tempus, quo Veſpaſianus Alexandriæ fuerit. Nam & Baſilides libertus, qui aberat, viſus eſt illi ſacrificanti miniſtrare, ut regum nomen futuro imperio omen fecerit: & mox paulo illum pro tribunali ſedentem, duo è plebe viri adierunt, opem ſibi orantes à Serapide demonſtratam: hic oculis captus, ille debili crure, per quietem ſe monitos dicere, fore ut cæco dies illuceſceret, ſi ipſius oculos ſputo Veſpaſianus inunxiſſet: alterque firmior fieret, ſi calce contingeretur. Quum vix fides rei eſſet, nec res ullo modo ſucceſſura crederetur, ne experiri quidem à principio Veſpaſianus auſus eſt. Cæterum amicis hortantibus, utrunque pro concione tentavit: nec defuit eventus. Verebatur ſcilicet dæmon ille, quem ſub Serapidis nomine colebat Ægyptus, errorum mater, ne piorum eccleſia recens ibi conſtituta, ex vetuſto illo ipſum exturbaret domicilio: prævideritque futurum, ut duo ægri, uterque ſua defuncturus eſſet clade: impulitque proinde ambos, ut à Veſpaſiano opem implorarent, ut, quum eventus ſecutus eſſet, ejus favore, qui erat rerum potiturus, oraculi majeſtas augeretur, nec ex ipſo Imperii faſtigio ad veræ lucis fulgorem animum intenderet.

Ennead. 9. lib. 3.

Veſpaſiani miraculum.

Cap. 26. q. 5. epiſcopi.

§ 7. Finiam hæc capita ſententia hac memorabili, quæ 2. Decret. legitur: Semper diabolus ſub velaminibus latens, prodit ſe, dum ea confingit, quæ hærent perſonis, per quas fallere nititur. Si autem quilibet opponit & dicit: Quomodo eveniunt illa, quæ illi divini prædicunt futura: aut quomodo poſſunt ægris præbere medelam, aut ſanis

ſanis immittere ægritudinem, ſi aliquid propriæ virtutis aut poteſtatis non habeant? hoc à nobis accipiat reſponſum. Quod ideo quiſquam non debet eis credere, quia aliquando eveniunt, quæ prædicunt, aut ſanare videntur languidos, aut lædere ſanos: quia hoc permiſſu Dei fit, ut ipſi, qui hæc audiunt vel vident, probentur, & appareat, qua fide ſint vel devotione erga Deum, ſicut in Deuteronomio legitur Moſes ex divino verbo Dei populo præcepiſſe: non eſſe credendum prophetæ aut ſomniatori, etiamſi evenerit ſignum atque portentum, quod loquutus eſt, ſi à vero Dei cultu is abducat. *Deut. 13.*

De ligaturis, periaptis, & amuletis phyſicis. Item dæmones nullis plantis aut terrena materia allici aut fugari.

CAP. XX.

NULLAM tamen hic fidem ligaturis, periaptis & amuletis phyſicis ſubtractam volo. Pleræque enim ſubſtantiæ in earum generatione ſpecificæ aut individualis (ut ſic dicam) conſtitutionis ratione, cœlitus aliqua imbuuntur virtute, quæ ingenita & occulta antipathia aliarum quarundam actiones inhibeat & liget: unde phyſicæ ligaturæ origo & nomen. Ita adamantis & allii præſentia, magnetis operationes, ne ferrum trahat, impedit: oleum, à palearum attractu vim ſuccino adimit ligatque. Oenothora (authore Crateva) collo alligata vel jugo ſuſpenſa, prius vino aſperſa, omnium animalium feritates domat. *Ligatura phyſica.*

§ 2. Periapta adhæc & amuleta vere phyſica, ratione quoque fulciri naturali, & ab eorum ſubſtantia vapores quoſdam velut *ἀπορροὰς* defluere, quidam contendunt medici: qui ſpiratione occulte attracti, morbi cauſam virtute ſua alterare, corpuſque reficere poſſunt. Hac ratione radicem pæoniæ maris recentem, & anagallidem rubro flore contra epilepſiæ minas ſuſpendimus: ſtercus item lupi & inteſtinum, doloris colici cruciatibus afflicto alligamus, non (ut opinatur Pamphilus medicus) ob incantationis virtutem, ſed cauſam naturalem (ut dixi) occultam, vel ſpiritus ſcilicet harmoniacos, ut Paracelſi ſectatores ſentiunt. Quocirca Galenus eorum experientia doctus, periaptis ſic confidere oportere admonet, ut ſubſtantia illorum, & non incantationis magorum verba, auxilietur. *De periaptis & amuletis phyſicis, vide Theodorum Priſcianum medicum ad Euſebium lib poſtremo. Galen. lib. 6 & 10. de Simpl. Lib. 10. Simp.*

§ 3. Eandem ſuſtinuit ſententiam Theophraſtus: Potius, inquiens, abſurda illa putentur, quæ alligata & veneficiorum adverſantia vocantur, & tum corporibus tum domibus unice opitulari creduntur. Quæ commenta hominum plane eſſe videntur, qui ſuas artes magnificare celebrareque cuperent. Unde nullam contra malignos ſpiritus *Lib. 9. de Hiſtor. plant.*

Digitized by Google

Moly. Hypericon. Fuga dæmonum. Luporum capita.

antipathiam ineſſe moly vel hyperiçoni ſentio, etiamſi Fuga dæmonum à ſuperſtitioſe credulis nuncupetur: nec alia facultate quam cœleſtium gratiarum, noxios malorum dæmonum vapores à nobis arcere putetur. Luporum item capitibus, januis in eundem finem affixis, tribuo nihil. Vix enim ſcio, an eſquam laxior his ſpiritibus feneſtra aperiatur, quam ubi portarum cuſtodiam his capitibus demandatam conſpicimus. Dictas vero herbas in ædibus ſuſpenſas, ab hominibus & pecore maleficia arcere & fugare, quemadmodum cnebiſii cardui (quem Cuus appellant Ægyptii) viribus dæmonem in colloquium allici, graviſſimi pronunciant authores: quibus tamen, extra veritatis metam non eſt affectu danda fides, quum iis multo citius imponi à ſimulatis dæmonum artibus potuit, quam illis, qui Chriſtum induti, penitius Satanæ ludibria cognorunt.

Cnebiſius cardnus, Cuus. Dioſc. lib. 3. cap. 37. Plin. lib. 28. cap. 10. Dioſc. lib. 3. cap. 15. Procim de Magia & ſacrif.

§ 4. Quare etiam rerum & vaticiniorum diabolicorum labyrinthis, præclariſſima illa veterum ingenia implicita magis, itretitaque fuiſſe perhibent hiſtoriæ: quæ Chriſti adventu, multorum teſtimonio, prorſus deſiêre & obmutuêre. Spiritus ſunt dæmones, qui, ut nullis alliciuntur plantis vel terrena ſubſtantia, ita nec fugantur: etiamſi plerunque apud ſuos cultores, ſe aliquarum rerum potentia invitari, allici, trahi, cogi, vel etiam abigi, ut impia credulitate eos ſibi magis obſtringant, fraudulenter ſimulent. Hic D. Thomas docet (allegans Auguſtinum 21. de Civitate Dei) dæmones allici per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum, non ut animalia cibis, ſed ut ſpiritus ſignis, ſi modo hæc eis exhibentur in ſignum divini honoris, cujus ipſi ſunt cupidi. His ergo rebus utitur maleficus inſtinctu dæmonis, per pactum invocationis expreſſe vel tacite, vel ad infamandum creaturas Dei, quæ de ſe bonæ ſunt: vel ad majorem credulitatem & deceptionem fidei animarum hominum perditorum, qui his & aliis utuntur ad invocationem. Non igitur utitur maleficus, immo verius dæmon, hujuſmodi, tanquam rebus efficacioribus ad tale maleficium, ſed tanquam ſignis pacti illius inter ſe & ipſum maleficum, quem jam ut ſuum cultorem poſſidet tanquam hæreticum, & à fide alienum. Hæc ille. Poſſe tamen quædam corpora, velut melancholica vel cholerica, non tam graviter à dæmonio exagitata, quibuſdam adhibitis rebus vel harmoniis nonnihil immutari, & ab afflictione levari, inficias ire nolo: quo modo Saulem muſica per auditum demulcente quietiorem redditum legimus.

Franc. Picus lib. 7. c. 5. de Pranst ſuperſtit. adverſus magiam. Auguſt. de Civitat. Dei Euſeb. lib. 5. cap. 1. 2. & lib. 8. cap. 6. Plin li. 30. cap. 1. Plutarch de Ambl. or. 1. Part. q. 115. ar. 5. ad. 3.

1. Reg. 16.

Quibus

Quibus materiis dæmones & maleficia arceri crederent antiquiores, & ecclesia Romana.

CAP XXI.

IN ejusmodi religione suum habere locum credebatur sulphur, ad expiandum suffitu malos dæmones: quo in purificationibus sacerdotes uti solitos, velut & asphalto aut ablutione aquæ marinæ, scribit Proclus: quoniam purificat sulphur ob odoris acumen, aqua vero marina propter igneam portionem. Hinc Ovidius de Medea: *Sulphur. Asphaltum. Aqua marina. Dæmones expiantia.*

Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.

§ 2. Expiare & pentaphyllon herba putabatur, proinde in hanc rem usurpant eam sacerdotes antiqui: quemadmodum & olivæ ramos, quæ tantæ esse puritatis dicitur, ut ferant olivam à meretrice plantatam, vel in fructuosam perpetuo manere, vel omnino exarescere. Simili modo expiationi conferre arbitrantur thus, myrrham, verbenam, valerianam, phu Arabibus dictam, palmam Christi portatam, antirrhinon, vel radicem bryoniæ siccam, ac radicis aristolochiæ siccæ suffitum, item benedictam, & caryophyllatam, scillam quoque in limine domus suspensam. *Tentaphyllon. Olivæ. Quæ fascinum & maleficium auferre creduntur.*

§. 3. Tantum gloriæ tradiderunt quidam herbæ vetonicæ, ut domus, in qua sata sit, existimetur tuta à piaculis omnibus. Holitha herba in Moravia nasci fertur rara, quæ spiritus malignos pellat. *Vetonica. Holitha.*

§. 4. Similiter fel canis nigri suffitum, vel ejusdem sanguis linitus per omnes parietes, maxime præstare dicitur tam ad expiandum dæmones malos, quam maleficia, ubicunque fuerint. Sunt & alia antiquis contra fascinationes commendata, velut palmarum lignum in pomo osseum dente limatum, radix satyrii Orchis cognominati, fœminæ scilicet, quæ distinguitur internodiis & ramosiore frutice. Rutam fascini amuletum esse, tradit Aristoteles. Alyssum in domo suspensum, salutare amuletum existere contra hominum quadrupedumque fascinationes. Item thamni tertii ramum valvis fenestrisve impositum, veneficia omnia depellere, tradit Dioscorides. Contra hæc quoque valere cynocephaliam, docet Appion Grammaticus. Baccharem herbam beneolentem, Virgilii testimonio freti, contra fascinum singulari pollere virtute putant: in Bucol. *Trebl. XX. 14. III. 89. Plin. XXX. 2.*

Bacchare frontem,
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Resistere & fascino, frontis hyænæ corium dicitur.

§ 5. Huc etiam multi lapides, tum ex aliis, tum ex Alberto, ut menda- *Lapides maleficium tollentes.*

mendacibus diaboli nundinis accedat authoritatis pondus, conferri queunt. Jaſpidem empuſis & aliis idolis adverſari, refert Dionyſius. Sardium à veneficiis maleficiiſque geſtantem aſſerere, uti & chryſolithum & carchedonium dæmones pellere fertur. Adamantem quoque adverſus incantamenta valere creditur. Corallum rubrum collo infantium appenſum aut armillis inſertum, in brachioque geſtatum, vel etiam in domo retentum, prærogativam habere ajunt contra faſcinum. Lyncurius lapis præſtigias ab oculis auferre creditur: quomodo heliotropius lapis viſum perſtringere, geſtantem inviſibilem reddere: lipparis ſuffitus omnes beſtias evocare, ſynochitides umbras inferorum educere, anachitides divorum imagines apparere facere: enectis ſomniantibus ſuppoſitus oracula reddere putatur.

Oleum ex gagate. Libro 3. de Antidotis. Ova luſtralia.

§ 6. Oleum adhæc ex gagate ſacratum, dæmoniacis conferte, ſuperſtitioſe docet Meſue. Dicuntur & pennæ upupæ ſuffitæ, phantaſmata fugare. Ovum quoque in luſtrationibus aceiri ſolet: hinc ova luſtralia dicta ſunt. Unde Ovidius:

Adveniat, quæ luſtret annus lectumque locumque,
Deferat & tremula ſulphur & ova manu.

Ligatus enchantia.

§ 7. Ligatum adhæc ſanare creditur picus avis comeſta: ſuffumigium ex dente hominis mortui: ſi item corpus totum inungatur ex felle corvino & oleo ſeſamino, ex Cleopatra: vel ſi argentum vivum, in calamo vel avellanæ nucleo vacuo cum cera occluſum, ſub pulvinari maleficio læſi collocetur, aut ſub limine oſtii, per quod is in domum vel cubiculum ingreditur.

Lib. de incantationibus, aſſerente Galeno.

§ 8. Narrat & Euſebius Serapin, qui Græcis Pluto dicitur, apud Ægyptios ſymbola dediſſe, quibus dæmones expellerentur: docuiſſe etiam ſupplices, quomodo aſſumptis brutorum figuris inſidientur hominibus dæmones: quibus maxime obnoxii fiant, qui cibis ſubin de diſtendantur lautioribus.

§ 9. In ſinum deſpuere, adverſus faſcinationes, veteribus quoque in uſu fuiſſe legitur. Sic apud Theocritum:

Ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ, τρὶς εἰς ἁμὸν ἔσπυσον κόλπον.

Ovidius:

Deſpuat in molles tam ſibi quiſque ſinus.

Lib. 1. cap. 5 Memorab. contra tempeſtates.

§ 10. Vehementiore adhæc ſtrepitu, & maleolentium graminum fumo diſſolvi & ſedari aëreorum dæmoniorum inſultum, creditum eſt. Idcirco, ait Gaudentius Merula, tanquam ex Academicorum officina fluxerint, etiam nunc Italæ mulieres tempeſtatibus imminentibus,

Digitized by Google

bus, diri odoris pabula ſub dio comburunt: ſacerdotes autem more Thracum (qui tempeſtate imminente, armati cum ſtrictis enſibus & crotalis, horribilique clamore in nubes fremebant) ad obſtrepera cymbala, quæ campanæ dicuntur, convolant: magis confidentes in hoatibus illis apud Deum inanibus, quam orationibus & jejuniis. De ſuis conterraneis fere quid ſimile ſcribit Olaus Gothus, qui concitato in nubibus fragore, ſagittas ex arcubus in aëra excutientes, oſtendebantſe opem ferre diis ſuis velle, quos tunc ab aliis oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuperſtitione contenti, inuſitati ponderis malleos, quos Joviales vocabant, ingenti ære complexos, magnaque religione cultos, ad eum uſum habebant, ut per eos tanquam per Claudiana tonitrua, & per uſitatam rerũ ſimilitudinem, cœli fragores, quos malleis cieri credebant, exprimerent: tantique ſonitus vim fabrilium ſpecie imitantes, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe, admodum religioſum exiſtimarent. Durabat is Jovialium malleorum uſus uſque ad annum à Chriſto nato 1130. Eoſdem malleos Joviales pagana ſuperſtitione Sueones colere, tradit Gothica hiſtoria lib. 18. cap. 16.

de Gent. Sept. III. 8.

Mallei Joviales.

§ 11. Apud noſtros quoque proavos, non ſana parochorum doctrina inolevit longa annorum ſerie perſuaſio, artemiſiam in feriis D. Joanni Baptiſtæ ſacris ante domos ſuſpenſam, item alios frutices & plantas, atque etiam candelas faceſque, deſignatis quibuſdam diebus celebrioribus aqua luſtrali rigatas, vel neſcio quo modo expiatas, & quando uſus poſtulat incenſas, contra tempeſtates, fulmina, tonitrua, & adverſus diaboli poteſtatem, opera, & quæcunque maleficia, velut prærogativa quadam valere. Hoc ipſum tradit & Martinus de Arles. Quinimo adverſus illa etiam, agminatim eveſtigio ad omnium campanarum violentum continuumque tractum atque pulſum, ut præſentiſſimum auxilium & anchoram ſacram, concurritur.

In tract. de ſuperſtit. numero 9.

§ 12. Hic noſtri in primis confugient ad ſuffimentum prunæ, cui cor piſcis & jecur impoſitum erat à Tobia: ex cujus odore, in ſuperiora Ægypti fugiſſe dæmonium legitur, ubi angelus illud ligavit. At non tam ſuffumigio fugatum hoc reſpondeo, quam Tobiæ junioris caſtitate, & attenta ipſius, ejuſque conjugis ad Deum miſericordem oratione, ex angeli inſtitutione.

Tobiæ 8.

Tobiæ 6.

§ 13. At veritati minime oportet præſcribere vetuſtatis obſervantiam. Fides eſt, ſpiritualis exiſtens, quæ dæmonem exterminat: verbum item Dei, ſpiritu efficax. Vetuſta hujus rei teſtimonia & exempla, in veritatis libris ſacroſanctis quam plurima atque irrefutabilia leguntur.

Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4.

§ 14. Sua adhæc religionis obſervatione, in Apennino Italiæ intra Bononiam & Piſas, exorta tempeſtate mulieres foras procurrunt, eam elevatis manibus conſignantes caſeo in die aſcenſionis Domini preſſo, decuſſatimque ſignato, crucis figura impreſſo fune, atque ita fore illæſas arbitrantur. Eodem in Apennino ovum in Aſcenſionis feſto excluſum adſervant, ſummoque illigant tecto, atque hoc modo iſtas ædes à tempeſtatis injuria tutas fore exiſtimant. Alii ſtrata menſa in medio cubiculi, imponunt inter duas cereas ardentes cerauniam lapidem [*ein donnerbeitel*] is tum ſudat, quod ipſis videtur miraculum: cum tamen non minus natura id fiat, quam vitrearum feneſtrarum ſudatio, aut tum temporis, aut in hypocauſto calente.

§ 15. In hanc inſuper rem varie quibuſcunque ſubſtantiis applicantur exorciſmi, quibus & herbæ ita conſecrantur, ut ſint utentibus eis ſanitas animæ & corporis: ſitque precatio, ut ex omnibus hominibus pecoribuſque, quæ indè guſtaverunt, putredo & cuncta diaboli phantaſmata expellantur, &c. Ex agendis & obſequialibus hæc nota.

Ex pontiſicali. In Agenda veteri. Aqua luſtralis.

§ 16. Huc pertinet, aqua in uſum innumerum ab omnipotente creatore condita, quæ novas ſcilicet vires induerit iis verbis, Exorciſo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine JESU CHRISTI filii ejus Domini noſtri, & in virtute Spiritus ſancti, ut fias aqua exorciſata ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare & explantare valeas cum angelis ſuis apoſtaticis. Alexander I. Romanus pontifex author fuit, ut hujuſmodi luſtralis aqua conſecraretur ad dæmones pellendos, & ut in templo domique conſervaretur. Regino item lib. 1. de diſcipl. Eccleſ. cap. 210. ideò benedici aquæ aſſerit, ut ea aſperſi ſanctificentur. Ea quoque domos, agros, vineas, pecora eorumque pabula, cibos item & potus, quibus homines veſcuntur, aſpergenda eſſe, ex cap. 5. Nannetenſis concilii probat: ſed in Græcorum eccleſia, hæc aqua condemnatur ut ſuperſtitioſa.

Sal exorciſatum.

§ 17. Habet item virtutem ſuam peculiarem ſal. Eo quoque Elizæus ex Dei mandato inſalubrem aquam Hierichuntis reddidit ſalubrem. Jam autem abſque eo exorciſmis redditur ſanctior præſtantiorque contra Satanam, hoc modo: Exorciſo te creatura ſalis per Deum † vivum, per Deum † verum, per Deum † ſanctum, per Deum, qui te per Elizæum prophetam in aquam mitti juſſit, ut ſanaretur ſteriſitas aquæ, ut efficiaris ſal exorciſatus in ſalutem credentium, ut ſis omnibus te ſumentibus ſanitas mentis & corporis: & effugiat atque diſcedat

Digitized by Google

discedat ab eo loco, qui te aspersus fuerit, omnis phantasia & nequitia vel versutia diabolicæ fraudis, omnisque spiritus immundus adjuratus, &c. Alexand. 1. in epist. Decretal. 1. Idem textu, ext. in c. aquam sale conspersam, de Consecr. distinct. 3.

malsa-Bum.

§ 18. Huc referatur & nobile illud balsamum virtutis variæ, præter insignem ejus odorem: quo ut reges & sacerdotes Levitici inungerentur, in veræ electionis confirmationem constituit in sua politia Moses, donec hominem indueret æternus Rex & sacerdos JESUS Christus. In ecclesia autem Romana gravibus exorcismis & trina expiatione, ad crucis modum facta, lustratur, noviesque cum multo murmure genu ter flexo salutatur, Ave sanctum oleum, ter Ave sanctum chrisma, ter Ave sanctum balsamum: atque hujus ope & præstantia non solum creditur exturbari dæmonium, sed ejus loco subsitui Spiritum sanctum. Nihil autem hic minus adhiberi, quam verum balsamum, pium lectorem volui admonitum.

In veteri Agenda.

Nulla radice dæmonem extrahi, contra Josephum, & de radice Baaras nuncupata.

CAP. XXII.

CÆTERUM, quod Josephus gloriatur, se præsente Vespasiano Imperatore, vidisse quendam de gente Hebraica Eleazarum, naribus cujusdam à dæmone obsessi, annulum, cujus signaculo radix à Salomone reperta, erat subdita, applicuisse, & dæmonem è naribus odorantis extraxisse: qui cum in terram repente concidisset, Eleazarum conjurationis Salomonis cantico dæmonium proscripsisse: hic certe fatendum est, Josephum Judæum, ut & Vespasianum ethnicum, atque Eleazarum Hebræum, diaboli præstigiis illusos fuisse, qui se radicis Salomoni ascriptæ potentia attrahi simulabat: cum non coacte, sed sponte, Dei assensu, cesserit [simulat enim se cogi, ut alios cautius dementet] quo plus fidei annulo, vel figmento radicis, materiæ dæmoni exturbando ineptæ, adhiberetur, nec ad Deum, unicum Satanæ propulsorem, legitimo confugeretur ordine.

Antiq. Jud. VIII. 2. Crinitus IX. 5. Annulo inclusa radicis dæmonem extrahentis hi storia.

Supra cap. 20.

§ 2. Proinde ut fabulæ exitus, consimili initiis commento absolveretur, nimirum decoro tegeretur pallio actus hic per se impius: nec in doli quæstionem vocaretur, pondusque acquireret, Salomoni ars ascribitur, cujus existimatione quascunque suas stabiliret sanciretque fraudes diabolus. At hunc divinum veræ sapientiæ Antistitem, atque à superstitiosa dæmonum magia alienum fuisse constat: & secundum sacras Hebræorum historias, disputare solitum de arboribus & herbis,

à cedro

à cedro Libani usque ad hysopum: item de jumentis; volucribus, reptilibus & piscibus. Quæ omnia rerum solum naturalium cognitionem, vel, si mavis, naturalem magiam præ se ferunt: nisi forte idololatriæ postea in uxorum gratiam, eum curiosas annexuisse artes, quis obstinatius suspicari velit.

De bell. Jud. lib. 7. cap. 35.

§ 3. Fortassis radix illa fuerit, quam idem Josephus alio describit loco, cujus historiam, ut dæmonis figmenta & impostura magis eluceſcant, non pigebit adjungere. Vallis, inquit, qua Macherus Judææ civitas à parte Septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur: ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem assimilis est colore, circa vesperam vero veluti jubare fulgurans accedentibus, eamque evellere cupientibus facilis non est: sed tam diu refugit, nec prius manet, quam si quis urinam muliebrem vel menstruum sanguinem super eam fuderit: quin etiam tunc, si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea canem religant: illoque sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facile evellitur, canis vero continuo moritur, tanquam ejus vice, à quo herba tollenda erat, traditus: nullus eam postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam vim capi eam, operæpretium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, vivis immersa, eosque necantia quibus subventum non fuerit, hæc cito, etiamsi tantummodo admoveatur ægrotantibus, abigit. Hucusque Josephus. At minus fidei dabitur radici, si ejus collîgendæ modus sereniore mentis oculo perspiciatur. Spiritum quoque terrestris materiæ potentia nec propelli, nec invitari, supra ostensum est.

Baaras radix.

Cynospastus. Aglaophotis.

§ 4. Eadem prope scribit Ælianus XXIV. 27. de Cynospasto herba magica, quæ alio nomine Aglaophotis dicitur, & eadem cum Baaras putatur. Hæc per diem inter cæteras herbas [à quibus ne minimum quidem differt] delitescit, nec ullo modo agnoscitur, nocte vero stellæ instar lucens, & igneo splendore coruscans, facile in conspectum venit. Itaque signo ad radices ejus defixo discedunt, absque eo, neque colorem ejus interdiu, neque speciem cognituri. Nocte jam exacta adventant, & herbam ex signo agnoscunt: evellere vero, aut circumfodere tantum cavent. Primum enim, qui ejus naturæ imperitus, eam attigit, periisse ferunt. Canem igitur juvenem adducunt, diei

Digitized by Google

diei ſpatio famelicum, & funiculum validum arctiſſime ad inferiorem herbæ ſtipitem vinctum cani etiam alligant, & carnes aſſas multas ei objiciunt, quam longiſſime interim poſſunt recedentes. Canis nidore motus, impetu ad carnes fertur, & herbam radicitus eruit: Cujus radices ſi ſol viderit, canis mox expirat, & ſecretis quibuſdam ceremoniis, utpote in ipſorum gratiam extinctus, ſepelitur. Plinius l.4.c.17.inter magicas herbas a Democrito proditas Aglaophotin commemorat (quæ ex admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen)in marmoribus Arabiæ naſcentem Perſico latere: qua de cauſa & Marmaritin vocari: ac magos utique ea uti, cum velint deos evocare, ait. *Marmaritis.*

§ 5. At mirum videri non debet, ejuſmodi nugas & ineptiſſimas ſuperſtitiones, impiiſſimaſque ceremonias in antiquiſſimorum auctorum libris ſubinde reſperſas reperiri. Fuerunt ſiquidem non pauca, illorum ſeculis, multa vanitate ad oſtentationem, uti Plinius vere teſtatur, ab Ægyptiis & aliis præſtigiatoribus efficta, quorum ſectatorem olim quendam Andream medicum, præſtigiaturas ac mendacia in materiam medicam invexiſſe, aſſerit Galenus, præcipitq; ab hujus lectione, ea de cauſa, & aliorum itidem mendacium, prorſus cavendum.

§ 6. Tale fere commentum quoque narratur de homunculo illo factitio, ex mandragoræ, arundinum, bryoniæ, aliarumque plantarum radicibus concinnato. Sculpunt enim impoſtores in his adhuc virentibus, tam virorum quam mulierum formas, infixis hordei & milii granis, iis in locis, ubi pilos enaſci volunt. Deinde facta ſcrobe, tam diu tenui arena obruunt, quouſque grana illa radices emittant. Id quod viginti dierum ſpacio ad ſummum fieri dicunt. Demum eas eruunt, & adnatas è granis radices acutiſſimo cultello ſcindunt, aptantque, ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Vulgo autem ignaro & ſimplicibus perſuadetur, has radices humanam effigiem repræſentantes, effodi haud quaquam poſſe, niſi cum magno vitæ periculo: cane qui effodiat, radicibus alligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes: quod audita voce periclitentur, percantque foſſores: idque certum eſt. Mirum quantum virium huic factitio homuncioni, quaſi ex urina furis ſuſpenſi enato ſub patibulo, ex vulgi perſuaſione tribuatur contra tempeſtates, & neſcio quas non calamitates. Meræ autem ſunt nugæ. *Homunculus ex radice mandragoræ.*

Graviſſimus exorciſtarum vulgarium ſacrificulorum abuſus.

CAP. XXIII.

ADHÆC, ad eorum, qui maleficio affecti creduntur, vel à Satana obſidione preſſi, curationem inepti, temerarii & audaculi homines,

Digitized by Google

mines, professione Ecclesiastici, sed vitæ spurcitia nimis mūdani (quales in hoc ministerium & scenam postulat fabulæ actor) accurrūt suis præscriptis exorcismis & formula certarum ceremoniarum observata, ut morbum solvant, pellantque dæmonium: quod interdum horum diris & dejerationibus cedit volens & colludens, ut impietatem corroboret. Næ incantatoribus jure optimo hi accensendi erunt exorcistæ. Hîc ut quasdam eorum observationes brevibus enarrem, unde (veluti ex ungue leonem) reliqua metiaris: post confessionem illius, qui cōjurationibus expiabitur, per singulos domus angulos, in lectisterniis & culcitris, vel sub limine ostii, diligenti indagatione quæritur, num aliqua maleficii materies possit inveniri, mox exurenda.

Superstitiosa maleficio affecti curatio.

Exorcismorum abusus.

§ 2. Ab Apostolis sane vel primitiva Ecclesia, id promanavit minime. Si enim à diaboli malefico actu, exorcismis integre quis curetur: quorsum eæ quisquiliæ in angulis reconditæ, vel terra obrutæ, corpus nullo modo contingentes, aut halitu ferientes oberunt? Inde candelam benedictam continet manu genibus flexis maleficio læsus, qui aqua etiam aspergitur lustrali, & collum stola cingitur: ac præter orationes recitantur Litaniæ vulgares, addendo ad sanctorum invocationem, Ora pro eo, vel Orate, & Propitius esto, Libera eum Domine. Et orationum loco adhibentur exorcismi. Qui quoque ut minimum ter in septimana continuantur: ut multiplicatis intercessionibus, gratia obtineatur sanitatis.

2. Secundæ partis q. 2. ca. 6. Matth. 11. Ioa 14 16. Matth. 6.

§ 3. Hanc formam præscribunt Mallei maleficarum authores Theologi, contra evidentem Christi doctrinam: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ego sum via veritas & vita. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, item: Orantes ne sitis multiloqui, sicut ethnici: putant enim fore, ut ob multiloquium suum exaudiantur. Ne igitur efficiamini istis similes. Novit enim pater vester, quibus vobis opus sit, priusquam oratis ab illo. De ceremoniarum lenociniis nihil aliud dicam, quam ea quidem pietatis præbere speciem: sed quoniam inania rerum existunt simulachra, non arcent impiorum spirituum assultum: at majoris impietatis quandoque sunt occasiones. Lucerna pedibus meis, inquit regius Vates, verbum tuum, & lumen semitis meis. Ea lux in tenebrarum potestatibus abigendis efficax mire: illam hæ longe aversantur & odiunt. Nec aquæ lustralis asperginem formidat, qui Christum ipsum tentare veritus non fuerit. Ab illis autem maximopere sibi cavet, qui stolas in agni sanguine ablutas induti apparent.

Ceremoniarum inania rerum simulachra.

Psal. 118.

Apocal. 7

Possint istum hæc in tracta-

§ 4. Præterea extra ordinem exorcista procedere potest per orationes: & si legere novit Scripturam (sic illi Theologi loquuntur)

unde

unde exorciſtam quandoque non noviſſe legere, multo minus intelligere, quæ legit, manifeſtum eſt) legat Evangelia quatuor prima Evangeliſtarum: item Evangelium, Miſſus eſt angelus: & paſſionem Domini: quæ omnia magnam habent virtutem ad expulſionem operum diaboli. Item, Evangelium ſancti Joannis, In principio erat verbum, ſcribatur, & ad collum ſuſpendatur, & ſic gratia ſanitatis expectetur. Hæc eorum ſunt verba. Hic plura Scripturæ teſtimoniis convelli poſſent: quemadmodum, ſi exorciſta quandoque non intelligat quæ legit, ſolumque lingua loquatur, quomodo vere pronunciabitur Amen? vide Paulum 1. Corinth. 14. ſed brevis eſſe laboro.

tu de modo exorcizandi maleficiatum Avenjoni excuſo. vide poſt.

§ 5. Officium adhæc ſuper energumenis, item conjuratio malignorum ſpirituum in hominum corporibus exiſtentium, prout fit in ſancto Petro Rom. (ſic ſcribitur) prius Romæ excuſa ſunt, poſtea Avenjoni anno MDXV. ubi inter orationes varias, & exorciſmos etiam inſulſos, ejuſmodi interſeritur oratio, quæ anatomen corporis humani Chriſto proponit, qui alioqui neſciret, quam ejus partem eſſet ſanaturus. Ea ita habet: Obſecro te Domine JESU Chriſte, ut extra has omnes languores ab omnibus membris hujus hominis, à capite, à capillis, à cerebro, à fronte, ab oculis, ab auribus, à naribus, ab ore, à lingua, à dentibus, à faucibus, à gutture, à collo, à Dorſo, à pectore, ab uberibus, à corde, à ſtomacho, à lateribus, à carne, à ſanguine, ab oſſibus, à tibiis, à pedibus, à digitis, à planta, à medulla, à nervis, à cute, & ab omni compagine mẽbrorum ejus, &c.

Anatome hominis.

§ 6. Joannes Anglicus epileptici, lunatici, ſive dæmoniaci curationem ex Conſtantino, Gualterio, Bernhardo, Gilberto, collegiſſe ſe aſſerit: ut ſcilicet ægrotus cum parentibus poſt trium dierum jejunium, accedat ad eccleſiam die Veneris, in jejunio quatuor temporum, audiatque miſſam de die, & ſimiliter die ſabbathi & Dominico ſequentibus. Ubi ſacerdos bonus religioſus legat ſuper caput patientis Evangelium, quod legitur in Septembre & tempore vindemiarum poſt feſtum Sanctæ crucis in diebus quatuor temporum, ſcilicet, Hoc genus dæmonii non ejicitur, niſi jejunio & oratione: deinde ſcribat illud idem devote, & portet in collo, & curatur.

§ 7. Commode hic Auguſtinum in Joannis Evangelium me adducturum videor, qui ita habet: Fingunt ſpiritus mali umbras quaſdam honoris ſibimetipſis, ut ſic decipiant eos, qui ſequuntur Chriſtum: uſq; adeo, fratres mei, ut illi qui ſeducunt per ligaturas, per precationes, per machinamenta inimici, ſuis præcantationibus miſceant nomen Chriſti: quia non poſſunt ſeducere Chriſtianos, ut dent venenum, addunt mellis aliquantum: ut per id, quod dulce eſt, lateat id,

Aug. 7.

Quare Christi nomen prædicationibus & exorcismis immiscent seductores.

quod amarum est, & bibatur ad perniciem, usque adeo, ut ego noverim aliquo tempore illius Palleati sacerdotem solere dicere: Et ipse Palleatus Christianus est. Ut quid hoc, fratres, nisi quia aliter non possunt seduci Christiani? Ne quæratis ergò alibi Christum, quam ubi se voluit prædicari Christus. Et quomodo voluit prædicari, sic illum tenete, sic in cordibus vestris scribite. Murus est adversus omnes impetus, & adversus omnes insidias inimici. Nolite timere: nec tentat ille, nisi permissus fuerit, aut missus. Mittitur tanquam malus, à potestate dominante. Permittitur, quando aliquid petit: & hoc, fratres, non fit, nisi ut probentur justi, puniantur injusti. Quid ergo times? Ambula in Domino Deo tuo: certus esto, quod te non vult pati, non pateris: quod te permiserit pati, flagellum corrigentis est, non pœna damnantis. Ad hæreditatem supernam erudimur, & flagellari dedignamur? Hæc Augustinus.

§ 8. Audiatur & vera aurea Joannis Salisberiensis sententia Lib. II. Policrat. c. 27. Hæc est fraudulentia malignorum spirituum, ut quod ultro faciunt & dictant hominibus faciendum, operose dissimulent, ut hoc facere videantur inviti. Simulant se coactos, & quasi exorcismorum virtute extractos fingunt: & quo minus caveantur, exorcismos quasi in nomine Domini aut in fide Trinitatis, aut incarnationis & passionis virtute conceptos compununt, eosdemque hominibus tradunt, exercentibus eos obtemperant, donec eos secum crimine sacrilegii & pœna damnationis involvant. Transfigurant enim se interdum in angelos lucis, honesta sola præcipiunt, illicita prohibent, munditiam consectantur, utilitatibus provident, ut quasi boni & propitii familiarius admittantur, audiantur benignius, amentur arctius, facilius exaudiantur: habitum quoque induunt venerabilium personarum, ut eis major & promptior reverentia impendatur.

Verbis instituto consonis opus est in eliminando satana.

§ 9. Quomodo autem ad exturbandum dæmonem, vel opera ejus evertenda, valebit illa superior Evangeliorum recitatio, cum non sint instituto huic, intellectu consona? & ubi dæmonia ejicerent Christus ejusque discipuli, & viri postea sancti, verbis huic negotio aptis consignatisq; loquebantur, & respondebant (ut fertur) ad formam. Si etenim in verborum inconvenientium pronunciatione simplici virtus consistit desiderata, non minus, imo majus præstiterunt quidam è circumeuntibus Judæis exorcistis, qui tentaverunt super eos, qui habebant spiritus malos, invocare nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuramus vos per Jesum, quem Paulus prædicat. Erant vero quidam filii Scevæ Judæi, principis sacerdotum, septem, qui hoc faciebant. At respondens spiritus malus, dixit: Iesum novi, & Paulum scio, vos autem

Act. 19.

qui

Digitized by Google

qui eſtis? Et inſiliens in eos homo,in quo erat dæmonium malum, & dominatus eis,invaluit contra eos,ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem innotuit omnibus Iudæis ſimul & Græcis, qui habitabant Epheſi,& timor incidit ſuper omnes illos,& magnificabatur nomen Domini Iesu. Multi vero ex iis,qui curioſas exercuerant artes, comportatos libros exuſſerunt coram omnibus : & ſupputatis illorum preciis, pecuniæ quinquaginta millia repererunt.

Hiſtoriæ memorabiles quorundam exorciſtarum.

CAP. XXIV.

RARAM,ſed memorandam hiſtoriam cujuſdam exorciſtæ,ex eorum numero, qui ad ſe ſolum ſpectare exorciſmis dæmones expellendi officium,perſuaſum habent,negligere decuit minime. Quidam paſtoris munere fungens in pago Durweiſs,circa Eſweiler,puellam nomine Helenam diaboli obſidione preſſam in Loen pago,prope Aldenhovium ſito, in Iuliæ ducatu, ſuis execrationibus ſe liberare velle,elato ſupercilio promittebat, convocatis ad hujus miraculi ſpectaculum ſolenne aliquot eccleſiaſticis vicinis : quorum unus, paſtor nimirum in Biecht Ioannes Windelius,qui actioni interfuit,rem omnem mihi recenſuit ordine,atque ex mea petitione ſcripſit.

§ 2. Exorciſtæ huic,aliquamdiu ſuis dejerationibus fruſtra ſudanti in exturbando dæmone, hic tandem ait,ſe manſurum propterea, quod circa vitrum loco illi illuſtrando, ut fieri ſolet, applicatum verſarentur multi ejus collegæ, à quibus confirmaretur. Miſer ille paſtor mendaciorum authori confiſus, ad eos per vitrum expellendos, quod hic ſcilicet commonſtrarat, eveſtigio convertitur;atque ſe operam ludere videns,indignabundus tandem in hæc erupit verba Latina, quæ non intellecturum dæmonem, fortaſſis ſperabat: Si ullam habes poteſtatem tranſmigrandi in Chriſtianum ſanguinem, tranſmigra ex illa in me. Cui incunctanter Latine, & quidem juridice reſpondit diabolus : Quem pleno jure in poſtremo die poſſidebo, quid opus eſt illum tentare? Poſtea dæmonis teſtimonium de Miſſa cognoſcere cupiens Ioannes Sartorius parochus in Leon, materna lingua rogabat dæmonium, quare puella mox ad ſonum campanæ, indicantem miſſæ actionem celebrandam, ſemper ab eo cogeretur ad templum: num Miſſa tam eſſet bona, aut mala ? Ad hanc quæſtionem ſe jam non reſpondere, deliberaturum tamen,inquit. Actus hic celebratus anno 1559. circiter 17. Auguſti.

Exorciſta Latine reſpondet dæmon.

§ 3. Si exorciſta ille aſſueviſſet lectioni vitæ Franciſci, non difficilem dæmonis fugandi modum inveniſſet. Cum enim Franciſcus in

In lib. Conform. Fol. 84. Iuniperus

Christi nauta. eo pellendo quandoque se aërem verberare intelligeret, Iuniperum Christi nautam se missurum minitabatur: quo nomine audito, fugam sine ulla mora arripiebat diabolus.

Fol. 154. 155. § 4. In eadem narrationum obscurarum historia legitur, Franciscanum suis exorcismis diabolum compulisse ad veritatis confessionem, quater alta voce repetitam de virtute indulgentiarum ad D. Virginem, uti dicunt, pro pœna & culpa, tam efficacium, ut quidvis in ecclesia remitteretur, etiamsi universi mundi homines quis trucidasset. Querebatur item, earum potentia omnes subtrahi animas, quarum antea potestatem obtinuerat: & proh dolor non paucas ex purgatorio evolantes animas summam indulgentiarum energiam mire prædicare: mulierem quoque ea ratione à se obsideri, ut maxima earum vis innotesceret. Fatebatur insuper rogatus, earum contemptori consultius esse, ut asinum cauda traheret Ravenna Mediolanum.

Indulgentiarum ad D. Virginem potentia.

§ 5. Monachus dæmonem expulsurus, cum numerosa & solenni supplicatione, quam Processionem vocant, ad obsessum venit. Quare huic cœtui illudens Satan, Latine ait: Populo mi, quid feci tibi? *Micheæ 6.*

§ 6. Anno adhæc millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, quũ apud Vesaliam inferiorem noverca privignam annorum circiter duodecim. Gerardam nomine, tam premeret duriter verbis verberibus & fame, ut in morbum illaberetur caducum: dæmonium ex ea pellere conatus est exorcismis, & pixide cum pane missali gulæ admota, monachus quidam Winandus, ex Dominicanorum cœtu: qui & vaccæ exorcismos applicuit, stolæque Missalis portionem in pascuis jussit fodi, ubi pascebatur vacca. Demirandum sane, tam impune ejusmodi dæmonum mancipia tolerari à magistratu, ægerrime etiam hospitium concedente piis quibusdam, vel certe pio zelo ductis, si propositæ confessionis formulæ subscribere graventur. Qua in re, velut & id genus reliquis, moderationem & judicium præferre decet consulis in venerando illo ordine clarissimi, D. Theodori Gronii, ob non vulgarem doctrinam, pietatem, prudentiam ac humanitatem, sua laude multa citra controversiam dignissimi.

Vesaliensis exorcista.

§ 7. Qui suis adjurationibus diabolo bellum Coloniæ facit, pater est collegii Conversarum, nomine Godhardus ab Hagen. Simon Molitor ex Hassia, sive non procul à Moguntia oriundus, exorcista bis cæcus & corpore & mente, quum diris exorcismis, & nescio quibus suis fraudulentis modis pellendi dæmonis artem apud Westphalos & ditiones vicinas annos aliquot exercuisset, tandem Osnaburgi (ubi degerat jam triennium, sed admonitus, magistratus eum abigere decreverat) cum uxore ob surreptam sibi pecuniam lites movet, quæ

die

die IX. Februarii MDLXIV. Hora veſpertina in ſublimius tabulatum eum vocans, ut ſimul pecuniam perditam inquirerent, inde eum præcipitem per tabulati valvas dedit: moxque inſequuta, caput & brachium ſiniſtrum ſecuri amputat, ac in ignem conjicit, ſic porro reliquas corporis partes flammis abſumptura. Strepitum & nidorem gravem animadvertunt vicini, in ædes irruunt, & tragici ſpectaculi furias contuentur. A magiſtratu in carcerem abripitur fœmina hæc, & diſtracta prius ignitis forcipibus, rotæ imponitur 12. Februarii. Attende juſtis Dei judiciis, pie Lector.

§ 8. Conjuratio Magdeburgi familiaris cuidam mulieri Catharinæ nomine adverſus maritum militem, ſi quando ipſa vapulet: aſſeritque hac ratione ſecuram à verberibus ſe eſſe, quorum alioqui frequēti impreſſione tantum non peſſum iviſſet. A nobili fœmina ſe edoctam fuiſſe fatebatur anno 1573. in Auguſto, quum illac in Pruſſiam, comitatu ſolenni illuſtriſſimam Duciſſam Mariam Leonoram deduceremus. Germanica exorciſmi verba ita ſonant Latinè: Conjuro tuam inſolentiam, ut cor tibi infringatur, nec os tuum loquatur, & brachium mutiletur: ſic me juvet Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, Amen. Extrema verba ter reiterantur. En inſignem impietatem.

De exorciſmo & miſſa ad gehennam condemnante.

CAP. XXV.

OBITER hic inſerendum occurrit, apud Theologos quoſdam arcanam eſſe Exorciſmi formam, ſed execrabilem, quam vocant Condemnationem ad gehennam. Hanc uſurpant, quando anima corporeo ſcilicet veſtita aſpectu, per ſolitarias ædes noctu vagatur, & habitatoribus moleſta eſt ejulatibus altiſque ſuſpiriis, ex tormentis, quæ in Purgatorio miſere ſuffert, ob facultates male quæſitas aut patrata facinora, aut miniſteria non rite adminiſtrata, aut quacunque alia de cauſa, nec vel Miſſis vel exorciſmis communibus aliiſve imprecationibus poteſt abigi, vel ad quietem cogi: tunc, inquam, exorciſta, adhibitis prius ceremoniis, tumulum demortui corporis, quod hæc anima repræſentabat, conculcat pede, prolatis his verbis, Vade ad gehennam: ac illico parens dicto ad inferos delabitur iſta anima, in perpetuum condemnata. Inde nihil amplius animadvertitur nocturni terroris: raro tamen nec libenter ad hoc venitur remedium, quum habeatur periculoſum, niſi aliis irritis. Non ignotus Confluentiæ civis eſt, quem monachi ſunt hortati, ut in ejuſmodi exorciſmum, ſuum dare votum non gravaretur.

Missa ad gehennam deturbans. Seinckmissa.

§ 2. Huc facit & Missa in gehennam deturbans, nostratibus Theologis *Seinckmiss.* nuncupata: cujus celebratione, uti decreto irrevocabili ad tartara incunctanter demergitur irrequietus spiritus. De hac exemplum memorabile mihi nimis cognitum enarrare non pigebit, si forte usui quandoque in similium casuum dignotione esse possit. Circiter annum 1548. in civitate comitatus Montensis apud generosam dominam in Wiss, in cubiculo quodam (vbi & ego lecto fruebar eodem, siquando vocabar, stipendiarius nimirum huic matronæ medicus) vir quidam ecclesiasticus mihi non ignotus, dignitatem postea consequutus, quum dormiret, & per effractum vitri orbiculum noctu felis insiliens exiliensque, eundem è somno excitasset inquietumque reddidisset, hic apud generosam Dominam, nimis ad tales suggestiones facilem, hora matutina suas effundit querelas, se scilicet in cubiculo illo, inauspicato tota nocte à vagabundo spiritu terriculamentis insomnem redditum, & velut acerbum sibi impressum tormentum. Quid multis? Illa attonita pavidaque, quæ ejuscemodi mulierculorum est conditio, consilium mox rogat. Seinckmissa ad gehennam præcipitante opus fore, statim respondet alter. Placet consilium. Conditione accepta, ad Collegium suum ille redit.

§ 3. Post septimanas paucas se Dominæ rursus sistit, solutione Seinckmissæ importunius iniquiusque postulata: se quidem nihil petere, subjungens: sed miseris illis sacrificis, qui frequenti talium Missarum celebratione non ignavam præstitissent operam, indeque victum quæritarent, non prorogandam solutionem Mercedem illa quærit: octodecim, si recte memini, equites aureos Geldrienses inde deberi, asserit hic Ecclesiasticus. Illa quum Doesburgi apud Geldros esset, & tunc temporis pecunia careret, à Patre societatis Fratrum vicino, petit mutuo pecuniam, altero insscio: qui eadem accepta, ostium domus aperiens, prædam ablaturus, Patrem illum forte obvium, quippe ad prandium à Domina vocatum, impudenter ita salutat alloquiturque extensa manu, qua pecuniam ostentabat: Pater, hoc mihi cessit, quid tu es consequutus? Evestigio hic infert: Quum pecuniam illam postremo viderem, mea erat. Sic cũ Seinckmissæ precio se surripit presbyter ille, Plutonis spiritum usuram usque adeo liberalem refudisse ob operam præstitam, in sinu ridens: mire autem celebris ob pecuniæ aucupium. Credulitatem hanc & passam fraudem postea Dominæ aliquando coram exprobrasse me recordor,

Celebris

Celebris exorciſmi ſpiritus Aurelianenſis hiſtoria.

CAP. XXVI.

FICTI exorciſmi hiſtoriam aliam ſane lectu digniſſimam hic ſubjungere placuit, ut aliæ ejus generis actiones ex ἀναλογίᾳ penitius dijudicentur. Eſt autem ea, ut mihi notiſſima, ita & certiſſima. Nam eo fere tempore Lutetia Aureliam veni, ubi cognomine meo Latino, nimirum Piſcinario, notior, Natalis Ramardi medici regis Franciſci & reginæ Navarræ, filios duos, Natalem apud ſanctum Lazarum in ſuburbiis Priorem, & Joannem, item Joannem Vernetum nepotem, inſtituendos ſuſcepi: quos etiam poſt paucos menſes Pariſios reduxi. Hic tum familiariter utebar multis non obſcuri nominis viris, potiſſimum medicis, Gerardo Fabro Cadurcano, Vitale Beſumbæo, Joachimo quodam ex Provincia oriundo, Michaële Villanovano, & reliquis. Ibi tunc temporis quoque cum Joanne Sturmio multijugæ eruditionis viro, ſimul degebat doctiſſimus ille Joannes Sleidanus, qui inſtitutam tragœdiæ narrationem ea fide & ordine explicat, ut à me nihil debeat immutari.

Wiero. Piſcinarius.

Natalis Ramardus.

§ 2. Anno MDXXXIV. Prætoris uxor Aureliæ teſtamento caverat, ut ſine pompa ſepeliretur, atque ſtrepitu. Quum enim è vita quis exceſſit in Galliis, præcones funebres ad hoc conducti per urbi loca frequentiora circumeunt, & cymbalis excitato ſono multitudinem convocant, deinde nomen ejus, qui diſceſſit, atque titulos edunt: & hortati populum, ut pro mortuo Deum precentur, quando ſit & ubi ſepeliendus, pronunciant. Cum autem funus defertur, adhiberi ſolent plerumque monachi mendicantes, & multa præferuntur luminaria. Certatim iſta fiunt, & æmulatione quadam: & quo magnificentior eſt apparatus, eo major eſt populi concurſus & admiratio. Sed ea, quam dixi fœmina nihil eorum ſibi fieri voluit Maritus ergo, qui conjugis memoriam diligeret, morem ei geſſit: & Franciſcanis, quorum in templo ſepulta fuit juxta patrem & avum, muneris loco dabat ſex tantum aureos, quum illi ſperaſſent multo majorem prædam. Et cum deinde ſylvam cæderet atq; divenderet, petentibus illis ligna dari ſibi gratis, denegabat. Tulerunt hoc valde graviter: & cum antea minus illum probarent; ulciſcendi rationem hanc excogitabant, ut dicerent, ipſius uxorem in ſempiternum eſſe damnatam. Architecti erant hujus tragœdiæ Colimannus & Stephanus Atrebatenſis, ambo Theologi doctores: & ille quidem erat exorciſta, totumque ſuum apparatum in ejuſmodi rebus adhiberi ſolitum, habebat in promptu. Rem vero ſic adminiſtrant.

De Aurelianenſi ſpiritu hiſtoria memorabilis.

§ 3. Novitium quendam adoleſcentem ſupra teſtudinem templi collocant: is intempeſta nocte, cum ad demurmurandas preces illi more conſueto venirent, magnum excitat ſtrepitum. Adhibentur adjurationes & exorciſmi: ſed nihil ille proloquitur. Juſſus edere ſignum, quo declararet, num ſit mutus ſpiritus, denuo tumultuatur & perſtrepit: id erat loco ſigni. Eo jacto fundamento, cives aliquot, & celebres quidem, ac ipſorum ſtudioſos adeunt: narrant ſibi triſte quiddam accidiſſe domi, neque tamen, quid rei ſit, exponunt: ſed rogant, ne graventur adeſſe nocturnis precibus. Cum hi veniſſent, & precationum eſſet factum initium, ille de ſuperiori loco turbam excitat. Rogatus, quid vellet, & quis eſſet, ſignificat non ſibi licere loqui: jubetur ergo per ſigna reſpondere ad interrogata. Foramen autem erat factum per quod admotis auribus exorciſtæ vocem haurire poterat, & intelligere: deinde tabulam habebat ad manum, quam interrogatus feriebat, ſic ut infra poſſet exaudiri.

Hi monachi nimis legiſſe videntur in hoc interrogandi modo. Tradatum Jacobi de Chuſa ordinis (hartuſ. S. Theologiæ profeſſoris.

§ 4. Primum itaque rogatus, num ex eorum ſit numero, qui ibi ſint ſepulti: poſtea multis ordine recitatis nominatim, quorum ibi erant corpora condita, venitur tandem ad uxorem Prætoris: ibi dato ſigno, ſe ſpiritum ejus eſſe demonſtrat. An ſit damnatus, & quonam ſuo merito ſeu delicto? num propter avaritiam, aut libidinem, aut ſuperbiam, aut non præſtitam charitatem, an vero propter nuper natam hæreſim & Lutheraniſmum? Deinde, quid ſibi velit illo ſtrepitu & inquietudine? num ut corpus loco ſacro ſepultum effodiatur, alioque tranſportetur? Ad hæc omnia ſic, ut juſſus erat, per ſigna reſpondet, quibus aliquid vel affirmabat vel negabat, prout bis aut ter tabulam feriret. Cum autem & damnationis ſuæ cauſam eſſe Lutheranam hæreſim, & effodiendum eſſe corpus ſignificaret: monachi petunt à civibus, quos adhibuerant, ut iis quæ coram vidiſſent, dent teſtimonium: & actis, quæ jam erant confecta ſuperioribus diebus, ſubſcriberent.

§ 5. Hi, re deliberata, ne Prætorem offenderent, aut moleſtiam ſibi crearent, id facere recuſant. Illi nihilominus panem azymum, quem vocant hoſtiam & corpus Domini, cum reliquiis omnibus divorum alio transferunt, & Miſſas ibi ſuas peragunt: quod lege pontificia fieri ſolet, quum locus aliquis propter infamiam & profanationem eſt expiandus. Nam certa quædam ejus rei capita ſunt, ipſorum comprehenſa libris. Epiſcopi autem vicarius judex, Officialem vocant, ea re cognita, ut propiusomnia cognoſceret, venit eo, comitatus honeſtis aliquod viris, & exorciſmos fieri ſe præſente jubet: ac deligi

Digitized by Google

deligi nonnullos petit, qui ſupra teſtudinem aſcendant, & videant num ſpectrum aliquod appareat. Ibi Stephanus Atrebatenſis admodum repugnat,& valde dehortatus, ne fieret, ajebat non eſſe turbandum ſpiritum: & quanquam is quem dixi, vicarius multum inſtabat ut adjurationes fierent, tamen impetrare nihil potuit. Interea Prætor, ubi reliquos judices urbanos, quid fieri vellet, docuiſſet: ad Regem profectus, rem omnem commemorat. Et quia ſuis privilegiis ac immunitatibus freti, judicium monachi declinabant, Rex è ſenatu Pariſino deligit, qui de cauſa cognoſcant: iiſque plenam poteſtatem attribuit. Facit idem Cancellarius Antonius Pratenſis,Cardinalis & legatus per Galliam pontificius.

§ 6. Itaque quum nullam haberent exceptionem rei,traducti Lutetiam, coacti ſunt reſpondere: ſed nulla potuit ab eis exprimi confeſſio. Poſitæ ſingulis erant cuſtodiæ ſeparatim, & novitius quidem tenebatur in ædibus Fumæi ſenatoris,& ſæpe ſollicitatus nihil voluit fateri, metuens ne poſt interficeretur ab illis, ob inuſtam ordini maculam, & factam ignominiam. Sed quum judices & impunitatem ei promitterent, & fore dicerent, ut in ipſorum poteſtatem minime rediret,totam actionem ordine recenſet: & adductus ad illos,idem adfirmat. Illi, quanquam erant convicti: & in ipſo prope maleficio deprehenſi, recuſabant tamen judices, ac privilegia ſua jactabant: Verum id fruſtra fuit, & de communi conſilio lata ſententia damnati ſunt, ut Aurelian reducti, & in carcerem conditi, publice deinde producerentur ad primarium templum, & ad eum urbis locum ubi ſupplicia ſumuntur de maleficis, atque ibi ſuum ſcelus ipſi profiterentur. Poſtea in proverbium abiiſſe memini, ubi figmentum aliquod narraretur, *C'eſt l'eſprit d'Orleans*. Id ſonat,Spiritus eſt Aurelianenſis,dici ſolitum. *Spiritus Aurelianenſis.*

Gallicæ ſuperiori ſimiles hiſtoriæ, Helvetica, Italica, Scotica, Belgica: Item diabolum eſſe exorciſtam.

CAP. XXVII.

QUUM autem Georgius Buchananus, noſter certe Maro, non modo hoc ipſum, ſed etiam alia ſimilia ſat nota, quæ Bernæ & Senis contigere in ſuo Franciſcano attingat & vero ſingularem de tentata infeliciter Purgatorii reſtauratione à fratre Langio in Scotia ſua, ita erudite,ut omnia ſua, contexat, eam deſcriptionem hic minime prætereundam eſſe puto. Queritur ergo apud eum frater Eubulus ordinis Minorum:

Illa

Illa tamen patribus ſeges olim uberrima noſtris,
Fingere nocturnos lemures, Maneſque vagantes
Luſtrali compeſcere aqua, magiciſque ſuſurris,
Frigida nunc tota eſt: poſtquam naſuta juventus
Pectora craſſorum male credula ridet avorum:
Nec credis niſi quæ ſcriptura teſte probaris:
Conjuncta licet magnis Sorbona ſigillis
Figmenta affirmet. Verum melioribus annis
Hæc thalami clauſas frangebat machina portas,
Hæc teſtamenti tabulas mutabat, & ibat
Vir peregre Romam, aut Solymam, dum tædia mœchum
Jam ſibi permiſſi caperent lecti: aſt ubi dives
Umbra oblita ſui paucas in funera Miſſas
Legarat, potiuſque ſuis bona linquere natis
Duceret excedens, quam noſtros ungere caules,
Non impune nefas ſoliti id perferre Priores.
Is dolor arma dedit generoſis fratribus undam
Ad Ligeris, quâ dives agri, quâ dives Iacchi
Oſtentat longe formoſa Aurelia turres.
Et niſi cauta parum pietas in fraude paranda,
Inter tot vigiles Argos deprenſa fuiſſet,
Partus honor noſtra foret & dignatio ſecta.
Sæpe quidem nobis facimus mala multa: velut cum
Alter in alterius damnum ſeſe ordinis armat:
Berna novum ſibi Franciſcum jam finxerat, & jam
Stigmata clara pedum & manuum confixera parebant:
Ni vicina dolens augeſcere commoda livor,
Ficta renudaſſet magno ludibria riſu,
Nec damno leviore. Itala ſapientia major
Illa ora, quæ Senenſis tacite Catharinæ
Vulnera diſſimulans penſat mendacia quæſtu,
Barbaricumque ad ſeſe his artibus attrahit aurum.
Sed tamen hoc ævo temere miracula fingi
Noluerim, niſi monticolas inter craſſoſque
Paſtores: nec paſtores jam ſpernere tutum eſt,
Quando etiam in ſolas migrat ſapientia ſylvas.
Quis rigidos Scotos gelidi ſub vertice cœli
Aut animum, aut aures, oculoſve habuiſſe putaſſet?

Et ta-

Et tamen ille catus vetularum Langius auceps
Cùm teter locus errori, & nox cæca faveret,
Non potuit celare piæ ludibria fraudis.
Campus erat latè incultus, non floribus horti
Arridem, non meſſe agri, non frondibus arbos,
Vix ſterilis ſiccis veſtitur arena myricis:
Et pecorum rara in ſolis veſtigia terris:
Vicini deſerta vocant. ibi ſaxea ſubter
Antra tegunt nigras Vulcania ſemina cautes:
Sulphureis paſſim concepta incendia venis
Fumiferam volvunt nebulam, piceoque vapore
Semper anhelat humus, cæciſque incluſa cavernis
Flamma furens, dum luctando penetrare ſub auras
Conatur, totis paſſim ſpiracula campis
Findit, & ingenti tellurem pandit hiatu.
Teter odor, triſtiſque habitus, faciesque locorum:
Illic ſæpe animas torqueri Langius, illic
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces
Audiit, aut voluit credi audiviſſe frequenter;
Et vitulabundos Cacodæmonas, & per arenas
Candarum longos ſinuatim ducere tractus.
Sæpe etiam inferna (quoties jejunus adibat
Antra) ſibi viſus nidorem haurire culinæ.
His ubi jam vulgi ſtolidas rumoribus aures
Imbuerat, parat Exorciſmum: circulus ingens
Ducitur, hunc intra ſpacio breviore minores:
In medio ſtabat palus, juxtaque catinus
Plenus aqua, ſed cui cineremque ſalemque ſacerdos
Addiderat multo cum murmure, nec ſine anhelis
Flatibus. Hoc poſtquam ſcena eſt inſtructa paratu,
Langius ipſe pater ſacro venerandus amictu,
Circum omnem irrorat ſetoſi aſpergine ſceptri,
Verbaque præcipiti contortuplicata roratu
Convolvens, cœlum ac terras adjurat, & undas,
Et tremefacta imis Acherontia regna cavernis.
Et jam nox aderat ſecreti conſcia ſacri,
Jamque è vicinis populus convenerat agris,
Matres atque viri, pueri innupteque puellæ,

Scire avidi quo tanta cadant promiſſa, niſi ille
Conſcia ſecreti formidans lumina & aures
Eſſe procul magna juſſiſſet voce profanos:
Quivè ſacerdoti non illa luce diſertè
Cuncta ſuſurraſſet tacituram crimina in aurem.
Laica ne trepidi fugiant commercia manes,
Néve inhians præda vel jejunus Cacodæmon
Involet, & laceret ſceleratorum unguibus artus.
Ducitur ad palum velut hoſtia Ruſticus ipſe,
Ficta quidem gnarus cuncta, at formidine tanta
Attonitus, quàm ſi Stygia egreſſurus ab alvo
Aſpiciat nudas mandentem Cerberon umbras:
Sive animo timor à puero conceptus, aniles
Fabellæ haud modicus pueris plorantibus horror:
Sive locus ſumo, & cæca caligine opacus,
Et velut inferna terrebat imago culina.
Cætera ſubmoto clam cuncta peracta popello:
Sed tamen audiri gemitus, voceſque minantis
Dæmonibus, mixtæque preces, nulloque rogante
Interdum reſponſa dari: nunc tollere vultus
In cœlum, nunc figere humi, nunc plangere pectus
Langius, & ſacra templum conſpergere lympha,
Donec avis lucis prænuncia ſpectra moneret
Cedere, & in veterem ſe denùo condere nidum.
Tum templo egreſſi, dicenda tacenda referre
Langius, umbrarum pœnas, flammæ rapidam vim
Luſtralis, quot carnifices Cacodæmones ollas
Admoveant, verubus quot figant, fluctibus umbras
Quot merſent gelidis, quot Miſſis cuique levetur
Pœna, velut civis Stygio vixiſſet Averno,
Ordine cuncta recenſebat, neque credula deerat
Turba homini: purgatricis rediviva favilla
Gloria creſcebat multum indignante Luthero:
Et creviſſet adhuc, niſi vel formidine captus,
Vel pretio victus, vel vino ruſticus ille
Anormis comes, Exorciſmi proditor heu,
Cuncta revelaſſet taciti mendacia ſacri.
Ex illo fluere, & retrò ſublapſa referri

Spes

Spes prædæ, & nimium vivacis gloria veri
Crescere. Quapropter moneo dehinc fingite parcè
Somnia, nocturnos lemures, miracula, ni fors
Aut apud extremos fieri dicantur Iberos,
Americósve, aut Æthiopas, calidóve sub axe,
Et caput ignotis ubi Nilus condit arenis,
Unde aderit nemo, qui testis dicta refutet.
Forsitan externos solertia fugerit hostes
Callida, sed pestem natam intra viscera, & ipsis
Haxentem venis hominum vix ulla cavebit
Cura: nisi nostros vis provida numinis olim
Respexisset avos, jam dudum Funiger ordo
Proditus à propriis miserè periisset alumnis.

§ 2. Non omnino absimile est, quod ab Erasmo narratur. Convivebat cuidam parocho neptis mulier bene nummata. In hujus cubiculum profunda nocte solet irrepere lineo involucro umbram mentiens. Emittebat voces ambiguas, sperans fore ut mulier accerseret exorcistam, aut ipsa loqueretur. Verùm illa nimis masculo animo clàm rogavit cognatum quendam, ut unam noctem secum esset in cubiculo. Ille verò fuste armatus pro exorcismis, & probè potus, quò minus expaveſceret, occulitur in lecto. Ad est spectrum solito more, nescio quid triste mugiens. Excitatur exorcista, prosilit nondum sobrius, aggreditur. Ibi spectrum voce gestuque deterrere parat. At ebrius ille, Si tu es diabolus, ego sum mater illius: & correptum impostorem fuste dolat, occisurus, ni mutata voce clamasset: Parce, non sum anima, sed sum dominus Joannes. Ad vocem agnitam mulier exilit è lecto, pugnamque dirimit, &c. *Lib. 22. Epistolar. penult. ex pist.*

§ 3. Huc referenda est & alia historia, nostrum hoc argumentum spectans, nostratibus satis cognita. Chirurgus illustrissimi ducis Cliviæ, &c. Joannis patris Guiljelmi, nomine Everhardus, quum vetulam in oppido Clivia haberet conjugem, & ancillam venusta forma juvenem, hujus in amplexus pervenit: ut autem majori cautela in actu hujus comœdiæ perseverari possit, à spectro exagitari se miserè, queritur famula, quod aliquando ab Everhardo erat abigendum. Hoc lusu tempore longo variè agitato, cœpit vulgus sinistri nonnihil suspicari de hoc spectro: Quapropter ad Ecclesiasten abit Everhardus expostulatum de injuria

perverſæ opinionis ſibi facta, cupitque apud populum in publica concione purgari, & ſpectrum defendi: quod & factum eſt. Tandem ex amicorum conſilio ancilla rogat ſpiritum, quonam pacto ab hujuſmodi tormentis liberari poſſit. Reſpondiſſe ait illa, ſingulis ſeptimanis bidui jejunium cum ſolo pane & aqua obſervandum eſſe, quod & à ſe religiosè fieri, apud heram ſuam ſimulabat: deinde & hoc ſubjunxiſſe ſpiritum, religionis ergò cum duobus comitibus Aquiſgranum eſſe peregrinandum. Hæc dicto parens, in toto hoc itinere ſpiritum ubique læta facie aperuiſſe craticia quæcunque oſtia obvia, arriſiſſe quoque ipſi in lecto: atque peregrinatione abſoluta, incurvatione & terno nutu indicium gratitudinis oſtendiſſe, aſſeruit, myſticè tamen. Enimverò Everhardus erat ſpiritus ille, qui omne miniſterium præſtitit: ex quo etiam tenellum fœminini generis ſpiritum, filiolam nimirum, dum peregrinationem mentitur, peperit, pallidiſſimam ſemper facie, ut ſpiritus appareret, quo nomine & ab omnibus appellabatur. Quum autem eodem tempore in Gallias duceretur exercitus, Everhardus compoſitis huc ſuis negociis, relicta uxore, cum illa ſua amaſia copiis iis ſe adjungit, ſimulque in Gallias contendit, ubi uterque periiſſe creditur, quod nunquam ad ſuos redierit.

§ 4. De aliis ſacerdotibus, ſimulatum dæmonem exorciſmis fallaciter expellentibus, item de ſimili dæmoniaca muliere ſanata, vide capita 27. & 28. Libri quarti. At hoc hominum genus
Mat. 27. prærogativam hæreditariam haud dubiè hic prætendet: Adjurabat enim Chriſtum quoque per Deum viventem princeps ſacerdotum.

§ 5. Exorciſmi modum novit quoque diabolus, eoque adori-
Marc. 5. ri Chriſtum ipſum audet: Adjuro te, dicens, per Deum, ne me tor-
Matth. 8. queas. Sed ſua potentia dæmoni uni vel pluribus imperavit Chri-
Marc. 5. *Luc. 8.* ſtus: Exi, Abite: & eveſtigiò ad obedientiam ſunt redacti.

§ 6. Ut rectè Euſebius ille Cæſarienſis in Panegyrico dixerit: Communis quidem omnium Servator rebelles poteſtates, quæ circum hunc qui terris imminet aërem pervolantes, humanis animis inſinuabant ſeſe, inviſibili ac divina poteſtate, velut feras agreſtes,
Act. 16. ſuarum ovium ceu paſtor bonus, procul fugavit. In ipſius nomine egredi dæmones juſſerunt pauciſſimis verbis Apoſtoli, & illius diſcipuli, totius naturæ dominium, & imperium omnis abſtruſæ virtutis in cœlo & in terra, & ſpiritum omnipotentiæ ore ſuo gerentes.

§ 7. Ex-

Digitized by Google

§ 7. Explosis itaque exterminatisque nostris divinis, ariolis, magnorum occultis antistitibus, & quibuscunque aliis superstitionum collegis vulgaribusque exorcistis: Abjiciamus Ægyptiacas disciplinas, feralia carminum arcana, vanos furores, execrandas artes, & philtra vim factura diis, & Colchicos succos, & dæmoniacas factiones: Plutonica denique volumina, & umbrarum libros, Stygiasque conjurationes, atque Acheronteos ritus membrana chartave contentos, Pyriphlegethonti, hoc est, igni focoque (ut Capnion inquit) tradamus, & fidamus Deo: ac in CHRISTO Dei filio, per quem vivimus, movemur & sumus, sinceriter simpliciterque spem omnem fixam habeamus. Quare & genuinam maleficii curationem jam proponamus.

Curandi Maleficii methodus certissima.

CAP. XXVIII.

NObis hic longè alia, quàm inolita jam dudum consuetudine acceperimus, in profligando satana, ejusque sanandis maleficiis, ratio ineunda videtur, doctrinæ Christi & Apostolorum conformior. Omnium vero primum, ubi malum aliquod præter naturæ ordinem in aliquo se prodit, ad eum ex Dei ordinatione confugiendum est, qui professione, doctrina atque artis usu celebris, morbos, eorum differentias, signa & causas penitius dignoscat: nimirum ad doctum exercitatumque bonæ conscientiæ medicum. Enimvero tam rara sæpenumero & gravia in morbis suboriuntur symptomata; quæ licet naturæ impetu exoriantur, tamen ad maleficium mox referunt rerum imperiti atque exiguæ fidei homines: quemadmodum in diversis convulsionum speciebus, melancholia, epilepsia, uteri suffocatione, putrescente semine, & multifariis venenorum effectibus frequenter apparet. *Eccl.* 38.

§ 2. At inter hos affectus & accidentia discernens prudens & circumspectus medicus, ubi ea pensiculariter exacta trutina, adhibito etiam ad diligentem causarum naturalium indagationem justo, quoad fieri potest, perpendiculo, ubi naturæ limites malum exuperare egrediique, ac Satanæ, qui spiritus est, motus actionesque animadvertit, in spiritualem medicum, Ecclesiastem nempe, aut Ecclesiæ ministrum inculpatum, sanæ doctrinæ, tenentem mysterium fidei cum pura conscientia, vitæ innocentia notum, non turpiter lu- *Curandi maleficii methodus certa.* 1. *Tim.* 3. *Tit.* 3.

cri cupidum, non vinolentum, cui etiam bonum à piis perhibeatur teſtimonium, curationis onus transferet. Interim meminiſſe operæ precium eſt, multa non ex maleficio evenientia, ſed ex occulta naturæ occaſione, medicos quandoque latêre. Ut enim rebus in eſt ſecreta juvandi proprietas, ita & nocendi: quam tamen non perpetuò agnoſcit medicus.

§ 3. Tantum tamen operæ à medico hic accedet, ſi fortè æger natura, vel ex morbo, aut aliunde humore melancholico (cui, uti aptæ ſuis operationibus materiæ non illibenter ſe inſinuare ſolet dæmonium) aut alio ſucco maligno gravari videatur, ut hic prius blandè expurgetur medicamento.

§ 4. Tradit enim Pomponatius, priſcos exorciſtas, quos præcantatores vocant, ante conjurationem, obſeſſorum corpora ab atra bile expurgaſſe. Morbis ſiquidem geminis utplurimùm hi infeſtantur corporis nempe, ex melancholico ſucco genitis: & animi, ut amentia, mœrore, timore, vitæ odio, & deſperatione, quibus nocte diuque ejuſmodi homines macerat juratus humani generis hoſtis, & veluti lugubribus tentationibus ita vellicat, ut quaſi aquila apud inferos Titii jecur arrodere videatur. Obſeſſos expulſo eo humore, non amplius mirabilia facere, experimento ſe vidiſſe, in expoſitione illius problematis dicit Conciliator. Uxorem quoque cujuſdam ſutoris à dæmonio agitatam, variaque ſonantem idiomata, eo modo perfectè curavit Galgarandus medicus, Mantuæ celeberrimus.

§ 5. Puella quædam in Burgo melancholica, ſe Virgilii ſpiritu obſeſſam eſſe fatebatur, diu conjurata: quod creditum eſt facilius, quia puella ſimplex, admodum pia, & quæ ſemper domi latuerat, Hetruſca, affectaret exprimeretque Mantuanum, hoc eſt, Longobardicum idioma, ut ſubinde Latinum aliquid ſonaret. Cum nihil proficerent conjuratores, medicus ex arte adhibitis melanogogis primùm, & deinde aliis roborantibus, illam optimè per Dei gratiam reſtituit. Exonerato itaque corpore, promptius in reliquam ſanationis obſervantiam, velut à naturali jam impedimento levatus, ab Eccleſiæ miniſtro inducetur διαμορφώσεως.

§ 6. Ille tum de obſeſſi vel maleficio læſi vita & moribus, item de ejus in religione Chriſtiana, inſtitutione, & in præcipuis fidei noſtræ capitibus, & qua fuerit, vel etiamnum ſit in Deum confidentia,

Digitized by Google

dentia, vigilanter inquiret. Qua de re ubi penitius fuerit inſtructus, proclivior, & propemodum ſtrata erit reſtitutionis via. Etenim ſatanæ in corruptorum morum, ſpurcæ vitæ, itemque diffidentiæ filiis efficaciam & illuſionis potentiam permittit Deus, quorum ſenſus excæcavit Deus hujus ſeculi, ne illuceſcat illis lumen Euangelii gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. Affectuum quædam requiritur ἀναλογία, ut ſit, quod dici ſolet, mali corvi malum ovum. *Epheſ. 2. 2. Theſſ. 2. 2. Cor. 4.*

§ 7. Ubi ergo vigilanti inquiſitione & artificioſa conjectura, affectus cauſam aliquatenus cognoverit Eccleſiæ miniſter, conveniens huic medicamentum applicet: ut ſi æger fuerit antea diſſolutior, ex ſacræ Scripturæ libris admoneatur, corripiatur, exemplis avocetur, & ad emendationem invitetur, tandem reſipiſcentia in ordinem redigatur. Apud præfractæ indolis hominem inſtandum, urgendumque tempeſtivè & intempeſtivè: item redarguendus hic, & juſto Dei judicio in contumaces, ſubinde terrendus. Puſillanimis, & diffidentia dejectus, in ſpem certam & fiduciam indubitatam de ineffabili Dei bonitate & miſericordia incomprehenſibili erigendus, & undequaque confirmandus erit: in quam ſententiam plena conſolationis teſtimonia extant quamplurima, quæ ſuo loco & tempore adducentur. Si quoque perverſa doctrina aut fanaticis opinionibus, vel ſuperſtitionum ludibriis quoſdam tranſversè raptos eſſe, velut anſa eo modo dæmoni ſubminiſtrata, comperiatur: Zizania hæc erunt eruncanda, atque ſalubriora doctrinæ purioris ſubſtituta ſemina cum omni vigilantia ſedulò inſerenda. Nec cognitione recitationis Dominicæ Orationis & Symboli Apoſtolici ſecundum literam, contentum eſſe oportet (tantum etiam poſſet quivis malicioſus) verùm illud vivum Dei verbum ita in animis implantetur, ut apprehenſum efficaciter, ſentiatur potentia eſſe Dei ad ſalutem omni credenti, contra quoſcunque dæmonum conatus: ut item vivifica fide invocare Deum verum, æternum, omnipotentem, & multæ miſerationis parentem, in nomine Filii pro noſtris peccatis mortui, & ad noſtram juſtificationem per gloriam Patris, abſorpta morte, victo ſatana, debellato inferno, potenter exuſcitati, iildem valeant. *Rom. 1. Rom. 6. 8.*

Quomodo

Digitized by Google

Quomodo Dæmonis Maleficio affecti, de ejus præstigiis & imbecillitate deinde erunt instituendi.

CAP. XXIX.

Diaboli infirmitas, qui nihil potest nisi permissus.

DE diaboli item operibus & præstigiis erudiantur, & quàm enervatus imbecillisque sit, ut nihil etiam possit, nisi Dei permissu: nec Deum quæcunque permittere, sed in re concessa illi limites, ultra quos ferri nequit, præfigi: quinimò Christum profectum in cœlum, sedere ad dexteram Dei, subjectis sibi angelis, potestatibus & virtutibus: Cui si tanta fuit subjugandi potentia, multo magis satanam subegit coërcuitque, ut nihil omnino valeat, nisi peculiariter illi concedatur. Quod itaque clementer in nobis permittit Deus, non potest esse malum. Illi enim cura est de nobis: Qui cùm omnis gratiæ sit Deus, nos ad æternam suam gloriam per JESUM CHRISTUM vocatos, jam parum per afflictos instaurabit, fulciet, roborabit atque stabiliet. Quis est qui nobis noceat, si boni æmulatores fuerimus? Quicquid enim fideli irrogatur, id illi bono commodoque cedit, juxta illud Pauli: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Precationem ergo perpetuam esse decet, quò fiat voluntas cœlestis Patris in nobis. Quidquid patimur, teste Hieronymo, nostris peccatis meremur. Non habent dæmones, inquit D. Joan. Damasc. virtutes adversus aliquem, nisi à Deo dispensatè concedatur: sicuti in Jobo, & in porcis. Permissione verò Dei facta, & fortitudinem habent, & transmutantur & transfigurantur in quamcunque volunt figuram secundum imaginem, id est phantasiam. Item Gregorius: Absque omnipotentis Dei concessione nullam habet potestatem contra hominem malignus spiritus: qui etiam in porcos transire non potuit, nisi permissus. Rectè quoque Chrysostomus: Homines non quantum vult, tentat diabolus: quoniam quantum ad se, nunquam cessaret à tentatione. Neque enim habet alium actum: non enim manducat, nec dormit, nec aliud operatur, nisi ut tentet, fallat & subvertat.

2. Tes. 5.
1. Pet. 3.
Rom. 8.
Matth. 6.
Lib. 2. cap. 4.
Job. 1.
Matth. 8.
In Dialog. lib. 3.
Super Matth. lib. 1.

§ 2. Non magis itaque timendam diaboli potestatem, quàm Deum impedientem, docet Ambrosius super Lucam. Spiritus enim mali, etiam Dei vocantur spiritus, quòd ejus captivi sint: nec attingere, castigare, tentare quicquam ausi, nisi à Deo concedatur. Jobo ne pilum quidem lædere potuit satanas, nisi impetrata permissione,

Digitized by Google

missione, eaque limitata. Quocirca non est formidandus diabolus: sed Deus, qui ursum hunc catenis alligavit captum, ut nihil omnino absquè ejus singulari nutu valeat. Hinc Christianus quæcunque adversissima à Dei digito excipiet, qui omnia in sua continet manu.

§ 3. Nec Christiani nomen merentur, qui malignæ alicui mulieri aut diabolo imputant malum invectum, ad Dei voluntatem id minus referentes. Jobus affligitur à dæmone, at à Dei manu accipit dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut illi placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum perpetuò. Non cædentis virgæ rationem ille habet, sed volentis patris. Virga punit filium: at non eam feciſſe hic dicit, nisi mente nondum constet: sed patrem, qui virgam in manu habet eaque utitur. Sine ejus voluntate, ne pilus quidem capiti excidit, quin omnes pili numerati sunt: ipse virgam usurpat, quàm graviter, & quàm multum, & ubi velit. *Job. 1. 2.* *Matt. 10.*

Quomodo ad tolerantiam invictam erunt excitandi demonum maleficio læsi.

CAP. XXX.

PRopterea æquo patientiqúe ferendum nobis erit animo, quicquid afflictionum acciderit carni, sive id lege naturæ, sive supra naturam contingat. Idem quoque faciundum, si animum immensus invadat dolor, angor, mœror, tristicia, tentatio. Ob oculos velut speculum semper revocetur exemplum sanctissimi illius Jobi, qui tot exercitatus modis, & tentarum calamitatum ac miseriarum mole pressus, Deum laudibus extulit (quamquam malorum interim ponderi impar, in verba animi parum patientis erupisse videatur) ac licet nullius malæ occasionis sibi conscius esset, non dæmonem accusat tamen, nec ab illo aut ullo hominе tantas sibi inflictas ærumnas queritur: sed ex Dei æquissimi voluntate sibi ista accidisse agnoscit: ut cum uxor ei exprobraret, Ubi nunc tuus est Deus, cui confisus es? non animum abjecit, sed respondit: Ut fatua loqueris. Si bona à Deo acceperimus, quare mala non tolerabimus patienter? Sic nos quoque in afflictione nostra, ad Deum oculos mentemque dirigere decet, & justissimæ ejus voluntati nos nostraque placidè summittere: quandoquidem ille nihil *Qualiscunque afflictio patienter ferenda.* *Job. 2.*

Digitized by Google

vult, nisi quod optimum, quanquam nobis interdum secus videatur. Quos diligit, castigat: nec peccatoris vult mortem: sed ut convertatur & vivat.

Prov. 2. Hebr. 12. Ezech. 18

Cur diaboli & angelorum ejus ministerio utatur Deus. August. serm. 24. de Temp.

§ 2. Suorum famulorum, ut diaboli vel cujusvis alterius, ministerio utitur, quò nos ob nostra scelera aut incredulitatem puniat, & hoc modo ad rectam conversionis viam reducat: vel etiam sic tentat nos Dominus Deus noster, quemadmodum Deuter. 13. legitur, ut palàm fiat, utrum diligamus eum, an non, in toto corde & in tota anima nostra.

Iacobi 1.

§ 3. Pro summo gaudio itaque ducite fratres (inquit D. Jacobus) quoties in tentationes incideritis varias: illud scientes, quòd exploratio fidei parit patientiam. Cæterùm patientia opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri, nullaque in parte imminuti. Beatum item prædicat virum, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam promisit Dominus his, à quibus fuerit dilectus. Hinc admonet D. Petrus: Charissimi, ne miremini, dum per ignem exploramini, quæ res ad experimentum vestri fit: perinde quasi novum aliquid vobis obtingat: imò in hoc quòd consortes estis afflictionum Christi, gaudete, ut in revelatione quoque gloriæ ejusdem gaudeatis exultantes. Timotheum quoque hortatur Paulus, ut afflictiones ferat tanquam bonus miles JESU Christi. Non enim quis coronatur, nisi legitimè certaverit. Exemplum accipite, fratres mei (monet Iacobus) afflictionis & patientiæ, prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini: Ecce beatos dicimus eos qui sustinent. Tolerantiam audistis Iobi, & finem Domini vidistis, quòd valde misericors sit Dominus, ac commiserans, qui pios è tentatione novit eripere, Petro teste. Iobum totum (excepta illius anima, quam illæsam permanere voluit Dominus) etiam in suis substantiis & sobole durissimè, Deo annuente, afflixit satan: Verùm post inviolatam illius patientiam, cum multa ejus usura, cuncta illi uberrimè reposuit Deus: Cujus jam non est decurtata manus, id ipsum potest, & infinitis partibus majora.

1. Petr. 4.

2. Timot. 2

Iacobi 5.

2. Petr. 2. Iob. 1. 2.

Iob. 42.

§ 4. Quorsum ergo alicujus hominis, aut etiam ipsius dæmonis, nos terrebit violentia aut malignitas? cur ab horum jaculis usque adeò expavescimus? quæ si in nos vibrentur figanturque, non tamen ad internecionem transfigent, si constanti fide reverberemus, retorqueamusque. Resistendum diabolo, & fugiet à nobis:

Iacob. 4. Ephes 6.

nec

Digitized by Google

nec illi locus eſt dandus: ſed Chriſti verbo pellendus, Abi ſatana. Fidelis eſt Deus, qui non ſinit nos tentari ultra id quod poſſumus; imò faciet unà cum tentatione exitum, quò ſufferre queamus. Novit ille, quibus nobis opus ſit, priuſquam petamus. Ne exhorreſcamus, hortatur David, à timore nocturno, tentatione ſcilicet occulta: nec à ſagitta volante in die, tentatione quippe manifeſta: nec à negocio perambulante in tenebris, nempe à ſpectris in tenebris verſantibus: nec ab incurſu & dæmonio meridiano, quod Paulo nuncupatur angelus lucis, in quem ſe transfigurat diabolus.

2.Cor.10. *Matth. 4.* *Pſal.91.* *2.Cor.12.*

§ 5. Ad tolerantiam præterea invictam contra dæmonum inſultus, & conſtantem in Deum fiduciam, ita afflicti ſedulò excitandi ſunt patrum quoque exemplis: velut Antonii Ægyptiaci, quem in tumulo latitantem tam graviter lacerarunt dæmones, ut tanquam mortuum ad hoſpitium reportarit illum miniſter: ubi nonnihil reſpirans & quaſi reviviſcens, clam aliis ad tumulum ſe referri jubet: ibique ex priorum vulnerum dolore proſtratus, cum ex animi fortitudine ad conflictum dæmones provocaſſet, nec illi cunctarentur, aſſumptiſque variarum beſtiarum & ſerpentum formis, Antonium dentibus, cornibus, unguibuſque impeterent, & denuò lancinarent, ſubitò lucis quidam radius dæmones & tenebras fugavit. ſtatimque ſanatus Antonius, Chriſtum præſentem eſſe intellexit, dicens: Ubi eras Ieſu bone, ubi eras? quare à principio non adfuiſti, ut vulnera curares mea? Et vox ad eum facta: Antoni, inquit, hic eram: ſed diſtuli ob tuum certamen, quod prius obſervare libuit: jam autem, quoniam ſtrenuum te pugilem præſtiteris, in toto orbe celebre tuum erit nomen. Hæc in vita S. Antonii ab Athanaſio deſcripta, & è Græco per Evagrium Presbyterum tranſlata: ubi lucta cum diabolo varia miræque acerba, & inſignis divini viri patientia conſtantiaque legitur.

Tolerantia. *Antonii Ægyptii lucta cum dæmonib.*

§ 6. Nullus certè, quod ſciam, animoſior fuit Hilarione (qui Antonio fuit contemporaneus, ſed junior) fortiuſque neglexit dæmonum fraudes, quippe qui in ſolitudine ſæpe infantium voces intempeſta nocte ſe audire exiſtimavit, nunc balatus ovium, nunc mugitus boum, planctus mulierum, leonum rugitus, ſtrepitum armorum, variarumque portenta vocum. Cæterùm auſus aliquando totum phaſma explorare, Dominicæ crucis ſigno ad lunæ lumen tugurio egreditur, & ſollicitè circumſpiciens, ecce currum directis in ſe equis euntem conſpicatus eſt: hic Chriſti Nazareni

Anton. Sabell. lib. 10. Exempl. cap. 13.

nomine invocato, in vestigio mansit, expectans rei eventum. tum verò terrifica illa bigarum species subito terræ hiatu in conspectu absorpta est. Atqui licet à dæmone excruciaretur mirè, oratione tamen vincebat: à qua ubi aliàs paululum quievisset, satan ferianti insidiatus, repentè ejus dorso insiliit calcibus latera quatiens, cervicem flagro: Eia, inquit, dormitas? mox cachinno desuper increpitans: Hordeum jámne, ait, an paleas fesso tuo asino offeres? Nam suam carnem nonnihil obstreperam, aliquando sic affatus fuerat: Ego te asine non hordeo, sed palea pascam, faximque ne posthac recalcitres.

In lib. conf. Fol. 42.

§ 7. Hic vides Franciscum non satis noviſſe hominis pii vires in toleranda quavis afflictione dæmonis. Legitur enim in ejus vita, fratrem Egidium interrogasse Franciscum his verbis: An diabolus sic sit terribilis, quòd homo per unum Pater noster non possit sustinere? ipsum respondisse, Quod nullus possit sustinere diabolum per medium Pater noster, quin statim moretur. Huc referatur Cypriani sermo de Bono patientiæ, ubi & impatientiæ exempla proponuntur; item sermo quartus Chrysostomi.

Communium precum in maleficio efficacia.

CAP. XXXI.

Communes preces.

UT insuper maleficio læsorum fidem adaugeat, vulneráque, tortore dæmone ejus jussu fugato, sanare dignetur misericordiarum pater, communibus ad eum ex animi penetralibus fusis confidenter precibus erunt juvandi. Id ab authore e-
Hebr. 13. pistolæ ad Hebræos disertè mandatur: Memores estote vinctorum, tanquam unà cum illis vincti: eorum qui affliguntur, velut ipsi quoque versantes in corpore. Orate pro vobis invicem, ut sani sitis: piè monet D. Iacobus. Multum enim valet deprecatio justi efficax. He-
Iacobi 5. 3. Reg. 17 lias homo erat similiter obnoxius afflictionibus ut nos: & precatus est ne plueret, & non pluit super terram annos tres, & menses sex: & rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum suum. Item: Infirmatur quis inter vos? accersat seniores Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & obsecratio fidei salvum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.

§. 2. Hinc

Digitized by Google

§ 2. Hinc orationum fidei publicè & seorsim à Christi fidelibus ad rem præsentem accommodatarum respondentiumque energia, liquidò constat Ne Petri fides deficeret Satanæ insultu, qui expetierat ut eum velut tritricum cribraret, Christi oratione intercedente impetratum est. Contra diaboli astutias ut vigilent cum omni dulitate & deprecatione pro omnibus sanctis, Ephesios studiosè exhortatur Paulus. Admonet item Timotheum, ut ante omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Fidem quoque Christi operâ sibi augeri orant Apostoli. Per Mosis orationem ad Dominum, soror illius Maria liberatur à lepra. Sic patris oratione, Christo genua flectentis, dicentisque, Domine miserere filii mei, quoniam lunaticus est, & miserè affligitur, &c. Increpatur dæmonium puerque sanatur. Se autem credere testabatur hic vir in suis precibus, & orabat Christum, ut ipsius incredulitati succurreret. Mulier quoque Græca, Syrophœnissa genere, ad pedes Christi provoluta, rogabat eum, ut dæmonium à quo filia miserè cruciabatur, exturbaret: & ob ejus interpellationem, exonerabatur filia. Multum confidebat Iudith in oratione fratrum, quando dixit: Orate ut firmum faciat propositum meum Deus, &c. Nihil aliud fiat, nisi oratio pro nic ad Dominum Deum nostrum. Petrus & Joannes orant pro Samaritanis, ut acciperent Spiritum sanctum. Siquis inter nos affligitur, orare jubet D. Jacobus.

Luca 22.
Ephes 6.
1. Tim. 2.
Num. 12.
Matt. 17. Marc 9. Luca 9.
Matt. 15. Marc. 7.
Iudith. 8.
Actor. 8.
Iacob 5.

§ 3. Chrysostomus de incomprehensibili Dei natura, homilia 3. testatur, obsessos in templum adductos à diacono tempore publici congressus, quum cœna Dominica peragi soleret, jussosque caput inclinare, & sic pro ipsis orasse populum. Homines, inquit, à dæmone agitati, tanquam vinculis quibusdam retenti adducebantur, ut populo universaque civitate præsente, communes pro his fierent supplicationes, ut omnes jugi concordia Dominum communem orarent pro his, & quòd miseretur, magno clamore contenderent.

§ 4. Recitat insuper Prosper Aquitanicus, in locum publici congressus ad altare, dum cœnæ Dominicæ instituta actio celebraretur, adductam puellam, & plebem pro ea ad Dominum orasse, ac de cœna participem factam quoque, & sic liberatam. Idem libro 6. de Prædictionibus & promissionibus tradit, suo tempore Carthagini puellam quandam Christianam, quum in balneis quod-

dam Veneris simulachrum minus pudicè intuita esset, séque eidem assimilasset, mox à diabolo obsessam fuisse, qui gutturis meatus occuparit, ut circiter dies septuaginta noctésque totidem fermè, nec cibum nec potum trajicere potuerit. Parentes quum nullam levationem animadverterent, puellam ad Ecclesiæ ministrum adducunt, eique rem ut acta erat, bona fide exponunt. Unum hoc puella confessam addidit, Noctis medio videri sibi avem quandam adesse, & nescio quid ori ingerere. Tandem in templum deducitur, fiunt preces: & cum ei cœna Domini porrigeretur, quam ægrè accepit, cacodæmone nimirum reluctante, liberata est.

§ 5. Narrat Theodorus Lector lib. 2. Episcopum Christianorum in Persia jussum esse, à rege dæmones profligare: qui collectis piis preces fecit, & adjuratione eos abegit. Ioannem monachum quendam in Ægypto dæmones sola expulisse precatione, tradit Sozom. lib. 6. cap. 28. Cœtus monachorum, inter quos Macarius & Isidorus, Lucii scelere sub Valente, in insulam exiguam, ubi nulli erant Christiani, relegati, filiam ibi sacerdotis dæmone correptam & humi præcipitatam, conjunctis precibus liberant, patrique sanam restituunt. Marcellus Apameensis Episcopus, destructurus sub Theodosii imperio fanum Iovis Apameæ, atrum dæmonis spectrum, vim ignis suppositi coërcens, sic repulit. Iussit aquam adferri in vasculo: qua supposita sacro altari, ipse in faciem humi prostratus, Domino supplicavit, ne ulterius progredi dæmonis tyrannidem sineret. Finita oratione, figura crucis aquam consignavit, atque flammæ diaconum jussit inspergere: quo facto, dæmon aufugit.

Theodoret. l. 4. c. 21.

Theodoret. l. 5. c. 21.

Lib 22. de Civitat. Dei. c. 8.

§ 6. Augustinus etiam commemorat, virum quendam tribunitium Hesperium, in Fusalensi territorio Africæ fundum habuisse, qui fuit infestatus à malignis spiritibus, ita ut animalia & servos graviter afflixerint. Domestica igitur hac calamitate coactus, accessit: Dominus fundi ad Ecclesiæ ministros, rogavitque ut aliquis ibi preces faceret dignaretur. Abiit igitur quidam eò, oravitque ardenter & seriò, imò etiam ibi cœnam Domini distribuit: & protinus illa dæmonum vexatio cessavit. Ambrosius: Bonum scutum est oratio, ut quo omnia ignita spicula adversarii repelluntur.

Iejunio

Digitized by Google

Iejunii in operibus diaboli vincendi energia.

CAP. XXXII.

INdicantur etiam jejunia, ſi fortè caro, nimia ſui indulgentia proterviens, locum dæmoni dederit: ut hoc reſtricta freno, in ordinem redeat. Quare Porphyrius tradit, jejunium & caſtitatem maximè laudari, non quia iis placatior inprimis efficiatur Deus: ſed ut retroagantur qui ſanguine & immundicia gaudentes, quo perfrui poſſint his, utentium corpora invadunt. Eſt enim aliquod dæmoniorum genus, quod non niſi orationibus & jejuniis ejicitur, Chriſto authore, incredulitatis, propter quam illud expellere nequiverunt, diſcipulos redarguente. Eleachim quoque ſacerdos Domini magnus, ſic omnem Iſraëlem alloquitur: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in jejuniis & orationibus in conſpectu Domini. Et Raphaël Tobiam docet, bonam eſſe orationem cum jejunio. *Iejunia.* *Matt. 17. Marc. 9. Luca 9.* *Iud. 4.* *Tob. 12.*

§. 2. Hiſtoriam in hanc rem mirè commodam narrat Hector Boethius, in Garcothæ ſcilicet regionis vico quodam, quatuordecim vix paſſuum milibus ab Aberdonia diſſito, eximiæ formæ adoleſcentem coram Aberdonenſi antiſtite queſtum eſſe palàm, ſeſe à dæmone ſuccuba (ut dicunt) gratiſſima omnium quas vidiſſet forma, multos jam menſes infeſtari, eandemque occluſis foribus noctu ad ſe ingredi, & blanditiis in ſuos compellere amplexus: dubia luce eam penè ſine ſtrepitu abire, nec ullo ſe modo, cum plurifariam tentaſſet, à tanta tamque turpi veſania liberari. Iubet continuò circumſpectus & pius Epiſcopus, adoleſcentem aliò ſe conferre: & ut ſecundum Chriſtianam religionem magis laudatis jejuniis & orationibus ſolito attentius accommodaret animam: hinc fore arbitrabatur, ut piis operibus intento victus cacodæmon tandem terga daret. Nec felix defuit ſucceſſus ſalubri conſilio: quod adoleſcens religiosè exequutus, paucos poſt dies omnino ab illis vindicatur ludibriis. Sic incubum dæmonem non amplius infeſtaſſe Navetis mulierem, poſt confeſſionem & ſacram communionem, quæ jejunia & preces comitari ſolent, legitur in vita D. Bernhardi. *Lib. 8. hiſtor. Scot.*

§ 3. Hic jejunii, uti theriacæ præſentiſſimæ, vires & encomium, oculis omnium ſemper opponendum hoc ſeculo diſſolutiſſimo exulceratiſſimóque, ac animi & corporis morbis dæmonumque inſultui

Iejunii virtus & encomiũ.

sultui apprimè obnoxio, ex Athanasio & Cypriano adducam: Iejunium morbos sanat, distillationes exiccat, dæmones fugat, malasque cogitationes expellit,& mentem nitidiorem reddit,& cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Et pòst: Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, jejunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim jejunii metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, & ocio corporis. Cyprianus de Iejunio & tentationibus Christi: Iejunium, inquit, si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Iejuniuu extra ordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. Iejunium si humilitate ornetur, servos Dei contemptores mundi efficit. Iejunium carnes azymas mundat & solidat, & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Iejunium Scripturarum deliciis pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cœlesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum revelatur jejunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moses in monte quadraginta diebus jejunus cum Domino perseverans, & Dei familiaritatem, colloquium, & legis ministerium promeretur. Helias quoque eodem dierum numero abstinens, in eremo conversatur. Et pòst: Efficax est oratio præcedente jejunio, & sacris studiis antecedentibus non patitur postulatio devota repulsam. Origenes in cap. 7. Matthæi, ubi Christus dicit, Apostolos propter incredulitatem nequivisse ejicere dæmonium: Si aliquando nos oportuerit circa curationem tale quid patientium permanere, non adjuremus neque interrogemus, neque talia loquamur, quasi audienti spiritui immundo: sed permanetes in orationibus & jejuniis, impetremus patienti salutem à Deo, & abigemus jejuniis & orationibus spiritus malignos. De jejunii potentia insignes duo sermones Basilii Magni, item unus Chrysostomi 18.

Eleëmosynarum virtus.

CAP. XXXIII.

Eleëmosyna.

ACcedat adhæc, pro facultatum ratione, earum communicatio, & in pauperes erogatio, oblatioque: quem odorem bonæ fragrantiæ, hostiam acceptam gratamque Deo, appellat

Digitized by Google

Paulus ad Philipp. qui Romanos etiam impensè adhortatur ad tolerantiam in afflictione, & precationi ut instarent, necessitatibusque sanctorum communicarent. *Philip. 4. Rom. 12.*

§ 2. Cornelius item centurio ex cohorte Italica, religiosus ac timens Deum, præstans eleëmosynas plebi multas, deprecansque Deum semper, quam audivit ab angelo vocem? Cornelı, orationes tuæ & eleëmosynæ tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Et Raphael angelus ad Tobiam: Bona est, ait, eleëmosyna magis quàm thesauros auri recondere: quoniam eleëmosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam. Item Tobias pater ad filium, ante mortem: Ex substantia tua fac eleëmosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet, ut nec à te avertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum pehes te fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleëmosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleëmosyna, omnibus facientibus eam. Apud Lucam ipsa veritas loquitur: Date eleëmosynam, & ecce munda sunt vobis omnia. Nabuchodonozori Babylonis regi sua sit Daniel, ut eleëmosynis redimeret animam. Apud Ecclesiasticum legitur: Ut aqua ignem ardentem extinguit, ita peccatum expiat eleëmosyna: cujus Dominus gratiam redditurus, memor erit in posterum, ut author tempore casus sui adminiculum inveniat. Nam eleëmosyna viri, quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit, & postea resurget & retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum. Ergo conclude eleëmosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Hic locum habebit Cypriani sermo de Eleëmosyna, item Chrysostomi homil. 32. 33. 34. 35. 36. 37. *Act. 10 Tobiæ 12. Tobiæ 4. Luca 11. Dan. 4. Eccles. 3. Eccles. 17 & 29.*

Cum multifariam afflictis quàm variè agi debet, & imitanda diverſæ ſanationis exempla.

CAP. XXXIV.

APud ægrum lucida ſuarum exacerbationum habentem intervalla, horum plurima, cum judicio à prudente Eccleſiæ miniſtro proponi poſſunt. Apud hunc verò qui continuò torquetur, mente læſus, orationes (ut dixi) communes, & fidelium interceſſiones neceſſitati præſenti conſono ſenſu applicatæ, jejunia & egenorum ſublevatio, ſuum habebunt pondus.

Ubi plures maleficio læſi ſimul uno in loco ſunt, quid faciendum.

§ 2. Cæterùm ſi uno in loco maleficiis collidantur numero plures (quemadmodum in monaſteriis, potiſſimum virginum, velut organorum ſatanæ ludibriis magis accommodatorum, frequenter uſuvenire cernimus) ante omnia huc cura propendeat, ut ſeparentur, & una quælibet ad parentes vèl ſanguine aut affinitate proximos avehatur, quo ſingulæ ſeorſim commodius fideliuſque inſtitui & ſanari queant. Reſtitutionis autem habeatur pro cujuſque neceſſitate delectus, ne uno (quod ajunt) calopodio (quorundam ineptorum, mendacium, impoſtorum, ſuperſtitionis impietatiſque antiſtitum more) quis calceare conetur omnes, & diſſolutis præſcriptorum verborum minus convenientium formulis, commenticiiſque quibuſdam ritibus & ſubſtantiis ad rem minimè facientibus, profligare pergat dæmonem, in iis ridentem illudentemque, & fugam plerumque ſimulantem egregiè, quaſi compulſum, licet ultrò cedentem, ut nos incredulitatis labyrintho altius involvat, ſi vetitis cum mediis fugatum credamus: hac ratione è corporibus cedit ſæpenumerò, & quidem libenter, ut animas minus impeditè poſſideat, eiſque dominetur. Quæ verò virgines arctius occluſæ cohibentur, nec egredi permittuntur, quod equidem in ejuſmodi caſu comprobare nequeo: vel quæ in deſignato eo loco clementem Dei manum, patriſque virgam, cum vera ſui abnegatione fortiter tolerare cum Iobo in animum induxerint, mutuam hic præſtent in ſuorum cruciatuum intervallis operam, ſe mutuò conſolantes, modumque præſcriptum, quoad fieri poteſt, obſervantes:

Juniores ad tale ſpectaculum non admittenda.

§ 3. Nec ad hujuſmodi ſpectaculum admittantur juniores, ne territæ tormentorum raritate & vehementia, quid mali contrahant, cùm eis avidè admodum inſidietur diabolus.

§ 4. Cum

Digitized by Google

§ 4. Cum aliàs ad piam puellam in cœnobio obſeratam literas dediſſem, quibus virginum eo in loco olim incredibili cruciamentorum genere à dæmonio exercitarum (quarum ſuperiori memini Libro, c. 10.) hiſtorias mihi cupiebam deſcribi, ea in hanc ferè ſententiam reſpondit: Duas adhuc ex illis ſupereſſe octogenarias prope modum, à quibus ſæpius audiviſſet, ne magno quidem ſe velle gravi illa caruiſſe calamitate, ex Dei voluntate nata, quòd inde peculiare gratiæ divinæ donum & illuminationem ſe conſequutas ſenſiſſent: nec ſecus earum teſtari vitam. Quid Antonio nocuit, ſeveros in ſuis cervicibus tuliſſe magiſtros? cui eos ad Dei nutum perpeſſo in majus ceſſit lucrum & gloriam. Scribebat quoque, miſſos eo tempore fuiſſe undecunque viros doctos, qui terrificorum eorum ſymptomatum larvas contuiti, eas penitiſſimè ſcrutarentur, amolirenturque: ſed quo in ejuſmodi conſiliis confidentius perſtitêre, eo malum recruduit gravius, ut tandem Dei opus eſſe ſingulare faterentur: à cujus manu cum id exciperent, & ſe toto corde ſub potenti ejus brachio ſubmitterent, ſemet integrè abnegantes, humilitatemque uſque adeò amplexæ, quo etiam cunctis ſuis affectibus reſtiterint, eoſque vicerint: & breviter, ad divini verbi normam toto animo vitam conformarint, tunc paulatim evanuerunt univerſæ illæ diræ. Piam epiſtolæ illius virginis partem juſtis de cauſis inſerere volui, quòd id conſilium meo inſtituto prorſus reſponderet: & ne ejuſmodi virgines uſqueadeò à piorum numero alienas eſſe, quis temerè in animum inducat, etiamſi adhuc multa in iis deſiderari non diffitear, quæ inſcia & non ſana informatione prætermittuntur.

Memoranda hiſtoria curatarum monialium apud Mariam arborem prope Xantos.

§ 5. Porrò monaſterium id ingreſſus, coràm cum altera contuli vetula, quæ id mali decem ſuſtinuerat annos, eo nomine gratias Deo agens quàm maximas: ac ſi ætas admitteret, ſe libenter denuò iiſdem velle calamitatum fluctibus objici aſſerebat. Hortata autem me eſt maximopere, ut ſi in conſilium ad ita afflictas accerſerer, ne exorciſmos admitterem unquam. Quædam in eo tormentorum theatro conſtituta, à fratre virgis ex quorundam conſilio excarnificabatur: quemadmodum ab ineptis etiamnum hodie conſulitur, quaſi dæmonem profligent virgæ, & non potius eo modo ille carnificinam procuret. Ea rei indignatione & pudore illa perculſa, contabuit pedetentim, & moritura cecinit. Rogata verò cautionis cauſam, reſpondit: eo quòd de ſalute ſua æterna minimè

Vera abnegationis exemplum.

hæsitaret. Altera quoque jam diu à dæmonio excruciata,& morti proxima, se totam attenta oratione Deo offerebat, ut secum pro suo arbitrio quicquid vellet, in tempore & in æternum ageret, dummodo ipsius glorificaretur nomen, obsecrans: rogabatque reliquas virgines, ut post ejus mortem non ex more, Miserere mei Deus, canerent: sed, Gloria patri. Memorabile abnegationis veræ exemplum.

Curandi daemoniaci exemplum insigne.

§ 6. Singularem insuper, & suo loco imitandam aliquando curationis eorum quos vexat diabolus, rationem, ex sequenti colliges historia. Philippus Wesselich Colonienſis, monachus abbatiæ Knechtenstein, integer & simplex, à spiritu referente abbatem macilentum, ante multos annos mortuum, exagitabatur miserè & multifariam, circa annum quinquagesimum supra millesimum quingentesimum: interdum avehebatur sub tectum, alias per ligna transversa conjunctiora supra campanam intrudebatur, plerunque per murum transferebatur inopinatò, inventus quandoque est corpore super piscinam projecto, capite autem in terram reclinante. Tandem se prodit spiritus, diutinæ & multiplicis vexationis causam explicans: se nimirum esse illum abbatem Matthiam Durensem, tot annis sepultum: ac eo torqueri, quòd suspensam D. Virginis effigiem exquisitè depingi curarit: nec satis fuisse factum pictoris Novesiani laboribus & impensis, qui inde jacturam senserit, ac sibi ipsi vim fecerit. Verum id fuit. Subnectebat hinc solutionis modum, cujus nomine hanc exorsus erat fabulam diabolus: expiari scilicet hoc delictum non posse, aut ulla se liberari ratione, nisi religionis ergò Treveris & Aquisgrani peregrinaretur hic Philippus (quem ob simplicitatem accommodatum suis ludibriis organum ratus est diabolus) & tres Missæ, de trinitate scilicet, de domina, de tempore, in ejus assertionem recitarentur. Ut hîc spiritus voto satisfieret, consuluerunt Theologi Colonienſes: & capitulariter (ut illorum more loquar) id reliqui postulabant quoque monachi à suo superstite etiamnum abbate D. Gerardo Strailgen Morsensi.

§ 7. At hic saniori institutione atque acri, increpatione in aliam potius sententiam Philippum existimavit traducendum, ut videlicet fideviva omnis miserationis Deo patri, & Christo assertori nostro unico confisus, dæmonis impostoras animo negligeret forti: redeuntique spiritui objiceret, se non esse sui juris, verùm sub

Digitized by Google

ſub aliorum degere imperio, propterea nec poſſe ob rerum penuriam à ſe obeduri ejus votis. Quo facto, ſpiritus reſpondit: Dic Suppriori. De eo enim confirmandi ſui inſtituti ſpem conceperat. Quare Abbas, ubi dæmonem perſeverare, nec monachum illius illuſionibus ſatis confidenter reſiſtere animadvertit, ipſum denuò rectius inſtituit, ſtudiosè hortatus ut reſipiſceret, nec tam pronas offerret ſatanæ technis aures: ſi verò manes, uti hactenus, audire pergeret, ſe illum flagris, & quidem capitulariter cæſurum, ſeveriſſimè minitatus eſt. Hinc irritos ſuos ſpiritus videns conatus ob abbatis conſtantiam, & animum Philippi magis erectum fiducia in Deum adverſus fraudulenta exitialiaque dæmonii ſtudia, nunquam rediit, alioque migravit. Hanc curandi methodum, in eo fraudum diabolicarum genere, quandoque in uſum revocandam arbitrarer.

Fictæ obſeſſionis curationes certæ probatæque.

CAP. XXXV.

MUliercula Bartholomæa nomine, quum in pago Well, præter morem ſub Miſſæ actione hymnus ille qui incipit, Gloria in excelſis Deo, Germanica lingua caneretur, mox velut dæmonio correpta, in extaſin conjici videbatur, cum maxima hominum perturbatione, in eo tormento perdurans, donec abſolveretur cantio. Quum ad hunc actum aliquandiu conniveretur, nec tamen deſineret fœmella, tandem à pagi domina, Anna à Virmont, in arcem vocatur: quæ humaniter & amicè cauſam rogat, cur ſub ea cantilena ſe ita vinci ſineret, quum eadem eſſent verba Germanica quæ Latina, abſque mutatione? eique hymnum Germanicum prælegit, & verba interpretatur, quibus nihil abſonum, nihil impium, aut quod ullam offenſionis daret cauſam, ineſſet. Jubet itaque eam forti eſſe animo, ſe jam eundem hymnum Germanicè cantaturam in cubiculo, præmonens: & ſi illa dejici ſe pateretur, adhibituram ſe remedium, quod pellendo ejuſcemodi dæmonio eſſe cum primis uſui didiciſſet, minitabatur. Ita mox in cantionis initio, mulierculo loco prius obſervato, quo ſe proſternere vellet, in terram provolvitur. Cui incunctanter, veſtitu prius levato, domina prudens & cordata matrona, ſimul cum filia, virgas imprimit acres, eo

quo decuit ſtudio: illa interim retracta manibus veſte, earum conabatur arcere titillationem.

Aphor. 6. § 2. Extremis enim morbis, teſte Hippocrate, extrema exquiſitè remedia optima ſunt. Hoc propinatum pharmacum, contra hujuſmodi dæmonis inſultum exiſtere antidotum incomparabile, atque ſe à doctis viris didiciſſe, mulierculæ denuò perſuadet domina, hortaturque eam confidentiori eſſe animo, nervum dæmonii hoc medicamento jam eſſe haud dubiè infractum: eamque ſimul concinere jubet. Sic dulci modulamine ſimul repetitur cantilena, finiturque ſine ullo commotionis indicio. Hoc comœdiæ actu à famulis ante oſtium obſervato, fœminam illi egreſſam arripiunt, unaque hymnum alta voce canunt: & conſilium hoc fuiſſe exturbando huic ſatanæ ut certiſſimum, ità & ſaluberrimum compertum eſt. Oportet autem habere delectum in uſurpanda hac theriaca. Non enim omnium oculis uno medendum eſt collyrio: ſolum ejus generis dæmonio profligando præſentiſſimum citra ullam moram aut hæſitationem erit alexipharmacum, quod hominem invadit exercetque pro ipſius energumeni voluntate, arbitrio & libidine.

§ 3. Se ea ratione fuiſſe ſanatam, à domina in arcem Wel revocata Barthalomæa, coram me confeſſa eſt. Hic qualemcunque ſortitus fuit effectum Canon 60. de his qui ſe ſimulant dæmoniacos, qui ita habet: Eos qui ſe dæmone correptos eſſe ſimulant, & morum improbitate eorum figuram & habitum ſimulatè præ ſe ferunt, viſum eſt omnimodo puniri, & ejuſmodi afflictionibus & laboribus eos ſubjici oportere, quibus hi qui à dæmone verè correpti ſunt, ut à dæmonis operatione liberentur, verè ſubjiciuntur.

§ 4. Se vidiſſe Romæ quendam nomine Julium, narrat Rondeletius, qui catalepſi putabatur corripi, quoties illa Paſſionis verba audiret, Conſummatum eſt. Voluit autem probare, num verè corriperetur, an fingeret. Quum itaque ſimul eſſent apud Alexandrum linguæ Hebraicæ profeſſorem, & hujus uxor fortè in alterius gratiam recitaret duo illa verba, ſtatim ſacrificus hic extaſi videbatur affligi: eoque viſo, alter baculum adferri juſſit, quo morbum profligaret: proinde ſine mora ad ſe rediit. Auxit ſuſpicionem, quòd quum eo malo afficeretur, prius undiquaque ſpectaret, ubi ſuum tutò reponeret caput. Auditum poſtea eſt, illum ob hanc ſimulationem miſſum fuiſſe à Venetis in exilium cum quadam meretrice, quæ ſimili morbo ſe prehendi ſimulabat.

Joan. 19.

§ 5. Porrò

Digitized by Google

§ 5. Porrò figmentum non erat, ſed catalepſis, à ſanguine melancholico cerebri ſubſtantiam occupante, quam patiebatur puella in quodam pago non procul à Nemauſo in Simeneis montibus. Hæc erat annorum vigintiquinque, nupta cuidam juveni quem parum amabat: vixitque tantùm dies octo cum eo, ubi hoc morbo ob animi ægritudinem corriperetur. Quam ob cauſam in parentum ædes rediit, in quibus tamdiu à malo illæſa permanebat, quàm mariti oblivio duraret: recrudeſcebat verò, quum de marito cogitaret, vel illius mentionem audiret: aut etiam quando ad illam inſciam maritus fortè veniret, priuſquam eum vel videret vel audiret. Quod ſi in via aquæ hydriam geſtaret, eam quandoque deponeb at, aliquot horas in eodem loco ſedens vel decumbens, oculis & ore apertis, ſine ſenſu & motu, niſi quod ventris & coſtarum infernarum muſculi multum moverentur. *Catalepſis à melancholico ſanguine.*

In concubitus maleficio quid faciundum.

CAP. XXXVI.

DE naturalis congreſſus, ſatanæ opera præpediti, curatione ita ſcribit Igmarus Remenſis archiepiſcopus: Si per ſortiarias atque maleficas artes occulto, ſed nunquam Dei injuſto judicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non ſequitur: hortandi ſunt quibus iſta eveniunt, ut corde contrito & ſpiritu humilitatis, Deo & ſacerdoti purè confiteantur, &c. *In cap. Si per ſort. 33. qu. 1.*

§ 2. In controverſia, ubi maritus ad congreſſum ineptus eſſe ex maleficio accuſaretur, in foro Conſtantienſi decretum fuiſſe ſcribit Ulricus Molitor, ut primùm à medicis ille, quem leges dicunt maleficiatum vel frigidum, inſpiceretur, num alia illius impotentiæ naturalis foveretur cauſa: deinde ut triennium adhuc uxor cum marito conviveret, qui ſuas interea temporis experiretur vires: utque eleëmoſynas liberalius erogarent, & jejuniis vacarent, quo matrimonii inſtitutor Deus ejuſmodi malum amoliri dignaretur. Decretum ſanè ad imitationem revocandum. Huc accerſantur etiam, quæ in legitima maleficii curatione hactenus propoſui. *Decretum de concubitu maleficio. In tract. de lamiis & Pythonicis.*

§ 3. Novi & characteres in charta virginea ſcriptos, & adverſus id mali, velut arcanum ſummum celebratos, ſuper quos ſepties legitur Pſalmus, Eripe me de inimicis meis: liga- *Pſ. 142.*

turque

Digitized by Google

turque charta ad viri coxam. At myſterium hoc apud Acheronta ſepultum malo.

§ 4. Cæterùm ridiculam admodum, nimiſque religioſam curationem pleriſque bona fide ne prodant, in aurem exemplo inſinuare volui. Mulier Katharina Loe nomine, cujus mihi nota ſoboles, viro nupta, hunc in initio comperit impotentem. Quare à vario temerè quæſito conſilio, hæc in ara D. Antonio ſacra Everfeldi in ducatu Montenſi ubi degebat, ceream membri virilis effigiem religionis ergò, ut à ſuo malo levaretur maritus, ſuſpendit offertque. Sacrificus rei ignarus canone ad altare demiſſis oculis recitato, ut fieri ſolet, ſuſpicit, priapumque illum cereum inopinato intuitus, Tollatur dæmonium illud, acerbè inquit.

Exorciſmi quando, & quomodo & à quibus adhibendi.

CAP. XXXVII.

Quando adhibendi exorciſmi, & quomodo.

Qualem oportet eſſe exorciſtam.

Epheſ. 6.

In concilio Carthaginenſi 4. 23 diſt. c. exorciſta. cap 7. de conſecr diſt. 5 ca. omne die ubi de energumenu id eſt, obſeſſis agitur, quibus manus imponebat exorciſta. Iuxta c. 79 Synodi Aquiſgran. ſub Ludovico Pio. neque in Eccleſia, neque in domibus licebat iis exorcizare, qui non erant ab Epiſcopo ordinati. Matth. 17. Marci 9. Luce 9. Ioan. 14. Matth. 21. Marci 11. Luce 10.

PORro ſi dictis rationibus nondum cedit inflicta calamitas, opuſque ſatanæ perdurat, cum increpare licet ex Chriſti doctrina Marci 16. quod credentes per ejus nomen dæmonia ſint ejecturi. Ea propter Apoloſtorum & primitivæ purioris Eccleſiæ exemplo, per Chriſti nomen expellat miniſter, vero ductus zelo, conſcientiæ bonæ teſtimonio fretus, habens peculiare illud Spiritus ſancti donum, ejiciendi nimirum dæmonia: gladio ſpiritus, quippe Dei verbo accinctus, atque divina panoplia circumquaque munitus, aſſumpto ſuper omnia fidei ſcuto, quo omnia jacula mali illius ignita queat extinguere (qualem armaturam in hujus Libri initio ex Paulo propoſui) ne cum diſcipulis Chriſti dæmonium fugare nequeuntibus à Chriſto audiat: O natio incredula & diſtorta, quouſque tandem ero vobiſcum? quouſque patiar vos? firmiter hinc infallibili nitatur promiſſioni: Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado. Et: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater per filium. Si quid petieritis per nomen meum, ego faciam. Scribit item Lucas, ſeptuaginta reverſos ad Chriſtum cum gaudio diſcipulos, dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis per nomen tuum. Ait autem illis: Videbam ſatanam

Digitized by Google

ſatanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. Ecce do vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Ita in Chriſti nomine flectuntur genua cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Nec aliud nomen ſub cœlo datum eſt hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri. Solo hoc Patris æterni verbo creata ſunt cœlum & terra, & quicquid in eis conſiſtit. Ejus nutu in præcipitium ruit illa immenſa angelorum caterva. Ad Chriſti adventum imperiumque horruerunt & profugerunt, quotquot arctiſſimo vinculo in ſua cuſtodia miſeros mortales conſtrinxerant diaboli. In hoc nomine credentes diſcipuli, dæmonia exturbarunt. Pythonis ſpiritum in Macedonia, ex puella dæmoniaca ejecit Paulus his verbis: Præcipio tibi in nomine JESU Chriſti, exire ab ea. Et exiit eadem hora. Sic à Petro juſſi ſunt dæmones egredi, qui vel unicum diem ſibi indulgeri, ut in ſubjugatis permanerent corporibus, rogabant: teſte Clemente.

Philip. 2. Act. 4. Geneſ. 1. Ioan. 1. Matth. 8. 9. 12. 17. Marci 15. 9. Luc. 4. 8. 9. 11. 13. Act. 16 Abdi l. 1. hiſtor. Apoſtol. Lib. 4. Recog.

§ 2. Apud Hieronymum presbyterum in vita Hilarionis Palæſtini eremitæ, legitur de quodam Conſtantii Imperatoris candidato, ex Francia Germaniæ orto, quem à teneris unguiculis dæmon obſederat malignus. Ductus igitur ille Gazam ad Hilarionem, exponentique tam Syra quàm Græca lingua (quas tamen nuſquam didicerat dæmoniacus) multiplicem obſidionis cauſam, ei reſpondit vir ſanctus: Non curo quomodo intraveris, ſed ut exeas in nomine Domini noſtri JESU Chriſti impero. In hoc nomine Simon Apoſtolus ſimulachrum Solis comminuit: Et Judas Lunæ, dæmonibus inde viſibiliter Æthiopum forma expulſis. Dæmonem ex Solis idolo fugavit D. Thomas: draconem ſub mortis ſtatua in Scythia exeuntem profligavit Philippus Apoſtolus: ſeptem dæmones ſimilitudine canum inter monumenta commorantes ſecus viam, prætereunteſque graviter lædentes, abegit D. Andreas. Sic in Capitolio draconem clauſiſſe Sylveſtrem, & Philippum Leviathan fugaſſe, traditur.

Abdiæ Epiſcop. Babyl. libr. 6. Hiſtor. Apoſt. item l. 9. 10. 13.

§ 3. Joannes Evangeliſta ſuperato veneno, dæmonem in Dianæ templo ducentos & quadragintanonem annos commoratum, his verbis loco expulit: Interdico tibi in nomine JESU Chriſti Nazareni, ne ultrà hic habites. Et confeſtim deceſſit Epheſo. Quocirca juſſu Domitiani in Pathmon inſulam exul deportabatur vir ſanctiſſimus. Hic cum Cynops magorum princeps in Phara

Ioannis Evangeliſtæ in ſugando dæmone contra magũ Cynopem miracula.

Digitized by Google

oppido contra Joannis doctrinam,& edita in Christi nomine miracula , ex falsa sacerdotum Apollinis in Joannem criminatione,maleficiis populum dementaret avocaretque , mortuos etiam se excire jactabat : quorum facie assumpta etiam dæmones apparuerunt,è mari emersi. Tandem Joanni ait Cynops : Veni sodes ad portum, ut aspicias potentiam meam, & amplius admiraberis. Igitur Ioannes cum universa multitudine rediit, præcipiens illis tribus dæmonibus, qui sub imagine hominum nuper resurgentium comitabantur, ne discederent. Concussis itaque manibus , & terribili maris sonitu peracto , Cynops se , ut antea , demisit in mare, atque sic ex oculis hominum evanuit : qui clamare non cessabant, laudando dicentes: Magnus es Cynops, & nemo præter te.

Cynopi magus submergitur oratione D. Ioannis.

§ 2. Ioannes interim orabat Dominum, ut inter vivos ultra nequaquam connumeraretur magus ille. Tum repentè vehemens est pelagi murmur auditum : & procellis ingruentibus ei loco , ubi se præcipitavit, nusquam apparuit.Et dæmones qui sub humana figura stabant , quasi jampridem resuscitati à mortuis, adjurabantur ab Apostolo Dei, dicente: In nomine crucifixi IESU Christi ex hac insula exite,nunquam redituri,& statim ab universorum oculis disparuerunt, frustra expectantium Cynopem , si fortè ex freto resurgeret.

Sozomen. libro 4. cap. 16.

§ 3. Arsatius insignis confessor sub Licinio, vidit aliquando dæmoniacum quendam gladio stricto per forum discurrere , & obvium quenque terrere ac fugare. Huic itaque obviam sese offerens Arsatius, Christum nominavit, ac verbo dæmonium expulit,obsessumque liberavit. Verbo adhæc dæmones fugavit Paphnutius,teste Ruffino lib.1. cap. 4. Sic apparet , quantum verè Christianis magistri nomen profuerit, & imitatio juverit.

Adolphi Clarebachi efficax oratio.

§ 4. Anno 1529. in turrem terriculamentis à multis annis inquietissimam Coloniæ Gallinaceam portam nuncupatam, religionis causa deductus est pius & doctus vir Adolphus Clarebach , ut die noctuque acerbius torqueretur. At lemuribus prima nocte ad ingenium consueto more redeuntibus, turbasque & terrores citantibus, ad ardentes ille conversus orationes, eosdem ita vicit exturbavitque, ut talium umbrarum postea eo in loco fuerit observatum nihil, quum ille etiam inde eductus constanti Christianæ fidei confessione vitam finiisset, corpore flammis absumpto. Tantarum est,virium contra diaboli machinamenta fervens pii hominis ad Deum.

Digitized by Google

Deum oratio. Scripſerat autem diſtichon in dealbato turris pariete, digito denigrato carbonis puluere & aqua mixtis (quòd atramentum & papyrus illi fuiſſent in carcere denegata) in hanc ferè ſententiam : Ubi Emanuel , nullus terriculamentis ſatanicis relinquitur locus.

§ 5. Hæc eſt conjuratio , hic vehemens fortiſque exorciſmus, hic modus fugandi dæmonis certus , hæc brevis formula , hi ſunt characteres , quibus invocatur omnipotentia rebus ſupra communem vitæ rationem agendis : hæc doctrina vera , hoc fundamentum ſolidum : hic philoſophorum lapis , longè quidem exuperans eum , de quo Alchimici hallucinati contendunt : imò lapis angularis, in quo omnis ſtructura firmiter coagmentatur. *Eſaiæ 28. Epheſ. 2.* Hæc ſunt divina teſtimonia, hæc ſacrorum noſtrorum monumenta , hæc veri ſacerdotis memoralia , hæc puriſſima ſigna , hæ noſtræ in exturbandis dæmonibus ceremoniæ, paucis contentæ, facili uſu , vili apparatu. Hæc ars cœlo ſublimior, tartaro profundior , libera periculis , umbrarum hoſtis , contemptris larvarum , ſimulachrorum peroſa , nec thuris nec meri indiga, univerſis manibus, lemuribus, larvis imperitans, omnia buſta, omnia ſepulchra & ſpecies mortuorum contemnens , & inania terriculamenta , & noctium occurſacula , & inferorum commeacula (ut Capnion inquit) exporrecta fronte fugans , fatum & naturam vincens , & quicquid unquam ritè optamus , ſi modus à magiſtro traditus obſervetur, indefinenter perficiens , & indeficienter adimplens.

§ 6. Verbo languores univerſos ſanavit , & dæmones expulit Chriſtus. Si ergo ſecurè operari voles, neceſſariò illud Pauli conſilium ob oculos pone: Quodcunque facitis in verbo & in opere, ut omne id in nomine Domini noſtri JESU CHRISTI faciatis. Hoc eſt ſalutiferum medicamentum : quin ipſa panacæa , vel potius hæc ſalus noſtra & medela. Rectè hinc Nazianzenus in Defenſorio ait , Dæmones adhuc contremiſcere , quando Chriſti nomen invocatur. Contra hunc nullæ ligaturarum præſtigiæ , nulla maleficiorum oſtenta, nec ulla dæmonii opera, momentum quidem perdurant, quin dicto citius evaneſcunt. *Matth. 8. Coloſſen. 2.*

§ 7. Proinde à Lactantio quàm veriſſimè dictum eſt : Dæmones juſtos , id eſt, veri Dei cultores metuere : cujus nomine adjurati, de corporibus excedunt : quorum verbis verberati , non modò ſe dæmones eſſe confitentur, ſed etiam ſua nomina edunt. Quia nec Deo, per *Lib. 2. cap. 16. de Orig. erroris. Idem apud Clem. lib. 9. Recog.*

Digitized by Google

per quem adjurantur: nec juſtis, quorum voce torquentur, mentiri poſſunt. Itaque maximis ſæpe ululatibus editis verberari ſe ac ardere, & jam jamque exire proclamant. In hoc ordine curationis, Scripturæ ſacræ fundamento innixæ, nullam erroris ſuſpicionem, nihil idololatriæ, nullam blaſphemiæ opinionem foveri, luce meridiana clarius contuemur.

Dæmonia ejiciendi modus Eccleſiæ veteris.

CAP. XXXVIII.

CÆterùm ne quis hoc noſtrum conſilium velut ab uſitata noſtrorum hominum Eccleſiaſticorum ratione alienum calumnietur, & explodendum decernat, bona fide hic beati Clementis verba ſubjungam, quibus pellendi ſatanæ formam in Eccleſia veteri & puriore familiarem, noſtroque præſcripto conformem, pulchrè deſcribit lib. 8. capite 32. de Conſtit. S. Apoſt. Iacobus Alphæi: Exorciſta non ordinatur: ſpontaneæ enim benevolentiæ eſt hoc certamen, & gratiæ Dei per Chriſtum ſuperventione Spiritus ſancti. Nam qui accipit chariſma curationum, per revelationem à Deo declaratur, quum pateat omnibus gratia, quæ eſt in ipſo. Et libro eodem, capite 7. Poſtquam exiverunt Catechumeni, dicat diaconus: Orate energumeni, hoc eſt, vexati ab immundis ſpiritibus: intentè omnes pro ipſis orate, ut benignus Deus per Chriſtum increpet immundos & nequam ſpiritus, & eripiat ſervos ſuos ab imperio inimici, qui increpavit legionem dæmonum, & principem malorum diabolum, ipſe nunc increpet pietatis rebelles, & liberet figmenta ſua à vexatione ipſius, & purget ea quæ ingenti ſapientia condidit. Etiam attentè oremus, Salva & excita illos Deus in virtute tua. Inclinate vos Energumeni, ut benedictionem accipiatis. Et Epiſcopus oret dicens: Qui fortem armatum ligaſti, & omnia vaſa ejus diripuiſti: qui dediſti nobis poteſtatem ambulandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: qui homicidam ſerpentem ligatum tradidiſti nobis, tanquam paſſerem puerulis, quem cuncta pavent & horrent à facie virtutis tuæ: qui eum dejeciſti, ſicut fulgur è cœlo in terram, non lapſu locali, ſed ab honore in ignominiam, ob voluntariam nequitiam: cujus aſpectus ſiccat abyſſos, &

Energumeni.

Cap. 8.

Digitized by Google

& minæ liquefaciunt montes, & veritas Domini manet in æternum: quem laudant infantes, & lactentes benedicunt: quem celebrant & adorant angeli: qui aſpicit ſuper terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant: qui minatur mari, & ſiccat illud, & omnia flumina deſerta facit: cujus nubes pulvis pedum ejus: qui ambulat ſuper mare ſicut pavimentum: unigenite Deus magni patris fili, increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus vexatione: quoniam tibi gloria, honor & adoratio, & per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſecula, Amen. *lib. 8. Pſ. 103. Nahum. 1 lib. 9.*

§ 2. Conſentit his Auguſtinus, de utilitate credendi, cap. 22. Vera pietate homines Dei aëream poteſtatem inimicam contrariamque pierati, exorcizando ejiciunt, non placando: omnes tentationes adverſitateſque vincunt orando, non ipſam, ſed ſuum Deum adverſus ipſam. Non enim aliquem vincit aut ſubjugat, niſi ſocietate peccati. In ejus ergo nomine vincitur, qui hominem aſſumpſit, egitque ſine peccato, ut in ipſo ſacerdote atque ſacrificio fieret remiſſio peccatorum, id eſt, per mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum IESUM, per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur Deo.

Iudicium Philippi melanthonis de dæmoniacis, ex Epiſtolarum libris.

CAP. XXXIX.

ETſi ſunt interdum phyſicæ cauſæ furorum ſeu παραφροσύνης ſeu μανίας: tamen certiſſimum eſt, diabolos in aliquorum hominum corda ingredi, & efficere furores & cruciatus in eis, vel cum phyſicis cauſis vel ſine eis: quia manifeſtum eſt, tales homines interdum etiam ſine phyſicis remediis liberari. Et ſæpe hæc diabolica ſpectacula ſunt prodigia & ſignificationes rerum futurarum.

§ 2. Ante annos duodecim mulier erat in Saxonia, quæ nullas literas didicerat: tamen quum agitaretur à diabolo, poſt cruciatus loquebatur Græcè & Latinè de futuro bello Saxonico: Erit magna anguſtia in terra, & ira in populo, ἔσται ἀνάγκη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ.

§ 3. Ante annos ſedecim erat in Marchia puella, cui rapienti pilos à veſtibus, vertebantur illi pili in nummos Marchicos, quos

Digitized by Google

devorabat puella longo fragore dentium. Et figuræ illæ nummorum interdum ex manibus ejus ſubitò extortæ, erant veri nummi, qui adhuc à nonnullis ſervantur: ac ſubinde magnos cruciatus ſentiebat puella: ſed à toto illo morbo liberata eſt poſt aliquot menſes, & adhuc vivit ſana. Sunt autem crebræ piorum precationes pro ea factæ, & conſultò omiſſæ ſunt aliæ ceremoniæ.

§ 4. In Italia audio fuiſſe mulierem, quæ etiam nullas didicerat literas: quæ quum agitaretur à diabolo, interrogata, quis verſus Virgilii ſit optimus? reſpondit:

Diſcite juſtitiam monitis, & non temnere Divos.

§ 5. De illis miſeris virginibus, quas Romæ cruciari audio, eas à diabolis torqueri judico, & ſignificantur pœnæ Italiæ & aliarum gentium. Nec verò dubito vera piorum precatione tolli id malum, & expelli diabolos poſſe. Rectè etiam facient, ſiqui homines non Epicurei, ſed verè invocantes filium Dei Dominum noſtrum JESUM Chriſtum, ſeriò præcipiant diabolis, ut ab illis miſeris diſcedant: & de venturo judicio filii Dei, in quo malicia diabolorum oſtendetur, palàm univerſæ eccleſiæ dicent, & de pœnis diabolorum. Sed hæc fieri oportet ſeriò, & omittendæ ſunt ceremoniæ ἀπ' ἀρτολαπξείας & luſtralis aquæ & falſarum invocationum Cornelii & ſimilium. Scio plura exempla, in quibus profuiſſe piorum precationem certum eſt.

Ineptus maleficii beſtiarum curandi modus vulgaris, tempeſtatis item ſedatio impia.

CAP. XL.

CUjus verò Scripturæ teſtimonio, aut quo exemplo fulciatur vulgaris illa & aliquandiu malè inolita maleficii per quemcunque ineptum, & quandoque bis cæcum, curandi, & dæmonis eliminandi ratio, me profectò latet. Nam præter inutilem ceremoniarum congeriem, exorciſmos ii homines adhibent diros, ne dicam blaſphemos: Stentorea adhæc vociferatione, profuſorumque verborum turbine, violenter abigere dæmonem velle videntur, Euangelia à propoſito diſſona, Symbolum Apoſtolorum, Orationem Dominicam, ſalutationem Angelicam, & neſcio quæ alia, iterum atque iterum repetentes. Quorſum hæc ad ſatanæ expulſionem

Digitized by Google

nem conferent; ubi mandatum, ubi exemplum, apud Chriſtum, Apoſtolos, vel ejus diſcipulos, ſive etiam primitivæ Eccleſiæ miniſtros? Rei propoſitæ non reſpondet verborum intellectus. Chriſtus, ejuſque imitatores in fugando diabolo convenientibus ſunt uſi verbis. Illam autem verborum recitationem cum inſtituta actione minimè cohærere, nemo non videt.

§ 2. At abominabile ſuum ſacrilegium ponderent illi, qui eum modum nedum uſurpare audent, verùm etiam beſtiis & inanimatis rebus, præter ſubnaſcentis Eccleſiæ ſincerioris exemplum, execrandas conjurationes & frequentem tremendi nominis Dei nuncupationem ſolenniter applicare, item ſignum crucis cum oratione Dominica & ſalutatione Angelica ter vel ſæpius repetita (ſic Mallei referunt authores) vaccæ conſecrare non verentur. Hos ut minimum in ſecundi Præcepti tranſgreſſione haud leviter delinquere, ne quid gravius addam, ſentiunt alii.

Beſtiis & rebus inanimatis conjurationes ſuperſtitioſæ applicantur.

2 ſecunda part. quæſt. 2. cap. 7.

§ 3. Deſcribit præterea Jacobus de Chuſa Chartuſianus, quomodo ſal, panis & aqua exorciſmis conſecrantur, & quomodo panem cum aqua guſtari oporteat novem diebus continuè, quibus etiam recitabuntur tria Pater noſter & Ave Maria in honore ſanctæ Trinitatis, & ſancti Huberti, &c. adverſus quemcunque morbum tam hominum quàm pecudum, item inſultum ſatanæ, & morſum canis rabidi. At bonas horas hunc nimis malè collocaſſe ſentio. Alibi ejuſmodi ſale aſperguntur, & thure conjurato ſuffiuntur homines & beſtiæ, & recitantur Letaniæ.

§ 4. Conſilium item contra maleficas, ne animalia, &c. ab eiſdem inficiantur, ſic deſcribitur: Recipe tempore Paſchali de candela Paſchali benedicta videlicet, ſtillas vel particulas à ſuperiori parte collectas, ubi ardebat, & fac de illa cera candelam parvam: & tunc in die Dominica ſurge manè, & accende ceram, & accipe lumen illud, ut ſtillæ aut particulæ cadant ſuper cornua & aures illius animalis, In nomine P. & F. & duplex S.S. & combure illud animal modicum cum lumine illo benedicto infra cornua aut aures, &c. & quicquid reſiduum fuerit de cera aut candela, affige ad modum crucis circa ſtabulum ſupra januam aut ſub janua, ubi animalia ſolent intrare & exire: tunc illo anno animalia tua non inficientur à maleficis.

§ 5. Benedictionem inſuper hanc pecorum, quibus abſtrahitur per incubos lac, &c. ut hic ſcribitur, ita docet libellus. Recipe ramos

Digitized by Google

mos palmarum, & fac crucem, deinde ſcribantur hæc nomina, Tetragramaton Adonai, Otheos, Jeſus, Maria, Joannes: & ponantur in modum crucis ſuper crucem præfatam, & tegantur hæc de cera conſecrata in vigilia Paſchæ: aut ſcribantur prædicta nomina in cera benedicta ad modum crucis poſita ſuper lignum crucis de ramis palmarum proſternatis ante crucem in die Palmarum, & tunc ſuper hoc ponatur in modum crucis parum de corporali & ſtola benedicta: & illud ſui aut involvi debet panno lineo, imponendo modicum de abrotano & foliis palmarum, & iſtud ponatur in vaſculo, trans quod colari debet lac extractum à beſtiis: & debet beſtia ſumere novem vicibus de aqua conſecrata ſeu benedicta: & debent in quibus lac funditur, aſpergi cum aqua benedicta, ut ſuprà, &c. Item, Iſtud etiam valet contra omnia maleficia, ſive ſint in braxatura & cultura, tinctoribus & hominibus, beſtiis: & ſic de aliis, ut infrà. Item, Præſcripta nomina contra maleficia ſcribi debent in cera benedicta, ut prædictum eſt, & ponatur in cerviſia recenti antequam aſcendat, & incipit laborare ad caput, &c.

§ 6. † IESUS Nazarenus † rex Iudæorum † Non percuties eos qui ſignati ſunt hoc ſigno thau T. Iſtud præſcriptum valet pro hominibus & pecoribus, qui ſunt per Pythonicam infecti, & debet dari in ferculis aut potibus eorum, videlicet in chartula ſcripta, ut ſuprà. Hactenus ille.

§ 7. Idem adhæc hominum genus in foramen cornu vaccini terebra impreſſum, contra incantamentum quandoque intrudere ſolet mixturam ex cereæ Paſchalis, & ejuſdem thuris ac ſtolæ momento.

§ 8. Huc accedat lactis vaccini reſtitutio per conſecrationis modum in frequenti uſu habitum apud ancillam Theodori Lopers, vicarii in noſodochio Kreveldienſi, tres alentis vaccas: quæ ubi domum reverſæ, non ſatis lactis pro more redderent, ancilla Chriſtina nomine, vaccas in mille diabolorum nomine egredi, atque ſuum repetere lac jubebat: inde ad cujuſdam mulierculæ ob maleficium ſuſpectæ ædes progredi, conſiſtereque aliquamdiu cum valido & frequenti boatu illæ videbantur: deinde ad ſtabulum regreſſæ, lac refundere ſolitum dicebantur. Nugæ ſunt, & mera ludibria.

Ridicula conſecratio.

Grandinis & tempe-

§ 9. Contra grandines verò & tempeſtates, ultra crucis ſignum,

gnum, lapilli tres ex grandine in ignem ſub invocatione ſanctiſſimæ Trinitatis conjiciuntur, oratio Dominica cum Angelica ſalutatione bis aut ter recitatur: Adjungitur Evangelium Ioannis. In principio erat verbum: atque ſignum crucis undique contra tempeſtatem antè & retrò, & ex omni parte terræ ſubinfertur. Demum quum in fine ter repetierit exorciſta, Verbum caro factum eſt: & toties annexuerit, Per Euangelica dicta fugiat tempeſtas iſta: ſubitò tempeſtas, ſi eam maleficium excitarit, ceſſabit. Hæc veriſſima experimenta, nec ſuſpecta judicanda, dicunt Theologi illi. Qui ſanè illud ipſum vitium committere videntur, quod in aliis emendare cupiunt: &, ut ille canit poëta Satyricus.

ſtatis ex maleficio nata ſedatio ſuperſtitioſa. Ab Auguſtino interdicitur, & legitur: 6. quæſt. 7. non obſervan.

Dum ſtulti vitant vitia, in contraria currunt.

§ 10. Quantum enim deeſt ejuſmodi conjuratoribus, ut non verè exprimant rationem præſtigiatorum & incantatorum? Et tamen iſta & ſimilia non in levibus ſolum experiuntur rebus, ſed etiam in benedictis Dei creaturis, imò in myſteriis & inſtitutis Chriſti perfidè abutuntur. Sed abſurdiora hæc ſunt, quàm ut longiori confutatione indigeant. In ſecundum Decalogi præceptum hic quoque haud dubiè impingitur, quanquam ſecus ab illis doceatur.

§ 11. Atqui ſi in nomine Dei & Chriſti pronunciato preces & exorciſmos finiri, & exoptatum finem interdum conſequi objiciant, Chriſti veracis quæſo viciſſim verba audiant: Multi dicent mihi in illo die, Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & tuo nomine dæmonia ejecimus, & tuo nomine multas virtutes præſtitimus? Ac tum confitebor illis: Nunquam novi vos. Diſcedite à me qui operamini iniquitatem. Impiorum itaque exorciſmi virtute non cedit diabolus, ſed ſpontè: ut impietatem confirmet, & erroribus alios immergat altius. *Matth. 7.*

§ 12. Rectè itaque D. Thomas de potentia Dei, quæſt. 6. art. 10. in ſolutione 3. argumenti, ait: Si Salomon fecit exorciſmos eo tempore, quando erat in ſtatu ſalutis, potuit eſſe in illis exorciſmis vis cogendi dæmones ex virtute divina. Si autem tempore illo fecit, qui idola adoravit, ut intelligatur eum per magicas feciſſe artes, non fuit in illis exorciſmis vis dæmones compellendi.

Si jumenta præter naturam quid pati videantur, item contra venena, quid faciundum.

CAP. XLI.

SI verò præter naturam quid pati jumenta credantur (quod tamen cognitu difficilimum, cum ſæpe in paſcuis venena vel depaſcantur, vel ſpiritus attractu illiciant) primùm omnium his pharmacum contra venena vel ſimilia vitia offerri poteſt, & reliqua adminiſtrari, quæ ex naturali conjectura & arte (quam doctè copioſeque tradit Vegetius de arte veterinaria vel mulomedicina libris quatuor, item Columella, Cæſar Conſtantinus, & plerique alii veteres & recentiores) uſui fore arbitrabimur, ſucceſſum toleranter expectantes. Quæ ſi minus juverint, ſed morte armentum abripiatur: velut ſpeculum, mentis oculis opponenda erit Iobi patientia: & quicquid id eſt calamitatis ac damni, Deo ſic volenti (qui dedit & abſtulit, idque ſicut illi placitum eſt, ita facit) ferendum erit acceptum: nec ad ariolos aut divinos, aut Pythonis ſpiritu turgidos, contra evidens Dei mandatum, impiè confugiendum. Hi namque imitatione ſacrilega comprobare videntur M. Catonis idololatriam, qui in agro luſtrando certis utitur ceremoniis, ſolennibus ſacrificiis, verbis atque votis Telluri dicatis, ut inſuetas alat arbores: ipſis etiam arboribus exoratis ut tranſmigrent, & in alieno ſolo accreſcant: rapis quoque obſecratis dum ſeruntur, ut ſibi & familiæ viciniſque benignè conferant: precibus Marti fuſis, ut ager pecoraque ſerventur.

Columell. de re Ruſt. l. 6. & 7. Cæſar Conſt. lib. 17. 18. 19. lib. 1.

De re ruſt cap. 141.

§ 2. Suffimentum autem animantium morbis prohibendis utile, legitur apud Vegetium, qui licet id quoque, luſtrare animalia, faſcinum tollere, dæmones fugare, & grandines inhibere, ab aliis malè perſuaſus ſcribit: tamen odore ſuo, cauſa quippe naturali, tam hominum quàm animalium morbis reſiſtere, & aërem defecare addit. Ita habet:

De Arte vete. lib. 1 cap. 20.

§ 3. Recip. ſulphuris vivi ℔. ii. bituminis Iudaici ℔. i. opopanacis, achanti, galbani, caſtorei, irios crudi, an. ℥ vi. ſalis Ammoniaci ℥ ii. ſalis Cappadoces, cornu cervini, lapidis gagatis maſculi, lapidis gagatis feminæ, an. ℥ iii. lapidis hæmatitis, lapidis fideritis, lapidis argeritis, an. ℥ i. equuleas, id eſt, caballiones maxinos, caudas marinas, ungues marinos, an. num. 7. uvæ marinæ ℥ iii. medul-

Digitized by Google

medullæ cervinæ, cedrei, picis liquidæ, an. ℔. iii. oſſa ſepiæ num. 7. auri ʒ. s, ballucæ ſiliquam. Hæc univerſa commiſceantur, & ſuccendantur. Sed ſi memoratos lapides aut invenire nequiveris, aut enormitate precii ab emptione ceſſaveris, reliqua efficaciter proſunt.

Pecora deleſo maleficio ægra.

§ 4. Interea tamen ſtudiosè inquirendum, num aliquid monſtri alatur, aut fucus alicubi foveatur: quemadmodum à quodam latomo apud Batavos factum memini, qui ſtabula ingreſſus, lupi ſtercus clàm in præſepibus abſcondebat: cujus odore, ut voracis ſui hoſtis præſentia, ob antipathiam, veluti malefico actu, territæ pecudes, ultrò citroque exultare, & inſolito concitari furore videbantur, unde turbati ruſtici incantamentum eſſe conjicerent. Quocirca ad fabulæ actorem, velut è ſpecula hæc obſervantem, atque ſanandi maleficii nomine celebrem concurrebatur: qui tecta falcini materia, lupi nimirum excremento, occultè ablata, ocyus malum amoliebatur. Sublata enim cauſa, tollitur effectus. Sic rem qualemcunque ex hac profeſſione faciebat: à viris tamen bonis admonebatur, ut maturè ejuſmodi falſitati renunciaret, ne merita falſarium conſequeretur punitio.

Contra veneficium quid faciendum.

§ 5. Porrò contra quæcunque venena, oblata philtra aut cupidinis pocula, medicorum imploranda erit opera: ut poſtquam perſpicaci indagine ex relatu, circumſtantiis & ſymptomatibus obortis, ſi non in veneni eſſentiæ abſolutam cognitionem, ſaltem ad ejus qualemcunque conjecturam illi pervenerint quàm ocyſsimè (in mora enim hic ſæpe periculum exiſtit) tum pro ejus qualitate deleteria & vehementia, quàm poterunt artificioſa & exacta methodo admoliti veſtigiò manum, alexiteria, & quæ ars dictabit, ordine adminiſtrent. Venena, eorumque aſſumptorum vel aliàs inficientium indicia, ſimul & propria antidota, medicorum novit ſchola: nec ea hic explicare, noſtri eſt inſtituti. Si verò ita affectos, ad temerarios alterius ſcholæ homines aberrare contingat, mortis aleam profectò haud rarò, etiamſi peſtifera veneni vis ſit lenta, virulentia pedetentim accreſcente, tandemque cordia vitalem fomitem feriente, experiuntur infelices.

Digitized by Google

DE MAGORVM INFAMIUM, LAMIARUM ET VENEFICORUM POENIS.

LIBER SEXTUS.

Quod magis infamibus variis diversa sit irroganda pœna.

Cap. I.

QUOD meam hic sententiam à vulgari, & jam multis annis inveterata opinione dissonam, velut appendicem, quinque superioribus Libris annectam: non mihi professione medico, verti debet vitio, quasi vocationis meæ sepes transiliam. Veritatem enim in profundo abstrusam investigare licet cuilibet, nec illi vetustatis authoritatem præponderare oportet ullam. Negotium verò illud dæmoniacum tam inextricabilibus cum sit involutum labyrinthis, ut non facilè quis hinc se explicet, etiamsi ducem habeat emunctarum narium Theseum: inde si aliquis pro ingenii modulo veritatem elicere studeat, non is reprehensione coercendus: at potius juvandus, suamque merebitur laudem, si vel bonæ operæ momentum præstiterit.

§ 2. Quare autem non concedetur medico, rerum absconditarum ex professo indagatori, qui huic scholæ aliquamdiu navarit operam (quàm verò felicem, erit penes alios judicium) in forum prodire, & suam proponere opinionem, citra eorum quorum interesse agnosco, præjudicium? Iurisperito vicissim, aut cuivis alii, nedum non invidebimus medici, sed eum cum fœnore honorem libenter etiam deferemus, si in re apud nos magis placitis aut longi usus observantiæ, quàm rationum firmitati nixa, vel alioqui controversa, ingenuè suam interponere volet sententiam: à nobis certè obviis amplectendam ulnis, si inveri cognitionem aliquo ducat modo: rejiciendam autem, si à ratione comperiatur aliena.

§ 3. Cum

§ 3. Cum bona itaque Juriſconſultorum venia dicam, magos infames varios quum ſuprà multo diſcrimine à ſagis & veneficis meritò diſtinxerim; non eadem debet his ſimul confusè & indifferenter ſtatui pœna. Quotquot enim magorum nomine dignatus ſum, ii non ignoranter, aut coactè, ſed ſtudiò ſedulaque vigilantia, factis etiam gravibus impenſis, interdum & peregrinationibus huc inſtitutis, curioſas has inquirunt artes & blaſphemiarum plauſtra, libros videlicet execrabiles magno frequenter ære redimunt, è quibus ſatanicæ ſcientiæ myſteria, ſi diis placet, exugant diaboli mancipia & nutricii. Tales poſt non vulgarem, ſed eximiam ſuo doctori primario præſtitam operam, merita donantur ut ſtrenui diſcipuli laurea, qua is ſuos cohoneſtare ſolet, quos ſibi & animo & corpore mancipatos, in præcipitium rapit: niſi ex Dei gratia, conſcientiæ aculeo pungente adacti, ſatanæ nuncium remittant, ac maturè reſipiſcant.

Magis omnibus non eadem debet inſligi pœna.

§ 4. Ejuſmodi magos olim capitali ſupplicio mulctavit Moſes. Fuiſſe item poſtea punitos, ex Petri verbis apud Clementem liquet. Iſte, fratres, (inquit) quem oſtendo vobis, paulo antè venit ad me, de Simonis mihi malis artibus nuncians, quomodo ipſam ſceleris ſui officinam projecerit in profundum, non quaſi pœnitentia ductus, ſed metuens ne deprehenſus publicis legibus ſubjaceret. Propterea etiam in Judææ Antiochiam fugit territus, putans ſe à Cæſare quæri ad pœnam.

Levit. 20 Deut. 18. Lib. 3. Recog. Abd. l. 2. hiſt. Apoſt. Lib. 10. Recog.

§ 5. Tradit quoque Caſſiodorus, Athalarici regis Gotthorum eſſe ſententiam: Maleficos, vel eos qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum ſeveritate puniri oportere. Quia impium eſt circa eos eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Huc referatur Auguſtinus, qui ex Ciceronis ſententia dicit, in XII. Tabulis, antiquiſſimis Romanorum legibus conſcriptum eſſe: Ei qui has artes exercuerit, ſupplicium ſit. Magus & veneficus hic intelligitur, non illuſa vetula, cunctarum expers artium. Illorum artem exterminat reſpublicæ omnes bene conſtitutæ.

Lib. 9. cap. 15. Lib. 8. cap. 19. de Civit. Dei.

§ 6. Sunt interim plerique magi non ita extremè cum aliorum jactura, flagitio ſcelereque exorbitantes, qui pro ſuo nutu ex occulta quadam, quam ex voluntatis & ſtudiorum conſenſu cum dæmonibus contraxerunt, ſocietate, recitata ſuperſtitioſæ vel impiæ conjurationis formula, vel ſubmurmuratis ſecretò inſulſis vocibus,

Digitized by Google

cujuſcunque formæ requiſitæ imaginem aut ſpectrum, præſtricto oculorum acumine, in urna vel ſpeculo vel aëre aut alibi oſtentant. Nihil autem verè in rei eſſentia, non phantaſticum vel imaginarium, hac ratione præſtare hi queunt: quemadmodum omnes Pharaonis magi, ejuſdem cum his hominibus profeſſionis & potentiæ, nihil præter rerum præſtigioſam exhibuêre faciem. Hoc magorum genus non perinde aliis noxium, ut repudiata dæmonum communione ad mentem redeat pœnitens, & admonendum & compellendum eſt. Idem in republica ritè compoſita circumforaneis illis præſtigiatoribus & joculatoriis ἀγύρταις meritò accidat, ne ea impunitate, curioſarum rerum ſtudioſæ plebis loculis cautè in poſterum inſidientur.

Exod. 7.3

Magorum alios non valde laedentium pœna.

§ 7. Quicunque verò diris execrationibus, exorciſmis, precationibus, blaſphemo nominis divini contra ſecundum Præceptum abuſu, barbaris vocibus authorem prodentibus, quemcunque effectum præter naturæ ordinem, adverſus verbi divini inſtitutam à Deo rationem extorquere, in rebus ſeriis vel ludicris ſatagunt: ii ut curioſarum artium ad propriam perniciem cultores, ſaniori doctrina primùm inſtituti, ſtricta lege coërcendi ſunt, & ad reſipiſcentiam cogendi. Quòd ſi præfracti perſeverent, arbitraria eſto mulcta, qua conſtringantur, ne tandem in legem contra blaſphemos à Moſe latam deliquiſſe judicentur.

Levit. 24.

Magorum religioſorum mulcta.

§ 8. Cæterùm magorum plurimi profeſſione ſunt religioſi, quos vocant. Qui occultam mentiti artem, maleficii dignotionem curationemque jactare non verentur. Nam ſi morbo aliquo contumaci, imperitæ plebi ignoto, nec vulgari quis conflictetur, atque eorum fictæ confiſus ſcientiæ, conſilium quærat, maleficium eſſe vel incantationem perſuadent morbum ex naturali cauſa ortum, mediciſque; doctioribus non obſcurum: additis etiam indiciis, quibus velut digito commonſtratur innocens ſæpe femina. Morbum hac ratione comminiſcuntur, & invincibilem calumniam inſonti impingunt, illuſores utroque nomine non modò inter pernicioſiſſimas iniqui quæſtus ἐμπείρους, adulterinæ monetæ (quòd pietatis prætextu alios ineſcent, & dæmonio devoveant, offerantque) architectos & falſarios reputandi, verùm etiam illis qui libellos ſpargunt famoſos annumerandi, & velut civilis, ne dicam publicæ tranquillitatis turbatores cenſendi, ſi hoc controverſiarum & atrociſſimorum odiorum, quibus miſerrimè conflictantur intonantque vicinæ,

Digitized by Google

niæ, pagi & urbes, feraciſſimum ſeminarium, ad juſtam trutinetur bilancem. Suos tamen hi inveniunt patronos, ob religionis fortè titulum. Hos enim qui tangit Chriſtos, Dei configere pupillam clamatur. Hoc grande nefas, & morte piandum. Interim tamen, ut minimum, ab hoc inſtituto coërcendi ſunt, à bonorum fruitione ſuſpendendi, vel etiam exilio puniendi: at pro ſceleris enormitate, iis quorum intereſt, ne ſutor (quod dici ſolet) ultra crepidam, pœnam decernendi, augendi vel immutandi poteſtatem relinquo. *Zach. x.*

§ 9. In horum magorum albo cenſendi ſuo quodam jure, quotquot contra divini verbi majeſtatem & genuinum uſum, in medicinæ, omnium artium & ſacratiſſimæ & utiliſſimæ, non tolerandum deſpectum, contra quoſcunque tum hominum tum beſtiarum morbos, ſalem conjurationibus verbiſque ſacris huc contortis execratum, & aquam eadem potentia expiatam propinant. Huc accedunt qui exorciſmis veræ virtutis exortibus, aut inconditis incongruiſque verbis, ſacro aliquo nomine, vel divinæ Scripturæ vocibus, ſcitè fucatis ut dolus lateat, teſte Auguſtino: vel ſacris aut alioqui horriſonis ſine intellectu dictionibus recitatis aut ſcriptis, & collo ſuſpenſis, aut alicubi alligatis utuntur. Superſtitionis limites hos tranſiliiſſe fatendum eſt, & propterea redarguendi acriter refrenandique, ne in immane idololatriæ ſcelus & ſacrilegium utrique, & actores, & qui admittunt, incurrentes, illius olim diras ſubire ſe pœnas, ſerò querantur. *Magicorum medicorum punitio.*

Quam pœnam arioli, & qui in annulo vel vitro captivum circumferunt dæmonem, mereantur, & quod magici libri ſint exurendi.

CAP. II.

PLerique inſuper magi Pythonis ſpiritu inflati, artem divinandi profitentur: & res perditas quis ſuffuratus fuerit, aut ubi eæ reconditæ ſint, & alia abdita, vel etiam ancipitia, ſe manifeſtare poſſe jactant. Quum autem hi vel φιλαυτίας fumo inducti, ut aliquo habeantur ſaltem numero, ſibi artem vendicant occultam, & ſcientiam quam ignorant: vel propria compulſi malicia, ut fraudent: ſive avaritiæ illecti ſtudio, ut quæſtum fraudulenter faciant, *Divini & arioli ut Reipublicæ turbatores & falſarii habendi.*

Digitized by Google

ciant, etiamsi interdum per satanæ cooperationem nihil aut parum noverint, glorientur nihilominus de divinandi cognitione, sive etiam aliquibus exorcismis, execrationibus, votis & ceremoniis, quod pollicentur, peragant: utrique mendaciis & mendaciorum authori, velut testi certissimo innixi confisique, non ita impunè tolerari debent. Furti enim aut alterius sceleris notam inurunt iis qui hîc ut innocentissimi agnoscuntur, ita & illæsi nominis inter vicinos antea semper vixerunt pacificè: at hoc notati cauterio præter meritum, calumniam in posteritatem multam sustinent, ut hac ratione gravi simultate & odio divellantur conturbenturque numerosæ familiæ, & celebres viciniæ antea continuò pacatissimæ: discordiæ itaque hujus exitialis & calumniarum execrandarum authores, non alio habendos esse loco, quàm seditiosos Reipublicæ turbatores & falsarios, equidem sentio. Quibus, ut minimum, cum primis silentium à magistratu imponi decet: deinde arbitrariam pro delicti qualitate, pecuniæ irrogari mulctam: ac nisi à maleficio desistant, exilio puniri: quemadmodum in quodam ariolo Joachimo, ab ornatissimo Senatus Cæsarei ordine apud Geldros, olim prudenter factum memini.

Levit.10.

§. 2. Enimverò pœnam à Mose, ex Dei voluntate sub lege veteri, ejus farinæ hominibus constitutam, illis non imprecor. Ea ita sonat: Vir & mulier, in quibus Pytho vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos, sanguis eorum sit super eos, vel capitali pœna digni sunt. Item: Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra illam, & excindam eam de medio populi mei. Et Deut. 18. Non inveniatur divinus qui divinando futura prædicit, nec mathematicus, nec veneficus, nec maleficus, nec incantator, nec consulens Pythonem, nec magus, nec à mortuis sciscitans. Abominatur enim Dominus quicunque ista facit, & ob istas abominationes excindit eos Deus tuus ante te. Sic interiit Ochosias rex Israël, quia infirmus spreto Deo vero, & legitimis mediis, misit ad consulendum Beelzebub Deum Accaron. Qua propter à populo Israëlitico illos publico edicto designata pœna exulare voluit rex Saul, qui magos & ariolos abstulit de terra, atque interfecit eos qui Pythones habebant in ventre. Nec pœnas idem ille evásit debitas, quòd hujus familiæ mu-

Pœna divinis, magis & veneficis à Mose constituta.

2.Reg.1.

1.Reg.28

liæ mulierculam in Endor conſuluerit. Contra Manaſſem quoque, & Iſraëlitas, Deus mirè excanduit : graviterque puniti fuêre, quòd divinos ſuſtinuerint, 2. Regum 17. & 21. horum etiam meminit Eſaias cap. 19. & 44.

§ 3. Suus hic locus quoque debetur iis, qui, ut ipſis ipſorumque voluntati obediat, & ad nutum reſpondeat, miſerum circunferunt dæmonem, in deditionem extremè ſuffitibus & ceremoniis adactum, & jam annulo ab aurifabro ſanè ſubtili artificioſoque incarceratum : item qui eundem oſtentant in duro, nec fragili ſcilicet cryſtallo, aut vitro (mirum eſt, id à diaboli, ex tartaris continuò ardentibus evolantis, calore non colliqueſcere) tam ſtrictè & irremiſsè concatenatum, ut ſuis ſolùm nunc dominis, velut ſervus captivus & mancipium, ſuam divinando, aut res abſtruſas detegendo, ſtrenuè præſtaret operam. Sic ipſe naturalis poſtulat ordo reciprocus, uti dominus ſervi dominus. ita & ſervus domini ſervus. Hi quum animæ ſuæ conſulant malè, & aliis imponant, impietatiſque inquinamentum affricent, minimè tolerandi ſunt. *Eorum qui in annulo vel vitro dæmonem captivũ circunferunt, pœna.*

§ 4. Præclarum juſtæ pœnæ, imitationeque digniſſimum exemplum ante paucos annos in hujus profeſſionis hominem, Jacobum Jodoci de Roſa nomine, Cortricenſem, Arnhemiæ apud Geldros propoſuerunt, promulgaruntque Cæſaris authoritate eximii viri Senatorii: ejus ordinis clavum vigilanter gubernante ampliſſimo doctrina, exiſtimatione & prudentia viro D. Adriano Mario Nicolai, cancellario mihi multis nominibus obſervando. Annulum ille circungeſtabat, in quo exorciſmis colligatum putabat dæmonem, quem etiam ſingulis quinque diebus, ut minimum, alloqui, & de rebus novis aliiſque conſulere, ut ipſe ait, oportuit: libros quoque maleficas artes conjurationeſque impias continentes habuit, qua occaſione non modò hominum & beſtiarum morbos ex maleficio ortos ab aliis diſcernere, ſed & curare voluit. Quapropter poſt ſuos carceres, heros ille publico loco ante ædes Senatorias circa forum ſolenniter ſpectatorum corona cinctus, malleo ſimulatum captivi dæmonis carcerem, annulum videlicet, poſti impoſitum, ſententia ritè lata aperire, atque omnino perfringere cogebatur, eoque modo captum libertate donare : niſi fortè violento mallei impulſu contritum dæmonem credat is, qui annuli ſolido munimento illum conſtringi poſſe *Adriani Marini Nicolai Yeldria cancellarius.*

ratus fuerit. Acceſſit quoque, ut libros in ignem idem ille conjiceret: aſtaretque tantiſper, donec flammæ eos abſumpſiſſent. Exilio inſuper puniebatur, poſt exolutas hujus actionis cauſa factas impenſas. Actum Arnhemiæ, 14. Julii, Anno 1548. Eadem ratione erunt cryſtallus, vitra, & reliqua nefario uſui conſecrata organa, ſententia ſolenni condemnanda, & palàm infringenda. Horum artificibus & patronis pro delicti magnitudine, ex æquioris magiſtratus arbitrio irrogabitur pœna.

Annuli, cryſtallus, vitra, & reliqua nefario uſui conſecrata, ſolenniter infringenda.

Magorum libri palam exurendi.

§ 5. Porrò de curioſarum harum artium, vel potius præſtigiorum libris quid decerni debeat, ne quidem in quæſtionem vocandum: quum non modò Romanorum exemplo, qui licet Ethnici eſſent, tamen Mathematicos & incantatores Senatuſconſulto ex Italia pelli, & eorum libros concremari voluerunt, aboleri illos oportet. Verùm etiam quòd memorabile & poſteris omnibus ſine controverſia imitandum hic exemplum legamus in Apoſtolorum Actis, ubi Pauli Apoſtoli prædicatione Epheſi comburuntur cuncti eò comportati execrationum libri, pecuniæ quinquaginta millium precio æſtimati. Hermogenes item magus librorum magicorum copiam magnam offert Jacobo Apoſtolo, qui exurebantur. Eos qui magiam admirati fuerant, volumina combuſſiſſe, tradit Athanaſius de Humanitate verbi. Imperatores item Honorius & Theodoſius conſtituerunt, ejuſmodi libros ſub epiſcoporum oculis conſumi flammis debere. Similes quoque congeſtos tenebrarum libros uti damnabiles, improbatæ lectionis vocavit, prorſuſque corrumpi voluit Ulpianus Juriſconſultus, l. cæteræ. §. 1. ff. familiæ herciſc.

Act. 19.

Abdias lib. 4. hiſt. Apoſt.

§ 6. Huc univerſum illud divinatorum dæmoniacorum theatrum, ſecundo Libro inter infames magos relatum, accenſeatur. Ob necromantiam accuſatus eſt L. Apulejus à Sycionio Æmiliano, coram Claudio Maximo Africæ proconſule: &, ut quidam volunt, damnatus: licet plerique ſecus arbitrentur. Carolus VII. Galliæ rex Egidium regni Mariſchalcum ſuſpendit ob magiam. De pœna maleficorum apud Perſas, & Gyge, Plutarchus in Artaxerxe.

Aug. de Civ. Dei l. 8. c. 19.

Fulgoſ. lib. 9. c. 3.

Quid

Digitized by Google

Quid leges & decreta de magis & ariolis, eosdemque consulentibus statuant.

CAP. III.

QUid deinde leges & decreta de tota illa magorum colluvie proposita statuant, subjiciendum duxi: potissimùm verò, quod ab iis quoque objicitur, qui Lamias in tempestate cienda & grandine provocando aliquid posse contendunt, illud est L. multi. C. de maleficis & mathematicis: Multi magicis artibus usi elementa turbare, vitam insontium labefactare, non dubitant, & * manibus accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos: hos (quoniam naturæ peregrini sunt) feralis pestis absumat. Data Non. Decemb. Constantino Aug. IX. & Juliano II. consulibus: quorum ille Constantinus secundus dictus, hic non multo pòst Cæsar factus, & tandem Apostata cognominatus. Lamias autem nostras, ut indoctas, vetulas & deliras, artes exercere nullas, nec ulla ratione elementa movere aut vitiare, quemadmodum nec ullum hominem, nec dæmones cogere ut aliis noceant, posse, satis superque demonstratum est. Quocirca eas decretum hoc minimè concernit. Si quæ sunt, quæ vitæ hominum insidiantur, eique vim faciunt, veneno id fieri oportet: proinde etiam veneficæ tales dicuntur, & sunt: eæ ex hoc edicto puniantur.

* *Alias manus accitas.*

Vide l. 2. cap. 16.

§ 2. Item lib. 9. Codicis, Imperator Constant. A. ad Maximum: Nullus aruspex, nullus sacerdos (id est, vetitæ magiæ doctor) nullus eorum qui huic ritui assolent ministrare, ad limen alterius accedat, nec ob alteram causam: sed hujusmodi hominum amicitia, quamvis vetus, repellatur, concremando illo aruspice qui ad domum alienam accesserit: & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui cum advocaverit suasionibus vel præmiis. Idem Imp. ad populum: Nemo aruspicem consulat, aut mathematicum, nemo ariolum: augurum & vatum prava confessio conticescat, Chaldæi ac magi, & cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur: sileat omnibus perpetuò divinandi curiositas. Idem Imper. Constant. A. &c. ad Thaurum præfectum prætorio: Etsi

Contra divinos, magos, sacrilegos, & venefices lata Imperatorum leges.

Chaldæi, magi & malefici.

Digitized by Google

excepta tormentis ſunt corpora honoribus præditorum, prçter illa videlicet crimina quę legibus demonſtrantur: etſi homines magi, in quacunque ſint parte terrarum, humani generis inimici credendi ſunt: quoniam tamen qui in comitatu noſtro ſunt, ipſam propemodum pulſant majeſtatem, ſi quis magus, vel magicis certaminibus aſſuetus, qui maleficus vulgi conſuetudine nuncupatur, aut aruſpex, aut ariolus, aut certè augur vel mathematicus, aut narrandis ſomniis occultans artem aliquam divinandi, aut certè aliquid horum ſimile exercens in comitatu meo vel Cęſaris fuerit deprehenſus: prçſidio dignitatis exutus, cruciatus & tormenta non fugiat. Si vero convictus fuerit, & ad proprium facinus detegentibus repugnaverit pernegando, ſit eculeo traditus, unguliſque ſulcantibus latera perferat pœnas proprio dignas facinore.

§ 3. Nullus debet conſulere divinatorem, & quilibet à divinando debet ceſſare: & contrà faciens punitur, h. d. ſecundum Salicet.

§ 4. Nullus debet conſulere incantatorem de his quæ futura ſunt, nec Chaldęos, nec maleficos: & qui contrà fecerit, ultore gladio capitali pœnę ſubjacebit. Vivianus.

§ 5. Qui dęmones invocant, vel imagines cereas incantant, puniuntur, h. d. Salicet.

§ 6. Facientes incantationes ad finem mali, ſunt puniendi: de Jure vero Canonico, etiamſi faciant ad finem boni. 26. quæſt. 2. cap. illos. & c. Ex trurum extra de ſortilegis. & c. fin. d. tt. ubi Gloſſa. Bart. Salicet.

§ 7. Ulpianus in l. item apud Labeonem. §. ſi quis. ff. de Injur. dicit teneri conſtitutionibus principum eos, qui aliquam illicitam divinationem pollicentur, juxta l. nemo habet. C. de Mathemat.

§ 8. Divinatio divinorumque conſulta in Toletano ſynodo, & in epiſtolis Decretalibus condemnantur. Gregor. 3 cap. 12. ſuorum Decretorum. 26. q. 5. c. ſi quis Si quis ariolos, aruſpices, vel incantatores obſervaverit, aut phylacteriis uſus fuerit, anathema ſit. Gloſſ. Phylacteria dicuntur hic chartę, in quibus continentur incantationes. Idem & hab. 26. q. 5. contra: Contra idolorum cultores vel aruſpices atque ſortilegos fraternitatem tuam paſtorali vehementius hortamur invigilari cuſtodio: quòd ſi emendare ſe à talibus nolle repereris, ſi ſervi ſunt, verberibus volumus caſtigari: ſi verò liberi, incluſione digni, diſtrictamque ſunt in pœnam dirigendi.

In Panormia ſeu Decreto D. Ivonis Carnotenſis Epiſcopi, lib 8. tit. de divinationibus & incantationibus, cap. 61. Phylacteria.

§ 9. Auguſtinus, & legitur 26. q. ultima, admoneant: Admoneant

neant fideles ſacerdotes populos ſuos ut noverint, magicas artes incantationeſque quibuſlibet infirmitatibus hominum nihil remedii poſſe conferre, &c. Et ſiquis hæc exercuerit clericus, degradetur, laicus anathematizetur.

§ 10. Item ex concilio Ancyritano, can. 34. Qui divinationes expetunt, & morem gentilium ſubſequuntur, vel in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte magica aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennii jaceant ſecundum gradus pœnitentiæ diffinitos. Gloſſ. Secundum legem iſti concremantur: ſed ille in cujus domo hæc fiunt, poſt publicationem bonorum in exilium mittitur: ut C. de malefic. lib. nullus. In hac Synodo etiam generali decreto damnatur incantandi ars & ſortilegium, ut à diabolo inventum & pernicioſum, & jubentur Eccleſiarum adminiſtri, id genus mali ex Eccleſiis eradicare penitus. Damnari adhæc præcipitur illa maleficarum opinio, qua mulieres dæmonum illuſionibus ſeductæ, putarent ſeſe noctu cum Diana equitare in beſtiis quibuſdam, & multa terrarum ſpacia pervolitare: quum tamen nihil earum rerum verè fiat, & tantùm præſtigiis diabolorum decipiantur. 26. q. 5. ca. Qui divinationes.

§ 11. Item ex Concilio Martini papæ: Si quis paganorum conſuetudinem ſequens, divinos aut ſortilegos in domum ſuam introduxerit, quaſi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel luſtrationes paganorum faciant, quinque annis pœnitentiam agant.

§ 12. Item ex Concilio Laodicenſi, can. 36. Non oportet ſacris officiis deditos vel clericos, magos aut incantatores exiſtere, aut facere phylacteria, quę animarum ſuarum vincula probantur: hos autem qui talibus rebus utuntur, projici ab Eccleſia juſſimus. Contra noſtros incantatores Eccleſiaſticos. 26. q. 5. cap. non oportet.

§ 13. Item ex Concilio Toletano 4. cap. 30. Si quis Epiſcopus, aut presbyter, vel diaconus vel quilibet de ordinibus clericorum, haruſpices, aut incantatores, aut hariolos, aut certè augures vel ſortilegos, vel qui profitentur artem magicam, aut aliquos eorum ſimilia exercentes, conſuluiſſe fuerit deprehenſus, ab honore dignitatis ſuę ſuſpenſus, monaſterii curam excipiat: ibique pœnitentię perpetuę deditus, ſcelus admiſſum ſacrilegii ſolvat. 26. q. 5. c. Si quis Epiſcop.

§ 14. Gregorius Hadriano notario: Pervenit ad nos, quòd quoſdam incantatores atque ſortilegos fueris inſequutus: & omnino nobis ſolicitudinem zelumque tuum gratum fuiſſe cogno-

ſcas. Studii enim tui ſit, ſolicitè quærere: & quoſcunque hujuſmo-Chriſti inimicos inveneris, diſtricta ultione corrigere.

§ 15. Item ex concilio Aurelianenſi: Si quis clericus, monachus, vel ſecularis, divinationes vel auguria crediderit obſervanda; vel ſortes quas mentiuntur eſſe ſanctorum, quibuſcunque putaverint intimandas, cum his qui cum eis crediderint, ab Eccleſiæ communione pellantur.

§ 16. Item ex concilio Carthagin. cap. 89. Auguriis & incantationibus ſervientem, ſimiliter Judaicis ſuperſtitionibus vel feriis inhærentem, à conventu Eccleſiæ ſeparandum præcipimus.

§ 17. Ex concilio Acquirenſi, p. 2. cauſ. 26. q. 5. epiſcopi: Epiſcopi eorumque miniſtri omnibus modis elaborare ſtudeant, ut perniciosam & à Zabulo inventam, ſortilegam & magicam artem ex parochiis ſuis penitus eradicent: & ſi aliquem virum aut mulierem hujuſcemodi ſceleris ſectatorem inveniunt, turpiter dehone-
Tit. 3. ſtatum de parochiis ſuis dejiciant. Ait enim Apoſtolus: Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam correctionem devita, ſciens quòd ſubverſus eſt, & is etiam qui ejuſmodi eſt. Subverſi ſunt, & à diabolo captivi tenentur, qui relicto creatore ſuo, diaboli ſuffragia qúærunt: & ideo à tali peſte debet mundari ſancta Eccleſia.

§ 18. Canon 61. de ſortilegis damnandis: Qui ſe vatibus tradiderunt, vel iis qui Centuriones dicuntur, aut iis ſimilibus, ut ab illis diſcant, ſi quid ſibi revelari velint, ſecundum ea quæ prius à patribus ſunt ſancita, Canoni qui eſt de ſexennio ſubjiciantur. Eidem pœnæ ſubjicere oportet eos, qui urſas aut ſimiles beſtias ad luſum & perniciem ſimpliciorum circumferunt: & eos qui fortunam, fatum, genealogiam, aut ſimilium verborum turbam ad nugas deceptorias obloquuntur: eoſque qui nubes fugare dicuntur, & imprecatores & amuletarios & vates. In his autem perſeverantes, nec mutantes ſententiam, nec fugientes hæc perniciosa & ethnica inſtituta, omnino dejiciendos ab Eccleſia definimus, ſicuti
2. Cor. 6. ſacri Canones dicunt. Nam quæ luci cum tenebris communio? aut quæ concordia Chriſti & Belial?

§ 19. Ex Concilio Agathenſi, cap. 3. Perquirendum eſt, ſi aliqua fœmina ſit, quæ per quædam maleficia & incantationes mentes hominum immutare ſe poſſe dicat: item, ut de odio in amorem, vel de amore in odium convertat, ut bona hominum aut damnet aut

Digitized by Google

aut ſurripiat: & ſi aliqua eſt, quæ dicat cum dæmonum turba in ſimilitudinem mulieris transformatam, certis noctibus equitare ſuper quaſdam beſtias, & in eorum conſortio annumeratam eſſe, talis omnimodo ſcopis correcta, ex parochia ejiciatur.

§ 20. Hic nulla in legibus aut decretis, Lamiarum à nobis deſcriptarum, aut attributorum iiſdem ſcelerum fit mentio: quare nec eorundem pœnis ſubjici illas oportet.

§ 21. Quamcumque item divinatoriam artem condemnat lex Mahumetica, aſſeritque Deum ſolum arcana & futura noſſe: quare à Mahumetanis Inquiſitoribus nonnunquam apprehenduntur, conjiciunturque in vincula illius diſciplinæ ſequaces.

§ 22. Subjungam hic Iſychii ſententiam lib. 2. comment. in 7. cap. Levit. Quicunque omina & divinationes & purgationes, vel dies & tempora cuſtodiunt, multò autem magis magi & venefici, abominabiles ſunt apud Deum. Et lib. 6. comm. in 20. cap. Levit. Non qualecunque peccatum eſſe, declinare ad magos vel veneficos, prædiximus, in utroque enim à Deo receditur, ſive ſenſibiles Pythonicos & veneficos, ſive intelligibiles dicas, id eſt, eos qui nomine Chriſti falſa prophetant deceptores & adulatores, qui veneficis ſermonibus auditus multorum corrumpunt, ut à veritate quidem auditus avertant, ad fabulas & errorem convertuntur. Item: Pythonicum eſſe vel divinum ſive incantatorem, nimiæ iniquitatis eſt. Qui enim talis eſt, & ipſe corruptus eſt, & alios in ſua iniquitate corrumpit. Cyprianus lib. de Duplici martyrio: Qui magicis artibus untuntur, tacitè Chriſtum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus.

De magorum infamium & divinorum pœnis edicta Imperialia Germanica.

CAP. IV.

DEcreta adhæc contra magos infames & divinos promulgata inter ſtatuta Imperii Germanica de Actionibus criminalibus & torturis, hoc loco adjungam, paucis meam ſubjecturus explicationem.

§ 2. Artic. 17. Ex indiciis magi infamis vel cujuſcunque alius divinatoriæ artis, nullus carceri tradetur, aut quæſtionibus ſubjicietur: magus autem ille & accuſator pœnas propterea dabit. Si quoque

quoque judex ex ejuſmodi accuſatione magi proceſſerit, is puniti hominis impenſas, cruciatus, injuriam & jacturam præſtare rependereque tenebitur.

§ 3. Artic. 35. Si quis aliquem docere artem magicam voluerit, ſive eadem alicui fuerit minitatus, & incommodum ſequatur: vel idem incantatoribus aut incantatricibus familiariter uſus fuerit: vel ſuſpectas ejuſcemodi res, modos aut verba incantationes ſpectantia uſurpaverit: atque idem ille talis magi nomen ſuſtinuerit, indicia hæc videntur rationi ſatis conſentanea ſufficientiaque, ut quæſtionibus ſubdatur.

§ 4. Via autem qua jam proceditur, multò eſt alia, dum ſolùm ex malicioſa accuſatione, vel falſa aut imperita ſuſpicione ineptæ rudiſque plebis, vetulæ à diabolo deluſæ & obſeſſæ, quinimò maleficio à dæmonio læſæ in terribiles latronum ſpeluncas, & cacodæmonum antra à præfectis conjiciuntur, & mox crudelibus tortoribus excarnificãdæ traduntur, excogitatis multifariis ineffabilium tormentorum modis tyrannide non toleranda. Nam velint nolint, ſint & innocentiſſimæ, non tamen à cruenta hac carnificina prius deſiſtitur, quàm delictum illæ confiteantur. Sic fit, ut temporis momento ſemel inter ſanguinarios ejuſmodi homines in innocentia ſemel Deo ſuam offerre malint animam inter flammas, quàm tragicorum truciumque tyrannorum phalarides & equùleos continuo ſuſtinere. Si vero torturarum acerbitate victæ inter carnificum manus expirent, vel ſpiritù vitali viribuſque eouſque fuerint tormentis inter umbras exhauſtæ, ut in lucem productæ, mox exoluantur, animamque reddant, eho cum jubilo exclamatur, eas nimirum ſibi vim feciſſe (quod & ex cruciatuum vehementia & carcerum ſquallore fieri poſſet) aut dæmonem iis collum infregiſſe.

Notantur iniqui judices, nec ullo modo æquus magiſtratus.

§ 5. Sed ubi tandem is apparuerit, quem nihil latet, ſcrutator cordium & renum, ipſius abſtruſiſſimæ etiam veritatis cognitor & judex, veſtri actus palàm fient, ô vos præfracti tyranni, ô judices ſanguinarii, hominem exuti, & cæcitate ab omni miſericordia procul remoti: ad ipſius extremi judicis tribunal juſtiſſimum vos provoco, qui inter vos & me decernet, ubi ſepulta & conculcata veritas reſurget, vobiſque in faciem reſiſtet, latrociniorum ultionem exactura. Tum palàm fiet veſtra Evangelicæ veritatis cognitio, quam tantopere quidam veſtrûm eructant: tum expe-

experiemini quanti apud vos verum Dei verbum fuerit: tum remetietur vobis eadem menſura, qua emenſi eſtis. Exemplis manifeſtiſſimis mihi paſſim in Imperio Romano, ubi hoc promulgatum edictum, obviis, hæc demonſtravero haud difficulter: ſed unico jam deſinam, reliqua præter ea quæ ſparſim in toto hoc Opere leguntur, mundo tempore ſuo oſtenſurus, niſi ab ea incredibili & pluſquam Turcica tyrannide ceſſetur.

§ 6. Comes quidam mihi non ignotus, intra biennium ob maleficii ſuſpicionem mulierculas duas torturis diſtractas exuſſit, quarum altera cruciatuum acerbitate, priuſquam in lucem producta eſſet, expiravit. Ex unius confeſſione, quæ nobile virum ſuo maleficio ad inſaniam adactum fuiſſe ſubſidio cujuſdam puellæ nobili matronæ famulantis, præ tormentorum magnitudine fatebatur, hæc eadem puella in carcerem quoque incunctanter abripitur cum viro quodam, atque ea crudelitate excarnificatur uterque à tortore, ut ipſe quæſtor à Comite ad me miſſus, quòd priorum fœminarum exuſtarum confeſſionem petiiſſem, ſuo ore mihi faſſus ſit, ſe nihil æquè mirari, quàm quòd incredibilem cruciatuum ſævitiam ſuſtinere quiverit. Experimento adhæc in puella hac tentatum fuerat, num aquæ injecta ſupernataret: quod & accidit, ut etiam hac nota pronunciaretur Lamia. Falſitatem hoc unico argumento oſtendi, quòd nobilis nullo maleficio læſus deprehenderetur, ſed à dæmone obſeſſus: quapropter quum ſacrificus quidam & monachus in eo abigendo fruſtra laboraſſent, noſtrum fuit requiſitum conſilium. Oravi inſuper Comitem per ejus quæſtorem & literas ea cauſa ſcriptas, ut in domus meæ miniſterium ob innocentiæ ejus certitudinem deſtinaretur puella dimiſſa. Poſt menſes verò multos ea cum viro à tanta carnificina ſoluta eſt. Antea tamen etiam in Comitis familiam, & (niſi memoria fallar) in fratrem ejus nothum graſſatus fuerat ſuis ludibriis præſtigiiſque cacodæmon. Affigitur & jam lecto ipſe Comes menſes plures mutilus in ætate nondum decreſcente.

§ 7. Nunc ad articulum 42. Conſtitut. Imperial. Si quis maleficii ſe reum ſtatuat, inquiretur cauſa & circumſtantiæ (ut prædictum eſt) quibus videlicet organis, quomodo & quando, quibus verbis & quali operatione id perpetratum ſit. Si confeſſioni addat, à ſe aliquid ſepultum eſſe vel conſervatum, incantationi perficiendæ idoneum, hoc ut inveniatur, curandum erit: ſi au-

tem verbis aut alio opere designatum id intelligatur, similiter attendendum erit, num malefica sint, aut eò spectent: quærendum adhæc, à quo incantamenta edoctus sit, & quomodo huc devenerit: an in aliis quoque ejusmodi maleficio usus fuerit, & in quo, & quod consequutum inde fuerit incommodum.

§ 8. Cum primis hic jubetur, ut prius investigatione prudenti inquiratur, qua materia, quibus modis, quo loco & tempore maleficium sit commissum: an veneficium sit vel ars & ludibrium diabolicum: an etiam in rerum natura existat, & perfici queat: an quoque talibus organis aut mediis: an hæc etiam rei propositæ conveniant: quapropter ab iis rogandum consilium, qui substantias earundemque vires penitius intelligunt: quid adhæc detrimenti harum ope invexêre, vel inferre potuerunt, quum eæ utplurimum res nihili & inefficaces, imò quisquiliæ comperiantur, ut postea Capite septimo & octavo fusius docebitur.

§ 9. Artic. 98. Si quis per incantamenta alicui damnum fecerit, punitor hic mortis supplicio, & quidem flammis.

§ 10. Qui verò incantamentis citra alicujus jacturam usus fuerit, pœnas luet pro delicti magnitudine: atque ea in re consilium inquiret judex, quemadmodum de eo quærendo suprà scriptum est.

§ 11. Hic in dubium venire omnino non debet, quin incantamentorum vi hic aliquis jacturam senserit: quod si factum sit, veneficium fuisse necesse est, alioqui non: quum intuitu, verbis, imprecatione, aut inepta quavis materia sub ostii vestibulo aut alibi abstrusa, nulla induci possit læsio, quemadmodum in his Libris multifariam demonstratur.

Magis respiscentibus proponitur Sylvestris secundi papæ historia.

CAP. V.

Sylvest. 2. magi historia, eiusque respiscentia.

RESipiscentibus autem, pontificis Romani 81. Sylvestris secundi famosum exemplum ex Platina, Nauclero, Petro Prædicatorum, & aliis, proponere volui. Hic Gilbertus antea vocatus, natione Gallus, malis artibus (ut ajunt) Pontificatum adeptus est. Adolescens enim, in Floriacensi cœnobio diœcesis

Digitized by Google

ceſis Aurelianæ inauguratus fuit monachus : relictoque monaſterio, diabolum ſecutus, cui ſe totum mancipaverat, Hiſpalim civitatem Hiſpaniæ bonarum artium cauſa profectus eſt, ubi ſe philoſopho Saraceno magiæ perito inſinuat. Apud magum verò hoſpitem viderat librum necromanticum, quem ille clàm ſurreptum cupiit. Cum autem religioſius cautiuſque cuſtoditretur, per hoſpitis filiam, cum qua illi domeſtica interceſſerat familiaritas, tandem ſecretò ademptum ut perlegeret, impetravit Gilbertus: qui eo bona fide accepto, meditatur abitionem, periculum tamen ex furto ſibi metuens. Gilbertus igitur ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulſus, largitione primò quidem archiepiſcopatum Remenſem, inde Ravennatem nactus : pontificatum poſtremo, anno 1000. (ut tradit Petrus Præmonſtratenſis : ut alii vero, anno 997) majore conatu, adjuvante diabolo conſecutus eſt : ea tamen lege, ut poſt mortem totus illius eſſet, cujus fraudibus ad illud dignitatis faſtigium conſcendiſſet. Quanquam interim artes magicas in Papatu diſſimularet, caput tamen æneum in abdito conſervabat loco, à quo reſponſa accepit, ſi quando à ſpiritu maligno quicquam poſtularet. Demum cum Gilbertus regnandi cupidus, diabolum ſciſcitaretur, quamdiu in pontificatu victurus eſſet? reſpondit humani generis hoſtis ambiguè, ut ſolet : Si non attigeris Hieruſalem, diu vives. Dum itaque Pontificatus ſui anno quarto, menſe uno, die decimo in baſilica ſanctæ crucis in Hieruſalem Romæ ſacrificaret, gravi ſtatim correptus febre, fato ſe moriturum cognovit ex dæmonum ſtrepitu (teſte Petro Præmonſtrantenſi) qui penſum ſibi ſolvendum exiſtimarunt.

§ 2. At pœnitentia ductus Pontifex, & ſcelus magici erroris ſui coram populo faſſus deplorat: omneſque primo poſthabita ambitione & diabolicis fraudibus, ad bene ſanctèque vivendum adhortatus eſt: deinde unumquemque rogavit, ut poſt mortem truncum corporis ſui laceri & disjecti, quemadmodum merebatur, bigæ ſuperimponerent, eoque loci ſepelirent, quo ſponte ab equis vectum foret. Inter ipſas vero mortis anguſtias ſupplicat (inquit Bemo) ſibi manus & linguam abſcindi, per quas Deum blaſphemaſſet, dæmonibus ſacrificans. Ferunt igitur Dei nutu & providentia (ut ait Platina) equos ipſos ſponte ad Lateranenſem perveniſſe baſilicam, eoque in loco ſepultum ejus fuiſſe corpus : ut ſcelerati ſciant, apud Deum veniæ locum ſibi relictum eſſe, ſi in vita aliquando

quando pœnituerint. Cæterum ab hujus funeris tempore circa annum 1001. ſepulchrum hoc colliſione oſſium & ſudore emiſſo, ſemper Pontificum mortem prædixiſſe fertur: teſte Mario Marco Fryſchio Latibano in Catalogo prodigiorum.

Reſipiſcentis & Remiſſionem conſequutæ maleficæ Magdalenæ Cruciæ, vel à Cruce, Hiſpanæ, hiſtoria admirabilis.

CAP. VI.

ACcidit circa annum Domini 1545. in urbe Corduba Bethicæ Hiſpaniæ provinciæ, res non minus ſtupore quàm admiratione digna. Puella obſcuris orta parentibus, quum vix quintum ageret annum, à parentibus aut illis qui ejuſdem curam gerebant, monacharum contubernio adjungebatur, pietatis ne, an paupertatis cauſa, incertum. In tantula ætate & peccati adhuc neſcia (quæ abſtruſa ſunt Dei judicia) puellam aggreſſum eſſe dæmonem ſpecie humana teterrimi Æthiopis traditur. Quæ licet primo intuitu non nihil abhorreſceret, tamen blanditiis & pollicitationibus earum, quibus illam ætatem affici noverat veterator ille, eam tandem in familiare colloquium pellexit induxitque, cautione ſemper ſtrictè injuncta, ne hujuſmodi ſocietatem proderet meticuloſa adhuc. Apparuit autem toto hoc tempore præcox in puella ingenium ac Indoles rara, quæ cæteris virginibus atque etiam provectioris ætatis monialibus mirè commendaretur. Hoc etenim cumprimis malo genio fuiſſe ſtudio videtur, ut juvenculam, qua univerſæ Hiſpaniæ illudere voluit, ſuo inſtituto idoneam conſequeretur, quam ad religionis & ſanctimoniæ ſpeciem ita conformaret, ut ea ratione quæ ad fallendos mortales unica ſemper eſt habita, voti demum compos redderetur. Hinc ad annum ætatis duodecimum ferè progreſsa, de conjugio ſollicitatur à dæmonio, ſe facturum promittente, ut per triginta vel neſcio quod annos amplius, ea ſanctitatis exiſtimatione per univerſam frueretur Hiſpaniam, qua omnes facilè vel ſuperàret, vel certè æquaret, qui eo laudis genere unquam fuêre celeberrimi. Ab illiuſmodi contractus opinione, ſi quandoque Magdalena voluptariis ludibriis in cellula indulgeret, alter dæmon hujus ſponſi famulus, interea temporis in veræ Magdalenæ forma ejuidem vi-

Magdalena de Cruce maleſica.

ces

ces geſſiſſe in choro, clauſtro, templo, in omnibus demum conventualibus (quos vocant) congreſſibus magno pietatis ſtudio, ſcribitur: Magdalenæ item denunciaſſe, ubi ab Eccleſiaſtico ſervitio liber eſſet, quicquid rerum in orbe terrarum tractaretur: quod quum ipſa iis apud quos in ſummo erat precio, ſignificaret, eximiæ ſanctitatis de ſe exiſtimationem mirè augebat, vatiſque ſibi nomen comparabat. Qua ratione præter ætatis morem in Abbatiſsam tandem communi fraterculorum & monachorum ſuffragio electa eſt. Vulgatiſsimum hoc eſt, quoties moniales conſuetis ſuis diebus communicabant, ſacrificium ex numeratis panis orbiculis, unum ſemper deſideraſſe, qui talium ſcilicet angelorum miniſterio ad Magdalenam in ter moniales in choro conſiſtentem, clàm perferebatur, & quem ore acceptum circumſtantibus in miraculi teſtimonium illa oſtendebat. Fertur ad hæc, quòd quum inter miſsæ celebrationem Magdalena non procul abeſset, interpoſito tamen pariete, hic ad hoſtiæ miſsalis elevationem dehiſceret, conſpectaque eadem ſacrata cibaretur. Haud minus notum habetur, quoties in aliqua ſolenni feria ſacra, hæc abbatiſsa à monialibus elset ducenda, ipſam inſigni atque prodigioſo quopiam miraculo, edito in omnium aſtantium conſpectu, nunc è ſolo elatam ad tres aut amplius cubitos in altum, nunc ferentem parvuli JESU recens nati idolum nudum, ad lachrymoſas ſuas preces (lachrymis etenim valebat multum) creſcente ad imos uſque talos capillitio, quod mox ad juſtam priſtinamque formam rurſus contraheretur, cum nudo idolo coopertam: atque id genus aliis præſtigiis diem feſtum actionemque ipſam reddidiſse ſanctiorem. Quanquam verò eam ſummæ pietatis famam ad tot annos duraturam, in contractus initio Magdalenæ promiſiſset milleartifex, id tamen inutilibus factum miraculis. Neque enim ulli mortalium ægrotanti contuliſse ſanitatem, aùditum unquam.

§ 2. Interim à pontificibus, Cæſare & Hiſpaniarum proceribus accipiebat literas, qui ſe quoque & ſua negocia ardua ſanctiſsimis ipſius precibus commendabant, quinimò de rebus etiam graviſſimis eam velut divam aut fatidicam quandam Oldam conſulebant: quemadmodum & poſtea detecto iniquitatis myſterio; docuerunt literæ ſummorum Chriſtiani orbis magnatum, in

Hujus meminit quoque Hieronymus Benzo Mediolanenſis in hiſtoria novi orbis.

ipsius repertæ scrinio. Erant ad hæc fœminæ non ignobiles, quæ prolem recens natam non aliis involvebant fasciis, quàm prius sacris Magdalenæ Cruciæ manibus contrectatis consecratisque. Neque levi hic sibi applausu placebat universus ille monialium ordo, quicquid illud sanctitatis erat, sanctissimæ suæ Regulæ acceptum ferens. Interea in tanto insignium doctorumque hominum cœtu, qui eas dæmonum impostoras agnosceret, fuit nemo: tam densæ fuerunt tenebræ, tanta hominum caligo & cæcitas. Tandem tamen pro ineffabili sua bonitate sceleratam hanc hypocrisin & satanicam fraudem manifestatam voluit ipse unicus veritatis Parens. Annis itaque ad minus tringinta in dæmoniaca illa familiaritate exactis (duodecim verò monialibus præfuerat) Magdalenam anteactæ vitæ cœpit pœnitere. Quocirca diabolicas detestata artes & nefandam societatem, Visitatoribus Ordinis quos vocant, qui circa id tempus fortè aderant, præter omnium opinionem, scelus illud insigne ultrò fatetur. Sunt autem Hispani non malæ fidei & insigniter docti, qui mihi narrarunt, Magdalenam animadvertisse conventuales suas fraudem suspicari, & ea causa se accusandam, ac propterea scelus sponte fassam fuisse: cumprimis quòd apud Hispanos moris sit, si quis crimen ultrò confiteatur, ejusdem remissionem consequi reum.

§ 3. Mirari ac stupescere tum omnes rei novitate, visumque negocium exactissima inquisitione dignum. Ea ut commodius & legitimo administraretur ordine, in eodem monasterio in carcerem includi jubetur Magdalena. Inquiritur demum: illa fatetur singula: interim à suis artibus non desistit Æthiopicus ille dæmon. Enimverò quum ipsa detineretur captiva, carceres foris observantibus vigilanter ministris, dum acta illius examinantur, monialibus hora noctis duodecima ad matutinas preces, quas vocant, chorum ex more ingressis, en Magdalenæ spectrum, quo illa assolet loco, in primaria quippe chori sede, conspicitur flexis genibus oranti simile, aliasque moniales ad consuetas preces & conciones expectans, quarum nulla fuit quin ipsam esse Magdalenam crederet. Putabatur verò ea libertate communes observandi preces & conventus, à Visitatoribus donata esse ob insignem quam præ se ferebat resipiscentiam. Sic nocturnis his orationibus solum præfuit spectrum: quibus finitis, ad suam quælibet monacha rediit cellulam, ausa minimè Magdalenam alloqui ob pristinæ existimationis

Digitized by Google

mationis honorem. Insequenti autem die, quum ipsam adhuc carcere coërceri intellexissent moniales, proxima nocte in choro conspectam, Visitatoribus indicant: qui inquisitione penitius facta, ipsam è carcere non fuisse egressam compererunt. Actio in illam instituta, ac juris processus tandem missus Romam, & ob spontaneam maleficii confessionem, veniam & plenariam absolutionem consequuta fuit Magdalena malefica. De qua tetriora quædam habet historia, à me studio omissa, quòd solùm insigni magistratus tanti exemplo, veniam resipiscentibus deberi, nec diris flammis tam atrociter absumendos, ostendere voluerim.

Figmentum miserabilis finis cujusdam maleficæ mulieris.

CAP. VII.

TRistiorem maleficæ Anglicanæ finem describit ex Guillerino Vincentius, licet figmentum esse credam: tamen ut misceantur seria jocis. Lectorem juvabit fabula, vel historia fabulæ non absimilis. Mulier, inquit, eodem tempore apud Berheliam Angliæ villam, malefica & divinatrix, cum quodam die convivaretur, cornicula quam in deliciis habebat, vocalius solito nescio quid cornicata est. Quo audito, dominæ cultellus de manu excidit, simul & vultus expalluit: eaque diutissimè ingemiscens, in hæc prorumpit tandem verba: Hodie ad ultimum sulcum pervenit aratrum meum, hodie incommodum grande & audiam & patiar. Adhuc ea loquente, advenit nuncius, eodem die ejus filium & totam familiam subita interiisse morte narrans. Ea re intellecta, continuò saucia dolore decubuit: jussitque acciri superstites liberos, monachum & monacham, quibus cum gemitu ait: Ego miserabili meo quodam fato dæmoniacis artibus hactenus operam navavi, vitiorum omnium sentina, & illecebrarum magistra, spe tantùm vestræ religioni innixa, quum à me ipsa desperarem. Nunc itaque, quandoquidem me dæmones habituram exactores pœnæ scio, quos habui scelerum suasores, per materna vos rogo viscera, ut mea tentetis levare tormenta: erit enim de animæ perditione sententia irrevocabilis. Corpus ergo meum, in corio cervino insutum includite in theca lapidea, operculum deinde ferro plumboque constringite, & lapidem ipsum tribus magnis circundate catenis. Si tribus noctibus ita securè jacuero, quarto die me sepelictis, quan-

In Spec. hist. l 26. cap. 26.

Maleficæ & divinatrici quid à morte acciderit.

Digitized by Google

tis, quanquam terram corpus non admiſſuram ob mea maleficia vereat. Cantentur pro me Pſalmi quinquaginta noctibus, & Miſſæ celebrentur tôtidem diebus. Matris voluntatem exequuntur liberi, at nihil promoverunt. Primis enim duabus noctibus, cum clericorum chori Pſalmos canerent circa corpus, dæmones oſtium templi immenſo obice clauſum, levi negotio confringentes, duas extremas thecæ funeralis diruperunt catenas, media autem operoſior permanſit illæſa. Tertia nocte circa gallicinium, ſtrepitu eorum qui oſtio appropinquabant, totius monaſterii fundamenta videbantur ſuccuti. Unus autem cæteris vultu terribilior, & ſtatura celſior, januas majori virtute colliſàs in fruſta dejecit, arrogantiuſque funus petit: inclamatoque mortuæ nomine, ut ſurgeret imperavit. Ea mox reſpondente. Nequeo ob vincula: Solvêris, inquit, & malo tuo. Statimque catenam, quæ reliquorum ferociam eluſerat, nullo conamine veluti ſtupam infregit, thecæque funeralis operculum pede detruſit, & apprehenſa manu palàm omnibus eam ad templi fores protraxit, ubi in procinctu ſtabat equus niger ſuperbè hinniens, undiquaque prominentibus uncîs ferreis: quibus impoſita miſera, ab intuentium oculis cum univerſo comitatu evanuit. Suppetias tamen orantis clamores miſerabiles per quatuor ferè audiebantur miliaria.

Lamias hæreticis non eſſe annumerandas: item de cuſtodiæ & carceris diſcrimine.

CAP. VIII.

Quomodo Lamia deluſa dæmonis opera putent eſſe ſua.

QUoniam verò Lamiæ, quas ita nuncupant, ſunt ſexu mulierculæ, utplurimùm vetulæ, natura melancholicæ, mentis impotes, animum temerè deſpondentes, exiguæ in Deum fiduciæ, iis velut idoneis organis libentius ſe diabolus adjungit, ac promptius inſinuat, ut earum mentes variis conturbet formis: quarum ludibriis effaſcinatæ, ſe feciſſe exiſtimant, fatenturque id quod ab ipſis fuit alieniſſimum. Enimverò ſi perſpicaciori mentis acie rem omnem ad normam exigas eorum quæ à dæmone & agi poſſunt, & aguntur, ac quæ ab hominibus, illius opera ac inſtrumentis propoſitis perfici creduntur: à dæmonio, quicquid id eſt, deſignatum eſſe comperies. Vix itaque in-

Hæreticus quis.

ducor, ut eas in hæreticorum numero collocare audeam: quum hoc

Digitized by Google

hoc nomen nemo, niſi ſemel atque iterum admonitus, & tamen fa- *Tit. 3.*
naticis imbutus opinionibus, conſtanter & prefractè perduret, mereatur. Error in mente non facit hæreticum, ſed voluntatis pertinacia. Quare hæ mente prorſus à ſatana corruptæ, & falſis imaginationibus diſtractę, ſi nihil aliud ipſo actu in alium commiſerint, erunt examinandæ, & rectius in prȩcipuis noſtrę fidei Chriſtianę capitibus inſtituendę, ut quod in ſuæ hujus religionis inchoatæ primordiis ſpoponderint, diabolo renunciantes, atque ejus tamen clandeſtino fraudulentoque inductu (quod primę parenti Evę quoque contigiſſe ſcimus) poſtea declinarint incautæ, id jam reſipiſcentes, ex ſalubriori inſtitutione præſtare per Dei gratiam, omnibus ſuis viribus ſatagant. Quid hic dæmonio minus poterit, ſuaſione contraria fidelis JESU Chriſti miniſter? qui ovem ſatanæ ſuggeſtione perditam requiret, atque ad ovile Chriſti reducet. Facilè verò, facto attentè periculo in ipſo articulorum Fidei examine, ſi fortè alicubi aberrarit malè perſuaſa, eluceſcet: & num ſaniori doctrinæ pertinacius reluctetur melius docta, mereaturque hæreſeos notam: an converſa, & à ſeductionis vitiatæque mentis veterno excitata, in Eccleſiæ membrum denuò recipi, & pro ſe orari ex toto pectore cupiat, obſecretque. *Poſtea cap. 21.*

§ 3. Propterea non tam proclives eſſe decet Chriſtianos, ut fide & mente propter ſexum ac ætatem imbecilles vetulas, ex ſiniſtra alicujus malevoli opinione, ſugillationeque, intetros illos, ſqualidos, hominum cuſtodię non deſignandos carceres, horrida cacodæmonum captos torquentium domicilia, præcipites agant, atque crudeliſſimo cuivis tortori immaniter excruciandas quovis etiam atrociſſimo tormentorum genere, velut in Phalaridis tauro concluſas, in carnificinam, humanitatis profecto affectum omnem exuti tradant: quemadmodum multis in locis non tam prudenter quàm ſevere fieri conſtat.

§ 4. Præter exorbitantium cruciatuum dolores iniquè infli- *Diſcrimen cuſtodiæ & carceris.*
ctos, animadvertendum etiam, inter carcerem & cuſtodiam multum diſcriminis conſtitui à Juriſperitorum ſchola: quæ, eorum qui poſtea plectentur vita, cuſtodiam neutiquam vult eſſe pœnam: quam à carcere horrido diram irrogari etiam inſontibus ſenſerunt, qui præter meritum quandoque in illum fuêre detruſi. Verùm ut ęquitatis commiſerationiſque ratio labefactata negligitur, *Cod. lib. 9. de cuſtodia reorum, l. 1.*

contemniturque: ſic & cuſtodiæ nomen cum uſu apud pleroſque propemodum evanuit. Ita fit, ut ſolitudine diutina, carcerum ſqualore, caligine tetra, variiſque dæmonum ſpectris exhorreſcentes miſellæ Dei creaturæ, antea nonnihil diaboli aſſidua ſuggeſtione, faſcino & deluſione, mentis ſenſu luxatæ, & jam denuò torturis. Variis excarnificatæ, dum quæſtionibus atrociter ſubjiciuntur, cum morte ſemel momento acerbiſſimam ejuſmodi vitam commutare malint, quæcunque propoſita flagitia libenter confeſſæ, quàm ferocius in eaſdem putidiſſimorum carcerum ſpeluncas & equuleos præcipites retrudi.

§ 5. Hoc modo factum eſt, quòd haud ita pridem aniculam tormentis eò adegerint, ut jam Vulcano litanda, fateretur ſe hyemis proximæ anni ſexageſimiquinti ſupra ſeſquimilleſimum, aſperitatem incredibilem, frigus extremum, & durantiſſimam glaciem genuiſſe. Nec defuêre viri graves, qui veris veriora hæc crederent, quum in univerſa rerum natura nihil extet inſulſius, quemadmodum ad me ſcripſit D. Antonius Hovæus, vir doctrina, pietate, atque exiſtimatione ampliſſimus, abbas Echternacenſis.

§ 6. Ad truculentæ hujus tragœdiæ actus egregiè perficiendos, ne quid interim deſideretur, utplurimùm accerſuntur ſanguinarii ſpiculatores, qui flagitiorum inauditorum, & ſæpe in rerum natura non exiſtentium confeſſionem potionibus eliciant: quæ profectò non ex aliis poſſunt apparari ſubſtantiis, quàm quæ vel inebrient, vel dementent. Ab iis itaque, quibus mens ejuſcemodi potionum vi læſa eſt, quomodo veritatem, cui in re criminali fidendum, inquiſieris?

Experimenta in dignoſcendis Lamiis fallaciſſima.

CAP. IX.

ATeheu tanquam ad ſacram anchoram in Lamiis citra hæſitationem cognoſcendis, & velut digito commonſtrandis, ad aquas confugitur, ubi manibus pedibuſque colligatis, vel pollice manus dextræ, magno digito ſiniſtri pedis, & viciſſim pollice ſiniſtræ, digito magno dextri pedis tranſverſè vinculo aſtrictis, lamias maleficii reas, aquæ injectas nunquam ſubmergi, at ſupernatare, velut certum experimentum, nec fallax indicium eſſe, apud magiſtratum & carnifices in pleriſque ditionibus obſervatur. Næ illud

Digitized by Google

illud nimis est ridiculum, mirumque, huic insulsæ persuasioni ullum hominem, vel leviter rationis sensu præditum, fidei tantillum apponere. Quandoquidem maleficium si quod est, cumprimis è mente emergit, dum cum diabolo confœderatas Lamias, Deo renunciasse, creditur.

§ 2. Quid hic causæ comminiscaris, quo minus in aquis subsidere, quàm aliæ, debeant? Natationis siquidem causas, uti levitatem, raritatem, spiritus sustinentis conclusionem, corporis vivi habilitatem, idque genus reliquas naturales occasiones, non magis inesse his corporibus, etiam sontibus, ut quidem fateor: ita asserere audeo, si quid ejusmodi præter naturæ ordinem vidiatur, id fieri suffulciente feminas, de quibus etiam falsa est suspicio, diabolo, ne submergantur (connivente Deo ob incredulitatem magistratus, fallax hoc experimentum admittentis) quo in sententiam iniquam judicem tandem inducat hac fraude impostor ille, ab initio sanguinarius. Corpus nullo pacto immutat, ut rarius leviusve & natationi convenientius reddatur, fidei abnegatio, voluntas mala, vel corrupta phantasia. Hic profectò credi magis oportet naturali rationi, quàm ementitæ experientiæ, stultæ & ineptæ, nulli etiam nixæ rationis basi, & observatæ sæpenumerò falsæ, propterea quoque à diabolo inventæ, & ab homine Christiano profligandæ. Mulierem quoque rariore carne præditam, & teneriorem esse, quàm virum, docet Hippocrates. *Natationis causa.*

§ 3. Tradit verò Philarchus, in Ponto genus Thibiorum esse, & multos alios, quorum notas in altero oculo duplicem pupillam, in altero equi effigiem assignat: nec eosdem posse mergi, ne quidem veste degravatos. Id si verum est, connatum esse oportet. *Lib. 1. De Morbis mulier. in initio. Plinius Lib. 7. cap. 2.*

§ 4. Similis temeritatis & superstitiosæ dæmoniacæque falsitatis experimentum est, quod in malleo legitur: Die Dominico sotularia juvenum axungia seu pinguedine porci, ut moris est pro restauratione fieri, perungunt: & sicubi ecclesiam intrant, tamdiu maleficæ ecclesiam egredi nequibunt, donec exploratores aut exeant, aut illis exeundi licentiam expressè concedant. Nec absimile erit, quod in hanc dignotionem plerisque in locis observatur admodum impiè, ubi ex terra quam ter spata primùm in sepultura injiciunt pastores, portiuncula Missæ sacrificio scilicet sanctificata, calcando templi limini supponitur: nec sagam, si in templo sit, tum posse egredi putatur. Item assulas sume ligni quercini, in quo *2. Secundæ partis quæst. 2. in initio.*

aliquis sit suspensus, vel se strangularit : inspergantur illæ aqua lustrali, collocenturque in templi ingressu : nec egredi ea poterit, nisi asſulas summo veris.

§ 5. In libello Conjurationum Romæ & Avenjoni impresso sic legitur: Ad corrigendum & notificandum maleficam, accipe mulctram novam, & formulam calealem novam; & staneam novam, & mulge de omnibus vaccis, quas habes, tantum lactis, quòd possis formare vel facere unum caseum in nomine illius malefcæ, & forma per prædicta vasa unum caseum: & cum factus est caseus, perfora cum armilla acuta totum caseum: & per hoc denudabitur ipsa malefica in facie, &c. Considera item malefcam in fronte illius, quia diabolus abradit eam cum ungula post confirmum ad delendam sacram unctionem baptismatis, ita ut stigma in fronte gerat: id quod tamen semper, quantum potest, cum peplo velare nititur. An hoc verè ita contingat, vide lib. 3. cap. 3.

§ 6. Præterea regulus apum à Lamiis devoratus, creditur has, ne delictum intormentis fateantur, confirmare. At eadem hic est ratio, quæ in aliis, superstitiosa nimirum credulitas. Contrà, Achemenidon plantam colore electri sine folio nasci in Tardistylis Indiæ, meminit Democritus, cujus radice in pastillos digesta, in diemque ex vino pota, noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per vanas numinum imaginationes. Experimentis illiusmodi haud absimile, quòd olim in Norvegia & aliis multis in locis, cum quæstio ageretur de homicidio aut adulterio, candens ferrum suspecto in manum dabatur: quæ si illæsa maneret, absolvebatur suspectus: at si lædebatur, uti reus condemnabatur. Huc pertinet exploratio, quæ alicubi fiebat per ferventem & bullientem aquam. Innocens sine ulla noxa manum in aquam immittere credebatur, nocens verò læsionem sentire. De utraque exploratione, nimirum, per candens ferrum & ferventem aquam, censendum profectò neutram esse approbandam.

§ 7. Duo etenim non levia hic concurrunt peccata, temeraria scilicet Dei tentatio, & ordinis divini perversio. Hinc rectè in Decreto dicitur c. 2. quæst. 4. cap. Consuluisti: Nam ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones. Et quod sanctorum patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione præsumendum non est. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione pu-

Digitized by Google

ne, publicata delicta sunt punienda: occulta verò & incognita, illi sunt relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum.

§ 8. Finiam porrò hoc argumentum pulvere Susati loco arcani habito, & tanquam infallibili experientia comprobato, communicatoque cuidam, qui assiduè torturis ex officio præerat, qui & me prius consuluit in exploranda ejus virtute, ne in exhibendo læderet, quàm alicui propinaret. Conficitur autem ex seminis hyperici (fugam dæmonum vocant) olibani, & seminis cardibenedicti, unius cujusque drachma una, quæ est unciæ pars octava. Simul cum aliquo liquore ante torturam offertur. Ad cujusvis flagitii confessionem hoc assumpto incitari impellique reum, putatur, quòd nimirum dæmonem confessionem criminis impedientem, hyperici, ut arbitror, usu fugari credatur. Vide & Caput 11. libri hujus nostri Quinti.

Quæ in maleficii perpetrati inquisitione sunt facienda, & confessioni soli non esse standum.

CAP. X.

REgulam autem hanc minimè fallacem à quæstionibus observare decuit, ut de singulis illis flagitiis jam confessis, accuratè cum judicio inquiratur, quas alios passos dicunt, fatenturque ærumnas & calamitates à se illatas lamiæ, num ita se habeant, vel in rerum sint natura: & si comperiatur quosdam ita læsos, vel morbos aut damnum perpessos esse, ut jam ab aliis hæc confessi, designata hujusmodi mala putentur: inde quibus mediis, materiebus aut organis perpetrata sint, penitius investigetur: & num illa media, materies aut instrumenta istiusmodi effectibus producendis sint apta, consonaque. Ubi naturalium rerum & virtutum cognitione celebrium medicorum judicia in consilium accersantur, quemadmodum in aliis quoque casibus eos spectantibus fieri volunt leges.

Confessioni mente læsi non est standum.

§ 2. Ut enim non est alicujus melancholici, aut mente vitiati stándum confessioni: ita etiam ex illarum confessione non est infligenda temerè punitio, nisi ex certis circumstantiis, & demonstrationibus evidentibus, indubitatum constet veneficium vel venenatio, pharmaco videlicet propinato aut illito: aut eo

loci, unde halitu certò ferire potuit, depoſito.

In actione criminali oportet probationes luce meridiana eſſe clariores.

§ 3. Oportet ſiquidem probationes luce meridiana eſſe clariores, maximè in actione quam vocant criminali, quæ Juriſconſultorum laudabilis eſt ſententia. Nam in hoc maleficii negotio, multa turbulente, vel ex ſiniſtra opinione aut ſuſpicione, vel malitiosè ex maligno affectu, vel ob morborum difficultatem, aut rerum jacturam, ex incredulitate, quòd non ſatis Dei juſtæ voluntati ex animo ſe totos quidem tradant, ſubjiciantque, dicuntur. Multa inſuper confusè de aliis ſparguntur, confeſſione item illuſarum à dæmone vetularum ſanciuntur, diabolo frigidam hic ſuffundente, & machinationis clavum fideliter dirigente: ut ſi quis aurem applicet facilè, accuſationem & confeſſionem ratas exiſtimans, ita ſe tandem deluſum ſentiet, quo tanquam in labyrintho inexplicabili involutus, nunquam ſit exitum inventurus, ſi ad legum normam & juris rigorem cuncta ex auditis exequi ſtatuat.

§ 4. Ea ſatanæ ars eſt, res uſqueadeò tricis ſubtiliſſimis implicare, confundereque, ut nec ulla Theſei ſagacitate extricari, nec Oedipi prudentia explicari queant. Sic vel in principiis omnino ſubſtitiſſe, & intra metas ſe coutinuiſſe, aut maturè retrogreſſum eſſe præſtare, ne diabolo ab initio homicidæ, ob aperta mendacia aut veritatem dolo falſitateque vitiatam, aperiatur feneſtra, per quam ſe in actiones noſtras inſinuet, ipſa re & uſus obſervatione comperi. Nec omnem longius graſſandi occaſionem ſatanæ præcidendi, compendioſior unquam erit via: alioqui mendaciorum, calumniarum falſarum, veritatis momento interdum mixto ut dolus lateat, criminationum atque accuſationum nullus videbitur modus aut finis.

§ 5. Proinde hic ſuum habere nervum ſententiam verè aurcam Juris pontificii optarim, 30. quæſt. 5. cap. Nec illud: & ſunt verba Victoris ad Theophilum: Incerta nullatenus judicemus, quouſque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Quamvis enim vera ſint, non tamen credenda ſunt, niſi quæ manifeſtis indiciis comprobantur, niſi quæ manifeſto judicio convincuntur, niſi quæ judiciario ordine publicantur, &c.

De Variet. lib. 15. c. 80.

§ 6. Huc Cardani ſententiam adduxiſſe juvabit. Conſtat has ſæpe meritò plecti, inquit, quòd ſint maleficæ, aut etiam ob impietatem: cæterùm plerunque ſtultæ ſolùm ſunt, nec confeſſio integra,

Digitized by Google

tegra, nec judicium, velut de latronibus ac furibus, reliquiſque ſceleratis hominibus, ad mortis pœnam trahi poſſet. Sed omnia plena vanitatibus, mendaciis, repugnantia, inconſtantiaque. Nam illud quod dicitur, convenire & conteſtari abſentes, omnino falſum eſt: nec niſi de die congregationis conveniunt, cùm vulgata ſit quænam ſit.

§ 7. Id verò argumentum ſi rectè & diligenter examinetur, oſtendit hanc artem eſſe prorſus falſam, & illas non verè in unum coire: nam una centum aut etiam plures detegere poſſet, cùm illarum muliercularum opinione tot interſint. Verùm non niſi fama agnitas, aut viſu, acculant, quas non ex ludo (ſic enim viſionem illam vocant) ſed ex auditu & colloquiis agnoſcunt: utrum verò vigilantes, an dormientes, certum eſt quòd in utroque tempore. Eadem autem vident atque audiunt, ob fixam contemplationem, fidemque illius rei: velut Raſis enarrat de illo qui ſe gallum ob ſtultitiam exiſtimabat, ſtatis horis gallorum more ad canendum ſurgens annis pluribus. Hæc autem opinio ac viſio mutuis inter ſe colloquiis multum confirmatur. Neque adeò frequenter ad hunc abeunt ludum. Quædam enim vix ter in anno accedere ſibi videntur, nec quidem volentes: quamvis & hoc perſæpe contingere putetur, maximè unguentorum auxilio. Hæc ille.

Trium muliercularum ob maleficii opinionem exuſtarum confeſſiones proponuntur, penitiuſque excutiuntur.

CAP. XI.

PORRÒ ut exemplis lucidior evadat res per ſe obſcura, tenebriſque involuta, duarum muliercularum in civitate Imperiali paucis abhinc annis captarum, exuſtarumque confeſſiones, à me requiſitas, Conſuliſque aſſenſu ex codicillis judicialibus communicatas, hic proponere volui, quibus ſubjunxi tertiam.

Prima mulierculæ ſui Lamiæ confeſſio.

§ 2. Primùm una quidem fatetur, ſe à Deo omnipotente de[illegible] ſciviſſe, & diabolo maleficio adhæſiſſe, ac amaſium ſuum appellari Bernardum: deinde effeciſſe ſingulis vicibus pomo, ut matrona quædam N. ſexies partum ediderit mortuum. Confitetur item, ſe cujuſdam viri N. filiam, cereviſiæ hauſtu per maleficium enecaſſe: iden-

Digitized by Google

ſe : identidem & N. uxorem ita jam lecto tanquam ex morbo affixam, maleficio læſiſſe. Propter hanc confeſſionem, tradendam igni miſellam decrevit magiſtratus : & quidem non immeritò, ſi verè compertum fuiſſet, illa ſcelera ab ea fuiſſe deſignata.

Confeſſionis refutatio.

§ 3. Amabo autem tribus excutiatur confeſſio verbis. Quòd à Deo deſciviſſe ſe fateatur, & dæmonio adhæſiſſe, id in foro civili non erit criminale. Quotuſquiſque etenim noſtrûm eſt, qui idipſum non facit? Siquidem omnis qui facit peccatum, ſervus eſt (docente Chriſto) peccati. Qui committit peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non facit juſticiam, non eſt ex Deo: & qui non diligit fratrem ſuum. Qui non eſt mecum, ait Chriſtus, contra me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit. Sed admoniti reſipiſcere poſſumus, & pœnitentiæ locus eſt. Quid ergo vetat, quo minus & illa redarguta, rectiuſque inſtituta, ad ſui cognitionem valuiſſet reduci? Sortiatur hic locum apud libri Conformitatum patronos, ubi legitur, uxorem ambiiſſe quendam monachum, ac ut eam adduceret, diabolum oraſſe, ſe illius fore pollicitum, tradito chirographo propria manu, & ſanguine conſignato. Poſtea pœnitudine ductus, animi morbum fratribus fidis explicuit, qui Miſſarum plurium turba dæmonio ſchedulam excuſſerunt.

Joan. 8. 1. Joan. 3. Ex diabolo eſt, qui peccatum committit. Matt. 12. Luca 11.

Concubitus cum dæmone imaginarius. L. 3. c. 19. & poſtea.

§ 4. Quòd ſe concubitum dæmonis Bernardi paſſam dixerit, phantaſticum & imaginarium prorſus fuiſſe, ex ſuperioribus liquet: ubi ex profeſſo diluitur illud phantaſma, ut minus fidei vel hoc ſaltem nomine confeſſioni ejus fuerit adhibendum, quæ ex mente hallucinante, erronea quoque cenſenda eſt. Quis alius rogo huic proco Bernardi nomen indidit, quàm ipſus ſibi: id corrupto auditus ſenſui vel vi imaginativæ ingerens, ut edito nomine inter Chriſtianos uſurpato, in majorem confidentiam, mente titubantem mulierculam illiceret, ſibique devinciret? nec ob hanc ſatanæ illuſionem, mentiſque mulierculæ læſionem, mortis pœna irrogari debuit.

§ 5. Nec pomo interimi potuit fœtus, niſi acceſſerit venenum, quod ſolertius indagandum erat: quemadmodum quoque, num ea fuiſset illius veneni efficacia fœtui enecando peculiaris, ut matri hinc nihil aliud inferri potuerit incommodi: & unicum illud venenum ſemel tãtummodò exhibitum toties diverſis annis fœtum excu-

Digitized by Google

excuteret: nec solùm invalidæ ejus confessioni standum erat. Quod etenim ex Dei voluntate & arcano consilio contingit, vel diabolo divinitùs permittitur, id vitiato feminæ cerebro dæmon sæpe ingerit, quasi ab illa designatum sit: cujus tamen sceleris illam planè insontem esse comperiet is, qui singula ad rationis perpendiculum non somnolenter expenderit. Idipsum de filia N. cerevisiæ haustu sublata per maleficium, dicendum est. Quid enim cerevisiæ immissum fuerat, quod interimendi vim deleteriam obtineret, adhibitis in consilium medicis, in earum rerum cognitione insignibus, vigilantius erat investigandum. Nec minori studio inquirendum, quibus organis aut mediis conjugi N. morbum conciviisset. Nec vulgatæ & odiosæ carminis aut maleficii voci pronas adeo offerre decuit aures. Enimvero ubi sola incantatione infortunium quodcunque à se procreatum narrant amentes & inconstantes hæ vetulæ, perverso dæmonis instinctu id fieri, easque falsum contra semet dicere testimonium, & à vera morbi ejuscemodi invectione tam esse liberas, quàm quemvis alium, dejerare non vererer. Unde cujus se criminis reos faciant, qui tam inconsideratè immaturas effundunt interdum sententias, ipsi viderint.

§ 6. Jam alterius quoque eodem in loco igni adjudicatæ confessionem editam audiamus, leviqúe investigatione excutiamus. Confitetur hæc, quum ante sexennium ferè, hora quadam matutina, præ animi desperatione, de vi sibi inferenda cogitaret, ad se accessisse virum quendam proceræ staturæ, & formæ non invenustæ, pallio nigro, & reliquo ejusdem coloris vestitu ornatum. Hic ejus dolorem solatus, inter alia jussit eam non abjecto, sed confidenti esse animo, suum pollicitus patrocinium, seque semper illi res necessarias & pecuniam abundè prospecturum, si modo vicissim ipsius consilio & voluntati se devoveret: inde & magnum auri cumulum illi ostentabat hic vir. Ea vero in ipsius assensit consilium, abnegans Deum omnipotentem, Mariam matrem Jesu Christi, & omnes sanctos. Hinc chrisma ei ex fronte exemit, atque se perpetuum fore concubinum spopondit, nomen sibi esse Alexander, inquiens. Fatetur adhæc, concubinum quater domi suæ in lecto opus venereum secum perfecisse: item, se cuidam cerevisiæ coctori N felicem rerum fortunam carmine subtraxisse, resinæ vulgaris pauxillo, vasi mancipato huic coctioni, subdi-

Alterius exustæ confessio.

to: item, ſe vectoris N. conjugem valetudine bona per incantamenta privaſſe, quòd alicujus rei donationem ipſi denegaſset: & puerum N. maleficio morbidum reddidiſse ac mutilaſse.

Confutatio confeſſionis.

§ 7. Punienda certè flagitia, ſi vera ſunt. Atqui vides eam non ſanæ mentis mulierculam ad reſtim propemodum veniſse, atque contractum iniiſse vel imaginarium, vel nullius certè momenti, ut tertio Libro ampliſſimè oſtendi, cum amaſio phantaſtico, qui ea imaginaria veſtitus forma apparuit, quum ſolum ſpiritus eſset veſtium & coloris expers: ſpeciem auri præſtigiosè hic protulit, qua illam deluſit, non aurum: quemadmodum quoque concubitu eam exercuit ludibrioſo. Chriſma præterea eximere ſimulabat, cujus virtus qualis qualis ſit, ſi in externa duntaxat applicatione conſiſtit, vel conſimili exemptione perit, jam dudum aqua, qua frons & reliqua toties mundatur facies, eam omnino abſterſiſſet. Baptiſmi autem vis ſecus nos docet, eam minimè in carnis
1. Pet. 3. ablutione conſiſtere, ut ſordes abluantur: ſed ut bona apud Deum conſcientia bene reſpondeat. Fuſiorem omnium refutationem Libro 3. cap. 3. 4. & reliquis invenies.

§ 8. Non plus habebit ponderis, hujus mulierculæ in fraudulento contractu abnegatio: quin ſi admonita, fideliuſque inſtituta, eas diaboli cognoviſset artes, reſipiſcens, erroremque confeſſa, in
Matt. 16. Marc. 14 Luc 22. Joan. 18. Eccleſiæ ſinum rurſus debuerit admitti. Petrus à Chriſto præmonitus, ipſum ter, ſana mente & corpore, contra animi teſtimonium, abnegavit, etiam præſtito juramento: quem tamen clementiæ ſuæ oculis Chriſtus uſque eò non eſt dedignatus, ut ipſum etiam Eccleſiæ caput conſtituerit. Quid frequentius impunitiuſque (apud Italos maximè, ſi quid illis ex voto minus cedat, præſertim in illicito aleæ luſu) quam blaſphemis horrendiſque vocibus, pollice etiam inter indicem & digitum medium tenſo, ac facie cœlum verſus erecta, Deum & Chriſtum, in eorum deſpectū, abnegare?

§ 9. Num inſuper reſinæ modicum, vaſi ſuppoſitum, habeat eam poteſtatem vitiandi cereviſiam, in quæſtionem exactiorem vocari oportuit. Aliam etenim corruptæ cereviſiæ cauſam neceſſario fuiſſe aſſerent, qui rerum naturalium fontes vera ratione ſcrutantur & intelligunt. Nec ſanitate fraudari potuit vectoris uxor, nec puer mutilari per carmen, niſi acceſſerit venenatio, cujus hic nulla fit mentio.

§ 10. Tertia ita habēt. Apud Hollandos in oppidis maritimis, Rotero-

Digitized by Google

Roterodamo & Scheidamo, ex piſcium captura maximè vivitur. Horum incolæ quum haleces piſcaturi enavigaſſent, & piſcium copia onuſtas reducerent naves Roterodami, retia lapidibus onerata Scheidami retraxerunt. Quod inſperatum infortunium maleficio confeſtim imputabatur. Quocirca mulieri injicitur manus, quæ incunctanter fatetur maleficis ſuis artibus id accidiſſe, & ſe per vitri foramen (quod oſtendebat ejus magnitudinis, ægrè ut digitum tranſmitteret) dum piſcibus illi inſidiarentur, tranſvolaſſe, & in mytuli teſta (moſſelſcolp noſtraribus dicitur) ſe mari commiſiſſe, illudque trajeciſſe uſque ad halecum ſtationem, & ibi incantamentis haleces fugaſſe, & earum loco ſubjeciſſe lapides. Lata hinc potiſſimùm ſententia, flammis illa devoranda traditur. *Tertia confeſſio videnda.*

§ 11. In hac confeſſione expendendum erat, num in rerum natura ſit, operante diabolo quomodocunque pro ſuo arbitrio & viribus, per arctiſſimam vitri rimam, ne digiti quidem capacem, adultum transferri poſſe hominem, non ex ſolo ſpiritu flabilem, aut ex ſubſtantia ductili liquabilive concretum: ſed ex ſolidis oſſibus, tenacibus cartilaginibus, ſiccis tendonibus, ligamentis, nervis, membraniſque præter muſculoſam carnem, compactum: qui ſi etiam in flatus reſolvi potuiſſet, eorum tamen ſimul perrumpente vi illud vitrum infringi debuit. Ad rationis item normam oportuit vocari, quomodo in mytuli teſtula provectæ ætatis fœmina cum tanto lapidum acervo, fretum potuerit ſulcare varium turbulentumque. Sed nec trajectu hoc in teſtula opus fuit ei, quæ mox per vitri anguſtiſſimum foramen perniciſſimè volarit. Tam verò omnis hæc confeſſio eſt inſulſa, futilis, diſſona, abſurda & mendax, ut mulierculam hanc vel deliraſſe, vel melancholia fuiſſe agitatam, vel alioqui depravata phantaſia ductam, vel à dæmone obſeſſam, qui vel hujus linguam rexerit, vel ex ea vocem ediderit, quilibet non omnino mentis impos dijudicaſſe valuerit. *Ejus refutatio.*

§ 12. Gloſſas comminiſcantur quaſcunque volent ejuſcemodi judices, ſententiam ita ſanguinariam ritè pronunciari poſſe in re vel incognita, ſive extra rationem & rerum naturam poſita, nullis unquam convincent rationibus. Quare autem non citius proniuſque credam, ex Dei permiſſu propter hominum incredulitatem, ut ii punirentur, aut etiam probarentur, ſi adſint, fideles, diabolum qui potuit, eos invexiſſe lapides ut deciperet, quod illi peculiare eſt: quàm admittam, mulierculam, quæ omnino non potuit,

ea perpetrasse? Si cum dæmonis subsidio, illam fecisse occlamatur, & id quidem constanter nego: si etenim diabolus vel millies hoc vellet & conaretur, per exiguam rimam posset neutiquam transferre mulierem: quod tamen accidisse, illa confessa est. Si hoc merum esse delirium, nugas & mendacium obtinuero, mi patres conscripti, quæ reliquis ejus farinæ næniis debebitur fides?

§ 13. Eodem modo infinitæ possent recensèri confessionum formulæ ex publicis magistratuum diplomatibus, quas si penitius expenderis, ἀδυναμίαν vel impossibilitatem (si ita loqui liceat,) inconstantiam, vanitatem, mendacia veritate fucata tectaque, varietatem, labyrinthum, imò fabulas comperies.

Alia confessio explicata: & verbis aut imprecatione neminem posse lædi: item Lamias esse amentes.

CAP. XII.

Integram historiam lege lib 4. cap. 11.

HAud ita pridem quædam invinculis detenta, se plurimas virgines religiosas in cœnobio variis tetani cruciamentis exercuisse, indita oleribus mixtura ex aspide, bufone & sanguine menstruo simul confusis, fatebatur. Hic omnium primum diligenter inquirendum erat, num ex horum venenorum commixtione, ejusmodi resultent effectus, vel morbi, vel symptomata. Tandem illa publico judicio flammis tradenda, in hoc extremè perstitit constanter, illam calamitatem à se atque matre ægrotis illis virginibus irrogatam quidem, mortemque perpeti velle: hoc autem se palàm confiteri, ne tantillum unquam à se illis per os illatum fuisse. Quo igitur modo diram hanc induxisset sortem, rogata: se mente & imprecatione eam invexisse fassa est. Quibus verò mediis tolli possit illatum malum, deinde interrogata, respondit: Matre & me prius è medio sublatis.

Mente & imprecatione se fortunium aut dæmonem alteri non posse invehi, demonstratum est Lib 4. cap. 18.

§ 2. Unicum hoc dæmonis ab initio homicidæ studium est & machinatio, ut quàm plurimus fundatur sanguis. Utraque enim exusta, nondum desiit horrendum spectaculum: sed à priore sacrifico secundus demum exorcista accessit cæcus, qui ex omnium fermè ægrotarum corporibus dæmonia fugam simulantia abegisse putabatur, à quibus tam atrociter antea fuerant quibusvis convulsio-

Digitized by Google

convulsionum speciebus excruciatæ: necdum propterea remisit hæc pestis, at longius hinc in proxima proserpsit oppida. Hic post muliercularum exustionem, se produnt morborum authores: num verò illæ virginum corporibus dæmones cogitatu imprecationéve immittere valuerint Libro quarto decisum est. Ejusmodi hominum impotentiam penitius noverat Imperator Fridericus primus, Barbarossa nuncupatus, in cujus exercitum contra Mediolanenses ductum, hi mercatorem Arabem ablegarunt, qui Fridericum veneno tolleret: qua re cognita, Arabem cepit Imperator, puniitque. Ac licet Arabs magus graviter Friderico minitaretur, se illum verbis enecare, nisi dimitteretur, velle: nullo tamen modo commovebatur Imperator, verbis tantam non inesse vim sciens, propterea & acerbas alter dedit pœnas. Verè itaque videtur dicere Aristoteles, *incantamenta esse muliercularum figmenta.

*Lib. 8. de Histor animal. cap. 24.

§ 3. Cardani verbis & historiæ suus hic erit locus, qui de Lamiis sic scribit: Sunt deformes, pallidæ & sub obscuræ, atram bilem ipso intuitu præ se ferentes. Sunt taciturnæ, amentesque: ac parum ab his quæ dæmonio teneri creduntur, differunt: fixæ in suis opinionibus, atque adeò firmæ, ut si solùm ad illarum verba respicias, quàm intrepidè, qua constantia ea referunt, quæ neque unquam fuerunt, neque esse possunt, tamen vera illa esse existimes. Unde nil mirum ab his moribus, iis qui philosophiæ expertes sunt, egregiè imponi. Laborare autem eas atræ bilis morbo, tum victus ratio, tum aëris qualitas, tum forma atque effigies ipsa vultus & corporis, tum verba ipsa stulticiæ, & (ut ita dicere liceat) impossibilitatis plena, ipseque torvus in dicendo aspectus, tum casus quidam qui Philippi vicecomitis Mediolani principis ætate contigit, declarant.

*De Varietate l. 16. Lamiæ melancholicæ, amentes, à dæmoniacis parum differentes, opinionum tenaces.

§ 4. Res vero ita gesta est, ut pater meus retulit. Damnatus erat profanæ hujus artis villicus quidam nomine Bernardus: alioqui vir simplex & frugi, ob idque domino perchatus. Sed quia nec minis nec persuasionibus adduci poterat, ut pœnitere vellet, ad ignis pœnam poscebatur à judicibus. Dominus, cujus pigebat, quique principi gratus erat, obtinuit, ut fidejussione data, quanquam illis reluctantibus, liceret hominem apud se viginti diebus habere. Cœpit ergo illum alere non ut medicus, sed ut rusticum nobilis amicus. Quatuor ova recentia manè, totidem

*Quinam a judicibus igni devotus ob maleficium, recipiscit ab amentia meliorem villam.

Digitized by Google

veſperi, tum vinum dulce atque jucundum ſuppetebat, carnes quoque & jura pinguia. Poſtmodum ubi vidit hominem ex longo veterno reſipiſcere, hortatus eſt, ut omiſſis falſis atque abſurdis periculoſiſque perſuaſionibus, Eccleſiæ adhærere vellet. Sed paucis opus fuit, reſipuit: optimuſque Chriſtianus factus, uſque ad mortem abſque aliorum querela perſeveravit: quem atrocitas judicum immeritò crudeli ſupplicio affeciſſet.

Confeſſio eorum qui ſe in lupos fuiſſe tranſmutatos crediderunt.

CAP. XIII.

HOc loco ſubjungam eorum confeſſionem, qui ſe in lupos aliquoties fuiſſe converſos, arbitrati ſunt: quam in hoc meo inſtituto ſæpius objecêre virî alioqui cordati & magnæ exiſtimationis, eamque velut ex Tripode prolatam cum ſumma religione & ſingulari fiducia, tanquam veracem obſervant, quibus fortè coràm à me non eſſe factum ſatis videbitur. Ut itaque illis, & quibuſcunque aliis, mentis oculi nitidius contra ejuſmodi præſtigias abſtergantur, nec uſqueadeò temerè illudi ſe, oculiſque nebulas offundi ſinant, neque velut cæcæ talpæ, in ſordibus à dęmone obtruſis perdurent, ſed ab oculorum pupilla nubeculas, quinimò & ungues permittant ſanari à medico, qui præſens hoc collyrium gratis offert cuicunque lucidos & à pręſtringente ſpiritu liberos oculos cupienti: hiſtoriam hanc raram vagamque, nec minus admirabilem, ex Sabaudia finitimiſque ditionibus in Flandriam, Brabantiam, Geldriam & regiones alias tranſlatam, atque à me in qualemcunque ordinem breviter ea fide ex Gallico ſcripto contractam, ut jure nihil quod alicujus eſt momenti, deſiderari debeat: deinde excuſſam, & velut veritatis lapide Lydio explorata, proponere volui.

§ 2. Ad quęſtiones M. Joannis Bom, doctoris Theologię, Prioris Prædicatorum in Poligni, & generalis inquiſitoris fidei, ordinati in diœceſi Beſanconenſi, confeſſio Petri Bourgoti, nuncupati Magni Petri, & Michaëlis Verdung, captorum ob maleficii hęreſin, variis diebus in Decembre extorta, Anno 1521. ſed maximè coram multis & ſpectabilibus teſtibus repetita poſtremo ejuſdem menſis die.

§ 3. Confeſsus eſt Petrus, ante annos circiter novendecim, ipſo die

Digitized by Google

die nundinarum Polignenſium tam validam procelloſamque defluxiſſe pluviam, ut non ſolùm nundinæ diſturbarentur, ſed & armenta quibus ille cuſtodiendis tunc præerat, ita disjicerent, ut ubi requiri, poſſent, planè ignoraretur. Quum igitur cum reliquis agricolis pecudes variè quæſitum collectumque abiret, & ſolus alicubi aberraret, tres equites nigros, atrumque indutos veſtitum habuit obvios, quorum poſtremus rogabat: Amice, quo abis? videris eſſe turbatior. Verum eſt, reſpondit Petrus. Id autem evenit ob pecora ex ſævo tempeſtuoſoque nymbo diſſipata, & perdita: & cum nullam ea recuperandi rationem videam, animum equidem prorſus deſpondeo. Bono hunc animo eſſe juſſit eques ille, pollicitus, ſi modo fidem ipſi daret, magiſtrum ſe donaturum, à quo inſtitueretur, ne in poſterum ipſius armentum à lupo vel quavis alia beſtia impeteretur, aut ullum ſentiret damnum, aut etiam ullum periret pecus: ut item ipſum redderet confidentiorem, perditas reperturum pecudes addicebat, nec deſideratum iri ullas: pecuniam adhæc ſe daturum ſpopondit. Conditionem hic acceptat, ſe in eundem locum poſt quatuor aut quinque dies reverſurum promittens. Hinc cum villicorum comitatu indagatum pergit, armentumque quærendum inveſtigat, & poſt quatriduum eòdem ad equitem mox agnitum redit. Quærit ille, num operam ſuam ipſi locare decreviſſet Petrus? quo viciſſim interrogante, quiſnam eſſet? reſpondit: Servus ſum magni inferorum diaboli: ſed ne metuas. Tum ea lege ſuam dæmoni operam addixit Petrus, ſi promiſſis ille in conſervando pecore & beneficiis conferendis ſtaret. Inde Deo, D. Virgini Mariæ, omnibus ſanctis & paradiſi incolis, baptiſmo & chriſmati renunciare jubetur: quo facto, illi exoſculandam manum porrigit ſiniſtram, nigram, velut mortuam, frigidamque. Hinc in genua provolutus alter, aperto capite honorem ſatanæ defert, eum appellans dominum. Ne quoque fidei ſymbolum recitaret, inhibebatur. Perſtitit itaque in diaboli miniſterio circiter biennium, non prius templum ingrediens, quàm in fine Miſſæ, vel ſaltem poſt aquæ luſtralis conſecrationem, qua illum noluit aſpergi: ſic quoque mandarat ipſius præceptor, cujus etiam nomen tum adhuc latuit, ſed poſtea ſe Moyſet appellari ſignificavit.

Spiritus carnem & oſſa non habet. Luc. 24.

§ 4. 1. Interim non erudiebatur Petrus, quomodo jumentum tutari poſſet: ſed hoc officium conſervandi pecoris ſolùm præſtare videbatur diabolus, ſi quando conſpicerentur lupi, qui tum nihil in-

hil injuriæ inferebant. 2. Pòst verò pascendi pecoris cura exonerata, facilè diabolum neglexit, frequentans templa, fideque confessionem recitans, annos circiter octo vel novem: donec à Michaële Verdung denuo in sui magistri obedientiam dicto in loco excitatus, ea assenserit conditione, si pecuniam ex promisso suppeditaret præceptor.

§ 5. 3. Ita simul in partibus Chastel charlon vespere quodam convenitur in nemore, ubi ab aliis ignotis chorcas duci concurrique visum est. Cernebat autem Petrus in cujuslibet manù candelam viridem, flammam cyaneam subobscuram evomentem.

§ 6. Aliàs illi à Michaële proponebatur, si modo fidem adhiberet, effecturum se, ut quantacunque vellet levitate procurreret. Consensit Petrus, modò servarentur promissa, pecuniaque donaretur: alioqui se fraudem vereri ait. Pecuniam se curaturum abunde, pollicetur Michaël. 4. Qui exutum Petrum nudum linimento inungit, quod secum ferebat, unde hic se mox in lupum verè mutatum autumabat, & quatuor suos pedes lupinos ac pilos intuitus exhorruit: sed tam celeriter, quàm venti flatus provolat, se concurrisse asseruit: nec id fieri potuisse, nisi vehentis ipsum magistri opera, qui continuo in ejusmodi excursionum volatu aderat: quamvis eum non prius videret, quàm humanæ restitutus formæ. Michaël itidem inunctus, unà tam pernici ferebatur cursu, quàm optaret, celeritate etiam visum prævertens. 5. Ubi eam fuissent passi metamorphosin horam unam aut alteram, rursum à Michaële illiti, opinione citius in pristinam redière figuram. 6. Unguentum utrique donabatur à magistris, Guillemin scilicet Michaëlis magistro, & Moyset Petri.

§ 7. 12. Ubi de sua lassitudine post ejusmodi cursum, ut se difficulter quandoque erigeret apud magistrum quereretur Petrus: nihil id esse, respondit ille, & mox curatum iri.

§ 8. Contigit quoque Petrum ex Michaëlis institutione inungi, & conversum in lupum, sex vel septem annorum puerum masculum dentibus comprehensum occidere: quem tamen ob clamorem & ejulatum relinquere coactus, ad suas vestes confugit, ubi se herbis ex Michaëlis doctrina fricans, in humanam revertebatur faciem. Simile quiddam Michaëlem cum ipso aliàs tentasse fatebatur, & quodam die in luporum imagine enecasse fœminam pisa colligentem: supervenisse autem dominum de Chusnee,

Digitized by Google

de Chusnee, cui etiam nocere volentes, aliquoties insultabant frustra.

§ 9. 7. Confessus item est uterque, se in ea lycanthropia trucidasse puellam circiter annos quatuor natam, eamque totam devorasse, excepto brachio: ac Michaëlis palato placuisse carnem, licet parum comedisset: non tamen ad Petri identidem vorantis stomachum ita feciisse. Quandam item puellam se jugulasse, ejusdemque exuxisse sanguinem, & collum vorasse, fassi sunt: similiter tertiam perdidisse, ejusque orificium ventriculi commedisse ob famelicas Petri fauces. Aliàs etiam se ait in horto puellam interemisse octo vel novem annorum, cui dentibus collum infregerat Petrus. 8. Quòd rogatæ ibi eleëmosynæ repulsam aliquando fuisset passus: & hoc perpetrato facinore, evestigio eleëmosynam in Dei honorem ibidem orasse. 9. Hic insuper confessus est, se capram jugulasse prope agrum magistri Petri Bongre: nam scilicet momordisse, & guttur secuisse cultro.

§ 10. 10. Michaël in lupum transfigurabatur vestitus, Petrus vero exutus. 13. Qui etiam se ignorare quo pili devenirent, quando desineret esse lupus, retulit.

§ 11. 11. Lupas etiam se iniisse, & cum tanta voluptate quasi cum uxoribus congressi essent, confessioni addidêre.

§ 12. 6. Aliquando transmutationis tempus designatum, opinione & voto brevius erat.

§ 13. 14. Confessioni tandem subjunxerunt, pulverem quoque coloris velut cinere sibi traditum fuisse, quo confricatum brachium sinistrum, & manus, quodcunque animal contingerent, interiret.

§ 14. 15. Hos autem interrogatos, diversè in eodem facto, & controversè nonnunquā respondisse, operæprecium est meminisse.

Confessio sigillatim explicata, & confutata.

CAP. XIV.

IAm convellendæ hujus confessionis usque adeo hactenus celebratæ, periculum pro virium nostrarum imbecillitate facere aggrediamur.

§ 2. In hoc rei cardo vertitur, num tota illa confessio sit vera. Spero autem me, suffragante ope divina, ostensurum manifestè, eam in

præcipuis capitibus veritati claræ adverſari : & proinde non modo erroneam, ſed & falſam prorſus exiſtere, imaginelque rerum per inſomnia tantum cognitarum, vel præſtigioſe oculis objectarum, pro ipſis rebus proponi : ſic ei nullum deberi locum in concilio ſano, ſed exibilari potius oportere, ut veternoſi vel cataleptici fabulam, libere fatebor.

Confeſſio erronea.

§ 3. Primum de factæ mutua manu ſtipulationis vanitate, nihil dicam : nec anxie contendam de promiſſa toties pecunia, & nunquam ſoluta : & nec de cuſtodiendi illæſé pecoris arte ex pacto non tradita : cùm tamen fœdus fuerit initium illis legibus, ut pecuniam ſubminiſtraret, & armenti à beſtiis defendendi artem doceret dæmon. Illam ut non habet niſi imaginariam, ſic nec hanc tradere ita potuit aut voluit, quum luporum ſimulachris, quæ pro ſuo arbitratu offendere quivit. Petrum ſolummodo territum circumvenire, & in officio continere, ſagacius conaretur : à quibus tamen, licet rebus nihili, evanidis, nec ullam relinquentibus noxam, ille dæmonii ſtudio & induſtria pecudes ſervatas eſſe conſideret.

§ 4. Quanquam etiam de fidei abnegatione & fœdere ficulneo, in tertio hujus Operis libro, ubi ſagarum hiſtoriam deſcribo, copioſius diſſeruerim : id tamen adhuc leviter hoc loco aſpergere placuit, 2. fœderis compedes tam omnino fuiſſe invalidos & exigui momenti, ut quum Petrus à ſua paſcendi pecoris functione deſiſteret, contractumque dæmoniacum negligeret, octo aut novem continuis fere annis in veteri religione pie vixerit, unde citius deluſi phantaſticique hominis ſtultam fuiſſe perſuaſionem dixerim. Dum enim paſtorem ageret, & in campis ſolitudinibusque ſeorſim verſaretur, ubi diabolo promptior erat præſtigiis illudendi occaſio, ejuſmodi exercebatur idolis, non adeo renunciationis ratione, quam ſolitudinis. Proinde & luporum ſpecies quandoque evocabat dæmon, quæ nihil damni faciebant, quod nec poterant, ut nudæ rerum formæ : vel ſi veros demus extitiſſe lupos, illos eo & egiſſe & abegiſſe ſatanam credibile eſt, fabula in eum finem ab eo inſtituta, ut deliris ſuis inductionibus ſibi Petrum arctius devinciret. Quod poſtea cum hic non amplius ea frequentaret loca, relicto paſtoris munere, non ita potuit commode.

cap. III.

Bl. Finæi lib. 2. Mirac.

§ 5. Sic anno 1542. apparuit Conſtantinopoli luporum ingens turba, incolis uſque adeo infeſta noxiaque, ut inviti domos egrederen-

Digitized by Google

derentur. Turca itaque prius muros civitatis præsidio munitis, postridie cum magno comitatu equestri pedestrique urbem circuivit, tandemque lupos circiter centum quinquaginta ad muri ejus angulum offendit: qui incunctanter impetiti, per murum evestigio simul transilire videbantur, nec ullus postea in urbe aut vicinia apparuit.

§ 6. 3. Chorearum item & candelarum ludicras effigies à dæmone fabricatas fuisse, & solum ficte oculis apparuisse, vel in somno tantum fuisse cognitas, ex Augustino, Decretis, atque ipsis rationum fontibus, Libro tertio, & alibi satis superque demonstravi: ubi quoque universam illam λυκανθρωπίας fabulam, mera extitisse somnia ostenditur. *Lib. 3. c. 9. 10. lib. 4. c. 22. 13.*

§ 7. Cæterum admirari satis nequeo, ullum mortalium saltem leviter mentis sensu tinctum inveniri, qui eo dementiæ sit dilapsus, ut hominem ad Dei imaginem & similitudinem creatum, conformatumque ex corpore, anima & spiritu, Dei & Spiritus sancti templum, rationis hospitium, cupidum scientiarum organum, sublimem, erectum, & ad cœli quasi cognationis domiciliique pristini conspectum, excitatum, imo μικρόκοσμον, cui Deus omnia subjecit, oves, boves, campi pecora, volucres cœli, & pisces maris, eaque propter solum hominem condidit: hunc inquam, in lupum, bestiam irrationabilem, pestilentissimum animalium gurgitem voraginemque, sive in ullam aliam creaturam, rei ullius potentia vel virtute manifesta, occulta aut specifica, vere transmutari credat. Ordinis enim divini providentia non admittit, occlamant Sacræ literæ, contradicunt decreta, ipsa rerum natura atque ratio minime patiuntur. *Homo. Genes. 1. 1 Tessl 5. 1 Cor. 3 6 Lactant. l. 2. c. 12. Inst. div. & de opificio Dei vel formatione hominis cap. 18. Seneca ad Lucilium epist. 77. Cic. de leg. & 1. Offic. Aristot. 1 Metaph. & lib. 2. Physic. Tsal. 8. Chrysost. super Matth.*

§ 8. Si itaque obtinuero, illam metamorphosin non revera fuisse factam, quod etiam nemo mentis sanæ inficiari poterit, & propterea imaginariam esse confessionem, atque hac in parte fallam: quam fidem quæso merebuntur reliqua, quæ confessi sunt, flagitia & homicidia? quæ in ea transformatione & larva lupina solum fuisse designata, nec aliter eo modo fieri potuisse, jam in confessum venit. At mera profecto sunt deliria, & plusquam nugæ, immo insania. Do-lendum sane, prudentium virorum oculos hactenus tam densa caligine fuisse obductos, ut sibi vel fidei momentum in his ludibriis extorqueri permiserint. Sed ea fuit superioris potissimum seculi labes & cæcitas, quo pro libi-

Digitized by Google

dine cum hominibus crassè nimis, ridiculè & nocentissimè collusit veterator ille.

§ 8. Utinam animo cujuslibet hoc obstricti fascino, etiamnum
Marci 7. ex immensa Dei misericordia insonet dulcissima illa vox Ephphata, ut quemadmodum ea ex Christi ore potenter prolata, surdo aures aperiebat, veritati inde convertendas: & linguæ vinculum solvebatur, qua porrò veritatem prædicaret: ita & ex hac gratia luminis divini radius effulgeat, quo offusis tam impotenter à diabolo tenebris, semel tandem cœlesti luce discussis, profligatisque, in clarissimæ veritatis conspectum & cognitionem citra præstigiarum impedimentum recta perveniri possit. Ne vero quis à me eludi objectiones criminetur, paucis reliquum hujus fabulæ commentum excutiam.

§ 9. 4. Linimentum quo ungebantur lupum induturi, haud dubiè somniferum erat: quale etiam Libro III. capite XVII. descripsi: quod suam sortiebatur vim, cum nudis partibus corporis illiniretur, illiceretur que à nativo calore in actum: inde somno oppressis alto, simulachra conversionis eorum in lupos vagabundos, aliis insilientes, puellas jugulantes voranteſque, cum lupis item coeuntes, & quæcunque id genus alia idola ingerebat milleartifex: hinc & pernix ea subsequebatur velocitas, qualis imaginatione, cogitatu vel somno haud difficulter perficitur. Ubi deinde post horam, vel longius, unguenti soporiferi virtus elangueſceret, periretque, tunc velut ex gravi veterno expergefacti, se homines esse videbant, qui antea fuerant. Simile quid leges apud Augustinum de Præstantii patre, libro hujus Operis quarto, capite vicesimosecundo & vicesimo tertio: ubi ex professo argumentum id fusius agitatur, explicaturque, λυκανθρωπία etiam morbus describitur.

§ 10. 5 Aliud autem linimentum, quo in hominem redituri se inungebant, vel phantasticum fuit, & in somno usurpari visum, vel contra unguenti somniferi nocumenta facere potuit, vel etiam nihil efficere, ut eo tantùm suos clientes illuserit dæmon, quasi id peculiare quippiam in ea metamorphosi valeret.

§ 11. Quòd etiam citius quandoque in hominum formam redirent, quàm tempus erat constitutum, id evenit, quòd minus liniménti soporiferi illitum fuisset, vel id ipsum non satis penetrasset: ac propterea celerius vis fatisceret, somniumq; redderetur brevius.

§ 12. 7. Quo-

Digitized by Google

§ 12. 7. Quomodo insuper hæc cohærent, quòd se horam unam aut alteram, vel eo amplius in lupos conversos, in fine puellam cum ossibus devorasse fassi sunt, & mox hominum conditioni restitutos fuisse? in quo sinu amabo, aut ventre, ipsis tam subito in homines reversis delituêre illa puellæ caro & ossa? Adhæc, si integram puellam dempto brachio deglutierint, quomodo se parum comedisse, eidem confessionis articulo adjungunt? Supervixisse præterea eas adhuc, quas à se jugulatas fatebantur, compertum forsitan fuisset, si vigilanter fuisset inquisitum: vel si quæ mortem oppetiissent, eam citra controversiam quacunque alia occasione naturali accidisse, fuisset deprehensum. 8. Deinde quomodo in Dei honorem eleëmosynam orare potuit diaboli mancipium, suo hero, Dei juratissimo hosti ex fœdere obligatum. Si item verè in lupum conversus erat. 9. Petrus, quarum rogo manuum ope in resecanda capræ gula usus fuit?

§ 13. 10. Licet quoque Michaël vestitus loca veneno somnifero in actiones perducendo commoda, ut temporum & manuum arterias, illinire valuerit, non minus quàm Petrus nudus: quomodo in suis vestibus oberrare, homines mordicus apprehendere, morsuque trucidare potuit ut verus lupus?

§ 14. 11. Porro de venerei congressus cum lupa voluptate, hoc tantùm subjiciam, eam imagines somnorinas illa in somni profundioris ex linimento somnifico illusione admodum temerè ciere: quemadmodum etiam quotidie usuvenire in sanis observamus, quibus ex ejusmodi idolis voluptas tanta pro objecta in somno specie delectabili gignitur, ut cum multa titillatione seminis subsequatur quandoque effusio. Infinitis partibus citius faciliusque in his hominibus id evenire potest, quorum phantasiam proclivem servilemque, quibuscunque vult imaginibus, imbuit soporis spiritus. *Esaiæ 24.*

§ 15. 12. Ad fatigationem à metamorphosi relictam, quæ memoriæ propemodum exciderat, respondeo, ab eo facilè intelligi, quam lassitudinem pariat gravis & inquietus somnus, maximè pharmaco violenter cum teterrimis insomniis impressus, qui incubum in solo invadentem somno novit. Eo detentos difficilis comitatur motus, torpidus in somno sensus, suffocationis imaginatio, & velut ingruentis alicujus detentio: vox etiam supprimitur, aut incerta indiscretaque editur: plerique tam inanibus

afficiuntur imaginibus, ut se opprimentes audire credant. Lassos certe reddit tanta facultatis animalis exagitatio.

§ 16. 13. Lavarum rursus somnorinarum vanitatem amplius ostendit, quod ubi pili post humanæ formæ restitutionem manserint, se dixerit ignorare Petrus.

§ 17. 14. Num quoque pulverem illum dæmon vere exhibuerit, vel acceptus ille tantæ etiam fuerit virtutis, dubium est: quum illos eo fuisse usos, non posset convinci. In ea etenim lycanthropia nullum animal præter capram se morsu & cultro jugulasse confessus fuit Petrus, nec alius interempti meminit. Deinde si tantæ erat venenositatis pulvis, ut si vel manus eo confricta, quandocunque animal etiam pelle crassa densaque, & pilis longis compactisque communitum solo tactu enecaret, quomodo à tam effera pharmaci præsentissimi malicia tuti esse potuerunt hi dementati viri, affrictionem pulveris in brachio sinistro, arteria & manu, unde ad cor proxime celerrimeque penetrare valuit, tam innoxie tolerantes?

18. 15. His ad extremum adde, auditam in confessione Gallica fuisse inconstantiam controversiamque, ut quod aliquando hic affirmabat, negaret alter.

§ 19. Si ejusmodi æquilibrio expenderentur singulæ confessiones, tormentis crudelissimis frequenter extortæ, vel etiam, si voles, sponte à captivis editæ, graviorem profecto indies tyrannidis suæ jacturam sentiret funestissimus ille homicida: Christi autem, qui veritas & vita est, gloria plurimum accresceret: suam item functionem ex Dei voluntate providentius obiret magistratus: in meliorem quoque usum converterentur ligneorum falcium acervi, quibus insontes crebro exuruntur, & parceretur sumptibus in carnificum mercede solvenda inique faciendis.

Exempla mulierculorum innocenter ob maleficii opinionem punitarum.

CAP. XV.

ADde his, celebre apud nostrates existere, prætorem quemdam ex arioli indicio, delusas id genus mulierculas comprehendisse quam plurimas, easque incendio puniviſſe: tandem ariolum vel Pythium hunc vatem, cui hactenus ille fidem apposuerat, prætori seorsum pollicitum, adhuc unam maleficii ream se indicaturum, nisi iniq; ferret. Prætore haud difficulter annuente, ejus uxo-

Prætoris uxor falso maleficii accusata.

uxorem quoque inſimulat index: ac ne quid hac in re hæſitaret, palàm ſe id demonſtraturum addicit: horamque præfigit, qua eam reliquarum lagarum conventui & choreis intereſſe, ſuis ipſe maritus teſtaretur oculis. Conſentit prætor, qui ſtatuta hora quoſdam amicos & conſanguineos in eadem menſa ſecum & cum conjuge cœnare voluit, ſuppreſſa interim convocatæ ſocietatis cauſa. Hinc deſignata ab ariolo hora, è menſa ſurgit, jubetque omnes ſimul cum uxore permanere: nec prius loco dimoveri, quàm ipſe rediret. Deductus porrò ab ariolo quò is voluit, lamiarum cœtum, choreas, & neſcio quas alias voluptatum illecebras, quibus ipſius intererat conjunx, reliquarum delicias ſectata, non obſcurè videbatur ſpectare. Mox domum reverſus, amicos vocatos eo quo reliquerat ordine, unà cum ſua uxore, lætos menſæ aſſidere comperit. Et cum ſtudiosè, num ſtationem deſeriſset conjunx, percunctaretur: eam iidem affixam fuiſse loco in ipſius abſentia, uno ab omnibus affirmabatur ore. Itaque rem omnem aperuit prætor, ob inflictam innocentibus pœnam ſerò pœnitudine ductus: & ſi rectè memini, Pythium acculatorem morte mulctabat.

§ 2. Sic in arce Mindenſis ditionis Raed nuncupata, de quibuſdam fœminis ob maleficium, paucis abhinc annis extremum fuit ſumptum ſupplicium, ex accuſatione mulieris Margaritæ Mindenſis nomine, quæ aliàs incarcerata fuerat in caſtro Huisberch, circa Viſurgim ſito. Eadem poſtea in oram & civitatem Verdenſem vocata, quandam denuò accuſavit ea lege, ut niſi illa vinculis tradita maleficium confiteretur, ſe ream fore voverit: nec certè felix defuit ſucceſsus. Nam altera conſtanter in carcere flagitium negante, & ex graviſſimis fortè tormentis eodem in loco expirante, attrahi in vincula jubetur accuſatrix, quæ furibunda tanquam venenum & ignem evomens, tortorem & quoſcunque alios exterruit, abegitque: donec quidam rationum præfectus, cui penitius innotuerant ejus technæ, manus injiceret, alioſque ad eam apprehendendam excitaret. Sic illa tandem quæſtionibus ſubjecta, crimen quod alteri confidenter inficianti impegerat, ipſa luit. Hanc etenim falſa criminatione detuliſſe alteram in carcere defunctam, atque alias antea flammis abſumptas, conſtanti ſpargebatur rumore. *Maleficæ accuſatrici falſa pœna.*

§ 3. Noſtra memoria Marcoduri, ubi hortorum olera ex grandine diſſipata forent, illæſis proximi horti cujuſdam vetulæ plantis, qui

tis, qui ſæpius eſſe ſolet tempeſtatum tractus, vetula maleficii accuſata in carcerem pertrahitur: deindè maxima tyrannide diriſſimis ſubjecta torturis, ad nullius criminis confeſſionem impelli potuit: ſed penes ſe non eſſe, tempeſtatem ciere vel aërem conturbare, Deique ſolius id opus eſſe, valde dixit prudenter. Quapropter per trabem ſuſpenſam, & oneroſis ponderibus utrinque penſilibus diſtractam, jamque animam agentem, relicturus in illis cruciamentis præſes, carnificem ut ſecum ſimul abiret potatum hortatur: vetulam, ubi redirent, alia faſſuram inquiens. Tum illa miſerabiliter excarnificata, ut prius accerſeretur confeſſionarius, quam ille pocula ſequeretur, præſidem ſuppliciter orat: qui irridens diſſeſſit. Poſtea autem reverſus, eam ita adhuc ſuſpenſam offendit mortuam, mentitus eam ſibi manus interea dum abeſſet intuliſſe. Nec multo poſt tempore tyrannus hic in ejuſmodi incidit maniam, ut ipſe lacerandis veſtibus, & excrementis faciei ſuæ illinendis, vim ſibi faceret.

Injusti judicis pœna.

§ 4. Nec ita procul hinc in alio oppidulo, ubi ulla carnificina ad ſceleris alicujus confeſſionem adigi nequiret capta ob maleficii opinionem muliercula, hanc blandis adoritur verbis ſacrificulus, ut ſe non amplius torturis ita diſtrahi ſineret hortatus: at leviter ſolummodo confiteretur delictum, inde ſe eam aqua luſtrali à maleficiis expiatam, & velut ſartam tectam Deo reſtituere velle promittebat. Hæc ita à ſacerdote inducta, circumventaque blanditiis, ſe forte quædam hujuſmodi mala deſignaſſe faſſa eſt, ea ratione quemadmodum perſuaſerat ſacrificus, ſe ſperans evaſuram. Ob ejuſmodi confeſſionem fallaciter & doloſe eblanditam, ut Vulcano ea litaretur, lata fuit ſententia. Qua præter expectationem audita, Videte quomodo me interficiatis, præmonuit ſurdos miſera fœmina.

Confeſſio fallaciter eblandita.

§ 5. Prope Elten pagum, miliare medium ab Embrica, in ducatu Clivenſi diſſitum, circa viam regiam loco ericeo ante annos circiter quadraginta duos, dæmonium viatores miris variiſque exercebat modis, cædens, ab equis dejiciens, vehicula ſubvertens: nec aliud unquam videbatur, quam manus effigies. Eckerken huic nomen indebatur. Vicini increduli, nec ſatis hoc dæmonii ludibrium exercitiumque dignoſcentes, ad Lamiæ maleficium referunt id facinus: quare manus mulieri Sibyllæ Duiſcops nomine, ſervitutis jure Comiti Montenſi mancipatæ injicitur: eaque

Eckerken.

Sibylla Duiſcops.

Digitized by Google

eaque tandem exusta, desiit vexatio. Non aut id evenit ea causa, quod illa præstigiosi actus fuerit rea: licet quoque ob crudelem carnificinam, vel etiam incredulitatem à dæmonio illusione in facti confessionem induci potuerit: verum ab ejusmodi divexatione à diabolo solum invecta, hic destitit ultro, & quidem libenter, ut homines altius incredulitatis barathro immergeret, & reos sanguinariæ sententiæ redderet, quam cum primis in insontibus avide appetit, ut ab initio homicida. Si etenim industrie observatum, inquisitumque solerter fuisset eisdem horis, quibus manus imagine hoc cerneretur ludibrium, Sibylla domi dormiens utplurimum, vel aliud agens fuisset proculdubio deprehensa. Si confessionem urgeas: eam fuisse à lictore extortam, vel à vitiatæ phantasiæ muliercula editam, respondeo. Quo autem modo illa à diabolo corrumpatur, toties dictum est, ut crebræ repetitionis tædeat.

§ 6. Septem viri judices cujusdam civitatis ad Mosellam eodem tempore, quo mulierem glutinosi ductilisque lactis nomine captam, à me examinatam insontemque pronunciatam, & postea à Reverendissimo dimissam, subjicere examini vellent, communi decreto aliam jubent etiam adduci civem maleficii suspectam à multis annis, nulla habita ratione hydropis, qua tantum non agonizaret tantopere, ut paucos antehac dies animam, quam Deo reddere cupiebat, consuetis in Ecclesia Romana sacris & ceremoniis expiarit. Quid fit? Asportatur in sedili, & ad aream arcis, en magnitudine morbi vestigio oppressa, expirat. Nihilominus perseverat plebejorum judicum tyrannis: denegatur sepultura in communi cœmiterio, quæ tandem adhuc ex gratia conceditur. Hinc fit, ut justus Deus etiam quandoque magistratus siniſtras sententias & inanem plebejorum credulitatem, plerunque & tyrannidem ulciſci velit: quemadmodum circiter idem tempus, nimirum 9 Septemb. anni 1574. non longe ab hoc oppido prope Linsam accidit, ubi ex iis qui holocausti Lamiarum inspectione afficiebantur, mox circiter quadraginta navigio in Rheno submersi sunt in reditu.

Plebejorum judicum siniſtra decreta.

In accusatione ob maleficium, singularis quorundam principum prudentia.

CAP. XVI.

PORro ut ejuscemodi Syrtes & perpetua animarum naufragia providentius declinentur, memoria & imitatione dignissimam sententiam, quam haud ita pridem circa quadragesimam anni 1563. pronunciavit illustrissimus Princeps noster D. Guiljelmus dux Cliviæ, Juliæ, &c. cunctorum oculis velut speculum proponere volui. Agricola quidam ex Marchiæ comitatu, armento numeroso locuples, cujus vaccæ solito minus lactis aliquantisper reddidissent, ad ariolum confugit, capturus consilium: qui protinus se Lamiam ejus jacturæ genitricem ostensurum pollicetur. Hinc ad villici hujus ædes comitatus, filiam ex priori ejus conjuge adhuc virginem apprehendit, huic lactis maleficio imminuti crimen impingens. Hæc mox à dæmone illusa, male persuasa & inducta, verum esse fatetur: sed se non satis esse maleficii peritam subjungit, simul fœminas sedecim accusans, quas ea in arte absolute doctas esse affirmavit. Illustrissimo principi hæc ilico significantur à satrapa, qui eas omnes carceribus incunctanter mancipari oportere consuluit. Ne tamen alicui hic manus injiceret, graviter inhibuit Princeps: stricte etiam mandans, ut quocunque modo aut insidiis in vincula pertraheretur ariolus ille. Puellam vero ab ecclesiæ ministro acciri voluit ejus Celsi. Et in præcipuis fidei Christianæ articulis examinari, deinde ab hac dæmonis illusione doctrina saniori ad mentem reduci: eamque cautiorem ea ratione à satanæ strophis redditam, fidejussoribus constitutis, si modo eos consequi posset (ut magis in officio contineretur) sin minus, tum propria fide interposita, cum bona gratia dimitti. Alias autem matronas, hoc falsæ criminationis cauterio à corruptæ mentis virgine inustas, ulla omnino re gravari minime permissum est. Ac prudentissimo hoc consilio desiit hic fabulæ actus, & lac vaccarum qua solet copia fluxit. Utinam hoc salubri exemplo moniti alii, principiis harum tragœdiarum quibuscunque legitimis piisque rationibus irent obviam deliberatiores: non profecto in re, ubi parum certi posset statui, velut

Guiljelmi ducis Cliviæ, etc. prudentia.

In Imperial. constit. de action. criminal. artic. 21.

Digitized by Google

velut in extricabili labyrintho implicati, ex ſimplici errore in mille ita prolaberentur cauti minus, unde tandem nullus videtur evadendi aut finiendi modus. Ejuſmodi telæ genus ſolerter contexere novit, conſuevitque veteratorius ille textor.

§ 2. Sed maximopere dolendum eſt, in iis qui principibus ſunt à conſiliis, vel magiſtratum gerunt, aut rempublicam gubernant, deſiderari quandoque maturam deliberationem, diſcretionem, & abſolutam rerum intelligentiam: unde fit, ut præcipites nimis plerunque ferantur ad ſanguinis effuſionem tum in hoc negocio dæmoniaco, tum in cauſis quibuſdam aliis non ita diffinitis. Quanta autem conſiliorum maturitate ac providentia contra has dæmoniorum artes, ſine innocentium carnificina, cuncta adminiſtrentur in ampliſſimo regno electoris Palatini D. Friderici, principis (quod citra palpum dictum volo) ſapientiæ inſignis, memorandæ pietatis, & modeſtiæ incomparabilis, præterquam quod res ipſa non obſcure docet, & teſtantur inſignia edicta jam promulgata: accedit id quoque in primis, quod D. Chriſtophorus Probus, Ll. Doctor conſultiſſimus, & cancellarius vigilantiſſimus, nuper in proximo Bingæ deſignato conventu principum electorum Rheni, ubi hujus mei operis forte incideret mentio, palam diſerte ac prudenter ſuam de harum offuciarum & dæmoniacæ tragœdię controverſia ſententiam explicuerit.

Palatini electoris Friderici prudentia.

Chriſtophorus Probus cancellarius Palatini.

§ 3. Optimo jure in hunc referendus erit catalogum generoſus & illuſtris Comes à Niuwenar D. Hermannus, vir profecto linguarum peritiſſimus, doctrinæ multijugæ, memorię fideliſſimę, & ingenii rari: qui haud ita pridem induſtrie admodum Lamiam, quæcunque flagitia fatuo huic hominum generi aſſueta, ſed imaginarie ſolum nota confeſſam, exilio puniit, quod hujus mulierculę vicinos hoc incredulitatis faſcino adhuc detentos, eam minime toleraturos videret. Confeſſionem mihi ab ejus clementia communicatam ipſe legi.

Comes Niuvvenarius Hermannus.

§ 4. Suam quoque hic laudem meretur generoſus comes Montenſis Guiljelmus, qui quum haud ita pridem in vinculis detineret vetulam octogenariam ob incantamentorum ſuſpicionem, ad illam ingreſſus, ſtudioſe ſingula perquiro, licet mendaciis eam onerari, naribus minime obſtructis odorarem. Quum vero objectum eſſet, filium matri captæ, curruique ut aveheretur, inſidenti globum terreum, cujus potentia ſe à vinculis liberaret, porrexiſſe:

Guiljelmus comes Montenſis.

eundem quoque matrem promiſſi admonuiſſe: quod ſiniſtré etiam torquebant accuſatores, quaſi effecturam ſe, ne ea ratione finem vitæ faceret, pollicita fuiſſet mater. Hos articulos tam acriter apud Comitem urgebant alii, ut niſi validiore rationis nervo, atque adeo ipſa rei veritate ſerio reſtitiſſem, eam flammæ poſt dies non multos devoraſſent. Inter colloquendum in animi deliquium quandoque incidere videbatur: Quare à me ejus os aperiebatur, contrectabantur & manus, & arteriæ motus penſiculabatur: inſpiciebam item linguam: donabam poſtremo pecuniolam, quod vulgo feratur, Lamias virus ſuum ejaculari poſſe in eum, à quo beneficium fuerint conſequutæ.

§ 5. Cæterum hujuſmodi reſponſo objectionem priorem ſcitiſſime diluit, à filio ſcilicet non globum terreum, ſed in eam formam involuta lintea matri fuiſſe ſuppeditata, quibus exulceratas graviter tibias curaret, eaſque mihi oſtendit tantopere defœdatas crudelitate tormentorum alias ob eandem ſuſpicionem in carnificina toleratorum, quum oleum quippe fervidum in tibias, ut extorqueretur falſa confeſſio, infunderetur. En accuſationis impudentiam, qua calamitatis hujus extremæ facies deformatur. Hujus etiam mater ea ratione inter tortoris manus antea interiiſſe perhibebatur.

§ 6. Alteram partem, quod nimirum pollicitationis recordaretur mater, ita explicuit, quod filiis ſuis in aſſidua illa vulgi ſugillatione ob malefícii famam, addixiſſet, ſi forte ad ſupplicium eapropter abriperetur, ſe mortis ſuæ authorem ad æquiſſimum Chriſti judicis juſti tribunal provocaturam, ut triceſimo die à ſuo interitu ſe ibidem ſiſteret, ſententiæ latæ rationem redditurus. Si itaque effectus conſequeretur, argumentum fore non obſcurum innocentiæ, filioſque matrem extra culpam eſſe intellecturos, quum infontium preces exaudiat Deus juſtitiæ vindex unicus, qui ad fictas alioqui orationes obſurdeſcit. Proinde Comes à me admonitus, & rectius in eo deluſionum diabolicarum genere inſtitutus, pauperculam cauſa prius vigilanter diſcuſſa dimiſit. Nec prętermittendus hic ejus levir inſignis, Dominus Adolphus, comes à Naſſau, qui ſtudii multum impendit apud Danos in bello contra Suecum anno 1564, ut ab his pręſtigiis heroum oculos vindicaret.

Adolphus comes à Naſſau.

§ 7. Pia & laudabilis omnibus ſeculis ſententia, ſuum apud hos principes & ampliſſimos viros pondus & locum habet: Conſultius

Sententia pia.

Digitized by Google

tius nimirum esse decem nocentes dimittere, quam insontem unum punire.

De seductis errore, & hæreticis non interficiendis, sententiæ, Patrum.

CAP. XVII.

CUm vero horum plurimos mente corruptos esse, errorequè à satana seductos, jam satis demonstratum sit, citius hæreticorum pœnam, quam voraces merentur flammas: qui rectius instituti, si convertantur, corporali punitione minimè afficiendi sunt: quod summorum patrum sententiis probare conabor.

§ 2. Augustinus ad Donatum, pro consulem Africæ: Ex occasione, inquit, terribilium judicum ac legum, ne æterni judicii pœnas incidant, corrigi inimicos cupimus, non necari: nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis quibus digni sunt exerceri. Sic ergo eorum peccata compesce, ut sint quos pœniteat peccavisse. Quæsumus igitur, ut cum Ecclesiæ causas audis, quamlibet nefariis injuriis appetitam vel afflictam esse cognoveris, potestatem occidendi te habere obliviscaris, & petitionem nostram non obliviscaris. Non tibi vile sit, neque contemptile, fili honorabiliter dilectissime, quòd vos rogamus, ne occidantur, pro quibus Dominum rogamus, ut corrigantur. *Epist. 127 De seductis errore, & hæreticis non necandis sententia Patrum.*

§ 3. Idem ad Marcellinum: Pœna illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam. Ad eundem Epist. 159. Imple judex Christiane, pii patris officium: sic succense iniquitati, ut consulere humanitati memineris. Nec in peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione servasti: quando tantorum scelerum confessionem non extendente, eculeo, non sulcantibus ungulis, non urentibus flāmis, sed virgarum verberibus eruisti. Et contra epistolam Fundamenti cap. 1. Dominus per servos suos regna subvertit erroris: ipsos vero homines, in quantum homines sunt, emendandos esse potius quàm perdendos jubet. Nec est quod de conversione fratris in hæresim pro- *Epist. 158.*

Digitized by Google

lapsi desperemus. Nisi enim qui ejusmodi est, per gratiam Domini posset converti, prorsus inanis esset Jacobi admonitio. Sciebat hoc Augustinus, ideoque se totum convertendis hæreticis mancipabat, atque id juxta Apostoli monita cum magna lenitate ac mansuetudine spiritus, nec absque pii laboris fructu.

§ 4. Sic enim in Epist. 48. ad Vincentium scribit: De multorum jam correctione gaudemus, qui tam veraciter unitatem catholicam tenent atque defendunt, & à pristino errore se liberatos esse lætantur, ut eos cum magna gratulatione miremur. Cum primis autem Christianum magistratum hæc decet moderatio, ut à sævitia & crudelitate abstineat. Omnino citra dissimulationem me inter eos esse fateor, quibus admodum dispilicet, quod ubi interficiendi sunt errores, interficiuntur homines. Nullis bonis, inquit idem noster Augustinus, in catholica Ecclesia hoc placet, si usque ad mortem in quenquam, licet hæreticum, sæviatur.

§ 5. Et libro primo contra literas Petiliani, cap. 29. Diligite homines, interficite errores, sine sævitia pro veritate certate. Iterum contra epistolam Fundamenti: illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quo labore verum inveniatur, & quam difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, qui nesciunt quam rarum & arduum sit carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri solem suum: non istum quem colitis cœlesti corpore oculis carneis & hominum & pecorem fulgentem atque radiantem: sed illum de quo scriptum est per prophetam, Ortus est mihi justiciæ sol: & de quo dictum est in Evangelio, Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illi in vos sæviant, qui nesciunt quibus suspiriis & gemitibus fiat, ut ex qualicunque parte possit intelligi Deus. Postremo in vos illi sæviant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident: & cætera. Ergo sævire in hæreticos, etiam admodum detestabiles, quales erant Manichęi, quibus Augustinus ita scribit, non videtur esse piorum hominum, qui sciunt quanto cum labore verum inveniatur, & quam errores difficulter caveantur, quibusque suspiriis & gemitibus fiat ut ex qualicunque parte possit intelligi Deus.

§ 6. Ex libro Quæstionum Evangelii secundum Matth. cap. 13.

Hinc

Hinc est quod servi dicunt: Vis imus, & colligimus ea? Quibus Veritas ipsa respondet: Non ita hominem constitutum esse in hac vita, ut certus esse possit, qualis quisque futurus sit postea, cujus in præsentia cernit errorem: vel etiam quid error ejus conferat ad profectum bonorum: non esset tales auferendos de hac vita, ne cum malos conatur interficere, bonos interficiat, quod forte futuri sunt: aut bonis obsit, quibus & inviti forte utiles sunt: sed tunc opportune fieri, cum jam in fine non restat vel tempus computandæ vitæ, vel proficiendi ad veritatem, ex occasione atque paratione alieni erroris. Ibidem quæst. 11. Nec tamen consequens, ut omnis hæreticus vel schismaticus corporaliter ab Ecclesia separetur. Multos enim tales portat Ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem sententiæ suæ, ut intentam multitudinem faciant: quod si fecerint, tunc pellantur. Idem de Vera religione, cap. 8. Utamur igitur etiam hæreticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam adversus eorum insidias asserentes, vigilantiores & cautiores simus, etiamsi eos ad salutem revocare non possimus. Idem, & habetur 24. q. 3. dixit: Dixit Apostolus, Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem devita, quia subversus est hujusmodi, & peccat in semetipso damnatus. Sed qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. *Matt. 4. Luc. 13.*

§ 7. Chrysostomus homilia quadragesima septima, in caput Matthæi 13. Vis igitur ab euntes colligimus ea? Dominus autem prohibet, ne forte simul cum zizaniis herbam etiam tritici evellant: quod dicebat, ut bella & effusionem sanguinis prohiberet. Nam si trucidarentur hæretici, absque fœdere pacis atque induciis bellum orbi inferretur. Duabus igitur rationibus prohibuit: altera, quia frumentis parum noceret: altera, quia nisi sanarentur, extrema supplicia non evaderent. Quare si puniri eos vultis, & frumentis nequaquam officere, opportunitas temporis congrua expectanda vobis est. Quid autem est, quod eradicabitis simul cum ipsis etiam frumenta? Certe aut, quia si arma capietis, inquit, necesse est cum hæreticos trucidatis, multos sanctorum simul

mul interimere: aut quia ab ipſis zizaniis multa commutata, in frumenti conditionem ſe ipſa converterent. Si ergo prævenientes evellatis, ea frumenta deperibunt, quæ à commutatis zizaniis provenirent. Non prohibet autem conciliabula hæreticorum diſſipare, ora obſtruere, libertatem loquendi concidere: verum interficere & trucidare.

Hæreticorum conciliabula diſſipari poſſunt.

§ 8. Ex Homilia octava, in caput Geneſeos 2. Hæretici ſimili modo adfecti ſunt, ſicut hi qui morbo laborant, & corporalibus oculis cæcutiunt. Illi ob oculorum ſuorum infirmitatem ſolis luci adverſantur, & ob adverſam corporis valetudinem etiam optimos ſaluberrimoſque cibos aſpernantur: ita & hi anima ægrotantes, & mentis oculis capti, ad lumen veritatis reſpicere non poſſunt. Idcirco noſtro fungentes munere, manus eis porrigamus, magna eis manſuetudine loquamur. Nam & beatus Paulus ita nos admonuit, dicens: Ut in manſuetudine erudiantur adverſarii, ſi fortè det eis Deus pœnitentiam in agnitionem veritatis, & emergant è laqueo diaboli, capti ab ipſo in illius voluntatem.

2. Tim. 2.

§ 9. Vides quomodo verbis declaravit, quod quaſi ebrietate obruti ſint? Et iterum: Capti, inquit, à diabolo, quaſi laqueis irretiti ſunt. Unde & nobis gemina opus eſt manſuetudine & longanimitate, ut poſſimus eos eripere & educere ex laqueis diaboli. Dicamus igitur eis: Emergite & reſipiſcite pauliſper, aſpicite lumen juſtitiæ, &c. Idem in ſermone de anathemate: Dogmata impia, & quæ ab hæreticis profecta, arguere & anathematixare oportet: hominibus autem parcendum, & pro ſalute ipſorum orandum.

§ 10. Athanaſius ad Antiochenſes tomo XII. Omnes qui vobiſcum pacificè agere volunt, in primis autem illos qui in veteris eccleſiæ communione fuerunt, deinde qui ab Arrianis redierunt, elicite ad vos, eoſq; ut patres aſſumite, & ut magiſtri & tutores recipite, coaptantes vos interim dilecto noſtro Paulino, ejuſque ſociis: nihilq; amplius ab illis exigatis, quam ut execrentur Arrianorum hæreſim, confiteanturque ſanctorum patrum in Nicæa fidem.

§ 11. Severus Sulpitius quoque D. Martinum noluiſſe hæreticos puniri, ſcribit in ejus vita, Libro III. his verbis: Maximus Imperator pridie ex epiſcoporum ſententia decreverat, tribunos ſumma poteſtate armatos ad Hiſpanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehenſis vitam & bona adimerent. Nec dubium erat, quin ſanctorum etiam maximam turbam tempeſtas iſta depopulatura

Digitized by Google

pulatura esset. Sed Martino illa præcipua erat cura, ne tribuni cum jure gladiorum ad Hispanias mitterentur. Pia enim erat sollicitudo ipsi, ut non solùm Christianos, qui sub illa occasione erant vexandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret.

Quomodo cum hæreticis agendum, sententia Erasmi.

CAP. XVIII.

IN Apologia adversus articulos aliquot per monachos quosdam in Hispaniis, exhibitos, hæc scribit Erasmus ad Alfonsum Mauricum archiepiscopum Hispalensem, titulo quarto sic à monachis distincto, contra sanctam Hęreticorum inquisitionem. In Paraphrasi Matth. 13: Servi qui volunt ante tempus colligere zizaniam, sunt qui Pseudapostolos & hęresiarchas gladiis ac mortibus existimant è medio tollendos, cum paterfamilias nolit eos extingui, sed tolerari, si fortè resipiscant, & è zizaniis vertantur in triticum. Quod si non resipiscant, serventur suo judici, cui pœnas dabunt aliquando. Hęc ille.

§ 2. Ad hunc articulum abundè responsum arbitror in supputationibus ad Bedę propositionem 32. respondi & Latomo, qui nonnullis visus est obliquè me suggillare, ut supervacaneum sit hic eadem repetere. Quoties mecum reputo, quàm execranda res sit hęresis & schisma, non possum damnare legis licet durum cauterium: rursus ubi considero qua mansuetudine Christus plantarit, aluerit, provexerit, stabilieritque suam Ecclesiam multis seculis, vix reperio quomodo tucar exemplum quod hodie videmus in nonnullis, qui opiniones scholasticas ilico pertrahunt ad carceres & incendium: veluti nunc exuri videmus sacerdotes, qui puellam qui cum habent consuetudinem, malunt appellare uxorem, quàm concubinam. Equidem talibus mederi soleo, non patrocinari: nec in hoc hæc mihi dicuntur, quòd tales velim esse impunitos: tantùm illud admiror, quomodo tanta sc veritas conveniat cum ecclesiastica mansuetudine.

§ 3. Non est meum probare aut improbare principum mundanorum lege: habent suum jus, habent sua consilia, habent suum judicem, cui reddituri sunt rationem. Mea paraphrasis Evangelicæ parabolæ sensum explanat: qui si verus est, si Christo dignus,

si probatis orthodoxis interpretibus placuit, si multis seculis usu ecclesiæ comprobatus est, cur reprehenditur? aut si reprehendendus est, cur non pariter in jus vocentur & illi? Usque ad ætatem Augustini, hoc est plus quàm quadringentis post Christum natum annis, nusquam legimus orthodoxos imploraſſe Cæsaris præsidium adversus hæreticos, quum id frequentissimè factum esset ab ipsis hæreticis. Nunquam tamen hoc exemplum imitari visum est orthodoxis, donec Donatistarum & Circumcellionum huc perpelleret pervicax & insanabilis insania, nimium diu tolerata. Nam præter schisma, quo non aliud exitiabilius si processisset, agitabant, vulnerabant, injecta in oculos calce aceto temperata exoculabant orthodoxos, alios occidentes, alios ad homicidium metu mortis adigentes. Nec mitiores erant in se ipsos quàm in alios, ultrò sibi vel gladio: vel si gladiorum non esset copia, præcipitio necem accersentes. Quid multis? tanta erat rabies, ut nec ab ethnicis principibus tolerari debuerint: nec à Christianis, etiamsi nulla fuisset hæresis, aut schismatis crimen. Per hos quum nulli liceret esse quietum, nec ullus esset insaniendi modus aut finis, tandem inter episcopos agitatum de implorando Cæsaris præsidio adversus Donatistarum intolerabilem improbitatem.

§ 4. Mansuetioribus, inter quos fuit D. Augustinus, non placuit imploratio prophanæ potestatis ad negotium Ecclesiasticum, existimantibus non decere episcopos aliis armis uti, quam verbo Dei, precibus: & si malum foret insanabile, anathemate, hoc est, separatione à communione. Hoc erat tum extremum ecclesiæ supplicium: & sicut apud Jurisconsultos, civilis mors dicitur exilium: ita apud Apostolos & horum successores, pœna capitis erat, ab ecclesiæ consortio submovisse. Ad hanc sententiam non solùm invitabant exempla Christi, apostolorum & martyrum: verùm etiam metus propellebat, considerantes fore periculum, ut si ageretur terroribus, pro hæreticis fictos haberent Christianos, majore Christiani gregis pernicie. Verùm ubi vicisset aliorum sententia, rebusque bene cessisset multis hac severitate correctis, qui vel inviti manserant in ea factione, vel ambigui, vel errore modo seducti, fortiter probavit Augustinus, quod prius improbaverat.

Anathema.

§ 5. Sed tamen adversus tam furiosos latrones ac sicarios verius

rius quàm hæreticos, lex meo judicio nimium mitis lata eſt, quæ primùm nec corpus cujuſquam attingeret, nec quenquam facultatibus excuteret: ſed tantùm eccleſiarum hæreticarum facultates ad orthodoxorum eccleſias transferret: ad quas qui tranſire vellet, & iis quas prius habuerat, & iis quas inveniebat, uti frui poſſet, tanta manſuetudine, ut nec clericis & epiſcopis reſipiſcentibus ſuus honos adimeretur, tandem & mulcta cæteris indicta non admodum gravi: qui quum eſſent pauci, nollent reſipiſcere. Et adeo nihil tentatum eſt de occidendis tam immanibus belluis, ut quum prius edictum Macedonii (ni fallor) præſidis ſic ambiguis verbis eſſet propoſitum, ut hæreticis videretur minari necem, ni reſipiſcerent, Auguſtinus illum diligenter admonuerit, ne quenquam interficeret, quum hoc jus ex conſtitutionibus Cæſareis haberet, laudetq; quod edicto poſteriore verborum ambiguitatem explicuiſſet. Idem admonet præter alios Dulcicium tribunum, ne quem capite plectat.

§ 6. Ex his ſatis liquet, quantum illorum animus abhorruerit ab hac confiſcationum, carcerum, ſuppliciorum, incendiorum ſævitia, quæ nunc quibuſdam & nimium & ſola placet, præſertim ex eorum numero, qui perfectionem Chriſtianæ pietatis profitentur, quorum omne ſtudium eſſe decebat mederi potius quàm interimere, & legum ſinceritatem ſua interceſſione mitigare. Nunc etiam ultra principum edictum ſævitur ab iſtis clementiæ magiſtris. Cæſaris edictum habet, Legitimè convictis: quàm hoc interdum fiat legitimè, mea nihil refert: tamen multis incognitum non eſt. Nam hoc hominum genus ferè nullis legibus paret, nec eccleſiaſticis nec prophanis: ſed quicquid volunt, ſanctum eſt.

§ 7. Mihi nulla placuit unquam hæreſis, nec ulli unquam favi, faveo, fauturuſve ſum hæretico, niſi ſpe medicandi, ne quis me ſuſpicetur hæc mea cauſa dicere. Nullum abſtractum ab eccleſiæ caulis adjunxi mihi: ſed ipſe conſtantiſſimè perſiſtens in eccleſiæ conſortio, nonnullos ad illius ſocietatem revocavi. Tantùm loquor de quorundam ſævitia, quos oportebat eſſe mitiſſimos, etiamſi principes terrerent gladio, ſi qui epiſcopi pro ſua autoritate poteſtatem ad improborum terrorem exererent. Nunc contra fit, ut illorum ſævitiæ monarcharum ac præſulum autoritas cogatur frenum imponere. Eoque hujus negotii principatus ſummis eccleſiæ proceribus delegari ſolet, ne iſtis liceat, quicquid libet. Quid autem quorundam ſeditioſis apud populum vociferationibus, ſævi-

tiaque profectum sit, res ipsa loquitur. Fortassis è longinqua regione nonnunquam scribunt principi quod volunt: ille rescribit, Si sic habet res, sumatur supplicium.

§ 8. Hoc rescripto non liberantur, sed onerantur illorum conscientiæ. Præterea cum judex laicus pronunciat ex illorum relatione, non ex cognitione causæ, totum judicii pondus in ipsos recidit. Jam mihi confer episcopos ecclesiæ proceres cum monachis, confer sicarios Donatistas cum his qui fortè dixerunt monachorum ordines non esse necessarios ecclesiæ, aut in concionibus Christi spiritum invocari decentius, quam virginem matrem, aut se dubitare, an horum temporum confessio sit instituta ab ipso Christo, & an sacerdotum cœlibatus sit juris divini: confer lenitatem Cæsareæ constitutionis vix impetratæ à Theodosio, & confer atrocitatem suppliciorum, quibus nunc agitur cum idiotis, etiam in qualemcunque inductis errorem, desiderabis planè in nonnullis exemplum ecclesiasticæ mansuetudinis. Sed postea, inquiunt, lex non sine causa lata est severior. Non damno cauterium, tantùm doleo tam asperum remedium Christianorum peccata meruisse: & parricidarum suppliciis indolesco, tamen hunc dolorem publicæ tranquillitatis respectu consolor.

§ 9. Eodem modo sum affectus erga illos, qui quoniam sanari non possunt, necessariò tolluntur, ne plures trahant in luem. Quicquid agit legum fortasse necessaria severitas, certè sacerdotum & monachorum est studere sanandis potius, quam extinguendis. Principum constitutiones numquam improbavi, quanquam & ipsos oportet legum rigorem ad Christianæ moderationis lenitatem, quatenus licet, deflectere.

§ 10. Multum enim interesse debet inter principem ethnicum & Christianum: rursum plurimum interest inter prophanum principem & ecclesiasticum. Postremo nonnihil interest inter præsulem autoritate publica præditum, & monachum aut theologum, quorum est cum omni mansuetudine docere. Quale est autem, olim nullis theologiæ scholis institutis, solo Dei verbo feliciter pugnatum esse cum hæreticis: nunc cum orbis celebribus Academiis sit plenus, articulis & fasciculis rem tantùm geri? Quid autem reprehendi potest in Paraphrasi, nisi quod non meminerit de Constitutione monarcharum posterioribus annis inventa? id non licuit, eo

Articulis & fasciculis agitur contra eos qui dicuntur hæretici, à monachis.

quod

Digitized by Google

quod illic Evangeliſtam facio loquentem, qui conſtitutionem illam non noverat: niſi debui ſic illum inducere loquentem: Uſque ad annos octingentos Chriſtus neminem hæreticum vult occidi, ſed poſt illud tempus exorietur alia lex, ut exurantur. Inceptè nimirum imaginantur, ſermonem hunc à me dici his temporibus, cum dicatur ab Evangeliſta priſcis eccleſiæ temporibus. Neque Chriſtus illic agit de gladio principum, cum eccleſia tot à Chriſto paſſo ſeculis egerit ſub principibus ethnicis: ſed de ſtudio loquitur Apoſtolico cum manſuetudine pertrahendi omnes ad ſalutem, exemplo ſummi paſtoris, qui venerat non ad perdendas animas, ſed ad ſervandas.

§ 11. Ita fit, ut hæc mea interpretatio non officiat principum conſtitutioni. Nam illa docet manſuetudinem evangelicam, non adimit principi jus gladii: illa præſcribit quid illi congrueret tempori, non quid in fine ſeculorum exactura eſſet hominum improbitas. Nonnullæ principum leges ad terrorem eduntur verius quàm ad exemplum. Atque ut profani judicis eſt eximere gladium interdum, quo unius interitu ſervet multos: ita quoties error, aut caſus, aut ætas excuſat crimen, & ſpes eſt correctionis, debet meminiſſe Chriſtianæ clementiæ. Quin & illud inſpiciendum, an monarchæ jus habeant, ob quodvis delictum, capitis pœnam indicere. Tum illud etiam videndum, an principes voluerint ob quemvis errorem, qui videri poteſt hæreticus, hominem tradi flammis. Etenim ſi certus eſt error, nihil hic opus eſt theologis, cum tantùm ſit cognitio facti: ſi dubius eſt, non eſt cujuſvis theologi, ſed Romanæ ſedis potiſſimùm, de Articulis fidei dubiis judicare. Multo durius eſt ob articulos non ſolum dubios & controverſos, verum etiam leviculos hominem flammis tradere. Sed multo duriſſimum ob titulos, quos ipſi ſuo arbitrio confingunt ſubinde novos, hoc eſt contra doctores ſcholaſticos, hoc eſt ſuſpectum, hoc ſcandalodes, hoc contra laudabilem conſuetudinem, hoc malè ſonans ut jacet, hoc impertinenter dictum, & hujuſmodi innumeros, ut nihil ſit, quod non aliqua pateat calumniæ, ſi malevolus acceſſerit animus: & interim tamen diſputant, an eccleſia poſſit condere novum articulum fidei, quum iſti quoties commodum eſt, gignant eos in ipſa cognitione, nonnunquam & poſt editam ſententiam.

Digitized by Google

Processus in fidei negotio.

§ 12. Res agitur per relatores, deputatos, ac judices monachos, nec sincere, nec legitima juris forma, pronunciant in carcere tres priores, monachis duobus testibus, & apparatur rogus. Hæc nescit princeps, cujus lex prætexitur, privato quorundam odio serviens, cum in publicam utilitatem sit edita. Hæc quoniam fieri compertum est, admonendi erant principes: quæ tamen admonitio nec hæreticos veros & insanabiles sublevare, nec sinceros inquisitores gravare debet. Constitutio quæ in Cod. libro primo. tit. de Hæreticis Manichæis & Samaritanis, fertur octava, solos libros & chartas jubet exuri: doctores tantum capite plecti, discipulis decem librarum auri mulcta dicitur: eos vero qui non solum audiunt illos, verum etiam contemptis principum legibus, libros illorum apud se servant, manifestum hæreseos favorem præseferentes, in exilium deportari jubet. Nec hæc tantum constitutio ferit quoslibet hæreticos, sed nominatim Manichæos, Apollinaristas, & Samaritanos, qui manifestam docebant blasphemiam.

Quos concernat constitutio Imperat.

Arriani.

Apollinaristæ.

Donatiani.

§ 13. Hujusmodi fere sunt quæ præcedunt eodem titulo, quæ jubent inquisitionem etiam usque ad capitis pœnam extendi: sed exprimunt certas hæreses. Similiter eodem libro, titulo de summo Trinitate, &c. Arianos exprimit. At hi spoliabant Dei filium, & multo magis Spiritum Sanctum veritate divinæ naturæ. Quemadmodum Apollinaristæ verum hominem negebant, detrahentes illi meliorem hominis portionem, nimirum animam humanam: Donatiani furiosi latrones erant, non solum pestilentissimi schismatici. Non hic agebatur, an hæc confessio sit instituta à Christo, an constitutio hominis pura obliget ad crimen, an symbolum sit frustulatim editum ab Apostolis, an Apostoli calluerint linguam Græcam: sed de Majestate Christi, deque summa Christianitatis.

§ 14. Jam per Pontificum constitutiones, quæ sunt in Decretalibus libro 5. titulo de Hæreticis, & in sexto eodem numero ac titulo, convicti, & in errore persistentes, aut in hæresim abjuratam relapsi, tantum jubentur tradi curiæ seculari: quanquam hic Glossematographi de suo adjecerunt, Aut comburantur; quando Pelagianus aut Jovinianus ex Cæsarum edictis dicta est mulcta. Nunc ad ignem pertrahitur, qui dubitet, an Romanus pontifex jus habeat in purgatorium. Et olim in synodo episcoporum

Digitized by Google

rum hæretici citati reddebant ſuæ doctrinę rationem: victis libera erat optio, utrum mallent ipſi in ſuum dogma pronunciare anathema, an ſimul cum dogmate feriri anathemate: hoc eſt, à communione ſeparari. Nam hæc tum erat pœna eccleſię graviſſima. Berengario, qui non de confeſſionis origine, neque de purgatorio poſtulatus erat, ſed de veritate corporis Chriſti, ne tum quidem vis eſt adhibita, cum ſenel dimiſſus in eundem errorem eſſet relapſus. Nunc interdum monachi vanum ſpargunt rumorem, mox veluti ſuſpectum pertrahunt in carcerem: ibi diſputant ſuo more, notantur articuli, & parantur faſciculi.

§ 15. Linum fumigans non extinxit Chriſtus, nec arundinem quaſſatum confregit. Oviculum ab initio perſequutus eſt lupus, illa autem ſemper tolerantia vicit. *Eſaiæ 42.*

Cenſura inſignium Iuriſconſultorum de Lamiis, quæ pœnitentes, pœnas evitant corporales: nec in criminalibus ſoli ſtandum eſſe confeſſioni.

CAP. XIX.

AT in ſagarum patrocinium annectam cenſuram eximii Juriſconſulti pauli Grillandi de Sortileg. 10. volumine Tractatuum, quęſt. 7. fol. 44. pag. 235. Nota, ait, unum valde ſingulare, quod iſtorum apoſtatarum duę ſunt ſpecies. Una eſt, quę ſimpliciter retrocedit à fide, & ſequitur cultum & obedientiam dęmonis: altera eſt, quę poſtquam Chriſti fidem abnegando reliquit, & dejecit ex corde ſuo, iterum ſe baptizat expreſſe in nomine diaboli, & aliud nomen ſibi ſuperimponit. Licet utraque ſpecies ſit damnata: prior tamen, ſi peccatum ſuum revocat, admittitur ad pœnitentiam, & evitat pœnas corporales: ſicut hęretici. ut l. Manichęos. C. de hęreticis. Indentidem theologi authores Mallei, in tertię partis initio, quęſtione 35. his verbis docent: Ex corde vero apoſtatę ſi nolunt reſilire, ut hęretici impœnitentes, tradentur curię ſeculari. Si autem velint, recipiuntur prout hęretici pœnitentes, Juxta c. ad abolendam. §. pœnitenti. de hęreticis lib. 6. Concordat Raymun. tit. de apoſtolica. c. revertentes. Ubi dicit: Quod revertentes ab apoſtaſiæ per-

Lamiæ pœnitentes evitant pœnas corporales.

Digitized by Google

perfidia, cum fuerint hæretici, tanquam revertentes ab hæresi sunt recipiendi: & hic sumitur unum pro alio.

§ 2. Et in 2. parte Decretorum, caus. 26. quæst. 5. episcopi: Ex præmissis authoritatibus colligitur, quòd arioli, aruspices, incantatores & sortilegi, atque cæteri hujusmodi sectatores ab Ecclesia sunt eliminandi: & nisi resipuerint, perpetuò excommunicandi. Sed quòd in ultimo Acquirensi ca. Ea quæ fiunt per incantatores, non in corpore, sed in spiritu fieri dicuntur, Augustinus in libro de Civitate Dei idem videtur asserere, ita dicens: Quæ magorum præstigiis fiunt, non vera, sed phantastica esse probantur. Quare criminali actioni hic nullus erit locus.

Et Isid. c. 9. lib 8. Etym. 16. 9. 5. cap. nec mi. rum.

§ 3. Si urgeatur hic denuò propria earum confessio: cum D. Joanne Francisco Ponzivibio Placentino, Tractat. volum. x. de Lamiis, respondere audeo: Cum tales personæ sint illusæ, ut dictum est, ergo debere dici, earum confessionem etiam esse erroneam, nec admittendam. l. error. & l. cum post. C. de Juris & fact. ignor. No. in l. de ætate. §. fin. ff. de Interroga. action. Confessio enim debet continere verum & possibile: ut per gl. Bald. & alios in l. 1. C. de confess. per gloss. in c. si de confess. in 6. ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. fin. Sed ista respuunt jus & naturam: ergo non sequitur: Istæ mulieres sic confitentur, ergo sic est. Nam confessio longè distat ab actu (vel actus possibilitate) & quicquid est contra naturam, deficit in suis principiis, ergo naturaliter est impossibile.

In criminalibus non est standum soli confessioni.

Ex sola confessione non judicatur, nisi in hæresi.

§ 4. Præterea in criminalibus regulariter non statur soli confessioni rei, ut per Bald. & Ang. in l. 1. C. de confess. & dicam infrà in 2. no. Nec obstat, quod dicit Bald. in d. l. si quis non dicam rapere: quia ejus dictum procedit in hæresi, in quantum perficitur sola mente & cogitatione: quo casu bene, ut inquit ipse: quia cogitatio mentis, quam solus Deus novit, non potest aliter probari, quàm per confessionem: ideo statur soli confessioni. Sed confessio, de qua in casu nostro, continet actum ab extra, & minus possibilem de jure & natura, ac etiam minus verisimilem: & ideo potest dici, quod licet, quoad ea quæ credunt, sit standum confessioni earum, quoad punitionem: quia talis credulitas pendet ab animo & voluntate: non tamen quo ad hoc, ut quia sic sit, vel sic fiat, sicut asserunt. Hactenus ille. Nec est quod hic lex Cornelia de sicariis & veneficis mihi obtrudatur, quæ suum paulo

Digitized by Google

paulo pòst sortietur locum, ubi de veneficorum pœnis agetur.

Præclara eximii jurisconsulti Alciati sententia, & ex Grillando historia de Lamiarum innocentia.

CAP. XX.

NArrat item D. And. Alciatus, hæreticæ pravitatis (ut vocant) inquisitorem in sub alpinis vallibus, adversus hæreticas mulieres, quas veteres Lamias, nos Striges vocamus, inquisivisse, & supra centum flammis consumpsisse: quotidieque ceu nova holocausta, alias super alias Vulcano obtulisse, è quibus non paucæ helleboro potius quàm igne purgandæ videbantur: donec rustici arreptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad episcopi judicium deferrent. Et post: Et quamvis aliqui ex maritis, magnæ fidei homines, asseverarent eo potissimum tempore, quo illæ in ludo & choreis sub Tellina arbore fuisse dicebantur, se exploratum habere, in lecto potius secum fuisse: tamen respondebatur, non illas, sed cacodæmonem potius, uxoris forma assumpta marito illusisse. *Lib. 8. Parergon juris, cap. 22.*

§ 2. Atqui ego replicabam: Cur non potius cacodæmonem cum suis dæmonibus, illam verò cum marito fuisse, præsumis? Cur verum corpus in ficto lusu, phantasticum in vero lecto comminisceris? Quid hic opus est usque adeo augere miracula, & non tam Theologum quàm παραπόλογον agere, sævioremque partem in pœnis eligere? Constabat ex illis actis, semel in eo ludicro per quandam mulierculam nomine Jesu appellato, omnem illum apparatum, omnes saltatrices cum amasiis suis repentè evanuisse: qui fieri id potuit, si vera fuissent corpora, & non phantasmata, & Tantali horti? quod apud Philostratum libro quarto, etiam Apollonius Tyaneus censuit: & apud Plutarchum in Bruti vita C. Cassius.

§ 3. Nam & medici maximos effectus corruptæ menti, imaginariæque ludificationi tribuunt: unde Ephialtici, afflati, superstitiosi, incubitati, amore furentes, imaginosi, Lycaones, Cynanthropi, qui tamen medicamentis curantur: videnturque hæc esse quæ Plinius & alii veteres Faunorum ludibria appellant, pœoniaque herba emendari consuerunt: ut etiam harum pleraique curari

Digitized by Google

rari posse sit verisimile, nisi quod pauperes & fœmellæ omnes sunt, quibus talis facultas non suppetit.

§ 4. Ego certè magis juri Pontificio, communique nostratium doctorum interpretationi hac in quæstione, quam Theologis istis tribuerim, maximè in re à synodo decisa in concilio Anquirens. cap. 1. ubi talia phantasmata mentibus à maligno spiritu irrogari ait. Et rursus: Infidelis, inquit, non in animo, sed in corpore evenire opinatur: quis enim in somniis & nocturnis imaginibus non extra seipsum deducitur? Quæ etiam videtur fuisse Augustini sententia libro 18. de Civitate Dei, cap. 18. ubi: Verum, inquit, corpus nulla arte dæmonum converti potest, sed phantasticum: quod etiam cogitando sive somniando per rerum innumerabilia genera variatur: & cum corpus non sit, corporum tamen formam capit, sopitis aut oppressis corporeis sensibus, ita ut vera corpora alibi jaceant, sensibus obseratis. Nec refert quòd ibi Herodiadi aut Dianæ honor exhibetur. Hactenus Alciatus.

§ 5. Paulus Grillandus de Sortil. 10. volum. Tract. Quidam maritus ex oppido agri Sabinensis habebat uxorem maleficam sive strigam, ut vulgo dicunt. De crimine autem solùm erat suspicio, non certa notitia. Nam cum aliquoties à marito rogaretur, num ejus esset professionis, negabat constanter. Crescente porrò rumore, & viris fide dignis apud maritum ejus flagitii uxorem insimulantibus, quòd ea familiariter uteretur aliis mulieribus hujus criminis ratione cognitis, cum quibus etiam se turpibus miscere sceleribus, & nocturnos agere cœtus videbatur: decrevit maritus ipsam in ejusmodi operibus observare & apprehendere: & cœpit pluribus noctibus diligenter & attentè invigilare: noctesque circiter duodecim egerat insomnes, attendens studiosè, num illa aliquo ad dæmonum lusum vel aliud maleficium noctu evagaretur, num & penes se in lecto permaneret nocte tota, quando lectum conscendisset: nihilque unquam fraudis comperit, sed manibus illam semper in lecto contrectavit. Cum vero post dies paucos una cum quibusdam aliis de eodem crimine accusatis in carcerem conjiceretur, subderetur que quæstionibus, confessa est demum, se tali interfuisse lusui una cum aliis mulierculis incarceratis, flagitiique hujus reis, tali die, undecimo mensis, &c. tali nocte, hora tali, &c. Idem fatebantur & aliæ. Maritus vero in conjugis patrocinium asserebat præstito juramento gravissimo,

Digitized by Google

ſimo, eam illa nocte deſignata, & maximè illa hora, ſecum decubuiſſe in eodem lecto: & ſe eam tum ſtudiosè non ſemel tantùm tetigiſſe, ſed pluries, ac cum ea locutum fuiſſe.

Pœna, Qua Lamias afficere ſolent Bononienſes.

CAP. XXI.

SOlent Bononiæ maleficos utriuſque ſexus, quorum damnatæ incantationes generi humano, vel vitæ beſtiarum minus nocuiſſent (quos muliebri in ſexu lingua vulgari le ſtrige Itali appellant) nudos ad umbilicum uſque veteri ex palatio educere, aſino impoſitos inverſo corpore, ita ut ligatis manibus caudam aſini, quem lento ductu præibat lictoris miniſter, retinerent. Capiti imponebatur mitra chartacea, in qua terrifici cacodæmones, qui forcipibus ſuis ignes infernales moverent, depicti erant. Interea dum ſolenni hoc progreſſu circumducuntur, à lictore comitante virgis egregiè in pectore & dorſo ceduntur. Cum verò è foro publico perventum eſſet in cœmiterium ædis Dominicanæ celebris ſepulturâ gentis Germanicæ, deponebantur ex aſino, & à carnifice in conclave quoddam ſuperum deducebantur, cujus pergula firmata cancellis ferreis, iiſque raris, cœmiterium verſus ſpectaret: quæ deſtinata pœnæ hæreticorum à monachis monaſterii illius, inquiſitoribus hæreticæ pravitatis, perhibetur. Hinc capite galeato ſedi curuli, quæ rotis quatuor ferebatur, impoſiti, ter in pergulam prominentem detrudebantur, ubi & per horæ quadrantem conſiſtebant. Interim à ſpectante foris turba, ridente, clamanteque lapidibus impetebantur: fruſtra tamen ferè, ob interpoſitos cancellos ferreos. Tandem vinculis ſoluti, & pro delicti qualitate puniti, ablegabantur in exilium.

§ 2. Infinitis certè modis præferri decet hanc moderationem magiſtratus Bononienſis, quæ nonnihil adhuc vetuſtatis Italicæ prudentiam ſapere videtur, præ aliorum quorundam tyrannide, qui ad igneum illud holocauſtum præcipites nimis feruntur: eoque non minus affici, quam innocentis ſanguinis effuſi fumo dæmones, videntur:

O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca.

Digitized by Google

Mulieres minus Puniendas esse viris.

CAP. XXII.

DIci solet, mulieres in eodem delicti genere minus peccare, minusque puniendas esse viris, cæteris tamen per omnia paribus: nempe ob imbecillitatem animi, mentis & ingenii. l. sacrilegii pœnam, in prin. D. ad legem Jul. peculat. & l. si adulterium. §. stuprum, & §. fratres, & §. incestam. D. ad legem Jul. de adul. &c. sicut dignum, in prin. extra de homicid. &c. indignantur. 32. q. 6. ubi scribitur: tanto gravius viros puniri oportere, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Et facit text. in l. quisquis. §. ad filias. C. ad leg. Jul. maje. ibi: Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus, &c. Et quod voluit Bald. in l. quicunque. col. 3. versic. Sed pone statuto. Et versic. & in summa. C. de ser. fug. In quam sententiam apud Saxonem historiæ Danicę libro 6. Ericus vir quidam multę prudentię contendit, muliebribus erratis sępius ignoscendum esse, nec pœnam infligendam, nisi correctio culpam corrigere non potuisset. Et illud Æneæ apud Virgil. lib. 2. Æneidos:

—— Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est.

§ 2. Plinius libro 8. Natur. hist. scribit, leonem, ubi sęvit, in viros plus quàm in fœminas fremere: velut natura eum docuerit, mulieres mitius quàm viros, esse tractandas. Aristotel. lib. Problemat. 2. 9. cap. 11. Cur, ait, mulierem interficere iniquius sit, quàm virum, quanquam naturæ ratione mas fœmina præstantior est? an quia mulier imbecillior est, minusque proinde injuriam facere potest? etenim eniti adversus id quod longè infirmius est, nihil virile, imò stolidum atque iniquissimum est. Hæc ille, quę tam ad animum quàm ad corpus referri possunt.

§ 3. Tradit Vopiscus, Aurelianum Imperatorem, cùm Zenobia ad pœnam vocaretur à militibus, quod sibi imperium usurpasset, illam vita donasse: quod indignum existimaret, mulierem interimere. In quam sententiam Euripides in Hecuba, *ὡς κἀποκτείναι φθόνον γυναῖκας*: Quam invidiosum interficere fœminas? Quandoquidem, ut idem in Hercule furente scribit, mulieres quodammodo sunt masculis miserabiliores:

Digitized by Google

τὸ ἦλυ γάρ τινος μάλλον οἰκτρὸν ἀρσένων.

Cui aſtipulatur Bald. conſil. 96. factum tale eſt: Carolus lib. 2. Quod mulier miſerabilior eſt viro. Nunc porro filium orationis eo ducatur, ut quo punitionis modo in hoc hominum genere caſtigando utendum cenſeam, intelligatur.

Quomodo lamiæ mentis errore à diabolo affectæ, nec ulli noxiæ, ſint reducendæ, & quæ eis ſtatuenda pœna: nec omnem voluntatem eſſe puniendam.

CAP. XXIII.

QUæ ergo Lamiæ errore & phantaſia deluſæ, & ſatanæ perverſa inſtitutione ſeductæ cognoſcantur: nec alicui ab iis malum revera, at ſolum imaginatione illatum eſſe, certo ſciatur: ſaniori doctrina informandæ erunt, ut repudiatis dæmonii ludibriis, Chriſto ſacramentum rurſus præſtent, atque ut luxata ex corporis compage membra, debita ligatura reſtituantur pœnitentes. Quantopere hic fidelem myſteriorum Dei diſpenſatorem eniti deceret, ut ad Chriſti ovile reduceretur ovis perdita, nemo non novit. *Supra cap. 6.*

§ 2. Suum quoque hic habebunt locum publicæ & communes preces ex animo fulæ. Admodum pie hic D. Iacobus admonet: *Iacob 5.* Fratres, ſi quis inter vos erraverit à veritate, & converterit quis eum, ſciat quæ qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvam faciet animam à morte, & operiet multitudinem peccatorum. Nec hæreſis ſolum in errore, quod quis dæmoniorum doctrinæ adhæret, ſigitur: ſed in ſui confidentia quoque, concepto faſtu & præfracta pertinacia, ubi nulla admittitur admonitio: errorem etenim ſeductionemque mentis confeſſus hæreticus, ſemper remiſſionem veniamque ex Patrum conſenſu & Chriſtiana manſuetudine meretur. Nam, teſte Seneca, quem pœnitet peccaſſe, pene eſt innocens. Et apud Eccleſiaſticum legitur: Pœnitentibus dedit viam juſticiæ. *In Thyeſte.* *Eccl. 17.*

§ 3. Ejuſmodi itaque male à dæmonio perſuaſæ, & reſipiſcenti fœminæ, rectiuſque jam in Chriſtianæ fidei ſanctiſſima baſi confirmatæ, pecuniarum quoque (ſi ejus res ferant) mulcta in pauperum ſubſidium imponi poteſt, & quæcunque alia arbitraria, non

Digitized by Google

tamen vitæ pœna, pro dilicti ratione & magnitudine. Vel si injungere voles mulctam ejusmodi fœminæ irrogatam à Romanis pontificibus in taxa sacræ pœnitentiariæ, ut ipli vocant, per me licet. Ibi legitur: Mulierem incantatricem, postquam superstitiones abjuravit, in quolibet supradictorum casuum taxari, Turon.6. duc.2. Si etiam ex usu ob reipublicæ tranquillitatem conservandam videbitur, ut exilio ad certum tempus puniatur, donec vitæ innocentia vere se conversam esse, & fidelem, persistereque comprobet, ac deinde libertate hospitii pristina rursus donetur, non contrajerim. Ejusmodi esto pœna temeritatis, quod dæmoniacæ suggestioni & ludibriis non satis constanter restiteret, imo etiam consenserit fatua.

Non omnis voluntas punienda. Vide & post in epist. prior. ad Brent.

§ 4. Quod si quis contentiose voluntatem severius puniendam defendat, is primum distinguat inter voluntatem hominis sani perfectam, quæ in actum vere dirigi cœperit: & inter vitiatæ mentis sensum, vel (si voles) corruptam amentis voluntatem: cui suo opere, quasi alterius esset, colludit diabolus, nec alius insulse volentem subsequitur effectus. Tale voluntatis vitium impingi etiam possit melancholicis, fatuis & pueris, qui facile inducuntur, ut vel hæc vel alia se designasse mala falso imaginentur fateanturque: qui tamen à Deo renes & corda scrutante, non æquæ plecti permittuntur, ac alii mentis compotes: multo certe minus ab hominibus id fieri oportuit. De iis quid sentiam, qui elementa commoviisse, aërem turbasse, grandinem acciviisse calamitosum in frumenti & vinearum perniciem, & rerum aliarum stragem, creduntur, Lib.3 c. 16. explicui: ubi argumentum ea de re prosequi, ut continuum filium, ad certiorem intelligentiam malui, quam eo divulso Lectorem suspendere.

Apoc.2. Luca 11.

Adversus caput præcedens objectionum quarundam productarum confutatio.

Cap. xxiv.

Exod.22. Hic Mosis edictum graviter contra me urgetur, Exod.22. At φάρμακις οὐκ ἐπιβιώσεται, alias συνεβιώσεται, legis hujus voluntatem explicuerunt septuaginta seniores, Veneficos non patieris vivere, aut si mavis, venefícas (genere fœminino) ut volunt Hebræorum interpretes, quæ nimirum pharmacis malis, hoc est,

Digitized by Google

eſt, venenis interimunt. Nec aliæ profecto hic intelligi debent, quam quas Moſes & ea novit ætas. Lamias autem vulgo dictas, & à me deſcriptas, ne quidem Chriſti temporibus apparuiſſe, multo minus Moſis, inde colligi poteſt, quod nulla earum vel ab ipſis læſorum mentio fiat in Sacris literis, quum tamen Chriſtus eo in mundum venerit, ut diaboli conatus & opera manifeſtaret ac perderet. Quorum vero incantatorum meminit Scriptura, magi infames ſunt, ſuis notis antea à nobis depicti. Quapropter illud Moſis decretum ad hujus Libri cap. ſequens 23. de veneficarum pœnis referendum putavi. Cum vero inveniantur, quibus ejuſmodi explicatione legis nondum ſatisfactum ſit, qui & omnibus contendunt nervis, ut ſub ea noſtras conſtringere queant Lamias, illis ſic quoque reſponſum volo, decretum nullum promulgari contra id, quod rerum natura, ut dixi, nondum agnovit.

Exod 7. Levit. 19. 20. Deut. 18. Eſa. 8. 29. 47. Pſal. 57. 2 Paral. 33. Eccl. 12.

§ 2. Adhæc non decet, ut translationis ſeptuaginta interpretum fidem temere mihi ſinam eripi elevarique, qui ſine dubio peritiſſimi fuere vernaculi patriique ſui idiomatis Hebraici, tum & linguæ Græcæ: quos ſenos ex ſingulis tribubus ſingulari religione delectos, Spiritus Sancti proculdubio inſpiratione & ductu, Eleazarus Pontifex Alexandriam Ptolemæo Philadelpho miſit, ut Moſis legem extremo ſtudio & indubitata fide in Græcam commutarent linguam. Quod opus pium ſanctumque divini numinis auxilio feliciter abſolutum, & à patribus tam longo tempore religioſe habitum, non oportet inſolenter in dubium vocare, erroriſque nota conſpurcare, cumprimis ob interpretum numeroſam multitudinem & unanimem conſenſum: Quibus profecto & ſanctior debetur fides, quam Eliæ Livitæ, aut quibusdam recentioribus. Hic ſi in conceptæ ſemel opinionis defenſionem de voce φάρμακις contendere quis pergat, nomen φαρμακῦ, quando in malam accipitur partem, fere apud Dioſcoridem, Galenum & totam Græcorum antiquitatem ſumi pro veneno, aut medicamento venenoſo: & qui ejuſmodi medicamentis nocere ſtudent, φαρμακόεντας vel φαρμακεῖς vocari meminerit. At hic parentheſin admittat benevolus Lector brevem, qua leviter adverſario reſpondeam, à quo mox Dioſcorides, velit nolit cap. de Zhamno obtruditur: Fertur, ramos ejus, ſi pro foribus aut feneſtris ponatur, ἀποκρύπτειν τὰς τῶν φαρμάκων ἐπηρείας. Quod adverſarius vertit, Maleficia pharmacorum ſeu incantamentorum pellere.

70. interpret.

Hieron. præfat. ſecunda in Paralip. Philo. lud. de vita Moſis.

Tertull. adverſus gentes apoleg.

φάρμακον.

3. Cur-

§ 3. Cur huic verſioni citius credam, non video, & non potius, Malitiam venenorum aut rerum venenatarum, halitus ſcilicet malignos expirantium, quemadmodum aër quoque in peſte infectus agnoſcitur. Alioqui quorſum opus fuit conjungere φαρμακείας, quum per ſolam vocem φάρμακα potuiſſet exprimi, ſi incantamenta ſonet? Veneficia interpretantur alii. Vim ſiccantem & refrigerantem (quæ aëris putredini & infectioni reſiſtit) illi Galenus tribuit. Nec contra nos facit, quod ex ſexto lib. Galeni de Simpl. pharmac. facult. adducitur de voce Pharmaco: quemadmodum nec omnino liquet ex Galeni verbis, quod non candide objicitur, ubi lib. 2. πατάπιας, de Archigenis amuletis loquitur, ad capitis dolorem ea ſe relicturum, ut nullam medicam rationem habentia, ait: Verum quæ ab ipſo juxta medicam rationem ſunt tradita, ſelecta tantum relaturum juxta ipſius dictionem, quomodo hactenus de pharmacis facere conſuevit. Hæc Galeni verba, ubi prorſus ſejungit Pharmaca, hoc eſt medicamenta naturalia, ab aliis medicam rationem non habentibus, quæ à Galeno Pharmaca illis locis appellari non comperio: ſed medicinas naturales prope ſemper & fere citra numerum in illis libris ipſe Pharmaca nuncupat.

L. 6. Simplic.

§ 4. Nec profecto ſatis intelligo, quorſum Galeni ſententia ex initio libri 10. de Simplic. adverſus me torqueatur, ubi ſe baſiliſcorum aut elephantorum & equorum Nilcorum, neque alterius cujuſquam, cujus ipſe periculum non fecerit, mentionem ſe facere nolle aſſerit: nec etiam velle meminiſſe poculorum amatoriorum, ἀγωγίμων, ἐναφροτμῶν & μιτυλῶν, etiamſi abunde illa expertus eſſet, ſicuti nec lethalium medicamentorum, aut, ut ipſi vocant, πολοτοιῶν. Nam illa ſane ridicula ſunt, conſtringere ac vincire alios, ut in judicio nihil eloqui poſſint, aut gravidæ abortum afferre, aut ut ne unquam concipiat efficere, & quæcunque ejus ſunt generis. Sane horum pleraque, vel antequam facias periculum, ſcire licet eſſe impoſſibilia: quędam vero poſſibilia, cęterum vitæ hominum noxia. Itaque ego per deos admiror, qua cogitatione, quove conſilio ad ea ſcribenda quidam acceſſerint. Hactenus Galenus.

§ 5. Hic vox φάρμακον ab interpretibus & medicis affectu minus præ occupatis non locus intelligitur, quam pro medicamento. Quod item Hippocrates libro de Morbo ſacro in auxilium accer-

ſatur,

Digitized by Google

ſatur, ſit potius calumniæ exaggerandæ cauſa, quàm veritatis defendendæ, velut & aliis locis. Siquidem φαρμακγμένες ὑπ' ἀνθρώπων vocare videtur incantatos ſeu incantatione lætos, cum ibi de curationibus magicis agat: ita ſcribit adverſarius. Verius autem à Cornario verti intoxicatos apparet, hoc eſt, veneno ab hominibus læſos. Nec ibi de curationibus magicis ſecus agitur, quam quod in naturalibus morbis, cujuſmodi eſt epilepſia, magicas adhiberi curationes graviter incuſet. Sed ad noſtrum inſtitutum. φάρμακα Jeſabelis veneficia vertit D. Hieronymus, 11. Reg. 9.

§ 6. Quod in hanc ſententiam libentius inclinem, facit quoq; Flavius Joſephus, ex regio & ſacerdotali ſanguine ortus, Mathathiæ ſacerdotis filius, natione Hebræus, patria Hieroſolymitanus, genere ſacerdos: qui decimumquartum agens annum, eam conſecutus eſt laudem ob intellectus & eruditionis famam, ut de penitiori legum ſenſu à Pontificibus & Eccleſiæ Hieroſolymitanæ primoribus conſuleretur. Nec modo patriarum linguarum nemini ſuæ gentis ſecundus, ſed & externæ literaturæ, nimirum Græcæ ſtudio vel cum Philone conferendus. Proinde & à D. Hieronymo Græcus Livius appellatur, à recentioribus vero Judæis Joſeph Berengarion. Eundem Hieronymus in Catalogo Eccleſiaſticorum ſcriptorum digna cum laude recenſuit. Hic cum animadverteſſet ſolos quinque libros Moyſi apud Græcos extare, opera Ptolomæi regis Ægypti tranſlatos, ut dixi, decrevit Epaphroditi viri doctiſſimi adhortationibus incitatus, univerſam veteris Teſtamenti hiſtoriam Græcis auribus tradere: quod & effecit, conſcriptis primum Hebraica lingua, deinde & Græca, De antiquitatibus libris viginti, in quibus ſervatis ſimul & ſanctarum Scripturarum veritate, & hiſtoriæ legibus, quandam veluti paraphraſim in omnes fermè veteris Teſtamenti libros accommodavit. *Joſephus.* *In vita Joſephi.*

§ 7. Hic cum ſeptuaginta ſenioribus quoque convenit, nudè & ſimpliciter Moſis mentem, & presbyterorum φαρμακὰς his explicans, Antiquit. Judaic. lib. 4. cap. 8. φάρμακον μήτε θανάσιμον, μήτε τῶν εἰς ἄλλας βλάβας πρόσκαιρον ἰσχυέτω μηδὶ εἷς, ἐὰν δ' εὑρεθῇ φαρμακεύων θανάτῳ, τοῦτο πάσχων ὁ διέθηκεν ἐκείνοις κακὸν ἐν τῷ φάρμακον ἐπιτεχνασάμενος: id eſt, venenum neque letale, neque in alios noxios uſus præparatum, Iſraëlitarum aliquis habeat: quod ſi habere deprehenſus ſit, morte mulctetur, & patiatur id, quod facturus erat illis, adverſus *Lex Cornel ff. lib. 46. tit. 8.*

Lex Cornel. ff. lib. 46. tit. 8.

quos venenum paraverat. Idem fere sonat lex Cornelia de sicariis & veneficis: Qui venenum malum necandi hominis causa fecerit, vel vendiderit vel habuerit, plectitur. Nec ullam legem de veneno prohibito, aut veneficis puniendis inter reliqua Mosis edicta comperies, quam eo loco apud Josephum, qui cum aliis decretis Mosis Exodi 21. & 22. promulgatis conformis est. Adhæc voces illas, magos infames, ariolos & divinos spectantes, quæ Exodi 7. 8. 9. Levit. 19. Deuter. 18. atque aliis locis leguntur, distinctæque à nobis sunt cap. 1. lib. 2. ab iis qui crudelius citra ullam commiserationis notam, Lamias excarnificari volunt, minimè confundi oporteret.

§ 8. Urgetur præterea sub homicidii lege comprehendenda esse veneficia, ut & alias occisionis species. Hic affectus seponi optarim, inspicique Exodi caput, 21. Ubi Moses primum de feriendo qui hominem occiderit, sententiam pronunciat generalem: inde ad species progreditur, ut qui servum interemerit virga, mortis supplicio mulctetur, sic & qui mulierem uterum gerentem inter lites internecioni dederit: & post capite sequenti, qui veneno vel exhibito, vel artibus maleficis, aut quomodocunque apparato occidit sive occidere statuit, aut aliter nocumentum dare vel morbum invehere conatus fuit, puniatur. Proinde etiam hos qui venena usurpant, non semper homicidæ nomen mereri constat. Sunt & aliæ homicidii species explicatæ Deuter. 19. Nec locum hic habet, quod de talionis lege opponitur. Prolixius tamen ad hoc argumentum respondetur in libello nostro peculiari de Lamiis.

§ 9. Si insuper vetus Testamentum ad novum applicare velimus, comperiemus in Apocalypseos Joannis cap. 9. ubi Homicidia tanquam generalis vox cædis prius ponitur, mox φαρμακεία subjungi, hoc est, maleficia quæ per venena fiunt: idem inde vocabulum usurpatur & cap. 18. 21. 22. Item D. Paulus veneficia & cædes separat cap. 5. ad Galatas, ubi inter carnis opera recensentur φαρμακεία & φόνοι. Hic φαρμακεία traduxerunt nostrates Zauberey, in quo ab Italis vincuntur, qui auvelena mento converterunt rectius. Si Paulus aliud maleficii genus intellexisset, alia voce potuisset uti, aut repetere verbum βασκαίνειν & βασκάνειν, quod fascinari & fascinare designat: quo significato Theocritus, Dioscorides & veteres utuntur, quinimò & ipse Paulus in eadem epist. cap. 3. O amentes Galatæ, τις ὑμᾶς ἐβάσκανε, quis vos fascinavit, ut non obediatis

φαρμακεία.

βασκαίνειν.

Digitized by Google

obediatis veritati? ubi Germani rectè transtulerunt, wer hatt euch bezaubert?

§ 10. Non interim ignoro, mechaſſephia, & mechaſſephim, uti & φάρμακον & φαρμακείαν quandoque liberius uſurpari, & ad magicas extendi artes, quemadmodum ex cap. 1. libri hujus noſtri ſecundi liquet: at non ad alias, quam eo novère ſecula. Lamiarum autem à me deſcriptarum conatus ab actibus illorum magorum, quorum Moſes & ſacroſancta meminit Scriptura, penitus ſunt diverſi. Nihil hîc firmi ex hiſtoriis veris illo ævo conſcriptis, ad rem attuleris. Quæ poſtea de illis poëtæ ſcripſerunt, vaniſſima utplurimum ſunt commenta, & meræ fabulæ, vel potius mendacia. *Mechaſſepha. Mechaſſephim.*

——Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. *Horat. de arte Poetica.*

Teſtimonio ſunt Virgilius 4. Æneid. & in Pharmaceutria, Ovid. 7. Metamorph. Horat. Epod. 5. Tibull. libro 1. Eleg. 2. item & alii, quos videre licet ſupra lib. III. c. 1. quemadmodum & legem duodecim tabularum de incantatis frugibus confutatam cap. 16. Per mechaſtephim Exodi 7. v. 13. deſignari præſtigiatorès, ipſa res docet, quæ carminibus vel nefariis artibus apud Ægyptios familiaribus, quædam incredulorum oculis apparenter objiciebant, quæ revera non erant. Id vero nequaquam noſtræ poſſent Lamiæ, cum etiam maximè velint: ad experimentum provoco. Reliquis locis (legitur enim ea verbi poſitio in ſacris Bibliis tredecim omnino locis) nimirum in Exod. cap. 22. verſ. 17. in Deuter. c. 18. v. 10. in 1. Reg. c. 9. v. 22. in Paralipom. c. 33. v. 6. in Iſaia c. 47. v. 9. & v. 12. in Jeremia c. 27. v. 8. in Daniele c. 2. v. 2. in Michea c. 5. v. 12. in Nahum. c. 3. v. 4. bis, denique in Malachia c. 3. v. 5. à D. Hieronymo converſa ea vox Maleſici vel Maleficia, pro verbi inflexione ſcilicet: magos infames eorumque actus intelligo. De loco Exodi cap. 22. controverſia eſt. Veneficia Jeſabelis reddidit ille ſecundo Regum, Maleficia alii: cum tamen magicas artes nuſquam legatur illa exercuiſſe, ſed cædibus in prophetas ſæviiſſe, Nabothum inſontem ob denegatam ſui agri venditionem obrui lapidibus juſſiſſe, Achabum maritum Iſraëlitarum regem ad idolorum, cultum perduxiſſe, quæ ſimulachris immolabantur comediſſe, artibuſque fuiſſe uſam fornicariis. *videl. 11. cap. 1.* *2. Reg. 9. Maleficia Iesabelis.* *1. Reg. 18. 22. Apoc. 2.*

Digitized by Google

§ 11. Hinc dilucidè vides, mechaſſephim ad diverſa in Bibliis uſurpari flagitia. Adhæc cæteris locis ſupra citatis utplurimum cum conjectoribus & ſomniorum interpretibus atque auguribus, & hoc genus hominibus annumerari, unde quandam actionum communionem licet colligere, deprehendes. Omnes vero tales divinationum vetitarum modos ignorant noſtræ Lamiæ. Quo circa ſi vocem illam ſpectare nolles veneficos, ad magos quos dixi inauſpicatos, & quidem ſecundum leges puniendos, ſi hoc malis, referre per me licet. Similiter in diſtinctius licentiuſque Germanis nomen Zauberer torquetur, ad quod exhorreſcit, faſceſque apparat fere quilibet, citra exactam circumſtantiarum totius cauſæ inquiſitionem, multo minus notionem.

Magicæ artes capitales.

§ 12. Atqui eo adhuc confugitur, quod ſcilicet Magicæ artes ſint capitales: & quia ſub illarum complexu contineantur Lamiarum conatus, eas pari ſupplicio afficiendas. Antecedens à me non negatur, quinimò in libris meis conſtantiſſimè defenditur: verum applicatam conſequutionem nequaquam admitto: magnum ſiquidem diſcrimen eſt inter Magos & Lamias, uti ſupra explicui. Adhæc Magi à ſeipſis initium diſcendi artem vetitam habent, conquiſitis præceptoribus & libris, ac ad eam impelluntur propriæ naturæ curioſa inclinatione: Lamiæ vero extrinſecus: ſiquidem non petunt inſtrui, nec præceptorem habent aut quærunt: ſed quomodo illis diabolus ſe inſinuet, uti organis ſuæ deluſioni aptis, ſupra ſatis monſtratum eſt.

Diſcrimẽ inter magos & Lamias.

§ 13. Tandem, quod adverſarii adferunt, ſcelera ad mores pertinentia, quæcunque Moſes capitalia fecit, ultimo quoque ſupplicio hodie à magiſtratu puniri debere: quanquam iſthæc quæſtio non verſetur circa punctum noſtræ controverſiæ, tamen non tam facilè mihi, ut credam, perſuaderi poteſt. Nam apud Moſen falſum teſtimonium mortis vindicta eluitur: ſponſa, ſi non compertiatur virgo, lapidatur: is qui furem interdiu in ædes irrumpentem occiderit, morte punitur: & multa inveniuntur ejuſdem ſeveritatis exempla, quæ tamen nunc temporis mitigantur. Quare etiam cum ſcribæ & phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam juxta Moſis edictum, lapidibus obruere vellent, quodnam ex Chriſti ſervatoris noſtri ore decretum audiebatur? Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in illam jaciat lapidem. Ita eam non ſolum in foro Moſaico defendit, ſed ſua etiam

Deut. 19. 22. Exod. 22.

Ioan. 8.

beavit

Digitized by Google

beavit misericordia, commiserationis documentum relinquens. Alias de his fusius.

§ 14. Alterum adversæ partis argumentum, cui cumprimis nititur, est, quod fœdus Lamiæ cum satana ineant, verumque Deum abjurent. Hoc licet supra lib. 3. cap. 3. & 4. satis sit confutatum: ut tamen nonnihil præterea addam, quæro unde hoc, quod pactum cum dæmone conflarint, tibi constet? Profecto hoc mihi donabis, quod nec videris, nec à fide dignis qui viderint, habeas. Ergo ex propria stupidarum delusarumque anicularum confessione. At quæ fatentur, vel faciunt coactæ, vel sponte: si coactæ, confessio est mutila & nullius ponderis, quia cruciatibus torturæ intolerabilibus expressa. Quid autem periculosius, quam in diabolicis negotiis sine maleficii patrati testibus, pendere saltem ex confessione anus dementatæ, per vim extorta? Sileres haud dubie, si vidisses oleum illarum tibiis infundi fervens, candelis ardentibus torreri axillas, & infinita summæ barbariei & immanitatis tormenta in decrepitas exerceri vetulas, sicuti nos in insontibus, partim etiam dimissis ob innocentiam ex nostro patrocinio, spectavimus.

Fœdus cum satana initum est imaginarium.

Confessio Lamiarum erronea.

§ 15. Si sponte, aut impossibilia sunt, quæ fatentur, uti grandines provocasse, per aërem volasse, in bestias se fuisse transmutatas, cum dæmonibus venereos expleviſse actus, & id genus similia: aut fatentur quæ factu sunt possibilia, ut venenum exhibuisse alicui, sed tamen non est factum: aut fatentur quę facta sunt, & vere acciderunt, sicuti eo in loco aliquem morbo correptum, infantem interiisse, segetes aut vineas tempestatibus damnum perpessas.

§ 16. Confessio primi generis non potest puniri, quia versatur circa ἀδυνατα, & propterea omnino est erronea: legitima enim debet continere verum & possibile. Secunda multo minus: quia caret effectu, tertia manca est: quoniam diabolus ex eventu rei statim inculcat miserarum mulierculum phantasiæ, ipsas feciſse, quod naturaliter factum, aut ipsemet fecit. Et hęc est rupes, ad quam sua offendunt capita plerique nimis præcipites & sanguinarii judices, ut animadvertere nequeant dæmonis Dialecticum sophisma, non causæ pro causa, ut cum barbaris balbutiam. Profecto hoc satis evincit illarum phantasiam vana persuasione imbutam, quod sponte & voluntarie agnoscant sæpe fœdus &

Supra l. 6 c. 8. 12. 27.

mirabilia quæ faciunt: si etenim saperent, non tam prompte aliquando faterentur, quum de earum vita agatur. Neque etiam verum est quod objicitur, Lamias summo studio scelera sua tegere semper, tantaque constantia negare facta, ut ne quæstionibus quidem subditæ confiteantur, quanti per tormenta ferre possunt.

§ 17. Contrarium ego sæpius deprehendi, quum citra quæstionum rigorem ultro fateantur a se facta, quæ nec facta fuere, imo ne quidem natura rerum passa fuisset, propterea & impossibilia. Vnde mihi non inanis suspicio movetur, adversarios vel res ignotas proponere, vel quorum admodum tenuem habent experientiam. Si nanque ipsarum sensus non forent effascinati, certè talis non consequeretur confessio: At multo magis ipsum supprimerent facinus, nec de illo gloriarentur. Quod autem tam atrocia sæpius sustinent fortiter tormenta, fit quod ejusmodi flagitiorum confessio expostuletur, quæ in illarum phantasiam nunquam pervenere. Sed antequam hinc abcamus, proprio adversarium gladio confodere conabor, ut agnoscat fœdus esse imaginarium & præstigiosum. Fatentur se per aërem volare, in bruta transformari, tempestates excitare, morbos immisisse imprecatione. Et hæc quidem omnia affirmare videntur tanta cum sensuum integritate, ut vix possis de iis dubitare.

§ 18. Attamen & ego demonstravi, & tu mecum fateris, omnia illa esse vana & commentitia, diaboliciscque tincta figmentis. Si illa vana, cur reliqua quæ fatentur, debent esse vera, nempe apostasia à Deo, fœdus cum diabolo, homicidia, & id genus scelera, tum & deliria? Posteriora enim si fatentur sensibus integris, cur in fatendis prioribus sensus erunt corrupti? aut si in prioribus confitendis vitiata erravit phantasia, quid est quod minus in posterioribus etiam aberraverit? Cuncta siquidem hæc dicunt agnoscuntque in una hora conjunctim, separatim eadem constantia, iisdem moribus. Quid hic philosophum decipiat; non ignoro. Illa omnia videt fieri non posse, & propterea mecum falsa & inania pronunciat: hæc autem quia fieri possunt, & ipsæ Striges fatentur fieri, putat hic etiam facta: annon animadvertit novam diaboli fallaciam, quod ex possibili concludere velit impossibile? Ast non opus est multis ad refellendum, nosti a posse ad esse non procedere argumentum: decebat in defensionibus posteriora cohærere cum antecedentibus.

§ 19. Ad

Digitized by Google

§ 19. Ad aliud procedamus argumentum. Cum ad ſupplicium pertrahantur Lamiæ, aut in fœdere diabolico perſeverant, non implorata Dei miſericordia: tunc diſerte dico, non eſſe mox occidendas, alioquin non ſolum corporis, ſed etiam animæ interfectores erunt judices. Aut à Deo veniam poſcunt, nec alicujus vitæ nocuerunt: tum multo magis dignæ commiſeratione & arbitraria pœna. Omnes autem fere Striges, antequam exuruntur, invocant æternum Deum, ipſiuſque implorant miſericordiam, & ſæpe numero etiam teſtem ſuæ innocentiæ appellant, ſangunariis præſidibus ad cœleſte tribunal citatis.

§ 20. Jam rogo, cum ſe juxta veſtrum decretum ſatanæ mancipârint, unde ulla reſipiſcentia: non à diabolo: aſtutior enim eſt, quam ut ſecum pugnet: ergo à Deo. Si itaque Deus agnoſcit & recipit animam, cur tu Prætor uſque adeo inclementer agis, cum nulli injuriam fecerint, ut corpus repudies, maxime cum in tuo non deliquerit foro, & tibi nullum in divino judicio relinquatur tribunal? quin ex me audi ſapientiſſimum Theologi recentioris conſilium, cujus nomen ob quorundam moroſitatem, prætereo. Is ſtudioſum quendam, qui variis deſperationis ex paupertate inſidiis adactus, animam ſuam ſcienter tradidiſſet ſatanæ ad præſcriptum diem ab eo poſſidendam, deduxit in templum, & cum piis aliquot viris pro ipſo Deum oravit, ſanavitque afflicti hominis animam. Ita etiam, ſi noſtræ vetulæ àvera fide defeciſſent, non oportuit eas in illa defectione enecari, ſed ſanis admonitionibus, ut dixi, in viam reduci: at in carceribus Deum æternum profitentur & invocant, & multo magis in agone. Non diu eſt, quod quædam animam ſuam Deo commendabat juſto judici & miſericordi, quia ſe putabat ſubmerſum iri, cum in Rhenum præcipitaretur juxta plebejum falſumque experimentum, num Lamia eſſet. Si enim ſupernatet, nec ſubſidat, illam criminis ream, πυρίεσθαι creditur eſſe. Verum ſupra cap. 9. experientiæ vanitatem demonſtravi.

§ 21. Præterea, nec eſt ad hoc connivendum, ut quis difficiliora loca prætergrediatur, & circa faciliora nonnihil velitare conetur. Quare te velim ſiſtere, donec paulo limatius expendamus D. Petri exemplum, non ſolum abnegantis, ſed etiam licet mox præmoniti, Chriſtum Dominum ſuum præſentem abjurantis. Non etenim Petrum infirmitate lapſum dicere ſufficit. Ecquæ illa

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18. Petri abnegatio

eſt

eſt infirmitas? non carnis (ut ſic opinari liceat) imo ex ejus nimia vaſtitate & potentia peccamus: ergo ſpiritus. Sic & Lamias noſtras exculabo. At ut Petri transgreſſionem non prorſus fuiſse leviorem intelligas, elargieris mihi peccata eſse inæqualia, unum altero majus. Suppoſita jam una eademque ſpecie, primum rogo, annon illud gravius, quod homo excelſus & illuminatus committit, quam quod vulgaris & infimus peccator? Enimvero quo altius quis aſcendit, eo decliviorem & periculoſiorem patitur ex caſu ruinam, quam is paſsurus ſit, qui pauciores abſolvit gradus. Secundo quæro, annon ille magis ſuum abneget principem, quo ipſi vicinior eſt, & ornatus ab eo tum ſpectabiliori dignitate, tum pluribus beneficiis? Annon abominabilius, ſi legatus deficiat à ſuo Imperatore, quam ſi in defectionis crimen impegerit gregarius aliquis miles? Tertio ſciſcitor, an reliquis paribus paſtor non delinquat inexcuſabilius tum ob repræſentationem ſublimioris perſonæ, tum ob ſcandalum, quam aliquis ex grege? Quarto, annon peccatum eo cenſebitur indignius, quo plures & vehementiores conſpirant illecebræ, quam ubi minores? Quinto, annon turpior ſit nota peccati in eo qui haud ita dudum antea præmonitus, non tamen ſibi à delinquendo cavet? Poſtremo, annon ad ſimplicem ancillarum ac miniſtrorum interrogationem ter negare cum juramento herum, ſit peccatum majus, quam ſi quis flexuoſis ſatanæ perſuaſionibus excæcatus, ſimile committat? Ejuſmodi propoſitionibus te ſubſcripturum arbitror: concludas ergo ipſus. At nemo iſta à me adducta exiſtimet ad D. Petri Apoſtoli exaggerandam abnegationem, ſed ad caſtigandum eos qui propriis viribus tantum aſſcribunt, & non divinæ ſoli gratię, quo minus in ſingulas horas, imo momenta nomen Chriſti abjuremus: deinde etiam, quod ſicuti Petrus ſuę pœnitentiæ interventu conſequutus eſt graviſſimi lapſus ſui, abnegationiſque veniam & miſericordiam, ita & Lamiæ & nos omnes mortales à Deo remiſſionem delictorum impetrare queamus, quamvis ſemel atque iterum defecerimus.

Peccata inæqualia.

Character.

§ 22. Character, de quo non parum clamitatur, difficulter oſtendetur à dæmone impreſſus. Quod ſi ſagæ fateantur, ad mendaciorum è deluſa mente ortorum cumulum erit referendum, vel oſtendant: nunquam enim in examine confeſſas ſcio, quibus equidem adfui. At cedo, quid mali extremo ſupplicio digni ex characteris

Digitized by Google

racteris impreſſione convincere potes? Id quod citra aliorum injuriam impreſſum eſt, abſque aliorum læſione rurſus eximi poteſt. At abnegationem fidei eo confirmatam dicis. Quæſo unde fidei renunciatæ perſuaſio? Ex diabolinæ inſtinctu? Proclive conſilium adeſt: ſaniori rurſus, & Chriſtiana inſtitutione adducatur ſaga, ut repudii libello ſatanæ miſſo, veram & orthodoxam amplectatur religionem, ac in matris Eccleſiæ gremium ſupplicem ſe inſinuet demittatque: hinc & exempto characteris dæmoniaci, ſi appareat, veſtigio, ejuſque loco crucis vel Tau ſigno, aut cruciformi cauterio firmius infixo, ſi ita videbitur, publicam agere & oſtendere jubeatur pœnitentiam, injuncta & arbitraria pro delicti qualitate, ut dixi, mulcta. Hæc eo modo ſanitati integræ reſtituta aſſumatur, & pro ea continuo oretur, nec uſque adeo temerè flammis crudeliter objiciatur devoranda, ſi nullo inſigni flagitio, aut damno dato alios læſerit, unde illiuſmodi exitum ſit merita. Nec ſemper contractus inter Deum & homines ſancitus, & poſtea violatus, ſi in alterius detrimentum non tranſierit, mox in foro civili erit criminalis. Omnis etenim qui peccatum committit, ex diabolo eſt, ut D. Joannes ait, & propterea à pacto cum divina majeſtate inito deſciſcit. 1. cap. 1.

§ 23. Cæterum phantaſiam in illis corruptam eſſe, tam multis argumentis, item ex Auguſtino & Decretis atque aliis, ad nauſeam uſque demonſtratum eſt lib. III. cap. 8. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 22. 26. 27. 30. 34. Et paſſim per reliquos libros, ut in media luce cæcutire malit, quam nudam amplecti veritatem, qui contradicit.

§ 24. Ne quid hinc ad Lamiarum carnificinam requiratur, eaſdem & idololatrarum pœnæ ſubjiciendas eſſe, conquiſitis hinc inde neſcio quibus documentis, objicitur. Tales autem eſſe, nemo mihi facilè perſuaſerit. Nullum ſiquidem idololatram agnoſco, quam qui aliud ſibi in animo præſumat certa fiducia, unde ſuam ſperet confidatque ſalutem, quam à Deo: quemadmodum infinita idola tum apud Ethnicos, tum Chriſtianos paſſim ſunt obvia, quibus relicto Deo vero fiditur. Item, ſi quis pecuniæ, aut alicui creaturæ tam firmiter animo agglutinetur, ut Dei omnipotentis patrocinio neglectim habito, aut contempto, inde idolum vel numen ſuum efficiat. Lamiæ vero ex diabolo nihil ſalutis quærunt, aut credunt: ſolum ab illo, phan-

Lamiæ non ſunt idololatræ.

Idololatra.

lo, phantaſtici ſpiritus organis vitiatis deluduntur, ut admiranda vel mala, vel ludicra efficere ejus operâ ſe opinentur, quæ vel rerum natura non patitur, ſive ad quæ perficienda ipſæ etiam inidoneæ ſunt, quamvis conſtanter fateantur illa ſe feciſſe, ita à diabolo infatuatæ. Si idololatria ſit dicenda ejuſmodi deluſió, non ſatis equidem intelligo. Sin vero inſtes, ſagas eſſe idololatras, & tales mortis pœna afficiendos: quomodo eos cedo, qui mente ſana ad aurum, argentum, ſaxa, ligna, & ad neſcio quæ ſimulachra, reſque vetitas & abominandas, neceſſitatis tempore confluunt, ſalutem & temporalem & æternam quæritantes, credenteſque, à tam acerbo vindicaveris ſupplicio?

Apoſtata. § 25. Ut inſuper criminali actioni hîc pondus accedat, apoſtaſias crimen in ſubſidium accitur. Ea autem nemini merito impingitur, quàm qui ab agnitæ veritatis myſterio ſenſu integro deſcivit, mordicuſque aſſumptam impietatem pro ipſa veritate non modo tutatur, ſed & hanc præfracte oppugnat. Noſtræ autem inſipientes nullique noxiæ Lamiæ, quas mitius clementiuſque tractandas ratus ſum, tantum abeſt ut impietatem defendere conentur, quo etiam reſipiſcere, & publicam agere pœnitentiam velint, admonitæ, rectius inſtitutæ, & ab errore revocatæ. Nec talibus ſinum præcludit Eccleſia, quam potiſſimum etiam ſpectat defenſionis cenſura.

Hæc facit Petri exemplum paulo ante propoſitum.

Lamiæ non ſunt homicidæ.

§ 26. Homicidii præterea inſimulantur noſtræ Lamiæ. Fateor, ſi homicidii convincuntur, interficiendas juxta legem Moſaicam & jus commune. Atqui agnoſcis eas exhibere res innoxias: ergo cum illæ ne hilum prorſus noceant, multo minus periment: non igitur criminis reæ ſunt. Proinde nec hac ratione de iis capitis ſupplicium ſumi debet. Si dixeris, in eis necandi eſſe animum & voluntatem, quamvis non reſpondeat ſucceſſus: etſi hic reſponſum abunde putarim in fine proximi capitis, tamen hoc tibi adhuc objiciam, voluntatis delictum à Deo puniri, non, niſi in actum cœperit dirigi, à magiſtratu, cui exteriora ſaltem commiſſa ſunt: alioquin quotidie eorum qui necem aliorum deſiderarunt & voluerunt, ad carnificinam traherentur aliquot myriades.

§ 27. Inde etiam defenditur, dæmones cum Lamiis revera carnalem explere libidinem, & inter fœdos amplexus in familiari colloquio eas interrogare dæmones quæ volunt, & reſponſa quærere.

Digitized by Google

quærere. Hoc etsi satis superque sit confutatum supra, ut non tam vanam illarum confessionem, quam stultam adversariorum credulitatem mirer: denuò tamen tribus hîc respondeo verbis, diabolum spiritum, nec carnem, nec ossa habere, quæ ad hoc opus perficiendum desiderantur: organa desunt, nimirum penis testiculique: & materia, semen scilicet, ex sanguine & idoneo spiritu genitum. Scitè hoc ipsum D. Augustinus comprobat, dæmonem nihil posse, quod per instrumenta naturalia effici nequeat. Hunc actum ludibriosum esse demonstravi, qui tamen à quibusdam verè & realiter peractus esse contenditur, quemadmodum & choreæ, comessationes cum dæmonibus, & nescio quæ rerum ludibria, copiosè multis documentis tertio libro confutata: quapropter & ea repetere, quæ in rerum natura non sunt, longioremque disputationis telam contexere, profecto piget. Nihilominus illius quod imaginatione vel in somno contingit, ut scelus exaggeretur, & supplicii crudelitas aggravetur, collatio fit cum enormi flagitio verè perpetrato: nimirum, quòd si is qui cum jumento concubuerit, morte sit plectendus ex Mosis decreto, quanto acerbiori pœna erit tollendus, qui opus illud carnale cum diabolo exercuerit? à minori scilicet ad majus producto argumento. Ego autem illud inverterim justius, videlicet à crimine imaginario, vel per somnum ex dæmonis artificio subdolè impresso, ad fœdissimam spurcitiem indubitatè peractam, æquissimo judicio severiter puniendam. Nec minus absurdum est, quòd inter fœdos amplexus (qui revera nulli sunt) in familiari colloquio dæmones rogent quæ volunt, & responsa quærant lamiæ, id quod adversarius inter cætera urget. At meræ sunt imaginationes, quibus veri nihil inest. Quòd etiam sæpenumero dæmon in specie canis, hirci, aliusve bruti animalis, sive speciem eorum assumpserit tantùm, sive revera invaserit & obsederit, ad Lamias accedere, à plerisque feratur, inter veras Luciani narrationes recenseatur. Absurdis relationibus actiones criminales exaggerare, decet minimè prudentes, sed potius demonstrationibus sole meridiano clarioribus uti.

Luc. 24.

Imaginarius diaboli concubitus.

Exod. 22.

§ 28. Cum adhæc in lupos linimenti virtute, vel si voles, diabolica arte momento se revera mutatas, & alia inunctione denuò in homines transformatas constantissimè fateantur edentu-

læ anus, qua fronte aut impudentia quis realem metamorphosin defenderit? Si docuero, profundum somnum unguenti potentia inductum, & à diabolo somnorina ejusmodi simulachra interim impressa, quomodo phantasiam hîc illæsam esse quis pertinaciter reclamat? Similia à me confutata passim in his libris obvia, si hoc sit insanire, quid sapere sit non satis capio. Quorsum ea quæ natura non patitur, nunquam fuêre, vel esse possunt, temerè admittam?

Alios non seducere Lamiæ.

§ 29. Nec certè prætermittenda silentio illa oppositio, quod alios seducant Lamiæ. Cum phantasia sint delusæ, quomodo alios seducere queunt? nisi phantasmata sibi falso à dæmone impressa pro veris actionibus, tanquam res gestas narrare, appelles seducere: quod etiamsi fit, esse quam rarissimum, nemo dubitet: secus licet fateantur, quemadmodum & multa alia, quæ per somnia solum ipsis apparuêre, & tamen pro veris defendunt. Quotquot vero hoc falcino sunt divexatæ, nullum universæ hujus delusionis agnoscunt alium magistrum quam dæmonem, suis illis technis deludentem. Quantum adhæc virium in seducendo illis sit tribuendum, attestantur & iners sexus & stupida ætas. Si etiam apud illas quæ seducere & seduci dicuntur, diligenti attendatur animadversione eorum quæ in hanc rem fatentur, tam insulsa intelliges, varia nec cohærentia, ut utrasque in ea institutione fuisse deliras, nec mentis compotes, & à dæmone agitatas obsessasque, imò ipsum satanam in eisdem locutum, facilè agnoscas, si veritatis æquilibrium spectes solum, sepositis affectibus, perversæ opinionis jamdudum imbibitæ præjudicio obfirmatis. At lamias, in fœderis contractu pollicitas esse, quod in hanc societatem alios quoque traducere satagent, dices. Nimis profectò multis diversisque supra docui testimoniis, pactionem illam esse phantasticam, & varia simul in ea agitari tum de vetularum volatu, tum de coitione dæmoniaca, tum de transformatione mox dicta, tum de reliquis ad nauseam non repetendis, quæ ipse velis nolis, falsa & imaginaria esse fateberis.

§ 30. Mirum est quoque hic ad actus criminales agglutinari, quòd vetitas monstrosasque edisсant artes Lamiæ: cum nullas certè norint. Sunt etenim indoctæ, vetulæ, deliræ, mentisque nimis quam stupidæ: unde & à satana citius delusæ, quibusdam apparitionibus, umbris, præstigiis & inanibus imaginationibus fisæ, velut

Digitized by Google

velut bis pueri ſenes, quæcunque ludibria pro veris amplectuntur. Eo autem pertinacius hoc urgetur argumentum, ut cautius noſtræ Striges poſsent illaqueari damnarique decreto promulgato, L. multi. C. de maleficis & mathematicis. Verum hoc illas non concernere, oſtendi tum alibi tum in epiſtola priori ad Brentium. Qui vero artes curioſas magicaſque exercuere, magi fuerunt prophani, qui & libros habebant, flammis poſtea traditos jure, ex Pauli doctrina, Actor. 19. Quoſcunque hujus factionis homines condemnat Moſes, & lex Imperatoria.

Supra l. VI. c. 3. In libro Apolog. Supra l. VI. c. 2.

§ 31. Huc item pertinet, aliquem occidi poſse diris imprecationibus, infandis carminibus, dæmonum invocationibus, & exorciſmis, non citra rationes multas me fortiter pernegare: quemadmodum & ſtupidas noſtras Lamias nunquam iis frivole inutiliterque uti, ſed magos quos deſcripſi infames, ipſoſque divinatores iiſdem eſſe celebres famoſoſque citra magiſtratus caſtigationem, etiamſi alios in perverſas ducant opiniones, lites accumulent, & cædes ſtruant, viciſſim aſseveranter concedo.

§ 32. Præter hæc, qui Lamiarum phalarides diriter conſtruere ſatagunt, ſpiritus immundos quoque ab illis in alia corpora immitti contendunt: quod fieri omnino non poſſe, lib. IV. cap. 18. ſatis convictum arbitror.

§ 33. De rebus incantatis, quod etiam objicitur, libere dictum volo, eas nullum dare damnum, niſi naturali virtute venena ſint, nec quicquam operari extra vim in rerum primordiis à Deo inditam.

Res incantata.

§ 34. Ut crimine adhæc magis onerentur ſagæ, ſubnectitur, dæmones ſæpe non cogitaturos, quæ incitati & exorati à Lamiis tentant, & Deo permittente perficiunt. Quaſi vero illi non propria malitia ineffabili continuo advigilent, nocte diuque nos circumeuntes, velut rugientes leones, quærenteſque quibus noceant, & quos devorent. Sed & non modo quæ infatuatæ anus deſiderant forte, nequeunt illi: Verum etiam multa quæ ipſi velint, naturali impotentia, vel inhabilitate; non poſsunt, veluti res novas creare, vel creatas vere immutare, aut cum hominibus concumbere, & id genus reliqua: & quæ quidem poſſunt, non ſemper permittuntur. Quinimo ipſe ſubtiliſſimus ſpiritus ſtupidarum mulierculorum phantaſiæ ingerit, ab ipſis non ſe excitatum talia effeciſse, ſed illas ipſas perpetraſse, quæ vel ipſe præſtitit, vel

Vide ſupra lib. 1. cap. 25.

Digitized by Google

aliunde acciderunt: unde pati eas, & non agere, dicendum esset.

Lamias pati, & non agere.

Nec sane credendum, justissimum & misericordissimum Deum aliquid ex malesanæ anus phantasia, aut voluntate (si ita voles) concessurum, & non justo suo judicio, & decreto in æternæ consilio trinitatis pronunciato. Quocirca calamitatum satanicarum authores esse striges nostras, vel instrumenta, nondum est convictum. Neque hic locum habet: Non innocens est, qui jubente alio interficit hominem.

§ 35. Hic ad objectiones quasdam, ut obviæ fuerunt, obiter nonnihil dictum: quid desiderabitur, suis locis passim per hos libros dilutum comperies, veluti & quod in redarguendis hujus argumenti vanis Paracelsi & Joannis Campani opinionibus requiretur.

§ 36. Si quos adhuc immodestius adversus me suas eructare calumnias lubeat, ad æqui Lectoris censuram provoco.

§ 37. Quod maleficas mulieres non magis pœna dignas me existimare dicatur, quam ex melancholico, vel alio quodam morbo desipientes, fit mihi injuria, & à calumnia me liberabit præcedentis capitis initium, ubi de illis loquor, quæ mentis errore à diabolo affectæ, nec ulli fuerunt noxiæ, quomodo sint reducendæ, & quæ eis statuenda pœna. De his quæ aliis damnum dedisse comperiuntur, ut pro criminis qualitate & magnitudine ex legum decreto supplicium sumeretur, perpetuo mea fuit sententia. Si quis interim sanguinis insontis sitientior omnes nervos viresque in hoc extendat, quibuscunque conquisitis rationibus, ut citra ullum commiserationis momentum nostras Lamias à dæmone illusas, phantasia vitiatas, nec ulli noxias, æque ex Mosis & Imperatoris edictis non modo puniri debere, sed & diriter torqueri perdique, contentiosius urgere pergat, & magistratui in hoc negotio nimis sæpe inhumano falces flammasque subministrare mordicus velit, is ut in suo abundet sensu, sitimque expleat, per me sane licet: quorsum multa contentione opus est?

§ 38. Sufficit mihi ingenue sententiam proposuisse meam, qua à consueta punitionis atrocitate, quæ citra justam veritatis inquisitionem, & exactam circumstantiarum trutinam, hactenus indiscriminatim exercita nimis, aliquam commonstrare viam conatus fui: testis ille quem nihil latet. Si operæpretium fuerit præstitum, cum judicio admittant prudentiores & pii: Sin minus, bene volenti

volenti ignoſcant. Medicum me eſſe agnoſco, non cauſarum forenſium judicem. Proinde neque hic, quin à me plerique diſſentiant, recuſare aut poſſum, aut volo. Verum à diſceptationibus & continuis litigiis naturæ ductu abhorreo, quæ illis qui iiſdem afficiuntur, relinquo libera. Si qui itaque ejuſmodi altercationibus delectati, adverſus me quicquam adhuc olim molientur, reſponſi nihil ſe poſthac à me expectaturos ſciant, ne ex meo ſileutio victoriæ trophæa ſibi polliceantur.

Diluitur ſententia Georgii Pictorii, qua Lamias ille crudeli morte puniendas eſſe, defendit.

CAP. XXV.

ARgumenta, quibus Georgius Pictorius medicus, in libello de Sublunaribus dæmonibus, defendit, Lamias inclementer vel igne vel alio quovis tormento eſſe tollendas, ſparſim in his noſtris libris tam ſolide confutata eſſe arbitror, ut ſupervacaneum certe judicem, illi vel paucis reſpondere, vel plura his adjicere. Enimvero earum phantaſiam à dæmone vitiatam eſse, ut neminem niſi opinione læſerint, ſatis ſuperque demonſtratum eſt. Quemadmodum etiam manifeſte oſtendi, dæmonem, uti ſpiritum, oſſibus, carne & halituoſo humore, quæ in actum venereum requiruntur, carentem, cum fœmina congredi neutiquam poſse. *Organa actus veneri ubi deſunt, deſiderantur effectus.*

§ 2. Quod tamen Pictorius hic negat, & ſe Auguſtini & Conciliatoris ſententiæ præferre ait cujuſdam Marci teſtimonium, qui inſignis ſatanæ cultor, in Cherſonneſo vitam egit ſolitariam Michaëli Pſello familiaris: atque dæmones genitalia habere, & fœcundos eſse ſemine, docuerit: Quod hi ſalaces iſtis deformoſiſſimis pecoribus (ſic Lamias appellat) generandi ſtudio in locellos infundunt, & proles excitant, ſed noſtris diſſimiles, & nanos ferme ſimias referentes. Unde hæc Marcus noviſse potuit, niſi quod, dum familiariter dæmonum conſortio uteretur, in ea forma ab ipſo deſcripta, oculos illius deluſerint, & præſtigiis umbram pro re objecerint, aut ejus phantaſiam, ut & Lamiarum, hujuſmodi ſuggeſtione vitiarint? Debuit adhæc, ut philoſophus, conſideraſse, omne ſemen generare ſuum ſimile. Quorſum ergo nani ex dæmonum,

Digitized by Google

num, qui ſpiritus ſunt, ſemine gignentur? quæ eorum ſimilitudo? in quibus conveniunt? in quantitate ne, aut in ſubſtantia? ſimiaſne itidem referunt in generando dæmones, in formam norunt mentiri quamcunque, etiam angelorum lucis? Si procreandi his potentiam tribuere voles, malos gignent genios vel ſpiritus. Analogiam etenim rerum hic ſtatuere oportet. Accedit quoque immortalitas, qua ratione à creationis primordiis in tam numeroſam excreverint ſobolem ad hoc uſque ſeculum, ut nihil præter has larvas noſtris ſedulo obverſari oculis, nec uſquam hominem ab harum infinitis myriadibus ſecurum fore, non mirum ſit. Hanc ſententiam qui convellere volet, rationes adducat, quibus, ut nugis his, imo apertiſſimis mendaciis credam compellar. Demiror ſane, doctum virum hic ſibi illudi, ſentuſque perſtringi ſinere.

§ 3. Aliam inſuper punitionis occaſionem nimis frivolam adjungit, quod harum Erynnarum numerus in tam immenſum excreſceret pelagus, ut ab earum incantationibus tutus degeret nemo, niſi comburerentur. Imo nuſquam ab harum læſione ſecurius vivitur, quam ubi hæc victima locum habet nullum, nec eæ igni mandantur: nimirum ubi diáboli dolus, artes & præſtigiæ, quibus nocte diuque in ſuam illicere naſsam homines incredulos, vel modicæ fidei ſatagit, innotuere: ubi in cunctis afflictionibus Deus omnipotens, juſtus & miſericors cognoſcitur imploraturque: ubi ad Chriſtum unicum diaboli ſupplantatorem, ejuſdemque regni ſtrenuum everſorum confugitur: ubi ordinata à Deo media non negliguntur: ubi quod ſolius divinæ majeſtatis eſt, ſatanæ aut malevolæ animi non attribuitur.

§ 4. Ad Ludovici Milichii cenſuram de Lamiarum pœnis, uti quoque ad Jacobi domini in Lichtenburch judicium, abunde toto hoc Libro reſponſum eſse exiſtimavi, ut frequentiori repetitione minime opus eſse ſentiam.

Veneficarum pœnæ.

CAP. XXVI.

Veneficarum pœna.

NOn alio torquenda erit lex Cornelia, quam in veneficas. Quæcunque enim fœminæ morbos, ſive mortem, aut jacturam, alicujus veneni potentia cuiquam induxerunt, Vene-

Digitized by Google

Veneficarum nomen & punitionem merentur: atque his pro criminis qualitate pœnam vel aggravant, vel moderantur leges. Quemadmodum ſi quæ philtro vel amatorio poculo apud præcos, amaſios, aut alios, amorem extorquere contendunt, eoſque interim vel dementant, vel morbis excruciant, non tamen vita orbant: iis noxæ magnitudinem & voluntatis ſtudium, pœnæ gravitatem vel moderationem præſcribere juſtum eſt. Quod de quocunque illato rerum diſpendio dictum ſemel volo.

Lex Cornelia. ff. lib. 40. tit. 8.

§ 2. Lex Cornelia de ſicariis & veneficis ſic habet: Qui venenum malum necandi hominis cauſa fecerit, vel vendiderit, vel habuerit, plectitur. Ejuſdem legis pœna afficitur, qui in publicum mala medicamenta vendiderit, vel hominis necandi cauſa habuerit. Et ex Senatuſconſulto relegari ea eſt juſſa, quæ non quidem malo animo, ſed malo exemplo, medicamentum ad conceptionem dedit, ex quo ea quæ conceperat deceſſit. Alio Senatuſconſulto effectum eſt, ut pigmentarii temerè cicutam, ſalamandram, aconitum, pityocampas, mandragoram, cantharidas, aut quid luſtramenti cauſa dantes, pœna teneantur ejuſdem legis. Ante Q. Fabium Maximum ædilem Curulem in nullam de veneficio fuiſſe inquiſitum, ſupra oſtendi libro III. cap. III. ubi & veneficarum pœnæ exemplum.

Fœmina ab initio ad veneficium procliviores.

§ 3. Porro fœminas ab initio ad veneficium fuiſſe procliviores viris, graviſſimi teſtantur authores. Refert Diodorus libro quinto de Antiquorum geſtis, Hecatem fœminam omnium primùm aconitum inveniſſe, & ad venena mortifera conficienda ſummum ſtudium operamque impendiſſe. Quin apud Romanos fœminæ veneficiis primùm uſæ ſunt, ut teſtantur Livius libro 8. & Valerius lib. 2. tit. de Inſtitutis antiquis: & nonnihil D. Auguſtinus libro de Civitate Dei 3. cap. 17. Plinius autem lib. 25. cap. 2. ſcribit, ſcientiam fœminarum in veneficiis prævalere. Quid enim (ut ſubdit) non replevêre fabulis Colchis Medea, aliæque? in primiſque Italica Circe, diis etiam aſſcripta, quemadmodum & Thracia apud Thraces, quorum regioni & nomen dedit?

Valer l. 2. cap. 16.

§ 4. Sed & præter iſtas, apud Horatium nunquam non videbis magas & veneficas mulieres memoratas: Gratidiam, quam & Canidiam appellat, Sagamamque & Vejam Neapolitanas, Foliam Ariminenſem, & alias: viros autem neutiquam. Quin & apud alios ſcriptores, plures etiam alias reperies: Mycalen ſcili-

Ovid in epist. Sapphus.

cet, Erichthonen, Dypsadem, Eriphiam, Guthrunem, Gygen illam Paryſatis matris Cyri famulam, Martinam quandam Cornelio Tacito memoratam lib. 2. Annalium, & Locuſtam apud eundem, ad finem propemodum lib. 12. & alias ferè infinitas. Vetus eſt proverbium de mulierum veneficiis, θεσσαλικὴ γυνὴ, id eſt, Theſſala mulier, Suidæ memoratum, quo ſcilicet utimur in veneficas mulieres: quoniam ea gens, & præſertim fœminæ, præ cæteris hoc nomine ſunt notatæ. Quintilianus libro 5. Orator. inſtit. tit. de Argumentis: Latrocinium, inquit, facilius in viro, veneficium in fœmina credam.

§ 5. In Perſide veneficos plecti, ut in amplo lapide caput impingerent, rurſuſque alio ſuperinducto lapide illud effringerent, fertur. Quid autem hic ſtatui debeat de iis, qui venena in hominum vel pecorum perniciem appararint, ſive mares ſive fœminæ ſint, prudentis Magiſtratus æquitati & judicio relinquendum cenſui: ne ſibi extra profeſſionis meæ limites quicquam præjudicari queratur ille, cujus ordinationem à Deo eſſe teſtantur literæ Sacræ. Sententiam tamen incomparabilis prudentiæ Athenienſium Areopagitarum raram, conſilioque certè maturo pronunciatam adverſus veneficam, tanquam judicii deliberati diſcretique exemplum, colophonis loco ex Aulo Gellio ſubjungere volui: cujus hæc ſunt verba.

Lib. 12. cap. 7. Val. Publium.

§ 6. Ad Cn. Dolabellam, pro conſulari imperio provinciam Aſiam obtinentem, deducta mulier Smyrnæa eſt. Eadem mulier virum & filium, eodem tempore, venenis clam datis, vita interfecerat. Atque id feciſſe confitebatur: dicebatque ſe habuiſſe faciendi cauſam, quoniam ille idem maritus & filius, alterum filium mulieris ex viro priore genitum, adoleſcentem optimum & innocentiſſimum, inſidiis exceptum occidiſſent. Idque ita factum eſſe, controverſia non erat. Dolabella retulit ad conſilium. Nemo quiſquam ex conſilio ſententiam ferre in cauſa tam ancipiti audebat, quod & confeſſum veneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum videbatur: & digna tamen pœna in homines ſceleratos vindicatum fuiſſet. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad judices graviores exercitatioreſque rejecit. Areopagitæ cognita cauſa, acculatorem mulieris, & ipſam quæ accuſabatur, centeſimo anno adeſſe juſſerunt. Sic neque abſolutum mulieris veneficium eſt, quod per leges non licuit: neque

Digitized by Google

que nocens damnata punitaque est, quæ digna venia fuit. Ex Valer. Max. libro VIII. cap. 23. scripta hæc historia.

Iuridica anacephalæosis de Lamiis.

CAP. XXVII.

IAm tandem Lamias earum rerum omnium quæ illis asscribuntur passim, nec naturali ratione, nec in facto causas esse, comprobatum satis arbitror. Nam si quid ejusmodi hæ efficiunt, utique possunt etiam. Actus enim præsupponit potentiam. Si vero posse concludere volumus, definiendum omnino prius est quo modo, quaque ratione possint. At neque per se, neque per incantationes, neque per dæmonem, neque dæmones per ipsas ea præstare queunt. *Lamiæ non possunt, quod creduntur facere.*

§ 2. Per se quidem ipsas non posse, triplici ratione demonstravimus. Quæ enim ad omnem actionem, sive simplex illa sit, sive certo fine fiat, requiruntur, agentis nimirum facultas, aptitudo patientis & subjecti, conveniens & possibilis applicatio, tribus his planè carent. Nam quod ad ipsas spectat, mortales sunt: quorum omnis facultas cum ex analogia consonantiaque corporis & animi pendeat, hoc quidem nihil nisi intelligere & velle: illo verò tantum possunt, quantum terrenorum sensuum termini patiuntur. Itaque nec ad superiora sua potentia pertingunt, nec quicquam omnino possunt operari, quod sensibus non respondeat. *Per se non possunt.* *Agentis facultas.*

§ 3. Sicut enim diximus, ad efficiendum aliquid, vel ad effectum producendum in aliquid, necessaria prorsus est virtus ac potentia causæ efficientis, haud secus atque σφύρα. Quantum etiam attinet ad id in quod agere creduntur, hac ipsa ratione fieri non potest ut terram concutiant, nubes dissolvant, grandines provocent, ventos ciant, imbres inducant, fulmina evocent, tonitrua eliciant. Nullus enim vel noster esse potest actus vel alterius agentis, nisi in patiente apto, beneque disposito. Non est autem ea aut universitatis ratio, aut elementorum conditio, ut homines in ea vel agere possint, vel ea ratione possint qua lamiæ creduntur, ut superioribus libris latius explicuimus. Per incantationes igitur multo minus hæc consequentur. Nec vero *Subjecti ineptitudo.* *L. si adrogator. D. de adopt. l. jurisperitus. §. cum arrianus. D. de excus. tut. l. pupill. D. de tut. & cur. Alex. Cons. 128. vol. 1. l. in omnib. 2. D. de oblig. et. act. l. 1. C. de her. inst. l. si ego 1. D. si cert. petat. 2. 2. §. hoc autem qui fend. dare poss.*

vero cauſato, ut loquimur, plus virtutis ineſſe poteſt, quam ab influxu beneficioque ſuæ cauſæ proficiſcitur.

§ 4. Incantationum carminumque cauſæ ſunt lamiæ, & ii qui iis utuntur, quemadmodum verborum omnium, quorum quis ſit effectus, Ariſtoteles in ſecundo de Anima ſubtiliſſimè docet. Lamias autem hæc augendi nullam habere vim, nullam facultatem, jam oſtendimus. Ergo nec incantationes talium effectuum ſunt cauſa, nec Lamiarum potentiæ ſuffragatur illa regula: Quicquid eſt cauſa cauſæ, etiam eſt ejus cauſa quod cauſatum dicitur. Etenim licet priora duo quæ in omni actione requiruntur, non deeſſent, tertium tamen hic deficere videmus. Incantationes enim non eſſe medium aptum inter homines & corpora cœleſtia, aliis in locis docuimus. Itaque vel hoc ipſo totum negotium non ſolùm impediretur, ſed nec inſtitui poſſet. Medium enim inhabile & inconveniens, impedit ut extrema vel conjungantur, vel in agendo quid conſentiant. Niſi fortè cum Platonicis conſtituamus, mundum hunc eſſe quoddam animal quod etiam ſentiat, & aures oculoſque habeat: cumque Pythagora, cantibus eum delectari & moveri.

L. *etſi amicis. D. ad l. Iul. de adult. Dell.*

L. *fin D. de ſtu l. aut ſella.* §. *fin. D. de ſent. ru ſt. Macrob. in Som. Scip.*

§ 5. Sed nec per diabolum eas hæc præſtare oſtendimus. Nam ut concedam etiam, quod aut diabolum incantationibus ſuis poſſint cogere, aut diabolus hæc ſponte faciat, cum invocatur ab illis: tamen nec ad id agendum compellere, nec illud per ipſum poſſunt efficere, quod in ejus poteſtate non eſt. Licet enim ipſe & omnia quæ commemoravimus, & multa alia poſſit, quæ nobis miracula modo ſunt, modo videntur eſſe: non tamen ea præſtare poteſt, quæ vel ipſe, vel homo vellet: nec eo momento, quo vel ipſe cuperet, vel clientes optarent & juberent: ſed ea quæ vult ſummus Deus, & tum demum cum illi placuerit. Itaque, ſi quando poſt incantationes id quod volunt conſequatur, quia non ex libito, imperioque dæmonis aut illarum procedit, ſed ex voluntate jubentis aut permittentis Dei, quæ nullius aut ſpiritus aut hominis non ſolum in poteſtate, ſed etiam in ſcientia eſt: fortuitum (ſi ita voles) id & hominibus & dæmonibus eſſe oportet. Quare nec magis eorum cauſa ſunt, quam omnium rerum quæ non à nobis fiunt, ſed fortuito nobis licet optantibus accidunt. Nec denique diabolicæ naturæ vis objectionem illam nobis ſubminiſtrat, idem eſſe ſive per ſe, ſive

per

Digitized by Google

per dæmonem ea quæ ipſis attribuuntur, faciant Lamiæ: nec differre, utrum effectum producant, aut cauſam immediate præbeant. *l. is damnum. D de reg. jur. l. §. dejeciſſe. D. de vi & vi arm. l. nihil intereſt. D. ad l. Cornel. de ſicar.*

§ 6. Poſtremum eſt, quod dici poſſet, dæmonem per anus haſce quæcunque ſupra diximus operari, ut miſeræ Lamiæ cauſæ ſint inſtrumentales. Quaſi vero milleartifex earum egeat opera? Sed ut hoc non ſit, quis non videt inepta prorſus ad cœlum, aërem, nubes ac ventos commovendos edentulas anus eſſe organa? Ne igitur illos nequam ſpiritus tantæ putemus & inſipientiæ & inertiæ eſſe, ut has adeant: & naturam eo recidiſſe, ut per eas moveatur. Ad agendum enim aliquid, inſtrumenti convenientia requiritur, & habilitas. Quanquam etiam, ſi Lamiæ dæmonum ad ea quæ Deus Opt. Max. iis permittit efficienda, neceſſaria eſſent, aptaque organa, quam inde pœnam mererentur miſeræ? Primum enim hoc eas pati videremus: Ergo minime facere. Simul enim hæc non concurrunt. Tum etiam certum eſt, ex cauſa inſtrumentali actiones non cenſeri, nec finem eorum quæ fiunt, ab organo dependere. Argumento l. qui mihi donatum. D. de donat. Finis autem in maleficiis tantummodo punitur. l. divus. D. ad l. Cornel. de ſicar. Atque his propemodum rationibus ſuſius explicatis, firmiſſimiſque argumentis ſtabilitis, per naturam rerum, teſtem veritatis optimam, fieri non poſſe declaravimus, ut quicquam eorum quæ dicta ſunt, Lamiæ vere poſſint. Quod primum eſt argumentum, eas quoque nihil ejuſmodi facere. *Inſtrumenti habilitas. l. §. ceterum. D. de Acq. poſſ. l. Vranius. D. de fidejuſſ. l. tellium. C. de teſt. Bald. 7. cel.*

§ 7. Secundum erat ex facto petitum, quod optimum veritatis fundamentum eſt: quia veritas eſt certæ rei notitia, habita maxime per viſum. Uſu autem ipſo deprehendimus, hos effectus falſiſſime Lamiis tribui. Non ſolum enim illæ calamitates, quarum cauſæ dicuntur eſſe, durant, atquo adeo redeunt, poſtquam jam è medio ſublatæ, in cineres redactæ ſunt: ſed ibi quoque tam crebræ tamque vehementes quandoque ſunt, ubi lamiarum nec potentia nec nomen cognita ſunt. Effectus autem non debet aſcribi cauſæ, qua remota, idem nihilominus contingit. l. conditionibus pupillus, in pr. D. de condict. & dem. argumento l. antep. D. ex quibus cauſis major. Ceſſante enim cauſa, neceſſario quoque ceſſat effectus. Cum ergo ex facto habeamus, lamias neque per ſe neque per alium hæc efficere: ſed alium abſque illis, hoc eſt vel Deum ἀμεσῶς, vel diabolum, ſummi & omnipotentis Dei permiſſu: profecto nec æquum eſt, ut aut ex facto alieno onerentur, aut ibi *Experientia docet, lamias id non facere, quod iis imponitur. gl. in Auth. de miſtr. cantel. in prin. l. adigere. 9 quamvis. D. de jur. patron. c. cum ceſſante, ext. de appell. l. in cauſa. D. de procur.*

Crimen paternum. D. de pœn.

pœna ſit, ubi noxa non eſt. l. ſancimus. C. de pœn. Satis eſt ut unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjiciatur. Cum vero natura ſit impoſſibile, ut non modo lamiæ, ſed & reliqui homines ejuſmodi rerum cauſæ ſint efficientes: noſtrum ſane non eſt, in præjudicium alterius id eſſe poſſibile defendere. Neq; vero de jure quid eſt poſſibile, quod natura ſit impoſſibile. l. 1. gl. l. filius D. de condit. inſtit.

l. multum. C ſi quis alteri vel ſibi.

Nil niſi poſſibile punitur.

§ 8. Et nihil eſt certius, quam defectum potentiæ non ſolum actum, ſed etiam actus præſumptionem impedire. Quam etiam ob rem non quæ quis aut voluiſſe dicitur, aut potuiſſe probatur, attendunt judices: ſed ea quæ quis commiſiſſe & feciſſe demonſtratur, quæque per naturam rerum tam in poteſtatem quæ voluntatem hominis cadunt. Quod adeo verum eſt, ut etſi quis vel ſponte vel aliter confiteretur delictum, quod aut ſimpliciter committere non potuit, aut certis de cauſis naturaliter commiſiſſe non videtur: tamen ex eo puniri nequeat. Confeſſionem enim & verum poſſibile continere debere, ſupra docuimus. l. inde Neratius. D. ad l. Aquil. c. fin. de confeſſ. in 6. & ibi gl. l. 1. C. de confeſſ. ibi Bal. Et Angelus conſ. 116. vol. 4. refert, mulierem quandam confeſſam, ſe marito venenum propinaſſe, ex eoque illum interiiſſe, ex tali confeſſione condemnari non debere: quia judicio medicorum non erant lethalia pharmaca, quæ ſe dediſſe confitebatur.

§ 9. Anno quoque 1563, viderunt filii mei Patavii puerum rapientem in foro poma ab invita muliere, leviter virga in dorſo percuſſum, ſtatim concidiſſe mortuum. Non tamen veriſimile erat, ex eo mortuum. Difficillimum namque medicis videbatur. Impoſſibilium autem & valde difficilium idem propemodum eſt in jure judicium. l. apud Julianum. § conſtat. D. de leg. 1. Quod etiam ad lamiarum ſpectat patrocinium. Ut enim fieri poſſe per eas concedamus, quæ poſſe creduntur: quid tamen iis ipſis homini eſſe poſſet difficilius? Vix igitur etiam vero ſunt ſimilia. At quod veriſimile non eſt, attendi non debet. c. quia veriſimile. De Præſumpt. l. fin. in prin. D. quod metus cauſa.

Cauſæ finales calamitatum quæ Lamiis imputantur. c. cæteros. de homicid. gl. 1. & Panor.

§ 10. Adhæc cum de cauſa calamitatum earum, quas lamiis impingimus, certo non conſtet, hoc unum miſeras etiam excuſaret, quod multiplices ac variæ earum poſſint eſſe occaſiones & cauſæ. Effectus enim qui multiplici ex cauſa colligi poteſt, juſtiori ſemper aſſcribitur. c. eſtote, de reg. Jur. in antiq. Nec in dubio delictum omnino præſumitur. l. 1. C. ad l. Cornel. de ſicar. Jam vero

Digitized by Google

vero cum & de remota conſtet, & de propinqua, quæ proprié cauſæ appellatione continetur, non ſolum innocentes affligerentur reſpectu nocentis, quo nihil eſt periculoſius (l. fin. infr. C. de his qui latr. l. prægnantis. D. de pœn.) ſed ipſi quoque Deo ſummam injuriam inferremus, ſi manum ejus non agnoſceremus: hoc eſt, ſi quæ nobis vel ad pœnam, vel ad probationem, vel admonitionem immittit, ea vel ab alio quam ipſo, vel ob alias cauſas quæ legitimas, vel per alia media quam quibus à mundi primordiis uſus fuit, proficiſci, & nobis imponi crederemus. *Injuria Deo quomodo fit.*

§ 11. Non obſtat igitur l. eorum, nec l. multi. C. de maleficis & mathematicis. Nec earum auctoribus Divo Conſtantino Conſtantioque fit injuria, licet alioquin legum emendationem ſummè vitandam eſſe non negemus, l. præcipimus. infr. C. de appellat. Nam ceſſante ratione legis, ceſſat lex. l. quod dictum. D. de pact. l. adigere. §. quamvis. D. de Jur. patron. Ratio enim eſt anima legis. l. cum ratio. D. de bon. damn. c. ratio nulla. infr. ext. de præbend. Ex ratione lex omnis interpretationem accipit. l. cum pater. §. dulciſſimis. D. de leg. 2. Doctores ibi. In l. multi, dicitur, multos artibus magicis elementa turbare, vitam inſontium labefactare, manes accire poſſe. In l. eorum, dicitur, maleficos, morbos, imbres, grandines, ventos & removere poſſe, & avertere: nec eos eſſe puniendos, qui incantationibus utuntur ad finem boni, ſed eos qui ad finem mali. Bart. & Salyc. in ſum. Atqui jam & ratione, & experientia, & auctoritate probatum eſt, nihil iſtorum vere per homines fieri. Correcta ergo ratione legis, correcta mihi videtur lex. gl. ord. in l. 1. in verb. Providentia. D. de legit. tut. & in l. qua ratione. §. literæ. verb. Directam. D. de acq. rer. dom. Rationes autem non leves, quod tempeſtates & aërem commovere non poſſint Lamiæ, Libro 3. cap. 16. adduximus. *Bart. Conſ. 6.* *Ratio anima legis.* *Leges de maleficis an locum habeant.*

§ 12. Experientiam ſupra attigimus, nec certiorem habere poſſumus, quam è Libro quarto, quem ex meris prope compoſuimus exemplis eorum qui cum vel dæmoniacis, vel naturalibus morbis ac vitiis laborarent, maleficio tamen Lamiarum affecti credebantur. Sed & illa clariſſima eſt, quod quæ poſſe videntur inducere & accire, nulla vi removere poſſint, atque abigere: quemadmodum etiam nec magi infames quidem valuere, id quod ſupra in Pharaonis magis notavimus, qui nec ranas nec cyniphes pellere, nec cavere ſibi potuerunt, quin ulceribus affecti, ſuarum artium *Lib. 1. c. 8. Exod. 9.*

artium vanitatem detegerent. Ut enim facere videtur, qui cum poſſit, non prohibet, l. adigere, in prin. D. de Jur. patr. ubi gl. ita non facere, qui cum velit, non poteſt. Per ſpiritum Dei non poterant. Quod ſi per ipſos ſtetiſſet quo minus abigerent, potuiſſe non inficiaremur. Idem hoc eſt, aliquem poſſe, vel ſtare per ipſum quo minus poſſit.

l. ſi bona fidei. D. de nox.

§ 13. Reſtat autoritas, quam habemus maximam ex concilio Ancyrenſi, 26. q. 2. c. Epiſcopi. Nec minorem à ſanctis Patribus eorumque canonibus. 26. quæſt. 2. c. illos. c. ex tuarum. c. fin. ext. de Sort. ubi Gloſſæ, & Doctores: qui omnes expreſſe teſtantur, hæreticum eſſe, qui credat hujuſmodi per magos ac ſortilegos fieri poſſe. 26. quæſt. 4. c. igitur. & c. accuſatur. § plane. de hæritic. in. 6. quia tribuit creaturæ, quod uni ſolique Deo convenit. 26. quæſt. 2. c. qui ſine Salvatore. Joan. And. in rub. ext. de Sort. & c. 1. eod. Panor. Andr. Sic. in conſ. 55. Oldr. in conſ. 210. Quæ cum ita ſint, legum illarum verba non eo ſunt torquenda, quaſi Chriſtianus Imperator, vel ipſe crediderit, vel alios credere voluerit, ejuſmodi ſive miracula ſive calamitates ab hominibus per malas magicaſve artes edi aç perfici: ſed ita potius accipienda, quaſi deſumpta & ſcripta ex opinione vulgi, & ſecundum communem loquendi formam: quam quidem obſervant & retinent plerumque legum latores. Id quod ex l. nullus. eod. tit. aliiſque ll. optime patet. Etenim leges legibus conciliare modis omnibus debemus. l. uni. C. de in off. dot. Quanquam ſi authoritatem ſpectemus, quis eſt qui ambigat, in hoc negotio juri divino ſummam tribuendam & fidem & reverentiam? In cauſis enim definiendis, iis præſertim quæ ſpectant ad animum, ejuſmodi noſtra eſt, dicta Patrum & Canonum, legibus ſunt præferenda. Panor. in. c. ſuper illa. de ſecundis nuptiis. neque leges ipſæ dedignantur ſacros Canones imitari. Auth. ut cleric. apud proprium epiſc. in fine.

Leges ha ex opinione vulgi ſcripta.

§ 14. Cæterum adverſus ea quæ diximus pro defenſione duarum iſtarum ll. inſtabunt fortaſſis & Molitor & alii, licet Lamias nihil eorum quæ dictæ ll. exprimunt, aut poſſe aut efficere concedatur, cupere tamen & velle afficere: Eadem autem ſeveritate voluntatem ſceleris, qua exitum, eſſe puniendum. l. quiſquis, in prin. D. ad l. Jul. majeſt. l. ſi quis non dicam. C. de epiſc. & cleric. Illud vero primum exceptione clariſſima poſſem elidere, quod nullam aliam ob cauſam miſeras & inſontes anus vel capi vel plecti fateantur

Voluntas Lamiarum.

Digitized by Google

tur oportet, quam quod ejuſmodi quid vel feciſſe vel procuraſſe credantur : alioquin proprio ſe jugularent gladio. Nec enim aliter legitimè non modo condemnari, ſed etiam torqueri poſſent. Secundo reſpondeo, illam juris regulam, In maleficiis voluntatem ſpectari, non eventum, l. divus. D. ad l. Corn. de ſicar. præterquam quod varias habeat limitationes, hic quoque non adduci poſſe. Eſt enim voluntas illa, potentia facto proxima : & maleficium nihil aliud, quàm malum hominis factum. At facit, qui facere poteſt : & id facit demum, quod fieri per ipſum poteſt. Unde nihil aliud illa definitio denotat, quàm paria eſſe, delinquere, vel delictum attentare. Dictis ll. l. is qui cum telo. C. de ſicariis.

§ 15. Lamias vero noſtras hæc non poſſe, ſæpe multumque demonſtravimus. Itaque nec facere quid ejuſcemodi (defectus enim potentiæ impedit actum) nec velle cenſendum eſt. Neque vero quis id velle videtur, quod non poteſt. l. Lucius. §. Impp. D. ad municip. l. ſi tibi. §. unius. D. de opt. leg. c. cum à nobis. de ſentent. excom. Quæ igitur horum facinorum voluntas in Lamias cadit, ſi modo voluntas judicanda ſit, non niſi vana eſſe poteſt & debet. Inanis enim eſt voluntas, niſi facultas adſit, & potentia. l. nolle adire, in prin. D. de Acq. hær. & ibi notat. Alex. l. pater Severinam, in prin. D. de cond. & demonſt. Nihilque eſt aliud quam vel puerilis animi perſuaſio, vel fallax opinio, vel ſimplex deſtinatio, quæ in viventium actionibus ſola nihil efficit. l. ſi nondum. C. de furt. Vel cogitatio tantum, qua cum nihil ſit liberius, ejus nemo pœnam patitur. l. cogitationis, D. de pœnis. c. cogitationis. diſtin. 1. de pœnit. l. ſi fugitivus. l. ſæpe, in fin. de verb. ſig. d. l. inficiando, in prin. de furt. Propoſitum enim in mente retentum, nihil operatur aut in publicum, aut in privatum alicujus detrimentum. Ideo cogitatio flagitiorum quorumlibet impunita manet, quæ quis & aggredi & perficere poteſt. Bald. in l. non ideo minus. C. de accuſat. cum ſuis terminis contenta eſt. c. cogitatio non meretur, diſtin. 1. de pœnit. Quanto magis earum rerum quæ & naturaliter impoſſibiles ſunt, & in nullius hominis poteſtatem cadere poſſunt?

d. i. multum. C. ſi quis alt. verſib.

Voluntas, deſtinatio, cogitatio maleficii.

§ 16. Enimvero hujuſmodi cogitationes ac deſideria non hominis ſani, ſed amentis revera ſunt. Sanæ mentis voluntas, rei poſſibilis eſt voluntas. In ea paria ſunt, nolle, & non poſſe. lib. III.

Digitized by Google

C. de hær. inſtit. l. 1. §. uſus. D. de procur. Amens autem & ratione caret, & voluntate. Itaque nec dolus in eo præſumi, nec culpa quidem ei qui ſuæ mentis non eſt, imputari poteſt. l. ſed etſi. §. 1. D. ad l. Aqu. Lamiis autem noſtris tum ætatem decrepitam, tum ex miſeria deſperationem, tum phantaſiæ vitium, tum pharmaca furorem inducentia, tum dæmonem ita penitus omnem eripere mentem docuimus, ut quæ nec fecêre, nec ponêre, feciſſe tamen ſe confiteantur, ſeque ipſas in apertam præcipitent ſua ſponte mortem. Quod nemo ſanus, quantumvis fortis, unquam fecerit: quia voluntas ejus talis eſt, qualis eſſe debet. Eſt autem omnium terribilium maximè terribile mors. l. ultimum. D. de pœnis. Furioſorum illud eſt, amentium, ac infantium. His nullum omnino delictum imputatur. l. infans. D. ad l. Corn. de ſic. Non ſi committant quod perduellionis & majeſtatis rei. l. famoſi. D. ad l. Jul. majeſtatis. Cur ita? quia judicio carent: hoc eſt, ea voluntate quæ in maleficiis ſpectatur & punitur. l. qui injuriæ. l. fin. l. verum eſt. D. de furt. Quam etiam ob cauſam ut maximè Lamiæ noſtræ poſſint quæ facere creduntur, & faciant quæ poſſe dicuntur: nihilo tamen magis puniri poſſent, quam illi: quia non minus illa voluntate carent malefaciendi, quæ pœnam meretur in maleficiis tantùm, dictis ll. l. ſi ſervus, §. etſi puerum. D. ad l. Aquil. l. ſi quis teſtamentum, in fin. D. de furt. Hic enim locum haberet illa regula.

Lamiæ confitentes ea quæ ſibi imponuntur, amentes ſunt.

Bald. in l. 1. col. 5. C. de ſacr. eccleſ. Ariſtot. in Ethic.

§ 17. Veruntamen, quoniam initium cujuſque rei ſpectandum eſt, l. Pomponius. D. de neg. geſt. & cauſa: nodus hic alter injicietur, originem ſcilicet & cauſam hujus ſive vitiatæ voluntatis, ſive amentiæ attendi. Nam etſi neceſſitatis eſſe videatur, tamen ab initio voluntatis fuit. Deo etenim relicto, cum diabolo contraxêre, eumque ſecutæ ſunt lamiæ, deviantes à tramite Catholicæ religionis: quod non ſolùm hæreticum eſt, l. 2. in fin. C. de hæret. & Manich. ſed apoſtaticum etiam, l. 3. in princ. C. de apoſtat. Denique delictis ſemper obligatio naturalis ineſt ex tacito conſenſu delinquentis: quia delinquendo, ipſo facto ſequenti pœnæ conſentire, ad eamque ſe obligare videtur. gl. in l. 1. §. fin. D. de poſtul. & in l. ſi ſervus. D. qui not. inf. l. Impp. D. de jure fiſ. verſ. Tu huic pœnæ te ſubdidiſti. Et ſanè nulla poteſt miſellis alia imputari culpa, nullaque juſtior earum puniendarum cauſa vel à Grillando vel à Molitore vel ab aliis Jureconſultis aſſignatur.

§ 18. At-

Digitized by Google

§ 18. Atqui rationibus innumeris oſtendere poſſem, contractum ac fœdus hoc nullum eſſe: itaque nihil in alterutram partem operari poſſe, nihilque huc facere regulam, uniuſcujuſque contractus initium ſpectandum eſſe, & cauſam. l. ſi procuratorem, in prin. ff. mandati. l. 1. §. non ſolum. depoſ. l. ſi tamen. ad Maced. Ac primo quidem ratione perſonarum: quia inter quos nulla eſt communio, inter eos quoque nullum poteſt eſſe jus, nullus naturaliter contractus. Ratione rerum: quia quæ dari fierive nec de jure nec naturaliter poſſunt, eorum nulla penitus eſt obligatio. Ratione conditionis adjectæ ſtipulationi, pactove: quia nec in ſtipulantium eſt poteſtate, nec ita in caſu poſita ut natura ſit poſſibilis. Ratione formæ: quia non ea fit quæ dat eſſe rei, cujuſque omiſſio vitiat actum. Ratione diſſenſus: quia ſemper & de alio & aliter ſentit dæmon, quam homo. Poſtremo non niſi imaginarium eſt univerſum negotium. Quæ autem in ſpiritu tantum fiunt, eorum per teſtes veros ac certos, hoc eſt oculatos, non poteſt haberi veritas. Itaque fœderis hujuſmodi notitiam per experientiam, & ex facto conſequi nequimus. Eorum enim quæ non apparent, quæve non ſunt, nulla qualitas eſt. l. ejus qui in provincia, j. D. ſi cert. pet. l. fin. D. pro ſoc. Cæterum quoniam non id ſolum Libro tertio ſatis declaratum eſt: ſed etiam ipſas aniculas, quæ plerunque lamiæ dicuntur, dolo circumventas, vi coactas, metu compulſas, errore inductas, ignorantia deceptas in hanc credulitatis temeritatem incidiſſe: profecto nec hoc objici miſeris poterit, quod in contractibus attenditur, quæ ab initio ſunt voluntatis, ex poſt facto fiunt neceſſitatis. l. ſicut. C. de act. & oblig. nec illud quod in hæreſi, delictum hoc ſola voluntate, & in mente committi. c excommunicamus. §. credentes. de hæret. Bald. in l. ſi quis non dicam. C. de epiſcop. & cler. & alii doctores. Nam ubi nullus eſt contractus, ibi nec contractus initium: ubi vero dolus, vis, metus, error, ignorantia, ibi neque voluntas, ut dixi ſupra, neque conſenſus eſſe poteſt: quare nec hæreſeos, nec alterius delicti, quod à ſolo animo pendet, ſuſpicio, aut pœna.

Fœdus inter damnem & lamias nullum.

L. non ſolum, de act. & oblig.

L. cum hi. §. ſi prator D. de tranſ.

L. 1. de hær. inſtit. l. 4. § ſi. de act. empt. l. fin. de coll. bon.

L. in commodato. §. ſicut. D. commodati. l. ſi quis argentum. §. cum empt. C. de don.

§ 19. Sunt enim ea omnia voluntati conſenſuique contraria: in primis dolus ac vis. l. & eleganter. D. de dolo. l. in cauſæ. §. 1. de minor. l. 4. de reg. Iur. l. 1. quod metus cauſa. ibi: Propter neceſſitatem contrariam voluntati. Labeo enim dolum eſſe definit, calliditatem,

Lamiæ nihil voluntate, ſed omnia cauſæ & decepta facient.

tem, fallaciam, machinationem ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum. l. 1. §. 1. D. de dolo. Quid autem ad hæc tria gravius efficaciuſque lamiis ſimplicibus accidere poteſt, quam dæmonis tentatio? cui lib. Primo docuimus nec voluntatem deeſſe, ut totum orbem terrarum ſeducat: neque diligentiam, quia alium actum non habet: neque technas arteſque quibus circumvenire, fallere, decipere non modo fœminam, ſed conſtantiſſimum prudentiſſimumque quemque hominum poteſt. 3. Sent. diſtin. 19. quæſt. 3. num. 22. 23. verba S. Bonaventuræ. His illum noſtris mulierculis imponere, mentemque earum capere, tum Canones docent, tum liber tertius: partim intrinſecus, cum mala pro bonis, bona pro malis proponit, ſuadetque miris & inviſibilibus (ut D. Auguſtinus ait) modis, per illam ſubſtantiam ſuorum corporum, miſerrimarum corpora non ſentientium penetrando, ſeque cogitationibus earum miſcendo: partim vero extrinſecus, cum per imaginum ſimulandarum callidam operationem, ut idem inquit, ſe coram illis in angelum lucis transformat, & Deum mentitur. Quare quomodo ſæpe homo hominem dolo inducit ad aliquid inſtituendum, quod alioquin ne cogitaret quidem: ita mirum non eſt, inquit Grillandus, ut mulier ex ſe pudica, dæmonum tentationibus ad eam quam alioquin odit, delabatur impudicitiam. Illecebras enim omnes & intus ſuggerunt, & foris oſtentant, ut in Libro primo demonſtravimus.

Apoc. 12. 1. Pet. 5. Chryſoſt. ſuper Matth. lib. 1. Geneſ. 3. 26. q. 5. epiſc. De lamiis Lib. de divin. dam. 3 & 5. De Spirit. & anima c. 28. 36. q. 4 c. ſciendum. Ad Simplic. lib. 2. q. 3. d. c. epiſcopi. 2. Cor. 11. Tract. de ſortileg. q. 5. n. 5.

§ 20. Veniamus ad vim, quæ majoris rei impetus eſt, qui repelli non poteſt. lib. 11. D. quod metus cauſa. Quid autem dæmonis impetu violentius? quo cum repentinos & extraordinarios animæ inſligat exceſſus, ut inquit Tertullianus, primum mentem harum mulierearum ita ſubjugat, captivamque ducit, teſte concilio Ancyrano, & D. Auguſtino, ut credant ei quod nec eſt, nec eſſe poteſt. Deinde corpus univerſum ita obſidet, ut contra corporis naturam moveatur: denique linguam earum ſic occupat, ut non niſi quando vult ipſe, nec aliud quam quod ipſi placet, eloqui poſſint. Suppetit illis, ait Tertullianus, ad utramque ſubſtantiam hominis lædendam ſubtilitas & tenuitas ſua multum ſpiritualibus viribus, quas vel eo magis attendere debemus in hac quæſtione, quod & inviſibiles & inſenſibiles in effectu potius quam in actu apparcant, eodem teſte in Apologet. cont. gent. cap. 22. Proinde neque culpa ſua, neque volentibus hæc accidunt,

d. q. 26. De civit. Dei lib. 11 cap. 10.

Digitized by Google

dunt, quæ vel in mente, vel ope corporis, vel in lingua committuntur. Primum enim, cui volenti fit vis ac injuria? deinde quis vi reſiſtere poteſt? l. ex conducto. §. 1. V. Servius. D. lati. Denique qua cuſtodia conſequi poſſet hominum quiſquam, ne damnum injuria dari poſſit? l. ſed de damno. d. tit. l. ſi ea de act. empti. *l. 1. §. filii. de injuriis. l. cum donatione. C. de tranſact.*

§ 21. Tertium erat metus: qui quid aliud eſt, quam inſtantis vel futuri periculi cauſa, mentis trepidatio? l. 1. D. quod metus. At ſupra docuimus, ea omnia quorum metus merito & in homine conſtantiſſimo cadat, l. 6. d. tit. pericula, cruciatum corporis, mortem & violentam & naturalem, l. interpoſitam. de tranſact. Partim revera miſeris aniculis dæmonem intentare ac minari, partim ipſis etiam captis ac circumſcriptis earum mentibus, ut ait Tertullianus, tanto errore objicere ac inferre, ut cum eorum omnium ſibi poteſtatem eſſe fingat, eas facile quidvis videri facere ac pati cogat. Nam & prælentia mala quibus premuntur ac exercentur, paupertatem, odea hominum, calamitates, vel ſe mentitur immiſiſſe, vel etiam Deo permittente immittit, vel ita deluſis earum ſenſibus imprimit, ut licet nihil eorum patiantur, tamen quaſi perpetiantur doleant, ut aut amolitionem eorum oſtenttans, aut ſucceſſuum meliorum ſpem injiciens, fidem ac obſequium miſellis extorqueat. Hic eſt certe illatus timor. l. metum autem. d. tt. Enim vero quoſcunque ſuperat dæmon, per mœrorem ſuperat, teſte Chryſoſtomo lib. 3. de Provident. Timor autem, & triſtitia quædam eſt. Omnes enim ex malo æque timemus, ſi immineat, ut affuturum: & dolemus, ſi præſens jam ſit, & lædat. Nam quod lædit, naturæ contrarium, ac voluntati eſt. Quicquid autem fit occaſione alicujus involuntarii, involuntarium & eſt & dicitur l. qui levandæ. D. ad. l. Rhod. Hoc eſt, propter quod credulitatis temeritatem in lamiis perfectæ voluntati nequimus imputare. *Metus. 7. Ethic. Ariſtot.*

§ 22. Reſtat error & ignorantia. Clarum autem eſt, errantis nullam eſſe voluntatem, & ignorantis nullum conſenſum. l. ſi per errorem. de juriſd. omnium jud. l. ſed hoc. D. de publ. & rect. Quin & hunc invito ſimilem eſſe, l. qui poteſt. §. 1. de reg. jur. & furioſo, l. ſi à furioſo. D. ſi cert. pet. cui parcitur in omnibus, ut dictum eſt ſupra. In lamiis autem noſtris, error mentis ac cæcitas voluntatis primum à morbo pendet naturæ, cujus factum æquo animo ferendum eſt, l. in ſumma. §. apud. de aqua plu. arc. Melancholi- *Error.*

cholicis enim morbis tam graviter omnes plerunque vexari, nos
Cap. 5. 6. Lib. 6. cap. 18. Libro tertio, & Alciatus supra singulari capite, docuimus, ut nec apprehendere, nec dijudicare quicquam recte possint, multo minus eligere, quodque electionem consequitur velle, quod omnino liberum denotat arbitrium. l. fideicommissa. §. quanquam. de leg. 3. Tanto majus mentis vitium est quod patiuntur, quam amoris furor: quo tamen nihil esse vehementius, dicitur in Aut. quibus mod. est. leg. §. illud quoque: minusque puniendum.

Ignorantia facti proprii in lamiis. § 23. Secundo, in tantam mentis alienationem incidunt diaboli ludibriis, quibus diximus & mentem earum capi, ut nesciant quid agant, & oculos perstringi, ut scilicet videant credantque quod non est. Adeo facti quoque non alieni modo, verum etiam sui, quod mirum est, probabili certaque laborant ignorantia, quo magis divini juris ignorantiam in iis præsumendam excusandam censeo. Nam si corruptum sensum omnibus animantibus communem habent, si depravatam phantasiam & apprehensionem, si diaboli tum internis tum exteris fit ludificationibus, ut idipsum quod & agunt, & velle videntur, nesciant: qui vel intelligent, quale sit id ipsum, in quo consentiunt: vel dijudicare poterunt, faciendum sit, an secus? Adhæc ut nec morbus vitiatæ rationis, nec tantæ fraudes quantas adhibet dæmon interveniant: fit quandoque per neglectam divini juris ac sermonis tum promulgationem, tum interpretationem, eorumque culpam ad quos eæ pertinent, ut in hanc credulitatis temeritatem incidant: nonnunquam ætatis infirmitate: semper autem sexus tum imprudentia, tum imbecillitate: cui propter
Cap. 5. 6. Lib. 6. cap. 20. eas causas quas Libro tertio retuli, specialiter indulgeri & faveri, supra singulari capite docuimus, præterquam quod generaliter deceptis subveniatur, l. & primo. §. verba. ad Vell. & impotentib. l. non enim. D. ex quib. caus. major.

§ 24. Nunc igitur satis arbitror constare, in animum harum muliercularum delictum omnino, quod in sola mente consistit, ac voluntate, nulla ratione cadere posse: Nec eandem earum in fide rationem esse, quam aut hæreticorum, aut apostatarum. Hæreticum enim schisma facere, & pertinaciam voluntatis, supra docuimus: apostatam vero spontanea ac voluntaria animi malitia reddit.

§ 25. Quæcunque vero jam summatim diximus, eo recidunt omnia, ut quod Grillandus & Molitor Lamias animo committere, & voluntate facere volunt, potius in mente pati, quam facere, videa-

Digitized by Google

videamus. Nihil enim agit in ſeipſum. l. ille à quo. §. tempeſtivum. D. ad Trebell. Nihil autem magis differt inter ſe, quam agens & patiens. l. Uranius. D. de fidejuſſ. argumento l. prætor. de tut. & cur. Quare commiſeratione potius quam pœna enormi dignæ ſunt, omnique potius auxilio, quod dolum, vim, metum paſſis, furioſis, deceptis, ignorantibus, impotentibus aut ipſo jure competit, aut ratione ſuadente tribuitur. Neque vero pœna pœnæ poteſt eſſe, nec afflictionem afflicto addere debemus. l. navis onuſtæ. §. cum autem. D. ad l. Rhodiam. c. ex parte. de cler. ægrotan. §. quod ſi vis fluminis. Inſtit. de rer. diviſ. & 7. q. 1. c. cum percuſſio. *Lenia commiſeratione digna, non pœna.* *Eccleſ. 4.*

§ 26. Atque hæc ſane naturalis eſt ratio, cur neque furioſi, neque phrenetici puniendi ſint ex aliquo delicto, quod ſatis ſuo furore torqueantur, & ſua calamitate puniantur. l. divus. D. de offic. præſ. l. pœna. §. ſane. D. ad l. Pomp. de parric. Itaque fati ut illos, ſic & noſtras, infœlicitas excuſat. Animo enim illi ac rationis vi deſtituti ſunt, nec fere ullum habent aut ſanæ mentis aut perfectæ voluntatis conſenſum, ut ſatis eſt ſuperque dictum. l. 2. C. de contrah. empt. Atqui neque delictum ſine conſenſu poteſt committi, ac propoſito. l. 1. ff. ſi quadrupes paup. fec. dic. neque injuria inferri ſine animo injuriandi. l. illud. §. ſane. D. de injur. Ergo nullo modo ex delicto vel Canones eos irregularitate puniunt. Clem. un. de homicid. neque leges ſuis pœnis. l. infans. ff. ad l. Corn. de ſicar. Nullo modo ob parricidium commiſſum culeo inſuuntur. d. l. pœna. §. fin. Nullo modo inferunt injuriam, ſed etiam patiuntur. d. §. ſane. Nullo modo tenentur Aquilia, ob damnum datum. l. ſed etſi quemcunque. §. igitur injuriam. ff. ad l. Aquil. Nullo modo eorum factis leges vel præmium vel pœnam proponunt: ſed pro talibus habent, ac ſi fortuita ſint, in quibus nullius ſpectari poſſit hominis vel deliberatio, vel actio, vel conſcientia, l. fin. in fin. ff. de adminiſt. tutor. At & noſtras, de quibus agimus, animo (ſine quo delinqui, uſucapi, poſſideri nequit) item mente, voluntate, ratione, conſenſu, deliberatione, βουλήσει, conſilio carere, jam ad nauſeam oſtendimus.

§ 27. Quid igitur gravius delinquunt, quam furioſi, quam phrenetici, quam dormientes, qui illis æquiparantur? c. majores. §. ſi. ext. de bap. Neque profecto abſimiles ſunt noſtrarum muliercularum actiones, ſeu potius paſſiones, illis dormientium, quas

Bart.

Digitized by Google

Bart. in l. ut vim. ff. de juſt. & jur. recenſet, & Cardin. Zabar. in d. Clem. un. de iis qui de nocte ſurg. hom. commiſ. Et tamen ille legum Coryphæus, talia commiſſa recte excuſat, tanquam ea hominis peracta operatione, quæ ſenſu, quæ voluntate careat. Dd. l. pœna. ff. ad l. Pomp. de parr. non ſecus atque à furioſis ac inſipidis patrata. l. fluminum. §. vitium. ff. de dam. infect. l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. Cur ergo noſtræ, quarum ſimilis eſt ratio, magis peccent illis qui dicuntur non peccare? gl. in c. teſtamentum. 6. diſt. Quid magis illarum urgetur confeſſio, quam furioſorum, quibus calamitate non pares, ſed ſuperiores ſunt? cum tamen illorum confeſſio nulla ſit: uti probavimus ex l. in negotiis. D. de reg. jur. l. 2. §. furioſus. D. de jur. codicil. c. fin. ext. de ſucceſſionibus ab inteſtato.

§ 28. Niſi forte replicent, eas pro meritis voluntatum divino judicio tradi illudendas ac decipiendas, illudentibus ac decipientibus eas prævaricatoribus angelis, ut ait D. Auguſtinus lib. 11. de Doct. Chriſt. c. 23. Atqui fateor, divinam juſtitiam generaliter hominis meritum præſupponere, diverſo tamen effectu: Quia ſanctis afflictiones, poſt peccatorum remiſſionem, certamina ſunt, & exercitationes, ut probentur: reprobis, ſine remiſſione ſupplicia, pœnæque iniquitatis. Itaque non ſolum improbi & in corpore & in anima affliguntur, ſed etiam boni, quos Deus diligit: nec ex virga Dei flagellantis aliquem, præſumendum ſtatim eſt facinus aliquod ejus, quod etiam ab hominibus puniri debeat.

Auguſtinus lib. 11 de Pecc. mer. & remiſſ. c. 33. Iob 23.

Magiſtratus in quæ animadvertat.

§ 29. Nam ea ratione dæmoniacos quoſque majori pœna eſſe aggravandos à magiſtratu diceremus. Sed illa ſibi relinquenda eſſe, vel uno hoc innuit Deus, quod ipſe puniat, ac exerceat eos. Quod enim à magiſtratu puniri vult, id ipſe viciſſim illi detegit & relinquit, cujus opera ſunt miſericordia & judicium. Etenim cum tribus tantum modis peccare poſſimus, quorum Primus complectitur omnem interiorem motum ac conceptum in intelligentia vel affectibus, etiamſi voluntas non conſentiat: Secundus tum incidit, quoties voluntas cum motibus & affectibus conſentit: Tertius, quoties re exequi conamur, quod cogitamus & volumus: magiſtratus non ulterius procedit ad animum aut voluntatem puniendam, quam ſi emerſerit & conſtet.

Quæ Deus ſibi reſervavit puniendæ.

§ 30. Deus autem in illa ſecretiora, inque animum ipſum ac cogitationem hominis animadvertit. Ea enim ſolus Deus cognoſcit:

Digitized by Google

ſcit. In Clement. exivi. §. quamvis. de verb. ſignif. Scrutator enim cordium ac renum eſt : & tota intelligentia , tota anima, toto corde vult à nobis diligi. Nos vero animum probamus verbi factive præſumptione , nec alia habemus animi indicia. l. 15. qui. §. divus. C. de tut. & cur. dat. l. Labeo. C. de ſup. leg. l. reprehendenda. C. de inſtitutionibus & ſubſtitutionibus. Neque judex vel voluntatem vel maleficium punire poteſt , niſi conſideret prius , & habeat factum quod animo metitur. Alber. in l. aut facta , verſ. qualitate. de pœn. Breviter , non niſi externa inter homines puniuntur : Per ea interna probantur. l. fin. infra. C. de ſicar. & paſſim Dd.

§ 31. Sed illud etiam omittendum non eſt , etiamſi vim hanc & metum ex præcedenti delicto patiantur; nec tamen facere poſſe quod pati miſeras videmus : nec ex eo quod non voluntate faciunt , & animi judicio , ſed ex ipſo præcedenti delicto puniendas eſſe. l. nec timorem. D. quod metus cauſa. Quin cum dæmon etiam nihil ejuſmodi recte poſſit inferre ſicut magiſtratus, l. 111. d. titul. verſ. ſuccurrendum illis eſſe potius , ex eo videtur. Nam & contra dæmonis dolos officium ſacerdotum ſancti Patres in Concilio Ancyrano requiſivêre , ut probent ea omnia eſſe falſa, quæ miſeris perſuadet : tum etiam ſingulorum Chriſtianorum, ut commonefaciant ſe invicem de tanti hoſtis fraudibus & potentia ac profunditatibus, ut vocantur in Apoc. cap. 2. Contra vim autem habemus in primis panopliam Chriſtianam , quam ſupra deſcripſimus Lib. v. cap. 1. 28. dein vero preces & obſecrationes tum publicas , quibus Deus moveri ſe confirmat , tum privatas. Multum enim valet oratio juſti , & oratio humilis penetrat cœlos. Contra morbum , medicorum opera adhibetur , qui poſtquam unxerunt afflictas , hoc eſt , poſtquam adhibuerunt ea quæ oportet, commendant eas Deo , ſicut præcipit D. Auguſtinus. Oratio fidei ſalvabit infirmum , hoc eſt S. Jacobi conſilium. Contra metum diligens ad tolerantiam & conſtantiam admonitio , ut reſiſtamus diabolo juvabit : quemadmodum Libro v. cap. 20. præſcripſimus. Contra errorem prædicandus ſermo , inſtandum tempeſtive , intempeſtive , arguendum cum omni lenitate & doctrina. Semper autem orandus eſt Deus , ut ipſe intellectum earum mulierculârum aperiat , cum proficiſcuntur in Emaus : hoc eſt, cum in hos errores animi judiciique delabuntur. Contra ignoran-

Quemodo lamia ſint reſiſtuendæ: 26. q. 1. cap. epiſcopi.

Coloſſ. 3. Epheſ. 6.

1. Tim. 2. Matt. 18. Iacobi 5. Eccleſ. 35 Vide ſupra lib. 5. cap. 32.

De Nat. & grat. cap. 26. Iacobi 5. Iacobi 4. 1. Tim. 5.

Auguſtinus in Ioan.

Digitized by Google

tiam autem, magiſtratus officium poſtulandum, ut paſtorum ſomnolentiam excutiat: ut quo tales oves & debiliores ſunt, & incautæ magis propter ætatem deliram, & ſexum fœmineum: hoc diligentius ac melius iis caveant à lupis, eaſque inſtruant de inſidiis eorum. Hac demum ratione in integrum reſtituendæ ſunt.

Lucbi 1.

§ 32. Etſi quoque nec aſſidua ſpiritualium aſtutiarum tentatio, nec tanti adverſarii inevitabilis impetus, nec tam juſtus metus, nec tantum corporis mentiſque vitium miſeras omni voluntatis culpa liberaret, licet vel hæreſi vel apoſtaſia laborare concederem: unica tamen aut ætatis infirmitas, aut ſexus ſimplicitas, vel id ipſum præſtaret illis, vel pœnam certè mitigaret. Sic enim & crimen quodlibet attenditur, & animus delinquentis in quolibet crimine, ut expendatur an ignorantia quadam, imperitia, vel ſimplicitate, an vero dolo, malitia, pertinaciaque delinquat: ut iis perſpectis, officio judicis pœnæ temperentur. l. reſpiciendum. l. aut facta. D. de pœn. l. quid ergo. de his qui not. infam. Dd. in l. 1. §. divus. l. in lege Cornelia, D. ad legem Corneliam de ſicariis. l. penult. D. ad legem Pompejam de parr. Quarum autem fœminarum cauſam agimus, ſecundum plerunque ſenectutis gradum, & eam attigêre partem, quæ decrepita dicitur & eſt. l. 111. §. ignoſcitur. D. ad Sylon. & c. ult. diſtin. 80. &c.

Epheſ. 6. Sexus, & ætas lamiarum.

§ 33. Quæ & ipſa morbus eſt, ut Menander ait, & fere ſemper cum animi delirio & judicii lapſu naturaliter conjuncta eſt. Itaque removetur à republica gerenda, honoratur tamen. tit. C. qui ſe ætat. excuſ. l. majores. l. ſemper, in princ. de jur. immun. l. non tamen, in princ. de mun. & hon. & in criminibus pœnæ relaxationem & veniam meretur, ut quos premit, eos & culpæ ſuſpicione liberet. d. §. ignoſcitur. & tormentis eximat. Bart. in d. l. & in l. de minore, in princ. de quæſt. Angel. in tractatu Malefic. gl. fama publica. verſ. quæro quæ Hippol. in l. edictum. 3. col. de quæſt. Anus autem noſtræ non modo tum delirant, cum viri, hoc eſt, in ſecundo ac extremo ſenectutis gradu: ſed etiam quia mulieres ſunt, magis repueraſcunt: vel certe non minus in primo, quàm viri in ſecundo & ultimo. Primum igitur vix eſt, ut crimen in mente ac voluntate magis committant, quam pueri, quique judicio animi deſtituti ſunt. Deinde verò, ut tantum favoris ac excuſationis, ætatis lapſus non præſtet: propter eum tamen nec torqueri debent, ut nunc fit: nec ea pœna affici, qua peſſimus quilibet mulctatur.

§ 34. Quod

Digitized by Google

§ 34. Quod etiam ad ſexum pertinet, cujus, ut Libro III. diximus, tanta eſt tum ſimplicitas tum lubricitas, ut in eodem gravius peccet vir quàm mulier. l. in multis. de ſtat. hom. 32. q. 6. c. indignantur. & c. ſeq. c. forus. de verb. ſig. Itaque leniorem etiam meretur pœnam: ut in adulteriis, vir ut ſacrilegus punitur. l. quamvis adulterii. C. ad l. Jul. de adult. Fœmina caſtigata vel mulieribus incarceranda datur, vel in monaſterium condemnatur ad biennium. ext. de teſtam. c. Rainutius. & Auth. ſed hodie. quæ eſt C. de offic. civil. jud. & Nov. ut nulli judic. §. adulteram vero. §. neceſſarium. Aut. ſed novo jure. quæ eſt l. quamvis. C. ad l. Jul. de adulter. ſed & in crimine majeſtatis: ſubvenitur enim ſimplicitati & ignorantiæ. l. 3. de jur. & fact. ignor. l. juris ignorantia. C. qui admitti. Dd. & Bartolus in l. ſi quos id quod de juriſdict. omnium judic. latiſſimè docent, quomodo propter ætatem & ſexum muliebrem doli præſumptio ceſſet, etiamſi in jure civili errent. Alex. conſ. 103. vol. 1. Cepol. conſ. 21. col. 6. & conſ. 24. Bald. in l. error. C. de jur. fact. ignor. *Sexus cap. 9.*

§ 35. Nec obſtat hiſce favoribus ætatis ac ſexus, primum quod longè gravius ſit æternam quam temporalem offendere majeſtatem, l. hi qui ſanctam. C. de hæred. Aut. garazos. c. ubicunque. de pœn. Secundo, quod eam ob cauſam nulla ſexus aut ætatis habeatur ratio in hæreſi. Dd. in l. quiſquis. C. ad l. Jul. majeſt. Canoniſtæ in c. vergentis. de hær. in antiq. & in c. tum ſecundum leges. eod. tit. lib. 6. Tertio, quod in crimine maleficiorum ac ſortilegiorum ſpecialiter excipiantur. l. etſi excepta. C. de malef. & math. quia in iis omnes ſine exceptione torqueri, notat. Hippol. in l. edictum. 3. col. de quæſt.

§ 26. Nam ut à poſteriori incipiam, magis ac veneficis hic advocatus non ſum: ſed deluſis lamiis, quas multum tum à magis infamibus, tum à veneficis diſtare declaravi Libro III. Ad alterum primo reſpondeo, quod illi textus ſpecialem prærogativam ſexus & ætatis limitant tantum, quoad torturam, ut & in crimine læſæ majeſtatis, l. quiſquis. C. ad l. Jul. majeſt. non etiam cauſam criminum. Semper enim hoc manet, qui judicio animi caret, eum male facere non poſſe. Secundo reſpondeo, ſatis magnum inter lamias & hæreticas eſſe diſcrimen, quod ſingulari capite demonſtravimus.

§ 37. Demum cum Oldrado dico, quod etiam in his quæ formaliter, *Lib 6. c. 8 Conſil. 110.*

maliter, ac ſecundum leges canoneſque non ſunt hæretica, licet hæreſim ſapiant, detrahendum ſit ob eam quam diximus mulierum ſimplicitatem & lubricitatem. l. 1. C. de jur. & fact. ignor. l. ult. §. fin. de jur. delib. l. pen. de his quæ ſibi aſcrib. Et hoc, etiamſi in articulo fidei errent, ut idiotæ ac ruſtici. Sufficit enim iis, ut loquuntur, implicita fides, & ne pertinacia contumaciaque quadam errorem ſuum defendant. Bald. in l. error. C. de jur. & fact. ign. Atque hac etiam ratione prima cadit objectio. Quanquam ut gravius eſſe non inficior, in majeſtatem divinam delinquere: ſic illud quoque ſciendum eſt, & facilius & citius homines in hoc delictum incidere.

§ 38. Incomprehenſibilis eſt enim, & longe à noſtris remota ſenſibus, illa æterna, infinita ac ſpiritualis majeſtas ac voluntas. Quare qui in terrenis negociis lyncei ſumus, in ſpiritualibus & iis quæ ad Deum ſpectant, talpæ ſtatim efficimur: non ſecus atque ii qui cum ſumma ſe putent oculorum acie præditos, quando in terris ea quæ ſenſu percipi poſſunt, acerrime contuentur: ſi ſolem aſpicere velint, omnem illam aciem, extremam eſſe præ tanto fulgore ſentiunt caliginem. Duabus igitur de cauſis facilior hominum in ſpiritualibus eſt lapſus: primum, ob divinorum naturam omni cogitatione humana ſuperiorem: deinde, propter noſtræ tum intelligentiæ cæcitatem, tum voluntatis depravationem. Quare ſi quis hac in parte delinquat & erret, mitior eſſe debet pœna, ac juſtior venia: & id quidem eo magis, ſi mulier, magiſque, ſi decrepita muliercula cadat.

Determinatio Pariſiis facta per almam facultatem Theologicam, Anno Domini 1398. *ſuper quibuſdam ſuperſtitionibus noviter exortis.*

UNiverſis orthodoxæ fidei zelatoribus Cancellarius eccleſiæ Pariſienſis, & facultas Theologiæ in alma univerſitate Pariſienſi, matre noſtra, cum integro divini cultus honore ſpem habere in Domino, ac in vanitates & inſanias falſas non reſpicere. Ex antiquis latebris emergẽs noviter errorum fœda colluvio, recogitare commonuit: quod plerunq; veritas catholica apud ſtudioſos in Sacris literis apertiſſima eſt, quæ cæteros latet: nimirum:

Digitized by

rum cum hoc proprium habeat omnis ars, manifeſtam eſſe exercitatis in ea, ſic ut ex eis conſurgat illa maxima, Cuilibet in ſua arte perito credendum eſt. Hinc eſt Horatianum illud, quod Hieronymus ad Paulinum ſcribens aſſumit: Quod medicorum eſt, promittunt medici, tractant fabrilia fabri.

§ 2. Accedit adhæc in Sacris literis aliud ſpeciale, quod nec experientia & ſenſu conſtant ut aliæ artes, nec poſſunt ab oculis circumvolutis nube vitiorum facile deprehendi. Excæcavit enim eos malicia eorum. Ait ſiquidem Apoſtolus, quod propter avaritiam multi erraverunt à fide. Propterea non irrationabiliter idolorum ſervitus ab eodem nominatur: Alii propter ingratitudinem, qui cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, in omnem idololatriæ impietatem (ſicut idem commemorat) corruerunt. Porro Solomonem ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dira Cupido. Alios poſtremo miſera timiditas tota ex craſtino pendens in obſervationes ſuperſtitioſiſſimas impiaſque depulit: Quemadmodum apud Lucanum de filio Pompeii Magni, & apud hiſtoricos de plurimis notum eſt.

§ 3. Ita fit, ut recedens peccator à Deo, declinet in vanitates & inſanias falſas, & ad eum qui pater eſt mendacii, tandem impudenter palamque apoſtatando, ſe convertat. Sic Saul à Domino derelictus, Pythoniſſam, cui prius adverſabatur, conſuluit. Sic Ochozias Deo Iſraël ſpreto miſit ad conſulendum deum Accaron. Sic denique eos omnes qui fide vel opere abſque Deo vero ſunt, ut à deo falſo ludificentur, neceſſe eſt. Hanc igitur nefariam, peſtiferam, mortiferamque inſaniarum falſarum cum ſuis hæreſibus abominationem plus ſolito noſtra ætate cernentes invaluiſſe, ne forſan Chriſtianiſſimum regnum, quod olim monſtro caruit, & Deo protegente carebit, inficere valeat tam horrendæ impietatis & pernicioſiſſimæ contagionis monſtrum, cupientes totis conatibus obviare, memores inſuper noſtræ profeſſionis, proque legis zelo ſuccenſi, paucos ad hanc rem articulos damnationis cauterio, ne deinceps fallant incogniti, notare decrevimus, rememorantes inter cætera enumerata dictum illud ſapientiſſimi doctoris Auguſtini de Superſtitioſis obſervationibus: Quod qui talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut ſuis domibus introducunt aut interrogant, ſciant ſe fidem Chriſtia-

nam & babtiſmum prævaricaſſe: & paganum & apoſtatam, id eſt, retro abeuntem, & Dei inimicum, & iram Dei graviter incurriſſe, niſi eccleſ. pœnitentia emendatus, Deo reconcilietur.* Hæc ille.

§ 4. Neque tamen intentio noſtra eſt, in aliquo derogare quibuſcunque licitis & veris traditionibus, ſcientiis, & artibus: ſed inſanos errores atque ſacrilegos inſipientium & ferales ritus, pro quanto fidem Orthodoxam & religionem Chriſtianam lædunt, contaminant, inficiunt, radicitus, quantum fas nobis eſt, extirpare ſatagimus, & honorem ſuum ſincerum relinquere veritati.

§ 5. Eſt autem primus Articulus, quod per artes magicas & maleficia, & invocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonum, non ſit idololatria: Error. Quoniam demon adverſarius, pertinax & implacabilis Dei & hominis judicatur: nec eſt honoris vel dominii cujuſcunque divini vere ſeu participative vel aptitudinaliter ſuſceptivus, ut aliæ creaturæ rationales non damnatæ: nec in ſigno ad placitum inſtituto, ut ſunt imagines & templa, Deus in ipſis adoratur.

2. Quod dare vel offerre vel promittere dæmonibus qualemcunque rem, ut adimpleant deſiderium hominis, aut in honorem eorum aliquid oſculari vel portare, non ſit idololatria: Error.*

3. Quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expreſſum, non ſit idololatria, vel ſpecies idololatriæ, vel apoſtaſiæ: Error. Et intendimus eſſe pactum implicitum in omni obſervatione ſuperſtitioſa: cujus effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter expectari.

4. Quod conari per artes magicas dæmones in lapidibus, annulis, ſpeculis, aut imaginibus nomine eorum conſecratis, vel potius execratis, cogere & arctare, vel eas velle vivificare, non ſit idololatria: Error.

5. Quod licitum eſt uti magicis artibus vel aliis quibuſcunque ſuperſtitionibus à Deo & Eccleſia prohibitis pro quocunque bono fine: Error. Quia ſecundum Apoſtolum, Non ſunt facienda mala, ut eveniant bona.

6. Quod licitum ſit aut etiam permittendum, maleficia maleficiis repellere: Error.

7. Quod aliquis cum aliquo poſſit depenſare in quocunque caſu, ut talibus licite utatur: Error.

8. Quod artes magicæ & ſimiles ſuperſtitiones, & earum obſerva-

Digitized by Google

ſervationes ſint ab Eccleſia irrationabiliter prohibitæ : Error.

9. Quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones ſuis invocationibus obedire : Error.

10. Quod thurificationes & ſuffumigationes, quæ fiunt in talium artium & maleficiorum exercitio, ſint ad honorem Dei, & ei placeant : Error & blaſphemia, quoniam Deus alias non puniret vel prohiberet.

11. Quod talibus & taliter uti non eſt ſacrificare ſeu immolare dæmonibus, & ex conſequenti damnabiliter idololatrare : Error.

12. Quod verba ſancta & orationes quædam devotæ & jejunia & balneationes & continentia corporalis in pueris & aliis, & miſſarum celebratio, & alia opera de genere bonorum, quæ fiant pro exercendo hujuſmodi artes, excuſent eas à malo, & non potius accuſent: Error. Nam per talia ſacræ res, imo ipſe Deus in Euchariſtia dæmonibus tentatur immolari : & hæc procurat dæmon, vel quia vult in hoc honorari ſimilis Altiſſimo, vel ad fraudes ſuas occultandas, vel ut ſimplices illaqueet facilius, & damnabilius perdat.

13. Quod ſancti Prophetæ & alii ſancti per tales artes habuerunt ſuas prophetias, aut miracula fecerunt, aut dæmones expulerunt : Error & blaſphemia.

14. Quod Deus per ſe immediate vel per bonos angelos talia maleficia ſanctis hominibus revelaverit : Error & blaſphemia.

15. Quod poſſibile eſt per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntatem ſeu deſiderium alterius : Error. Et hoc conari facere, eſt impium & nefarium.

16. Quod ideo artes præfatæ bonæ ſunt, & à Deo, & quod eas licet obſervare : quia eas quandoque vel ſæpe evenit, ſicut utentes eis quærunt vel prædicunt, vel quia bonum quandoque provenit ex eis : Error.

17. Quod per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur, & non potius ita ſe cogi fingunt ad ſeducendos homines : Error.

18. Quod per tales artes & ritus impios, per ſortilegia, per carminationes & invocationes dæmonum, per quaſdam inſultationes & alia maleficia, nullus unquam effectus miniſterio dæmonum ſubſequatur : Error. Nam talia quandoque permittit Deus contingere: ut patuit in magis Pharaonis, & alibi pluries; vel quia utentes ſeu conſulentes propter malam fidem & alia

peccata

peccata nefanda, dati ſunt in reprobum ſenſum, & demerentur ſic illudi.

19. Quod boni angeli includantur in lapidibus, & conſecrent imagines vel veſtimenta, aut alia faciant quæ in iſtis artibus continentur: Error & blaſphemia.

20. Quod ſanguis upupæ vel hœdi vel alterius animalis, vel pergamenum virgineum vel corium leonis & ſimilia habeant efficaciam ad cogendos vel repellendos dæmones miniſterio hujuſmodi artium: Error.

21. Quod imagines de ære, plumbo vel auro vel de cera alba vel rubea vel alia materia baptiſatæ, exorciſatæ & conſecratæ, ſeu potius execratæ ſecundum prædictas artes & ſub certis diebus habeant virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur: Error in fide & philoſophia naturali, & aſtronomia vera.

22. Quod uti talibus, & fidem dare, non ſit idololatria & infidelitas: Error.

23. Quod aliqui dæmones boni ſunt, alii benigni, alii omnia ſcientes, alii nec ſalvati, nec damnati: Error.

24. Quod ſuffumigationes, quæ fiunt in hujuſmodi operationibus, convertuntur in ſpiritus, aut quod ſint debitæ eis: Error.

25. Quod unus dæmon ſit rex Orientis, & præſertim ſuo merito: & alius Occidentis, alius Septentrionis, alius Meridiei: Error.

26. Quod intelligentia motrix cœli influit in animam rationalem, ſicut corpus cœli influit in corpus humanum: Error.

27. Quod cogitationes noſtræ intellectuales & volitiones noſtræ interiores immediate cauſentur à cœlo, & quod per aliquam traditionem magicam tales poſſunt ſciri, & quod per illam de eis certitudinaliter judicare ſit licitum: Error.

28. Quod per quaſcunque artes magicas poſſimus devenire ad viſionem divinæ eſſentiæ, vel ſanctorum ſpirituum: Error.

§ 6. Acta ſunt hæc & poſt maturam crebramque inter nos & deputatos noſtros examinationem, concluſa in noſtra congregatione generali Pariſiis apud ſanctum Mathurinum de mane ſuper hoc ſpecialiter celebrata, Anno Domini M. CCC. XCVIII. die XIX menſis Septemb. In cujus rei teſtimonium, ſigillum dictæ Facultatis præſentibus literis duximus apponendum. Originale hujus determinationis eſt ſigillatum magno ſigillo facultatis Theologiæ Pariſiis. Ego inveni ſubjectam in fine Magiſtri ſententiarum.

Epi-

Digitized by Google

Epilogus operis.

NOn dubium mihi eſt, candide Lector, plurimos fore, apud quos malam iniero gratiam, calumniam mihi pro opera qualicunque præſtita repoſituros: quorum plerique, quod iniquorum eſt judicum, id quod non intelligunt, criminabuntur: alii, opinioni longa annorum ſerie, hominum animis irradicatæ, & velut jure conſuetudinario obfirmatæ, quacunque ratione patrocinari volent: nec deerunt qui dentis Theonini prurigine inſoleſcentes ex more, mordendi occaſionem avidius quærent. Ad cauſas naturales quarumcunque rerum miracula & monſtra referent pugnaces Peripatetici: ac ſacroſanctæ Scripturæ religioni, Ariſtotelis Platoniſque rationes præſcribere, vehementi pertinacia contendunt. *Epilogus.*

§ 2. Hic Petri Pomponatii Mantuani, ſummi & clariſſimi ſuo tempore philoſophi, de Naturalium effectuum cauſis, ſive de incantamentis Opus, abſtruſioris philoſophiæ plenum, requiretur, accuratiuſque evolvetur, ut oppugner, peſſumque eam: niſi in invictis Chriſtianæ philoſophiæ fundamentis conſtabilitus, ſermonis probabilitatem contemnam, ex D. Pauli, vaſis electionis, conſilio, qui ſtudioſè præmonuit, videndum eſſe, ne quis ſit qui nos deprædetur per philoſophiam, & inanem deceptionem, juxta conſtitutionem hominum, juxta elementa mundi, & non juxta Chriſtum. Quoniam in illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Pomponatium quoque ante redditum ſpiritus extremi halitum reſipuiſſe ex ſingulari Dei miſeratione, nec permanſiſſe ἄθεον, ſperare volo. Talem etenim fuiſſe, à clariſſimo medicinæ ornamento D. Helidæo Forolivienſi, ejus olim diſcipulo, non ſemel auditum eſt. *Coloſſ. 2.*

§ 3. At ſibi injuriam fieri à medico, quædam Scripturæ ſacræ loca excutiente, & ſuæ vocationis metas tranſiliente, acclamabunt moroſiores plerique Theologi: Ne ſutor ultra crepidam, mordacius oblatrantes. His nihil aliud reſponſum volo, quàm, D. Lucam Evangeliſtam medicum Antiochenſem fuiſſe: ac me ex eorum eſſe numero, quorum huc ſpectat ſtudium, ut ſi quo modo tandem ex immenſa Dei miſericordia atque ineffabili Chriſti gratia, ad regale illud ſacerdotium pertingere queant, cujus D. Petrus apoſtolus, *Regale ſacerdotium.* *1. Pet. 2.*

Apocal. 1. 5. 10. Esaia 62.

lus, beatus, Joannes Theologus, & propheta Esaias meminerunt.

§ 4. Quod maleficii quosdam Ecclesiastici collegii homines impuros insimularim, si quoque ægre ferant: id certè non debui non facere, argumenti ratione: atque apertius etiam nominibus eorum expressis potuissem, nisi modestiam hanc ex Theologia edoctus, hos Christianæ fidei eversores ac reipublicæ sedatæ turbatores, ut adhuc desistant, statuissem præmonere. Cum magicorum flagitiorum reis mihi controversia est, non cum viris piis, quos unice veneror & colo, ut si quis alius. Si injuste se traductos illi conquerantur, ut in theatrum palam mecum prodeant, suamque tueantur causam, non detrecto.

§ 5. Doctioribus quibusdam nostri ordinis viris, vel etiam delicatioribus, si à me non sit factum satis (quod equidem libenter fateor: quam sit mihi curta supellex, non ignarus) iis tamen rem exactius perpendendi, altiusque perscrutandi, ac methodo doctiore, ordine magis cohærente, oratione dilucidiore, verbis aptioribus, & veritatis argumentis validioribus describendi, qualemcunque subministrasse occasionem pro ingenii tenuitate (quam certè magnam agnosco) videor. A quibus si alicujus lapsus etiam admonear convincarque, plurimum à me reportabunt gratiæ: quemadmodum reliqui omnes, eodem me prosequuti studio: nec me errata retractasse pudebit unquam. Non mihi usque adeo Suffenus sum, nec ita φιλαυτίας afficit libido. Est aliqua prodire tenus, si non datur ultra.

§ 6. Quod contra legum duodecim Tabularum autoritatem, de iis qui messes excantarunt, à vulgari opinione & Poëtarum figmentis dissentiam, si graviter tolerant Jurisperiti, mala mihi pro beneficio reponitur gratia: quod veritatis in hoc argumenti genere ab aliis inquirendæ, & criminalis sententiæ hic non secundum placita cæci in religione Christiana seculi, verum ex ipsis veritatis mysteriis, debito ordine eruendæ pronunciandæque ansam porrigere qualemcunque voluerim. Enimvero si alicui in legitima sua vocatione præjudicandi animus mihi fuerit, temerarii hominis notam meo quodam merito haud recuso. Cæterum si hac mea purgatione non contentis mordacibus invidisque ingeniis, me convitiis proscindere, imperitiæ redarguere, flagitii inique insimulare, & calamum petulanter in me stringere lubeat: ea me Deum omnipotentem confirmaturum tolerantia confido, ut quoscunque adversa-

Digitized by Google

adversariorum dentes & insultus, patiendo sim exuperaturus.

§ 7. Irritas præterea suas apud me vident machinationes impii sacrilegique magi, quorum nec præstigiis, nec terriculamentis culmum quidem latum moveor, etiamsi me diris suis imprecationibus aut diabolicis exorcismis transformare studeant: aut εἰς πόρνας, vel (si malint) cloacas execrandis suis artibus compellere nitantur monstrifici malefici. Delphica in me divinorum oracula, quibus nihil non siniſtri mihi in Pythii templo cacanti, & ob id à Pisistrato tyranno statutæ pœnæ subjiciendo, vaticinabuntur homines perditi, prorsus contemno. Incassum me nocturnis lemuribus, aut defunctorum manibus vel larvis terrebit tenebricosus necromantes. Nec contra Geoticorum umbras aquæ lustralis aspersinem, vel tædarum ignem juxta sepulchra arcesso: suis hi spectris me neutiquam fatigabunt. Tartarearum vocum barbarie aut murmurum ludibriis si me lacessat nefarius exorcista, non mihi curæ est. Incantatorum ligaturas, quibus prodigiosos accersere morbos, congressum impedire naturalem, imò ejus organa pro suo arbitrio auferre & restituere posse creduntur, ne pili quidem facio, rideoque. Si quid maligna imprecatione aut vitiatæ voluntatis affectu in me possunt deliræ sagæ, eis & permitto, & remitto. Breviter, ut Horatius ait:

Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaque Thessala risu
Excipio.——

§ 8. Unicam solummodo veneficarum pertimesco artem, quæ suis venenis vel propinatis, vel admotis, vel spiritus attractione ferientibus plurima vere, non phantastice inferre nocumenta valent: harum causam defendendam hic cepi minime, sed justa magistratus censura discutiendam decidendamque relinquo.

§ 9. At ex labyrintho præstigiarum dæmoniacarum incantamentorumque nonnihil extricatus, finem dicendo faciam de monstrosis his ludibriis, excogitatis certè ut gloriam Dei, & doctrinæ utriusque, sacræ & physicæ, veritatem obscurent, atque maleficas diaboli artes occultent vestiantque, quæ Domino Deo βδελύγματα sive abominationes sunt: has aversemur, fugiamus & excremur, quacumque etiam artificiosa proponantur specie. Repugnemus & earum illecebris & occasionibus objectis, quæ prima fronte blandiri & allubescere videntur. Nec solum corpora nostra, non sponte man-

tè mancipia & domicilia ſatanæ faciamus : verum etiam illi, licet aſtutiſſimo κ) πανουργοτάτῳ, vera fide & vitæ ſanctimonia omnes adoriundi nos aditus præcludamus, auxilium à Dei filio aſſiduè ardentibus votis implorantes, noſque vivo Dei verbo & Spiritus ſancti ope vigilanter, veluti in excubiis ſedulo conſtituti, ita munientes, quo etiam ſi hujuſmodi munimento tanquam firmiſſimo vallo undiquaque obſeptos audacius inſultet juratus ille hoſtis, non tamen valida hæc ſepta perfringat, expugnetque.

§ 10. Qualeſcunque etiam afflictiones nobis impoſitas, æquo animo cum Jobo fortiter toleremus, adverſus Deum neutiquam cum gentibus frementes, nec vetitam opem cum Saule inquirentes. Neque etiam curioſi, cum Epheſiis, vel laſcivi, quæ noviſſe nos aut non intereſt, aut non licet, ſive minus expedit, anxiè indagemus: vel ex iis, à quibus exquiri ſevere inhibuit Deus, ſciſcitemur: ſed illis quas Evangelii veritas commonſtrat, ſemitis inſiſtamus, inhæreamuſque, furioſas diaboli præſtigias & lubrica trivia declinantes, ne quemadmodum Jannes & Mambres reſiſtebant veritati, nos quoque Dei præcepto recalcitrantes, cum his qui à ſiniſtris erunt, horrendam olim Chriſti ſententiam audiamus: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus.

Job. 1. 2. Pſalm. 2. 1. Reg. 28 Act. 19 Matt. 25.

§ 11. Nihil autem hic ita aſſertum volo, quod æquiori judicio catholicæ Chriſti Eccleſiæ non omnino ſubmittam: palinodia mox ſpontanea emendaturus, ſi erroris alicubi convincar. Proinde ſi adverſus hos meos libros prius à quoquam pronuncietur, quam error evidenti demonſtratione appareat, contra hunc, mihi ſummam fieri injuriam, jure optimo palam & libere proteſtor.

FINIS.

JOAN.

Digitized by Google

IOANNIS WIERI
LIBER
APOLOGETICUS.

Clarissimo virtute, prudentia ac eruditione Viro,

D. HENRICO WEZIO

LL. Doctori, & Cancellario Clivensi vigilantesimo,

JOANNES WIERUS S.

Oronæ honorem iis, qui civem ex hostium manibus, vindicassent, offerre solebant Romani, vir amplissime, pervetusta sane consuetudine, & exemplo haudquaquam improbando, ut partim quantum esset momenti in unius hominis assertione, intelligerent hostes: partim vero, ut reliqui hoc laudis ornamento invitati, frequentes ac seduli in suis defendendis strenuam navarent operam. Quum vero ante annos aliquot viderem innumeros passim citra justæ inquisitionis studium, multo minus exactam causæ notionem ob maleficii suspicionem non modo crudeliter flammis objici devorandos, sed (negotium hoc vigilanter dirigente Satana) ipsos etiam judices sæpenumero in extremam perpetui exitii ruinam prolabi: non dissimili omnino ratione motus, viam qua priores à flammis liberarentur, alteros ab æternæ perniciei dispendio vindicarem, com-

Digitized by Google

monſtrare ſtudui ſex libris de Præſtigiis dæmonum in lucem editis. Licet autem hic operam certe non luſerim, quum ex ſummis magiſtratibus non pauci hoc nomine ingentes mihi gratias egerint, quippe qui prudentiores cautioreſque meis ſcriptis redditi, clementius deluſas à dæmone vetulas jam habent, & ſuæ ſalutis felicitati providè magis conſulunt: nihilominus quoſdam adhuc inſolentis ingenii, & parum grati erga me animi (quæ deteſtanda hujus ſeculi eſt labes) in me neſcio quid molitos poſtea ſenſi, quibuſcum in certamen progreſſus, monamachiæ leges minime detrectavi: num vicerim, penes æquum cenſorem judicium eſto. Tu porro quum ſingulari illuſtriſſimi Trincipis noſtri delecta, & unitis totius ſummi ordinis ſenatorii ſuffragiis, tum & unanimi bonorum omnium applauſu non ſine divini numinis auſpicio, in Concilii caput, & juſtitiæ antiſtitem, Cancellarium ſcilicet, invitus etiam ſis conſtitutus: hanc noſtram defenſionem libro hoc Apologetico comprehenſam, ut ſub æquo judicii tui arbitrio, & ejuſdem ſingulari patrocinio ſarta tectaque haberetur, tibi cumprimis nuncupandam ratus ſum: idque juſtis de cauſis. Quum etenim Clementiſſimo noſtro Principi libros noſtros ſuperiores conſecrarim ipſiuſque tutelæ commiſerint, tui erit officii, à cujus ore & conſilio ſane ipſius Clementia pendet, noſtræ defenſionis actus in tuam ſuſcipere clientelam. Hoc & eo nomine mihi erit gratius, quod cum bona ob cauſæ noſtræ certitudinem, conſcientia fruar, talem conſequor judicem, qui non modo ſolidioris doctrinæ, & prudentiæ haud vulgaris, modeſtiæque inſignis teſtimonio multis prælucet aliis: verum etiam quem variarum rerum uſu pollere, ampliſſima illa teſtetur Waldſaſſia, cujus adminiſtratione aliquot annis multa cum laude feliciter es perfunctus Sit profecto talis mihi πρόξενος ἀντάξιος ἄνωθεν. *Precor miſericordiſſimum Deum, ut te totum regere, & ſuo ſpiritu confirmare dignetur, quo tuam vocationem, cui digne hactenus reſpondes, ad ipſius gloriam & Reipublicæ utilitatem feliciter finias.*

DE

DE

LAMIARUM

POENA COLLATIO

JOANNIS BRENTII,

ET

JOANNIS WIERI.

De Grandine, Concio Ioannis Brentii *Germanica, à* Wiero *Latina fideliter reddita.*

QUum incredulitas & idololatria, dilecti in Chriſto, non unius, ſed varii ſint generis inter homines occaſionemque ſubminiſtrent non levem ad corporis & animæ perniciem: ut utranque & agnoſcere & declinare diſcamus, in noſtra vocatione omnibus vitæ diebus pie perſiſtentes, maxime opus erit.

§ 2. Cum primis vero fatendum, Idololatriam non modo nuncupari, quam olim infideles Ethnici ſunt amplexi, cujuſmodi eſt adoratio & cultus imaginum atque deorum, & id genus reliqua: ſed &, ubi ſatanæ eſuſque aſſeclis, lamiis & maleficis tribuitur, quod ſolum divinam ſpectat majeſtatem, dicitur ac eſt idololatria. Eſt item, ubi quis diſpendium paſſus, animo prorſus dejecto, Deum ſupereſſe tutelarem, qui juvare queat, non credit, nec propterea ejus auxilium implorat, ſed aliunde opem quærit: atque utinam numinis favore, dicta idololatria tam apud nos concidiſſet, quam apud Ethnicos interiit. Atqui tam multos eſſe, qui idololatriæ nomen modo commutarunt (teſte ipſa experientia,) re ipſa autem vitam impiam atque adeo idololatriam veram conſervant tuenturque, heu nimis dolendum. Hæc ita ſe habere, oſtendunt publice actus haud ita pridem viſi. Siquidem damnoſo frigore & pruina, grandine & tempeſtate hactenus è cœlo nos aliquando afflixit Dominus Deus, ut ſe adhuc dominari & rebus gerendis præeſſe, teſtatum redderet: ſignificatum & voluit, quid vel momento

Idololatria varia.

Digitized by Google

mento adverſus nos poſſet, quando ſuam declarare potentiam cogitaret. Sed quid viciſſim à nobis fit? nihil aliud quam ſolet.

§ 3. Plerique. n. factam ex grandine vini frugumque jacturam, tam miſerandis tulerunt modis, ac ſi præ impatientiæ enormitate Deum ipſum mortuum eſſe, nec quicquam auxilii ſive in cœlo ſive in terra ſperandum eſſe, credere viſi ſint. Alii ejuſcemodi grandinem non eſſe divinitus immiſſum, ſed à lamiis excitatum, ideoque eas ſimul Vulcano mox eſſe conſecrandas, impudentibus vocibus proclamarunt: ſuorum interea flagitiorum immemores, quaſi ne vel aquæ leviter unquam turbatæ eſſent rei, ſed ante Chriſti tribunal omnino innocentes. En profecto manifeſtam idololatriam & gentiliſmum merum. Enimvero qui in neceſſitate de ope divina diffidunt, Deum velut vita functum ſuis geſtibus teſtati: qui identidem numinis opus diabolo ejuſdemque clientelæ aſſcribunt, ſe fidei Chriſtianæ primordia nec ſcire nec intelligere, oſtendunt palam. In primo ſiquidem fidei articulo Deum omnipotentem eſſe fatemur: & in oratione Dominica præcamur nobis panem quotidianum donari. Similiter & in primo decem mandatorum Dei monemur deos cavere alienos, ac Dominum eum adorare ſolum. Quid vero de talibus ſentiendum? Hæretici reddunturuti Marcionitæ, duos facientes deos, unum à quo bona, alterum à quo mala proveniunt: ſicque ipſum diabolum conſtituunt deum, quæ profecto non infima eſt dicenda idololatria.

Marcionita.

§ 4. Hiſce animadverſis, operæprætium fuit viſum, nonnihil hoc tempore de tonitru & grandine in hac concione ſermocinari, & breviter indicare, unde illa tonitrua & grandines, à quibus tantopere exhorreſcimus, prodeant, ut id quod hiſce profligandis, ne noceant, uſui erit, percipiamus: ut item invectam à grandine calamitatem in aliquod convertamus commodum. Hoc intellecto, cognoſcemus & recte Deum patrem & filium ejus Jeſum Chriſtum, eundemque adhuc dominari, quamvis à grandine diſpereat meſſis: & quod majus eſt, hac ratione Catechiſmum, id eſt, fidem, orationem Dominicam, decem præcepta rectius intelligemus, vitamque porro magis piam ducere ſatagemus.

§ 5. In primis vero præmonitos vos, chariſſimi, volo, me jam non ita de grandine dicturum demonſtratione naturali, ſed ſecundum Dei verbum. Enimvero eum procreari ſcribunt naturalium rerum periti, quando è terra ſublevantur vapores humidi, & ſolis calore

Pluvia & grando unde.

calore in aëris medium, ubi nubes hærent, attracti, ab aëris frigore in nubes coguntur condenſanturque: quibus à ſoljs calore diſſolutis, gignitur vel pluvia vel grando tempore æſtivo. Pluvia decidit, niſi rurſus ex aëris frigore coaleſcant guttæ: grando autem, ubi eo modo illæ concreſcunt dureſcuntque. Ita illi de grandine ex ratione loquuntur.

§ 6. Cæterum ex Scriptura ſancta diſcimus, quis naturalis ejus ordinis omnipotens ſit conditor & adminiſtrator, & qua occaſione ita ordinet gubernetque. Naſcitur & homo in corpore materno diſpoſitione naturali: verum ſi non exiſteret Deus, qui ejuſmodi naturalem occaſionem crearit direxeritque, nequaquam in mundo naſceretur homo. Eadem eſt grandinis ratio, quem ordine licet naturali procreatum, Deus tamen ejuſdem author in ſuum convertit uſum. Impiorum eſt opinio, diabolum, maleficas & lamias grandinem ciere, eoque vinum & fruges concutere & perdere.

§ 7. Aliter autem longè ex ſacroſancta Scriptura docemur, Deum videlicet ipſum condere grandinem & efficere, at in hunc finem, ut eo iniquos puniat, quo in peccatorum agnitionem perducti, convertantur: pios vero eodem probare conatur, num in vera fide perſiſtere velint. Hujus luculenta habemus teſtimonia in Scriptura divina. In lib. 2. Moſi, cap. 9. legimus, à Deo Moſi mandatum eſſe, ut extenſa manu ſuper univerſam Ægyptum, in homines & jumenta grandinem provocaret. En apertum teſtimonium, quo Deum grandinis eſſe authorem, & immittere, ut hominum ſcelera & impietatem eo mulctet, oſtenditur. Sic & cap. 38. Jobi, loquitur Deus: Perveniſtine ad theſauros nivis, aut theſauros grandinis inſpexiſti? quæ reſervavi ad tempus hoſtis perſequendi, ad diem conflictus & belli, &c. Iterum audimus ipſum Deum teſtari, à ſe grandinem invehi. Adjungam exemplum ex cap. 10. Joſue, ubi Deum grandinis lapides objeciſſe populi Iſraëlitici hoſtibus dicitur, illiſque plures perdidiſſe, quam gladius filiorum Iſraël ablumpſiſſet. Et Aggæi 2. ait Deus: Percuſſi vos carbunculo, & robigine & grandine omne opus manuum veſtrarum: nec tamen fuit ex vobis, qui ad me reverteretur, dicit Dominus. Duo hic inſinuat vates; prius, grandinem à Deo provenire: alterum, ab eodem impiis offundi, ut puniantur, & ad pœnitentiam redigantur. Poſſit hic dici: Ergo nec ſatan nec lamia quic-

Digitized by Google

quam in concitando grandine efficiunt. Reſpondeo, Deum, non diabolum eſſe grandinis authorem rectoremque, jam demonſtratum eſſe.

§ 8. Cæterum diaboli ſtudium in hoc omnino propendet, ut tam in temporalibus quàm ſpiritualibus rebus homini nocere velit: at ſine Dei conſenſu poteſt nihil, quemadmodum in Iobo apparuit, cap. 1. & 2. Perditum quidem illum prorſus cupiebat, verum abſque Dei nutu ne pilum certè movere in ipſius capite valuit. Nec Achabi regis prophetas decipere potuit diabolus citra Dei permiſſionem, 1. Reg. 2. Velut etiam in Teſtamento novo, Matt. 8. in porcos quidem ingredi nequivit, niſi peculiari aſſenſu permiſſus. Nec diſcipulos Chriſti tentare ſine Chriſti ſuffragio poteſt, Luc. 22. Satanas expetivit vos, ut cribraret velut triticum: ſed ego pro te oravi, ne deficiat fides tua, Petro Chriſtus ait. Docemur his exemplis, hoſtem generis humani, licet peſſimè erga nos affectum, tamen impotentem quoq; eſſe & nullarum virium, niſi à Deo conſenſum ſortiatur. Si itaque aërem immutare tempeſtatemque ciere nequit dæmon, multo minus lamiæ valebunt.

§ 9. Quî ergo fit, quod lex Imperatoria pœnam maleficis & lamiis decreverit? Sic etenim lex habet: Sunt multi qui malis utuntur artibus, elementa turbantes inficienteſque, nec etiam inſontium vitæ parcentes, ſed inferentes iis damnum: hi cum naturæ ſint hoſtes, ſupplicio afficiantur. Sic & legimus Exodi cap. 22. Deum Moſi dixiſſe: Maleficas non patieris inter vos vivere. Si jam in rerum natura non exiſtit malefica, vel grandinem excitare nequit, cur ex Imperatoris decreto, & potiſſimum ex lege Moſi, quæ ſuam habet ex Spiritu ſancto originem, plectitur? Hic illud conſiderandum, maleficas ex jure Cæſareo & Moſi mandato affici pœna, non quod pro ſuo arbitrio tempeſtatem vel grandinem provocare poſſent, ſed quod ſe totas diabolo manciparint, ita in ſatanæ ſpiritu immerſæ. Ut nihil cum ſuo hero ſatana quam mortalium perniciem cogitent aut machinentur: nec aliter ſentiant, quam à ſe fieri id quod Deo aſſentiente, ipſum efficit dæmonium. Cum enim dæmoni grandinis ciendi poteſtatem facit Deus, tum maleficas ſibi devotas, ut ſua incantamenta adornent, commonefacit diabolus: ubi jam dilabitur grando, non maleficarum potentia fit, ſed quod in dæmonis manu ex Dei aſſenſu fuerit. Hoc modo à ſatana deluduntur maleficæ, quaſi ipſarum exiſtat opus,

Digitized by Google

pus, quod ſolum Deo permittente ſit effectum. Proinde ejuſcemodi vitam impiam, & infidelitatem maleficarum puniunt leges, non quod quicquam damni ex ſeſe inferre illæ queant, ſed quod ſe facere opinentur, ac dæmoni ſe totas in injuriam & perniciem hominum dediderint.

§ 10. Atqui cur grandine excitato vinum & fruges in agro diſſipare ſatanæ à Deo conceditur? Me antea docuiſſe reſpondeo, Deum concedere demittereque grandinem, ut pios in ſua fide probet, impios vero digno caſtiget ſupplicio, atque ad delictorum agnitionem pœnitentiamque coërceat: nec amplius hic addam.

§ 11. Nunc porro, quibus rationibus prævenìri avertique poſſit grando, monſtrare conabor. Hic denuò ſe multi offundunt errores. Plerique conſecratas herbas igni imponunt, dæmonem ex aëre profligari earum fumo rati: ſed luculenta eſt idololatria & incantamentum. Dæmones etenim ſunt ſpiritus, nec omnino ſe ejuſmodi rebus externis abigi ſinunt: & qui in fugandis dæmoniis ac maleficis, talibus utuntur ſuffitibus, maleficis hos potiores non agnoſco, nec ſanè mitiorem merentur pœnam. Alii cornua Aquenſia adverſus tempeſtates inflant, non minori idololatriæ crimine. Nec campanarum ſonitus contra grandinem & aëris concitationes intermittitur. Ea de re nonnihil dicemus. Pii certè tali ſonitu rectè uti poſſent: impii autem baptizatarum campanarum pulſatione ſe dæmones ex aëre fugare, eademque grandinem prævenìri credunt.

Idololatria. Incantamentum.

§ 12. Gravis hæc eſt idololatria: primum, quod campanis applicatur baptiſmus: ſecundo, quod clangori aſcribitur id quod Deum modo concernit. Pii vero in ſuum convertunt uſum, ut dixi, duabus rationibus, ſeculari nimirum & ſpirituali: priori, dum campanarum ſonitu puſillanimes qualecunq; ſolatium concipiunt, quod homines adhuc præ manibus eſſe intelligant: altero, dum tali pulſatione ad indignationis divinæ agnitionem & preces excitantur ignaviores. Pulſando ad orandum monemur, ut ſuam remittat iram miſericors Deus. In gruente tempeſtate, ad ædes ſacras concurrendum, & flectendum ab ira cœleſte numen. Sed cum eo tempore non ſemper templum ingredi liceat, campanas pulſarunt veteres, eo indicio ſignificantes, ut domi non minus attenderetur precibus, quam in templo. Iſtiuſmodi pulſatio campanarum eſſet toleranda: at pulſationi ſolum vel campanis à ſuffraganeo baptizatis

Digitized by Google

ptizatis tribuere fugandi dæmonis vel grandinis avertendi potestatem, summa est idololatria, cum hac in re nihil queant. Alii ad grandinem prævertendum, lamias Vulcano litandas proclamant.

§ 13. Quanquam magistratum oportet ex legum præscripto cum his lamiis agere, easdemque punire, non tamen ex illarum confessione, sed indubitatis indiciis ac testimoniis. At quid? etiamsi omnes lamias absumpsissent flammæ, non tamen propterea desinerent grando & tonitrua, quæ à Deo, uti dictum est, immitti queunt.

§ 14. Quibus itaque rationibus grandinem amoliemur? Supra dictum est, Deum grandinis authorem administratoremque esse, & ut grandinem evocet diabolo propter peccata nostra permitti. Quænam sunt illa peccata? quis, Deus bone, illa ordine posset recensere? Pauca solum, eaque non longè petita enumerabo. Quibus etenim rebus Deum offendimus, in iisdem nos punire solet, uti
Exod. 21. lex habet: Oculus pro oculo, manus pro manu, dens pro dente, pes pro pede. Prævaricamur vini & frumenti abusu, proinde iisdem quoque punimur. Tam dives hic labitur, quam pauper. Cuncta attrahunt divites, non secus quam si ipsis terra esset defectura. Ubi vero impinguati fuerint, horrea & penaria plena, nullus comessandi, compotandi & prodigalitatis finis. Inopibus autem communiter hoc studio est, quomodo suos dominos, quibus pecuniam, fruges decimasque debent, cautè defraudent.

§ 15. Hinc evenit, quemadmodum Amos 4. dicitur: Vos Samaritæ vi opprimitis tenues, & comminuitis inopes. Propterea pluvi super civitatem unam, super aliam non pluvi. Pars una agri compluebatur: & pars quæ non compluebatur, exarescebat. Item Aggæi cap. 1. Sic dicit Dominus exercituum: Diligenter perpendite vias vestras. Seminastis multum, & parum infertis: comeditis, sed non ad satietatem: bibitis, sed non ad inebriationem, &c. Quare? ob id scilicet, dicit Dominus exercituum, quod domus mea adhuc deserta est, vos autem curritis, ut quisque domum suam habeat. Idcirco cœli super vos rorem non dant, nec terra proventum suum. Ego quoque vocavi siccitatem super terram & super montes, super frumentum & vinum, super oleum, & super universum quod terra profert, super hominem & super jumentum, & super universum laborem manuum. Et apud

eundem

Digitized by Google

eundem cap. 2. Sic dicit Dominus, Percuſſi vos carbunculo & robigine & grandine omne opus manuum veſtrarum. Quare? quod domus mea nondum eſt extructa, dicit Dominus. Similiter & per prophetam Malachiam cap. 3. loquitur Dominus: In decimis & magnificis donis execratione execrati eſtis vos, quod me univerſi vos adfigitis vel diſpoliatis. Quot ſubditorum non illibenter, nec fraudulenter debitum ſolvunt? Ubi pecunia vel decimæ ſunt ſatisfaciendæ, ad diaboli acervum pertinere murmurant: Quod certe luculentum animi impii eſt indicium.

§ 15. Tam itaque egeno, quam locuplete vitam agente diſſolutam, & vino frugibuſque abutente, ſubminiſtratur Deo occaſio, ut grandinem in vini frumentique exitium admittat. Quapropter lamias flammis eveſtigio tradendas, non eſt clamandum: ejuſmodi etenim vocibus nos ipſos igni adjudicamus. Si vero urgeatur, lamias, ſimileſque homines, qui grandinis cauſa extiterunt, eſſe exurendos, cedo unde ignis ſatis habebitur? Et quem tum omnino invenias ſecurum? Imo ne magiſtratus quidem, nec ſubditus, nec dominus nec ſervus ſecuritatem ſibi polliceri poſſit. Proinde ſi tonitru & grandinis jacturam prævertere voles, ex eadem tua gravia peccata & impietatem agnoſcere diſcito. Convertere ad Dominum, & pœnitentiam age, atque omni ſtudio vocationi tuæ reſpondeto. Si tum quid forte detrimenti accidat, ſua gratia & benedictione tibi id Dominus Deus præſtabit ſarcietque per ſuum filium Chriſtum Ieſum, cui laus honor & gloria cum Deo patre & Spiritu Sancto nunc & in ævum, Amen.

D. IOANNI BRENTIO, *ſacræ Theologiæ Doctori, præpoſito Stutgardenſi, &c.* Ioannes VVierus

S. P. D.

SAlve in eo qui nos dilexit, ſuoque abluit ſanguine, quotquot cum vera noſtri ipſius abnegatione, ejus doctrinam amplectimur, & veſtigia ſectamur, ornatiſſime domine Brenti. Cum te juſtis de cauſis ſemper magnifecerim, obſervarim coluerimque ob inſignem doctrinam & indefeſſum pietatis ſtudium, quo ductus tam ſtrenuam hactenus operam in expurganda à tam multiplicis idololatriæ monſtro Eccleſia, navaſti: jam vero multo ma-

jori à me loco haberis, & quidem tuo merito, ob eximiam illam, doctam & piam concionem à te habitam, & nuper typis publicatam.

§ 2. In ea enim elegantèr & vere doces, idololatriam non solum esse nuncupandam, quam olim sectati sunt ethnici in idolorum suorumque deorum invocatione: sed in eo quoque eam consistere, si quando diabolo ejusque ministris, incantatoribus & lamiis attribuitur, quod ad solam majestatem divinam pertinet: Item, si cui infortunium obtigerit, ex eoque animum usque adeo dejiciat, quasi nullus supersit deus, qui subvenire queat: Nec amplius eum invocat, sed aliunde auxilium & liberationem quærit. Propterea graviter, nec injuria, cum iis expostulas, quorum in ducatu Wirtenbergico vites & fruges à denso grandine conquassatæ perditæque fuere, nec ii calamitatem à Deo invectam ob sua peccata agnoscerent, multo minus resipiscerent: sed quicquid id esset, lamiis imputandum, iisque igne absumptis hoc mali expiandum profligandumque conclamarent.

§ 3. Rectius hic auditores instruis, evidentissimisque rationibus & testimoniis exemplisque sacræ Scripturæ demonstras, grandinem, cujus & causas proponis naturales, minime à diabolo procreari nec ab eo ulla ratione excitari posse, multo minus à lamiis: sed Deum omnipotentem solum esse grandinis & authorem & creatorem, eoque nomine ab illo effici & produci, ut ejusdem potentia impios puniat, iique ad peccatorum agnitionem compellantur resipiscantque: pios autem ejus immissione probare studeat, num in vera fide constanter persistere volent, Exod.9. Job 38. Ios.10. Aggæi 2. Nec certe vulgarem esse doctrinam fatendum est, ubi viam commonstras, qua tuto & cum bona conscientia ejusmodi calamitatem quilibet declinare queat.

§ 4. Hæc optime intelligo, mi integerrime Brenti: nec dubito, bonam operam hic reipublicæ Christianæ præstitam esse, à remuneratore cujuscunque boni uberrimo liberaliter rependendam: cum in hoc negotio hactenus densissimam caliginem plurimorum oculis obduxerit milleartifex, potissimum eorum quoque qui Evangelicæ veritatis lumen sibi præ aliis illuxisse confidunt, tam principes, & patricii quam vulgares, quinimo etiam ii quos ex assumpta vocatione, in aliam sententiam saniori doctrina alios traducere decuit. Hic cum à te mihi abunde satisfactum esse agnoscam, gratialque

Digitized by Google

tiasque eo nomine tibi agam quam maximas : in altera tamen ejusdem concionis parte, ubi mihi tecum minus convenit quid desiderem, candide proponere volui, meamque sententiam breviter explicare, ut ubi rectius me erudieris, eam commutem, quam sex libris De præstigiis Demonum & incantationibus ac veneficiis, inscriptis, vigilanter examinandam excutiendamque palam omnibus obtuli, sexto maxime libro.

§ 5. Docuisti lamias nullam posse producere grandinem, aut ullam procreare tempestatem, nihilque in iis ciendis conferre : Sed illas à diabolo illudi, ut quando huic grandine conquassandi grassandique potestatem permissurus sit Deus, hic lamias commonefaciat, quo sua incantamenta (vel potius quisquilias) adornent, ut ubi postea subsequatur plaga proposita & calamitas, à se inductas arbitrentur : eoque leges punire illas ob vitam impiam & infidelitatem, non quod induxerint aut inducere potuerint malum, sed quod se feciſſe putent, ac diabolo se in hoc obligarint. Hic & legem Imperatoriam adducis in hæc verba : Plurimi sunt, qui malis artibus utuntur, elementa turbant & inficiunt, nec insontium hominum vitæ parcunt, sed damnum invehunt : Cum itaque hi homines naturæ adversentur, mortis supplicio afficiantur. Confirmas institutum lege à Mose promulgata, Exod. cap. 22. Maleficas non patieris vivere. Hic non ægre ferés, si libere id quod sentio, profiteri quoque audeam. Ex pia etenim & modesta collatione solet tandem erui veritas : Huc omnem spectare decet disceptationem : Nihil hic petulantur, temere aut præfracte à me proponi aut defendi, testor cum quem nihil latet.

§ 6. Fateris prius, lamias mente delusas à dæmone, nihil ejus mali in tempestatem concitanda, licet secus putent & fateantur, vere designasse, aut designare potuisse. Lex autem non de iis loquitur, qui nihil tale possunt, sed qui malas usurpant artes : Quas vero nostræ lamiæ usurpare queunt, cum sint indoctæ, ineptæ & stupidæ, tum ob sexum, tum ob ætatem? Lex eos quoque explicate nominat, qui elementa turbant inficiuntque : nec id posse à lamiis fieri, ipse doces : Quinimo ne ab ullo quidem homine fieri posse, admittes facile. Has item non lædere hominum vitas, de quibus identidem lex dicit, prolixius in meis libris demonstravi : Cum vero in hac concione te non contrariisse legam, hic verbosior esse nolo. Si enim veneno quempiam læserint, non

jam

jam vulgares lamiæ, ſed veneficæ dicendæ ſunt, quas Moſes Cæſareæ leges, & quæcunque reſpublicæ jure optimo puniunt, nec in controverſiam vel quæſtionem unquam id venit. Propterea ad noſtrarum lamiarum punitionis modum vel ſtatuendum vel confirmandum, nullo modo debet torqueri lex Imperatoria, cujus ne ullum quidem verbum illas concernit, quarum phantaſiam aut vim imaginativam, ut ſe feciſſe opinentur quæ revera non fecere, aut quæ etiam ſæpenumero in rerum natura non ſunt, tantopere læſit veteratorius ille vertiginis ſpiritus.

Venefica punienda.

§ 7. Hinc multa confitentur, potiſſimum in tormentis enormibus ſubditæ quæſtionibus, quæ meræ ſunt fabulæ, nugæ, mendacia, & nec ſunt nec fuere, nec quæ unquam rerum natura patietur, vel admittet. Nec plus his fidei debet apponi in ea confeſſionis parte, qua ſe dæmoni hoc vel illo modo conſecratas dicunt, & propterea in ejus voluntatem & actiones malas conſenſiſſe, quam ubi ſe aërem conturbaſſe, grandinem noxium evocaſſe, ſegetes & vites diſſipaſſe perdidiſſeq; ſ, vel quodvis aliud malum iis æque ἀδυνάτον, perpetraſſe, libere dicunt & fatentur. Unius enim confeſſionis eadem hora & modo prolatæ ab eodem homine articuli & membra ſunt. Quare igitur illuſionem magis in hoc quam in altero articulo à præſtringente ſpiritu in mente factam, credere malumus? Cum nulla ſit probatio aut demonſtratio, quam confeſſionis in carceratæ, excarnificatæ & dementatæ anus, cui in multis nullam eſſe dandam fidem convenimus, quodcirca non itidem in omnibus, cum nihil certi ex confeſſione erronea deluſæ ejuſmodi mulieris dæmoniacæ decerni aut ſtatui queat.

§ 8. Diabolum etenim, qui illam agitat vexatque, mendacem eſſe & mendaciorum parentem, teſtatur ipſa Veritas. Illa autem à diabolo agitata, & fere ſemper obſeſſa, effatur id quod menti tam valide impreſſit dæmonium, ut nihil aliud credat illa, quam ſe rem veram proloqui: quinimo à diabolo ejus lingua frequenter dirigitur, ut ſecus loquatur quam ipſa mens dictet: quod in non raris mulierculis dæmoniacis fit, ut dictorum poſtea illas à ſatanæ vinculo liberas pudeat, ſi ea in memoriam ab aliis revocentur: id quod coram à monialibus ita læſis in examine non ſemel audivi: quæ etiam ſanæ mihi faſſæ ſunt, quandam, quæ ejuſmodi plurima facinora à ſe deſignata in carcere & tormentis confiteretur, eodem modo in cœnobio à dæmone fuiſſe vexatam, quo reliquæ, quas

Vide ſupra lib. 4. cap. 12.

quas ab ipsa maleficio affectas credebat: holocausti tamen materiem suppeditare ipsam, licet modo à satana obsessam, oportuit: quanquam in actione criminali probationes debere esse meridiana luce clariores, severe jubeant leges.

§ 9. Præterea, si in eo suo gravissimo animi morbo se diabolo mancipassent illiusmodi anus, non propterea essent comburendæ: sed cum ex intolerabili mœstitia in eam animi dejectionem & desperationem inciderint, saniori institutione revocandæ, atque ut Christo se rursum dedant, consecrentque resipiscentes ab errore, qui saltem propriam illarum animam (cujus judicium solus sibi reservavit Deus) attigit, nec in alios actu se expandit, sedula exhortatione erudiendæ. Sic earum animas lucrabimur, & à morte vindicabimus, ut D. Jacobus docuit. Omnis enim qui peccat, nec facit justitiam, & fratrem odit, ex diabolo, & non ex Deo est, inquit D. Joannes. Nec item scortatores, neque adulteri, neque simulachrorum cultores, neque molles, neque ebriosi, neque maledici, neque avari, regni Dei hæreditatem consequentur. *Iacob. 1.* *1. Ioan. 3.* *1. Cor. 6.*

§ 10 Hi quanquam non à Deo se voluntate solùm, sed ipso maximè opere separarunt scienter, ac diabolicas actiones nulla vitiata phantasia perfecere, non tamen flammis statim objiciuntur, etiamsi admissum delictum in alios quoque extendatur, qui ejus communione graviter peccant: punitionem interim divinam multo duriorem non evadent, nisi convertantur, conversi autem etiam ab ea pœna securi erunt: quemadmodum & illi quos Paulus describit in extremis diebus fore mente corruptos, & circa fidem reprobos. De hæreticis, qui falsa persuasione à satana seducti, Deo, sibi & aliis injuriam fecere, idem dictum volo, eos nimirum extremo supplicio non ita afficiendos, potissimum si errorem agnoscunt, ab eoque desistunt: legitime tamen coërceri posse, negare nolo. Minus certè à lamiis dictis, ferè omnibus vetulis & sexus fœminei, ac partim à dæmone vexatis deludisque, partim etiam obsessis: & nemini noxiis, in magistratum aut alios delictum erit. *2. Tim. 3.*

§ 11. Hinc eos qui miseras has, dementatas insontesque mulierculas, morte puniunt temere, coram Deo graviter delinquere, atque olim ejusce carnificinæ rationem reddituros, nisi resipiscentia propitium consequantur prius Deum, non dubito. Flagitium mente conceptum Deus punit, qui mentem novit: quemad-

Digitized by Google

modum qui maritus alterius conjugem aſpexerit, ut ei conjungi deſideret, hic in corde ſuo adulter factus, Dei manum minimè effugiet, à magiſtratu tamen neutiquam velut adulterii reus erit puniendus, quanquam tale animi deſiderium, ſtudium & affectum palam profiteatur, jactet & exclamet. Gladii poteſtatem nequaquam magiſtratui in ejuſmodi peccatis mandatam ſentio.

Lib. 6. cap. 21. ſupra. An voluntas punienda.

§ 12. Si inſuper voluntatem & conſenſum puniri debere, quis contentioſius urgeat, hunc certè diſtinguere ad minimum oportet inter voluntatem hominis ſanæ mentis, qui facinus aliquod in politiam publicam animo decreverit, idque exequi potuerit, atque in actum perducere cœperit tentaritque: & inter eum qui non itidem mentis confirmatæ, imaginetur ſe velle facere, imò feciſſe, quæ nec fecit, nec in rerum natura etiam plerunque conſiſtere queunt: alioqui tale voluntatis & conſenſus flagitium quoque impingi poſſit melancholicis, fatuis & pueris, qui ſæpenumero falſa perſuaſione inducuntur, ut ſe hæc vel illa ſcelera commiſiſſe credant fateanturque. Quid adhæc amplius in quacunque calamitate vel plaga à diabolo ex Dei voluntate inducta, commiſerunt hic lamiæ, dæmonis juſtitiæ Dei executoris actionibus conſentientes, quam quivis alii, qui ita læſis, ſortè ejuſmodi infortunium malitioſè invidia moti faverunt, precati ſunt, & diaboli actiones hoc modo voluntate, conſenſu & imprecatione approbarunt, quemadmodum frequenter nimis uſuvenire experimur?

Mulieres minus puniendæ viris.

§ 13. Mulieres præterea in eodem delicti genere minus viris peccare, minuſque puniendas eſſe, cæteris tamen per omnia paribus, ob imbecillitatem animi, mentis & ingenii, docent variæ leges, quemadmodum prolixè oſtendi lib. VI. cap. 20. Singulari inſuper ratione omnibus viduarum, qualis ferè ſunt ejuſcemodi vetulæ, præcipuam curam impoſuiſſe Deum, teſtatur Scriptura ſancta.

Viduarum cura habenda. Exod. 22. Deut. 24. Pſal. 145 Eſa. 1. Jer. 22. 1. Tim. 5. Jacobi 1.

Lamiarum caſtigatio.

§ 14. Cæterum lamias nulli injurias caſtigandi puniendique non meliorem tutioremq; rationem novi, quam ut à pio eccleſiaſte rectius inſtituantur, diabolo ejuſque inſtinctui & actionibus renuncient, & ſi voles, palam in eccleſiæ rurſus communionem recipiantur pœnitentes. Si graviorem temeritatis & delicti, quod diabolicæ ſuggeſtioni & ludibriis non ſatis fortiter reſtiterint, aliiſque exemplo ſint, quis velit urgere pœnam, ſit exilium ad tempus: pecuniaria inſuper mulcta pauperibus donanda, ſi ſit res ampla domi, vel

Digitized by Google

vel quæcunque alia arbitraria pœna pro delicti qualitate & magnitudine, non tamen vitæ.

§ 15. Ad legem à Moſe latam Exod. 22. & à te propoſitam, reſpondeo, in textu Hebraico legi מכשפה לא תחיה : hæc autem verba & decretum à ſeptuaginta ſenioribus ſic reddita ſunt, φαρμακὸς οὐ φονεύσεις, hoc eſt, veneficos, vel ſi mavis veneficas, genere fœminino, ut volunt Hebræorum interpretes, non ſinetis eſſe ſuperſtites: ſic legis voluntatem explicuerunt illi ſeptuaginta interpretes. Nec כשח Chaſaph, & quæ ab illo deducuntur, vix uſquam in prædicta Græca tralatione aliter exponuntur, quam ut veneficium ſignificent, id eſt, hiſce Græcis vocibus, φαρμακὸς φαρμακούς, φάρμακα, & quæ hujus ſunt inflexionis. Ita decretum hoc minimè huc ad lamiarum noſtrarum punitionem, quæ non ſunt veneno uſæ, ſed phantaſia deceptæ ſolum, torqueri debet: quanquam vulgaribus facilè perſuaderialiter poteſt verſione veteris Teſtamenti Germanica, ubi vox Mechaſepha redditur Zauberinne. Huc accedit ipſius Ioſephi natione Hebræi manifeſtum teſtimoniuum, qui explicatius legem ita exponit: Venenum neque mortiferum, neque in alios uſus noxios apparatum, Iſraëlitarum aliquis habeat: quod ſi habere deprehenſus ſit, morte mulctetur, & patiatur id quod facturus erat illis, adverſus quos venenum paraverat. Adhæc illud ludibriorum dæmoniacorum genus, quo noſtræ lamiæ aliquot multis annis vexatæ infatuatæque fuerunt, Moſis tempore fuiſſe viſum vel auditum, nemo mihi facile ex veris hiſtoriis fidem fecerit.

Antiquit. Iudaic. l. IV. c. 8.

Supra l. VI. c. 21

§ 16. Moſes ſiquidem & Teſtamenti veteris libri, ſolius quadruplicis incantatorum & maleficorum familiæ meminerunt. Primæ ſunt illi præſtigiatores Pharaonis, qui præſtigiis regios ſefellêre oculos, ut pro veris ficta apparerent, Exodi 7. & 8. id noſtræ Lamiæ neutiquam poſſunt. Illos hartumim potiſſimum à Moſe appellari arbitror, niſi memoria fallar: Biblia etenim Hebraica inſpicere non licuit, cum in arce venatoria hic Betsburgi inter montes circiter quindecim à mea bibliotheca Clivenſi, miliaria, hæc ſcribam, dum illuſtriſsimo meo principi hic meam præſto operam. Alterius generis ſunt, quos mechaſepha, hoc eſt, veneficos appellat, qui nimirum veneno vel medicatis rebus homines vel jumenta è medio tollunt, vel ſimilem inferunt noxam. Tertiæ claſſis ſunt, qui vario & multiplici divinandi mo-

Quadruplex incantatorum familia. Supra c. 1. l. VI. Hartumim.

Digitized by Google

do utebantur. Ad hos pertinent eæ voces, Kaſam, Deut. 18. Hier. 27. Onen, Deut. 18. 2. Paral. 33. Hier. 27. Mich. 5. Nahas, Deut. 18. & 2. Paral. 33. Ob, Deut. 18. Eſa. 19. 1. Reg. 28. & 4. Reg. 23. ac alibi paſſim. Iidoni, Deut. 18. Levit. 19. 20. 4. Reg. 23. Eſa. 19. Utuntur quarto Hebræi vocabulo Habar, quando arcana quædam verba à magis muſſantur, quibus ineſſe efficacia mira putatur: quam vocem David uſurpat, ſimul & Lahas, Pſal. 58. ubi aſpidis ad incantantis vocem, aures obturantis mentionem facit.

§ 17. At quicquid eſt harum vocum, nullo modo eam dementationem, quam in vetulis his experimur, ſpectat. Si itaque decretum hoc Moſis contra veneficos promulgatum fuerit, ex præſcripto iidem puniantur: horum patrocinium minimè ſuſcepi, quos & lex Cornelia de ſicariis & veneficis condemnat, Dig. lib. 46. tit. 8. Hanc meam ſententiam eo libentius tranſmittere volui, quod te mihi reſponſurum ſperem, id quod ſummopere oro atque obſecro. Interim faxit miſericordiſſimus Deus, ut ipſius ſpiritu auctus, digne vocationi tuæ reſpondere queas ad Dei gloriam, Eccleſiæ Chriſti incrementum, & animæ tuæ ſalutem. Betsburgi 10. Octob. Anno 1565.

D. IOANNI WIERO, *Illuſtriſſimi Ducis Iuliæ, Cliviæ, &c. medico,* Joannes Brentius.

S. P. D.

SAlve in Chriſto, obſervande vir. Quas è Betsburgo 10. die Octobris literas ad me dediſti, fuerunt mihi gratiſſimæ, non hoc tantum nomine, quod inſignem erga me benevolentiam ſpirant: verum etiam, quod ſummum tuum ſtudium in defendendis innocentibus, aut excuſandis errore magis, quam malitia peccantibus teſtificentur. Nec dubito, quin Deus hanc tuam virtutem clementer approbet. Ut enim quondam, cum Ethnici adhuc graſſarentur in Chriſtianos, ſi quis accuſabatur fidei in Chriſtum, vulgus vociferabatur, Ad leonem: ita his temporibus, ſi quæ mulierculæ, quamvis honeſtæ, inſimulentur tantum veneficii aut incantationis, clamare ſolent, Ad ignem. Quare ſi quis in medium proceſſerit, & admonuerit magiſtratum, ne paſſim ſine ullo diſcrimine, & exactiſſima cognitione in miſeras illas mulierculas ſæviat, eum ego arbitror divinitus excitatum,

Digitized by Google

excitatum. In quorum catalogo quum te quoque collocatum videam, laudo tuam humanitatem, & hortor, ut tuum officium, quod cœpisti, facere pergas.

§ 2. Cæterum quæ admonitu meæ concionis in lucem editæ, de legibus à Mose & Imperatoribus Romanis adversus incantatores & fagas latis, visum est tibi mecum conferre, agnosco animi tui candorem, & optarim ut similiter affecti essent multi, mei quoque ordinis homines, & eadem moderatione sua inter se dogmata conferrent: sic enim minus esset & rixarum & offendiculorum in Ecclesia filii Dei. Dicam igitur initio de mea concione, cui titulus est, de grandine. Hæc enim concio, etsi fatear eam à me in chartis conjectam, ut soleo, antequam ad concionandum processero, tamen non est à me in lucem edita, sed ab amicis una cum aliis quibusdam concionibus è chartis meis collecta, & typographo tradita, idque non hoc primum tempore, sed cum numeraretur à nato Servatore nostro 1539, & audio eam iterum à typographo superiori anno prælo exceptam esse. Hoc idcirco visum est commemorare, ne forte tua humanitas arbitraretur, me data opera eam concionem adversus tuum scriptum, cui titulum de præstigiis dæmonum feciſti, sparsisse. Deinde vidisti ipse, me in ea concione (quam certe nesciebam editam, priusquam tuas accepissem literas, & de ea ab amicis admonitus essem, qui & mihi exemplum ejus jam exhibuerunt) nullam instituisse prolixam disputationem de supplicio illis incantatricibus inferendo, sed tantum paucis attingere, ne viderer publicas leges damnare: quas ne adhuc quidem damnandas censeo. Sed illud summo studio & exactissima cura agendum & cognoscendum est, ut recte dijudicetur de personis, quæ adversus has leges peccasse accusantur, & tam severo supplicio obnoxiæ sunt.

§ 3. Ac video quidem, Imperatoriam legem uti his verbis: Qui malis artibus utuntur, elementa turbant inficiuntque & adhuc affirmo, elementa turbare, non esse diabolicæ per se, nec humanæ, sed tantum divinæ virtutis: non dubito autem, quin lex usurpet verba sua ex vulgari hominum sententia, & loquatur ex illorum magorum seu incantatricum opinione: hi enim à satana ita persuasi sunt, quod artibus suis turbent elementa. Punit igitur, inquies, lex voluntatem tantum, & falsam persuasionem? Nihilminus: sed repetat pro opere ipso perfectum, ut illi loquun-

tur, conatum. Nam cum misera mulier non solum simpliciter cogitat se cocturis aut aliis artibus turbare elementa, verum etiam illud toto animi instituto agit, in hoc studium tota incumbit, ut herbas colligat, suis execrationibus præparet, ad ignem admoveat, ac nihil earum rerum omittat, quas edocta est à satana aut satellitibus ejus: hic certe lex expedit suam severitatem, & punit perfectum illum, quemadmodum jam dicebam, conatum.

§ 4. Nec novum est, nec insolens, quod conatus perfectus habeatur pro facto & opere ipso. Abraham jussus est unigenitum suum filium Isaacum mactare in sacrificium: etsi autem angelus revocat gladium ejus, quem jam in filium stringebat Abraham, & Isaac servatur incolumis, tamen Deus ipse reputat hunc perfectum Abrahæ conatum pro facto ipso: Quia feciſti, inquiens, hanc rem, & non pepercisti filio tuo, benedicam, &c. Quod de benefactis hic dicitur, idem intelligendum est etiam de malefactis.

§ 5. His diebus dixit juvenis quidam Stutgardiæ causam suam è vinculis, qui cum deperiret alterius uxorem expectavit noctu ante domum ejus bombarda instructus, dum maritus equo pabulum præberet. Itaque ejaculatus globum per patulum foramen, erravit quidem à marito, sed occidit equum. Habes hic perfectum conatum. Quare lata est in eum sententia, tanquam in homicidam, qualis etiam vere erat tam coram politico, quam coram cœlesti tribunali. Idem judicatur de eo qui cum uxore aliena deprehenditur in cubiculo clauso solus cum sola, nudus cum nuda, etiamsi adhuc nihil sceleris cum ipsa designaverit. Hæc accommodanda erunt ad incantatrices, quod etiamsi nec queant elementa turbare, nec quicquam nocumenti hominibus præstigiis suis aut incantationibus inferre: tamen quia voluntas eorum nocendi non consistit intra simplicem cogitatum animi, sed prorumpit foras in perfectum conatum, severitas legum hac in parte non potest jure damnari.

Judicium Joh. Brentii de Incantatricibus puniendis.

§ 6. Idem sanciendum puto de lege Mosi Exod. 22. Etsi enim video, vocabulum מכשפה constanter transferri pro φαρμακεῖ: tamen non ille tantum judicatur φαρμακὸς, qui alteri exhibet potionem reipsa venenatam, verum etiam qui nocendi & interficiendi animo pro venenata potione arripit errore quodam & porrigit salutarem. Quare cum incantatrices illud unum agant, & in illum scopum totæ intendant, ut vel frugibus vel pascuis vel jumentis vel hominibus noceant, sive utantur veneno, sive aliis rebus plane impertinen-

Digitized by Google

tinentibus, non possunt excusari, quin habeantur pro nocentibus. Lex Mosi dicit de teste mendaci, reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit: Et quidem magna severitate addit, Non misereberis ejus, sed exiges animam pro anima, oculum pro oculo. Si de teste mendaci, qui nec veneno, nec aliis id genus rebus, sed tantum lingua ad nocendum proximo utitur, tam severiter judicatur, quid judicandum esset de incantatricibus, quæ qualibuscunque mediis utantur, certe cogitant toto conatu proximo incommodum inferre? Hactenus de autoritate legum: interea autem accuratissima cognitione opus est, ut recte dijudicetur, quis adversus has leges peccaverit, & supplicio earum obnoxius sit.

§ 7. Hic ut recte sentis, magnum discrimen habendum est inter vere sceleratos & melancholicos, ac eos qui læso sunt cerebro, quive simplici superstitione errant. Quis enim tam crudelis esset, qui in hos posteriores severiter animadverteret? Fuit apud nos juvenis non ineruditus, qui & scholis præerat, & se honeste gerebat: Sed tandem eò melancholiæ processit, ut cum audiret aliquem è præceptoribus suis, quos semper reverenter coluerat, morte extinctum, arbitraretur se, quamvis longe absentem, ejus mali autorem. Referebat nobis, sæpe venire ad se noctu homines nescio quos, qui nunc hoc, nunc illud ipsi conficiendum mandarent. Quis hunc judicaret homicidam? Imo inter nocentes ipsos magnum discrimen habendum esse censeo: Et malo ut decem nocentes impunes, si ulla probabili ratione fieri potest, evadant, quam ut unus innocens injuste plectatur. Insigne pietatis genus est, miserorum cura tangi.

§ 8. Quare optimi viri officium facere perges, si afflictas illas mulierculas malueris ad curam vel tuæ, hoc est medicæ, vel meæ, hoc est Theologicæ professionis, quam ad gladium aut ignem carnificis remittere. Hæc pauca visum est non ad singulas tuarum literarum particulas, sed ad causæ statum respondere. Uterque enim eò respicimus, ut in maleficas exemplum ita statuatur, ne vel impunitate malum ingravescat, vel crudelitate innocentes aut quasi (quemadmodum Jurisconsulti loqui solent) opprimantur. Dominus te clementer custodiat. Bene ac feliciter vale, vir optime. Stutgardiæ, in die Stephani protomartyris, anno 1565.

D. JO-

Digitized by Google

D. IOANNI BRENTIO, *Theologiæ Doctori, & præpoſito Stutgardiæ, &c.* Ioannis Wierus

S. P. D.

DAtæ nuper tuæ ad me literæ, fuerunt mihi admodum gratæ, quod ſingularem animi tui candorem & modeſtiam declararent, cum metam patienter in meæ ſententiæ explicatione audieris, tuamque viciſſim ingenue propoſueris, mi integerrime Brenti. Proindi ut me denuo audire eadem animi temperantia, & ſi minus recte ſentiam, ſecus docere non dedigneris, te ob commune reipublicæ Chriſtianæ commodum, obnixe oro. Maximi ſiquidem ponderis cauſam hanc eſſe ſentio, in qua tam enormi tyrannide à Chriſtiani nominis magiſtratu ſævitur citra ullam commiſerationem, quæ ſemper hominem Chriſtianum in primis ornare ſolet. Hic autem legum rigorem defendi, ſuumque ſortiri apud te locum, non obſcure arguunt teſtanturque palam habita concio & poſt evulgata, deinde ſcripta mihi haud ita pridem epiſtola.

§ 2. At ego aliter juſtis de cauſis rationibuſque manifeſtiſſimis & quidem non paucis perſuaſus, libro ſatis copioſo jam aliquoties edito, hujuſcemodi dira mortis ſupplicia in vitiatæ phantaſiæ vetulis, nec ullo præſtito revera malitioſo vel aliis noxio opere notis, improbans, tales leges elevo ut irritas prorſuſque ſupprimendas: quarum tamen authoritate magiſtratum recte gladium ſtringere, ſubmergere item, & flammis horrendis dementatas objicere anus, quas lamias dicunt, aſtruere videris. Pœnæ ſiquidem formam licet non exprimas, tamen leges hac in parte defendis, quæ mortis ſupplicium decernunt: at modum ejus heu nimis truculentum, quinimo, ſi verum fateri liceat, pluſquam tyrannicum, inde decreti virtute jam annis nimis multis à magiſtratu obſervatum, ſatis noſti. Ex mea vero ſententia illiuſmodi vitæ privatione coram Deo ita delinquitur, ut rationem in eo die, quo omnis elucefcet veritas, redditurus ſit tranſgreſſor.

L. Multi. C. de maleficis & mathematic.

§ 3. Porro cum concedas, ex vulgari hominum opinione promulgatam legem de iis qui elementa turbant, &c. Reſpondeo, leges

Digitized by Google

leges minime ferri debere ex vulgari hominum ſententia, vel deluſarum vetularum opinione, potiſſimum eas quæ inde mortis alios damnant: ſed ex gravibus, indubitatis irrefragabiliuſque cauſis cum matura deliberatione promulgari oportere: quinimo in actionibus criminalibus probationes ipſa luce meridiana clariores, requirere leges, alias dixi. Nec juſtis rationibus hic objici debet perfectus conatus, quem vix imperfectum dici admitto, cum nullus perfectus poſſit appellari conatus, qui perfici nequit. Lamias autem non poſſe perficere quæ conantur, fateris. Concedis enim, deluſas mulierculas in turbando aëre nihil poſſe: ſive tum herbas colligant, execrentur, ad ignem admoveant, vel quaſcunque proferant ex corrupta phantaſia quiſquilias, quibus ne quidem aquæ guttam elicere, aut crepitum ciere (ut cum venia ſic loqui liceat) aut muſcæ nocumentum inferre queunt: quorſum hic conatus nuncupabitur & defendetur perfectus ejuſmodi delira perſuaſio, vel, ſi ita voles, inefficax & puerilis conatus? cur ex legum ſeveritate acerbiſſimo mortis genere plectetur? Quod Abrahamum adducis, qui in filium Iſaacum ſtringens enſem impediebatur ab angelo, atque hunc Abrahami conatum pro facto ipſo à Deo fuiſſe reputatum, & quod de benefactis ibi dicatur, idem de malefactis intelligendum eſſe, hic certè velim nolim, contradicere cogor.

§ 4. Primum Abrahamus ex Dei mandato conatum cœpit rei poſſibilis, & quæ mox perfici poterat, atque perfecta incunctanter fuiſſet mente ſana & inſtrumentis convenientibus, niſi à Dei angelo fuiſſet vetitum: hinc merito pro ipſo opere & quidem perfecto conatus hic inchoatus haberi debuit. Atqui multo ſecus in hoc noſtro negotiores habet, ubi perſonæ ad hujuſmodi verum actum vel conatum ineptæ ſunt, ubi phantaſia corrupta, ubi organa quibus operari putantur, ludicra, ſi culnea, & tali perficiendo operi inidonea ſunt, ut ſi nihil non ſic agant & machinentur, nihil efficient, imò aërem verberabunt & operam ludent. In foro quidem cœleſti criminale eſſe, etiam ſi quis mulierem aſpexerit, ut eam concupiſcat, non diffiteor: verum haud item in foro civili, ubi adulterium non mente, ſed corpore perpetratum vel incœptum, ita ut perfici mox potuerit, punitur: multo minus punietur vitiatæ mentis imaginatio, aut ludicrum aliquod inſtitutum vel voluntas, unde læſioni ſubſecutæ vel aliunde infli-

Conatus perfectus.

ctæ nihil vel acceſſit vel deceſſit, aut accedere aut decedere potuit. Quare mirari non deſino, quod lamiarum deliram voluntatem in perfectum conatum foras prorumpere, nec legum ſeveritatem hac in parte damnandam eſſe ſcribas. Imò ego tales leges ex vulgi opinione & poëtarum figmentis latas, libero ore calamoque oppugnare audeo: & me conſcientiam læſurum vererer, ſi conticeſcerem: propterea eas quoquè explodere deceret quemlibet magiſtratum Chriſtianum, ne rerum ignorantia tam impune hinc ſanguis fundatur innoxius.

Sub tit. de injuriis, aliisque delictis, lib. 9. al. tit. 11. Supra l. 3 cap. 16.

§ 5. Talem habeo legem illam duodecim tabularum: Qui fruges excantaſſet, pœnas dato, néve alienam ſegetem pellexeris excantando. Si vero obſervantiam multam deberi legum vetuſtati & autoritati exiſtimaveris, eodem jure nunc & olim in ſanguinem, quem tu innocentem dixeris, ſævietur ex quorundam Imperatorum & regum promulgatis ſæpe legibus & edictis contra doctrinam tuam, Lutheri, & aliorum non obſcurorum virorum. Quapropter ut non ſemper legum autoritati & ſeveritati ſtandum cenſeo: ita multo minus in hoc negotio hactenus uſque adeo dubio, obſcuro, & dæmonum præſtigiis involuto, ad carnifices confugiendum eſſe, firma ſtat ſententia. Nec locum hic habet in argumenti tui patrocinium, ſed ad mei inſtituti confirmationem, exemplum à te citatum juvenis illius, qui occidendi animo equum interemit, dum in virum, cujus uxore fruebatur conjunctius, collimando ejaculatur: cum & interficere maritum, & cum ejuſdem uxore congredi potuerit. Sic clarè oſtendis, quid ſit conatus perfectus, nempe ſtudio incœpta actio, quæ ab ipſo juvene perfici valuit inſtrumentis ad hoc idoneis apparatis, & in rei propoſitæ perfectionem jam operantibus ſine ulla vitiatæ mentis deluſione: proinde & optimo jure ſupplicium mortis perpeſſus eſt.

§ 6. Quod etiam huc Moſis legem rurſus torquere velis, non
Eund. 22. certè mihi tecum convenit. Moſes enim de iis loquitur, qui veneno vel rebus noxiis nocuêre, vel damnum dare conati ſunt, idque potuêre: non de his qui ſe lædere aut læſiſſe imaginantur, à quibus nihil mali ulli aut beſtiæ aut homini aut frugibus acceſſit: qui potius deliris hominibus, puerilibus, ſtultis & melancholicis comparari debent, & aliqua ex parte ſimilem ſupplicii ſortem cum iiſdem ſuſtinere, hoc eſt, redargui & rectius inſti-

tui,

Digitized by Google

tui, vel virgis coërceri, atque arbitraria mulcta, non corporali, ex magistratus æquitate in ordinem redigi.

§ 7. Quod item Mosen de teste mendaci citas, qui mente non delusus, studio destinataque opera suo mendacio graviter vel nocuit, vel nocere voluit, atque etiam potuit, nimirum qui alteri falso testimonio intentavit defectionis, ut Hebræi intelligunt, crimen, quare eidem quoque ex testimonii virtute fuisset moriendum: talis profecto mendax testis, author sanguinis injustè fundendi, optimo jure plectebatur, velut etiamnum pleriſque in locis obſervari exiſtimo. Sed quomodo hic cum Lamiis noſtris conferri poterit, cur etiam ſeverior iis infligi debet pœna? id quod tamen urgere videris, cum ille nocere voluit & potuit, & revera nocuit: hæ lamiæ nec nocuêre, nec eo modo potuêre. Ille lingua ſua uſus, qua falſum dare voluit & potuit teſtimonium: hæ ſolum corruptam uſurpant imaginationem, deluſam voluntatem, & ſuas quiſquilias reſque ludicras, quibus omnino nihil poſſunt, etiamſi minime impediantur. Deut. 19.

§ 8. Collatis itaque perſonis earumque ingeniis & organis, facilè totius negotii diſcrimen elucesceret: inde & pœnæ formam minori conſcientiæ læſione præſcribet magiſtratus pius & Chriſtianus: quam tamen conjuncta ſimul & opera veſtra & ſeculari poteſtate in executionem deduci velim, ut nimirum rectius à tui ordinis hominibus doctis & piis erudirentur deluſæ anus, & præſtigiarum dæmoniacarum diſcuſſis tenebris ad veritatis lucem ſaniori mente reducantur: deinde modum pœnæ cum commiſeratione pro tranſgreſſionis qualitate prudens ſtatuat magiſtratus. Qua in re tibi mecum convenire, ſat ſcio. Mihi ſane bene volenti, ut pro ſingulari tua humanitate & candore ignoſcas, quæſo, quod ſeria tua ſtudia & Chriſtiana, dæmoniaco noſtro argumento turbare non deſinam. Deum miſericordiſſimum oro, ut te ſuo ſpiritu in dies magis ac magis augere dignetur ad nominis ſui gloriam, & Eccleſiæ utilitatem. Hambachi 18. Julii, anno 1566.

Nihil reſponſi inde tuli.

Digitized by Google

APOLOGIA

Adversus quendam Paulum Schalichium, qui se Principem de la Scala vocitat.

ME profecto optime meritum esse de Republica Christiana, & bonam apud omnes iniisse gratiam existimavi, quod tanto studio & diligentia pro indubitatæ religionis nostræ hominibus pugnam cœperim cum principatibus, potestatibus, mundi dominis, rectoribus tenebrarum hujus seculi, spiritualibus astutiis in cœlestibus, cum principe cui potestas est aëris, qui mortis habet imperium, qui seducit totum terrarum orbem, imò cum rege super universos filios superbi. Sed opinionem meam longè fefellit insolens quorundam insultus, & mala ab iisdem mihi relata gratia.

Ephes.6.
Ephes.2.
Hebr.2.
Apoc.2.
Iob. 41.

§ 2. Enimverò præter omnem expectationem insurgit adversus me Paulus quidam princeps de la Scala & Hun, Marchio Veronæ, & Dominus Creutzburgi Prussiæ, qui numerosa hac titulorum supellectile, & generosæ familiæ satellitio instructus, mihi homini non huic simillima, sed tamen domo honestissima nato bellum denunciat, non certe justis de causis. Licet autem principatuum illius amplitudo, & plena terroris dominatio me non immerito in fugam conjicere potuissent: animum tamen erigit quæ mihi cum dæmone fuit luctæ victoria, quippe qui cum potentissimo generis humani hoste fortiter antea congressus, virium mearum periculum fecerim, tanto facilius nunc hujus principis vim atque impetum sustinebo, quanto & inferior is est, causa nostra melior. Neque enim velut ille, frivolis altercationibus aut impotenti ulla concertandi libidine flagro, sed solo veritatis indagandæ studio ardet animus: qui si aliter effet affectus, tamen & ingravescens ætas colluctandi fervorem extingueret, & scribendi libertatem ac ocium professiones variæ occupationesque assiduæ surriperent. Quo fit, ut non sim tibi Paule princeps objecturus tuos errores, non calumniaturus tuas contrarietates non nudas alienarum vigiliarum rapsodias, non fabulas Poëticas, non denique quasdam Platonicorum nugas, quæ in tuis scriptis passim occurrunt; sed ad illa tantum loca, quæ circa finem

tertii

Digitized by Google

tertii tui Epiſtemonis contra me potuiſti, reſponſurus, partim tuas calumnias eo quo collocaſti ordine refellendo, partim infirma arcis tuæ fundamenta, quibus niteris, fortiſſimo veritatis vecte ſubvertendo. Ocyus ergo & alacriter in arenam deſcendamus, noſque pro virili exerceamus.

§ 3. In libri tertii Epiſtemonis tui Catholici exordio ſigna contra me præfers & titulum, quo confutationem Præſtigiarum Ioannis Wieri, te parti Encyclopædiæ tuæ recoctæ adjuncturum polliceris: inde non diu cunctatus, de barbariſmo diſſerens, integram fere epiſtolam ad paginas circiter octo, continua orationis ſerie, Ioannis Pici Mirandulani ad Hermolaum Barbarum Florentiæ 4. Non. Iunii ſcriptam anno 1485. tranſcribis. Inde ubi de animæ ab humano corpore ſeparatæ ſeu abſtractæ oberratione & paſſione ex variis diſcurreris: Hinc & utrum peccatum temporis finiti, pœnam finitam recipiat, an infinitam tantum, ex ejusdem Pici tractatu de pœna peccati mortalis, argumentis ſumptis & verbis exſcriptis compilaveris: ad quæſtionem tandem de anima ſeparata, ſive homine poſt mortem, antequam reſurgat, prolaberis, quo copioſum illud cap. 41. lib. 3. Agrippæ de Occulta philoſophia denuo de verbo ad verbum tranſtuliſti, non tamen neglecta interim ea cautione, ut leviter nominis Agrippæ memineris in principio iis verbis: Cum moritur homo, corpus in terram revertitur (quod & Agrippa retulit) de qua ſumptus eſt: mens, unde deſcendit, in cœlos remeat, &c.

§ 4. Ea conjunctione copulativa vis innuere, quaſi Agrippa in ea ſolum partitula à te non diſſentiat, & reliqua argumentationis demonſtratio tua ſit, quæ ad paginas circiter decem ex eodem capite tranſcriptas ſe extendit, ubi in Eubuli perſona, verbis ſex ſaltem orationem interrumpis continuam abſque debita authoris Agrippæ profeſſione: qui cum hanc myſticam diſceptationem poëtarum teſtimoniis hinc inde confirmarit, ea ſolum ſtudio à te prætermittuntur, ut quæ paulatim ex eodem capite adverſus me in quæſtionem producere ſtatuiſti, non admodum in hoc ſtudiorum genere exercitatis, appareant catholica & myſteriorum plena. Quanquam in eo contextu, quem tuum ex phraſi indubitanter nemo non judicabit, qui in Agrippæ libris minus ſit verſatus, pleraque inveniantur, quæ à Catholica Eccleſia non ita probatum iri arbitrer: cujuſmodi eſt & illud: Ut certum eſt, neminem ſine fide

„ Chriſti poſſe ſalvari: ita probabile eſt, hanc fidem adhuc multis „ Paganis & Saracenis poſt hanc vitam prædicari in illis animarum „ receptaculis ad ſalutem, atque in illis velluti in communi cuſto- „ dia detineri, donec tempus adveniat, quo maximus Iudex meri- „ torum facturus ſit examen: à qua opione etiam multi Chriſtiani „ ſcriptores non abhorrent.

§ 5. Cum vero huc tranſtuleris ex poſteriori parte capitis dicti Agrippæ, quorundam patrum teſtimonia, velut Tertulliani, Clementis, Auguſtini, Ambroſii atque Lactantii, inſerveris & tuo ſtudio Chryſoſtomi ſententiam, nihil minus iis oſtenditur, quam Paganis & Saracenis poſt hanc vitam prædicari ad ſalutem in illis animarum receptaculis. Nollem autem longioris digreſſionis moleſtia me fatigare in iis quæ ex profeſſo non in meam contumeliam ſcripta ſunt. Inde ſententiis non conciſis ex eodem capite hinc inde de verbo ad verbum compilatis, orationis filum continuas de conditione inferni, de lemurum natura, & de ſpirituum loco, ubi hac occaſione Agrippæ mentionem denuo obiter facis, „ in hæc verba: Legimus alibi, abſtuliſſe Deum de ſpiritu qui erat „ in Moſe, & dediſſe ſeptuaginta viris. Magnum hic (inquit Agrip- „ pa) latet, ſed non temere revelandum myſterium. Poſtremo abſoluta doctrina hac arcana Agrippæ verbis, ubi licentia dialogiſmi Eubulum induxeris tibi Eulogo reſpondentem, Rem ultra humanum captum, & omni admiratione admirabiliorem animo attentiſſimo audivi Euloge: Mox adverſus me in ſequentem erumpis formam:

„ § 6. Atque hic mihi occurrit quidam medicus, nomine Ioan- „ nes Wierus, qui hæc omnia nihil aliud aſſerit eſſe, quam præſtigias „ dæmoniorum, de quibus libros quinque ſcripſit, & prolixe ſatis „ ſuam intentionem egit. Ita lib. 1. cap. 14. de transformatione al- „ legat Pſellum, & exemplum quoddam militis. Atqui, inquit, fu- „ ſiorem ea quæ diximus, aliaque ſimilia agendi modum & ratio- „ nem, Michaëli Pſello explicavit quidam Marcus dæmonii cultor „ eximius, in Cherſoneſo Græciæ contermina vitam ſolitariam de- „ gens. Demones, ait, licet ſexu & propria lingua careant, corpus „ tamen illud aëreum ſibi conceſſum, pro arbitrio velut nubes vento „ flante, in varias formas mutant, contrahuntque atque extendunt, „ quemadmodum lumbricis videtur accidere, ob ſubſtantiam melio- „ rem, ductuque facillimam: neque ſolum magnitudine diverſitas in

eis

Digitized by Google

eis accidit, verum etiam figuras coloresque variant multiformes. Corpus enim dæmonis ad utrumque est natura paratum: qua enim ratione est natura facile cedens, sic in varias figurarum species transformatur: qua etiam aëreum est, diversos aëris instar colores subit. Sed aër quidem extrinsecus coloratur, corpus vero dæmonis juxta animi sui affectus species colorum mutat, velut & hominis, sed longe melius, ut quod animæ sit obedientius. Omnia tamen celeriter dilabuntur ob corporis mobilitatem tenuitatemque. Sic tanquam vir apparet, & mox occurrit ut fœmina: leonis more fremit, saltat ut pardalis, latrat ut canis, atque ad utris vasisque formam se aliquando transfert.

§ 7. Lubet non in elegantem hoc loco historiam apte interponere. Refert Helinandus monachus, se audivisse ab Ebaudo patruo suo, qui à cubiculis erat Henrico Remensi archiepiscopo, Lodovici Gallorum regis fratri, quod Henrico archiepiscopo æstate quadam in itinere somnum meridianum capiente, miles quidam inter cæteros aperto & hiante ore post prandium dormiret, è cujus ore visa est ab aliis vigilantibus quædam alba bestiola mustelæ similis exisse, atque ad vicinum ibi rivulum procurrisse: cum sursum deorsum in ripa rivuli anxia cucurrisset, nec transeundi viam inveniret, quidam ex astantibus accedens, evaginatum gladium rivulo angusto veluti pontem faciens, imponit. Bestiola ilico rivulum super gladium transgrediens, longius procurrit, & sese subduxit. Paulo post redire visa, cum iterum notum pontem quæreret, atque eo jam sublato, discurrens transire non valeret, idem ille qui antea, rursum rivuli ripas impositio gladio conjungit, atque abscedit. Tum transit bestiola, & ad dormientis adhuc patulum os rediens, videntibus omnibus ingreditur: ac ilico qui dormierat, expergiscitur: rogatusque num quid in somno passus esset? Respondit, se sessum esse & fatigatum, tanquam ex difficili & longo itinere, in quo bis super pontem ferreum flumen transisset. Unde socii collegerunt, eum (quæ ipsi viderant) vere somniasse. Mihi vero diaboli ludibrium esse videtur, qui ut vigilantes socios falleret, aut animam hominis corpoream esse, ideoque interituram cum corpore, ipsis ostenderet persuaderetque, idolum hoc exiens dormientis corpus & ingrediens, oculis objecit.

§ 8. Et paulo post: Simile quiddam, inquit, de Guntiano rege legitur: Neque id mirum est. Nam ut idem Marcus loco paulo ante

„ ante citato deinde refert, ſpiritui qui nobis ineſt phantaſtico pro-
„ pinquant dæmones, utpote qui & ipſi ſpiritus ſint: verba per-
„ turbationum & voluptatum nobis inſinuant, non emittentes qui-
„ dem vocem pulſatione quadam & ſonitu, ſed ſermones ſuos abſque
„ ſonitu, immittentes, &c. Capite tandem 15. id exemplis confir-
„ mat, illaque exempla variæ formæ larvarum, & actionum dæmo-
„ niacarum eſſe ait. Hactenus Wierus, qui paſſim eandem aut ſimi-
„ lem ſuis libris cantillat cantionem.

§ 9. Hoc epiphonemate, mi princeps Scalichi, laudi Wiero dari conſtantiam judicabunt alii, qui eam maximopere in te deſiderant, quod contra tuam ipſius nuper editam Baſileæ Encyclopædiam, ut ſcribis, depravatam, & majori ex parte diaboli artibus hæreticam, hoc epiſtemone catholico, palinodiam ſolemniter canis: quod tamen non uſqueadeo in tui contemptum, quam mei defenſionem obiter dictum volo.

§ 10. Adhæc quorſum tanto impudentiæ ſupercilio præjudicium ſtatuere audes, me omnia (antea potiſſimum ex illo Agrippæ capite à te tranſcripta) nihil aliud eſſe aſſerere, quam dæmoniorum præſtigias? quod conſtanter (cum bona tuæ Clementiæ gratia) tibi pernegare non erubeſco. Reliqua mea verba à te Scalichi enarrata agnoſco, quorum mire artificioſam auſpicaris confutationem. Pſellus, ais, dictis noſtris non adverſatur. Ponis nudam iſtam ſubſultationem. Tanquam legislator decretum aliquod ſanciret: verum non contentus tuo excurſu, fero me profecto tuæ eruditionis & ſapientiæ mancipium fatebor, niſi meam prius de te expectationem ſaniori reſponſione expleveris. Pſellus etenim mecum eas apparitiones dæmonis repræſentationi ſub diverſa forma attribuit, quas tu frequenter animæ obvagantis, & inhoſpitæ occurſui affingis. Longe diverſa, imo pene contraria utriuſque elocutio. Pſelli ſententia aut vera, aut falſa. Si vera, quod innuere videris, cum non ſolum nihil contradicas, ſed etiam ſubdole ab objectionis vadimonio te expedire coneris, tua neceſſario vacillabit. Si ipſius falſa eſt opinio, cur ſubticuiſti reſponſionem? Enimvero qui tacet, conſentire videtur. Pſellus idem profert, quod in me accuſas. Atqui à me diſſentire certe ſtatuiſti, & recte, quando ita lubet: ipſius vero teſtimonium tibi non adverſari ſcribis, & male. Aut enim uterque tuæ opinioni repugnat, aut neuter: ſumus ſiquidem hac in ſtatione individui comi-

Lib. 115. cap. 41.

tes.

Digitized by Google

tes. At ambo tuam hanc phantaſiam execramur merito. Quocirca poſthac oppoſitiones, è quarum perplexitate extricare te nequis, ſinito intactas.

§ 11. Quod autem hanc hiſtoriam, inquis, Wierus præſtigiis diaboli tribuat, ut perſuadeat animam corpoream, & idcirco corruptibilem, non video quibus id rationibus & argumentis perficere contendat. Non difficulter ab hoc objectionis telo me vindicavero, quum nihil hic aſſeruerim, quod patrocinii adminiculum requirat: & præter meum ſit inſtitutum, de animæ extra corpus evagantis conditione, longioris diſceptationis telam contexere & perſequi: ſolum ad eam Helinandi concluſionem, ſocios nimirum inde collegiſſe, eum, quæ ipſi viderant, verè ſomniaſſe, meam ſubjunxi non aſſertionem, ſed opinionem: quæ ſi ad tuum minus fecerit palatum, per me quidem licet, nec ſuaviorem ſanioremque ex generoſi principis beneficio recuſabo. Quod vero dicis, non ſequi, omne corpus corrumpi: neque me hac in quæſtione, à meo ſcopo peregrina, quicquam vel affirmare vides, vel negare: ſed intellexiſſe de corpore materiali & compoſito, non diffiteor. Verum enimvero ſi tale quippiam promulgaſſem, quo ſupplicio ad pœnitentiam compelli deberem, haud intelligo. Quorſum inſuper extra meum ſcopum collimabo ad incorruptibile cœlum & elementa non neceſſario, ubi & ſuum habet locum capitis 21. Apocalypſeos exordium? Eſt & Empedoclis opinio, mundum manere eundem ſecundum ſubſtantiam, ſed mutari ſecundum diſpoſitionem.

§ 12. Quod deinde in orationis tuæ progreſſu adverſus Pſelli ex Marco ſententiam à me recitatam transformationis diabolicæ cauſam ſtatuis, variorum ſubjectorum aſſumptionem, ea ſcilicet demonſtratione. Sicut enim homo mediis utens, artificio naturam omnem imitatur: ſic diabolus medio non indigens, in momento ſubjectum ſuæ actioni & propoſito conveniens facit: atque in illud, ſicut anima in corpus, ſe abdit, & illud pro ſua volnntate regit. Hinc eſt, quod Apoſtolus ait, 2. Corinth. 11. Ipſe, inquit, Satanas transfigurat ſe in angelum lucis. Inde ſequeretur, ſatanam veri angeli ſubjectum aſſumere, & in illo ſe abdere, & pro voluntate ſua illud regere. Sed longè aliam eſſe Apoſtoli mentem, teſtantur præcedentia & ſequentia, ubi de perverſa Pſeudo apoſtolorum doctrina, & de operibus malis loquitur, permanente

nente ſubjecto integro, non de ſubita ejuſdem mutatione, quemadmodum hîc invertitur quæſtio de vario dæmoniacæ transformationis idolo, uti in capitibus ſequentibus oſtendo. Aliud enim eſt, dæmonem corpus aliquod verum aſſumere, & illud apparere, ac regere ubi & quomodo diabolus volet: aliud eſt, mali aliquid à diabolo ſuggeri, quemadmodum peccata multa, & mentem inde vitiari: (nam qui peccat, ex diabolo eſt, teſte Joanne 1. cap. 3.) aliud item, à diabolo obſeſſum eſſe: aliud denique eſt, à dæmone ſimul & in peccata præcipitari, & ab eodem obſideri. Cæterum quod transfigurationis cauſam & modum ſpectat, æquum lectorem cenſoremque ad utriuſque, nimirum Marci & Scalichii, ſententiæ exquiſitam collationem, & reliquam ejuſdem noſtri capitis partem, cui & Tritemii opinionem hujus argumenti annexuimus, relego, ut & ad alia loca huc facientia, quæ ſparſim in meis libris ob materiæ oblatæ occaſionem erunt obvia: quo etiam ſpectabunt Auguſtini ſententiæ paulo poſt enarrandæ: prolixior alioqui foret propugnatio, ſed brevis eſſe laboro.

§ 13. Toto autem cœlo hîc errare Scalichium, teſtatur ipſa veritas, commonſtrant portentoſæ, quibus Satan ſæpenumero apparet, idolorum facies, docent luculenter larvæ in ejuſdem noſtri libri cap. 15. 16. 17. & infinitis aliis locis propoſitæ. Ubi ſub alicujus ante annos multos defuncti forma terret, illiuſne mortui corpus verum induiſſe dæmonem credemus? quod jam conſpicitur ut vivum eſſe ſolet, quum cadaver illud in terris computruerit, ſqualidumque fuerit, vel etiam in patibulo aut rota exeſum, vel à canibus alicubi dilaniatum. Quid, ubi monachum induerit, monachine corpore & cuculla ſceleratam vere mentem exornavit ſatanas? Si hoc valet, fide ſua falluntur, qui in Franciſcani alicujus cuculla ſepulchro mandantur, ut à diaboli machinis ſecuriores ſint. Atqui in cujus ſubjecti ſpecie tentavit Chriſtum diabolus? Si Agrippæ teſtimonium, quo te affici plurimum in tuis ſcriptis video, cum ſymbolicæ doctrinæ magnalia tractas, admiſeris, cuculla-tum illum fuiſſe, ex picturis tradit in libro de Vanitate ſcientiar. cap. 25. de ſtatuaria & plaſtica.

§ 14. Quomodo præterea cohæreant illæ particulæ, transformationis diabolicæ cauſam eſſe, ſubjectorum variorum aſſumptionem, & diabolum non indigere medio, item in momento ſubjectum

ſuæ

ſuæ actioni & propoſito conveniens facere, non video. At iſta proſequitur Scalichius: Cum ergo corpus quieſcit, non niſi vegetativa potentia utitur. Ah miſeram conditionem infantium, in quibus nullus animæ uſus præter vegetativam potentiam: ſpaciatur interim rationalis.

§ 15. Subjungit deinde paulo poſt: Et ſi quidem animæ eſſentia angelis pares ſunt, anne ſubjectum ſive muſtelæ, ſive columbæ, ſive hominis, ſive alterius cujuſpiam rei aſſumere poſſunt? Nequaquam, reſpondeo: & miror ab acutiſſimo philoſopho, & doctiſſimo ſcilicet Theologo talia excogitari, proponi & defendi, niſi peculiari privilegio indultum tibi ſit decernere quod voles. Animæ ſiquidem humanæ hanc corporaturam ſemper expetunt, cui à Deo deſtinatæ, & non corpus muſtelæ. Sequeretur alioqui primùm, unam animam eſſe & hominis & bruti communem, & informare duo corpora. Non convenit bene inſtitutæ civitati, ut princeps tum proprio, tum cerdonis vehiculo utatur. In ſuo Pimandro divine Mercurius Triſmegiſtus dicit, aliud corpus quam humanum, non capere animam humanam: neque fas eſſe, in corpus animæ ratione carentis, animam rationalem corruere: Lege enim divina talem generationem prohiberi, multò minus figura humana exutam in corpora degenerare brutorum: atque hunc impium eſſe errorem. Si autem veræ muſtelæ ſubjectum veram militis aſſumpſiſſe animam præfracte urgeas, cedo ubinam hæc muſtela alba, quæ ex militis ore viſa eſt aliis vigilantibus exiſſe, tam quiete citra ullius motus ſenſum antea in corpore latuit? per quos meatus milite non excitato eluctata eſt? œſophagus & arteria aſpera viæ ad os communes & ſolæ, ob anguſtias neutiquam admittunt, nec rerum natura patitur: ubi item in corpus regreſſa manſit? redientem enim ad dormientis adhuc os patulum videntibus omnibus ingreſſam fuiſſe, tradit hiſtoria.

§ 16. Atqui rationis fulcimentum, quare animæ tali aſſumpto ſubjecto, hominibus appareant, ſubdis, ſcilicet, ut ea re aliquid portendant, inquiens, Deo ita volente, vel ut ſomniantem admoneant. Quæſo autem, qua de re hunc militem admonuit hæc muſtela induta anima, vel cujus eventus fuit portentum? De nulla ſiquidem re vera militem admoniſſe animam hanc, docet ipſius interrogati reſponſio. Nam ſuper ferreum pontem flumen non tranſierat miles, nec difficile & longum iter perpeſſus. Nec eſt

quod ad animam reſponſum referas: hoc enim poſtea negas, animam videlicet non eſſe prolocutam, ſed militem locutum. At ſit quod velis, quid inde admonitionis divinæ vel portenti ſucceſſit? Non eſt quod longius ſubterfugias. Hanc mehercule reſponſionem à Wiero minime expectavit Scalichius: quare ſi propria ipſius verba ſiniſtre in me dicta, pro genuinæ ſuæ muſtelæ philoſophica defenſione, in ipſum retorſero, mihi veniam dabit. Quod attinet ad beſtiolam ſimilem muſtelæ, ſi ea quæ dicta ſunt expendiſſet, haud dubie hac de re, & aliis permultis, quorum ibi meminit, longe rectius ſenſiſſet, & digito compeſcuiſſet labellum.

§ 17. Sed ad inſtituti confirmationem, alio virum ſenem tra-
„ jicere conatur hic jaculo, ſcilicet: Si ludibrium diaboli fuit iſta
„ muſtela, quomodo igitur miles feſſus & fatigatus fuit? quomodo illa veſtigio referre potuit? Qua arte autem hîc evaſero, auſculta pauliſper. Experrectus miles, num quid in ſomno paſſus eſſet rogatus, reſpondit, ſe feſſum eſſe & fatigatum, tanquam ex difficili & longo itinere, &c. Jam nemo diffitebitur, ſomnorinas imagines ſæpenumero ex humoribus & ſpiritibus hic ſibi convenientibus, à diabolo inphantaſticis organis excitari, & idolis, quæ exhibere vult, confirmari, ſive illa ſint ſuavia, ſive terrifica, ſive etiam vana: ex quibus revera quoque vel voluptas, vel dolor conſequitur, ſentiturque inter ſomniandum, etiam ubi talis ſpecies nunquam antea menti fuerit objecta, aut viſa vigilanti, vel nullo affectu quis erga talem in mente aut cogitatione ante ductus fuerit, imo ab ejuſmodi ſimulachro vel objecta in ſomnis actione ſemper abhorruerit: vulgaria ſiquidem ſomnia pro humorum, cogitationum & affectionum dominio naturæ ductu ferè dirigi non ignoro. Sic fit, ut caſtiſſimæ vitæ viro (quanquam ſanguinis etiam pituitoſioris, qui nihil ſpurci pridem in animo concepit, vel admiſit, quem nec vigilantem obſcœna ſuggeſtione in conſenſum pertrahere potuit dæmonium) aliquando tamen alicujus fœminæ nunquam viſæ, cum qua congrediatur, delectabile obveniat ſimulachrum in ſomno, unde tantus voluptatis ſenſus percipitur, ut cum multa titillatione ſeminis profuſio conſequatur. Eadem ratione in aliis turbulenta laborioſaque ſomnia in phantaſiæ organis poſſe à dæmone inter dormiendum cieri judico, unde & manifeſta laſſitudo & fatiga-

Digitized by Google

fatigatio ſentitur. Te ſtabuntur hoc ipſum & eorum ſomnia, qui incubum morbum patiuntur, quemadmodum lib. III. cap. 18. oſtendi.

§ 18. Cæterum ut firmior huic defenſioni accedat fides, eximium purioris Theologiæ antiſtitem Auguſtinum tibi adducam: Suadent, inquit, dæmones miris & invisibilibus modis per illam ſubtilitatem ſuorum corporum, corpora hominum non ſentientium penetrando, ſeque cogitationibus eorum per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſive vigilantium, ſive dormientium. Item lib. III. de Trinitate: Si corpora ipſa terrena nonnullis artibus & exercitationibus modificata, in ſpectaculis theatricis tanta miracula exhibent hominibus, ut hi qui nunquam viderunt, talia narrata vix credant: Quid magnum eſt diabolo & angelis ejus, de corporeis elementis per aëra corpora facere, quæ caro miretur: Aut etiam occultis inſpirationibus ad illudendos humanos ſenſus phantaſmata imaginum machinari, quibus vigilantes dormienteſve decipiat, vel furrentes exagitet?

Lib. de divinat. damonum. c. 3. & 5. item lib. de Spiritu & anima.

§ 19. Idem de ſpiritu & anima, & legitur in Decretis: Quædam futura prædicunt dæmones, & quædam mira faciunt, quibus homines alliciunt & ſeducunt. Unde quædam mulierculæ poſt ſatanam converſæ, dæmonum illuſionibus & phantaſmatibus ſeductæ, credunt ſe & profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea, vel cum Herodiade, vel Minerva, vel innumera mulierum multitudine equitare, vel earum juſſionibus obtemperare. Quapropter ſacerdotes Dei prædicare debent populo, ut noverit hæc falſa omnino: & non à divino, ſed maligno ſpiritu talia phantaſmata mentibus fidelium irrogari. Ipſe namque ſatanas, qui ſe transfigurat in angelum lucis, cum mentem cujuſque mulierculæ ceperit, & hanc ſibi per infidelitatem ſubjugarit, ilico ſe transformat in angelum lucis, in diverſarumque formarum ſpecies & ſimilitudines, & mentem quam captam tenet, in ſomnis deludens, per devia quæque deducit. Et quoniam ſolus hoc patitur ſpiritus infidelis, nec in animo, ſed in corpore evenire opinatur. Quis enim in ſomnis & nocturnis viſionibus non extra ſeipſum deducitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando viderit? Idcirco nimis ſtultus & hebes eſt, qui hæc omnia quæ in ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitratur.

Cap. 28. 25. q. 5. Epiſcopi ex concilio.

Contra Scaligerum, qui transformationis diabolicæ cauſam ſtatuit ſubjectorum varierum aſſumptionem.

§ 20. Et de Civitate Dei libro XVIII. capite 18. Non ſolum

Digitized by Google

animum, ſed nec corpus quidem ulla ratione crediderim, dæmonum arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe converti: ſed phantaſticum hominis (quod etiam cogitando, ſive etiam ſomniando per rerum innumerabilium genera variatur, & cum corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis aut oppreſſis corporis hominis ſenſibus) ad aliorum ſenſum neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſe perduci, ita ut corpora ipſa hominum alicubi jaceant, viventia quidem, ſed multo gravius atque vehementius, quam ſomno, ſuis ſenſibus obſervatis: phantaſticum autem illud veluti corporatum, in alicujus animalis effigie appare atſenſibus alienis, taliſque etiam ſibi homo eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſſet in ſomnis, & portare onera: quæ onera ſi vera ſunt corpora, portantur à dæmonibus, ut illudatur hominibus, partim vera onerum corpora partim jumentorum falſa cernentibus. Reliqua vide in noſtro lib. IV. cap. 22,

„ § 21. Sed ad ſequentia mox Scalichii verba progrediamur.
„ Neque propterea, ait, corporeas animas, ut Tertullianus, aſſeri-
„ mus: neque tranſire de corpore in corpus, quatenus animam, ut
„ Pythagoreis aſcribitur: transfigurari autem nemo dubitaverit,
„ hoc eſt, non eſſentiam, ſed figuram, id eſt, externam formam mutari aſſumptione. Sed ne hic quidem quicquam definimus. Tantum certe philoſophum hic ſibi in duabus contradicere lineis, nimirum transfigurari nemo dubitaverit, & Ne hic quidem quicquam definimus, tibi condono, calumniæ occaſionem hinc non quæſiturus, licet cum tanta modeſtia in me neutiquam inquiratur.

§ 22. Huc accedit, te hic negare animas de corpore in corpus tranſire, quod de animæ militis in muſtelam transgreſſione affirmaſti. Tu ipſe teipſum judica. Jam denuo circitur duas paginas cum dimidia ex dicto cap. 41. lib. III. Agrippæ de occulta philoſophia tranſcribis, ut Wieri præſtigiæ illuſtriores, uti ſcribis, fiant: ſed quanam fabularum emendicatione, penes benevoli lectoris cen-
„ ſuram judicium eſto. Videamus, ais, quid apud Saxonem Gram-
„ maticum, Danicæ hiſt. lib. v. annotatum ſit, ſcilicet: Aſuitum
„ quendam & Aſmundum inter ſe communibus votis conjuraſſe,
„ quemnam illorum vita prolixior excepiſſet, mortuo contumulan-
„ dum. Tandem Aſuitus morbo conſumptus, cum cane & equo

ſuo

Digitized by Google

ſuo vaſto mandantur antro, cum quo & Aſmundus ob amicitiæ jusjurandum vivus contumulari ſuſtinuit, cibo quo in longum tempus veſceretur illato. Tandem Ericus Sueciæ rex, eo loci cum exercitu pertranſiens, Aſuiti tumulum, theſaurum ineſſe ratus, perfrangens, adaperta ſpecu, eductum Aſmundum luci reſtituit: quem videns terro oris habitu, funebri tabe obſitum, & profluo ex cruda cicatrice ſanguine cruentatum (quippe Aſuitus noctibus redivivus, crebra colluctatione lævam illi aurem abruperet) ſecti vulneris cauſam referre juſſit, quam ille narravit iis verſibus:

Quid ſtupetis, qui relictum me colore cernitis?
Obſoleſcit nempe omnis vivus inter mortuos.
Neſcio quo Stygii numinis auſu,
Miſſus ab inferis ſpiritus Aſuit,
Savis alipedem dentibus edit,
Infandoque canem præbuit ori:
Non contentus equi vel canis eſu,
Mox in me rapidos tranſtulit ungues,
Diſciſſaque gena ſuſtulit aurem.
Hinc laceri vultus horret imago,
Emicat inque fero vulnere ſanguis.
Haud impune tamen monſtrifer egit:
Nam ferro ſecui mox caput ejus,
Perfodique nocens ſtipite corpus.

§ 23. Non diſſimile huic legitur in Cretenſium annalibus, manes, quos ipſi Catechanas vocant, in corpora remeare ſolitos, & ad relictas uxores ingredi, libidinemque perficere: ad quod evitandum, & quo amplius uxores non infeſtent, legibus municipalibus cautum eſſe, ſurgentium cor clavo transfigere, totumque cadaver exurere. Miranda proculdubio ſunt hæc, ait Agrippa, & opinioni inimica videri poſſent, niſi fidem facerent & latæ leges, & creditæ antiquitatum hiſtoriæ. Hic Scalichius præoccupans, ex ſuo interſerit ſolennem interrogationem, ſi quis demonum præſtigiis, quicquid id eſt, aſſcribere fortaſſis vellet: At præſtigiis diaboli quid clavus ob eſt?

§ 24. Hic unico verbo lectori æquo & prudenti ex Ariſt. 1. de Cœlo cap. 6. ſatisfecero. Fieri nequit, quod non poteſt eſſe factum, inquit ille. Num vero in omnibus ſuis narrationibus ſit credendum

dum Saxoni Grammatico, in ſimilis fidei hiſtoria à me confutata demonſtravi lib. III. cap. 15. Accedat & teſtimonium Cardani docti & inſignis philoſophi, qui poſt enarrationem de Duffo rege ex Boëthio hiſtoriographo repetitam lib. xv. cap. 80. de Varietate rerum, ſuam ſubjungit ſententiam de quibuſdam hiſtoriarum ſcriptoribus in hæc verba: Quæ Boëthius refert, condendæ hiſtoriæ haud jucundæ non ignavus author, alliciendi lectores cauſa conſcripſit: ut quos Scythica facta, moreſque, tum regionis deſcriptio non delectarent, fabulæ ſaltem tædium minuerent. Neque id vitioſum hiſtorico: ſed ubi hiſtoria per ſe ſterilis eſt, licet eam jocis ac fabulis exornare. Quamobrem & jure ab his T. Livius abſtinuit, & Herodotus juſte damnatur, & Saxo Grammaticus laudatur.

Lib. II. hiſt. Scotorum.

§ 25. Cæterum qui in hanc tecum palæſtram progredi, & producta hæc tuorum myſteriorum arma eripere tibi volet, ad primum concides amplexum, cum anilium fabularum fulcris præter mentem, mea quidem opinione, nitaris. Hanc profecto pertinacem contra mea ſcripta, animi inſolentiam non poſſum non mirari in tam celebri philoſopho & viro principe. Quis leviter veræ philoſophiæ rudimentis initiatus, tibi hanc mortui & vivi cum cane & equo contumulationem eo modo peractam conſentiat? Quis catechumenus, religionis Chriſtianæ elementis ſaltem perfunctorie imbutus, Aſuiti noctibus redivivi mordacem colluctationem, cum Aſmundo fideli amico in ſpecu habitam, affirmare auſit? Quis ſtolidi ſenſus ſpiritum Aſuiti (ſic enim habet carmen) vel etiam ipſum Aſuitum, ſi ita voles, ab inferis miſſum, dentibus alipedem canem & equum in ſepulchro voraſſe, & amiciſſimi lævam avulſiſſe aurem, deinde caput Aſuiti in ea monomachia ſubterranea abſciſſum, & corpus ejuſdem perfoſſum crediderit? O quantum eſt in rebus inane? quam credula mens hominum, & arrectæ fabulis aures? Cur quæſo Scalichi Pauſaniæ teſtimonium præteriiſti, quod eodem loco ex Delphorum interpretibus acceptum, intertexuit Agrippa? Eſſe videlicet dæmonium
„ quoddam infernum, quem Eurynomum dixerunt, qui mortuorum
„ carnes abſumeret & devoraret, ita ut vix nuda relinquerentur
„ oſſa. Spiritum aliquem terreſtri alimento cibari, & propterea carnes devorare, nemo niſi mentis luxatæ, Pauſaniæ, Agrippæ, aut tibi concedat. At quis, Deus bone, Delphorum interpretibus fidem derogarit?

§ 26. Si

Digitized by Google

§ 26. Si insuper tu fidem nobis feceris, mortuorum manes vel animas in corpora putredine & squalore deformata remeasse, & ad uxores hæc sic ingressa, cum eisdem libidinem exercuisse, necessario hos homines verè revixisse sequetur. Nam ad illius actus perfectionem necessario requiritur verus sanguis, spiritus, caro, nervi, tendines, & reliqua organa huic destinata merè viva: quinimò homo ipse non modo vivus, sed & cujus valetudo non sit omnino labefactata. Si itaque revixerint, & matrimonium concubitu coluerint, contra hos injuria sunt latæ leges: si non revixerint, quorsum in mortuos statutæ leges? quorsum defuncti cor clavo transfigendum? Sed leges ex informatione siniſtra promulgatæ, nequaquam parem cum bene constitutis merentur existimationem. Atqui ad historiarum antiquitus creditarum prærogativam confugis. Verum si vetustatis ratione quibusvis narrationibus sit credendum, tibi examinandam non Apuleii metamorphosim, & veras Luciani narrationes, sed Turcarum Alcoranum offero: si & antiquas Christianæ religionis historias requisieris, libros Conformitatum D. Francisci evolvendos addam. Non semper quis scripserit, & quo tempore, sed num vera pronunciarit, inquirendum. At mentis oculos iis hominibus, qui suprà enarratas historias pro veris vendicarint, præstigiis obscuratos esse, jurarit profecto quilibet etiam barbarus. Nihilominus ut fidei pondus eædem sortiantur, ex eodem capite sic institutum prosequi non desinis.

§ 27. Neque demum, inquit idem Agrippa, à Christiana religione alienum est, animas multas ante universæ carnis resurrectionem suis corporibus restitui posse: quin & multos credimus singulari Dei beneficio cum corporibus in gloriam assumptos, multos etiam vivos in infernum descendisse: audivimusque non raro mortuorum corpora è sepulchris per dæmones sublata, procul dubio non in alium usum, quam incarcerandis torquendisque suis manibus. Verum ad hos corporum carceres & vincula accedunt etiam viliſſimorum & teterrimorum locorum habitacula, ubi Ætnei ignes, aquarum ingluvies, fulgurum & tonitruorum concussus, terrarum voragines, atque ubi regio lucis inops, nec radiorum solis capax, ignaraque syderum splendoris, perpetuis tenebris, & noctis specie caligat. Mirum est, cur hîc Homeri vetustiſſimi Poëtæ versus ad mysteriorum suo-

rum certitudinem firmandam non adjunxerit, Scalichius, quos tamen Agrippa poſt verbum illud Caligat, ſic annectit: Quo apud Homerum perveniſſe fertur Ulyſſes, ubi canit:

Cymmerios fama eſt populos hîc eſſe, cavernis,
Perpetua nebula, cacaque caligine merſos,
Quos oriens nunquam, nec cum declinat in undas.
Sol videt, aterna miſeri ſub nocte premuntur.

Sed Poëtarum teſtimonia non tantam fidem in myſteriis aſtruendis mereri, facile noverat Scalichius: propterea ex Agrippa ſermonem
„ ita perficit: Neque vero omnia illa inanes nugæ ſunt, quæ
„ de Patricii antro, Vulcani ſpeluncis, Ætneis crateribus, Nur-
„ ſiæ ſpecu, multi memoriæ prodiderunt, atque quæ inibi vide-
„ runt & cognoverunt, teſtati ſunt. Narrant ſiquidem iſtis majora
„ Saxo Grammaticus de Geruthi regia & Ogarthiloci cavo, &c. Reliquam Scalichii narrationem ex Agrippæ verbis de rerum monſtris, hîc perſequi nolo, ne lectori tædium parem, & modi limites tranſiliat propugnatio ſatis per ſe omnibus jure cognita & probata. Finita autem verborum Agrippæ repetitione, de-
„ cretum promulgat hic noſter Scalichius: Exempla illa rem veram teſtantur. Non certè omnia, quod manifeſtè demonſtravi.

§ 28. Verum ut majorem, non mihi, ſed Agrippæ fidem tribuat Scalichius, poſt conſarcinata in ſuis libris ſparſim quam plurima ex Agrippæ libris de Occulta philoſophia, non etiam ſemper detecto auctoris nomine, volui ipſius Agrippæ cenſuram de ſuis iiſdem libris maturiori ætate editam, ex libro de Vanitate

Agrippæ cenſura de ſuis libris de occulta philoſophia.

„ ſcientiarum, cap. 48. de præſtigiis, proponere in hæc verba: De
„ magicis ſcripſi ego juvenis adhuc, libros tres amplo ſatis volumi-
„ ne, quos De occulta philoſophia nuncupavi: in quibus quicquid
„ tum per curioſam adoleſcentiam erratum eſt, nunc cautior hac
„ palinodia recantatum volo: permultum enim temporis & re-
„ rum in his vanitatibus olim contrivi. Tandem hoc profeci,
„ quod ſciam, quibus rationibus oporteat alios ab hac pernicie
„ dehortari. Quicunque enim non in veritate, nec in virtute Dei,
„ ſed in cluſione dæmonum, ſecundum operationem malorum ſpi-
„ rituum, divinare & prophetare præſumunt, & per vanitates ma-
„ gicas, exorciſmos, incantationes, amatoria, agogima, & cæte-
„ ra opera dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercentes, præſti-

gias

Digitized by Google

gias & phantaſmata oſtentantes mox ceſſantia, miracula ſeſe ope- ,,
rari jactitant, omnes hi cum Ianne & Mambre & Simone Mago ,,
æternis ignibus cruciandi deſtinabuntur. Hactenus Agrippa. Plura ,,
in ſequenti Apologia. ,,

§ 29. Non contentus vero ſuperioribus in me calumniarum aculeis Scalichius, ad Auguſtinum inde confugit, recitantem, quomodo Ioannes monachus cuidam religioſiſſimæ mulieri, eundem impatienter videre cupienti, nocte in ſomnis apparuerit. Deinde eveſtigio infert: Quid ad id Wierus, præſtigiamne dicet? Non, in ,,
quam. Cur itaq; tu ſecus ex inani quodam tuæ imaginationis præ- ,,
judicio, quid ego dicturus ſim, ſtatuis? Sed nimio contradicendi ſtudio falleris, & à veritate multum aberras. Tam ex angeli miniſterio in ſomniis poteſt apparere pio homini forma pii, quam impii ſpecies impio, dæmonis opera. At decreto præcipiti præcocique nimis, abs te citra cauſæ cognitionem condemnor hiſce verbis: Errat igitur Wierus: & poſt denuo gravius. Hactenus me vel minimi quidem errati à te convictum eſſe non agnoſco: & me præſtigiis tribuere, quod angelis Dei, &c. tribui debet, quemadmodum & quod hic contra Auguſtini mentem ſentiam, ut ſcribere non te pudet, id totum tibi pernego. Inſimulare & probare ſemper diverſa fuêre. Sed quæ hæc impudentia? quæ nam philoſophiæ pars, quodnam juris privilegium eam tibi donavit licentiam, ut & actoris & judicis ſimul perſonam ſuſtinere poſſis? Cæterum num à me errores tui hîc ſint detecti, & inconditæ contrarietates tibi velut digito oſtenſæ, aliorum eſto judicium. Errare quidem me poſſe non diffiteor: ſed quod ullum tu mihi erratum vere adhuc commonſtraris, minimè fateor. Fortaſſis æquioribus multo rationibus tuos libros erroribus refertiſſimos eſſe, quod in me citra demonſtrationem malevole effutis, pronunciabunt alii, qui prius editos tuos ex autographo cum poſterioribus contulerint. Atqui in tam erudito philoſopho adeo protervam reſidere calumniandi libidinem, certè dolendum eſt. Si tam mihi pruriret calamus, ſuppeteret ocium, & aliena vitia gravius inſectari permitteret conſcientia, admodum ſanè luxuriaret orationis argumentum. Sed frivolis altercationibus longè præſtat modeſtia.

§ 30. Porrò nec alterius te denuò, Scalichi, pudet calumniæ, quam falsò impingis, dum univerſale pro particulari, aut genus pro ſpecie mihi inique immutas obtrudiſque. Si etenim te homi-

Digitized by Google

nem impudentem dico, non omnes tum homines impudentiæ insimulo, sed te solum. Scribis me lib. 1. cap. 22. dicere, præstigias dæmonum evanuisse, postquam Evangelium neopisti ferventius hominum mentibus insonare cœperunt, ut ne levia quidem ejus vestigia videantur reliqua, &c. Hîc collatis meis verbis innotescat veritas. Ubi in hoc capite nomina diversa dæmonum ex actionis varietate apud Ethnicos, distincta quoque ex officiis apud Latinos, dæmonum inde Poëticorum nomenclaturas, & dæmones familiares explicuissem, tandem argumenti ductu, diaboli quoddam terriculamentum, nostratibus dictum Sibyllas albas, annumero, olim mirè apud nos famosas, quæ tamen ardentiori Evangelii prædicatione evanuissent, iis verbis:

» § 31. Ludibria insuper quædam diaboli ad nostra ætatis crepundia, ante doctrinam Evangelii è superstitionum tenebris minus evolutam repurgatamque, in Germaniæ nostræ locis plurimis observabantur, familiaria adeo, ut publicæ lemurum (albas mulieres & Sibyllas albas vernaculo sermone appellabamus) choreæ hoc vel illo loco celebratæ narrarentur. Eratque hoc larvarum genus apprimè infestum puerperis, & infantibus lactentibus, cunis adhuc inhærentibus. Quod etsi olim erat frequentissimum, cum Satanæ præstigiis nimium tribueretur, Christoque ejus supplantatori, ac nostro patrono unico ignavius adhærerent animi, diabolo ludente, ridente, variisque artibus, quibus ad se imperitam multitudinem illexerat, impium cultum stabiliente: tamen post puriorem ferventioremq; Evangelii prædicationem mentibus hominum insonantem, id usque adeo evanuisse, est quod Deo gratias agamus summas, ut ne levia quidem ejus vestigia videantur reliqua.

§ 32. Jam me cognitioni, observationi & eventui sisto. Testimonium mihi perhibebunt nostrates, quotquot unquam de hoc ludibrio Satanico quicquam vel solo aliorum relatu cognoverunt. Sed octavo capite ejusdem libri vatum diabolicorum authoritatem præcipuam mansisse usque ad CHRISTUM æterni Dei filium: eoque nato, & suæ legationis ministerio in terris fungente. desiisse passim in terrarum orbe oracula & quascunque divinationes impias, ex Athanasio, Justino, Augustino, Eusebio, Lactantio, Plutarcho & Plinio ostendi.

§ 33. Scripsi & lib. 1. cap. 1. ex Genes. cap. 1. Deum ante visibilem terrestris globi creationem, prius invisibilem cœli machinam

chinam condidiſſe, eamque ornaſſe angelis divinæ ſuæ voluntatis futuris miniſtris. Nullum hac in re meum agnoſco errorem, quem tu mihi objicis. Nam in primo ſecundi capitis Geneſ. membro, quod corollarium eſſe præcedentis declarat conjunctio copulativa, habetur, perfectum fuiſſe cœlum & terram, & omnem exercitum illorum: ſub quo exercitu, vel ſi veterem malis translationem, ornatu comprehendi etiam angelos ſentio. Idem mecum cenſent veteres Theologi, teipſo teſte: uti Epiphanius lib. II. tomo 2 I, item Auguſtinus quæſtione ad Orolium 21. Junilius in Geneſim: ſic & Iſidorus, Rabanus lib. 1. de ſermon. proprietate, cap. 5. Giſelbertus in lib. alter. cap. 3. Ansbertus lib. 5. cap. 12. Lombardus lib. 2. diſt. 2. Multa in ſacris literis ex verborum conſecutione & locorum collatione erui debent: Quid enim aliud eſt, ſcrutari ſcripturas? Pædobaptiſmum tu comprobes tam expreſſo, vel, ſi potes, clariore teſtimonio. Quare valeat iſthæc tua calumniandi protervia.

§ 34. Ut porro inſatiabilem hanc concertandi libidinem magis expleas, aliud in me dicis ineptum, & nihil ad rem faciens, nec verum, & confutatione profecto indignum. His autem uteris verbis: Inquit etiam Wierus, magiam diabolicam poſt diluvium cœpiſſe: ego autem putarem, quod cum prima diaboli tentatione initium habuerit. Ubi vero Magiæ originem deſcribo lib. III. cap. 3. Hæc ſunt mea in initio verba: Hujus artis originem ab angelis prævaricatoribus deducit apud Clementem Petrus lib. IV. Recogn. Deinde aliorum, puta Plinii & Juſtini ſententiis adductis, ſubjungo: Zabulum & Zamolxidem in illicitas artes pronos, hanc primos excogitaſſe, vel potius propagaſſe, ut à patre diabolo haud dubie natam, ferunt alii. Inſpecto itaque libro & verbis meis, inter Scalichium & me judicet æquus Lector: uti & de exorciſmis, ubi me Waldenſium & Wiclevitarum hæreſim imitari, nullo mendacii pudore ſuffuſus, malevole aſſerit, quanquam ſecus teſtentur mea duo integra capita de exorciſmis lib. v. cap. 37. & 38. Unde & dæmones vaticinari poſſent, tradidi cap. 10. lib. 1. Conferantur in de rationes meæ cum Scalichii opinione, atque ut ſententia liberè pronuncietur, per me licet. Piget ſiquidem longioris confutationis adverſus objectiones adeo futiles, imo meras calumnias.

§ 35. Nunc ad Sibyllas tranſeat oratio noſtra. Ne quæſo in- *De Sybillis.*

Digitized by Google

dignanter feras, quod pleraſque Sibyllas Pithiis vatibus annume-
„ rarim. Verba tua iſta ſunt: De Sibyllis, quæ Chriſti præconia
„ celebrarunt, ſi dicam quod Wierus ait, reſpondebit mihi Chri-
„ ſtus: Si Satan Satanam ejicit: adverſus ſe diviſus eſt: quomodo
ergo ſtabit regnum ejus? Urbano admodum Laconiſmo citas ad-
verſus me tam ſeveram ſententiam, quam tamen te more tuo fa-
tali cum multis aliis dictis retractaturum, ſi pauxillum ſiſtas greſ-
ſum, confido. Equidem cum de impoſturis diabolicis commen-
tabar, argumenti affinitate oportuit digito indicare, quomodo
Satan, ut ſub prophetico prædictionis veræ prætextu ſua menda-
cia in doctiores ex inſidiis etiam ſpargeret, nonnullas excitarit Si-
byllas.

Ortus Sibyllarum incertus.

§ 36. Quo minus autem Sibyllarum omnium auctoritatem ac-
ceptare poſſim, facit primum de ipſarum ortu incertitudo. Pro-
phetarum enim & familia & patria fere, ac ubi & quando vatici-
nati ſunt, explicatur ad ſtabiliendam oraculorum fidem. At non
pauca, quæ de variis Sibyllis ſcribuntur, aut apud fabuloſos legun-
tur poëtas, aut etiam ab Ægyptiis habentur, qui penitus idololа-
triæ inſerviebant, & vaticinia dæmoniaca ad Græcos, Romanos
& poſteritatem divulgarunt. De ipſarum vero origine, & poëti-
corum parentum diverſitate & figmentis, non certe libet me hic
eſſe diffuſiorem longioremque, velut & de incertitudine nomi-
num & patriæ.

Sambe-the.

§ 37. Ut autem Sambethen omnium primam, aliis Noha patre
procreatam, aliis Nohæ nurum (quod mihi non ſit veriſimile,
cum illius ſine dubio aliqua in ſacris literis extaret mentio, quem-
admodum aliorum liberorum Nohæ,) aliis Beroſo patre, & Ery-
In fine libri admonitoris genuinus. mante matre natam, ex Babylone profectam, teſte Juſtino philoſo-
pho & martyre, præteream: cui quoque (licet Erythrææ ab aliis,
à pleriſque etiam Cumanæ hæc aſſcribatur) vaticinia de Chriſto
tribuuntur, de regnorum mutationibus, & aliis, quorum fragmenta
in Lactantio & Theophilo extant: quæ & Sabbe, Perſica, He-
bræa & Chaldæa dicta.

Lybica Eliſſa.

§ 38. Secundo loco Lybica, cognomento Eliſſa, numeratur,
cujus meminit Euripides in Lamiæ prologo: hanc de Græcorum
commentis ex Jove & Neptuni filia progenitam, à Lybicis gen-
tibus Sibyllam cognominatam, Pauſanias tradidit. Alias haud ex-
preſſis parentibus ortas non recenſebo.

§ 39. De

Digitized by Google

§ 39. De Erythræa præ aliis celebri nonnihil dicturus sum: eam nimirum ex regione Erythris, velut Græcis quibusdam placet, Delphis natam, Erythræis contra de carminum quæ reliquit sententia, in Coryco monte ab Idæa nympha prognatam, patre Theodoro quodam pastore, contendentibus. Sunt qui filiam Apollinis & Lamiæ esse affirmant, alii Aristocratis & Hidoles. Proprio nomine Hierophilen dictam narrant: ipsa sibi quoque Artemidis nomen in suis carminibus indidit: quandoque se Apollinis sororem, plerunque filiam jactitavit: quibusdam versibus ortam se matre immortali, nimirum una Nympharum, quæ Idam montem possidere credebantur, & patre mortali cecinit, inter quos extant hi: *Erythræa.*

Εἰμὶ δ' ἐγὼ γενεαῖα μέσον θνητῶν, θεᾶσι
Νύμφαις δ' ἀθανατῆς, παλεῦμαι δ' οὖ πατρὸς ὑφ' ἡμῶν
Μυρφὼ ἰδιόχους, παλεῖς δὲ μοι ἐστὶν ἰητὴρ
Μάρπησσα & μητὸς ἐμῆς, πολεμῶ δ' ἀοιδῇσιν.

Hanc alii Siculam vocant, alii Delphicam, alii Sardam, alii Rhodiam, alii Libyssam, alii Samiam, alii Clariam, nominavere. Apollodorus & Suidas tempore belli Trojani vixisse, & Trojæ excidium prædixisse ferunt: Homeri item nugas & Æneæ errores, donec mensas ambederet. Cyrillus eam 9 Olymp. floruisse dicit: Augustinus sub Romulo. De hac ita scribit Hermias Platonicus, non Christianus, super Phædro Platonis: Αὐτὴν δὲ Σίβυλλαν τὴν Ἐρυθραίαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς νεῶν λέγει ἱερόφυλα ὀνομάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς. λέγουσι γὰρ αὐτὴν γένους μὲν θείου καὶ σωμάτων ἐξ ὑπάρξεως ἔσεσθαι καὶ ἐμμανοῦς φλέγματος, καὶ εἰς βραχὺ χρόνον πλείω εἰδέναι ἀνθρώπου λαβεῖν. Hæc ipsa Sibylla Erythræa, de qua nunc loquitur Plato, à principio Erophile vocabatur.

§ 40. Ferunt autem eam continuo, ut edita esset, appellasse unumquemque proprio nomine, versusque numerosos elocutam, brevique in perfectam hominis speciem evasisse. Adolescentula πάννυχος egit in templo Apollinis Smintheos, & somnia quæ in templo Hecates excubantibus objiciebantur, explicuit. Hujus amore captum Apollinem literarum monumentis proditum est, & ei poscendi quod vellet, arbitrium dedisse. Illa haustis pugillo arenulis, tantundem vitæ proposcit. Id fieri posse respondit Apollo, si Erythræam, in qua habitabat, insulam relinqueret, eandem nunquam revisura. Venit igitur Cumas, ubi delecta viribus, vitam

in

in ſola voce retinuit. Quod ubi cives illius cognoviſsent, incertum invidia, an commiſeratione, ei epiſtolam creta antiquo more ſignatam miſerunt. Illa autem viſa terra patria, in mortem reſoluta eſt. Ita vati ſuæ verba dedit Phœbus. Unde nonnulli hanc eſse dicunt, quæ Romana facta conſcripſit, quod incenſo Apollinis templo, inde Romam allati ſunt libri, unde hæc fuerat. Virgil. 6. Æneid.

Olli ſic breviter fata eſt longæva ſacerdos.

Ovidius 14. Metam. fabulam paulo aliter recitat, ubi Sibyllam loquentem inducit his verſibus:

Lux eterna mihi carituraque ſine dabatur,
Si mea virginitas, &c.

§ 41. Si quæ hanc ſecutæ ſunt ordine recenſere vellem, eas omnes non fuiſse imbutas Spiritu S. intelligerent docti & pii, nullius malevolentiæ ſtimulo contra Wierum incitati: ſed non eſt noſtri inſtituti.

Cumana.

§ 42. Subjungam adhuc Cumæam ſeu Cumanam ex Cuma, nomine proprio Amaltheam ſeu Herophilen & Δήμω appellatam, Jovis & Lamiæ Neptuni filiam, quam Virgilius Deiphoben Glauci filiam facit. Hæc novem oraculorum libros dicitur obtuliſse certo pretio regi Romanorum Tarquinio priſco, ac pro eis trecentos poſtulaſse, teſte Lactantio, philippeos: regemque aſpernatum pretii magnitudinem, & deriſiſse mulieris inſaniam: illam in conſpectu regis tres combuſſiſse, ac pro reliquis idem pretium poſtulaſse: Tarquinium multo magis mulierem inſanire putaſse: Quæ denuo tribus aliis exuſtis, cum in eodem pretio perſeveraret, motum eſse regem, ac reſiduos trecentis aureis emiſse; quorum poſtea numerus ſit auctus, Capitolio refecto, quod ex omnibus civitatibus & Italicis & Græcis, præcipue Erythræis, coacti allatique ſunt Romam, cujuſcunque Sibyllæ nomine fuerunt. Et nos, inquit paulo poſt Lactantius, confuſe Sibyllam dicemus, ubi teſtimoniis earum fuerit abutendum. Tres autem illos libros arcæ lapideæ incluſos, ſepoſitoſque in templo Iovis Capitolini loco ſubterraneo, magna cura juſſiſse cuſtodiri Tarquinium, ſcribitur, ubi & aſservatos ajunt ad Cornelium Syllam uſque: quo tempore, cum incendio Capitolium conflagraſset, ſimul perierunt. Suetonius ad Auguſtum uſque manſiſse incolumes, & ſub baſi Palatini Apollinis cum Martiorum vatum & Bagoes Nymphæ carminibus conditos ſtetiſse, auctor eſt. Ad eos quaſi ad oraculum, quindecim

Lactantius, lib. 1. cap. 6. de falſa religione.

Digitized by Google

cim viros adiisse, cum dii immortales publice consulendi essent, narrat Gellius lib. 1. cap. 19.

§ 43. Quis Christianæ mentis, hoc Sibyllæ factum probaverit? Quis eam Spiritus Sancti numine afflatam conscripsisse novem divinorum vaticiniorum libros, & missæ divinitus vati licuisse inusitato pretio illa Spiritus Sancti dona vænundare affirmarit? Cum ea redimere cupiens Simon, illud à Petro responsum tulerit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, qui donum Dei existimasti pecuniis parari. Cum etiam Christus suos discipulos in prædicationis ministerium ablegaret, eisque Spiritus Sancti dona dedisset, potestatem nimirum adversus spiritus impuros, quos ejicerent, & sanarent infirmos, leprosos mundarent, mortuos suscitarent: illud simul mandatum subjunxit: Gratis accepistis, gratis date. Prophetiam vero donum esse Spiritus Sancti, docet Paulus 1 Corinth. 12. Si igitur oraculorum cœlestium mysteria continuerunt novem illa volumina, non temere, sed necessario in mortalium usum divinitus haud dubie promulgata fuere: Quorsum ergo à prophetide ipsa evestigio comburuntur? Ob denegatam postulatæ pecuniæ summam, ob auri ingentis aucupium. En quanta Spiritui Sancto fit injuria? Quam enormis blasphemia? Quid commodi ab illorum exustione accessit? Si veræ prophetiæ fuerint, à multis erroribus, peccatis, & potissimum idololatriæ contagio dehortari & avertere potuissent. Sed ubi exemplum? Ubi ab ullo vate auditum? Libri quidem execrationum comportati ex Pauli prædicatione exurebantur Ephesi: at hoc quid cum illo facinore? Conservari poterant debuerantque libri, si tam abscondi-tum divinæ voluntatis thesaurum, qualem vere propheticum judico, incluserant. Si itaque hæc Sibylla oracula conscripserit, & inauditum postularit pro iis pretium, eoque negato tandem ea flammis perdiderit, illam fuisse Dei spiritu ductam, non mihi fit verisimile: divinitatem & quandam cœlitum societatem nobilissimam Sibyllæ ex fœminis cum Plinio tribuat, cuicumque libuerit: eandem simul apud Græcos Melampodi, apud Romanos Martio ascribat.

Act. 8.

Matt. 10

Act. 19.

Plin. l. 7. cap. 33.

§ 44. Demonstrata primum Sibyllarum ortus incertitudine, accedit & vaticinandi ratio revera non prophetica, quæ profecto talis est, ut qui divinam dixerit, hunc Spiritui sancto oraculorum certorum authori unico insultare existimarim. Quædam etenim

Vaticinandi ratio Sibyllarum.

Digitized by Google

ſua fundentes vaticinia, furibundos geſtus, deformitatum fœdiſſimarum plenos uſurpaſſe commemorantur. Hoc & Plutarchus non diffitetur in libello, quem inſcripſit, Cur Pythia metricè reſpondere deſierit, inquiens: *σίβυλλα ἡ μαινομένῳ στόματι, καὶ ἀκάλλιστα καὶ ἀκαλλώπιστα, καὶ ἀμύητα φθεγγομένη, χιλίων ἐτῶν ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ διὰ τὸν θεόν.* Sibylla vero, ait, ore furenti, juxta Heraclitum, loquens, incompta, inordinata, irridenda, voce ſua ſuperavit annorum millia Deo afflante. Et hanc fuiſſe mirè celebrem nobilemque Erythræam ob vitam tot annis in ſola voce retentam, ex ſuperiori explicatione manifeſtum eſt. Accedet & Ciceronis teſtimonium 2. de Divinat. Sibyllæ verſus obſervamus, quos illa furens fudiſſe dicitur, quorum interpres nuper falſa quædã hominum fama dicturus in Senatu putabatur, eum quem revera regem habebamus, appellandum quoque eſſe regem, ſi ſalvi eſſe vellemus. Et Virgilius de Cumana loquens, cui mos erat, atteſtante Varrone, in palmarum foliis oracula conſcribere, ſic inquit 3. Æneid.

Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub ima
Fata canit, foliisque notas & nomina mandat.

Sexus Sibyllarum.

§ 45. Num adhæc in genus fœmineum habenda ſit quæſtio in hac controverſia, iſta videndum occaſione, quod hic ſexus ſit ſimplicior, imbecillior & dicacior, nec ita inſidias & aſtuta conſilia cavere poſſit, & propterea dæmonum fraudibus convenientior obſequentiorque, quemadmodum prolixius libro VI. cap. 6. oſtendi. Ejuſmodi autem organa citius cooptare ſolet milleartifex, cum veris falſa, divinis terrena miſcere ſtudet, futurorum eventuum denunciationes addens, ut avidius cuncta indiſtinctè non ſolum populus novitatum cupidus, ſed & doctiores amplectantur. Quorumdam ſiquidem oraculorum Sibyllarum autoritas inde apud Ethnicos uſqueadeo crevit, ut experiri aliquid, vel incipere, niſi illis prius ſalutatis ac conſultis, haberetur nefas: nam tanquam à Deo cœlitus emiſſa ob prædictiones, quibus interim alia plerunque ad ſtabiliendum idololatriæ gentilitiæ ornatum adhærebant, cenſebantur. Hinc & tantus earum cœtus apud diverſas celebratur gentes, ut verorum Dei prophetarum ab Eccleſia probatorum receptorumque numero non ſit inferior: librorum autem vatidicorum ſupellectile, ut ſcribitur, longe eoſdem poſt ſe reliquerit. Nec id mirum, cum genuinos ſemper numero vicerint mendaces diaboli vates, quemadmodum liquet ex libro III. Reg. capi-

Digitized by Google

capite 18. Ubi unico Eliæ Dei prophetæ res fuit cum quadringentis quinquaginta prophetis falsis.

§ 46. Præterea doctrinæ existimationem non immerito elevare debent figmenta de Saturno, Titane, Japeto, Junone, Venere, Dione, Jove, Neptuno, quæ certè mihi spiritum divinum sapere non videntur: eorum tamen meminit Sibylla lib. III. oraculorum. Huc facit & Ciceronis testimonium de Arusp. responsis: Ne hoc quidem tibi in mentem veniebat Sibyllino sacerdoti, hæc sacra majores nostros ex libris vestris expetisse? Hinc pleraque gentilium sacra ex Sibyllarum scriptis originem traxisse, indubitate constat. Multa item referunt Sibyllarum libri de Christo, Ioanne Baptista & aliis, quæ potius à Græcis transcripta ex Evangelistis, postquam facta fuêre, quam Sibyllarum scriptis prædicta, non temere affirmarit, qui in receptorum vatum prophetiis de eisdem personis & rebus sit versatus. Tam siquidem singula cum omnibus circumstantiis nude & explicite ob oculos in Sibyllinis libris sunt posita & depicta, ut tenebras esse nostrorum prophetarum scripta cum illis collata, quis dixerit. Sic evangelistæ justius dicendæ essent, quam vates. Nec parum authoritatis propheticæ derogat Sibyllinis oraculis, quod nusquam in universo novo Testamento, horum vel nominis Sibyllarum meminerit sive Christus, sive apostoli: cum tamen ab iisdem allegentur alii prophetæ expressis nominibus: recenseantur & eorum testimonia passim, quemadmodum Matth. 1. Luc. 1. ex Esai. 7. Matth. 2. ex Ioël. 7. Mich. 5. Oseæ 11. Matth. 3. Lucæ 3. Esai. 40. Matth. 4. Esaiæ 9. Matth. 8. Esai. 53. Matth. 9. Oseæ 6. Matth. 11. Mal. 3. Matth. 12. Esai. 42. Matth. 13. Esai. 6. Psalm. 77. Matth. 15. Marci 7. Esai. 29. Matth. 16. Ionæ 2. Matth. 21. Zach. 9 Esai. 56. Ierem. 7. Psalm. 8. 117. Matth. 24. Marci 13. Dan. 9. Matth. 26. Mar. 14. Zach. 13. Matth. 27. Ps. 12 22. Marc. 1. Mal. 3. Esa. 40. Actor. 1. Psal. 68. 109. Act. 2. Ioël. 2. Psal. 15. Act. 7. Amos 5. Esa. 66. & aliis ubique multis locis.

Doctrina Sibyllarum.

§ 47. Quod vero Sibyllarum sententias citarunt quidam veteres, idipsum non modo Christianæ religionis homines fecêre, sed & Ethnici. Ita D. Paulus quoque in testimonium vocat poëtam Epimenidem lib. de oraculis, alii ad Callimachum Cyreneum referunt: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri: ad Titum cap. 2. & in Act. 17. Aratum Poëtam in Phœnomenis contra Athenienses allegat. Quos præterea Lactantius citat versus de

Chriſto Sibyllinos, ſi non falſo Sibyllis tribuuntur, cum non legantur in octo libris Græcis carminum Sibyllinorum, conſentaneum eſt fuiſſe acceptos à patribus, quibus doctrina de filio Dei illuxerat. Quilibet etenim videtur Sibyllis affinxiſſe illis temporibus apud Ethnicos, quicquid à ſanctis patriarchis, patribus, vel etiam prophetis collectum & ſcriptum forte ac conſervatum reperiretur. Vatidicas interim quaſdam etiam fuiſſe mulieres, Sibyllas nuncupatas, quæ vel divino ſpiritu incitatæ ſcripſerunt quædam, vel à piis majoribus acceperunt, credibile eſt. Ejuſmodi nonnulla producuntur Sibyllarum carmina, patrum doctrinam reſipientia: ut ſunt quæ cum Decalogo congruunt, de fugiendis idolis, homicidiis, adulteriis, inceſtis, libidinibus, furtis & mendaciis. Quæ à poſteriore ætate neglecta, dicuntur à Phocylide aliqua ex parte collecta eſſe, & ejus nomine in populo deinde repetita.

Sibylla unde dicta.

§ 48. Sibyllæ ſiquidem nomen generale uſurparunt diverſæ mulieres vatidicæ. Suidas ut Romanam vocem celebrat, Græci Æolico ſermonis genere dictam volunt, ὡς σὶς βυλὴν vel βυλαῖαν, quaſi Jovis aut Dei conſilium vel conſiliariam, σὶς pro Διὸς poſito. Sunt & qui Hebræam quærunt originem à Kabala quarundam literarum mutatione, voce à verbo Kibel formata: quemadmodum & Sambethen ex Sem & Iaphet compoſitam aſſerunt, & non tam ad perſonas, quam doctrinam à ſanctis patribus acceptam referunt. Anxie autem hac de re diſputationem ingredi longiorem nolo: ſatis eſt indicaſſe, quod noſtri eſt inſtituti, quarundam Sibyllarum oracula à Dei ſpiritu non promanaſſe, nec omnes hoc nomine celebres eodem cœleſti ſpiritu eſſe agitatas.

Miracula Sibyllarum.

§ 49. Si earundem miraculis quid hic peculiare aſſcribendum eſſe quis contendat: reſpondeo, iis ſæpe aliquid ad idololatriæ ethnicæ, vel alterius infidelitatis confirmationem fuiſſe mixtum. Extat exemplum in Plinio de Viris illuſtribus: Annibale, inquit, Italiam devaſtante, ex reſponſo librorum Sibyllinorum, mater Deum ex Peſſimonte accerſita, cum adverſo Tyberi veheretur, repente in alto ſtetit.

Vita & mores Sibyllarum.

§ 50. Si quis vitam & mores ſpectet cum ad prophetiarum myſteria promulganda ſelectos ſemper homines ſibi delegerit Deus, inculpatorum morum magiſtros, vitæ innocentia, rerum peritia, ſpiritu, fervore & animi conſtantia illuſtres, & prorſus admirabiles:

Digitized by Google

les : qualem de ſe ædat confeſſionem Sibylla in ſecundo lib. oraculorum, ubi impiorum pœnas, & bonorum præmia prædixit, hic ex Latina translatione ſubjungam. Ita loquitur :

Eheu me miſeram, quid me illo tempore fiet ?
Quæ demens omnes peccatis exuperarim,
Neſcia conjugii, laudandæ neſcia mentis :
Quinetiam, locuples cum vir meus eſſet, egenos
Ædibus excluſi, fecique nefanda ſcienter.
Tu me Servator tortoribus eripe diris,
Quamlibet infamem conſpurcatique pudoris.

§ 51. Si vaticiniorum multorum fidem contentioſius urgeas, prædictionibus indubitatis me nunquam derogaſſe dico : ſed ob res non ſanas hinc inde à pleriſque Sibyllis admixtas, recipere cunctas in diſcriminatim, nequeo. Eam etenim eſſe mentiendi artem non ignoras, ut ſi quis ſuis vanitatibus fidem conciliare velit, non ſemper mentiatur, ſed quandoque vera interſerat. Ita diabolus, etiamſi pater ſit mendacii, tamen pronunciavit verum, quando Evæ dixit : Deus novit, quod ipſo die, quando comederitis de fructu ligni vetiti, aperientur oculi veſtri, eritiſque ſicut dii, bonum & malum ſcientes. Quando Sauli ſub forma defuncti Samuelis evocati, præſagiebat ipſius & filiorum mortem, & caſtra Iſraëlitica traditum iri à Domino in manum Palæſtinorum poſtero die : quando Chriſtum teſtabatur filium eſſe Dei : quando ex Pſalmis proferebat : Angelis ſuis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quando ex Pythia puella, de Paulo & Barnaba clamitabat : Iſti homines ſervi Dei excelſiſſimi ſunt, qui annunciant vobis viam ſalutis. Item illud ipſius reſponſum : JESUM novi, & Paulum ſcio : vos autem qui eſtis ? Item : Quid rei nobis tecum eſt JESU fili Dei altiſſimi ? Veniſti huc ad cruciandum nos ante tempus. Non autem mirum eſt, eundem potuiſſe futuros prædicere eventus, qui prophetas noverat, qui patriarchas audierat concionantes, qui ante lapſum æternitatis ſecreta quadantenus noverat, qui aliquot millium annorum experientiam habebat, qui promiſſiones è patribus intellexerat, qui Adami delictum virginis partu expiari debere facile præſciebat ex omnium promiſſionum prima in tertio capite Geneſ. facta, dein ex Eſaiæ 53. aliiſque locis quamplurimis.

Geneſ. 3.
1 Reg. 28
Marci 1. Luce 4. Pſal. 90. Matth. 4. Marci 1. Luce 4. Act. 16.
Act. 19. Matth. 8.

Digitized by Google

§ 52. De Sibyllárum vero oraculis ſi meam adhuc demonſtrationem mordicus recuſus, Auguſtinum Steuchum epiſcopum Kiſamum, abſtruſioris doctrinæ authorem non obſcurum, nec pœnitendum, poſtremo adducam, qui poſt reliquum contra vetitas prædictiones argumentum, de Sibyllis hoc infert decretum: Balaham fuit filiis Iſraël propheta eo modo, quo Mercurius Triſmegiſtus apud Ægyptios, & Sibyllæ apud alias nationes: qui tametſi vera pleraque cecinerint, idololatræ tamen & dæmonum cultores fuere. Huc accedat quoque F. Sixti Senenſis ſententia in Bibliotheca ſancta: Nominantur, inquit, præter alias celebres Sibyllas & multæ Sibyllæ, Sardica, Rhodia, Sicula, & aliæ plurimæ, quas Ambroſius in Comment. primæ ad Corinth. Autumat malo & improbo ſpiritu arreptas. Ariſtoteles vero in 30. ſectione Problematum, eaſdem atræ bilis æſtu circa mētis ſedem ſuccenſo exagitatas demonſtrat. Cornelius Tacitus ſcribit, Auguſtum, quum ſuis temporibus multa vana ſub nomine Sibyllarum oſtenderentur, juſſiſſe, conquiſita Samo, Erythra, Ilio, Africa, & per Italicas colonias carmina intra certum diem ad præfectum urbis adferri, & judicium cenſuramque quindecim virorum adhiberi, ne haberi privatim liceret, quod jam à majoribus erat cautum. Hæc poſt quadringentos annos carmina Stilico, Honorii Cæſaris ſocer, concitaturus in generum ſub hujuſmodi occaſione ſeditionem, prorſus curavit aboleri. Quod facinus Rutilius Claudius non tacuit, dicens:

Lib. 2. tom. 1. pag. 216.

Nec tantum Geticis graſſatus proditór armis,
Ante Sibyllinæ fata cremavit opis.

Sed ne ultra clepſidram, hic receptui cano. Num ego jam princeps Scalichi, tuos errores & præſtigias reddiderim illuſtriores, quam tu meas, judicium penes lectorem benevolum eſto.

§ 53. Equidem inſpecto primum tuæ magnificentiæ ſcripto, nihil ad hoc reſpondere decreveram, quæ veritatem in ſui propugnationem ſatis protentem, à meis ſtare partibus confiderem: verum ne quod faſtuoſus tituli tui apparatus, præjudicium veritati apud vulgus pareret, atque confidentiam tibi augeret ſilentii noſtri modeſtia: quin ut & illi, apud quos ante editum tuum Epiſtemonem, triumphum in Wierum exclamaſſe videbaris, intelligerent, num tantum myſterii in mentis tuæ aditis foveas, quam fronte polliceris, reſpondere fuit viſum conſultius. Forte & malam nihil dicendo apud te contradictionis ſtudioſiſſimum inire potuiſſem gra-

gratiam. Jam ex hac collatione magis innoteſcet alter alteri: unde & Wierum nunc albo tuorum inſcriptum iri ſpero.

Adverſus Leonis Suavii calumnias.

QUum bellum ante annos aliquod diabolo ejuſque clientelæ in meis libris de Præſtigiis dæmonum palam denunciarim, nec temere aut fruſtra hoc certamen tentarim cum mundi hujus Monarcha, neſcio quo meo fato ſit factum, ut ſuſcepta inde non infeliciter propugnatione cum principe de la Scala, jam Leonem Gallum peregrinum odioſe mihi excitarit oppoſueritque Rex ille ſuper univerſos filios ſuperbiæ, noſter adverſarius, qui ut leo rugiens obambulat, quem devoret inquirens. Enimvero nullo à me irritatus modo, mordicus tamen in me irruit. At quis cum tali Leone congredi auderet, qui tanquam Teucer ſub clypeo ſeptemplici, ſe magnifica & terribili inſcriptione oſtentat? Ejusmodi certe monſtroſa ſpecie neutiquam terreor, nec acceptare cum Leone monomachiæ leges recuſo, quippe qui cum primo omnium virulentiſſimo ſerpente luctari, aſpides & baſiliſcos oppugnare, atque Leones draconeſque conculcare fuerim illæſe conatus.

§ 2. Sed age mi Suavi, undenam in me rugiendi tantopere occaſionem inveſtigaveris, mihi prius fateri velim, quam in arenam progrediamur: erit[illegible] ea, quod Theophraſti Paracelſi patrocinium ſuſceperis, nec W[illegible]o Medico in ſua functione cum ipſius paradoxis omnino convenire ſentias? Quid igitur dentis Theonini aculeis quoque mordicas præter reliquos, eruditum Paracelſi Germani diſcipulum, & Chymicæ artis mire peritum Gerardum Dorn, quem natione Germanum in transferendis Paracelſi libris in linguam Latinam, tu Gallus & noſtræ linguæ prorſus ignarus, palam calumniatum ſpinis configere audes? Quod tamen minus videbitur mirum, ſi id verum eſt, quod tibi in fauces retorquet Gerardus ille, te nimirum & ipſum criminari Paracelſum, & mendacii inſimulare: hocque defendit in Apologia in lucem edita, & libris artificii Chymici adjuncta cum ejuſcemodi inſcriptione: Veneni quod (neſcio quis) Leo Suavius ſub J. G. P. velamine latens, in Theophraſticos evomere conatur, proprium in pectus ejus per Gerardum Dorn apologetica retorſio.

§ 3. In

§ 3. In hac profecto errorum & vitiorum, quæ à viro bono quam alieniſſima eſse decet, non accuſaris leviter. Oſtendit, cum te diſcipulum Theophraſti, & ejuſdem doctrinæ interpretem, & hujus ſupercilii præſumptione de ea compendium conſcripſiſſe jactites, te nihil minus quam Paracelſi mentem intelligere, & auctoritate Gebri non intellecta falſitatis arguiſſe Theophraſtum præceptorem: propterea & laudem ex aliorum contemptu venari aſſerit, nec progenuino Paracelſi diſcipulo te agnoſcit: ſed Chymicæ artis imperitum nuncupat, larvatumque Philoſophaſtrum & Pſeudophraſtiſtam. Inter calcinationem & ſublimationem, quæ profecto admodum diverſæ ſunt, non diſtinguis. Caput mortuum Chymicum interpretaris alembicum, cum maſſam ſignificet fæcum in fundo retortæ vel cucurbitæ poſt extractum liquorem relictarum. Tincturas Paracelſi falſo nuncupas confectiones, quæ res compoſitæ ſunt, cum illæ ſint materiæ ſimpliciſſimæ à craſſioribus corporibus ſeparatæ, ut facilime penetrent, quemadmodum ſpiritus. Quid veri tuis inſit ſcholiis, eluceſcet, ſi quæ Paracelſus de extractione tinctura auri ſcribit, legantur. Has autem literas I. G. P. mihi explicuit illuſtriſſimus princeps Chabaneus Ioannes Vidammus Carnutenſis, philoſophiæ abſtruſioris indagator ſolertiſſimus, & pietatis eximiæ vir, nomenque reddidit, nimirum Ioannes Goretius Pariſienſis.

§ 4. Scribis adhæc, poſt aurum antimonii tinctura uſum fuiſſe creberrime Paracelſum, ut ipſe teſtatur, in morbis extremis & deploratis: Uſurpaſſe & Laudanum vel Ladanum, quod ſecretum ſuum ſingulare nuncupat: atque à te explicatur, quaſi ſit velut gummi arboreum, ſed è rore. Quanquam hoc ex Medicorum libris tranſcriptum huc tranſtuleris, Paracelſus tamen ejuſdemque aſſeclæ nihil minus per Ladanum, quam Medicis vulgo cognitum, ſignificant: ſed eximium aliud compoſitum, cujus & mihi præparatio non eſt incognita.

Ladanum Paracelſi.

§ 5. In ſcholiis in cap. 4. de Epilepſia, legitur: Præterea occiput inunctum balſamo Eleniis (lego, de Eleniis, ſcribis) in vehementiſſimo paroxyſmo: helenium herba eſt nota, ſubjungis. Sed helenium vel enulam non hic intellexiſſe Paracelſum judico, verum potius liquorem ex recenter enaſcente animalis alces, Germanis elent dicti, cornu extractum, quem & penes me habeo ex Pruſſia allatum, hicque ſingulariter laudatum: vel alium ex ejuſdem ungula

Digitized by Google

ungula in hoc affectu mirè commendata, præparatum, ob nominis affinitatem opinari malo: at nihil in illis nominum tenebris affirmare velim: quanquam etiam non ignorem, quendam Paracelsi discipulum Phedronem suo cuidam libello inscripsisse titulum, Eleenus sive perfecta epilepsiæ curatio. Hæc certe in Leonis gratiam obiter interfero præter institutum, dum in foliis ipsius Compendii Theophrasticæ doctrinæ & scholiorum, vertendis ea fuerunt obvia. Si quidem extra limites nostro certamini, ubi me adorsus es, præscriptos digredi nolo: quanquam ibi rei bene gerendæ campus offeratur: At infructuosæ pugnæ insolentiam aversatur nostra ætas. Verum ex ungue Leonem ut quis cognoscat, ostendere adnitar. Quæ hactenus dixi, eo referenda, ut videatur saltem, unde tam impudens in me dentes stringendi libido incesserit, quum ne à gravissimo quidem medico & subtilissimo philosopho, ut ipse nuncupat, suo ipsius præceptore, quem nec intellexit, nec à doctissimis ejusdem sectatoribus, ut interim alios summos & celeberrimos præteream viros, abstinuerit: sed in quemvis non ita obvium, at studio quæsitum undiquaque, insilierit. Hæc autem insignis Leonis insolenter furentis protervia magis eluceſcet, ubi inconditum in me rugitum promulgavero.

§ 6. Mihi inconstantiæ crimen impingis, quod Agrippam aliquando laudem, aliquando non. Hic sane teipsum constituo judicem, quippe qui in tuo libello lucubrationes nostras laude aliqua dignas agnoscis, interim & tuas in easdem criminationes non prætermittis: Hippocratem, Galenum & Avicennam alias honore prosequeris, & quidem non immerito, rursus alio loco cavillarum morsibus impetis. Age vero, tune cuncta Agrippæ scripta erroris nebulis carere affirmas? Vix negare audes: quanquam illius testimonium locis multis sit obvium in adytis tuorum mysteriorum penetrandis, & magnalibus perveſtigandis, ex occultæ Philosophiæ libris. At de hoc suo magiæ abditioris scripto, cujus tu fidem tantopere prædicas & amplecteris, quid ille ipse sentiat, ex præfatione in eosdem libros ad Lectorem accipe: Quod si quæ repereritis, ait, quæ vobis non placeant, mittite illa, nec utimini: nam & ego vobis illa non probo, sed narro. Fateor præterea, magiam ipsam multa supervacanea, & ad ostentationem curiosa docere prodigia: simul hæc ut vana relinquite. Item multa insuper Platonicorum cæterorumque gentilium philosophorum pla-

cita ſecuti ſumus, ubi inſtituto noſtro ſcribendi ſuggerebant argumentum : ideo ſi alicubi erratum ſit, ſive quid liberius dictum, ignoſcite adoleſcentiæ noſtræ, qui minor quam adoleſcens hoc Opus compoſui, ut poſſim me excuſare, & dicere : Dum eram parvulus, loquebar ut parvulus, ſapiebam ut parvulus : factus autem vir, evacuavi ea quæ erant parvuli : & in libro noſtro de Vanitate ac incertitudine ſcientiarum hunc librum magna ex parte retractavi. Et in fine : Quapropter iterum nunc quæſo te candide lector, ne de præſenti tempore editionis iſta libres : ſed veniam des curioſæ juventuti, ſi quid forte ſecus quam placeat, in iſtis deprehendes. Hactenus Agrippa.

§ 7. Palinodiæ autem verba ex dicto libro de Vanitate ſcientiarum leges in priori mea Apologia adverſus Paulum Scalichium. Qua nunc audacia à me probabitur, quod ab ipſo retractatum eſt auctore? Injuriarum actionem in me jure inſtituendam mererer, ſi ſecus, quam auctor ipſe vult, teſtarer. Atqui tantum abeſt, ut ad ullius cavillationis Agrippæ occaſionem hæc ex eodem repetam, quo etiam ad ipſius laudes, quas extra controverſiam meretur maximas, hoc ſubjungendum ratus fuerim, quippe qui curioſæ juventutis haud leve exercitium, nec ingenii vulgaris egregium ſpecimen oſtenderit : & ipſe Tritemii, ut ais, diſcipulus, conſcius de ſuis ſtudiis in ætate maturiori, ubi judicium accrevit, libere fateatur quod res eſt, & quantum ejuſmodi narrationibus & myſteriis ſit tribuendum fidei, ingenuè explicet, & candide præmoneat. Et certè nota eſt non obſcura philoſophi haud præfracti in propugnanda opinione ſemel evulgata, velut irrevocabili decreto, ſed integerrimi, ac viri ſane pii & verè Chriſtiani. Nec deeſt exemplum tum apud alios, tum ipſum Auguſtinum, qui ſibi in ſuis ampliſſimis ſcriptis credi non vult, ſi quæ doctrinæ Apoſtolicæ minus conſentanea deprehendantur, & quem propterea etiam Retractationum libros conſcripſiſſe non puduit.

§ 8. Verum qua fronte tu fallaciter, me in Agrippa magiam probare, & aſſentationis meæ ratione dixiſſe, quartum de occulta philoſophia librum falsò ejuſdem manibus inſcriptum eſſe, effari audes? Ubinam hoc probavi, ubinam aſſentatus ſum? Nónne te tui, mendaciſque linguæ pudet? Non autem hic eſt, quod me magnopere torqueam, ut à tuis vindicer unguibus, cum &

hunc

hunc noſtrum præceptorem craſsè nimis præter Gallorum morem falſitatis arguas, iis verbis: Una quæque pars auri aurum eſt, quamvis ſpiritum quendam ejus extenſinum extraxiſſe de maſſa, falsò Cornelius Agrippa glorietur. Adhæc quartum illum de Occulta philoſophia librum Cornelii Agrippæ, furtim arreptum eſſe ex noviſſimo Razielis aſſeris in ſcholiis lib. IV. de Vita longa Theophraſti Paracelſi. Quem hîc animo parum ingenuo falſi redarguis, ejuſdem teſtimoniis paſſim tuum exornas Compendium, quinimò & hoc elogio eum dignaris, ſuppreſſo tamen Agrippæ nomine (ne cujuſdam prærogativæ merito illi id, quod Tritemio malis, tribuere videreris) ut in tam arduæ tuæ doctrinæ aſſertionem, Magi nuncupatione eundem cites iis verbis in Scholiis in Paracelſ. cap. 4. Quidam magus hæc: In nobis ipſis eſt omnium mirabilium effectuum operator:

Nos habitat, non tartara, ſed nec ſydera cœli:
Spiritus in nobis qui viget, iſta facit.

Is eſt qui proteſtatus eſt ſe libros edere magicos, clave tamen operis ſolis amicis reſervata. Hæc Agrippæ ſunt verba in epiſtola ad Aurelium ab Aquapendente Auguſtinianum, adjuncta calci librorum de Occulta philoſophia, in ſequenti epiſtola ad eundem dicit, Clavem eſſe intellectum, &c.

§ 9. Antea me inconſtantiæ inſimulare, quod Agrippæ placitis haud ſemper conſenſerim, non erubuiſti: quæ autem hæc tua inſignis impudentia, quod tuæ temeritatis privilegium, cum à teipſo hoc factum ſine ullius modeſtiæ aut reverentiæ momento, oſtenderim? quid de teipſo præſumis? qualem te habebunt viri boni? An ne qui ſemel verecundiæ limites exceſſit, eum graviter oportet eſſe in omnes impudentem? Jam te meminiſſe oportuit, mendacem ſui memorem eſſe debere, quod tu petulanter & falsò mihi objicis. Verum quicquid id eſt, non alio interpretari poſſum, quam quod ex inſolentia juvenilis audaciæ te protervum auguror, maximè etiam ex tuæ orationis ſpurcitie in fine tuorum ſcholiorum in Paracelſum, ubi magnetis carnei, non ferrei, ad facilitandum partum coxendici alligandi prædicas uſum: quamquam tuam ætatem ignorem, quæ tamen ubi maturitatis dignitatem fuerit conſecuta, haud dubie modeſtius deliberatiuſque (ut ſperare volo) de viris bonis judicabit, nec eam calami freno libertatem permittet. At nullius magis teſtimonium in me urges,

Digitized by Google

quam Agrippæ, in Tritemii defenſione, in quem me tanto furore debacchatum eſſe, & ejuſdem memoriam eſſe execrabilem, mihi inique offundis: eaque præter veritatem à te ſcripta eſſe, repulſa maledicentiæ tuæ virulentia in tuas Leoninas fauces, oſtendam meis verbis ex lib. 2. cap. 6. Quum fere nullam alias Tritemii mentionem fecerim: Steganographiæ Joannis Tritemii abbatis Spanheimenſis in hæc verba meminit Carolus Bovillus, &c. Et poſt recitata Bovilli verba, ſubjunxi: Quem tamen mendacii & impietatis accuſat Tritemius, ſe purgans in præfatione libri Polygraphiæ ad Maximilianum Imperatorem.

§ 10. Si hic ſolum addidero, Secus res ipſa docebit legentem eoſdem accurate: num hoc eſt furere, debacchari, & memoriam alterius execrari? Unde hic nobis momus, unde hic petulcus interpres? Num quid ſit, quod in quæſtionem non immerito vocari debeat ex Steganographia, prudenti lectori, ipſius Suavii verba proponam ex ſcholiis in cap. 10. de Vulneribus lib. 11. Paracelſi: „ Ratio eſt, inquit, certiſſima, quæ nihil ſignificent voces, nullius „ eſſe momenti aut ponderis: ſed barbara quidem verba fatebor „ non eſſe nobis immutanda. Ideo Tritemius jubet in Steganogra- „ phia, poſt jusjurandum à diſcipulo exactum, magiſtrum illi con- „ jurationum formulas explicare, quæ videntur verbis omnino bar- „ baris, vel potius nihil omnino ſignificantibus eſſe conceptæ. Atque me Agrippæ teſtimonium de Tritemio audire vis, ex præfatione & epiſtola dedicatoria, quod nimirum ſuos de occulta philoſophia libros, quos ſe magna ex parte retractaſſe ipſe ſcribit, ut paulo ante monſtravi, examini ſubjecerit Tritemii, viri harum rerum pleniſſimam peritiam tenentis, ut eoſdem caſtigaret, cenſeret, & judicaret, &c. Huic Agrippæ inſtituto & opinioni de Tritemio conceptæ, à me non eſt contraitum: & ut alii, & tu quoque illi amplius, quemadmodum facis, aſſcribere ſatagatis, per me quidem licet, nec ea de re præter meum ſcopum, anxius ero. Verum quum tanti facis Agrippæ ſententiam de Tritemio, quem pluris æſtimas, viciſſim auribus percipe hujus judicium de Agrippa, & ejuſdem libris abſque ulla exceptione, in ſuo reſponſo: Ipſum videlicet à divinitate ingenio donatum eſſe & amplo & ſublimi, aſſerit: Et lumen veræ ſapientiæ, quo maxime & divinitius illuſtratur, etiam ut ignorantibus demonſtraret, hortatur: Secreta pulchre & vere ab ipſo in lucem prolata eſſe ait: Et opus hoc, quod

In epiſtola præfixa libris de occulta philoſophia Agrippæ.

Digitized by Google

quod nemo doctiſſimorum etiam virorum ſatis laudare ſufficiet, ſe probare, &c. Longior eſſe nolo in recitandis Tritemii verbis.

§ 11. Hic non eſt quod tergiverſeris: At fatearis neceſſe eſt, univerſum illud opus de occulta philoſophia à Tritemio eſſe approbatum, cujus palinodiam ab ipſo auctore in provectiori ætate promulgatam, candide ſupra commonſtravi, in quo & à me quædam ſunt ab orthodoxæ noſtræ fidei ſanctionibus aliena, in præcedentibus ſcriptis oſtenſa: Et te neſcio quid falſi eidem impingere, paulo ante indicavi. At Agrippæ teſtimonium in epiſtola nuncupatoria de Tritemio tibi dono ea conditione, ut præcedentem in ejuſdem epiſtolæ contextu ſententiam Agrippæ non rejicias, cui nec ipſe Tritemius contradixit, ſed eodem decreto, quo totum opus ſuo confirmavit ſuffragio, & ſcriptus eidem de hoc labore epiſtolæ tenor eſt ſancitus. Cujus hæc ſunt verba: Mirabar admodum, neque minus etiam indignabar, neminem hactenus extitiſſe, qui tam ſublimem ſacramque diſciplinam ab impietatis crimine vindicaſſet, aut illam nobis purè ſyncereque tradidiſſet: ſi quidem quos ex recentioribus ego vidi, Rogerium Bachonen, Robertum Anglicum, Petrum Aponum, Albertum Teutonicum, Arnoldum de Villa nova, Anſelmum Parmenſem, Picatricem Hiſpanum, Cicchum Aſculum Florentinum, & pleroſque alios, ſed obſcuri nominis ſcriptores, cum ſe magiam tradere pollicentur, non niſi aut deliramenta quædam nulla ratione ſubnixa, aut ſuperſtitiones probis omnibus indignas præſtiterunt.

§ 12. Tu vero in tua præfatione in ſcholia, ſcribis, ex noviſſimis philoſophis ſapientiam occultam olfeciſſe Alchindum Arabem, Rogerium Bachonen Anglum, & Gulielmum Pariſienſem, eoſque tantum filiis doctrinæ ſcripſiſſe. De Bachone Rogerio tradit & Picus Mirandulanus inſignis Philoſophus in oratione quadam, ubi de magia ediſſerit, veram magiam ipſum olfeciſſe ſaltem. Dum autem omnibus longioris ævi tam philoſophis, quam etiam incomparabilis ſcientiæ archiatris præferre ſtudes Theophraſtum Paracelſum, & immenſo laudum cumulo in abſtruſioris Philoſophiæ myſteriis, & arcanarum medicinarum magnalibus ornare, circa tui Compendii initium, ex Rogerio Bachone Anglo hunc Paracelſum quamplurima hauſiſſe videri aſſeris, & cum eodem in omnibus reconditarum rerum opinionibus maxime convenire. Conferantur jam calculi ex epiſtola à Tritemio probata, ex

insigni Philosopho Pico, & tuus: inde sententia pronuncietur, qualis sit philosophus, quem Paracelsus habuit præceptorem, & cum quo illi in cunctis sepultarum rerum opinionibus convenit. Jam te denuo tui esse memorem optarim, nec pudore suffusum clabi. Me Paracelsi librum quendam damnasse objicis, nec hoc agnosco (quanquam etiamsi feciſſem, non magni referret:) sed me insignem impotentis animi maledicentiam contra veteres medicos in eo reprehendisse fateor, cujus necdum me pœnitet. Verum contra eundem peculiare aggredi certamen, non est nostri instituti, essetque hoc actum agere.

Thomæ Erasti doctissima in Paracelsum scripta.

§ 13. Tibi autem Leo Suavi, cum ad monomachiæ conflictum in Paracelsi protectionem nimis pruriant unguiculi, cum doctissimo exercitatissimoque in hoc belligerandi genere Thoma Erasto philosopho, & antiquæ medicinæ patrono multis nominibus laudatissimo congredere, si quid veræ philosophiæ, quid artis medicæ, quid animi aut virium in te resideat. Ille aperto marte ex professo Paracelsum aggreditur quatuor partibus disputationum de nova ejusdem medicina jam evulgatis: in quarum prima, quæ de remediis superstitiosis & curationibus magicis ille prodidit, exacte ad bilancem examinantur: Deinde quæ & qualis philosophia ejus fuerit, erudite consideratur. Posthæc medica examinantur, primum generatim: Mox etiam speciatim aliquot morborum causæ, origines, conditiones, curationesque expenduntur: Et ut apertius intelligas, epilepsiæ, elephantiasis seu lepræ, hydropis, podagræ & colici doloris vera curandi ratio demonstratur, & Paracelsica solidissime confutatur. Hanc stationem validorum præsidiorum robore tutatur strenue adversus tuum medicinæ Monarcham Erastus: cum hoc experire tuas furibundas fauces, tentato dentium tuorum vires, probato pestilentem unguium aciem. Mihi hoc incumbit, ut cum mundi monarcha Satana nuncupato, prælium designatum proficere contendam. Ita uterque nostrum habet, quod vigilanter agat.

§ 14. Sed ad characteristica progrediamur, quæ solum inconditarum calumniarum rugitu, vocis Stentoreæ strepitu, verborum inutilium fulmine, accitorum hinc inde quorundam patrocinio, sine ullius rationis adminiculo per fas & nefas mordicus defendere adniteris: Mire hic quandoque exclamas, fremis horride, criminaris iracunde, frendes torve, mordicas violenter,

Digitized by Google

ter, at illæſe, truculenter lacerare tentas, licet fruſtra : Interim tamen phaleratis dictis & verborum lenociniis non parum tibi places, & orationis copia impenſe, ne dicam ſtulte, gloriaris. Veritatis patrocinium decet eſſe ſimplex, dilucidum & modeſtum. Quorſum tam dira animi impotentia, tam inanis arrogantia, & tantus aliorum contemptus? Quorſum odioſæ comparationes & calumniarum acervus? Equidem mirarer magis tuum concertandi cavillandique ſtudium, niſi ad hoc te natum vel ſola mihi nominis tui cum antiphraſtica cognominatione impoſitio declararet.

§ 15. Cæterum quæ characteriſtica à te appellata ad doctrinæ Paracelſicæ magnalia (qua voce ſibi mire veſtri homines placent) illuſtranda uſurpas, & quos in iis protegendis authores ſimul advocas, ex cap. 8. & 18. Noſtri libri quinti deſcripſiſti, ita ut non prætereris hax pax max Deus adimax: Quinimo ex eodem in tuorum myſteriorum penetralibus ſimul addideris, vocibus eiſdem exaratum pomum à nobili contra canis rabidi morſus devorandum dari. At corruptas hauddubie eſſe voces, nemo in quæſtionem vocabit, ubi rationis trutinam admovero. Nobilis ille linguæ Latinæ imperitus, in ſchedula forte conſcripta reperit contra talem virulentum morſum hæc verba, immixtis, ut fieri ſolet in curationibus ejuſmodi ſuperſtitioſis, paſſim crucibus: Hoc † po † mo † Deus adjuvet †. Inde tam fere lectionis, quam linguæ ignarus, literam x eſſe ob affinitatem ratus cruces, confidenter vitiatas voces, eo artificio myſticas jam redditas, pomo impreſſit: Quæ ex Suavii ſcriptis jam plus exiſtimationis ſortientur, mobilitate vigebunt, & vires acquirent eundo. Inde reſtat, ait Suavius, quod Wierus in Paracelſi contumeliam ſcripſit, domum à lemuribus turbatam illius aſſeclas liberare ſuſpenſis in quatuor angulis, membranis virgineis verba ſacra continentibus. Deinde addit in medicorum ludibrium: Si eodem modo ſuæ artis ſtatuunt principia, quo hanc commenti ſunt curationem, non eſt quod veterem medicinam everſum iri metuamus.

§ 16. Quæ hic, benevole Lector, in noſtræ artis medicæ laudem & honorem vere ſcripſi contra Paracelſi ejuſque ſatellitii calumnias, ubi tam ineptus dæmonis fugandi modus ab illis præſcribitur, impudentiſſimus hic Paracelſi interpres ludibrium eſſe contendit. Quo autem rationis firmamento illorum hic

Digitized by Google

hic deliria rejecerim, ex cap. 14. libri quinti intelliges: brevitati ſiquidem ſtudeo. Num quoque contumeliæ in Paracelſum reus cenſeri debeam, licet nec id magnopere curem, quod ejuſdem diſcipulos verbis rei propoſitæ inidoneis omnino, domum à lemuribus inquietam vendicare ſcripſerim (niſi contumeliam mox Leo pronunciet, à Paraſelſi ejuſdemque factionis placitis diſſentire, manumque veritati porrigere) alii judicent. Rationibus & patrum ſuffragiis in ipſius veritatis patrocinium, talem abigendi dæmonis modum eſſe ſupervacaneum, demonſtravi, ac ea in ſententia immotus perſiſto, donec me rectius inſtructum cedere deceat oporteatque. Quod in ſuæ ſuperſtitionis aſſertionem ſubjungat, à Chaldæis dici, plus poſſe characteres & figuras, quam materialem quamcunque qualitatem: id quidem Chaldæis liceat, verum occlamabunt omnes Phyſici vere philoſophantes, & Chriſtianæ fidei myſteriis imbuti, quinimo ipſa veritas, & ordo naturæ divinitus à rerum primordiis inſtitutus. At hæc tua præſidiorum effugia eo machinarum robore oppugnavi demolituſque ſum, ut deditionis jugum facile etiam cum gratiarum actione ſis una cum tuo comitatu admiſſurus: licet nonnihil obſtrepueris hactenus, quaſi negare auderem noviſſimos, ut ais, philoſophos illos: quos tamen expreſſis nominibus deliramenta quædam nulla ratione firmata, & ſuperſtitiones probis omnibus indignas magiæ loco obtuliſſe, ex Agrippæ aſſertione ad Tritemium, luculenter ſupra oſtendi. Ad hos ut præcipuas adytuum tuorum columnas denuo hic confugis, horum antiſtitum opem imploras, eos interim execratus diris verbis, qui iiſdem non conſentiunt, me miſerum exclamans, quod contra talium opiniones characteriſtica negem. Imo negavi, & adhuc pernego, donec rationum ſolidioribus munimentis, vel ſacroſanctæ Scripturæ teſtimoniis aliter convincar, alioquin in ſuſcepta hac opinione perſeveraturus.

L. 6. v. cap. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.

§ 17. Rationis privilegium, dignitatem & prærogativam in rebus Phyſicis, cujuſcunque auctoris exiſtimationi, atque univerſæ antiquitatis majeſtati me præferre, inficiari nolo. Ab illa me transverſum minime trahet inſolens fremitus, aut veſanæ calumniæ, quarum tu zelo ductus me Auguſtinum etiam criminari occlamas. Ubi vero ſe ex creberrima fama ſcribere, nec quicquam temere diffinire velle de dæmonibus aſſidue cum mulieribus immunditiem tentantibus dicit: Hic ſi à me ſubjunctum fuerit, quæ rumore

acce-

Digitized by Google

acceperat, narraſſe ipſum, & nihil certi ſtatuere voluiſſe, eſt ne hoc criminari Auguſtinum? quem ſingulari elogio, uti meretur, celebravi lib. II. cap. 10. Ubi argutiſſimum ſanctioris Theologiæ cenſorem illum nuncupo: quanquam nec ipſe ſibi, ubi cum ſacræ Scripturæ manifeſta veritate non convenit, credi vult. Nec certe in naturalium rerum controverſia, illi extra rationis limites eſt accedendum applaudendumve: Quinimo & ipſe, ut ante dixi, Retractationum libros confecit. Galeni item, quem magni facio, ut ſi quis alius, teſtimonium contra me urgeri ab eo qui levius quam par eſt, de eodem ſentit, admirarer profecto, niſi quo ſpiritu ducaris, perſentiſcerem: ſed nec adeo illius authoritati, quam ſententiæ rationibus munite ſtandum ſentio. Amicus enim & Plato, & Socrates, ſed tamen amicior mihi veritas. Non itaque nares ringere Suavium tantopere decuit, ſi à Paracelſo atque aliis, tam juſtis motus cauſis, quandoque digredior.

§ 18. Hiſtorias præterea vetuſtatis præjudicio & authoritate confirmatas non in omnibus ſemper à me commendari agnoſco: Quemadmodum ſi quæ in iis deprehenduntur, quæ vel ſacratiſſimæ fidei noſtræ ſunt adverſa, vel ipſa rerum natura minime patitur: Cujuſmodi eſt, quod à pleriſque narratur, dæmonem vere cum fœminis coire, atque ex tali congreſſu prolem gigni: Quod argumentum tam nervoſe à me confutatum eſt lib. III. cap. 27. 28. 29. & 30. tum & lib. VI. cap. 22. Ut repetitionem fore ſupervacaneam arbitrer.

§ 19. Si Hectori Boëthio, qui in hiſtoria Scotica antiquitatis laudem non meretur, in talibus & ſimilibus commentis, vel ex aliorum relatu, vel ex ſchedulis forte alicubi conſcriptis, fidem dari voles, neſcio cuinam vaniſſimæ narrationi tu eam jure derogabis. Si quoque evidentioribus tuæ philoſophiæ rationibus ſapientiam fœlicitatemque conſequi aliquem ex pulmenti eſu, cui ſanies ex ſerpentum ore defluens fuerit mixta, quemadmodum narrat Saxo Grammaticus, commonſtraveris, quum à me ſit negatum, in veſtra tranſgredi caſtra non me pudebit. Hujusmodi ſiquidem abſurditatum monſtris apud hiſtoricos inventis, quibus & bellum indixi, patrocinari ſtudes: ſed eam ſenſerunt cladem lib. III. cap. 15. ut non recalcitratura poſthac exiſtimem. Delectu certe opus eſt in tanta hiſtoricorum varietate, ſi Lib. 3. cap 30.

Digitized by Google

operam & bonas perdere horas nolis. Enimvero ſunt qui nihil aliud agunt quam ludunt, & aures animoſque otioſos demulcent adductis tantum ad hoc narratiunculis: quales ſunt Heliodorus & Philoſtratus, & his vetuſtiores, nihilo tamen graviores, Herodotus & Cteſias, ob nimiam mendaciorum licentiam obliterati dudum, in quibus nix quicquam præter facundiam laudes.

§ 20. Si adhuc illiuſmodi narrationum fidem urgeas, patrocinari non erubeſces etiam quæ mendaciſſima proximo anno comperi, typis nihilominus Coloniæ excuſa anno 1572. & ſcripta à Iuſto Blancwalt Theologiæ Licentiato, nimirum ſtatim ab horrenda clade in nuptiis Lutetianis anno 1572. Auguſti die 24. perpetrata, in Innocentium cœmiterio Lutetiæ paliurum vel ſpinoſam arbuſculam, annos aliquot exuccam aridamque denuo efflоruiſſe, foliaque ſimul & flores profudiſſe, quemadmodum & ſiccam arborem, cui Chriſtum per mare geſtans innitebatur divus Chriſtophorus, incunctanter dactylos produxiſſe. Subjungit tandem is hiſtoricus Theologus, ut fidem ſuis hiſtoriis conciliaret, circa Embricam civitatem Clivenſem in Obſervantum monaſterio haud ita pridem imaginem D. Anthonii à pellione iis verbis conculcatam: Si quid in te eſt virium Anthoni, oſtende. Et eveſtigio ignem è cœlo delapſum eouſque ipſius inflammaſſe tibiam, ut intra triduum perierit, nec ad ſepulturam, niſi extra oppidum, ſuerit admiſſus.

§ 21. Quum autem proximè in noſtra vicinia ſit hæc urbs ſita, in qua etiam quam frequentiſſime verſer, figmentum eſſe certo certius novi, quod tamen veritatis fidem apud poſteros ſuperſtitionis amantiores ſortietur. Cæterum quod me novas approbare hiſtorias, quæ meæ ſuffragantur ſententiæ, eo veritatis prætextu, quo reliqua, exprobras: quanquam à me hoc facile poſſit dilui, nimirum, quod pleræque à me non ita in cunctis approbentur, quam aliquando ea adducantur ratione ob argumenti affinitatem, ut etiam alios meæ eſſe ſententiæ innoteſcat: tamen te quoque jam tertio hic tui meminiſſe deceret, & intelligere, in teipſum merito hanc cudi fabam, qui alio inique torques, cujus te reum eſſe fatearis oportet, velis nolis. In ſcholiis ſiquidem libri xv. de Vita longa ſcribis: Si qui pravitatis ſuſpecti ſcriptores quandoque nominentur (citentur dicere volebas) ab aliis bona captari velim,

Digitized by Googl

velim, mala repudiari, ut Virgilius aurum è ſtercore legiſſe perhibetur. Cur mihi minus quam tibi hujus licentiæ privilegio frui concedetur? Hinc & Olaum me probare, quem ſaltem nominavi, calumniis & verborum inanitate commentum te eſſe, mihi teſtimonium perhibebit mea de eo ſententia, lib. 2. cap. 7. Recitatis etenim prius ipſius verbis, mox ſubdo: Multa alia ejuſmodi maleficorum opera enarrat Olaus impudenter ſatis in ejuſdem libri capitibus diverſis, quæ profecto non ſemper fidem merentur. Proinde in iis recenſendis brevior eſſe volui.

§ 22. Quod inſuper pleraſque Sibyllas ſpiritu cœleſti afflatas fuiſſe negaverim, mirum quam indignanter exæandueris, ut etiam ingenii ruditatem hîc mihi objicere libuerit. Verum ſi tu meam de Sibyllis ſententiam, adverſus te ſimul in præcedenti Apologia explicatam, tui ingenii ſubtilitate confutaveris, tuæ futilitati (ſubtilitati dixiſſe volebam) libenter, ô magiſter noſter ſubtilis, cedam.

§ 23. Adverſus item magiam naturalem clauſis me ferri oculis, tantum abeſt ut agnoſcam (quanquam & hoc mendaciter, ut ſoles, impingis) quo etiam eandem debito ſuo celebrarim encomio. Teſtimonio erunt mea hæc verba ex lib. 11. cap. 3. Penitiſſima illa naturalium rerum abſtruſarum ſpeculatio & cognitio, vera nimirum philoſophia ſanctiorque magia, à ſapientibus ſolenni plauſu excipienda colendaque, à me hîc non elevatur, cui etiam nulla ex parte derogatum volo, &c.

§ 24. Phyſicis ligaturis tantum abeſt ut abhorream, uti tu malevole clamitas, qui etiam tuas ex libri mei 5. cap. 6. tranſcripſeris, ut eas etiam valde probem capite ſequenti. Interim tamen me à periaptorum nulla ratione nixorum vanitate alienum tantiſper fatebor, donec aliter ſaniori doctrina erudiar. Enimvero ea etiam deteſtatur execraturque, licet & ſacris inſignita ſint verbis, os illud ſincerioris noſtræ fidei aureum: Dic, inquiens, ſacerdos inſipiens, nónne quotidie Evangelium in Eccleſia legitur, & auditur ab omnibus? cui ergo in auribus poſita Evangelia nihil proſunt, quomodo poſſunt circa collum ſuſpenſa ſervare? &c. De his copioſius libro v. capite 8. & 9. *Chryſoſt. homil. 43. in cap. Matt. 23.*

§ 25. A Tralliano, Aëtio, Gordonio, medicis à me citatis diſſentire me in periaptis, quum tam indignanter & acerbe feras, quare tu iiſdem in aliis curationibus legitimis, ubi à me illis tribui

Digitized by Google

tur, non parum, fidem cum Paracelso denegas? Meam potius in ferenda sententia æquitatem commendare debebas, qui in solius veritatis fidem juraverim, rationique dederim manum.

§ 26. Vegetii suffitum ad fascinum tollendum, dæmones fugandos, & grandinem inhibendum, te in meam contumeliam quoque repetere, non alio interpretari queo, quam à te alicubi causam singulari affectu contradicendi Wiero inquiri, vel potius emendicari. Hujus siquidem controversiæ, num scilicet ex materia naturali talis suffimenti conscripta lib. nostro v. cap. 41. valeant lustrari animalia, fascinum abigi, arceri maligni spiritus, grandines averti, cujuscunque sapientis & pii æquo arbitra tui committere neutiquam gravor: quinimò ut extrema mox experiar, ad ipsam provoco experientiam, certissimum nostræ dissensionis judicem.

§ 27. Quod præterea dæmones habere corpus seminis capax, & eudæmonas nephelim, id est, filios Dei cum filiabus hominum copulatos, peperisse gygantes intelligas, aliorum auctoritatem secutus, sine ullius demonstrationis adminiculo, blasphemia est maxima: quod etsi impio ausu contra me in cœlestium angelorum contemptum defendere non erubescis, nihilominus tam esse vanum quam quod vanissimum, ingenue & libere contra cujuscunque secus affirmantis patrocinium affirmo: aliter persuadeat suæ clientelæ ipse Beelzebub, atque suum dementet satellitium ut ut volet. In seminis si quidem humani genimine, & ad sobolis propagationem requiruntur cumprimis materia & organa convenientia: nimirum alimentum, unde caloris naturalis actione sanguis generatur in corpore & spiritus: inde penis & testiculi ex carne, venis, arteriis, nervis, sanguine & spiritu compositi, & si quæ alia huic productioni necessaria, requiruntur.

§ 28. Ubi jam tu Suavi iis omnibus constare dæmones comprobaveris, quod etiamsi terræ cœlum misceas, omnino nequis, clamites, fremas, frendas, rugias, mordices quomodocunque libuerit: me facilè in tuæ philosophiæ carceres traduci sinam. At validiora erunt pervestiganda præsidia, quam ex jejuno Georgii Pictorii scripto de materiis sublunaribus mendicate obtrudis, ubi hic scilicet pronunciat suæ existimationis prærogativa, Lamias à dæmonibus iniri & parare. Euge, ipse dixit & facta sunt, ipse creavit & creata sunt. An ne Pythagoricorum illud αὐτὸς ἔφα Pictorio tribuis? Pictorii nomen unde tanti à te fit, qui ne Cardani quidem

Digitized by Google

dem philoſophi haud vulgaris, uti & quorundam aliorum non obſcurorum virorum mentionem à me tuleris? At tua maledicendi, criminandi & calumniandi libertate fruere, quamdiu voles, quum tibi connatum eſſe videatur: à me poſthac fortaſſis non impedieris. Quid à meis ſis expectaturus manibus, me in cœleſtis contubernii communionem ex Dei gratia per ſanguinis Chriſti aſperſionem ſublato, experieris, niſi ad mentem redeas, & alios dentibus tuis virulentis impetere deſinas.

§ 29. Converſionem adhæc Arcadum in lupos tranſmiſſo ſtagno ex Plinio, veram tranſmutationem fuiſſe, Pomponatium dicere, uti & Paracelſum lib. 1. tu quoque adducere audes: ſed rationum evidentiſſimarum opera ſecus demonſtravi libro IV. cap. 22. atteſtatur mihi & Auguſtinus lib. XVIII. cap. 18. de Civitate Dei. Bonas hîc horas diluendis calumniis & falſis opinionibus longius impendere, lectoremque benevolum inutili minuſque plauſibili argumento ſuſpendere diutius non libet, quum iis paſſim in meis libris ita fit obviam itum, ut cujuis æquo cenſori ſatisfactum eſſe ſperem.

§ 30. Per me licet ut veſtrorum magnalium merces ad ſatietatem prædices, periaptorum monilibus glorieris, characterum faſtu turgeas, ſymbolorum magnificentiam oſtentes, ænigmatum nodos explices, myſteria, ſi quæ noveris, in aurem inſuſurres: ſis ſagacior Oedipo, naſutior Momo, ſeverior Ariſtarcho: fremas, frendas, rugias, mordices: ſed te nemini unquam, vel ſaltem paucis, ex abditiſſimo illo arcanorum puteo quicquam attuliſſe opis (num læſeris, ſecretius tua tibi mens dictabit) dejerare auſim: quum veteri & methodica curandi ratione per numinis favorem me quamplurimis profuiſſe, quibus tuæ factionis homines malam certè navarunt operam, teſtimonium mihi perhibebunt ſpectatæ fidei homines tam nobiles, quam alii in his provinciis, ubi ſtipendio publico medicinam hactenus feci. Tantundem & amplius effeciſſe in artis noſtræ operibus, ejuſdem methodi adminiculo, inſignis doctrinæ atque uſus virum clariſſimum D. Ioannem Capellam archiatrum regium, cujus beneficio te quibuſdam gloriolæ inſignibus ornari in epiſtola nuncupatoria ambiiſti, dubitare nolo.

Digitized by Google

Cenſura quorundam doctorum piorumque virorum de hoc Opere, explicata literis ad D. Ioannem VVierum *datis: quarum hæc prima Theologi cujuſdam eximii eſt, & abbatis doctrina, virtute atque exiſtimatione clariſſimi.*

SAlve vir, ut eruditiſſime, ita multis nominibus mihi commendatiſſime.

§ 2. Miraberis, ſat ſcio, quid mihi in mentem veniat, quod cum te ne de facie quidem noverim, aliquid auſus ſim ad te literarum dare. Verum non te laterat velim, me huc vel invitum, ac manibus pedibuſque reluctantem eſſe adductum, ingenii tui pulcherrimis monumentis: quæ profecto ejuſmodi ſunt, ut vel ſaxa muta, nedum bruta animalia, in amorem pariter ac admirationem tui raperent. Nam liber ille tuus de Dæmonum præſtigiis, Deus bone, quantum habet ſolidæ doctrinæ, acris ingenii, ac judicii conſummati? Quis putaret tam longe lateque patere veſtram Phyſicam? Nunquam mihi magis arriſit de vobis, quam in præſentia, graviſſimum Homeri teſtimonium:

Vir medicus multis aliis præſtantior unus.

§ 3. Certe librum illum neſcio quo cum fructu, ſumma cum animi voluptate, non tam legi, quam penitus devoravi. Quem equidem video talem eſſe, ut haud dubie nomen tuum immortali cum gloria ad poſteros tranſmittat. O fœlicem Cliviam, quæ tantos habet literarum heroas: fœliciorem, quæ, veluti eam decet, eos amplis ſtipendiis alit, meritiſſimiſque auget fortunis: fœliciſſimam, cui præeſt Princeps non modo doctus, pius, ingenioſus: ſed etiam doctrinæ, veræ pietati, nobilibuſque ac fœliciter natis ingeniis mire, & utroque (quod ajunt) pollice favens. Nam quanquam hic Princeps ob præſtantes cum corporis tum animi dotes, ubique terrarum optime audit: tamen inter cæteras clariſſimas ejus virtutes, clariorem exiſtimo nullam, quam quod ut ipſe doctus eſt, ita ad evehendos, quos ſingularis aliqua eruditio commendat, fictus, natus & educatus videatur, juxta illud clariſſimi vatis:

Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos.

§ 4. Gaudeo mehercule, & ex animo gaudeo, te divine vir primum

Digitized by Google

primum hanc glaciem per fregiſſe, & miſeras aniculas ab atroci quadam tyrannide vindicaſſe. Cardanus quidem nonnihil velitatus fuerat in ſycophantas illos: tu autem apertis velis eos ipſos invaſiſti:

Macte ô ingenio, macte virtutibus iſtis:
Rite Wierus eris, nunquam tua fama peribit.

§ 5. Crede mi Wiere, non modo hac opera multos ſani judicii viros, quaſi Herculeo nodo tibi devinxiſti, ſed optime de religione Chriſtiana meritus es. An non erat in detrimentum noſtræ Reipublicæ, plus concedere diabolo, & neſcio quibus malis geniis, quam unigenito filio Dei? Paulus, ut vir prudens ac circumſpectus, non audet ſe dicere, cum ad tertium uſque cœlum à Deo eſſet ſublatus, raptum extra corpus: ſed ſive in corpore, ſive extra corpus, inquit: neſcio: Deus ſcit. Et hoc in ſpiritu tantummodo accidiſſe, vel Lucas ampliſſimus in Geſtis Apoſtolicis eſt teſtis. At noſtri majores (ſi diis placet) credebant ope dæmonum mulierculas volitare per aëra, ingentia corporaliter ſpacia regionum tranſmittere, ſubinde in feles mutari: atque adeo, ſit honos auribus, cum ipſis malis geniis actu venereo congredi, ac quaſi permiſceri. 2 Cor. 12. *Differit hac de re plurimus D. Hieronymus in prologo Danielis.* *Cum dæmones ſpiritus ſint, ſpiritusque, ipſa Veritate teſte carnem & oſſa non habeat.* Luca 14.

O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca.

§ 6. Quis faſcinavit quæſo inſenſatum hunc mundum, ut tam imprudenter fabulis anilibus adhærentes, à nuda veritate aberrarent? Sed dicet mihi quiſpiam: Num tu H. credis, quæ ipſæ tormentis exagitatæ, ingenue confitentur? Certe tormentis fidem non eſſe adhibendam, doctiſſimi atque graviſſimi quique dicunt. Nam in torminibus mentitur qui pati multa poteſt, mentitur qui nihil pati poteſt: dum hic non vult fateri quæ fecit, alter plura fatetur ſe perpetraſſe quam unquam vel per ſomnium cogitavit. At quid ſentiendum quæſo, de mulierculis illis, quæ ea ſe feciſſe ajunt, quæ in rerum natura ſunt nuſquam?

§ 7. Accidit hic intra triennium, hujus fere rei memorabile exemplum. Omnes monachi ex vino peſſimo & pendulo, quo nimium ſeſe ingurgitaverant, ad unum intra annum fere perierunt. Sacrificulus quidam perſuaſit prædeceſſori, ut vocant, meo G. in cauſa eſſe pauperculam quandam aniculam, quæ certis ſub gradibus poſuiſſet præſentiſſima veneficia, ubi monachis ſemper eſſet in choro ſtandum. Quid multa? creditum eſt impoſtori, conjectaque

ctaque eſt miſera anicula, Vulcano litanda, in vincula. Statuit veterator ille civibus diem, quando locus eſſet ab omnibus perluſtrandus. Convenerunt ſtatuto die multi mortales: evolutoque lapide, mira manuum celeritate è manicis ejus quædam emortuæ ranæ, lacertæ, quas è campis in hunc uſum ſclegerat, ac limaces ceciderunt in foveam. Fuiſſentque hæc omnibus credita, condemnataque ad ignem fuiſſet anicula, niſi vir quidam acri judicio fucum ac ſtropham ſagacibus oculis conſideraſſet: qui tandem effecit, ut tota tragico comœdia in fumum evaneſceret: parumque abeſſet, quin præſtigiator cum ſuis quiſquiliis putribus ovis à pueris & colu à mulierculis impeteretur. Verum de his ſatis ſuperque Clariſſimo vereque generoſiſſimo Principi tuo me commendabis, atque in unico conſervatore noſtro perpetuo valebis. Celerrime, E. tertio calendas Julias, Anno 1563.

Tui nominis amantiſſimus

A. H. H. A. E.

CAROLUS GALLUS, *Eccleſiaſtes Hammonenſis.*

S. P. Per Chriſtum. Ut tui codicis doctrinam diligentius perlegerem, ſingulaque accuratius pro judicii mei tenuitate examinarem, ponderaremque, effecit horribilis ea Satanæ rabies, quæ ſuperioribus annis in hac eccleſia Hammonenſi graſſata eſt, & multos aliquantiſper exercuit. Noſti mi Domine Wiere, vir præſtantiſſime, huic malo multiplicia excogitate adhibitaque eſſe remedia, variaque de eo judicia, tam in noſtra Republica. Quam inter moniales virgines vicini monaſterii Kenterpen, unde hoc ipſum initio ad nos dimanavit.

§ 2. Interpoſuit ſuum judicium quidam Simon exorciſta cæcus infœliciſſime, qui mox à propria conjuge dæmoniaca miſerabiliter interfectus, ſuæ impiæ audaciæ pœnas dedit. Ad eundem modum quidam ſenex monachus Franciſcanus, cui nomen frater Lindemannus, tentavit confidenter ſuis exorciſmis: ſed & ipſe mox, dum etiam inſtructus ad Miſſam celebrandam iret, repentina morte percuſſus, interiit. Hos ſecuti ſunt & alii duo ejuſdem ordinis in hac civitate fratres, palam in nomine mille dæmoniorum excitantes diabolicam tragœdiam, longe omnium terribiliſſimam, cujus hiſtoriam te accepiſſe arbitror. Nec defuit quidam ſuffraganeus

Digitized by Google

neus episcopi, cum pastore quodam, adjunctis etiam medicis, omnes ab antiqui serpentis solertia delusi. Tandem etiam per Vulcanum ablatæ sunt, quæ has dæmonum larvas suis incantationibus pepersisse credebantur. Sed neque hæc severitas medicamentum quod expectabatur, attulit. Quod etiamnum præsens calamitas inter virgines ejusdem cænobii Kenterpen heu nimium testatur.

§ 3. Porro tuus codex mirum in modum exprimit Satanæ naturam, ingenium, solertiam, curam, studium & rabiem, quibus grassatur milleartifex, fallax & potens in incredulis: quorum aspectibus, variis artibus illudit, prout merentur eorum peccata. Et ego sane jam experientia compertum habeo, ejus generis diabolicis præstigiis & dementationibus, non aliter quam juxta sententiam in tuo libro pulchre expressam occurrendum. Nam nostri energumeni omnes, nempe quindecim numero, jam Christo propitio liberati sunt, non exorcismis, aut externis ceremoniis elementorum: sed virtute fidei in Spiritu Sancto, per fidelem verbi Dei institutionem, per assiduas preces & jejunia, quibus ceu veræ ad Deum conversionis optimis mediis usi sumus sedulo.

§ 4. Huc accessit manifestissima experientia de incantationum vanitate, quam etiam in tuo libro urges argumentis gravissimis, & meo judicio demonstrationibus certissimis, quantumvis illæ à communi veterum sententia dissentire videantur. Ego namque jam aliquoties deprehendi ex ipsis lamiis & sagis, artes, quas præsertim de carminibus & impossibilibus incantationibus & fascinationibus jactitare solent, meras esse ineptias, deliriationes, & somnia, quibus se admiscet Satan.

§ 5. Et anno superiori cognovi multas ineptias ex privata confessione cujusdam vetulæ incantatricis, quæ cùm audisset in mea concione explicari locum ex Actis apost. cap. 19. Quod multi Ephesiorum, ex eis qui curiosas artes exercuerant, comportatos libros exusserunt coram omnibus, &c. Protinus accessit animo plane consternato: Et cum lachrymis arcana sui pectoris in sinum meum effundens, institutionem Christianam admisit, & cum diabolicarum impostturarum vanitatem Dei beneficio intellexisset, & apertis oculis spectasset, facile relictis mendaciorum fumis, ad veritatis lucem conversa est. Hæc semel admissa veritate, sibi meridiana luce clarius eam apparere, satanamque suorum mancipio-

rum oculos tantum perſtringere, & nihil in veritate geri confeſſa eſt conſtantiſſime, cum deteſtatione diabolicæ ſuæ artis. Hujus exempli hiſtoriam contexere plenius cum ſuis circumſtantiis forte operæpretium foret, ſed non ita tutum, propterea lubens ſuperſedeo. Uno verbo dicam, me ſatis experientia didiciſſe, bonam partem incantationum mera eſſe inſomnia. Quod cognoſcit clarius, quiſquis ſaltem vel doctrinam de inſomniis penitius introſpexerit.

§ 6. Probatur ex Ariſtotele, Hippocrate, Galeno, aliiſque philoſophis, imo & quotidiana experientia conſtat, inſomnium naturaliter eſſe in homine ſimul & brutis, & viſa verſari plerunque circa phantaſiam: Quod maxime præ cæteris experiuntur vel cæci, vel dormientes, vel melancholici, vel phrenetici, & alii qui ſunt in ſenſu communi & mente vitiati. Quod ſi vero Sacras literas de inſomniis tradentes inſpexerimus, deprehendemus etiam præter naturam ſæpiſſime immiſſa eſſe inſomnia: Idque vel per bonum ſpiritum, vel malum, aliquando obſcurius, interdum clarius: Et aliquoties in iis tam manifeſtas viſiones, imagines & ſpectra objici, ut etiam ſancte jurares, omnia ſi viſibiliter, corporaliter, & in veritate agi. Obſcurius & extra naturæ ordinem à Deo propoſitas habuerunt rerum futurarum formas Pharao, & ejus pincerna, & piſtor, necnon Nabucadnezar Babyloniorum rex, Joſepho & Danièle eorundem interpretibus. Evidentiores autem formas & ſpecies conſpexerunt Jeremias, cui olla fervens oſtenditur ad Aquilonem converſa, & alia quam plurima. Item Ezechiel, & impius Baltzazar, ſucceſſor Nabucadnezar, dum cernit in pariete manus ſcribentis articulos. Omitto inſomnio & viſiones ſanctorum in Novo Teſtamento, Joſephi viri Mariæ Virginis, Petri, Pauli, Joannis, conjugis Pilati, & aliorum.

§ 7. Porro cacodæmon imitatur Deum ceu ſimia, in ſuis mancipiis: Quod præter quotidiana noſtrarum Lamiarum exempla, etiam priſcorum ethnicorum monumenta abunde teſtantur. Nunquid Satan olim ſua oracula edidit in illis locis, ubi homines ad impetranda inſomnia & viſiones pernoctabant? Quale fuit Amphiarai, Amphilochi, Trophonii & Æſculapii: profecto iis in locis dormientibus malignus ſpiritus monſtrabat pharmaca & remedia, quibus invarentur infirmi, ſimulque de aliis negotiis reſponde-

Digitized by Google

ſpondebat. Et ad obtinendum hujuſmodi inſomnia & viſiones mandabantur ſciſcitantibus neſcio qui delectus ciborum, & ſecubationes, puri quidam caſtique dies. Pythagorei fabis abſtinebant, eo quod turbulenta ſomnia gignant. Hæc & ſimilia, mi Domine Wiere, quiſque exacte conſideraverit, intellexeritque, facillime judicabit lamiarum artium vanitatem, probabitque tuum judicium. Manet enim ſatan ſemper ſui ſimilis, & quas olim inter infideles operatus eſt illuſiones, & dementationes, eaſdem etiamnum exercet: Perpetuos nempe ſumos, & vaniſſimas umbras, ſomnia recte dixeris, pro veritate vendens. Habes breviter, mi Domine Wiere, ſententiam meam. Probo divinum collyrium tui codicis, quo multorum caliginoſos oculos purgaſti. Divinitus hoc datum eſſe, facile judicabunt, obviiſque ulnis complectentur, quin & magicarum artium incantationes minus formidabunt, quotquot librum tuum cum ſano judicio legerint, & intellexerint. Vale per Chriſtum. Datum Hannmonæ, 26 Decembris, Anno 1565.

Clariſſimo viro BARTOLO RICHIO, *LL. Doctori, ac Illuſtriſſimi Principis* Henrici *Ducis Brunsvicenſis ac Lunenburgenſis conſiliario, Domino ſuo obſervando,* Caſpar Borcholt S.

CUm nuper, clariſſime vir, de Lamiarum vel ſagarum fraude, quas veteres Striges vocabant, quæ jam à Magiſtratibus ſine diſcrimine ad flammam rapiuntur, inter nos ſermo erat: tua excellentia vere graviterque judicavit, magnam in hoc maleficio dijudicando prudentiam adhibendam, ne temere ac leviter in pœnis infligendis aliquid ſtatuamus: Cum & leges civiles proniores ad lenitatem nos eſſe jubent, ita ut etiam in gravioribus pœnis benignitatis reſpectum habeamus. l. reſpiciendum. & l. abſentem. de pœnis.

§ 2. Quam vero in hoc maleficii negotio multa nunc confuſe, turbulenterque, ex ſiniſtra, fanatica ac peſtilenti ſolum ſuſpicione agantur, ex hoc liquet, quod laubabile illud diſcrimen inter prophanos vel infames magos, Lamias, & veneficos, qui veneno vel propinato, vel illito, vel in eo loco ubi terram inficiat poſito, beſtias & homines lædunt, & propterea merito lege Cornelia gladio

feriuntur, ſit confuſum, & hactenus confuſe de his actum & pronunciatum. Ut autem præclarius hæc differentia, unde pro qualitate delicti pœna infertur, magis magiſque tuæ excellentiæ innoteſceret: promiſi me tranſmiſſurum tibi librum clariſſimi hominis, doctoris Joannis Wieri, ante annos aliquot de Præſtigiis dæmonum, incantationibus ac veneficiis, tam ingenioſe, acute & docte ſcriptum, ut ab omnibus doctiſſimis viris in Burgundia & toto Belgico numinis loco habeatur.

§ 3. Ego profecto quoties præſtantiſſimi hujus ævi Juriſconſulti Jacobi Cujacii, olim præceptoris mei Biturigibus in Gallia, mihi omnibus modis obſervandi, recordor (recordor autem ſæpe) tum cogor cum eo hoc fateri, nullum me librum majori cum voluptate percurriſſe: Et nænias fabulaſque noſtros legum Gloſſatores, ſi poſito affectu cum hoc ſcriptore conferantur, nobis reliquiſſe, quoties hoc negotium tractandum ſuſceperunt. Cum autem & tuam excellentiam optimi judicii eſſe non ignorem, peto, ut quantum temporis publicis negotiis ſuffurari queas, huic libro præſenti perlegendo impendas. Et mihi per occaſionem tuam de hoc libro ſententiam, quæ magni apud me ponderis eſt, reſcribas. Si vero quid toto hoc libro perlecto ad propoſitam quæſtionem de ſagis vel lamiis non ita ſine diſcrimine crudeliter comburendis, quod nunc tanta contentio ne in Republica agitur, recte juſteque dictum inveneris: Tu illud amplectere, ac quantum potes, innoxium ſanguinem defende. Ac utinam talem omnes in hoc ſanguinolento negotio animum Principes gererent, qualem illuſtriſſimus, experientia ac literis doctiſſimus Princeps GUILHELMUS Juliæ & Cliviæ Dux: cujus Principe viro digna ſententia de Lamiis, in Proœmio libri annexa eſt. Non etiam vereor, cum ſis (uti Cicero de Catone refert) librorum helluo maximus, ut tædium aliquod in legendo tibi obveniat. Nam ita hiſtoriis, & jucundis narrationibus liber eſt refertus, ut vix ullum librum hoc jucundiorem extare, affirmare auſim. Vale: Datum in caſtro Sturwolt, 7 die Auguſti, Anno 1564.

Digitized by Google

IOANNI WIERO, *Medico & philoſopho clariſſimo Theodorus Zwinggerus Baſilienſis Medicus S.*

HErculi monſtrorum domitori ſummos olim honores à Græcia habitos pro repurgato terrarum orbe, graviſſimorum auctorum monumenta teſtantur. Tibi vero, vir ornatiſſime, qui de Præſtigiis dæmonum Commentario edito, πολυμαχωτάτου illius veteratoris ſtratagemata & inſidias eleganter & erudite detegis, reſpubl. literaria in primis plura quam vel cogitare unquam poſſit, ſe tibi debere, bonorum omnium incredibili cum conſenſu, non obſcure fatetur: deinde etiam univerſus orbis Chriſtianus nunquam intermorituris laudibus perpetuo prædicabit. Quæ cum mihi communis cum multis virtutes tuas ſuſpiciendi atque colendi occaſio fuerit, tum vero privata quædam, hoc eſt, ordini noſtro conveniens, acceſſit.

§ 2. Quandoquidem ſubinde veterem medicinam contra furioſos impudentiſſimorum ſophiſtarum conatus ita protegis, ut tuis ſucceſſibus omnes, qui non penitus mentem denſis fumis denigratam habent, merito gratulari debeant. Et certe tali opus erat ἀλεξικάκῳ contra tam multicipitem belluam, quæ ſub artis medicæ prætextu, impietatem magicis deliriis ſuffultam, non obſcure, ſubdole tamen, profitetur. Tibi igitur, vir doctiſſ. pro tam honeſto certamine, pro tam felici ſucceſſu, an reipubl. literariæ potius, pro tanto patrocinio gratulari debeam, revera ignoro: tuæ interim virtuti & eruditioni fauſta & fœlicia omnia ex animo precor. Nam hortationes noſtras, nec ætas, nec animus, nec eruditio tua ferunt. Cæterum ut ἐκ τοῦ θαυμάζειν non modo τὸ φιλοσοφεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖσθαι proveniat, etiam atque etiam à te contendo, ut in amicorum tuorum numerum me recipias. Quod ſi propter Peripateticos, qui ἀφιλοσόφους omnem ex amicitiis tollere nituntur, facere non licebit, at certe inter diſ. tuos locum nos obtinere patiaris. Ego, quantum in me erit, operam dabo, ut nec obſervantia, nec benevolentia vel tui ſtudioſiſſimis inferior fuiſſe videar. Libertatem noſtram, ſi hujus quoque cauſas exquiris, tua inprimis humanitas cum pari eruditione conjuncta, deinde etiam Oporini avunculi noſtri commendatio fulciunt atque fovent: eumque te Oporino amiciſſimum eſſe ſciam, in me fortaſſis, etſi nullo merito noſtro, attamen jure quodam cognationis, partem amoris tui derivari poſſe confido.

§ 3. Id ut facias, vir eruditiſſime te etiam atque etiam rogo: & niſi moleſtum eſt, ſpem noſtram non inanem fuiſſe, ex literis tuis intelligere cupio. Vale Wiere clariſſ. Baſileæ, 10 Kal. Aprilis 1566.

D. BALDUINI RONSSEI *Medici, doctrina & artis uſu celeberrimi, judicium.*

OPorinus ille noſter, homo juvandis ſtudiis natus, proximis nundinis Francofordianis ad me miſit fragmentum operis tui (nondum enim, uti ſuſpicor, ſupremam manum jam impoſuerat) de Dæmonum præſtigiis: Quod certe multo mihi gratiſſimum erat, tum quod D. Daniël noſter Brouchuſius Reipub. Gorcomienſi à medicinis, aliquando ejus apud me mentionem feciſſet, & ſingularem ſupra communem hominum conditionem ingenii tui dexteritatem prædicaſſet: Tum quod ſperarem, aliquando detectis hujuſmodi muliercularum nervis, idolomaniam, quæ multis abhinc ſeculis hominum mentes occupavit, penitus eradicatum iri.

§ 2. Nam quantumvis annis ab hinc viginti Jacobus Savagius, Andoverpianus medicus, ejuſdem argumenti mihi adhuc tum juvem librum communicaſſet, quem aliquando, ni mors in opina virum invaſiſſet, typis commendare decreverat: non videbatur tamen is eſſe talis, qui inſitam jamdudum opinionem evellere poſſet. Siquidem, etſi phyſicis quibuſdam demonſtrationibus deliramenta quædam eſſe declararet: Conceſſit tamen multa, quæ tu argutiſſime & maxima cum ratione refellis: Neque is (ut bona venia viri alioqui doctiſſimi dicam) uſqueadeo Scripturæ ſacræ teſtimonio innitebatur, ut qui ſua profeſſione contentus, medicis phyſiciſque argumentis tantum ſtabat. Tu contra, antiquiſſimorum Theologorum, Juriſperitorum, atque eorum qui de Magia ſcripſerunt (ut interim medicos taceam) argumentis innixus, cum aliquid ſe jam egiſſe putant, nihil prorſus jam actum convincis, & ut habet Græcorum diverbium, κυκλωπιομάχεις. Dignum mehercule cedro opus, dignum quod omnium manibus ſceleratiſſimo hoc tempore circumferatur, dignum quod omnium mentibus imprimatur, &c. Scriberem aliquanto accuratius, ni Brouchuſii noſtri propera quædam feſtinatio, dicere ſimul ac ſcribere coegiſſet. Vale in eo qui cuncta poteſt. Goudæ, nonis Maii, Anno 1563.

D. IOAN-

Digitized by

D. IOANNIS EWICHII, *Medici & eruditiſſimi & excellentiſſimi, ſententia.*

QUantum voluptatis ceperim ex tuis libris de Præſtigiis dæmonum, ὦ ἀγαθοῖς καλὸς ἐσθλὸν ἐπιχθονι πολυβοτείρη Wiere, vix ſatis verbis explicare poſſum. Video enim ſingularem in iis prudentiam, judicium ſolidum, copiam rerum neceſſariarum, ordinem mirificum, ſedulitatem incredibilem, denique animi pietatem (abſit adulationis ſuſcipio) & religionis Chriſtianæ puritatem: eamque paſſim propugnandi adverſus omnes impiorum hominum inſultus, & dæmonum fraudes animoſitatem infractam. Deinde non ſolum, quod ipſe ſæpe mecum cogitavi, ſed etiam quod unice & optavi & expectavi, in illis abunde ſum conſecutus. Illud autem eſt præcipue, quid de Lamiis (quas vocant) noſtri temporis ſentiendum ſit, quid vanæ illarum incantationes efficere poſſint: Et tandem, an pæna illarum ad mortem uſque extendi debeat. Quæ tria tam velim hodie omnibus eſſe recte cognita, perſuaſaque, quam plerumque indoctis doctiſque temere credita. Pudet autem me propemodum noſtri ſeculi, quod tanto veterno ſopitum res tam utiles neceſſariaſque non diligentius inveſtigarit, & maturius in lucem ediderit.

§ 2. Omnes enim fere tam Medici quam Juriſconſulti & Theologi (quorum tamen maxime intererat, hæc ad unguem cognoſcere) contenti majorum conſuetudine, nimis faciles aures præbuerunt fabulis: nimiſque temerarie, ne dicam inique, de vita morteque multorum pronunciarunt. Sed cum cogito, idem hodie & ante ætatem, noſtram in illis obſervatum eſſe, qui judicabantur hæretici (ſcilicet quod à Rom. Eccleſia in interpretatione quorundam articulorum doctrinæ, vel uſu ceremoniarum, nulla ſeditione diſſentirent) quorum tamen, vel adverſariis teſtibus, mens Deo devota vitaque inculpata fuit: minus mirum videtur, quod in hac Lamiarum cauſa, quæ plena ſemper fuit tenebris & dæmonum ludibriis, cæcutiant, cæcutiendoque inſontes ſæpe feriant. Equidem ab eo tempore, quo ætatis maturitate, accedente qualicunque inſtitutione, uſuque, res humanas cæpi intueri, valde ſemper deplorare ſoleo hominum ignorationem. Nam ea mihi cauſa videbatur univerſi mali, quod tam multiplex in vita noſtra graſſatur. Quod etſi ipſus maxime adhuc ignorans, Dei

tamen

tamen gratia cognoverim & defleverim: nihilominus communi cæcitate impeditus in præsenti materia, oculos altius adhuc attollere, & veritatem ipsam intueri nondum potui. Quare quando ingenii mei exiguitatem probe scirem, nec negare nec asseverare statueram. At nunc judicio tuo confirmatus, lucem mihi videre videor, & qua eundum & ubi sistendum sit, satis intelligo: Agoque immortali Deo gratias, quod tua opera eas res nobis patefecerit, quæ non eruditis modo & titulo doctoribus, sed etiam omnibus hominibus multo, vero maxime Christianis cognitu necessariæ sunt. Proinde nequicquam credam posthac illis, qui ita præsenti cuicunque usui inhærescendum putant oportere, ut nullo modo aliorum quamvis piorum eruditorumque virorum modeste propositam sententiam audiendam, cognoscendam, recipiendamque esse velint: longe à principis illius consilio dissentientes, qui cum necessitas postularet, Νῦν δ' οὖν ait, ὅς τις δή γ' ἁμαίμακα μὴ πρὶν ἰδόντα, ἢ νὺξ ἢ ἠὼς καλύψει, ἔμμεν ἀνάγκη οὖτε. Nam cum, ut dixi, omnis mali origo & fons ab ignorantia oriatur, & hæc primum à peccato, peccatum porro à diabolo (qui est vere pater tenebrarum, falsitatis & confusionis) principium suum ducat, merito omnis boni causa videri debet sapientia & cognitio: quippe quæ lucem, veritatem, & ordinem in tota vita & omnibus actionibus nostris pariat, conservetque. Faceſſat ergo omnis pertinacia & morositas: sitque libera ut audiendi, ita & dicendi scribendique facultas: eatenus tamen, ut is labor utriusque Reipub. insignem utilitatem spectet, & ad Christi Servatoris nostri regnum propagandum, diaboli vero & Antichristi tyrannidem labefactandam præclare faciat. Vale clarissime Wiere, monstrosarum opinionum nostri ævi non minime Hercules. Vale inquam: & perge porro esse, quod fœliciter glorioseque cœpisti, ποτερέ τι τῷ μέγα χάρμα πάλιν, ποιῆτε δήμῳ, ἀνερρώσατε μὲν πᾶσι, πρηγῆς δ' ἄρα διαίμονι πάντες, Duisbergi, Anno 1563. ipsis Calend. Iunii.

FINIS.

PSEU-

Digitized by Google

PSEUDOMONARCHIA DÆMONUM.

O curas hominum, ô quantum eſt in rebus inane?

LECTORI S.

NE Sathanicæ factionis monopolium uſqueadeo porro deliteſcat, hanc Dæmonum Tſeudomonarchiam, ex Acharonticorum Vaſallorum archivo ſubtractam, in hujus Operis de Dæmonum præſtigiis calce annectere volui, ut effaſcinatorum id genus hominum, qui ſe magos jactitare non erubeſcunt, curioſitas, præſtigiæ, vanitas, dolus, impoſturæ, deliria, mens eluſa, & manifeſta mendacia, quinimo non ferendæ blaſphemiæ, omnium mortalium, qui in mediæ lucis ſplendore hallucinari nolint, oculis clariſſimè appareant, hoc potiſſimum ſeculo ſceleſtiſſimo, quo Chriſti regnum tam enormi impunitaque tyrannide impetitur ab iis qui Beliali palàm ſacramentum præſtitêre, ſtipendium etiam juſtum hauddubie recepturi: quibus & perditas has horas libenter dedico, ſi forte ex immenſa Dei miſericordia convertantur & vivant: quod ex animo iis precor, ſitque felix & fauſtum. Ne autem curioſulus aliquis, faſcino nimis detentus, hoc ſtultitiæ argumentum temere imitari audeat, voces hinc inde prætermiſi ſtudio, ut univerſa delinquendi occaſio præcideretur. Inſcribitur vero à maleferiato hoc hominum genere Officium ſpirituum, vel, Liber officiorum ſpirituum, ſeu, Liber dictus Empto. Salomonis, de principibus & regibus dæmoniorum, qui cogi poſſunt divina virtute & humana. At mihi nuncupabitur Pſeudomonarchia Dæmonum.

Digitized by Google

PSEVDOMONARCHIA DÆMONUM.

PRimus Rex, qui eſt de poteſtate Orientis, dicitur Baël, apparens tribus capitibus, quorum unum aſſimilatur buſoni, alterum homini, tertium feli. Rauca loquitur voce, formator morum & inſignis certator, reddit hominem inviſibilem & ſapientem. Huic obediunt ſexagintaſex legiones.

§ 2. Agares Dux primus ſub poteſtate Orientis, apparet benevolus in ſenioris hominis forma, equitans in crocodilo, & in manu accipitrem portans. Cuncta linguarum genera docet optime: fugitantes reverti facit, & permanentes fugere: prælaturas & dignitates dimittit, & tripudiare facit ſpiritus terræ: & eſt de ordine Virtutum, ſub ſua poteſtate habens triginta & unam legiones.

§ 3. Marbas, alias Barbas, Præſes magnus, ſe manifeſtans in fortiſſimi leonis ſpecie, ſed ab exorciſta accitus humana induitur forma, & de occultis plene reſpondet, morbos invehit & tollit, promovet ſapientiam artiumque mechanicarum cognitionem, homines adhæc in aliam mutat formã. Præeſt trigintaſex legionibus.

§ 4. Pruflas, alibi invenitur Buſas, magnus Princeps & Dux eſt, cujus manſio circa turrim Babylonis, & videtur in eo flamma foris, caput autem aſſimilatur magno nycticoraci. Autor eſt & promotor diſcordiarum, bellorum, rixarum & mendaciorum. Omnibus in locis non intromittatur. Ad quæſita reſpondet abunde. Sub ſunt huic legiones vinginti ſex, partim ex ordine Throni, partim Angelorum.

§ 5. Amon vel Aamon Marchio magnus & potens, prodit in lupi ſorma caudam habens ſerpentinam, & flammam evomens. Hominis autem indutus ſpeciem, caninos oſtentat dentes, & caput magno nycticoraci ſimile. Princeps omnium fortiſſimus eſt, intelligens præterita & futura, hinc & gratiam concilians omnium amicorum & inimicorum. Quadraginta imperat legionibus.

§ 6. Barbatos magnus Comes & Dux, apparet in ſigno Sagittarii ſilveſtris cum quatuor regibus tubas ferentibus. Intelligit cantus avium, canum latratus, mugitus boum & cunctorum animalium:

Digitized by Google

malium : thesauros item à magis & incantatoribus reconditos, detegit : Et est ex ordine Virtutum, partim Dominationum. Triginta præsidet legionibus. Novit præterita & futura : tam amicorum quam inimicorum animos conciliat.

§ 7. Buer Præses magnus conspicitur in signo *. Absolute docet philosophiam, practicam, ethica item & logica, & herbarum vires : Dat optimos familiares : Ægros sanitati restituere novit, maxime & homines. Quinquaginta legionum habet imperium.

§ 8. Gusoyn Dux magnus & fortis, apparet in forma zenophali. Explicate respondet & vere de præsentibus, præteritis, futuris & occultis. Amicorum & inimicorum gratiam reddit : Dignitates confert & honores conformat. Præest quadragintaquinque legionibus.

§ 9. Botis, alibi Otis, magnus Præses & Comes, Prodit in viperæ specie deterrima: Et siquando formam induit humanam dentes ostendit magnos & cornua duo, manu gladium acutum portans. Dat perfecte responsa vera de præsentibus, præteritis, futuris & abstrusis. Tam amicos quam hostes conciliat. Sexaginta imperat legionibus.

§ 10. Bathym, alibi Marthim Dux magnus & fortis : Visitur constitutione viri fortissimi cum cauda serpentina, equo pallido insidens. Virtutes herbarum & lapidum pretiosorum intelligit. Cursu velocissimo hominem de regione in regionem transfert. Huic triginta subsunt legiones.

§ 11. Pursan, alias Curson, magnus Rex, prodit ut homo facie leonina, viperam portans ferocissimam, ursoque insidens, quem semper præcedunt tubæ. Callet præsentia, præterita & futura : Aperit occulta, thesauros detegit : Corpus humanum suscipit & aëreum. Vere respondet de rebus terrenis & occultis, de divinitate & mundi creatione : Familiares parit optimos : Cui parent vigintiduo legiones, partim de ordine Virtutum, partim ex ordine Throni.

§ 12. Eligor, alias Abigor, Dux magnus, apparet ut miles pulcherrimus, lanceam, vexillum & sceptrum portans. Plene de occultis respondet atque bellis, & quomodo milites occurrere debeant : Futura scit, & gratiam apud omnes dominos & milites conciliat. Præsidet sexaginta legionibus.

§ 13. Loray, alias Oray, magnus Marchio, se ostendens in

Digitized by Google

forma ſagittarii pulcherrimi, pharetram & arcum geſtantis: author exiſtit omnium præliorum, & vulnera putrefacit quæ à ſagittariis infliguntur, quos objicit optimos tribus diebus. Triginta dominatur legionibus.

§ 14. Valefar, alias Malaphar, Dux eſt fortis, forma leonis prodiens & capite latronis. Familiaritatem parit ſuis, donec laqueo ſuſpendantur. Decem præſidet legionibus.

§ 15. Morax, alias Foraii, magnus Comes & Præſes: Similis tauro viſitur: Et ſi quando humanam faciem aſſumit, admirabilem in Aſtronomia & in omnibus artibus liberalibus reddit hominem: parit etiam famulos non malos & ſapientes: novit & herbarum & pretioſorum lapidum potentiam. Imperat triginta ſex legionibus.

§ 16. Ipes, alias Ayperos, eſt magnus Comes & Princeps, apparens quidem ſpecie angelica, interim leone obſcurior & turpis, capite leonis, pedibus anſerinis, cauda leporina. Præterita & futura novit: Redditque hominem ingeniolum & audacem. Legiones huic obediunt trigintaſex.

§ 17. Naberus, alias Cerberus, Marchio eſt fortis, forma corvi ſe oſtentans: Si quando loquitur, raucam edit vocem. Reddit & hominem amabilem & artium intelligentem, cum primis in Rhetoricis eximium. Prælaturarum & dignitatum jacturam parit. Novendecim legiones hunc audiunt.

§ 18. Glaſya labolas, alias Caacrinolaas vel Caaſſimolar magnus Præſes: Qui progreditur ut canis habens alas gryphi. Artium cognitionem dat, interim dux omnium homicidarum. Præſentia & futura intelligit. Tam amicorum quam inimicorum animos demeretur: Et hominem reddit inviſibilem. Imperium habet triginta ſex legionum.

§ 19. Zepar Dux magnus, apparens uti miles, inflammanſque virorum amore mulieres, & quando ipſi juſſum fuerit, earum formam in aliam transmutat, donec dilectis ſuis fruantur. Steriles quoque eas facit. Vigintiſex huic parent legiones.

§ 20. Byleth Rex magnus & terribilis, in equo pallido equitans, quem præcedunt tubæ, ſymphoniæ, & cuncta Muſicæ genera. Quum autem coram exorciſta ſe oſtentat, turgidus ira & furore videtur, ut decipiat. Exorciſta vero tum ſibi prudenter caveat: Atque ut faſtum ei adimat, in manu ſuſcipiat baculum corili, cum quo orientem & meridiem verſus, foris juxta circulum manum

Digitized by Google

num extendet, facietque triangulum. Cæterum ſi manum non extendit, & intrare jubet, atque ſpirituum Vinculum ille renuerit, ad lectionem progrediatur exorciſta: mox ingredietur item ſubmiſſus, ibi ſtando & faciendo quodcunque juſſerit exorciſta ipſi Byleth regi, eritque ſecurus. Si vero contumacior fuerit, nec primo juſſu circulum ingredi voluerit, reddetur forte timidior exorciſta: Vel ſi Vinculum ſpirituum minus habuerit, ſciet haud dubie exorciſta, malignos ſpiritus poſtea eum non verituros, at ſemper viliorem habituros. Item ſi ineptior ſit locus triangulo deducendo juxta circulum, tunc vas vino plenum ponatur: Et intelliget exorciſta certiſſimè, quum è domo ſua egreſſus fuerit cum ſociis ſuis, prædictum Byleth ſibi fautorem fore, benevolum, & coram ipſo ſubmiſſum quando progredietur. Venientem vero exorciſta benigne ſuſcipiat, & de ipſius faſtu glorietur: Propterea quoque eundem adorabit, quemadmodum alii reges, quia nihil dicit abſque aliis principibus. Item ſi hic Byleth accitus fuerit ab aliquo exorciſta, ſemper tenendus ad exorciſtæ faciem annulus argenteus medii digiti manus ſiniſtræ, quemadmodum pro Amaymone. Nec eſt prætermittenda dominatio & poteſtas tanti principis, quoniam nullus eſt ſub poteſtate & dominatione exorciſtæ alius, qui viros & mulieres in delirio detinet, donec exorciſtæ voluntatem explerint: Et fuit ex ordine Poteſtatum, ſperans ſe ad ſeptimum Thronum rediturum, quod minus credibile. Imperat octogintaquinque legionibus.

§ 21. Sytry, alias Bitru, magnus Princeps, leopardi facie apparens, habenſque alas velut gryphi. Quando autem humanam aſſumit formam, mire pulcher videtur. Incendit virum mulieris amore, mulierem viciſſim alterius deſiderio incitat. Juſſus ſecreta libenter detegit feminarum, eas ridens ludificanſque, ut ſe luxurioſe nudent. Huic ſexaginta legiones obſequuntur.

§ 22. Paymon obedit magis Lucifero quam alii reges. Lucifer hic intelligendus, qui in profunditate ſcientiæ ſuæ demerſus, Deo aſſimilari voluit, & ob hanc arrogantiam in exitium projectus eſt. De quo dictum eſt: Omnis lapis pretioſus operimentum tuum. *Ezech. 28*
Paymon autem cogitur virtute divina, ut ſe ſiſtat coram exorciſta: ubi hominis induit ſimulachrum, inſidens dromedario, coronaque inſignitus lucidiſſima, & vultu fœmineo. Hunc præcedit exercitus

cum tubis & cimbalis bene ſonantibus, atque omnibus inſtrumentis Muſicis, primo cum ingenti clamore & rugitu apparens, ſicut in Empto. Salomonis, & arte declaratur. Et ſi Paymon hic quandoque loquitur, ut minus ab exorciſta intelligatur, propterea is non tepeſcat: ſed ubi porrexerit illi primam chartam ut voto ſuo obſequatur, jubebit quoque ut diſtincte & aperte reſpondeat ad quæſita, & de univerſa philoſophia & prudentia vel ſcientia, & de cæteris arcanis. Et ſi voles cognoſcere diſpoſitionem mundi, & qualis ſit terra, aut quid eam ſuſtineat in aqua, aut aliquid aliud, & quid ſit abyſſus, & ubi eſt ventus & unde veniat, abunde te docebit. Accedant & conſecrationes tam de libationibus quam aliis. Confert hic dignitates & confirmationes. Reſiſtentes ſibi ſuo vinculo deprimit, & exorciſtæ ſubjicit. Bonos comparat famulos, & artium omnium intellectum. Notandum, quod in advocando hunc Paymonem, Aquilonem verſus exorciſtam conſpicere oporteat, quæ ibi hujus ſit hoſpitium. Accitum vero intrepide conſtanterque ſuſcipiat, interroget, & ab eo petat quicquid voluerit, nec dubie impetrabit. At ne creatorem oblivioni tradat, cavendum exorciſtæ, propter ea quæ præmiſſa fuerunt de Paymone. Sunt qui dicunt, eum ex ordine Dominationum fuiſſe: ſed aliis placet, ex ordine Cherubin. Hunc ſequuntur legiones ducentæ, partim ex ordine Angelorum, partim Poteſtatum. Notandum adhæc, ſi Paymon ſolus fuerit citatus per aliquam libationem aut ſacrificium, duo reges magni comitantur, ſcilicet Bebal & Abalam, & alii potentes. In hujus exercitu ſunt vigintiquinque legiones: Quia ſpiritus his ſubjecti, non ſemper ipſis adſunt, niſi ut appareant, divina virtute compellantur.

§ 23. Regem Belial aliqui dicunt ſtatim poſt Luciferum fuiſſe creatum, ideoque ſentiunt ipſum eſſe patrem & ſeductorem eorum qui ex Ordine ceciderunt. Cecidit enim prius inter alios digniores & ſapientiores, qui præcedebant Michaëlem & alios cœleſtes angelos, qui deerant. Quamvis autem Belial ipſos qui in terram dejecti fuerint, præceſſerit: alios tamen qui in cœlo manſere, non anteceſſit. Cogitur hic divina virtute, cum accipit ſacrificia, munera & holocauſta, ut viciſſim det immolantibus reſponſa vera: At per horam in veritate non perdurat, niſi potentia divina compellatur, ut dictum eſt. Angelicam aſſumit imaginem impenſe pulchram, in igneo curru ſedens. Blande loquitur. Tribuit dignitates

tates & prælaturas ſenatorias, gratiam item amicorum, & optimos famulos. Imperium habet octoginta legionum, ex ordine partim Virtutum, partim Angelorum. Forma exorciſtæ invenitur in Vinculo Spirituum. Obſervandum exorciſtæ, hunc Belial in omnibus ſuccurrere ſuis ſubditis: Si autem ſe ſubmittere noluerit, Vinculum Spirituum legatur, quo ſapientiſſimus Salomon eos cum ſuis legionibus in vaſe vitreo relegavit: Et relegati cum omnibus legionibus fuere ſeptuagintaduo reges, quorum primus erat Bileth, ſecundus Belial, deinde Aſmoday, & circirer mille millia legionum. Illud proculdubio à magiſtro Salomone didiciſſe me fateor: Sed cauſam relegationis me non docuit, crediderim tamen propter arrogantiam ipſius Belial. Sunt quidam necromantici, qui aſſerunt, ipſum Salomonem quodam die aſtutia cujuſdam mulieris ſeductum, orando ſe inclinaſſe verſus ſimulacrum Belial nomine. Quod tamen fidem non meretur: Sed potius ſentiendum, ut dictum eſt, propter ſuperbiam & arrogantiam, relegatos eſſe in magno vaſe, projectos in Babylone in puteum grandem valde. Enimvero prudentiſſimus Salomon divina potentia ſuas exequebatur operationes, quæ etiam nunquam eum deſtituit: propterea ſimulachrum non adoraſſe ipſum ſentiendum eſt, alioqui divina virtute ſpiritus cogere nequiviſſet. Hic autem Belial cum tribus regibus in puteo fuit. At Babylonienſes ad hæc exhorreſcentes, rati ſe theſaurum amplum in puteo inventuros, unanimi conſilio in puteum deſcenderunt, detegeruntque & confregere vas, unde mox egreſſi captivi, in proprium locum porro ſunt rejecti. Belial vero ingreſſus quoddam ſimulachrum, dabat reſponſa ſibi immolantibus & ſacrificantibus, ut teſtatur Tocz in dictis ſuis: Et Babylonienſes adorantes ſacrificaverunt eidem.

Scelerati necromantici verba ſunt.

§ 24. Bune Dux magnus & fortis, apparet ut draco, tribus capitibus, tertium vero aſſimilatur homini. Muta loquitur voce: Mortuos locum mutare facit, & dæmones ſupra defunctorum ſepulchra congregari: omnimodo hominem locupletat, redditque loquacem & ſapientem: ad quæſita vere reſpondet. Huic legiones parent triginta.

§ 25. Forneus magnus Marchio, ſimilis monſtro marino, reddit hominem in Rhetoricis admirabilem, optima fama & linguarum peritia ornat, tam amicis quam inimicis gratum facit. Subſunt huic vigintinovem legiones, ex ordine partim Thronorum, partim Angelorum.

§ 26. Roneve

§ 26. Roneve Marchio & Comes, assimilatur monstro. Singularem in Rhetoricis intelligentiam confert, famulos item fidos, linguarum cognitionem, amicorum & inimicorum favorem. Huic obediunt legiones novendecim.

§ 27. Berith Dux magnus & terribilis: tribus nuncupatur nominibus, à quibusdam Beal, à Judæis Berith, à necromanticis Bolfri. Prodit ut miles ruber cum vestitu rubro, & equo ejusdem coloris coronaque ornatus. Vere de præsentibus, præteritis & futuris respondet. Virtute divina per annulum magicæ artis ad horam scilicet cogitur. Mendax etiam est. In aurum cuncta metallorum genera mutat. Dignitatibus ornat easdemque confirmat: Claram subtilemque edit vocem. Viginti sex legiones huic subsunt.

§ 28. Astaroth Dux magnus & fortis, prodiens angelica specie turpissima, insidensque in dracone infernali, & viperam portans manu dextra. Vere respondet de præteritis, præsentibus, futuris & occultis. Libenter de spirituum creatore, & eorundem lapsu loquitur, quomodo peccaverint & ceciderint. Se spontè non prolapsum esse dicit. Reddit hominem mire eruditum in artibus liberalibus. Quadraginta legionibus imperat. Ab hoc quilibet exorcista caveat, ne prope nimis eum admittat, ob fœtorem intolerabilem quem expirat. Itaque annulum argenteum magicum in manu sua juxta faciem teneat, quo se ab injuria facile tuebitur.

§ 29. Forras vel Forcas magnus Præses est: visitur forma viri fortissimi, & in humana specie vires herbarum & lapidum preciosorum intelligit. Plene docet Logica, Ethica & eorundem partes. Reddit hominem invisibilem, ingeniosum, loquacem & vivacem: Amissa recuperat, thesauros detegit. Dominium viginti novem legionum habet.

§ 30. Furfur Comes est magnus, apparens ut cervus cauda flammea. In omnibus mentitur, nisi in triangulum intro ducatur. Jussus angelicam assumit imaginem. Rauca loquitur voce: amorem inter virum & mulierem libenter conciliat: novit & concitare fulgura, coruscationes & tonitrua in iis partibus ubi jussum fuerit. De occultis & divinis rebus bene respondet. Imperat legionibus vigintisex.

§ 31. Marchocias magnus Marchio est. Se ostentat specie lupæ ferocissimæ cum alis gryphi, cauda serpentina, & ex ore nescio quid evomens. Quum hominis imaginem induit, pugnator est optimus.

Digitized by Google

optimus. Ad quæsita vere respondet: fidelis in cunctis exorcistæ mandatis. Fuit ordinis Dominationum. Huic subjacent legiones triginta. Sperat se post mille ducentos annos ad septimum Thronum reversurum: sed ea spe falsus est.

§ 32. Malphas magnus Præses, conspicitur corvo similis: sed hominis idolum indutus rauca fatur voce. Domos & turres ingentes mire extruit, & obvios cito facit artifices maximos: Hostium vero ædes & turres dejicit. Famulos suppeditat non malos. Sacrificia libenter suscipit, at sacrificatores omnes fallit. Quadraginta huic parent legiones.

§ 33. Vepar, alias Separ, Dux magnus & fortis: Similis syreni: Ductor est aquarum & navium armis onustarum. Ut mare jussu magistri turgidum navibusque plenum appareat, efficit: contra inimicos exorcistæ per dies tres vulneribus putrescentibus vermesque producentibus homines inficit, à quibus tamen negotio absoluto sanantur omnes. Imperat legionibus viginti novem.

§ 34. Sabnac, alias Salmac, Marchio magnus & fortis: prodit ut miles armatus, capite leonis, in pallido equo insidens. Hominis formam transmutat mire: Turres magnas armis plenas ædificat, item castra & civitates. Triginta dies ex mandato exorcistæ homini vulnera putrida & verminantia infligit. Familiares conciliat bonos: dominium exercens quinquaginta legionum.

§ 35. Sydonay, alias Asmoday, Rex magnus, fortis & potens: Visitur tribus capitibus, quorum primum assimilatur capiti tauri, alterum hominis, tertium arietis. Cauda ejus serpentina, ex ore flammam eructat, pedes anserini. Super dracone infernali sedet, in manu lanceam & vexillum portans. Præcedit alios qui sub potestate Amaymonis sunt. Cum hujus officia exercet exorcista, sit fortis, cautus & in pedibus stans: si vero coopertus fuerit, ut in omnibus detegatur, efficiet: Quod si non fecerit exorcista, ab Amaymone in cunctis decipietur: Sed mox cum ipsum in prædicta forma conspicit, appellabit illum nomine suo, inquiens: Tu vero es Asmoday. Ipse non negabit: Et mox ad terram. Dat annulum virtutum: Docet absolute Geometriam, Arithmeticam, Astronomiam, Mechanicam: Ad interrogata plene & vere respondet: Hominem reddit invisibilem: Loca thesaurorum ostendit & custodit, si fuerit de legionibus Amaymonis. In sua potestate legiones septuaginta duas habet.

§ 36. Gaap, alias Tap, Præſes magnus & Princeps: in ſigno Meridiei apparet: ſed quum humanam aſſumit faciem, ductor eſt præcipuorum quatuor regum, tam potens ut Byleth. Extiterunt autem quidam necromantici, qui huic libamina & holocauſta obtulere, & ut eundem evocarent, artem exercuere, dicentes ſapientiſſimum Salomonem eam compoſuiſſe, quod falſum eſt: imo fuit Cham filius Noë, qui primus poſt diluvium cœpit malignos invocare ſpiritus, invocavit autem Byleth, & compoſuit artem in ſuo nomine, & librum, qui multis mathematicis eſt cognitus. Fiebant autem holocauſta, libamina, munera, & multa nefaria, quæ operabantur exorciſtæ admiſtis ſanctiſſimis Dei nominibus, quæ in eadem arte ſparſim exprimuntur. Epiſtola vero de iis nominibus eſt conſcripta à Salomone, uti & ſcribunt Helias Hieroſolymitanus & Heliſeus. Notandum, ſi aliquis exorciſta habuerit artem Beleth, nec ipſum coram ſe ſiſtere poſſit aut videre, niſi per artem: Quomodo autem eundem continere oporteat, non eſt explicandum, quum ſit nefandum, & nihil à Salomone de ejus dignitate & officio didicerim, hoc tamen non filebo, ipſum reddere hominem admirabilem in philoſophia & artibus omnibus liberalibus. Facit ad amorem, odium, inviſibilitatem & conſecrationem eorum quæ ſunt de dominatione Amaymonis: Et de poteſtate alterius exorciſtæ tradit familiares, & vera perfecte reſponſa de præſentibus, præteritis & futuris. Velociſſimo tranſcurſu in varias regiones traducit hominem. Sexagintaſex præeſt legionibus, & fuit de Poteſtatum ordine.

§ 37. Chax, alias Scox, Dux eſt & Marchio magnus: Similis ciconiæ rauca voce & ſubtili. Mirabiliter aufert viſum, auditum & intellectum juſſu exorciſtæ: aufert pecuniam ex qualibet domo regia, & reportat poſt mille ducentos annos, ſi juſſus fuerit: abripit & equos. Fidelis eſſe in omnibus mandatis putatur: ac licet ſe obſecuturum exorciſtæ promittat, non tamen in omnibus facit. Mendax eſt, niſi in triangulum introducatur: introductus autem loquitur de rebus divinis & reconditis theſauris, qui à malignis ſpiritibus non cuſtodiuntur. Promittit inſuper ſe collaturum optimos famulos, qui accepti ſunt, ſi non fuerint deceptores. Huic ſubjacent legiones triginta.

§ 38. Pucel Dux magnus & fortis, apparet in ſpecie angelica, ſed obſcura valde; loquitur de occultis; docet Geometriam & omnes artes

Digitized by Google

artes liberales: ſonitus facit ingentes, & ſonare aquas ubi non ſunt, eaſdem & calefacit & harum balnea recuperandæ ſanitati ſervientia certis temporibus, diſtemperat juſſu exorciſtæ. Fuit de ordine Poteſtatum, habetque in ſua poteſtate legiones quadragintaocto.

§ 38. Furcas miles eſt: prodit ſimilitudine fævi hominis cum longa barba, & capillitio cano. In equo pallido inſidet, portans in manu telum acutum. Docet perfecte practicam, philoſophiam, rhetoricam, logicam, chiromantiam, aſtronomiam, piromantiam, & earum partes. Huic parent viginti legiones.

§ 39. Murmur magnus Dux & Comes: Apparet militis forma, equitans in vulture, & ducali corona comptus. Hunc præcedunt duo miniſtri tubis magnis: Philoſophiam abſolute docet. Cogit animas coram exorciſta apparere, ut interrogatæ reſpondeant ad ipſius quæſita. Fuit de ordine partim Thronorum, partim Angelorum.

§ 40. Caym magnus Præſes, formam aſſumens merulæ: at quum hominem induit, reſpondet in favilla ardente, ferens in manu glagium acutiſſimum. Præ cæteris ſapienter argumentari facit: Tribuit intellectum omnium volatilium, mugitus boum, latratus canum, & ſonitus aquarum: de futuris optimè reſpondet. Fuit ex ordine Angelorum. Præſidet legionibus triginta.

§ 41. Raum vel Raym Comes eſt magnus: Ut corvus viſitur: Sed cum aſſumit humanam faciem, ſi ab exorciſta juſſus fuerit, mirè ex regis domo vel alia ſuffuratur, & ad locum ſibi deſignatum transfert. Civitates deſtruit: Dignitatum deſpectum ingerit. Novit præſentia, præterita & futura. Favorem tam hoſtium quam amicorum conciliat. Fuit ex ordine Thronorum. Præeſt legionibus triginta.

§ 42. Halphas Comes magnus, prodit ſimilis ciconiæ rauca voce. Inſigniter ædificat oppida ampla armis plena: Bellum movet, & juſſus, homines bellicoſos ad deſignatum locum mittit obviam. Subſunt huic viginti ſex legiones.

§ 43. Focalor Dux magnus, prodit velut homo, habens alas gryphi forma. Accepta humana figura, interficit homines & in aquis ſubmergit. Imperat mari & vento, naveſque bellicas ſubvertit. Notandum omni exorciſtæ; ſi huic mandetur, ne homines lædat, libenter obſequitur. Sperat ſe poſt mille annos reverſu-

rum ad ſeptimum Thronum, ſed fallitur. Triginta legionibus imperat.

§ 44. Vine magnus Rex & Comes: ſe oſtentat ut leo in equo nigro inſidens, portanſque viperam in manu. Amplas turres libenter ædificat: Lapideas domus extruit, rivos reddit turgidos: Ad exorciſtæ mandatum reſpondet de occultis, maleficis, præſentibus, præteritis & futuris.

§ 45. Bifrons, monſtri ſimilitudine conſpicitur. Ubi humanam aſſumit imaginem, reddit hominem in Aſtrologia mirabilem, planetarum manſiones abſolute docens, idem præſtat in Geometria, & menſuris aliis. Vires herbarum, lapidum pretioſorum & lignorum intelligit. Corpora mortuorum de loco ad locum transmutat: Candelas ſuper defunctorum ſepulchra inflammare videtur. Huic ſubjacent viginti ſex legiones.

§ 46. Gamygyn magnus Marchio: in forma equi parvi viſitur: at ubi hominis ſimulachrum aſſumit, raucam edit vocem, de omnibus artibus liberalibus differens: efficit quoque, ut coram exorciſta conveniant animæ in mari exeuntes, & quæ degunt in purgatorio (quod dicitur Cartagra, id eſt, afflictio animarum) & corpora aërea ſuſcipiunt, apparentque evidenter, & ad interrogata reſpondent. Permanet apud exorciſtam, donec ipſius votum expleverit. Triginta legiones in ſua habet poteſtate.

§ 47. Zagam magnus Rex & Præſes: ut taurus prodit cum alis ad modum gryphi: ſed aſſumpta hominis forma, reddit hominem ingeniosum: transmutat cuncta metallorum genera in monetas illius dirionis, & aquam in vinum, & è diverſo; ſanguinem quoque in oleum, & contra: & ſtultum in ſapientem. Præeſt triginta tribus legionibus.

§ 48. Orias Marchio magnus, viſitur ut leo, in equo fortiſſimo equitans, cauda ſerpentina: in dextera portat duos grandes ſerpentes etiam exibilantes. Callet planetarum manſiones, & vires ſidereas perfecte docet. Transmutat homines: confert dignitates, prælaturas & confirmationes: Item amicorum & hoſtium favorem. Præſidet legionibus triginta.

§ 49. Volac magnus Præſes: progreditur uti puer alis angeli, ſuper dracone equitans duobus capitibus. De occultis theſauris perfecte reſpondet, & ubi ſerpentes videantur, quos & viribus deſtitutos tradit in exorciſtæ manus. Dominium habet legionum triginta.

§ 50. Go-

Digitized by Google

§ 50. Gomory Dux fortis & potens: apparet ut mulier pulcherrima: ac ducali cingitur corona, in camelo equitans. Bene & vere reſpondet de præteritis, præſentibus, futuris, & occultis theſauris ubi lateant. Conciliat amorem mulierum, & maxime puellarum. Imperat legionibus vigintiſex.

§ 51. Decarabia vel Carabia, magnus Rex & Comes: venit ſimilis*. Vires herbarum & lapidum pretioſorum novit: efficit ut aves coram exorciſta volent, & velut familiares ac domeſticæ morentur, bibant & cantillent ſuo more. Parent huic triginta legiones.

§ 52. Amduſcias Dux magnus & fortis: procedit ut unicornu: in humana ſimiliter forma, quando coram magiſtro ſuo ſe ſiſtit: Et ſi præcipiatur, efficit facile ut tubæ & ſymphoniæ omniaque muſicorum inſtrumentorum genera audiantur, nec tamen conſpectui appareant: ut item arbores ad exorciſtæ genu ſe inclinent. Optimus eſt una cum famulis. Imperium habet vigintinovem legionum.

§ 53. Andras magnus Marchio: viſitur forma angelica, capite nyctcoraci nigro ſimili, in lupo nigro & fortiſſimo equitans, bajulanſque manu gladium acutiſſimum. Novit interficere dominum, ſervum & coadjutores: author eſt diſcordiarum. Dominatur legionibus triginta.

§ 54. Androalphus Marchio magnus, apparens ut pavo: graves edit ſonitus: Et in humana forma docet perfecte geometriam & menſuram ſpectantia: reddit hominem in argumentando argutum, & in aſtronomia prudentem, eundemque in avis ſpeciem transmutat. Triginta huic ſubſunt legiones.

§ 55. Oze Præſes magnus, procedit ſimilis leopardo: ſed hominem mentitus, reddit prudentem in artibus liberalibus: vere reſpondet de divinis & occultis: transmutat hominis formam: & ad eam inſaniam eum redigit, ut ſibi perſuadeat eſſe quod non eſt, quemadmodum ſe eſſe regem vel papam, & coronam in capite geſtare: duratque id regnum horam.

§ 56. Aym vel Haborym Dux magnus & fortis: progreditur tribus capitibus, primo ſerpenti, ſimili, altero homini duos * habenti, tertio felino. In vipera equitat, ingentem facem ardentem portans, cujus flamma ſuccenditur caſtrum vel civitas. Omnibus modis ingenioſum reddit hominem: de abſtruſis rebus vere reſpondet. Imperat legionibus vigintiſex.

Digitized by Google

§ 57. Orobas magnus Princeps : procedit equo conformis : hominis autem indutus idolum , de virtute divina loquitur : vera dat reſponſa de præteritis , præſentibus , futuris , de divinitate & creatione : neminem decipit, nec tentari ſinit : confert prælaturas & dignitates,amicorum item & hoſtium favorem. Præſidet legionibus viginti.

§ 58. Vapula Dux magnus & fortis : conſpicitur ut leo alis ad modum gryphi. Reddit hominem ſubtilem & mirabilem in artibus mechanicis, philoſophia,& ſcientiis quæ in libris continentur. Præfectus eſt trigintaſex legionum.

§ 59. Cimeries magnus Marchio & fortis : imperans in partibus Africanis : docet perfectè Grammaticam, Logicam & Rhetoricam. Theſauros detegit, & occulta aperit. Facit ut homo curſu celerrimo videatur transmutari in militem. Equitat in equo nigro & grandi. Legionibus viginti præeſt.

§ 60. Amy Præſes magnus : apparet in flamma ignea : ſed humana aſſumpta forma , reddit hominem admirabilem in aſtrologia & omnibus artibus liberalibus. Famulos ſuppetit optimos : theſauros à ſpiritibus cuſtoditos oſtendit. Præfecturam habet legionum triginta ſex, ex ordine partim angelorum, partim poteſtatum. Sperat ſe poſt mille ducentos annos ad Thronum ſeptimum reverſurum, quod credibile non eſt.

§ 61. Flauros dux fortis : conſpicitur forma leopardi & terribili. In humana ſpecie vultum oſtentat horrendum , & oculos flammeos. De præteritis , præſentibus & futuris plene & vere reſpondet. Si fuerit in triangulo , mentitur in cunctis , & fallit in aliis negotiis. Libenter loquitur de divinitate , mundi creatione & lapſu. Divina virtute cogitur, & omnes alii dæmones ſive ſpiritus , ut omnes adverſarios exorciſtæ ſuccendant & deſtruant. Et ſi virtute numinis ipſi imperatum fuerit, exorciſtæ tentationem non permittit. Legiones viginti ſub ſua habet poteſtate.

§ 62. Balam Rex magnus & terribilis : prodit tribus capitibus , primo tauri , altero hominis, tertio arietis : cauda adhæc ſerpentina , oculis flammeis , equitans in urſo fortiſſimo , & accipitrem in manu portans. Raucam edit vocem : perfectè reſpondet de præteritis, præſentibus & futuris : reddit hominem & inviſibilem & prudentem. Quadraginta legionibus præſidet , & fuit ex ordine dominationum.

§ 63. Alocer

Digitized by Google

§ 63. Alocer Dux magnus & fortis : procedit ut miles in equo vaſto inſidens : facies ejus leonina, rubicunda valde cum oculis flammeis : graviter loquitur : hominem reddit admirabilem in aſtronomia & in omnibus artibus liberalibus : confert bonam familiam. Dominatur triginta ſex legionibus.

§ 64. Zaleos magnus Comes : apparet ut miles pulcherrimus in crocodilo equitans, & ducali ornatus corona, pacificus, &c.

§ 65. Wal Dux magnus & fortis : conſpicitur ut dromedarius magnus ac terribilis : at in humana forma linguam ſonat Ægyptiacam graviter. Hic præ cæteris amorem maxime mulierum conciliat : inde novit præſentia, præterita & futura : confert & gratiam amicorum atque inimicorum. De ordine fuit poteſtatum. Trigintaſeptem legiones gubernat.

§ 66. Haagenti magnus Præſes : ut taurus videtur, habens alas gryphi : ſed aſſumpta facie humana, reddit hominem ingenioſum in quibuſlibet : cuncta metalla in aurum transmutat, aquam in vinum, & ediverſo. Tot legionibus imperat, quot Zagan.

§ 67. Phœnix magnus Marchio: apparet uti avis phœnix puerili voce : ſed antequam ſe ſiſtit coram exorciſta, cantus emittit dulciſſimos : tunc autem cavendum exorciſtæ cum ſuis ſociis, ne ſuavitati cantus aures accommodent, ſed ille mox huic jubeat humanam aſſumere ſpeciem, tunc mire loquetur de cunctis ſcientiis admirandis. Poëta eſt optimus & obediens. Sperat ſe poſt mille ducentos annos ad ſeptimum thronum rediturum. Viginti præeſt legionibus.

§ 68. Stolas magnus Princeps : prodit forma nycticoracis : coram exorciſta hominis ſimulachrum ſuſcipit, docetque abſolutè aſtronomiam. Herbarum & lapidum pretioſorum vires intelligit. Vigintiſex legiones huic ſubjacent.

Legio 6666.

Secretum ſecretorum tu operans ſis ſecretus horum.

§ 69. Obſerva horas in quibus quatuor reges, ſcilicet Amoymon rex Orientalis, Gorſon rex Meridionalis, Zymymar rex Septentrionalis, Goap rex & princeps Occidentalis poſſunt conſtringi, à tertia hora uſque ad meridiem, à nona hora uſque ad veſperas.

Item Marchiones à nona uſque ad completorium, vel à completorio uſque ad finem diei.

Item

Item Duces à prima uſque ad meridiem: & obſervatur cœlum clarum.

Item Prælati in aliqua hora diei.

Item Milites ab aurora uſque ad ortum ſolis, vel à veſperis uſque ad finem ſolis.

Item Præſes in aliqua hora diei non poteſt conſtringi, niſi rex cui paret, invocaretur, & nec in crepuſculo noctis.

Item Comites omni hora diei, dum ſunt in locis campeſtribus vel ſylveſtribus, quo homines non ſolent accedere, &c.

Citatio Prædictorum ſpirituum.

Quam religioſus hic diabolus.

UBi quem volueris ſpiritum, hujus nomen & officium ſupra cognoſces: inprimis autem ab omni pollutione, minimum tres vel quatuor dies mundus eſto in prima citatione, ſic & ſpiritus poſtea obſequentiores erunt: fac & circulum, & voca ſpiritum cum multa intentione: primum vero annulum in manu contineto: inde hanc recitato benedictionem tuo nomine & ſocii, ſi præſto fuerit, & effectum tui inſtituti ſortieris, nec detrimentum à ſpiritibus ſentics: imo tuæ animæ perditionem.

Blaſphemia mera, & deteſtandus nominum divinorum abuſus.

§ 2. In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti † patris & † filii & † ſpiritus ſancti: ſancta trinitas & inſeparabilis unitas te invoco, ut ſis mihi ſalus & defenſio & protectio corporis & animæ meæ, & omnium rerum mearum. Per virtutem ſanctæ crucis † & per virtutem paſſionis tuæ deprecor te domine Jeſu Chriſte, per merita beatiſſimæ Mariæ virginis & matris tuæ atque omnium ſanctorum tuorum, ut mihi concedas gratiam & poteſtatem divinam ſuper omnes malignos ſpiritus, ut quoſcunque nominibns invocavero, ſtatim ex omni parte conveniant, & voluntatem meam perfecte adimpleant, quod mihi nihil nocentes, neque timorem inferentes, ſed potius obedientes & miniſtrantes, tua diſtricte virtute præcipiente, mandata mea perficiant, Amen. Sanctus ſanctus ſanctus dominus Deus Sabaoth, qui venturus es judicare vivos & mortuos: tu qui es A & Ω, primus & noviſſimus, Rex regum & dominus dominantium Joth Aglanabrath El abiel anathi Enathiel Amazin ſedomel gayes tolima Elias iſchiros athanatos ymas heli Meſſias, per hæc tua ſancta nomina & per omnia alia invoco te & obſecro te domine Jeſu Chriſte, per tuam nativita-

Inſignis meritorum Chriſti contemptus.

tem,

tem, per baptiſmum tuum, per paſſionem & crucem tuam, per aſcenſionem tuam, per adventum ſpiritusſancti paracliti, per amaritudinem animæ tuæ, quando exivit de corpore tuo, per quinque vulnera tua, per ſanguinem & aquam, quæ exierant de corpore tuo, per virtutem tuam, per ſacramentum quod dediſti diſcipulis tuis pridie quam paſſus fuiſti: per ſanctam trinitatem, per individuam vnitatem, per beatam Mariam matrem tuam, per angelos & archangelos, per prophetas & patriarchas, & per omnes ſanctos tuos, & per omnia ſacramenta quæ fiunt in honore tuo: adoro te & obſecro te, benedico tibi & rogo, ut acceptes orationes has & conjurationes & verba oris mei, quibus uti voluero. Peto Domine Ieſu Chriſte: da mihi virtutem & poteſtatem tuam ſuper omnes angelos tuos, qui de cœlo ejecti ſunt ad decipiendum genus humanum, ad attrahendum eos, ad conſtringendum, ad ligandum eos pariter & ſolvendum: Et ad congregandum eos coram me, & ad præcipiendum eis ut omnia, quæ poſſunt, faciant, & verba mea vocemque meam nullo modo contemnant: ſed mihi & dictis meis obediant, & me timeant, per humanitatem & miſericordiam & gratiam tuam deprecor & peto te adonay amay hortan vigedora mytay hel ſuranat yſion yſyeſy & per omnia nomina tua ſancta, per omnes ſanctos & ſanctas tuas, per angelos & archangelos, poteſtates, dominationes & virtutes, & per illud nomen per quod Salomon conſtringebat dæmones, & concluſit ipſos Elhroch eban her agle goth joth othie venoch nabrat, & per omnia ſacra nomina quæ ſcripta ſunt in hoc libro, & per virtutem eorundem, quatenus me potentem facias congregare & conſtringere omnes tu ſpiritus de cœlo depulſos, ut mihi veraciter de omnibus meis interrogatis, de quibus quæram, reſponſionem veracem tribuant, & omnibus meis mandatis illi ſatisfaciant ſine læſione corporis & animæ meæ & omnium ad me pertinentium, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui tecum vivit & regnat in unitate ſpiritusſancti Deus per omnia ſecula.

§ 3. O pater omnipotens, ô fili ſapiens, ô ſpiritus ſancte corda hominum illuſtrans, ô vos tres in perſonis, una vero deitas in ſubſtantia: qui Adam & Evæ in peccatis eorum peperciſtis, & propter eorum peccata mortem ſubiiſti tu fili turpiſſimam, in ligoque ſanctæ crucis ſuſtinuiſti: ô miſericordiſſime, quando ad tuam

Digitized by Google

confugio miſericordiam, & ſupplico modis omnibus quibus poſſum, per hæc nomina ſancta tui filii, ſcilicet A & Ω, & per omnia alia ſua nomina, quatenus concedas mihi virtutem & poteſtatem tuam, ut valeam tuos ſpiritus qui de cœlo ejecti ſunt, ante me citare, & ut ipſi mecum loquantur, & mandata mea perficiant ſtatim & ſine mora, cum eorum voluntate, ſine omni læſione corporis, animæ & bonorum meorum, &c. Continua ut in libro * Annuli Salomonis continetur.

§ 4. O ſumma & æterna virtus Altiſſimi, qui te diſponente his judicio vocatis * vaycheon ſtimulamaton ezphares tetragrammaton olyoram irion eſytion exiſtion eryona onela braſym noym meſſias ſother emanuël ſabaoth adonay, te adoro, te invoco, totius mentis viribus meis imploro, quatenus per te præſentes orationes & conſecrationes & conjurationes conſecrentur videlicet, & ubicunque maligni ſpiritus in virtute tuorum nominum ſunt vocati, & omni parte conveniant, & voluntatem mei exorciſatoris diligenter adimpleant, fiat fiat fiat, Amen.

§ 5. Hæc blaſphema & execranda hujus mundi fæx & ſentina pœnam in magos prophanos bene conſtitutam, pro ſcelerato mentis auſu jure meretur.

FINIS.

JOAN-

Digitized by Google

JOANNIS WIERI

DE

LAMIIS

LIBER:

ITEM

DE

COMMENTITIIS

JEJUNIIS.

AMSTELODAMI,

Apud PETRUM van den BERGE.

MDCLX.

Digitized by Googl

Digitized by Google

Illustri & generoso Domino,

D. ARNOLDO,

Comiti Benthemii, Tichelenburgi, Steinfordiæ, Domino in Rheed & Wivelichoven, *Ioannes Wierus* fœlicitatem.

IPsa re comperio verissimum esse, Comes illustris, quod tam multis retro annis divinus ille præco & Apostolus Christi Paulus, suum instituens Timotheum, vaticinatus est, in postremis scilicet temporibus futuros, qui à fide desciscent, spiritibus impostoribus & doctrinis dæmoniorum adhærentes. Quanquam enim ante Christi tempora suis ludibriis universum terrarum orbem varie conspurcarat diabolus, adventu tamen æterni illius Dei filii evanescere cœperunt innumeræ dæmonum præstigiæ, cessaruntque passim oracula, & quæcunque divinationum impiarum genera. Hinc & legationis suæ ministerio ultra annos triginta perfungens Christus, doctrina & opere fraudulentos Satanæ conatus fortiter oppugnando repressit infregitque. suis postea discipulis eandem provinciam committens: qui porrò summa fide & indefesso labore strenuam hic navarunt operam & Satanæ regnum undique adorsi, tantum non funditus illud everterunt. Verum enimverò quum indormientibus huic studio posteris, Evangelicæ veritatis lux rursus cœpisset obscurari, nervum ille denuo nactus, variis technis, & quibuscunque novis illusionibus (cujusmodi sunt & illæ, quarum falso insimulantur nostræ Lamiæ) Christi doctrinam pessundare, hominum mentes effascinare, oculosque perstringere conatus est. Quæ gravis

1 Timot. 4.

Justinus in Dial. adversus Judæos. Athanas. de Hum. verbi, ejusque corporali adventu. August. de Civit. Dei Euseb. lib. VII. cap. 6. & lib. V. c. 1. 8.

Digitized by Google

vis tunc fuit ruina Ecclesiæ: cujus tamen reliquias multos annos, sub densa licet caligine, conservare adhuc ex immensa misericordia dignatus est benignissimus Deus. Interia vero singulari illo splendore destituti mortales, neque verum exquirere, neque falsa dijudicare potuerunt: sed imprudenter omnino, quasi luce menti erepta, huc & illuc fluctuantes, cæco quodam affectuum ductu, & illusionum dæmoniacarum impulsu, in quoscunque etiam crassissimos errores, ceu perpetuæ obscuritatis latebras procideruntdonec tandem clementer suos respexerit cælestis pater, & abactis quas Satan offuderat umbris, nos totos iterum veritatis suæ radiis ex gratia illustrarit. Eoque nomine quicunque nostro hoc ævo luminis illius sunt facti participes, gratias numini divino debent infinitas, quippe qui genuinam filii Dei doctrinam à vanis hominum persuasionibus, & insidiosis diaboli machinationibus solertius distinguentes, illam vera fide & ardenti zelo religiose amplexi sunt, has ediverso constanter damnarunt & rejecerunt. Quocirca etiam plures nunc annos conatuum suorum effectu multum frustrari se, sensit jaratus ille generis humani hostis, & mille artium architectus: ut proinde ditionis Christianæ pomœrium longius quotidie extensum iri, communis piorum omnium spes esset. Cæterum viceversa jam nunc extrema adesse tempora, quæ vas illud electionis tot annorum intervallo prædixisse monui, vel hinc manifesto liquet, quod præter enatas in civilibus hisce motibus ac intestinis bellis enormium flagitiorum erynnes, præter datam impune quidvis fere perpetrandi licentiam, amentium denuo anicularum mactationes & hostiæ (mira odoris fragrantia satanæ nares feriente) aliquandiu sepultæ, crudeliter in lucem revocentur, non modo à supremis tam Ecclesiastici quam politici ordinis Magistratibus, qui ad exortum cælitus veritatis solem cæcutire, quam diabolica hæc stratagemata intelligere malunt, verum etiam ab illis qui divinorum mysteriorum cognitione & vocis cælestis intelligentia mire sibi placent. At profecto non ab æterno illo bonitatis & misericordiæ fonte, innocentium hujusmodi

Digitized by Google

modi lanienæ ortum habent: verum ab immaniſſimo univerſæ mortalitatis, & potiſſimum Eccleſiæ Chriſti adverſario tales ſuggeruntur carnificinæ. Quibus etſi me validis præſidiis oppoſuerim in editione ſex librorum de Præſtigiis dæmonum: tamen ubi phalarides denuo contra noſtras Lamias nemini noxias citra exactam cauſæ cognitionem reparari viderem, meam de iis ſententiam quam potui breviſſime contrahere volui, ac omnium oculis clare inſpectandam proponere, ut pluribus ſuccincta hujus labyrinthi explicatione delectatis inſerviatur, nec tantum innoxii ſanguinis confuſe effundatur. Huic appendicem de Commentiis jejuniis addidi, maxime ob mentitam Barbaræ Vnnenſis, duodecim annorum puellæ abſtinentiam, quæ tamen pro vera publicis ſcriptis non modo per Germaniam, ſed apud exteros quoque evulgata celebrataque fuit. Hos obulos duos cum paupercula vidua ad templi ædificationem in gazophylacium offero. Si quis ſe ditiorem ſenſerit, is meam inopiam pro ſuæ facultatis ubertate citra controverſiæ affectum ſupplere, vel ſaltem ſublevare ſtudeat: uni ſiquidem non quidvis datum eſſe, libenter agnoſco: quicquid autem id eſt, pluribus quidem prodeſſe, nemini vero obeſſe poterit. Hunc porro laborem tuæ Clementiæ nuncupare conſecrareq; volui juſtis de cauſis, eiſque multis. Quum etenim ad ditionum tuarum adminiſtrationem pervenerit, atque in eiſdem, quemadmodum & in circumjacentibus provinciis, ſuos excitarit perpetuus mortalium hoſtis, homicida ab initio, atque efferatus omnis tranquillitatis everſor, qui ipſius ludibriis dementati, de iis impoſturis & actionibus quæ Lamiis, quas dicunt, hactenus tumultuarie attribuuntur, imprudentius cenſent, tuæ Clem. hoc noſtrum ſcriptum, velut filum cujus ductu ex hoc labyrintho extricari ſecure queas, offerre volui. Eò autem tibi gratius id fore, mihi perſuadeo, quod optime in puriori doctrina Chriſti & vera religione inſtitutus, non tam facilem te diabolicis machinationibus fallaciſque, vel humanis etiam fraudibus dedas. Cujus rei quam memorabile exemplum, mihi non ignotum, haud ita pridem à tua Clem. Benthemii editum

De commentitiis jejuniis.

editum eſt, ubi heroico filio fæliciter, auxilio cæleſtis gratiæ donaris loco aliis inauſpicato, ex illuſtri inſigniterque pia tuæ vitæ ſocia, Domina Magdalena vetuſtiſſimæ Nivenariorum Comitum domus filia. Adhæc, quum in optimis ſis enutritus diſciplinis, de noſtro hoc labore, vel potius paradoxis, tu doctus, pronunciare certius poteris: talem profecto lucubrationum noſtrarum cenſorem requiro & patronum. Hic inſignem tuam modeſtiam, innatam naturæ bonitatem, ac illuſtrem tuam humanitatem, eximiæ magnitudini conjunctam, cum reliquis egregiis tam animi quam corporis dotibus, ne quidem attingere volo, ne magis hoc laudum cumulo, adulationis ſuſpicionem incurram, quam te juſto celebrem encomio, quod doctiorem requirit ſtylum, & longiorem poſtulat orationem. Quapropter & nihil dicam de pervetuſta generis claritate, avorum & proavorum ordine nobiliſſimo: Nihil de matre Domina Anna indolis raræ matrona, ex illuſtriſſima Heſſorum ſtirpe oriunda, optime de me merita: Nihil item de affinitate, qua potentiſſimo piiſſimoque totius Germaniæ Principi, Palatino Electori D. Friderico per Dominam Amiliam numquam ſatis laudatam ipſius Celſit. conjugem, ac tuæ uxoris ſororem, conjunctiſſimè unitus es. Quorſum hic jejunè recenſenda, quæ cunctis multa cum laude tua innotuere? Hoc ſolum quam ſubmiſſe oro, ut benevolo animo hoc meæ erga tuam Clem. obſervantiæ argumentum complectaris. Sic me non impegiſſe in tetrum illud ἀχαριστίας crimen, in animum inducam: quam etenim tuæ Clem. ſim obſtrictus ob tuorum in me beneficiorum cumulum, non ſum neſcius. Viciſſim itaque me totum, & quicquid in me eſt, tibi offero dedicoque, ac meam poſteritatem tuæ Clem. commendo: Deum Opt. Max. à quo uno ſalus omnis petenda, ſuppliciter deprecans, ut pro immenſa bonitate ſua te & piiſſimam conjugem ab omni malo conſervare cunctis diebus vitæ veſtræ dignetur, quo Spartam quam nactus es, feliciter exornare, & commiſſo gregi fideliter beateque præeſſe queas.

DE

Digitized by Google

DE LAMIIS.

SATIS juſtas Deo Opt. Max. gratias agere nequeo, quod meo calamo tale ſuppeditarit ſcribendi argumentum, cujus publicatione effectum ſit, ut & plurimis in locis deferbuerit ſævitia graſſandi in ſanguinem innocentem: & truculenta atrocitas ac diaboli tyrannis à laniena humana, qua nullum ipſi fragrantius eſt holocauſtum, arceatur. Video enim, librorum de Præſtigiis dæmonum editione me eam conſecutum uſuram, ut celebriores quidam magiſtratus miſerrimas anus, quæ odioſo lamiarum nomine apud plebeia judicia notantur, non ſolum mitius tractent, verumetiam à capitali ſupplicio abſolvant contra conſuetudinem diuturna temporum præſcriptione & auctoritatis præjudicio inductam. Quinetiam frequentes congratulationes hominum eruditiſſimorum cujuſcunque etiam profeſſionis, ſtatus, & religionis, prolixe teſtantur meas lucubrationes non eſſe omnino infructuoſas, quum in meam ſententiam ſua approbatione deſcendere multi certe videantur. Poſtquam vero longioris tractationis (quam tamen argumenti difficultas & magnitudo poſtulat) tædio coſdem libros ſubſultim vel inſpici ſolum, vel perfunctoriè legi à quibuſdam, nec argumentorum vim ſatis perpendi intelligam: quæ de Lamiis diſcutienda obveniunt, brevibus proponere volui, ne quid delicatulum Lectorem à judicii noſtri cognitione penitiore tardaret.

§ 2. Cæterum ferme fit, ut mota diſputatione de lamiarum actionibus, ſacræ mox Scripturæ teſtimonia objiciantur, in quibus magi vel malefici ſive incantatoris aut etiam præſtigiatoris, ut alii interpretantur, ſive venefici nomen legitur, eoque denotari nuncupatas vulgo lamias vel ſagas, ſtatim indiſtinctius aſſeratur. Comperio autem, prodigioſos hos homines cum ſuis artibus, præſtigiis illicitiſque divinationibus, varie à Rabinis & Hebræis interpretibus exponi, diverſis etiam nominibus reddi à noſtris Latinis, nec Hebraiſmo exacte, vel Latinæ tranſlationi conſonare Græcam. Manifeſtius id erit, ſi contextum Hebraicum cum quacunque verſione non oſcitanter contuleris, Rabinorumque & interpretum judicia attentius obſervaveris omnibus his locis, ubicunque ulla horum portentorum fit mentio: Quemadmodum

Digitized by Google

Exodi cap. 7. 8. 9. 22. Levit. 19. 20. Deuteron. 18. Hierem. 27. Daniel 2. 2 Reg. 21. 2 Paralip. 33. & reliquis.

§ 3. Convenientiſſimum itaque arbitratus ſum, exulceratiſſimo potiſſimum hoc ſeculo, & tam adhuc in dæmoniacarum ejuſcemodi impoſturarum dignotione & cenſura indocto rudique, primum Lamias ab aliis quibuſcum ſine diſcrimine utplurimum confunduntur, ſejungere, ne tenebras offundat in illa opinionum varietate, vocum & nominum permixtio, unde res ſæpenumero inextricabilibus adeo implicantur involucris, ut vix ullus poſtea ſe Theſeus offerat, cujus ductu aliquis commonſtretur exitus. Talis profecto hactenus extitit infamis magiæ, incantationum & veneficiorum labyrinthus. Hac ratione internoſcentur clarius, de quibus mihi hic ſermo erit: Conſtabit & palam, ubi ab aliorum malè inolita opinione, rationis & ſacroſanctæ Scripturæ baſi firmiter innixus, non temere diſſentiam.

Quid magus infamis.

CAPUT I.

Magus infamis.

MAGI infamis nomen generalius erit, nec tam anguſtis conſtrictum cancellis: Lamiarum vero & veneficarum appellatio ſtrictioribus circumſcribetur limitibus. Magum ſiquidem nuncupo, qui à dæmone vel ab aliis aut è libris voluntariè edoctus, præſcripta barbarorum, ignotorum aut cognitorum verborum formula, recitata, ſubmurmurata applicatave: Vel characteribus quibuſcunque aut exorciſmis diriſque execrationibus aut ceremoniis, ſolennibus ritibus, aut rebus plerunque adjunctis, pro ſuo arbitrio, dæmonem in præſtigioſum, fallax vel alioqui ludicrum miniſterium, illicitè evocare conatur, ut aſcititia ſeſe vel conſpicua oſtendat imagine, vel aliter prodat, & ad quæſita vel voce vel ſuſurro, ſive picturis, ſive notis, ſeu quocunque alio modo reſpondeat: vel qui aliud opus ſimili ratione præter naturæ legem perficere nititur. Sub hoc etiam nomine illos comprehendo, qui ab Hebræis, Græcis & Latinis hic variis dicti nominibus ſuperſtitioſe modoque vetito futura prædicunt.

ἐπωδός.

§ 2. Hunc magum γόητα vel ἐπῳδὸν (licet hæc vox minus generale magorum ſit nomen) Græcis dictum, ſupra naturæ ordinem

ſæpe

Sæpe etiam aliquid moliri apparet in formando multifariam aëre ficto, in quacunque ſpecie oſtentanda, in mortuorum ſpectris educendis, in rerum abſtruſarum aut alioqui longe diſſitarum commonſtratione: breviter, miracula hic facere creditur: Quem honeſtiore vocabulo etiam θυγγὸν vocare audent, licet quodam diſcerniculo, quaſi illum ut artibus illicitis deditum cenſeant damnandum, hunc vero laudabilem: quamvis utrique ſint ritibus dæmonum fallacibus obſtricti ſub angelorum nominibus. θυγγὸς.

§ 3. Hujus factionis fuere famoſi illi Pharaonis magi, qui mox ubi de Lamiis diſceptatur conſultaturve, ab omnibus obtruduntur, quaſi iidem utrorumque ſint actus, quos longe lateque differre ſentio. Ut igitur omnium obtutui hæc magorum poteſtas vel potius fabula & ludibria magis pateant, clariuſque innoteſcat horum & illarum diſcretio, agite oculis minime deluſis contemplemur, ſolertique indagine inveſtigemus magorum vel maleficorum Pharaonis conatus, opera & potentiam.

§ 4. In manu Moſis, electi omnipotentis Dei ad Pharaonem legati, virga revera in vivum, Dei verbo, transformatur draconem vel ſerpentem. Quo documento ſe à Deo cœli & terræ & omnium quæ in eis ſunt, conditore unico (cujus quippe ſolius eſt creare, & res vere transmutare) miſſum eſſe teſtatur. Quod autem idipſum à Pharaonis magis, carminibus factum Scriptura dicit, rem altius introſpiciens, non eandem quæ à Moſe vere oſtenſa eſt, metamorphoſin, ſed ſaltem ſerpentis præſtigioſam formam, obtutibus impii regis offuſam apparuiſſe intelliget: Quare etiam mendax ſerpentis magicæ vanitatis facies, in præſtigiis revelationem à vero Moſis ſerpente devorabatur, uti mendacium à veritate vincitur abſorbeturquè. Propterea, Joſepho teſte, Moſes inquit: Jam declarabo manifeſte, non eſſe hæc præſtigias veritatis ſpecie parum cautis imponentes, ſed ipſiſſimam Dei virtutem, argumentum omnipotentis illius voluntatis apud incredulos futuram. Et cum dicto virgam in terram mittit, jubens ut fiat ſerpens: Quæ mox dicto parens, Ægyptiorum virgas, quæ ſerpentum ſpecie reptabant, unam poſt aliam aggreſſa, omnes ad unum devoravit.

Exod. 7. Veritas transformationis in opere Moſis.

Præſtigiæ Magorum Pharaonis.

Lib. 11. cap. 5. Antiq. Judaic.

§. 5. Enimvero ſi verus extitit magorum ſerpens, dæmonis ope ex virga ita transformatum eſſe oportuit. Ineptam autem prorſus eſſe ut in vivam beſtiam transmutari queat, virgæ mate-

riem, cuivis liquido constat: Quemadmodum creare etiam ex nihilo, vel rem in multo dissimillimam aut etiam contrariam pro suo arbitrio vere transfundere essentiam, penes diabolum est minime. Corpoream materiam non subjici potentiæ dæmonis, quantum ad transmutationem ipsius ad formam, confirmat Augustinus: Non
3 *Trinit.* est putandum, inquiens, istis transgressoribus angelis ad nutum servire hanc rerum visibilium materiem, sed soli Deo. Fatendum, tamen, dæmones etiam celeritate incredibili quibusdam rebus emotis, serpentes, dracones vel quid aliud earum loco subjicere posse. Magi signa videbantur potius facere, quam faciebant, ait Clemens.
3 *Recogn.* Recte hic Jamblichus de Mysteriis: Quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta, nullam habent actionis & essentiæ veritatem. Ejusmodi nanque finis est magicæ artis, non facere simpliciter, sed usque ad apparentiam imaginamenta porrigere, quorum mox nec vola (quod dicitur) nec vestigium apparet.

§ 6. Eodem censendum modo reliquis signis, quod nimirum Moses elevans manum, virga ferierit fluminis aquam coram Pharaone & servis ejus, quæ tota mutata est in sanguinem: Mortuisque piscibus tantus extitit fluminis fœtor, ut Ægyptii de ejus aqua bibere non possent, totaque Ægyptus sanguine redundaret. Idem suis incantationibus Ægyptiorum magi effecerunt, à quibus plerique omnes Ægyptii idololatræ & idonea satanæ organa pendebant, quorum oculis cujuscunque coloris aut imaginis spectrum fraudulenter offerre, Dei permissu, dæmonio facile erat, ut cor illud Pharaonis (quod Deus prævidebat fore ut induraretur) justo Dei judicio, majori occallescceret duricie, meritamque tandem ille lueret pœnam. Magorum autem fuisse præstigias facinus illud, vel hinc palam est, quod unicus ille Ægypti fluvius Nilus in sanguinem conversus erat, ejusque pisces computruerant opera Mosis servi Dei. Nec ulla præterea erat reliqua universæ Ægypti aqua non tincta, ut Ægyptios omnes undique circum flumen aquam effodere quam biberent, oporteret. Unde proculdubio colligendum, magos tantummodo pauculæ aquæ antea in vase conservatæ vel effossæ rubicundam præstigiose faciem ostendisse suis carminibus vel fascino, ut testatur Scriptura, hoc est ludificante dæmonum operatione. Hi etenim agitatis ad hanc delusionem commodis humoribus, spiritum opticum vel visualem quibuscunque imaginibus imbuere queunt, quem-

Digitized by Google

quemadmodum pleriſque melancholicis uſuvenire obſervamus.

§ 7. Sic in hypochymatis vel ſuffuſionis oculorum initio ex humoris affluxu ad viſus organa veluti puſillos culices obverſari intelligimus, interdum quaſi ducentia quædam corpuſcula, plerunque veluti caliginoſa ſe oculis offerre, nonnullis tanquam lanarum filamenta & aranearum telas apparere, quibuſdam circa lucernas circulos videri. Pleriſque item regio morbo laborantibus, propter ſuffuſam bilem omnia lutea & flaveſcentia ſeſe oſtendere apparet: atque hæc fiunt magis vel minus, hac vel illa forma, ſecundum humorum & ſpirituum viſoriorum conſtitutionem, quemadmodum naturæ peritis cognitum perſpectumque eſt.

§ 8. Quid aliud dicendum de ranis ex Ægypti fluminibus eductus, quibus terra eſt cooperta, Aarone ex Dei mandato manu virgam in fluvios & lacus protendente? Magorum ranas ſolummodo fuiſſe eadem ratione mere imaginarias, hinc luce meridiana clarius evadit, quæ tantam ranarum colluviem eos creare oportuiſſet, munus ſoli Deo peculiare, nec ulli unquam creaturæ, multo minus ſatanæ ejuſve clientelæ conceſſum. Singularis hæc Dei ab initio fuit & manſit prærogativa, qua alium nullum dignatus eſt unquam. Adhæc, ſi veras in terram, ex aqua magi produxiſſent ranas, utique & reducere univerſum hoc ranarum genus eadem arte potuiſſent. Proclivius etenim fuit multo, viſas in nativum naturalemque ſuum locum, fluvium quippe & lacus repellere, quam in domos, penetralia, cubicula, cubilia, furnos, cellas, loca hiſce animalibus aliena, imo adverſiſſima, primum eas non apparentes excire, ubi illis moriendum eſſet: Quum in aquis, ut deſignato his vivario, libere victitent: Aut ſaltem vitam illis adimere, quibus donaſſe videbantur, facilimum fuiſſet. Vel quam ſortitos credemus magos nocendi aut perficiendi potentiam, ſi ne ranas quidem lædere, aut carminibus, quibus eductæ putabantur, tantum abigere valuerunt? Hoc uſqueadeo nequiverunt, ut Pharao rex poſito priore ſupercilio coactus fuerit ſuos adverſarios Aaronem & Moſem hortari, ut Deum pro depellendis à ſe ſuoque populo ranis deprecarentur. Quod etiam ita factum eſt, definitoque die ranæ ſunt exterminatæ à domibus, eiſdemque mortuis in cumulum coacervatis fœtebat regio.

Exod. 8. Rana Ægyptia.

Geneſ. 1.

Creare ſolius Dei eſt.

§ 9. Sic Pharaonem etiam invitum Domino Deo incomparabili honorem deferre oportuit: Quemadmodum & ipſos magos, pe-

nes quos ea poteſtas minime fuit. Nam quum Deo non amplius præſtigias permittente, cyniphes vel pediculos, tum homines tum beſtias infeſtantes producere, Aaronem & Moſem imitati, nequicquam tentaſſent: coram Pharaone confeſſi ſunt, Digitus Dei hic
Luc. 11. eſt: quaſi dicerent, Digitus vel potentia Dei eſt, quæ vere progignit & condit ex pulvere, vel etiam nihilo, quicquid pro ſuo arbitrio vult, & quando illi placitum eſt. Id vero quod à nobis effectum vidiſti, ſatanæ digitus eſt, qui nihil unquam revera procreare, ſed phantaſticam ſolum rerum imaginem doloſe oſtentare poteſt: Quare nos ejus clientes, miniſtrorum ipſius omnipotentis Dei veritatem imitati ſumus præſtigiis, quibus te ac tuum populum hactenus illuſimus, Deo vero ob tuam incredulitatem & cordis duriciem connivente. At ceſſat nunc illa permiſſionis hora, ut non amplius dæmonii ludibriis relinquatur locus, ſed Dei viventis veritati teſtimonium perhibere cogamur. Ita Dei manum jam agnoſcunt, qui ei antea ſuis impoſturis derogarunt: Dei gloriam prædicant, qui ſuis eam fucis prius obſcurarunt. Nec poſtea vivum uſqueadeo Deum gloriticaſſent, niſi antea impediti, fruſtra ſuam tentaſſent artem. Nec Deo tam juſta puniendi contumaces occaſio fuiſſet reliqua, niſi ad præſtigias prius conniviſſet, deinde impediiſſet, quo ſe ſuamque potentiam notam faceret, oſtenderetque illam longe eſſe aliam, ac veluti ex diametro pugnantem cum ea quam Ægyptii idololatræ & magi in veri Dei contemptum hactenus adeo venerati eſſent. Iuſtinus martyr in explicationibus quæſtionum Chriſtianis propoſitarum quæſtione 26. aſſerit, magorum Pharaonis miracula non fuiſſe vera, ſed ſpectantium faſcinatione oculorum opera dæmonum. Id ipſum & in Decretis legitur, in 2. parte cap. 26. quæſt. 5. Epiſcopi. Quin & Avitus Alcimus epiſcopus Viennenſis, qui claruit ſub Zenone & Anaſtaſio Imp. anno 490. eandem quam tuemur ſententiam, elegantiſſimis verſibus exprimit lib. 2. de peccato orig. Hos Ægyptios incantatores Iannem & Mambrem fuiſſe, ſcribit Fulgoſus lib. VIII. cap. 11.

§ 10. Hi incantatores, magiam prophanam exercentes, aut ſi voles, præſtigiatores, Hebræis dicuntur hartumim, Græcis ἐπαοιδοί. Vox item illorum Habar traducitur Latine incantare, ἐπᾴδειν Græce, quando ſcilicet arcana quædam verba à magis muſſantur, quibus efficacia ineſſe mira putavit. Quale illud eſt Virgilii noſtri:
Eclog. 8. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.*

Quin

Quin & David ejuſcemodi miracula fieri per tales incantationes
idetur de aſpide ſurda ſignificare, cujus mentionem facit Pſal. 58.
Quo loco utitur verbo iſto Habar, & ſimul verbo Lahas, quod i-
em ſignificat.

De Maleſica in Endor.

CAP II.

HINC porrò ad mulierem in Endor maleficam, vel Pythonis ſpiritu imprægnatam confugitur, quaſi & illa fuerit una ex Lamiarum noſtrarum numero, ſed & eam fuiſſe magicæ ars conſciam, quæ dæmonis adminiculo freta illudebat decipieatque, & propterea à Lamiis noſtris fuiſſe alienam, oſtendere onabor.

§ 2. Hæc Samuelem excitaſſe legitur, è terra aſcendentem ſo- 1. Reg. 28
to corporis habitu & veſtitu, ac futura in Dei manu adhuc poſita
rædicentem. Eccleſiaſtici quoque author tradit, ipſius Samuelis Eccleſ. 46
æc acta & vaticinia fuiſſe, quum ait: eum dormiviſſe, regi notum
:ciſſe finem vitæ ſuæ, exaltaviſſe vocem ſuam è terra, & vaticina-
im eſſe, Delendam eſſe impietatem gentium.

§ 3. Etſi verò hiſtoriæ circumſtantiæ, & Jeſus Syrach aſſererere
ideantur, ipſum apparuiſſe Samuelem: penitius tamen rem intuen-
oſtendam, non ipſum Samuelem, ſed hujus imagine diaboli ſpe-
:rum, Pythiæ fœminæ libenter obſecutum, ut ludificaret, viſum
iiſſe.

§ 4. Primò diſertè ſeveroque edicto, à mortuis quæri verita-
:m, vetuit divina vox, mulcta mortis conſtituta: nec per eos do-
:ri vult vivos, nec ab iis aliquas expectare patefactiones. Non Deut. 18.
veniatur in te conſulens mortuos: qui hoc facit, eſt βδέλυγμα Deo
o: hoc eſt, res talis quam odit Deus, abominatur, & in æternam
jicit damnationem. Proinde nos ſuo verbo, in quo ſeſe & volun-
tem ſuam expreſsè declaravit, inniti firmiſſimè voluit Chriſtus, Luc. 16.
quiens: Molen habent & prophetas.

§ 5. Adhæc piorum animas maleficarum carminibus è deſigna- *Magorum carminibus non obediunt beatorum animæ.*
à Deo ſede evocari, & in corpora inhumata compelli, vel falſiſmum eſt: vel ne in ſinu quidem Abrahæ, loco beatis aſſignato, tue exiſtunt eorum animæ, in Domini manu conſervatæ. At ſata-

nam

nam nihil unquam ab hac morte in ſanctorum animas potuiſſe, nec bonos ſpiritus magicis artibus obedire: nec ſecretas ſemel à corporibus & collocatas in definitis ſedibus animas, ſi revocentur, redire, ut ethnicis perſuaſum erat, confeſſum eſt hactenus: Sed aſcititia ſe illarum imagine oſtentant dæmones. Quocirca non à mortuis ipſis, verum à dæmonibus illorum habitu veſtitis νεκυομαντείς reſponſa accipiebant: quæ, ſi illi integris & expreſſis mortuorum corporibus cernerentur, νεκυομαντείαι: Sin vero tenues, nebuloſas & evanidas ſibi circum funderent umbras, σκιομαντείαις nuncupabantur. Vere nimis Chryſoſtomus ait: Non anima defuncti eſt quæ dicit, Anima talis ego ſum, ſed dæmon, qui hæc, ut homines decipiat, ſic confingit. Ibidem: Animæ ſunt in loco certo, & expectant judicium, neque ſe inde poſſunt commovere.

νεκυομαντείας. σκιομαντείας. In Matth. homil. 29.

§ 6. Antea quoque Samuel plus minus biennio mortuus fuerat, & ejus corpus ſi non omnino computruerat, tamen ita deformatum fuiſſe certum eſt, ut eximia illa ſpecie viva, qua antea innotuerat, & qua nunc ſe denuo fictus ſiſtit Samuël, apparere nequiverit: neque etiam deorum magnificentiam referre potuiſſe cadaveroſum corpus, quilibet novit: Quum tamen deos è terra aſcendere, ſe contueri affirmaret divinatrix. Multo quivit minus loqui & vaticinari.

§ 7. Quorſum etiam Samuëlis piiſſimi vatis tam diu ſepulti corpus, pallium conſuetum eodem momento ex impiæ faſcinatricis mulierculæ imperio incorruptum aſſumpſiſſet, quod in ſepulchrum ſecum non aſſumpſit, nec eo amiciebatur mortuus? Hoc autem ſanctiſſimi viri ſpectrum oſtentare, illi fuiſſe facile, inficias ire nolo, qui ſe in lucis angelum transformat, cumprimis apud impium regem, tum perditam ſatanæ ſervulam.

2 Cor. 11.

§ 8. Deinde quum ipſa hiſtoria paulo ante teſtetur, Deum contumaci & abjecto regi Sauli ipſum conſulenti reſponſa dare noluiſſe, vel per viventes prophetas aut ſacerdotes, vel per ſomnia: Multo minus per divinum vatem ex morte ſuſcitatum, quem nec vivum audire voluit, vel per angelum è cœlis miſſum reſpondit regi, quem in furore ſuo omnino repudiarat. Quo etiam nomine motus Saul, Pythiam divinatricem profeſſionis ergo publico edicto juxta Dei voluntatem ex Iſraël exulantem, furtive vero latentem,

Digitized by Google

ém, iniqua ratione conſulere ſtatuit, quaſi indignabundi animi nſtitutum fuiſſet.

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acherontam movebo.

deo non potuit non odiſſe & execrari hoc factum Deus, & juſto udicio deploratam illuſione dæmoniaca Saulis impietatem contra ium & ipſius præceptum; contra etiam conſcientiæ teſtimonium eſignatam punire, ut in præfracti Saulis mentem ſatanæ faſcinum nerito permiſerit. Nec novum aut inauditum hoc eſt, ubi quos ertinaces impietatis homines eſſe prævidet præſcitque, magis olet excæcare, indurare, ſpiritui mendacii relinquere, & in reobam tradere mentem. Exemplum eſto Pharaonis invicta pernacia, fides mendacibus ſpiritibus data, & extrema inde puitio.

§ 9. Quod porro hiſtoria commemorat, Samuëlem ſenem palum indutum, indigne tuliſſe, quod è ſua quiete excitus eſſet, :que eum Sauli regi locutum vaticinatumque fuiſſe: hinc non onvincitur, verum extitiſſe Samuëlem hoc ſpectrum: Quod diaolo ſpiritui millcartifici non ſit difficile quamcunque formam ientiri, quidvis fingere, ſimulare, & de futuris jam antea vatinio patefactis prædicere: Maxime vero, de quibus manifeſta ræludia, & eventus minime dubii indicia in foribus fere videantur. Nec ignoravit Satan, certiſſima eſſe quæ Sauli vaticinatus erat vir Dei Samuel: Ideo à Samuële antea prædicta repetit, otuitque non temere conjecturam facere ex apparatu hoſtium agnifico & inſtructis copiis, item ex dictis, factis & circumantiis reliquis belli præſentis, quam ſortem in eo conflictu aſſeeretur Saul: Potiſſimum quum ipſum à Deo abjectum, nec reoiſcentem, & adverſus Dei mandatum poſtremo Pythiam vam, diaboli mancipium conſulentem, in ſua haberet poteſtate, que pro ſuo impellere nutu, & præſentis prælii objicere poſſet itio. Ideoque Saulem mortuum teſtatur Scriptura in transgreſone ſua, qua prævaricatus erat contra Dominum: nempe contra omini verbum, quod non cuſtodivit, & quod Pythonem conluit interrogando, neque requiſivit Dominum: Ob hoc interfe: eum, translato regno ad Davidem filium Iſai. *1 Paral. 10.*

§ 10. Porro ſi Jeſu Syrach teſtimonium urgeatur (quanquam ieronymo teſte, illi ab Eccleſia non concedatur authoritas donata confirmandi eccleſiaſtica, nec rerum earundem controver- *Teſtis Syrach authoritas.*

sias dirimendi : Hæc tamen quoque addere libet, ne pia hujus libri doctrina elevari putetur, Jesum Syrach solummodo ex primo Samuëlis libro historiam proponere : Quod factum est, simplici enarrare oratione, quemadmodum legitur, ut ad avitæ virtutis æmulationem posteros invitaret provocaretque: Samuëlis item laudes succincte recensere, minime differere voluisse, verane an ficta fuerit Samuëlis apparitio.

Illusionem fuisse Samuelis apparitionem, censent Hebræi.

§ 11. Inter Hebræorum autem Rabinos quanquam pauci aliter sentiant, tamen Pythonum opus esse, fere omnes censent: Et nihil aliud præter præstigias, vanitatem, mendacium & deceptionem. Samuëlem intelligunt spiritum Pythonicum, qui induerat Samuëlis speciem: Item Samuëlem visum esse dicere Sauli. Mulier videbat Samuelem, neque tamen audiebat cum alloquentem Saulem: Sicuti nec Saul videbat Samuëlem, hoc est, illusionem illam diabolicam, quæ videbatur illi Samuël. Sunt inter eos qui hæc omnia mulieris putant arte conficta, quæ ex certis conjecturis sic deluserit Saulem. Kimhi contra adversarios sic arguit: Si Deus suscitavit Samuëlem, ut futurum eventum indicaret Sauli: Cur eventum illum non magis revelavit per somnia, aut per prophetas, aut per sacerdotum oracula, quam per maleficam mulierem? Huic nostræ sententiæ subscribunt Tertullianus in libro de anima, Iustinus martyr in explicat. quæst. 52. Argutissimus ille sanctioris Theologiæ censor Augustinus libro Quæstionum veteris & Novi Testamenti, quæst. 27. item part. 2. cap. 26. quæst. 5. nec mirum. Idem Augustinus ad Simplicianum, quæst. 3. lib. 11. & ad Dulcitium quæst. 6. & in libello de cura pro mortuis agenda: Item lib. 11. de doctrina Christiana, cap. 26. Author quoque libri de mirabilibus sacræ Scripturæ, si is sit Augustini: Rabanus adhæc in epist. ad Bonas. abbat. Bonos spiritus non obedire carminibus magicis, testatur Origenes in historia de Bileamo.

De Simone mago, & artis magicæ ejusdemque librorum condemnatione.

CAP. III.

IAM ad Simonem magum progredior, qui idem nomen apud nostros Germanos fortitur, quod lamiæ. Ex hoc ortus ingens hæreticorum numerus, qui sicut Jannes & Mambres Mosi restiterunt

Digitized by Google

terunt, ſic & illi Apoſtolicæ veritati oblatrarunt artibus fraudulentis. Hic Simon ille Samaritanus Romæ ſub Claudio Cæſare propter hanc rem ſtatua donatus eſt, cum hac inſcriptione: Simoni ſancto deo. Siquidem & Samariæ gentem magica arte ita dementaverat, ut à minimo uſque ad maximum univerſa ab illo penderet, dicens: Hic eſt virtus Dei magna. Poſt varias autem præſtigias, quibus populum à Petri doctrina ſedulo avertere conatus eſt, tandem velut in aëre volans, à dæmonibus vectus, Petro orante, exaltatus dilabitur, miſereque interiit. Hujus blaſphemias prolixè recenſent Clemens in Itinerario, Egeſippus lib. III. de excidio Hieroſolymit. cap. 2. Ambroſius in Hexamer. Irenæus, Euſebius, Nicephorus lib. II. Eccleſ. hiſt. cap. 27. Fulgoſus lib. VIII. cap. II.

Simon Samaritanus, Act. 8.

Abdias epiſcop. Bab lib. 1 ecrt apoſt.

§ 2. Ejuſdem fuit profeſſionis famoſiſſimus magus Cinops, quicum Joanni Evangeliſtæ juſſu Domitiani in Pathmo inſula, quæ una eſt ex Sparadibus, exulanti controverſia erat, quem & Ioanne precante, fluctus abſorpſiſſe legimus.

§ 3. Hanc magorum artem omnium placita legum exterminant & execrantur. Ejuſdem aſſectatores interdicuntur & damnantur ſeveriſſimo Dei mandato in Levitico, tum etiam Deuteronomio: Non inveniatur in te ducens filium aut filiam in ignem, divinans divinationem, obſervans dies, non divinans ex ſortibus, non incantans aut exercens præſtigias diabolicas, non conſulens Pythonem, non interrogans mortuos: Quia abominatio eſt Domino omnis faciens hæc. Hinc & inter ſacrilega Manaſſis regis flagitia, quibus Deum irritavit, connumeratur, quod fuerit maleficus, magiam exercuerit, & Pythonem conſuluerit. Quod vero hi tolerarentur audirenturque, Eſaias vaticinatur caſum & interitum Babylonis, cui & inprimis exitio fuit hujus ſceleratiſſimæ artis ſtudium, quum ad ultimum à Cyro rege ſub Perſarum imperium redigeretur. Ita clamat divinus Vates: Venient tibi duo hæc ſubito in die uno, ſterilitas & viduitas, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiem incantatorum tuorum vehementem. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adoleſcentia tua, ſi fortè quid profit tibi. Quaſi diceret: Non te liberabunt plurimi magi aut divini ſuis incantationibus variis aut præſagiis. Merito itaque ſemper apud priſcos in quæſtione fuit, incanta-

Levit. 19. 20. Deut. 18.

2 Reg. 21 2 Paral. 33.

Eſaiæ 47.

Digitized by Google

menta valerent ne aliquid, quum meræ ſint præſtigiæ.

§ 4. Porro de magicis curioſarum harum artium vel præſtigiarum libris quid decerni debeat, ne quidem in quæſtionem vocandum, quum non modo Romanorum exemplo (qui licet ethnici eſſent, tamen mathematicos & incantatores ſenatuſconſulto Italia pellendos & eorum libros concremari voluerunt) eos aboleri oportet: verum etiam, quod memorabile & poſteris omnibus ſine controverſia imitandum hic exemplum legamus in Apoſtolorum Actis, ubi Pauli apoſtoli prædicatione Epheſi comburuntur cuncti eo comportati execrationum libri, pecuniæ quinquaginta millium pretio æſtimati. Hermogenes item magus librorum magicorum copiam magnam offert Iacobo apoſtolo, qui exurebantur. Eos qui magiam admirati fuerant, volumina combuſſiſſe, tradit Athanaſius de Humanit. verbi. Imperatores item Homerus & Theodoſius conſtituerunt tales libros ſub epiſcoporum oculis concremandos flammis. Ejuſmodi quoque congeſtos tenebrarum libros ut damnabiles, improbatæ lectionis vocavit, prorſuſque corrumpi voluit Ulpianus Iuriſconſultus, l. cæteræ. §. 1. ff. familiæ herciſc.

Actor. 19

Abdias lib. 1 v. hiſt. apoſt.

§ 5. Atqui ab hac magorum vel incantatorum familia longe peregrinos eſſe, quos Veneficos, & quas Lamias dictitamus, nunc porro demonſtrare conabimur.

De Veneficis.

CAP. IV.

VENEFICOS, vel ſi liceret, veneníficos, Græci φαρμακὰς, φαρμακοποιὰς, φαρμακεύτας, item φαρμακεύτρας, & φαρμακεύτριας fœminas, perniciosiſſimæ artis (quam magiam veneficam, ſi voles, appellare licet) conſcias, dicunt. Illos pharmacis vel venenis ex quacunque materie, ſive ex metallorum, ſive ex ſtirpium, ſive ex animantium vel excrementorum genere, vel ex corporibus mixtis propinatis illitis, aut alicubi reconditis ut halitu feriant, periculoſos ciere morbos cum atrociſſimis ſymptomatibus conſtat: ut alii in corporis extenuationem viriumque imbecillitatem inducantur: quibuſdam junctarum compages diſſolvantur: cæteri varie cruciatibus excarnificentur: nonnullos vero diuturna torqueri ægritudine: pleriſque præcipitanter, quaſi vitæ filo mox rupto,

Digitized by Google

rupto, interdum & cum intolerabilibus doloribus vitam præscindi videas. Non interim ignoro, veneficorum nomine & alios maleficos vulgo comprehendi.

§ 2. Horrenda sunt quæ de Veneficis scribit Antonius Sabellicus in hæc verba: Infamis inde annus secutus, M. Claudio Marcello, & T. Valerio Flacco (sive Potito, ut alii scripserunt) consulibus, quum multi ex primoribus patrum simili morbo & eventu mortui essent: Ancilla quædam ad Q. Fabium Maximum Ædilem Curulem venit, causamque ejus cladis prodituram se professa est, si fides sibi daretur, quod id indicium apud dominos haud futurum esset sibi noxæ Fabius re ad Consules delata, à Consulibus ad Senatum, fide consensu ordinis indici data, patefactum est muliebri fraude eam cladem accidere: multas esse quæ in virorum perniciem coquerent venena: ac si secum eant, fore ut multæ veneficio occupatæ deprehenderentur. Missi qui ancillam sequerentur: Hi quasdam medicamenta coquentes, apud alias recondita inveniunt. Quibus in forum delatis, vigintique numero matronis, apud quas id pharmaci genus fuerat deprehensum, publice accersitis, & in his Cornelia & Servilia patritiæ gentis: Quæ quum salubria esse contenderent, a confutante indice bibere jussæ, spatio ad colloquendum sumpto, inter se locutæ, id haurire statuunt: Medicamento in conspectu populi epoto, ad unam interiere. Inde ad centumseptuaginta ejusdem sceleris convictæ, capitali sunt supplicio affectæ. Attrocitas rei, quia ad eum diem in nullam de veneficio unquam fuerat inquisitum, prodigii est loco habita, velut alienatis furore mentibus, id flagitium perpetrari contigisset.

Enneadis 4. lib. IV.

Veneficia horrenda.

In nullam antea de Veneficio inquisitum.

§ 3. Venefica fuit Crescentii illius seditiosi Romani, eoque nomine ab Ottone tertio vili jumento facie aversa impositi, perque urbem circumvecti, & tandem ad portam suspensi uxor: quam quum Imperator virtute & sapientia alioqui præstantissimus deperiisset, illa quod Ottone in Germaniam reditum apparante, se videret conjugii spe excidisse, chirotecis veneno infectis, eum necavit, anno 1001. quinto Calend. Febr.

§ 4. Veneno ab uxore Zoe procaciſſimæ & intemperantiſſimæ libidinis fœmina, quum deperiret Paphlagonem quendam Michaëlem, sublatus Romanus Argyrus Imperator Orientis, qui priorem antea reliquerat conjugem.

§ 5. Veneno item lento interemptus Joannes Cimiſces Orientis Imperator à Baſilio quodam eunucho, cui ſe potentiam derogaturum fuerat interminatus.

§ 6. Veneficium adhæc fuit, quod Caſali in urbe Salaſſiæ regionis Italiæ contigit circiter annum Domini D M XXXVI. Conjuraverunt viri ac fœminæ, quadraginta fere numero, inter quos & carnifex erat, ut quum peſtis antea ſæviiſſet, & jam cœpiſſet miteſcere, unguentum conficerent, quo illitis portarum vectibus, inficerentur qui vectes tractarent: Appararant & pulverem, quem veſtibus clam inſpergentes, noxam inferebant. Latuit aliquandiu dolus, ſublatique multi à conjunctis ſanguine vel affinitate: Data etiam veneficis, ut ferebatur, pecunia hæreditatis ergo. Sed quum cujuſdam Neci nomine fratrem atque unicum filium enecaſſent, vixque alii quàm domini ipſi domuum aut filii perirent: Simulque animadvertiſſent Androgynam ſe in domos inſinuare, atque eos maxime interire, quorum ædes ingrederetur: Deprehenſa conjuratione, omnes exquiſitiſſimis tormentis interempti ſunt. Faſſi etiam, quod in celebri cujuſdam Divi pompa ſubſelliis perunctis univerſos trucidare cives decreviſſent: Parataſque in hunc uſum fuiſſe ſupra viginti ollas. Idem poſtea Genevæ tentarunt nonnulli, qui & pœnas dederunt. Alios ſimiliter Mediolani vectes inunxiſſe conſtat: Sed quæſtionibus ſubjecti, quum nihil confiterentur, nec quiſquam obiiſſet, dimiſſi ſunt. Baſſianus Landus ſcribit, Patavii monachum quendam cum aliis pleriſque identidem conſpiraſſe, qui peſtis tempore infecta linteamina in domos occulte conjiciebant, ut in multos derivaretur contagio: Sumptum quoque ab his eſt ſupplicium. Quam ſanè hic locum meretur ſuum illud Naſonis 1. Metamorph.

—— Non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero, fratrum quoque gratia rara eſt,
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti,
Lurida terribilis miſcent aconita noverca,
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Venefici capite plectendi.

Mechaſepha.

§ 7. Hos Veneficos lex Moſi è vita ſublatos voluit Exodi 22. hoc decreto, מכשפה לא תחיה, id eſt, Veneficam non patieris vivere. Nomen enim מכשפה Mechaſſepha, quo lex utitur, à כשף Chaſaph deflectitur: poſitumque eſt id fœminino genere, ut ajunt inter-

Digitized by Google

interpretes: Non quod viros impunes esse lex velit, sed quia ille sexus ob genuinam simplicitatem dæmonis insidiis frequentius patet. Quare Græca tralatio, quam Septuaginta senioribus asscribimus, decretum illud liberius reddidit, φαρμακὸς οὐ περιβιώσεται: hoc est, Veneficos (ut masculino genere fœmininum comprehendatur) non retinebitis in vita. Animadvertendum vero, prædictum vocabulum כשף Chasaph, & quæ ab ipso deducuntur, vix usquam in prædicta tralatione Græca aliter exponi, quàm ut veneficium significent: hoc est, hisce Græcis vocabulis, φαρμακὸς, φαρμακοὺς, φάρμακα, & quæ hujus sunt inflexionis. Nec temere mihi à plerisque sinam eripi elevarive translationis Septuaginta interpretum fidem, qui sine dubio & peritissimi fuerunt idiomatis Hebraici, & Spiritus sancti inspiratione & ductu ad tam pium congregati opus, ut non facilè erroris notam mereantur, propter illorum multitudinem, & idcirco major illis fides debeatur quàm Eliæ Levitæ aut non nullis recentioribus, qui Mechassepha Lamias interpretantur, Germanicè Zauberinn. Nam φαρμακῦ nomen quando in malam accipitur partem, fere apud Dioscoridem, Galenum, & totam Græcorum antiquitatem sumitur pro veneno aut medicamento venenoso: Et qui cum ejusmodi medicamentis nocere studeant, vocantur φαρμακεύειν vel φαρμακοί. *Pharmacum.*

§ 8. Præterea huic nostræ sententiæ suffragatur Flavius Josephus ex regio & sacerdotali sanguine ortus Mathathiæ sacerdotis filius, natione Hebræus, patria Hierosolymitanus, genere sacerdos, qui decimumquartum agens annum eam laudem consecutus est ex literarum studiis, ut à Pontificibus & urbis Hierosolymitanæ primoribus de penitiori legum sensu consuleretur. Propterea & à D. Hieronymo Græcus Livius appellatur, à recentioribus vero Judæis Joseph Berengarion. Eundem Hieronymus in Catalogo Ecclesiasticorum scriptorum digna cum laude constituit. Hic quum animadvertisset, solos quinque libros Moysi apud Græcos extare, opera Ptolomæi regis Ægypti translatos, ut dixi, statuit Epaphroditi viri doctissimi adhortationibus incitatus, universam veteris Testamenti historiam Græcis auribus tradere: Quod & effecit, conscriptis primum Hebraica lingua, deinde & Græca, De antiquitatibus libris viginti, in quibus servatis simul & sanctarum scripturarum veritate, & historiæ legibus, quandam veluti paraphrasim in omnes ferme veteris Testamenti libros accommodavit.

davit. Is ipſe legis ejuſdem ſententiam, Antiquit. Judaic. lib. IV. cap. 8. his explicuit verbis: *φάρμακον μήτε θανάσιμον, μήτε τῶν εἰς ἀλλας βλάβας πεπτικὸν ἑτοιμαλίῶν ἔχέτω τινὰ τις. εἰ δὲ ἡ ἁλίσκοιτο φαρμακείαν τινὰ πράττων, τῶν πάσχειν ἃ διέτεκτο ἑκείνοις κατ' ὃς τὸ φάρμακον ἐπιτετεύκει.* Id eſt, Venenum neque letale, neque in alios noxios uſus præparatum, Iſraëlitarum aliquis habeat: quod ſi habere deprehenſus ſit, morte mulctetur, & patiatur id quod facturus erat illis, adverſus quos venenum paraverat. Idem fere ſonat lex Cornelia de ſicariis & veneficis: Qui venenum malum necandi hominis cauſa fecerit vel vendiderit vel habuerit, plectitur.

Lex Cornelia. ff. l. 48. tit 8.

§ 9. *Φαρμακεία* Jeſabelis, veneficia vertit D. Hieronymus 2 Reg 9. Adhæc ſi vetus Teſtamentum applicare velimus ad novum, comperiemus eodem vocabulo divum Paulum uti in cap. 5. ad Galat. *φαρμακεῖαι*, hoc eſt, veneficiorum, inter opera carnis, quod Germani vitioſe traduxerunt Zauberey, in quo ab Italis vincuntur, qui converterunt auvetenamento recte. Si Paulus aliud genus maleficii intellexiſſet, alia voce potuiſſet uti, aut repetere verbum *βασκαίνεσθαι* & *βασκαίνειν*, quod faſcinari & faſcinare deſignat: quo ſignificato Theocritus, Dioſcorides & veteres utuntur, quinimo & ipſe Paulus in eadem epiſt. cap. 3. O amentes Galatæ, *τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε*, quis vos faſcinavit, ut non obediatis veritati? Ubi Germani recte tranſtulerunt, wer hatt euch bezaubert? In Apocalypſeos quoque Joannis cap. 9. ubi Homicidia tanquam generalis vox cædis ponitur prius, mox *φαρμακεία* ſequitur, id eſt, maleficia quæ per venena fiunt: ſic & cap. 18. 21. 22.

Βασκαίνεσθαι. Βασκαίνειν.

Mechaſſepha Mechaſſephim.

§ 10. Non interim ignoro, mechaſſepha & mechaſſephim, *φάρμακοι*, & *φαρμακεία* quandoque liberius uſurpari, & ad magicas extendi artes: at non ad alias, quam ea novere ſecula. Lamiarum autem à me deſcriptarum conatus ab actibus illorum Magorum, quorum Moſes & ſacroſancta meminit Scriptura, penitus ſunt diverſi. Nihil hic firmi ex hiſtoriis veris illo ævo conſcriptis ad rem attuleris. Quæ poſtea de illis poëtæ ſcripſerunt, vaniſſima utplurimum ſunt commenta, & meræ fabulæ, vel potius mendacia, Teſtimonio ſunt Virgilius 4 Æneid. & in Pharmaceutria, Ovidius 7. Metamorph. Horat. Epod. 5. Tibull. lib. 1. Eleg. 2. item & alii, quos videre licet lib. III. de Præſtig. dæm. cap. 1. quemadmodum & legem duodecim Tabularum de incantatis frugibus confutatam cap. 16.

§ 11. Pef

Digitized by Google

§ 11. Per mechaſſephim Exodi 7. v. 13. deſignari præſtigiatores, ipſa res docet, qui carminibus vel nefariis artibus apud Ægyptios familiaribus, quædam incredulorum oculis apparenter objiciebant, quæ revera non erant: Id vero nequaquam noſtræ poſſent lamiæ, quum etiam maxime velint. Ad experimentum provoco. Reliquis locis, (legitur enim ea verbi poſitio in ſacris Bibliis tredecim omnino locis) nimirum in Exod. cap. 22. v. 17. in Deut. cap. 18. v. 10. in 2 Reg. cap. 9. v. 22. in 2. Paral. cap. 33. v. 6. in Iſaia cap. 47. v. 9. & v. 12. in Jerem. cap. 27. v. 8. in Dan. cap. 2. v. 2. in Mich. cap. 5. v. 12. in Nahum cap. 3. v. 4. bis: Denique in Mal. cap. 3. v. 5. à D. Hieronymo converſa ea vox Malefici vel Maleficia, pro verbi inflexione ſcilicet: magos infames eorumque actus ego intelligo. De loco Exod. cap. 22. controverſia eſt. Veneficia Jeſabelis reddidit ille 2 Reg. Maleficia alii: quum tamen magicas artes nuſquam legatur illa exercuiſſe, verum cædibus in prophetas ſæviiſſe: Nabothum inſontem ob denegatam ſui agri venditionem, obrui lapidibus juſſiſſe: Achabum maritum Iſraëlitarum regem ad idolorum cultum perduxiſſe: Quæ ſimulachris immolabantur, comediſſe, artibuſque fuiſſe uſam fornicariis. Hinc dilucidè vides, mechaſſephim ad diverſa in Bibliis uſurpari flagitia. Adhæc cæteris locis ſupra citatis, utplurimum cum conjectoribus & ſomniorum interpretibus atque auguribus, & hoc genus hominibus annumerari, unde quandam actionum communionem licet colligere, deprehendes. Omnes vero tales divinationum veritarum modos ignorant noſtræ lamiæ. Quocirca ſi vocem illam ſpectare nolles veneficos, ad magos quos dixi, inauſpicatos, & quidem ſecundum leges puniendos, ſi hoc malis, referre per me licet. Tales enim ex Iſraële exulabant vel pœnæ ſubjiciebantur, quales & præſtigiis Pharaonem illuſiſſe ſupra dixi.

2 Reg. 9. *Maleficia Jeſabelis.* 1 Reg. 18. 21. *Apoc. 2.* *Exod. 7.*

§ 12. Similiter indiſtinctius licentiuſque Germanis nomen **Zauberer** torquetur, ad quod exhorreſcit, faſceſque apparat fere quilibet, citra exactam circumſtantiarum totius cauſæ inquiſitionem, multo minus notionem. Uno illis eodemque nomine **Zauberer** nuncupatur magus ex profeſſor illuſor præſtigiatorve, frequenter etiam eruditus, ex libris illicitis, vel alioqui dæmonum inſtitutione utens verbis, characteribus, figuris, ſigillis, amuletis, ſuffitibus, ceremoniis, & reliquis id genus quiſquiliis: Item veneficus ſtudio venenum uſurpans: Atque Lamia, ob mentis imbecil-

litatem, & phantaſiam à diabolo vitiatam deluſa, ut ſe feciſſe credat, quæ illi ſaltem per ſomnium cognita, vel etiam rerum natura non agnoſcit. Alii certe nulli Moſis lege condemnari debent, quam quos Moſes & illud ſeculum novit. Lamias autem vulgo dictas, & jam à me deſcribendas, ne quidem Chriſti tempora norunt, multo minus Moſis: Quorum vero incantatorum meminit Scriptura, cuncti fuere infames magi. Hinc evenit, ſi quando lamiarum fit mentio vel veneficorum, ut confeſtim Pharaonis præſtigiatores vel incantatores, longe à lamiis & veneficis diverſos opponant, æquivoco Germanico falſi. Agedum igitur, jam lamias quoque propius ſpectemus.

Exod. 7. Levit. 19. 20. Deut. 18 Eſaiæ 8. 20. 47. Pſal. 57 2 Paral. 33. Eccl. 12.

Quid Lamiæ.

CAP. V.

LAMIAM appello, quæ ob fœdus præſtigioſum aut imaginarium cum dæmone initum, proprio ex ſuo delectu voluntate, vel maligno dæmonis inſtinctu impulſuve, illiuſque ope, qualiacunque mala vel cogitatione vel imprecatione, vel re ludicra atque ad inſtitutum opus inepta deſignare putatur: velut aërem inſolitis ignire fulminibus, tonitru terrifico concutere, damnoſa grandinis inſoliti multitudine ferire, tempeſtates excitare, ſegetem in agro lætam alio transferre aut depopulari, morbos præter naturam hominibus beſtiiſque ciere & mederi, paucis horis longiſſime evagari, choreas eum dæmonibus ducere, epulari, ſuccubum agere, homines in beſtias commutare, & mille monſtroſa rerum ludibria oſtentare. Hæc lamiæ vulgo attribui video, maxime ex poëtarum authoritate: verum

Horat. de arte poet.

——— Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Quocirca eam utplurimum vetulam, mente ſtupidam, indoctam, abſque ullis libris, à ſpiritu dæmoniaco præſtigiis illuſam, phantaſia ſolum à diabolo imbuta vitiataque uſqueadeo ſimulachris, ut feciſſe conſtanter fateatur, quæ nec facere potuit, nec in rerum natura unquam fuere, nec ipſa patitur natura, demonſtrare conabor, ubi prius profeſſionis modum & fœdus, quod ſemper mordicus objicitur, & velut irrevocabilis ſententiæ perpetuum decretum urgetur ſerio nimis, expoſuero.

Lamia-

Digitized by Google

Lamiarum profeſſionis modus & fœdus

CAP. VI.

UT vero omnia dæmonis inſtituta minime cohærent, variaque & mendacia comperiuntur: ita & profeſſionis lamiarum modus ineptus, futilis mancuſque eſt, ac diverſe à quolibet ejus factionis reo quæſtionibuſque ſubjecto narratur. Exempla ſunt obvia in Malleo maleficarum, libro ſic inſcripto, ubi legitur: Modus profitendi duplex eſt: Unus ſolennis, per ſimile, ad votum ſolenne: Alius privatus, qui ſeorſum dæmoni quacunque hora fieri poteſt. Solennis inter eos fit, ubi lamiæ in certam concionem ſtatuto die veniunt, & dæmonem in aſſumpta hominis effigie vident: Qui quum de ſervanda ſibi fide admonuerit, ſucceſſumque in rebus mundanis proſperum, & vitæ longitudinem promiſerit, quæ præſentes ſunt, novitiam ſuſcipiendam ipſi commendant. Et dæmon ſi in abneganda fide, cultu Chriſtianiſmi, & extenſa muliere (ſic enim beatiſſimam virginem Mariam nuncupant) & in ſacramentis nunquam venerandis invenerit novitiam ſeu diſcipulum proclivem, tunc dæmon manum extendit: Ac viceverſa diſcipulus ſeu novitia ſtipulata manu, illa ſervaturum ſe pollicetur. Hinc dæmon ſubjungit, ea non ſufficere, ſed omagium deinde petit, continens, ut anima & corpore ſe in æternum illi dedat, & pro viribus alios quoſcunque utriuſque ſexus illi adjungere velit. Addit denique, ut certa unguenta ex oſſibus & membris puerorum, & præcipue renatorum fonte baptiſmatis, ſibi conficiat, per quæ omnia ſua inſtituta, ipſius adminiculo explere poterit. Hunc modum nos inquiſitores (ſcribunt Mallei maleficarum authores) cognovimus in oppido Briſiaco Baſilienſis diœceſios, plene à ſaga juvenculo informati. Deinde poſt legitur: Præfato inquiſitore mihi referente intellexi, in ducatu Lauſanenſi quoſdam magos coxiſſe & comediſſe proprios infantes. Modus autem diſcendi talem artem fuit, ut dixit, quod magi in certam veniant concionem, & opere eorum veriſimiliter dæmonem in aſcititia hominis ſpecie conſpiciant: cui diſcipulus neceſſario dat fidem de abnegando Chriſtianiſmo, de euchariſtia nunquam adoranda, & de calcando ſuper crucem, quando latenter poſſet.

Prima ſecundæ partis q. 2. c. 2. 3

Non manum, ſed ejus ſimulachrum extendit, quum ſpiritus carnem & oſſa non habeat: fallax itaque eſt ſtipulatio, nec ullius momenti.

§ 2. Fuit inſuper fama communis, Petro judice in Boltingen

Digitized by Google

narrante, quòd in terra Bernenſium tredecim infantes à lamiis eſſent devorati: quamobrem etiam in tales parricidas ſatis duriter exarſerat publica juſtitia. Alius poſtea juvenis, tamen uxoratus, hunc refert ordinem: Oportet primo Dominico die, antequam aqua benedicta conſecratur, diſcipulum futurum cum magiſtris templum ingredi,& ibidem abnegare, &c. Deinde omagium præſtat magiſterulo, id eſt, parvo magiſtro: Ita enim dæmonem, nec aliter, vocant. Sequitur poſtremo: De utre bibit, ut audies: quo facto, ſtatim intrinſecus ſentit ſe imagines noſtræ artis concipere, & principalibus ritibus hujus ſectæ imbui confirmarique. Quum autem modum quo infantes comederent, à ſaga capta inquireret Petrus: Hæc reſpondit,illum talem eſſe.Infantibus nondum baptizatis vel etiam baptizatis inſidiamur, præſertim quando crucis ſigno & orationibus non muniuntur. Hos in cunabulis, vel ad parentum latera jacentes ceremoniis noſtris occidimus: Quos, poſtquam putantur oppreſſi eſſe, vel aliunde mortui, ex ſepulchro clam ſuffuramur, & in olla decoquimus,donec evulſis oſſibus, velut cera ferè potabilis efficitur. De ſolidiore materia unguentum facimus, noſtris voluntatibus, actibus & transvectionibus commodum: De liquidiore vero humore utrem implemus, ex quo quicunque biberit, additis ceremoniis paucis, eveſtigio noſtræ artis conſcius redditur & magiſter. Hæc ille.

Veri imagines, id eſt, vitiatam phantaſiam.

Unguentum terribile.

Potus tartareus.

Profeſſio Lamiarum diluitur, oſtenditurque fœdus eſſe præſtigioſum, ſtultum, & nullius ponderis.

CAP VII.

QUAM hæc non cohæreant, ſint abſona, indignaque quibus fides vel leviter adjungatur, quilibet, dummodo non omnino mentis inops, & præfractè concepta opinione præoccupatus eſſe velit, facilè judicabit. Fœdus autem eſſe præſtigioſum, phantaſmate aut imaginatione vel phantaſtico præſtringentis ſpiritus corpore fallaciter apparente: vel nervis opticis ſeu viſoriis indita ſubdole, quam ſatan vult, ſpeciè, commotis huc humoribus & ſpiritibus idoneis: vel ſibilo, ſuſurro aut murmure in organis auditus vitiatæ formis imagini reſpondente, ſpiritus maligni arte excito, conflatum ſtabilitumque, ac inde nullius eſſe ponderis, haud obſcure cognoſcitur: potiſſimum ſi diverſa contrahen-

Digitized by Google

trahentium essentia, contractus forma, modus & circumstantiæ perspicaci mentis acie inspiciantur, atque rationis fideique nostræ æquilibrio exactius pensiculentur. Sic pleraſque omnes actiones lamiæ hactenus attributas, quas suas esse male sana quoque fatetur, ex corrupta à præstigiatore virtute imaginativa, non lamiæ, sed ipsius satanæ existere, palam fit. Huic etenim minime opus est alterius adminiculo in sua potentia ostendenda, aut actionibus declarandis, qui nec ullius voluntate aut imperio cogitur, quam Dei & hujus ministrorum bonorum: Malis non coactus, sed sponte & quidem libenter obsequitur, Deo permittente, malitiosus ille veterator, secus licet fingat simuletque, teste Porphyrio, ut suis præstigiis nos magis irretiat. Non vero stricte colligari pactum imaginarium, doloque malo mendaciter ab altera parte initum necesse est, quum à præstringente spiritu apud stupentem, nec mentis compotem satis hominem aliter fieri nequeat. Siquidem quod dæmon extensa manu firmaque stipulatione lamiam recipiat, falsissimum esse, neminem dubitare oportet, quum spiritus carnem & ossa non habeat, ipsa Veritate teste. Tatianus adhæc contra Græcos hic recte scribit, dæmones omnes non carnea, sed spirituali concretione constare, qualis est ignis & aëris: Quæ corporum constitutio à solis illis perspici potest, qui spiritu Dei muniuntur, non item à cæteris hominibus quos anima regit.

Dolosa stipulatio.

§ 2. Præterea dolosa hæc stipulatio, maxime in pernicioſum finem conficta sine testibus aut vadibus contra Dei voluntatem, si tantum habebit momenti, ut nulla queat rescindi ratione, & necessario ejus virtute alter alterius voluntatem sequi, illiusque præcepto morem gerere compellatur: Cur pactum illud prius in baptismo ex peculiari Dei voluntate & mandato, solennibus verbis vere sancitum, & quidem interpositis fidejussoribus, tanquam prærogativa non præponderabit? Alia profecto contractus est firmitas inter Deum veracem & sanæ mentis homines. Quicquid ille stipulatur, & in suo verbo addicit, hoc fideliter & indubitate præstat, nec data manu præstigiosa deludit, non saltat, nec convivatur, vel similibus rebus ludicris quibuscum paciscitur, nequiter fallit dementatve, quemadmodum hic commentitio carnali corpore amasius. Disparitatem hic qui negaverit, nescio quid veritatis idem sit admissurus.

Fidem Christianam abneganti.

§ 3. Atqui fidem Christianam hic abnegasse miseram anum, objicies.

objicies. Et nos, quotquot aliam ſalutis viam quærimus, quam Chriſtum Jeſum, ejus præcepta obſervantes, veſtigiiſque inſiſtentes, viva in ipſum fide, per dilectionem operante fidem abjicimus, re ipſa teſtati mente ſana, quod illa vel ætate ſtupida, vel ſexu inconſtans, vel impotentia mentis lubrica, vel animi morbo deſperans, aut imaginariè aut maligni arte deluſa, feciſſe putatur. Aures hic Pauli verbis, quibus fidem Chriſtianam vere abnegantes ſcite depingit, pauliſper accommoda. Illud ſcito, inquit, quod in extremis diebus inſtabunt tempora periculoſa. Erunt enim homines ſui amantes, avari, faſtuoſi, ſuperbi, malefici, parentibus immorigeri, ingrati, impii, carentes affectu, neſcii fœderis, calumniatores, intemperantes, immites, negligentes bonorum, proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quam amantes Dei: Habentes formam pietatis, ſed qui vim ejus abnegarint. Et iſtos averſare: ex his enim ſunt qui ſubeunt in familias, & captivas ducunt mulierculas peccatis oneratas, quæ dicuntur concupiſcentiis variis, ſemper diſcentes, nec unquam ad cognitionem veritatis venire valentes. Quemadmodum autem Jannes & Mambres reſiſtebant Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati: Homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Sed non proficient amplius: Siquidem amentia eorum evidens erit omnibus, quemadmodum & illorum fuit. Hæc Paulus.

Gal. 5.

1 Tim. 3.
1 Tim. 4.

Pietatem qui abnegarunt, circa fidem Chriſtianam reprobi. Exod. 7.

§ 4. Ad chriſma in fœderis contractu è fronte exemptum, quemadmodum pleriſque aliis perſuaſum, ſi confugias, licet vel unico verbo hic ſatisfacere poſſem: Id tamen ne plus faceſſat negotii, tutius erit reſpondere: Si qua vis erit chriſmatis, eam non in externa illinitione magis conſiſtere, quam in externa aquæ ſuperfuſione in ſacramento baptiſmi, qui fide intercedente ſanctificatur, atque ita confirmatur, ut ſi poſtea centies aqua corpori infuſa abluatur, imo univerſa cutis abradatur, nihilominus ex charactere fide impreſſo permanet baptiſmi eſſentia: Etiamſi ejus virtutem homo quandoque lapſu abneget, tamen ſi reſurgat à peccatis ad vitæ emendationem, reſipiſcentia converſus, eadem ſtabit baptiſmi ſemel adminiſtrati energia. Ratio chriſmatis eraſi erit eadem apud pœnitentem, ſi ita voles: alioqui vel vulnere ſyncipiti inflicto, aut putrido ulcere ea in parte exorto, illud quoque interire ſequeretur: Quanquam etiam non vere ſynciput in fœdere collidi crediderim, ſed imaginariè: quemadmodum reliqua multa

Chriſmatis vim, ſi qua eſt, non poſſe externa exemptione tolli.

hic

Digitized by Google

hic contingere animadvertimus, quo credulum hoc maleferiatorum hominum genus perſuaſione mala inducatur, ut ſe diaboli retibus jam inde implicitum uſqueadeo ſervumque credat, quaſi omnis reſipiſcentiæ via deinceps ſit præcluſa, quo hac ratione tandem extrema cogitet moliaturque: quamvis non magis huic, imo multo minus, ut vitiata phantaſia deluſo, quam quibusvis aliis graviter peccantibus converſionis locus erit præciſus. Petrus ſiquidem antea brevi à Chriſto præmonitus, contra conſcientiæ teſtimonium ter Chriſtum, addito etiam juramento, negat: Atqui agnito errore, lachrymiſque fuſis, in gratiam recipitur. De hoc & reliquis huc facientibus copioſius poſtea cap. 24.

Matt. 26 Marc. 14 Luca 22. Ioan. 18.

Fœderis vani demonſtratio reliqua.

CAPUT VIII.

ADHAEC, quod ullis ceremoniis pueros occidere quis poſſet, falſiſſimum eſt, meraq; ſatanæ ſuggeſtio, & inanis credulitas. Item quod illos ex ſepulchris clam effodiant, nihil eſſe niſi dæmoniacam perſuaſionem ex imaginativa vi corrupta, aut alto ſomno vitiata, palam conſtabit, ſi monumenta inſpiciantur, unde eos extractos eſſe narrant lamiæ: Ibi etenim adhuc invenientur reconditi. Nec hæſitare volo, eodem modo in mentem illis inductam eſſe infantis decoctionem in olla confectam, donec exemptis oſſibus caro redderetur potabilis. Tam enim iſtud exiſtit inhumanum, tetricum, crudele, & propterea creditu difficile, ut ſi vel meis hoc intuerer oculis, citius horribilis hujus ſpectaculi faſcino eos mihi præſtrictos crediderim, quam nefandum hoc & pluſquam tragicum, omnemque exuperans fidem condimentum vere apparatum eſſe fatear.

Ceremoniis non poſſe occidi pueros.

Infantes mortuos ex ſepulchris effodi, deluſorium eſt.

Petus ille Stygius imaginarius, uti & unguentum.

§ 2. Sed eſto, quod ex Stygia palude proſerpant ejus unguenti artifices horrificæ ſtriges, quæ omnem humani ſenſus imaginem prorſus exuerint: Cedo tamen, unde illi unguento ea virtus, ut ſi quis eo inungatur, fiat ſceleratarum voluntatum, execrabilium artium, & transvectionum incredibilium particeps? vel ſi eo ſedile aut lignum illinatur, mox alter huic innixus per aëra feratur: Quemadmodum Lamiæ perſuaſum habent, & Malleus maleficarum teſtatur? Non libet hic anxie de mortuæ putidæque & virulentæ hujus carnis decoctæ temperamento & viribus diſceptare.

Siqui

Digitized by Google

Siquidem in rerum natura eam ita paratam non inveniri, firmiter credo: idem de liquidioris materiæ in utre, ut dictum est, conservatæ præparatione, potatione & virtute dictum volo. Interim negandum non est, miseras has mulierculas ita formis virtuti phantasticæ impressis à dæmonio dementatas, non aliter ac si hæc ita vere fierent, scire: Uti fere omnes illarum præter naturam actiones, imaginariæ saltem videntur: Et propterea quæstionibus adactæ flammisque propinquæ sua aperte confitentur flagitia, per somnum vel simulachrum illis solummodo cognita.

§ 3. Idipsum extra omnem controversiam ponunt confirmantque Decreta ad hunc modum: Quædam mulierculæ inservientes satanæ, dæmonum illusionibus seductæ, credunt se alia nefanda quoque agere: Puta parvulos à lacte matris avellere, assare & comedere: Domi per caminos seu fenestras intrare, & habitantes variis modis inquietare: Quæ omnia & consimilia solum phantastice accidunt eis. Cum ea vero quæ fossula facta, & lotio infuso vel aqua, digitoque moto se tempestatem ciere arbitratur, colludit dæmon aërem turbans, ut illam sibi addictam, in officio contineat.

In secunda parte, cons. 26. q. 5. episcopi. Et Augustin. de spiritu & anima cap. 28.

§ 4. Hujus ergo ex utre potionis tartareæ, sed imaginariæ in fœdere usus, ipsum quoque præstigiosum esse, præter multam ejus diversitatem, apertius demonstrat: Lubetque hic cum Horatio dicere.

Ne quodcunque volet, poscat sibi fabula credi,
Neu pranse Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

1 Serm. ode. 36. 1

§ 5. Pacti item vanitatem id quoque docet, quod eo inito cæremonias quasdam contra Ecclesiæ statuta cogantur observare: Quemadmodum diebus Dominicis jejunare, aut sextis feriis (ut ajunt) carnibus vesci, aut crimina in confessione celare, vel tempore elevationis in terram spuere, vel sub Missæ actione verba proferre inutilia, vel aliquid simile designare: Ita Mallei referunt fabricatores. Hæc qualia & quanta sint delicta, quilibet pius, tenuiter modo sacrarum literarum cognitione tinctus, intelligit. Etenim quum dies Dominicus sit audiendo Dei verbo, orationibus, & divino cultui inprimis consecratus, his nemo fructuosius vacarit, quam qui mentem à cibi nebulis serenam conservarit. Est, inquit Christus, aliquod dæmoniorum genus, quod non ejicitur, nisi orationibus & jejuniis. Sobrios hinc nos esse jubet Petrus,

Die Dominico utiliter jejunari.

Matt. 17. 1 Pet. 4. 5.

trus, & vigilantes ad orandum : Quia adverſarius noſter diabolus, tanquam leo rugiens, obambulat, quærens quem devoret. Item Paulus ſuos docet Corinthios : Ne fraudetis vos invicem, niſi ſi quid ex conſenſu pro tempore, ut vacetis jejunio & præcationi. Ita jejunium & oratio fere conjunguntur, & quidum ordine optimo : Ut quod apud Tertullianum legitur, jejunare die Dominico, nefas exiſtimari, non immerito mirer : Minuſque Melchiadis papæ edictum videatur commendandum, quo ne die Dominico jejunaretur, cavit.

§ 6. Quod vero carnibus veſci urgente neceſſitate (ſi modo abſit offendiculum, contemptus & gula) liceat diebus à pontifice Romano vetitis, alii defendunt ex his Chriſti verbis : Audite & intelligite : non quod ingreditur in os, impurat hominem : ſed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem. Item ex Paulo ad Coloſſ. 2. Ne quis vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut novilunii, aut Sabbathorum, quæ ſunt umbra rerum futurarum, corpus autem Chriſti. Et poſt : Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viventes in mundo, decretis tenemini ? Ne tetigeris, ne guſtaris, neque contrectaris: Quæ omnia pereunt abuſu juxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem ſpeciem habent ſapientiæ per ſuperſtitionem ac humilitatem animi, & læſionem corporis, non per honorem aliquem ad expletionem carnis. Ad Timotheum hic quoque ſcribit : Spiritus certo loquitur, quod in poſterioribus temporibus deſciſcent quidam à fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus, ac doctrinis dæmoniorum per ſimulationem falſiloquorum, cauterio notatam habentium conſcientiam, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abſtinere à cibis, quos Deus creavit ad veſcendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem : Quod quicquid creavit Deus, bonum ſit, & nihil rejiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur : ſanctificatur enim per ſermonem Dei ac precationem. De his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter JESU Chriſti, enutritus in ſermonibus fidei, bonæque doctrinæ, quam uſque ſecutus es. Cæterum profanas & aniles fabulas rejice. Hæc Paulus. Item: Omne quod in macello venditur, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini ſiquidem eſt terra & plenitudo ejus.

Carnibus veſci diebus à pontif. Rom. vetitis quando liceat.

Matt. 15

1 Tim. 4.

1 Cor. 10.

Pſal. 23.

§ 7. Adhæc, quod ex pacto certa celare crimina in confeſſione

Celare crimina

in confessione. cogantur: quis amabo singula distincte enarrabit peccata? quum plerunque omnes nostri cogitatus, verba & actiones sint peccatorum labe conspurcata? aut quònam divinæ voluntatis testimonio, exacta illa singulorum scelerum enarratione opus esse convincetur? Quo ordine ea recensuit publicanus ille in templo, aut latro in cruce?

Luc. 18. & 23.

In terram spuere tempore elevationis.

Verba inutilia sub Missa proferre.

Crucem calcare secreto.

Ante lustralis aquæ confecrationem templum ingrediantur die Dominico.

§ 8. Tam quoque grave est delictum in terram tempore elevationis spuere, quam sputum in ore continere. Et æqualem pœnam merentur verba inutilia tam sine Missa, quam sub ejus actione prolata. Huc adducatur commissum in calcanda secreto cruce flagitium: Item, quod die Dominico ante lustralis aquæ confecrationem templum ingrediantur Lamiæ: Et mille alia aniculatum deliramenta, eo huc adducta à dæmone, ut sub religionis prætextu superstitionem impietatemque inveheret & stabiliret. Hic præstigiosi fœderis nervum palam cernit quilibet pius. Rectissimè ergo Augustinus ait: Omnes artes hujusmodi vel nugatoriæ vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ, penitus sunt repudiandæ. Et Origenes: Incantationes diaboli sunt seductiones, dæmonum irrisiones, idololatriæ fæx, animarum infatuatio, atque cordium scandalum.

Lib. 1. de doctrina Christiana & legitur 26. q. 2. illud quod est.

Lib. III. in Iob.

Qui homines dæmonum illusionibus artibusque magis sunt expositi.

CAP. IX.

HIc porro id hominum genus maxime impetitur, quod tali est temperamento, vel à causis externis vel internis movetur, ut à dæmonis spectro appetitum, vel illius suggestione tentatum, se uti organum illius voluntati non ineptum, ex fucata inductione facile præstet. Ejusmodi sunt melancholici, & ob jacturam vel qualemcunque aliam causam tristes: Item Deo diffidentes, impii, illicite curiosi, perverse in religione Christiana instituti, invidi, impotentis odii, malitiosi, vix mentis compotes, similesque lubricæ fidei (qui enim facile credit, facile & recedit) vel insignis malitiæ mulierculæ, effœtæ, stupidæ, sensibusque vacillantes. Hunc sextum cumprimis adoritur subdolus ille veterator: Quo nomine Evam convenientius suæ persuasioni orga-

Clem. lib. 1. Recog. August. lib. II. de doctrina Christ. cap. 14.

organum, non Adam in rerum primordiis, quum ſolum exiſterent duo homines, aggreſſus eſt, quam levi etiam diſputationis velitatione vicit: quare & merito infirmius vaſculum mulierem appellat D. Petrus. Hinc ſecundum veterum Græcorum inſtituta, provide admodum ex lege tutores & curatores mulieribus dari ſolitos legimus, ſine quorum arbitrio & authoritate nihil eis agere licebat, ut retulit Harpocration. 1 cap. 3.

§ 2. Illiuſmodi itaque hominibus ut inſtrumentis congruis inſidiatur diabolus quibuſcunque poteſt modis, ſuo tempore & loco: Singulos, ut cujuſque animi ſtudia & affectus ex certis indiciis cognoverit, peculiari aliqua ratione adoritur, inſectatur, illicit, vel aſſumpta plauſibilii forma, vel cogitatione imaginationeque variè agitata & corrupta, donec tandem ipſius propoſito conſentiant, ſe ipſius perſuaſioni dedant, quicquid in mentem ille ingegrat credant, tanquam fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipſi obtemperantes, vera omnia eſſe qnæ ſuggerit rati: Formas in imaginativa virtute vel phantaſtica ab eo ingeſtas revera ſubſtantialiter (ut ſic dicam) exiſtere confidentes ſanctiſſime. Nec ſane aliter queunt, quum illorum mentem ex primo aſſenſu imaginibus inanibus vitiarit, conſopitis vel concitatis in hoc opus corporis humoribus & ſpiritibus, ut hac ratione ad organa accommodata ſpecies aliquas inducat, perinde ac ſi extrinſecus eis occurrerent vere, non ſolum dormientibus, verum & vigilantibus, atque hoc modo aliqua foris vel exiſtere vel fieri putentur, quæ tamen revera nec ſunt nec fiunt, nec ſæpe in rerum natura exiſtunt. Ea eſt horum immundorum ſpirituum ſubtilitas incomprehenſibilis prope & fraus infatigabilis, ſenſus hominum eludens. Sic & veterum Ægyptiorum ſenſus obſediſſe dæmonem, docet apud Clementem D. Petrus. Lib. v. Recogn.

Quomodo vim imaginativam vitiet diabolus.

CAP. X.

CÆTERUM ne imaginativæ virtutis organa in hiſce mulierculis hoc modo vitiari, & oculorum aciem perſtringi, ut dictum eſt, uſqueadeo abſurdum videatur, animadverte melancholicorum cogitatus, voces, viſa & actiones, ac quam omnes ſenſus ex unico humore melancholico cerebrum occupante

mentemque immutante, in his ſæpe depraventur, intelliges. Horum ſiquidem alii ſe eſſe bruta animalia credunt, ipſorumque voces & geſtus imitantur. Nonnulli ſe vaſa fictilia factos eſſe putant: Ob id occurrentibus, ne collidantur, cedunt. Alii mortem timent, quam ſibi tamen conſciſcunt interdum. Plerique ſe criminis reos imaginantur, ut pavidi quemcunque viderint ad ſe ingredientem exhorreſcant, veriti ne manibus ipſis injectis captivi abducantur, & ad tribunalia ſupplicio afficiendi pertrahantur. Sunt quos tam miſere exercet plena ſcrupulis conſcientia, qui nodos in levi ſcirpo quæritantes, culpam imaginantur ubi nulla eſt, & divinæ miſericordiæ diffiſi, ſe orco deſtinatos lamentatione ſedula nocte diuque deplorant. Infinita huc coacervari poſſent exempla, ubi ſenſus omnes multifariam vitiatos cernas ex unico illo humore vel fuliginoſo atræbilis vapore, mentis ſedem inficiente, unde phantaſtica illa procreari monſtra conſtat.

§ 2. Imaginatricem quoque interdum totam ex aliis humoribus corrumpi exoluique, docet Galenus de Sympt. differentiis, quemadmodum in catalepſi: Plerunque autem vitiari, ut in delirio: Eſt quum deficit & debilitatur, quod in lethargo contingit. Quare idem non licebit diabolo tanquam artificioſo ſpiritui, ut Deo connivente, in ſenſuum organa ſeſe inſinuet, & humores ſibi commodos vel vapores commoveat, vel aërem idoneum conferat: Maxime delectu habito ex temperamento, ætate, ſexu, vel alia cauſa externa aut interna apta: Unde novæ ſpecies in imaginativa vi conceptæ, plerunque etiam ſpiritui viſorio per nervum opticum communicentur, quo ſe vidiſſe, vel deſignaſſe mortis etiam periculo affirmare audeant, quæ nunquam vel viſa, vel natura etiam non admittit? Levia ejus rei argumenta in hypochymate oculorum vitio apparent. Merito igitur Thomas frequenter allegat illud Auguſtini in lib. LXXXIII. q. Serpit hoc malum dæmonis per omnes aditus ſenſuales, dat ſe figuris accommodat ſe coloribus, adhæret ſonis, odoribus ſe ſubjicit, infundit ſe ſaporibus.

§ 3. Imaginatio eſt tanquam Proteus vel chamæleon: Eſt theſaurus quidam formarum per ſenſum acceptarum, inquit Ariſtoteles. Idem de Somnio tradit, imagines quæ apparent in ſomniis, ferri ad caput & ſenſuum organa, ſicut nubium elevantur imagines, & diverſæ animalium facies repræſentantur in vapore aqueo vel

Digitized by Google

vel terreo, qui à terra per ſolis calorem ad aëris medium effertur: Sic & ſomniorum imagines figuras capiunt diverſas, halitus elevatos conſequentes: Unde vapor cholericus calidus & ſiccus flammam movere videtur: Qui autem ſurgit halitus phlegmaticus, ex dulcedine, quando ad guſtus organum fluit, cognoſcitur, ſomniaque aquam ſpectantia gignit: Sed ex vapore melancholico nigro apparet quiddam horribile, & quaſi dæmonum imago: Proinde huic veluti materiæ ſuis ludibriis convenientiſſimæ diabolus ſe non illibenter inſinuat.

§ 4. Quod autem ex cholera aduſta, quæ melancholia eſt accidentalis, aſcendit, ſentitur ut mordax, vulnerans, acre fellea, amaritudine imbutum. Sic etiam quod ex ſanguine puro evaporat, pulchrum apparet & delectabile: Cujuſmodi eſt roſarum aut florum aſpectus, choreæ, muſica, & quæcunque voluptaria cum vanitate conjuncta. Et ad hunc modum fit illuſio, ut pro qualitate imaginum per ſomnum ex humorum halitu firmius invectarum, res ita viſæ credantur eſſe veræ.

§ 5. Dæmones vero conſecuti poteſtatem, divina permiſſione, ſpecies ejuſmodi formandi, & eas in animales ſpiritus imprimendi, talibus formis oſtendunt perſonas modo lætas, edendo, bibendo, ſaltando, canendo, venerem exercendo: Modo triſtes, quæ nihil non mali fabricent vel patiantur: Modo humanas, modo beſtiales, modo opprimentes, modo volantes, & animæ ſenſus iis infigitur tanquam rebus ipſis. Hinc fit, quod homini aliquando videatur, ſe eſſe aſinum ſacco coopertum, nonnunquam per caminum evolare, cum mulierc ularum cœtu de loco ad locum transferri, ducere choreas, longius peregrinari, & quibuſcunque aliis intereſſe deliriis. Ideoque talia iis frequenter in ſomniis & nocte contingunt, interdiu non item, niſi melancholicis quibuſdam & inſanis, qui idem vigiles patiuntur; quod alii in ſomnis. Somnorinas ejuſmodi imagines appellat Varro, teſte Nonio. *Somnorinas imagines.*

§ 6. Quomodo adhæc phantaſiam corrumpat diabolus, vide Auguſtinum lib. de Divinat. dæm. cap. 3. 5. & 6. item lib. III. de Trinit. cap. 12. ad Simplic. lib. II. quæſt. 3. & lib. de Cura pro mort. agenda, cap. 12. Huc maxime facit, quod libro de ſpiritu & anima, cap. 28. idem tradit, & Decreta docent: Quædam futura prædicunt dæmones, & quædam mira faciunt, quibus homines alliciunt & ſeducunt. Unde quædam mulierculæ poſt ſatanam *26. q. 5. epiſcopi ex concilio.*

Digitized by Google

converſæ, dæmonum illuſionibus & phantaſmatibus ſeductæ, credunt ſe & profitentur nocturnis horis cum Diana Paganorum dea, vel cum Herodiade, vel Minerva, vel innumera mulierum multitudine equitare, vel earum juſſionibus obtemperare. Quapropter ſacerdotes Dei prædicare populo debent, ut noverit hæc falſa omnino, & non à divino, ſed maligno ſpiritu talia phantaſmata
2 Cor. 11. mentibus fidelium irrogari. Ipſe namque ſatanas, qui ſe transfigurat in angelum lucis, quum mentem cujuſque ceperit, & hanc ſibi per infidelitatem ſubjugarit, ilico ſe transformat in angelum lucis, in diverſarumque formarum ſpecies & ſimulitudines: Et mentem quam captivam tenet, in ſomnis deludens, per devia quæque deducit. Et quoniam ſolus hoc patitur ſpiritus infidelis, nec in animo, ſed in corpore evenire opinatur. Quis enim in ſomnis & nocturnis viſionibus non extra ſeipſum deducitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando videret? Idcirco nimis ſtultus & hebes eſt, qui hæc omnia quæ in ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitratur, &c. Hactenus Decreta.

§ 7. Proinde non abſurde ἐκστατικοῖς aſſimilari poſſent ejuſmodi maleferiatæ anus: Qui velut rapti extra ſeſe, ſenſuque omni & motu privati, quum jacent exanimis ſimiles, & poſt ceu ex profundiſſimo expergefacti ſomno, aut à morte ad vitam revocati, redeunt ad ſeſe, & miras fabulas miraque commenta narrant. At in has cogitationes ſe ingerens dæmon earum ſeriem texit, hancque variat mira arte & ſcite, repetitis præteritis, annexis præſentibus, & aſperſis etiam quibuſdam admonitionibus de futuris, ne in ſuſpicionem anilium fabularum, aut temere cogitatarum ineptiarum veniant, inducta etiam perſuaſione, ut coram ſpectaſſe quæ diabolus offudit, imaginentur, ita dementat eos, quos ad talia uſurpat miniſteria, ut ſui prorſus non ſint compotes, ſed velut παπαδιαλυθόντες, ea agitent mente, in eaque intueantur, quæ dæmon objicit: Ex ſeſe nihil faciant, niſi quantum aliquando permittitur, & id quidem utplurimum eſt ridiculum.

Quo-

Quomodo in corrumpenda phantaſia naturalibus quandoque pharmacis ſoporiferis utatur diabolus.

CAP. XI.

INterdum & in hunc finem naturulia quædam pharmaca Lamiis ſuppeditat fraudulentus ille magiſter, quibus ubi ſe inunxerint confricuerintque, per fornacem mox ſe evolaturas ac per aërem longe lateque evagaturas ad tripudia, dulciſſima ſympoſia, concubitus, & gratiſſima rerum ſpectacula, confidunt: quæ tamen per inſomnia ipſis ingerit milleartifex, ubi ab inunctione ſomniferi omnino unguenti, in profundiſſimum lethargicumque ſomnum delabuntur inſciæ.

§ 2. Hæc ne ſomnia videantur, libuit adducere, quid ſolertiſſimus occultarum cauſarum indagator Joannes Baptiſta Porta Neapolitanus lib. 11. cap. 26. Magiæ naturalis, ſive de miraculis rerum naturalium, ſcribit: Adeo dira, inquiens, cupido hominum mentes invaſit, ut quæ natura mortalium commoditati elargita eſt, abutantur, ut multis horum ſimul coacervatis componant Lamiarum unguenta: quæ quanquam ipſæ ſuperſtitionis plurimum admiſcent, naturali tamen vi evenire patet intuenti: quæque ab eis acceperim, referam. Puerorum pinguedinem aheneo vaſe decoquendo ex aqua capiunt, inſpiſſando quod ex elixatione ultimum noviſſimumque ſubſidet. Inde condunt, contitinuoque inſerviunt uſui: Cum hac immiſcent eleoſelinum, aconitum, frondes populneas, & fuliginem. Vel aliter ſic: Sion, acorum vulgare, pentaphyllon, veſpertilionis ſanguinem, ſolanum ſomniferum, & oleum (etſi diverſa commiſcent, ab iis parum diſſidebunt) ſimul conficiunt, partes omnes perungunt, eas antea perfricando ut rubeſcant, & revocetur calor, rarumque fiat quod erat frigore concretum. Ut relaxetur caro, aperianturque pori, adipem adjungunt, vel oleum ipſius vicem ſubiens, ut ſuccorum vis intro deſcendat, & fiat potior vegetiorque, id eſſe in cauſſa non dubium reor. Sic non illuni nocte per aëra deferri videntur ad convivia, ſonos, tripudia, & formoſorum juvenum concubitus, quos maxime exoptant: Tanta eſt imaginationis vis, impreſſionum habitus, ut fere cerebri pars ea quæ memorativa dicitur, hujuſmodi ſit plena; Quumque valde ſint ipſæ ad credendum naturæ pronitate faciles,

Lamiarum unguentum.

Digitized by Google

faciles, ſic impreſſiones capeſſunt, ut ſpiritus immutentur, nihil nocte dieque aliud cogitantes: Et ad hoc adjuvantur, quum non veſcantur niſi betis, radicibus, caſtaneis & leguminibus.

Hiſtoria memorabilis. Strigei.

§ 3. Dum hæc penſiculatius perquirendo operam navarem (ancipiti enim immorabar judicio) incidit mihi in manus vetula quædam (quas à ſtrigis avis nocturnæ ſimilitudine ſtriges vocant, quæque pucrulorum ſanguinem è cunis abſorbent) ſponte pollicita, brevis mihi temporis ſpatio allaturam reſponſa: Jubet omnes foras egredi, qui mecum acciti erant teſtes: Spoliiſque nudata, tota ſe unguento valde perfricuit, nobis è portæ rimulis conſpicua: Sic ſoporiferorum vi ſuccorum cecidit, profundoque occubuit ſomno. Fores ipſi patefacimus, multum vapulat: Tantaque vis ſoporis fuit, ut ſenſum eriperet. Ad locum foras redimus. Jam medelæ vires fatiſcunt flacceſcuntque. A ſomno ſevocata, multa incipit fari deliria, ſe maria monteſque transmeaſſe, falſa depromens reſponſa. Negamus, inſtat: livorem oſtendimus, pertinaciter reſiſtit magis. Hucuſque Joannes Baptiſta.

§ 4. Quid hic tam pertinaci ſtudio inſulſi fœderis ſanctitati ſtabitur? Quid invectum à ſpiritu ſatanico ſomnium pro ſanctiſſima veritatis fide mordicus defendetur? Serii ne locum & pondus ſortietur phantaſiæ ludibrium? Quæ Lamiæ longius ſe evagatas brevi temporis ſpatio, admirandiſque rerum ſpectaculis recreatas contendunt pactionis virtute, eas altiſſimo ex inunctione, vel naturali humectatione cerebri, ſomno immerſas, in eodem ea vidiſſe, artificio dæmonis, phantaſiam talibus imaginibus imbuentis, comperiet is qui ſolerti indagine tempus, locum & reliquas circumſtantias perveſtigarit. Quæ vetulæ per arctiſſimum foramen ad corporis humani magnitudinem minime proportionatum ſe evolaſſe affirmant, his contra dicit rerum natura, ratio, & ipſiſſima philoſophia. Quæ conventus egiſſe choreaſque duxiſſe hoc vel illo loco & tempore fatentur, eas in lecto ſuaviter hujuſmodi nænias tunc ſomniaſſe, intelliget is qui ſingula ſagacius inquiſierit. Pecuniam ſtipulatus ſatan, offert, ſed imaginariam, quæ fumi inſtar evaneſcit. Quæ hic mutuæ obligationis fides?

Aërem

Digitized by Google

Aërem nullo modo à Lamiis turbari posse, nec fruges excantari.

CAPUT XII.

ATQUI & posse aërem concitare pro sua libidine pactionis ratione has aniculas dices : verum singulari arte etiam hic illud untur, uti & in aliis, à dæmone : qui simulatque ex elementorum motu & naturæ cursu citius faciliusque quam homines, mutationem aëris & tempestates fore prævidet : vel alicui infligendam ex abstrusa Dei voluntate plagam, cujus ipsum spectat executio, intelligit : tunc harum mulierculârum mentes agitat, variisque imbuit imaginibus & suggestione multiplici, quasi ob invidiam in proximum, vel ob vindictam adversus inimicum, sint aërem turbaturæ, tempestates excitaturæ, & provocaturæ grandines. Itaque eas instruit, ut quandoque silices post tergum, occidentem versus projiciant : Aliquando ut arenam aquæ torrentis in aërem conjiciant : Plerunque scopam in aqua intingant, cœlumque versus spargant : Vel fossula facta & lotio infuso vel aqua, digitum moveant : subinde in olla porcorum pilos bulliant : Nonnunquam trabes vel ligna in ripa transverse collocent, & alia id genus deliramenta efficiant ? Atque ut arctius eas satan illaqueet, diem & horam sibi dictis rationibus notas præfigit. Quum vero hæ successum vident, nimirum quascunque desideratas in aëre turbationes, magis confirmantur, quasi eventus hic subsequatur ipsarum operationem, qua ne aquæ quidem stillam elicere possent.

In aere concitando quomodo à dæmone illudantur Lamiæ.

§ 2. Nec sanæ mentis hominem opinari decet, futili vesanarum mulierculârum actioni obedire elementa, & ad harum nutum institutam à Deo naturalium rerum seriem impediri vel inverti : Quod haud dubie contingeret, si harum arbitrio tempestates, pluviæ, grandines & fulmina inservirent, ut quandocunque & quomodo hæ jubeant, ea insequantur : Sic quoque divina potentia ab humana voluntate superaretur tanquam in servitutem redacta, ut pulchre docet Hippocrates. Recta itaque erit sententia hæc Senecæ : Rudis adhæc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus & repelli : Quorum nihil posse fieri, tam est palam, ut hujus rei caussa nullius philosophi schola sit adeunda.

In libel. de Epil.

Digitized by Google

§ 3. Cæterum de tempeſtatum plagarumque lucidiſſimis authoribus & cauſſis, exemplum minime dubium in Iobo proponitur: Minæ item earundem evidentiſſimæ in Prophetis leguntur adverſus eos, quibus ad divinæ vocis monitionem aures obduruere. Ut Aggæi 2. Percuſſi vos vento urente & aurigine, atque omnium manuum veſtrarum opera, & non fuit qui ad me converteretur. Et cap. 1. Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras, dicit Dominus. Seminaſtis multum, & collegiſtis parum, &c. Et infra: Reſpexiſtis ad amplius, & factum eſt minus: Et intuliſtis in domum, & ego exufflavi illud. Propter hoc, inquit, prohibiti ſunt ſuper vos cœli, ne darent rorem: Et terræ prohibitum eſt, ne daret germen ſuum, &c. Item Johel. 1. Diſſipata ſunt horrea, disjectæ apothecæ, confuſum eſt triticum, ingemuit animal Levit. 26. Si non feceritis mandata mea, dabo cœlum vobis deſuper ferreum, & terram æneam, & conſumetur incaſſum labor veſter, &c. Si autem in præceptis meis ambulaveritis, dabo vobis pluvias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum. His & Iohel. cap. 2. rerum ubertas promittitur: Zelatus eſt Dominus terram ſuam, & pepercit populo ſuo: Et dicit, Ecce ego mittam vobis frumentum, vinum & oleum, & replebimini in eis, &c. Eccleſ. 39. Bona bonis creata ſunt ab initio, ſic nequiſſimis bona & mala. Initium neceſſariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis & ferrum, ſal, lac & panis ſimilagineus, & mel & botrus uvæ, & oleum & veſtimentum. Hæc omnia ſanctis in bona, ſic & impiis & peccatoribus in mala convertentur. Sunt ſpiritus qui ad vindictam creati ſunt, & in furore ſuo confirmaverunt tormenta ſua. Et in tempore conſummationis effundent virtutem, & furorem ejus qui fecit illos confundent. Ignis, grando, fames & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt.

Copioſe item Deut. 28.

§ 4. Anſam vero hujus infidelitatis pronam admodum obtulerunt ruſtici, fide in Deum viva minus inſtructi: Qui multifariam hoc etiam tempore ſecundum eorum incredulitatem vexantus à Satana, ut alias lac ademptum, aliam fœtum, alias ſegetes, alias armentum etiam à Lamiis interemptum putent: Et univerſam agriculturam non Deo acceptum ferant, ſed ſoli malevolorum hominum ſubjiciant arbitrio.

§ 5. Porro à contrario quis forte opponet, pluviam cieri poſſe carminibus in perniciem à maleficis: Quum ex jure ſcripto conſtet,

ſtet, aliquos in ſalutem provocare pluviam. Nam lex 4. C. de mathem. & malefic. Conſtantini eſt, qua admittit eos qui precibus, carminibus aut medicamentis pluviam impetrare valent, aut aliquid quod ad hominum ſalutem ſpectat,&c. Bartolus ibi: Summa & mens legis eſt, mea opinione, ut ſi quis iſtis artibus ad utilitatem hominum utatur, permiſſæ ſint, ut ſcribit Joſephus de Solomone lib. VIII. cap. 2. quæ alioqui vetitiæ per ſe ſunt,& maximè ſi in alicujus perniciem convertantur.

§ 6. Hic paucis cum bona venia reſpondeo, Chriſtianum Imperatorem credidiſſe aliquam in his eſſe vim, haud ſecus atque multi alii, & quidem plerique ἄθεοι ac poëtæ. Ex quo conſequitur, magnam hunc ea in re injuriam Deo feciſſe, qui non piis votis & culpæ deprecationibus ſupplicandum, ſed conteſtationibus impiis ac adjurationibus cogi Deum poſſe, ut hoc aut illud nobis donaret, arbitrabatur: quin & amplam diabolo aperuiſſe feneſtram, quum vero Deo relicto, per Satanæ aut miniſtros aut miniſteria quid ſe conſecuturum confideret.

§ 7. Hic & explodenda venit illa duodecim Tabularum lex: Qui fruges excantaſſet, pœnas dato: neve alienam ſegetem pellexeris excantando: ne incantanto, ne agrum defruganto. Nullo ſiquidem modo incantationum verbis aut imprecationibus fruges lædi queunt: ſed à dæmone quidem, Deo concedente, aut veneficiis. Multo minus eæ traduci alio poſſunt: At hujus perſuaſionis coloſtrum ex poëtarum uberibus ſuxerunt veteres, ad nos quoque derivatum. *Sub tit. de injuriis, adiſque dictis l. IX. al. II.*

Concubitum Dæmonis & lamiæ eſſe imaginarium.

CAP. XIII.

NUNC ad faces nuptiales & concubitum dæmonis ac lamiæ progrediamur. Atqui tam ſtupere mortalium genus, ut ejuſmodi congreſſum vere perfici inter ſpiritum oſſium & carnis expertem, & hominem carnalem, credant, profecto dolendum. Quod autem ipſæ lamiæ id confiteantur, ſenſus communis uſu illas à ſatana privatas dementataſque, eo magis convincitur. Nec enim natura fieri poteſt, nec aſſentitur philoſophia, ſpiritus corpore nudatos, amore fœminarum carnalium capi, aut ex iis generare poſſe. Siquidem fontem habet ſuum & inferiores ortus, *Luc. 24.*

Digitized by Google

cupiditates: Si desit causa, desit effectus. Ubi non sunt membra genitalia, non est coeundi studium aut potestas. Ubi nullus in venis sanguis & in arteriis spiritus, nec eorundem fomes cibus & potus, ibi nec sperma. Ubi non fuit quærenda successio & propagatio, non adhibuit generandi cupiditatem natura. Sicut spiritus nudi esurire aut sitire nequeunt, sic nec Veneris libidine possunt inflammari. Se amore captos esse quandoque mentiuntur dæmones, ut amentes vicissim fœminas in officio arctius constringant, ardenter animarum perditionem depereuntes.

§ 2. At à præfractioribus suæque opinionis tenacibus obtruditur ea Mosis sententia, Quod filii Dei ad filias hominum ingressi sunt, atque hæ genuerunt potentes & celebres viros: Atque hinc cum multis alioqui doctis viris, dæmones posse mulierum concubitu frui & generare, convincere student. Verum hic non est difficile erroris fontem agnoscere: Nec durum probare, solitas sacras literas filios Dei nuncupare dilectos illi, illumque colentes. Ut de Israële: Ex Ægypto vocavi filium meum. Et in Exodo: Filius meus Israël. In Psalmo quoque clara existit differentia, cum homines sunt filii Dei, & cum non sunt: Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes: Vos autem sicut homines moriemini. Ecce eosdem filios Dei & homines appellat: Sed filios Dei, qui creati ab illo, factique velut dii, futurique si Deum coluerint: Homines autem, quia in terrenam fragilitatem dilapsi, regis cœlestis imagine denigrata. Tales erant illi eluvionis tempore filii Dei, bona progenies ex Seth, quæ cummista cum filiabus hominum, scilicet corruptissimis fœminis, quæ sicut uxor Adam, deincepsque ferme omnes sic maritos suos corruperunt: unde corruptiores filii nati, origo mali, sanguinis pii cum impio commistio: Propterea nati bellicosi, superbi, contumelioси. Hæc sunt veriora, à natura non abhorrentiam: Cum illa sint poëtarum fabulis similia.

Genes. 6.

Filii Dei quii.

Oseæ 11. Num. 24. Matth. 2. Psal. 81.

§ 3. Cæterum peculiare dæmonis prius cum viro, deinde cum muliere congressus figmentum commentantur nimis impudenter, & absurde admodum argumentantur plerique Theologi (velut Mallei maleficarum architecti Henricus Institoris & Jacobus Sprenger ordinis prædicatorum, ejusdemque ordinis Petrus de Palude, atque Martinus de Arles theologiæ professor, & alii) eundem scilicet dæmonem viri scelerati prius succubum effici mulieri de inde incubum: semenque viro antea ademptum, mulieris inde sinui

De eodem damone succubo & incubo absurdum

in

Digitized by Google

in ipſo actu inſtillari, atq; hinc fœtum concipi progignique: quem tamen Grillandus ait non dicendum filium dæmonis, ſed ejus cujus erat ſperma. Proinde dum ad choreas translatæ ſunt uxores, ſatanam alium dæmonem in forma ſuccubi marito ſubſternere, qui adeo bene ſe accommodet coire volenti, ut etiam callidiſſimum quenque falleret, ut ait Thomas d. tit. q. 5. Næ id ridiculum nimis videtur, quam quod multis debeat confutari argumentis.

quorundam Theologorum argumentum. Velum 10. tract. de ſortil. 7. 9. num. 13.

§ 4. Hoc ſolummodo dicam, illam ſeminis ex ſanguine & ſpiritu humano temperiem generationi aptam in ordinatis à Deo locellis, extra propria conceptacula, qualicunque præſertim translatione corrumpi & interire: propterea quod ſpiritus ac calor ille cordis totiuſque corporis nec adſit, nec quantitate & qualitate juſta ſit in eo temperatus. Quamvis eam temperiem à dæmone conſervari poſſe nugetur Thomas, tum propter motus celeritatem, tum fomenta adhibendo, quibus illa defenditur. Si enim hoc fieri poſſet, quam fœcunda monſtrorũ mater tam longo tempore extitiſſet humanum genus, ſemine ex feris vel beſtiis permutato, translatoq; ab incubo dæmone, & mulieris ſinui infuſo? En horribilem conſequentiam.

§ 5. Quæ vero ſe paſſas illiuſmodi veneream cum diabolo velitationem aſſerunt iis mentem talibus idolis & imaginibus ſomnorinis vitiavit ſatan, potiſſimum altioris ſomni illuſione oppreſſis, ut infima corporis parte ſuccuſſata quandoque ad eum modum, qui Veneri communis eſt, libidinem expleſſe fateantur: quemadmodum etiam quotidie uſu venire in ſanis obſervamus, quibus ex ejuſmodi ſimulachris voluptas tanta pro objecta in ſomno ſpecie delectabili gignitur, ut cum multa titillatione, ſeminis ſubſequatur quandoque effuſio. Infinitis partibus citius faciliuſque his in hominibus id evenire poteſt, quorum phantaſiam proclivem ſervilemque quibuſcunque vult imaginibus imbuit ſoporis ſpiritus.

§ 6. Horribile hujus deluſionis ſpectaculum in monaſterio Nazareth Coloniæ anno MDLXIV. viſum, & à me deſcriptum lib. IV. cap. 12. de Præſtigiis dæmonum, nec abſimile aliud in fine cap. 10. ejuſdem libri. Docetur & lib. III. cap. 24. hiſtoriis aliquot, cur ex diis ac virginibus homines naſci confictum ſit, & qua ratione ſpiritus ac dii cum mulieribus coeant: oſtendo item cap. 30. commixtionis diabolicæ figmentum comprobantes hiſtorias omnes eſſe fabuloſas. Fui autem in eodem libro uberior ſtudio de fœdiſſimo ludibrioſæ hujus commixtionis negotio, ut quum omnis

illa ſagarum turba ſe ea vitiari confiteatur, & unaquæque ſuum certo indigitet nomine procum, ſi huic congreſſui nihil ineſſe veritatis obtinuero, promptius univerſa præſtigioſæ pactionis & dæmoniacorum phantaſmatum machina collabatur, veritas eluceſcat clarius, diaboli regnum eat peſſum altius, & unio in populo Chriſtiano citius renaſcatur, conſerveturque inviolatius.

Homines ullius rei potentia in beſtias transformari nequire.

CAP. XIV.

AD Lamiarum omnipotentiam tandem quoque refertur, quod ſe in lupos, hircos, canes, feles aut alias beſtias pro ſuæ libidines delectu vere & ſubſtantialiter momento transmutare, & tantillo tempore in homines rurſus reformare poſſe fateantur, idque deliramentum ab eximiis etiam viris pro ipſa veritate defendatur. Cæterum admirari ſatis nequeo, ullum mortalium ſaltem leviter mentis ſenſu tinctum inveniri, qui eo dementiæ ſit dilapſus, ut hominem ad Dei ſimilitudinem & imaginem creatum, conformatumque ex corpore, anima & ſpiritu, Dei & ſpiritusſancti templum, rationis hoſpitium, cupidum ſcientiarum organum, ſublimem, erectum, & ad cœli quaſi cognationis domiciliique priſtini conſpectum excitatum, imo μικρόκοσμον, cui Deus omnia ſubjecit, oves, boves, campi pecora, volucres cœli & piſces maris, eaque propter ſolum hominem condidit, hunc inquam in lupum, beſtiam irrationabilem, peſtilentiſſimum brutorum gurgitem voraginemque, ſive in ullam aliam creaturam, rei ullius potentia, vel virtute manifeſta, occulta aut ſpecifica vere transmutari credat.

Genes. 1. 1 Theſſ. 5. 1 Cor. 3. 6 Lactant. l. 1 1. c. 12 inſt. divinat. & de opif. Dei, vel. form hominis cap 28. Seneca ad Lucil. epiſt. 77. Cic. de leg. & 1. off. Ariſtot. 1 Metaphyſ. & lib. 2. Phyſic. Pſal. 8. Chryſoſt. ſuper Matth. 2 Parte 8. q. 5. epiſc. De civit. Dei l. 18. c. 18. & libro de Spir. & anima c. 26 In quæſt. de Mirac.

§ 2. Ordinis enim divini providentia non admittit, occlamant ſacræ literæ, contradicunt Decreta, ipſe Auguſtinus aliquot locis, D. Thomas, ipſiſſima rerum natura atque ratio minime patiuntur. Si itaq; obtinuero, illam metamorphoſin non revera fuiſſe factam, quod etiam nemo mentis ſanæ inficiari poterit, & propterea imaginariam eſſe confeſſionem, atque hac in parte falliſſimam: Quam fidem quæſo merebuntur reliqua quæ continentur flagitia, quæ in ea transformatione & larva lupina ſolum fuiſſe deſignata, nec aliter eo modo fieri potuiſſe, jam in confeſſum venit? At mera profecto ſunt deliria, & pluſquam nugæ, imo inſania. Dolendum ſane, pruden-

Digitized by Google

prudentium virorum oculos hactenus tam denſa caligine fuiſſe obductos, ut ſibi vel fidei momentum in his ludibriis extorqueri permiſerint. Sed ea fuit ſuperioris potiſſimum ſeculi labes & cæcitas, quo pro libidine cum hominibus craſſe nimis, ridicule & nocentiſſime colluſit veterator ille.

§ 3. Utinam animo cujuslibet hoc obſtricti faſcino etiamnum ex immenſa Dei miſericordia inſonet dulciſſima illa vox Ephata: Ut quemadmodum ea ex Chriſti ore potenter prolata ſurdo aures aperiebat, veritati inde convertendas: Et linguæ vinculum ſolvebatur, qua porro veritatem prædicaret: Ita ex hac gratia luminis divini radius effulgeat, quo offuſis tam impotenter à diabolo tenebris ſemel tandem cœleſti luce diſcuſſis profligatiſq; in clariſſimæ veritatis conſpectum & cognitionem citra præſtigiarum impedimentum rectà perveniri poſſit. Faceſſant hic poëtarum figmenta, Circes omnipotentia, Demarchi fabula, Apulei metamorphoſis, & Luciani transformatio. De lycanthropia morbo, quo ſe in lupos converti credunt homines, conſule lib. IV. cap. 23. de Præſt. dæm. & de naturali ſexus humani mutat. cap. ſequens ejuſdem libri. *Marc. 7.*

§ 4. Si qui vero obvagari in Livonia & locis finitimis videantur lupi noxii, quos lamias putant, Germanis Werwolff dicti: ii certe vel veri ſunt lupi, in ejuſmodi tragœdiam exagitati à dæmone, qui interim horum vagis erroribus & actionibus, delirorum λυκανθρώπων phantaſiæ organa imbuit vitiatque, ut ii ſe eſſe excurſionem erronearum & actionum authores corrupta imaginatione arbitrentur fateanturque: quod quidem diabolo non eſſe difficile, ex deſcripto λυκανθρωπίας morbo cuilibet non omnino rudi conſtat, dum humores & ſpiritus in hæc ludibria idoneos commovet, potiſſimum quibus atræ bilis nebulæ cerebrum vitiare ſolent: Cujuſmodi exiſtit fatuum monſtroſumque id genus hominum. Vel certe dæmones cenſendi ſunt ejuſcemodi lupi, qui eam aſſumpſere formam, ut male credulos hos homines magis irretirent ſuis vaframentis, inſontes gravarent, & ſanguinis innocentis reum redderent magiſtratum. Interea ii qui ſe in lupos credunt transformatos, alto immerſi ſomno diaboli ſtudio, alicubi jacere comperiuntur, quorum ſomnia iis confundit imaginibus, quas hominum oculis præſtigioſe in pueris vel inſectandis vel vorandis, ſive armento lædendo, aut longe lateque hinc inde vagando, aut vario impetu inſiliendo objicit veterator ille: Werwolff.

§ 5. Ut

§ 5. Ut profecto non leviter denuo mirer, cordatos inveniri viros, qui deluſorum horum hominum confeſſioni tanquam veraciſſimæ innexi, mortis ſententiam contra eoſdem pronunciare non graventur. Sed uno ab illis verbo categorice mihi velim reſponderi, utrum vere in lupos transmutari homines credant, necne. Nihil condere aut vere unquam transmutare diabolum potuiſſe, multo minus ejuſdem clientelam, copioſe in noſtris de Præſtigiis dæmonum libris demonſtravi. Solius id Dei munus & opus eſt, cujus privilegii prærogativa neminem dignatus is eſt unquam, occlament ut volent, furiantque quicunque viri ſanguinum.

Rediculas eſſe res quibus lædere creduntur lamiæ.

CAP. XV.

MALEFICIUM adhæc, aut ſi mavis, veneficium, etiam ſine contactu inferre nonnunquam poſſe creduntur Lamiæ, cum aliquo ejus excremento cui nocere debet maleficium, cujuſmodi eſt urina, ſtercus ſanguis, capillorum & unguium præſegmina, atque ea hoc vel illo modo tractari, aut generaliter includi membris canis, ſimilibus aliquo modo his quorum in homine ſunt partes aut excrementa, claudiq; oſſe mortui hominis, ac in illius nomine ſepeliri, alia in veſtibulo, alia in viis crucis formam habentibus, alia in torrentibus. Hæc autem mere inania eſſe & ridicula, atque ſatanæ inſtinctu in uſum vocari ad eum finem, nemo dubitet, quaſi aliquid hic poſſent res prorſus nihili, ineffaces ac frivolæ, quo à ſe deſignatum id quod apparet malum, à dæmone conſtructum, vel alias occulta Dei voluntate aut naturæ vitio natum, credant non ſanæ fœminæ, potiſſimum quum eas nova imbui virtute, ex inepta vel blaſphema aliqua admurmuratione, aut imprecatione maligna, falſa opinentur perſuaſione.

§ 2. Sic nuper Hammonæ judex quidam Heſſus narrabat, ſe quæſiviſſe è quadam celebri & famoſa ſaga (quam tum vinculis coercebat, poſtea autem Vulcano conſecratam) qua ratione quis lamiarum maleficia evitare poſſet? Quiſque, reſpondit illa ſerio, detrita & vetuſtate multoque uſu conſumpta calceamenta cuſtodiat. Quaſi vero eorum opera inferri vel etiam arceri maleficia valeant. Cui mens ita ſtupet, ut has non ſentiat nugas?

Res viles aut phar-

§ 3. Quod etiam res viles aut noxia pharmaca alicubi repoſita, ex

Digitized by Google

ex intervallo tranſcenſa aut præterita, noxam, inducere, vel ex disjunctiſſimo etiam ſpacio, ceu nervo emiſſa excuſſaque violenter ferri in eos quos petunt, nonnulli arbitrentur etiam inſignes & docti viri, non mihi fit veriſimile. Si enim congenita veneni virtute ejuſmodi infertur virulentia, eam quoſcunque vel tranſcendentes vel prætereuntes ferire neceſſe eſt, quum delectus ſit expers materia venenoſa. Secus autem experientia & res ipſa docet. Proinde ſi ſolummodo quibus male volunt illæ vetulæ, leduntur, non veneni halitu continget noxa, ſed maleficii ratione. Id porro nihil eatenus poſſe, jam demonſtravi: Si tamen nocumentum hinc ſubſequi videatur, certum eſt ab ipſo ſatana, ex Dei aſſenſu, ob hominis lædendi incredulitatem, vel etiam ut hic probetur cum Jobo, idipſum excitari. Ille eſt qui excæcat mutilatque. Interim deliræ huic anui, quæ materiam venenoſam vel qualemcunque aliam ſepeliit, id, ut dixi, quod ab ipſo perpetratum eſt, vel alias contigit, ita in mentem firmiter ſuggerit perſuadetque dæmon, ut à ſe factum eſſe illa credat aſſeratque.

maca in locis ſematis ſepulta non poſſe nocere.

§ 4. Cæterum ea diaboli ludibria utplurimum vim ſuam ſortiri, ut dixi, ob impiam hominum credulitatem, qua in ejuſmodi potentiam dæmonis conſentiunt, certum eſt. Enimvero ſi ſerpens ſub oſtii limine repoſitus, fœcunditatem amoliri potuit, ut in Maleficarum malleo legitur: Cur in illis regionibus, ubi ſerpentum numerus domos pervagatur, non omnes ſterileſcunt fœminæ? Si quoque olla in fundo putei arcis reconditâ, ad congreſſum reddere potuit impotentem quendam Comitem, uti ibidem narratur: Cur non omnes ex communi puteo aquam uſurpantes elanguêre? At organa generationi deſtinata præpediit dæmon (id quod varie naturali ratione poteſt) donec ollam ex inſtitutione mulieris dæmoniacæ concremaſſet male credulus Comes: Tumque deſtitit ille dæmon libenter, quo in falſam de vetula opinionem Comitem reliquoſque pertraheret.

Epheſ. 1.

Prima 2. partis. 9. 1. c. 1. 6 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. ubi varia in hanc rem leguntur exempla, multa item ſuperſtitioſa & impia per totum ſparſa librum.

§ 5. Carmine adhæc vel maleficio teſticulos totave pudenda pleriſque auferre dicuntur lamiæ: At ſi quid ejuſcemodi apparet, ſenſus illorum à dæmone obtundi, & oculorum aciem perſtringi cenſeo. In integrum ſiquidem reſtituuntur, quum teſtibus aliquandiu orbati fuerint viſi. Hic ſatanæ potentia & arte nervi horum pudendorumque ad ſuam convelluntur originem, quemadmodum plerunque in deploratis morbis fieri videmus, malæque

Clem. l. v. recogn.

Teſtes carmine non adimi.

Lib. 2. 10 prafag. notæ argumentum dicit esse Hippocrates: Testiculi pudendaque retracta, vehementes dolores atque lethale periculum significant. Intermoritur enim facultas vitalis, & nervi versus originem retrahuntur. In dæmonis vero operibus minime illud vitæ naufragium hic pertimescendum: nec naturalis ea perpetuo subest causa. Ille etenim ad tempus fascino objecto deludit, vel dolosa nervorum retractione fallit. Ita fit, quod postea, ubi ad vetita consilia sic affectos adegerit, impietatisque reos effecerit, libenter ab opere desistat, coactus minime, licet se compelli simulet, ut superstitionis studia confirmet, alios que iisdem arctius irretiat. Si etenim hæc membra vere adempta fuere, quando hoc factum est, & quibus mediis? Num citra sanguinis effusionem, partium læsionem & vulnerationem omni adempto sensu id fieri potuit, & vel momento sanari? Et si hoc quoque, licet ἀδυάτου, donemus, unde quæso contigit restitutio, si prorsus ea à corpore avulsa, & proinde alimento & vitali fomite destituta, tanto tempore mortua, putredinique obnoxia fuere? Num Satanæ est & angelorum ejus nova creare: aut ablatis omnino partibus vitali virtute destitutis, redintegrare pro suo arbitrio vitam, ac veluti colla eas agglutinare, aut sua potentia genuino affigere loco: quemadmodum à Christo aurem Malchi à Petro abscissam, indubitanter credimus restitutam? Minime gentium. Antea auditum est, nihil plane dæmonem posse condere, explicatumque quid illi ἀμήχανον vel inimitabile.

E juncis lac non emulgeri. § 6. Easdem quoque è juncis lac emulgere fertur: quorum substantia levis, rara, fereque exucca, id sane non admittit, adversatur ratio & ipsissima veritas. Qui ergo fit? Si ullum juncos trahenti appareat lac, hoc profecto à dæmone eo transfertur, præstigiarum fuco lamiæ oculis obducto, ut sua emulctione lac è juncis extractum credat: quod tamen deluforium est, nec rei veræ historia. Idem dictum volo, si ex alia inepta materia lac provocari asseratur. Si lacte destitui præter naturam comperiantur vaccæ, eisdem lactis receptacula & canales impedire potest dæmon non aliter aut minus, quam dixi congressum in hominibus posse inhiberi naturalem.

Lac glutinosum. § 7. Lac insuper à lamiis vitiari, ut dissoluti glutinii more, tenacibus filamentis ductile reddatur, generali asseritur decreto. Naturæ autem vitium hic illis tribuitur. Sic etenim rei veritas habet. In lacte tres sunt substantiæ commixtæ, nimirum butyrum, caseus & serum. Si jam lac vetustate nonnihil subacescere incipiat, quod

Digitized by Google

quod æstate citius, hyeme tardius evenire solet, & tum coquatur: mox caseus cum butyro coit concrescitque, ut ad ductilis collæ modum etiam longissime deduci extendique possit: Et si circum distensa circumvolvatur expandaturve ligna, ad tantam pervenit siccitatem, ut fragile reddatur, & pulverem redigi queat.

§ 8. Atqui se intuitu, prava voluntate, & imprecatione dira inferre noxam posse confitentur. Sed nec oculorum corruptos radios, nec Plutarchi ἀποῤῥοίας, id est vaporum defluxus & potentiam eousque nostra vibrare ferirève corpora posse, ostendi lib. III. c. 35. de Præstig. dæm. Quæ connata sunt, nullum hic locum habent, ubi, num delectu certo aut peculiari voluntatis privilegio quis nocere valeat, controvertitur. Nec ulli vetulæ aut obstetrici (quæ corrupta multorum est opinio) nec ulli mortalium, quantumvis maligno aut scelerato diaboli mancipio, concessum est, imprecando vel bestiis vel hominibus detrimentum inferre: alias satanæ potentiam exuperaret hominis maligna virtus, si homo pro depravato suo arbitrio hic posset, quod dæmoni scimus denegatum: Quum hunc nihil omnino aut intus aut extra posse citra peculiarem Dei assensum, ex sacratum literarum traditione manifestum sit: quo suffragante, in procinctu stat spiritus ille nequam, opinione celerius corpus vel ingrediens vel collidens. *Imprecationes mala inefficaces.*

§ 9. Hæc unica est ejus voluntas, spes & expectatio: Dei nutum observat & calculum expetit, non vero malitiosam ullius hominis imprecationem: Quæ si tantillum haberet momenti, vix homo in rerum natura supereset, qui non vel dæmonum myriadibus infarciretur, vel ab iis auferretur, vel peste tolleretur, vel lue Gallica, aut Jobis ulceribus fœdissimis conspurcatus lugeret: Ita domos, compita, vicos & urbes his diris & imprecationibus personare ubi libet audias, ut nec parentes liberis, nec liberi parentibus parcant, imo seipsos levi de causa plerique devoveant horribiliter, sitque ejusmodi execrabilis salutatio conjugi à marito plerunque etiam hora matutina expectanda, & ediverso. Sæpenumero ira perciti nonnulli, usqueadeo his assuescunt votis, ut in habitum ea de generent: Et pro decoro tandem habeatur atque orationis lenocinio, si in familiari colloquio vel amica salutatione vel risu jucundo, horrendæ ejusmodi concrepent voces: Quas tamen nullum sortiri effectum in alium, palam cernimus: Tantum maledici hominis olim rationem reddituri, nisi pœnitudine con- *Malum imprecandi consuetudo nulgaris.*

vertatur, lædunt animam. Atqui potius, ſi quid imprecationes valere quis urgeat, omnibus erit indubitate æterna ſalus expectanda: Quum nemo ſit, cui non aliquis ſalutem precetur perpetuam: Quæ precatio ex Dei voluntate ſit, quemadmodum ex ſatanæ impulſu illa maligna. Si quandoque ex malitioſa parentum in filios imprecatione ſiniſter aliquis eventus ſit viſus, nihil contra nos façit, ob peculiarem ingenitamque parentum cum filiis ſympathiam, cujus nomine exemplum quandoque horrendum proponere ſolet Deus. Quamobrem Plato quoque nihil parentis imprecatione filiis cenſet periculoſius. Contra vero accidit piis: Quemadmodum in Iſaaco, Jacobo, ejuſque liberis, item Tobia & ejus filio apparuit.

Lib. 7. de Legibus.
Gen. 27. 49.
Tob. 5.

Quotquot vulgò Lamiarum maleficio affecti creduntur, & quorum ita læſorum ſacra meminere Biblia, omnes à diabolo vel exerceri vel obſeſſos eſſe.

CAP. XVI.

Maleficio affecti.

NUNC eos ſpectemus, qui à lamiis cruciari exiſtimantur. Ii certiſſime ſunt, qui variis & inſolitis plerunque modis præter naturam, Dei aſſenſione, à dæmone in ſuis corporibus exercentur, ſive homines ſunt, ſive beſtiæ: Quum ille ea alias vel ſubit, vel etiam non intro ſubit, ſed utiles corporis humores exagitat & inficit, aut noxios in partes traducit principes, vel hiſce venas ductuſque naturales obſtruit, vel inſtrumentorum ſtructuram luxat, vel ſpiritus cerebri turbat, multifariiſque imbuit formis: Quos interdum quoque excitat, ut in iis hominibus virtus animalis ſe exerat potentius quam in ſanis: ſive venenata materia, ſive halitu intus aut foris conſpurcat defœdatque, ac id genus reliqua, quibus ex cauſis morbi progignuntur innumeri, graves & admirandi. Nec interim hominum ſubſtantia & facultates ab hujus ſubtilis artificioſiq; hoſtis maleficio immunes liberæq; permanent.

Iob. 1. § 2. Exemplum luce meridiana clarius in Jobo cernimus, cujus, diaboli ſtudio, primum quinquaginta boum juga, & quingentæ aſinæ abripiuntur, puerique cæduntur: Secundo, ovium ſeptem millia cum pueris igne cœlitus demiſſo conſumuntur: Tertio, camelorum tria abducuntur millia, & famuli occumbunt: Quarto, domus, ob procellas impetuoſiſſimas à ſatana excitatas, ab imis ſedibus convulſæ ruina opprimitur omnis ſoboles. Ubi nec harum cala-

Digitized by Google

calimitatem acervo Jobum à Dei cultu transverſum agere poſſet, quin adhuc nomen Domini ille conſtantius glorificaret: Demum, conſentiente Deo, eum ulcere peſſimo à planta pedis uſque ad verticem percutit, deformatque tam fœde direque ſatanas, ut ille in ſterquilinio ſedens miſerabiliter, ſaniem teſta abraderet, adeo atroci excruciatus dolore, quo etiam mortem illi precaretur conjunx, nec ab amicis eum viſitantibus agnoſceretur. Quid aliud de eo, quam ipſum maleficio affectum fuiſſe & incantatum in cunctis ad illum pertinentibus, quis dicet? Quæ hic interceſſit dæmonis cooperaria malefica, quæ perverſa lamiæ malevolentia, quod execrabile veneficæ pharmacum? Quibuſcunque malis rebus perficiendis ſatis per ſe potens eſt, & voluntate promptiſſimus diabolus, ſi divinæ majeſtatis tantummodo accedat permiſſio: Cujus nutui morem gerere, velit nolit, cogitur.

Maleficio laſus Nabuchadonezar. Dan. 4.

§ 3. Nabugodonezarem regem Babyloniorum furore percitum, & inſerta ab hominum conſuetudine pulſum, fœno veſcentem more bovis, figura vitiata, capillis ejus in aquilarum ſimilitudinem creſcentibus, & unguibus ejus quaſi avium, mente adhæc turbata, acerbiſſime exagitat totum ſeptennium diabolus.

Dæmoniacus apud Gadarenos maleficio correptus; Matth. 8. Marci 5. Luc. 8.

§ 4. Satanæ maleficio multis cruciabatur temporibus dæmoniacus in regione Gadarenorum: è monumentis, ſuo quippe domicilio egreſſus, nudus, ac ſupra modum ſævus, adeo ut per illam viam tranſire poſſet nemo: Neque enim catenis eum ligare poterat quiſquam, propterea, quod cum ſæpe compedibus conſtringeretur, & catenis vinciretur, iis ab illo diſcerptis comminutiſque, à dæmonio in deſerto agebatur. Vociferabatur autem: Quid rei tecum nobis eſt Jeſu fili Dei? Veniſti huc ad cruciandum nos ante tempus. Dæmones vero rogabant, ne imperaret, ut in abyſſum abirent, ſed eos in porcorum procul in monte paſcentium gregem demigrare permitteret. Chriſto hic annuente, egreſſi in porcorum gregem abierunt, eumque præcipitem impetu egerunt in mare, ut ſuffocatus interierit. Hic & porci ferme bis mille dæmonum maleficio agitati, in ſuam ruunt perniciem.

Marc. 1. Luc. 4.

§ 5. Nonne & ille, quem ſpiritus immundus diſcerpens, projicienſque in medium, qui & Chriſti juſſu exiit, nihilque nocuit, inter maleficio correptos ſuum ſortietur locum?

Maleficio laſus lunaticus. Matt. 17 Marc. 9. Luc. 9.

§ 6. Huc referatur lunaticus, qui à puero ſpiritu habebat mutum, quo ubi agitaretur, lacerabatur ſpumans ac dentibus ſtridens atque

arefcens : quem frequenter etiam in ignem conjecit ſpiritus , & in aquas, ut eum perderet: neque à Chriſti diſcipulis, ob eorum incredulitatem,expelli potuit ; puerum vero tandem ad Chriſtum accedentem, continuo diſcerpebat, ut in terram prolapſus , volveretur ſpumans : uſqueadeo à ſpiritu exeunte Chriſti juſſu , iterum dilaniatus, ut mortuus à multis haberetur : donec manu illius arrepta, à Jeſu erigeretur.

Luc.13. § 7. Nonne paria cum noſtris , qui maleficium pati creduntur, ſenſit mulier quæ infirmitatis ſpiritum habuit , à ſatana alligata octo & decem annis,atque ita contracta , ut omnino caput erigere non poſſet, vinculo iſto à Chriſto ſabbathi die ſoluta ?

§ 8. Habeat & is hic locum, cui lingua erat alligata à dæmone, ut loqui nequiret, Matth. cap.9. item qui cæcus & mutus à diabolo factus fuerat, Matth. cap.12.

§ 9. Quis niſi animi plane præfracti , inficias ire audebit , ſi hi quos recenſui , nunc temporis ſpectarentur , uno ore acclamuturos pleroſque omnes , hos perverſæ alicujus vetulæ artificio ita præter naturam varie exagitatos eſſe , miſerè dementatos , contractos , lancinatos , diſtractoſque ? Atqui cujus arte , dira hac calamitate illos opprimi teſtatur Scriptura ? Dæmonis. Cujus cooperatione aut imperio ? Nullius , ſed tantummodo propriæ dæmonum voluntatis malitia , & Dei permiſſione ex arcano ipſius conſilio , ut illi vel probarentur , vel caſtigarentur , emendarenturve. Nec uſquam in vaſto veteris & Novi Teſtamenti volumine exemplum , ubi in affligendis corporibus alicujus Lamiæ operam uſurparit , aut etiam requiſierit ſatan , comperies : Nihil illic tamen prætermiſſum eſſe , quod hujus potentiam , actiones fraudeſque oſtendere queat , fatendum eſt. Neque etiam alicujus opera indiget veterator ille , abunde ſuo marte potens ludificare homines , eorum mentis & oculorum aciem præſtringere , morbis præter naturam cruciare , ulceribus ferire , aërem multifariam turbare. Per ſe maleficia operari diabolum , in Malleo legitur , nec in his indigere mulieris malitioſæ conſenſu. Sed & ſagæ perditionem quærit : Unde & ipſam cooperari aliquo modo cogit. Permiſſu illi tantum opus eſt , teſte Gregorio , cui voluntas ſemper mala. Interim tamen à ſe deſignari ejuſmodi flagitia , alioſque ſevere torqueri , & in rebus externis felicem impediri ſucceſſum , & quæcunque alia diaboli miracula perfici,

Secunda 2. partis quæſt. 2. cap. 7.

Digitized by Google

fici, habent perſuaſiſſimum, confitenturque deluſæ quædam aniculæ.

§ 10. Eas jam dixi, diverſis de cauſis à dæmone ita obſidione vallatas, earum mentem tam graviter faſcino læſam, cerebrum cogitatuum imaginationumque organum tam raris fraudulentiſque phantaſmatibus & formis ob incredulitatem implicitum confirmatumque (quemadmodum in gravibus ſomnis atque etiam melancholicis uſuvenire quotidie, oſtendi ſupra) ut aliud neſciant, torturiſque ſubjectæ fateantur ſua eſſe facinora, quæ ipſarum ſaltem ſunt phantaſia, revera autem ſatanæ, Deo huc connivente. Sic aliquem crebro à ſe læſorum recenſent numerum, quorum alios occæcatos, alios mutilatos, nonnullos hoc vel illo modo à ſe excarnificatos, falſa opinione dicunt: quo nomine non tam maleficæ, quam maleficio affectæ effaſcinatæque appellari merentur. Quotquot vero tam crudeliter & multifariam quibuſcunque etiam convulſionum generibus, morbis prodigioſis, vomitu & dejectione præter naturam torqueri, hunc vel alium imitari ſonum, vocem edere, certos mendaciter notare, denominare atque accuſare homines, uti atrocis ſpectaculi architectos, obſervamus, cunctos à dæmone maligno mendacique citra alterius cooperationem agi vexarique (niſi quandoque venenum vel propinatum vel applicatum acceſſiſſe intelligatur) ingenue fateor, atque adeo ſanctiſſime aſtruo. *Lamiæ maleficio affectæ.*

De rebus monſtroſis ore rejectis, quas non fuiſſe in corpore, multis oſtenditur argumentis.

CAP. XVII.

HUc ſpectat rerum monſtroſarum per os rejectio, qua præſtigiator ille quorundam ſenſus ita præſtringit, ut eas ex corporis meditullio eductas eſſe, dubitare nollent. Sunt autem panni lanei rudioris laciniæ utplurimum, item clavi ferrei juſtæ interdum magnitudinis, eorumque fragmenta, fibulæ ferreæ & æreæ, acus, aciculæ, cæque complures numero, quandoque colligatæ, vel panno inſertæ, fili involucra. Hæc à me viſa ſunt. Nonnunquam & oſſa evomuntur, ſubligacula, atque reliqua id genus longe abſurdiora monſtra: Sæpius magnitudine œſophagi etiam, quoad fieri poſſit, in homine vivo tenſi diſtractique naturalem deductionem exuperantia, quibus nec alius ab ore introrſum laxior patet *Materiæ ore rejectas, non fuiſſe in corpore.*

Digitized by Google

patet meatus. Quo vel unico irrefutabili argumento facile convicero, ea dæmonis subtilitate velocitateque imperceptibili, ori ingesta, nostris adhæc oculis vel celeritate ejus victis, vel fascino delusis, vel interjecto corpore aëreo, aut aliter motis eo intus vel foris vel utrinque humoribus aut spiritu, caligantibus. Sic nos fallaci suo machinamento multiformiter exercet ille milleartifex.

§ 2. Quum Neomagii apud Geldros quidam arrogantius in Paschæ feriis deglutiret ovum gallinaceum integrum, quod naturalem œsophagi expansionem superaret, illud in eo coarctatum residere nequivit, unde quoque compressa arteria mox suffocabatur,

§ 3. Si porro instes urgeasque, ea non ex ore solum, sed penitius ex corpore rejecta esse: Dic quæso, quo loco antea in corpore hæserint aut delituerint: Quum nullus sit corpori reliquo cum ore meatus communis, excepto œsophago, præter arteriam asperam, cujus caput larynx ex tribus componitur cartilaginibus. Ejus orificium, dum respiramus, dilatatur: Quum devoramus, comprimitur utplurimum, nonnunquam exacte, ob quod ligamentis membranosis nervosisque coarctatur. Ea arteria solummodo spiritum purum & impurum, recrementitiumque efflatu inspiratuque transmittit: Aut humidum quiddam, puta sanguinem, pituitam, saniem, aut pus tussi expectoratum: nihilque gravius hanc, nisi cum vitæ naufragio, etiamsi exigua admodum materies dura hac casu aberret, tolerare, manifestum est.

Arteria aspera. Larynx.

§ 4. Enimvero quam graves laterum dolores cum sicca quadam tussicula triennio cum mortis periculo prius excitarit, quam ex pectore tussi propelleretur avellanæ magnitudine lapillus, narrat Antonius Benivenius. Recitat quoque Alexander Tralianus exemplum de quodam, qui longo tempore tussi vexatus, non potuit, ne valde tussiret, liberari, quousque calculum expuisset levem, durum & renitentem: Et nisi consilio usus fuisset, illum similiter iis qui tabe laborarent, moriturum censebat. Idipsum cuidam civi Duisburgensi accidisse memini. Hac itaque ratione strictius hoc vas, durum, cartilaginosumque ab illa multa, ampla, solida, varieque conformata substantia liberum esse oportere constat.

Lapillus ore rejectus. De abdit. morborum caus. cap. 24.

§ 5. Hinc per œsophagum cibo potuique destinatam viam, atque alterum oris interiorem meatum, è ventriculo illa rerum miracula

Oesophagus.

Digitized by Google

cula vomitari, ſi imis corporis partibus antea inhæſerint, neceſſario ſequetur. Eum autem ſtrictiorem, deinde & omnino nervoſum exiſtere, cumprimis vero ejus extremitatem, nimirum ventriculi orificium, ideoque exactiſſimo tactus ſenſu præditum eſſe, ac levi flatu aut halitu putrido facile affici, humore etiam acri vel acido graviter pungi, ſæviſſimaque cieri mala, norunt medici. Pleroſque adhæc ex flatibus in ventriculo generatis ex pituitoſis aut alioqui vitioſis humoribus, aut ex cibis in vapores ab imbecilli calore reſolutis, graviſſimis videas torqueri doloribus: Alios ex coacervatis crudis ſuccis, vel etiam vitioſis aut acribus in ventriculi ore, in ſyncopen aut præceps animi deliquium incidere. Quoſdam etiam ex alimentorum pravitate, aut malignorum humorum qualicunque copia, ut à bile admodum corrupta, aut à pituita ſalſa acri, excruciat cholera morbus: In quo vomitibus & dejectionibus tanto plerunque impetu bilioſa excernuntur, ut cum humoribus, multis quoque exhauſtis ſpiritibus, vires affatim proſternantur, ſitiant ægrotantes ac ſudent, tremor cordis ſyncopeque ſuccedant, interdum & mors acerbiſſima.

Orificium ventriculi nervoſum & valde ſenſibile.

Ventriculi dolores ex flatibus & humoribus.

Cholera morbus.

§ 6. His exactiore lance penſiculatis, collataque graviſſimorum morborum, ſymptomatumque exitialium cauſa materiali, cum ingentis duriſſimæ atque adeo acutiſſimæ materiei, velut ferreæ, æreæ, ligneæ, oſſeæ, præſtigioſa vomitione, tum etiam expulſione rei lineæ laneæque, ventriculo & ejus ſenſili apprime orificio ita noxiæ, ut ſuffocationem plerunque quis vereatur, ſi in faucium partes exquiſiti admodum ſenſus vel pilus impegerit, nedum acicula, aut acus (quas etiam cum periculoſa vitæ lucta vel diſpendio ignoranter ſubinde deglutiri cernimus;) una profecto conſenſu, adeoque ore una, ab rationis veritatiſque robur, hic afferendum atque proclamandum erit, dictam rerum ore egeſtarum congeriem, à præſtigiatore ſubtili, celerique dæmonio in os ſolum & fauces imas, nec ulterius impelli impingive, quaſi ſtrangulationem minitantem: Acie oculorum noſtrorum interim eluſa, vel ſpiritu optico turbato, vel ejus radiis obſcuratis, ne prodantur præſtigiæ. Sic ſimpliciores exiguæque fidei homines expeditius in ſuam illicit naſſam veterator. Aliqui vero affecti ita, ab aliis inſontibus, & ſe magis forte piis, ipſique Chriſto fidelioribus, ejuſmodi ſibi irrogatam injuriam, malumq; inflictum mendaci ſatanæ ſuggeſtione, imo ipſius factitia voce ebuccinant: id quod meis coram accepi auribus.

§ 7. Adde quod fæpenumero nihil doloris in ſtomacho ante acutæ, pungentis, radentiſque hujus ſubſtantiæ rudioris expuitionem violentam ſenſerint: Quum fieri nequeat, quin in ea hujusmodi rerum copia, una transverſe acta, facile alicubi inhæreat, quæ ſuos pariat continuos poſtea cruciatus: Quemadmodum de muliere quadam, quæ acum æneam deglutierat, tradit Benevenius: Unde primum nihil ſenſit incommodi, inde cœpit eam circa ventriculum urgere dolor ſatis acutus: Quo dum indies magis magiſque affligeretur, plures conſuluit medicos, nihil de acu vorata, quæ memoriæ penitus exciderat, referens. Variæ fuerunt hinc inde ſententiæ: Alii enim ab acriore humore, alii à vento inter ſtomachi tunicas recluſo, cæteri vero ex malo habitu excitari hoc malum putabant. Sicque jam annis decem ex una acu, urgente dolore acerbo, miſerrimam illa trahebat vitam: Donec acus perforato ventriculo ſe prodidit prodiitque. Jam ad inſtitutum.

De abd. morbor. cauſ. cap. 20.

§ 8. Ad cujus aſſertionem inſuper facit, quod tametſi mox vel paulo longius à cibo ſubſequatur vomitus hic ludibrioſus, nihil tamen cibi vel chyli appareat mixtum: Quod à me diligenti inſpectione obſervatum eſt. Adhæc eveſtigio ab ejuſmodi dura, acuta multiformique re expulſa, qua omnino ventriculum & œſophagum lancinari radique, ſi profundius quam ex oris cavo rejiceretur, oportuit, innoxie quaſi in iis locis illæſi comedunt. Hoc à me non ſemel circiter annum MDXLVIII, apud Geldrorum Arnhemiam, ubi tum ſtipendio publico medicabar, viſum eſt: Quo hominum hiſce modis à dæmonio exercitorum adducebantur plauſtra, quorum ventriculum (in quo eas res portentoſas ſupradictas reſediſſe neceſſe eſt, ſi ex imis corporis partibus, quod omnium prope erat judicium, expellebantur) quum ante & poſt vomitionem ſumma diligentia vigilantique ſtudio in multorum conſpectu contrectarem, valideque ſurſum ac deorſum pugno, palma & digitis vario torquerem modo, ut ſi quid grandioris, aſperæ, acutæque materiæ illo contineretur ſinu, non amplius poſſet latere, ſed reniſu in duriorem ultro citroque impellentem manus meæ, hinc etiam ſuam læſionem ſenſuræ, contrectationem ſe detegeret: Vel nauſea, ob non levem certe ejuſmodi palpitationem, violenter concita rejiceretur: Nihil prorſus tamen animadverſum eſt unquam eo momento evomi, nec ullam à contentis putatis injuriam ſenſit ventriculus. Quod omnino fieri nequiviſſet, ſi altius quam

ex

Digitized by Google

ex sinuoso oris hiatu prosiliisset objecta oculis nostris ex ore materia. Huc facit singulare D. Pauli Grillandi Jurisconsulti clarissimi judicium, Tractatuum volumine decimo de Sortilegis. *Vide l. IV c. 5. de præstig. dæmonum.*

Ridiculus modus res duras in corpus insinuandi.

CAP. XVIII.

PORRÒ modum quendam ineptum futilemque, quo ejusmodi materies duræ in corpus ope diaboli à Lamiis ingeruntur, describit Doctor quidam in libello Germanico, qui Jacobi domini in Lichtenberg nomine prædicatur circumferturque. Ejus insuper fuisse sententiæ, à me non nisi evidentissimis rationibus rejectæ, Theophrastum Paracelsum, non est quod ægre ferant plerique religiosi nimis ejusdem admiratores. Hanc item rationem fuisse amplexum Ludovicum Milichium, virum alioqui pium & eruditum, in lib. Germanico, Magicus dæmon, inscripto, miror. Ab his asseritur, corporis poros à diabolo extendi, per eosque inseri stramen, setas porcinas, assulas, corium, præsegmina, fila, piscium & fruticum spinas, & quascunque materias acutas: Deinde poros occludi, ut quandocunque volet architectus, reconditæ res rursus extrahi queant. Subjungit Doctor ille has similitudines: Quemadmodum, ubi quis sub aqua lapidem recondit, & eo ibi relicto manuque retracta, quomodo eo devenerit lapis, nescitur: Sic quoque naturali ratione vaginæ poros absque læsione penetrat, ferrumque liquefacit fulminis radius. Non dissimile modo in hisce delusionibus fit, quæ magis noxia stigmata vulneraque inferunt. Hæc ejus verba Latine reddita.

§ 2. Rationes has admodum esse jejunas, quilibet rerum naturalium cognitione leviter tinctus, intelliget haud difficulter. Siquidem poros illos natura ex primæ creatione strictissimos, à dæmone eousque distrahi innoxie posse, ut stramina, coria, vel cultros transmitterent, deinde conciderent, emitterentque suo tempore ad satanæ arbitrium libidinemque, conservatam tot diebus vel mensibus substantiam, prorsus ἀδιάκριτον esse, nec ullo modo fieri posse, quilibet sanus mecum fateri debet. Pori enim corporis à conditore tam anguste constricti ab initio sunt, ut præter tenuissimum liquorem, velut sudorem vel vaporem crassius aut solidius nihil transmittant: Quemadmodum etiam in duris crassisque lapi-

dibus, maxime coctilibus, & lignis obſervamus: quorum pori quidem liquorem transmittunt, at nihil durum aut ſolidum ſine inciſione fractioneve. Talia certe phantaſia facile imaginatur, at in actum non item deducuntur.

Similitudo abſona.

§ 3. Similitudo ab illis ſubjuncta, de lapide in aquam manu demiſſo, profecto multum abſona exiſtit: ridiculumque eſt, conferre hominis corpus ſolidum compactumque cum humida, tenui & fluitante aqua, omnium capace, quæ naves & quodcunque voles, natura admittit. Sic nec igneus ille ſubtiliſſimus radius vaginæ poros pervadens, quicquam habet ſimilitudinis cum craſſa & dura re, quam in corpus humanum per poros illæſe intrudi contendunt adverſarii. Niſi demonſtrationis vanitatem quilibet palam cerneret, in confutando prolixiorem me oſtenderem: probationes vero non diſſimiles ſparſim in illo Doctoris libello ſunt obviæ. Quædam autem naturaliter in corporibus quandoque reperiri, quæ ad maleficia nonnunquam referuntur, oſtendi fuſiſſime cap. 16. lib. IV. de Præſt. dæm. ubi & cap. 13. admirabilis legitur hiſtoria de puella, è cujus latere cultet fuit exectus: Et cap. 9. de quodam, cui vivo excifus clavus, & poſt mortem cultri, lignum, ferramenta: Et cap. 10. religioſæ adducuntur virgines dæmoniacæ, quæ Lamiarum maleficio exagitari credebantur: Similes cap. 6. enarrantur: Atque omnibus illis locis obſcura lucide explico.

Animantia naturalibus morbis varie affligi, qui Lamiis attribuuntur falſo.

CAP. XIX.

Peſtes jumentorum.

IUMENTA adhæc à Lamiis affligi perdique atrociter, vulgaris conſtanſq; eſt opinio. At ea numeroſa ſæpius ad internecionem graviſſima proſterni peſtibus peculiari, homineſque non infeſtante, item præcipitibus aliis morbis in ſuo quæque genere, partim hominibus quoque familiaribus, partim pleriſque pecoribus propriis, ſubito tolli, ab optimis agriculturæ & veterinariæ artis vel mulo medicinæ ſcriptoribus tam veteribus quam recentioribus memoriæ proditum eſt: qui tamen morbi à vulgaris ingenii hominibus, nec alios nominem, maleficia frequenter creduntur.

§ 2. Sæpenumero id contuemur, & ſuperioribus annis proximis contigiſſe meminimus, ut ſolos jugularit boves peſtilentia quæ-

Digitized by Google

quædam: Sævit etiam nonnunquam, quæ ſues, quæ oves, alia quæ gallinas interimat. Pecudes feraſque tollentem pulchre deſcribit Virgilius: 3. Georg.

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo.

§ 3. Diſcrimen vero paulo ante expreſſerat:

Quam multæ pecorum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt. ——

§ 4. Pecudes etiam pharmacis pabulo injectis, aut alicubi ſparſis ut deguſtentur vel halitu attrahantur, affrictu item vel applicatione perniciose quandoque lædunt perimuntque venefici. In ducatu Wirtenbergico non procul à Tubinga carnifex veneficii non ignarus, anno MDLXIV. in pecudibus hac arte tollendis ſpecimen edidit. Etenim quum ex pacto huic cederent morticinorum animalium coria, atque alia quæ huic uſui eſſe poſſent, hic boves, oves & porcos in paſcua ex more deductos, veneno clam perimit, ut inde frequenti nimis pellium numero, ſævi item & pinguedinis talentis non paucis Auguſtæ Vindelicorum & Argentinæ venum expoſitis diſtractiſque, dives brevi evaſerit. Proinde & ſuſpicione oborta, veneficii accuſatur, quæſtionibuſque ipſi familiaribus ſubditus, rem univerſam confitetur. Dat & pœnas forcipibus ignitis diſtractus in principio Auguſti. Huc ii quoque pertinent, qui pugiunculis jumentum certis locis confodiunt, retracta prius ſeorſum cute, ut ubi ea remiſſa vulnus impreſſum tegitur, lateat dolus, atque ea ratione mortuum, periiſſe maleficio judicaretur. *Venenis tolli pecora.*

§ 5. Plerique item agyrtæ ſtudio lupi ſtercus clam in præſepibus condunt, quod olfactu animadvertentia pecora, voracemque hoſtem verita, ob antipathiam quandam, miro exagitantur furore, ut maleficio ea torqueri, firmiſſime credant ignari, apud hujus artifices conſilium inquirentes. Eadem ratione fertur, caudam lupi in boum vel equorum præſepi ſuſpenſam, eos ab eſu exterrere. Metu etenim ob odorem perculſi, obliviſcuntur cibi eſurientes: Quemadmodum hominibus quoque in magnis timoribus uſuvenire experimur. *In pecoribus exagitandis dolus.*

§ 6. Peſtem ſimiliter pecorum, quemadmodum & frugum ſterilitatem, quo & vincarum pernicies referenda, interdum à divina *Ob noſtra peccata peſtem*

Digitized by Google

pecorum, & frugum ferilitatem inferri. Exod. 7.

pecorum, voluntate ob populi flagitia provenire, obſervandum eſt. Sic ob Pharaonis duriciem peſtis graſſatur in pecus, ulcera in homines & jumenta, grando item in univerſa Ægypto. Luculenta hujus teſtimonia apud divinum vatem Joëlem cap. 1. Aggæum cap. 1. & 2. item Levitic. 26. Vide hujus libri cap. 12.

§ 7. Ejuſcemodi vero rerum ſuarum jacturam quidam fiducia in Deum viva minus confirmari impatienter tolerant, univerſam agriculturæ rationem non ad Dei benedictionem in vera fide, ſed ad meras anicularum voluntates referentes: ideoque non cum Jobo, quicquid detrimenti accedit, Deo acceptum ferunt, verum ad divinos & ariolos, ſacrificos, diabolicarum actionum patronos, quaſi à Lamia, ſatanæ adminiculo, ad eam devenerint ſtragem jumenta, confluunt: qui inde mentitis votis, & quacunque poſſunt fallaci perſuaſione, hos damno & incredulitate bis miſeros, in malitioſa opinione ſemel concepta obfirmant, adhibita etiam non ſolum ſuperſtitioſa, ſed & impia curatione.

Experimenta in dignoſcendis Lamiis fallaciſſima.

CAP. XX.

HINC tanquam ad ſacram anchoram in Lamiis citra hæſitationem cognoſcendis, & velut digito commonſtrandis, ad aquas confugitur, ubi manibus pedibuſque colligatis, vel pollice manus dextræ, magno digito ſiniſtri pedis, & viciſſim pollice ſiniſtræ, digito magno dextri pedis transverſe vinculo aſtrictis. Lamias malefícii reas, aquæ injectas nunquam ſubmergi, at ſupernatare, velut certum experimentum, nec fallax indicium eſſe; apud magiſtratum & carnifices in pleriſque ditionibus obſervatur. Næ illud nimis eſt ridiculum, mirumque huic inſulſæ perſuaſioni ullum hominem, vel leviter rationis ſenſu prædítum, fidei tantillum apponere. Quandoquidem maleficium ſi quod eſt, cumprimis è mente emergit, dum cum diabolo confœderatas Lamias, Deo renunciaſſe creditur. Quid hic cauſſæ comminiſceris, quo minus in aquis ſubſidere, quam aliæ, debeant? Natationis ſiquidem cauſas, uti levitatem, raritatem, ſpiritus ſuſtinentis concluſionem, corporis vivi habilitatem, idque genus reliquas naturales occaſiones, non magis ineſſe his corporibus, etiam ſontibus, ut quidem fateor, ita aſſerere audeo, ſi quid ejuſmodi præter naturæ ordinem

Natationis cauſa.

ſpectc-

Digitized by Google

ſpectetur, id fieri ſuffulciente fœminas, de quibus etiam falſa eſt ſuſpicio, diabolo, ne ſubmergantnr (connivente Deo ob incredulitatem magiſtratus, fallax hoc experimentum admittentis) quo in ſententiam iniquam judicem inducat tandem hac fraude impoſtor ille, ab initio ſanguinarius. Corpus nullo pacto immutat, ut rarius aut levius & natationi convenientius reddatur, fidei abnegatio, voluntas mala, vel corrupta phantaſia. Hic profecto credi magis oportet naturali rationi, quam ementitæ experientiæ, ſtultæ & ineptæ, nulli etiam nixæ rationis baſi, & obſervatæ ſæpenumero falſæ, propterea quoque à diabolo inventæ, & ab homine Chriſtiano profligandæ.

§ 2. Similis temeritatis, & ſuperſtitioſæ dæmoniacæque falſitatis experimentum eſt, quod in Malleo legitur. Die Dominico ſotularia juvenum, axungia ſeu pinguedine porci, ut moris eſt pro reſtauratione fieri, perungunt: Et ſicubi eccleſiam intrant, tamdiu maleficæ eccleſiam egredi nequibunt, donec exploratores aut exeant, aut illis exeundi licentiam expreſſe concedant. Nec abſimile erit, quod in hanc dignotionem pleriſque in locis obſervatur admodum impie, ubi ex terra quam ter ſpata primum in ſepultura injiciunt paſtores, portiuncula Miſſæ ſacrificio ſcilicet ſanctificata, calcando templi limini ſupponitur: Nec Lamiam, ſi in templo, ſit tum poſſe egredi putatur. Item aſſulas ſume ligni quercini, in quo aliquis fuerit ſuſpenſus, vel ſe ſtrangularit: inſpergantur illæ aqua luſtrali, collocenturque ad templi ingreſſum: nec niſi aſſulis ſummotis, exire valebit. *2. Secundæ partis, quæſt. 2. in initio.*

§ 3. Huc ſpectat id quod in libello Conjurationum Romæ & Avinioni impreſſo legitur: Ad corrigendum & notificandum maleficam, accipe mulctram novam, & formulam caſealem novam, & ſtanneam novam, & mulge de omnibus vaccis quas habes, tantum lactis, quod poſſit formare vel facere unum caſeum in nomine illius maleficæ, & forma per prædicta vaſa unum caſeum: Et quum factus eſt caſeus, perfora cum armilla acuta totum caſeum, & per hoc denudabitur ipſa malefica in facie. Conſidera item maleficam in fronte illius, quia diabolus abradit eam cum ungula poſt conſenſum ad delendam ſacram unctionem baptiſmatis, ita ut ſtigma in fronte gerat: Id quod tamen ſemper, quantum poteſt, cum peplo velare nititur. Hoc à me dilutum eſt capite ſuperiori ſeptimo.

Quæ in maleficii inquisitione sunt facienda: Nec soli confessioni standum esse.

CAP. XXI.

PORRO regulam hanc minime fallacem à quæstionibus observare decuit, ut de singulis illis flagitiis jam confessis, accurate cum judicio inquiratur: quas alios passos dicunt, fatenturque ærumnas & calamitates à se illatas Lamiæ, num ita se habeant, vel in rerum sint natura: Et si comperiatur quosdam ita læsos, vel morbos aut damnum perpessos esse, ut jam ab aliis hæc confessis, designata hujusmodi mala putentur: Inde quibus mediis, materiebus aut organis perpetrata sint, penitius investigetur: Et num illa media, materies aut instrumenta istiusmodi effectibus producendis sint apte consonaque. Ubi naturalium rerum & virtutum cognitione celebrium medicorum judicia in consilium accerseantur, quemadmodum in aliis quoque casibus eos spectantibus fieri volunt leges.

Confessioni mente læsi non esse standum.

§ 2. Ut enim non est alicujus melancholici aut mente vitiati standum confessioni: Ita etiam ex illarum confessione non est infligenda temere punitio, nisi ex certis circumstantiis & demonstrationibus evidentibus indubitatum constet veneficium vel venenatio, pharmaco videlicet propinato aut illito: Aut eo loci, unde halitu certo ferire potuit, depositio. Oportet siquidem probationes luce meridiana esse clariores, maxime in actione, quam vocant, criminali, quæ Jurisconsultorum laudabilis est sententia. Nam in hoc maleficii negotio multa turbulente, vel ex siniſtra opinione aut suspicione: Vel malitiose ex maligno affectu: Vel ob morborum difficultatem aut rerum jacturam, ex incredulitate, quod non satis Dei justæ voluntati ex animo se totos quidam tradant subjiciantque, dicuntur. Multa insuper confuse de aliis sparguntur, confessione item illusarum à dæmone vetularum sanciuntur, diabolo frigidam hic suffundente, & machinationis clavum fideliter dirigente: ut si quis aurem allicet facilem, accusationem & confessionem ratas existimans, ita se tandem delusum sentiet, quo tanquam in labyrintho inexplicabili involutus, nunquam sit exitum inventurus, si ad legum normam & juris rigorem cuncta ex auditis exequi statuat.

In actione enim oportet probationes esse clariss.

§ 3. Ea satanæ ars est, res usqueadeo tricis subtilissimis implicare

care confundereque, ut nec ulla Theſei ſagacitate extricari, nec Oedipi prudentia explicari queant. Sic vel in principiis omnino ſubſtitiſſe, & intra metas ſe continuiſſe, aut mature retrogreſſum eſſe præſtare, ne diabolo ab initio homicidæ, ob aperta mendacia aut veritatem dolo falſitateque vitiatam, aperiatur feneſtra, per quam ſe in actiones noſtras inſinuet, ipſa re & uſus obſervatione comperi. Nec omnem longius graſſandi occaſionem ſatanæ præcidendi, compendioſior unquam erit via: Alioqui mendaciorum calumniarum falſarum, veritatis momento interdum mixto, ut dolus lateat, criminationum atque accuſationum nullus videbitur modus aut finis. Proinde hic ſuum habere nervum ſententiam vere auream Juris Pontificii optarim, 30. q. 5. cap. Nec illud: Et ſunt verba Victoris ad Theophilum: Interea nullatenus judicemus; quouſque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Quamvis enim vera ſint, non tamen credenda ſunt, niſi quæ manifeſtis indiciis comprobantur, niſi quæ manifeſto judicio convincuntur, niſi quæ judiciario ordine publicantur, &c.

Tortura-rum tyrannis.

§ 4. Nec prætereundum fuit quod omnium eſt iniquiſſimum, Confeſſiones hic ſæpenumero tormentis exquiſitiſſimis & cruciatibus intolerabilibus extorqueri à tortoribus tyrannidis prærogativa famoſis, ut pleræque vetulæ ſemel momento flammas, quibus à tam enormibus & continuo repetitis acerbius torturis liberentur, ſuſtinere malint, quam in ejuſmodi eculeis & Phalaridis tauris tam inhumana atrocitate perpetuo recludi, extreme rurſus excarnificandæ. Hinc & confeſſiones ſi ad veritatis canonem exigantur, rationum trutina penſiculentur, & inveſtigatione juſta diſcutiantur, adhibita poſſibilitatis & impoſſibilitatis cognitione exacta, comperientur dubiæ, non cohærentes, frequenter & inſulſæ, futiles, mendaces, & utplurimum erroneæ, iis quibus mentis oculi ab affectuum nebulis, & erroris ſemel pertinaciter concepti præjudicio fuerint abſterſi.

Confeſſiones tortu-ris expreſſæ, ſæpius erroneæ.

§ 5. Ad truculentæ hujus tragœdiæ actus egregie perficiendos, accerſuntur ſanguinarii utplurimum ſpiculatores, qui flagitiorum inauditorum, & ſæpe in rerum natura non exiſtentium confeſſionem potionibus eliciant: quæ profecto non ex aliis poſſunt apparari ſubſtantiis, quam quæ vel inebrient aut dementent. Ab iis itaque quibus mens ejuſcemodi potionum vilæſa eſt, quo-

Potionibus, dementantibus veritas non elicitur.

modo veritatem, cui in re criminali fidendum, inquiſieris? Quum etiam conſtantia tanta fateantur hæ anus, quæ vaniſſima & mera eſſe mendacia in ſuperioribus capitibus aliquot demonſtravi, cur in reliquis tantopere confeſſionis certitudo opponitur, quæ ſi in uno erronea fuerit, in aliis quid ſolidioris fidei merebitur? Quinimo hic mihi eximiorum Juriſperitorum conſilia & decreta ſuffragantur. Joannes Franciſcus Ponzivibius de Lamiarum confeſſione ita argumentatur: Cum tales perſonæ ſint illuſæ, ut dictum eſt, ergo dici debet, earum confeſſionem etiam eſſe erroneam, nec admittendam. l. error. No. in l. de ætate. §. fin. ff. de interroga. action. Confeſſio enim debet continere verum vel poſſibile: ut per gl. Bald. & alios in l. 1. C. de Confeſſ. per gloſſ. in c. fi. de confeſſ. in 6. ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. fin. Sed iſta reſpuunt jus & naturam: Ergo non ſequitur: Iſtæ mulieres ſic confitentur, ergo ſic eſt. Nam confeſſio longè diſtat ab actu (vel actus poſſibilitate:) Et quicquid eſt contra naturam, deficit in ſuis principiis, ergo naturaliter eſt impoſſibile. Præterea in criminalibus regulariter non ſtandum ſoli confeſſioni rei, ut per Bald. & Aug. in l. 1. C. de confeſſ. Nec obſtat, quod dicit Bald. in d. l. ſi quis non dicam rapere: Quia ejus dictum procedit in hæreſi, in quantum perficitur in ſola mente & cogitatione: quo caſu bene, ut inquit ipſe: quia cogitatio mentis, quam ſolus Deus novit, non poteſt aliter probari, quam per confeſſionem, ideo ſtatur ſoli confeſſioni. Sed confeſſio, de qua in caſu noſtro, continet actum ab extra, & minus poſſibilem de jure & natura, ac etiam minus veriſimilem: Et ideo poteſt dici, quod licet, quoad ea quæ credunt, ſit ſtandum confeſſioni earum, quoad punitionem: quia talis credulitas pendet ab animo & voluntate: non autem quoad hoc, ut quia ſic ſit, vel ſic fiat, ſicut aſſerunt.

Tractatuum volumine x de Lamiis.

In criminalibus non eſt ſtandum ſoli confeſſioni. Ex ſola confeſſione non judicatur, niſi in hæreſi.

De vanitate confeſſionis Lamiarum, earundemque innocentia, inſignium Juriſconſultorum ſententiæ.

CAPUT XXII.

L. VIII. *Paregon juris, capite 22.*

PRIUS maturiores illuſtrium quorundam Juriſperitorum ſententias proponere volui, quam ad pœnæ formam in mulctandis Lamiis progrederer. Narrat inſigne illud legum lumen Andreas Alciatus, hæreticæ pravitatis (ut vocant) inquiſitorem in ſubal

Digitized by Google

ſubalpinis vallibus, adverſus hæreticas mulieres, quas veteres Lamias, nos Striges vocamus, inquiſiviſſe, & ſupra centum flammis conſumpſiſſe: Quotidieque ceu nova holocaulta, alias ſuper alias Vulcano obtuliſſe, è quibus non paucæ helleboro potius quam igne purgandæ videbantur: donec ruſtici arreptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad epiſcopi judicium deferrent.

§ 2. Inde poſt: Et quamvis aliqui ex maritis, magnæ fidei homines, aſſeverarent, eo potiſſimum tempore, quo illæ in ludo & choreis ſub Tellina arbore fuiſſe dicebantur, ſe exploratum habere, in lecto potius ſecum fuiſſe: tamen reſpondebatur, non illas, ſed cacodæmonem potius, uxoris forma aſsumpta, marito illuſiſſe. Atqui ego replicabam: Cur non potius cacodæmonem cum ſuis dæmonibus, illam verò cum marito fuiſſe præſumis? Cur verum corpus in ficto luſu, phantaſticum in vero lecto comminiſceris? Quid hic opus eſt uſqueadeo augere miracula, & non tam Theologum quam τερατολόγον agere, ſeverioremque partem in pœnis eligere? Conſtabat ex illis actis, ſemel in eo ludicro per quandam mulierculam nomine Jeſu appellato, omnem illum apparatum, omnes ſaltrices cum amaſiis ſuis repente evanuiſſe: qui fieri id potuit, ſi vera fuiſſent corpora, & non phantaſmata, & Tantali horti? Quod apud Philoſtratum lib. IV. etiam Apollonius Tyanæus cenſuit, & apud Plutarchum in Bruti vita C. Caſſius. Nam & medici maximos affectus corruptæ menti, imaginariæque ludificationi tribuunt: Unde ephialtici, afflati, ſuperſtitioſi, incubitati, amore furentes, imaginoſi, lycaones, cynanthropi, qui tamen medicamentis curantur: Videnturque hæc eſſe quæ Plinius & alii veteres Faunorum ludibria appellant, pœoniaque herba emendari cenſuerunt: Ut etiam harum pleraſque curari poſſe ſit veriſimile, niſi quod pauperes & fœmellæ omnes ſunt, quibus talis facultas non ſuppetit. Ego certe magis juri Pontificio communique noſtratium Doctorum interpretationi hac in quæſtione, quam Theologis iſtis tribuerim, maxime in re à Synodo deciſa in Concilio Anquirenſi c. 1. ubi talia phantaſmata mentibus à maligno ſpiritu irrogari ait. Et rurſus: infidelis, inquit, non in animo, ſed in corpore evenire opinatur: quis enim in ſomniis & nocturnis imaginibus non extra ſeipſum deducitur? Quæ etiam videtur fuiſſe Auguſtini ſententia lib. XVIII. de Civit. Dei, c. 18. ubi: verum, inquit, corpus nulla arte dæmonum converti poteſt, ſed phantaſticum:

Digitized by Google

Quod etiam cogitando ſeu ſomniando per rerum innumerabilia genera variatur : Et quum corpus non ſit, corporum tamen formam capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis ſenſibus, ita ut vera corpora alibi jaceant ſenſibus obſeratis. Nec refert, quod ibi Herodiadi aut Dianæ honor exhibetur. Hactenus Alciatus.

§ 3. Paulus item Grillandus de Sortil. 10. volum. Tract. Quidam maritus ex oppido agri Sabinenſis habebat uxorem maleficam ſive ſtrigam, ut vulgo dicunt. De crimine autem ſolum erat ſuſpicio, non certa notitia. Nam quum aliquoties à marito rogaretur, num ejus eſſet profeſſionis, negabat conſtanter. Creſcente porro rumore, & viris fide dignis apud maritum ejus flagitii uxorem inſimulantibus, quod ea familiariter uteretur aliis mulieribus hujus criminis ratione cognitis, cum quibus etiam ſe turpibus miſcere ſceleribus, & nocturnos agere cœtus videbatur : decrevit maritus ipſam in ejuſmodi operibus obſervare & apprehendere : Et cœpit pluribus noctibus diligenter & attente invigilare, nocteſq; circiter duodecim egerat inſomnes, attendens ſtudioſe, num illa aliquò ad dæmonum luſum, vel aliud maleficium noctu evagaretur, & num penes ſe in lecto permaneret nocte tota, quando lectum conſcendiſſet : nihilque fraudis unquam comperit, ſed manibus illam ſemper in lecto contrectavit.

§ 4. Quum vero poſt dies paucos unà cum quibuſdam aliis de eodem crimine accuſatis, in carcerem conjiceretur, ſubdereturque quæſtionibus, confeſſa eſt demum, ſe tali interfuiſſe luſui unà cum aliis mulierculis incarceratis, flagitiique hujus reis, tali die undecimo menſis, &c. tali nocte, hora tali, &c. idem fatebantur & aliæ. Maritus vero in conjugis patrocinium afferebat præſtito juramento graviſſimo, eam illa nocte deſignata, & maxime illa hora, ſecum decubuiſſe in eodem lecto, & ſe eam tum ſtudioſe non ſemel tantum tetigiſſe, ſed pluries, ac cum ea locutum fuiſſe.

quæſt. 7. fol. 44. pag. 133.

§ 5. Idem ibidem: Nota, ait, unum valde ſingulare, quod iſtorum apoſtatarum duæ ſunt ſpecies. Una eſt, quæ ſimpliciter retrocedit à fide, & ſequitur cultum & obedientiam dæmonis : Altera eſt, quæ poſtquam Chriſti fidem abnegando reliquit, & dejecit ex corde ſuo, iterum ſe baptizat expreſſe in nomine diaboli, & aliud nomen ſibi ſuperimponit. Licet utraque ſpecies ſit damnata, prior tamen, ſi peccatum ſuum revocat, admittitur ad pœnitentiam, & evitat pœnas corporales, ſicut hæretici, ut l. Manichæos. C. de hære-

Lamiæ pœnitentes evitant pœnas corporales.

hæreticis. Identidem Theologi authores Mallei, in tertiæ partis initio, quæst. 35. his verbis docet: Ex corde vero apoſtatæ, ſi nolunt reſilire, ut hæretici impœnitentes, tradentur curiæ ſeculari. Si autem velint, recipiuntur prout hæretici pœnitentes, juxta c. ad abolendam. §. pœnit. de hæret. libro VI. Concordat Raymund. tit. de Apoſtol. c. revertentes. Ubi dicit: Quod revertentes ab apoſtatiæ perfidia, cum fuerint hæretici, tanquam revertentes ab hæreſi, ſunt recipiendi: Et hic ſumitur unum pro alio. Et in 2. parte Decret. cap. 26. quæſt. 5. Epiſcopi: Ex præmiſſis authoritatibus colligitur, quod arioli, aruſpices, incantatores & ſortilegi, atque cæteri ejuſmodi ſectatores ab eccleſia ſunt eliminandi: Et niſi reſipuerint, perpetuo excommunicandi. Sed quod in ultimo Anquirenſi ca. ea quæ fiunt per incantatores, non in corpore, ſed in ſpiritu fieri dicuntur, Auguſtinus in lib. de Civit. Dei, idem videtur aſſerere, ita dicens: Quæ magorum præſtigiis fiunt, non vera, ſed phantaſtica eſſe probantur. Quare criminali actioni in lamias hic nullus erit locus.

Et Iſido. cap. 9. lib. VIII etym. 26. q. 5. cap. nec mirum.

§. 6. Qua inſuper moderatione, nimirum certa ignominia & exilio eaſdem puniat magiſtratus Bononienſis, deſcripſi lib. VI. cap. 19. de Præſtig. dæm. quæ profecto nonnihil adhuc vetuſtatis Italicæ prudentiam ſapere videtur, & infinitis præferenda modis aliorum quorundam tyrannidi, qui ad flammeum illud holocauſtum præcipites nimis feruntur, olim juſtam talionem, niſi reſipiſcant, ſenſuri.

Quomodo Lamiæ mentis errore à diabolo affectæ, nec ulli noxiæ, ſunt reducendæ, & quæ eis ſtatuenda pœna: Nec omnem voluntatem eſſe puniendam.

CAP. XXIII.

QUAE ergo Lamiæ errore & phantaſia deluſæ, & ſatanæ perverſa inſtitutione ſeductæ cognoſcantur: Nec alicui ab eiſdem malum revera, at ſolum imaginatione illatum eſſe certo ſciatur, ſaniori doctrina informandæ erunt, ut repudiatis dæmonij ludibriis, Chriſto ſacramentum rurſus præſtent, atque uti luxata ex corporis compage membra, debita ligatura reſtituantur pœnitentes. Quantopere hic fidelem myſteriorum Dei diſpenſatorem eniti deceret, ut ad Chriſti ovile reduceretur ovis,

Digitized by Google

perdita, nemo non novit. Suum quoque hic habebunt locum pu-
Jacob 5. blicæ & communes preces ex animo fusæ. Admodum hic piè D. Jacobus admonet: Fratres, si quis inter vos erraverit à veritate, & converterit quis eum, sciat quod qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvam faciet animam à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

§ 2. Nec hæresis solum in errore, quod quis dæmoniorum doctrinæ adhæret, figitur: Sed in sui confidentia quoque, concepto fastu & præfracta pertinacia, ubi nulla admittitur admonitio: Errorem etenim seductionemque mentis confessus hæreticus, semper remissionem veniamque ex Patrum consensu & Christiana
In Thyeste. Eccles. 17 mansuetudine meretur. Nam, teste Seneca, quem pœnitet peccasse, pene est innocens. Et apud Ecclesiasticum: Pœnitentibus dedit viam justitiæ. Ejusmodi itaque male à dæmonio persuasæ & resipiscenti fœminæ, rectiusque jam in Christianæ fidei sanctissima basi confirmatæ, pecuniarum quoque (si ejus res ferant) mulcta in pauperum subsidium imponi potest, & quæcunque alia arbitraria, non tamen vitæ pœna, pro delicti ratione & magnitudine. Vel si injungere voles mulctam ejusmodi fœminæ irrogatam à Romanis Pontificibus in taxa sacræ pœnitentiariæ, ut ipsi vocant, per me licet. Ibidem legitur: Mulierem incantatricem, postquam superstitiones abjuravit, in quolibet supradictorum casuum taxari, Turon. 6. duc. 2. Si etiam ex usu ob reipubl. tranquillitatem conservandam videbitur, ut exilio ad certum tempus puniatur, donec vitæ innocentia vere se conversam esse, & fidelem, persistereque comprobet: Ac deinde libertate hospitii pristina rursus donetur, non contrajerim. Ejusmodi esto pœna temeritatis, quod dæmoniacæ suggestioni & ludibriis non satis constanter restiterit, imo etiam consenserit fatua.

§ 3. Huc accedit, quod mulieres minus puniendas esse viris in eodem delicti genere, cæteris tamen per omnia paribus, universus legum consensus velit, nimirum ob animi, mentis & ingenii imbecillitatem, & sexus infirmitatem l. sacrilegii pœnam, in prin. D. ad legem Jul. pecul. & l. si adulterium. §. stuprum, & §. fratres, & §. incestam. D. ad legem Iul. de adult. & c. sicut dignum, in princ. extra
Lex Cornelia. ff. lib. 6. tit. 2. de homicid. & c. indignantur. 32. q. 6. Et text. in l. quisquis. §. ad filias. C. ad legem Iul. majest. &c. Nec est quod hic lex Cornelia de sicariis & veneficis mihi obtrudatur, quæ suum solummodo

locum

locum habet, ubi de veneficis, aut iis qui venenum malum necandi hominis cauſa fecerint vel vendiderint vel habuerint, agitur.

§ 4. Quod ſi quis contentioſe voluntatem ſeverius puniendam defendat, is primum diſtinguat inter voluntatem hominis ſani perfectam, quæ in actum vere dirigi cœperit: Et inter vitiatæ mentis ſenſum, vel (ſi voles) corruptam amentis voluntatem, cui ſuo opere, quaſi alterius eſſet, colludit diabolus, nec alius inſulſe volentem ſubſequitur effectus. Tale voluntatis vitium impingi etiam poſſit melancholicis, fatuis & pueris, qui facile inducuntur, ut vel hæc vel alia ſe deſignaſſe mala falſo imaginentur fateanturque, qui tamen à Deo renes & corda ſcrutante, non æque plecti permittuntur, ac alii mentis compotes: Multo certe minus ab hominibus id fieri oportuit. *Non omnis voluntas puniendа.*

Quarundam objectionum confutatio.

CAP. XXIV.

HAUD me hic latet, non infimæ doctrinæ viros inveniri, qui prioribus meis de Præſtigiis dæmonum libris, & hujus Compendii capitibus aliquot ſuperioribus conſentientes, fatentur, quidem mecum, lamias mirifica opera, quæ vulgo facere creduntur, præſtare non poſſe, nec tactu, afflatu, imprecatione, voce, murmure, verbis, nutu, vel aliis inſtrumentis corporeis noxiæ facultatis expertibus aliquem lædere: Ac fere ſuperſtitioſas eſſe fabulas & phantaſmata, quæ de earum viribus referuntur, quod nimirum per fornacem ſtrictum vel aliud anguſtius foramen in aërem vi cujuſdam unguenti ferantur, plerunque & baculis inſidentes: Quod per clauſas fores ingrediantur: Quod momento in bruta transmutentur, & tantillo tempore in homines redeant: Quod tempeſtates cieant: Quod morbos pro ſua libidine immittant quibus volunt: Quod denique rerum minime perniciosarum exhibitione interficiant: Quia illa nec ex propriis naturæ viribus efficere queunt, nec per facultates inſtrumentorum quibus uti ſolent, nec opera diaboli, cujus potentia ſit limitata, neque excedat aut vires inſitæ ſubſtantiæ, aut aptitudinem agentis & patientis, aut habilitatem materiæ.

§ 2. Hæc inquam, & plura alia mecum agnoſcunt: at cum ad poſtremam inſtituti mei partẽ pervenitur, in qua lamias non ita temere ſuppli-

Digitized by Google

ſupplicio vitæ mactandas oſtendo, à me ad oppoſita deficiunt caſtra, & faſces ad incendia conclamitant. Opinionem vero penitius imbibitam ſex conantur ſtabilire argumentis: Quorum primum eſt, quod comprehendantur ſub lege Dei jubentis apud Moyſen Exodi 22. maleficas occidere: Secundum, quod fœdus ineant cum diabolo, abjurent Deum, aliumque colant: Tertium, quod homicidæ ſint: Quartum, quod nefariam libidinem cum immundis ſpiritibus exerceant, & conviventur: Quintum, quod ſeducant alios: Poſtremum, quod portemoſas & vetitas artes ediſcant.

§ 3. Cæterum quamvis haſce rationes & copioſe & efficaciter in libris meis refutatas ſperaſſem: quia tamen quoſdam eſſe intelligo, qui ſibi nondum à me per omnia ſatisfactum arbitrentur, ordine ſumam refellenda quàm breviſſime præſcripta ſex capita. Ac quoad primum, ſatis demonſtratum exiſtimavi cum ex etymologia Hebraicæ linguæ, tum ex Septuaginta interpretum ſuffragio, tum Rabinorum conſenſu, tum Joſephi explicatione, legem Moyſis in cap. 22. Exodi intelligendam de veneficis: Ad hoc objicitur, Veneficia comprehendi ſub titulo talionis & homicidii. Non enim illum homicidam ſaltem eſſe, qui lapide, fuſte, pugno, gladio, ſecuri aliquem interfecit, ſed etiam qui pulvino, laqueo, manibus quempiam ſuffocavit, vel ex alto præcipitavit, vel veneno ſuſtulit: Ac proinde non fuiſſe opus peculiarem promulgare legem de veneficis, & idem diverſis locis repetere.

Objectionis prima confutatio. Supra cap. 4.

§ 4. Frivolum omnino iſtud eſſe argumentum, is cognoſcit, qui non admodum jejunè in Moyſis lectione verſatus eſt. In Levitico enim quoties non repetuntur leges Talionis? In Deuteronomio quum pleræque ſpecies homicidii cap. 19. recenſeantur, conſtituta in quamlibet pœna, tamen cap. 27. rurſus maledictio in eum pronunciatur, qui clam percuſſerit proximum ſuum. Sic cap. 22. Exodi legitur: Advenam non contriſtabis neque affliges: Advenæ ſiquidem & ipſi fuiſtis in terra Ægypti. Quod tamen cap. 23. iiſdem verbis reiteratur. Ita in Levitico cap. 19. habetur: Non attondetis comam, nec radetis barbam. Quod cap. 21. repetitur. Et Deuteronomii cap. 27. jubetur, ne accipiat homo uxorem patris ſui, aut revelet operimentum ejus: quod antea cap. 22. etiam præcipiebatur. Nihil ſiquidem frequentius apud Moyſen, quam quod multa aliquoties repetantur: Cujus luculentum de hac noſtra materia

Lex talionis. Exod. 21. Levit. 24. Deut. 19.

Digitized by Google

materia habemus exemplum apud Leviticum, in quo tribus diversis locis prohibentur artes magicæ, quum potuisse videatur unus sufficere.

§ 5. Enimvero cap. 19. mandatur: Non augurabimini, nec observabitis somnia, non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid scisciteminí. Dein cap. 20. Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra ipsam, & interficiam eam de medio populi sui. Postea sub finem ejusdem capitis: Vir sive mulier, in quibus Pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. De causis repetitionum non magnopere laboro: Sufficit mihi, ita placuisse Spiritui sancto. Quapropter etsi de lege talionis & homicidii Moyses dixerit c. 21. Exodi: Nihil tamen vetat, quo minus peculiari decreto damnaret eam interficiendi vel nocendi rationem, quæ per venena patratur, maxime quum multis conditionibus discrepet à cæteris homicidii speciebus. Facinus enim istud committitur & clam, ut sibi ne fortissimus quidem vir ab insidiis imbecillæ mulierculæ vel famuli cavere possit, & sub prætextu salutaris poculi, & plerunque in illos quos aut propter officia aut necessitudinem amare debebas, & ab inferioribus in superiores. Itaque quum tale scelus sit longe indignius & & crudelius simplici homicidio vel noxa, cur non eguit proprio articulo? Nec omnis veneficus vel maleficus mox homicida erit, quum citra hominis necem, jumentis vel frugibus damnum etiam dare posset.

§ 6. Porro quum animadvertant ex 22. Exodi nihil posse contra me firmum adduci, ad aliud confugitur argumentum, quod magicæ artes sint capitales: Et quia sub illarum complexu contineantur lamiarum conatus, eas pari supplicio afficiendas concludunt. Antecedens à me non negatur, quinimo in libris meis constantissime defenditur: Verum applicatam consecutionem nequaquam admitto. Magnum etenim discrimen existit inter magos & lamias, uti cap. 1. & 5. explicui. Adhæc, magi à seipsis habent initium discendi artem vetitam conquisitis præceptoribus & libris, ac ad eam impelluntur propriæ naturæ curiosa inclinatione: Lamiæ vero extrinsecus. Siquidem non petunt instrui, nec præceptorem habent aut quærunt: Sed diabolus sese insinuat apud illud quas suspicatur aut propter credulitatem nimiam, aut ætatis senilis stuporem, aut naturæ melancholicæ tristiciam, aut ex paupertate vel

perpeſſa jactura deſperationem, fore obſequentia ſuæ deceptionis illuſioniſque organa, ut earum phantaſiam variis poſſit ſimulachris præſtringere. Et ſane ut differentiam palpes, duo tibi ſtatuo homicidii exempla: Unum ex propoſito & deliberatione malefaciendi emanans, alterum ab illecebris aliunde exhibitis profectum. Primi generis internecionem pronunciabis, ſat ſcio, capitalem: Poſterioris aut excuſabilem, aut longe mitiori mulctandam pœna. Cur ita? Quia illud homicidium internam habet cauſſam, & ut cum Evangeliſta loquar, ἐκπορεύεται ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἐκπορεύσεις: Hoc autem ab externa irretitione oritur. Eadem ratione Adam & Eva non à ſeipſis in paradiſo comedebant pomum, nec comedere conſtituerant, quia divinum obverſabatur mandatum: Sed externis doloſi ſerpentis inſidiis ad facinus illiciebantur. Quare lenius etiam à Deo puniebantur. Non enim ſemper Deus reſpicit tam factum, quam animum & voluntatem: Et quis aſſeverare audebit, aniculas illas miſeras gravius quam magos mulctandas?

Matt. 15

§ 7. Præterea quum Moſis ætate non fuerint cognitæ ejusmodi, de quibus diſputamus, ſtriges, non video quomodo contineantur ſub lege in magos conſtituta. Quin potius, quum Satan nunquam ab inſidiarum aucupanda opportunitate ferietur, diverſis præliis miſeram mortalitatem videtur antiquitus obſediſſe, reſervato hoc lubibrii genere, tanquam novo ineſcationis ſupplemento, ad hanc ſeneſcentis mundi ultimam ætatem: Ut quia non ſufficiebat aut per falſam religionem, aut per pravas concupiſcentias, aut per alias technas allexiſſe in errorem homines, hac ſua etiam dementatione & credulas anus multiplicium formarum imaginatione confeſſioneque imbueret, & magiſtratus manus effuſione innoxii ſanguinis contaminaret, & eorum qui tum eruditionis tum pietatis tum profeſſionis Theologicæ nomine clarent, aciem in animadvertendis & dijudicandis impoſturis ſuis præſtringeret obnubilaretque.

§ 8. Poſtremum quod adferunt, ſcelera ad mores pertinentia, quæcunque Moſes capitalia fecit, ultimo quoque ſupplicio hodie à magiſtratu puniri debere: Quanquam non verſetur iſthæc quæſtio circa punctum noſtræ controverſiæ, tamen non tam facile mihi perſuaderi poteſt, ut credam. Nam apud Moſem falſum teſtimonium mortis vindicta eluitur: Sponſa, ſi non comperia-

Deut. 19. 22.

periatur virgo, lapidatur: Is qui furem interdiu in ædes irrumpentem occiderit, morte punitur: Et multa inveniuntur ejusdem severitatis exempla, quæ tamen mitigantur. Fuit tunc tempus rigoris, nunc alicujus gratiæ. Quare quum scribæ & pharisæi mulierem in adulterio deprehensam juxta Mosis mandatum lapidibus obruere vellent, quodnam ex Christi servatoris nostri ore decretum audiebatur? Qui sine peccato est vestrum, primus in illam jaciat lapidem. Ita eam non solum in foro Mosaico defendit, sed sua etiam beavit misericordia, commiserationis documentum relinquens. Item: Audistis dictum esse: Oculum pro oculo, dentem pro dente. At ego dico vobis, ne resistatis malo, &c. *Exod. 22. Ioan. 8. Exod. 21. Levit. 24 Deut 19. Matth. 5. Luc. 6.*

§ 9. Proinde quum in criminali judicio ne quidem Mosis vestigia sequamur semper aut oporteat sequi, quid est, cur in foro conscientiæ & Ecclesiastico ejus gladium evagines? An nos qui sub Evangelii libertate vivimus, reducere vis ad jugum Israëliticum? Vetulas igitur illas, quas confuse vestris clamoribus, incendiis & contumeliis exosas redditis, constantissime nego indiscriminatim posse morte puniri. Politicum siquidem forum, in quo mille sophismata quotidie perstrepere dicitis, recusatis: Mosaicum ostendi in hac controversia non esse admittendum: Ecclesiasticum vero non debet nostro tempore alium agnoscere gladium quam spiritualem. Quanto sane prudentius Gallio Achaiæ proconsul denegabat seculare forum Judæis, qui Paulum accusabant, quod de cultu Dei docuisset contra legem? At respondet: Si aliquid iniqui patrasset aut malum facinus, merito vos audirem: Si vero quæstio sit de doctrina & nominibus & lege vestra, vos videritis, quia ego horum nolo esse judex. Et ita Judæos abegit à tribunali. Cum Divo igitur Augustino concludere volo, Hoc in Ecclesia nunc agere excommunicationem, quod in republica Mosaica interfectio. *Act. 18.*

§ 10. Secundum adversariorum est argumentum, quod fœdus lamiæ ineant cum Satana, & abjurent verum Deum. Hoc licet antea cap. 7. & 8. copiose sit confutatum, ut tamen ad illud simul respondeam denuo, quæro, unde hoc, quod pactum cum dæmone conflarint, tibi constet? Certe hoc mihi donabis, quod nec videris, nec à fide dignis qui viderint, habeas. Ergo ex propria *Secunda objectionis refutatio.*

Digitized by Google

ſtupidarum deluſarumque anicularum confeſſione. At quæ fatentur, vel faciunt coactæ, vel ſponte : Si coactæ, confeſſio eſt mutila & nullius ponderis, quia cruciatibus torturæ intoleralibus expreſſa. Quid autem periculoſius, quam in diabolicis negotiis ſine maleficii patrati teſtibus, pendere ſaltem ex confeſſione anus dementitæ, per vim expulſa? Sileres haud dubie, ſi vidiſſes oleum tibias illarum infundi fervens, candelis ardentibus torreri axillas,

infinita ſummæ barbariei & immanitatis tormenta exerceri in decrepitas vetulas, ſicut nos in inſontibus, partim etiam dimiſſis ob innocentiam ex noſtro patrocinio, ſpectavimus. Si ſponte, aut impoſſibilia ſunt quæ fatentur, uti grandines provocaſſe, per aërem volaſſe, in beſtias ſe fuiſſe transmutatas, cum dæmonibus venerem exercuiſſe, & ſimilia : Aut fatentur quæ factu ſunt poſſibilia, ut venenum exhibuiſſe alicui, ſed tamen non eſt factum : Aut fatentur quæ facta ſunt & verè acciderunt, ſicuti eo in loco aliquem morbo correptum, infantem interiiſſe, ſegetes tempeſtatibus damnum perpeſſas. Confeſſio primi generis non poteſt puniri, quia verſatur circa ἀδύατα : Secunda multo minus, quod caret effectu : Tertia manca eſt, quoniam diabolus ex eventu rei ſtatim inculcat miſerarum mulierculariùm phantaſiæ, ipſas feciſſe, quod naturaliter factum, aut ipſemet fecit. Et hæc eſt rupes, ad quam offendunt ſua capita plerique nimis ſanguinarii judices, ut animadvertere nequeant dæmonis dialecticum ſophiſma, Non cauſſæ pro cauſſa, ut cum barbaris balbutiam. Profecto id ſatis evincit, illarum phantaſiam vana perſuaſione imbutam, quod ſponte & voluntarie agnoſcant ſæpe fœdus & mirabilia quæ faciunt : Si etenim ſaperent, non tam prompte aliquando faterentur, quum de earum vita agatur.

§ 11. Neque etiam verum eſt quod objicitur, lamias ſummo ſtudio ſcelera ſua tegere, tantaque conſtantia negare facta, ut ne quæſtionibus quidem ſubditæ confiteantur, quantiſper tormenta ferre poſſunt. Contrarium ego ſæpius deprehendi, quum citra quæſtionum rigorem ultro fateantur à ſe facta, quæ nec facta fuere, imo ne quidem natura rerum paſſa fuiſſet, propterea & impoſſibilia. Unde mihi non inanis ſuſpicio movetur, adverſarios vel res ignotas proponere, vel quarum admodum tenuem habent experientiam. Si namque ipſarum ſenſus non forent effaſcinati, certe talis non conſequeretur confeſſio : At multo magis ipſum facinus ſuppri-

Digitized by Google

ſupprimerent, nec de illo gloriarentur. Quod autem tam atrocia ſæpius ſuſtinent fortiter tormenta, fit quod ejuſmodi flagitiorum confeſſio expoſtuletur, quæ in illarum phantaſiam nunquam pervenere.

§ 12. Sed antequam hinc abeamus, proprio adverſarium gladio confodere conabor, ut agnoſcat fœdus eſſe imaginarium & præſtigioſum. Fatentur ſe per aërem volare, in bruta transformari, tempeſtates excitare, morbos immiſiſſe imprecatione: Et hæc quidem omnia affirmare videntur tanta cum ſenſuum integritate, ut vix poſſis de iis dubitare. Attamen & ego demonſtravi, & tu ingenue fateris mecum, omnia illa eſſe vana & commentitia, diaboliciſque tincta figmentis. Si illa vana, cur reliqua quæ fatentur, debent eſſe vera, nempe apoſtaſia à Deo, fœdus cum diabolo, homicidia, & id genus ſcelera tum & deliria? Poſteriora enim ſi fatentur ſenſibus integris, cur in fatendis prioribus ſenſus erunt corrupti? Aut ſi in prioribus confitendis erravit vitiata phantaſia, quid eſt quod minus in poſterioribus etiam aberraverit? Cuncta ſiquidem hæc dicunt agnoſcuntque in una hora conjunctim, ſeparatim eadem conſtantia, iiſdem moribus. Quid hic philoſophum decipiat, non ignoro. Illa omnia videt fieri non poſſe, & propterea mecum falſa & inania pronunciat: Hæc autem quia fieri poſſunt, & ipſæ Striges fatentur fieri, putat hic etiam facta. Annon Animadvertit novam diaboli fallaciam, quod ex poſſibili concludere velit impoſſibile? Aſt non opus eſt multa ut adducam ad refellendum, noſti à poſſe ad eſſe non procedere argumentum: Decebat in defenſionibus poſteriora cohærere cum antecedentibus.

§ 13. Ad aliud pergamus argumentum. Quum ad ſupplicium pertrahuntur lamiæ, aut in fœdere diabolico perſeverant, non implorata Dei miſericordia: Tunc diſerte dico, non eſſe mox occidendas, alioquin non ſolum corporis, ſed etiam animæ eritis carnifices & interfectores, aut à Deo veniam poſcunt, nec alicujus vitæ nocuerunt, tum multo magis dignæ commiſeratione & arbitraria pœna. Omnes autem fere lamiæ, antequam exuruntur, invocant æternum Deum, ipſiuſque implorant miſericordiam, & ſæpe etiam teſtem ſuæ innocentiæ appellant, ſanguinariis præſidibus ad cœleſte tribunal citatis. Jam rogo, quum ſe juxta veſtrum decretum diabolo emanciparint, unde ulla reſipiſcentia? Non à Sathana: Aſtutior enim eſt quam ut ſecum pugnet; Ergo à Deo. Si

Digitized by Google

itaque Deus agnoſcit & recipit animam, cur tu Prætor uſqueadeo inclementer agis, quum nulli injuriam fecerint, ut corpus repudies, maxime quum in tuo non deliquerit foro, & tibi nullum in divino judicio relinquatur tribunal? Quin ex me audi ſapientiſſimum Theologi recentioris conſilium, cujus nomen propter invidiam prætereo. Is ſtudioſum quendam, qui variis deſperationis ex paupertate inſidiis adactus, animam ſuam tradidiſſet Satanæ, ad præſcriptum diem ab eo poſſidendam, deduxit in templum, & cum piis aliquot viris pro ipſo Deum oravit, ſervavitque afflicti hominis animulam. Ita etiamſi noſtræ vetulæ à vera fide defeciſſent, non oportuit eas in illa defectione enecari, ſed ſanis admonitionibus in viam reduci: At in carceribus Deum æternum profitentur & invocant, & multo magis in agone. Non diu eſt, quod quædam animam ſuam Deo commendabant juſto judici, & miſericordi, quia putabat ſe ſubmerſum iri, quum in Rhenum præcipitaretur juxta plebejum falſumque experimentum, num lamia eſſet. Si enim ſupernatet, nec ſubſidat, πεμφιξιν creditur eſſe, illam criminis ream. Verum ſupra cap. 20. hujus experientiæ vanitatem demonſtravi.

§ 14. Præterea non eſt ad hoc connivendum, ut quis difficiliora loca prætergrediatur, & circa faciliora nonnihil velitare conetur. Quare te velim ſiſtere, donec paulo limatius examinemus D. Petri exemplum, non ſolum abnegantis, ſed etiam licet mox præmoniti, Chriſtum Dominum ſuum præſentem abjurantis. Non etenim Petrum infirmitate lapſum dicere ſufficit. Ecquæ illa eſt infirmitas? Non carnis (ut ſic opinari liceat) imo ex ejus nimia vaſtitate & potentia peccamus: Ergo ſpiritus. Sic & lamias meas excuſabo. At ut Petri transgreſſionem non prorſus fuiſſe leviorem intelligas, elargieris mihi peccata eſſe inæqualia, unum altero majus.

Matt. 26 Marci 14 Luca 22. Ioan. 18 Petri abnegatio.

Peccata inæqualia.

§ 15. Suppoſita jam una eademque ſpecie, primum rogo, an non illud gravius, quod homo excelſus & illuminatus committit, quam quod vulgaris & infimus peccator? Enimvero quo altius quis aſcendit, eo decliviorem & periculoſiorem patitur ex caſu ruinam, quam is paſſurus ſit, qui pauciores abſolvit gradus. Secundo quæro, an non ille magis ſuum abneget principem, quo ipſi vicinior eſt, & ornatus ab eo tum ſpectabiliori dignitate, tum pluribus beneficiis? An non abominabilius, ſi legatus deficiat

Digitized by Google

ficiat à ſuo Imperatore, quam ſi in defectionis crimen impegerit gregarius aliquis miles? Tertio ſciſcitor, an reliquis paribus paſtor non delinquat inexcuſabilius tum ob repræſentationem ſublimioris perſonæ, tum ob ſcandalum, quam unus aliquis ex grege? Quarto, an non peccatum eo cenſebitur indignius, quo plures & vehementiores conſpirant illecebræ, quam ubi minores? Quinto, an non turpior ſit nota peccati in eo qui haud ita dudum antea præmonitus, non tamen ſibi cavet à delinquendo? Poſtremo, an non ad ſimplicem ancillarum & famulorum interrogationem ter negare cum juramento herum, ſit peccatum majus, quam ſi quis flexuoſis Satanæ perſuaſionibus excæcatus, ſimile committat? Ejuſmodi propoſitionibus ſubſcripturum te arbitror: Concludas ergo ipſis. At nemo iſta à me adducta exiſtimet ad D. Petri apoſtoli exaggerandam abnegationem: Sed ad caſtigandum eos qui propriis viribus tantum aſſcribunt, & non divinæ ſoli gratiæ, quo minus in ſingulas horas, imo momenta nomen Chriſti abjuremus: Deinde etiam, quod ſicuti Petrus ſuæ pœnitentiæ interventu conſecutus eſt miſericordiam, ita & Lamiæ & nos omnes mortales impetrare queamus à Deo delictorum remiſſionem, quamvis ſemel atque iterum defecerimus.

§ 16. Tertium erat argumentum, quod ſint homicidæ. Fateor, ſi homicidii convincuntur, interficiendas juxta legem Moſaicam & jus commune. Atqui agnoſcis: Striges exhibere res innoxias: Ergo quum illæ ne hilum prorſus noceant, multo minus periment: Non igitur criminis reæ ſunt. Proinde nec hac ratione de iis ſupplicium capitis ſumi debet. Si dixeris, in eis necandi eſſe animum & voluntatem, quamvis non reſpondeat ſucceſſus: Etſi hic reſponſum abunde putarim in fine proximi capitis, tamen hoc præterea tibi objiciam, voluntatis delictum à Deo puniri, non, niſi in actum cœperit dirigi, à magiſtratu, cui exteriora ſaltem commiſſa ſunt: Alioquin quotidie eorum aliquot myriades ad carnificinam traherentur, qui aliorum necem deſiderarunt & voluerunt. *Tertia objectio. Exod. 22.*

§ 17. Quartum argumentum, quod ſpurcam libidinem cum immundis ſpiritibus exerceant, plerunque & ſub forma canis aut hirci aliave ſpecie. Quanquam hoc copioſe ſupra cap. 13. confutarim, appendicis tamen loco adhuc ſubjungere volui, in hoc *Quarta objectio.*

me

me non tam vanam illarum confeſſionem mirari, quam ſtultam adverſariorum credulitatem. Quum enim libido coitionis cauſſam habeat laſciviam, non poteſt ea eſſe in ejuſmodi exuccis, exanguibus & ſtupidis vetulis. Deinde membrum diaboli ſemper fertur frigidum, ex quo nulla accedit voluptas, quum hinc multo ſuavius libidinari queant cum propriis maritis. Denuo concludo, hunc carnalem congreſſum eſſe phantaſticum, ex inani Satanæ profectum impreſſione. Dæmones ſiquidem poſſunt ſua ſubtiliſſima eſſentia humores ſpirituſque movere, & per eos varias formas in organa excitare, perinde ac ſi extrinſecus occurrerent non ſolum dormientibus, ſed etiam vigilantibus ut extrinſecus & eſſe & fieri credamus, quæ tamen nec ſunt nec fiunt. Ita dæmonum illuſionibus ſeductæ quædam mulieres crediderunt ſe cum Diana noctu equitaſſe.

Auguſt. de ſpiritu & an. cap. 28. Decret. 26. q. 5. epiſcopi ex concilio.

§ 18. Et ut à ſimili procedam, ſcio aliquos optimè raciocinantes, & omnibus ſenſibus integrè ſine læſione utentes, ut ne ſuſpiciuncula eſſe poſſit melancholiæ, qui tamen non potuerunt cum uxoribus aut aliis coire, eo quod virgam virilem amiſiſſe ſe putarent excantatione magica, quam meretrix, cum qua prius converſabantur, ſtruxiſſet. Jam ipſe conceſſeris membrum non ablatum, quum poſtea reſtituatur. Interim mille juramentis adſeverabunt rem aliter ſe non habere, quicquid contra dixeris. Proinde ſi hominis fortiſſimi imaginatio poteſt imbui tam vana perſuaſione, quare ab hoc ambitu ſenticoſi labyrinthi ſegregas miſerrimas Lamias? Enimvero ſi quod minus videtur eſſe, eſt: Erit & illud quod magis. Et ut clarius tibi conſtet, quantum libidinis impreſſio valeat, audias locum ex incerti autoris Epiſtola de incantatione & adjuratione: Memini, inquit, quendam nobiliſſimum virum juraſſe, ſe eſſe ligatum ne cum mulieribus coiret, quem adjuvare volui impugnando ipſius perſuaſionem variis argumentis: Sed quum nihil proficere poſſem, approbare cœpi hominis ſententiam, & eandem confirmare, producto Cleopatræ libro de fœminarum ſpecioſitate: Ex quo quum legerem, ligatum, ſi corvinum acciperet mixtum cum ſeſamelæo, & corpus totum eo ungeretur, iri curatum: ipſe hoc audito, confiſus libri verbis, exequebatur conſilium, & reſtituebatur cupiditati coeundi. Remedium tantæ potentiæ non erat: Sed quia imaginatio erat occupata in falſa cauſſa, neceſſe etiam erat ut tolleretur eo remedio, in quo acquieſceret imagi-

Digitized by Google

imaginatio. Quapropter & istam superstitiosæ credulitatis nebulam à sui judicii oculis detergant adversarii.

§ 19. Quod porro velut inexpugnabile munimentum opponatur, eum qui cum jumento concumbit, morte ex Mosis decreto mulctari: Idcoque infinitis partibus truculentiorem mortis pœnam mereri, qui dæmonis spurcitiem veneream pateretur: Hoc profecto tibi non negabo, ubi eam libidinem revera expleri posse, hinc & perfici ostenderis. At quum satis superque demonstratum sit cap. 13. hic & alibi, congressum hunc non nisi merè esse imaginarium, aliam autem cum bruto coitionem, indubitanter peragi sciamus, explodenda hoc loco ea oppositio. *Exodi 22.*

§ 20. Quintum succedit argumentum, quod seducant alios Lamias. Quum phantasia sint delusæ, quomodo alios seducere queunt? Nisi phantasmata sibi falso à dæmone impressa pro veris actionibus, tanquam res gestas narrare, appelles seducere: quod etiamsi fit, esse quam rarissimum, nemo dubitet: secus licet fateantur, quemadmodum & multa alia quæ solum per somnia ipsis apparuêre, & tamen pro veris defendunt. Quodquot vero hoc fascino divexatæ sunt, nullum universæ hujus delusionis agnoscunt alium magistrum quam dæmonem, suis illas technis deludentem. *Quinta oppositio.*

§ 21. Quantum adhæc virium in seducendo illis sit tribuendum, attestantur & iners sexus & stupida ætas. Si etiam apud illas quæ seducere & seduci dicuntur, diligenti attendatur animadversione eorum quæ in hanc rem fatentur, tam insulsa intelliges, varia, nec cohærentia, ut utrasque in ea institutione fuisse deliras, nec mentis compotes, & à dæmone agitatas obsessasque, imo ipsum satanam in eisdem locutum, facile agnoscas, si veritatis æquilibrium spectes solum, sepositis affectibus, perversæ opinionis jamdudum imbibitæ præjudicio obfirmatis. At Lamias in fœderis contractu diabolo pollicitas esse, quæ in hanc societatem alias quoque traducere satagent, dices. Nimis certe multis diversisque supra docui testimoniis, pactionem illam esse phantasticam, & varia simul in ea agitari tum de vetularum volatu, tum de coitione dæmoniaca, tum de præcipiti hominis metamorphosi, tum de reliquis ad nauseam non repetendis, quæ ipse velis nolis, falsa & imaginaria esse fateberis.

§ 22. Huc sexta simul & postrema pertinet objectio, quæ monstrosas vetitasque ediscant artes. Hic mihi easdem explicari velim: *Sexta objectio.*

lim : Nullas ſiquidem norunt, nec eas decrepita ætas patitur nimis obtuſæ mentis : Unde & à ſatana citius deluſæ, quibuſdam apparitionibus, umbris, præſtigiis, & inanibus imaginationibus hîc, velut bis pueri ſenes, quæcunque ludibria pro veris amplectuntur. Eo autem pertinacius hoc urgetur argumentum, ut cautius noſtræ Striges poſsent comprehendi damnarique decreto promulgato, l. multi. C. de maleficis & mathematicis : Multi magicis artibus uſi elementa turbare, vitam inſontium labefactare, non dubitant, & * manibus accitis audent ventilare, ut quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos : Hos (quoniam naturæ peregrini ſunt) feralis peſtis abſumat. Lamias autem noſtras, ut indoctas, vetulas, & deliras, artes exercere nullas, nec ulla ratione elementa movere aut vitiare poſse, uti nec ullus poteſt mortalium : Item neque omnino dæmones cogere, ut aliis noceant, poſse, ſatis ſuperque demonſtratum eſt. Quocirca eas decretum hoc minime concernit. Si quæ ſunt, quæ vitæ hominum inſidiantur, eique vim faciunt, veneno id fieri oportet : Proinde etiam venefícæ tales dicuntur & ſunt : Hæ ex hoc edicto puniantur, quas non ſuſcepi patrocinandas.

* *alias, manes accitos.*

§ 23. Adhæc quemadmodum noſtræ Striges nec longiori peregrinatione, labore aut ſtudio, corruptæ mentis doctrinam cum Magis ſceleratis conquirunt : Ita nec ullos habent libros, quorum adminiculo in ſua profeſſione inſtituantur promoveanturque: Nullas etiam præſcriptas conjurationum formulas, quas ſequuntur : Nullum præterea annulo incarceratum, aut cryſtalli ſoliditate obſeptum dæmonem in ſuum miniſterium, velut plerique Magi circumferunt : Corruptam multiplicibus imaginibus ab immundo ſpiritu ingeſtis, phantaſiam ſolummodo doctorem venerantur & colunt, cui utplurimum propenſius confiſæ, miſere decipiuntur & in perniciem ruunt. Nec quidem præter vulgarem morem quicquam peculiare ob indolis craſſitiem & ſpirituum inhabilitatem valent : Secus autem diabolus poteſt ob tenuitatem, ſubtilitatem, celeritatem, & longum rerum uſum. Non eſt itaque quod ullarum peculiarium artium prodigioſarum & inhibitarum inſimulentur noſtræ inſenſatæ anus. At qui curioſas magicaſque exercuere artes, magi fuerunt prophani, qui & libros habebant flammis poſtea traditos jure, ex Pauli doctrina, Act. cap. 19. Quoſcunque hujus factionis homines condemnat Moſes, & lex Imperatoria.

Supra cap. 3.

§ 24. Hinc

Digitized by Google

§ 24. Hinc tandem ex animo omnes cujuſcunque ſtatus, qui in prædictis erroribus adhuc conquieſcunt, iniquis incendiis animam aggravantes, manuſque innocenti defœdantes ſanguine, præmonitos volo, ut præjudicio inveteratæ opinionis ſemoto reſipiſcant adhuc: Ad quam vocem ſi eorum ut nimis præfractorum occalluerint aures, in tam inextricabilem diaboli labyrinthum eos involutum iri præſagio, unde nullum poterit educere Theſei filum, ſed ſolius miſerentis Dei filius: Tam frequentes carnificinas architectabitur accumulabitque Dei & hominum hoſtis ut juratiſſimus, ita & ſanguinis innoxii cædiumque impiarum ſitientiſſimus Beelzebub. Nec dubito, quin oculis palam hæc proponet ſiniſter eventus, quod pro ineffabili ſua bonitate clementer avertere dignetur miſericordiſſimus Deus. Falſus enim malo audiri vates: Sed me veſtigia terrent. Exempla novi complura. Quid jam alii cum magno ſuo malo & reipublicæ detrimento experiuntur, ipſi certiores erunt teſtes. *Epilogus cum admonitione.*

§ 25. Telam contexere longam & inexplicabilem in hominum ruinam exitiumque, milleartifici non erit difficile, potiſſimum apud quos ex voto ſuccedere inſtitutum videt: Ubi nimirum ob peculiare ſuum ex Dei aſſenſu factum, in vitam inſontem porro ſæviri animadvertit, tum nervum conſecutus, alia ſimilia, vel etiam tetriora molitur, quibus in ſua naſſa arctius conſtringit, atq; ex Charybdi in Scyllam propellit, quos ſuis ſtrophis pronas offerre aures comperit. Hic ſane connivet ſæpenumero Deus merito, ob invictam eorum credulitatem, qui, licet aliter ſacrarum literarum lectione, maxime ex Jobo inſtituti, non tam Dei juſti manum vel probantem vel caſtigantem agnoſcunt in valetudine afflicta, in ſegetum, vinearum & pecorum perditione, quam ſingularem ejus miſericordis benedictionem & gratiam in proſpera valetudine, felicitate & annonæ affluentia amplectuntur. At ipſam univerſæ hujus controverſiæ veritatem patefaciet extreme juſtiſſimum Chriſti tribunal, cujus ineffabili cenſuræ, quicquid à me hic dictum, eſt, libenter ſubmitto.

Digitized by Google

DE COMMENTITIIS JEJUNIIS.

AB hoc impoſturarum dæmoniacarum, quibus & humanæ ſuffragantur, argumento non erit aliena fraudulenti cujuſdam jejunii longioris explicatio. Quum anno M.D.LXXIII. illuſtriſſimam, & tam ob animi quam corporis dotes nunquam ſatis laudatam, Mariam Leonoram, Clementiſſimi potentiſſimique noſtri principis Guljelmi, ducis Juliæ, Cliviæ & Montium, &c. Seniorem filiam per varias provincias in Boruſſiam, ejuſdem duci Alberto Friderico juniori, comitatu equeſtris nobilitatis admodum inſigni, conjugem deduceremus, de miraculis rerum diverſis frequens in tam longinquo itinere apud doctos fuit agitatus ſermo. Clariſſimi etenim, & doctrina ac pietate ornatiſſimi viri ſe nobis cum benevola hoſpitii oblatione, ex pii eruditique alicujus colloquii occaſione non raro obtulêre: cum primis vero inter reliqua Boruſſiæ ornamenta minime vulgaria Doctor Matthias Stojus, Regiomonti ducis illuſtriſſimi medicus digniſſimus: Stetini D. Jacobus Schadius Clementiſs. Pomeraniæ ducibus à medicina, vir profecto cui ſingularis eruditionis teſtimonio, & artis noſtræ uſu eximio, vix parem atlat Pomerania. Ad hunc numerum referendi quoque D. Severinus Gebelius Dantiſcanus Medicus, Elbingæ D. Bartholomæus Calckreuter: identidem Francofurti ad Oderam inſignis vir. D. Caſparus Hoffmannus, Clementiſſ. Marchioniſſæ medicus, D. Ioannes Knoblochius medicinæ Profeſſor, D. Wolffgangus Iuſtus medicus & mathematicus: Roſtochii, D. Levinus Battus, Henricus Bruſeus, Petrus Memmius excellentiſſimi medici, Lucas Bacmeiſterus Theologiæ Doctor & univerſitatis Rector, Ioannes Borcholt LL. Doctor & Syndicus, NathanChytræus poëta minimè vulgaris: Wiſmariæ Ioannes Periſterus Theologiæ Doctor, Superintendens: aliis item locis cum viris doctiſſimis ſua laude non fraudandis, graviſſimæ fuerunt inquam habitæ quæſtiones.

Maria Leonora Pruſſia Duciſſa.

§ 2. Inter

Digitized by Google

§ 2. Inter reliqua vero de quibus unquam strenue fuit disceptatum, argumentum suppeditavit multifariam admirabilis illa historia de quadam puella Unnensi, quæ circiter annum absque ullo cibi aut potus usu vitam protraxisse, & in ea abstinentia continuo adhuc perdurare incolumis, asserebatur. Licet autem narrationi fidem non darem, de ea tamen comperi verissimum quod ille ait:

Fama malum, quo non aliud velocius ullum, 4. Æneid
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

Quò siquidem diutius in itinere perseverarem, eo versibus Latino & Germanico idiomate evulgatis, oratione item soluta in concionibus, conciliis, sympostis, colloquiis familiaribus, in principum quoque aulis res miraculorum lenociniis ornatior sanctiorque reddebatur.

§ 3. Proinde ut natura in veritatis abstrusæ sacrosanctis mysteriis solerter investigandis paulo sum religiosior, admirabilium eventuum narrationi, si lateat ratio, non temere confisus, Unnam in Comitatu Marchiæ, quæ nostri Principis imperio subjacet, contendo, quid rei esset, coram exploraturus, die 18 Decembris Puellam accerso, Barbaram nomine, decem annos natam, ex patre Hermanno Kremers & Anna matre, quæ jam ad tertias cum Everhardo Leidecher transierat nuptias. Miraculi hæc summam exponit: filiam nimirum secundo Februarii, morbo correptam haud vulgari: eodemque à 25. Martii ad 12. Maii perdurante, illam pauxillo vini, cerevisiæ & lactis protraxisse vitam: inde ex lethali decubitu redditam mutam usque ad 24. Octobris, quo loqui rursus cœpisset, constante semper mente, interea tamen ne vel momentum cibi aut potus assumpsisse, nec alvum, nec vesicam quicquam toto hoc tempore usque ad illum diem exercvisse. Prædicat & filiæ pietatem eximiam: & quanto studio à nobilibus, consulibus, atque aliis minimè obscuris hominibus in eam fuisset observatum, num quid subesset fraudis, explicat: & reipsa compertum, fuci nihil latere. Puellam inde scipionibus subalaribus, quorum adminiculo ad gressum fulciebatur, innixam contueor, facie venusta, colore vivido, genis roseo rubore decoris, manibus pedibusque, quinimò & corpore toto bene habitam & agilem, sed ventre collapso, ut mater spinæ dorsi umbilicum tanquam adnatum, esse affixum affirmaret; at eundem ubi contrectare tentarem, fletu petu-

Barbara fabula oritur.

Digitized by Google

lanti meas illa effugit manus. Nihil tot menſibus cibi aut potus aſſumptum ab ea, nihil item per alvum aut veſicam redditum, ſanctiſſimè aſſerit mater. Pulſum arteriæ animadverto exilem in carpo, ut in ea ætate ſolet. De reliquis inquirenti, nihil deſiderari in ſomno, ſputum conſueto more ejici, mucum ex deſtillatione nares excernere, aliquando & levem è corpore expirare ſudorem, reſpondit mater: cujus aſſertioni quum ab aliis fidei nimium tribueretur, huc ob rei inauditæ admirabilitatem, velut ad Dianam Epheſianam, religionis ergo, concurrebatur, cui nec infructuoſa oblationis pecuniariæ uſura accedebat.

§ 4. Siſtebatur tunc temporis quoque Principi noſtro Clementiſſimo, Conſiliariis ejuſdem & Nobilitati Summus illi delatus honos à Comitibus, generoſiſque matronis: Conſulibus item ac magiſtratu Unnenſi, qui & teſtimonium publicis codicillis puellæ perhibebat de ipſiſſima veritate, nihil ſcilicet doli latere: quod ex induſtria adeoque oculata obſervatione novem dierum, quibus in ipſorum ædibus ſedulo fuiſſet cuſtodita, idque aliquoties à diverſis fuiſſe factum, ſe teſtari confirmabant.

§ 5. Ego contra variis juſtiſque de cauſis motus, meram eſſe impoſturam, ingenue palam ac ſeorſum teſtatus ſum, reclamantibus profecto viris magnificis & eruditis, quos phantaſiarum monſtra mihi exprobrare non pudebat. Fidem porro ex rationum archivis mihi hæc faciebant, quod quum ante aliquot menſes ex morbo nonnihil fuiſſet conſumpta, inde convaleſcens, corpulentior habitiorque indies eſſet reddita, quod omnino fieri nequivit citra alimenti aſſumptionem, in ea potiſsimum ætate, in qua non modo ob caloris magnitudinem, & perpetuum per inſenſilem tranſpirationem effluvium, ſed & perditi reſtaurationem, victus requirebatur liberalior. Nam qui creſcunt, inquit noſter Hippocrates, plurimum habent calidi innati: plurimo itaque egent alimento, alioqui corpus abſumitur. Voracior ſiquidem calor nativam exhaurit perditque humiditatem, niſi addito familiari effrenis coërceatur. Propterea omnium minime jejunium ferunt pueri. Enimverò pro caloris ratione alimentorum proportio & menſura, vel nullo alio quam natura docente, conſtituitur.

Aphor. 14. lib. 1.

Jejunium difficulter ferunt pueri., Aphor. 13. lib. 1.

§ 6. Nec eſt quod ad craſsi, tenacis glutinoſique humoris in ea ætate collecti concretique aſylum, hic quis confugiat, is fere non in alio quam ſenſili & frigido coacervatur corpore: quem etiamſi in tenella

in tenella puella præter naturæ ordinem nonnihil accreviſſe donem, ea cauſa jejunium quidem aliquamdiu innoxiè ſuſtinere potuiſſet, ſqualidam tamen & ob longitudinem ægritudinis macilentam permanere oportuit: non autem cum deperditæ per universum corpus carnis reparatione & incremento, collapſarumque virium reſtitutione, multo certe minus cum ſingularum totius corporis partium juſta auctione cunctis conſpicua, incolumiorem apparere. Adhæc, quomodo excrementa reddi naribus poſſent, ſputum projici, aut ſudor excerni, ubi nulla materia nulluſve fomes? unde item ſomnus ſuo tenore naturali citra accedentem cerebri humectationem ſubſequetur?

§ 7. Præterea ubi quæ divinitus extra naturæ functionem in jejunio diutino facta commemorantur, ad trutinam penſiculatius vocarem (quæ communis eſt objectio, quando alio elabendi via præcluditur,) nunquam in ullis hominibus longioris intervalli abſtinentiam obſervare licuit, quam in certis, inſignibus, & ſpiritus divini lumine illuſtratis perſonis, imò & ſelectis Dei organis, per quæ ſuæ voluntatis myſterium, inexplicabilis potentiæ immenſitatem, quinimò ſe ipſum atque adeo majeſtatem ſuam intomprehenſibilem, incredulis, immorigeris & duræ cervicis hominibus aperire, oſtendere & indubitanter teſtari voluit. Obvius hic inprimis Elias ille Thesbites, divinus vates, qui ab angelo cibatus confirmatuſque, quadraginta noctes & dies perfecit jejunus in itinere ad Dei montem, Oreb ſcilicet nuncupatum. Moſes Dei ſcriba & legatus, ſpectabili majeſtate Dei fretus in monte Sinai, dum tabulæ legis divinæ conſcribuntur duæ, quadraginta itidem dies & noctes ab omni victus uſu perdurat. Tentandus etiam in carne à ſatana Chriſtus, totidem dies nocteſque ubi jejunaſſet, eſuriit. Hæc non vulgo aut communiter uſurpata ſunt exempla, inter quæ ne quidem mentionem meretur inſolens hæc puella, non Tobiæ angelo ducta, ſed mendaci ſpiritu agitata. De tot dierum abſtinentia viri pii hiſtoriam poſtea adjungere viſum eſt, ne Lectori hic tædium pariat, longius interrupta commentitii hujus jejunii explicatio. Cives adhæc Iabes in Gilead jejunaverunt ſeptem diebus. Habet etiam ob jejunium ſuam laudis notam in Scriptura diva Iudith. Iudæi tres dies jejunant hortatu Iudæ. Paulus reſipiſcens, tribus diebus nec comedit, nec bibit, & accepto poſt cibo corroboratus eſt. Cornelius Centurio, religioſus ac timens Deum, dies qua

Jejunium longum qui perſecerunt.

1. Reg. 16

Exod. 34.

Matt. 4. Luca 4.

1. Sam. 31

Iudith. cap. 8. 2. Macha. 15. Act. 9. Act. 10

Matth. 3. Marci 1. quatuor jejunium tulit. Joannes Baptiſta in deſerto prædicans, veſtitus pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos ſuos, veſcebatur locuſtis & melle ſylveſtri.

§ 8. Si qui alii in hiſtoriis ob jejunii opinionem celebrentur, horum nonnullos certis quibuſdam diebus, at non continuò jejunaſſe, pleroſque parco cibo victitaſſe legitur: tales fuêre Antonius Ægyptius abbas, Severus abbas natione Syrus, D. Hieronymus, & aliquot alij viri pii ac eremitæ continentiſſimi, tum alibi, tum in remotiſſimo Ægypti deſerto commorantes: Item ſanctæ aliquot virgines, velut Euphraxia, Paula, Cecilia, atque aliæ ſimilis continentiæ virgines. Sic etiam illum eremitam, fratrem Nicolaum Undervaldenſem Heluetium, ex radicum eſu aliquot vixiſſe annos quidam fatentur, tametſi ſint qui religioſius de eo ſentientes, ſecus velint, at mea quidem ſententia, temere: quod non obſcure intelliget, qui ad lucis aciem ſingula quæ in ipſius vita deſcribuntur, oculatius expenderit, ſua laude interim ob non vulgarem pietatem & incomparabilem continentiam ſanctus ille vir digniſſimus & perpetuo celebrandus. Alios inſuper hic claros reddidit jejunii ſimulatio: tales etiam abſoluta hac noſtra narratione ſubjungam, ut rerum ſimilitudine docti mortales, non tam faciles propoſitis ejuſmodi exemplis aures poſthac offerant.

Marul. lib. IV. cap. 12. Raviſius. Velater. lib. XXI.

Hieron. ad Euſtoch. Nicolaus. eremita Undervaldenſis.

§ 9. Si quid hic calor nativus, humidi ſubſtantifici conſervatio, tenacis humoris copia, pororum denſitas valent, uti profecto valere diffitebitur nemo; præcidi tamen longius temporis jejunii filum oportet: alioqui ſane ſubtrahitur hiſtoriæ fidei fulcimentum, etiamſi viri inveniantur non indocti, qui aliter demonſtrare ex dictis cauſis contendant, fortaſſis etiam ſeducti ſcriptorum variorum authoritatis præjudicio, qui etiam falſis narrationibus vel fraudulentis longioribus jejuniis falli potuêre. Dictis vel ſcriptis extra rationis limites non perpetuo fidendum exiſtimarim: fidei noſtræ Chriſtianæ myſterium hic exceptum volo.

§ 10. Vita extra omnem controverſiam calore unico conſiſtit, quem alit ſuſtinetque tenax, pinguis, oleoſus & aëreus humor, qui in partium ſimilarium ſubſtantiam diffuſus, omnem effugit oculorum aciem. In horum duorum conſenſu, calidi nimirum & humidi, vita perdurat: illud omnium actionum opifex habetur, hoc illi ſubſternitur, ut durabilius permaneat. Quandiu ergo vitalem calorem fovere poteſt jucunda ea humiditas nativa, tandiu in vivis

Calor vitalis. Humidum ſubſtantificum.

permanet

permanet animal: Quæ si multa, crassior, & dissipationi contumacior fuerit, tardius à calore vitali, qui ea involutus, paulatim portiúnculas disperdit consumitque, absorbetur.

§ 11. Cæterum quum animantium moles ea ratione semper diffluat & minuatur, nisi altera similis substantia pro ea quæ periit, substituatur, sensim profecto exhalabit atque dissipabitur universa. At in absumpti humidi hujus nativi, ex semine & primis nostræ generationis initiis orti, locum quod reponas, inveneris nihil. Deficiente itaque pabulo substantifico (ut dicunt) vitalis caloris, hunc extingui necesse est, & exitium subsequi præceps. Huic porro ut obviam eatur, alimentorum necessario accersetur opera, ut nimirum gratæ cujusdam humiditatis accessione, ea quæ nativa est, irroretur, sicque constantius sui caloris voracitati obsistere queat: Qui licet de humore primigenio semper aliquid depascat, attamen minus, ubi accessorii alimenti suppetit copia: quo prorsus sublato, caloris nativi qualitas redditur acrior, humorem nativum citius absumens, potissimum ubi corpus movetur exerceturque: Quocirca absque alimenti accessione corpus humanum tempore longo consistere nequit. Hic certe alia erit hominis rationalis ad actiones qualescunque nati, nec superfluo victu saburrati consideratio: Alia exanguis alicujus torpidæ & irrationalis bestiolæ, scintilla caloris afflatæ, & multo frigido glutinosoque humore perfusæ inspectio. Hujusmodi chamæleon est, qui à me alias irritatus varie, admota etiam ardente candela ipsius oculis & rostro, vix quicquam dimovebatur vivus. Ut quidem in frigido corpore tantam humoris crassi & tenacis abundantiam nonnunquam coacervari, quem non nisi longiori tempore devoret calor insitus, dono: Non tamen constitutione tali mortalium corpora quis mihi facile ostendet, quæ multorum annorum jejunia sustinuêre, qualia ab authoribus prædicantur nonnulla, quos potius aliorum relatu, quam oculata veritatis animadversione, illa tradidisse, dubitare nolo. *Chamæleon.*

§ 12. Interea tamen nec Hippocrati hic subscribendum sentio, qui hebdomada homini letalem inediam prescribit: Nisi forte ad excusationem illius adducatur diversa Græcorum à nostratibus constitutio. Atqui Plinius non utique septimo letalem esse scribit, quum & ultra diem undecimum plerique duraverint. Ego profecto (quod citra ullam fateor jactantiam) illæse dies quatuor ab omni *Lib. de carnibus.* *Lib. 11. cap. 54.*

Digitized by Google

cibo & potu ſanus vixi : at frequentius lotium reddere oportuit, quod inedia redditur acrius. Potuiſſem & longius ferre jejunium, niſi quid gravius mihi ex continuis vigiliis fuiſſem veritus. Frater meus Arnoldus ad octiduum pertulit innoxiè, ſumpta exigua carnis cidoniorum buccella. Familiaria ejuſmodi exempla poſſem adducere plura. Talis profecto abſtinentia inordinatorum affectuum coercendorum efficax frenum, ſubminiſtrans & peculiarem ardentioribus precibus virtutem. Hoc modo Sara Raguelis filia, Heſther item alloquutura regem Aſſuerum, cum ancillis & Iudæis, tribus diebus & noctibus nec manducarunt nec biberunt: quemadmodum & Ninivitæ, intellecto à Iona ſui exitii nuncio, ad preces continuo jejunio confugiunt reſipiſcuntque.

Tobiæ 3.
Heſt. 3.
Ionæ 3.

Filli & detecti jejunii enarratio.

§ 13. Ut porrò illud impoſturarum genus omnium oculis clarius appareat, hiſtoriam cœptam proſequar, fictitia inde jejunia aliquot enarraturus. Uſuræ ergo amplioris faciendæ, uti opinor, gratia, in Aprili proximo, vitricus & mater una cum ſua Barbara atque ejus ſorore Elſa duobus annis ætate majori, acceptis à Magiſtratu Unnenſi literis in eundem uſum ad illuſtriſſimum noſtrum Principem commendatitiis, ex Marcæ Comitatu Cliviam verſus iter ingrediuntur, ubi tunc temporis cum aula Princeps ſubſiſtebat: cui libellus ab illis ſupplex exhibebatur, quo facti teſtimonium, ipſius Clementiæ ſigillo communitum, nimirum puellam hanc toto anno & menſe integro ab omni cibo & potu abſtinuiſſe, nec alvo excrementa depoſuiſſe, uti nec veſicam ab urina levaſſe, ſuppliciter rogabatur. Interim ſolito honore excepta, mira celebratur obſervantia à cunctis tam ſpectatæ nobilitatis, eruditionis ac prudentiæ hominibus, quàm etiam obſcuro plebeioque loco natis. In itinere quilibet rei novitate illectus accurrebat, muneribus quoque non illiberaliter oblatis, datis acceptiſque.

§ 14. Iam ſane hoc loco ab hominum oculis faſcinum abſtergi voluit ille unicus omnis veritatis author benigniſſimus Deus noſter, qui ad certum tempus quandoque ad ejuſmodi præſtigias connivet ob noſtram incredulitatem, vel ut nos puniat, caſtiget aut probet. Oblata mihi palam commonſtrandæ hujus fraudis occaſione, quum familiam Cliviæ alam, apud Clementiſſimum noſtrum Principem inſto ſuppliciter, ut illa meo examini aliquot dies in meis ædibus, ipſius Clementiæ decreto committeretur. Quid fit? Annuit Princeps. Accerſita denuò à me, amicè habetur contrectatur-

Digitized by Google

turque: crepundia ad hæc offero, ut eam mihi benevolentia conciliarem: dehinc moraturam apud me tres ſeptimanas ex Principis juſſu, propono. Hic mira oratione modeſtiam, ſanctimoniam quietamque indolem prædicat vitricus: ſuadetque eam ſuæ libertati relinquendam, nec ullo modo turbandam: alioqui tam acerbis querelis, ejulatibus & lachrymis domum commoturam, ut longiſſimè ad aliquot etiam milliaria ſublatam optarem: propterea & Elſa ſoror ſenior ei ſemper fuiſſet admiſſa ſocia, ſiquando ad veritatis inveſtigationem, Conſulis Unnenſis & quorundam aliorum fidei traderetur. Me ſuaviter & benignè acturum cum ea, nec opus fore ſororis præſentia aut ſocietate reſpondit: quum verò conſtantius urgeret alter, eo ſimul cum Barbara poſtridie Unnam remittendos ſimulanter dixi, ne illam in aliquot dierum jejunii tolerantiam prius ſaburrarent, quam in meam fidem domi reciperetur. Elſam permitti comitem, diligentiorique obſervatione utrique attendi jubet Princeps. Poſtridie ſimul omnes inopinato ad meum domicilium revoco, quaſi dimiſſurus: adeſt & Princeps: commonſtro faciem, manus & pedes: ventrem denudo, qui contractior apparuit. Dolum ſubeſſe incunctanter ex venuſto faciei plenioris rubore, illuſtriſſimus etiam Princeps ſuſpicabatur. Meæ hinc fidei totum creditur negotium. Parentes accepto à Principe viatico, protinus Unnam reverti, & poſt tres ſeptimanas repetere filias volui. Seriò rem actum iri oculatiuſque ſubverita, meo quidem judicio, mater, lachrymas profundit largas, abit tamen.

§ 15. Ad primum progredior actum, inſtructis prius domeſticis, quo ad omnia connivere, nihilque in utraque puella obſervare viderentur: libertatem per univerſam domum ſuſque deque vagandi & in hortum excurrendi permitto: nec diu moratus, conſcenſo equo ægrotum longius viſito, redeoque hora veſpertina. In hac licentia hilares puellæ, optimè ſecum agi, excutire meos, & hunc fabulæ actum ſe pulchrè peracturas, quemadmodum aliquoties antea, in animum inducebant. Interea quoquo ſe verterent, & quicquid tractarent, à meis velut aliud agentibus gnaviter & dextrè, ſimulatè tamen, advertebatur. Prandium ſumit Elſa cum meis familiaribus: eo finito, conjunx mea altera Henrica, mulier pia ac mirè cordata, ſe inſomnem peregiſſe noctem,

& eapropter ſibi in culina ſedenti dormiendum nonnihil eſſe ſimulat, velata facie raræ texturæ tela, per quam contueri quicquid ageretur, poſſet.

§ 16. Quid multis? Barbara dormire uxorem rata, ingens poculum cum generoſa cereviſia forte ibi repoſitum arripit, liberaliterque bibit. Repente tela abjecta conjunx eam intuetur ſilens. Sic poculo Elſæ clam tradito, Barbara abit pudore nonnihil ſuffuſa: Id tamen ab uxore non fuiſſe viſum, quod nihil dixiſſet, confiſa. Non multo poſt Elſæ pomum donat ancilla, cujus portionem illa Barbaræ ſeorſum inſinuat, quam poſtea ab hac comedi occulte, ſpectarunt mei domeſtici: Inde & ſtantem apud puteum urinæ tantum reddere obſervavit famula, ut ſi quando aſſideret foco, lotii fœtorem expiraret veſtis: Nec longe poſt in hortum expatiata, durum alvo depoſuiſſe excrementum, per feneſtram à meis viſum. Hic primi diei actus. Veſperi domum reverſus, myſterium ſanctimoniæ hujus puellæ revelatum gaudeo, interim dextre adhuc diſſimulandum ſuadens. Callida etenim erat puella, & ob ficti jejunii confidentiam audacula nimis, quam familiam meam inſimulare palam mendacii, puduiſſet minime.

§ 17. Poſtero die à famulo per tabulati culinarii rimam, facto prandio, quid rerum Barbara ageret, animadvertitur. Ipſa circumquaque converſo oculo, atque omnia eſſe ſecura arbitrata, in idem rurſus poculum manus conjicit, cereviſiæque potentioris hauſtus liberaliores ingurgitat.

§ 18. Tertio die ſimiliter conſpecta, obicem penarii paulo altiorem ſcipione ad greſſum parato amovet, & panis ſecalini purioris comedit partem, inde & cereviſiam denuo largius potat. Hinc & integrum panem magnitudine pugni in ampliores recondit loculos, quos & inter femora ſub veſte continuo abſtruſit. Sic à fame nonnihil recreata, ad ancillam prodit læta. At quum me inſcio, ancillæ rem aperuiſſet miniſter, illa confeſtim commutandos ſuos cum Barbaræ loculis proponit: Qua tergiverſante, manum injicit violentam famula, panemque è loculis extrahit. Pro ſorore illum conſervari, mox fingit ipſa, cui victus abunde ſemper fuerat ſuppeditatus. Hic ejulatus multus. Uxor detegit, quid ab ipſa, famulo, & ancilla tribus diebus fuiſſet oculis conſpectum: Negat omnia. Quid facias? Accedens ego, ſilentium impero, Barbaramque bono animo eſſe jubeo, aliatum via procedendum ratus.

Pena-

Digitized by Google

Penarium panariumque omnino occludi, pocula ſemoveri, & omnem commeatui aditum reſcindi mando. Sic die ſequenti è lecto hora pomeridiana ſurgens, nihilque alimoniæ dolo conſecuta, facie uſqueadeo collapſa & lingua arida in hortum venit, ut ægrotam eſſe dixiſſes. Hic dies, qui poſtremus Aprilis, jejunio illi ſacer erat.

§. 19. Poſtridie cum mea conjuge & famulo in noſtrum expatiaturus prædium, commiſeratione affectus, rurſus cereviſiæ integræ cantharum conſueto reponi loco jubeo, nec longe panem butyro illitum, coctos item piſces relinqui: Ad tabulati culinarii, cujus paulo ante memini, foramen nepote inſidiis collocato. Cuncta jam fore libera exiſtimans Barbara (quod famula hinc inde domi, quæ ſui eſſent miniſterii, tractaret, hocque ſtudii ſemper etiam Eliæ cumprimis incumberet, ut circumquaque loca prius viciniora occultioraque luſtraret, quam genium nutrimento recreare tentaret ſoror,) poſitum panem tam butyro impinguatum quam ſiccum vorat cum piſciculo integro & majoris piſcis portione, ingens adhæc cereviſiæ poculum ter repetito tractu fere exhaurit. Sic cuticula probe curata, jejunium continuo adhuc ſimulare pergit.

§ 20. Quum rurſus eam ſequentibus potare diebus, per conſuetam ſpectaret rimam miniſter: Heu Barbara, tibi benedicat Deus, acclamat eveſtigio. Deſcendentem inde famulum rogat, quid dixiſſet? Tibi bene precatus ſum inter bibendum, inquit. Me bibiſſe, mentiris, reſpondit illa. Tantæ erat impudentiæ & inſolentiæ, ut à mea familia toleraretur difficulter. Quicquid etenim alicubi multa inveſtigatione furtim conſequeretur eſui commodum, cujuſmodi erant ſecundarum menſarum & conviviorum ſolennium confectiones ex ſaccharo apparatæ, avellanæ, artocrearum cruſtæ, idque genus reliqua, ſeorſum abliguriebat.

§ 21. Cum uxore igitur extremæ hujus pertinaciæ & impudentiſſimi mendacii pertæſa ſtatuo, poſt tam frequentes conſpicuoſque fabulæ actus, ad cataſtrophen ſerio progrediendum. Quare clauſtris penum omnem ſumma induſtria ſecludi mando, ut ad jejunii veram obſervationem nihil eſſet reliqui: Oblata tamen comedendi bibendique libertate, ſi quando poſceret. Ab unius dici jejunio, hora matutina, à conjuge mea audiuntur occultæ querelæ, diſceptationes & jurgia inter puellas. Barbara ſibi nihil à

ſorore victus ſuppeditari occultè, quemadmodum apud alios, quorum inquiſitioni antea itidem fuiſſet commiſsa, fidelem ſuam navaſset operam, expoſtulat: ſe contrà nimis curiosè obſervari, queritur Elſa (quæ ob officium ſorori ejuſmodi cibatione occulta præſtitum Abacuc nobis nuncupabatur, quòd Danieli cibum aſportaſset vates ille) ſororem lacrymabunda orans, ut victu palàm
Dan. 14. frueretur, alioqui vitrico, matri, ipſiſque periculum creatum iri.

§ 22. Controverſiam accedens uxor dirimit, exprobrato Barbaræ commento & impoſtura, ſingulos tam protaſios quàm epitaſios comœdiæ actus, & quicquid à ſe, famulo & ancilla vitium fuiſset aliquoties, explicitè demonſtrans: inde ut ab hujuſmodi dolo, mendaciis & præſtigiis porro ſe contineret, piè ac ſollicitè hortatur: alioqui Deum juſtum tanti ſceleris fore ultorem minitata, & Principem natura certè clementiſſimum, de parentibus flagitii conſciis, atque adeò ipſis, dignum meritò ſumpturum ſupplicium. Docet, Barbaram hactenus à dæmone mendaciorum patre fuiſse agitatam: commenticium illam finxiſſe angelum, à quo ſæpenumerò confirmaretur eſculo, ut ajebat: talem in mea domo nullum ſortiri locum, at longius exulare potius à mei domicilii limitibus: reſipiſcentiæ horam adeſse, delictum ætati remiſsum iri, pro parentibus & ipſis apud optimum Principem interceſsurum fide bona maritum: ſi vero præfractius in flagitio multis documentis cognito perduraret, Principem & qui à conſiliis ſunt, citius nobis credituros, quorum cognitioni cauſa univerſa fuiſset commiſsa, quàm dubiæ lubricæque fidei puellis, ex guſtato ante biduum ceratorum condito, quòd tantopere ſe cruciari finxiſset, hoc genus dæmonii haud dubiè profligaturum fuiſſe maritum, ſi adfuiſset.

§ 23. Hac admonitione finita, diſcedit conjunx. Res interea in deliberationem vocatur à puellis: inde lac requirendum ſumendumque convenitur, quaſi ſolidiora ventriculus non toleraret. Offertur medius cantharus, duarum videlicet librarum medicarum quantitas, quem ſine noxa exhaurit: poſtridie integer cantharus intrito pane tritico abſumitur, uti & reliquis diebus, quibus & halecem & alia voravit.

§ 24. Hæc omnia licet à meis palam ſuppeditarentur, ſeorſum tamen comedit: tam difficulter à furtivi victus ſumptione ſolita abduci potuit, donec porro cibum omnem ſubminiſtrari ſerio vetarem,

Digitized by Google

tarem, niſi quem in publica menſa cum reliqua familia palam in cunctorum conſpectu ederet. Hic etſi nonnihil etiamnum tergiverſaretur, & me abſente coram aliis comedere detrectarit: Id quod hactenus in occulto fecerat, domum reverſus, publice fieri volo. Proinde cum illa ſtrenue ago præter morem: Fucum & impoſturam exprobro: Me ex ædibus illam ejecturum, nec apud illuſtriſſimum Principem pro delicto interceſſurum minitatus. Ad hanc cantilenam incunctanter menſam accedens, quibuſcunque cibis una cum meis familiaribus in omnium conſpectu veſcebatur citra noxam, quemadmodum & reliquis quibus apud me adhuc morabatur, diebus. Elſa quoque uxori clam fatebatur, ſe frequentius vapulaſſe, quod quum parentes mercium quarumcunque eſſent inſtitores, portioneſque liborum & rerum eſui gratarum frequentius deſiderarentur, ſibi imputaretur: Licet illa furtim abligurriiſſet in alimentum Barbara.

§ 25. Quum vero hic dolus apud me detectus eſſet, qui veritatis adyta aperire ſtudio & neminem lædere, Clementiſſimæ Principi ſupplicio, ne quid acerbius in Barbaram, Elſam & parentes ſtatueret, quod illæ eſſent juvenculæ, quibus publica punitio, ſcortationis in poſterum occaſionem, vel gravius perditionis damnum dare poſſet: Vitricum adhæc excuſaſſent illæ, uti impoſturæ ignarum: Erga matrem vero, velut fœminam, exornaret clementia principem. Tametſi autem ob ſceleris magnitudinem variæ agitarentur ſententiæ, & quidem pœnam arbitrariam merita fuiſſet mater cum filiabus: Connatæ tamen ſuæ commiſerationis argumentum hic quoque oſtendit Clementiſſimus noſter Princeps, remiſſoque flagitio ſuis ſumptibus illas Unnam relegari juſſit, traditis ad magiſtratum literis, quibus cum illo expoſtulat ſerio, quod tam ſtupide ſibi à puella ſiviſſet illudi: Monetque, ut in poſterum majori prudentia caveret, puellaſque curaret vigilantius in Dei timore inſtitui educarique: Et quicquid de Barbaræ abſtinentia antea fuiſſet typis evulgatum Latine & Germanice, conquiſitum ſtudioſe collatumque, palam in foro combureretur. Hoc edicto munitæ juvenculæ à meis avehuntur ædibus, 13 Maii, anno 1574. Hæc læta comœdiæ hujus cataſtrophe.

§ 26. Unnam reverſa Barbara, pelle & ingenio non prorſus mutato, cunctis perſuadet, ſe quidem antea jejunium tam multis pertuliſſe menſibus, ſed à doctoris Wieri efficacibus potionibus

bus reſtitutam, ut jam per Dei gratiam appeteret commederetque: Se etiam ſine ullo ſcipionum adminiculo, greſſu, incedere firmiſſimo ex inunctionibus præſtantiſſimis per eundem Wierum adhibitis.

§ 27. Hic profecto prætermittendum erat minime, quod à curatione Generoſi Comitis à Niuwonar, &c. Adolphi, ejuſdemque pietatis eximiæ conjugis Walburgæ, domum reverſus, ubi Barbaram lac petiiſſe potaſſeque intellexiſſem, in mandatis mihi ab illuſtriſſimo Principe datum eſſe, puellis perſuadeo, ut dorſum Barbaræ conſueto meo inungerem linimento, quo in noſodochiis &

Viva BARBARÆ *unnenſis puellæ* 10 *annorum effigies.*

alibi claudi mutilique illiti, ſuis mox abjectis ſuſtentaculis, libere ſine ullo fulcimento abire ſolent. Ad hanc illinitionem annuit Bar-

Digitized by Google

Barbara : Itaque poſtridie bis ſoror Elſa illam ſecibus olei vulgaris, cui ob fragantiam olei ſpicæ guttam admiſcueram, inungit : Quæ poſtero die ſcipionibus neglectis proſilit, perque civitatem hinc inde currit, quaſi à me reſtituta, & hoc nomine ſibi pulchra. Hoc modo voluntarios claudos mutiloſque ſanare novi.

§ 28. Prius vero quam ſimilium impoſturarum explicare catalogum pergam, memorabilem veri jejunii hiſtoriam, cujus antea memini, adjunctis breviter quibuſdam aliis, interſerere viſum fuit : Ut exemplorum analogia in hoc argumenti genere, quilibet mentis non omnino præfractæ, nec præjudicio ſcriptorum effaſcinatus, promptior in noſtram poſſit tranſire ſententiam.

§ 29. Henricus ab Haſſelt, natus quidem Haſſeldæ, at in Norwegiæ oppido Berga degens, eximiæ pietatis vir, tunc inculpati cœlibatus, tam erga pauperes profuſus, ut quum in divendendis pannis ſuam exerceret mercaturam, multo libentius pannum integrum aperuerit, ſecueritque gratis, ut nudi pauperes veſtirentur, quam ut cum fœnore aliis divenderet. Quum autem religio Romana commutaretur, tranſiretque in Saxonicam, & Norwegiæ incolas crapulæ nimium mancipatos cerneret hic Henricus, nec ſuæ functioni hic reſpondere eccleſiarum miniſtros intelligeret, à quibus in concionibus palam audiebatur, jejunio imitandum & Moſen & Heliam, videlicet quadraginta dierum abſtinentia : At Deum nunc tam diutini jejunii tolerantiam in hominibus minime operari. Hic Henricus, uti omnis vitæ diſſolutioris, & potiſſimum crapulæ juratus hoſtis, ſe concionatoribus quaſi Deo honorem derogantibus, & potentiam ejuſdem extenuantibus nimis, oppoſuit, reipſa teſtatum volens, omnipotentiam ejus nequaquam imminutam aut conciſam, ſed parem nunc & in ævum, quemadmodum ab initio, perdurare. In nomine itaque Domini, ad ejuſdem gloriam, gratia ipſius fretus, jejunium tentat : in quo ubi triduum perſtitiſſet, tantum non fame opprimitur. Quare panis triticei buccam & liquoris hauſtum ubi ſumpſiſſet, utroque in ipſo æſophago ſive gula ſenſibiliter permanente, dies inde quadraginta & totidem noctes abſque ullius cibi & potus uſu perſeveravit. *Henrici ab Haſſelt jejunium 40 dierum.*

§ 30. Exacto autem hoc tempore, illam panis & potus antea aſſumpti portionem crudam rurſus per os rejecit. Cæterum ex tam

diutina abſtinentia mire fuerunt vires labefactatæ, ut lacte refocillari corpus oportuerit. Detecto hoc miraculo, ab illius provinciæ gubernatore regio accitus, num tot dies ſine ullius alimenti ſubſidio vixiſſet, rogatur: Huic veritatem confeſſo adhuc non credens, rem novo experimento confirmari mavult gubernator. Quapropter Henricum cubiculo incluſum, dies quadraginta aſſervari jubet vigilanter abſque ullo victu: qui conſtanter hoc tulit ſine noxa, læſione virium minore quam antea. Nihil hic ſibi aut propriis tribuebat viribus: Sed quicquid id eſſet, ſoli Deo acceptum ferebat, cujus ſolius hoc erat opus, potentia & honor. Ob hanc raram & pluſquam humanam abſtinentiam, atque etiam vitæ innocentiam, Numen Norwegicum à multis nuncupabatur. Nulli erat addictus ſectæ. Negociorum vero ſuorum cauſa profectus Bruxellam in Brabantiam, ob hæreſios ſuſpicionem ex debitoris ſui accuſatione captus, in carcere denuo continentur vivit jejunatque. Inde lata mortis ſententia, ut ſcilicet combureretur vivus (confeſſione tamen populo, præter morem non prælecta) hic intrepide ſine ulla faciei immutatione, ſupplicii locum petit: Ubi catena alligatus palo, faſcibus circumcirca horribili aſpectu incenſis, putabatur circum palum velut in theatro ad extremum halitum diſcurſurus. Sed quid fit? In genua provolutus, oculis in cœlum levatis, ferventer ſuas ad Deum fundit preces: Hinc ſurgens, in ipſas progreditur forti animo ſine ullius tremoris indicio flammas, in eiſdemque ſe demittit tam ſedate, ut ab ipſo moveri membrum vel articulum, dum flammis crudeliſſime devoratur, viderit nemo. Ex oſſibus reliquiæ inventæ nullæ, & ſupplicii locus à multis religioſe habitus. Schorio Brabantiæ præſide id contigit circa annum milleſimum quadrageſimum quintum. Ex ore digniſſimorum fide virorum, qui Henrico conjunctius uſi fuere, hæc refero.

Numen Norvegicum.

Canonici Leodienſis jejunium.

§ 31. Canonicus quidam Leodienſis haud ita pridem dierum totidem continuum jejunium experiri conatus, ubi ad decimumſeptimum perveniſſet diem, tantam omnium virium ſenſit jacturam, ut niſi incunctanter reſtaurante victu fuiſſet ſubventum, haud dubie interiiſſet.

Nicolaa Bucholdiana abſtinentia.

§ 32. Puella quædam Nicolaa nomine, Bucholdiæ in Monaſterienſi provincia degens, conſcientiæ morbo ita divinitus affecta,

ta, ut hominum averſaretur conſpectum, à matre cædebatur, quod egredi recuſaret. Proinde ait: Me Deus percuſſit: Si mater adhæc me verberare pergat, quid tum factura ſum? Inſomnis diu permanſit, nec octodecim ſeptimanis aliud guſtavit quam pauca poma toſta, ptiſanæ vero cremorem bibit. Siquis inopinato accedens, ei loqueretur, nihil reſpondebat. Tanta erat macies, ut cervicis ſpina pelle ſolum tecta conſpiceretur. Ex commiſeratione tandem divina, animi tranquillitatem aſſecuta, paulatim convaluit, Deum timens & mire modeſta, qualis adhuc jam permanet ſuperſtes.

Jejunium ſex dierum cœlestium.

§ 33. Nec prætermittendum hic ſilentio, quendam in thoro conjugali apud uxorem ab Hungaro nobili deprehenſum, & in carcerem ea propter conjectum, ut fame enecaretur. Quo autem pœnæ citiorem reus conſequeretur finem, gallina toſta per oſtium ſubinde ad ipſius demittebatur nares, ut ejuſdem odore allectus, appetitu incitaretur majori: Re ipſa vero rurſus deſtitutus, acerbiores daret pœnas, non ſecus ac

Tantalus à labris ſitientes appetit aquas:

atque eo cruciatu velocius interiret. Hanc ſupplicii formam quum ſex perpeſſus fuiſſet dies, ſeptimo inquiſitione facta, deprehenſus fuit ſuperiorem brachiorum ſuorum portionem exediſſe.

Sebaſt. Erane. in Chron.

§ 34. Ad commentitia redeo jejunia. Tempore Maximiliani Imperatoris, anno milleſimo quingenteſimo decimo, puella quædam Auguſtæ ſimulato jejunio, quaſi nullo veſceretur cibo, ſed divinitus ſuſtineretur, non modo quoſcunque etiam prudentes viros, verum etiam ipſum Cæſarem fefellit, ſanctimoniæ inſignis opinione famoſa & celebris, ut etiam in templo peculiaris illi ſedes ſecluſa extrueretur, & manibus portaretur. Qui confecta, quæ vocant, ſeorſum illi ſubminiſtraret, quendam habuit: Et ſi quando eſſet exquirenda veritas, ſe confectis roborantibus in veſtimentis tam induſtrie reconditis antea muniebat, ut ad tres vel quatuor ſeptimanas corpori ſuſtinendo illa ſufficerent. Tandem eſſe proditam ab emiſſis ſtercoribus, quæ nulla ſubſequi, ubi nihil aſſumitur alimenti, nemo non novit, quidam aſſerunt: Alii à Duciſſa ipſius dolum clam per rimam obſervatum, fuiſſe dete-

Digitized by Google

ætum putant. Sunt qui dicant, fuiſſe ſcortum, & vix cum amaſio ſubmerſionis pœnam fuga prævertiſſe.

Margareta in Roed jejunium.

§ 35. Huc referendam ſentio hiſtoriam de puella quadam nomine Margarita in villa Roed prope Spiram commorante, circa annum 1542. ob jejunium pluſquam biennale celebri, ejuſdem fere cum noſtra Barbara ætatis: Quam prius omnem averſatam cibum, poſtea & potum ſcribunt, nec tum urinam reddediſſe. Quanquam vero Regis Ferdinandi juſſu circiter dies duodecim fuiſſet obſervata: Fucum tamen latuiſſe, teſtimonio mihi erunt, quæ ſequuntur documenta. Primum, quod circa ætatis annum decimum inchoarit abſtinentiam, atque in decimum tertium continuo perſeveraſſe narretur, pro ea ætate tamen, ſtatura & habitudine juſta, & pro ruſtica, vultu non illiberali, potiſſimum poſt diutinum capitis & ventris dolorem, qui corpus & vires magis conſumere debuit, & remorari inde juſtum ſtaturæ incrementum, & faciei venuſtatem. Hæc profecto nequaquam cohærere, ſupra ex Hippocrate demonſtravi. Qui enim creſcunt, calidi innati habent plurimum: Plurimo igitur indigent nutrimento, corpus alioqui conſumitur. Humidum ſiquidem nativum ab edaci calore exhauritur perditurque, niſi is effrenis coerceatur adjuncto familiari. Hinc omnium minime jejunium ſuſtinent ejuſcemodi ætatis pueri.

Aphor. 14. lib. 1.

Aphor. 13. lib. 1. vide ſupra.

Pueri difficulter jejunium ferunt.

§ 36. Pro caloris etenim modo alimentorem proportio & quantitas, nullo alio quam natura monſtrante, conſtituitur. Secundo habet hiſtoria, è naribus & oculis copioſe (cum interdum fieret) humores profluxiſſe. Quod omnino fieri nequit: Ubi etenim nullum alimentum, nulla materia, ibi neceſſario nulla conſequuntur excrementa, qualia habeo narium mucum & oculorum lachrymas. Eodem pertinet & tertium argumentum, quod toto corpore ſcabie & puſtulis phlegmaticis laboraſſe ſcribatur. Et hoc malum excrementitium eſt, in quo corpus paulatim magis abſumitur: Originemque ducit ex pituita ſalſa, craſſa ac lenta, aut etiam bile atra, Galeno teſte. Quomodo autem ejuſmodi ſordes ex corpore expelli queunt continuo, ſi earundem deſit fomes ex aſſumpto alimento? Quinimo ex Hippocratis noſtri ſententia, conteſtante & ipſa experientia, morbi quicunque ulcera ſunt, & ſuper reliquum corpus eminent, eos ſimul cum medicamentis,

Lib. 2. de ſympt. cauſis, cap. 10.

De locis in homine. 7 Aphor. 60.

Digitized by Google

mentis, etiam fame curare oportet: Siquidem fames exiccat, ulcera autem exiccatione egent. Accedit quarto, quod eam somnum cœpisse naturalem & quietum addatur. Nec hoc fieri potuisse, ut citra cerebri ex assumpto alimento irrorationem, talis consequeretur somnus, mecum afferent cuncti naturalium rerum periti, qui ex benigno alimenti vapore ad caput delato, & à cerebri temperie condensato, somnum gigni naturalem sentiunt. Si itaque oculatius illa fuisset observata, aut in ipsam vigilantius inquisitum, quin impostura fuisset manifestata, dubitare nolo. Nec desunt, qui in vestimenti fimbriis libum ad famem tollendam dextre consutum, fuisse visum, dicant.

Puella 12. annorum jejunium.

§ 37. Celebratur similiter puella quædam annos nata duodecim, quæ in Tullensis territorii ulla Commerciaco, tempore Lotharii Imperatoris circa annum 822. post sacram communionem in Paschali solennitate à sacerdote susceptam, primum per decem menses à pane, deinde ab omni cibo & potu per triennium abstinuisse narratur. Idem hic responsum volo, quod in proximis jejuniis commentitiis: quemadmodum & ad illud non absimile, quod Pogius Florentinus Romæ, sub Nicolao octavo pontifice in Gallo quodam sacerdote accidisse refert.

Margareta Eslingensis impostura.

§ 38. Hoc argumentum, fraudulentæ abstinentiæ exemplo, raraque impostura memoratu dignissima exornare volui, ne tam facilè posthac omni credatur spiritui, nec prodigiosarum rerum narrationibus tam pronæ semper offerantur aures. Circa annum 1546. Eslingæ in ducatu Wirtenburgico puella nomine Margareta, Ioannis Ulmeri filia, ex gravi morbo & vehementioribus ventris cruciatibus adeo se intumuisse finxit, ut ventris moles universam faciem obtegere, ac in circumferentia decem palmas excedere, à multis visa sit. Diversi autem generis animalia se querebatur alere suo sanguine in ventre, cum tamen se nec comedere, nec bibere quicquam, sed tantum pharmacopolarum confectis & fructuum odoribus interdum recreari asseret. Ab iis qui lecto adstabant, auditæ sunt multiplicium animantium voces, gallorum cantus, gallinarum coccyzationes, anserum strepitus, latratus canum, ovium balatus, porcorum grunnitus, ac quod admirabilius est, boum mugitus binnitusque equorum, atque animalium multorum homines magnitudine superantium clamores: à quorum

motionibus vexationibusque intolerabilibus mirum in modum se torqueri, dolenter referebat. Eduxit admirandæ magnitudinis vermes atque serpentes ex latere circiter centum quinquaginta, ut miraculo fidem faceret.

§. 39. Rei igitur inauditæ rumor quum non modo per urbem & loca vicina, sed etiam per totam fere Germaniam increbuisset, ab exteris quotidie confluentibus ob prodigium, & commiseratione affectis tanta virginis mole conspecta, amplis frequentibusque est ditata muneribus. Consilium à medicis & chirurgis quæsitum: Ad eam quoque Caroli quinti Imperatoris & Ferdinandi Rom. regis medici cum aliquot nobilibus accessere, qui tamen nihil deprehendere suci potuere. Verum ubi jam circiter quadriennium hujus tragœdiæ spectaculum duraſſet, ac dolores intendi indies viderentur, magistratus (num commiseratione, an sinistra suspicione motus, me latet) accitis puellæ parentibus scisscitatur, num ex medicorum consilio filiam sectione ventris à tam diris cruciatibus liberari cuperent? Cui pater vir bonus ac innocens respondit, filium divinæ bonitati & legitimis medicorum remediis committendam. At omnibus modis restitit mater mali conscia, divinam ultionem illi minitata, si filia adhuc juvencula enecaretur. Ad quam etiam missi, qui admonerent, eam sæpenumero medicorum desideraſſe operam: Hos nunc adesse, ut morbi inclementiam quibuscunque modis auspicio divino, aut tollerent, aut certe lenirent. Verum illa à matre instituta, respondit, se morbum & crucem à Deo sibi impositam, ex divina gratia pari constantia citra ullam medicorum opem laturam, qua jam quadriennium fortiter pertuliſſet.

§ 40. Cæterum magistratus, accepta patris responsione, Doctori medico & tribus chirurgis cum obstetrice, ut puellæ ventrem sectione tentent examinentque, serio mandat. Quare hi dicto obsecuti, cubiculumque ingressi, puellæ tumidæ fasciisque linteis ligatæ, ac clamanti, detraxere tegmina: Ferroque adhibito, ventrem miro artificio fabricatum cum variis arcubus, quibus ventris rotunditas conservabatur, & pulvinaribus ac reliqua levi materia suffultum deprehenderunt. Hoc per obstetricem detracto, apparuit puella omnino nuda, corpore optime

Digitized by Google

optime compacto, & ſupra modum formoſo. Fraude cognita, parentes & filia cum aliis doli conſciis (quibuſcum noctu comeſſatum erat, ac munera ab exteris oblata, egregie dilapidata) in carcerem ducti, quæſtionibus ſubditi ſunt. Venter in prætorium ad rei memoriam delatus, aſſervatur. Mater adveritatis confeſſionem torturis adacta, inſtinctu Sathanæ & auxilio, quicquid id eſſet doli, ſe annos quatuor conſtruxiſſe cauſa lucri, falſa eſt. Condemnata igitur, fracto prius collo, palam eſt flammis abſumpta: Filia autem, perforatis prius ignito ferro genis, muro incluſa, ad perpetuos damnata carceres: Pater, qui ſe ab uxore & filia ad illum diem, quo flagitium manifeſtaretur, deceptum fuiſſe, ſancte affirmabat, libere dimiſſus, quemadmodum & ex reliquis captivis plerique inſontes inventi: Alii vero pro delicti gravitate puniti.

Anglicanæ virginis jejunium commentitium.

§ 41. Huc non immerito accedat id quod de quadam virgine Anglicana refertur, quæ ob continui jejunii famam, numinis loco habita obſervataque eſt, ut Angli non alio nomine illam nuncuparint, quam *Holi met de Kent*, hoc eſt, ſacram virginem Cantuarienſem. Hæc ſiquando cibanda eſſet, ante ſummum altare in templo provoluta in genua, panem miſſalem ex alto quaſi cœlitus deſcendentem ad ipſius os in alimoniam ſumebat, aliis in templi parte poſtica miraculum religione ſingulari, imo ad ſtuporem ſpectantibus. Hac ſola ſpirituali eſca ſuſtentari ſe, & bona frui valetudine, citra ullius victus acceſſionem, gloriabatur: Interim & inſignem quoque vitæ innocentiam ſanctitatemque præ ſe ferebat, ut tam à Rege & regni primoribus, quam ab aliis cujuſvis ordinis hominibus religioſe viſitaretur. Nec exigui temporis, actus hujus fuit epitaſis. At quid fit? Quemadmodum juſtiſſimus Deus ad quarumcunque illuſionum ſacrarum præſtigias non perpetuo connivere ſolet, ſic tandem & huic fabulæ cataſtrophem ſtatuit.

§ 42. Quapropter ſiniſtra ſuſpicione Regi injecta, ex ejusdem mandato in illam inquiritur. Legati regii monaſterium, ubi illa tunc temporis morabatur, ingreſſi, religionis ergo eo perveniſſe putabantur. Verum ab iis ſecluſa mox, cuſtoditaque, famem ne triduum quidem perperi valuit: Sed quæ infirma eſt muliercularum conditio, dolum haud difficulter eſt confeſſa:

Panem

Digitized by Google

Panem nimirum meſſalem per fornicem templi demiſſum, capillis fœminarum tenuiſſimis alligatum, eoſque non potuiſſe obſervari ab iis qui longinque panem ſpectabant: Adhæc, ſe interea ſemper laute ſeorſum vixiſſe cum abbatibus ad quos divertebat, quibus etiam familiarius, conjunctius, vel potius carnalius fruebatur. Circiter tres etenim fuere (niſi memoria fallar, vel is falſus fuerit, qui rem vere geſtam retulit) in diverſis cænobiis, ac in unoquoque menſes aliquot hiſce ludibriis dementabat illa quoſcunque. Tandem dira morte pœnas dedit, veluti & abbates, ac monaſteria diruta.

Venetiana vetula abſtinentia.

§ 43. Hic locum meretur quoque famoſa quædam vetula, quæ ut peculiari angelicæ ſanctitatis opinione Perfectionis Regulam recenter inſtitutam confirmaret Venetiis, duo ſibi ampla comparavit ejuſdem formæ volumina: Quorum alterum Bibliorum erat, alterum ciſtula clauſulis velut liber adornata, quam depreſſis lagunculis vino malvatico plenis, tum & martiis panibus ab ipſa ex caponum perdicumque pulpamentis, ſaccharo & amigdalis rite apparatis, infarciebat. Hiſce duobus libris pulchre inſtructa, in cellulam ſe recipiebat abdebatque, religioſam ſcilicet agens vitam plerunque dies quinque aut ſex contemplatione varia, & alteris illis Bibliis vigilanter lectitandis, donec quicquid in iis deliteſceret myſterii evacuaſſet: Nec ſane interea temporis quicquam aliud cibi aut potus guſtabat. O dignum memoria miraculum, ô myſtica abſtinentia. Quid tandem? In hoc religionis arcanæ exercitio perdurat, donec myſterio revelato, multiſque inventis literis amatoriis, palam à magiſtratu exilio puniretur.

§ 44. Circiter annum ſexageſimum quintum ſupra milleſimum quingenteſimum, in Caſtiliæ novæ Marchionatu de Senet duo ferme miliaria de Covil vida in villa Tamerſon juvencula morabatur annorum ſedecim, fingens ſe virtute ſpiritus ſine cibo, potu, excretione alvi & urinæ circiter biennium vixiſſe. Ad hanc tandem accedebant duo filii ducis Medinæ cœli, quidnam hoc rei eſſet inquiſitum: Qui levata lodice ſub qua ipſa cubabat, manuque inſerta, lectum lotio defœdatum comperiunt. Fraude revelata, illam Inquiſitioni tradidit Marchioniſſa.

Vianæ

§ 45. Vianæ adhæc ſub Brederadio circa Trajectum inferius puellam perpetui jejunii opinio nobilitavit : at commentitium fuiſſe, poſtea cunctis innotuit. Similiter menſes aliquot fraudulenter jejunium ſimulavit Gorcomii in Hollandia puella nomine Margaretha, circa Belgicorum motuum initia. *Triam puellarum ſitæ jejunia.*

§ 46. Circa Leodium in villa Capella nuncupata, fuit circa annum 1567. puella annos ferè ſeptendecim nata, quæ ab omni victus uſu vixiſſe dicebatur. Sed dolum detexerunt liba mellea, tandem in veſtimenti fimbriis deprehenſa.

§ 47. Cæterum hæc à me ſcripta eſſe, quòd jejunio, aliquid derogatum velim, nemo ſuſpicetur: quum hoc ſolum mihi ſtudiò fuerit, ut quemadmodum in ſathanæ præſtigias ſex in lucem editis libris inquiſierim, ita & nunc ſacris hominum impoſturis oculatius attendere voluerim. Iejunium etenim verum, ſummo à me loco, ſi ab ullo alió, habetur, uti certè debet. Nam, Athanaſio teſte, morbos ſanat, deſtillationes exſiccat, dæmones fugat, malaſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius, & ad thronum Dei ſiſtit. Colophonis autem vice auream Cypriani ſententiam ſubjungere volui : Jejunium, inquit ille, ſi diſcretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ ſpoliat & exarmat. Jejunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos diſtringit & ligat. Jejunium ſi humilitate ornetur, ſervos Dei contemptores mundi efficit. Jejunium carnes azymas mundat & ſolidat, & putredines quæ ex adipe prodeunt, conſumit & ſiccat. Jejunium ſcripturarum deliciis paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſtabilitur, cœleſti pane nutritur. Danieli interpretatio ſomniorum revelatur jejunio, & tres pueri de Babylonio illæſi egrediuntur incendio. Moſes in monte quadraginta diebus jejunus cum Domino perſeverans, & Dei familiaritatem, colloquium, & legis miniſterium promeretur. *Jejunii vis potens ſit.* *De jejuniis & tentationibus Chriſti.*

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS WIERI

DE

IRÆ MORBO,

Ejuſdem curatione

PHILOSOPHICA, MEDICA

&

THEOLOGICA,

LIBER.

Iraſcimini ſine peccato.

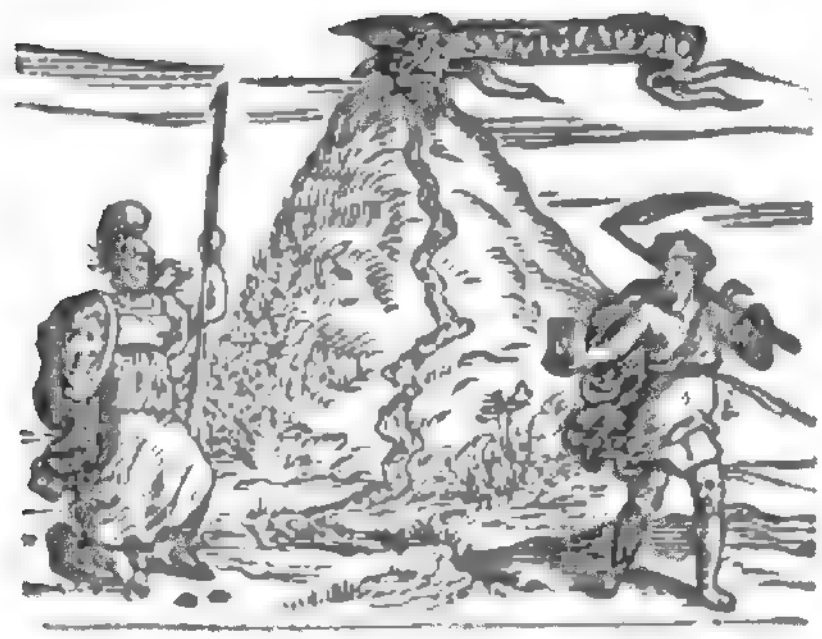

AMSTELODAMI,

Apud PETRUM VANDEN BERGE.

M DC LX.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ad Illuſtrem & Generoſum

DOMINUM,

D. HERMANNUM

COMITEM IN NEVENAR ET MOERS, DOMINUM IN BEDBUR,

IOANNES WIERUS D.

UA voluntate elapſis annis diaboli præſtigias & fraudulenta ludibria debellare conatus ſum, illuſtris ac generoſe Comes, eadem nunc demùo in lucem prodeo ad vitioſorum affectuum carnificinam ex humanis animis expectorandam. In ingravescente enim ætate quicquid aſſiduis meis occupationibus ſuffurari poſſum temporis, id libenter in publici commodi ærarium effundo, utinam tanto poſteritatis fructu, quanta alacritate juvandi proximum, quò & mea ex concredito divinitus talento uſuræ ingenuè ſim conſcius, & ſubſequens ætas me aliquando vixiſſe gaudeat. Proinde quando in noſtri ſæculi intuerer tum extremas calamitates, tum calamitatum occaſiones, commentari volui aliquid de cauſſis veris ac remediis certis ipſius Iræ, è qua hodie privatæ factiones, publica bella, cædes truculentæ, ac inauditæ immanitatis exempla in Chriſtiani populi cervices & fortunas miſerrimè exundant. Etenim ad hunc ſuſcipiendum laborem tres me compulêre rationes. Una eſt, quòd quum nulla peſtis magis depopuletur ſua crudelitate vaſtiſſima regna, ampliſſimas ditiones, florentiſſimas reſpublicas, quàm hæc ipſa, cujus, proh dolor, recentia nimis teſtimonia coram cæleſti tribunali vindictam clamant: non etiam ab officio ac

professione medici ac philosophi alienum judicarem, adversus tam exitialem morbum, qui verè Epidemicus nominari hoc tempore potest, proponere curationem. Altera, quòd quæ mihi in Theologicis meditationibus subinde, dum ad ægros huc illuc proficiscor, occupato in proprium usum conscripseram, eadem aliis communia esse velim, si forsitan tenuissimæ meæ opellæ subsidio quempiam incitare possem ad affectuum suorum tyrannidem edomandam. Postrema, ut maximos, sed tamen justissimos dolores, quos ex conjugalis thori dissipatione ante quinquennium hauseram, literario aliquo exercitio tunc temporis lenirem. Hanc verò meam commentationem sub illustris tui nominis inscriptione, generose Comes, publicandam duxi, tum quòd inter principes Germaniæ viros literarum cognitione, doctrinæ præstantia & judicii acumine haud ulli secundus, sed, ut ait ille, πάντων ἀνθρώπων certiorem de argumenti hujus tractatione censuram ferre possis: tum etiam, quòd quum literarum familiam singulari favore & patrocinio semper sis prosequutus, vicissim pro grati animi testificatione haberes perpetuum obsequii nostri monumentum. Te totum suo spiritu regere dignetur misericordissimus Deus, ut ad ipsius gloriam, tuæ clementiæ salutem, & commissæ gregis utilitatem hunc momentaneum vitæ cursum perficere queas. Clivis ex nostris ædibus.

DE

Digitized by Google

DE IRA MORBO.

DIcturus de Ira morbo, præter consuetam ægritudinum recensionem, non obstante Peripateticorum sententia, imitari conabor tum Stoïcos, qui affectus tanquam morbos ex homine nituntur evellere: tum Galenum nostrum, cujus auctoritate didicimus, adeò potentes esse animi perturbationes, ut & multi sæpe à morbis liberentur, superveniente delectationis alicujus sensu, & infiniti rursus ex nimia conturbatione in difficiles ægritudines delabantur.

§ 2. Verùm quum nulla existat corporis invaletudo tam gravis, quam non animi exacerbatio longè exuperet: magis etiam hujus, quàm illius, custodienda est propter subjecti nobilitatem integritas. Ne quid de consensu utriusque dicam, quo malè affectus animus, naturalem quoque totius corporis statum immutat, spiritibus tanquam suis internunciis primùm contaminatis, qui postea sanguinem exagitant, & cordis æquabilem motum interturbant, quod ex pulsuum frequentia, repressione & varia commotione apparet, unde febres, lipothymiæ, tabes, aliaque mala suboriuntur: qui denique cerebro tales communicant impressiones, ut sæpissimè phrenitis, melancholia, mania, apoplexia, paralisis, epilepsia, & similes consequantur ægritudines. At verò ex cunctis animi morbis, quam nullus vehementior sit Ira, curationem ipsius solùm auspicabimur: rati, eos qui hunc superare, & à temperantiæ mansuetudinisque territorio arcere didicerint, ad reliquorum expugnationem alacriùs accessuros.

§ 3. Prius tamen quàm ad ejus definitionem, causas, & ulteriorum tractationem deveniam, pauca quædam præfari lubet vice προλεγομένων de affectuum natura & origine: in quibus explicandis primò videndum est, quid sit affectus. Est autem is Zenoni, aversa à recta ratione contra naturam animi commotio: quemadmodum & Galeno, motus animi non obediens rationi: qui ab aliis dicitur appetitus vehementior, ad differentiam illius, cui ratio moderatrix assistit. Quæcumque enim boni malive specie objecta nobis fuerint, ea si constanter prudenterque sequimur aut fugimus, tum appetitus est cum ratione: quando verò adversus hanc incitamur vehementius, & delectationis vis major est quàm rationis, tum pra- *Affectus.*

vus

vus allicitur appetitus, qui ſiniſtræ opinionis impulſu, contra mentis decretum agit. Hinc duplex affectuum genus reſultat: unum rationis particeps, alterum ejus expers: quorum utrumque ex opinione boni aut mali, ejuſque vel præſentis, vel futuri, ſubdividitur.

§ 4. Cæterùm quia nec primi generis affectus obſunt, nec ſecundi omnes adeò nocent, ut naturalem corporis conſtitutionem demoliantur, morbosque gignant, ſufficiet nobis principaliores illos attigiſſe, qui hoc negotii potiſſimùm faceſſere conſueverunt: quorum omnium fons eſt intemperantia. Hac enim ſummus ille ſplendor rationis, quo appetitiones noſtræ regi debebant, extinguitur, & pravis cupiditatibus faces ſubminiſtrantur: ut mirum non ſit, intemperantes omnibus animi affectibus emancipatos eſſe, quippe qui à ſanæ mentis judicio averſi, ex imaginaria boni maliúe apprehenſione, ſtatim huc illuc effrenatè feruntur, variiſque perturbationum euripis fluctuant.

§ 5. Sic ab animadverſione rei delectabilis, ut jugi formoſæ mulieris intuitu & cogitatione, mox furioſa libidine incenduntur. Sic etiam quum quis læſus eſt injuria, ejus apprehenſione vis animoſa cordis, quæ ejus eſt appetitio, incitatur: cumque injuriam vindicare & ulciſci cupit, neque rationis manſuetudine lenitur, *Extandeſcentia.* tum ira exardeſcit. hæc ſi mox deſiſtat, excandeſcentia dicitur: ſin *Odium.* inveterata ſit, odium: ſi acerbior, diſcordia: ſi ulciſcendi tempus *Diſcordia.* obſervat, inimicitia. Quum porrò vehemens inſurgit de divitijs *Inimicitia.* expetendis opinio, cordis appetitio non refrænata rationis præ- *Avaritia.* ſcriptione in avaritiam effertur. Quum denique maximi fient, op- *Ambitio.* timique judicabuntur honores, horum ſtimulis eadem vis inflammata, in ambitionem rapietur.

Metus § 6. Ita quidem futuri boni opinione variæ ſolent excitari cu- *Timor.* piditatum differentiæ, quemadmodum ex futuri mali apprehen- *Formido.* ſione metus ſuboritur: qui ſi malum propinquum eſt, timor: hic *Pigritia.* autem ſi permanet, formido: ſi laboris metus erit, pigritia dice- *Terror.* tur: ſi valde concutiat, terror: ſi mentem loco dimovet, pavor: ſi *Pavor.* ultrà proceſſit, exanimatio. Vbi verò jam mala inſtant, aut ſpera- *Exanimatio.* ta bona non accedunt, tum animi fiunt ægritudines: cujuſmodi ſunt, dolor, angor, luctus, mœror, lamentatio, ærumna, afflictatio, ſolicitudo, moleſtia, deſperatio, & cæteræ ejuſdem ordinis.

§ 7. Quæ hactenus enumerata ſunt animi pathemata, cum diutius

diutius perſeverant, tanquam in venas medullasque ſeſe ingerentes, naturalem corporis ſtatum unà perturbant, & morbos illi accerſunt. Ita enim dum cor ira cumulatur & efferveſcit, ea ſpiritus primùm, dein humores corpusque inflammans, plerumque in ephemeram vel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridam febrem, aliosque ex bilis fervore & humorum confuſione morbos: aliquando etiam pro vehementia ebullitionis, & diſpoſitione ſolidorum in hecticam præcipitat.

Mœſtitia effectus.

§ 8. Mœſtitia verò corpus omne, maximè autem correfrigerat & exiccat, ſpiritus innatumque calorem ſenſim obterit, vigilias ſiccitate inducit, concoctionem labefactat, ſanguinem humoresque incraſſat, augetque melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in marcorem aliosque frigidos morbos incidit. Eadem pericula & graviora metus adfert: atque ita deinceps reliqui omnes immoderati affectus ſuis quique procellis & fluctibus nos jactantes, in varios animum corpusque ſcopulos illidunt: quos ut evitare oporteat, exemplo unius iræ, quæ perturbationum eſt ſæviſſima, jam declarare conabor, futurum hinc ſperans, ut illius natura & curatione oſtenſis, eadem vel ſimili methodo aliorum affectuum cognitio remediaque inveniri poſſint.

De Iræ Definitione.

UT præciſa omnis ambiguitatis & contradictionis occaſione planam ſtabilemque Iræ definitionem habeamus, ſupponendum prius eſt, nos loqui de Ira morbo: ut excludatur hinc Ira licita, qua iraſcimur vel aliorum hominum ſceleribus, vel nobiſmet ipſis ob propria peccata, qua item pater iraſcitur liberis delinquentibus. Hic enim motus animi fit juſta cum moderatione, & abſque peccato: cujus meminit Divus Paulus, inquiens: Iraſcimini, & nolite peccare. De quo affectu magis utili, quàm noxio, haud plura dicemus, prioris duntaxat enarrationem à definitione illius aggreſſuri, quæ neglectis aliorum finitionibus, tali oratione perfici aſſignarique poteſt, ut Ira ſit appetitus profligandi objectum, propter apparentem injuriam.

Ira quid.

§ 2. Cujus definitionis ſingula jam membra declarabimus. Pro genere collocamus appetitum, non quidem naturalem illum, quo ſtirpes alimentum ſibi conveniens proliciunt, aut magnes ferrum

attrahit, aut omnia generis cujuſcunque ſint inanima aguntur: ſed motum & interiorem quandam agitationem animæ ad habenda bona quibus caremus, & depellenda mala quibus infeſtamur: tametſi hæc ſæpe talia, cujuſmodi apparent, non ſint, verùm ſpecie boni malivè nos fallant. Ea appetitio, de qua loquimur, Græcis ὄρεξις vocatur, cui tum perſecutio ineſt boni, tum etiam depulſio mali, utriuſque vel veri, vel ementiti. Nam dum rem aliquam conſectatur, quæ ſpeciem boni & jucundi præ ſe fert, eam ſimul quæ huic adverſari & obſtare videtur intentioni, depellit.

§ 3. Quid autem hic perſequimur, quidque profligamus? Dicam breviter. Appetitus ſemper præſupponit privationem, quæ eſt defectus rei. Non enim appeto quod poſſideo, ſed quod deeſt. Quare ſi Ira appetitus eſt, quid deeſt quod appetam? Deeſt apparens juſtitia, tanquam bonum. Quomodo autem juſtitiam recuperavero aliter, niſi ut ſuum contrarium, nempe injuriam, depellam? Sic in gerendo bello quis finis? Pax. Eam quomodo Imperator acquiret, niſi ut hoſtes pacis, qui diſcordiæ & ſimultatis auctores ſunt, removeat? Proinde finalem cauſam ponimus profligationem, efficientem verò collocamus injuriam: ſiquidem nihilanimum noſtrum æquè pungit, quàm ſi putemus nobis, aut noſtrûm alicui non tribui, quod noſtrum eſſe videtur. Etenim omnis appetitio boni cujuſdam aut veri, aut apparentis eſt. Bonum autem, in quo noſter acquieſcit animus, reſpicit conſervationem hujus noſtri individui. Quia verò propter perpetuum Anaxagoræ fluxum, quod jam eſt præſens bonum, eloquuto hoc eodem verbo, imò in momento deſinit eſſe præſens, & jam tranſiit in naturam præteriti: conſervatio inhiat affluxioni futurorum, tanquam fruitioni præſentis. Quam etiam ob rem antea oſtendimus, à privatione fieri appetitum. Non enim deſideramus (ut dixi) quod præſens eſt, ſed quod abeſt, ita tamen ut ſit futurum. Quid autem futurum conſervatio ipſa requirit, ut ſit tanquam præſens? nihil aliud quàm ut ſibi tribuantur omnia, quæ videntur ad ſe pertinere. Illud ſiquidem tanquam proprium ſibi vendicat. At ſuum cuique tribuere, eſt juſtitiæ opus. Quare hanc juſtitiæ ſpeciem appetimus, quatenus ea tendit ad pleniorem ſalutem, conſervationem & perpetuitatem noſtram. Undè quum illam cupiamus adeſſe, cupimus ſuum contrarium abeſſe, hoc eſt, ipſam injuriam: quia per eam impedimentum aut ſubtractionem arbitramur fieri bono quod deſideramus:

Digitized by Google

mus: ſtudemus illam quoque impetu depellere & amovere, ex quo creatur iraſcendi affectio.

§ 4. Injuria autem infertur, ubi ſuum cuique non redditur, ſed omnis negligitur analogica æqualitas, quæ in mutua perſonarum ac rerum proportione conſiſtit. Nam quum juſtitia ſit ἰσότης, quicquid ab ea recedit, ſtatim convertitur in naturam contrarii: cujus duæ ſunt ſpecies ratione utriuſq; extremi, τὸ πλέον & τὸ ἔλαττον. Iſtud poſſidere videtur qui injuriam infert, hoc verò qui eam patitur. Quare exacerbor erga illum, non tam quòd plus habeat, quàm quòd mihi minus reliquerit, & quòd auferat illud quod meum eſt, mihique debetur. Itaque conſtat, tot eſſe externas iræ cauſas, quot exiſtunt injuriæ repræſentationes. Repræſentationes dico propterea, quia non eſt injuria ſemper quæ injuria eſſe apparet. Species namque fallunt noſtram ſæpe imaginationem, quæ ſecundum idolorum occurſum excitat appetitum.

§ 5. Sic ſol apparet magnitudine ſeſquipedali, quum tamen longè major ſit univerſo orbe: ſic navigantibus apparent arbores in littore moveri, quum tamen perſiſtant immobiles: ſic in ſpeculo apparent ipſæ ſubſtantiæ, quum nihil ſint minus. Vnde multoties appetimus mala, quia apparent eſſe bona: & econtrariò bona excutimus, quod videantur eſſe mala. Quæ cauſa fecit, ut dixerimus in definitione Apparentem injuriam. Ergo explicatis noſtræ definitionis membris, progrediamur ad cauſas.

De Cauſis Iræ.

CAUSAS iræ ad duo poſſumus ſumma capita revocare, ad internum iraſcentis vitium, & externam iraſcendi occaſionem: de hac poſtea, de illa prius dicendum. Concitamur enim ad iram aut temperamenti reſpectu, aut debilitate judicii, aut impedimento ſenſoriorum, aut animi affectibus. Ac quidem, quum vis θυμοειδὴς in corde, & ἐπιθυμητικὴ in hepate ſuum habeant domicilium, prout hæ partes principes erunt diſpoſitæ, ita etiam animi impetus & cupiditates aut vehementiores aut remiſſiores conſequentur. Nam qui cordis calidiorem obtinent conſtitutionem, cæteris omnibus ſunt procliviores ad iram: & quemadmodum promptiſſimè commoventur, ita facilè placantur: quia iram non reprimunt, ſed ſtatim præcipiti quadam impotentia proruunt

ad vindictam vel amotionem apparentis injuriæ, qua profligata conquiescunt.

ὀργιλοι. Δυμοὶ. Δύειν. 2. Metam. § 2. Eos Aristotelis vocat ὀργίλους, & hæc prima species nominatur ab Homero Δυμὸς δέ τε σῦ δύεται, quod est fervere & cum impetu ferri, quando spiritus circa cor effervescere incipit. Hinc Ovidius:

Utque animus tumida fervebat ab ira.

Lib. 3. Et Lucretius:

Mens iracunda facilè effervescit in iram.

Item apud Ciceronem 3. Tuscul.

Corque meum penitus turgescit tristibus iris.

Hercul. furent. Et Seneca: *Ira totus fervet.*

§ 3. Hepatis verò qualis est conditio, tales generantur humores, à quorum prædominio denominantur differentiæ temperamentorum, quæ affectuum matrices quædam sunt, & mineræ. At

Biliosorum status. inter reliquas temperaturas bilioſa maximè obnoxia est huic malo propter aptitudinem acrioris sanguinis, qui facilè inflammatur.

Satyr. 5. quod Persius etiam intellexit, dum ait: Intumuit sub pectore bilis.

Satyr. 2. Merc. Item: Acri bile tumet. Et Plautus: Mala bilis cruciat. Etenim qualis in jecore conficitur sanguis, tales in corde gignuntur spiritus, quibus animi vis θυμικὰς affectiones parit, prout imaginatrix objectam speciem opinione in nobis aut boni aut mali tum præteriti tum futuri æstimarit.

ἀκροχόλους. § 4. Hos Aristoteles dictione medica vocat appositè ἀκροχόλους, quòd ex summo bilis impetu supra modum celeres sint ad iram, quæ tamen propter humoris tenuitatem non est pertinax aut diuturna, sed citò evanescit, quasi ταχὺ ἀλίσκον ὀργιζόμενοι. Eosdem Hippo-

ἰξώδυμοι. crates philosophica magis phrasi appellat ἰξώδυμους, vas, etiamsi Galenus perperam admodum detorqueat vocabulum in Commentariis Epidemiorum ad velocem quidem iram, sed quæ aut imbecillitate judicii, aut frigidiori intemperie cordis eveniat, proposito exemplo excandescentiæ muliebris: nam veteres ἰξώδυμους intellexerunt homines vehementer iracundos, & levi de caussa, quales videmus esse Gallos.

§ 5. Verùm hoc loco repudiari debet inveteratus multorum error, qui materialem iræ caussam putant solam bilem, adeò ut apud Latinos bilis pro ira, & bilioſus pro iracundo usurpetur, eadem licentia, qua apud Græcos χολὴ & χολερὸς. Occasiones autem plebeiæ persuasionis sunt duæ. Una, quòd irati quandam bilem fla-

vam

Digitized by Google

vam evomant: quæ tamen ex magna animi commotione ad expulsionem irritatur, folliculo fellis forsitan etiam turgido. Ioannes Fernelius scribit, senem quendam decrepitum mirè ad iram propensum: post cujus discessum nihil fellis inventum, nec cysin felleam, sed ejus in loco ingentem consedisse calculum. Ex ejus enim obstructione universa bilis in ambitu venarum remansit, & proinde facilius ad iram inflammavit. Altera, quòd temperatura biliosi deprehendantur in iram procliviores. Conceditur quidem, iracundiæ fomenta provenire à bile, non tamen biliosos necessariò esse iracundos. Nam præterquam quòd aliæ etiam internæ sint causæ iracundiæ, multa animalia comperiuntur iracunda, quæ minimè interim biliosa: ut in maxime iracundis animalibus, crabrone videre licet, & angue, quem frigidi esse temperamenti, desiderium apricandi in ipso solstitio, tum unanimis authorum consensus testatur.

§ 6. Quòd si ex sanguinis & bilis adustione melancholia proveniat, & in sicco calor accendatur, vehementissima & tenacissima exoritur irascendi affectio, quæ propriè iracundia dicitur. Etenim si actiones cerebri intuearis, quum propter siccitatem pauciora impedimenta inter intellectum & species servatas interponantur, quibus actus intellectus ab ipsis disjungi possit ac oblivio surrepere, fit ut opinionem injuriæ diutius retineant, & proinde obstinatius in iracundia perseverent, unde etiam truculentiores manant effectus: si consideres dispositionen cordis, quò illud magis declinat ad siccitatem, eò erit non quidem velocior ira, sed magis fera, & atrox. Sicuti enim ferrum natura siccum & durum tardè accenditur, accensum autem haud facilè restinguitur ob calorem diutius retentum: ita etiam cor siccum non illico excandescit, sed ubi excanduit semel, non tam promptè mitigatur. Sic & fibræ ex sententia Aristotelis solidæ terrenæque, quasi fomenta in sanguine efficiunter, & fervorem per iram accendunt. *Melancholici cum sanguine & bile adusta, ira. Iracundia.*

§ 7. Eam iræ speciem Homerus vocat μῆνιν, hoc est χόλον ὀλοφρονα, permanentem & diuturnam, ἀπὸ τοῦ μένειν: quæ etiam apud eundem appellatur πότος vel πότνα, à πίω seu πῶμαι, quasi ira reposita πολλοῦσι πιεῖν εἰς τιμωρίαν, ultionis occasionem expectans. Tenacem Ovidius, implacabilem Virgilius, immedicabilem Silius vocat. Quocirca Aristoteles sic affectos apellat πικρούς, amarulentos & acerbos homines, qui offensiones dissimulant, non quòd affectibus suis *1. de Ponto eleg. 10. In Culice. Lib. 2. 4. Ethic. cap. 5. περὶ.*

Digitized by Google

ſuis evaſerint ſuperiores, ſed quòd illorum effectus & immanitatem tantiſper ſuſpendant & celent, quoad tempus ulciſcendi injuriam advenerit. Animum autem ſi expleverint ſemel, tum modus apponitur. Ultio enim modum finemque iræ adhibet, pro dolore voluptatem efficiens. Sub hoc catalogo comprehenduntur Italorum, qui in plures annos injuriæ opinionem reſervant, offenſiones, quæ tandem in monomachias, aut fraudelenta, & per inſidias machinata ſuorum ſicariorum latrocinia, erumpunt.

Melancholicorum ira.

§ 8. Porrò qui ab atræ bilis exuperantia temperaturam ſortiuntur, omnium ſæviſſimè & aſperrimè iraſcuntur. Sicuti enim humor atrabiliarius propter ſui craſſitiem & fæculentiam ægritudines excitat longas & ſolutu contumaces, exemplo quartanæ & ſcirrhi lienis: ita etiam in talibus ſubjectis procreantur ſpiritus denſi, compacti & refractarii, qui affectus ſemel conceptos ægerrimè dimittunt, etiamſi vindicta potiti ſint. Unde fit, ut ubi ſemel abolitam & extinctam in iis exiſtimaveris injuriæ opinionem. & proinde ejus memoriam jam eſſe ſepultam ſperaveris, iterum tamen vulnus recrudeſcat, & in corrodens furioſumque convertatur carcinoma, non ſecus quàm cancer, qui morbus eſt atrabiliarius, exacerbatur denuò, ſi adhuc aliquid radicis ſit reliquum, nec ſua contentus circumſcriptione, latius depaſcitur totam quoque viciniam. Idcirco Ariſtoteles vocat tales χαλεπὰς, διὰ τὸ χαλεπαίνειν, addita deſcriptioni hac etiam conditione, quòd difficilis & periculoſæ ſint converſationis: quod propriè, ſine tamen nationis invidia, in Hiſpanorum ſævas & inexorabiles quadrat indignationes.

Ira plumbea, Saturnina.

Lubet autem hanc ſpeciem iræ nominare plumbeam, imò elegantiori epitheto Saturninam: ex qua proſerpit immanitas & truculentia tyrannorum, omniumque eorum qui unquam crudelitatem exercuerunt, quorum hodierna facinora vindictam coram juſto tribunali Chriſti clamant.

§ 9. Quòd ſi melancholia in frigiditatis & ſiccitatis prædominio conſiſtat, morоſitas accerſitur, quæ ætati ſenili peculiaris eſt. Nam quum frigus nec citò moveatur, nec facilè inflammetur, ignavius iram concipiunt ſenes, conceptam tamen difficilius deponunt & ferè illud habent adnexum, ut non magnopere laborent, ne quem offendant, ac intractabiliores ſint.

Pituitoſa ira.

§ 10. Pituitoſi præ exuperantia crudi & frigidioris ſanguinis, non tam facilè queunt diſcernere, quid noxium quidve innoxium,

Digitized by Google

xium, propter inter labentem humiditatem inter ſpecies & vim intellectus. Unde quidam iraſcuntur facilè : ſed hujuſmodi ira nec vehemens eſt propter defectum fomenti à calore provenientis, nec diuturna propter interfluentem humiditatem aut excrementitiam aut naturalem, quæ in memoria abolet injuriæ opinionem. Et quidem tales ſolent eſſe puerorum offenſæ.

Sanguineorum ira.

§ 11. Sanguineorum natura ab optimo, quod dari poteſt in rerum univerſitate, temperamento dependet, atque idcirco ſuapte vi in iram minimè eſt prona. Ex ſiccitatis enim victoria proficiſcitur ira: ſanguinei verò calidiſſimi ſunt & humidi. Quòd ſi tamen contingat ſanguineum iraſci, quod rarum non eſt, occaſione externa utplurimum incitabitur, per quam ὀργιστικὴ animæ potentiæ ſpiritus cordis accendit propter appetitum depellendi indignitatem objecti, ac in tali affectione deprehenditur ſæpenumero quædam nobilitas conjuncta cum magnanimitate, quando ulciſcendi voluntas minor eſt ipſa & facultate & occaſione & injuriæ cenſura. Quare hanc ſpeciem ſine latinitatis detrimento appellavero generoſam : de qua etiam illud Romæ ad baſilicam D. Petri ab effectu & ſub figura bruti animalis extat teſtimonium :

Parcere ſubjectis nobilis monet ira leonis.

Debilitas judicii interna ira cauſa altera.

§ 12. Alterum de internis iræ cauſis membrum pertinet ad debilitatem judicii, quando potentia animoſa validior dominatur infirmæ ratiocinanti virtuti. Ea enim intellectus vis, quæ Ratio vocatur, hanc obtinet proportionem ad facultatem θυμοειδῆ, quam ſeſſor ad equum, & venator ad canes. Etenim quemadmodum ſeſſor moderatur equum, ac venator canes : ita à ratiocinandi uirtute animoſam vinci deceret, quanquam id non ſemper accidat. Equus ſiquidem robuſtus & contumax eſſe poteſt, ac ſeſſor imbecillis : ideoque ne ſeſſorem equus ſuperet, ac infirmum venatorem inſolentes mordaceſque canes ſibi ſubjiciant, periculum eſt.

§ 13. Ratio autem poteſt in dijudicando delinquere aut vitio congenito, aut adventitio. Congenitum vel perſeverat tum in ſanis, ut mulieribus, quæ exacerbantur & levi de cauſa, & vehementiſſimè. Unde Iuvenalis : *Satyr. 6.*

—— quoties facit ira nocentes
Hunc ſexum, & rabie jecur incendente feruntur
Præcipites, ut ſaxa jugis abrupta.

tum in malè habentibus : ut in ſtultis ac fatuis, de quibus Salomon *Prov. 27.* dicit,

dicit, Saxum esse grave, & arenam onerosam, sed iram stulti utroque graviorem. Vel mutatur unà cum decursu ætatis : ut in pueris, qui accedente rerum usu & experientia, discunt potentiæ animosæ imperare.

§ 14. Vtraque autem ira, quæ & in pueros & in sexum fœmineum cadit, id habet commune, quòd ut plurimùm cum lachrymis effundatur, propterea quòd ab ebulitione sanguinis & spirituum elatæ fuligines excrementitiam cerebri humiditatem dissolvant & ad oculos protrudant. Huc etiam facit cohibita iracundium fœminarum respiratio, cujus adminiculo fictas ut plurimùm lachrymas extundunt mulieres, necnon eorum qui ingentes unico haustu calices evacuant, oculi illachrymantur. Adventitia verò judicii debilitas provenit ex spirituum animalium, qui tanquam fomentum sunt animæ in corpore vivente ad actiones edendas, diminutione : ut in ægris & convalescentibus, qui utplurimùm in iracundiam propensi, & morositate sua fastidium præbent cæteris. Ad hanc à plerisque referuntur classem ii, qui longiorem inediam & sitim patiuntur. Siquidem tales ex levi occasione maximè perturbantur, & sæpe ad furorem usque : quod etiam in famelicis lupis apparet qui hybernis temporibus quando nivium frequentia & asperitas frigoris denegat escam, in omnes passim obvios, insatiabili truculentia insiliunt. Hoc autem potius effervescentibus ob longiorem inediam & sitim, sanguini & spiritibus imputandum.

Vitium instrumentorum tertia interna ira caussa.

§ 15. Tertiam ponimus caussam iræ internam, vitium instrumentorum quæ sensui inserviunt. Nam quum natura & ad animæ perfectionem, & corporis commoditatem, sensus in nobis crearit, quibus objecta phantasmata aut bona aut mala per ἀντίληψιν ad intellectum deducuntur : indignamur, quando nobis aliquid accidit quod erat fugiendum, & eo privamur quod fuerat percipiendum : quoniam tunc obrepit injuriæ ab aliis illatæ opinio, propterea quòd destituti sensoriorum ministerio, citius falli queamus ; unde vitio auditus surdastri facilimè offenduntur, quia suspicantur alios de se loqui, si rideant, aut alienum oculis exhibeant affectum : quemadmodum etiam visus læsione, si cæcus cadat, propter interjecti lapidis opinionem irascitur.

Animi impetus.

§ 16. Quartum & postremum locum caussarum iræ interiorum constituunt animi impetus, qui aut boni sunt, aut mali : ac

inter

Digitized by Google

inter priores odium injuſtitiæ & malefacti poteſt ad iram concitare ſine ulla cupiditate ultionis. Ita parens filio iraſcitur, Deus hominibus : & hoc quidem reſpicit dativum rei, ac non perſonæ : quoniam Deus non poteſt iraſci hominibus, tanquam creaturis ſuis ad ſui ſimilitudinem fabricatis, & quaſi particulis divinitatis: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν, ut D. Paulus ex Arato recitat. ſed propter humani generis malitiam. Et donatæ libertatis abuſum, adeoque lapſum à priori ſtatu, iram ſuſcipit. Ita etiam ipſi nobis iraſcimur adverſus libidinem & nequam appetitus, quando recta ratio aut ante effectum noſtros animos refrenat, aut poſtea caſtigat, adque pœnitentiam compellit per intellectus reflexionem ad improbandum maleficium. Ita denique pius puruſque animus aliis nebulonibus indignatur propter avaritiam, mendacium, cæteraque crimina. *Act. 17.*

§ 17. Mali affectus maxima ſunt iræ fomenta, inter quos principatum obtinet Superbia, quæ aut à ſuiipſius proficiſcitur amore, quæ vocatur Præſumptio, ſive φιλαυτία : aut aliorum neglectu. Quod vitium maximè in hodiernos magnates cadit, qui propter externæ & inanis nobilitatis inſignia, aut dignitatis alicujus prærogativam, aut eruditionis titulum, ſubditis ac inferioris ſortis hominibus ſtatim iraſcuntur, niſi cum ſumma obſerventur veneratione tum in dictis tum in factis. Deinde naturę ſuccedit ferocia, quæ nec religionis inſtitutione, nec conſcientiæ ſtimulo eſt mutata : quoniam in quibus ea imperium exercet, ii in iram furiunt : ſicuti videre eſt in priſcis bellorum hiſtoriis, & recentioribus tyrannorum exemplis, qui tantopere ſæviunt, furiunt, trucidant præ naturæ immanitate, ut nullius precibus, nulla magnatum interceſſione, nulla viduarum, pupillorum, afflictæque gregis lamentatione flecti aut placari poſſit velitve. *Philautia.*

§ 18. Poſtremò immitiſſima ſæpe exoritur ira ob quandam æmulationis ſpeciem, quam Zelotypiam vocant. Etenim quando ſtamus continuò in alienæ tractationis ſuſpicione, metuque ne de rei amatæ exturbemur poſſeſſione, ſtatim indignationem concipimus adverſus aliquem, qui videatur eſſe in cauſſa, quòd aut non redamemur, aut ſiniſtri quidpiam evenerit eventurumve ſit rei amatæ. Sic pater propter novercam quam vehementer amat, ſic mater propter vitricum morioſior redditur in liberos, quòd continuò ſuſpicetur aliquid eos moliri in fraudem vel novæ conjugis *Zelotypia.*

Digitized by Google

vel mariti, adeò ut excæcatione amoris abigenda ſit è domo prioris thori ſoboles: vel contrà, ubi nimia, paternæ hærediratis cupidine turgentes liberi, vitrico vel novercæ impotentius ſuccenſent alicujus bonorum imminutionis metu, ſæpe licet inâni. Aut verò, quando ejus quod amamus fruitione vel careamus, vel deſtituamur: ad quem modum proci in ſuos rivales implacabiles ſuſcipiunt offenſiones, quòd ab iis impedimenta ſibi ſtrui exiſtiment: cujus luculentum habemus exemplum in Ænea, qui propter Laviniam adeò erat accenſus in Turnum, ut cruentum ſuſceperit bellum.

§ 19. Alterum partitionis noſtræ caput ſubſequitur, quod à cauſſa externa nobis movet opinionem injuriæ, & iraſcendi occaſionem præbet reſpectu aut perſonæ aut rei. Ac quidem ſub titulo rei primùm comprehenditur adverſitas fortunæ: quam in duo poſſumus diſtinguere membra, in indigentiam & damnum. Porrò qui eapropter commoventur, quòd re careant deſiderata, vel pauperes ſunt, vel divites. Hi propter abundantiæ defectum exacerbantur, quòdque plus quàm neceſſaria exoptent: & hoc crimen eſt avaritiæ, cui in ordine virtutum opponitur ἀνίαφεια. Illi econtrà ob rerum neceſſariarum inopiam iraſcuntur: quod fit vel cum deſideratione bonorum alterius, quæ ſpecies eſt invidiæ: vel citra hanc.

Adverſitas fortunæ externa in cauſſa.

§ 20. Propter damnum verò graviſſimè offendimur: quoniam optamus idipſum depellere, quod ex injuria accidiſſe arbitramur: & poſſumus hanc animi commotionem vocare indignationem ab indignitate. Siquidem indignum judicamus, quòd quum aliis ex voto omnia ſuccedant proſperrimè, nos ſoli fortunæ procellis divexemur. Itaque quia in fœlicitatis poſſeſſione noſtram collocamus ἀνίαφειαν, & quidem ea in triplici fundetur diſpenſatione bonorum, iraſcimur quando ab ea deturbamur, & quòd noſtræ cupiditati occurrant obſtacula.

Indignatio ab indignitate.

§ 21. Ita quoad corporis dotes, indignamur, ſi aut in viribus deſideretur robur, quo utendum foret ad ſuſtinendos labores divitiarum auctores: aut doloribus membra conflictentur, quo minus jucundè edere queamus conſueta vitæ munia: aut ſi vel in figura juſta ſit vitium, ut ſi quis claudus ſit, gibboſus, nanus, vel ineleganti forma: veluti ſi juvenis ſuperbior deſtituatur pulchritudine, iraſcitur iniquæ nativitati, quòd ſcilicet tam excelſo animo

Digitized by Google

mo injuriam arbitretur factam privatione formosi domicilii. Ita quoad defectus externorum bonorum, nos offendit, si tum in opibus quibus caremus, acquirendis impedimenta incidant, tum eas quas habemus, miserrimè per naufragium, direptiones, astum, mercaturæ imprudentiam, seu alias infortunii species amittamus. Eadem ratione, quum non minimam μικροψυχιαν, seu potius mortalis conditionis respectu δειλιαν opinionem contineant honor, gloria, dignitas: si iis bonis contingat aut nos carere, aut privari, indignamur vehementissimè. Ita demum paupertas dotum animi nos extimulat ad iram, quando aut ingenium non respondet cupiditati edendi præclara facinora, aut quæ didicimus abolentur infidelitate memoriæ, aut similes nobis obrepunt adversitates.

§ 22. At verò sub titulo personæ nobis extrinsecus præbentur occasiones ad iram vehementes, quæ plerunq; etiam habent adjunctam ulsiscendi voluntatem. Et primum quidem obtinet locum contemptus. Is enim quum sit censura de re viliori, ægrè ferimus nos parvifieri, opinione factæ injuriæ: ὀλιγωρῶ γὰρ ἑαυτὴν βλαπτομένην, ut utar philosophi verbis. *Contemptus.*

§ 23. Tribus autem modis contemnimur: aut despectu, aut detractione, aut contumelia. At verò despicimur, quando nihili nostra fiunt. idque accidit vel à superiori, & vocatur Dedignatio, quum quis aut excelso loco natus, aut in ampla dignitate constitutus, me pusillum vix aspicit: vel ab æquali, quemadmodum figulus in figulum, mendicus in mendicum accenditur: vel ab inferiori. Sic dives præcellens opibus irascitur pauperi, magistratus valens authoritate subdito, magister discipulo, parens filio, si non justũ consequantur honorem. Proinde despicationis soboles est tum Neglectus, quando nulla prorsus mei habetur ratio, sive in bonam partem, sive in malam: tum oblivio vel nominis, vel tituli. Et videtur ratione ethymi vera hæc esse Ignominia: siquidem indicium est, non esse curæ alteri nostram existimationem, quod præ se fert despectum. Deinde nos commovet ad offensiones Detractio, quum cujuspiam instituto & voluntati quis impedimento est, non ut sibi quicquam accedat emolumenti, sed ne ut illi quidem, imò quod aut habet auferatur, aut quod expectat eripiatur. Postrema contemptus species est contumelia, ad irritandos animos valde efficax, & prolerpit plerunq; tum ex ingratitudine, quando à me sive meorum aliquo, sive propter me collatum est beneficium in aliquem, qui vel non a- *Dedignatio.* *Neglectus.* *Ignominia.* *Detractio.* *Contumelia.*

gnoſcat gratiam, vel non referat, vel maleficium pro exhibita beneficentia rependat, quod multò eſt intolerabilius, & ab ira quandoque ad furorem homines agitat. Quæ enim major judicari poteſt injuria, quam ab eo lædi, de quo præclarè meritus es? Hinc etiam fit, quòd cùm eadem ſit pars animi, teſte Ariſtotele, in qua irarum ardor conſiſtit, quæque amicitiam gignit, magis illa in familiares & amicos concitetur, ſi ſe contemptam putet: quaſi maxima nobis detur iraſcendi occaſio, ſi à quibus auxilium & opem expectabamus, ab iiſdem negligamur.

§ 24. Tum quoque contumelia manat ex deriſione ſive ſeria, quæ adumbrata quædam eſt ira: ſive jocoſa, quæ ſcommata, ironias, & omnes joci ſpecies comprehendit. ſic offendimur, ſi quis derideat meum clypeum, nomen, familiam. Tum denique proficiſcitur ex vituperatione. Vituperamur autem vel ab amico, vel ab inimico. Amico infenſi reddimur, ſi nos arguat, præſertim ſi eidem ſit crimini obnoxius: quin etiam ſi inculpabilis ipſe ſit, tamen offendimur, vel eam ob cauſſam, quòd non conniveat ad noſtra delicta. Inimico autem iraſcimur multò magis, quòd nos carpat aut vituperet.

Antipatheia. § 25. Vltimam à re externa iraſcendi occaſionem ſuppeditat nobis antipatheia quædam in rebus tamen nihil ad nos pertinentibus. Quemadmodum ſi duos ſpectemus in ſingulari certamine ignotos omnino, tamen unum ſimplici ac æquabili adfectu amamus, non propter expectationem alicujus commodi: in alterum exacerbamur, adeo ut ſi victoria potiatur, cupiamus prioris vices ulciſci. Ac ſanè videtur iſtud evenire ex morum ſimilitudine & inæqualitate. Nam quod ſecundum naturam eſt, jucundum eſt, omniaque genere inter ſe conjuncta, ſecundum naturam conjuncta ſunt, teſte Ariſtotele. Idcirco utplurimùm, quæ ſimilia ſunt, ac genere conjuncta, jucunda ſunt: ut homo homini, equus equo. unde æqualis æqualem delectat, & ſimile à ſimili amatur, & bellua belluam cognoſcit. Quare etiam, quum contrariorum ſit eadem ratio, ſi in illis quos antea non vidimus, phyſionomia aliquam repræſentet morum alienationem & diverſitatem à noſtris, offendunt nos omnes ejus actiones, & huic malè cupimus iraſcimurque quum tamen alteri faveamus. Hactenus de cauſis Iræ, in quarum calce pleraque etiam problemata Lectori non ingrata adjungere libuit.

§ 26. Cur

Digitized by Google

§ 26. Cur in iram̃ procliviores ſenioribus juvenes? An ne partim quòd in illis judicium maturius exercitatiuſque exiſtit, quod in his imbecillius: partim quòd in ſenioribus cordis fervor & ſpirituum acrimonia & vivacitas imminuatur declinetque bilis item pituitoſi humoris accreſcentis admixtione contemperetur? *Problemata quædam hùc ſpectantur.*

§ 27. Cur præclari ingenii atque inſignis doctrinæ viri omnes ferè in iram proni? An'ne in iis ſpiritus cordis calidiores vivacioreſque, & continua exercitatione igniti magis redduntur, ut inde celerius ad cerebrum provolent, motuſque ejuſmodi excitent? Senſit itaque Plato, eos qui iracundioris ſunt ingenii, ad diſciplinas quidem eſſe idoneos, ad gerendam rempublicam non item. *Philoſtratus in Sophiſt.*

§ 28. Cur liberæ gentes iracundæ, ut Germani & Scythæ? Reſpondet Seneca, quia fortiora ſolidaque natura ingenia, antequam molliantur diſciplina, in iram procumbunt magis: ſed meo potius judicio, quòd frigus externum cogat intropellatque naturæ calorem in viſcera & cordis ſedem, unde ira, confidentia, audacia & quandoque temeritas.

§ 29. Cur plerique rarò vel nunquam ſuccenſent? An quòd frigidioris ſint temperamenti: vel abnegatione ſuiipſius eò progreſſi ſunt, ut nullam admittant vel ſentiant injuriæ opinionem, aut libenter remittant: vel quòd recta inſtitutione ſeipſos vincere didicerint: vel quòd ſtolidi ſint, & propterea judicio careant, & ad injuriam inſenſiles immobileſque?

§ 30. Cur iracundi citius calveſcunt? An ob conſtitutionem corporis, cui caput conſentit, ſiccam, quæ calvitiei occaſionem ſubminiſtrat?

§ 31. Cur noſtratibus uſurpatum vulgò proverbium, iracundos non eſſe proditores? An'ne quòd iracundi non agant fraude? ſiquidem hæc conſilio indiget. Minimè autem quæ per iram fiunt, conſultò fieri, vel ex eo intelligi poteſt, quòd majore ad agendum contentione impellit hæc perturbatio, quàm ut rationes participi conſilio & voluntati pareat. Quum enim ira conjuncta ſit cum ægritudine, cogitationi & rationi vix ullus relinquitur locus, teſte Ariſtotele. Proditio autem requirit faudem, quæ abſque conſilii ſubſidio in actum deduci nequit.

Digitized by Google

De ſignis Iræ.

SIGNA iræ vulgarium quidem judiciorum ſuffragiis viderentur comprehendi ſub effectuum catalogo : ſed mediam tamen inter illos & ſuas cauſſas ſortiuntur naturam, imò à centro medietatis ſubinde ad cauſſarum vicinitatem magis declinant. Exemplo ſint omnes Iræ differentiæ, quæ non comitem habent effectum. Quoties enim iraſcimur ſine vindicta, ſine talione, ſine triſti aliquo eventu ? Proinde ſtatuamus, ut indicia aliqua ſint communia omni ſpeciei Iræ, quædam ſaltem ex differentiis cauſſarum ſuam peculiarem obtineant proprietatem, alia geſtibus exprimantur.

Communia. Iræ ſigna. Pulſus.

§ 2. Atqui inter communia illud eſt perpetuum, quòd pulſus iratorum alteretur, etiamſi nihil alienum appareat in exterioribus geſtibus. Neque mirum : quum enim cor ſit ſedes affectuum animi, prout illi ſcintillant, inſurgunt, deprimuntur, eatenus etiam ſanguis & ſpiritus efferveſcunt & commoventur, diſperſis per arterias notis impreſſæ mutationis : quemadmodum ſatis conſtat ex memorabili hiſtoria Galeni, quum ex arteriæ contrectatione mulierem obſervaret Piladis amore captam. Pulſus, eodem teſte, non modò magnus & vehemens iratis, ſed quàm maximus, vehementiſſimus : mihi verò in illis omnino varius inconſtansque, nunc durus & magnus, ſtatim velox & palpitans, poſtea exilior, ſed tamen ſemper inæqualis, prout perpenſiones apparentis injuriæ dominantur vel incremento, vel ſtatu, vel diminutione, vel redintegratione. Unde etiam alterum Iræ perpetuum indicium emergit, nempe manifeſta anhelitus compreſſio. Nam interea dum occupatur animus in meditatione, quomodo injuſtum aut arcere aut vindicare queamus, quieſcit aliquandiu motus reſpirationis, & ſpiritus retinetur adeò, ut ad nos redeuntes, videamur ſentire inflationem hypochondriorum, & ſuffocationis quandam ſpeciem.

Lib. de præcognit. ad Poſth. 1. de diagnoſc. pulſ. 1. de cauſſ. pulſ. Synop. cap. 32.

2. Metamorph.

§ 3. Idcirco Poëtæ iram deſcribunt tumidam, mutuati proculdubio epitheton ab hoc accidenti, Ita Ovidius :

Intu-

Intumuit Iuno, poſtquam inter ſidera pellex
Fulſit. ——

Hinc etiam apud Græcos, ὀργῇ κάδειν dicebantur, qui ira turgerent: quod Latini interpretati ſunt, in fermento jacere: ſicuti videre eſt apud Plautum, Uxor tua in fermento jacet, pro eo quod eſt, intumeſcit ira. Fermentum enim & acorem habet, & tumorem concitat. *In fermento jacere.* *In Mercat.*

§ 4. Alia ſigna, quæ à diverſitate cauſſarum dependent, vel potius ab Iræ effectu, exprimuntur ſenſum exteriorum ſignificatione, intercurrente tamen temperamentorum varietate. Itaque quantum ad irati hominis viſum, oculi in conſtitutione ſiccíori & bilioſa, velut in viris robuſtis, ſunt truculenti, & ſpirantes quandam malignitatem, nunc fixi, nunc variè mobiles. unde Perſius: *Sign à diverſitate cauſſarum.* *Satir. 3.*

Nunc face ſuppoſita ferveſcit ſanguis & ira,
Scintillant oculi, dicisque faciſque quod ipſe
Non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes.

In humidiori verò, & quæ ad declinandam injuriam impotentior eſt, ſunt humidi & lachrymis obfuſi: ſicuti in mulieribus & pueris. Quamuis enim iram ſatis vehementem concipiant debilitate judicii: tamẽ quia animadvertunt, juſtis ſe deſtituti ad rebellandum armis, conantur fletu æſtimationem injuriæ vel eluere, vel mitigare.

§ 5. porrò in uſu linguæ & oris triplex eſt varietas. Aliqui enim profusè & præcipitanter garriunt & effutiunt quicquid in buccam venit, neglecta rationis dictatura: quo nomine innotuerunt Galli, & inter illos maximè Normanni, qui longo tempore & multum ganniunt, antequam ad pugnam deveniatur. Alii tum quia mens conturbata, tum quòd lingua ſanguine inflata ſit & turgida, in eloquendo admodum ſunt implicati & titubantes, non aliter quàm ſi vinculo linguam haberent conſtrictam, ut non poſſint ea proferre quæ occurrunt. In hoc utrique conveniunt quod ſermones omnino ſunt inpediti, & vacillent ſine ordine, ſine voce ſonora, ſine judicio: & ſolùm probra, contumeliæ in proximum, dejerationes, blaſphemiæ in Deum, & diſſolutæ ſcopæ futilium inaniumque verborum audiantur. Poſtremi tacent prorſus, non alia exhibita iræ ſignificatione, quàm quòd labra mordicent. Tales apud Græcos dicuntur ἐσθίειν τὰ χείλη, hoc eſt, comedere labra. Sic Ariſtophanes in Veſpis: ὑπ' ὀργῆς τὰ χείλια ἐσθίων· hoc eſt, labra comedens præ iracundia. Sic Homerus: οἱ δ' ἄρα πάντες ἐδήδοκ' ἐπὶ χείλεσι φῶτας: *Varietas in lingua.* *Comedere labra.* *Odyſſea v.*

id

Digitized by Google

id eſt, aſt ſi labra ſuis preſſerunt dentibus omnes. Ea autem nota teſtatur tenaciſſimam offenſionem, & vindictæ omnino cupidam: familiariſque eſt Italis & Hiſpanis. Videntur enim compreſſione labiorum tanquam freno velle linguam cohibere, ne verbis erumpat in eam apparentis indignitatis ultionem, quam ipſi facto exequi conantur, quæſita ſaltem ad rem gerendam & loci & temporis majori opportunitate. Ab iis longè diſſident mores Germanorum, utpote qui plerunque non diu maſticant aut in pectore fovent offenſiones, ſed generoſiori quodam impetu apertè ad arma ſtatim provocant adverſarium, ſaciati ſanguinis profuſione, non vitæ ſpolio: arbitrantur enim, hac ratione honori ſuo ſatisfactum ſi hoſti vulnus infligant citra internecionem.

Signa iræ ab auditu.

§ 6. Ab auditu etiam certum deſumitur argumentum hominum iratorum. Non enim auribus admittere volunt ejus ullam excuſationem, à quo ſe læſos autumant: imò quò quis amplius rationem reddit ſuorum aut factorum aut dictorum, eò magis exacerbantur, ut nulla potius re, quàm ſilentio queant placari. Quando etenim alter tacet, victoriam ſibi cedere perſuaſum habent.

Signa ex facie.

§ 7. Proximum locum in ſignorum ſerie vendicat ſibi contemplatio faciei ejusque partium: in qua conſiderandum, quòd quædam ſpecies Iræ conjuncta eſt cum audacia vel fortitudine, alia verò cum metu vel formidine. In priori, præſertim accedente ſanguineo temperamento, facies rubet, venæque turgent, adeò ut in nonnullis vena frontis ferè ad minimi digiti craſſitudinem intumeſcat. Nam in ira calor diffunditur, unde Virgilius:

9. Æneid.

Igneſcunt iræ. ——

Falſum itaque eſt & abſurdum, quòd M. Cato ait, Militem in aggreſſione pugnæ perfuſum rubore ſignificationem dare ignaviæ ſuæ. Tantum enim poſſidet ſanguinis, ut is etiam erumpat auxilium laturus aut muſculis ad infligendum ictum, aut pedibus ad perſequendum hoſtem, aut linguæ ad invehendum, aut aliis inſtrumentis ad nocendum vel amovendum. In poſteriori verò, exiſtente præcipuè ſubjecto exucco, pallor faciem occupat: & iſta quidem nota indicat maligniorem iram, ſed quæpropter impotentiam ſæpius effectu fruſtratur.

Signa ab interioribus ſenſibus.

§ 8. Huic etiam partitioni vicina ſunt illa ſigna, quæ ab interioribus ſenſibus deſumuntur. Vigilia ſiquidem homines iratos torquet maximè, ut tum ſedeant in lecto, tum ſurgant, tum ambulent,

ſitu

ſitû in momenta mutato propter inquietudinem : ac ſi aliquando ſuccedat ſomnus, ille eſt mirificè interruptus occurſu terribilium inſomniorum, quæ repræſentant aut hominem præſentem, aut nos jugulari à latronibus, aut dæmonibus circumdari, aut enormibus periculis obiici, aut in duelli lucta ancipitem exſpectare eventum. Et illud ſanè nobis cum brutis propter ſenſus communis participationem eſt commune. Canes ſiquidem ex repræſentatione inanium ſimulachrorum in ſomno, in latratus erumpunt. Pergamus ad phantaſiam. Ea nullibi ſecuritatem invenit, nullam ſibi promittere audet, omnia ſibi ſuſpecta & invia opinatur. Etenim primùm homo iratus graviſſimè erga illum eſt affectus, à quo arbitratur ſe læſum aut ſuos : deinde aliis, qui adverſarii cauſſam defendunt, aut emollire ſtudent, nec ejus exacerbationem approbant, longè gravius iraſcitur, atqui hoc propter conceptam ſaltem injuriæ opinionem. Nihil opus eſt de cogitatione iraſcentis animi addere. Patet etenim, quomodo talis ſuas deliberationes ventilet, nunc in conſiderationem ſui honoris, illico utilitatis æſtimationem, rurſus in ſui hoſtis detrimentum. Nihil etiam de judicio. Prudens enim vir, interventu iracundiæ, commutat honeſtum cum turpi, utile cum inutili, bonum cum malo, juſtum cum injuſto, excæcatus omnino ſævitia & magnitudine tam victorioſi affectus. Nihil de memoria. Etenim hæc ita eſt obnubilata, ut iratus in meram provolvatur oblivionem & neceſſitudinis omnis per conſanguinitatem vel affinitatem confirmatæ, unde filius patrem, frater fratrem, maritus uxorem aut aſperioribus verbis excipiat, aut cædat, aut quandoque etiam interficiat : & voti juramentique præſtiti, at erga Deum proximumque fidem violet : & denique omnium officiorum, quæ in hac mortali converſatione alter alteri debet.

Signa è geſtibus variis.

§ 9. Poſtrema indica iræ à geſtibus variis depromuntur, quorum infinitus eſt & incertus numerus, pro diverſitate offenſionum, & conſtitutione eorum qui afficiuntur. Atqui inter illa nihil frequentius apparet colli nictatione, qua vindictam minantur, quanquam ea non ſemper conſequitur. Pueri namque hoc indignationis ſigno perpetuò utuntur : ſed vana eſt ſine viribus ira. Qui ita capite nictant, ferè adnexum habent, ut pileum in unam ſaltem capitis partem, lævam dextramve figant, vel continuò huc illuc torqueant, variato in momenta poſitu. Ejus loco adultiores

Digitized by Google

aut indice ſurſum extenſo, verùm plerunque eminus, aut pugno cominus teſtantur vindicandi voluntatem : aliqui pollicem dentibus interſerunt, ſicut Itali, in ſignificationem præcipitis talionis, ſed in aliam occaſionem prorogandæ : nonnulli efflatum frequentius repetunt, ac ſi febriculoſi forent, vel interno æſtu flagrarent : alii in terram dejiciunt impotenter pileum, aut quicquid in manibus continent, conculcantque qui mos à plurimis fœminis obſervatur : detrahunt enim ſæpe ſuas vittas & operimenta capitis. Quidam veſtimenta dilacerant : plurimi è terra ſaliunt, quod argumentum eſt velocis iræ, veluti apud Gallos ſæpe conſpicitur.

Signa ab ætatibus & temperamentis.

§ 10. Ætates etiam ac corporis temperamenta geſtus & motus quoſdam peculiares habent : ſic pueri calcitrant : ſic mulieres unà cum convitiis ſæpius expuunt inſtar felium : ſic in iratis ſenibus, & qui apoplexiæ obnoxii ſunt, labrum inferius tremit, & quandoque totum corpus : ſic in cholericis ſpumat os. Unde Ovidius :

3. de arte amand.

Ora tument ira, nigreſcunt ſanguine venæ,
Lumina Gorgoneo ſævius angue micant.

ſic melancholici aut palpitationem cordis patiuntur, aut intra ſe loquuntur : ſic pituitoſi & frigidiores, veluti mulieres, manus complodunt, & ferè hoc ſignum cum triſtitia conjunctum.

Avariis vita inſtitutis.

§ 11. Quinetiam à variis vitæ inſtitutis iratorum geſtus proprietatem quandam ſortiuntur. Miles enim ad conflictum, jureconſultus ad forenſes lites confugit, principes averſantur faciem ab iis quibus ſunt infenſi : & ut paucis omnia complectar, quot iræ differentiæ, tot conſpiciuntur tragici geſtus. In hoc omnes irati conveniunt, quòd inter comedendum appareant ex perturbationis dominatu inciviles. Videntur enim non maſticare, ſed avarè cibum deglutire, & potum affatim ingurgitare, non aliter quàm ſi nequeant ſatiari, Signa autem fuſius explicata, in unico irati hominis monſtro poſtea depicto in Curationis Philoſophicæ capite ſexto contueri licet.

De Effectibus Iræ.

IRAM perturbationum omnium eſſe atrociſſimam, & fœcundiſſimam infinitorum malorum matrem, quæ naturam hominis in truculentam commutet feram, manifeſtum eſt. Quamvis etenim perturbatio quævis aciem mentis & judicium omne ob-

Digitized by Google

obſcuret: tamen ira caliginem longè denſiorem offundit, ut nec verum, nec utile, nec honeſtum cernere queat. Verè inter μονο-ϛόχους Menandri: ἀδύν μετ' ὀργῆς ἀσφαλῶς βουλεύεσθαι. haud tuta capi conſilia in ira queunt. Item: ὀργὴ πολλὰ δρᾶν ἀναγκάζει κακά· mala perpetrare ira cogit plurima. Rectè parentem inimicitiæ & odii appellat Ariſtoteles: & alibi rem imperuoſiſſimam ad aggredienda pericula: Conſternationis certè plenus affectus, ac nunquam ſine tormento ſui violentus: quia dolorem ubi inferre vult, patitur, ſæpenumero amara ſollicitudine, ne non ſuccedat ultio, anxius, & merè ἀνυποστόμωτος· unde eleganter Claudianus Honorium alloquens: *1. Rhetor. 2. Ethic.* *Panegyric. in 4. conſul. Honorii.*

——Si duceris ira,
Servitii patiere jugum, tolerabis iniquas
Interius leges.——

Sic & Auſonius de ſeipſo loquens:

Iraſci promptus properavi condere motum;
Atque mihi pœnas pro levitate dedi.

§ 2. In pectoribus humanis graves excitat fluctus, ſpiritus in cordis arteriis inflammat, ſanguinem concitat in venis, cerebrum concutit, nervos convellit, humores exagitat, calorem labefactat innatum, cujus veluti quidam fervor eſſe videtur, teſte Galeno: ſuum herum peſſimè affligit, extenuat, ſedulaque carnificina excruciat: arrodit cor, valetudinem vitiat, morbos inducit difficiles, nec rarò immedicabiles: quemadmodum Herculi contigit, morbo ſacro ob nimiam excandeſcentiam obnoxio: item juvenicuidam, cujus Galenus meminit. *2. de cauſ. puls. 1. de arte. lib. v. de loc. affect. cap. 6.*

§ 3. Pernicioſo adhæc apoplexiæ inſultu quoſdam jugulat ira. Sic Wenceslaus Caroli quarti filius interiit, ea lue correptus ex iræ vehementia, quum prandenti nunciatum eſſet, populum Pragenſem obtruncato per ſeditionem magiſtratu, ad arcem etiam accurrere, & præguſtator ſe illius rei non ignarum eſſe oſtendiſſet. Ajacem Telamonis filium in mortem egit furor, in furorem ira, quæ celerrima ad inſaniam via eſt: continuata etenim ejuſmodi animi inflammatione, mens aut uligine iſta adeò obſcuratur, ut non appareat: aut expellitur aliquando, ut nunquam redeat. Ita L. Sylla, dum iræ obtemperat, multo alieno ſanguine profuſo, ad ultimum & ſuum erogavit. Puteolis enim ardens indignatione, quòd Granius princeps ejus coloniæ pecuniam à decurionibus ad refectionem Capitolii promiſſam cunctatius daret, animi *Wenceslaum apoplexia ex ira interiiſſe. Ajax. Sylla.*

Digitized by Google

concitatione nimia, atque immoderatæ vocis impetu, convulso pectore ſpiritum cruore ac minis miſtum evomuit, nec ſenio jam prolapſus, utpote ſexageſimum ingrediens annum, ſed alita miſeriis populi Rom. impotentia furens: igitur in dubio eſt, Syllane prior, an iracundia Syllæ ſit extincta. Proinde neminem ab ira interiiſſe, perperam Galenus noſter ſentit. Scanderbeco, ingentis animi ac roboris viro, pugnam ingredienti ajunt è labris, æſtuantis indignantisque animi vehementia fiſſis, multum ſanguinis erupiſſe.

Lib. 2. de cauſ. ſymp. Scanderbecus.

§ 4. Quot inſuper tremore, quot paralyſi quotidie corripi ira turgentes experimur? quàm multos in ea perturbatione febris impetit, dum ſpiritus in corde concitati incenduntur, & ob immoderatum motum per totum diffunduntur corpus, dum etiam ſucci fervent, humores putredini obnoxii exagitantur? Ex ira cauſo correptum quendam tradit Galenus. Quàm frequenter fœminis ex hoc affectu menſtrum profluvium vel turbatur, vel ſubſiſtit? quàm numeroſum animi deliquium, quàm præceps interitus, quàm periculoſæ in morbis recidivæ? Heu quàm fœcunda multarum calamitatum parens hæc affectio, quæ ſibi exitio quandoque eſt, eoque hominem plerunque adigit, ut ſibi manus iniiciat vimque faciat, præter quàm quòd aliquando mortem liberis, egeſtatem ſibi, ruinam domui imprecari comperiatur, amiciſſimis hoſtis & ſibi, gladiis pugnare paratus & incumbere?

Galen. de cauſ. morbo. Lib 1. de differ. febrium. 4. de rat. victus. 3. Georg. 12. 10. 2. Æneid. Ov. 6. 5. 7 Metam. 3. de arte amat. 2. & 3. Metamorph. 1. Serm. ſat. 7. 3. term. 6. de 2. 2. in Raſ. fin. De laud. Severæ epigr. 22. de bell. Get. 7. pan. Luc. l. 3. 5 Stat. 2. Syl. 6. 5. 3 Theb. Val. lib. 4. 7. Arg. lib. 5. Pall. Syll. lib. 4 3. 2. 8. Sen. Agam. 1. Hipp. 4. 1 ° Theb. lib. 1. Eleg.

§ 5. Hinc juſtis ſuis epithetis ab illuſtribus notatur Poëtis, ut horribilis, ſæva, terribilis, indomita dicatur ira. Virgilio: infracta, iniqua, rabida, trux, tumida, violenta, Ovidio: capitalis, cruenta, Horatio: bellatrix, flagrans, immanis, furens, ultrix, rabie ſuccenſa, Claudiano: acris, acerba, Lucretio armigera, audax, crudelis, inſana, commota, fœda, rapida, Statio: ardens, ſanguinea, effera, Valerio Flacco: accenſa, fulminea, mœſta, mobilis, Syllio: minax, præceps, Senecæ: Fremens, Sidon. Alii aliis adjectivis hujus immanitatem & effectus exprimunt, quibus Stygia appellatur, Phlegethontæa, Tartarea, Cerberea, Bacchans, flammigerans, fulgurans, flammata, ſcintillans, formidabilis, torva, horrida, infrenis, ferox, hoſtilis, diſcors, litigioſa, ſpumans, ſanguinolenta, auſtera, venenoſa, fervida, noxia, veſana, comes furoris, expers conſilii. Caligantem hinc non immeritò quoque nuncupat Statius, & cæcam Ovidius: quæ ſæpe non ſinit cernere, quæ

aper-

Digitized by Google

apertiſſima ſunt, & percepta non rarò obſcurat. Plutarchus hoc addit, canes vehementiore adverſum feras concepta ira, quandoque occæcari. Et alibi ait, iras, quemadmodum canes, cæcas parere criminationes. *Chryſip. apud Plutarch. de virt. morum. In Sympoſ.*

§ 6. Maximum ſanè hoc malum eſt, & omnia exſuperans vitia quæ paulatim invadunt, quibus etiam aliquid quieti placidique ineſt: hujus verò repentina & univerſa vis eſt, ut cunctos etiam alios affectus ſibi ſubjiciat. Hic totus concitatus affectus, & in impetu eſt doloris, armorum, ſanguinis ſuppliciorum, minimè humana fruens cupiditate, dum alteri noceat, ſui negligens in ipſa irruens tela, & ultiones ſecum mulctam tractare avidus, ruinis ſimillimus, quæ ſuper id quod oppreſſere, franguntur. Avaritiam certè duriſſimum malum, minimeque flexile ira peſſum dedit, adacta opes ſuas ſpargere, & domum reſque in unum collatas abſumere flammis. Quid? non ambitioſus hoc malo detentus magno æſtimata projecit inſignia, delatumque honorem repulit? Nullus haud dubiè affectus, in quem non ira dominetur. Quum itaque ſemper ante alios poſſeſſorem ſuum tam variis modis horribiliter torqueat, miror unde Homero & Ariſtoteli quid melle dulcius huic ineſſe videri potuerit. Habet fortaſſe vindicta ſuave aliquid, efferum tamen & inhumanum: ira nihil niſi amarum habet.

§ 7. Si porrò fuſius hujus effectus & damna aliis illata intueri lubet, nulla peſtis humano generi ſtetit pluris. Videbis cædes & veneficia, atque eorum mutuas ſordes & urbium clades, exitia item gentium multarum & Principum: quorum exempla admodum funeſta annis retrò paucis in noſtra Germania, Galliis, apud Belgas & alibi nimis (proh dolor) conſpicati ſumus, & quotidie adhuc truculentiora cernimus: item ſub civili haſta venalia capita: bona nobilium ac ditiorum, indicta cauſſa, nequiter exuta, ſobole mendicitati proſtituta: ſubjectas teſtis faces, nec intra mœnia coercitos ignes, ſed ingentia ſpacia regionum iracunda flammia longè relucentia. Intuere nobiliſſimarum civitatum fundamenta agnitu difficilia, has ira proſtravit: aſpice jam nunc tot memoriæ proditos duces, mali exempla fati: alium ira in cubili ſuo, quandoque etiam poſt datam ſolenniter fidem confodit: alium inter ſacra menſæ & nuptiarum ira percuſſit, alium inter leges celebriſque ſpectaculum fori lancinavit: aliam filii parricidio dare ſanguinem juſſit, & ediverſo. alium ſervili manu *Sen. lib. 1. de ira.*

Digitized by Google

regale aperire jugulum, & contrà : alium in cruces membra diffindere : alium ardentiſſimum vincere amorem, chariſſima transfodere corpora, & plerunque in eorum quos trucidarunt, complexibus hærere coegit.

§ 9. Nec ſacramenti fideliter præſtiti, nec juſtorum pactorum aut contractuum ſanctè habitorum perfida meminit ira: nec reconciliatis parcit, nec ab infontibus tam fœminei quàm virilis ſexus abſtinet, imò in denudata honeſtarum matronarum uterum etiam gerentia corpora furenter ſævit, virginei pudoris corda & tenellæ ætatis interanea horrendè perfodit capitaque findit. O tempora, ô furiæ, ô ſcelera, impunita, ô inaudita noſtri ſeculi exempla.

§ 10. Adhuc ſingulorum ſupplicia recenſeo? Quin ſi libuerit, relictis in quos viritim ira olim, tum etiam haud ita pridem exarſit, oculos converte ad cæſas gladio conciones, & plebem immiſſo milite diriter contrucidatam, & in perniciem promiſcuam, totos populos capitis damna paſſos : nec lubet his prolixius immorari. Quorſum etenim opus, immedicabilium vulnerum refricta memoria, cruciatum exacerbare, quum recentia etiamnum quotidie paſſim infligat ira? quę prę ſui impotentia quoque errorem & quæcunque enormia flagitia amat ac tuetur reprehenſioni inimica : cui in malè cœptis honeſtior pertinacia apparet, quàm reſipiſcentia.

Piſo ira furens tres infontes punit.

§ 11. Cn. Piſo fuit Senecæ ætate vir á multis vitiis integer, ſed pravus, & cui pro conſtantia & fortitudine rigor & tyrannis in animi perturbatione placuit. Is quum ira percitus duci juſſiſſet eum qui ex commeatu ſine commilitone redierat, quaſi interfeciſſet quem non exhibebat, roganti tempus aliquod ad inquirendum, non conceſſit. Damnatus, extra vallum deductus eſt, & jam cervicem porrigebat, quum ſubitò apparuit ille commilito qui occiſus putabatur. Tunc ſupplicio præfectus centurio, ſpiculatorem recondere gladium jubet : condemnatum ad Piſonem reducit, innocentiam ejus declaraturus : militem etenim fortuna reddiderat. Ingenti concurſu deducuntur complexi alter alterum, cum ingenti caſtrorum gaudio, commilitones. Trubunal conſcendit furibundus Piſo, ac jubet duci utrunque, & eum militem qui non occidit, & alterum qui non perierat. Quid indignius, crudelius & magis tyrannicum? quòd unus innocens apparuerit, duo in innocentia plectebantur. Adjecit & tertium in hac commotione Piſo. Nam Centurionem, qui damnatum infontem reduxit, adduci quoque juſſit.

Digitized by Google

jussit. Constituti sunt in eodem loco innocentes ex iræ inexorabili violentia interituri tres. O solertem iracundum imperatorem, ad emendicandas iniquè furoris sui causas: Te, inquit, duci jubeo, quia condemnatus es: Te quia damnationis commilitoni causa fuisti: Te, quia jussus occidere, imperatori non paruisti. Tria comminiscebatur puniebatque crimina in ea animi impotentia, ubi nullum esset. Prudenter itaque monuit Menander, φεῦγε δεὶ θεὸν πᾶσι θυμοῦσθαι. *Fugiendi domini ira.*

§ 12. Hoc habet ira mali, quòd regi nolit. Succenset, ipsi veritati, si contra suum apparuerit voluntatem: cum clamore, tumultu, vi & totius corporis jactatione, quos destinavit, insequitur, adjectis conviciis, maledictis & mendaciis. Sapienter hinc non minus dictum à Solomone, quàm verè, Iram non habere misericordiam, nec erumpentem furorem. *Prov. 27.*

§ 13. Elegantèr & ab Ambrosio: Ira sæpe etiam innocentes ad crimen adducit: quia dum justo amplius irascimur, & aliena volumus coercere peccata, graviora committimus, Ideo Apostolus ait: Non vos vindicantes charissimi, sed date locum iræ: hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Unde Dominus Iesus mittens ad evangelizandum discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga, ut incentiva litis & instrumenta eriperet ultionis. Et alibi: Incentium ad malè operandum aut iracundia, aut cupiditas esse consuevit. *De simil. Ioseph. & habetur 11. q. 3. ira sæpe.* *Lib. de Parad.*

§ 14. Rectè item Hieronymus docet: Quid iracundo furor suus confert, quem sævissimis exagitatum stimulis conscientiæ, ita ab omni consilio & mente deturbat, ut dum irascitur, insanire videatur? Quapropter prudenter à Solomone dictum, Iracundū designare & excitare stultitiam. Basilius: Ira excitat rixam, rixa parit convicia, convicia ictus, ictus, vulnera, & sæpe vulnera mors sequitur. *Super Iobelem.* *Prov. 14. 15. & 29.*

§ 15. Sed & Gregorius iræ effectus pluchrè prosequitur: Per iram, inquiens, sapientia perditur, ut quid quòve ordine agendum sit, nesciatur. Et alibi: aliquando ira perturbato animo quasi ex silentio judicium dicit, ut qui se foris per linguam non exprimit intus deterius ignescat, ut iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nihil dicendo, quid sit adversus eum, dicat. Ibidem: plerunque per silentium clausa ira intra mentem vehementius æstuat, & clamosas voces vel tacita forma verba sibi quibus exasperetur, objicit, & quasi in causæ examine posita duris exas- *5. Moral.*

Digitized by Google

exaſperata reſpondet. Item : Quantæ ſit iracundiæ culpa, penſare poſſumus, per quam perditur patientia, ut quid quo ordine ſit agendum, neſciatur omnino : quia nimis intelligentiæ lucem ira ſubtrahit, cum mentem promovendo confundit. Inde : Per iram juſtitia relinquitur : quia dum perturbata mens judicium ſine ratione exaſperat, omne quod ſuggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ ſocialis amittitur : quia ſe ex humana ratione non temperat, neceſſe eſt ut beſtialiter vivat. Per iram manſuetudo amittitur : per iram concordia rumpitur : per iram lux veritatis amittitur : quia cum menti iracundia confuſionis tenebras incutit, huic Deus radium ſuæ cognitiónis abſcondit. Poſt : Per iram Spiritus ſancti ſplendor excutitur, qui ſuper humilem & quietum reſpicere dicitur : quia quum ira ſuam ſubtrahit quietem, Spiritui ſancto habitationem claudit, cujus receſſione animus vacuus ad apertam morum inſaniam ducitur, & uſque ad ſupplicium abſtimo cogitationum fundamento diſſipatur. Adhæc, aliquando iracundus manus non erigit, ſed in maledictionis jaculum linguam vertit ; fratris namque interitum precibus poſcit, & hoc Deum perpetrare expetit. Idem ſuper Ezechielem : Menti furore ebriæ omne quod rectum dicitur, perverſum videtur. Et in Matt. Sicut ligna ignis materia ſunt, ſic quæcunque loquitur quis in ira, facta ſunt eſca illius. Item : Coërceri omnino nequit animus prava ſemel voluntate vitiatus : quia zelus ſapere neſcit, & ira conſilio caret. Et 31. Moral. Ira peccatum eſt capitale, uti vitiorum caput, eò quòd ſit in corde tumor mentis, quo injuriam ſibi fieri, indignum judicat iratus, & quo varias vindictæ rationes architectatur, vel etiam quo capitalem meretur pœnam. Hinc & in ſeptem peccatorum mortalium numero illa recenſetur.

Homil. 17

§ 16. Quam verè igitur Chryſoſtomus ait : Nihil eſt ira ac temeritate deterius. Hæc nanque eſt quæ & turgidos inflatosque facit, & degeneres ac ſerviles, altero ridiculos nos reddens, altero verò inviſos : contrariaque in unum vitia conjungit, adulationem ſtultitiæ copulando. Et in Ioan. Ira vehemens ignis eſt, omnia conſumit, quippe quæ corpus conſumit, animam coinquinat, triſtitiam adfert, turpis viſu. Quòd ſi iratus ſeipſum intueri poſſet, nulla alterius indigeret admonitione. Nihil enim irato turpius. Ebrietas quædam ira, vel potius ebrietate & dæmone miſerabilior. Idem : Nihil æquè mentis puritatem & animi ſynceritatem turbat, ac im-

In Matt. cap. 3. homil. 10.

cap. 3. homil. 25.

Digitized by Google

ac immoderata ira, quæ magno fertur impetu. Item: In vehementiore ira ſummum adhibendum eſt ſtudium & cautio: eſt enim affectus tyrannicus. Sæpe enim non ſobrios pervertit, & in barathrum exitii detrahit. Iræ præcipitantia Iudas occidit Thamar, Saul ſacerdotes interemit, adeò impotenter Davidi ſuccenſens.

§ 17. Audi & Lactantii brevem quidem, ſed tamen gravem de hujus affectus vehementia & conatibus ſententiam: Tres ſunt affectus, qui homines in omnia facinora præcipites agant: ira, cupiditas, libido. Propterea poëtæ tres furias eſſe dixerunt, quæ mentes hominum exagitent: ira ultionem deſiderat, cupiditas opes, libido voluptates. Huc & illud Cyrilli quàm rectiſſimè facit: Iratus à quibus abſtinet facinoribus? vel quomodo non totum linguæ frenum laxat? imò & temerariis ſermonibus illudit, & ipſos fortaſſe qui offenderunt nihil. Quemadmodum enim ſi lapis in præceps eat, & contra omne quod invenit, impetu fertur: ita etiam audax & aſper, ſi ferocitatis & furoris vim ferat, à nullo vel verbo vel opere abſtinebit. Deum etiam ſicut hominem, linguæ ſuæ immoderantia & iræ impotentia invadet.

Lib. 6. de vero cultu. cap. 19

Liber 6. contra Iulian.

§ 18. Ne autem poſtrema hæc Cyrilli clauſula, quòd nimirum non minus Deo quàm homini, linguæ procacitate inſultet ira, fidem ſuperare videatur, illuſtri nimis exemplo magni nominis viri, nobis relato, veritas oſtendetur, quo & huic capiti colophonem addere placuit. Is quum pavonem aſſatum è prandio feponi juſſiſſet in cœnam, quòd eo cibo mirificè delectaretur, veſperi cœnans eundem bis terve repoſcebat. Verùm quia jam antè à coquis conſumptus erat, neque apponi poterat pavo, ira ob paululum moræ tam indignanter exæſtuavit, ut tandem in horribile erumperet perjurium, ſe velle eum habere pavonem, *al deſpetto d'Iddio*, hoc eſt, etiam invito Deo, ſeu potius in ipſius Dei contemptum. Cum autem circumſtans ſuorum corona, ne pavonis ergò tantopere excandeſceret SS. deprecaretur, diceretque, ut Statii verbis utar,

Lib. 10.

——— *ne fræna animo permitte calenti,*
Da ſpatium tenuemque moram: mala cuncta miniſtrat
Impetus. ——— Ille quo majori blaſphemia priorem tueretur, ſumma cum indignatione interrogando reſpondet, An non ſibi in terris tantæ exiſtimationis domino, ob pavonem liceat iraſci, quum ipſe Deus tanta efferbuerit ira propter unum, idque vile pomum in

Digitized by Google

paradyſo, ut oportuerit id luere univerſam poſteritatem humanam?

§ 19. Elegans Leucippæ eſt ſententia: Dolor per pectus diffuſus, animæ fomitem liquat: ira autem cor circumlatrans, furoris ſpuma rationem quaſi undis obruit. Gregor. Nazianzenus in præceptis virginitatis:

οἶνος παρθενικῇσι χόλος πλέον ἄμφω ὀνείδος,
θυμὸς δ' αὖ μανίας. οἶνος δέ τε πάντα μίγνυ.

Vinum virginibus majus eſt dedecus,
Ira autem rurſus furore: via vera omnia mortis.

Inſignia inde Iræ effectuum exempla in prophylacticæ curationis philoſophicæ nono capite varia.

De Prophylactica Iræ curatione philoſophica.

TENTATURUS fœdiſſimi & rabidi hujus mali curationem, cum Peripateticis equidem ſentio, congenitos nobis affectus evelli quidem radicitus non poſſe, poſſe tamen reſecari. Enimverò licet primorum motuum impetus in manu noſtra non ſit: non longè tamen abeſt eorum moderatrix ratio, quæ mox vel paulo pòſt ſe manifeſtat.

Ira præceptis fugatur. Senec. lib. 2. de ira. Socrates.

§ 2. Socratis exemplo id palàm fit, cui quum peſſima ejus conjunx Xantippe occaſiones iræ multas offunderet, ille tamen egrediens & revertens, eodem ſemper apparuit vultu, nulla in re mutato, quod & in marito Xantippe prædicavit: & quum multa in conventu vitia in eum collegiſſet Zopyrus, ſe naturam cujuſque ex forma proſpicere jactans, atque à cæteris hoc nomine rideretur, illa in Socrate vitia non agnoſcentibus, ab ipſo Socrate ſublevabatur, qui illa ſibi haud dubiè ineſſe, ſed ratione à ſe victa eſſe affirmaret. Proinde malum omnino non eſſe immedicabile, ſiquis modò velit, in animum inducito. Neque enim ſemper ex magnis & validis oritur initiis: tamen erigere trophæa in animo adverſus hanc peſtem, quicum difficile eſt confligere, ut inquit Heracletus, magnæ cujuſdam eſt, ac palmariæ virtutis, quippe quæ verè ceu nervos ac tendones habeat rationis judicium adverſus animi cupiditates. At

Prin-

by Google

Principiis obſta, ſerò medicina paratur,
Quum mala per longas invaluere moras.
Hæc ſi quidem fera, quod de lite ſcribit Homerus,
Parva metu primò, mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.

§ 3. Quomodo itaque calamitoſiſſima hæc lues compeſci poterit, triplici remediorum genere ſtatui oſtendere : nimirum religione, hoc eſt conſilio Theologico, cujus potiſſimùm virtute tales coerceri furias oportet : duce item Philoſophia, & comite Medicina. Optima ſiquidem vitæ conditio, ubi mens ſana in corpore ſano. Quanquam verò primas hic deberi diſciplinæ eccleſiaſticæ neutiquam diffitear : non vulgarem tamen potentiam adverſus eundem affectum, philoſophiæ & medicinæ connexis invicem tribuit Plato in Sophiſta. Ut enim animus corpori connectitur, ita etiam philoſophia & medicina mutuas præſtant operas : quare eas συζύγους δυνάμεις vocat, utpote καθαρτικὰς utranque, quòd hæc corpus à corruptis expiet humoribus illa ex animo pernicioſos purget affectus : unde animo & corpori comparatur ſanitas, qua in re humanæ vitæ tranquillitatem eſſe ſitam quilibet fatebitur.

§ 4. Cæterùm licet in ordine primum mereatur locum, divinæ voluntatis ex ſacroſanctæ Scripturæ teſtimonio, cœleſtis promulgatio, uti dignitate præſtantior, efficacia penetrabilior, & virtute certior : tamen quoniam prolixior huic ſermo ex ſanctorum patrum ſententiis annectetur, in finem hanc reſervare libuit, atque exordiri ab ea philoſophiæ parte, quæ Moralis nuncupatur, & Gentilium iram infringere pellereque ſolet, ideoque potentior multò in Chriſtiani nominis hominibus, quorum profeſſio ſolùm in charitate conſiſtit, ut nimirum Deum ex toto corde, & proximum ſicut ſe, licet etiam inimicum diligant, nec ullo unquam hoſtili affectu in quenquam moveantur. *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Ioan.* 10.

§ 5. Eſt etenim illa vitæ dux, morum formatrix, legum inventrix, humanæ conſervatrix ſocietatis, publicæ tranquillitatis auctrix, & demum amatrix virtutis: quam è cœlo deductam, non temerè aſſervit Socrates. Oculo velut dextro in unicam collimat virtutem, & abiis quæ tranſverſum inde hominem rapiunt, dehortatur, duce nimirum appetitiva animæ portione, que præcipientis rationis imperium audit : ita etiam cuilibet injuriæ iram excitare conſuetæ, ignoſcendum eſſe admonet, animi oculis proponens, *Philoſophia quid.*

Digitized by Google

tetrius esse injuriam inferre, teste Aristotele, quàm pati: quandoquidem sine injustitia inferri nequit injuria, tolerari verò sine ullius delicti culpa potest. Quòd si factam tibi injuriam, præfractius ulciscaris, fieri potest, ut damnum multò gravius pestilentiusque sentias. Capita verò, quorum subsidia funestissima hæc iræ lues vinci poterit, tradentur novem.

Vincenda ira capita novem.

Primum caput.

§ 6. Primum, quod & Theologorum schola docet, & propterea consultissimum, ut matutinis horis è lecto surgens, singula quæ interdiu videbuntur tractanda, considerate quis perpendat: vespertinis itidem, priusquam lectum ingrediatur, sibiipsi rationem reddat, quod Pythagoras admonere consuevit: secumque concilium ineat, num honestius utiliusque sit, affectibus indulgendo, vitam hanc momentaneam transigere, an rationis nervum & consilii manum adhibere in omnibus quæ agas, & seipsum vincere, quam omnium celeberrimam esse victoriam, quilibet non planè mentis insanæ fateri debet.

Seipsum vincere, victoria maxima.

§ 7. Minus certè corrumpere, sed tolerantiores reddere volet animus, qui ad rationem reddendam quotidie vocandus est. A Sextio cum laude factum hoc, qui quum se quieti nocturnæ dederet, rogabat animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio restitisti? quà parte melior es? Desinet ira, vel erit sedatior, quæ sibi quotidie coram judice comparendum esse sciet. Quid certè pulchrius hac totum diem excutiendi consuetudine? Qualis post ejusmodi recognitionem sui, ille somnus sequitur, quàm tranquillus, altus & liber, quum vel est laudatus animus vel admonitus, & speculator sui censorque occultus cognoscet de moribus suis?

§ 8. Utere hac tua potestate, & singulis diebus apud temetipsum tuam dicito causam. Quum subtractum è conspectu lumen est, & conticescat uxor, si tibi fuerit, totum diem tecum scrutare, facta & dicta tua remetire: nihil teipsum cela, nihil præterito. cur etenim ex tuis erroribus quicquam tibi timebis, quum hoc solatio te non inutiliter admonere queas? Vide ne aliàs ita delinquas, nunc ignoscitur. In illa disputatione pugnatius es loquutus, cum ejusmodi ingeniis ne in posterum congrediaris. Discere erubescunt, qui nunquam didicere. Liberius fortè alium admonuisti, quàm debebas: proinde non emendasti, sed exacerbasti potius. Aliàs curæ sit, non tantùm an verum sit quod dicis:

Digitized by Google

dicis: ſed an ille cui dicitur, veri patiens ſit. Hæc & ſimilia pro oblatæ occaſionis varietate in mente revocat Virgilii vir bonus:

Nec prius in dulcem declinat lumina ſomnum,
Omnia quàm longi reputaverit acta diei,
Quò prætergreſſus, quid geſtum in tempore, quid non?
Cur iſti facto decus abfuit, aut ratio illi?
Quid mihi præteritum? cur hæc ſententia ſedit,
Quam melius mutare fuit? miſeratus egentem
Cur aliquem fracta perſenſi mente dolorem?
Quid volui, quod nolle bonum foret? utile honeſto
Cur malus ante tuli? num dicto aut denique vultu
Perſtrictus quiſquam? cur me natura magis quàm
Diſciplina trahit? ſic dicta & facta per omnia
Ingrediens, ortoque à veſpere cuncta revolvens,
Offenſus pravis, dat palmam & præmia rectis.

§ 9. Alterum eſt, quòd ſemper nobis firmum maneat hoc inſtitutum, ut inter bonos, moderatos & circumſpectos meritò numerari cupiamus ſtudeamuſque: memores etiam, quantum commendationis ſit nobis allatura clementiæ & moderationis fama, & quàm multos pepererit non inutiles amicos. II.

§ 10. Tertium, ut eum qui nos errati aut vitii commonefaciat, libenter audiamus, talemque nobis Catonem, Ariſtarchum vel Argum ſeligamus veneremurque: quinimò amiciſſimum quenque rogemus, ut tunc cumprimis ſua adverſus nos libertate utatur, quum illam ægerrimè toleramus. Ejusmodi contra nos potens malum, & apud nos gratioſum, dum conſpicimus, dum noſtri ſumus, advocemus. Qui vini potentiam non innoxiè tolerant, & ebrietatis ſuæ temeritatem petulantiamque verentur, ſuis mandent, ut è convivio maturè vocentur. Intemperantiam ſuam in morbo experti, ſibi in afflicta valetudine obediri nolunt. Admoneri bonus gaudet: at peſſimus quiſque correptorem patitur difficillimè. Denique III.

ἀκ ἔστι ἰητρὸς (ὡς ἐγὼ) φάρμακον,
ἀλλ' ἢ λόγος σοι ἐστὶν ἐκφέρων φίλος.
Iræ medela eſt non (ut arbitror) alia,
Quàm verba amici ex ore proficiſcentia.

§ 11. Quartum, ut non ſtatim cum ſtomacho & indignatione IV.

reprehendentem etiam non tam juſta cauſa, excipiamus: primùm quidem, quòd fieri poteſt, ut idem ille exactius noſtra errata obſervarit, quod hominibus commune eſt, lynceos ſe oſtendere in alienis delictis: deinde licet falſum intentarit crimen, in hoc tamen tibi uſui erit, quòd alium tuorum factorum ſeveriorem indicem intelligis, proinde etiam multò diligentiori inſpectione actionibus tuis attendere diſces.

v. § 12. Quintò iram refrenabimus, ejuſque inhibebimus impetus, ſi ipſam lucido mentis oculo ſemper intueamur, ejus deformitatem, in ipſa deſcriptione, cauſis, ſignis & effectibus ſuprà propoſitam contemplemur. Siquis enim vel ſolos effectus enumeratos expendat, vix quicquam ſibi tum in actionibus, tum in dictis, tum in cogitationibus, ira magis cavendum ducet. Cuncta inde ejuſdem vitia non modò in memoriam ſubinde revocare oportet, ſed & accuſare & damnare: utque manifeſtius evadat, quàm dirum quid ſit, horridum & abominabile, cum peſſimis aliis affectibus comparetur hoc vel ſimili modo.

§ 13. Avaritia acquirit corraditque, quo aliquis tandem fruetur: ira incendit, paucis gratuita eſt. Iracundus dominus quoſdam in fugam abegit ſervos, quoſdam in interitum: quanto plus iraſcendo, quàm id erat, propter quod iraſcebatur, perdidit? Ira patri luctum, marito divortium, magiſtratui odium, candidato repulſam attulit. Valerius Publicola, quum arbitraretur, pulſis Tarquiniis Bruto in Conſulatu collegam ſe futurum, ut Lucretium Collatinum præferri ſibi vidit, adeò ira exarſit, ut omnes ante id tempus acceptos honores deponeret abjectaque ſenatoria dignitate, patrociniis quoque cauſarum ac clientelis renunciaret, atque ab omni publico munere abſtineret.

§ 14. Potior eſt, inquam, multò luxuria: quoniam illa voluptate ſua fruitur, hæc alieno dolore vincit malignitatem & invidiam. Illi affectus infœlicem fieri volunt, hæc facere: illi fortuitis malis delectantur, hæc expectare fortunam nequit. Nocere ei quem odit, non noceri vult. Nihil eſt ſimultatibus gravius, has ira generat: nihil eſt bello funeſtius, in hoc potentium ira prorumpit. Adhæc ira, ut ſequutura ſtatim incommoda, inſidias, aſſiduamque ex mutuis concertationibus anxietatem, ſeponamus, pœnas maximè dat, dum exigit: dolorem quem inferre vult, patitur, velit nolit. Naturam hominis, quæ in amorem hortatur,

Digitized by Google

tatur, corrumpit fœda hæc erynnis in odium : illa prodeſſe jubet, hæc nocere conatur.

§ 15. Cæteri affectus dilationem recipiunt, tardiuſque curari queunt : hæc incitata & ſeipſam rapiens, violenter furenti præcipitantia, non pedetentim procedit, ſed dum incipit, tota eſt. Nec aliorum vitiorum more ſollicitat animos : ſed abducit, & impotentes ſui, cupidoſque etiam communis mali, exagitat. Nec in ea ſolummodo, in quæ deſtinavit, ſed in obvia quæque velut caligine offuſa, furit. Reliqui impetus interni, animos quidem impellunt : ira verò extremè præcipitat. Aliis quoque ſi contra affectus ſuos reſiſtere non licet, at ſanè ipſos reddere nonnihil cunctatiores : hæc non ſecus ac fulmina procellæque, & ſi qua alia ſunt irrevocabilia, quæ non eunt, at cadunt, vim ſuam magis ac magis tendit. Alia vitia à ratione, hæc ab ea & ſanitate deſciſcit. Alia acceſſus habent lenes, & incrementa fallentia : in ira dejectus animorum eſt.

§ 16. Nulla itaque reſurget magis attonita, & in vires ſuas prona : & ſive ſucceſſit, ſuperba : ſive fruſtratur, inſana : ne repulſa quidem in tædium acta, ubi adverſarius fortè evanuit, in ſeipſam ſuos convertit dentes. Non refert quantum ſit, ex quo ſurrexit : ex leviſſimis etenim in maxima evadit. Nullam prærerit ætatem, nullum genus mortalium excipit : ſibi indulget, ex libidine judicat, audire recuſat, nec patrocinio locum relinquit : quæ tentavit, defendit, nec ſibi judicium ſuum, quanquam pravum, ſinit eripi. In ſumma, quemadmodum ſemen mixtura eſt ac temperamentum ex omnibus animæ viribus revulſum : ita & ira ſemen quoddam eſt ex cunctis animæ perturbationibus commixtum, ſiquidem & à dolore & à voluptate & à ferocia decerpta eſt. Quem non fœdiſſima hæc vitiorum corruptela coerceret ? *Plutar. de cob. ira.*

§ 17. Sextò animis excidetur, ſi aſſiduè velut in ſpeculo hominis irati horribile ſimulachrum contuearis, vel ipſe ira percitus ſpeculum adieris, & teipſum contempleris : experieris ipſa re nihil deformius, tetrius, aut fœdius, quàm ab ira ſuperari. Terribilius ſiquidem monſtrum humanum numquis viderit unquam, in quæſtionem venit. VI.

§ 18. Enimverò ſi formam externam, quæ omnibus conſpicua & ſpectabilis eſt, intueris, quàm varius vultus, quam anxius, anhelus, truculentus & horridus ? quàm turpis hæc mutatio ? quæ tempeſtas, quæ furiæ ? color terret inſolitus, à nativo immutatus : *Irati hominis ſimulachrum.*

tus: nunc virulenti affectus impetu, retracto cor versus sanguine & spiritu expallescens: nunc ad cerebrum faciemque sanguine bilioso, spiritibusque igneis provolantibus inardescens: venæ extumescunt: que ultrices oculorum velut leoninorum faces? & ut apud Ovidium, ——— *fervens oculis dabat ira ruborem:*

3. *Metamorph.*

qui etiam nunc exilire videntur, nunc in uno obtutu defixi hærent: quàm ridiculi, quàm truces nictus? horrent subriguntur que capilli: corrugatur frons: stridٍent dentes, attritique inter se & aliquid esse cupientes, si diis placet, non secus iratis crepant, quàm apris concitatis tela sua attritu exacuentibus: lingua sui impotens, dissoluto freno minitabunda, titubans, in quamcunque injuriam profusa: sermo varius, inconstans, præruptus, non sani hominis, hiulcus, mutilus, clamoribus pudendis nunc raucus, nunc turbatione interceptus: fremit vox: os distorquetur, convellitur, siccessit in canis rabidi morem: & ut apud Persium, —— *ora tument iræ:*

Satyr. 2.

spumant quandoque labra, unde apud Claudianum,

——— *undantes spumis furialibus iræ:*

interdum illa tremunt, nonnunquam comprimuntur, mordicantur, & dirum quiddam exibilant: genæ variant, & ut Valer. Flacc.

2. *Argonaut.*

——— *atræque genis pallentibus iræ:* Idem,

——— *birtæque genis pallentibus iræ:*

spiritus incensus, coactus, nec ordinatus: crebra & vehementius acta suspiria: altius tracti gemitus: subsultans citato inæqualiter typo arteriæ motus: cor velut prorupturum, extrà palpitans: sæpenumero pulsatum pectus. Manus hinc inde sursum ac deorsum gestibus propè mimicis disjiciuntur, sæpe & comploduntur: pedes trepidi, vacillantes, imò & quandoque pulsata humus pedibus, qui gressus multiplices ejusmodi persona dignos in hoc theatro ostentant: articulorum seipsos torquentium crepitus: universa membra tremula: totum denique corpus concitum, ingentes iræ minas agens, ac tumidum: tam pulchrè in cunctis actionibus respondet, ut nihil certè in tragico hoc monstro jure debeas desiderare. Rectè hinc Ovidius,

In epist. Medeæ ad Iasonem.

——— *sed quid prædicere pœnam*
Attinet? ingentes parturit ira minas.

Truculentissimarum profectò ferarum, sive illas exagitet fames, vel infixum viscеribus ferrum, minus tetram faciem esse vides,

Digitized by Google

des, etiam quum illæ ſemianimes morſu extremo feriunt, quàm hominis ira æſtuantis.

§ 19. Porrò ſi ad internarum partium viſcerumque anatomen progredi lubet, Deus bone, qualis intrà animus, cujus extrà imaginem tam fœdam, tumultuoſam & execrabilem cernis? Quanto illi intra pectus facies terribilior, impetus intenſior, rupturus ſe niſi eruperit? quantus univerſi ſanguinis fervor, quàm halituoſa ſpirituum lucta, quanto cor incendio flagrat, quàm hepar turget vindictæ deſiderio, quàm ventriculus in vomitum proclivis, quàm nervi agitatione multiplici convelluntur? quàm tendones, quàm ligamenta, quàm oſſa à ſuis compoſitis muniis aberrant? quàm facultas vitalis labefactatur, quàm virtus animalis quaſſatur, quàm potentia naturalis læditur? quàm demum cuncta interanea huc conſpirant, nec ignaviter cooperantur?

§ 20. Adhæc, quales ſunt hoſtium vel feratum cæde madentium, vel ad crudelem cædem euntium aſpectus: qualia poëtæ finxere monſtra, ſuccincta ſerpentibus & igneo flatu: quales ad bella excitanda, diſcordiamque in republica conſerendam, & pacem ſceleratè turbandam, inferûm exeunt furiæ: talem nobis imaginemur iram, flammas ore evomentem, ignes oculis ejaculantem, ſibilo virulento, mugitu raro, gemitu horrendo, ſtridore viperino, & ſi qua inviſior his vox eſt, perſtrepentem, tela quoque venenata utraque manu quatientem. Neque enim illi curæ eſt, ſe tegere torvam, cruentam, cicatricoſam, & verberibus ſuis lividam, inceſſu veſano effuſam, multa caligine diſcurſitantem, vaſtantem, fugantem, & omnium odio, ſui maximè laborantem: ſi aliter nocere nequeat, terras, maria & cœlum ruere cupientem, infeſtam pariter inviſamque. Neſcias utrum magis ſit deteſtabile portentum, an deforme? Iratos linquit decor omnis. Cætera licet in abſcondito alere: ira ſe profert, & in faciem exit: quantoque major hæc eſt, eo efferveſcit manifeſtius. At audi, quomodo à vatibus noſtris deſcribatur, Seneca teſte:

Lib. 2. de ira.

Sanguineum quatiens dextra lævaque flagellum,
Aut ſciſſa gaudens vadit diſcordia palla:

aut ſi quæ magis dira facies diri affectus excogitari poteſt.

§ 21. Obſerva item cunctorum animalium ira concitorum facies & notas, quàm tota corpora ſolitum quietumque relinquant habitum, & in feritatem exacuantur. Spumant apris ora, den-

Digitized by Google

teſque acuuntur attritu: taurorum cornua temerè jactantur, & arena pedum pulſatione ſpargitur: leones fremunt, irritatis colla inflantur ſerpentibus, canum mordax auditur latratus: nullum tandem eſt brutum, cui non ira percito nova feritatis acceſſio contingat. Quum autem Seſtius aſſerat, iratis mirè ſpeculi inſpectionem profuiſſe, jam huc frequentes currite. Perturbabitne te, ô irate, tanta mutatio tui? eritne juſta cauſa, qua teipſum non agnoviſſe te, libenter fateberis?

§ 22. Ejuſmodi vivæ imaginis intuitu ſe in teterrimi hujus monſtri odium perveniſſe, ſcribit Galenus in libro de propriorum affectuum agnitione & remedio: Ego, inquiens, adhuc adoleſcens, quum hominem conſpexiſſem ad fores aperiendas feſtinantem, ſine ſucceſſu tamen, propterea clavem mordere, in januam pedibus inſultare, diis conviciari, oculos inſanientis inſtar truces ferinosque oſtendere, & ſpumam, ſicut apri ferè, ex ore emittere, tanto odio iram proſequi indè cœpi, ut poſtea propter ipſam nunquam ſim viſus impatienter dolere.

Fælix quem faciunt aliena pericula cautum.

Si identidem tuum ipſius animum contempleris, eheu quàm atrum, maculoſum, diſtortum, tumidum ac æſtuantem. Vides immenſum turpitudinis monſtrum, imò æquor. O fera erynnis, ô ferales diræ?

§ 23. Quare quum noſter Hippocrates verè tradat, eum morbum eſſe graviſſimum, qui faciem ægrotantis quàm maximè immutet in diverſum: ubi quis conſpicit alios ob iræ violentiam ſibi maximè excidere, vultum immutare, colorem, vocem & inceſſum, quo dixi modo, invertere, hinc velut imaginem ejus mali ſibi fingat, perpendatque quàm commota ejuſmodi facies, & formidabile idolum placebit uxori, quàm laudabile exemplar liberis erit, quàm trucem larvam amplectentur amici. Non immeritò itaque ob hujuſmodi torvitatem vultus, totius deformitatem, dictorum atrocitatem, crudelitatem factorum, perit irato omnis exiſtimatio, omnis benevolentia, diffugiunt amici, declinant obvii, ſolitudo undique cuncti oderunt, nemo non deteſtatur. Quo fit, ut maximi viri nihil vel caverint magis vel texerint, quàm iram & irati actiones, adeò ut naturæ etiam ſuæ repugnarint ac vim fecerint. Enimverò quid magis ridiculum, quàm tantulum tamque imbecillum animalculum uſqueadeò ferocire furiiſque agi?

Digitized by Google

agi? & tantas tragœdias tamque atroces de rebus viliſſimis excitare, velut de corporeis, de fortuitis, quinimò, ſi diis placet, de uno verbulo? Hæc penſiculatius conſiderans & penitius obſervans, huic beluæ ferociſſimæ bellum indicat, ſemperque ſtudeat, quod in febre quidem bonum eſt, ſed melius multo in ira, linguam habere ſimplicem & levem. Nam febricitantium lingua ſi minus ſecundum naturam affecta ſit, malæ quidem rei ſignum eſt, cauſa tamen pejoris nequaquam. At iraſcentium lingua exaſperata, ſordida, & vocum abſurditate diffluens, effundit ſermonem contumelioſum, immedicabilis inimicitiæ parentem, & latentis malevolentiæ proditorem. Proinde à Propertio quàm rectiſſimè ſcribitur: *Lib. 1. eleg. 1.*

Fortiter & ferrum, ſævos patiemur & ignes,
Sit modò libertas, quæ velit ira, loqui.

§ 24. Iam ſi ex adverſo illius qui ab hoc iræ morbo liberam degit vitam, imaginem contempleris, faciei intuearis decorem, oculorum venuſtatem, ſermonis ſuavitatem, compoſitos uniuſcujuſque membri motus, morum comitatem, univerſi denique corporis actiones mirè placidas, quis non abacto mordicus illo monſtro, hanc omnium gratiſſimam amplectatur formam? At jam ad reliqua præſervationis capita progrediamur. *Sedati hominis imago.*

§ 25. Septimò prævenietur hoc malum, ſi omnes iræ occaſiones quocunque ſtudio caveantur, & fomites auferantur: Primumque litigioſorum, & eorum qui vel in iram propendent, vel non illibenter provocant, ſive ex cauſa, vel ſine occaſione, ſodalitium vitetur (tranſit enim arcano quodam contagio vitiorum familiaritas:) atque elige ſimplices, faciles, moderatos, ſubmiſſos, humanos, ſuaves, pios, quibuſcum verſeris, quibuſque familiarius conjunctiuſve utaris, qui nec iram ſuam effundant, nec tuam evocent, ſed potius præveniant, aut humaniter ferant. Non etiam expedit omnia videre, nec cuncta audire: multæ nos injuriæ præterreant. Senſus omnes ad firmitatem perducendi ſunt. Aures aſſueſcendæ, ut patienter audiant, nec facilè dimoveantur: imò quandoque obturandæ, ut audientes non audiant: quas etiam riſum, fletum, blanditias, lites, proſpera & triſtia, hominum voces & clamores, animalium fremitus, boum mugitus, latratus canum, & quoſcunque diriores ſtrepitus tolerare oportet. Oculi item inducendi, ne ſordibus, fumis & rebus quibuſcunq; tam facilè VII.

Digitized by Google

moveantur : nec cuncta æquè debent facere ad palatum: uti nec naribus pariter odorata placere, nec tactui mollia. Non vis esse iracundus? ne sis curiositatis sectator : multa deride, plura contemne vel condona. Qui inquirit, quid contra se dictum sit : qui malignos sermones, etiam in se clàm effusos, everrit, seipsum reddit inquietum. Vis unico antidoto hujus pestis virus avertere, iræ illud solum persuade, ne rationem prævertat : atque hanc veluti ἡγεμονικὸν revereri disce, iramque & affectus freno rationis tanquam equum indomitum coerce.

§ 26. In iram adhæc propenso à raris & insignibus rebus, eisdemque fragilibus, momentaneis evanidis, corruptioni & mutationi obnoxiis est abstinendum : velut ab exquisitæ sculpturæ poculis fractu facilibus, vitris eximiis, sigillis, gemmis preciosis, & id genus reliquis : propterea quòd, si fortè pereant, gravior subsequitur turbatio, quàm ob ea quæ paratu sunt facilia & vulgaria.

Cotys adversus iram præsentissimum.

§ 27. Elegans exemplum hic nobis suppeditat Cotys Thracum rex, qui sibi pardalim largito, leonem contrà dono dedit : & quum natura se in iram cognosceret ferventiorem, & ad ultionem proinde magis præcipitem, & severum eorum qui in ministeriis deliquissent, castigatorem, vasa fictilia, tenuia quidem & fragilia, sed scitè curioseque cælata tornoque elaborata, quum ab hospite dono ei offerrentur, gratum quidem se offerenti præbuit, cæterùm mox vasa contrivit omnia, facti ratione protinus reddita, quòd vereretur, ne ira concitus in ministros per incuriam delinquentes ea in re, severius amariusque verberibus animadverteret. Prudentis enim est, naturæ suæ morbum agnoscere, & vitio materiem præripere.

Augusti memorabile exemplum.

§ 28. Nec absimile clarissimi Imperatoris Augusti extat facinus memorandum. Nam Atedii Pollionis, apud quem cœnabat Augustus, minister ubi vas crystallinum fortè confregisset, eundem mox ad supplicium ultimum Atedius perturbatior rapi jussit : sed quod supplicium? ut murenis, quas in piscina alebat amplissima, in pabulum objiceretur. O immanis iræ atrocitatem. Elapsus ad Cæsaris pedes supplex provolvitur puer, non quidem deprecaturus mortem, sed inauditum & crudele mortis genus, ne scilicet murenis esca fieret. Attonitus ad inusitatam severitatis formam Cæsar, dimitti evestigiò ministrum jussit, & ejus curiosi operis vasa coram se conteri universa, cum-

primis

Digitized by Google

primis verò piſcinam compleri oblimarique. Se enim cauſam dixit adimere Pollioni velle, ne in tam præcipitem animi everſionem laberetur, aut ob ſimilem cauſam in poſterum tam diriter famulum perderet, qui cujuſcunque eſſet generis, in hoc ipſo quòd homo erat, pluris quàm omnia quæ terrarum orbis contineret vaſa, faciendus erat.

§ 29. Nec vulgare exemplum C. Iulii Cæſaris, qui devicto Pompejo, non modò equites ſenatoreſque urbis, quorum infinitos ceperat, perhumaniter tractavit: verùm etiam celeberrimorum ſenatorum literas in Pompeji ſcriniis inventas, quibus odium & acerbitas contra Cæſarem multis contumelioſis verbis expreſſa erat, legere noluit, ſed omnes ſtatim juſſit comburi, ne iis irritatus, inhumanius quid de Pompejo & ſenatoribus ſtatueret: eáque ratione & illorum ſaluti, & ſuæ tranquillitati ac gloriæ conſuluit. Nam ſeipſum vincere, maxima eſt & laudatiſſima victoria. *Iulij Cæſaris factum imitandum.*

§ 30. Sic & Cn. Pompejus Magnus, quum Sertorii literas intercepiſſet, in quibus erant incluſæ complurium ducum epiſtolæ, Sertorium ad novandas res, ſtatumque civitatis immutandum, Romam invitantium, exuſſit omnes, ne locum iræ daret, ſed improbis reſipiſcentiæ occaſionem, & in melius mutandi conſilia facultatem. Quis non miretur ſummeque laudet tantam in Pompejo animi moderationem, qui hoſtium literas aperire noluit, ne quid legeret, à quo abhorreret, & inimicis pœnitentiæ locum præberet? *Cn. Pompejus.*

§ 31. Antiochus ſophiſta, quum malè vulgò audiret, veluti formidoloſus, quòd nec prodiret in concionem, nec Reipubl. munia capeſſeret, Non vos, inquit, metui, ſed meipſum: agnoſcens æſtum animi vehementiorem, quàm ut cohiberi poſſet. *Antiochus ſophiſta.*

§ 32. Octavò animi fervorem te præventurum ne dubites, ſi aliorum inſignium virorum ſcripta, admonitiones & conſilia adverſus præcipitis hujus mali virulentiam, non modò ſemel atque iterum lectites, ſed & in iis aſſiduè nec ignaviter te exerceas. Optimum eſt, ea ratione vitio noto impedimenta proſpicere, & ante omnia animum ita componere, ut qualicunque re gravi aut adverſitate concuſſus, iram aut non ſentiat, aut magnitudinem inopinatæ injuriæ exortam, in alvum retrahat, nec dolorem ſuum profiteatur. Ignorantia nos iracundos facit, aut inſolentia. VIII.

Ignorantiæ : quid enim mirum eſt, malos mala edere facinora? quid novi eſt, ſi inimicus lædit, amicus offendit? uxori verbum excidit, filius labitur, miniſter delinquit? Si tamen interea te vehemens animi dolor ad vindictam extimulat, in mentem ſubeat, nihil eſſe minus iram, quam quod falſa perſuaſione imitatur, nimirum fortitudinem : minimè habet ira cui inſiſtit, non ex firmo manſuroque oritur, imò ventoſa & inanis eſt, tantumque diſtat à fortitudine, quantum ab animi magnitudine temeritas, à fiducia inſolentia, à gravitate triſtitia, à ſtrenuitate crudelitas : multum inquam intereſt inter ſublimis animi differentias.

§ 33. Iracundia nihil amplum decorumque molitur. Contrà apparet ventoſi & infelicis animi ſibi conſcii imbecillitas, qui uſque adeò temerè indoleſcit, uti ægra & exulcerata corpora, quæ ad tactus etiam leviſſimos gemunt. Imbecilla ſe lædi exiſtimant, ſi vix contingantur. Puſilli hominis & miſeri eſt, repetere mordentem, ut mures & formicæ, ad quas ſi manum admoveris, ora con-
In Hecyra. vertunt : ſic & muliebre cumprimis & puerile vitium eſt ira. Quapropter quàm ſcitè à Terentio dictum : Pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxis iras gerunt? At incidit & in viros : nam viris quoque puerilia & muliebria inſunt vitia. Nihil autem æquè imbecillis projectique animi, quàm vindicta lætari. Magni animi eſt, injurias contemnere. Animoſus videri ſtudes, quòd inultam injuriam non pateris : at iſthoc demum pacto tuam prodis puerilitatem, qui quod viri eſt proprium, animo temperare, & datam injuriam oblivione vincere, nequeas. Ultionis contumelioſiſſimum genus eſt, dignum non judicari, à quo requiratur ultio. Quanto fortius, quanto generoſius, alienam deſpicere ſtultitiam, quàm imitari? Ille magnus & nobilis eſt, qui more ingentis feræ latratus catellorum ſecurus audit.

Seneca lib. 3. de ira. § 34. Adjice, quòd quum indignatio à nimio ſui ſuſpectu oriatur & animoſa appareat, puſilla eſt & anguſta. Nemo enim eo à quo ſe contemptum arbitratur, minor eſſe vult. Verum ille ingens animus & verus ſui æſtimator, non vindicat injuriam, quia non ſentit. Quemadmodum tela à duro reſiliunt, & cum dolore cædentis ſolida feriuntur : ita nulla magnum animum injuria ad ſenſum ſui adducit, fragilior eo quod petit. Quanto pulchrius, velut nulli penetrabilem telo, omnes injurias contumeliaſque reſpuere? Vindicta, doloris confeſſio eſt. Animus ſanè non

ita

Digitized by Google

ita magnus exiſtit, in quem injuria incurrit. Aut par, aut potentior, aut imbecillior læſit: ſi par, cum hoc contendere, ancipitis eſt eventus: ſi imbecillior, huic parce, ſordidum etenim certamen erit cum inferiore: ſi potentior, tibi ipſi parcas: furioſum ſiquidem, cum ſuperioribus concertare. Nullum eſt argumentum magnanimitatis certius, quàm nihil poſſe, quo inſtigeris, accidere.

§ 35. Pars ſuperior mundi & ordinatior & propinqua ſideribus, nec in nubem coit, nec in tempeſtatem impellitur, nec verſatur in turbinem, omni turbatione vacat: inferiora autem fulminibus exagitantur. Eodem modo ſublimis animus, ſedatus ſemper, & in ſtatione tranquilla collocatus, intra ſe premens quibus ira contrahitur, modeſtus, venerabilis & diſpoſitus eſt: quorum nihil in irato conſpexeris. Quis etenim dolori traditus, atque ira furens, non conſuetum rejicit pudorem? quis animi tumore efferveſcens, & in aliquem ruens, non quicquid in ſe habuit modeſtiæ, rejicit? cui officiorum numerus & ordo conſiſtit incitato? quis linguæ frenum moderatur? quis ullam corporis partem ſervat compoſitam? quis ſibi imperat? quis ſe tegit? At nocuiſſe nimis alium, objicies, ferocem eſſe, inſultare. Quo procacior, inſolentior, ineptior turpiorque eſt, hoc magis cave, ne illi aſſimileris. Quæ, malùm, dementia eſt, ut alienam vindices improbitatem, te fieri improbiorem? Si contumeliam contempſeris, ab indigno factam, haud obſcurè intelligent omnes: ſin commoveare jam inferentis cauſam reddideris potiorem.

§ 36. Deinde id quod res eſt, penitius conſidera, nullum acceptum damnum, ultione ſarciri, ſed citius propagari. Enimverò quis tandem mutuarum injuriarum exitus, ſi ſuum quiſque dolorem vindicta rependere, continuò ſtuduerit? Inimicitia utrinque accreſcit, dolor augetur, qui eo inſanabilior eſt, quo inveteratior. Lenitate autem & tolerantia vincitur ſæpius is qui damnum dedit, & ad ſe reverſus, inimico redditur fidiſſimus amicus: ſed vindictæ ſtudio malum quod amoliri voles, in te reciprocatur non ſine mala uſura. Quanto eſt glorioſius fructuoſiuſque iram amicitiâ commutare? iraſcitur aliquis: tu contrà beneficiis provoca. Concidit eveſtigiò ſimultas ab altera parte deſerta: niſi pariter, non pugnat: ſed ſi utrinque contendet ira, concurritur. Ille generoſior eſt fortiorque, qui prius retulit pedem ſuiipſius victor: at victus eſt, qui ira vicit.

Per-

§ 37. Percuſſit te, recede: referiendo enim & anſam ſæpius feriendi ſubminiſtrabis & excuſationem, nec quando voles, revelli poteris. Nunquam velit quiſquam tam diriter cædere hoſtem, ut manum in vulnere relinquat, nec ſe ab ictu revocare queat. Atqui ira ejuſmodi telum exiſtit, quod vix retrahitur. Arma nobis expedita proſpicimus, gladium commodum, haſtam habilem, tormentum letiferum: at non vitabimus tam vehementes animi motus, his magis graves, furioſos & irrevocabiles? Talis demum celeritas placet, quæ juſſa veſtigium ſiſtit, nec ultra deſtinata procurrit, & quæ flecti & à curſu ad gradum reduci poteſt. Ægros eſſe nervos medicorum ſchola tradit, qui invitis nobis moventur. Invalidi ſanè corporis eſt, qui quum ambulare vult, currit. Eos animi motus judicemus ſaniſſimos firmiſſimoſque, qui noſtro arbitrio progrediuntur, non autem ſuo feruntur.

§ 38. Neque illud erit iræ antidotum inutile, ſi adhæc animo penſicules, hominem homini nocere non poſſe, ſi nolit, niſi in externis bonis, nec ad ipſum hominem magnopere pertinentibus. Vera ſiquidem bona ſolus Deus eripit, nec ferè niſi ingratis: largitur ediversò, atqui non immitibus & ferocibus. Nemo itaque læditur, niſi à ſemetipſo: nec ulli nocet injuria, niſi ſuo authori: proinde diſſimulanda erit. Notiſſima vox ejus qui in cultu regum conſenuerat. Hic quum à quodam rogaretur, quomodo rariſſimam rem in aula conſequutus eſſet, ſenectutem ſcilicet: Injurias, inquit, accipiendo, & gratias de iis agendo. Sic ferè & M. Catonem ubi quidam in balneo percuſſiſſet imprudens, excuſanti ſe Cato reſpondet: Non me percuſſum memini. Melius exiſtimavit non agnoſcere, quàm ulciſci: atque hinc alteri hoc acceſſit commodi, quòd Catonis fortitudinem & tolerantiam noſſe cœperit & imitari potuerit.

Nemo lædatur, niſi à ſeipſo.

Catonis fortitudo.

§ 39. Crede mihi, leviſſima ſæpe ſunt, propter quæ non leviter ſtomachamur, qualia quæ pueros in rixas & jurgia concitant: ſic fit ut nunc perſonæ, nunc negotio, nunc loco, nunc fortunæ, nunc ſibi quis iraſcatur. Inde, inquam, ira frequentius inſania eſt dicenda, quando exigua cenſentur magna. In plurimis ſententia ferretur alia, ſi antea profectò judicaremus, quàm ſuccenſeremus: ſæpe autem primum ſectamur impetum. Deinde quamvis inania ſunt, quibus concitati fuimus, perſeveramus tamen, ne ſine cauſſa cœpiſſe videamur: & quod iniquiſſimum eſt, pertinaciores

Digitized by Google

ciores nos reddit iræ iniquitas. Retinemus etenim illam & augemus, quasi argumentum sit justè irascendi, graviter irasci. Quantò satius est, initia ipsa perspicere, quàm levia sint & innoxia? Quod accidere vides in brutis, idem in homine deprehendes. Frivolis turbamur & vanis. Taurum color rubicundus excitat, ad umbram aspis exurgit, ursos leonesque mappa proritat: cuncta quæ natura fera ac rabida sunt, consternuntur ad minima. Idem inquietis stolidisque ingeniis evenit, quæ rerum suspicione feruntur, adeò quidem ut interdum injurias vocent modica beneficia, quæ feracissima sæpius iræ materia exstit. Chariſſimis etenim irascimur quandoque, quod minora nobis præstiterint, quàm mente concepimus, vel quàm alii tulerint: quanquam, Menandro teste, ὀργὴ μικρὰν μικρῷ ἰχθὺν χέρνιβι. At quum ex iræ imperio judicamus, quanti præceps ejusmodi judicium debeat æstimari, postea revera, licet malè, experiemur, quum illa deferbuerit. Perit ferè universum, ubi quantum ira suadet, permittitur: nec diu consistere potest, quæ multorum exitio exercetur, potentia.

§ 40. Elegans Menandri est sententia, ὀδὶς μὲν ὀργῆς δεομένῃ βουλεύου, ubi neminem tutò cum ira deliberare docet. Idem alibi:

Ut vehementer doleas, nihil tamen irritatus, temerè
Agas: iram enim vincere, quæ alieniſſima rationis est,
In perturbationibus maximè sapientem decet.

Adhæc qui dicere tibi, nisi clàm, non vult, penè non dicit. Quid est iniquius, quàm secretò credere, & palàm irasci? Proprium est irati, cupere, à quo læsus videatur, ei quàm maximum inurere dolorem. Hic iracundia ut mare profundum ac immensum efferveſcit. Minus sui compos est ira quàm ebrietas, quare & ad omnem functionem inutilis. Prudenter Cicero: An quicquam similius insaniæ quàm ira? quam bene Ennius insaniæ initium dixit: color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atque factorum quam partem habent sanitatis? 1. Offic. 4. Tuscul. quæst.

§ 41. Cumprimis verò nos intra mentis terminos continere deberet, ubi ex Platone oculis jugi inspectione opponamus, qua singulari providentia in humani corporis fabrica ab hoc malo conservare hominem dec reverit divina majestas. Sic ille in Timæo vel de natura, ait: Partem animæ, fortitudinis iracundiæque participem comentiosamque, capiti propinquiorem fecere inter dia- Lib. 3.

diaphragma cervicemque mediam, ut hæc obediens rationi, unà cum ipsa cupiditatum genus vi illata coerceat, si quando rationis in capitis arce habitantis jussa cupiditas respuat. Cor autem venarum originem fontemque sanguinis per omne corpus impetu quodam manantis instipatorum regione suspendere voluerunt, ut quando iræ vis exardescit, ratione nunciante siquid extrinsecus injustè fiat, vel intrinsecus aliqua concupiscentia turbet, tunc celeriter per angustos quos libet meatus, quicquid in corpore est sensus particeps, jussa minasque persentiat, atque ita obediat obsequaturque omnino, toleretque in omnibus præstantissimi illius imperium.

§ 42. Cum autem cognoscerent, cor rerum terribilium objectu trepidaturum, & ira sæpius flagraturum, idque opus omne per ignem fore: æstus hujusmodi temperandi gratia, pulmonem tegmen cordi adhibuerunt, molle primùm atque exangue, deinde cavis extrinsecus fistulis spongiæ instar distinctum, ut spiritu potuque hausto cordis ardorem hujusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quamobrem arterias tanquam aquæductus per pulmonum substantiam derivarunt, eamque cordi quasi mollem saltum circundedere, ut quando nimia fervet ira, inde ad faciliorem obedientiam temperatum deferveat, sedatoque tumultu, rationi facilius cum ira ministrare & obsequi valeat. Divinè itaque M. Tullius: Nulla est, inquit, tanta vis, tanta copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit: verum vincere animum, iracundiam cohibere, quæ semper est inimica consilio, victoriam temperare: adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo extollere jacentem, sed etiam amplificare ejus pristinam dignitatem: hæc qui faciat, non ego eum summis viris comparo, sed deo similimum judico. Ejusmodi itidem perturbationum victorem, immortalium deorum numero asscribit quoque Lucretius:

In orat. pro Marcello.

Lib. v. de rerum natura.

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit
Hunc hominem divûm numero dignarier esse?

Hac fortitudinis virtute freti viri Heroici, in deorum catalogum sunt relati, teste Platone. Procul ergo semper ira absit, cum qua nihil rectè, nihil considerate fieri potest. Quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neque

In Lachete Cic. 1. de nat. deor. 1. Offic.

iis

iis qui adsunt probari. Monet & in epistola ad fratrem Cicero, intentius iracundiæ obsistendum, cumque ea animum maximè moveat, tum esse linguam diligentissimè continendam, ne ira minus pressa protumpat in verba & quamcunque injuriam. Docet adhæc Plutarchus, iram nusquam continere, imperiti esse hominis atque intemperantis: ubique verò, difficillimum, quibusdam etiam videri impossibile, quando perturbationis hujus proprium persæpe sit, quod velit, emptum morte persequi. Aristoteles item tradit, homines iratos & turbatos, minus posse considerare rationes. Ab iisdem si perspicuè pax & benevolentia petitur, non modò ea non invenitur, sed augetur atque inflammatur odium. *Lib. 1. Eleuther. Cic. lib. 1. rhetor. vet.*

§ 43. Pœnitentiam insuper duram, perpetuum ferè iræ comitem esse memineris. Insignia ejus exempla proximo videbis capite de rege Alexandro & Imperatore Adriano. Quo minus presseris iram, hoc ab ira magis premeris: tunc enim incipimus aliis irasci, quum nobis desinimus. Finis iræ, initium est pœnitentiæ. Apud bonum virum citò moritur ira: brevis mens est, iræ memoria: fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia. Gravissima est probi hominis ira: gravis tamen pœna est, quum post factum pœnitet. Hinc qui in alterum effervescit, pœnas à se exigit. Irâ infœlicitas geminatur, quæ sibi nihil respicere consuevit, expers consilii: dolorem virtutem, facinus consilium putat: quantumcunque meditatur, tamen audaciam promittit. Rimanti telum ira facit, ut apud Virgilium. Pyrrhum maximum præceptorem certaminis gymnici solitum, ajunt, his quos exercebat, præcipere, ne irascerentur. Ira enim perturbat, & qua noceat, tantùm observat. Plato nihil æquè contrarium reipubl. esse perhibet, atque iræ commotionem & impetum furoris in civibus. Immoderatam iram gignere insaniam, docebat Epicurus. Consilio maximè adversari festinationem & iram, tradidit Bias Prienæus. Iræ dominari, non cupere impossibilia, non festinare in via, loquentem non movere manum, legibus obedire, voluit Chilo. *Ira finis, initium pœnitentiæ. Pyrrhus. Plato. Epicurus. Chilo.*

§ 44. Aristoteles refert, Satyri amicos, quum litem habent, aures illius obturare cera, ne quum ab hostibus convicciis afficitur, propter iram causæ cognitio turbetur. Plato interrogatus, Per quod cognoscitur sapiens? respondit: Quum vituperatur, non irascitur: & non extollitur, quum laudatur. Strictos hos iræ cancellos *Aristotel.*

Digitized by Google

Zeno. non tamen ita admittit Zeno ille Eleates, qui quum maledictis laceſſitus excandeſceret, reprehenſus, quòd philoſophus verbis improborum commoveretur: Si convicia, ait, æquo animo admiſero, ne laudes quidem ſentiam. Lapidis eſt, non ſentire diſcrimen inter laudantem & vituperantem: ſed philoſophi eſt, *Melanthius.* non ita commoveri, ut ab honeſto recedat. Melanthius negabat, eam iram videri gravem, quæ mentem cogat emigrare, ſed quæ prorſus excludat domo: ſentiens probis ingeniis adjunctam eſſe iracundiam, ſed hoc vitium tolerabile eſſe, ſi cæleriter animus ad ſe redeat, & pro ira rationem in conſilium adhibeat. At ſi perturbatio penitius inſideat animo, ita ut excuſſa ratione feratur effreni impetu, certa pernicies eſt.

§ 45. Vincenda itaque totis viribus ira, quòd affectum hunc videas cæteris eſſe & vehementiorem & magis noxium, quam ſuperare glorioſius eſt, quàm armatum proſternere hoſtem: nec etiam minus exitii mortalibus accedit ab ira quàm ab hoſte, quinimò ipſa nobis hoſtis perniciofiſſimus, ſiquis alius. Quare & apud Phocylidem legitur: Θυμὸς ἀναμιχθέντα πολὺν ἀλόφρονα τεύχει, ira animum ſubiens, inſaniam gignit pernicioſam. Et apud Menan- *Iliad. lib. 7.* drum: βλαπτικὸν γὰρ ἐστὶ θυμὸς εἰς ὀργὴν πικράν. Μιαίνει ἀνθρώπους, iram perniciofam appellavit Homerus, & perturbatricem omnium. Prudenter hinc idem Menander monet, ἄνεχ' ὢν γίγνωσκε τὴν ὀργὴν κακόν, homo exiſtens diſce iræ imperare. Ζῆσῃ δὲ βίον κρείττονα, ἂν θυμὸν κρατῇς, vitam enim vives optimam, ſi iram repreſſeris. Iracundiam qui vincit, hoſtem vincit maximum, pulchra eſt Publ. Mimi ſententia. Rectè quoque Horatius: *Lib. 1. epiſt. 2.*

Ira furor brevis eſt: animum rege, qui niſi paret,
Imperat hunc frenis, hunc tu compeſce catena.

Et juvenalis: *Satyr. 2.*

—— pone iræ frena modumque.

Item Homerus: *Iliad. 2.*

—— procul hinc, procul ira recedat,
Quæ turbat ſapientem hominem.

Phocylides quoque: χαλεπὸν δ' ἄγεσθαι θυμὸν, agreſtem frene iram. *Menand.*

IX. § 46. Nonò ab hac exitiali peſte prorſus terrere debent nobilia quorundam ira exagitatorum, tum quoque aliorum juſtam indignationem fortiter comprimentium exempla. Primi generis eſt illud Aſtyagis Medorum regis, qui quum parvum nepotem ſuum Cyrum

Digitized by Google

Cyrum ab Harpago amico fideliſſimo, contra ipſius imperium, ſervatum fuiſſe intellexiſſet, nulla ejus rei oſtenſa indignatione, Harpagi filium ſub alterius rei prætextu ad ſe accitum, clam interemit, atque in variis epularum generibus coctum, ignaro patri veſcendum appoſuit: poſtquam verò iis epulis naturæ ſatis feciſſet Harpagus, ne eum lateret filii ſe extis cœna ſaturatum, caput, manus pedeſque in lance, pro ſecundæ menſæ delitiis, ei juſſit apponi. Quam immanitatem, ut Maronis utar verbis, fu- 12. Æneid. riis accenſus & ira, ſecutus eſt Cambyſes Perſarum rex: quem nimis in crapulam pronum, ubi Thraſeaſpes unus ex chariſſimis admoneret, ut biberet moderatius, fœdam eſſe ebrietatem in rege, quem oculi omnium aureſque inſequerentur: ad hoc ille clandeſtina incenſus ira: Ut ſcias, inquit, quomodo nunquam mihi excidam, nunc oſtendam nec oculos poſt vinum à ſua functione deſtitui, nec manus. Inde liberalius amplioribuſque cyphis potat, quàm aliàs ſolet. Jam ita infarctus, vinolentus ac violentus, monitoris ſui filium ultra limen progredi jubet, ibidemque conſiſtere elevata ſupra caput ſiniſtra. Hinc arcum intendit, & cor adoleſcentis, quod ſe petere dixit, figit, apertoque thorace, hærens in ipſo telum oſtentat, ac reſpiciens patrem, Num ſatis certam haberet manum, rogavit. O ſanguinarium regem: ô feram, in quam omnium tela contorqueantur, dignam.

Aſtyages truculentus.

Cambyſis ſanguinaria ira. Herod. lib. III.

§ 47. Sed quid mirum, quum etiam ſimilibus iræ facibus inflammatus, in mortuos ſævierit, & Amaſis Ægyptii regis cadaver è monumento extractum, veluti vivum verberibus affici juſſerit, & totum ferramentis acutis pungi, cunctis probris dehoneſtari, & tandem cremari in foro: duodecim inſuper Perſarum primores nulla penitus cauſſa interfecerit, vivos in caput defodiens? Atqui plerique ſic iram quaſi inſigne regium exercuere: uti Darius Cambyſis pater, qui primus poſt ablatum Magorum imperium, Perſas & magnam Orientis partem obtinuit. Siquidem quum bellum Scythis indixiſſet Orientem cingentibus, & omnia ad expeditionem eſſent parata, copias eduxit ex urbe Suſis: ibi rogatus ab Artabazo Perſa nobili admodum ſene, ut ex tribus filiis in militiam euntibus, unum in ſolatium patri relinqueret, duorum opera uteretur: hic ira ſuccenſus, & plus quam rogabatur, pollicitus, omnes ſe illi relicturum aſ-

Darius.

ſeruit. quo reſponſo Artabazus magnopere lætus, ſuos liberos militiæ miſſionem habere ſperabat : at ille trucidatos in parentis conſpectu abjecit, crudelis futuris, ſi omnes ſolùm abduxiſſet.

Xerxes. Cæterùm quanto facilior Xerxes Darii filius, ut mali corvi malum ovum, qui Pithio quinque liberorum patri, unius dimiſſionem oranti, quem vellet eligere, permiſit : deinde electum in duas diſtraxit partes, & ab utroque latere viæ, per quam exercitum juſſit tranſire, collocavit, hac victima exercitum luſtrans. Proinde & quem debuit, ſortitus eſt exitum : victus & latè longeque fuſus, ac ſtratam ubique ruinam ſuam cernens, medius inter ſuorum cadavera inceſſit.

Perſes. § 48. Perſes rex à Paulo Æmilio victus, duos ex ſuis ſe conſolari adortos, unum poſt alterum occidit, ira & doloribus præcipitantibus. Tam atrox facinus in cauſa fuit, ut confeſtim ab his

Totila. qui ad obſequium parati erant, ſit deſtitutus. Gothorum rex Totila, recepta urbe Roma, quam ei Beliſarius à Iuſtiniano in Italiam miſſus ademerat, oratores ad Iuſtinianum Conſtantinopolim miſit petitum, ut ipſius Iuſtiniani auſpicio ac nomine, obtinere ac regere urbem ipſam liceret. Quum autem accepiſſet, Iuſtinianum conditiones repudiare, immanem regem repentè atrox ira impulit, ut urbem, quam mortales alii ſpectando, admiratione capiebantur, quæ orbis terrarum erat caput, & cujus jam poſſeſſor erat, incendio ruiniſque totam deformaret, muris quoquæ nudatam, quadraginta diebus feris, ut in ea ſtabularentur, permiſit.

Honorii Vandali immanitas punita. § 49. Quum Honorius 2. Vandalorum rex, ira incitatus honeſtas matronas & virgines nudatas ſuſpendiſſet, facibus corpora uſſiſſet, mammillas & brachia nolentibus aſſentiri Arrianæ impietati præcidiſſet, φθειρόσει tam tetra ipſius corpus tandem

Ecelinus. computruit, ut alia membra poſt alia deciderint. Ecelinus ſævitiæ fama nulli Tyrannorum cedens, victus ad Soncinum, ubi res ſuas ſenſit una pugna acciſas, vulnus quod in prælio acceperat fotum & circumligatum, frendens ira in morem ſævientis feræ,

Pherotima. unguibus conſcidit. Pherotima Cyrenarum regina, Cyrenenſibus ſuccenſis, miſerorum civium corpora palis defixa, circa muros urbis diſpoſuit, mulierum mammas violenter avulſas in pu-

Alexander rex Judæor. blico ſuſpendit iræ furiis exagitata. Alexander Iudæorum rex inſigni crudelitate notus, quem alio nomine Iamnæum appellarunt,

runt, quum Hierosolymam, quæ paulo antè ab eo desciverat, armis in potestatem redegisset, ira furens octingentos Judæos eodem temporis momento in crucem extulit: atque illis cernentibus, uxores eorum ac liberos interemit. Nam præter fas justumque, ac præter communem hominum morem, in ætatem innoxiam ac sexum sævire non erubuit.

§ 50. Addam hic non ita vetustum aut semotum effrenis iræ exemplum. Mahometes Othomannus, qui duo evertit imperia, habuit Bizantii secessum voluptuarium: huc ingresso aderant confestim illi duo, ut fertur, ex omni puerorum multitudine, qui ad fœdissimum usum ibi loci alebantur, forma venusta & aspectu jucundo. His ille utrinque innixus solebat ultro citroque per hortos obambulare: interim rex binos pubescentes observarat cucumeres, quos ubi eo versus non reperisset, tam præcipiti vehementique ira in pueros exarsit, qui paululum diversi aberraverant, ut postulatos, ac pertinaciter negantes à se decerptos, arrepto gladio, quem ex more lateri accinctum gestabat, unum post alterum à stomacho resectum patefecerit, uter eorum furti extitisset autor, exploraturus, quum neuter fuisset. *Mahometes Othomannus.*

§ 51. Hæc certè barbaris regibus feritas in ira fuit, quos nulla eruditio, nullumque literarum exercitium excoluerat. Sed utinam ista crudelitas & iræ immanitas inter peregrina mansisset exempla, nec in bene educatos reges, non in Romanos mores, non in Christiani nominis principes cum aliis adventitiis vitiis irarum, torturarum, suppliciorum ac tyrannidis barbarie transiissent. Ex Aristotelis sinu hic accipe regem Macedonum Alexandrum, totius Orientis victorem, qui Clitum sibi chariſſimum & unà educatum, nutricis nimirum suæ filium, (à quo fuerat ad Granicum amnem servatus, quem provinciæ præfecerat, admoverat convivio) parum adulantem, & pigrè ex Macedone ac libero in Persicam servitutem transeuntem, vel potius Persicam mollitiem detestantem, inter epulas perniciosè, & quidem manus propriæ violentia trajecit iræ furiis incitatus: sed ad se reversus serò nimis, vix manus à sese continuit. *Alexander Macedonia rex. Cic. 4. Tusc. quæst.*

§ 52. Tam inconsideratam rem esse iram, inquit Xenophon, plerunque designantem, quorum post pœniteat. ἀπροβούλευτον γὰρ ἡ ὀργὴ ὂν πολλάκις ἐξεργάζεται ὧν μεταγνῶναι. Colligere igitur prius seipsum iratus deberet, & dissipatas animi partes

rurſus in ſuum locum congerere, donec animi ardor deferveat. At ſævius indomitæ iræ exemplum oſtendit Alexander in Calliſthene philoſopho, ſuo condiſcipulo, ſibique familiariſſimo. Nam quum is Perſico more vellet adorari, Calliſthenes palàm dictitabat, Alexandrum non eſſe adorandum. Alexander itaque indignabundus Calliſthenem conjurationis conſcium fuiſſe criminatus eſt, eumque truncatis membris, abſciſſiſque auribus, labiis & naſo deformatum, poſt varia tormentorum genera è medio ſuſtulit. Calliſthenis ergo mors Alexandri crimen erit æternum, quod nulla virtus, nulla belli fœlicitas unquam redimet. Quoties enim dicetur, Occidit Alexander Macedo Perſarum multa millia, occidit Darium: ſubdetur ſtatim, Et Calliſthenem. Lyſimachum etiam æquè familiarem ſibi, iratus leoni objecit. Tres ſanè maximas victorias, totidem amicorum injuſtis cædibus victor obſcuravit.

§ 53. Ariſtoteles itaque conſpicatus eum omnibus ac per omnia ira excandeſcentem, per epiſtolam ſic admonuit: Furor & ira non adverſus æquales exercentur, ſed in meliores præſtantioresque. At tibi ex æquo ſtat utique prorſum nemo. Elegans Petrarchæ carmen Italicum de hoc Alexandri facinore extat:

Senato 186.

Vincitor Alexandro lira vinſe,
Et fel minor in parte che Philippo.
Ira e breve furor & chi nol frena,
E furor longo chel ſuo poſſeſſore
Speſſo ad vergogna & talhora morte mena.

Quod eſt:

Victorem Alexandrum ira vicit,
Fecitque eundum in parte minorem Philippo patre.
Ira eſt brevis furor, quem qui non reprimit,
Eſt furor longus, qui ſuum poſſeſſorem
Vel ad dedecus, vel ad mortem ducit.

Hic adde, quòd Beſſum Bactriæ præfectum, qui Darium regem poſt Perſicas opes triplici prælio afflictas, vinctum letaliter confodit, in poteſtatem redactum Alexander Magnus, ut documento eſſet omni poſteritati, duabus arboribus ex adverſo multa vi in ſe à vertice inflexis religatum, diſſectiſque repentè vinculis atrociter laniavit ira inflammatus, cacuminibus ſuo impetu corpus

Digitized by Google

corpus in diverſa diſtrahentibus. Diſphondonem Græci vocant id genus ſupplicii, à duplici fundæ excuſſione. *Diſphondo.*

§ 54. Porrò Lyſimachus ille quanquam fœlicitate quadam dentibus leonis elapſus, ob hoc tamen, quum ipſe regnaret, ſedatior non fuit. Teleſphorum etenim Rhodium, amicum ſuum undique decurtatum, auribus abſciſſis naſoque in cavea velut mirum animal & inuſitatum pavit diu, cum oris detruncati mutilatique deformitas humanam perdidiſſet faciem. Accedebat fames & ſqualor & illuvies corporis in ſtercore ſuo deſtituti, calloſis ſuper hæc genibus manibuſque quas in pedum uſum anguſtia loci cogebant: lateribus verò attritu exulceratis, non minus fœda quàm terribilis ejus forma contuentibus apparuit: factuſque pœna ſua monſtrum, miſericordiam quoque amiſerat: quanquam verò homini eſſet diſſimillimus qui iſta patiebatur, diſſimilior tamen infinitis partibus erat, qui mentis efferveſcentis virulento inſanoque tumore victus, ea perpetrabat. Agamenno adhæc & Achilles in iræ affectu mediocritatis fines omnino ſunt egreſſi: quemadmodum & Ajax, de quo Horatius: *Lyſimachi ex ira crudelitas inaudita.* *Agamenno. Achilles. Ajax. Serm. l. 2. ſatyr. 3.*

Stultitiáne erret, nihilum diſtabit, an iræ,
Ajax immeritos dum occidit.

§ 55. Huc referendus optimo jure L. Sylla, qui egregiè nobilitatis authoritate defenſa, ira furens crudeliter totam urbem atque omnes Italiæ partes, civilis ſanguinis fluminibus inundavit: quatuor legiones contrariæ partis, fidem ſuam ſequutas, in publica villa, quæ in Martio campo erat, nequicquam fallacis dextræ miſericordiam implorantes, obtruncari juſſit: quarum lamentabiles quiritatus trepidæ civitatis aures receperant: lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris, cruentatis aquis vehere coactus eſt. Quinque millia Prænestinorum, ſpe ſalutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipii evocata, cùm abjectis armis humi corpora proſtraviſſent, interficienda, protinusque per agros diſpergenda curavit. Quatuor millia & ſeptingentos diræ proſcriptionis edicto jugulatos, in tabulas publicas retulit, videlicet, ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos ſævire, qui armis à ſe diſſenſerant, etiam quieti animi cives, propter pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquiſitos, proſcriptorum numero adjecit. Adverſus mulieres quoque gladios diſtrinxit, quaſi parum cædibus virorum ſatiatus. *Sylla iræ tas exemplar tyrannidis.*

tiatus. Id quoque animi impotentis, & inexplebilis feritatis indicium eſt, abſciſſa miſerorum capita, modò non vultum ac ſpiritum retinentia, in conſpectum ſuum afferri voluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet.

§ 56. Quàm porrò immaniter ſe in M. Mario prætore geſſit? quem per ora vulgi ad ſepulchrum Luctatiæ gentis pertractum, non prius vita privavit, quàm oculos infœlicis erueret, & ſingulas corporis partes confringeret. Vix hæc veriſimilia videntur. At ille etiam M. Plethorium, quòd ad ejus ſupplicium exanimis ceciderat, continuò ibi mactavit, novus punitor miſericordiæ: apud quem iniquo animo ſcelus intueri, ſcelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris ſaltem pepercit? Minimè: nam C. Marii, cujus etſi poſtea hoſtis, quæſtor tamen aliquando fuerat, erutos cineris in Anienis alveum ſparſit. En quibus actis Fœlicitatis nomen aſſerendum putavit. Quum etiam Lucretius Offella conſulatum à Sylla dictatore peteret, quòd ipſius opera Sylla urbem Prænefte cepiſſet, atque juniorem Marium evertiſſet: Sylla autem nutu conſulatum negaret, neque ob id Offella rogare deſineret: Sylla, qui in foro deambulabat, manu ſua eum incitatus ira interemit, atroxque facinus graviore verborum atrocitate auxit, cùm populo qui in concionem venerat, aratoris pediculorum morſu vexati fabulam narraret.

§ 57 Hujus tamen furias & crudelitatem C. Marii invidia levat: nam & ille nimia cupiditate inimicos perſequendi, iram ſuam
Marius. nefariè diſtrinxit. Poſt exilium ſiquidem urbe potitus, cum Cinna Carbone & Sertorio, ad cædem principum animum convertit iratus. Itaque C. Cæſaris Conſularis & Cenſorii nobiliſſimum corpus, ignobili ſævitia trucidavit, & quidem apud ſeditioſiſſimi & abjectiſſimi hominis Varii buſtum. Id enim malorum miſeriæ tunc Reipublico deerat, ut Varii Cæſar piaculo caderet. Pene tanti victoriæ ejus non fuerunt, quarum oblitus, plus criminis domi, quàm laudis in militia meruit. Idem caput M. Antonii clariſſimi Oratoris abſciſſum, ſuis manibus inter epulas per ſummam animi ac verborum inſolentiam aliquandiu tenuit, celeberrimiq; & civis & oratoris ſanguine contaminari menſæ ſacra paſſus: atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in ſinum ſuum, recentis cædis veſtigiis aſperſum recepit. Ejuſdem juſſu, Craſſi pater & filius, in mutuo alter alterius cōnſpectu jugulati ſunt:

Digitized by Google

ſunt: Bebius & Numitorius per medium forum nucis carnificum tracti ſunt: Catulus Luctatius hauſtis carbonibus, hoſtili ſe exemit ludibrio: Archarius & Merula flamen Dialis confoſſi ſunt: Hæc omnia immanis iræ ac feritatis exempla à Ianuarii Cal. intra Idus abſolvit.

§ 58. Huc & Aſdrubal pertinet, qui Carthagine obſeſſus à Scipione, cujus urbis jam partem Romani occuparant milites, impellente efferâ ira, & quæ ei naturâ erat inſita, crudelitate, deductis in hoſtium conſpectum omnibus Romanis captivis, partim eorum effodit oculos, quibuſdam linguam nervoſque diſſecuit, multis quoque genitalia hamato ferramento divellere nixus eſt, nonnullis etiam ex pedum planta cutem abraſit, aliquos penitus excoriavit, atque ita affectos ab urbis muris laqueo ſuſpendit. Horum variandis tormentis, quum tanquam in re gratiſſima ſuum patriæque periculum lenire ſtuderet, magis aggravavit. Ejus iratis facibus ſuperari noluit Munatius Flaccus, Pompejani nominis acrior quàm probabilior defenſor, cum ab Imperatore Cæſare in Hiſpania incluſus mœnibus Attinguenſium obſideretur, efferatam crudelitatem ſuam truculentiſſimo genere veſaniæ exercuit. Omnes enim ejus oppidi cives, quos ſtudioſiores Cæſaris ſenſerat, jugulatos muris, irarum furiis agitatus præcipitavit. Fœminas quoq; civitatis nominibus virorum, qui in contrariis caſtris erant, ut cædes conjugum ſuarum cernerent, & maternis gremiis ſuperpoſitos liberos trucidavit. Infantes alios in conſpectu parentum humo infigi, alios ſuperjactos pilis excipi juſſit.

Aſdrubal.

Munatius.

§ 59. Nec prætermittendus hic Corraus Trincius, qui Fulgineæ in Umbria imperavit, cæſoque Nicolao ejus fratre à præfecto arcis Nucerinæ ob adulterii ſuſpicionem, præfectum ipſum quum in poteſtatem accipere nequiret, quod ſe deſperabundus è ſumma turri dejecerat, deſtitutus poteſtate in vivum ſæviendi, quotquot familiares, cognatos, amicos, notos, qui cum illo conſuetudinem exercuiſſent aliquam, deprehendit, captos cruciatoſque ad excarnificationem, poſtremo comminui in fruſta exenterarique juſſit præ nimia ſui impotentia, ac per ſentes, maximeque frequentium viarum ſepes ac margines, eorum viſcera inteſtinaque ſuſpendi ac paſſim diſpergi. Vehemens item Gallorum ira fuit, quum adverſus Cluſinos, cæteroſque Ethruſcos populos motis armis, pacem cum Romanis turbarunt.

Corraus Trincius.

Gallorum ira.

Digitized by Google

Nam quum inito cum Cluſinis prælio, reſciviſſent Fabium Ambuſtum, legatum Romanum, qui ad conciliandam inter Gallos Cluſinoſque pacem miſſus erat, in prælium cum Cluſinis deſcendiſſe, atque gentis ſuæ Gallum unum interemiſſe, ira ac potius furore incenſi, omiſſis Cluſinis, Romam petierunt, occiſiſque omnibus quos invenerant, ſacra & prophana incendio ruiniſque fœdarunt. Edidit & inſignis iræ ſpecimen Fulvia Antonii uxor, quæ venerando capiti Ciceronis allato, contumelioſiſſimè maledixit, juſſitque in roſtris, quò magis inter cætera emineret, collocari in præcelſo atque edito loco : imò prius in faciem ſpuit, ſupra genua collocavit, exeoque ore aperto linguam extraxit, atque acu multis locis hinc inde transfixit.

Fulvia uxor Antonii.

Nero.

§ 60. Levius damnum dedit commotus Nero princeps, qui nunciata Galliarum & exercituum defectione, quum forte diſcumberet, præ ira menſam evertit, fregitque duo immenſi pretii pocula, quibus in tam voluptuoſo principatu nihil fuit illi voluptuoſius. Gravius deliquit Commodus imperator, qui ira incitatus, balneatorem infornacem ardentem conjecit, quod balneum ingreſſurus, tepidiuſculum inveniſſet.

Commodus.

§ 61. Eo bello quod cum Beliſario Gothi geſſerunt, quum unus militum Conſtantini Tribuni, Romano juveni inſignem ſpecie enſem ademiſſet, atque Conſtantinum Beliſarius reprehenderet, quòd tam inſolenter agi à ſui ordinis milite pateretur, reprehenſione minas pro imperio adderet, niſi gladius reſtitueretur, adeò indignè eam rem Conſtantinus tulit, ut præ iræ impetu, Beliſarii dignitatis ac vitæ ſuæ immemor, pugione quo accinctus erat, Beliſarii pectus peteret. Propter quod facinus ſtatim comprehenſus fuit, ac laqueo enectus. Tamberlanes Tartarorum rex, etiamnum barbaris, nominibus multis annumerandus, quum ii quos obſederat, pueros & puellas lineis veſtibus candidis amictos, ſertiſque oleæ redimitos, ei obviam miſiſſent, pacis exorandæ, veniæque deprecandę cauſſa, omnes ad unum equis immiſſis indignanter conculcavit. Cum verò ex amicis quidam tam immane facinus reprehenderet: Cave ſis, inquit, ne iram & furorem Dei temerè accuſes.

Conſtant. Tribunus.

Tamberlanes.

§ 62. Cæterùm vix iracundus unquam adeò fuit quiſquam, ut nulla re laceſſitus, excandeſceret. Verùm Cælius orator, mortalium ille iracundiſſimus, clienti ſuo in omnibus ſibi conſentienti, atque omnia confitenti, iraſcens exclamavit : Dic aliquid contra me,

Cælius orator.

Digitized by Google

me, ut duo simus. Durum sanè caput, quomodo tulisset injurias, qui obsequium non ferebat? Huc referendus is cujus Plutarchus meminit in lib. περὶ ἀοργησίας, qui eum percussurus, à quo agebatur asinus, quum is subinde exclamasset, ἀθηναῖός εἰμὶ, Atheniensis sum: efferveſcente amplius ira, fustibus asellum adortus, identidem cum bile & minis, ut Plautus inquit, Æacidinis, vociferabatur, σὺ μὲν οὐκ εἶ ἀθηναῖος, tu quidem Athenienſis non es. Chærephon Athenienſis philoſophus, Socratis auditor, non imitator, tam iracundus fuisse traditur, ut proverbio Græco occasionem dederit, ὁ παλλάδος ἴχνεσι κἀδὲν διάφορος χαιρεφῶν: id est, in Palladis vestigiis nihil à Chærephonte differs. Quem sanè communis sensus haud omnino expertem, non absterrerent ejusmodi irarum monstra, profundissimè sepelienda potius, quàm mortalium memoriæ proponenda? *Charephon.*

§ 63. Porrò graviori fortassis terrore movebunt recentiora dirarum harum exempla, apud Christiani nominis supremos potentatus, proh dolor, visa. Stephanus sextus Pontifex, in Formosum Pontificem, quanquam mortuum, quòd is, ne ad pontificatum perveniret, obstiterat, usque adeò impotentis animi fuit, ut erui corpus è sepulchro jusserit, & ademptis pontificiis vestibus atque ornamentis, seculari amictum indumento, extra templum sepeliri: manuum quoque digitos abscideriit, tanquam mortuum sacerdotali atque pontificio honore privare vellet, ac piscibus devorandos in amnem abjecerit. Sergius item tertius Pontifex eodem iræ spiritu agitatus, Formosi Pontificis corpus denuò extractum è secundo tumulo, palàm in foro capite mulctavit, ac deinde in amnem in Tyberim projecit, ob id solum, ut Lothario Gallorum regi morem gereret, qui hoc odio Formosum defunctum prosequebatur, quòd ipsius opera imperium à Gallis ad Berengarios transierat. *Stephanus pontifex.* *Sergius pont.*

§ 64. Nonnuli quoque arbitrati sunt, in Formosum sæviendi apud Sergium eam fuisse causam, quòd in Pontificatus creatione Formosus Sergio nonnunquam restitisset. Sic quandoque Pontificis authoritas in tyrannidem convertitur. En verò exemplum insignis iræ, quam in Gibellinam factionem effudit Bonifacius octavus Pontifex. Siquidem ipso Cinerum die, quum ex more Pontifex ecclesiasticorum antistitum capita cinere conspergeret, ubi ad Porchetum Spinulam Genuensem archiepiscopum pervenit, *Egnat. l. 9. cap. 3.* *Bonifacius 8.* *Fulgos. l. 9. cap. 5.* *Sabell. l. 9. c. 11.*

Digitized by Google

venit, quòd Gibellinæ factionis esse putabatur, cinerem non capiti insperſit, ſed in oculos conjecit, perversè enunciatis verbis ſolennibus: Memento te Gibellinum esse, & quòd cum Gibellinis in cinerem revertêris.

Iustinianus 2.

§. 65. Sic etiam Iuſtinianus ſecundus Imperator, præ iræ violentia in vindicandis adverſariis ſuis crudelior quam juſtior, Cherſonenſes, qui eum prodere exulem machinati erant, prorſus delere inſtituit, ſeptem ex primariis ejus loci verubus ligneis affixos aſſavit, viginti verò aquis ſubmerſit, & reliquam multitudinem acerbo mortis genere ſuſtulit: ad infantes, quibus ſicarii pepercerant, extirpandos claſſem inſtruxit: qua tempeſtatis furore disjecta, miniſtros cædis ad ſeptuaginta millia, antequam in Cherſonam pervenirent, in maris profundo ſubmerſit. In cives adeo ſæviit, ut quoties pituitam à naribus truncatis profluentem abſtergeret, toties aliquem ex illis trucidare juberet. Leontium & Abſimarum, qui imperium invaſerant, pedibus conculcatos, acclamante populo, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem ac draconem, jugulari fecit. Tandem omnibus exoſus, à Philippico præfecto exercitus, eſt interfectus, & hanc laudem ſibi reliquit, ut hæreticus, adulter & tyrannus ab omnibus proclamaretur inſimulatur quoque Carolus ultimus Burgundiæ dux, quòd ira incitatus Leodii atque Dinanti, nulli ætati aut ſexui pepercerit: quòd etiam quingentos Helvetios in deditione acceptos, uno die partim funibus ordine alligatos in lacu ſubmerſerit, partim ſuſpenderit.

Carolus Burgundus.

Lib. 10. exempl. cap. 3. de virt. Feminæ urbes Italiæ.

§. 66. At nuſquam gentium majora iræ argumenta extitiſſe, author eſt Sabellicus, quàm in factioſis Italiæ urbibus, cum ſuatum patrum memoria: ubi factionum principes in hoſtium poteſtatem redacti, vivi quidam combuſti ſunt, in crepundiis pueri interfecti, prægnantes matronæ utero execto cum partu atrociter interemptæ, multi præcipitati, exenterati quidam, cordaque ad opprobrium ſuſpenſa & diverberata: ſed quales fuerint ejuſmodi carnificinæ, illud declarat, quòd clementia fuit hominem ſecuri ſubjicere, aut laqueo enecare. Addit Pontanus, ſe ab avia intellexiſſe, in capitalibus quarundam familiarum diſſidiis, quendam ex altera factione captum, eveſtigiò in minutiſſima fruſta fuiſſe conciſum, moxque exemptum illi jecur, in prunis candentiſſimiſque carbonibus à factionis ejus principibus toſtum, perque buccellas minutim diſſectum, inter cognatos ad id invitatos, in jentaculum

Lib. de Immanit. cap. 13.

Digitized by Google

lum distributum. Allata etiam post degustationem tam execrabilem pocula, non sine collecti cruoris aspergine. Congratulationes habitæ inter se, risus, joci, leporesque cibum talem condientes: denique & diis ipsis propinatum, tantæ vindictæ fautoribus.

Ira inaudita exempla nostri ævi.

§ 67. Similiane, an tragica magis quàm suprà enarravi, immanium irarum exempla, hoc nostrum viderit ævum, & adhuc calamitosissimè experiatur in motibus religionis ergò ortis, aliorum liberiori calamo relinquendum, securius existimavi. Testimonio autem mihi erit universa Germania, nec negabit Italia, sentit Hispania, dolet plurimum Anglia, luget annos jam multos desperatè Gallia, & jam Belgicæ provinciæ omnes tanto tempore miserrime deplorant. Quinimò cœlum tragicò ejusmodi nidore contristatur, terra innoxio sæpius sanguine transfusa lachrymatur, gemunt undæ hisce efferatæ iræ documentis, ignis item commiseratione excandescit. Fides sæpenumerò in fraudem nefariè data, contractus sceleratè violati, sacramenta solenniter præstita Deo & hominibus, irrisa, contempta & nihili habita.

Tyranni.

§ 68. Facessant hic Artaxerxis Persarum regis Xerxis filii thecæ horribiles, quibus includebantur vivi homines: procul sint Parisatis minoris Cyri matris, suppliciorum monstra: identidem Numulisinthis (alii Cysenida nuncupant) Diogiridis filiæ, Thraciæ regis carnificinæ, velut & Tryzi insignis tyranni, & Apollodori apud Cassendrenses rempublicam administrantis, Periandri Corinthii, Demetrii Phanostrati filii Athenienssium tyranni, pantaleonis Eleorum tyranni, Arcesilai Macedoniæ regis, Alexandri Pheræi, Dionysii Syracusani, & Æmilii Censorini inauditæ cruciatuum machinæ: adhæc Volesi Asiæ proconsulis sub Augusto, Avidii Cassii Tiberii tertii Romanorum Imperatoris, Sejani, C. Caligulæ, Auli Vitelii, atque Adriani Rom. Imperatoris extrema crudelitas: quemadmodum & Antonini Commodi, Antonii Caracallæ in omnem sævitiam natura propensi, & filii ejus Antonini Heliogabali, Macrini item ob ineffabilem crudelitatem Marcellini nuncupati, Leonis Armeniaci filii Pardi patritii, Gilemer regis Vandalorum, & Riccii Monterlarii sanguinaria atrocitas: Nicolai Fortibrachii funes & capistra suspendio in immeritos quoq; destinata, Vitoldi Lituaniæ ducis canes & arcus:

Ecelini

Ecelini Romanenſis, Ioannis Mariæ ducis Mediolanenſis & Ferdinandi regis Neapolitanorum novæ tyrannidis formæ, quas irarum diræ excogitarunt & architectatæ ſunt: faceſſant, inquam, hic quorumcunque aliorum diverſa enormium tormentorum genera.

§ 69. Superari nolumus veterum immanitate, & poſteriorum quorundam diritate, ſqualidis carceribus, dæmonum hoſpitiis, cruciatuum & carnificinarum truculentiſſimarum varietate incredibili. Cedant iræ ſuæ ferocia quicumque hoſtes Chriſtiani nominis & veræ religionis acerrimi, ipſe Claudius Imperator, Nero, Domitianus, Trajanus, Diocletianus iræ ſævitia in Chriſtianos vincens quoſcunque alios Romanos principes, Maximianus, Maximinus, Decius, M. Aurelius, Valens Imperator Arrianus, Aurelianus, Julianus, Valerianus, Maxentius Alexander Imperator, Honoricus Vandalorum rex, Aſpaſius, Quintianus, Coſdroas & Iſdigertes Perſarum reges, Cavades, Haumar Saracenus, Habdallas, & quicunque reliqui barbari ejuſdem crudelitatis Chriſtianorum perſequutores. O religio, ô tempora, ô Galli, ô Belgæ, ô ſanguinarie hypocrita & fratricida Cain, qui ficto ſacrificio in ira exoſus fragantiam gratæ Deo hoſtiæ, innocentem Abelem trucidaſti, & ab hoc atque interempto circa altare Zacharia uſque ad hæc noſtra tempora tam crudelem poſteritatem reliquiſti, cui nulla ætatis aut ſexus eſt ratio, quæ in cujuſcunque ordinis & ſortis homines æquè latrocinatur: ô efferate Pharao, tam diris modis calamitoſum Iſraëlem opprimis, & pertinaciter adhuc cum nefanda tua ſobole perſequeris? Quàm lubet exclamare auream prudentiſſimi Senecæ ſententiam: Non decet regem ſæva & inexorabilis ira. Manſuetudinem præcipuè eos ornare qui in poteſtatibus ſunt, literarum monumentis traditum reliquit os illud verè aureum, æterna laude digniſſimum.

Chriſtianorum hoſtes.

Diocletianus.

Chryſ. ſuper acta apoſt. homil. 84.

§ 70. Tam enormis tyrannidis adminiſtri profectò merentur, ut artis ſuæ opus in Phalaridis tauro ſimul experiantur ſentiantq;: & quum merè ſint ſanguinarii, perpetiantur id quod Cyrus Perſarum rex, qui dum Sargapiſem Thomyris Maſſagetarum reginæ filium, bello captum ad mortem impuliſſet, irata mater non prius deſtitit, quàm mortuum ulta eſſet. Contractis itaque copiis ita conflixit, ut maximam hoſtium partem, cum ipſo etiam rege internecioni dederit. Inde & defuncti Cyri caput in utrem humano ſanguine plenum demiſit, hiſce verbis exprobrans: Filii mei

Thomyris.

Cyri mors.

mei ſanguinem hauſiſti, & meum ſitiuiſti Cyre, at ego te cruore ſaturabo. At Deus bone, quis tandem horum motuum, quis dirarum irarum exitus? Non eſt quòd Æaco, Rhadamanto & Minoi imputemus, non quòd in Albanum, Vergatem aut Hiſpanum, ultionis divinæ organa oculos conjiciamus: ſed in proprium quilibet ſinum inſpuat. Reſipiſcentia vincamus, à malo quiſque declinet, & quod bonum eſt, operetur: piè, juſtè & caſtè hujus ſeculi curriculum perficiat, nec alteri faciat, quàm quod ſibi fieri velit. Sic peſtis hæc haud dubiè deferveſcet, monſtrumque horrendum ibit peſſum.

§ 71 Cæterùm omiſſis tam communis quàm civilis funeſtæque Erynnis narrationibus terrificis, in quibus prolixior fui, ut rerum analogiâ à tam furioſi affectus fœda ſpecie aliorum animas abſterrerem, ad alia nunc alterius generis, minimè terrentia, verùm laude & imitatu longè digniſſima, clariſſimorum virorum exempla documentaque convertamur. Prædicatur hic in primis Philippus rex ob victam iram & humanitatem ſingularem erga Nicanorem Macedonem, qui omnibus in locis, quantum poterat, Philippum criminabatur. Nam quum Sinycithus aliique Philippi amici ſuaderent, ut in eum rex animadverteret, reſtitit Philippus dicens: Haud malum eſſe virum Nicanorem, ſibi perſuaſum eſſe. Quum igitur inopiam ejus noſſet, dono ei pecuniam miſit. Poſt quod factum, quum à Sinycitho moneretur, Nicanorem non criminari ut antè, ſed regem laudibus efferre: Philippus Sinycitho fertur dixiſſe: Nunquid vides in manu noſtra eſſe, ut quæ volumus, à populo audiamus? Alexander item Macedonum rex in detractores ſuos etiam liberalitate eſt uſus, regium eſſe dicens, à quibus malè audias, in eos quoque beneficentiam exercere. Sic & Perſarum rex Artaxerxes, quum ab Alcide Sampſone ubique accuſaretur, ei juſſit renunciari, licere ipſi regem arbitratu ſuo criminari, ſed viciſſim regi quoque integrum eſſe, & dicere & ſtatuere in eum quæ ipſi collibet. Hoc quidem dicto, licet humano, Alcidis temeritatem oſtendit, ac ſuam potentiam clementiamque innuit. Idem ducibus ſuis qui deliquiſſent, pro eo quod flagris cædi ſolent corpora, mandavit ut pro corporibus veſtes illis detractæ cæderentur: utque pro eo quod ſolet illis velli caput, tiara depoſita velleretur.

Clementia exempla inſignia.

Philippus rex.

Alexander Macedo.

Artaxerxes.

§ 72. Hic autem cumprimis celebratur Iulius Cæſar, qui tam

Digitized by Google

in administranda republ. quàm in victoria & hostibus ulciscendis, mirabili fertur usus moderatione. Adde quòd Dictator, quum rerum gestarum fama & gloria floreret, Catullum Veronensem, cujus versiculis de se & Mamurra editis, indelebili respersus esset infamia, sibi satisfacientem non solùm non incommodo affecit aliquo, sed cœnæ etiam adhibuit : & quod majus etiam fuit reconciliatæ gratiæ signum, in ejus patris hospitio, ut erat solitus, perseverabat. Augustus princeps, verus Iulii Cæsaris hæres & in hac laude æmulus, L. Cinnam, Cn. Pompeji nepotem, in hostium castris repertum non solùm servavit, sed (quod ad charitatis cumulum accessit) integrum ei patrimonium restituit. Eundem conjurationis adversum se initæ convictum, ea lege incolumem præstitit, ut diceret : Olim tibi hosti, ô Cinna, nunc insidiatori & parricidæ veniam do. Iam hinc inter nos inchoetur amicitia, contendamusque, utrum meliore fide ego bis tibi vitam condonaverim, an tu acceperis. O divinam prorsus clementiam, ei qui vitæ insidias struxisset, honores illos impartiri (in sequentem enim annum consulem designatum in familiarium amicorum numero habuit) qui vix illis essent deferendi, qui periculo pro tuenda conferentis salute vitam objecissent. O memorabile exemplum, quorundam Christianorum potentatuum oculis, hoc potissimùm turbulentissimo afflictissimoque seculo opponendum, si fortè remissis iræ furiis, clementer gratioseque cum subditis agere, & in justum suscipere patrocinium queant. Idem ille Imperator multa posteritati reliquit, è quibus apparet huic iram non imperasse.

Augustus

§ 73 Timagenes historiarum scriptor quædam in ipsum, quædiam in ejus conjugem & universam domum dixerat, nec perdiderat, dicta : magis enim circumfertur, & in ore hominum est temeraria urbanitas. Frequenter à Cæsare fuit admonitus, ut lingua moderatius uteretur : perseveranti domo sua interdixit. Postea Timagenes in contubernio Pollionis Asinii consenuit, in tota civitate charus. Nullum illi limen præclara Cæsaris domus abstulit : historias quas postea scripserat, recitavit & combussit, & libros acta Cæsaris Augusti continentes, flammis tradidit. Inimicitias gessit cum Cæsare Augusto, amicitiam ejus aspernatus est nemo. Fuit qui præberet tam altè cadenti sinum. Tulit hoc Cæsar patienter, ne eo quidem motus, quòd laudibus suis rebusque gestis manus injecerat. Nunquam cum hospite inimici

Digitized by Google

mici ſui queſtus eſt: hoc ſolum Pollioni Aſinio dixit, Διειλέγμην. Paranti excuſationem, obſtitit: Fruere, inquit, mi Pollio, fruere. Et quum Pollio diceret, Si jubes Cæſar, ſtatim illi domum meam interdicam: Hoc me, ait, facturum exiſtimas, quum ego vos in gratiam reduxerim? Succenſuerat etenim quandoque Timageni Pollio, nec ullam habuerat cauſam deſinendi, quàm quòd Cæſar cœperat. Dicat itaque quiſque ſibi quoties laceſſitur: Numquid potentior ſum aut plus valeo, quam toto terrarum orbe Auguſtus potuit? Ille tamen contentus fuit à conviciatore ſuo ſecedere. Quid eſt? quare ego ſubditi aut ſervi mei vel cujuſvis alterius errorem, durius reſponſum, negligentiam, aut rem malè intellectam aut non ritè adminiſtratam, vel vix uſque ad mè pervenientem, murmuratione, rixis, flagellis, compedibus & ſuppliciis indignis expiabo?

§ 74. Huc accedit, quòd quum Corocotæ inſigni in Hiſpania latroni à principio ita fuiſſet infenſus, ut edixiſſet, ſe ei qui Corocotam vivum cepiſſet, daturum aureorum decem millia: poſtquam is ultrò venit, non modò ei nullum damnum attulit, ſed quoque pecuniam dedit, eumque locupletavit. Item, quum Alexandrini poſt urbem vi captam extrema ſe paſſuros exiſtimarent, Auguſtus ſuggeſtum conſcendit, adjuncto ſibi Ario Alexandrino, dixitque, ſe civitati parcere, primùm propter ipſius magnitudinem & pulchritudinem: deinde propter Alexandrum Magnum, ejus urbis conditorem: poſtremò in gratiam Arii amici. Raræ cujuſdam clementiæ fuit, non devaſtare civitatem quæ pertinaciſſimè rebellarat: ſed non minus laudis merebatur illa civilitas, quòd hujus beneficii gratiam non ſibi vendicavit: ſed unam præcipuam partem ipſi conceſſit urbi: alteram tribuit Alexandro, cujus memoriam ſciebat apud Alexandrinos eſſe gratioſiſſimam: tertiam tranſtulit in Arium, ejus civitatis civem, amicum tanto titulo ſuis commendans. Quum is quoque obtrectatorum malignitatem perferret, atque ejus patientiam Tiberius carperet, hortatus ut ex eis aliquot ulciſceretur, reſpondit: Satis ſibi eſſe, ne quis eum plus quàm dicto lædere poſſet.

§ 75. Eximiæ moderationis quoque fuit Cn. Pompejus Magnus, qui quum Mamertinos, quòd hoſtium partibus adhæſiſſent, interficere omnes ſtatuiſſet, Sthenius ejus civitatis princeps Pompejum adiit, & his verbis loquutus eſt: Non æquum fa- *Pompejus Magnus.*

Digitized by Google

cis Pompei, qui propter unum noxium, multos innoxios occidere paras. Quo audito, Mamertinis pepercit Pompejus, civitatemque & Sthenium liberavit. Habes autem hic in Sthenio exemplum, quem animum erga rempublicam oporteat habere principem, si in periculum incidat: in Pompejo autem placabilitatis argumentum, qui viri boni maluerit habere rationem, quàm indulgere iræ. At nulli clementia atque humanitate cessit M. Antoninus philosophus Imperator. Id inter cætera in Avidio Cassio ejusque familia, quum ab eo in Ægypto rebellasset, clarè ostensum est. Nam cum Senatus acerbè Avidium propinquosq; ejus persequeretur, Antoninus pro eis, tanquam amici forent, deprecatorem se semper exhibuit: atq; ut apertius ejus lenitas agnoscatur, orationis partem quã in hanc rem ad Senatum habuit, ut nostri ævi regibus ac principibus documento sit, subjungam: Quòd ad Cassianam rebellionem pertinet, obtestor vos, Patres conscripti, ut deposita censuræ severitate, vestram meamque clementiam servetis. Neque per senatum aliquis occidatur, nec similiter in senatorem animadvertatur, nullius patricii sanguis effundatur, relegati redeant, & exulibus bona sua restituantur, atque utinam multos qui interempti fuerint, ad vitam revocare possem. Nunquam in imperatore proprii doloris ultionem probavi, quæ licet persæpe justissima sit, plerisque tamen semper acerba videtur. Quamobrem Avidii Cassii liberis, generoque ejus atque uxori veniam dabitis. Sed quid veniam dico? quandoquidem nullus eorum erravit. Vivant igitur, sciantque tutos se sub Marco vivere. Vivant in sui patrimonii parte: vestibus, auro atque argento utantur: neque opulenti modò, verùm etiam tuti sint, tutò se ac liberè ad omnia conferre loca possint, ut per totum terrarum orbem in populorum conspectum vestræ meæque clementiæ verum atque certissimum exemplum præ se ferant. Neque tamen hæc, Patres conscripti, magna est clementia, ut rebellium liberis atque uxoribus ignoscatur: peto igitur, ut omnes senatores equitesque Romanos, qui insimulati sunt, mortis pœna exilioque item formidine, odio, infamia injuriaque liberetis. Date hoc præsentibus meis temporibus, ut in his conjurationibus, quæ ad tyrannidem initæ sunt, eorum tantùm qui in tumultu ipso cæsi sunt, mors afferatur, neque ultrà pœna progrediatur. Hæc oratio adeò Senatui populoque Romano placuit, ut Marci clementiam miris laudibus efferrent.

M. Antoninus.

Insigne exemplum clementiæ contra rebelles.

§. 76. Simili

Digitized by Google

§ 76. Simili clementia Pertinax Imperator erga Falconem Imperium affectantem usus est, cujus vitæ fortunisque vim ullam inferri nunquam voluit. Sic & Crassus Calphurnius quum Coccejo Nervæ Imperatori insidias tetendisset, is in tam sublimi fortunæ gradu collocatus, tantæ injuriæ veniam dedit, & munere suo fruendam ei vitam reliquit, qui ipsi per insidias salutem eripere tentarat. Vespasianus, qui Flaviæ gentis primus est rerum Romæ potitus, Vitellii hostis sui filiam matrimonio splendidissimo locavit, ac dotatam muliebri mundo instruxit, ingenitæ charitatis suæque clementiæ magis quàm paternæ injuriæ memor. Vitellius enim Sabinum ipsius fratrem occiderat, & filium ut interficeret, acerbè persequutus erat. Sic & Titus Vespasiani filius, accersitis ad se duobus patritii ordinis, qui affectare Imperium dicebantur, modestè eos coarguit, suppresso iræ impetu, docens fato imperia, & non ingenio aut ulla alia industria dari. Quòd si quid cuperent, eos id ut peterent, hortabatur, se libenter assensurum promittens. Ambos cœnæ etiam secum adhibuit, idque qui alterius eorum matri annunciaret, celeriter misit, ne quum detectam conjurationem intelligeret, verita filii vitam in discrimine versari, sibi ipsi mortem consciscceret. Postero quoque die in theatro utrunque sibi assidere jussit, & ut ipse oblata gladiatorum tela inspexit, ea utrique spectandæ porrexit. Itaque ubi hoc mansuetudinis & humanitatis documento amandum se cunctis offerret, mirum minimè videri debet, si is populi Rom. judicio, Humani generis delitiæ appellaretur. Idem fratrem Domitianum insidias molientem non est ultus sed his admonuit verbis: Quid opus te parricidio petere, quod me volente obventurum est, imò quod jam habes, Imperii particeps? Haud temerè in Christiano tantum mansuetudinis reperias.

Pertinax Imper.

Cr. Calphurnius.

Vespasianus.

Titus.

§ 77. Nero Imperator sub Imperii initia, ejus fuit clementiæ, ut quum ei ex more damnationis libelli, quibus subscriberet, exhiberentur, gemebundus exclamarit, Utinam verò nescirem literas: ne videlicet subscribere cogeretur. Quum in Cæsarea moraretur Agrippa Iudæorum rex, se palàm à Simone Iudæo reprehendi, quòd Iudaicæ legis esset eversor, cognovit Accitum itaque Simonem in theatrum, spectante populo, assidere sibi voluit, rogans, in quo Iudaicam violaret legem? & ut palàm responderet, monuit. Simon regis indignationem veritus, ad pedes ipsius

Nero.

Agrippa Iud. rex.

Digitized by Google

procidit, delicti remissionem orans. Supplicem manu sua erexit rex, nec solùm ignovit crimen, sed & muneribus ornatum remisit domum citra ullius iræ notam. Insigne pœnitentiæ cum ira conjunctum exemplum ostendit Adrianus Imperator, qui quum stylo servi sui oculum eruisset, huic accersito fecit potestatem, ut pro ea calamitate munus poscceret: tacentem verò miserum denuò hortatus est, ut aliquid pro suo delectu petereret: qui tandem nihil aliud à se desiderari, quàm oculum quem amiserat, respondit: ratus nullum inveniri posse munus, quo oculus rependi queat. Quale cauterium Imperatoris animo hoc responsum inusserit, in eoque reliquerit, facile est colligere.

Adrianus Imper.

Galienus.

§ 78. Quidam uxori Galieni junioris gemmas vitreas pro veris vendiderat: re compertæ, mulier flagitavit vindictam. Cæsar hominem corripi jussit, quasi leoni objecturus. Dein è cavea, dum impostor & populus terribilem expectat leonem, prosiliit capus. Cunctis rem tam ridiculam admirantibus, per curionem dici jussit: Imposteram fecit & passus est. Iustinianus Vitigem Gothorum regem, populi Rom. acerbum hostem, quum à Bellisario captivus Constantinopolim missus esset, non ut hostem captivumque, sed ut amicum habuit. Patritia enim dignitate decoratum, magnæ eum provinciæ Persis finitimæ præfeçit, ubi honoris & opum plenus aliquod tempus vixit. Ludovicus Pius Imperator Theodulphum episcopum (cujus consilio & instinctu à Lothario filio pulsus regno, & in custodiam traditus erat) deprehensum non immaniter tractavit: sed quum aliquandiu in carcere habuisset, illæsum dimisit, tantæ nequaquam memor injuriæ.

Iustinianus.

Ludovicus Pius.

Fridericus Imp.

§ 79. Fridericus Imperator, victis in Hungaria Gunziensibus: Magnum, inquit, actum est opus. Nunc autem majus restat, ut scilicet nosmetipsos vincamus, atque avaritiæ & ulciscendi cupiditati fræna injiciamus. Discant jam nostri principes victores, ipsius exemplo imperare animi affectibus, neque insolescere ob res ad nutum voluntatemque cedentes, & parcere victis. Similiter Sigismundus Romanorum Imperator objurgatus, cur fugatos hostes non insequeretur, & comprehensos occideret? Satis, inquit, vicit, qui hostes fugavit. Utinam & hujus exemplo nostræ ætatis principibus persuaderi queat, multo sanguine partam victoriam non existimari victoriam. Ladislaus rex Pannoniæ, victum à se inimicum regnare permisit. Ad Dromichetes

Sigismundus.

Ladislaus rex. Dromichetes.

Digitized by Google

chetes Getarum rex, Lysimachum regem, qui nulla lacessitus injuria, ultrò arma intulerat, prælio devictum cepit. Quanquam hic barbarus, ferox & inops magnas in eum irarum ansas haberet, tamen remissa illati belli injuria familiariter, ut alii opes ostentare solent, ipse suam populorumque suorum pauperiem Lysimacho ostendit, atque ea se valde contentum vivere affirmans, ipsum liberavit, & ex rerum copia quas habebat, muneribus affecit. Datæ etiam libertati ac muneribus consilium addidit, ne in posterum cum his bellum Lysimachus gereret, quibus divictus non multum lucri feciſſet promovisset-ve, quin potius ejusmodi hominibus uteretur amicis. Eodem facto se audacem, prudentem & humanum, sed sui, avaritiæ & superbiæ non minus quàm hostium domitorem esse ostendit.

Saladinus Sultanus.

§ 80. Saladinus quoque Sultanus Ægypti humanum se suique potentem erga Christianos hostes præstitit, qui in arce Cracholim (Deserti petra nuncupata) biennium obsidionem post amissa Hierosolyma Syriamque omnem sustinuerunt. Nam quum ultrà fames resistere eos non admitteret, non modò incolumes omnes servavit, verùm filios quoque & uxores in obsidione divenditas, ut unde alerentur, haberent, redemit, ac præterea ingentem pecuniam dono dedit, & cum præsidio in Christianorum populorum fines remisit: dignos arbitratus qui juvarentur, quia fidelem fortemque operam præstiterant. Omnes idcirco prout vel scelus vel bonitas ac fides, aut pœna aut munere dignos reddiderat, prosequutus est. Idem captis Hierosolymis, quum ad ejus pedes Christianorum militum, qui in prælio occubuerant, lachrymis offusæ uxores provolverentur, orantes ut ex pacto promissa pecunia, nihil prorsus habentibus remitteretur, non blando solùm alloquio lenire earum dolorum nisus est, verùm & promissam remisit pecuniam. Præterea tam liberaliter quoque eas è suo donavit, ut tutò se in Christiani Imperii loca recipere possent.

Calamistus Zutphania, & Nerda. Harlemi. Sabacus.

§ 81. Utinam parem barbari mansuetudinem à Christianis sensissent Geldrorum Zutphania, Hollandorum Nerda & Harlemium. Sabacus Æthiopum & Ægyptiorum rex adeò à sanguinis effusione exhorruit, ut capitis reos damnatosque, vinctos catenis operas civitatibus præstare juberet, ne scilicet interimerentur. Demetrius Antigoni filius, quum cepisset Athenienſium,

Demetrius.

qui

qui defecerant, urbem, eaque graviter rei frumentariæ penuria laboraret, repreſſa omni iræ nota, protinus convocata concione, frumentum illis dilargitus eſt gratis. Iuniperthus, Ariperti Longobardorum regis filius, prælio victum Alchuinum, qui Tridenti ducalem hominem gerebat (nam ab ipſo atque ab ejus patre rebellaverat quanquam illud pater graviter ferret) non liberavit modò, verùm etiam ne ſine principatu viveret, pro Tridento Brixiam dedit.

Iuniperthus.

Thraſybulus.

§ 82. Thraſibulus populum Athenienſem, triginta tyrannorum ira & ſævitia ſedes ſuas relinquere coactum, diſperſamque & vagam vitam miſerabiliter exigentem: animis pariter atque armis confirmatum, in patriam reduxit. Inſignem deinde reſtitutione libertatis victoriam, clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim ſcitum interpoſuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret. Hæc oblivio, quam Athenienſes ἀμνηστίαν vocant, concuſſum & labentem civitatis ſtatum, in priſtinum revocavit habitum. Onomademus Chius, poſtquam adverſam factionem ſuperaſſet, quibuſdam cenſentibus omnes diverſæ factionis urbe pellendos, negavit expedire, dicens, Se vereri, ne omnibus inimicis ad unum ejectis, inter amicos exiſterent diſſidia: ſentiens, ſic eſſe multorum ingenium, ut ſi deſint inimici, in quos naturæ malitiam exerceant, amicos impetant.

Onomademus.

§ 83. Sed ad recentiora victæ iræ, moderationiſque oſtenſæ Chriſtianorum hominũ exempla progrediamur, ſi fortè iis à plumbearum irarũ conatibus ad animorum ſedationem, & juſtum ſubditorum amorem patrociniumque magis traduci queant noſtri ſeculi magiſtratus ſupremi. Poſt Carolum Magnum Germania præſtantiorem Cæſarem non habuit, inter cujus laudes verè heroicas & Chriſtiano principe dignas cumprimis refertur, quòd multis modis laceſſitus nihil temerè crudeliterque ſtatuerit, ſed victis clementer ignoverit ac pepercerit, deleta ex animo omni offenſionum memoria. Quod in primis heroici animi argumentum eſſe oportuit: πρῶτα γὰρ φρένες ἠδὲ λέων, inquit Homerus: &

Carolus Magnus.

Quo quiſque eſt major, magis eſt placabilis iræ,
Et facilis motus mens generoſa capit.

Addc inſigne moderationis exemplum Ludovici undecimi Galliarum regis, quum cives ſuos Lutetiæ cerneret cum Carolo Burgundiæ duce de regno conſtituendo agitare. Sic & Ludovicus duo-

Ludovicus 11. Gall. rex.

Ludovicus 12.

Digitized by Google

duodecimus, ubi ad regiam dignitatem poſt Carolum octavum ſine liberis mortuum pervenit, omnes qui antè in illum hoſtili fuerant animo, benigniſſimè ſuſcepit. Quinetiam Aurelium civem, quem acerrimum antea hoſtem ſemper fuerat expertus, quum à familiariſſimo ſuo bona illius peterentur, ad ſe accitum, hoſpitio regio citra ullam excandeſcentiæ notam excepit : inſuper ſe omnium injuriarum oblitum fatetur, quas ipſi invexiſſet, & ſe illum in poſterum amiciſſimi loco habiturum pollicetur.

§ 84. Alphonſus item Arragonum rex, capto Arpario oppido, Marinum Boſſam hoſtem infeſtiſſimum nactus, in cujus mortem univerſus fermè exerſitus conjurarat, eum à furore militum defendit, & non tantùm bona jam liberato reſtituit, ſed & in ſenatorum ordinem accepit, atque ipſius filios in aulicorum ſuorum numero eſſe voluit. Idem cum in obſidione Stephati centuriones ac milites qui maledixerant regi, poſt captam urbem clementer tractaſſet, à ſuis reprehenſus, quòd morte damnandos judicarent, reſpondit : Se malle ex clementia & humanitate erga hoſtes, quàm ex victoria laudem conſequi. Et certe eandem ex Dei juſto judicio ſenſit hic gratiam apud hoſtem, qualem præſtitit. Nam quum apud Gajetam navali prælio victus, in Philippi Mariæ Mediolanenſis ducis poteſtatem veniſſet, non ut captivus eſt habitus : ſed feſtis, ludis conviviisque honoratus, ſine pretio dimiſſus eſt. Hic & canibus iratis ac oblatrantibus offulam eſſe objiciendam dicere ſolitus eſt : innuens, homines malevolos & ira ſuccenſos benevolentia & placabilitate reconciliandos eſſe. Proinde Ioannem Fortem, qui ipſum ubique locorum calumniatus fuerat, inopia preſſum ad ſe vocavit, viaticoque & pecunia juvit ac dimiſit, minimè ejus maledicentiæ memor. Simili liberalitate & beneficentia uſus erga quendam equitem Hiſpanum, qui apud reges Occidentales Alphonſi nomen & vitam multis calumniis paſſim & palàm proſciderat : tandem verò ad Alphonſum rediens, perhumaniter & benignè exceptus, non raris eſt ornatus beneficiis. Quum etiam intellexiſſet, Albertum Orlandum apud ipſum diutiſſimè exploratorem agere, non modò non è ſua ejecit aula, ſed ſalarium illi annuum ultrò quoque conſtituit, ſecluſo omni animi rancore.

Alphonſus Arag. rex.

Sententia rege dignissima, quam utinam ejusdem posteri amplecterentur.

§ 85. Veneti inſuper hoc nomine mirè celebrantur, qui Cretenſibus ſæpe rebellantibus clementer ignoverunt : quemad-

Veneti.

Digitized by Google

modum & Iaderæ insulæ septies à Veneto imperio defciscenti, gratiæ sinum non occlusere, sed benevolè eoidem complexi sunt: ita & alibi frequenter. Sixtus quoque secundus Pontifex apud Valentinianum juniorem Imperatorem, & Placidiam ejus matrem, à Basso patritio graviſſimorum criminum accusatus, innocentiam suam demonstravit: inde ne in exilium mitteretur Bassus, multis lachrymis deprecatus est, licet frustra. Mortuo pòst Basso, non modò sua præsentia funus honoravit, sed & suis manibus sepulturæ tradidit. Similiter & Alexander sextus Pontifex suos adversarios placabilitate ac patientia devinxit: neque de eorum qui ex numero patrum exulabant, quosve suspectos habebat, dignitate quicquam detraxit. Suum hic locum meretur etiam Rodericus Vivarius Hispanus, eques Cid cognominatus: qui coactis copiis, ut Mauros, qui partem Hispaniæ Beticam occuparant, domaret, in itinere, quum jam finibus regni Petri Arragonii regis appropinquaret, à Petro armis petitur: at strenuè illatam vim repellens, in prælio regem cepit: quem licet justis de causis ob datum damnum mulctare graviter potuisset, citra pecuniæ exactionem & regni imminutionem liberè dimisit, suis affectibus imperans, & ad Mauros, uti cœperat, iter continuavit.

Sixtus 2.

Alexander 6.

Roderici Vivarii.

Elizabetha Angliæ regina imitandum exemplum.

§ 86. Porrò omnium laudem post se relinquit illud cunctis seculis memorabile, & Christianæ religionis principibus certè imitandum factum sereniſſimæ reginæ Angliæ Elizabethæ, vel hoc nomine solo immortalitate digniſſimæ, quæ haud ita pridem anno sexagesimo nono supra millesimum quingentesimum, victis rebellium subditorum aliquot multis millibus, compressa ira clementer ignovit, domumque redire jussit, capto saltem seditionis hujus authore duce Norfocio. Nihil profectò laudabilius, & heroico verè animo dignius, quàm privatæ posse oblivisci injuriæ. Tales gubernandæ reipublicæ utiliores, quàm ira præcipites, & animi impotentia atrociter furientes.

Lib. III. cap. 41. 42. 43. de ira. Admonitio sana.

§ 87. Quod itaque Seneca prudenter admonet, pacem demus animo, quam suppeditabit præceptionum salutarium assidua meditatio, probæ rerum actiones, & mens ad unius honesti rectique cupiditatem intenta. Conscientiæ satisfiat: de fama non tantopere laboretur, etiamsi mala de benemeritis sequatur. Atqui animosa miratur cæcum vulgus, audacibus honorem defert, placi-

dos

Digitized by Google

dos habet pro inertibus. Primo fortè intuitu id magis evenit: ſed ſimulac æqualitas vitæ fidem facit, non ſegnitiem illam animi eſſe, verùm pacem, cum prudentibus agnoſcet, eandemque venerabitur & colet. Nihil igitur utile habet teterrimus ille & mirè hoſtilis affectus: at cuncta econtrariò mala, ferrum, tormenta, ignes: qui etiam omni rejecto pudore, quocunque atrociſſimarum cædum & latrociniorum genere manus inquinat. Nihil relinquit à ſcelere vacuum, nec gloriæ, nec infamiæ memor, inemendabilis ubi in odium occalluerit. Quapropter in hoc toti ſemper ſimus, ut hoc morbo careamus, purgemus mentem, & extirpemus ea vitia radicitùs, quæ licet tenuia undecunque hæſerint, renaſcentur: & iram non modò temperemus, ſed omnino, quoad fieri poteſt, removeamus. Nec ulla res hic magis proderit, quàm mortalitatis cogitatio. Sibi quiſque, ut alteri, dicat: Quid juvat in æternitatem natos indicere iras, & breviſſimam turbare diſſipareque ætatem? Quid delectat, quos in honeſtam voluptatem impendere licet dies, eos in dolorem alicujus, imò propriam transferre torturam? Quid ita bonas perdimus horas? quid in pugnam ruimus? quid certamina & diſſenſiones nobis accerſimus? quid imbecillitatis obliti ingentia odia ſuſcipimus, & ad frangendum fragiles conſurgimus? Iam iſtas inimicitias, quas implacabili geſtamus animo, febris aut aliud malum corporis vetabit geri: jam paracerrimum media mors dirimet. Quid tumultuamur, & vitam ſeditioſi conturbamus? Conſiſtit ſuper caput fatum, & pereunti dies imputat, propiuſque ac propius accedit. Quin potius vitam brevem colligis, placidamque & tibi & cæteris præſtas? Cur non libentius amabilem te; dum vivis, omnibus, deſiderabilem quum exceſſeris, reddis? Quid clienti, quid ſervo, quid domino, quid regi tuo iraſceris? Siſte gradum, paululum ſuſtine: venit ecce mors, quæ nos pares faciat.

§ 88. Apud veteres videre ſolent inter matutina arenæ ſpectacula, tauri & urſi pugnam inter ſe colligatorum, quos quum alter alterum vexarit, ſuus confector ſpectat. Idem facimus: aliquem nobiſcum alligatum laceſſimus, quum victo victorique finis æquè maturus immineat. Quieti potius pacatique quantulumcunque ſupereſt, exigamus: nulli viro bono funus noſtrum appareat inviſum. Sæpenumero rixam conclamatum in vicinia incendium ſolvit, & interventus feræ latronem viatoremque di-

ducit. Colluctari cum minoribus malis non vacat, ubi metus major apparuit. Quid nobis cum dimicatione & insidiis? Nunquid amplius isti cui succenses, quam mortem optas? Etiam te quiescente, morietur constituto divinitùs momento: perdis itaque operam: facere vis, quod futurum est. Prorsus nolo, inquis, trucidare: sed ignominia, pudore & damno afficere, atque illatam injuriam ultione rependere. Magis ferè ignoscendum ei qui inimici vulnus, quàm qui punctionem desiderat: hic enim non tantùm mali animi est, sed & pusilii. Sive de extremis supplicìis cogitas, sive de levioribus, quantulum est temporis quo aut ille pœna sua torquetur, aut tu ex aliena infœlix percipis gaudium? Iam ipsum spiritum expuimus, interim dum trahimus. Dum inter homines agimus, humanitatem colamus: non timori cuiquam, non periculo simus: detrimenta, injurias, convitia, vellicationes contemnamus, fortique animo momentanea toleremus incommoda: dum respicimus (quod ajunt) versamusque nos, ipsa aderit immortalitas.

§ 89. Porrò ut à pernitioso tenacis hujus affectus morbo quis magis coerceri præservarique possit, ne suas altius radices agere permittatur, hanc tandem curationem philosophicam finire volui explicatione illius adagii Græci, nimirum, ὁ θυμὸς ἥκιστα γηράσκει, quo ostenditur iram omnium tardissimè senescere. Sumptum autem videtur ex Sophocle, cujus in Oedipo Coloneo hæc sunt verba:

Ira tardissimè senescit.

θυμῷ γὰρ ἀλκὴ γῆρας ὃν κἄλλα, πολλὰ
θανεῖν θανόντας κἀκ βραχοῦ κοιμίζεται.

hoc est:

Senecta nulla obtingit iracundiæ,
Nisi mors: sepultos nullus attingit dolor.

§ 90. Idem ipsum innuit Homerus elegantissimo sanè figmento de Litis & Ate. Hanc deam facit, quæ noxas & turbas soleat immittere rebus mortalium, atque ipsam quidem acribus oculis ac perquàm celeribus esse pedibus: cæterùm post eam multo intervalla consequi Litas, deas quæ quod Ate turbaverit, sarcire conentur. Has & strabis fingit oculis, & pedibus claudis: illud videlicet insinuans, offensas esse citas, reconciliationes tardas, propterea quòd injuriæ diu meminisse solent homines. Carmen Homeri ex Iliadis libro nono subscribere placuit:

Ate.

Litæ.

Digitized by Google

καὶ γάρ τε λιτὰς εἶσι διὸς κοῦραι μεγάλοιο,
χωλάς τε ῥυσάς τε παρεγκλίνοντάς τ' ὀφθαλμὼ,
αἳ ῥά τε καὶ μετόπισθεν ἅτης ἀλίγουσι κιοῦσαι,
ἣ δ' ἅτῃ σθεναρίτῃ, καὶ ἐρίπνῃσι, ἔπιξε πάσας
πολλὸν ὑπεκπροθέουσα, φθάνει δέ τε πᾶσιν ἐπ' αἶαν
βλάπτουσ' ἀνθρώπους, αἳ δ' ἐξακέονται ὀπίσσω.
ὃς μέν τ' αἰδῆσῃται κούρας διὸς ἀζομένας.
τὰς δὲ μὰψ' ἀΐσσουσι, καί τ' ἰλίγουσι σύεσθαι.
ὃς δέ κ' ἀλιτάῃσι, καί τε στερεῶς ἀνύσσῃ,
ἄτερσίν δ' ἄρα καί γε δίκα κεχολώατο κιοῦσα,
τῷ ἅτιν ἄμ' ἕπεσθαι ἵνα βλαφθεὶς ἀποτίσῃ.

Quorum verſuum nec indoles nec gratia, ſed ſententia utcunque redditur Latinis auribus:

Nam Litas etiam genuit Saturnius ingens,
Rugoſas, pedibus claudis, ac lumine læſas,
Quæ à tergo comitantur Aten, medeantur ut illi.
Ipſa Ate pedibuſque valens & robore præſtans,
Proinde gradu celeri longè prævertitur, omnes,
Occupat, & terras prior advenit illa per omnes,
Mortales lædens: verùm hæ poſt terga ſequuntur
Sarturæ, quicquid commoverit illa malorum.
At verò natas Iove, qui reveretur & audit,
Se ſimulac adiere, huic commoda plurima gratæ
Conciliant, hujuſque viciſſim vota receptant.
Rejicit at ſiquis præfractè & pernegat illis,
Tunc adito Iove patre precantur, ut ilicet Ate
Huic adſit, pœnaſque ſuo det denique damno.

Ejuſdem Ate fit mentio Iliados τ. ubi Iupiter imputans huic deæ, quòd à Iunone deceptus eſſet, illam capillis arreptam, in terras præcipitem dedit, interdicens ne unquam in cœlitum contubernium rediret: & quidem meritò, nullus etenim profectò apud cœlites iræ locus.

Curatio Paroxyſmi iræ philoſophica.

QUUM ſalubriter Apollonius monuerit, affectus iræ niſi curentur & caſtigentur, in naturalem abire morbum, conſilium hic pro cujuslibet moribus capiendum erit,

obſervandumque alios alii de cauſis effervescere : quibus tamen omnibus probabiliter hæc ferè inhæret opinio, quòd ſe contemni negligique arbitrentur. Quocirca iis qui ſe defendunt, quaſi jurè ſtomachentur, ita ſubvenire oportet, ut quod delictum eſt, quàm longiſſimè à contemptus & confidentiæ ſuſpicione removeamus, transferentes ad hanc vel illam opinionem, nimirum ætatis inconſiderate, ſexus, infœlicitatis, dementiæ, neceſſitatis, morbi vel ſimilis inopinati eventus. Læſit, ſed facilè ſanabitur: item puer eſt, vel qui non longè ab hujus imprudentia diſtat, cui ſuccenſere, extremæ eſt ſtultitiæ : rerum ignarus adoleſcens, ætati donetur, neſcit ſe peccaſſe : alius temerarius, vel probè potus : vel mulier eſt : imò uxor, æquum erit ignoſcere. At plurimum offendit: ſed ſuperior poteſtas, pater, frater, præceptor, amicus, collega, vicinus, quorum caſtigationem ſæpe offenſam judicamus, quæ tamen ſic accipienda eſt, quomodo ſcalpellum, hierapicra vel amara medicina, abſtinentia, & alia quæ profutura cruciant: ſi tamen læſiſſe agnoſcitur, decet quicquid id eſt doloris, illius authoritati aut charitati, ſive hujus amicitiæ condonari : vel paria faciens, damnum cum aliis illius in te beneficiis ſarcies, vel cum tuis in illum offenſis benignè æquabis.

§ 2. Non eſt injuria, pati quod prior feceris. Nocuit hic quidem, ſed aliàs quàm frequenter rurſus profuit, & meritis offenſam redemit. Ingenui non eſt animi, beneficiorum oblivione admiſſa, injuriolæ meminiſſe. Is fortaſſe qui te offendiſſe arguitur, ſe abs te offenſum, rectius queritur : non tantum ſæpius eſt offenſarum, quantum tuæ inſolentiæ aut faſtus. Cumprimis placidos reddere deberet mutuæ facilitatis conventio. Ille tibi jam nocuit, tu illi nondum : ſed fortè jam alicubi læſiſti, vel etiam lædes : noli aſtimare hunc diem vel hanc horam. Totum inſpice mentis tuæ habitum : etiamſi nihil mali feciſti, potes facere: quanto ſatius eſt ſanari iram quàm ulciſci. Temporis multum abſumit vindicta. Multis ſe injuriis objicit, dum unà dolet.

§. 3. Diutius iraſcimur omnes quàm lædimur : quanto levius eſt abire in univerſum, nec vitia vitiis componere. Num quis ſibi conſtare videbitur, ſi equum calcibus repetat, aut canem morſu? Quod in luctu dici ſolet, aptiſſimè & in ira objicietur: Utrum aliquando deſines, an nunquam? Si aliquando, ſatius eſt iram relinquere, quàm ab ira relinqui. An ſemper hæc cogitatio

tatio durabit? vides quàm inquietam tibi denuncias vitam: qualis erit ſemper ira tumentis. Adijce, quòd niſi teipſum extimulaveris, & cauſas quibus irritaris, refricueris, ſua ſponte ira evaneſcet, & nervum illi dies adimet. Quanto laudabilius eſt illam à te vinci, quàm à ſeſe?

§ 4. Elegans Theognidis eſt ſententia: Ab iis qui injuriam fecerint, jus aut rationem facti ne exigito: ſatis enim eſt illos ſuo premi malo. Aliena adhæc vitia in oculis habemus, à tergo noſtra ſunt. Ex leviſſima punctione ſenſiles admodum ſumus, ſed in cauterio alteri imprimendo occalluimus. Detrimentum ſi objiciatur, dexteritate extenuetur, & alienum elevetur incommodum. Fieri poteſt, ut te quis nunc læſerit, qui ſæpius antè à te fuit læſus: ignoſcas illi, ut tibi tuo exemplo ignoſcat & ipſe delinquenti. Dicitur, aliquis malè de te loquutus, cogita an prior feceris, cogita de quàm multis ſiniſtrè loquaris: cogita inquam, alios non facere injuriam, ſed reponere: ſæpe etiam non animo malefaciendi hoc dixiſſe, vel feciſſe. Nihil alienæ luxuriæ ignoſcit, qui nihil ſuæ negavit: homicidæ tyrannus iraſcitur, & punit furta ſacrilegus.

§ 5. Magna mortalium pars peccantibus ſuccenſet, non peccatis. Faciet nos ſemper moderatiores reſpectus noſtri, ſi nos conſuluerimus: Nunquid & nos tale aliquid commiſimus? nunquid ſic erravimus? Alia frequenter fecimus, alia cogitavimus, alia obtavimus, aliis favimus. In quibuſdam innocentes ſumus, quia non ſucceſſit. Hoc perpendentes, offendentibus ſimus æquiores, cedamus objurgantibus, utique nobiſipſis indignemur. Varia alia quæ ſtomachum movere videntur, variè vel purganda vel extenuanda ad hunc vel ſimilem modum.

§ 6. Judex eſt, plus credas ipſius ſententiæ, quàm tuæ. Magiſtratus eſt, ſi nocentem punit, cede juſtitiæ: ſi innocentem, Dei judicio committe. Mutum animal eſt, aut ſimile muto: imitaris id, ſi ſtomacheris. Ferrum eſt, lapis, lignum, quod nocuit, & cui indignaris: lædere quidem id potuit, ſed nullam facere injuriam, quæ à conſilio ſolùm proficiſcitur. Morbus eſt aut calamitas, levior erit patienter toleranti. Bonus vir habetur, qui injuriam feciſſe putatur, noli credere: malus, noli mirari. Amicus eſt fecit quod noluit: inimicus eſt, fecit quod debuit. Prudentiori cedamus, ſtultiori remittamus. Quis ſum, cujus aures lædi nefas ſit?

Injuria à conſilio proficiſcitur.

Ignove-

Ignoverunt multi hoſtibus, ego non ignoſcam pigris, inſolentibus, garrulis? Plus tibi nocitura eſt ira quàm injuria. Quid ni plus? Hujus modis certus eſt: iſta quo uſque te latura ſit, incertum. Quare injuriam tolerare nequis, qui iram fers? vel mavis utranque ſimul ſuſtinere? Dabit pœnas alteri quas tibi debet, & jam ſibi dedit, qui peccavit.

Piſiſtratus. § 7. Prudenter itaque Piſiſtratus Athenienſium tyrannus traditur, quum multa in ejus ſævitiam ebrius conviva dixiſſet, nec deeſſent qui manus ei commodare vellent, facibus hinc illinc ſubditis, placido tuliſſe animo, & irritantibus reſpondiſſe, non magis illi ſe ſuccenſere, quàm ſi quis obligatis oculis in ſe incurriſſet. Sic & Phocion, injuria uxori ſuæ facta, tantum ab authoris accuſatione abfuit, ut quum ille ſpontè, metu perculſus, Phocionem accederet & veniam poſtularet, Se, inquiens, ignoraſſe quòd ejus uxor fuiſſet, cui damnum dediſſet: hoc ſermone ſit uſus: Mea quidem uxor nulla in re abs te læſa eſt, ſed fortaſſis alia quæpiam: proinde non eſt quòd te uſqueadeò apud me purges.

Phocion.

Socrates. § 8. Socrates colapho percuſſus, nihil amplius dixiſſe perhibetur, quàm moleſtum eſſe, quòd neſcirent homines, quando cum galea prodire deberent. Liberè idem docuit, ſiquis ira tranſverſum ſe rapi ſineret, hunc in ſemet latrocinium exercere. Nec Platonem hic prætermitti oportuit, qui quum ſervo ſuo iraſceretur, non ſibi imperare ſatis potens, hunc mox deponere tunicam, & præbere ſcapulas flagris juſſit, ſua manu ipſe percuſſurus: at ſe ira commotum intelligens, ſicut ſuſtulerat, manum ſuſpenſam detinebat, ſtans percuſſori ſimilis. Rogatus inde ab amico caſu intervenien-

Plato.

te, quid ageret? Exigo, reſpondit, pœnas ab homine irato. Tanquam ſtupens, geſtum illum ſævituro deformem, ſapienti viro ſervabat, oblitus jam ſervi, quoniam alium nunc potius caſtigandum invenerat. Proinde ſibi in ſuos poteſtatem ademit, & commotum ſe ratus: Tu, inquit, Speuſippe ſervulum iſtum verberibus affice, ego etenim iraſcor: quare & plus facerem & libentius, quàm oportet. Non ſit iſte ſervus in ejus poteſtate, qui in ſua non eſt. Vult aliquis irato committi ultionem, quum Plato ſibi ipſi ejuſmodi imperium abrograverit? Nihil tibi liceat, dum iraſceris. Quare? tum enim vis cuncta licere. Pugna ipſe tecum. Si iram vincere nequis, te vincere incipit. Si abſconditur, ſi impetus illius comprimitur, ſigna quoque ejus obruamus, & illam, quantum fieri

fieri poteſt, occultam teneamus : id quidem cum qualicunque noſtra moleſtia fiet. Cupit exilire, inflammare oculos, totam immutare faciem : ſed ſi eminere illi extra nos permittitur, ſupra nos eſt. In pectoris itaque receſſu imo recludatur, feraturque, non ferat : quinimò in contrarium omnia ejus indicia flectamus : vultus remittatur, ſermo ſit lenior, inceſſus lentior : ita paulatim interiora cum exterioribus conformantur.

Ira nota in Socrate.

§ 9. In Socrate iræ nota erat, vocem ſubmittere, loqui parcius : apparebat tunc illum ſibi imperare. Coarguebatur hoc nomine à familiaribus : nec exprobratio latitantis iræ, illi erat ingrata. Quid ni placeret, iram ſuam à multis intelligi,& neminem ſentire? Senſiſſet verò, niſi jus amicis reprehendendi objurgandique ſe, dediſſet, quemadmodum ipſe ſibi in amicos ſumpſerat. Quanto magis hoc nobis faciundum eſſet? Si contumeliam tibi factam exaggeras, num gravior ea fuerit, quàm Diogeni Philoſopho contigit, in mentem revoca : cui de ira quàm maximè diſſerenti adoleſcens protervus inſpuit. tulit hoc fortiter & prudenter : Non quidem dicens, iraſcor : ſed tamen dubito, an iraſci oporteat. Lepidius illud Catonis reſponſum videtur, cui cauſam agenti quum in frontem mediam,quantum poterat attracta pingui ſaliva, inſpuiſſet Lentulus ille factioſus & impotens, abſterſit faciem : Affirmabo, inquiens, omnibus Lentule falli eos, qui te negant os habere.

Diogenes.

Cato.

Ariſtippus.

§ 10. Pulchrum & illud Ariſtippi, qui cuidam, qui ob iram in verba venerat,dixit : Ne quæſo à verbis propter iram diſcedamus, ſed potius ab ira propter verba. Idem cuidam maledicenti ait : Tu maledicendi dominus, ego audiendi. Itidem Pericles aliquando convitiis in foro impetitus à quodam impuro homine, totum diem tacitus eum ſuſtinuit, interim quod habebat negocii, conficiens. Veſperi domum modeſtè abiit, & ſubſequente eo, nihilominus famulo ſuo mandavit, ut ei domum eunti præluceret. Laudatur hic quoque Archytæ Tarentini factum (quanquam à Lactantio reprehendatur) qui dum ſe Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoque tempore ſolidum opus doctrinæ complexus, poſtquam in patriam revertitur, ac rura ſua reviſere cœpit, animadvertit negligentia villici corrupta & perdita : intuenſque malè meritum, Sumpſiſſem, inquit, à te ſupplicium, niſi tibi iratus

Pericles.

Archytas Tarent.

De ira Dei cap. 18.

essem. Maluit impunitum dimittere, quàm propter iram justo gravius punire.

Charilaus. § 11. Scitum & illud Charilai Lacedæmoniorum regis, cui se quum ingereret audacius insolentiusque ex servis unus, quos Helotas vocant, νὴ τὼ σιὼ, ait, κατέλαιον τῶν, εἰ μὴ ὠργιζόμην. hoc est, per Castores, te enecassem, ni irascerer. Adeò putabat, nihil rectè dici fierivè ab irato, ut ne in servum quidem animadvertere voluerit commotior. Quare & Socratis fuit sententia: Iratus filio, ipse te coerce. similiter Democriti: Castiga judicio, non ira adhibita. In-
Socrates. dignatus etiam servo Socrates: Cæderem te, inquit, nisi irascerer. Servi castigationem in tempus sanius distulit, dum interea deferveseeret iræ tumor. Idem publica convicia ab Aristophane passus, non modò non ægrè tulit, sed obvium etiam interrogavit: Num se rursus ad similem rem aliam opus haberet? Quàm facilè putes inter paucos maledicta sustinuisset ille, quem ne publicè quidem in
Augustus Cæsar. frequenti theatro jactata commovere potuerunt? Sic & Augustus Cæsar ex urbe Aegina scripsit, quum populus Athenienses videretur deliquisse quiddam: Non arbitror vos latere, quòd irascor: neque enim Aeginæ hybernaturus sum. Nec aliud illis vel dixit vel fecit: satis habens, illis comminatum esse, si desisterent.

Alphonsus rex Sicil. § 12. insigne adhæc exemplum ostendit Siciliæ rex Alphonsus, qui quum Pyrrhum pocillatorem suum jussisset Gaspari cui dam suo aulico, quicum graves Pyrrhus gerebat inimicitias, pateram quam manu gerebat, propinare: Pyrrhusque mandatum geminanti non paruisset, Alphonsus ira succensus, Pyrrhum stricto gladio insequitur: at ipso apprehenso, sibi imperavit, gladiumque abjecit, ne quid ira exagitatus designaret crudelius, cujus postea
Demonax. ipsum pœniteret. Accedat & Demonacis documentum, qui ubi quendam vidisset servum suum virgis tractantem: Desine, inquit, te servo tuo similem ostendere. Servus enim est, qui suis affectibus & cupiditatibus imperare nequit. Hæc & similia mentis oculis oppositа, animi impetum vel suppriment, vel lenient.

§ 13. Habenda insuper hic ratio ætatis, sexus, morum, ministerii, dignitatis & authoritatis, & contemperandum ad cujusli bet sortem pharmacum. Quemadmodum si puer est, vel verbis aut minis redarguatur, vel virgis coerceatur: si maturior fuerit ætas, sive uxor, aut famulus, aut senex, vel potentior, ita commu-

commutabis consilium, ut quosdam terrendo places: alios objurgatio, alios confessio, alios Pudor cœpto dejiciat: nonnullos modesta admonitione, vel etiam precibus vinces: sermone etenim blando & benignitate utplurimùm in hoc tumore deponendo plus efficitur, quàm repugnando. Admodum igitur prudens fuit Pythagoræ consilium: Ignem gladio ne fodias: hoc est, iratum & tumidum animum verbis maledicis ne lacessas. Iræ item sedationem esse manſuetudinem, docet Aristoteles: ut quoque aqua tepida inflammationes, sic orationem humanitatis plenam restinguere iram, testatur Plutarchus: nec ullum, ut videtur, iræ remedium aliud, nisi apta amici oratio, teste Menandro.

Pforphetur & ab Hieronymo l. III. contra Ruffinum. 2. Rhetor.

§ 14. Cumprimis verò operæ pretium est, ut maturè quis hunc affectum pessundare, ab eoque desuescere omni conatu discat. Siquidem ter aut quater aut aliquoties iræ fervorem comprimenti, idipsum evenire palàm fiet, quod Thebanis, qui superatis quandoque Lacedæmoniis, qui ad id temporis credebantur invicti, nunquam postea iisdem prælio cessere. Quapropter, ut est apud Ovidium:

Lib. 1. de remed. amor.

Dum furor in cursu est, currenti cede furori,
Difficiles aditus impetus omnis habet. Item:

Eleg. 7.

Sed nunquam dederis spatiosum tempus in iram,
Sæpe simultates ira morata facit.

Mora.

§ 15. Cæterùm præsentissimum mali hujus præcipitis remedium est mora sive dilatio, si induciarum tantillum prius quis sibi donet, quàm erumpat, aut alius ab eo impetret: interea primus fervor relanguescit, & caligo mentem premens aut residet, aut minus opaca est. Rectè tempus sedare moram Aristoteles docuit; & apud Ovidium legitur, iram interire mora. Huc etiam illud Livii spectat. Daret spacium iræ. Hinc priscos Romanos instituisse Plutarchus scribit, ut securibus, quæ præferebantur magistratibus, virgarum alligarentur fasces, ut dum fasces solverentur, magistratui spacium cogitandi daretur, ne ira succensus ea fieri imperaret, quorum postea eum frustra vel sero pœniteret.

2. Rhetor. 1. de arte am.

Cur securibus virgarum fasces alligabant Romani.

Athenodori documentum.

§ 16. Eodem facit Athenodori Philosophi documentum, cui senectutis causatione flagitanti ut sibi domum redire liceret, Augustus concessit. At quum ille Cæsari dixisset vale, cupiens aliquod philosopho dignum monumentum apud illum deponere, adiecit:

cit : Cæsar quum fueris iratus, ne quid prius dixeris feceriſve, quàm Græcarum literarum vigintiquatuor nomina apud te recenſueris. Cæsar autem philoſophi dextram amplexus : Adhuc, inquit, te præſente mihi opus eſt. Eumque totum annum apud ſe detinuit, dicens illud Græcorum proverbium, Siléntii ſunt tuta fidi præmia : ſive approbans philoſophi dictum, quòd tutum eſſet iram premere, ne prorumpat in verba : ſive ſentiens, philoſopho profuturum fuiſſe, ſi hoc dictum non ſubjunxiſſet jam abiturus. Quanquam tam ſalubris admonitio longè aliud & magnificum aliquod merebatur præmium.

§ 17. Tale quid & à Sex. Aurelio proditum memini. Idem Theodoſio Imperatori ab Ambroſio ſuaſum eſſe ſcribitur, quum ob aulicum quendam ludis Circenſibus occiſum Theſſalonicæ, ingentem multitudinem trucidari juſſiſſet, objurgatus ille ab Ambroſio, monituſque ut nihil ſtatueret iratus, antequam viginti-quatuor literas Græcas recenſeret, quo videlicet illa iræ concitatio interim temporis intervallo langueſceret. Fuitque hæc præcipitantia legis ferendæ cauſa, quæ hodie extat in Codice Iuſtiniani, qua cavetur, Si quis edicto Cæsareo occidi juſſus, executio ſententiæ ad dies triginta prorogetur. Nec illaudabile exemplum hic oſtendit Auguſtus, ubi Cornelium quendam de vita uxoris accuſandum curaſſet, iſque in ſenatu reſpondiſſet, Se de voluntate & conſilio Cæsaris eam duxiſſe : ira vehementer incitatus, nihil acriter nihilque fecit acerbè, ſed ſtatim exiluit è ſenatu, ac paulo pòſt reverſus eſt.

Lex Theodoſii C. de pœnit. l. ſi vindicavi.

Primus ira impetus non ſemper oratione mulcendus.

§ 18. Adhæc, qui alienam volet lenire iram, primum ejus impetum non ſemper oratione conabitur mulcere, dum ſurda eſt, amens, turget ac furit : detur illi leve ſpacium, remedia in declinationibus juvant, nec humorum affluxus aut ſpirituum in initio magis concitandus. Initia morborum ſæpe quies curat. Quantulum, inquis, prodeſt antidotum tuum, ſi ſua ſponte deſinentem iram placat? Primùm, ut citius deſinat, efficit : deinde cuſtodiet, ne recidat : ipſum quoque impetum, quem lenire non audet, fallet : removebit item omnia ultionis inſtrumenta. Simulabit adhæc quandoque propriam iram, ut tanquam adjutor & doloris comes, plus ſibi fidei in admonitionibus conciliet, moras nectet, & dum majorem quæret pœnam, præſentem differet. Omni arte requiem furori permittet.

§ 19. Si

Digitized by Google

§ 19. Si tamen vehementior fuerit, aut pudorem illi cui non reſiſtit, incutiet, aut metum : ſi infirmior, ſermones inferet vel non ingratos, vel novos, & cognoſcendi cupiditate avocabit. Medicum ajunt, quum regis filiam curare deberet, nec ſine ferro poſſet, dum tumentem mammam ſuaviter fovet, ſcalpellum ſpongia tectum impreſſiſſe. Reſtitiſſet puella remedio palàm admoto : eadem quia non expectavit, dolorem tulit. Quædam non niſi decepta ſanantur. Alteri dices, Vide ne inimicis tuis voluptati ſit iſte animi tumor : alteri, ne quid deterius inde ipſi accidat : & licet quidem ipſe indigneris, te tamen non invenire dolendi modum, ſed tempus expectandum eſſe : ipſum qui læſit, daturum proculdubio pœnas. Moram ſi impetraveris, jam viceris : ea autem variis quærenda modis.

§ 20. Durius verò aſperiuſque mox caſtigare ira exardeſcentem, quandoque incitare & magis exaſperare eſt. Blandis verbis plus ſæpius effeceris, quàm acribus verberibus. Claudiani huc conſilium alloquentis Honorium accerſatur : *Panegyr. in 4. conſulat. Honorii.*

Te Medus molliſque Arabs, te Seres adorent :
Si metuis pravaque cupis, ſi duceris ira,
Servitii patiere jugum, tolerabis iniquas
Interius leges : tunc omnia jure tenebis,
Cum poteris rex eſſe tui : proclivior uſus
In pejora datur, ſuadetque licentia luxum,
Illecebriſque effrena fovet : tunc vivere caſtè
Aſperius, cum prompta Venus : tunc durius iræ
Conſulitur, quum pœna patet. Sed comprime mòtus,
Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit.

Præſervans curatio Iræ medica.

Quando res ardua videtur, vereque eſt, iram compeſcere, multò hauddubiè major erit cuſtodia ipſa & providentia, quæ prohibet, ne in iram incidas. Ab ira autem prorſus liberari ſimulac quis velit, non continuò quis poteſt : at comprimere illius perturbationis intemperantiam atque inſolentiam poteſt, teſte noſtro Galeno. Conſilio itaque medico ab ira præſervaturus, quæ optima curandi ratio, à primordiis hominis inchoare decrevi, ut nimirum natis recenter infantibus nutrices *Lib. de cognoſc. & curand. animi morb. Nutrices quales eſſe debeant.*

Digitized by Google

ſeligantur animi perturbationibus minimum obnoxiæ, & potiſſimùm ab iræ æſtu liberæ, quando temperamentum iſtæ vitient, indeque corruptum affundatur infantibus lactis alioqui ſalubre alimentum.

§ 2. De matribus nihil hic dico, quarum lac ſemper pueris familiarius utiliusque ut mirum ſit, nec parentibus Chriſtianis dignum, quaſdam nimis delicatulas eò laſciviæ prolabi, ut tenellum dulciſſimumque ſui pignus in alterius: peregrinæque mulieris ſinum abjicere malit, quàm incommodum, ſi incommodum dicendum ſit, in papillis ſuaviſſimo ori infantis ſui indendis ſentire: egregiam interim navare operam voluptati ſuæ, huic ſedulò invigilare & vigilanter inſervire ſatagunt, immemores in tantæ neciſſitatis uſum à Deo opifice prudentiſſimo donatas eſſe mammillas, ut eodem ſcilicet nutrimentò fruantur nati, ex cujus fomite initium cepere & augmentum: nec ad ornatum modò adjectas, imò uſui conſecratas, tanto, quàm organa generationi mancipata. Quis neſcit, tenellas plantas ex ſuo primigenio familiarique fundo in peregrinam, nec ſibi conformem ſedem, ubi nativo ſucco deſtituitur, vel prorſus degenerare, vel flacceſcere, ſive interire?

§ 3. Et ſi non aliud hic movere oporteret, quis non videt, conductitias nutrices pleraſque ferè omnes ex illegitimi concubitus frutione concepiſſe? ex earundem ſucco quum nutriantur adoleſcantque infantes, quis non experitur, eos frequentius erga has ſingularis affectus ſtudio trahi, quàm erga matres, quæ eos genuere? Aſſumptum diu alimentum immutare hominis temperamentum, atque conſequi animi mores, quilibet ſanus meminerit. Quot inſuper, Deus bone, ex nutricum ſomnolentia negligentiaque non ſolùm variis corrupti morbis contabuere pueri, ſed & præmatura morte ſuffocati occubuere? De impudicis earundem moribus nihil addam, ne quorundam hic bilem in me concitem. Malunt ſiquidem in media cæcutire & perire luce, dummodò ſuis indulgeant affectibus, quàm iiſdem ſepoſitis, videre & felici vita frui. Folia ficus obtendit Eva, prætexit Adam, fatua uxor, inſulſus maritus, Hic nihil dictum volo, ubi nutricum operam ex morbo vel naturæ vitio poſtulat neceſſitas: ſed tum delectus habeatur in quærendis probis, modeſtis, piis & ſollicitis, quæ nonnunquam inveniuntur.

§ 4. Edu-

Digitized by Google

§ 4. Educatio inde maximam requirit diligentiam. Facile enim eſt, teneros adhuc animos componere. Difficulter recidunt vitia, quæ nobiſcum creverunt. *Educatio puerorum.*

Qua ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu.—— *Horat. 1. Epiſt.*

Creſcit licentia ſpiritus, ſervitute comminuitur. Proinde inter utrunque regendus puer, ut modò frenis coerceatur, modò urgeatur ſtimulis. Nihil per iracundiam exoret, quod flenti negatum fuerat: quieto offeratur. Illius perperam facta exprobrentur cum dexteritate pro uniuſcujuſque natura. Ut incendium, qui non addit fomitem, reſtinguit: ſic & iram, quiſquis non alit naſcentem. Præceptores habeat placidos, qui non temerè ad quævis *Præceptores.* etiam minutiſſima excandeſcant, rixentur, & animi ſui impotentiam verberibus, baculis & quacunque re obvia oſtendant, peſſimoque ſint exemplo. Non commendetur Orbilio: non Philagrio, qui Cilix, ſophiſta, auditor Lolliani, admodum fuit iracundus. Rogatus, quamobrem non delectaretur educandis pueris? Quoniam, inquit, nec meipſo delector, Agnoſcebat naturæ ſuæ vitium: erat enim iracundus & moroſus, eoque non aptus ad teneram ætatem formandam. Dormitanti auditori hic pugnum impegit. Hodie ſtulti parentes nullis libentius ſuos committunt liberos, quàm hujuſmodi truculentis & aſperis hominibus. Semper puero eximatur illatæ injuriæ opinio. *Philagrius.*

§ 5. Nec faſtum iræque anſam ſubminiſtret pretioſus ejus veſtitus, vel de ſubſequutura hæreditate, divitiis, potentiáve perſuaſio. Cibis non infarciatur: minus offendet tenuior victus: diſtenduntur alioqui corpora, & animi cum corporibus tumeſcunt. Pueris vinum ſentit negandum Plato, ignemque igne incitari vetat: at hic ratio habenda temperamenti, ut his qui temerè inde efferveſcunt aut offenduntur, ſubtrahatur. Obſervanda & conſuetudo & regio. Labor citra laſſitudinem illos exerceat, ut minuatur & non conſumatur calor, nimiuſque ille feruor deſpumet. Luſus adhæc moderati proderunt. Voluptas ſiquidem modica animos laxat temperatque. *Veſtitus.* *Victus.* *Exercitium puerorum.*

§ 6. Iam porrò conſideremus, quid hic ars noſtra in quacunque ætate per victum in ſex rebus neceſſariò corpus noſtrum alterantibus valeat. Quantum itaque ad ambientem nos aërem, cujus fruitione ne quidem tantillum temporis carere poſſumus, pertinet, *Aër.*

Digitized by Google

tinet, sit is frigidus & humidus vel temperatus, nec calore insigni & siccitate spiritus inflammet, humores adurat, & corpora nimis calefaciat: quemadmodum in æstivo aëre homines non modò reddi biliosiores & ad iram proniores, sed & animalia cætera, potissimùm autem venenosa, animadvertimus.

Exercitia cujuscunque ætatis.

§ 7. Exercitia conveniunt moderata, & legitimo tempore adhibita, ne transgressis limitibus ob vehementiam & temporis inconvenientiam, spiritus incendas, & corpus acrioribus mordacioribusque repleas humoribus, obstructionesque viscerum concites. *Balneum aqua dulcis.* Balnei aquæ dulcis & potabilis usus subinde proderit: siquidem spiritus & humores acres humectando mitigat, bilem laxatis poris insigniter digerit, & qualitatibus suis immoderatum fervorem restinguit. *Vigilia. Galen. in expos. l. 7. aphor. 18.* Longæ vigiliæ, ut sanguinem reddunt biliosiorem, spiritus exagitant consumuntque, & propterea iræ ansam porrigunt: ita somni beneficio corpus humectatur, spiritus consopiuntur, & sanguis redditur benignior. *Somnus.*

Cibus. § 8. In cibo hic habeatur delectus, ut quæ dulcia sunt, caveantur, uti mel, saccharum: & ex iisdem confecta: item acria, velut cepæ, porra, allia, acetum vehemens, uterque raphanus, sinapi: quemadmodum & multus aromatum usus, uti piperis, zinziberis, galangæ, atque id genus reliquorum: adhæc amara, velut lupini, absinthii vulgaris coma, amigdala amara: sale insuper multo imbuta, ut quorundam animalium & piscium carnes, & alia sale diutius conservata.

Potus. § 9. In potu hoc esto discrimen, ut dulcia, velut mulsum, vina item dulcia, potentia, fumosa vitentur, quemadmodum & cervisia pingnis, generosa, lupulo multo imbuta, & absinthites. *Crapula.* Crapula omnis, ut virus præsentissimum, prorsus fugienda. A comessationibus abstinendum, quia in iis ne sobriis quidem sæpe pudor est, & facilè hic sales & jacta in dolorem tuum verba afficient: solutiora cuncta reddit vinum. Proinde non omnino temerè Plato jubere videtur, ut pueri citra duodevicesimum annum à vino prorsus abstineant, quòd nimirum ignem super ignem in corpus animamque, antequam labores capessere incipiant, inducere non conveniat: atque ita juvenilis habitus in furorem proni rationem habendam consulit: postea verò ad annum usque trigesimum, mediocre quidem vinum concedit gustandum, sed à nimio ejus usu & temulentia penitus cavendum monet. *In Timæo & 2. de legib.*

Digitized by Google

net. Cæterùm ad annos quadraginta progreſſis permittit in conviviis epulari. At verè Chriſtiani hic ſibi limites præfigere norunt. Cum itaque ex calidorum ciborum potuumque uſu continuò maximum iræ fomentum ſubminiſtretur, nemo ſanæ mentis non iis uti malit, qui animum è tam truculentæ belluæ faucibus eripiant, maximè verò, quum tot ciborum potuumque genera ſuppeditarit benigniſſimus Deus, ſingulari delectu in ſanitatis noſtræ neceſſitatem uſurpanda, ut nihil ſit quod jurè hic deſiderare debeamus.

§ 10. Sed hic rurſus obſervandum, ne in quantitate delinquatur. Quemadmodum enim in ventriculum imbecillem temperatus etiam victus affatim ingeſtus, corrumpitur, putreſcit, & bilis occaſionem frequenter exhibet: ita & fames immoderata & intempeſtiva inedia, uti etiam ſitis illegitima, choleram augent: alimentum etenim commodum, ſanguinem reddit blandum, nec modò hominem hilarem facit, ſed & feras: id quod leonis exemplo facilè teſtarer. Hinc & Alexander Aphrodiſæus: Cibo poſt je- *Lib. 2. probl. 134.* junium ingeſto, ait, frigus invadere, nec alia id cauſa contingere, niſi quòd materiæ in jejunio aggregentur acriores: aſſumpto autem nutrimento membra jam confirmata bilem verſus cutem propellunt: itaque fit, ut rigor oriatur: bilis etenim membra remordet excitatque ad repellendum. Cæterùm à jejunio, tam ſalubris antidoti uſu, neminem dehortari volo, quum maxima mortalium pars ſuapte ſponte illud abominetur nimis: quod certè dolendum, ſi unquam aliàs, tum ſanè ævo hoc calamitoſiſſimo.

§ 11. Quum verò jecur ob viarum anguſtiam, & ob tranſeuntis continuò ſubſtantiæ, copiam, obſtructionibus mirè ſit obnoxium, quibus auctis ferè bilis flava gignitur: hoc ſi animadvertitur, confugiendum ad ea quæ ejuſmodi obſtructiones ſolvunt, & collectam bilem protrudunt: cujuſmodi ſunt radices quinque aperitivæ cibo incoctæ, vel in aceto maceratæ, intybus hortenſis & agreſtis, cichorium & omne ſcridis, ſonchi, hieracii & chondrillæ genus, fumaria, cuſcuta, eupatorium, lupulus, abſinthium Romanum, herbæ capillares, aſarum: ſyrupi item, de bizantiis cum aceto, de duabus & quinque radicibus, acidus ſimplex & compoſitus, de cichorio cum rhabarbaro, & reliquæ id genus plantæ, ſyrupi, eodemque ſpectantes trochiſci, & aliæ confectiones. *Obſtructiones jecoris tollentia.*

Digitized by Google

Bilem vacuantia.

§ 12. Inter ea autem quæ evacuant bilem, rhabarbarum jure primum sortitur locum deinde syrupus rosatus solutivus, diacatholicon, electarium rosatum Mesue, elect,de succo rosarum, diaprumis solut, & quædam alia. Senex quidam decrepitus ad iram mirè pronus, post obitum sine cysti & felle inventus est, in cujus loco ingens consederat calculus.

Concubitus.

Paul. Aegin. lib. v. cap. 35.

Aristot. 30. problem.

Hali. Almanser.

§ 13. Hic & concubitus suum habet locum, qui sua utilitate non caret : præterquam enim quòd plenitudinem vacuat, corpus auctum, leve & virile reddit, etiam quod ad animum spectat, rationis vim impeditam solvit, ingentes remittit iras, reducit & ad modestiam quovis alio modo insanientes, paritque & hilaritatem & alacritatem.

Musica.

§ 14. Nec parum hic sæpe prodest Musica, quam mirè tempestatem mentis placare, permulcere, emollire, sistereque procellosas ipsius motiones, aliquando observatum est. Pythagoras animi perturbationes lyra sedabat. Confusis oculis virentia conferunt, quibusdam coloribus imbecilla acies acquiescit, quorundam splendore perstringitur: sic mentes ægras studiæ læta permulcent. Quare forum & in eo patrocinia judiciaque tales cavere debent, nec rerum actionibus, maximè gravium, supraque vires magnarum fatigandæ. Sic & Clinias musicus, si quando ad iram provocaretur, arrepta statim lyra, glisentes animi motus compescebat. Empedocles Agrigentinus iræ violentia furentem adolescentem (qui ipsius hospitem damnati patris delatorem gladio adoriretur) cantu revocavit, sedatioremque reddidit. Athenæus tradit, Arcades vita & moribus asperrimos, musicam tamen è sua republica non excluisse, nec luxus, nec delitiarum gratia, sed ut vitæ ac morum duritiem emollirent, quam sanè in aspero cœlo contraxerant. Saulem regem exagitatum toties cythara à Davide fuisse liberatum, perhibet historia sacra. In corporibus tamen quæ facilè afficiuntur, diversa sæpius ratio cum dexteritate habenda. Tale fuit Titi Vespasiani filii, qui quum intellexisset patrem Imperatorem esse creatum, in graviſſimum incidit morbum, resoluto calore naturali præ gaudio : idem aliàs à perito medico ad iram provocatus, à morbò statim liber evasit, naturali calore excitato.

Clinias musicus.

Empedocles.

Lib. 14.

Saul.

1. Reg. 16.

Titus.

Gemmæ.

§ 15. Hic non erant prætermittendæ gemmæ, puta corneolus, sapphyrus & topazius, qui prærogativa singulari pleriſque adversus

Digitized by Google

adverſus iram valere creduntur, Quod ſi verum fuerit, à quàm plurimis magno redimi, & in aſſiduo uſu conſervari religioſè deberent.

Remedia Iræ Theologica, tam præſervantia quàm etiam curantia.

NUNC ad præcipuum, primum, certiſſimum, & omnium ſaluberrimum iræ antidotum, ex divini fontis ſcaturigine tractum concinnatumque progrediamur. Quem enim patris noſtri cœleſtis reverentia, quem redemptoris noſtri Ieſu Chriſti doctrina ſancta, quem conſolatoris Spiritus ſancti teſtimonia in ordinem redigere, aut religio compeſcere, ſeu conſcientiæ ſtimulus retinere nequeunt: quomodo hic ullum aliud ex ratione erutum argumentum aut perſuaſionis genus, vel victus gratioris mutationem aut pharmaca amara admittet? Hac itaque via ſucceſſum curationis fœliciorem ſperare volumus, eamque modo quocunque experiri.

Oratio matutina.

§ 2. Cumprimis verò meminiſſe oportet, ut quotidie hora matutina oremus attentè, quo ſenſibus noſtris imperare, affectus noſtros coercere, & à malo nos conſervare dignetur omnipotens Deus: ſubveniat & ille articulus in ea oratione, qua ut Deum patrem quotidie interpellaremus, nos docuit æternus ejus filius, nimirum: Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Hoc ſi ex animo oremus, & exaudiri velimus, neceſſario omnem alteri noxam & offenſionem condonare, nec ullum iræ aut ultioni locum dare oportet?

Matth. 6. Luc. 11.

§ 3. Quid ſimiliter ante ſomnum faciendum, exemplo Agathonis abbatis docemur: hic gloriari ſolet, quòd nunquam cepiſſet ſomnum, niſi prius ſuam adverſus alios, & aliorum adverſus ſe indignationem placando ſopiviſſet: implens illud breve quidem, ſed multæ perfectionis præceptùm: Diverte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & perſequere eam. Idem dicere conſuevit, Iracundos Deo atque hominibus odio eſſe. Sicut enim humilitas pacem conſervat: ita lites concitat iracundia, concordiamque diſſipat. At plurimum hic vulgò & à cunctis ferè erratur, quæruntur cauſæ, finguntur offenſæ, inque his ipſis quæ veræ ſunt cauſæ, iræ modus exceditur. In omnibus peccatis velum

Agathon abbas.

Digitized by Google

aliquod excusationis obtenditur, & est excusatio ipsa peccatum. Tu quia non tibi ut Deo paretur, irascceris: & tamen Deus ipse quotidie verbis ac rebus offenditur, nec semper succenset nos omne verbulum casu elapsum, ad injuriam capitalem trahimus, impatiens genus.

Irarum occasiones vitandæ.

§ 4. Quin potius universæ irarum occasiones sunt vitandæ. Quum Abrahami & Lothi pastores assiduis jurgiis contenderent, placuit utrique, ut ex Bethel discederent utrinque. Itaque Abrahamus in Chananæa, Lothus in oppidis campestribus habitavit circa Sodomam. Item, quum Esaus & Iacobus fratres Isaaci filii in Chananæa maximis pollerent opibus, Esaus cum suis aliò concessit, ut à fratre longius abesset, quoniam propter facultatum copiam simul habitare nequibant. Ægyptius quidam monachus interrogatus, cur adeò se omnibus corporis voluptatibus subtraheret? respondit: Ut hac ratione omnem iræ causam & occasionem præcidam. Ira quippe, ut voluptatibus excitatur, ita etiam voluptatum suppressione sopitur.

Gen. 13.

Gen 36.

Niceph. Callistus lib. 11. eccl. hist. cap. 43. ex Evagr.

§ 5. Præsentissimum sanè remedium fuerit, si in delicto hominis in te cogites, quæ, quanta & quoties tu in Deum deliqueris, quàm multis nominibus illi sis obnoxius. Quantum tu condonaris debitori fratri, tantum tibi remittet Deus. Hanc dissolvendi æris alieni rationem, nos docuisse ipsum creditorem vides. Non recusabit legem, quam ipse promulgavit. Tu ut à culpa libereris, huc illuc cursitas, nihil non moliris, nullum non moves lapidem: sed ut omnia facias, nulla tamen commodior ratio, qua post offensam Deo reconcilieris, quàm si tu offensus reconciliere fratri. Sic clarè docuit servator noster Christus Iesus: Si obtuleris munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid adversum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius reconcilieris fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum. Habeto benevolentiam cum adversario tuo citò, dum es in via cum illo, ne quando te tradat adversarius judici, & judex tradat ministro, & in carcerem conjiciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec extremum persolveris quadrantem. Condona injuriam proximo tuo, ait Sirach, & te precante peccata tua dissolventur.

Matth. 5.

Cap. 28.

§ 6. At durum est, inquis, animum ob invectam injuriam immenso turgentem spiritu comprimere. Hic in mentem veniat, quanto

Digitized by Google

quanto acerbiora, pro te ſuſtinuerit Chriſtus. Quid eras, quando pro te animam impenderet precioſam? nonne hoſtis? Qua manſuetudine quotidie te patitur, veteres iterantem toties noxas? Poſtremò, qua lenitate ille pertulit probra, ſputa, vincula, blaſphemias, verbera, mortem denique aſperrimam? Quid de capite gloriaris, ſi non curas eſſe in corpore? Minimè Chriſti membrum eris, niſi veſtigia Chriſti ſequaris. Attende ipſius verbis: Siquis me ſequi vult, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. In abnegatione ſuiipſius vincitur inprimis iræ motus & vindictæ libido, atque crucem ferendo, quancunque adverſitatem citra ullum animi rancorem tumoremve patienter toleramus. *1 Petr. 2. Matt. 16. Marc. 8. Luc. 9.*

§ 7. Sed indignus eſt, cui remittatur. Itáne tu dignus eras, cui remitteret Deus? In teipſo vis experiri miſericordiam, & in fratrem ſeveram exercere juſtitiam? Multúmne eſt, ſi peccator ignoſcas peccatori, quum Chriſtus pro ſuis tortoribus patrem interpellaverit? Arduum eſt, non referire fratrem, quem & diligere juberis? Grave eſt, non remetiri maleficiem, pro quo niſi beneficium, retuleris, non hoc eris in conſervum tuum, quod Chriſtus in ſervum ſuum fuit? Tandem, ſi indignus hic cui beneficium pro maleficio reponatur: at tu dignus qui facias, dignus Chriſtus pro quo fit. Eleganter hic Auguſtinus: Iram fratris tunc portabis, quum tu adverſus eum non iraſceris, ut rurſum eo tempore, quo te ira præoccupaverit, ille te lenitate & tranquillitate ſupportet. Et Iſidorus: Magna eſt virtus, ſi non lædas, à quo læſus es: magna eſt fortitudo, ſi etiam læſus, remittas: magna eſt gloria, ſi cui potuiſti nocere, parcas. Et alibi: Si non potes iram vitare, tempera: ſi non potes furorem cavere, cohibe. *De verbis apoſtoli. In Soliloq. Lib. 1. Solil.*

§ 8. Atqui antiquam tolerando injuriam, invito novam: repetet injuriam, ſi hanc intulerit impunè. Si citra culpam vitare potes, vita: ſi mederi, medere: ſi reſarcire, reſarci: ſi furentem ſanare, ſana: ſin minus, pereat ille ſolus potius, quàm tecum. Iſtum qui læſiſſe putatur, commiſeratione, non pœna dignum exiſtima. Tunc præcipua manſuetudinis laus, quum iræ cauſa juſtiſſima; pax & manſuetudo characteres animæ piæ. Vis cum laude iraſci, iraſcere vitio, non homini. Iracundus es, inquit Chryſoſtomus, eſto in peccata tua talis, objurga animum tuum, flagris cæde conſcientiam, vehemens eſto judex & acerbus in propriis delictis: hoc enim *Baſil. in epiſt.*

est iræ lucrum : ob hanc siquidem causam Deus eam nobis indidit? Et alibi : Alieni ab ira simus : non enim ubi ira fuerit habitat Spiritus sanctus. Item : Ira consilium non habet. In iracundo omnia sunt turpia. Vis impunè stomachari ? irascere, sed noli peccare : quod consilium est propheræ & regis Davidis. Vbi Cassiodorus : Motus animi, inquit, in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus. Proinde quod naturæ est, permittit : quod culpæ, Prohibet. Quod apostolus edisserens : Sol, ait, non occidat super iram vestram : quia irasci, hominis est : & iræ finem imponere, vel iram non perficere, Christiani, uti docet D. Hieronymus. Idem in alia epist.

Super Matt. 2. Ad pop. Antioch. homil. 18.

Ambros. de Iacob. & vit. beat. l. 1.

In epist. ad Salvianam de virgin. servanda.

§ 9. Affectus & perturbationes, quàm diu in tabernaculo corporis hujus habitamus, & fragili carne circundamur, moderari & regere possumus, amputare nequimus. Sic & D. Ambrosius : Est & passio gravissima, culpa conscientiæ, quam ratio emollit & comprimit. Emolliri enim potest, eradicari non potest : quoniam animus qui est rationis capax, non est suarum passionum dominis, sed reprehensor. Neque enim fieri potest, ut facilis ad iracundiam, non irascatur : sed ut ratione se temperet, indignitatem cohibeat, à puniendo se revocet, &c. Idem : Et si irascimur, affectus noster modum recipiat, sed secundum naturam, non peccatum præter naturam. Item : Mitiga affectum tuum, & non irascaris, aut certè iratus ne peccaveris. Et in Offic. Caveatur ira, aut si præcaveri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati est indignatio, quæ ita animum perturbat, ut rationi non relinquat locum. Et 2. Off. Resiste iræ, si potes : cede, si non potes : quia scriptum est, Date locum iræ. Si prævenerit & præoccupaverit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est. Item : Non mediocre est mitigare iracundiam, non inferius quàm animo non commovere : hoc nostrum est, illud est naturæ. Ibidem : Qui sibi irascitur, quia citò mutus est, desinit irasci alteri.

De Iacob. & vita beata l. 1. Ad Vercellen.

Super Lucam. Lib. 1. cap. 21.

§ 10. Qui autem vult iram suam probare justam, plus inflammatur, & citò in culpam cadit. Melior est autem, secundum Salomonem, qui iram continet, quàm qui urbem capit : quia Ira etiam fortos decipit. Cavere igitur debemus, ne in perturbationes prius incidamus, quàm animos nostris ratio componat. Exanimat enim mentem plerunque aut ire aut dolor aut formido mortis, & im-

Cassiod. super illud Psal. Irascimini & vel.

Digitized by Google

& improviso percellit ictu. Ideo prævenire pulchrum est cogitatione, quæ volvendo menten exerceat, ne repentinis excitetur commotionibus, sed jugo quodam rationis & habenis constricta mitescat. Basilius: Non decet, inquit, ut super iracundia fratris sol occidat, ne quando nox traducatur inter utrunque & relinquat in die judicii inexcusabile crimen.

§ 11. Quò itaque natura ad hoc vitium magis propendet, tanto diligentius temnet multò antè præmunito, semelque hoc decretum animo insculpas tuo, ne quid unquam vel dicas vel facias commotus. Nihil tibi credideris succensenti. Suspectum esto, quicquid ille animi impetus dictaverit, etiamsi videatur honestum. Ira enim viri justitiam Dei non operatur, teste Iacobo. Ubi Beda: Qui iratus aliquam profert sententiam, etsi ille quantum ad se, justam reportet sententiam: iste tamen qui non amore justitiæ, sed livore odii in eum sententiam dedit, justitiam Dei, in quem perturbatio non cadit, non mutat. Piè itaque Gregorius admonet: Si is qui corrigere nititur, ira superatur, opprimat priusquam corrigat. Nam dum plus quàm debet, accenditur, sub justæ ultionis obtentu ad immanitatem crudelitatis effrenatur. Suprà in Pisone id ostendi. *Cap. 1. Et habetur 11. quæst. 3. episcopus. 16. Moral.*

§ 12. Idem Gregor. Mauritio Imperatori: Illa præpositorum solicitudo utilis est: illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio regit, & furor sibi nihil vendicat. Restringenda sub ratione potestas est, nec quid agendum prius, quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore justum putat omne quod fecerit. Sic & Augustinus: Nulli irascenti ira sua videtur injusta: unde ab omni indignatione citò redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facilè in ejus odium transit, cui non celeriter ignoscitur. Idem ad Dioscurum: Ira inveterascens ita fit odium, dum quasi doloris justi admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum acescat, vasque corrumpatur. Ita & in epist. Sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit: sic ira corrumpit cor, si in alium diem duraverit. Proinde & iracundum in amicitiam non esse recipiendum, idem docet. *Et habetur 11. quæst. 3. Illa præposit. De vera invocat. lib. Idem super psal. De amic. cap. 12.*

§ 13. Memineris inter phreneticum & ira bacchantem nihil plus intersse, quàm inter brevem & longam insaniam. Recordare quàm multa per iram vel dixeris vel feceris pœnitenda,

quæ

Proverb. cap. 12. quæ jam cum pudore fruſtra cupias mutata. Hinc Salomon, imprudentem & ſtultum dicit, ſtatim data occaſione iram ſuam prodere, cautum verò injuriam diſſimulare. Proinde quum bilis tibi efferveſcit, ſi te ilico ab ea vindicare nequis, ſaltem eatenus morare, ut te non eſſe ſanum memineris. Nonnulla certè ſanitatis pars erit, hoc agnoviſſe. Ea eſt iræ natura, teſte Beda, ut dilata langueſcat & pereat, prolata verò magis ac magis conflagret. Prudens homo differt iram ſuam, & delicta diſſimulando major ac major fit.

Super parabol. l. 2.

§ 14. Sic igitur in animum inducito tuum: Iam quidem ita me affectum ſcio, at paulo pòſt me alia fore mente, aliàs ſenſi, & in aliis ſimiliter affectis quotidie obſervo experiorque. Cur ego interim dicam in amicum iratus, quod poſtea ſedatus mutare nequeam? Cur nunc faciam inſanus, quod mihi redditus, ſummopere doleam? Cur non potius hoc à me impetret ratio, cur non exoret pietas, denique cur non obtineat ipſe Chriſtus, quod tantilli temporis interſtitium paulo pòſt ultrò donabit? Nemini arbitror bilis flavæ tantum infudit natura, nullius cordi tantum fervoris impreſſit, quin ſaltem hactenus ſibi nonnihil imperare queat. Maximum autem fuerit, ſic inſtitutione, ratione, & aſſuetudine componere animum, ut prorſus non commoveare: perfectum erit, ſi vitio tantùm ſuccenſens, pro contumelia charitatis officium reddas: poſtremum & humanæ moderationis, ne te totum mentis motui permittas. Quare D. Ambroſius: Præclarum eſt, inquit, motum temperare conſilio: nec minoris virtutis dicitur, cohibere iracundiam indignationemque compeſcere, quàm animo iraſci, quum plerunque illud levius, iſtud fortius æſtimetur.

Super Luc. l. 5.

Non iraſci, Deo ſimillimum.

§ 15. Cæterùm non iraſci omnino, Deo quam ſimillimum eſt, eoque pulcherrimum. At quomodo quis poterit non iraſci? Reſpondet Baſilius: Si Deum inſpectorem & dominum præſentem ſemper inſpicere putat. Quis enim ſubditus aliquando audet ob oculos principis aliquid, quod ipſi diſplicet? Malum autem in bono vincere, eſt abſolutam Chriſti Ieſu charitatem æmulari. Iram premere, frenoque coercere, hominis eſt ſummæ prudentiæ. Indulgere illi, ne quidem eſt hominis, ſed ferarum potius, earundemque prorſus ſæviſſimarum. Nunquam etenim homo longius à ſe recedit, ſuæque naturæ magis oblitus, trucem aſſumit beſtiam, quàm dum ira intumeſcit.

§ 16. Tum

§ 16. Tum ſiquidem palàm apparet, animal alioqui nobiliſſimum, ad manſuetudinem & clementiam natum, feræ magis aſſimilari, quàm ſibi ipſi non rationis, non officii memor, iræ impetui duntaxat ſerviens, quæ cunctarum perturbationum ſola mentem ſuo loco dimovet & præcipitem agit: id quum aliis neutiquam obſcurè accidit, tum & Sauli, qui primus rex fuit in Iudæa, uſque adeò excandeſcere ſolitus, ut non ſolùm iraſci, ſed & furere limpharique ſubinde videretur. Enimverò regia appellatione nuper recepta, auditaque ab aratro ſuorum hominum legatione, de Ammonitarum injuria expoſtulantium, bobus aratoriis quos præ ſe agebat, ſuccidit crura commotus, edicto inſuper præfatus fore, ut non aliter interirent, quicunque eo die ad Iordanem fluvium præſtò in armis non eſſent. Ejuſdem fuit præceps illud & crudele in filium Ionathan victorem, ob guſtatum leviter in neceſſitate mel, judicium: implacabilis in Davidem iracundia: conatus turbati animi adverſus Dei & ſuum edictum in conſulenda Pythoniſſa in Endor, & à mortuo Samuele quærenda ope, nimis obſtinati & impii: in hoſtem adhæc pertinacia, quæ ne fatali quidem ceſſit neceſſitati. Periit tamen omnibus multò charior quàm vixit. Nihil profectò tantopere ad immanitatem & extra omnes rationis limites propellit raptatque, quàm ira & reponendæ ultionis aviditas. Sic & Sennacherib, quum reverſus eſſet, fugiens à Iudæa plagam, quam contra eum fecerat Deus propter ejus blaſphemiam, iratus multos occidit Iudæos. 1 Reg. 18. 22. 18. Tob. 1.

§. 17. Nabuchodonoſor rex Chaldæorum in ira magna ſua præcepit, ut perirent omnes ſapientes Babyloniæ, eò quòd ſomnium ſuum interpretari nequibant. Idem poſtea totus excandeſcens, juſſit in ardentem ignis fornacem projici Sadrach, Meſach & Abdenego. Poſt ſeptimi item fratris verba, Antiochus ira accenſus in illum, ſuper omnes deſævit. Nónne Herodes Aſcalonita, Antipatri filius, à C. Iulio Cæſare rex Iudææ conſtitutus, ubi magi per aliam viam in regionem ſuam reverſi eſſent, indignatus vehementer nimis, juſſit interfici omnes pueros qui erant Bethlehem & in omnibus ejus finibus, à bimulis & minoribus? Cajaphas, tanquam blaſphemiam audiſſet, Chriſti ſervatoris ſacroſanctam audiens vocem, ita intumuit ira, ut veſtem è pectore conſiderit. Theodoſius major Imperator alioqui ſanctiſſimus, Dan. 3. 2 Mach. 9. Matth. 16 Theodor. l. VI. c. 18. Theodoſius Imp.

ctiſſimus, mirè fuit iracundus, nec ſibi imperare potuit. Quocirca Theſſalonicæ propter ſeditionem in theatro ortam, immiſſis militibus, ſeptem millia trucidari curavit.

Memnon. § 18. Memnon Epheſinus epiſcopus ſub Theodoſio & Valentiniano Impp. Orthodoxus, invidus tamen & iracundus adeò, ut Baſſianum eccleſiæ Epheſinæ peracceptum, removere conatus ſit, honeſta tamen ſpecie, quòd Vangenſium epiſcopum eum ordinaſſet. Verùm quum Baſſianus ad eam eccleſiam abire recuſaſſet, ira uſqueadeò inflammatus eſt, ut ad horas tres ante ipſam aram graviter ipſum plagis afflixerit ad ſanguinem uſque, ut cruore etiam altare & ſacri evangelii codex aſpergeretur, ac inſuper eundem excommunicarit, uti patet ex XI. actione Chalcedonenſis concilii. Quare piè admodum Auguſtinus hortatur: Iracundiæ quaſi beſtiæ crudeliſſimæ repugnate, odium velut venenum mortiferum de corde veſtro repellite, & tanta ſit in vobis charitas, quæ non ſolùm uſque ad amicos, ſed etiam uſque ad ipſos perveniat inimicos, ut ſecurè poſſitis dicere in oratione veſtra: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

§ 19. Quod ſi amplius juvat cognoſcere hoc monſtrum, & quàm fœdum ſit hominem ab ira ſuperari, fac quum liber ſis, vultum irati intueare, aut ipſe ira percitus, ſpeculum adeas: videbis animal, vel potius Thraſonem aut gigantem, ſi mavis, ſpiritu nimis turgidum, nec ulla in parte ita conſtitutum, ut hominem eſſe exiſtimes. Suis coloribus hic depictus in Curatione philoſophica cernetur. Adverſus hunc confidentius certandum, pugnandumque fortius viribus totis, donec ſuccumbat. Quo certamen præliumque gravius, eo authoramentum inſignius, & brabium locupletius. Rectè igitur, ut ſuprà dixi, Solomon, quemadmodum & Auguſtinus, præſtantius cenſet iram vincere, quàm civitatem expugnare. Nec ulla eſt, ut ait Arator, tanta vis, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique poſſit: at animum vincere, iracundiam cohibere, fortiſſimi eſt: hæc qui faciat, non modò ego cum ſummis viris comparo, ſed Deo ſimillimum judico.

Proverb. 16.

Lact. de ver. relig. lib. 1. cap. 9.

§ 20. Non fortior judicandus eſt qui leonem, quàm qui violentiam, & in ſeipſo incluſam feram ſuperat iracundiam. Proinde eleganter à Cypriano dicitur: contra iram, contra injuriam repugnaſſe, corona patientiæ eſt. Et ad Quirinum: Ira vincenda eſt,

Serm. 2. de zelo & livore.

da eſt, ne cogat delinquere. Chryſoſtomus docet, Iram debere vinci patientia. Ignis enim eſt : at ignis non extinguitur igne, ſed aqua. Hinc & prudenter admodum Ieſus Syrach, cum iracundo non eſſe contendendum admonet, & certamen feſtinantium incendere lites : pòſt addens : Si ſufflaveris, quaſi ignis ardebit : & ſi expueris, extinguetur. Vt mitis reſponſio avertit iram, ita durus ſermo bilem movet. Nec leviter proderit, cum id genus hominibus ſocietatem caviſſe, quod & eoſdem terrere deberet. Hoc & à ſapientiſſimo Solomone docemur : Ne contrahas amicitiam cum homine iracundo, & cum homine furioſo ne verſeris : quo minus ad mores illius aſſueſcas, capiaſque offendiculum animæ tuæ.

Lib. 3. Super Matt. homil. 18. *Cap. 8.* *Cap. 28.* *Proverb. 15.* *Proverb. 22.*

§ 21. Hæ ſalubres ſanè ex Chriſti & apoſtolorum doctrina admonitiones, item graves ſanctorum patrum ſententiæ, tam ad præſervandum declinandumque ab hac peſte, quàm ad eam ſanandam maximopere facere deberent, apud eos potiſſimùm, quibus mens nondum occalluit, nec immedicabili uſqueadeò induruit ſcirrho, ut inſenſilis reddita ſit : ſunt etenim ἀλεξιφάρμακα, quibus cunctis animi morbis medemur : & μῶλυ, quod ab ejuſmodi faſcinis mentes ſolet reddere ſecuras. Si tamen cauterium potentius & extremum requiratur, apertis oculis intuere, quàm ſeveram, & jurè quidem, mulctam ſuppliciumque iræ conſtituerit idem ille qui judicaturus eſt juſtè vivos & mortuos, Matthæi cap. 5. Audiſti quòd dictum ſit veteribus : Non occides : quiſquis autem occiderit, obnoxius erit judicio. At ego dico vobis, quòd quiſquis iraſcitur fratri ſuo temerè, obnoxius erit judicio. Quicunque verò dixerit fratri ſuo Racha, obnoxius erit concilio. Quiſquis autem dixerit, Fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Hic Gregorius : Racha in Hebræo vox eſt interjectionis, quæ animum iraſcentis oſtendit, nec tamen plenum iracundiæ verbum exprimit. Prius ergo ira reprehenditur ſine voce, poſtea verò ira cum voce, ſed necdum planè verba format, ad extremum ira cum verbo. Et notandum, quòd in ira perhibet, reum eſſe judicio : in voce iræ. Quæ eſt Racha, reum conſilio : in verbo vocis, reum gehennæ. Per gradus enim culpæ creſcit ordo ſententiæ : quia judicio adhuc cauſa diſcutitur, in conſilio autem ſententia diffinitur, in gehenna verò ea quæ de conſilio egreditur ſententia expletur.

Lib. 3. Moral.

In ferm. in die Purificat. domini Guerrici abbatis Igniacen-sis.

§ 22. Ex Bernard. libris : Fratres, poſt converſionem noſtram ira non habeat in nobis locum : quia, ut ait Dominus in Euangel. Gregatim ducit ad gehennæ puteum, dicens : Qui iraſcitur, &c. Qui dixerit Racha, hoc eſt, vocem indignationis per iram emiſerit, reus erit conſilio, in quo tractatur, qua pœna mulctandus ſit. Qui dixerit, Fatue, hoc eſt, tale quid fecerit aut verbo aut verbere, ut inter fratres deſpiciatur, reus erit gehennæ ignis, niſi reſipuerit. Hæc eſt ira quæ ſtultorum oculos extinguit, ſapientum oculos nonnunquam turbat, dicente Pſalmiſta : Turbatus eſt præ

Pſal. 6. Iob 5.

fùrore oculus meus. De ira ſtulti Iob ait : Virum ſtultum interficit iracundia. De hac Apoſtolus inquit : Sol non occidat ſuper iram veſtram : id eſt, Chriſtus, qui eſt ſol juſtitiæ, mentem veſtram irâſcentem non deſerat, qui cum ira nunquam habitat.

§ 23. Electum præterea illud Dei organum, & apoſtolus Ieſu Chriſti D. Paulus, inter carnis opera morte æterna punienda, iram ejuſque fructus numerat iis verbis : Manifeſta, ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc, adulterium, &c. Inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, contentiones, ſeditiones, ſectæ, invidiæ, cædes, &c. De quibus prædico vobis, quemadmodum & prædixi, quòd qui talia agunt, règni Dei hæredes non erunt. Contrà fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia. Adverſus hujuſmodi non eſt lex. Qui verò ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis. Si vivimus ſpiritu, ſpiritu & incedamus. Ne efficiamur inanis glo-

Gal. cap. 5.

riæ cupidi, invicem nos provocantes, invicem invidentes. Proinde ſuos Epheſios quoque hortatur : Omnis amarulentia & tumor & ira & vociferatio & maledicentia tollatur à nobis cum omni malicia. Sitis autem alius in alium comes, miſericordes, largientes vobis invicem, quemadmodum & Deus per Chriſtum vobis largitus eſt:

Cap. 5.

§ 24. Item & Coloſſenſes : Nunc deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam ab ore veſtro. Sitis induti tanquam electi Dei ſancti ac dilecti, viſcera miſerationum, comitatem, modeſtiam, manſuetudinem, lenitatem, ſufferentes vos invicem, & condonantes vobis mutuò, ſiquis adverſus aliquem habuerit querelam, quemadmodum Chriſtus condonavit vobis, ita & vos : ſuper omnia autem hæc, charitatem, quæ eſt vinculum perfectionis : & pax Dei palmam ferat

in

Digitized by Google

in cordibus veſtris, in quam & vocati eſtis in uno corpore: & grati ſitis.

§. 25. Suos adhæc Romanos: Benedicite iis qui vos inſectantur, bene loquamini, & ne malè precemini. Ne ſitis prudentes apud voſmetipſos, neque cuiquam malum pro malo reddatis: providentes bona opera coram omnibus hominibus: ſi fieri poteſt, quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes, non voſmetipſos ulciſcentes dilecti: quin potius date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi ultio, ego rependam, dicit Dominus. Si igitur eſurit inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum. Hoc enim ſi feceris, carbones ignis coacervabis in caput illius. Ne vincaris à malo, imò vince bono malum. A malo autem vincitur, qui iratus de vindicta cogitat. *Cap. 12.* *1 Theſſ. 5.*

§ 26. Nemo malum malo ſanat, ſed bono malum. Piè itaque D. Jacobus monet, ut omnis homo ſit tardus ad iram. Eccleſiaſtes quoque: Ne ſis præcipiti animo ad ſuccenſendum, quia indignatio permanet in ſinu ſtultorum. Melior eſt vir patiens forti. Servator noſter unicus Chriſtus docet & hortatur. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Diabolus contrà: Ferus eſto & immitis, bile tumens & iracundus, fera magis quàm homo. Tolerantis anima ſolitudini cuidam eſt ſimilis, multam habenti quietem: ira perciti autem, foro & tumultui mediiſque civitatibus, ubi multus euntium & redeuntium clamor camelorum, mulorum & aſinorum, agaſonibus etiam accedentium aures multo replentibus ſonitu, ne conculcentur: rurſum argentariis & ærariis utrinque cudentibus, & aliis quidem moleſtiam patientibus, aliis verò inferentibus. *Cap. 13.* *Cap. 1.* *Cap. 7.* *Prov. 16.* *Chryſoſt.*

§ 27. Imitandum omnibus hic exemplum reliquit Joſeph, mitiſſimi ingenii adoleſcens, qui à fratribus iniquè in ciſternam conjectus, peregrinis in ſervitutem venditur: & tamen à quibus extremam hanc fuerat paſſus injuriam, eos benignè ſuſcipit, & liberaliter alit, non malum pro malo reddens, ſed malum bono rependens. Iraſci enim neſcit manſuetus: ſed benefacere etiam iis à quibus eſt læſus, novit. Adhæc quum interrogaſſet Petrus Dominum: Quotieſcunque peccabit in me frater meus, & remittam ei? Num uſque ſepties? audivit: Non dico tibi, uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Hinc ut fratribus ex corde remitteremus, induxit parabolam ſervi nequā, cui decem talentorū millia liberaliter fuerunt remiſſa. *Matth. 18*

Digitized by Google

Pastor de Scythi.

§ 28. Pastor de Scythi abbas interrogatus super illud Evangelii, Qui irascitur fratri suo sine causa: solam justæ iræ causam definivit, separationem à Deo: cæteris quamlibet magnis injuriis acceptis qui irascitur, eum sine causa irasci. Igitur quum offensis lacessimur, meminisse debemus nos non habere indignationis causam, sed patientiæ: ita fiet, ut pacem etiam cum inimicis habeamus. Non est enim cur illis irascamur, quos diligere, & pro quibus orare jubemur. Diligite, inquit Dominus, inimicos vestros, & benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos.

Beno.

§ 29. Beno deserti Thebaidis abbas, nunquam visus est iratus. Qui nemini irascitur, perpetua fruitur pace: & licet persequutionem sentiat, fatigatur persequutor, odii stimulis agitatus: ille omnia æquo sustinens animo, in spe præmii cœlestis conquiescit, dicente Domino, Mihi vindictam, & ego retribuam. Ioannes monasterii in Scythi positi abbas, quum ad Pesium anachoretam visendum veniisset, sciscitatus quantum in solitudine per annos quadraginta, quibus in ea versatus fuerat, profeciisset? isque responderet, quòd sol omnia collustrans, nunquam ipsum conspexisset manducantem: Nec me iratum, subjungit ille. Non minoris æstimans non irasci, quam corpus quotidianis affligere jejuniis. At quæret aliquis, quomodo monachorum delicta semper sine animi commotione castigarit? Huic respondetur, delinquentes non irascendo, sed miserendo corrigendos. Iræ proprium est nocere, castigationis prodesse: hoc virtutis est, illud vitii. Iudicem aut præsidem punire decet ut juvet, non irasci ut noceat.

Pesium appellat Valat. lib. XXI.

Ioannes Gualbertus.

§ 30. Finiam exemplo memoriabili Ioannis Gualberti, equitis Florentini. Hic quum ex agro in urbem numeroso hominum comitatu rediret, obviumque haberet eum, à quo haud multo antè frater, quem unicum habebat, fuerat interemptus, neque divertere posset: Ioanne gladium stringente, ut fratris mortem ulciscceretur, alter humi prostratus, ut sibi ob Christi crucifixi reverentiam parceretur, supplex orat: Ioannes compressa mox ira, reum & strictum gladium in templo proximo crucifixi imagini obtulit.

§ 31. Si porrò qui sint adhuc præfractiores, quorum iram non satis frenare potest varius hic curandi modus, & velim nolim, in graviorem calamitatem, insaniam, & extremam demum perniciem,

Digitized by Google

ciem, præcipites agi malint, iis ſubjungo hanc concionem Baſilii verè magni de ira & odio, ſi fortè tandem reſpiciant & convertantur. Conc. 17.

§ 32. Nihil eſt quod Chriſtiano poſſit vitio verti magis, quàm quòd ad ulciſcendum promptus ſit, atque modis omnibus det operam par pari referre iis à quibus injuriam acceperit. Qua enim ratione alterum docuerit, Malum non reddere pro malo, is qui ut vindictam ſumat, atque ut damnum ſibi illatum reponat, nihil non experitur? longè à Davidis manſuetudine aberrans, inquientis: Si retribui retribuentibus mihi malum, decidam meritò ab inimicis meis inanis. 1 Theſſ. 5.

§ 33. Quapropter oportet furioſum illum ulciſcendi motum ſanctorum exemplorum memoria reprimere, cogitando quàm æquo animo David Semei petulantiam pertulerit. Nullum enim excitandæ iræ locum dabat, ſed in Deum animadverſionem transferens: Dominus enim, inquiebat, præcepit Semei, ut malediceret David. Quapropter cum appellaretur ab eo, Vir ſanguinum & iniquus, non illi ſuccenſuit, ſed ſe ipſe abjecit humiliavitque quaſi meritò ſibi contumeliæ intorquerentur.

§ 34. Omnis enim reprehenſio, quæ quidem planè pungit eum qui reprehenditur, vehementer excruciat, ut quæ ſceleris turpitudinem ob oculos ponat: adeò ut hac re non mediocriter juvetur is qui vitia ſua non agnoſcebat, quod in rerum conſcientiam pœnitentiamque acerbam traducatur. Quale enim vulnus tam acrem corpori dolorem intulerit, quàm acerbum animæ tormentum injungit increpans oratio, ſcelerum turpitudini conjunctorum conſcientiam pertingens?

§ 35. Nullius unquam corporis character, ita cujuſdam propriusesſe cenſetur: ut animi Dei amantis peculiaris propriaque eſt manſuetudo, paciſque ſtudium. Eum verò, qui hujuſcemodi virtutibus eſt ornatus, maximè decuerit cæteros ad ſe trahere, atque propius accedentes, morum probitate, veluti ſuaveolenti odore unguentum replere, aliiſque ad optima dux eſſe: non autem ſequi eos qui ad ea ducunt, quæ minimè oportet. Contentiones quoque aliis relinquere, imò verò ſi fieri poſſit, ex eorum etiam animis extirpare penitus. Si quando moleſta acciderint, his ſe patientia liberare. Nam vindictam ſumere, cujuslibet iraſcentis hominis

eſt:

Digitized by Google

est : ipsam verò iracundiam superare, unius id solius est, atque ejus qui ad illius virtutem proprius accedit.

§ 36. Quale enim spectaculum, quàm venerandum, quantaque admiratione dignum, humanæ etiam naturæ modum ferè excedens, videre hominem multis conviciis affectum, accepta quoque vehementi in genas alapa, atque innumera alia passum cum dicto tum facto summam ignominiæ labem irrogantia, neque iracundia exarsisse, neque ad vindicandum exurrexisse : sed placidè mansueteque pro eo qui contumeliam jecerit, orasse, adeò ut huic peccatorum præteritorum veniam, & in posterum providentiam ac curam divinam nanciscatur congruam. Nunc verò nos cum aliis permultis, tum in eo maximè delinquimus, quòd illatam nobis injuriam referre pro virili contendimus, quam ne æquali quidem lance rependimus, sed eam præter modum ulciscimur: neque solùm irascimur, si contumelias accipimus, sed etiam si non honoramur : eos quoque qui minore nos honore prosequuntur, quàm quo dignos nos existimamus, pro inimicis habemus.

§ 37. Injuriam tibi intulit iratus quispiam ? malum illud silentio sile, neque ejus iram perinde ac fluvium in pectore tuo susci-pe, ventos imitatus, qui reflatu quod allatum est reddunt. Probris & maledictis te incessivit ille ? tu contrà laudibus illum prosequere. Percussit ille te ? patere. Contemnit te, nulloque te habet numero ? qui sis, memineris, terram te esse & in terram resolvendum cogita. Obscurum te atque ignobilem, nulloque loco natum dixit ? tu terram ac cinerem te esse profitere. Ipso Abrahamo patre nostro non es præstantior, qui se & terram & cinerem esse prædicabat. Ignarum te & pauperem pronunciavit? tu vermem te ipsum, atque è stercore originem duxisse asseriro, prophetæ verba Davidis recensens : Moysis etiam illud præclarum his adjicias, qui quidem Aaron Mariæque conviciis lacessitus, non Dei in eos iram exacuit, sed pro ipsis oravit. Tu igitur, si pauperem te appellarit quispiam, si verum dicit, veritatem æquo accipias animo : sin falsum, quid tibi inde incommodi ?

§ 38. Ad falsas itaque tui laudes minimè superbias, nec earum gratia magnificentius de te sentias : contumeliis etiam ad te non attinentibus haud permovearis. Si in solidum quippiam ac præ-durum sagittas intorseris, nónne eas retundi atque hinc decidere vides ? sin in molle aliquid, quodque minimè obnititur, nónne has

Digitized by Google

has illi infixas impetus ſui vim amittere cernis? Quid vero te pauperis perturbat appellatio? Tuæ ipſius conditionis tibi veniat in mentem, quod nudus in hunc mundum veniſti, atque hinc nudus abiturus es. Quid vero homine nudo pauperius? Nihil eſt in ea appellatione, quod grave debeas exiſtimare. Quis unquam quæſo paupertatis ergo in vincula raptus fuit? Ipſa profecto nemini vitio vertenda eſt paupertas, niſi illi qui eam forti minime fert animo.

§ 39. Quid ipſa ira inſipientius? Si laceſſentem te patienter tuleris: Quia temperantem ac modeſtum te exhibes, illum tu pudore ſuffundis. Nam quemadmodum in ſeipſum ſævit is qui verbera non ſentientem percutit (ita enim neque hoſtem ultus eſt, neque deflagravit ira:) Sic qui patientem afficit injuria, nullam iracundiæ ſuæ conſolationem invenire valet. Qui vero vindictam ſumit, atque parem conviciatori contumeliam refert, quam poterit defenſionem prætexere? An ne quod prior ille provocavit? At certe quid etiam veniæ illa meretur excuſatio? Neque enim qui in meretricem culpam transfert ſcortator, ab illa ſe ad peccandum illectum inquiens, mitius ob id condonabitur.

§ 40. Mala res eſt injuria? Hanc tu ne imiteris: Neque enim, quod prior aliquis te laceſſiverit, judicii ſeveritatem hac excuſatione deprecaberis. Verius igitur fuerit, ut mihi perſuadeo, id etiam prætendere potius ac conqueri, quod exemplum non habuerit, quod ad temperantiam illam inſtrueret. Tu vero hominem ira percitum adeo indecore ſe gerentem intuens, non caves, ne illi ſimilis fieres, ſed indignaris, acerbius objurgas, obluctaris? Qui fit, ut quod tu pateris, eo in ſui defenſionem utatur is qui prior te provocavit? Si ira quidem mala eſt, cur malum illud non declinaſti? Sin venia digna eſt, quid iraſcenti ſuccenſes? Nam qui vaniloquo contradicit, is quodammodo illi aſſimilis effici videtur. Quare ſapientem arbitror Salomonem edixiſſe, ne quis ſtulto ſecundum ipſius inſipientiam reſpondeat. Quemadmodum enim, qui Imperatoris effigiem dedecore affecit, non aliter punitur, quam ſi in ipſum Imperatorem peccaſſet: Sic etiam peccato obnoxius is eſt, qui ei quem ad ſui imaginem Deus creavit, injuriam intulerit.

§ 41. Cum homine iracundo, inquit, ne converſeris. Nam

cum cane colligari, ejuſque perpetuos audire latratus, mala profecto perniciolaque res eſt. Illius igitur congreſſum fugito: Nam ſi illi te adjungis, illius vias addiſcere, atque his incedere neceſſe eſt. Contumelioſum quidpiam in te jecit? te etiam ad iracundiam permovit. Ut unius canis latratas, alterius latratum provocat: Ita quoque ſopitam tum ac conquieſcentem in te iracundiam, illius vox & clamor excitavit, adeo ut mutuo alter oblatret in alterum: Deinde veluti protenſis inter ſe adverſi fundis indecora jaculantur atque intorquent verborum convicia.

§ 42. Injurioſum quiddam in te dixit ille? Tu aggreſſorem imitatus majori cum fœnore reddidiſti. Ille ubi repoſitam in ſe videt contumelioſi ſermonis injuriam, iræ ſuæ impetum non repreſſit, ſed converſus eſt, peccatumque ſuum quo potuit magnitudinis eo deduxit, ſuperare conviciis apud ſe conſtituit: Tu viciſſim excipiens, clamoribus tolleris: Atque hinc, uter malis vincat, contentio exoritur. In quo vitiorum certamine qui ſuperior evadit, is eſt proculdubio miſerior. Ubi enim ſenſuum rationem ſemel exturbarit furibundus ille iracundiæ affectus, atque animi principatum invaſerit, hominem prorſus efferat, atque in belluas degenerare cogit, adeo ut cum hominem eſſe amplius non ſinat. Quod enim venenatis animalibus venenum eſt, id concitatis eſt ira. Rabie corripiuntur ut canes, affiliunt ut ſcorpii, mordent veluti ſerpentes. Nam primum quidem ſeipſos irati non agnoſcunt, deinde neque omnes pariter familiares. Propter iram mucro etiam exacuitur, atque homini humana manu audetur mors. Ejus cauſa fratres mutuam inter ſe cognitionem exuunt: Parentes vero ac liberi naturalis illius pietatis oblivifcuntur. Et quemadmodum confluentes ad concava torrentes, quicquid obvium eſt corripiunt: Sic etiam violenti ac effrenes iraſcentium impetus, iter ſibi quacunque pariter faciunt. Injuriarum enim acceptarum memoria veluti œſtro ſtimulati, animi furore ſeſe diſcruciante atque exiliente, non prius conquieſcunt, quam ei à quo ſunt offenſi, malum aliquod intulerint.

§ 43. Nam cum ira rebus irritantibus accenſa eſt, ut ingenti lignorum congerie flamma, tum ſane videre licet ſpectacula, quæ neque oratione explicari, neque re ipſa tolerari debeant: Sublatas contra tribules ſuos manus, pedes temere inſulantes: Quicquid denique in conſpectum venerit, pro ipſius inſaniæ armis uſur-

Digitized by Google

uſurpatum. Quod ſi acciderit, ut ex altera parte æquale malum objiciatur & repugnet, ira nempe alia ejuſdemque pervicaciæ furor: Tum manus inter ſe conſerentes, ea ſibi mutuo infligunt mutuoque patiuntur, quæcunque eos qui ſub tali dæmone militant pati conſentaneum eſt.

§ 44. Mutuæ ſiquidem illæ offenſionis, animique irritationes abjecti, primum quidem exiguæ ſunt & curatu perfaciles: Temporis vero progreſſu per contentionem auctæ, immedicabiles prorſus evadere conſueverunt. Quamdiu enim quæ diſſidio oboriuntur calumniæ locum habuerint, tamdiu ſuſpiciones in pejus augeri neceſſe eſt.

§ 45. Si igitur videris hominem ira percitum ſuos exacuere dentes, eum apro perſimilem reputa, quod interiorem iracundiam dentium attritu ſubindicet. In hujuſcemodi enim certaminibus improbis, miſerior ille eſt cui viciſſe contigit: Quoniam plus ſecum peccati reportat.

§ 46. Contra ſerpentem illum duntaxat iracundiæ tuæ vim exere. Quid enim juſtum reddedit Phinees? Qui cum vir eſſet moribus maxime modeſtis, atque manſuetus, ubi ſcortationem Zambre & Madianitidis publice nullaque cum verecundia commiſſam videt, ipſis indecens ſuæ turpitudinis ſpectaculum minime occulentibus, id amplius ferre non valens, ambobus ſimul haſta perfoſſis, in debitam prorupit iram. Elias vero zelotes quadringentos quinquaginta turpitudinis & infamiæ ſacrificos lucorum de menſa Jezabel comedentes, præmeditata prudentique iracundia in totius populi Iſraëlitici utilitatem occidit. Sic fit, ut ira bonarum ſæpenumero actionum ſit miniſtra.

§ 47. Libentius præterea quiſpiam videat, quem amat iraſcentem, quam adulantem adverſarium.

§ 48. Itaque hos imitari ſtudeamus, neque contra nos, ſed adverſus diabolum tantum iracundiam armemus, ſi cœleſte regnum aſſequi velimus in Chriſto Jeſu Domino noſtro: Cui gloria & poteſtas cum æterno ejus patre, ac ſanctiſſimo vivificanteque ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNIS WIERI

MEDICARVM OBSERVATIONUM

Hactenus

INCOGNITARUM.

LIBRI II.

Lib. I.
- *De Scorbuto. De Quartana.*
- *De Peſtilentiali Angina, Pleuriside, & Peripneumonia.*
- *De Hydropis curatione.*
- *De Curatione meatuum naturalium clauſorum, & quibuſdam aliis.*

Lib. II.
- *De Varenis morbo Endemio Weſtfalorum Permoleſto.*
- *De Morbo Gallico.*
- *De Peſtilenti & Epidemica Tuſſi.*
- *De Sudore Anglico.*
- *De Eryſipelate. De Iliaca Paſſione &c.*

AMSTELODAMI,

Apud PETRUM van den BERGE.

M. D. C. LX.

Digitized by Google

Digitized by Google

Pietatis, doctrinæ & existimationis insignibus amplissimo viro, Domino

ANTONIO HOVÆO

Ecmundano, Abbati & Domino Echternacensi, felicitatem in Christo perpetuam.

Quum tam numerosa nostrorum tam recentium quam veterum flagitiorum frequentia, Antistes amplissime, nobis variorum, eorundemque gravium, nec sæpe cognitorum, imo & novorum morborum velut parens fœcundissima existat: Et clementissimum Deum, patremque omnium miserationum sæpenumero irritet, ut inaudito pestium multiplicium genere, hoc potissimum exulceratissimo ævo, non ita nos affligt, quam paterna virga ad instituti sui obedientiam revocari cogique velit: Hoc profecto argumentis evidentissimis testatum, nemo facile negarit, nisi veritatis religioni bellum præfractius indixisse, ab omnibus jure censeri malit. Siquidem enormium scelerum indies magis ac magis subnascentium monstra agnoscimus, morborum quoque prodigiosorum hydram ex eo seminario enatam quotidie experimur nimis. Sed ea est benignissimi Patris nostri cœlestis clementia, ut licet nos aliquandiu ejusmodi castigationis acriori quadam moderatione in ordinem redigere studuerit: Tamen ea demum media singulari divini providentiæ studio, suis liberaliter suggerat, rationibus admodum multis, quibus eæ pestes arceri & vinci queunt. Hanc ejus clementiam beneficentiamque non modo fateri oportet, sed & pro ea gratias agere perpetuas, in oratio-

orationibus, vitæ reſipiſcentia, & charitatis operibus: Quibus in proximum declarare debemus, ſi quid penes nos ſit, quo ſingulari ratione is in calamitate conſtitutus levari valeat. Cujuslibet hic eſſet, commiſſi ſibi talenti pondus cum uſura in fratris uſum diſtribuere. Verum longe lateque transverſos hinc rapi mortalium animos, dum quilibet φιλαυτίας prurigine nimis affectus, & ſui ipſius plus ſatis ſtudioſus, id ſibi ſepelire malit, ne ſine ullo etiam rerum ſuarum detrimento aliis proſit, eſt quod ex animo doleamus: Implorandusque attenta mente miſericordiſſimus Deus, ut novis quibuſdam amoris mutui facibus, animos noſtros inflammare, pro infinita ſua bonitate dignetur. Ne vero hic quod mearum eſt partium, negligenter prætermiſiſſe, proximoque deſuiſſe videar, pro mea tenuitate non illibenter proponere communicareque volui noſtræ profeſſionis argumentum, quo Æterni Patris erga genus humanum intelligatur voluntas, effectus, ſtudium, & admirabile conſilium in hominum conatibus iniquis veluti paterna virga coërcendis: Dum morbos inſolitos inauditoſque non ſolum immittit ſed & conſilia maxime ſuggerit, commonſtratque medicamenta, quorum ope ab acerbarum calamitatum violentia vindicari queamus. Eſt autem mearum quarundam obſervationum, non illarum quidem vulgarium, ſed rararum, nec cuivis noſtræ artis perito vel obviarum vel cognitatarum, quædam farrago. In hac primum, quid in Scorbuto cognitu dignum obſervarim, ingenue explico: Quum hæc fædiſſima lues ortu quidem ſit vetus, ſed non niſi peculiaribus quibuſdam regionibus familiaris: Quæ tamen intra annos multos ſuum virus latius diſſeminare cœperit, ut jam miſerabiliter iis in locis pleroſque torqueat, mutiletque ubi ne nomen quidem, longe minus morbus fuerit auditus. Nec modo hunc, quid ſit, ejus cauſas, ſigna, & de eo prædictiones evidenter deſcribo: Verum etiam quibus rationibus peſtis hæc cum acerborum ſymptomatum acervo ſuperari extirparique poſſit, eadem opera minime cælo.

Digitized by Google

calo. Inde, quæ in partinaci febre Quartana, contra veterum ſententias conſideranda ratus ſum: Item quæ in morbis nonnullis peſtilentibus, nimirum Angina, Pleuritide, & Peripneumonia, præter aliorum tam recentium quam antiquorum placita, ad reipublicæ Chriſtianæ uſum maxime neceſſaria, ne in iis tam cæca ratione in poſterum conſulatur, à me ſingulari induſtria ſunt notata, ordine item ſubjungere non ſum gravatus: Eoque ſtudio in aliis ſimilibus caſibus ſingula lucidiori mentis oculo contemplandi occaſionem ſubminiſtraſſe videor. Quædam præterea extrinſecus obſervata, & potiſſimum in clauſorum meatuum naturalium curatione, poſtremo annexui. Quæ autem mea diligentia, qua rei veritate, quo artis uſu, qua etiam reipublicæ utilitate, intelligenti & æquo Lectori judicium permitto.

Qualecunque vero ſit, tuæ id Amplitudini, & commiſſo tibi cœtui ſocietatique nuncupare & conſacrare multis de cauſis volui. In primis autem, quod benevolentia me non vulgari, idque tua ſponte, complexus ſis, ob editos meos de Præſtigiis dæmonum libros: qui uſque adeo ad tuum fecere palatum, ut doctiſſimis tuis literis id teſtari, argumentumque ad eorum auctionem & ornamentum ſuppeditare non dedignatus fueris. Huc accedit, quod nuper in Quermondium tuum præter opinionem Embricæ, ubi forte ad bibliopolium diverteram, inciderim: quem veſtigio emptum tanta aviditate & ſtudio legi, ut noctis quietem fere hoc nomine neglexerim. Uſque adeo enim placuit rei argumentum, pietatis affectus, orationis elegantia, & inſtructa in utranque partem diſceptatio, vel potius modeſta collatio: ut quem antea amarem, colerem & revererer, jam obſervantia ampliori dignum cenſerem: Etſi quædam ſimulanter in eo colloquio agi, ob quorundam moroſitatem, non obtuſis naribus olfacere potuerim. Et licet mei nominis memoriam tam præſtanti, collatione indignam facile agnoſcam (quippe qui tenuitatis propriæ conſcius, me meo noverim metiri pede) tamen à tua

Ampl. pro humanitatis tuæ ſtudio & candore id factum libenter patior. Cæterum quod ipſius rei inſtitutum in illo Dialogo ſpectat, plane mihi videris nunquam non ſatis laudandum Patrum conſuetudinem, qua in fratrum ſocietate non certare poculis, ſed de virtutum encomio celebrando, & vitiorum radice extirpanda, amice admodum & pie colloqui, mutuoque admonere ſolent, non ſine multa innocentis vitæ uſura, in uſum revocare. Sic te Patrum veſtigiis inſiſtere, inſtitutam bene religionis normam redintegrare, atque verè Abbatem referre & agere, quilibet vel levi pietatis veræ zelo ductus exiſtimare poteſt. Hanc itaque nactus Spartam, adornare perge. Sic tuo exemplo alios in ejuſdem functionis amplitudine conſtitutos, ſed ſegniores, excitabis: ut partim pudore, partim etiam pio reſipiſcentiæ affectu, ad tuæ emendationis regulam ſe conformare ſtudeant. Fœlix interim illud ſodalitium, cui ejuſmodi contingit antiſtes: felix grex, qui tam vigilantem ſortitus eſt paſtorem & dominum. Nec dubitare volo, quin optimo gubernatori ſe attemperet commilitonum cohors, dicto audiens. Proinde fieri aliter nequit, quam ut relativa quædam hic exiſtat reciprocatio & συμπάθεια. Et quemadmodum dominum ſingularis doctrinæ, pietatis non obſcuræ, & vitæ innocentis facibus prælucere conſtat: Sic haud dubie earundem radiis colluſtrata ſocietatis commiſſæ φρένες, iiſdem inſequetur veſtigiis. Has itaque Obſervationum mearum lucubrationes lucem videre volui, ſub feliciſſimo tam eximii Antiſtitis auſpicio: quem ut leve hoc grati animi ſignificationis argumentum non averſetur, plurimum oro. Interim Deum omnipotentem, univerſi boni fontem unicum, precari non deſinam, ut te Præſul Ampliſſime, ſuo ſpiritu porro confirmet, atque in te confertim adaugeat, quod pro ſua bonitate feliciter cœpit, ad nominis, ſui gloriam, & creditæ tibi ſocietatis ſubditorumque gregis ſalutum & incolumitatem.

Ampl. Tuæ addictiſſimus,

JOANNES VVIERUS.

Digitized by Google

JOANNIS WIERI
OBSERVATIONUM MEDICARUM.
LIBER I.
DE
SCORBUTO.

SCORBUTUS est, quando propter splenis obstructionem impeditur attractio humoris melancholici, qui reliquo sanguini commixtus, universum corpus tabida corruptione inficit: tum puniceis lituris crura defœdans, ex crassiorum sui partium decubitu: tum portione tenuiore sursum elata, teneras gingivas acri corrosione, & putrida carnis excrescentia vitians. Ejusmodi definitionum, descriptionumque libertatem medicis usurpare licet, ad faciliorem rei intelligentiam: quum alioquin curiosius hæc in logicorum scholis fore discutienda non ignorem. *Scorbutus quid.*

§ 2. Nomen verò fictum ex Danica, & maritimæ Germaniæ lingua. *Scorbuc* enim iis sonat ruptum ventrem, quasi totus venter & hypochondria, ut fit, patiantur: quomodo *Scormunt* nostrates appellant, quando inficiuntur gingivæ, quod ruptam buccam, vel os sonat: Item *Scorbein*, quando in cruribus morbi, symptomata vel signa apparent, quasi dicas ruptas tibias: Hollandis à puniceis maculis Blauschupt nuncupatur. *Scorbuti nomina.* *Scorbuc.* *Scormunt.* *Scorbein.*

§ 3. Stomacace & Sceletyrbe Plinii est, cujus meminit, *libro natural, Hist. 25. cap. 3.* iis verbis, *Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim aquarum quoque & locorum. In Germania trans Rhenum castris a Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus dissolverentur. Stomacacen medici vocabant & Sceletyrben. Et malo reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes. Folia habet oblonga, nigra; radicem nigram. Succus* Blauschupt. *Stomacace, sceletyrbe.* *Britannica.*

ejus exprimitur, & ex radice Phrisii, qua castra erant monstravere illam.

§ 4. Apud hos & finitimas regiones maritimas, potissimum septentrionem spectantes, sparsim illud malum hactenus sævit: proximis verò annis additiones confines, ubi antea inauditum ex prava victus ratione, sive contagione, proserpere cœpit, ut jam Germaniæ inferiori universæ propemodum innotuerit: Alioqui ampliſſimo totius Germaniæ superioris regno adhuc incognitum, quemadmodum Italiæ, Gallicæ, ac Hispaniæ. Si fortè in aliquo Asiæ, vel Africæ loco lues hæc sentiatur, is erit vel maritimus, vel alius, ubi rarus salubris aquæ usus, vel ubi victus aut aër ejus fomitem suppeditat: proinde & morbus hic ei tractui solummodò peculiaris, velut maris quoque borealis accolis: nullo autem modo cunctis mundi partibus, ut reliquus morborum acervus familiaris. Nabathæi siquidem in fœlici Arabia & eo adventantes Romani illam perpessi fuisse videntur Augusti Cæsaris ævo. Hujus etenim imperio, quum in Arabiam exercitum Romanum traduxisset Ælius Gallus, eum in ipsa expeditione relinquere coactus est in Albo vico maximo Nabathæorum emporio: ubi æstatem & hyemem transigere oportuit, ut refocerentur infirmi. Quandoquidem oris, & crurum cæterisque ejus loci vitiis tentabantur exercitus, quorum illa circa os, hæc circa crura resolutionem quandam fuisse ob aquas, & fructus provenientiam scribit. Strabo *lib.* 16. *circa finem*: qui eodem tempore vixit. Peculiare verò nomen ejus pestis apud Arabes non comperio. Cæterum medici, vel Græci, qui apud Romanos fuerunt, tum potissimum medicinam faciebant: vel Latini Græcæ linguæ periti, qui in illis bellis exercitus Romanos sectati fuere, ex symptomatibus, quæ maximè tum in ore, tum in tibiis apparuerunt, nomina finxerunt Græca, ut morbus στοματάκη ab oris vitio; σκελοτύρβη, à tibiarum læsione infectioneque appellaretur. Voces enim has, nec qui Germanicum Cæsarem comitabantur medici, à Phrysiis accepere, qui tunc temporis medicis maximè doctis, & in linguarum peregrinarum usu tritis, caruisse videntur, ut apta morbis nomina Græca formare nequiverint: si tamen fortè quos habuerint, ii fuere patrii, & eruditionis exiguæ: Ab Arabibus vel Nabathæis, easdem voces identidem non didicere medici Ælium Gallum sectati.

Stomacaces & scelotyrbes nomina à quibus Scorbuti sedes.

§ 5. Porro quæ scelotyrbe ab authore definitionum sub Galeni describitur nomine, nihil minus est, quam Scorbutus noster: quum eam

eam paralyſis ſpeciem eſſe ſcribat, qua recti incedere nequeunt: ſed nunc in lævam, nunc in dextram corpus contorquent: interdum crus poſt ſe trahunt, non ſecus, quam acclives locos aſcendentes faciunt. Hæc ejus verba: σκελοτύρβη ἐστὶ νόσος πύρελύσιος, ἄστε διαπατεῖν ἐπ' ἰνθμίας μὴ δύνασθαι, καὶ ποτὲ μὲν κατ' ἰνθὺ, ποτὲ δὲ ἐναύσυμον εἰς τὰ δεξιὰ περιφέρειν τὸ δεξιὸν εἰς τὰ ἀριστερὰ, καὶ ποτὲ μὲν ἐπιστρέφειν τὸ σκέλος, ὅστις ἀναβαίνοντες π' μίγα. Oſcedinem appellaſſe hunc morbum Marcellum ab oris, vel gingivarum exeſione arbitror. Gingipedium quibuſdam dicitur, nomine ficto à gingivis, & pedibus læſis.

Σκελοτύρβην non eſſe Scorbutum.

Oſcedo.

Gingipedium.

§ 6. Quæſtio hoc loco occurrit, utrum lues hæc à priſcis, nimirum ſacræ & veteris noſtræ Medicinæ ſcriptoribus Græcis, & Arabicis, fuerit cognita, deſcriptaque? Cujus affirmativam partem, quum alii ſuſtineant, ego in negativam propendeo. Nam Avicenna, *can.* 3. *fen.* 15. *tract.* 2. *cap.* 5. quandam ſymptomatum quidem congeriem, quæ in Scorbuto videntur, recenſet, ubi de ſignis apoſtematum ſplenis agit: Scorbutum tamen noſtrum non deſcribit, licet proximius eum attigiſſe videatur. Hippocrates item de magnis lienibus ſic quidem ſcribit, *lib.* 2. *Prædictionum*, ut quædam Scorbuti accidentia notet: ſed paucis ſignis, quæ in ſplenis affecti morbis apparēt, Scorbutus noſter peculiaris morbus non deſcribitur. Ait enim gingivas vitiatas, oris graveolentiam his accidere, quibus ſplenes magni. Quicunque verò habent ſplenes magnos, & neque ſanguinis eruptiones ipſis contingunt, neque oris graveolentia, horum tibiæ ulcera prava habent, & ex his cicatrices nigras. Ad trutinam nunc Hippocratis verba vocemus, expendamuſque. *Quibus magni lienes his gingivas infici & putrere aſſerit, illud unum ſymptoma eſt.* Hinc ſubjungit. *Quibus verò ſplenes magni, nec putreſcunt gingivæ, neque ſanguinis eruptio contingit, horum tibiæ ulcera ſortiuntur maligna, atque cicatrices hinc atras.* Hinc manifeſtè apparet Hippocratem in ea eſſe ſententia, quòd eodem tempore utrumque illud ſymptoma in ſplene magno non conjungatur: Sed tibiarum ulcera tum primum ſubſequantur, quando humor ille melancholicus acris non feratur ſurſum ad gingivas, vel ſanguinis eruptione minuatur, verum ad tibias ſubſidiat, fœdè exulceret, & cicatrices poſtea nigras relinquat. In Scorbuto autem ſimul gingivæ putreſcunt, fœtentque, & tibiarum lituræ amplæ liveſcunt, quæ etiam quam rariſſimè ad exulcerationem perveniunt. Hæ etiam præcedunt ulcera ea rara malitioſaque ſi fortè tandem emergant: nullaque harum ma-

An Scorbutus Græcis & Arabicis medicis fuerit cognitus.

An magni lienes.

Digitized by Google

cularum magnarum, in hoc morbo ſemper ferè apparentium, apud Hippocratem mentio fit, ſed ſolarum cicatricum nigrarum poſt ulcera relictarum, quæ communes quoque ſunt cunctis exulcerationibus ab humore melancholico natis. Enimverò difficulter admodum ſanantur: quare etiam in ſcirrho ſplenis cicatricem non admittere affirmat Paulus Ægineta, *lib.* III. *cap.* 49. Ad Celſi ſententiam, qui latina reddidit ea Hippocratis verba, *l.* II. *cap.* 7. Idem dictum volo. Eadem ratione ad Celſi, & reliquorum ejuſdem ſententiæ veterum authoritates reſponſum ſit. Scorbutum adhæc alium eſſe ab icteritia nigra, & tertia volvuli ſpecie, quam Hæmatiten vocat. Hippocrates, & ego longo medicinæ uſu obſervavi, & doctè in ſuo inſigni libello de magnis Hippocratis lienibus, oſtendit excellentiſſimus medicus Balduinus Ronſſæus, mihi neceſſitudine haud vulgari junctus.

An icterus niger. An volvulus hæmatites.

§ 7. Ex recentioribus ſcriptoribus Scorbutum ſic ſatis deſcribit Olaus Magnus natione Suecus, in ſua hiſtoria de gentibus Septentrionalibus, *lib.* XV. *cap.* 51. Etſi multis in locis cum figmentorum alioqui minimè puduerit; hæc ipſius verba. *Eſt & morbus caſtrenſis, qui vexat obſeſſos & incluſos, talis ſcilicet, ut membra carnoſa ſtupiditate quadam denſata, & ſubcutaneo tabo quaſi cera liqueſcens, digitorum impreſſioni cedant, denteſque veluti caſuros ſtupefacit, colores cutium candidos reddit ceruleos, corporemque induçit cum medicinarum capiendarum nauſea, vocaturque vulgari gentis lingua* Scorbuck. *Græce cachexia, forſitan à ſubcutanea mollitie putreſcente: qua videtur eſu ſalſorum ciborum, nec digeſtorum naſci, & frigida murorum exhalatione foveri, ſed vim tantam non habebit, ubi muri interius tabulis quorumcunque lignorum ſunt cooperti. Inſuper ſi diutius graſſetur iſte morbus, abſinthiaco potu continuato illum arcere: Sicuti & calculi radices, per decoctionem veteris cereviſiæ cum butyro epotæ tollere ſolent.* Lib. item IX. cap. 38. *Viribus* ait, *primis annis demum (milite ſtragibus continuis diminuto) artibus, dolis & inſidiis obſidentium ſurripiunt commeatum, præſertim pecudes, quas ſecum abductas, in herboſis domorum tectis paſcendas imponunt, ne defectu carnium recentiorum, morbum incurrant, quibuſvis ægritudinibus triſtiorem, patria lingua* Scorbuck *nuncupatum, hoc eſt ſaucium Stomachum, duris cruciatibus & diurno dolore tabefactum. Frigidi enim & indigeſti cibi avidius ſumpti, morbum hujuſmodi cauſare videntur, qualem medici cachexiam univerſalem appellant.* Hujus luis quoque obiter meminit Albetus Crantz

Digitized by Google

Crantz *in ſua Saxonia*. Item Euricius Cordus, *in ſuo Botanologico*.

Cauſſæ.

CAUSSA proxima erit humor craſſus, crudus, frigidus in vaſis ſanguinis contentus, ſive is ſit melancholicus, ſive cum pituita mixtus. Cauſſæ remotæ, ſex res non naturales aër corruptus, victus pravus, putriſque frequens in regionibus ſeptentrionalibus, maxime earum navibus marinis, velut caro ſuilla à coctione nonnunquam ſubolida, lardum fumo infarctum, exiccatumque ſubinde rancidum, quandoque ab initio impurum, graviſque infectionis indiciis imbutum, plærumque crudum etiam voratum: Item carnes reliquæ, & piſces ſaliti prius, deinde atro multoque fumo transfuſi, & indurati, vel multo ſale conſervati diu, ſimiliter qui craſſæ ſubſtantiæ, & exſucci ſunt. *Cauſſa proxima ſcorbuti.* *Cauſſa remotæ.*

§ 2. Caro venatica, & putida, volucres aquaticæ, & quæcunque aceto condita longo tempore fuere, braſſica, allia, panis vetus, biſcoctus, nonnunquam ſubmucidus: Legumina, cereviſia craſſa, & feculenta, uſus aquarum vitioſarum in dulcium penuria, unde ſævi gignuntur morbi, teſtibus Hippocrate, *De aëre, aqua & locis* 31. Et Plinio lib. xxv. c. 3. Item jejunia, cum exiguo mali ſucci cibo: Ad hæc vigiliæ, labores intempeſtivi, immodicique affectus animi, cogitationes graves aſſiduæ, præcedentes quoque febres, & vacuationum debitarum intermiſſio, ſive ſuppreſſio, ut hæmorrhoidum, menſium, & ſimilium.

Signa.

SIGNA in morbi principio. Corporis totius gravitas, ſpontanea caſſitudo, qualiſcunque præcordiorum anguſtia, crurum imbecillitas leviſque rigor, cum dolore exiguo, gingivarum pruriginoſa rubedo à naturali mutata ac dolor: Faciei color ex pallido in fuſcum vergens. *Signa Scorbuti in principio.*

§ 2. In incremento gingivarum laxus ſanguifluuſque tumor, & putredo cum oris fœtore, quarum aliquando etiam caro, ad dentium radices conſumitur, utrobique dentes vacillant: crurum adhæc lituræ conſperſi leviter ſanguinis faciem oſtendentes quandoque & qualis morſu pulices inprimere ſolent, majores tamen, quæ etiam in fæmoribus, & toto corpore ſparſim aliquando apparent, *In augmento.*

ex

Digitized by Google

ex minus craſſo ſanguine procreatæ. Plerumque etiam maculæ amplæ, plumbeæ, lividæ, purpureæ, nigris violis obſcuriores, ex fere corrupti ſanguinis eo decumbente genitæ: Quare raro admodum in aliis locis, quam cruribus emergunt. Quandocunque vero hæ videntur, certiſſime Scorbutum adeſſe denunciant, etiamſi alia ſigna adhuc deliteſcant. In faucibus item aliquando is livor apparet, in iis,quibus univerſum corpus hac putrilagine ita permaduit, ut fere mortis periculum haud longe abſit.

Ingraveſcente. § 3. Ingraveſcente morbo, nervorum in cruribus rigor, ambulandi impotentia, nervorum item contractio, anhelitus difficultas, maxime ubi æger movetur, aut erigitur, aut ſedentum quoque fere vel omnino linquitur quandoque animo, decumbens autem reſpirat liberius, reficiturque. Quidam appetunt cibum frequenter, quibuſdam edendi aviditas languet. Motus aggravativus in multis quarto, quintoque die, in plæriſque tertio: In paucis ſingulis diebus, ſine manifeſta tamen febre obſervatur. Aliquos interim quandoque ſimul febrire non eſt dubium. Nonnulli enim hac lue correpti, febre lenta erratica corripiuntur: Aliquando etiam febres præceſſerunt ardentes, malignæ, duplices tertianæ: Et ubi in ipſo Scorbuto nondum poſt eas febres perfecte curato, febris, quartana valde maligna ſubſequeretur, vidi: Et in ipſa quartanæ declinatione rurſus apparuit Scorbutus, ſano tandem conſilio victus. Sic eæ febres non adeo per criſin terminari ſæpenumero videntur, quam novos ex labefactis viſceribus, atrophia, & multa ſanguinis corruptione putrilagineque producere morbos, prioribus non raro pejores. Quibuſdam alvus aſtrictior, aliis fluxilior. Livor ille crurum quandoque integras tibias inferiores, circumquaque uſque ad pedes, cum tumore ita obſidet, ut elephantiaſis notam eſſe quis judicaret: rurſus aliorum crura ſic attenuantur, ut oſſa videatur cutis tegere ſola, plerumque cum calore multo, nonnunquam abſque eo. Quorundam etiam maculæ in ſquamulas reſolvuntur, quemadmodum in Eriſypelate fieri etiam aſſolet: Aliorum leves, æquales, nonnunquam ſplendicantes permanent cum levi veſtigio ad digiti impreſſionem. Plerumque etiam, licet raro admodum apparet varicoſa venarum plenitudo, & ſub lingua tota venæ minutiſſimæ, varicibus perquam ſimiles: Identidem & in inferiori labro conſpiciuntur. Pulſus hic, ut in quartana febre varius,exilis, durus, frequens, debilis pro tem-

Digitized by Google

temporis & morbi varietate. Urina rubicunda, turbida, craſſa, ſeculenta, ad modum vini rubri recentis, quemadmodum & ſervente quartana, potiſſimùm à ſudore, ſolet apparere: eſt & gravis odoris.

Prognoſtica.

SCORBUTUS in iiſdem familiis aliquando frequens, partim quod eodem victu ſint uſi ægroti, quare contagione putatur ſerpere: *Prognoſtica.*

partim quod contagio lædat, ubi in oris, & gingivarum vitio, ex iiſdem poculis bibunt, vel aſſidua contrectatione vitiatos Spiritus admittunt. Quandoque eſt à parentibus hæreditarius.

§ 2. Febres aliquando in hunc morbum terminantur. Hunc etiam plærumque tabes comitatur: ſubinde hydrops, quandoque & dyſenteria, atrophia vero propemodum ſemper.

§ 3. Ulcera in tibiis, ſi nonnunquam exoriantur, quod raro tamen fit, cicatricem difficulter admittunt, quippe fœtida admodum, maligna, & aliquando gangrænoſa: ita plerunque corrupta, ut immiſſum ferrum non ſentiant.

§ 4. Habent nonnulli in hoc morbo illæſas gingivas, ſed defœdata crura, qui, vel ex ore, vel ex naribus ſanguinem rejiciunt.

§ 5. Morientibus ex hoc malo pleriſque deliteſcunt maculæ, aliis à morte effloreſcunt uberrimè.

Victus.

VICTUS ſit concoctu facilis, & boni ſucci moderatè calefaciens, tenuis, incidens etiam ſubinde, atque attenuans abſtergenſque cui leviter aſtringentia accedant quandoque. *Diæta.*

Convenit Polenta noſtra hordeacea, imò & avenacea, vel hordeum exorticatum, cocta in juſculo aut aqua, deinde cum vino per ſetaceum redacta: Paſſulæ Corinthiacæ etiam coquantur in jure aliquo idoneo, vel etiam aqua & vino, atque ſimiliter per ſetaceum tranſmittantur: Poteſt & ovi vitellum ſubindè commiſceri. Eædem quoque paſſulæ manduntur, ſi nimia ſiti, aut oris ſiccitate laboret æger. Proſunt & amigdalæ cum colatura decoctorum furfurum triticeorum apparatæ: quibus amararum pars aliqua fuerit mixta. Aromata in cibo, pro flaccidi corporis, & morbi exigentia, quandoque miſcenda, ut cinamomum, macis, nux myriſtica & zinziber.

Digitized by Google

ber. Omphaſii uſus hic non inutilis. Condimenti loco aſſumantur & interdum Cappares, cum uvis paſſis Corinthiacis & oxyſaccharo, vel oxemylite longo: atterantur vero dentibus prius minutiſſimè, quam deglutiantur. Potus ſit ceriſiva bona, optimè defecata, maximè abſinthites. Uti & vinum eadem herba confectum: aut ſi quis chamædrite afficiatur, erit & hoc utile multum. Aqua etiam lactis haud temerè quis utetur. Lac item caprinum, vel in ejus defectu vaccinum recens, in quo decocta fuerint ſiſymbrium, cardamine, vel naſturtium hortenſe cum foliis latioribus, hyemale vocant, vel cochlearia, non ſine ſucceſſu plerique uſurpant, potiſſimùm qui lacti aſſuevere, eoque afficiuntur, vel qui id innoxiè patiuntur. In cubiculo verſentur ſicco, calido, mundo, & lucido: triſtiores animi affectus excludant.

Curatio.

Sanguinis miſſio. CURATIO à ſanguinis miſſione inchoanda erit in initio, ſi ejus fuerit plenitudo, vires, ætas, & reliqua conſenſerint. Copioſam autem detractionem hic diſſuaſerim. Per hæmorrhoides ſi legitimè vacuentur, commodum erit. Si peculiari modo affectus comperiatur ſplen, lienaris, vel media in ſiniſtro brachio aperiatur: Sin vero hepar magis, vel æquè gravatum, corpuſque ſanguine redundare deprehendatur, tum dextri brachii tundatur jecoraria, vel baſilica, aut media. Quem autem raro advocetur medicus, niſi altas malum egerit radices, invalueritque, & lituris in tibiis ſe morbus prodiderit, à ſectione venæ abſtinendum conſuluerim.

Purgatio. § 2. Hinc leniter corpus evacuetur cum foliis ſenæ Alexandrinæ, quam vocant expurgatis ad ʒ s. vel ʒ iij. vel minus ſi epithymi tantundem adjunxeris, cum paucis paſſulis Corinthiacis, ſemine fœniculi, & zinziberis an. ʒ s. quæ ſimul veſpertina hora in ſeri lactis ſufficiente quantitate leniter efferveant, & macerentur noctu: Deinde manè poſt fervorem unicum forti expreſſione coletur ſerum, quod propinetur. Poteſt & ʒ s. ſequentis pulveris eodem modo infundi colaturaque expreſſa exhiberi.

℞. *Fol. ſenæ Alexandr. expurg.* ʒ j.
epithymi, tartari albi an. ʒ s.
cinamomi, garyophyll.
galangæ, ſeminis aniſi an. ʒ j.

dia-

Digitized by Google

diagryd. ℥. ii s. F. pulvis.

Conferunt ac pilulæ de fumaria, ac diafenæ: Pilulas etiam ex lapide lazuli, & armeno, etſi quidam exhibeant, mihi tamen diſplicent: confectionem hamech qui offerre quoque volent, quantitatis ut ſingularem habeant rationem neceſſe eſt, quum vehementes expurgationes innoxiè hic morbus non ferat, ubi tam facilè cor afficitur, læditurque.

§ 3. Purgato ſuaviter corpore, ſingulis diebus bis, hora nimirum matutina, qua etiam in pleriſque ſudor expectatur, & quarta pomeridiana aſſumentur ℥ iiij. ſucci expreſſi ex herbis ſequentibus, admiſcebiturque Sacchari puri quantum voles, & canellæ parum. *Scorbutica medicamenta.*

℞ *Cochlear. ſiſymbr. cardamines*
naſturt. hyemalis dicti an partes æquales.
Becabungæ partem mediam,

Cochlearia. Siſymbrium. Naſturtium aq. Becabung.

Quantitate obſervata unius prædictæ herbæ: hæ virides in mortario lapideo cum piſtillo ligneo contundentur, exprimenturque. Cæterùm eæ potiſſimùm in hoc morbo exſtirpando ſingularem ſunt ſortitæ ex ratione prærogativam, quum primæ tres incidant, extenunt, & per urinas expurgent, quarta aliarum vires contemperet. Propterea etiam pro corporis, morbi, & caloris ratione augeri, vel minui poteſt. Contuſæ item illæ in lacte caprino recenti, vel in ejus penuria, vaccino decoquuntur: & à forti expreſſione ſimili modo potus propinatur. Recentem eum quotidie apparari conſultius eſt. Felicem quoque ſucceſſum expertus ſum, ſi quando in lactis ſero, illæ herbæ decoquerentur. Succorum tamen exhibitio præſtat: at ex docti, exercitatique medici arbitrio hæc mutari poſſunt, ubi & cum vino rubello coquerentur, non temere memini. Liquoris verò non magna ſuperfundendi quantitas, quod ſucculentæ ſint herbæ: quare hæ ſolum ejus admixtione contegentur ad coctionem, alias cum iis liquoribus etiam per cribrum ſetaceum valida expreſſione trajici ſolent contuſæ crudæ. *Abſinthium vulgare* admixtum confert plurimum, utiliterque adjunxi ſæpenumerò fumariam, & chamædryos. *Nummularia* quandoque ob laxa viſcera, & diſſolutas compages miſcetur. *Abſynthium. Nummularia.*

§ 4. Si aliis deinde multa aliarum materiarum farrago placuerit, quemadmodum myrobalanorum, maximè Indorum, corticum *Alia plura ſcorbuticis utilia.*

Digitized by Google

rhapont. vulgo dicti an. ʒ s.
ſem. aniſi
liquiritiæ an. ʒ ij.

In pulverem redacta trajiciantur cum expreſſo liquore. Manipuli florum roſarum damaſcenarum, quos vocant, in aqua decoctarum: Hinc cum Sacchari ſ.q. fiat Syrupus longus, unde cochlear mane & veſpere bibit.

§ 7. Ingratam & fere abominabilem potionem in Phryſia Orientali velut certiſſimam in ſcorbuti curatione habitam, hic ſubjungere volui, ut excrementis quoque ſuam ineſſe vim naturalem quilibet videat, quæ tamen in uſum non admittimus, quod alia magis grata, neque uſque adeo abominabilia certiori ratione uſurpati queant, jucundiorque curationis modus obſervetur.

℞. *Vini Rhenenſis menſuram ſex quartarum* (*ſingulæ quartæ pendent* ℔ iiij. *medicinales*) *radicum raphani majoris boni, & recentis in mortario lapideo diligenter contuſi* ʒ iij. *quæ cum parte vini dicti in ollula ſeorſum mixta macerentur per horam integram: Liquor fortiter expreſſus per linum, cum ſex vini dicti quartis commiſceatur: Deinde in ejusdem vini portionem aliam immittatur ſeparatim ſtercoris taurini & anſerini par quantitas trium magnarum nucum, itidemque per horam relinquatur, poſt validam inde expreſſionem vino primo affundatur. Hinc* ℞. *Nucum myriſticarum, Gariophyllorum,* an. ʒ ij. *contuſa ſeorſum, linoque illigata in dicto vino ſuſpendantur, atque eo modo horis viginti quatuor potus conſiſtat.* Inde quotieſcunque ſitit æger, large bibit: Nec aliam uſurpat potionem donec integram conſecutus fuerit ſanitatem. Potus autem hic apparari ſecundo poterit, ſi requirat neceſſitas. Interea caventur ſalita valde, ſecalinuſque panis. Quum Phryſia taurorum & anſerum ſit feraciſſima, ex paratu facilibus ibi concinnantur hujuſmodi medicamenta. Tantam autem vim calorificam ſtercori anſerino ineſſe, ut in quæ inciderit gramina, urat: Et hinc cum liquore convenienti transfuſum incidere, menſes, ſecundinam, & urinas potenter movere conſtat: Nec dubium eſt taurinum ſtercus identidem hac nonnihil facere. *Stercoris anſerini, & taurini vires.*

§ 8. Vacuationes priores ſemel atque iterum toto curatione reiterari queunt. Inde diebus aliis offeratur matutina hora cochleariæ conſerva, vel etiam conſerva chamædrytis ſeorſum, vel mixtæ, quibus accedant radices bugloſſæ, vel borraginis conditæ, velut & enulæ.

Digitized by Google

Planta ad Scorbutum utilissimæ sunt acres.

§ 9. Porro notandum omnes ferè plantas acres, quibus incidi-tur attenuaturque materia morbifica, ad hujus mali profligatio-nem juvare: ne quis sibi persuadeat, à tota substantia, vel forma oc-culta solùm herbas tantoperè prædicatas, nobisque hîc familiares, ut efficacissimas, puta silymbrium, cochleariam, & becabungam, istum profligare morbum, cujusmodi sunt, præter enumerata paulo antè, draco, Scordium, semper vivum minus, herbæ omnes splene-ticæ, radices aperitivæ. Semina calida, baccæ lauri, juniperi, at-que id genus substantiæ reliquæ.

Externa medica-menta.

§ 10. Hypochondria illinantur, sinistrum hac vel simili mix-tione.

Ad lie-nem
℞. *Olei de capparibus* ℥ j.
Ad eund. *Vnguenti de bryonia*
contra splenem an. ℥ s.

Ad gingi-vas.

Misce Dextrum oleo absinthite, quibus si postulet necessitas, primarum nostrarum herbarum succus incoquatur.

§ 11. Gingivæ laxæ & putridæ interim colluantur cum deco-cto foliorum & corticum oxyacanthæ vulgaris, cochleariæ, sisym-brii, cardamines, nasturtii cardamines, nasturtii hyemalis, & ro-sarum rubearum immaturarum, in aqua ferrata præparato, in cujus colatura expressa aluminis pauxillum fuerit dissolutum. Saporis & absterfionis ratione, admisceatur mel crudum, vel rosaceum: sive ut conserventur confirmenturque magis gingivæ, imò & fervor re-stinguatur diamoron. Valent huc quoque oleastri folia cum stilla-titio plantaginis succo expressa: item pruni silvestris cortices.

Collutio quoque alia hoc conficitur modo.

℞. *Aquæ* ℔ j.
Salis
aluminis an. ʒ ij.
bulliant simul.

Item ℞. *Malicorii*
sumach.
balaustior an. ℥ s.
Passularum ℥ j.

Cum aquæ fluviatilis ℔ iv. *ad medietatis absumtionem coquantur, trajectoque per colum liquori admisce mellis rosacei* ℥ ij. *aluminis* ʒ ii.

§ 12. Confricantur & gingivæ sanguinolentæ, & flaccidæ, sa-le usto, cui pulvis balaustiorum fuerit mixtus: vel cineribus sar-men-

Digitized by Google

mentorum, cum teſtis oſtreorum, aut mytularum uſtis: Interim illa ſanguinis ſanies quoque exugitur, expuiturque. Inde etiam os colluitur decocto radicum biſtortæ, quæ virtute Britannicæ ſimili pollet: hinc & ſuccus exprimitur, ut etiam ex dicto noſtro naſturtio, & cum diamori parte dupla miſcetur, quo gingivæ illinuntur.

Vel ℞. *Succi biſtortæ*
mellis roſac. an. ℥ iij.

Ad ſucci conſumptionem coquantur: inde aluminis uſti ʒ j. *admiſce*, hoc linimento utere. Quemadmodum & hac confectione.

℞. *Biſtortæ* ℥ s.
Salis ℈ j.

Cum diamoro ad conditi conſiſtentiam miſceatur: Sic & alumine & pyrerethro cum melle crudo mixtis, quibus ex ſalivæ, & olibani pulviſculo parum indi poteſt. Cujus ſupra memini, mulierca collutionem parabat ex hyſopo, ambroſiana, betonica, & radicibus enulæ aquæ incoctis, in colaturæ expreſſæ ℔ ij. diſſolvebat aluminis ℥ s. & ſimul cum melle ſinebat efferveſcere, deſpumabatque. Phriſii aliam conficiunt *ex aceti cereviſiari* ℔ ij. *boli armeni* ℥ s. *alumnis* ʒ ij. *mellis* ℥ iij. ſimul bulliunt. Saxones plerique ſabinam adjungunt.

§ 13. Si gingivarum putredinoſus tumor nimis luxuriet, forſicula nonnihil auferatur, & unguento Ægyptiaco, vel alumine uſto cum roſaceo melle mixto conſumatur: aut etiam vitrioli oleo coërceatur. Eſt & hæc aqua in earum putredine eximia, quomodo etiam in malignis ulceribus, ſi ſpongiola eo liquore imbuta confricentur gingivæ.

℞. *Arſenici ſublim.* ℈ ij.
alumini uſti ʒ ij ſ.

In pulverem contuſa ſimul bulliant in aquæ plantaginis ℔ j. *ad horam in vaſe duplici.*

§ 14. Lituræ in cruribus foventur decocto baccarum juniperi leviter contuſarum, ſiſymbrii cardamines, utriuſque naſturtii hyemalis, cochleariæ: quibus ſi voles, addes flores camomillæ, arthemiſiam, meliſſam, abſinthium, roſmarinum, majoranam, thymum, hyſſopum, & ſimiles herbas, quæ aquæ incoquantur. *Ad maculas.*

§ 15. Si & ſpongias ex eo calido expreſſeris, inferioribuſque tibiarum partibus utrique applicueris, maculas ſub cute obſcuras, &

Digitized by Google

ber. Omn

JOANNIS

Syl

radic

JOANNIS WIERI

794 § 9. Porro notandum omnes ferè plantas acres, quibus incidi-

Plantæ ad Scorbutum necessariæ sunt acres.

tur attenuaturque materia morbifica, ad hujus mali profligatio-
nem juvare: ne quis sibi persuadeat, à tota substantia, vel forma oc-
culta solùm herbas tantoperè prædicatas, nobisque hîc familiares
ut efficacissimas, puta sisymbrium, cochlearium, & becabunga
istum profligare morbum, cujusmodi sunt, præter enumerata pa
antè, draco, Scordium, semper vivum minus, herbæ omnes sp
ticæ, radices aperitivæ. Semina calida, baccæ lauri, juniper
que id genus substantiæ reliquæ.

§ 10. Hypochondria illinantur, linistrum hac vel fim

Externa medicamenta. Ad liniment. Ad epar.

tione. ℞. *Olei de capparibus* ℥j.
Unguenti de bryonia contra splenem an. ℥s.
Misce Dextrum oleo absinthite, quibus si postu
primarum nostrarum herbarum succus incoquatur.

Ad gingivas.

§ 11. Gingivæ laxæ & putridæ interim collu
&o foliorum & corticum oxyacanthæ vulgaris, c
brii, cardamines, nasturtii cardamines, nasturti
sarum rubearum immaturarum, in aqua ferrata
colatura expressa aluminis pauxillum fuerit dis
absersionis ratione, admisceatur mel crudum
ut conserventur confirmenturque magis ging
stinguatur diamoron. Valent huc quoque o
titio plantaginis succo expressa: item pruni
Colluvio quoque alia hoc conficitur mo

℞. *Aquæ* ℔j.
Salis aluminis an. ℥ ii.

Digitized by

mentorum, cum teſtis oſtreorum, aut mytularum uſtis: Interim illa ſanguinis ſanies quoque exugitur, expuiturque. Inde etiam os colluitur decocto radicum biſtortæ, quæ virtute Britannicæ ſimili pollet: hinc & ſuccus exprimitur, ut etiam ex dicto noſtro naſturtio, & cum diamori parte dupla miſcetur, quo gingivæ illinuntur.

Vel ℞. *Succi biſtortæ*
mellis roſac. an. ℥ iij.

Ad ſucci conſumptionem coquantur: inde aluminis uſti ʒ j. *admiſ-* hoc linimento utere. Quemadmodum & hac confectione.

℞. *Biſtortæ* ℥ ſ.
Salis ϑ j.
m diamoro ad conditi conſiſtentiam miſceatur: Sic & alumine & ethro cum melle crudo mixtis, quibus ex ſalivæ, & olibani ulo parum indi poteſt. Cujus ſupra memini, mulierca collu- parabat ex hyſopo, ambroſiana, betonica, & radicibus uæ incoctis, in colaturæ expreſſæ ℔ ij. diſſolvebat alus. & ſimul cum melle ſinebat effervescere, deſpuma- Phriſii aliam conficiunt *ex aceti cereviſiari* ℔ ij. *boli ar- alumimis* ʒ ij. *mellis* ℥ iij. ſimul bulliunt. Saxones pleri- nasturtii hy m adjungunt.

gingivarum putredinoſus tumor nimis luxuriet, for- il auferatur, & unguento Ægyptiaco, vel alumine laceo melle mixto conſumatur: aut etiam vitrioli o- r. Eſt & hæc aqua in earum putredine eximia, quo- malignis ulceribus, ſi ſpongiola eo liquore imbuta ingivæ.

ſublim. ϑ ij.
ſti ʒ ij ſ.
contuſa ſimul bulliant in aquæ plantaginis ℔ j. *ad ho- ici.*

in cruribus foventur decocto baccarum junipe- *Ad maculas.*
rum, ſiſymbrii cardamines, utriuſque naſturtii quibus ſi voles, addes flores camomillæ, ar- thium, roſmarinum, majoranam, thy- rbas, quæ aquæ incoquantur.
o expreſſeris, inferioribuſque ti- maculas ſub cute obſcuras, &

Digitized by Google

ber. Omphasii usus hic-
& interdum C-
ro-

892

794 § 9. Porro notandum omnes ferè plantas acres, quibus incidi-
Plantæ ad Scorbutum accommodatæ sunt acres. tur attenuaturque materia morbifica, ad hujus mali profligatio-
nem juvare: ne quis sibi persuadeat, à tota substantia, vel forma oc-
culta solùm herbas tantoperè prædicatas, nobisque hîc familiare
ut efficacissimas, pura silymbrium, cochlearium, & becabung
istum profligare morbum, cujusmodi sunt, præter enumerata
antè, draco, Scordium, semper vivum minus, herbæ omnes
ticæ, radices aperitivæ. Semina calida, baccæ lauri, junip
que id genus substantiæ reliquæ.

§ 10. Hypochondria illinantur, sinistrum hac vel f
Externa medicamenta. Ad lienem. tione.

℞. *Olei de capparibus* ℥j.
Unguenti de bryonia contra splenem an. ℥s.

Misce Dextrum oleo absinthite, quibus si po
primarum nostrarum herbarum succus incoquatu
& foliorum & corticum oxyacanthæ vulgari
brii, cardamines, nasturtii cardamines, nastu
sarum rubearum immaturarum, in aqua ferr
colatura expressa aluminis pauxillum fueri
Ad gingivas. § 11. Gingivæ laxæ & putridæ interim co
absterſionis ratione, admisceatur mel cruc
ut conserventur confirmenturque magis
stinguatur diamoron. Valent huc quoq
titio plantaginis succo expressa: item p
Collutio quoq
℞. *Aquæ* ℔j.
Salis
aluminis an. ℥ij.
lliani fim
M

Digitized by G

mentorum, cum testis ostreorum, aut mytularum ustis: Interim illa sanguinis sanies quoque exugitur, expuiturque. Inde etiam os colluitur decocto radicum bistortæ, quæ virtute Britannicæ simili pollet: hinc & succus exprimitur, ut etiam ex dicto nostro nasturtio, & cum diamori parte dupla misceatur, quo gingivæ illinuntur.

Vel ℞. *Succi bistortæ*
mellis rosac. an. ℥ iij.

Ad succi consumptionem coquantur: inde aluminis usti ʒ j. *admis-*
hoc linimento utere. Quemadmodum & hac confectione.

Bistortæ ℥ s.
Salis ϑ j.
diamoro ad conditi consistentiam misceatur: Sic & alumine &
hro cum melle crudo mixtis, quibus ex salivæ, & olibani
lo parum indi potest. Cujus supra memini, mulierca collu-
arabat ex hysopo, ambrosiana, betonica, & radicibus
æ incoctis, in colaturæ expressæ ℔ ij. dissolvebat alu-
& simul cum melle sinebat effervescere, despuma-
rifii aliam conficiunt *ex aceti cerevisiari* ℔ ij. *boli ar-*
umimis ʒ ij. *mellis* ℥ iij. simul bulliunt. Saxones pleri-
adjungunt.
ingivarum putredinosus tumor nimis luxuriet, for-
auferatur, & unguento Ægyptiaco, vel alumine
eo melle mixto consumatur: aut etiam vitrioli o-
Est & hæc aqua in earum putredine eximia, quo-
alignis ulceribus, si spongiola eo liquore imbuta

blim. ϑ ij.
ʒ ij s.
tusa simul bulliant in aquæ plantaginis ℔ j. *ad ho-*

cruribus foventur decocto baccarum junipe- *Ad ma-*
culas.
m, sisymbrii cardamines, utriusque nasturtii
: quibus si voles, addes flores camomillæ, ar-
ium, rosmarinum, majoranam, thy-
s, quæ aquæ incoquantur.
oresteris, inferioribusque ti-
culas sub cute obscuras,
&

Digitized by Google

jungere volui, *lib. de Aëre, aquis & locis*, ubi ita ſcribit: *Hyeme vero glaciatas frigidas, ac turbatas præ nive & glacie, ut pituitoſiſſimæ & mucoſiſſimæ exiſtant. Bibentibus autem ſplenes ſunt magni, ac pleni, & ventres duri, tenues & calidi, humeri vero, ac clavicula & facies attenuata. In ſplenem enim carnes colliquantur, quapropter graciles exiſtunt. Edaces autem eſſe tales, ac ſiticuloſos par eſt: ventreſque tum ſupernos, tum infernos calidiſſimos habere, ut etiam medicamentis fortioribus opus habeant; atque hic morbus ipſis & æſtate, & hyeme familiaris eſt. Ad hæc etiam hydropes plurimæ, ac lethaliſſimæ fiunt. Æſtate enim dyſenteriæ multæ, ac alvi profluvia incidunt, & febres quartanæ diuturnæ. Hi autem morbi prolongati tales naturas ad hydropas deducunt, ac occidunt. Et hi quidem morbi æſtate ipſis fiunt. Hyeme vero trimioribus quidem peripneumoniæ, & inſaniæ morbi: Senioribus vero ardentes febres, propter ventris duritiem: Mulieribus autem tumores oboriuntur, & pituita alba, & vix in ventre concipiunt, ac difficulter pariunt, & fœtus magnos ac tumidos, deinde ex alimentis tabeſcentes, ac depravati fiunt. Ex purgatio commoda poſt partum mulieribus non contingit. Pueris vero hernia accidunt, & viris varices, & ulcera in tibiis. Quare fieri non poteſt, ut tales naturæ ſint longævæ, ſed ante temporis adventum ſeneſcant. Præterea famina ſe in utero habere putant, & ubi partus tempus adeſt, ventris moles illa ac plenitudo evaneſcit: hoc autem contingit ex aqua, quam utero ex aqua concepta laborant. Atque has quidem aquas ad omnem rem improbas eſſe ſemio.* Intelligit autem de paluſtribus, ſtabilibus, ac lacuſtribus, nam earum & paulo ante meminerat.

§ 2. Adhæc, quod in lacte plantas coquant, expreſſumque liquorem felici ſucceſſu fauſto hauriant ægroti, id ſeri magis ratione quam totius lactis evenire ſentio, dum in colatura butyroſitas, vel lactis coagulum in cribro ſetaceo, vel panno lineo, per quem tranſmittitur liquor, adhereſcit permanetque: & ſi quippiam ſimul transfluit, reliqui ſucci acrimoniam contemperat, ob qualitatem ſuam calidam & pinguem. Serum autem, ſanguinis ſero, id eſt, lotio facultatibus reſpondens, & propterea acre & calidum à tenuiumque partium, abſtergit, aperit, urinas movet, atque ad hujus luis profligationem cum primis utile ex priſcorum etiam teſtimonio, ſiquidem Aëtius Amidenus ex Galeno *lib.* 11. *cap.* 94. ſic ſcribit: *Efficaciori ſero uti ſolet aliquis ad corpora & morbos, quæ validioribus, præſidiis indiguerint, præſertim ad diuturna exanthemata, liventeſque varos, ad omneſque* *Seri lactis vires & uſus.*

omnesque humorum depravationes in cutim tendentes, ut lepram & consimilia, ad antiqua ferinaque ulcera, ad capitis achores, & hujusmodi: item ad oculos assidue fluentes, ad palpebrarum scabiem, ad faciei maculas, imò & ad diuturnas periodos febrium, & ad hos, qui ab adversa valetudine in hydropem pergunt.

§ 3. Prætulit Melues ferum ex nigrarum caprarum lacte elicitum, deinde ex ovillo, sic inquiens : *Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Preferitur, que fit ex lacta nigrarum caprarum, in laudatis pascuis victitantium, recenterque fœtarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & usq; ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est, facultate alvum absq; aliqua mordacitate leniter subducit: Bilem tum flavam, tum atram ab exustis humoribus genitã dejicit: quo fit ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis inde provenientibus opitulatur, nimirum aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & viscerum ac vasorum obstructionibus. Competit etiammum vitiis in cute à bile & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, vitiligimbus alphis, psoris, lepriſque admodum convenit.*

§ 4. Ne præterea remoram Lector injiciat plantarum nostrarum non ita vulgarium ignoratio, paucis meam explicabo sententiam, potissimum quum hic mirè hominum nostrorum judicia varient.

Cochlearia descriptio.

§ 5. Præcipua autem celebriorq; cochlearia est, quæ ternas perspicuè ostendit formas, pro ætatis diversitate. Primò enim ortu foliola edit ophiogloſſo vel linguæ serpentinæ simillima, quæ confertim ab ipsa radice cum pediculis emergunt : deinde post adolescentiam carnosiora evadunt, asaroq; & magnitudine ferè, & figura respondent, nisi quod circuitus notetur obtusioribus angulis, ut plurimum septenis vel novenis, potissimum etiam hyberno tempore: foliorum item minor portio plana, frequentior vero conspiciatur incurva ad cochlearia analogiam, ex qua & etymi ratio tam apud Germanos, quàm Latinos profluxit & Cotyledon meritò dici posset. Tandem altero ætatis anno folia illa hederacea, vel asaro conformia striantur, gracilescuntque paulatim eò magis, quò altius à radice ad umbellam conscendunt, angulis interim quoque se manifestius prodentibus, idque mensibus Martio, Aprili, & Majo, quibus flores luxutiant albi: in quorũ locum deinceps mense Junio succedit

Digitized by Google

ſuccedit ſemen uberrimum, quod maturum in exiguis capſulis aperet obſcurè ſubrubrum, exiguum & planum, Radix huic eſt tenuis, albicans, recta, non longa. Guſtu herba deprehenditur calida in ſecundo gradu completo, aut potius tertio, ſiſymbriique cardamines acrimoniam attingit. Apud nos planta eſt domeſtica, apud Hollandos, Phryſios, & confines ditiones maritimas ſylveſtris. Et quia à nullo planta hæc depingitur authore, præterquam eruditiſſimo Dodonæo, qui tamen in ejus delineatione multum deliquit, volui ego primus poſteritati exhibere genuinam effigiem.

Cochlearia integræ forma.

§ 6. Contendunt plerique hanc eſſe Telephium, quod portulacæ ſimilia folia habere judicent: id quod à me negatur. Licet quoque ad ejus ſimilitudinem folia habeat, nequit tamen unica hæc conditio nobis inde creare telephium: alioqui cepea, crithinum, tribulus terreſtris, tithymallus, helioſcopius etiam forent telephium, quum folia ſortiantur portulacæ, hoc eſt craſſa, lenta, carnoſa. At plures ſunt notæ repugnantes. Primùm enim, Telephium habet folia cærulea, id eſt obſcurè nigricantia: ut plumbago Plinii, branca urſina, &c. Cochlearia ſaturati eſt viroris. Secundò, illius folia ſunt plana, æqualia: hujus ut plurimùm ad cochlearis formam incurva, cum exiguis angulis. Tertiò, cauli-

Cochleariam non eſſe Telephium.

Adoleſcentia & hyberna cochlearia folia.

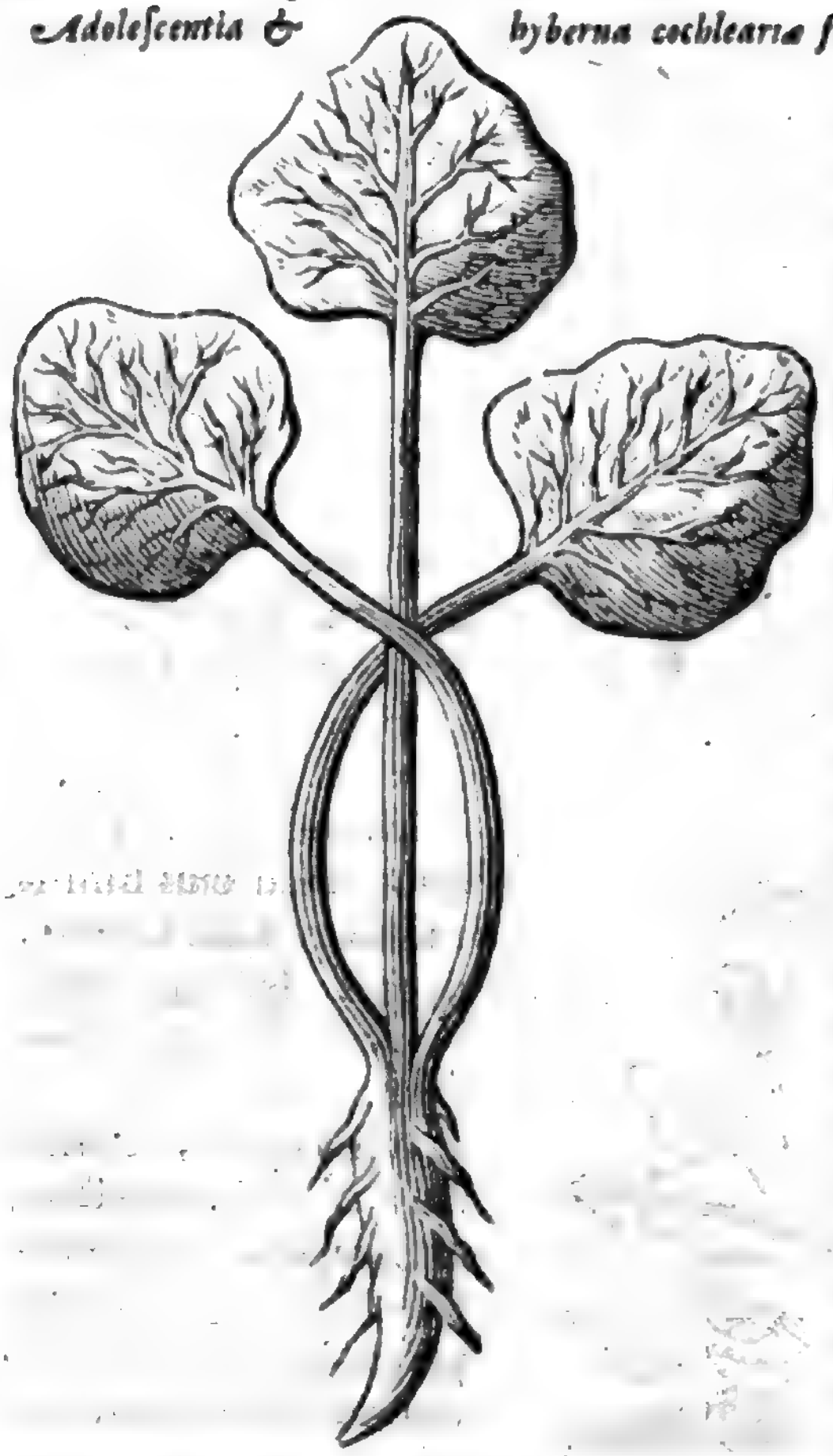

cauliculi telephii altius ſurgunt, ſuntque referti foliis plurimis : Cochleariæ pediculi à radice aſſurgunt plurimi, cum foliiş ſingulis in unoquoque pediculo. Quarto, nec caulem hæc habet portulacæ ſimilem, hoc eſt pinguem & rotundum : Sed pediculos ſolummodo introrſum anguloſos, extrorſum rotundos. Quinto, illius flos quandoque eſt albus, nonnunquam luteus : Hujus ſemper albus. Sexto, loci ratione diverſitas contingit. Telephium enim in cultis, & maxime inter vites naſcitur : Cochlearia vero in Phryſiæ & Hollandiæ pratis & aggeribus mari finitimis, non vinetis. Septimo, facultatis gradu differentia liquet, quandoquidem illud exiccandi & detergendi virtute præditum eſſe dicit Galenus, quemadmodum & Dioſcorides, quum vitiligines curare ſcribat : Sed non eſſe calidum inſigniter, niſi in primo gradu. At cochlearia eundem occupat gradum, quem ſiſymbrium, cardamine : Acrimoniam enim inſignem præbet guſtui. Telephium itaque & Cochleariam diſcrepare, aſſerendum.

Cochleariam & Britannicam diverſas eſſe plantas.

§ 7. Jam vero, neq; eſſe Cochleariam eandem cum Plinii Britannica plantam, ut nonnullis placet, hinc præter cætera demonſtratur, quod non ſit altera à Dioſcoridis Britannica, quæ ſylveſtris lapathi ſortitur folia : Sed nigriora, piloſiora, & guſtu aſtringentia : Cochlea-

Digitized by Google

Cochlearia autem rotunda, viridiora, aſaro ſimilia, lævia, minimè hirſuta, ut nec ullo modo aſtringentia. Urinam etenim promovet: proinde etiam anginæ nullatenus conducit, velut illa, ut Plinius vult. Britannica item habet caulem: cochlearia verò multos pediculos cum ſingulis foliis ab una radice, quæ etiam hic ad ſpithami longitudinem tendit: illius, brevis eſt.

Siſymbrium Cardamine ſive naſturtium aquaticum minus, naſturtium aquaticum majus, & naſturtium hortenſe hyemale.

§ 8. Siſymbrium quibuſdam Cardamina dictum, naſturtium eſt aquaticum minus, exiguis primo exortu foliis rotundis, quæ adoleſcendo paulatim gracileſcunt, prolonganturque: ramulis numeroſis, in cacumine tantum comantibus, in quibus floſculi emergunt candicantes circa veris initium. Id non modò in aquoſis & riguis locis provenit. Sed in hortis quoque & circa itinera: ſapore admodum acri. Alterum naſturtium aquaticum, majus dictum, folia habet multo majora, primò rotunda: quum verò adoleverint, erucæ modo diſſecta, ſativo naſturtio ſapore proxima. In locis riguis, & potiſſimùm circa fontium rivos diſcurrentes naſcitur. Italis nuncupatur Siſembro aquatico & Creſcione, Gallis *Creſſon*, Hiſpanis *Berros* & *Agrios*, Germanis *Brunkreſſen* & *Waſſerkreſſen*. Utriuſque icones à Matthiolo exquiſitè proponuntur.

Siſymbrium cardamina.

Naſturtium aquaticum minus.

Naſturtium aquaticum majus.

Creſſon,

Waſſerkreſſe.

§ 9. Eſt & naſturtium dictum hybernum, majori aquatico primùm ſimile: quo autem hujus folia ætatem conſequuntur maturiorem, eo frequentius profundiuſque laciniantur, maximè caulem verſus, irionis modo, antrorſum verò cum quinque angulis in circumferentia variant. Caulis autem altius rectà excreſcit angulo-ſus, ſtriatus, racemoſus & flexilis, floribus in cacumine luteis, qui in Majo & Junii initio florent: quibus percuntibus emergunt ſiliquæ oblongæ, rotundæ & erectæ, exiguum continentes ſemen. In hyeme naſturtii aquatici majoris effigiem refert: in acetariis familiare. Dodonæus ψευδοβάρβαριον Dioſcoridis eſſe arbitratur, nuncupatque Barbaream, vel herbam S. Barbaræ: Gallis *herbe de ſanct Barbe* dicitur, noſtratibus **Winterkreſſ**. Tres hæ nominatæ naſturtii ſpecies in Scorbuti curatione ſunt utiliſſimæ.

Naſturtium hybernum.

Pſeudobarbarion.

Herba S. Barbaræ.

Digitized by Google

De quartana.

QUÆ rara obſervatuque digniſſima in febre. Quartana animadverterim, hæc ferè exiſtunt. Ex veterum medicorum decretis, & poſteriorum ſcriptis, ſententiam adhuc inter noſtri ordinis viros præſtantes hoc ſæculo perdurare conſtat, qua hanc febrem, ut longiſſimè, in duodecimum extendi annum cenſent: ſecus autem, ipſo artis uſu, obſervatione ſedula, & exemplorum indubitatorum teſtimonio oſtendam. Enimverò quendam agricolam nomine Henricum Haſſen, in peninſula vulgo *Steinſwert* dicta, ſupra Embricam ad Rhenum. Quartana triginta tribus laboraſſe annis, ex eaque interiiſſe intra annos non multos, tam in univerſa illa vicinia notum eſt, ut in dubium minimè vocari debeat: hac occaſione & in cœlibatu permanſit. Febris quandoque dies aliquot, vel paucas hebdomadas intermittebat, ut lecto non affigeretur æger: ea tamen ſemper recurrebat. *Nam quæ in morbis relinquuntur, recidivas facere conſueverunt.*

Avic. lib. III. fen. 1. tract. 2. cap. 6.

Triginta tribus annis durare poteſt quartana.

Hippoc. lib. II. Aphor. 12.

§ 2. Comitem à Morval itidem Quartana triginta tribus exercuit annis. Porrò ſenex, aurei velleris, Burgundis noti, inſignibus donatus, poſt dies tres expiravit. Mortem verò ex gaudii magnitudine, ob honorem quo affectus fuerat, ſubſequutam ferebatur.

§ 3. Dominus de Role, œconomus (ni fallor) Cæſaris Maximiliani, ejus nominis primi, ea febre annis circiter octodecim laboravit. Ab ea autem integrum fermè reſtitutus annum, interiit. Quod ſibi prædictum fuiſſe ajebat: mortem nimirum conſequuturam, ubi deſiiſſet febris. Cæterùm quem ſeptimo anno Quartana enecarit, Nobilem novi: quemadmodum & Parochum, quinto anno ex ea mortuum. Quid enim vetat longioris durationis ſpatium? Perſeverante ſiquidem & melancholici humoris generatione, & pravi victus uſu, neceſſario ejuſmodi requiritur effectus. Neque verò ex materia ſemel tantum coacervata talem gigni ægritudinis prolongationem ſentio: niſi quotidie nova cauſſæ acceſſione locupletetur: quæ quo major eſt, eo temporis prorogatio diuturnior. Quemadmodum è diverſo, ſi quoque cauſſa minuatur, vincant, tollaturque (quod pro ejus paucitate in corporibus alioqui non tam malè affectis, nonnunquam poſt acceſſiones non frequentes fieri poteſt) quare in paucarum ſeptimanarum ſpatio morbus hic omnino

Digitized by Google

omnino abigi nequibit? Exemplis id comprobarem facilè, si actionum mearum præco dici amarem? Quare nec ullius prærogativæ momentum jactabundis Paracelsistis in ejusmodi curationibus relinquo.

§ 4. Ætius præterea Hippocratem de hebdomadibus citat, asserens, *eundem hominem Quartana bis non laborare; neque laborasse unquam: neque laboraturum, si semel evaserit.* At, Deus bone, quoties ego observavi, eundem bis hanc febrem fuisse perpessum, plurium intercessione annorum? Documento sit, præter obscuri nominis quàm plurimos, eximiæ & virtutis & nobilitatis vir, FRANCISCUS à LOE, Dominus in Wissen: qui licet Quartanam in ætate juvenili excoxisset, nihilominus circa annum ætatis suæ quinquagesimum, ea denuò correptus, ultra sex laboravit menses: sicuti tum ipse testabitur adhuc superstes, tum ego diligenter notavi, dum curationi interessem. Quid autem admirationis in hoc eventu? Non ego quidem inficior, difficiliorem esse Quartanæ repetitionem: propterea quòd ejus caussa materialis ob sui substantiam crassam, viscidam, sæculentam ac terrestrem, longa indigeat & tarda productione. Sed eam interim cur pronuntiem impossibilem, nulla adducor ratione. Nam affectis malè visceribus, facilè regenerari potest paulatim tantus materiæ delinquentis cumulus, quantus ad inducendam quartanam desideratur. Unica enim ægritudinis perpessio, atque unica materiæ morbificæ absumptio, ejusdem mali reiterationem excludere nequit.

Æt l. 5. cap. 82.

Quartanam bis hominem corripere.

§ 5. Quod item medicinam facientes, Quartanam occidere, si sexagenariæ vel gravioris ætatis hominem apprehendat, pro raro ferè habeant: non ita perpetuum est, qui oppositum me docuerit exemplorum frequentia tum in viris tum in fœminis, ex quibus uno hoc reliquum numerum terminemus, quod nobilis apud nos matrona Herteveldia, ætatis longè plusquam sexagenariæ, in autumno anni quinquagesimi septimi supra sesquimillesimum, in Quartanam fuerit delapsa: quæ & purgato & inuncto sæpius corpore, convaluit. Sequenti insuper æstate, eadem in gravem incidit tertianam, cum quotidiana conjunctam, (dixisset quis Hemitritæum) cui denuò meam feliciter præstiti operam, propinata ex syrupo acido & aqua Card. benedicti potione: vacuato corpore cum Rnabarbari infulo, & electuario de succo rosarum: illinitis quoque renibus, de quorum æstu impendio querebatur, cum oleo rosaceo &

Quartanam senes non semper enecare.

Digitized by Google

ceo & aceto: tandem etiam capiti admodo oxyrhodino. In promptu autem ratio eſt: Siquidem Interficere nequit Quartana, niſi deficiat virtus ad materiam morbi abolendam ſufficiens: quæ certè non omnino deſiderabitur ex paucorum annorum acceſſione. Etenim deprehendimus quandoque juvenes unà cum Quartana commori, quinquagenarios verò periculo liberari.

§ 6. Quid ita? Niſi quòd hi, licet provectiores, nullum tamen ex ætate ſentiant virium detrimentum: illi, quamvis juniores, facultate vitali, ad copioſæ materiæ concoctionem requiſita, deſtituantur. Senium enim certi anni proprietati ſemper aſſignari nequit.

Virgo Gygantea ex Quartana reddita.

§ 7. In hoc præterea tractatu minimè oportuit prætermitti hiſtoriam raram, & quidem memorabilem, explicatuque dignam. Virginem vidi, quæ ob molem corporis gygantcam per diverſarum regionum civitates circuibat, ſe velut monſtroſi hominis idolum ſeorſim in conductis ædibus viſendam oſtentans omnibus qui ſtipem numerarent, ex cujus collectione hæc cum matre victum quæritabat. Ad hanc ego quoque ingreſſus, diligenti inquiſitione ſingula percunctor: doceorque, ex matris & grandiſſimæ filiæ reſponſo, eam ex ſtaturæ brevis parente utroque natam, nec ullum in avita progenie fuiſſe viſum qui communem aliorum hominum altitudinem ſuperaret, eamque virginem à ſui ortus initio, ad annum duodecimum parvæ ſtaturæ vulgaris fuiſſe: ſed eorum tempore quartana correptam; qua cum mentibus aliquot luctata fuerat, ea prorſus remittente, cœpit in eam excreſcere molem, cunctis membris æqua dimenſione in magnitudine debita reſpondentibus, ut nihil à juſta proportione appareret alienum. Annum, ni memoria fallar, agebat viceſimumquintum, quum eam inſpicerem, quo nondum menſtruæ fluxionis ſenſerat evacuationem. Illum etenim ſanguinem excrementitium in nutritionem, & tantæ molis conſervationem requirebat natura. Bona interim fruebatur valetudine, forma non venuſta, colore ſubobſcuro, ingenio ſimplici & ſtupido, ac toto corpore torpido. Virtus æquidem animalis ab initio huic corpori à Deo infuſa, in ea quæ vulgaris hominis amplitudini debetur proportione: poſtea in vaſti corporis mole diſperſa, æquali potentia ſui operis robur nequivit oſtendere, quemadmodum in corpore mediocri:

Major in exiguo regnat nam corpore virtus;

Veluti

Digitized by Google

Veluti etiam Homerus ſuum Ajacem, Virgilius Æneam deſcribunt, figura parvos, artificio ingenioſos, quum omnes illis dotes tam corporis quàm animi tribuere ſtatuiſſent.

§ 8. Virtus enim (ut philoſophi loquuntur) coacta ſeu unita, fortior eſt ſe ipſa diſperſa. Quæ verò hujus miraculi fuerit naturalis cauſſa, etſi paulò à ſpeculationis termino remotior, à nobis tamen ea adfertur: quòd Quartanæ febres non præcipitem, ſed prolixam ſui ſortiantur generationem. Argumento eſt tarda relolutio: quæ enim difficulter abolebuntur, facili privantur ortus progreſſu: inter ortum & interitum eſt relatio. Videmus enim quartanarios, conſumpta affectus ſui minera ſemel, nec citò nec promptè in eundem morbum relabi. Lenta enim & copioſa ejus materia longum coacervationi tempus requirit. Unde etiam illud à priſcis medicis quaſi per manus traditum axioma: *Qui ſemel Quartanam vicerit, hic tota deinde vita ab ea immunis erit.* Eo poſito fundamento, fœminam hanc dico intervallo longo congeſſiſſe quartanam, cujus generatio incrementi ſuſtulit impedimentum. A nativitate enim hæc increviſſet continuò: ſed vetabat humor ille melancholicus, quo abſumpto, naturæ inſtitutum primogenias vires extendebat in corpus jam mundatum ac purum, quum ſanguinis alimentum optimum à fæce melancholica ſegregatum tutò attrahere poſſet.

§ 9. Exemplum præbent arbores. Eæ enim tabeſcunt, ſi vitioſo humore ſurculus aliquis corrumpatur: parte verò amputata, vigore denuò expandit ſtirps. Ita etiam corpus noſtrum tabidum abſumpta ἀιτοφίας malitia, avarè admodum haurit, imò deglutit alimentum, quo citius perpeſſum damnum reſtauret. Unde à convaleſcentia quartanarios multa devorare, quaſi exſatiari poſſent nunquam, cernimus: ita ut recidivam inducat ſæpenumero ingluvies nimia. Natura autem in hac fœmina externo cibo convenientius habebat nutrimentum, ſanguinem ſcilicet menſtruum, quem alioqui anno circiter duodecimo expurgari oportuit, quo magis apparere incipiebat moles iſta gigantea: at eum jam ſibi ad caſtigandam ἀπορίαν reſervavit. Et quia corpora diu extenuata non affatim reficere oportet, natura paulatim retinendis menſibus in nutritionis uſum aſſuevit: ideoque ob alimenti copiam, id corpus in tam ſtupendam ſtatuam excrevit. Nam quum ejuſmodi fluxus ordinatus ſemel derivatur, vix poſtea ſuppletur. Etenim quum

Digitized by Google

quartanarii ferè omnes, ubi convaluêre, magis increſcere comperiantur, niſi ætas aut relicta ſymptomata impediant: tum ſanè hæc fœmina ejuſmodi naturæ motioni magis exponebatur, ex alimenti largioris acceſſione: & quòd auctrix illa virtus conſopita ad tempus, poſtea validius ſuas exereret actiones: ſicut ignis paululum oppreſſus, liberior mox vehementiori inſultu ſe prodit.

§ 10. Et quid mirum, in adoleſcentia, circa legitimum tempus eruptionis menſtruorum? Materia & forma ſufficiente, quid tantæ molis fabricam remorabitur? Videmus enim corpora non ſemper eâdem increſcere & proportione, & tenore. Siquidem pleraque primò proceritatem acquirunt, poſtea verò craſſitiem, & è contrà. Quum autem natura proceritati in primis ſæpenumero incumbat: poſtea nutritionis ſubſidio deſtituta, relinquit corpus improportionatum, debile, & quandoque ridiculum. Tale ſe vidiſſe narrat Julius Cæſar Scalig. Mediolani, in publico noſocomio, poſt victoriam ſub Ludovico Rege ad Laudem Pompejam habitam. Juvenis etenim erat tantæ proceritatis, ut ſtare nequiret: itaque jacebat, duoſque lectos ſimul junctos explebat: nam ad craſſitiem & robur alimentum deſiderabatur, deeratque.

§ 11. Subjungam hic nonnihil de pernicioſo telæ araneæ uſu, in hujus febris curatione: nec video quonam diſtinctionis conſenſu imitari debeamus Guiljelmum Vatignanam, quòd Rhaſis teſtimonio ad Quartanæ profligationem prædicet telam araneæ, ſi cum vino potui exhibeatur hora unica ante conſuetum paroxyſmi inſultum: quoniam ejus uſum nec gravioris noxæ periculo vacare, nec effectus ſuæ commendationi pares edere, experimento deprehendi.

Tela araneæ noxia aſſumpta in Quartana.

§ 12. Enimvero anno 1559. Muliercula quædam Hambachi in ducatu Juliacenſi, quum ex temeraria alicujus perſuaſione hoc remedium improvidè adverſus Quartanæ violentiam uſurparet, in horrenda venenoſitatis ſymptomata incidit: ad quam accerſitus, præter alia medicamenta electam propinavit theriacam, qua poſtea ſanitatis amiſſæ jacturam recuperavit. Deinde ne vel minimum huic errori patrocinium ſuggerere poteſt Dioſcoridis auctoritas: quia in ejus contextu duo ſubjicienda conſiderationi veniunt. Unum eſt, quod *araneum quidem quartanæ circuitibus mederi tradat, ſed extrinſecus ſaltem lacerto appenſum, non autem per interiora aſſumptum:* alterum, quod ſolita quadam ſcribendi proprietate, nullam

vel

Digitized by Google

vel ipſemet tribuat veritatis fidem iis rebus, quas extra ulteriorem cenſuræ ſuæ interpoſitionem affirmat ſub perſonæ tertiæ prolatione: uti apparet evidenter in cap. de Baſilico, Othonna, Lapide Thracio, Smilace aſpera, Trifolio, & id genus reliquis. Telam adhæc araneæ albam in corio ligatam, & collo vel ſuper adjutorium appenſam, quartanarios curare, ſcribit præter alios inſignis Medicus Petrus Bayrus in ſua praxi, diſtinct. 20. cap. 6.

§ 13. Alii ſecus perſuaſi, curationem nimis ſuperſtitioſam contra Quartanæ pertinaciam ex aranea uſurpant, nucis nimirum putaminibus, exempti nuclei loco araneam vivam includunt, eaque colligata ſuſpendunt in collo, ac dies novem relinquunt: inde in ignem conjiciunt cum horum verborum additione: In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Cæterum à primo inchoatæ hujus curationis die oportet Orationem Dominicam, Angelicam ſalutationem certo recitare numero quotidie: ut primò novies, ſecundò octies, tertiò ſepties repetantur, imminuendo uſque ad nonum diem, quo ſemel cæ referuntur. Qui ſe hac incredulitatis ratione liberatum fuiſſe, ac aliis deinceps quaſi per manus tradidiſſe artem aſſereret, hominem levem novi. Credulitatem, ſive incredulitatem ſi lubet appellare id, perinde eſt: multùm ſæpe poſſunt, dum certiſſima perſuaſione ſe mutuò inducunt, ut hanc curationis formam juvare, firmiſſimè confidant, uſurpentque homines conſcientiæ nullius religione ducti, auxilium undiquaque accipientes, ſive à dæmone, ſive à Deo, modo ſubleventur, flocci reliqua faciunt.

Quartana ex aranea curatio ſuperſtitioſa.

§ 14. Hoc incredulum genus hominum tranſverſum agi, & in reprobam labi mentem, ac conſequi frequenter opem requiſitam, Deus quandoque permittit: mulcta tamen ſeveriori olim redimendam, reſipiſcant maturè.

§ 15. Obſervamus alios quoque nonnunquam ſucceſſus in diuturno hoc malo, maximè ſi deſiderio ſingulari quid appetatur: quod tamen non ita perpetuum eſt, quin pro morbi vel excreſcentis vel declinantis tempore, ſive pro corporum ratione, aut virium modo id vel juvare plerunque, vel ſæpe etiam opprimere experiamur. Enimvero qui halecibus ſemitoſtis viginti & uno, ſimul ante Quartanæ acceſſionem in univerſali morbi declinatione, voratis liberaretur, intercedente tamen graviſſimi paroxyſmi inſultu, mihi intus & in cute notus eſt. Erat autem hic natura impendiò vorax,

Digitized by Google

alioqui faburram hanc non tam illæsè concoxiſſet, exoneraſſetque. Quare & alius imbecillior ea oppreſſus, facile interiiſſet.

§ 16. Sunt qui arcano hoc antidoto tenaces Quartanæ vires ſe infringere gloriantur:

℞. *Olei vitrioli rite apparati guttas ſeptem,*
ſyr. è cichorio ℥ j.
aquæ abſinthii ℥ ij. ſ.
miſce pro hauſtu.

§ 17. Quæ autem linimenta ſpinæ in Quartana ante acceſſionem feliciter applicantur calidè, ejuſmodi ſunt:

℞. *Ol. laurini* ℥ j. ſ.
ſucci rutæ ℥ j.
vini ſublimati opt. ℥ ij.

miſceantur diligenter in vitro apto, quod cineribus imponetur primùm tepidis: calor verò fotu paulatim lento augebitur, donec coctione linimenti conſiſtentia appareat.

Item, ℞. *Olei olivarum*
vini generoſi ana ℔ j.
rutæ m. j.
vermium fluviatil. ℔ ſ.

ebuliant, donec craſſeſcat ut oleum.

Item, ℞. *Salviæ rutæ, abſinthii, roriſmar.* an. m. ſ.
maſtiches olibani an. ℥ j.

In vini malvatici & olei olivarum an. cyatho coquantur, donec liquor conſumatur: hinc valida fiat expreſſio. Uſurpari quoque hic poteſt oleum de ſcorpionibus.

§ 18. Obſervationes has, enarratione non inutili, de quartanario Reverendiſſimo Epiſcopo Colonienſi, D. Antonio ex Comitibus à Schouwenburch, finiam.

Quartanarius Epiſcopus Colonienſis.

§ 19. Hic conſtitutione corporis ſanguinea circiter annos natus quadraginta, ex alia febre in quartanam incidit, in autumno anni milleſimi quingenteſimi quinquageſimi ſeptimi. A qua ubi circiter vernum tempus nonnihil reſpiraſſet, huic neutra adhuc valetudine freto, ſe inſinuat Ambroſius ille Magirus, annuis mendacium libellorum, vel ſi mavis Prognoſticorum plauſtris notus nimis: qui cum quidem graviter laboraturum prædixit, evaſurum tamen, ſi à medicamentorum uſu caveret. Interim venam ille pertundi jubet, balneumque præſcribit. Confiſus hic prognoſtico, opem

Digitized by Google

pem medicam tamdiu reſpuit, donec à capite & finitimis partibus primùm circa ſiniſtram ſcapulam decumberet humoris copia : qui neglectus, lento defluxu muſculos ventris ſiniſtros interſecuit : ubi excitata phlegmone, pus genitum copioſum putidiſſimumque, continuas partes decubitu ſedulo vitiavit, tandemque ad lævum peritonæi latus reſedit, cum tumore : qui à chirurgo ſectus, ingentem fœtidiſſimi puris quantitatem reddidit ; hoc tamen poſtea non niſi ventre compreſſo fluxit: quare viribus indies magis ac magis flaccefcentibus, poſt ſeptimanas tres, de ventris inferioris inciſione, ex cujus ſinu pus defluere exiſtimabatur, ab iis ſeriò agitatur qui curationi intererant : rogaturque Princeps noſter clementiſſimus, Dux Cliviæ, Juliæ, &c. Ægrotum inviſens, ut eundem inſectionis conſenſum induceret: eo etenim modo promptius liberiuſque ſine expreſſione pus fluxurum ſperabant. Se, quid hac in re proficuum eſset, non ſatis intelligere, reſpondit Princeps : at ſe miſsurum eò ſuum medicum, medicinæ & chirurgiæ peritum: cui ſi inciſio probaretur, ſe quoque calculum addere. Proinde eo ablegatus, vulnere conſpecto, corpus emaciatum, vireſque impendio proſtratas, cum pulſu debili, ac de hora in horam magis inclinante, comperi. Quare nihil ſpei in ſectione ponendum eſse, ſed extrema imminere judicavi. Hora matutina, mortem proximam ſignificavit pulſus interceptus: contra impudentes Fedronis Paracelſiſtæ calumnias, qui pulſus animadverſionem ridet in mendaci famoſoque ſuo libello Germanico. Paulo poſt hic in Domino obdormit : cui ex immenſa ſua bonitate locum in juſtorum reſurrectione largiatur Deus. Ventre circa umbilicum inciſo, tanta putidiſsimi puris copia effluxit, ut ex ventris pleni cavo id exundare jam crederent, qui antea in ea opinione fuerant. At ſectionem proſequuti, inter muſculos tranſverſos & obliquos, uti dictum eſt, cloacam deprehendimus. In ſiniſtro autem latere cor erat flaccidius, ex gravi & continuò exhalante ferienteque vapore putido: atro adhæc ſanguine nigricabant venæ cor cingentes. In veſicæ collo coctum delitescebat pus album: quare nec urinam continere potuit aliquandiu, quod ad calculi læſionem referabatur? ſed aliunde id contractum apparuit. In ventriculo quiddam inſtar humoris bilioſi innatabat. Reliqua viſcera, uti & univerſi corporis partes, videbantur illæſa.

Abſceſſus inter ventris muſculos.

Digitized by Google

De epidemica pluritide, Peripneumonia atque Angina Peſtilenti.

QUANDOQUIDEM in hac Inferiori Germania, ad ripam Rheni, anno 1564. potiſſimum apparuerunt tales tres inſoliti & contagioſi Peſtilentialeſque morbi, videlicet Pleuritis, Peripneumonia, & Angina Peſtilens, quales tunc à Medicis non uſquequaque fuerunt cogniti, ego ſtatui in commune bonum de iis ſcripto tradere, quicquid Experientia didicerim, ut in poſterum, ſi contingat Iuſtiſſimum Deum homines iiſdem affligere, eorum differentiæ innoteſcant, & appropriata remedia iiſdem adhiberi poſſint.

§ 2. Hippocratis noſter ſcribit Lib. III. Aphor. 1. Mutationes temporum potiſſimum morbos parere, quod idem Ariſtoteles repetit, imò annis ſuperioribus manifeſtiſſime ejus Veritas patuit, quandoquidem Catharrhorum copia, quæ paſſim graſſabatur, pernicioſos, dolorificos & periculoſos morbos concitabat: Etenim non ſolum quamplurimi abortus, vermes puerorum, varii podagrici dolores, & artuum rigiditates extiterunt, ſed inſuper variolæ & morbilli, quas Germani vocant *Schaffblattern*, veluti prænuncii ſecuturæ Peſtilentiæ rapidæ, quæ integras regiones, & celebres populoſaſque urbis depopulavit & vaſtavit: ſicuti hoc viſum eſt Conſtantinopoli in Thracia, Alexandriæ Ægypti, Lugduni in Galliis, Londini in Anglia, Dantiſci, Auguſtæ Vindelicorum, Viennæ, Coloniæ, ad ſuperiorem Rheni tractum, Baſileam uſque. Quanquam verò eodem anno non ita celeriter peſtis pervenerit in hunc noſtrum inferioris Germaniæ circulum, nihilominus ſupradicti periculoſi affectus in urbe jam commemorata in hac regione, eodem tempore, ſuas venenatas operationes produxerunt, quæ originem ſuam traxerunt è tenuibus & ſubtilibus Catharris, qui attenuati à continua aëris humiditate, cum tanto magis ad decidendum proni reddebantur, tum ex putredine venenatam & peſtilentem naturam acquirebant. Nam hyberno tempore exterius in collo oboriebantur phlegmatici tumores, etiam tubera ferè in dolentes, quos excipiebant tempore verno, & per majorem æſtatis partem remanebant anginæ quamplures, valdè periculoſæ, quoniam

Lib. III. Aphor. 1.

Origo horum morborum Peſtiferorum.

Digitized by Google

niam ratione ſui ſubitanei & venenati contagii,etiam poterant aſſimilari ſummè peſtilentialibus , ob hanc cauſam quod eidem affecti primo die,nonnulli tertio aut quarto moriebantur, paucique ad ſeptimum uſque pertingebant ; Ex iis vero , qui octavum tranſibant, aliqui ſanabantur.

§ 3. In principio comitem habebant febrem & vomitum,quæ utplurimum à cauſis oriebantur procatarcticis & notis utpote noviluniis, violento immodicoque corporis exercitio , & labore ad ſolem detecto capite , aut morâ ad Lunæ lumen , ſimilibuſque calefacientibus & inflammantibus cauſis , à quibus catharri in capite & cerebro commovebantur;ſequebantur immediatè tumor & inflammatio linguæ , & loquelæ privatio propter obſtructam aſperam arteriam ; imò etiam faux læſa erat , ut potus admitti non poſſet , multo minus, cibus, adeò ut ob ejuſmodi ſymptomata æger paulatim miſerandum in modum ſuffocaretur;quod ſanè deplorandum & horrendum mortis genus eſt. Et exceptâ quadam rubedine,in modum Eryſipelatis nullus in collo tumor apparuit , ſed influxus venenoſi humoris ad interiora fiebat , è cujus vaporibus ad cerebrum elatis aliquod delirium ſequebatur. Sæpius quoque contigit,venenatas & tenues illas defluxiones locum ſuum mutaſſe, & ad fauces decubuiſſe , inferius ad membranulam coſtas ſuccingentem , excipiebatque lethalem anginam Pleuritis , non minus periculoſa quàm prior affectus. Etenim ejuſmodi materiæ rarò ad pulmones fluebant , quod ſi vero hoc contingeret , oriebabatur Peripneumonia cum ſimili diſcrimine conjuncta. Sæpius quoque obſervatum eſt, quod ſimul ac ejuſmodi Catharri è pectore deceſſerint , poſtea ad ſpinam dorſi fuerint delati , ibique intolerabiles dolores excitarint, præcipuè in mulieribus (quod diligenter notandum) tempore purgationis menſtruæ , ex iis autem quæ talem ſpinæ dolorem patiebantur, vix una ſanabatur ſed ferè omnes moriebantur. Ejus quidem rei cauſa aſcribenda venit malignæ venenatæ & facilè mobili , ſubtilique humori , qui ſuo impetu & veloci ebullitione ſanguinem inquinat & corrumpit atque venenata qualitate inficit , & quoniam vena cava juxta ſpinæ longitudinem ſita eſt , atque ramos ſuos matrici impertitur.Per quos menſtrua expurgantur,hac ſanè occaſione venenum tanto magis in corpore quatiendo ſpargitur & vires vitales magis proſternuntur.

Vnde oriantur dolores dorſi.

Vena cava.

§ 4. Ob-

Digitized by Google

§ 4. Obſervatum quoque eſt in hac Peſtilenti Angina, quod, etſi infantes inprimis hoc affectu tententur, minus tamen periclitentur quam adulti, & plures convaluerint ex iis, qui ἐξόστιοι remanſerunt, quàm qui lecto decubuerunt; quod nihilominus vel proinde fieri potuit, aut quia in illis venenum non fuit tam copioſum, aut quia viribus pollebant, cum his ob languorem virium, & quia plus veneni hauſerant, fuerit decubendum.

Curatio Anginæ Peſtilentialis.

§ 5. Quod attinet ad procedendi modum in Curatione Methodica, obſervatione conſtat purgationes & venæ ſectiones plus damni quam utilitatis ægris attuliſſe. Veruntamen juvenibus ſæpè auxilio fuit in principio morbi Cucurbitulas ſine ſcarificatione humeris impoſuiſſe, aut venas ſub lingua pertudiſſe. Non igitur ſequendum eſt in hoc Anginæ genere conſilium Hippocratis l. de locis in homine, quod nempe iis qui Anginâ laborant, vena in brachio ſecanda, & per inferiora purgatio inſtituenda, quo morbi cauſa evacuetur. Sed cum ego hoc animadverti, ſtatim à principio operam dedi partim ut inferiores partes munirem adverſus aërem & tenuem catharrum, partim ut antidotis hujus veneni peſtilentis vim infringerem demeremq; interdum quoque impoſitis exterius localibus noxam & dolorificam materiam extraherem atque diſſiparem. Oportet tamen hic valdè cautum eſſe, alioquin conſultius eſſet planè ab iis abſtinere, quam ejuſmodi reſolventibus & digerentibūs tenuem & venenatum humorem magis attenuare, ne facilius ad alias partes deſcendat & periculum creare poſſit.

Lib. de loc. in homine.

§ 6. Non poſſum ſilentio præterire, quo tempore apud nos prædictæ Peſtis paſſim regnabat, & ejus loco ſuccedebant Anginæ, peripneumoniæ & pleuritides peſtilentes, fuiſſe præterita hyeme viſos noctu in aëre valdè mirabiles & horrificos, ignes ſive voluntes continuo ſive in eodem loco perſiſtentes, item ſtellas cadentes, qui etiam per totam æſtatem, quamdiu hic morbus duravit, non neceſſarunt, veruntamen hyemis tempore evanuerunt, quod ſubitò exſtitit tam rigidum quam vix ullum poſt hominum memoriam. Et quamvis infectus & peſtilens aër inaudito hoc frigore fuerit emendatus & ſic depuratus, ut etiam ad miraculum uſque peſtis ceſſaret, nec amplius graſſaretur, ejus tamen loco ubivis locorum valdè miſerabiliter hoc, ut & præcedenti anno exortus eſt morbus, antehac in ſolitus, & veteribus ſcriptoribus incognitus: & quoniam is ex ſubtilibus & acribus Catharris ortum habebat qui ad pectus & latera

Digitized by Google

latera decidebant atque venenata ſua & contagioſa qualitate plurimos adoriebatur & occidebat, indidi eidem nomen Peſtilentis Peripneumoniæ & Pleuritidis. Sicut autem idem morbus valde differens & multiplex erat, ita etiam varia habuit ſymptomata; Conveniebant tamen in eo, quod morbus hic in principio invadebat cum febre continua, comitata malignis & peſſimis ſymptomatibus, utpote inſigni dolore lateris, reſpiratione parva & difficili atque laborioſa; attamen omnia hæc variabant pro ratione expuitionis & imminutionis doloris. Nam à principio morbi, dolor maximè affligebat continuo unum locum, à quo ſenſim per univerſum pectus deferebatur, præſertim ſi ſemel aut iterum aliquid erat impoſitum cum intentione dolorem ſedandi, tunc enim ſuperfluus humor ferebatur ad pulmones; & quando iiſdem à copioſo materiæ influxu erant repleti, per tuſſim ejiciebantur ſanguinea, verſicoloria, & prout facilius atque copioſius ſæpè ea prodibant, tantò minus de ſalute ſperandum erat, quoniam experientia docuit, eoſdem maximè mortuos eſſe die ſexto, nec ad ſeptimum pertingere poterant. Nonnulli planè ſanguinem non rejiciebant, & ſi nonum diem ſuperabant, reſtituebantur ſed non abſque periculo: quod ſi verò recidivam paterentur, multi moriebantur ante finem tertiæ ſeptimanæ. Obſervare etiam erat in hoc morbo inter alia ſymptomata, plurimos fuiſſe mente captos, alios *dyſentericos* factos, quæ duo ſigna legalia ſunt, uti teſtat Hippocrates, & uſus longus docuit. *Peripneumonia peſtifera & Pleuritis.*

§ 7. Hic contagioſus & periculoſus ipſi morbus iterum apud nos valde increvit & perduravit à menſibus Martio, April. Majo, uſque in Junium anni à Chriſti nativitate 1576. quem præceſſerat hyems valdè pluvioſa, tempeſtas variabilis, nebuloſa, pluvioſa venenoſa & turbulenta.

§ 8. Sicut autem reperire non poſſum ab antiquis, medicis hunc morbum graviſſimum propriè fuiſſe deſcriptum, ita ejus ne exiguam quidem mentionem reperi factam à recentioribus & modernis Medicis. Solus celeberrinus Chirurgus Guido Cauliacenſis cap. 5. doct. 2. tract. 2. ad perpetuam rei memoriam deſcribit ejuſmodi peſtilentem morbum, à quo anno 1348. Magna & inaudita ſtrages fuit cauſata inter homines tam in oriente quàm Occidente, totaque Europa, tempore Imperatoris Martiani, duravitque per quinquennium, partim comitatus febribus continuis,

Digitized by Google

partim peſtilentibus bubonibus ſub axillis & inguinibus. Hunc immanem morbum carmine Latino deinceps deſcripſit doctiſſimus Medicus Hieronymus Fracaſtorius in ſua Syphilide. Ex prædicti Guidonis libro aliquam hujus morbi notitiam hauſit experientiſſimus Valeſius de Taranta uti videre eſt in appendice ejus Tractatus de Pleuritide. Atenim cum methodica aliqua curatio à nemine quoquam deſcripta eſt, volui breviter & ſummatim eam indicare, ad utilitatem indigentium miſerorum, meam Methodum, quam ego in ejus cura obſervavi, quæ ſanè propter inſignem diverſitatem quâ ab aliis differt meretur benè expendi.

§ 9. Primo namque, cum in ordinario Pleuritide conſuetum ſit ante omnia venam incidere, multumque ſanguinis detrahere, quo ſanguis inflammatus veluti radix hujus mali, una cũ aliis præter naturam tumoribus imminui, & affluxus à latere ſummoveri & derivari poſſit, in hoc tamen peſtilenti morbo contrarium fuit obſervatum, videlicet ſanguinis miſſiſionem valde pernicioſam fuiſſe, apud eos præſertim, qui cum tuſſi ſanguinem excernebant, quod procul dubio hinc factum eſt, quia per venæſectionem venenum valde fuit agitatum, adeóque ſpiritus vitales magis fuerint diſſipati, & ſanguis à veneno magis concuſſus & infectus fuerit. Accedit & hoc, quod per venæſectionem humores verſus interiora pectoris fuerint retracti, unde factum, ut ſanguinis ſputum fuerit impeditum ſeu retentum & ſubſecuta fuerit major inflammatio. Quapropter (meo quidem judicio) Hippocr. L. VI. Sect. 3. partic. ult. Epidem. admodum ingeniosè & prudenter inter impedimenta venæſectiones numeravit Pleuritidem, & ſanguinis ſputum. Et propter hanc differentiam ſeu diverſitatem, ego in genere expertus ſum plus utilitatis & fructus attuliſſe, nullam ſi inſtituiſſem venæſectionem: quod ſi cui vena fuerit ſecta abſque periculo, id factum fuit ſtatim in principio, cum nondum ſanguinis eſſet extravaſatus & in juvenibus ac plethoricis, aut in iis in quibus conſueta aliqua ſanguinis evacuatio erat ſuppreſſa.

Venæſectio Pernicioſa.

Curatio.

§ 10. Inſuper quando morbus invadit cum acribus, tenuibus & venenatis defluxionibus, à quibus dolor inſignis oritur inflammationi conjunctus, ego mox è veſtigio utor arcano à me parato, & Tuæ Celſit: cognito, quæ eodem ſæpè uſa eſt in periculoſis morbis aut gravioribus ſymptomatibus ſeu invaſionibus, & continuo ſecum geſtat, in forma pilularum magnitudinis demidii piſi

cujus

Digitized by Google

cujus in principio una in aq. Card. bened. cochleari diſſoluta calidè aſſumatur, ſuperſcribendo cochleare aq. ejuſdem calidæ, aut aq. ſcabioſæ, aut, ſi uſus permittat, vini albi ejuſdem quantitatis: Eoq; aſſcripto, ad quietem ſe coopertum componet patiens, & experietur ſubſecutatu doloris imminutionem, ſomnum & fortè etiam ſudorem. Quod ſi poſt ſex ab aſſumpto medicamento horas, dolor inſignis punctorius non remiſerit, aliam ſumet pilulæ æqualem ſimilemque & eodem regimine utetur, exſpectabitque per quinque alias horas. Si adhuc ſymptomata ſuperſint, cum priori induſtria tertiam eadem repetentur. At vero, ſi poſt elapſos aliquot dies, puta quinque vel octo, dolores atque inquietudines abſque ſomno iterum exacerbentur, poterit dictarum pilularum unam veſperi denuo aſſumere, ſicut ego id cum maximo ægrorum utilitate & commodo ſæpius præcepi.

§ 11. Oportet quoque in memoriam revocare, quod Practicorum noſtrorum præcipuus ſcopus in eo conſiſtat pectus aperire, & expectorationem promovere, ad quam rem nihil exiſtimant conducibilius, quam perpetuum lambitionem dulcium ſyruporum, à quibus & pectus deliniatur, & cruda materia maceretur ſeu expectoratio promoveri poſſit: at vero hoc ipſum in præſenti noſtro caſu, nullum auxilium aut utilitatem potuit adferre, quandoquidem ab iiſdem febrilis putrefactio, & venenum peſtilens contingebat augeri, quibus tamen hic magis reſiſtendum eſt, quam dolori lateris. Propterea ſtatim ab initio, ad auferendum acrem deſtillationem, eamque incraſſandam & refrigerandam, oportet uti ſæpius ſyrupo è ſucco papaveris rhæados parato, aut ſucco acaciæ, aut decocto eorundum florum. Sed etiam contra communem regulam acida iiſdem permiſcere oportet, imo, quamprimum fluxus eſt cohibitus, ſolis acidis ſyrupis & decoctis utendum eſt adverſus putredinem & venenum, uti ſunt Syrupus acetoſus, ſyr. ex acido citri cum aq. card. bened. Scabioſæ & ſimil. Quin & Hippocrates l. de locis in homine præcipit in Pleuritide, loco decoctionis, utendo eſſe oxymelite, aut aceto vini cum aqua mixto.

§ 12. Decocta etiam pectoralia ad hunc affectum utilia ſunt, quæ parantur ex diverſis herbis amaris, E. G. carduobenedicto, *Scabioſa*, *Scordio*, *Apiaſtro*, *Trifolio acetoſo Plantaginem* & ſimilibus, quibus non ſolum materia in pulmonibus congelta, & exſiccata, ad eductionem præparetur, ſed quod præcipuum, veneno *Potus Pectoralis.*

Digitized by Google

conjunctæ febris peſtilentis reſiſtatur. Cum ejuſmodi Decocta fuerint expreſſa, addere oportet aliquantum Sacchari & aceti, ad gratum ſaporem conciliandum, & hic ebulliant, *poſtcaque colentur*.

§ 13. Abſtinendum hic eſt à vehementibus purgantibus, ne vis veneni nimium commoveatur & concutiatur adeóque patientes magis debilitentur: ſed proſunt lenientes Clyſteres, decoctum item Tamarindorum, aut infuſum ex Rhei electi conciſi minutim ʒ j. factum in aq. Card. bened. ſimiliſve aq. deſtillatæ convenientis per noctem, cujus expreſſæ Colaturæ addantur ℥ j. s. ſyrupi roſati Laxativi, aut ℥ j. mannæ recentis. Non obſtante quod anteceſſores noſtri in ſuis ſcriptis, & hodierni medici Itali diſputent *Variè*, an etiam in morbis pectoris Rhabarbarum conveniat. Pilulæ Peſtilentiales communes in nonnullis debito tempore exhiberi poterunt, præſertim ubi calor inſignis non adeſt. Quoniam vero maximum hujus morbi periculum nonnunquam provenit à veneno peſtilenti, præſcripſi inſuper antidotum, quo eidem occurri poterit. Quod.

Antidotum contra venenum Peſtilentiæ.

℞. *Theriacæ optimæ* ℥ s.
boli Orientalis ſæpius in aq. Card. bened. loti ʒ j.
pulveris Diamargariton frigidi ℈ ij.
ſeminis citri, Scordi ſcabioſæ an. ʒ s.
Unicornu veri ʒ s.

miſceantur invicem cum ſyrupo exacido citri, aut ſyr. de agreſta, ut inde fiat Opiata ſeu molle Electuarium, quod cum præcedenti decocto aut appropriata ſuo tempore aſſumi poterit, Et præſertim inter initia ʒ j. plus minuſve pro ægri conſtitutione, viribus, ætate, aut aliis circumſtantiis. In ſimilibus peſtilentibus morbis parari etiam poterit ſequens confectio.

℞. *Speciorum liberantis, Terræ ſigillatæ an.* ʒ s.
boli armeni Orientalis loti & præparati ʒ ij.
Theriacæ optimæ ℥ j. s.
Sacchari roſacei, Sacchari buglоſſæ an. ℥ s.

miſce cum ſyr. Violario, & utere ut præcedenti.

§ 15. Diæta quoad cibum & potum ſic eadem quæ in Peſte atque etiam in peſtilenti Peripneumonia idem regimen obſervandum, quale præſcriptum nunc fuit in peſtilenti Pleuritide.

DE

Digitized by Google

DE CURATIONE FEBRIS MALIGNÆ,

In quâ depulsus intermittentis præsagio disputatur.

RUTGERUS à Randwick nobilis, ætate plus quàm quinquagenarius, temperamento biliosus, incidit in febrem summæ malignitatis: quam statim ab invasionis principio comitabatur continuus vomitus materiæ biliosæ, vehemens linguæ ariditas, sitis, inquietudo, intolerabilis æstus ventriculi, cum frequenti eructationum repetitione, quæ per intervalla gulæ communicabat angustias, & coarctationem difficillimam, non secus quàm si integri ovi interpositione meatus fuisset obstructus: adeò ut æger ob causæ morbificæ ignorationem, vereretur inopinatæ suffocationis periculum. Pulsatio arteriarum deprehendebatur valde & inæqualis, & inordinata, usque ad septimum diem, quo percipi cœpit Intermittens: cui quadam motionis vicissitudine caprizans succedebat. Sed hic nondum arripui desperationis ansam, licet haudquaquam me latèret Galeni de hoc signo judicium prorsus formidabile.

§ 2. Ad medelam huic affectioni præstandam accitus, neglecta sanguinis detractione, quam hoc anno in quibuscunque malignis & pestilentibus morbis etiam circa Rheni tractum crudeliter grassantibus periculosam compereram: ilicò exhiberi jubebam antidotum cum aqua card. bened. tum in malis contagiosis familiarem, cujus descriptio talis est: *Antidotum contra pestem.*

℞. *Theriacæ elect.* ʒ iij.
rad. tormentillæ, baccarum juniperi, sem. card. bened. an. ʒ j. s.
boli arm. præp. ʒ. s.
diamarg. frigid. ℈ ij.
sem. acetosæ, citri, raspuræ eboris an. ʒ j.
syrupi de acetosit. citri q. s.
Fiat conditum:

unde provocato abundè sudore meliusculè habuit.

§ 3. Tertia die, qua primùm accessi ad morbum, penitùs ocu-

Digitized by Google

laris inſpectionis fide conſiderandum : atque tum obſervata maxima humorum putredine, & apparentibus incendii aduſtioniſque gravioris indiciis, ordinavi decoctum ex hordeo, card. benedicto & ſcabioſa confectum, admixto ſaccharo & aceto in formam ſyrupi acidi, quo aſſiduè utebatur : quandoque hauſtum ex ſtillaticia card. benedicti, & oxalidis aqua bibebat. Nutriebatur ptiſana ſubacida, avenato in aqua cum pauxillo aceti præparato, ac tandem juſculo pulli gallinacei ſimplici, in quo vitellus ovi erat diſſolutus: aſſumpſit quoque ſuccum mali Punici.

§ 4. Quinta die contecto diligenter corpore, exhibitaque aqua hordiacea dulcorata, copioſiſſimè profluxit ſudor : qui mirè ægrotantem ſublevabat anxietatis continuæ moleſtiis. Sexta, per ſeceſſum prodibant excrementa penitùs bilioſa, cum fœtore magno, adeò ut natura materiæ peccantis diminutionem paulatim moliri jam videretur : ſed impedita fuit ab inſultu noctis ſubſequentis, qua ſymptomatum omnium concurſus ingruebat tanta & vehementia & celeritate, ut æger condito ultimæ voluntatis teſtamento, migrationis è vita momento intenderet.

§ 5. Septima rediens manè, in acerbo conſanguineorum aſtantiumque luctu, citra ullam dilationem digitis carpo admotis pulſum percipio, intermittentem tertia quaque pulſatione. Qui primo quidem contactu terrorem incutit : at examinatis interea cæterorum accidentium præſagiis, indeque certa convaleſcentiæ ſpe data, quicquid diſcriminis portendebat variata illa cordis & arteriarum motio, id totum retuli ad acerrimam naturæ cum vi morbi concertationem. Neque profectò conjecturam meam eventus rei fefellit : quoniam reliquo diei decurſu expultrix facultas occupabatur planè in exonerando ſtomacho à noxia materiæ aduſtæ multitudine : animadverſione habita primò ad virtutis corroborationem, adoratui mala arancia, aquam roſ. & acetum roſaceum obtuli : deinde ad juvandum naturæ conatum in ciendo vomitu, exhibui aquam tepidam cum oleo communi, & aranciorum ſucco mixtam. Inde ſeroſa quidem recrementa nonnulla remanarunt. Sed quum minera mali nondum attingeretur ſatis ad imbecilliori hoc medicamento, aut ejus tenaciſſima malignitas infringeretur : ſequenti die (qui octavus numerabatur) deliberato animo, & pulſus intermiſſione quamvis perſeverante, miniſtravi potionem purgantem ſequenti modo confectam. ℞. *Rha-*

Digitized by Google

℞. *Rhabarb. el. pul.*
ſenæ laxativi, an. ʒ j. ſ.

Infundantur ſeorſum in aquæ endiviæ ℥ iiij. ſ. horis decem. Poſt fortem expreſſionem colaturæ, admiſce *ſyr. roſ. ſolut.* ʒ j. miſce.

§ 6. Et quia mentio incidit pulveris ſenæ ſolutivi, cujus uſum in hac inferiori Germania ego primus introduxi, ejus deſcriptionem lubenti communicatione obiter ſubjungam: ut quibus viſum fuerit, in ſuis præparent pharmacopoliis.

℞. *Fol. ſenæ purgatæ.*
tartari albi an ʒ j.
ſem. aniſi gariophyllorum
cinnamomi galangæ an. ʒ j.
diagridii ʒ ij.

Comminuantur minutiſsimè in pulverem, ſecundum artis legem: cujus doſis eſt ʒ ij. in ſubſtantia, & ℥ ſ. in infuſione.

§ 7. Ex ſupraſcripti pharmaci aſſumptione ſexies æger per alvum excrevit flava, bilioſa, aduſta, fœtida, cum ſedatione omnium ſymptomatum: ut etiam teſtaretur ſenſibili perceptione, ſeſe liberari ab ingenti pondere incenſi glomeris, per inteſtinorum longitudinem à ventriculo delabentis. Poſtea roboravi intrinſecus conſervæ roſaceæ exhibitione, foris vero illinitione olei roſacei immaturi. Convaluit probè nobilis hic & optimus vir, poſt univerſalem corporis evacuationem: ſaltem pulſus intermittens perdurabat adhuc in nonum uſque diem, quo commutabatur in parvum, rarum, tardum, qui neceſſario debilitatem ſequebatur ex mutua naturæ & ægritudinis colluctatione natam.

§ 8. Proinde manifeſtiſſimè apparet, hanc prædicendi cautionem a Medicis eſſe obſervandam, ne animo penitus perculſo & commoto de valetudinis recuperatione confeſtim diffidant, ſi quando ejuſmodi pulſus ſenſui occurrat, cum cauſæ quidem morbificæ magnitudinem, & ancipitem oppugnantis naturæ luctam denotet, non tamen mortis propinquitatem, niſi plurium lethalium ſignorum tanquam πυκνώσεων acceſsione confirmetur artificioſa conjectura. Etenim prius quam ullum ab ore procedat præſagium, duo in conſiderationem veniunt: naturæ robur, & vis morbi. Quia tum demum animal interitus perceptionem ſubit, quando illud ſuccumbit, hæc vero victoria, inſignia oſtentat.

§ 9. Ver-

Digitized by Google

§ 9. Verbi gratia : Statuamus ægritudinis cauſam aut parem eſſe naturæ, aut imparem. Par ſi fuerit, non apparebit converſio vel ad ſalutem, vel mortem : quia mutationis omnis proprietas conſiſtit in unius prædominio. Si igitur impar, tum aut morbus vincet, aut natura. Si natura, evadit æger : ſin minus, morietur. Mortem enim invehit defectus naturæ, ex ſuperantia cauſæ morbificæ. Iam pulſationis omnis continuatio, ſignificat facultatis vitalis robur : defectio autem, ejus imbecillitatem. Itaque ſi binam pulſationem exhibuerit tactus, bini numerabuntur gradus roboris : ſi una intermiſſio, unus gradus morbi. At unus gradus minimè exſuperare poteſt duos, in actionis ordine. Unde pulſus, licet tertia quaque motione intermittens, non arguit imminentis mortis certitudinem : atque multo ſanè minus ille qui decem aut viginti dilatationum & contractionum repetitiones tantum ſequitur. Siquidem, ubi idipſum privatur perniciei ſuæ execuutione, quo tamen major conſpirat efficientis potentia & vicinitas, quînam declarabit operationis efficaciam aliquid puſillum, longeque ab agendo remotum ? Talis enim deprehenditur frequenter in febri peſtilenti & ægritudine melancholica, frequentius adhuc in palpitatione cardiaca.

§ 10. Qua decepti Galliæ medici, Marino de Caballis, Reipub. Venetæ ad Francorum Regem legato interitum prædixere, ſiniſtro de pulſus intermiſſione judicio irretiti : ideoque ſuaſerunt, ut poſt impetratam diſceſſus licentiam, in Italiam confeſtim rediret : atque ibi condito teſtamento, diſpoſitiſque negotiis, tranquillior deinceps ſeſe armaret ad quodcunque mortis momentum. Ille Venetias animo proſtrato reverſus, conſultationem inſtituit, accito medicorum collegio : ex quo erat Victor Trincavella, celeberrimus facultatis noſtræ in Patavino Gymnaſio Profeſſor. Qui quum animadverteret tremorem hunc proficiſci tum ex gravioribus curis, tum ex ſanguine melancholico ad cor affatim confluente : promittens amiſſæ ſanitatis recuperationem, crebram conſuluit inciſionem venæ, quam neceſſariò poſtulabat plethorica corporis conſtitutio. Hinc accedente etiam cordialium remediorum uſu ritè curatus; in hodiernum diem adhuc ſuperſtes eſt clariſſimus vir, omnium rerum gnarus, plurium idiomatum peritus, defunctus interea magnificentiſſimè muniis legationis ad utrunque Imperatorem Turcicum & Romanorum, nec non Patavinæ urbis præfectura.

§ 11. Ea

Digitized by Google

§ 11. Ea mihi narravit filius meus Henricus Wierus, philoſophiæ & medicinæ Doctor: qui propter aſsiduos ſtudiorum labores Bononiæ incidebat in ſimilem palpitationis Cardiacæ affectum, cum pulſu inordinatè caprizante, & ſæpius intermittente: ſed venæ ſectione, virtus lege ritè obſervata, aſſumptis quoque iis quæ ex artis noſtræ præceptis conducibilia judicabat, integram ſanitatem ex ſingulari Dei gratia eſt conſecutus.

DE HYDROPIS *curatione.*

QUONIAM hydropica affectio vix alibi frequentiori, magiſque populari impetu tyrannidem ſuam exercet, quam in hiſce Germaniæ inferioris partibus: volui hoc loco Obſervationum quarundam mearum, profectò non inutilium, formas in hujus morbi curatione adjungere: quas eo procliviori mentis ſtudio cuicunque bene volenti gratis expono, ne pro meo qualicunque modulo poſteritati defuiſſe videar. Eundem animi candorem ab aliis deſidero. Cuilibet interim ſuum non illibenter permitto judicium.

§ 2. Quum verò pro diverſa hydropis ſpecie poſtuletur diverſa etiam medicatio, primum dicemus de Aſcite: in qua, propter materiæ ventriculo & hepati propinquæ tenuitatem, promptitudinem & copiam, non requiro longam multamve concoctionem, ſed ſtatim ad aquei humoris evacuationem feſtino. Et præter alia, hic mihi in uſu eſt Gratiola herba: quam licet valde amaram, & propterea minus delicatam, in ſubſtantia exhibere queunt alii ad ʒ ij. cum pulveris cinamomi & ſem. aniſi momento, ſaccharo, & vini hauſtu: ego tamen in vino decoquo manipulum ejus parvum, ſeu ℥ s. cum uvis paſſis, acinis exemptis: & à forti expreſſione admixta canella, aniſo & ſaccharo, hora matutina propino. Vel hac ratione apparari poteſt: *Gratiola uſus in hydrope.*

℞. *Gratiolæ* ℥ s.
ſoldanellæ ʒ j.
ſem. aniſi ʒ ij.
paſſul. enucleat. ℥ s.

bulliant cum vino, ad remanentiam ℥ v. Liquor expreſſus exhibeatur.

Digitized by Google

§ 3. Potens iſtud eſt pharmacum, quo ſetoſarum & aquearum ſuperfluitatum libræ non pauciores octo quandoque expurgantur.

Succus iridis.

§ 4. Proximum potentia ac bonitate μαραθριτικὸν ſuccedit, ſuccus radicum iridis ex loco ſicciore collectarum, mundatarum, contritarumque reſidendo depuratus: qui cum ovi gallinacei vitello diligenter commixtus, albumine prius effuſo, ex teſta tepidè ſorbeatur. Vel paretur ſequens hauſtus:

℞. *Succi iridis per reſidentiam parum defecati* ʒ iij. *vel* ℥ s.
Syr. roſati ſolutivi ℥ j.
Cinamomi electi ℈. j. miſce.

§ 5. Electuarium item præſtans in pellenda aquæ ſaburra, cujus

Succus cucumeris arratici in ſpiſſatus.

& Matthiolus meminit. In diebus caniculatibus ſuccus ex cucumere aſinino expreſſus, ſoli in vaſe exponatur, donec ſicceſcat, humore ſupernatante ſubinde effuſo. Accipe ſucci hujus ſiccati, *bdellii* an. ʒ j. *maſtiches* ʒ s. *ſalis gemmæ* ℈ ij. incorporentur. Hinc fabæ inſtar pilula pro doſi conficiatur, deglutiaturque.

Dantur item pilul. aggregat. ℈ ij. cum elaterii gra. ij. hinc cum hydromellitis guttis pauculis fiant pilulæ vii, ſuper pulvere ſem. anniſi.

Sambuci & ebuli virtus.

§ 6. Succus item è radicis ſambuci vel ebuli cortice expreſſus, hic confert. Conficiuntur in eundem quoque uſum ex hoc ſucco paſtilli. Decoquitur item utriuſque radix in vino. Semen adhæc, per diutinas aquæ lotiones à baccarum ſucco nigro expurgatum, ſiccatum, & in pulverem redactum, ad drachmæ unius pondus plebejis propinatur cum vino, cui cinamomi ℈ j. & ſacchari quantum voles admiſce.

§ 7. Cortex etiam utriuſque interior flaveſcens delibratur, vulgoque hic uſurpant. Redigitur & ebuli cortex in pulverem, ejuſque drachma una cum aquæ linariæ ℥ iiij. Propinatur: unde vel per urinam, vel etiam ſedem, aqua cutim ſubiens, potenter expellitur.

Frangulæ.

§ 8. Frangulæ, à clariſſimo Matthiolo deſcriptæ, utilitas hic non vulgaris: cujus cortex interior decoquitur cum eupatorio, abſynthio Rom. cuſcuta, veronica, radic. cichorii, ſem. apii & fœniculi, adjecto poſtea cinamomo.

§ 9. Efficax hic item vitis ſylveſtris radix.

Stibium.

§ 10. Quem ſtibium artificiosè præparatum delectat, hic ejus tranſlucidi, ad modum lapidum granati vel hyacinthi, grana tria aut

Digitized by Google

aut quatuor infundat noctem unam in vini uncia, aut paulò amplius: deinde per linteum colato vino, admiſce pulveris canellæ electæ pauxillum, atque bibatur.

§ 11. Sunt qui olei vitrioli guttam, in vini cyatho hydropicis propinant, idque magni arçani loco habent. *Vitrioli oleum.*

§ 12. Innoxium magis erit, ſi vigilanti præparatione oleum dulce redditum fuerit.

§ 13. Porrò hoc obſervandum, ſingulis ſeptimanis ut minimum ſemel tentandam eſſe evacuationis repetitionem, ne venter mox denuò ſaburræ aqueæ affluxu exundet.

§ 14. Quando autem paulatim ventrem & hepar exonerari deſideramus, aut propter humoris delinquentis abundantiam, aut labefactatam viſcerum virtutem, aut plurium ſymptomatum concurſum: præſcribere tunc conſuevi apozema magiſtrale, in ejuſmodi propè formam. *Apozema magiſtrale.*

℞. *Rad. valerianæ, pimpinellæ,*
helenii vel enulæ campanæ, ebuli an. ℥ s.
vitis ſylveſtris ℥ ij.
medullæ ſem. carthami ʒ v.
ſem. aniſi ℥ s.
fœniculi ℥ iij.
gratiolæ, eupatorii veri an. m. j.
veronicæ, ſcabioſæ, betonicæ
card. bened. an. m. s.
fl. geniſtæ, ſambuci an. p. ij.
paſſul. enucleat. vel Corinthiac. inciſ. ℥ j. s.
ſem. Alexandr. expurg. ℥ vj.
ſoldanellæ ℥ j.
agarici in paſtillos redacti ʒ v.

Decoquantur in ℔ v. vini albi maturi, ex artis præſcripto, ſi febris vel cauſa calida abſit: alioqui in aqua, donec abſumatur medietas, in vaſe diligenter tecto, vel potius duplici: à forti expreſſione, in decocto bulliat denuò ſaccharum, ſufficiens ad potus conſervationem, vel mel Hiſpanicum aut Livonicum deſpumatum, ſuſpenſa in linteo rharbarb. electi ʒ s. inde admiſceantur pulveris cinamomi electi ʒ iij. Hinc quotidie, vel alternis diebus, vel cum longioris interſtitio, pro operationis modo, hauriantur tres vel quatuor unciæ.

Digitized by Google

§ 15. In eandem rem aliquot taleolæ radicis iridis macerantur in vino albo nocte: postridie verò hujus vini hausstus bibitur hora matutina calidè, identidem reliquis diebus, non sine magno ægroti commodo.

§ 16. Recentes item hujus radices saccharo aut melle conditæ, ad unciam quoque exhibentur. Huc quoque facit tale ex ea conditum, si quotidie, vel alternis diebus inde matutina hora voretur semi uncia.

Conditum ex iride.

℞. *Succi rad. irios* ℥ s.
canellæ, galangæ an. ʒ ij.
gariophyl. macis an. ʒ j.
zedoariæ ʒ ij.
soldanellæ elect. ℥ s.

In pulverem trita, misce cum melle despumato, ad electuarii formam.

Succus baccis sambuci & ebuli inspissatus.

§ 17. E baccis quoque sambuci & ebuli, à semine expurgatis, & per colum trajectis, succus cum pauco melle despumato vel saccharo coctione spissescit, hic utilis. Stillatitia item utriusque radicum aqua artificiosè extracta, ad ℥ vj. hausta, commendatur. Prima adhæc arborum harum germina, vel folia adhuc tenella leviter bullita, in acetariis hic cum successu assumuntur: quæ in eundem usum etiam olerum more coquuntur. Prosunt & vina ex chamelæa & thymelæa facta.

Brioniæ usus.

§ 18. In hunc finem præterea infunduntur quandoq; à plebeiis in vino, taleolæ radicis brioniæ, ex quo hausstum manè assumunt: cui si cinamomi & macis parum misceatur, minus noxium erit.

§ 19. Apparantur item pro imbecillioribus olea, linimenta, emplastra & cataplasmata, quæ admota ventrem ab aquæ saburra exonerant: quorum substantia est colocynthis interior, chamelæa mezereon nuncupata, thymelæa, esula, & reliquæ tithymali species, ricinus, peplus, gratiola, veratrũ nigrũ, succus cucumeris erratici, radicum iridis, brioniæ, vitis sylvestris, sambuci, ebuli, scammonium, euphorbium, & aloë: quæ cum melle, vel felle taurino, aut oleo liliorum, aut laurino, sive rutaceo vel irino, aut alio liquore convenienti, ad quancunque voles consistentiam vel formam coquantur. Prodest hic quoque oleum de mezereo Mesues, & unguentum exarthanita recens. Sed pro materiæ applicatæ vehementia, ea vel diutius, vel brevius in ventre erit reliquenda, regione hepatis semper libera.

§ 20. In

Digitized by Google

§ 20. In Anaſarca uſurpamus ferè eadem purgantia medicamenta: ſed in Tympanite talia exhibemus, quæ una cum moderatiori humoris aquei evacuatione flatus diſſipant. Cujuſmodi inter reliqua eſt, Electuarum Indum majus: cujus ʒ vj. cum pulveris ſoldanellæ ʒ s. & vino, vel aqua rutacea, aut ex camomillæ floribus, vel alio liquore idoneo exhibentur non inutiliter. Si vero deprehendantur inteſtina affici lumbricorum roſione, quod aliquando uſuvenit, maximè in Anaſarca, ſemen abſinthii Santonici non temerè additur. Poſtridie cujuſlibet evacuationis aſſumi jubeo theriacæ veteris, vel mithridati ʒ j. aut ʒ j. s.

§ 21. Uretica inſuper hic unicè prodeſſe conſtat. Verùm de iis quæ communiter nota ſunt, ut ferè toto hoc Opere, nihil dicam: rariis ſolummodo obſervationibus contentus. Efficax hic cum primis eſt oleum è juniperi baccis purè extractum, & cum vino ſumptum: item lixivium è juniperi cineribus & vino apparatum: conficitur & ex ſarmentorum ac geniſtæ cineribus, atque cum ſaccharo & canella frequenter per manicam transfunditur. Datur à pleriſque etiam petroleum cum vino: quod urinam, ſudorem & vomitum movet. Memini adhæc, ubi Romæ marito Aſcite diutius excruciato, pulverem bufonis uſti, ut veneno tolleretur, ſumptnum pertæſa uxor exhibuerit: unde copioſum hic lotium reddidit. Hinc ipſa denuò eundem propinat pulverem, ut citius ærumnoſam ſumptuoſamque vitam cum ſubita commutaret morte: qui ab uberiore aqua confertim per veſicam exoneratus, præter conjugis expectationem convaluit. Sunt item, qui propinant decoctionis radicum diureticarum ʒ iv. Cui admixtæ fuerunt ſem. lini ʒ iij. correctoriæ ſcilicet, & cantharides duæ ſimul decoctæ, ſed prius ſimul colantur.

Oleum juniperinum Lixivium.

Bufonis pulvis.

Cantharides.

§ 22. Medicamenta quibus viſcera roboro, mihi, præter electuaria nota, in uſu ſunt in Aſcite & Anaſarca: Conſerva radicum helenii, ac radices eædem conditæ: conſer. abſynthii Rom. zinziber Indicum conditum, radices pimpinellæ conditæ. Aut ejuſmodi præſcribo mixtionem, ut plures ſimul intentiones compleantur:

Roborantia.

℞. *Conſer. radicum enulæ* ℥ j. s.
abſinthii Rom. ℥ j.
ſpecierum diacinamomi ʒ. j. s.
dialaccæ ʒ j.
olei juniperini ℈ ij.
cum ſyr. de eupatorio quant. ſuff. fiat conditum.

Digitized by Google

§ 23. Aliquoties vini ſublimati uſum permitto, maximè in Hypoſarca: cui cancella inciſa, galanga, calamus odoratus, zinziber vel ſimile quiddam, imò & panis mica cum ſaccharo mixta, ſimul deglutiuntur.

§ 24. Si ex ſplenis conſenſu hydrops oboriatur, proderit ſequens medicamentum:

℞. *Conſ. rad. enulæ* ℥ j.
chamedrytis ʒ vj.
ſpecierum diacapparon ʒ ij.
dianiſi ʒ j. s.
dialaccæ ϑ ij.
ſyr. de v. *radicibus* q. s. miſce.

§ 25. Ipſa lienis regio unguento è bryonia contra ſplenem, cui oleum rutaceum, & è capparibus admixtum fuerit, linitur. Et ſi tenſa fuerit hæc pars, applicatur emplaſtrum diachylon cum gummis, commixta medietate emplaſtri è meliloto, affuſis pauculis olei ſpicæ guttis.

§ 26. In tympanite mihi commendatur electuarium è baccis lauri, quod flatus plurimum diſſipet. Vel fiat ejuſmodi compoſitio:

℞. *Elect. è baccis lauri* ℥ j.
conſ. rad. enulæ ℥ s.
ſpecierum dianiſi ʒ ij.
diagalangæ, diacumini an. ʒ j.
olei juniperi ʒ s.
ſyr. de eupatorio q. ſuff. Miſceantur.

Oleum aniſi. § 27. Vel olei ex ſem. aniſi aliquot guttæ, hauriantur cum vini momento. Vel electuarium apparetur tale:

℞. *Specierum dianiſi, diacumini* an. ʒ. j. s.
diagalangæ ʒ j.
ſacchari puri ℥ iv.

quod diſſolvatur cum aqua rutæ. Et poſt juſtam coctionem affunde olei aniſi guttas ſex, & miſce diligenter: deinde fundatur in marmore, fiat electuarium in rotulis. Proficit item ex fœniculi ſemine oleum: item macis oleum. Commendatur & nucum oleum recens, cum generoſo vino vel ſumptum, vel injectum.

Ventriculo applidanda. § 28. Inunctiones mutantur pro viſceris affecti conſtitutione. Ventriculus enim ſtudioſè illinitur oleo abſinthite & maſtichino, quibus pro ditioribus admiſceto tertiam aut quartam partem olei macis,

macis. Deinde huic feliciter applicantur facculi, ex abſinthio, menta, ſalvia, ruta, corticibus arantiorum malorum, ſem. fœniculi, & cumini, concinnati: qui prius valde incaleſcunt, ſi lapidi ignito ollæ impoſitio tria aut quatuor vini cochlearia infundantur: & mox olla hac facculo tecta, ne ulla ex parte vapor expiret, tantum caloris hic concipit, ut ventriculo aut univerſo etiam ventri impoſitus, ſuaviſſimum præbeat fotum.

§ 29. Suſpenduntur & ſcuta quæ vocant: Stomachalia, ſed vehementia ea eſſe oportet.

§ 30. Hepatis locus oleo abſinthite, & nardino, cum olei macis pauxillo, inungitur.

§ 31. In Tympanite vero totum ventrem primum quam diutiſſime, donec rubor excitetur, linteis calidis, vel manibus carnoſis, calentibuſque fricuiſſe, ut poris apertis flatus tenuati exhalent, confert. Utiles autem ſunt ejuſmodi frictiones in quacunque hydrope, quod aperiant, extenuent, diſcutiant, & exiccent: deinde vel vino ſublimato, vel oleo laurino & rutaceo cum calidiſſime, & perquandiu inungi oportet: poſtremo, facculi queunt applicari ratione paulo ante dicta, ex ruta, abſinthio, ſem. cumini, aniſi, fœniculi, dauci, floribus camomil. melilotæ, ſambuci, anethi, roriſmarini, ſtechados, conſuti: vel ſpongiæ amplæ. Aut pannus laneus craſſus, prius in vinum aut lixivium immerſus & expreſſus; cui præcedentes herbæ, ſemina & flores fuerint incocta. Hoc autem ante inunctionem faciendum. Poſtremo adhibeantur emplaſtra, velut è baccis lauri. Affigitur etiam aliquoties umbilico, ſine inciſione, cucurbitula magna, cum larga flamma.

§ 32. Cæterum, duo etiamnum reliqua ſunt præcipua totius curationis capita, quæ ſi ritè obſerventur, mirè conducunt. Primum eſt, in toleranda ſiti conſtantia, quam ſtricta adeò lege impero, ut ægris non ultra libram unam cum dimidia vini in quemlibet diem permittam. Minori moleſtia hic obedire queunt, ſi ex anguſti oris vitro bibant. Humectata etenim ſæpius vini ſtillantis momento lingua, promptius fallitur ſitis, nec ejus copia gravatur ventriculus. Manduntur in hunc uſum & paſſulæ, diutiuſque in ore detinentur. Sic & glycyrrhiza exiſtitit ἀόλητος, maximè recenter effoſſa: uti paſtilli quoque ex ejus ſucco concreti, ſi ore retineantur, quouſque liqueſcant. Lapillis item ex vino aſſumptis, eandem ob rem lingua quandoque colludit. Vinum autem ſit album, *Sitis tolerandæ.*

Digitized by Google

album, maturum & potens. Confert plurimum quoque helenites, abſinthites, & aromaticum.

Sudor movendus. § 33. Alterum, & ferè maximum, erit ſudor: quem quomodocunque, quantum fieri poterit, extorquere oportet. Theriaca poſtridie purgationis cum vino calido propinata, ut dixi, huc facit. Quibuſdam etiam hîc mirè commendatur ſuccus è rapo rotundo, in pila contuſo & expreſſo, conditus ſaccharo & cinamomo, ut aliud guſtanti quàm rapum referat: hic manè ægro bene cooperto propinatur. Radix item hirundinariæ pondere ſemi libræ, per noctem in vino macerata, & deinde uſque ad tertias decocta, mane jejuno ſtomacho pota calida, aquam intercutem ſudore copioſo mirificè expellit. Eodem modo vinum cum veronica apparatum, valet. De chymici cujuſdam pulveris ſudorifici potentia, alias fortaſſis dicam.

§ 34. Extrinſecus inſuper ſudoris profluvium, multipliciter molior: idque pro ægrotorum diverſa conditione. Tenuioris ſiquidem fortunæ hominibus conſulo, ut menſe incubans corpus univerſum in clibanum, recenti pane extracto etiamnum tepentem, immittatur, ſic ut caput extra præfurnium pulvinari innixum, liberè reſpiret, ne calidiori aëre ſuffocationis periculum ſubſequatur. Ut is quoque citius promoveatur, & tibiarum inflatio ſimul diſcutiatur, arenam in lebete vel cacabo calefactam, ſive etiam cineres quercinos eodem modo calentes, in ſacculum infundo, cui colligato imponuntur crura tumida veſperi, atque ſimiliter manè. Silices item calentes, involutoſque linteis in lixivio quercino vel vino madefactis, utriuſque axillæ ſinui & pedum plantis applicari, brachiis in thoracem remiſſis, tibiiſque ſibi mutuò incumbentibus, jubeo: atque ea ratione è corpore diligenter tecto promptius ſeroſa recrementa eliciuntur, vel potius extorquentur.

§ 35. Alius horum exprimendorum modus mirè utilis, & certior exiſtit, ſi cupa idonea prius igne vaſi impoſito incaleſcat, tecta lodice aut panno denſo, vel operculo ob tumidum corpus commodo. In hac, ſuper ſedecula inſideat æger, thorace & collo ita munito, ne quid vaporis exhalet: deinde ſequens decoctum in cacabo vel vaſculo aptiore fervidum intra tibias collocetur, in quod ſubinde igniti ſilices immittentur, ut novus copioſiorque denuò excitetur halitus, qui ſemper in ventre tumido quàm fieri poteſt calidiſſimè excipiatur: ne tamen primi ſemper fervoris violentia urat,

urat, cavendum ſedulò. Quo autem conſtantius diutiuſque hoc ſudoris effluvium toleraverit ægrotus, eo ſuæ valetudini conſulet rectius. Poſtea hic linteo calido coopertus, in contiguum lectum calentem deponetur, ne præpediatur ſudoris fluxus. Interim quod roboret, vel vires reficiat, ſive ſit ſit conſerva, *ſen zinziber Indicum conditum, vel confectio in rotulis, aut aqua cinamomi, vel aromaticum vinum*, exhibeatur. Decocti jam dicti materia eſto: *radices & folia ſambuci atque ebuli, raphanus abſinthium, pulegium, ruta, abrotanum, marrubium, hædera, roriſmarinus, majorana, origanum, ſalvia, calamentum, lauri folia, thymus, hyſſopus, centaurium minus, naſturtii ſpecies, baccæ juniperi, anethum, chamæmelum: quæ admixtis ſulphure potiſſimum & ſale, in lixivio & vino, aut in lixivio ſolo bulliant.* Vel ſuffitus hic ita excitetur, ſolo acri lixivio ex ſarmentorum cineribus vel quercinis parato.

§ 36. In Hypoſarca verò, cum multa utilitate etiam in ignitos lapides maximè pyrites infundi acetum obſervavi, cujus vapor fervidus eodem modo in cupa excipitur.

§ 37. Ubi balneorum natura calidorum fuerit copia, licet quædam utilia ſunt, velut ſalſum, nitroſum atque etiam aluminoſum: ſulphureum tamen præferendum.

§ 38. Juvabit item ſudoris expulſionem, ſi dictarum herbarum & radicum pars in iiſdem liquoribus ferveat, additis *ariſtolochia rotunda, baccis lauri, juniperi, radices iridis*: atque immerſis in decocto ampliſſimis ſpongiis, vel pluribus ſimul conſutis, & expreſſis, aut panno denſo duplicato ſimiliter imbuto extortoque, aliquoties calidiſſimè & diutiſſimè foveatur fatigeturque totus venter, dempta hepatis regione.

§ 39. Inde adhiberi queunt partim liquores & olea antè dicta partim etiam alia, item unguenta, emplaſtra & cataplaſmata: cujuſmodi ſunt, *oleum juniperinum, irinum*, è lateribus: unguenta, *Martiatum, Agrippæ, Aragonis*: emplaſtrum ſemel dictum de *baccis lauri*: cataplaſmata ex *farina fabacea, lupinorum, ſtercoribus caprinis, columbinis, vaccinis recentibus & calidis, caricis, baccis lauri, ariſtolochia rotunda, ſtaphide agria, pyrethro, cardamomo, radice iridis & ſulphure adornata.* Vel ſi poſt inunctionem gratiores fuerint ſacculi ex lino raro, tenui, trito, & materia bis ſeorſum enarrata compoſiti: deinde ſcripti proximè decocti, vel lixivii, aut vini halitu (ut dixi) irrigati, calefactique, non debent non eſſe admodum utiles.

Digitized by Google

§ 40. Tumores insuper tibiarum discutit', pulmentum ex medulla panis, cum muria aut lixivio coctum: admixto postea oleo irino, sive alio simili.

§ 41. Porrò quia extremi morbi extrema plerunque remedia postulant: quæ hic quoque in actionibus chirurgicis observasse me memini, colophonis vice subjungam. Præter communem verò aquæ extractionem in Ascite, paracentensi vel pertusione ad musculum obliquum ascendentem, eam feliciter, quanquam rarissimè, educi per umbilicum vidi: natura hinc detrahendum commonstrante, ob singularem & notabilem umbilici tumorem. Curæ autem cumprimis sit, ut exiguo admodum foramine is aperiatur, ne profluvium confertim subsequatur copiosum nimis: quotidie enim circiter libras duas effluxisse satis est. Quare illud tenaci emplastro mox occludendum erit, ne ex præcipiti & nimia humoris simul & spiritus effusione, effluat quoque vita. Ubi etiam remoratur, subsistit, impediturque intus liquor serosus, siphone leviter altiusque immisso facile fluet. Cæterùm toto hujus curationis tempore, quanto poteris studio, viscerum robori consulendum medicamentis, victu delecto, & condituris analepticis. Ea enim nisi restaurentur, quacunque symptomatum ablatione operam ludes: rarus siquidem ejusmodi curationum est successus felix, etiamsi nulla in re deliqueris, quòd eæ nec admittantur nec tententur, nisi quando extremè desperatum est. Suum hic meretur locum elegans Hippocratis sententia: inquit, *æger ex iis quæ aquam purgant, non levior fiat, inurenda sunt crustæ quam tenuissimæ, & quam maximè in superficie, quo aquam continere possis circumcirca umbilicum, & una in umbilico, & emittere singulis diebus. Quum enim morbus sit periculosissimus, in his periclitari oportet. Si enim successerit, sanum facies: sin minus, quod etiam aliàs futurum erat, idipsum perpetietur.*

Aquæ extractio per umbilicum.

De locis in homine.

Aquæ eductio è pede, & supra talum.

§ 42. Fœlicem præterea curationem in aquæ cutem subeuntis eductione non semel vidi, maximè in hyposarca, ubi super utroque pede tumido instar incisæ venæ, vel paulo altius, fissuræ scalpello vel lanceola infligerentur. Enimvero die noctuque ex iis vulnusculus ingens aquæ copia citra virium læsionem indesinenter extillat, quod parum simul spiritus pereat. Verum ex continuo salsi humoris ad exigua vulnuscula decubitu, quandoque suboritur erisipelas: quo tamen victo, rursus nonnunquam eodem modo idem pedum tumor finditur. *Proinde non immerito omnibus prædictis efficacius auxilium in Anasarca, vel Hyposarca, sive Sarcite am Leucophlegmata*

Digitized by Google

phlegmata chirurgiam præstare, asserit Asclepiades. Fissuras autem circa internum talum infligi vult in loco, quatuor digitorum spatio supra talum eminente, ea profunditate, qua in venæ sectione quis utitur. Novi, qui ex inflatis tibiis aquifolia cæsis, aqua continuo emanante liberarentur. Leonides etiam alias corporis partes scalpello incidi vult, si tardius supra talos extillet aqua: veluti scrotum tumefactum, pudenda, femora, locos supra manuum juncturas. Hippocrates scrotum & femora vulnusculis solum lancinat, eaque sale confricat: cujus subsidium hic postea ostendit usus. *Scrotum in ejusmodi casu quandoque subtus acu vulnusculis duobus factis perfunditur: filoque simul trajecto & relicto, stillat sedulo hic humor.* Refert Antonius Benivenius, *mulierem hydropicam ex alto loco in terram decidisse casu, quum nulla vitæ spes supereſſet, meroque ad lapidem elisо & disjecto, omnem effluxisse aquam, & paucо post tempore idoneis præsidiis fuisse valetudini pristinæ restitutam.* Ætius lib. x. cap. 30. De abdit. morb. caus. cap. 109.

§ 43. Siccantem, calefaciētem, & facilis concoctionis victū esse oportet. Alii usus est frequēs, maximè tenuioris fortunæ hominibus. Victus.

DE LEUCOPHLEGMATIA

à cerebri fluxione orta, Hippocratis sententia lib. de Locis in homine.

QUUM retrò ad vertebras, & in carnes defluxerit, hydrops fit: id quod ex hoc cognoscere datur. Siccæ enim anteriores partes sunt, caput videlicet, & nares, & oculi. Oculis amplius hebetudo accidit, fiuntque cum virore pallidi, identidem & reliquum corpus: ac nihil exspuit homo, etiamsi multum fluat. Fluxus enim per mediam carnem retrò decumbens, & ab anteriore aversus, anteriores partes siccas reddit: posteriorum vero carnem irrigat, & magis eam quæ intus est ad ventrem, quam quæ foris est ad nasum, &c. & post: Intus vero foramina ampliora sunt, & intermedia tenuiora habent: fluxus autem, utpote ab altioribus procedens, & tenuia impedimenta contra se habens, influit, & carnes humiditate implet. Sed & humiditas à cibis in idem procedens corrumpitur: corrupta autem ipsa præ admixtione, & simul cum ipsa ea quæ à capite defluit, corpus nutriunt. Carnes verò multo humore nutritæ, & morboso augescentes hydrope plenæ fiunt.

Digitized by Google

IN FOEDA MORBOSI CORPORIS

conſtitione, ubi occultam fovet elephantiaſin ſuſpicio erat, hujus noſtri præſcripti obſervatione curatus eſt nuper æger homo plebejus.

SECTA primum cubiti vena communi, ſequentem quotidie hauſit potum hora matutina.

℞. *Rad. polypodi* ℥ j. s.
lapath. acuti integri cichorii cum radic.
ſummit. lupuli an. m. j.
ſcabioſæ, veronicæ
fumiterræ an. m. ij.
fl. borraginis, bugloſſæ an. m. s.
liquiritiæ raſæ ℥ s.
paſſul. enucleat. ℥ j. s.

Coquantur in aquæ rivi ℔ iv. donec abſumatur medietas, admiſcendo in fine decoctionis ſenæ Alexandr. mundatæ ℥ ij. epithymi ℥ j. nocte relinquantur in infuſione, & à valida expreſſione adde iyr. de ſucco fumariæ ℥ iv. fiat potus.

§ 2. Poſtea hoc uſus fuit balneo frequenter:

℞. *Scabioſæ, veronicæ,*
fumariæ, lapathi acuti integri,
furfurum triticeorum an. m. iv.
malvæ m. vj.

In cacabo aquæ bulliant, ad balneū. Deinde ſeco inunxit linimēto:

℞. *Succi ſcabioſæ, veronicæ, fumariæ, lapathi acut.* an. ℥ ij.
ariſtologiæ, rotundæ, vitrioli Romani an. ℥ ij. s.
ſal. nitri ʒ j.
lithargyr. argent. ʒ ij.
aluminis ℈ ij.
ſulphuris ℥ s.
olei laurini, axungiæ porc. an. ℥ ij.

oleum & axungia cum ſuccis coquantur ad eorum conſumptionem, inde miſceantur reliqua ad linimenti formam.

§ 3. Brachiis & fœmoribus affigātur cucurbitæ cū ſcarificatione.

§ 4. Cavit à multum ſalſis, fumo induratis, lacte, crebro caſei uſu, cereviſia recenti, turbida & acida, vino rubro, ab iis quæ diutius in aceto fuêre aſſervata, denique ab omni intemperantia in victu, atque animi affectibus.

DE

Digitized by Google

DE CARCINOMATE SINISTRI TESTICULI,

ob emollientium & resolventium medicamentorum usum exulcerato, ac in cancrum immedicabilem conversо.

NOBILISSIMUS & magnificus vir N. annos 28. natus, constitutione gracilis, temperamento bilioſus, statim à duodecimo ætatis suæ anno, & frequenti Veneris consuetudine utebatur, & inordinato assiduæ equitationis exercitio corpus exagitabat: quæ duo tum meatuum relaxatione, tum debilitationis interventu disposuere membra genitalia ad suscipiendos defluxionum impetus à partium superiorum concitatione: veluti etiam capitis, quod acuminati verticis respectu continuæ destillationi adeo erat obnoxium, ut præter ingruentes quasdam arthritidis minitationes, vererетur ne materiæ ad pulmones delapsus, aliquando tandem induceret insanabilem tabidæ luis contagionem. Huic verò apparatui materiam suppeditat prava victus observatio, quæ maximè propter patrium (hoc est, Germanicum) compotationum morem sanguineæ moli communicavit summam humorum corruptionem & adassationem, quam forsitan auxerunt reliquiæ labis Neapolitanæ malè curatæ, cujus insigniis alias quoque ornabatur ad lascivæ juventutis imitationem. Ex eo occasionum confluxu incurrit progressu temporis, intercedente tamen hernia varicosa, in sinistri scroti tumorem.

§ 2. Quem primum quidem vulgaris chirurgi studio, cataplasmatibus discussum iri sperabat: at indies malo ingravescente, me citari jussit. Qui prævio loci affecti intuitu, ilico meam de Sarcoceles præsentia sententiam, adstante chirurgo pronunciavi: & hanc eousque progressam, ut nulla rerum applicatione resolvi aut discuti posset: atque operam lusuros, quotquot in eum finem aliquid tentarent. Hoc tamen suasi, ut contentus ad septimanas aliquot, sola incrementi ejus mali prohibitione, per applicationem illorum quæ leviter refrigerando exiccarent, aquæ plantaginis incocta, & victus legis studiosa observatione: ut nimirum à vehementiori equitatione, insolescentium succussantiumq; equorum usu, continua Veneris exercitatione, & poculorum certamine desisteret. Si tamen interea temporis tumorem increscere animadverteretur, posse tuta illius tumidi testis ablatione malum prorsus tolli, maximè si victus & reliquarum necessariarum observatione comitaretur obedientia. Ille neglecto consilio in rerum non naturalium delicto, & natu-

Digitized by Google

ralium transgressione persistens, ferocemque equestris concussionis tumultationem commodæ sessioni curruli præponens, in consueta vitæ libertate perseverabat. Pertæsus tamen valetudinariæ conditionis, tradit sese in potestationem chirurgi, cujus mira in similis casus profligatione felicitas prædicabatur: qui præstita operæ pollicitatione, applicuit cataplasma sibi πολύχρηστον, ex multa emollientium & resolventium farragine congestum: quo haud obscurè ostentavit ignorationem suam circa & medicamentorum usum, & ægritudinis essentiam.

§ 3. Hinc variorum hominum consilia sequutus æger, topica experitur multiplicia, partim emollientia, partim discutientia & resolventia pulmenta, cataplasma, unguenta, linimenta, cerata. Hac ratione eò promotum est post paucorum mensium curriculum, ut supra testem leve tuberculum rubore aliquo tinctum apparere cœperit, quod à chirurgo pertundebatur: immissoque specillo ad scrotum usque, id identidem aperiebatur: nihilque effluxit, ac tentæ immissæ extractæque nullum latentis in eo tumore duro humoris judicium commonstrabant. Quare iis quæ mollirent, putrefacerent, ac pus generarent perseveratum est, donec proserperet, seque ostentaret latens cancer, rerum dictarum applicatione promotus, irritatusque: qui deinde eo in loco putredini usque adeo obnoxio, furore tanto brevi efferbuit, ut ater teterrimo cum fœtore & frequenti sanguinis fluxu, tumoris multam partem depasceretur, exederetque miserabilem in modum.

§ 4. Sic tandem cruciatus incredibilis continuatione, & fœtida putredinis exhalatione victus, animam cum magna sui ipsius abnegatione libenter Deo reddidit, commendavitque, in Januario anni sexagesimi quinti supra sesquimillesimum. Ante mortem, quum ex Illustrissimi principis nostri ministerio ad meam familiam reversus, ab ægroto vocarer, mox cum multò luctu exclamabat, Utinam tuo obsequutus fuissem consilio. Nec alio hujus narrationis institutum quis torqueat, quàm ut in similis vitii ambiguitate, providè magis consilii ratio perpendatur. Nam *ab emollientibus cancrum mirè exasperari*, diligenter prænonuit Galenus lib. v. Simplic. quod ratio etiam dictat, quum putredinis parens & auctrix sit mollificatio.

A mollientibus irritatur cancer.

DE UTERO CLAUSO.

QUÆ à me in pudendi clausi curatione aliquoties diligenti animadversione observata sunt, paucis explicare statui: ne &

Digitized by Google

ne & hoc arcanum, mortalium utilitati ſubtraxiſſe, mihique peculiariter reſervaſſe, ſepeliiſſeque videar. Hic primùm ſupino ferè decubitu ſoli vel aëri lucido exponatur virgo, in menſæ ſublimitatem erecta, collocataque, retractis diductiſque cruribus: inde, in qua cervicis uteri parte connatum ſit impedimentum, & quale id exiſtat, ſolerti ſtudio perquirendum. Quibuſdam etenim obſepta eſt pars anterior, ſublimiorque: aliis media: nonnullis os uteri profundius: fitque id vel membrana nervoſa craſſa dura, vel innata carne pauca vel multa. Differentia verò vel oculi inſpectione ex membranæ candore, & carnis rubore, quemadmodum & indicis digiti extremitate ex renitentiæ modo dijudicatur, potiſſimum partibus his ſpeculo incurvo ad trianguli formam adornato, artificiosè dilatatis, quandoque etiam anhelitu fortiter retento.

Incidenda cervicis uteri modus.

§ 2. Ut autem operis inſtituti executione minus impediaris, tibiis ita ad coxas reflexis diſtenſiſque manus inverſas utrinque per poſteriorem partem introrſum alligabis: hoc modo ſectionem citra ullius etiam adminiculum perficere poteris. Apud cordatiores tamen, nec uſq; adeò puſillanimes, citra ligaturæ uſum retentis genubus à confirmatioris animi matronis, id operis felici ſucceſſu per divini favoris gratiam abſolvi. Sed novacula opus eſt acuta, & circunquaque linteolo obligata, debita cuſpidis parte libera, ne altius quam poſtulet neceſſitas, penetres, maximè ſi profundius ſecandum ſit. Ea uſus ſum quandoque ancipiti, ſed cum majori cautione: plerunque ſuperiori ejus latere obtuſo, propter majorem ſecuritatem, ne veſicæ collum læderetur. Minori etenim periculo aberrantur deorſum ad inteſtini recti craſſitiem, quam ad colli veſicæ tenuiorem conſiſtentiam: utrobique tamen noxiam facile provida animadverſione declinabit is, qui in hoc negotio fuerit exercitatus. Lancetam quoque vulgarem hic minimè admitto, potiſſimum in duris nervoſæ craſſiciei (quales ferè ſunt omnes) membranes, quarum ſectione ob duritiem reiterata, mihi aures ex ſono nonnihil crepitante radi meminerim.

§ 3. Harum tamen inciſio, quam carnis innate, facilior eſt, maximè ſi eæ ſublimius affigantur: & promptior multo, ſi in iis ſanguinis menſtrui quandoque introrſum erumpentis, eaſque diſtendentis, colluvies decumbat. Siquidem in hoc affectu fermè nunquam medici opera prius requiritur, quam quum vel hujus ſanguinis extra venas reſidentis effluxio ab hoc ſepimento impeditur:

Digitized by Google

tur: vel ubi in cõgreſſu meatus viro fuerit præcluſus. Utriuſq; caſus fœminas à me fideliter curatas, etiamnum ſuperſtites eſſe arbitror.

§ 4. In operis hujus adminiſtratione novaculam imprimes, ſecabiſque figuram ad naturalis hiatus dimenſionem ducta à veſicæ collo deorſum, juſto utrinque interſtitio relicto, quod levius ſecuriuſque in operiente membrana, & potiſſimum humoris affluxu tenſa effeceris. In adnatæ uero carnis inciſione, repetenda aliquoties ſectio, ob ſanguinis profuſionem: quem immiſſa ſpongiola, prius in aquam tepidam intincta, expreſſaque, elues. Curandum autem ſummopere, ut non oblique collimes, ſed rectitudinem in dividendis hujus carnei iſthmi anguſtiis ſerves, maximè ſi altius ſecandum ſit. Ab ea minus aberrabis, ſi tridens illud ſpeculum incurvum altius immiſeris: quod etiam commodius inſeret decumbens virgo vel matrona, verſatili per ſpiras aciculo ſupra ventrem ſurſum innixo: quam eidem quoque, ſi volet, vertete ad juſtam expanſionem licebit: ſic veſicæ cervicem reprimet dens ſpeculi ſuperior, ut à ſectione tutior ea maneat, dum dentes reliqui latera diſtendent, inter diſtortos hos tu opus proſequeris. Si vero ſuſpecta tibi fuerit carnis innatæ profunditas, per vulnus aliquatenus ſectum, violenter intrudito recta ſpecillum tenue, quod nodulum in extremitate rotundum habet: eoque totam carnem perrumpe, donec penetraveris, ſi poſſis: nam ob ſpecilli rotundam extremitatem, ubi ad ſinum perveneris, vel in matricis oſculum impegeris violenta perruptione, non delinques: quod ſpecilli haſtati impreſſione non tam ſecurè feceris. Carnis totius profunditatem hoc modo ſemel pertuſam, ſpecilli immiſſi ſubſidio deinde facilius ſecare poteris. Ego tamen anguſtum foramen ſpecillo obtuſo factum, aliis ſimilibus inſtrumentis craſſioribus proſequutus, eatenus perrupi, donec forcipem antrorſum oblongam validamque per eandem hanc fiſſuram tranſmittere valerem: inde manubriolum utrinq; rotundum manibus violentis ſimul ſurſum ac deorſum uno tractu diſtrahebam, donec dilaceraretur innata caro univerſa.

§ 5. Inciſio etenim & laceratio artificioſa hic ſuum habent locum. Proinde & digiti indicis extremitatem in diſtractionem quandoque adhibemus, maximè ubi ob loci aperiendi anguſtiam vel profunditatem, errorem inter ſecandum veremur. Sectio, item oblique vel tranſversè, vel ad crucis formam duabus lineis inter ſeſe tranſverſis adminiſtrari poterit.

§ 6. Membranas & connatam carnem ſi quis volſella apprehendere

Digitized by Google

dere reſecareque volet, id quoque tutò fecerit: quanquam utriuſque curationem etiam ſine multa earum exciſione abſolverim, potiſſimum ſi poſt inciſionem fiſſura indicis, vel ferrei inſtrumenti adminiculo aliquoties dilatetur. Poſtea enim uſque adeo contrahuntur corruganturque membranoſæ vel carneæ partes relictæ, ut nec concubitum nec partum remorentur. In conjugatis vero ſi membrana fuerit inciſa, nec ſequuta in ſignis hæmorrhagia ex uteri venis menſtruis, quæ alioqui in claudentem membranam quandoque decumbens, ſectioni anſam ſubminiſtrare aſſolet: Venus moderata, lentaque, nec violenta aut vehemens, poſt triduum concedetur. In diſſecta autem carne profunda cervicis uteri, nocte octava poſt inciſionem, ejuſmodi actionem permiſiſſe me ſucceſſu læto hora matutina, ſilentio ſepeliendum non putavi.

§ 7. Cæterùm antequam hoc opus in findenda carne aggrediaris, pulvere ſanguinis profluvium inhibente ex bolo armeno, ſanguine draconis, & ovi albumine, vel id genus aliis reſtringentibus, te inſtructum eſſe oportet: licet iis nunquam uſus fuerim, nec levem compeſcuerim fluxionem, quanquam altero etiam die adhuc ſanguinis latis profluëret, eo quod conſtarent vires: decubitum tamen & quietem, donec is prorſus conſiſteret, imperabam. In ſanguinis etenim defluvio habenda virium ſingularis ratio, ne vel labefactetur cordis robur: vel ſyncope aut ſpaſmus, aut aliud ſymptoma gravius conſequatur. Ex membranæ vero exanguis pertuſione, nihil de ſanguinis fluxu timendum, quem connatæ carnis venæ vel ſtillant, vel fundunt. Ab inciſione ſi quæ fuerit obvia ſanguinis ex uteri venis antea expulſi, velut menſtrui vel cujuſvis alterius humoris colluvies, ea ſtatim prius aqua hordei tepida ſyringe injecta, deinde cum hydromelite identidem ſæpius eluenda. Quicquid autem injicitur, infunditur vel inſeritur, tepidum eſſe oportet. Interim inſpicienda eſt aliquoties fiſſura, ſive ſpeculo ſive forcipe dilatanda, vel gentianæ radicis immiſſione: vel certius ſpongiæ, quæ ceram liquefactam imbiberit, & mox, ne comburatur, extracta fuerit, præloque validè expreſſa, unde turunda longa craſſaque pro rei præſentis neceſſitate excidetur, illinenda aut abſtergente aut exiccante, reprimente, & cicatricem inducente medicamento, pro vulneris conſtitutione. Enimverò huc ſtudium omne converti oportet, ut à carnis, non item membranæ inciſione conglutinationem quibuſcunq; valueris modis impedias: tam hæc pars rurſum promptè coaleſcit, atq; huc omnino propendet natura.

§ 8. Quapropter ubi cutem obduci voles, post dies pauculos, tubulus argenteus vel plumbeus, cavus, lævis, oblongus, cum foramine unico majore antrorsum, cum multis verò minoribus in circumferentia, ne saniei effluxio impediatur, ab aurifabro confectus, inseretur, maximè ubi profundius fuerit vulnus: tubuli autem pars posterior nonnihil inclinabit cum obtusa extremitate, utrinq; duobus locis pertundenda: unde fila duo fortia dependebunt, ut quum in sectam rimam tubulus fuerit intrusus, anterioris pudendi angustiis & osse sacro intercludatur, retineaturque nec mulieris incessum aut deambulationem præpediat: & quando voles, aut postulet necessitas, filis extra pendulis hic confestim retrahi queat.

§ 9. Tubulorum forma esto diversa, pro fissuræ modo & altitudine. Nupta, maritique jam congressum innoxium experta, in frequentiori hujus repetitione moderata, eidem morem gerat.

§ 10. Porrò quoscunque cordatos hic præmonitos volo, non quemvis ad hujus curationis administrationem temerè admittendum esse: sed quacunque diligentia prius inquirendum, quoad fieri potest, hujus sectionis peritum vel medicum, vel chirurgum, vel obstetricem: ut quæ ex finistræ curationis errore consequuntur pernitiosa symptomata, providentiæ subsidio declinentur.

Lib. 11. cap. 72. Alraticam. Clausura.

§ 11. Hoc cervicis uteri vitium Albucasis, inter Arabes chirurgus minimè pœnitendus, *Alraticam nuncupat: Clausura*, apud Avicennam redditur. Ejus meminit etiam Cornelius Celsus. Malo hoc affectæ, Græcis dicuntur *ἀτρῆται*, id est, imperforatæ.

Lib. 111. fen. 21. tract. 4. cap. 1. Lib. v11. cap. 28.

§ 12. Cæterùm ut penitius intelligatur, quibus in ejusmodi curatione usus fuerim organis, horum icones & formam in Reipubl. utilitatem subjungere volui.

DE EXTREMITATE COLLI VESICÆ.

IN his meis Observationibus, propter argumenti affinitatem, medicos obiter volui admonitos, extremitatem colli vesicæ exteriorem non eodem incunctis fœminis loco apparere. Enimvero pluribus ea supra cervicis uteri angustias exteriores: sub nympha conspicitur: paucis introrsum in superiori parte pudendi latet: quare hujus dilatatione opus est, si quid in eam immittendum quacunque occasione fuerit. Ejus verò meatum collumque integrum usq; in vesicam eatenus organo dilatante commodo extendi posse, ut magnũ digitum non difficulter intrò admittat, meminisse operæ pretium est: si fortassis huc calculum impingere, vel

alius

Digitized by Google

Speculum incurvum.

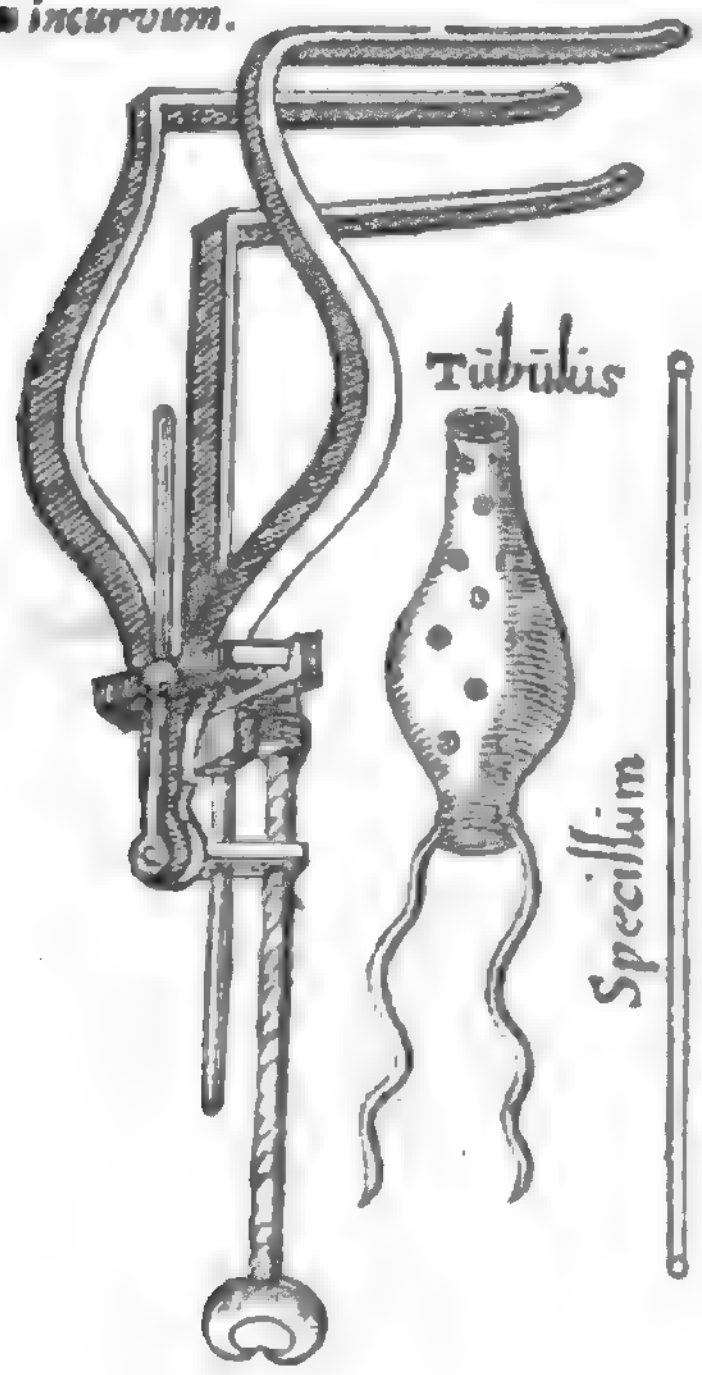

Forceps

alius neceſſitatis occaſionem requirere tantam dilatationem contingat.

DE HYMENE.

OB dictos oſtii matricis affectus, eadem opera meâ de hymene ſententiam paucis annectere placuit, adverſus multorum etiam inſignium medicorum conceptam ſemel opinionem, quaſi eo non omnes muniantur virgines. Diverſum autem à me aſſeritur, eo nimirum univerſum puellarum genus ab initio dotatum eſſe, nulla excepta: atque hunc virginitatis exiſtere cuſtodem, clauſtrum & munimentum. Eum Arabes novêre, ut Avicenna *lib.* III. *fen.* 21. *tract.* 1. *cap.* 1. item Almanſor. Habuiſſe item ejus notitiam Cornelium Celſum, inde colligo, quòd in calculi fœminarum exectione, virgini digitos ſubjici vult tanquam maſculo (hoc eſt, per anum, ob hymenis videlicet interpoſitum & pudendi oſtium contractius) mulieri verò, per naturalia. Ex neotericis, hunc admiſere Alexander Benedictus, & cum eo alii numero pauci.

§ 2. ANDREAS VESALIUS, qui principem facile locum in diſſectionis exercitio obtinet, etſi in doctiſſimis ſuis de Humani corporis fabrica commentariis, hymenis leviter ex Arabum ſententia in priori editione meminiſſet ſolum, quod nullas aut raras admodum ſecuiſſet virgines: tamen poſtea in libello de radicis Chynæ uſu, hunc ex frequentori obſervatione diligenter deſcribit, iis verbis:

Digitized by Google

In uteri cervice puellis, mox poſt ingreſſum colli veſicæ, in ſuperiorem muliebris ſinus partem, ſeptum quoddam occurrit tranſverſum, carnea cuticularique conſtans ſubſtantia: illi prorſus ſimili, qua nympheam efformari cernimus. Septum hoc cervicis uteri lateribus ſua craſſitudine eſt adnatum, paulo in connexu quam reliqua amplitudine craſſius, quamvis interim membrana craſſitiem non multum ſuperet. In medio ſepti foramen occurrit longa ſectione pudendi modo diſſectum, adeo ut menſtruas purgationes in virginibus non retineat: neque opus ſit confingere venas aliquas hoc ſepto ſeu hymeneo inferiores, è quibus menſtruus ſanguis virginibus prominaret: aut quæ ab illis diſtingui debeant, quæ mulierem menſes alioquin dimittunt, diſcrimine inter prægnantes & utero non gerentes ſubaudito. In ſecunda autem editione ſuorum Anatomicorum librorum, copioſus Hymene differit.

Lib. v. cap. 15.

§ 3. Nec minus exactè in ſuis Obſervationibus Anatomicis hanc virginitatis zonam depingit celeberrimus in hoc artificio GABRIEL FALLOPIUS, ad hunc modum: Aliud etiam notandum in hoc ſinu mulierem eſt, quòd Anatomici aliquot reperiuntur, illos deridentes, qui hymena ibi collocant. *Verum mea ſententia non ſunt ita deridendi: quoniam revera tu videre poteris in virginibus membranam quandam nerveam, non autem carneam, quæ immediatè poſt οὖρηθραν (ita enim Græci vocant canalem, per quem mingunt fœminæ, vel rectius collum ipſius veſicæ) adeſt, & claudit ſinum per tranſverſum: Attamen non eſt integra membrana, ſed in medio perforata, ut minimus digitus manus ſuo apice in adultis facile ingredi poſſit: hocque virginale clauſtrum eſt, ac per foramen ipſius facillime egrediuntur menſes.*

§ 4. *Hoc noluit Soranus eſſe membraneum: ſed potius eſſe ipſius ſinus muliebris anguſtias, factas ex quibuſdam rugis collectis, quæ à vaſis ex utero illuc prodeuntibus contrahuntur: cumque hæ dictæ rugæ extenduntur in ſtupratis virginibus, atque dum vaſa dicta diſrumpuntur, dolorem pariunt, & ſanguinem (velut ſi mactata eſſet victima) effundunt.*

§ 5. *Pace tamen ego tanti viri dixerim, quod mihi potius videtur membrana non admodum craſſa, atque in medio annuli modo perforata, quæ poſtea lacerata in ſtupro, ac præter modum diſtenta, dolorem incutit, & tandem (velut in viris fit, dum laceratur glandis frenum) evaneſcit.* Hactenus ille. Hiſce Carpi, & quorundam Anatomicorum ſententia ſtabilitur. Clauſtrū id cognovit & author carminis vulgo triti:

Eſt magnum crimen, perrumpere virginis hymen.

§ 6. Exiſtit autem in aliis membrana hæc tenuior, fragiliorq;: in pleriſq; tam ſolida, craſſa & firma, ut ſectione opus ſit. Ea tamen inter-

Digitized by Google

interdum à mariti validi insultu frequenti, etiam post menses aliquot pertunditur: qui si quandoque segnior aut impotentior fuerit, chirurgi admiiniculo erit juvandus. Dum vero ea tenacior seduli initus violentia impetitur, fatigaturque, intumescit plerunque usque adeò cum annexis particulis, ut penem amplius non admittat, precludatque viro accessum omnem, nisi incisa. Hæc exemplis mihi notissimis facile demonstravero.

§ 7. Hymena præterea novit divinus ille legislator Moses, promulgato ex Dei voluntate ejusmodi edicto *Deuteron.* 22. ubi indiciorum virginalium meminit: *Si duxerit vir uxorem, accesseritque ad eam, & odisse eam cœperit, quæsieritque divortii occasiones, nomen pessimum ei objiciens, & dixerit: Uxorem hanc duxi, & ingressus ad eam, non inveni virginem, vel virginitatis signa: tollent eam pater & mater ejus, & proferent signa virginitatis puellæ ad seniores civitatis, qui sunt in porta. Diceique pater: Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat. Non inveni tuam filium virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentum coram senioribus civitatis, apprehendentque senes urbis illius virum, &c. Quod si verum est verbum illud, & signa virginitatis in puella non fuerint inventa, ducent puellam ad ostium domus patris sui, obruentque eam cives illius civitatis lapidibus, ut moriatur.* Huculque Moses.

§ 8. Ex hymene, ejusque usu intellecto, non difficulter hic locus explicabitur. Enimvero in matrimonium traditis virginibus, in primo congressu ex hujus membranæ violenter ruptæ venulis profluit sanguis: cujus lituris, uti virginitatis vel virginalium notarum argumentis, testibusque, tincta quibus hæ teguntur vel incumbunt linteamina, coram magistratu, suspicionis, conjugesque violatæ antea pudoris zonæ falso insimulantibus maritis expandi, palamque ostendi jubet Moses.

§ 9. Ex historia item memorabili à me conscripta lib. 11. de Præstigiis dæmonum, è Suida, in explicatione nominis Jesu, de perpetua virginitate divæ virginis, hoc castitatis munimento quascunque verè puellas esse donatas, evidentissimum est. Quemadmodum & ex Cypriani epistola 11. ubi agit de virginibus Deo dicatis, quæ cum viris congressæ fuerint, scribit sexum fœmineum esse infirmum: hinc subjungit. *Inspiciantur virgines ab obstetricibus diligenter: & si virgines inventæ fuerint, accepta communicatione, ad Ecclesiam admittantur, &c. Si autem de iis aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam.*

§ 10. Africanis & Barbaris hoc quoque virginalium ornamentum tam innotuit, ut in nuptiarum ſolennibus, certis de cauſis celebre habeatur.

§ 11. Cæterum, Nigrorum viri huic fragili ſepimento minus fiſi, validioribus certioribuſque præſidiis filiarum virginalia muniunt. *Hi etenim (authore Petro Bembo lib.* VI. *hiſtoriæ Venetæ, ubi de Luſitanorum navigatione loquitur) & boni homines, & ſtrenui bellatores, filiabus ſuis, ubi primum natæ ſunt, pudenda conſuunt, ſic tamen, ut urinæ meatus non impediatur. Illæ autem ubi adoleverint, ſic conſutæ nuptum dantur: ſed primum ea ſponſo relinquitur, incumbitque cura, ut ferro conglutinata cervicis uteri labra ſecet, dividatque.* Tanto eſt in honore apud homines illos barbariſſimos, in conjuge ducenda, virginitatis certitudo. Iis ſi innotuiſſent illud linimentum Paracelſi, quod oris hiatui illitum, momentò id (ſi diis placet) contrahere conglutinareque poſſet (quemadmodum ex ejus aſſeclis quidam non indoctus nuper, lingua nimis petulanti, ne dicam mendaci, effutire, jactareque ſuo more eſt auſus, ita à ſuis doctus magiſtris) acu, filo, & dolorificis puncturis in conſuendo hoc meatu, opus fuiſſet minimè.

COLLI MATRICIS PHYMA, *ejuſque Curatio.*

IN hoc affectuum colli matricis catalogo, recenſebitur quoque phyma, ſive tuberculum quoddam oblongum in iis anguſtiis enatum: quo quum nobilis & generoſa Domina uſque adeò afficeretur, ut ejus impedimento difficilior redderetur marito initus: malo hoc clam detecto, conſilium ob conjugis moleſtiam cum pudore rogat. Ego auferendum cenſui. At ad ejus inſpectionem non admiſſus, ſciſcitatus vero num digitis id comprehendi poſſet? illa annuit: Ut itaque fili ſericei duplicati, ceraque firmati, vinculo ad radicem id conſtringeret, indieſque arctius contraheret, donec tandem filo prorſus conſtricto abſciſſum decideret, ſuaſi. Hæc dicto audiens, conſiliumque fœlici ſucceſſu ſequuta, indicavit poſtea, ſe phyma illud eo modo ablatum ſecuiſſe, & lacteum quiddam emanaſſe. Poteſt vinculum hoc ſericeum etiam efficacius reddi, ſi requirat neceſſitas, ut nimirum antea horas aliquot in aqua ſublimata vel forti, ter aut quater maceretur, & exiccetur.

GANGRÆ-

Digitized by Google

GANGRÆNÆ PUDENDI CURATIO.

GANGRÆNAM adhæc in uteri oſtio graviſſimam fœtidiſſimamque, in nobili matrona juvene annorum viginti quinque, ſuperiori anno curavi. Æſtuante canicula tuberculum quoddam in eo ſinu, fortè ex vehementiori inſultu mariti exortum, imperitus rerum chirurgus inidoneo cataplaſmate, & neſcio quibus aliis admotis vincere conatus eſt: unde intra dies non multos tanta ſævitia efferbuit, ut è veſtigio pars ea univerſa putreſceret, nigricaret, & intermorer etur: peſtiſque hæc celeritate incredibili anum verſus ſæviret, & ſic ſimul partes anteriores cum poſticis letali clade perderet. Accedebat calor, febris, extrema virium debilitas, ſumma cordis anguſtia, & reliqua ſymptomatum malignorum congeries, quæ profecto ex putidiſſimæ cloacæ halitu vix ferendo augeri oportuit. Horrenda erat cladis hujus facies. Accitus ego in extrema rei deſperatione, haud mora uberrimum ſolani & plantaginis ſuccum primum ſyringe in utrunque meatum ter vel quater interdiu injicio, deinde horis illis intermediis lini lapſum iis ſuccis admixto aceto imbutum applicui: qui exuccus, eodem rurſus permaduit liquore: ac ejuſmodi repetita aliquoties applicatione perſeveratum eſt, donec reſtingueretur fervor, & deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem ſingulis diebus ter ex decocto acetoſæ, ſcabioſæ, pimpinellæ, prunorum Damaſcenorum, ſummitatum borraginis, bugloſſæ, florum calendulæ, cum aqua ſaccharo & aceto ad ſyrupi acidi longi formam apparata. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die reverſus, incendii furiam ſævitiamque putredinis remiſiſſe comperi. Quare carnem nigram mortuamque exiguo forcipe attrahi, & circunquaque à vino firmè, ſine doloris ſenſu ſeparari reſecarique jubeo. Inde reliquum ad vivum uſque Ægyptiaco unguento abſumebatur: eodemque modo ad cicatricatricis inductionem, uti in aliis ulceribus, progrediebamur.

§ 2. Atqui inter curandum erant aliquoties enemata ex hordei & aliorum alvum mollientium decocto infundenda. Nec quæ cordi & viſceribus reliquis robur conciliarent, negligebantur: cujuſmodi ſunt, roſarum, florum borraginis, bugloſſæ, calthæ, conſervæ, idque genus reliqua, atque ea ratione convaluit brevi.

§ 3. Ad

§ 3. Ad Gangrænæ hujus curationem si alteram adjunxero, à me in Rolmanno Bilandio, viro certè præter insignem ejus nobilitatem optimo, peractam, non videbitur absonum. Huic propemodum septuagenario, corpulento, cacochymicoque, à tertianæ febris afflictione subito quasi per crisin exoritur erisipelas phlegmonodes in sinistro brachio, quod ab axilla ad carpum usque cum dolore, rubore & dolore plurimum intumuit: suppuratumque brevi, & à chirurgo sectum, copiam saniei reddidit largam.

Erisipelas phlegmonodes.

§ 4. Ubi deinde citra intermissionem die noctuque nihil coctæ saniei, sed liquor serosus profluueret, cataplasma ex farina, hordeaca cum fabaceæ momento in aqua decocta, vitellis ovorum & olei rosacei quantitate debita admixtis. applicui: unde mox aquei crudique humoris profluvio remittente, pus coctum promanavit. Quare animadversa chirurgus, qui cum mihi antea ob crudi illius succi effluxum ab eodem laudatum controversia fuit, materia magis exiccante, dum abessem, consilii mei successum se sperabat victurum: linteisque madefactis in vino cui incoctum fuerat cuminum, vestit brachium universum. Eo tantum promovit, ut brevi omnia vulnera, quæ supra viginti erant in uno illo brachio, absque ullius saniei guttula livescerent, & brachium deinde totum nigricare occiperet. Revocatus, excandui conspecta gangræna: itaque haud mora, altioribus vulnusculis brachium scarifico, foveoque spongiis utrinque sibi correspondentibus ex lixivio decoctionis farinæ lupinorum: deinde cataplasma ex farina hordeacea, fabacea, lupinorum & oxymelite apparatum admoveo. Atque horum usu continuo sanguis & spiritus revocantur, pus redit coctum, naturalis reviviscit color, ulceribusque melle rosaceo (cui plerunque admiscebatur vel pulvis præcipitatus, vel unguentum Ægyptiacum) absterstis, curatur æger, & ad solita revertitur munia.

Gangræna brachii

§ 5. Idem post annos quinque, quum à prandio fervente canicula ad miliare equitaret, febre denuo tertiana notha corripitur. Duodecimo autē die à morbo inchoato, corpore sic satis per alvum sponte exonerato, natura crisim moliebatur, sed imperfectam, ex caloris naturalis (ob corporis impuri molem, senium & morbum) defectu: sic humores putridos ad sinistram tibiam propulit, erisipelas ibidem excitatura; verum præ sui impotentia in ipso opere subsistit, neque foras versus cutim protrudere valuit. Proinde è vestigio post intensum dolorem, pauci tamen temporis, pars hæc

Digitized by Google

hæc gravata, obſtructaque, interiit die decimo tertio, perdito omni ſenſu, motu, calore, vividoque colore, reliquis interim partibus, corporis velut illæſis: ſeminarium tamen hoc tam excrevit ſubitò, ut quum ego vocatus, decimoquarto accederem, haud mora confirmatum eſſe σφακελον pronunciarem: quem *Aſchachillos* Arabes, Latini *Sideracionem*, vulgares *Ignem ſancti Anthonii*, Chirurgi *Ignem frigidum* Germanica lingua nuncupant Hollandi **kout vper.**

Sphacelus. Aſchachillus. Sideratio. Ignis ſancti Antonii. Ignis frigidus.

§ 6. Quare paucis cum eo horis commoratus, ob extinctam ea in parte vitam, totius porrò corporis interitum in ſene valetudinario conſequuturum prædixi, abiique. Sectionis etenim occaſionem præſcidit ætas, afflicta valetudo, familiæ ſplendor, & honor artis. Decimo octavo itaque die in Domino obdormiit: cui locum in juſtorum reſurrectione precor.

§ 7. Extremum pedem aliquando repentè ſphacelatum vidit Joannes Fernelius, ſine cauſa externa, ſine tumore aut rubore conſpicuo: oborto primùm dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motum periiſſe, partem totam livore contabuiſſe, exulcerationem fœdam inſequutam, quæ accerrima cauſticaque medicamenta ſine ſenſu admitteret: non multo pòſt arteriam brachii dextri, deinde etiam ſiniſtri pulſare deſiiſſe: ita ſenſim univerſo corpore obſeſſo, miſerum extingui, ſine febre, ſine ſymptomatibus admodum gravibus. Ad venenatam qualitatem in omnes partes propagatam, quæ extremam perniciem hanc inferat, hic cauſam refert.

Lib. v. cap. 15. de abd. rer. cauſ.

Clauſæ Glandis maſculæ ratio.

AD clauſarum partium tractationem pertinet glandis maſculæ occluſus anterior meatus, quem in nobili adoleſcente Weſtphalo conſpexi: qui lotium redditurus, acu longa & craſſiuſcula meatum aperiebat, coaleſcentem rurſus paulatim exonerata urina. Huic affectui ſecure medeberis, altiori inciſione ab ora loci naturalis & conſueti, uſque ad apertum virgæ canalem: inde turundulam rotundam, cavam, tenuem, ex plumbo vel argento concinnatam inſeres, prius tamen oleo roſaceo illitam: & poſtea linimento cicatricem inducente, uti diampompholigo cum pauxillo roſacei diſſoluto, vel ſimili. In turundæ autem

Digitized by Google

uſu perdurabis, donec cuticula munitam eſſe urinæ viam ſenſeris. Ea verò interim quandoque movebitur, ne in ſanatione connaſcatur impedimentum. Si pellicula durior poſtea videbitur, oleo amygdalarum dulcium, vel butyro inſulſo tepido introrſum illinatur aliquoties.

Clauſi Ani Curatio.

ANVM item concreviſſe infanti recenter nato, memini: veſtigio tamen exiguæ fiſſuræ liquori tranſmittendo idoneæ relicto. Hoc ſepimentum ad juſtam naturalis hiatus diviſionem diſſecabatur ſorficula: cujus inferiorem cuſpidem per dictum foramen immittendam prius abrumpi, obtundique, ne læderet acies, oportuit: deinde interpoſitis exiccantibus (velut pulviſculo roſarum, bedegaris, boli cum aluminis uſti momento) facilè abſolvi potuit curatio.

Deglutitarum Acicularum Curatio.

PROBA quædam fœmina infantem curatura Duſeldorpii, in Martio anni ſexageſimiquarti ſupra ſeſquimilleſimum, aciculas ore retentas duas, unam magnam, alteram minorem, arrepto infante quem inopinatò in ignem caſurum verebatur, fortè deglutiit. Hærebant autem primùm aliquot horis in gula circitur palmam latam ſub larynge, cum multo dolore & anguſtiis. Ad quam tandem accerſitus, ut nihil cibi vel potus prius exhiberetur, quàm incurva forcipe exigua mox adferri juſſa, tentaſſem num illæ retrahi poſſent, vetui. Vix ad teli jactum digreſſus, ſorbitiunculum propinatam intelligo: qua in œſophagi partes inferiores, paululum ſupra ventriculi orificium deprimuntur. Ubi novo cruciatu pungitivoque dolore excitato, revocatus juſſi cereviſiam cum butyro & pane ſecalino, noſtratibus conſueto, craſſiuſque inciſo hauriri affatim, atque eam decubitu erecto ſomnum cápere: ſiquidem nox erat. Hoc modo aciculas ad ventriculum deturbatum iri ſperabam: quum eas infixas, vomitu has partes contrahente, firmiuſque eo niſu impingente, tutò per fauces reddi poſſe non viderem. Sic poſt noctis medium tertia hora, panis illius pondere depreſſæ, in ventriculum reſederunt. Inde eam

Digitized by Googl

eam ſecundo die juſculis pinguibus cereviſiaque cum butyro ali, ac in dextra decumbere libero ventre, pulvinaribus ſuppoſitis femori & brachio, ut minus impeditè ex ſtomacho per pilorum in inteſtina deſcenderent acus, juſſi. A meridie ſurgentem, hinc inde inflectere corpus nolui, ne inæquali motu in inteſtinis alicubi infigerentur aciculæ: ſed ut citra inflexionem erecta moderatè inambularet, quo cum excrementis proclivius ad inteſtina magna ſiderent acus, conſului: atque ut deinde exoneratæ primùm feces, in vaſe conſervarentur: quibus poſtero mane depoſitis, apparuerunt aciculæ, qua dixi forma: longior verò erat curvata nonnihil. Hæ eo quoque fuere gratiores, quòd mulier hæc vel metus magnitudine, vel alia de cauſa, graviter ægrotare videretur. Poſt dies verò non multos omnino convaluit.

Obſervationum *Ioannis Wieri Libri I.*

FINIS.

JOANNIS WIERI
OBSERVATIONUM MEDICARUM
LIBER II.
DE
VARENIS MORBO, &c.

SIcut antehac de Scorbuto feci; ita & nunc de mirabili quodam gravique morbo (qui miſerandis ſymptomatibus conjunctus, hactenus equidem ignotus, ideoque nullam curandi methodum certam adipiſci potuit) quid ſentiam, exponere decrevi.

Varen. § 2. Morbus iſte à Germanis, præſertim vero Weſtphalis (inter quos maximè graſſatur) voce Teutonica *die Varen* appellatur, Nos Latinè varenos (ad differentiam varorum) dicamus; quos Ditmarſi Danis contermini, eidem malo valdè obnoxii vocant *die Kadden*. Brunſwicenſibus, *die gutte Kindern*: Gottingenſibus, *die gutte Holden* nuncupantur.

Origo Nominis. § 3. Origo nominis *Varen*, à quodam verminum genere ſic dicto fluxit, ſubinde tamen cum adjectivo *die lauffende Varen* vocatur: quaſi dicas, currentes varenos.

§ 4. Prodit ſe affectus iſte, cum latè vagantibus, calidiſque aliquando doloribus, per omnes corporis partes, præcipue autem ſpinam dorſi & lumbos; ſoletque à parte aliqua primum initium capere: Verbi gratia, à manibus, progrediens celeriter per brachia, totumque corpus. Deprehenditur tamen ſubinde in una aliqua ſolummodo parte radices egiſſe: & in illa nonnunquam cum cruciatu moneri, in modum morbi articularis, ex tenuis materiæ defluxu naſcens. Sicut etiam in illo morbo apparet, remittentibus ſe pedum cruciatibus, mox ſurſum in humeros dolores rapi, in quibus

Digitized by Google

quibus ubi deſierint, in manus deſcendere. Fitque hoc modo mira quædam & cita ſurſum deorſumque per membra factarum diſcurſionum viciſſitudo. Proprietas doloris, eſt edenti aut rodenri ſimilis, inſtar vermiculi, qui muſculos aliaſque partes vehementer, imò interdum quaſi in nictu oculi, ad loca afflicta, prorepere, & arrodere videtur.

§ 5. Hujus luis ſunt duo genera; unum cum tumore articulorum, quo diu durante, ſequuntur aliquando maculæ, quales in Scorbuto, quæ nonnunquam abſceſſus aut ulcera pariunt, potiſſimum circa pedes, quæ ſanè valdè difficulter ſanari ſolent. Ex quibus & vermiculi quidam exiles (licet rariuſculè) apparent. Deinde id periculi accedit, quod ulcera talia interdum velut carcinomata magis magiſque erodendo augeſcant. Acciditque ſubinde, ut univerſa hujus tenuis pravi, & virulenti humoris moles, in partem aliquam decubitu facto, erumpat, ut reliquo corpore, omnis tormenti experte) abſceſſus ſubnaſcatur, in fiſtulam tandem tranſiens. A quo diſcrimine præſervari poſſunt, quicunque conſilio ſalubri tempeſtivè obſequuntur. *Duo Genera hujus luis.*

§ 6. Alterum hujus luis genus eſt, ut (quamvis omni tumore careat) cruciamina tamen priori æqualia, manifeſtam totius corporis atrophiam ſecum trahant, in morem phthiſeos, cum debilitate & membrorum laſſitudine. Retinent nihilominus ambo hæc genera tantam communionem, ut per noctem dolores ingraveſcant, ſicut in morbo Gallico, ſomnique ſint inquieti, licet vigiliæ quibuſdam non ita magnam moleſtiam faceſſant. Imò evenit aliquando, ut hoc malo affecti nullum appetentiæ edendi detrimentū patiantur: interim tamen quotidiè magis magiſque extenuentur. *Alia ſpecies.*

§ 7. Quærat autem quiſpiam: an nullus antiquorum admirandi hujus morbi meminerit? Reſpondeo, Græcis ignotum prorſus fuiſſe, multo minus deſcriptum, quamvis quidam dracontios objecerit, à Galeno l. VI. loc. aff. cap. 3. Ita deſcriptos, ut quodam Arabiæ loco cruribus hominum, forma, craſſitie & colore minutis vermibus ſimili illos innaſci tradat, confeſſus tamen ſibi nunquam conſpectos. Paulus Ægineta Medicus & ipſe Græcus l. IV. c. 59. exactius dracontios deſcribit, ex Sorani tamen, Leonidæ aliorumque teſtimonio magis, quam experientia ſua: & quidem his verbis: In India & ſuperioribus Ægypto locis, dracontii generantur, ſeu animalia quædam lumbricos imitantia, in partibus muſculo- *An Veteres antiquis ignotum.*

Digitized by Google

ſis, putà brachio, femore, tibia: In pueris etiam latera ſub cute perreptant, & palam moventur: Deinde cum diu extremum aliquod dracunculi remanſerit, locum ſuppurat, & cute ipſius adaperta, initium ipſius progreditur: cum trahitur, dolores movet, præcipuè abruptus. Quapropter nonnulli dicunt, plumbeam molem ex Dracunculo ſuſpendendam, ne univerſim, ſed particulatim molis pondere decidat: Alii verò hos damnant: quod nihilo magis pondere molis plumbeæ dracunculus abrumpatur, & dolores varios concitet. Jubent partem in aquam dimitti calidam, quo Dracunculus tepefactus foras prorepat, deinde digitis ipſum membratim extrahere. At Soranus neque animal prorſus, ſed nervoſi cujuſdam ſubſtantiam eſſe putat, quod opinionem motus ſolum præbeat. Sive autem hoc ſit, ſive quod prius dictum eſt, Sorano & Leonidæ aliiſque viſum eſt, &c. Simili modo Aëtius tetra lib. IV. Serm. 2. cap. 8. ex ſententia Leonidæ. Facit & luis hujus mentionem Plutarchus cap. 9. Sympoſii octavi. Inter Latinos autem Savonarola in cap. de vermibus ſic ſcribit: Stercus bovillum oleo & melle permiſtum, inunctumque eliciendis vermibus prodeſt. Aſſerunt & quidam, ſi eodem unguento, dorſi ſpina perlinatur, fore, ut multorum vermiculorum capitula per locum delibutum ereptantia ſpectentur quę ſi pręcidantur, ægrotantem adjutum iri. Cui tamen rei vix ego fidem adjungere auſim licet rem ſibi viſam aſtruentibus. Videturque inde, morbum Græcis dracontium Latinis dracunculum dictum, ab Avicenna Arabe Venam Medeni, ab Haliabbare Venam ſanioſam, à quibuſdam venam civilem appellari. Ego autem judico, affectum hunc, illum eſſe, qui ſuperioribus Germanis, *Miteſſeren* vocitatur; Etymo pura hinc ſumpto, *daſz es mit oder mitten eſſe oder nage*, quaſi ſimul vel intus edens aut rodens. Nurenbergæ nominatur *die dürre maden*, id eſt, vermes ſicci. Aliis dicuntur, *zehrende würme*, quaſi conſumentes-vermes; eò quòd puerorum corpora, inde malè affecta, contabeſcant. Eſtque communis apud Germanos in pueris, abſque cauſa nota tabeſcentibus de tali morbo ſuſpicio. Ideoque hypocauſto inferuntur, in quo ubi modicum ſudarint, humeri polline triticeo, melli commiſto, perunguntur, & poſt horæ quadrantem, plurimi vermiculi tenues vivi prodeunt, qui novacula præſecantur. Elapſis inde diebus octo, perlinuntur itidem in hypocauſto brachia & pedes, & ereptantes Vermiculi ſimili modo decapitantur.

Dracunculi Venæ audeat.

§ 8. Neque

Digitized by Google

§ 8. Neque eſt iſtud fictitia fabella; ſed res veriſſima, atteſtante id multis in locis experientia quotidiana, licet illud nec Galenus viderit, neque Savonarola credere voluerit. Neque mirandum tam paucos, tamquè inconſtanter de dracontiis ſcripſiſſe: cùm res adeò fuerit pauculis cognita: Imò æquè antiquiſſimis, ac hujus ſeculi ſcriptoribus ignota, præterquam quod quidam eorum, vel ex aliorum relatu, vel tranſcriptione ex aliorum monumentis in libros ſuos redegerint. Commemorat in *Saxoniæ* hiſtoria Albertus Crantzius, Henricum Quintum Imperatorem morbo illo, quem dracunculos appellant, ipſique congenitus fuerat, extinctum eſſe, Anno 1125.

§ 9. Quod autem affectus nobis præpoſitus, quemque Varenos dicimus longè alius ſit à dracontiis, aut Miteſſerenis, dignoſcent perfacilè illi, qui ex veterum teſtimoniis, varenos hoſce noſtros cum dracontiis, aut Miteſſerenis conferre velint; præſertim cum proprietatem morbi, aut curandi rationem penitius inquirere ſtudebunt.

§ 10. Rectè quidem Miteſſerenos Germaniæ ſuperioris, celeberrimus chirurgus Albucaſis cap. 94. lib. 11. deſcripſit, dicitquè appellari quodam in loco bovinum morbum, eò quod boves tali ſæpè infeſtentur. Deinde capite ſequenti, denotat varenos noſtros ſub nomine Nekir. Verum quamvis morbi deſcriptio adſit; eſt nihilominus apud nos longè diverſa morbi curandi methodus. Similiter Guilielmus Placentinus praxi Chirurgica clariſſimus, amborum affectuum cum diſcrimine duobus poſterioribus chirurgiæ ſuæ capitibus meminit. Leonardus quoque Bertapalia Chirurgiæ peritiſſimus, obiter morbum hunc attigit in capitulo de flatibus vagabundis: Sicut & Avicenna quondam noviſſe eundem videtur, lib. IV. fen. 3. tract. 2. cap. 19. Poſtremo quoque Cardanus in lib. de Meth. medendi ſect. 4. cap. 5. in quo agit de diſcurrentibus errantibuſque doloribus. *Morbus Bovinus.* *Nekir.*

§ 11. Ut ut ſit, poſteaquam omnia tam obſcurè adeoque ſine methodo curativa ſcripta ſunt; laborem hunc mihi à prædeceſſoribus relictum video; ut originem cauſamque hujus affectus perſcruter, rectamque curandi viam commonſtrem. Interim non invidebo, ſi qui id dexterius me præſtare poterunt, quibus tamen gratum eſſe debebit, ſibi per me ſe mitam præparatam fuiſſe.

Prius

Digitized by Google

§ 12. Prius tamen quam rem aggrediar alterius cujuſdam ignoti, & portentoſi morbi (qui territorio Trevirenſi, viciniſque locis vulgaris, *der nachgrifft*, quaſi nocturna comprehenſio dicitur) mentionem facere volui. Symptomata autem notæque, quibus proditur, ſunt acerbiſſimi cruciatus, unam aliquam partem ſubito corripientes, quale eſt dorſum, comprimis tamen coxendices. Quò fit, ut imperitiores Iſchiadicum eſſe ſuſpicentur, qui in ſuperiore femoris junctura gignitur, propter ſimilitudinem dolorum ambarumque partium. Perſuaſa quoque plebecula eſt, veſtigia quædam eſſe cruenta 3. aut 4. impreſſorum digitorum, quod tamen falſum eſt, neque diu durat. Animadverti verò debet, quod ſi malum negligatur, ſubſequi ſoleat, aut femoris aut cruris atrophia, vel extenuatio, ut robur movendi amittat. Creditur autem tantundem temporis ad curationem requiri, quantum ſuccreſcendo impendit morbus; verùm methodo omni caret ejus curatio. Quandoquidem in ſuperſtitione educata plebs, ſi quis ita ægrotet, refugium habet ad excantationes & exorciſmos, quibus peragendis non tam properè ſacrificos, quàm rudes & idiotas quoſdam ruſticos, hac in re famoſos (quos etiam antiquis Marſis ea propter comparare poſſis) adhibere conſueverunt.

Nachtgr.

§ 13. Hoc autem ordine peraguntur. Ante omnia cingulum ægroti, quo cingi quotidiè ſolitus, nudo ejus corpori ſecundum longitudinem ac latitudinem pro conſuetudine, circumdatur; quod deinde ademptum clavo appenditur his verbis: Ego te precor Domine Deus, per trinas virgines, Margaretam, Mariam Magdalenam, atque Vrſulam; ut in hoc ægroto ſignum exhibere velis, an morbo *nachtgrifft* vocato, aut alio defectu ſit afflictus, in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti. Poſt horum prolationem verborum, cingulum clavo detractum metiuntur; quod ſi brevius quam prius fuerat, reperiatur; colligunt inde certò, morbo illo *nachtgriff* putato, ægrum premi; ac demum ad auxilium ferendum ſe accingunt. Sin autem ægrotans precari aut neſciat, aut nolit; tunc vetula ad hoc conducitur, cui aliquot precatiunculas dominicas & ſalutati unculas angelicas certo numero admurmurare mandatur per totidem dies, quot morbus durârit. Neque quicquam ſub vitæ periculo deeſſe præſcripto numero debet. Cum autem *nachtgriff* etiam à Comitiſſis aliiſque prudentibus piiſque hominibus in illa regione, uſu lumbricorum terreſtrium, quos *pieren* & *regen-*

Curatio. Superſtioſa. Exorciſmus.

Digitized by Google

& *regenwürm* nuncupant, curari intelligam, inde ego conjectu ram facio, *nachtgriff*, quandam noſtrorum varenorum ſpeciem eſſe; prout excuratione deinceps latius certiuſque cognoſcetur.

De cauſis varenorum.

CUM jam ex ſupradictis quilibet cognoſcere poſſit, me in hujus argumenti tractatione, nullius nec antiqui nec recentioris auctoris opera juvari poſſe: Decrevi methodo analytica cauſas hujus luis inveſtigare, partim ex collatione cum proximè agnato affectu facta; partim etiam ex proprietate & permutatione ſignorum; maximè verò ex curationis conſideratione.

§ 2. Primò itaque ſtatuendum, materium hujus mali eſſe tenuem & ſubtilem; Et quidem hoc argumento: Quod quicquid citò fit, & citò perit, ex tenuitate & ſubtilitate materiei originem ducere debet. Quæ propoſitio adeo eſt certa, ut ulteriori demonſtratione non indigeat: Quamvis Galeno noſtro id adverſetur, contendenti contrarium aſtruere, dum ex concepta ſemel opinione docere conatur, magnum illum gravemque morbum caducum ex craſſa materia generari. Cujus ſententiæ ſi locus daretur; multa abſurda neceſſariò ſequerentur: Quippe quò craſſior eſt materia eò plus temporis ad ſui coacervationem & longiorem moram ad curationem requirit, antequam à natura ſuperari poſſit; quod jecoris ſpleniſque obſtructiones clarè docent ſicut & febres quartanæ; durique tumores frigidi, & ſimiles. E contrario, quo tenuior ac ſubtilior materia eſt; eò minus temporis ad morborum generationem & curationem opus eſt. Exemplo ſunt affectus omnes ex flatu, aut flavabile, aut alio tenui humore, aut à vaporibus ex orti. Teſtanturque ſpeciatim iliaci colicique dolores, ſpaſmi, incubus, Epilepſiæ, ſuffocationes ex utero, Eryſipelata, tertiana febris pura, ſimilesque alii morbi qui vel à natura ipſa, vel medicinæ adjumento (cum materia talium affectuum ſubtilis omninò exiſtat) admodum citò expelluntur. Ex quibus facilè colligitur, & irrefragabiliter concluditur, cauſam materialem hujus mali non craſſam; ſed tenuem ſubtilemque humiditatem eſſe; quæ facilè in flatum reſolvatur, qui deinde irrepit in muſculos, diſtendit, contrahitque eoſdem, perinde ac ſi eo loco Ulceroſi eſſent; unoque momento per multa membra huc illuc vagantur, & ſicut

invaſio inexſpectata prorſus, ac vehemens exiſtit: ita quoque celeriter cedit: alioquin materia non tam expedite ſudando expurgaretur.

§ 3. Interim tamen & hoc ſimul ſcire oportet, non omnes tenues humores æquè comparatos: ut tam dolorificos affectus ſuſcitent ſed occulta quædam virulentia concurrere debet, quod anxietas magna cum reſpirationis difficultate, membrorum ſubita debilitate, & vitalis facultatis lapſu (haud aliter, quam ſi æger Venenati quid hauſiſſet) ſtatim in primo aſſultu manifeſtant.

§ 4. Præterea obſervavi, omnibus remediis huic morbo deſtinatis, antidota admiſceri qualia adverſus Venena luemque peſtilentem propinari ſolent. Item Venenum iſtud ſudando magna ex parte diſſipari; imò morbum hunc vehementer purgantia, ſine detrimento corporis evidenti ferre non poſſe; ſed clementia ſolum idque hanc ob cauſſam, quia noxius humor facillimè commovetur, & ad irrequietam rabiem rurſus irritatur.

§ 5. Poſtremò judico hujus mali ſedem eſſe in nervis, qui muſculis aliisque cognati generis partibus, tendonibus & ligamentis communes ſunt; in quos tenues illi, ſubtiles, vaporoſi & venenati humores ſe inſinuant, idque ex natura affectus patet; qui pungendo, rodendo, eum in modum adoritur; ut imperitus aliquis Medicus, multò certiús ægrotantem inſania, aut melancholia laborare; quàm tam intolerabilibus cruciatibus affligi exiſtimaret; Deinde ex eo: quòd dolores maximâ ex parte in dorſo, lumbiſque, ſub quibus medulla ſpinalis ſe producit, excitantur nec non, quod vis motiva læditur; Et poſtremò, quod tales ægri juventur pharmacis, quæ nervos corroborant.

De ſignis hujus Morbi.

SIGNA hujus morbi, partim ex antedictis, partim ex mox dicendis deſumi poſſunt. Et primò quidem ex curationis modo; potione nempe ex vermibus parata, quam poſt deſcribemus. Si enim tali potione curatur affectus, pro certo habeto eſſe Varenos. Vermes namque iſti, pro peculiari hujus morbi theriaca, aut antidotò æſtimantur: Sin contrà ex vermium potu nihil levaminis ſentit æger; judicio eſt, Varenos non eſſe. Secundo ex Vermium applicatione; Si enim Vermis loco affecto impoſitus, vel etiam plan-

Digitized by Google

plantis pedum ſubligatus, ſtatim vel emoritur, vel conſumitur, vel exareſcit; opinantur etiam inde quidam Varenos eſſe. Sin contrà eveniat? non eſſe talem affectum. Tametſi hujus rei periculum ego nondum fecerim.

Prognoſticum & præcautio.

SICUT ſupra de ſcorbuto dixi; ita & modò de Varenis dico, hæreditarios eſſe, & à parentibus in filios tranſire & innaſci; videntur quoque eſſe contagioſi. Attamen ego opinor, id potius communi victui cibi & potus attribuendum, quod interdum univerſa familia uno ſimilique morbo correpta & infecta exiſtat; Quin etiam, niſi malo huic ordinariis remediis tempori occurratur; in longum certè tempus; imò in multos menſes atque annos miſerandos cruciatus extendere poterit.

Victus ratio.

QUOD in aliis omnibus morbis uſitatum, & ab antiquis benè traditum; ut circa curationis initium victus ratio inſtituatur, id ipſum & hîc faciendum eſt. Illa autem eſt duplex: Una ab omnibus hoc malo correptis in genere obſervari debet. Altera proſymptomatum diſcrimine in ſpecie accommodanda venit. Quantum ad priorem: vitanda in univerſum omnia craſſi ſucci, & coctu difficilia cibaria: Item omnia pinguia, & quæ ex lacte paratur, & pultes avenaceæ & ſinapi, nec non ova. Licet ova me judice minime ſint prohibenda.

§ 2. Potus eſto bona, ſuavis, benè cocta & probè defœcata cereviſia, & quæ non ſit potens, ut in caput vaporet, neque ſit acida. Aqua hordeacea non eſt inutilis; cui ſub finem coctionis, pauxillum exquiſiti cinamomi injectum fuerit; præſertim ſi quid caloris præter naturam adſit: Alioquin vini albi oligophori hauſtus ſubinde utiliter ſumi poſſet, quod tamen maturum limpidumque ſit, neque caput petat.

§ 3. Præterea pro ſymptomatum diſcrimine, ut modò dictum, regimen mutari oportet: Quippe ſi quis tumor ſimul appareret; tunc aſſis cibariis, & quicquid eſt ſiccum actu, aut ſiccandi vim habet, uti decet; modò tamen boni ſucci exiſtat; idque putre-

dinis causa, quæ in humoribus membra subeuntibus, tumoresque generantibus delitescit. Si verò fortassis ægrotus gracilis, aut extenuatus esset, tunc sanè humidiore, boni succi alimento, & probè nutriente utendum; quò uberius refici queat. Verùm in diæta præscribenda diutius immorari nolo, putà quam artis peritus Medicus per se procircumstantiis, & discrimine locorum accommodare sciet.

De peculiari Curatione.

PRÆCIPUUM & præstantissimum Bezoar aut antidotus venenatæ hujus & permolestæ luis, latet abdita in legitimo horum Vermium usu, quos Belgæ **pieren** & **dauwpieren**/ alii & **regenworm**/ quod sonat vermes roscidos aut pluviales, item **aerdtworm**/ id est, Vermes terrestres, & Officinæ lumbricos terrestres vocant, ex quibus oleum lumbricorum parant, de quibus Dioscor. l. 11. cap. 61. Et ἔντερα τῆς γῆς, hoc est, terræ intestina nominat. Inter quos præcipui sunt illi, qui anulis rubicundis collum insignitum gerunt; comprimis verò, qui in cœmiteriis, & circa sepulchra reperiuntur. Multi autem super tali facultate lumbricorum eò magis mirabuntur, quod veteres horum vermium virtutes tam paucis perstrinxerint: quod tamen majori pro parte per negligentiam ulterioris considerationis accidit in illis, qui quarumdam rerum abditas proprietates (quarum causas inquirere deberent) eruere impossibile esse sibi persuaserunt. Quamobrem ego tantò libentius Vermium horum terrestrium vires vitæ humanæ utiles, ex multiplici eorum operatione, quum diuturna experientia observavi, in lucem proferre & describere conabor.

Virtus lumbricorum terrestrium. lib. 11. cap. 61.

§ 2. Primum enim excellentem urinas movendi virtutem habent, teste Dioscor. Ipso, loco paulò antè citato; quod inde patet, si cum pullo aut carnibus coquantur, & jusculum bibatur, supra fidem urinam pellit, præsertim asparagi aut fœniculi radiculis simul incoctis. Quo remedio pueros aliquot aliosque ab hydrope liberatos novi. Neque hoc ignoravit Dioscor, & Galenus lib. xi. simpl. c. 39. Scribunt enim, intestina terræ seu lumbrici terrestres, si contundantur, & in mulsa bibantur urinam diu suppressam propellere.

§ 3. Secundò non ignaviter sudores cient; si modo rectè præparati usurpentur; quod in hoc morbo evidens fit. Memini enim liquo-

Digitized by Google

liquorum ex his lumbricis deſtillatum, hydropicis quibuſdam ſudorem adeò provocaſſe, ut hoc modo à tumore liberati, tandemque ſanati fuerint. Et quanquam liquor iſte gravem odorem ſpiret; eſt nihilominus ſapor non ingratus, poteſtque interim odoris inamœnitas pauxillo aquæ cinamomi affuſo mitigari, aut herba fœniculi ſimul deſtillari.

§ 4. Tertio ſingulare donum habent aperiendi, & hepatis obſtructiones tollendi, teſtante id experientia quotidiana, in decoloratis & arquatis, in quibus efficaces valdè exiſtunt, ſi quando purgati, probeque loti, in mortario lapideo contuſi, cum liquore ex floribus geniſtæ, aut marrubii, aut ex corticibus fraxini, aut ex urticis minoribus ſtillato, vel cum vino albo, aliove utili humore parcolati fuerint, cumque modico ſaccharo, cinamomo & croco, potu calefacto aſſumantur. Aut rurſus ut nequaquam ægri abhorreant, poteſt ex illis pulvis fieri, cum ſimili prioribus liquore bibendus. *Probatiſſimum Remedium.*

§ 5. Præterea ſimilem potentiam eorundem deprehendimus, in externis nervorum, aut nervoſarum partium obſtructionibus. Quippe ſi quæ corporis pars, ut brachium aut crus, nervorum illas partes tranſeuntium culpa tabeſcit, aut extenuatur; reperimus ſingulare auxilium, ſi quando debilitatam illam partem liquor ex Vermibus hiſce extracto frequenter perunxerimus, qui liquor ex lumbricis purgatis, lotis, ruſis in gutturnium, aut bombilium, anguſti putà oris vitrum (*ein Guttorf* Germanis appellatum) circumlutatum, furnòque impoſitum, injectis, facilè parari poteſt. Quo unguento perliti, percipiunt ſenſibiliter, ſanguinem potenter in partem infirmam attrahi. *Unctus lumbricorum.*

§ 6. Quartò habent admirandam vim ſedandi dolores in omnibus corporis membris, comprimis verò in nervoſis, quæ acerrimè dolere ſolent. Poteſtque id oleo lumbricorum facilè oſtendi, quod non in æneis, ſed vitreis vaſis abſque alterius olei additione, per balneum Mariæ conficitur, donec lumbrici (qui prius repurgari vinoque lavari debuerunt) vitreis accuratè obturatis incluſi, in pinguem liquorem oleo ſimilem diſſolvantur, quo dolentia membra inungantur; ſed contra graveolentiam momentum olei Lavendulacei addendo. Aut ſi malis pulverem eorundem partibus unctis illinendo, aut eundem illum linimentis vel Emplaſtris permiſtum, ſuperponendo. Pari modo iidem, cruciatus arthritidis, *Oleum lumbricorum.*

Digitized by Google

podagræ, paralyſies, nec non morbi Gallici leniunt. Quapropter iidem commiſcentur etiam Emplaſtris, quæ ex ranis ad morbum Gallicum adornantur. Et veluti nervoſis commodare diximus: ita quoque proſunt aliis defectibus, qui ex læſione illorum orginem ducunt, qualis apoplexia, convulſio,& ſimiles; quin etiam nervos recens contuſos, aut punctos, aut ſciſſos, aut quoquo modo vulneratos mitigant non ſolùm; verum inſuper eoſdem perſanant. Ideoque Emplaſtris contra rupturam inſeri ſolent, ſicut & Emplaſtro de pelle arietina Arnoldi de Villa Nova adjectos videmus. Similiter quoque juvant & curant, debilita & exulcerata inteſtina, ſi quando, liquor, in quo lumbrici elixi fuerunt, Clyſteris tubulo infundatur. Si quis etiam ex alto lapſus, intus læſus ſit; eidem quoque omninò utiles ſunt poti; ſicut & aqua inde deſtillata, unciæ pondere hauſta, prodeſt iis, quibus inteſtina punctim ſauciata ſunt Sic quoque pota, grumos ſanguinis diſſolvit. Aut ſi cui inflictum vulnus cruorem extrà non emiſerit, eidem commodat, cruorem diſpellendo. Eadem aqua calefacta & goſſipio excepta, calenſque vulneribus immerſa, quotidiè, renovata, ſiſtit eorundem ichores, Germani *das Gliedwaſſer* dicunt, glutinatque diſſectos nervos in vulneribus.

§ 7. Quintò auxiliantur egregiè adverſus morſus venenatos, proinde contra rabioſi canis morſum, uſui eſſe poteſt confectio quædam ex vivo lumbrico melli immerſo, ne ſuccum ſuum excernat, cui pulviſculum ex taxi ligno, & argento puro, lima abraſum admiſcent.

§ 8. Sextò cum manifeſta utilitate exhibentur vermes iſti mulieribus ad lactis generationem, & copiam ejus augendam teſte Aëtio tetrabibl. primo ſerm. 4. cap. 6.

Pulvis lumbricorum.

§ 9. Poſtremò utiliter datur horum Vermium pulvis contra lumbricos puerorum, ad illos expellendo, cujus præparationem ego in gratiam lectoris docebo; nempè conjiciuntur Vermes terreni recentes in ollam, ibique per biduum hyberno tempore, per unicam autem diem æſtivo detinentur; ut à terrena ſorde emundentur; deinde vino abluti, novo fictili induntur, quod obturatum & benè lutatum, calenti furnò imponitur, donec ſint arefacti.

Præparatum lumbricorum terreſtr. ad Vermes.

§ 10. Cum itaque jam in aperto ſit, tam præclaris virtutibus viles hos contemtiſſimoſque terræ vermes à Deo ornatos eſſe; minus

Digitized by Google

nus eſt mirandum, in curatione varenorum, remedio & viribus vermium eorum, per Urinas exturbari, præcedentem illam humoris tenuis pravitatem, quæ in venis exiſtit, ſicut etiam venenoſam illam materiam partim per eoſdem meatus, partim per ſudores, præſertim cum materia in exterioribus corporis partibus conſiſtit: Simul etiam quod mitigatoria virtute, cruciatus miteſcunt, nervorumque obſtructiones (in quibus vareni ſunt irretiti) recluduntur.

§ 11. Ad ordinarium verò horum lumbricorum uſum quod attinet, illi profectò valdè differenter apud imperitos medicos, ſciolaſque & curioſulas mulieres in Weſtphalia, Saxonia & Balthici maris littoribus uſurpantur, & quidem interdum cum certâ vermium in numero obſervatione. Reperi tamen ſubſequentem *Potio.* mox formulam, apud quoſdam maximi uſus eſſe; nempe ut primo die capiant novem lumbricos, accuratè ablutos, tuſoſque, & cum vino aut cereviſia per cribrum cilicium tranſmiſſos, propinant unico hauſtu ſummo mane ebibendos, obtectoque diligenter corpore ſudorem provocant, qui in hoc affectu inprimis requiritur, quo probè prolecto, de feliciore curatione ſpes eſt; Si placet aliquid macis aut cinamomi, aut his ſimile aroma aliud, ad ſtomachi robur & gratiam potioni conciliandam, admiſceri, permittetur. Poſtridie paratur iterum, bibiturque idem pharmacum, eo tamen diſcrimine, ut lumbricorum numerus duplicetur, & XVIII. exiſtant. Tertio die XVII. vermes ſumuntur. Quod ſi hoc modo malum ſuperetur, ut ferè fit, tunc acquieſcunt. Sin verò dolores recrudeſcunt. Repetendus modus prior, ſicut modò dictum, cum novenarii vermium numeri adjectione in dies ſingulos. Quòd ſi verò morbus radices adeò altè egerit, ut dicta curandi ratio non ſatis faciat; contunduntur quidem rurſus vermes; ſed cum liquore ex ſalvia, betonica, abrotono & angelica in aqua decoctis, per cribrum, ut antè, trajiciuntur, & potui exhibentur.

§ 12. Matrona quædam celebris in territorio Monaſterienſi, ſequentem potionem pro arcano myſterio habebat; Capiebat autem ſalviæ, betonicæ, rutæ ſingulorum folia quinque, vermes terrenos cum anulis circa collum rubentibus etiam quinq; ſabinæ parum, & ſucciſæ, ſeu morſus diabolici, radices duas, quæ omnia ſimul contundi oportebat in pila marmorea; contuſa cum quinq; cochlearibus aquæ ex ſambuci floribus deſtillatæ humectari, & per cribrum expreſ-

Digitized by Google

expreſſa primo die exhiberi mandabat. Poſtridie numerum ex quinario ad ſeptenarium augendum eſſe. Tertiò verò, pro ſeptenario ſingulorum novenarium ſubſtituendum. Verùm hiſce tribus doſibus ſimul radicum ariſtolochiæ tritarum ʒ. ij. admiſcendas, puta ſingulis potiunculis ℈. ij., tandem mellis virginei cochlear unicum plenum infundi præcipiebat.

§ 13. Alii hanc formulam ſervant: Accipiendo lumbricos quindecim, totidemque folia betonicæ, ſimul in pila contundunt, & cum dimidia cereviſiæ menſura, cui pauxillum ſabinæ incoxerit, trajiciunt, de quo hauſtulum cum modico theriacæ mane exhibent per triduum continuum, creſcente Luna, & totidem dies in Lunæ decremento.

§ 14. Alia potio; ad quam ſumitur cereviſiæ menſura dimidia (quæ communis eſt in prædictis regionibus potus, atque urinas movet) cui incoquatur dimidius ſabinæ manipulus cum cochlearibus quinque ejuſdem potus, contere, & per cribrum pelle ſeptem lumbricos ante contuſos, addendo theriacæ optimæ ʒ. ſ. & ſaccharis quantum libebit; hanc potiunculam æger primo die ebibit. Poſtridiè verò patem; ſed cum lumbricis undecim concinnatam. Tertio autem die æqualem doſin; verùm cum lumbricis tredecim confectam. Hanc curationem continuare opus eſt per menſes duos aut tres. Apparebitque tandem in fundo urinæ quiddam chondro avenaceo (Germ. *Habern gurte*) ſimile, quod pro ſigno ſalubri habetur.

§ 15. Alii accipiunt lumbricos novem, latos & tuſos, cum manipulo pervincæ herbæ, Germ. *Ingrim*, affuſaque cereviſia percolant, exhibentes ante mutationem Lunæ, & poſt quoque.

§ 16. Non deſunt, qui potum parent ex ſalvia anguſtioris folii, ruta & betonica, & cum lumbricis ſimul tundunt, additaque cereviſia dulci, per cribrum trajiciunt, deinde per novem dies præbent quotidie ʒ. vi., creſcente Luna, & tantundem totidemque dies eadem decreſcente;

§ 17. In prænominatis terris ſunt etiam quidam, qui potiones hujuſmodi abſque lumbricis ad tales affectus in frequenti uſu habent, ſequenti forma:

Rec. Ariſtolochiæ longæ ℈. *j.*
Ariſtolochiæ rotundæ ʒ. *ſ.*
Rutæ, ſabinæ, leviſtici ana ʒ. *j.*

Beto-

Digitized by Google

Betonicæ, ſalviæ tenuis folii, pulmonariæ, ſingulorum folia undecim, baccas lauri quinque, oſſis ſturionis combuſti ʒ. IV.

Quæ omnia prius arefacta, deinde ſingula ſeorſum trita, poſtea commiſcentur. Pulvis iſte in tres æquales partes dividitur, cujus una tertia quotidie exhibenda venit, in cereviſia aut vino, creſcente Luna, & totidem dies, tantundem decreſcente ſidere.

§ 18. Alii inter Weſtphalos feliciter eundem morbum ſanant, potu ex herba glycypicri, Germ. *je lenger je lieber* vocata, (totam cum radice ſumendo) confecto, quotidie uſurpando, qui mane ſudorem placidum provocat, nec abſque ratione: Laxat enim iſta herba clauſos meatus viſcerum, morboſq; inde exortos curat, ac urinas pellit: Quapropter eadem illa adverſus hydropiſin utiliter bibitur. *Duke. amara.*

§ 19. Nonnulli accipiunt radices oxylapathi aut rumicis majoris Germ. *Grindwurtz*, bonam quantitatem contuſam, & vino percolant, tribuſque matutinis porrigunt.

§ 20. Quidam hoc remedio utuntur, putà pavonis ovo, croci, drachmæ ſemiſſem, acetique, quantum ovi teſta capit, commiſcent, potuique exhibent.

§ 21. Neque deſunt, qui vivam Salamandram, Germ. *ein Mollewurm* æreo vaſi inditam urunt, ejuſque pulverem cum mica panis miſtum offerunt.

§ 22. In Ditmarſia juxta littora Balthica, Daniam verſus, viciniſque locis, vermem quendam volatilem habent, quem *Maywurm* & *Euer* ipſi, alii *Kadden* appellant. Hunc vermem filo circumligato ad collum, ſuſpendunt ex alto, præſertim menſe Majo, exſtillatque pendentis ab ore flavus liquor, quem venenatum judicant. Hunc vermem unum, vel ſeſqui, ſive ad ſummum duos cum dimidio, ſic arefactum & pulveratum, propinant ægroto ex cereviſia, quem pharmaco epoto exerceri ad ſudorem uſque jubent, qui ſi non ſequatur, in furnum adhuc calèntem, cui panis extractus recens eſt, irrepere cogitur, ut facilius ſudet; qui deinde ſymptomata gravia patitur, cardiogmum nempe miſerabilem cum toties corporis debilitate, virîumque omnium defectu, durantque illa ferè dimidium diem: poſtea ſi neceſſitas poſtulet, datur illi rurſus poſt dies tres aut quatuor idem pulvis, adeoque interdum uſque ad novem dies, ſi neceſſe videatur. Ditmarſi hunc potum ex vermibus talibus factum, ſua lingua appellant *Kaddentranck*. *Vermes Vermi.* *Potio eſt Vermibus Vermis.*

Digitized by Google

DESCRIPTIO HUJUS VERMIS.

Hæc eſt Diatypoſis, ſeu figura Vermium iſtorum Vernorum, quos Venenatos eſſe arbitror.

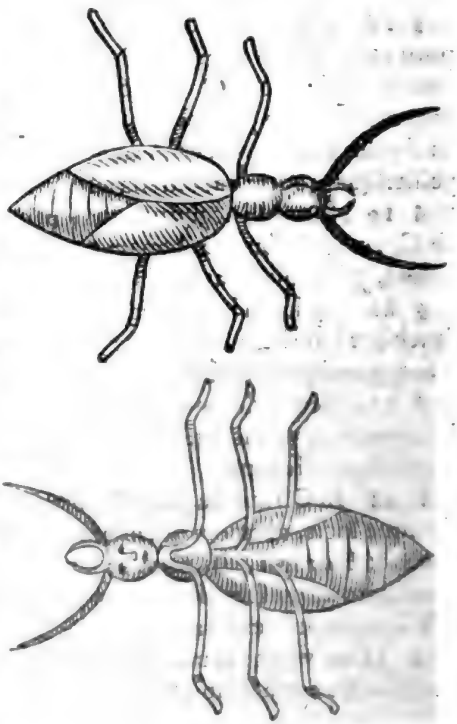

VErmis iſte alatus, caput collumque habet in circuitu fuſcum, qualis violaceus color, & non abſque nitore quodam, à capite prodeunt flagella duo longa ad digiti latitudinem, inter quæ corniculæ totidem acuta, parva, lunata, veluti forcipes minutuli. Alæ ex virore obſcureſcunt. Sub alis & ſuper dorſo anuli ſunt colore diſcriminato, modò nitore vireſcenti, modo flavedine obſcura. Venter & pedes, capitis collique colorem ſimulant. Ventri tres plærumque pedes utrinque adhærent longi, in medio articulis ſuis curvatis, ad articulorum in aliis formam. Quam diu juvenes ſunt, colore ſpectantur in univerſum magis cæruleo. Accreſcunt in longum ad binum digitorum latitudinem: craſſeſcunt in digiti unius latitudinem. Reperiuntur in viis publicis Majo menſe, videnturque eſſe ex cantharidum genere, veruntamen ego eos venenatos eſſe cenſeo.

§ 2. Habent magno quoque in pretio Ditmarſi, ſicut & Weſtphali, nec non & comitatus Teckelnburgici incolæ, herbam, quam

Digitized by Google

Solanus somniferus, seu Walckenbaum.

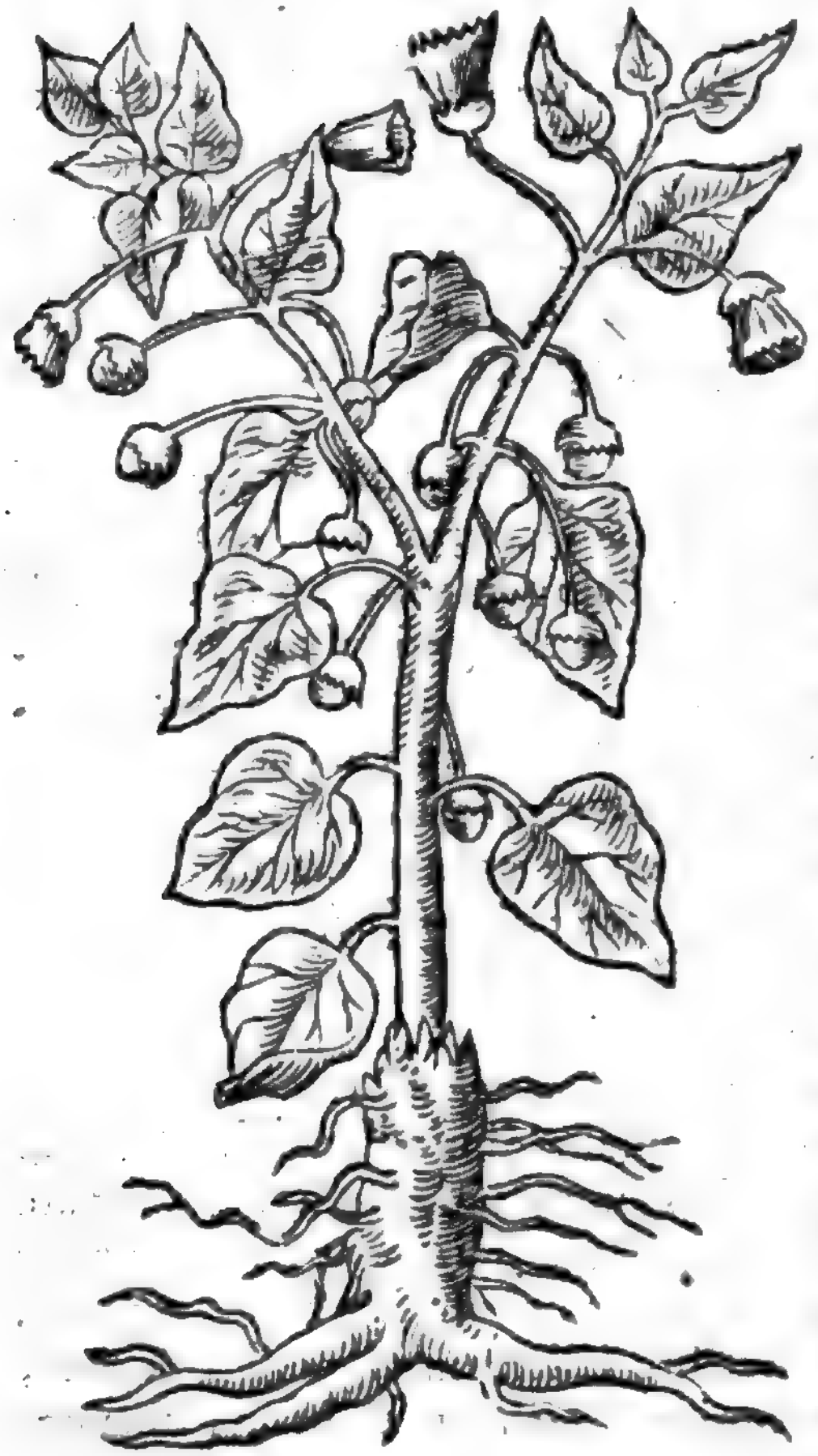

quam *Walckenbaum* indigitant, crescentem copiosè juxta arcem Te*ckelnburg*um, Latini solanum somniferum vocant. Hanc tusam cum cerevisia contra varenos Potui offerunt; post quem æger tam vehementi sopore obruitur, ac si cum morte luctaretur: sed per 24. horas magna cura à somno distinetur; quod nisi fieret, periculo non careret. Nam ex hoc potu visus mirificè obscuratur, sensusque ac intellectus per aliquot horas debilitatur: Quod tamen mirandum non est, cum herba ista supra modum assumta, venenosa sit, videlicet frigida in tertio gradu, potentiam habens, gravem soporem inducendi, non tamen ita periculosum, ut opium solet. Verùm duro nodo durus cuneus quærendus est.

§ 3. In territorio Brunswicensi similibus potionibus utuntur, quibus ægroti per horas circiter 24. soporati quiescunt, opinorque ex eadem planta *Walckenbaum* dicta, potiones illas elixari. Neque mirum id videri; quippe ego quendam ex meis novi, qui adversus varenos, mane quidem vermes dabat, sub vesperam verò, propter dolorum acerbitatem, Philonii Romani 3. j. præscribebat: est autem dicata confectio ista somno provocando, & dolori sedando. *Philonium Romanum.*

Digitized by Google

§ 4. Alii omnigena medicamenta potus, pulveres, electuaria conſtruunt pro diverſitate regionum, multifariaque experientia & obſervatione uniuscujuſque. Interea deprehendo plæraque abſque ratione, & legitima methodo adminiſtrari.

§ 5. Quapropter ego ſumma ſolicitudine ſecundum artis præcepta, conditionem magni hujus morbi conſideravi; communemque curandi uſum expendi. Inſuper & meam medendi rationem ob oculos ponere volui, ad liberum cujuſque judicium, aut commodum, quo occaſio detur, majori certitudine indagandi res illas per quas graviſſimæ huic ignotæque & venenatæ lui, certius ob viam ire, & auxiliari detur.

Ordinavia Curatio, Purgatio. § 6. Ante omnia autem corpus, ut aliâs uſitatum, expurgari convenit cum electuarii roſati Meſues ʒ. vj; aut cum Diacatholici ℥ j: aut cum Diacarthami ʒ. vj. Juſculo gallinæ, aut piſorum inſulſo permiſtis; vel ſi mavis radic. mechoacæ (quibuſdam rhabarbari albi dicti) & rhabarbari ſingul. ʒ. j. tenuiter ſimul conciſa cum ʒ. ij. pulveris Sennæ purgativi per noctem unam cum modico juſculi inſulſi, calido loco macerata, mane exprimantur.

Deinde ſequenti apozemate quotidie mane utendum.

Potio. ℞. *radicularum ſucciſæ, ſeu morſus diaboli* ℥. *j.*
Ariſtolochiæ rotundæ, ʒ. *iij.*
Salviæ, betonicæ, ana manip. j.
Abrotoni, rutæ, pervincæ, ſabinæ ana M. s.

Decoquantur ſimul in aquæ fontanæ dimidia menſura, aut ℥. xxxij. donec ferè dimidium ſit abſumptum. De hoc apozemate percolato & clarificato, ſumantur quotidie mane circiter unciæ quatuor; addendo quinque lumbricos anulum in collo gerentes, qui vino loti prius & contuſi, cribro cilicio ſimul tranſigi debent, quo facto admiſce theriacæ optimæ drachmæ ſemiſſem, cinamomi boni ϑ. j. & ſacchari quantum ſuavitas requirat. Potus iſte quotidie taliter concinnandus, & bibendus eſt ad ſudoris provocationem.

§ 7. Quod ſi cum præſcripti potus uſurpatione, radix viruſque hujus mali ſudando nondum exturbata funditus, nec ſatis per alvum ſubducta fuerit; tunc ſubſequenti decocto, quod ſimul mediocrem purgandi vim habet, pro ratione circumſtantiarum, uti licebit.

℞. *Radic. polypodii* ℥. *j.*

Salviæ,

Digitized by Google

Salviæ, betonicæ ana M. j.
Scabioſæ, rutæ, abrotoni ana M. s.
Sem. aniſi, ſem. citri ana ʒ. ij.
Paſſul. Corinth. vel aliarum expurg. & minutim inciſarum ʒ. IV.

Decoquantur ſimul in fontanæ ʒ. xxxij. dum tertia pars exhalarit, & poſtremò fol. Sennæ ſelectæ ʒ. x. additæ, ſemel ebulliant, ſtentque per noctem benè tecta; mane recalfacta, exprimantur validè; deinde novem lumbrici mundati, ut antè dictum, ſimul trajiciantur, addita ſufficiente ſaccharis puri quantitate, ne potus corrumpatur. De iſto apozemate per ternas auroras ægroto doſis calida propinetur, non tamen ut ſudet. Quod ſi verò ægro doſis unica ad purgandum ſufficiet: utendum erit ſequenti, cum meliori formula:

℞. *Pulv. ſennæ purgativi ʒ. ij.* *Purgatio.*
infuſus in aquæ betonicæ ʒ. ij. & ſemis.

Stet calido loco per horas xij. poſtea exprimatur validè adhuc calens, per cilicium, admiſtiſque diacarthami ʒ. IV. detur patienti totum una vice, calefactum in aurora.

§ 8. Cum in Aprili anni 1569. mihi oppidum Mœrſam ingreſſo puella adduceretur, quæ varenis correpta, membrorum debilitatem ſubitò incurrerat tantò cum angore, partiumque externarum calore, ut nihil aliud, quam intus acri toxico infectam ſuſpicarentur: Conſilio extemporaneo ac parabili, prout locis à pharmacopolio remotioribus fieri poteſt, ſuccurri; & ſubſcripto remedio juvi: videlicet lumbricos quinque expurgatos contritoſque hauſtulo bonæ mitiſque cereviſiæ percolari, probatæque theriacæ drachmam dimidiam, cum cinamomi croci que & ſaccharis modico admiſceri, maneque omnia potui calefacta dari, & inſuper ſudari, nec non per aliquot dies uſurpari, præcepi; ut ad omnium admirationem puella ſanaretur.

§ 9. Si quando verò virus in ſingularem aliquam particulam decumbens apparuerit; ſolet multum commodi conferre, & auxiliari plantago cum ſale in mortario lapideo trita atque ſuperimpoſita.

§ 10. Si qui etiam tumores in abſceſſus verſi, ex hoc morbo ad eruptionem ſe comparent: Ditmarſenſes chirurgi cataplaſma formant, ex radicibus cicutæ aquaticæ, quam ipſi lingua ſua *Wadendunck*; Germani *Waſſerſchirling* indigitant. Radices autem has ſtuppa obvolutas, ſub cineribus aſſant; inde tuſas melle permiſcent *Unguentum cicutæ aquaticæ.*

in cataplasma; persuasi vermiculos (quos *die Varen* appellant) mellita dulcedine illectos prodituros, & radicum veneno morituros esse.

§ 11. Alii cataplasma aut pultem parant ex radicibus sigilli Salomonis, Germani *Weiszwurtz* dicti, aquæ aut cerevisiæ incoctis, addentes aliquando radiculas dryopteris (*Eychelfarn* Germ. vocatæ locoque affecto imponunt: Quia verò ex artis chirurgicæ peritia, abscessus hujusmodi curari possunt, non putavi hac de re plura verba facere.

§ 12. Descriptio pulveris sennæ purgativi Joan. Wieri, cujus ante mentionem fecit, ita se habet, in tractatu de scorbuto, p. 790.

℞. *fol. sennæ Alexand. Electæ* ℥. *j.*
Tartari albi ℥. IV.
Epithymi ℥. *ij.*
Cinamomi, Cariophyll. galangæ, sem. anisi. ana ℥. *j.*
Diacrydii ℥. *j. s.*

Ex tritis mistis, cribroque cretis, fiat pulvis ex arte.

DE MORBO GALLICO.

AD hunc Tractatum de novis morbis, jure merito refertur præcipua lues, & horribilis pœna pudendæ libidinis, quam communiter Germani vocant Morbum Gallicum, quæ circiter annum 1494. exoriri primum cœpit, cum Carolus Rex Galliæ potentissimo exercitu Italiam ingressus, celeberrimam urbem Neapolim in suam ditionem redegit. Eo namque tempore (uti scribunt autores) leprosus Eques, pro sua satianda unius noctis libidine, famigeratæ Meretricis Valentianæ in Hispania concubitum, pretio 50. coronatorum impetravit, ad quam postmodum alii libidinosi, impii, & brutales ingressi sunt tanto numero, ut brevi temporis spatio circiter 400. fuerint infecti: quorum plurimi, Gallos in Italiam expeditionem sumentes, insecuti sunt, atque eandem hisce cimeliis ornarunt: Unde postea factum est, ut, retrocedente exercitu, & ad sua unoquoque loca redeunte, hæc Italica Bellaria & Hispanica scabies inter alia de honestamenta, nobis quoque Ger-

Germanis cæteriſque Chriſtianis nationibus fuerint tranſcripta; à quibus per hæreditariam ad poſteros tranſmiſſionem non parum debilitata fuit noſtri corporis conſtitutio; cujus clementer Deus miſereatur. Non equidem ignoro, alios, quos inter eſt Leonardus Fioravantus, in libro cui titulum fecit *Capricci Medicinali*, longè alia ratione de origine hujus mali ſcripſiſſe; ſed quia brevitati nunc ſtudeo, hæc omnia ſuis relinquam autoribus. Similiter novus hic & fœdus Morbus, nova eaque contumelioſa nomina conſecutus eſt à ſuis primis Inventoribus, à quibuſdam enim vocatur Morbus Gallicus, ab aliis Lues Hiſpanica, ab aliis contages Neapolitana; quælibet namque natio quàm longiſſimè à ſe voluit removere hanc infamiam. *Nomina Morbi Gallici.*

§ 2. Quoniam vero nunc temporis Morbus hic nimis quam communis eſt, præcipuè inter Magnates, quapropter etiam de ejuſdem Curandi ratione plurimi libri excuſi extant, poteram equidem huic labori ſuperſedere, tamen cum exiſtimarem poſſe me longa & continuata mea exercitatione & experientia, nonnihil utilitatis iiſdem afferre, conſultum mihi viſum eſſe breviter Curandi rationem deſcribere, & cum adjunctis commonitionibus hoc quicquid eſſe officii, indigentibus exhibere.

§ 3. Principiò itaque iis qui ſanguinis copia abundant Media- *Venæ Sectio.*
na brachii dextri erit pertundenda, & prout neceſſitas ſuaſerit, ſanguis parcius aut largius detrahendus; Dehinc per aliquot dies continuatos Apozematc longo corpus benè eſſe præparandum & purgandum, antequam ulterius pergere poſſimus in uſu Antidotorum & alexi pharmacorum. Poterit autem hoc apozema ſequenti aut ſimili formula præſcribi,

℞. *Radicum Polypodii* ℥. ij.
Hermodactylorum ℥. ſ.
Mechoacan ℥ vi.
Interioris corticis flavi Frangulæ ℥. ſ. ſ.
Radicum veratri nigri benè præparatorum ℥. iij.
Scabioſæ, fumariæ, veronicæ, dulcamaræ ana pugill. Item:
Seminis aniſi, granorum mali citri, cardui benedicti ana ℥. iij.
Liquiritiæ raſæ ℥. vj.
Garyophyllorum ℥. ſ. *maſſæ eſt* ℔. ſs.

Decoquantur omnia hæc in Menſura lixivij. ex cineribus clavellatis parati, ad conſumptionem ferè dimidiæ partis. Tum adde fol

ſennæ

Sennæ Alexandrinæ elect ℥.ij., & fac simul bis terve ebullire, tum per noctem benè tecta relinquatur olla: manè factâ iterum ebullitione, quàm fortissimè exprime, & post unius horæ residentiam, decantá, relictis in fundo fœcibus: Ex hoc apozemate ebibat æger singulis matutinis, calidè urceolum exiguum, & deinceps per 4. horas jejunet: atque prout plus minusve purgatus ex eo fuerit, augere possumus aut imminuere potionis quantitatem. Quod si non sufficienter ex hoc purgatus fuerit apozemate, eodem absumpto, licebit haustum eidem præbere purgantem,

℞. *Electuarii diacarthami* ʒ. IV.
Confectionis Hamech ʒ. *ij.*
Cum aq. fumariæ aut jure calido, dissolvantur.

Sin placuerit pilulas assumere, licebit circa tertiam matutinam devorare novem ex ʒ. j. pilularum de Nitro, quæ valdè in hoc morbo præstantes sunt, vel de Hermodactylis, vel aggregativis confectas.

Lignum Guajaci.

§ 4. His peractis decoctum ligni Guajaci ita parabitur.

℞. *Ligni Indici recentis, & subtiliter raspati* ℔. j.
Corticis ejusdem ℥. ij.
Zarsæ-parillæ, liquiritiæ minutim concisar. ana ℥. j.

Omnia indantur ollæ aut cantharo, intus & extus vitriato, capienti circiter mensuras 6. (hoc est XVI. ℔.) & super affunde ʒ. mensuras aquæ, unam vini albi, ut per diem ac noctem macerentur: deinde juxta lentum è carbonibus ignem per 6. horas lentè decoquantur ad dimidias. Inter ebulliendum spuma est auferenda, seorsimque asservanda. Ubi parum refrixerit, fortissimè est exprimenda materia, & vitro aut ollæ sive cantharo, arctè concluso, in cella deponenda, ad usum.

§ 5. Deinceps huic decoctæ & expressæ materiæ iterum affundendæ sunt 4. mensuræ aquæ, & duæ vini, macerentur simul per 24. horas, denuóque ad dimidias erunt coquendæ: quod si patiens siti valdè torqueatur, & copiosè bibat ex hoc decocto, sufficit tertiam partem solum coquendo absumi.

§ 6. De primo decocto singulorum dierum hora matutina quinta 7. aut 8. unciæ bibendæ sunt calidè, & tum sudor per horas duas aut tres provocandus, pro tolerantia patientis, à quo sudor pannis lineis calefactis abstergeatur; qui itidem in calido cubiculo detineri debet, ne frigus subingrediatur poros corporis,

Digitized by Google

poris, proinde nec manus aut faciem aqua frigida perfundat abluatve. Sed æstivo tempore non est necesse ut tantopere se excruciet, quin imo, si dies fuerit calidus & serenus, etiam licebit ipsi foras exspatiari.

§ 7. Hora circiter decima jentaculum sumet æger, sed admodum parcum, sensim singulo die parum adhuc detrahens, à cibo consueto, per 14. dies usque: ideoque ex assata aut elixa carne gallinæ vel perdicis aut vervecina tantum sumat, quantum sufficit ad comedendum panem album mediocrem, aut duo ôva recentia seu tremula & sorbilia, cibusque sit aut nullo aut pauco sale conditus. Deinde per 14. dies utendum erit strictissima dieta, nec amplius sumere quàm circiter, ℥. ij., aut ℥. ij. ſ. uvarum passularum cum biscocti tantillo, quantum sufficere possit. Per totum autem Curationis tempus non bibat nisi de secundo decocto, loco vini aut cerevisiæ, quantum libuerit, quovis tempore, etiam pomeridiano, ubi sitis monuerit. Post meridiem hora circiter tertia patiens se recipiat in lectum calefactum, uti manè fecit, & 6. uncias primi decocti calidè bibet, vacabitque sudationi per horam unâm aut alteram, sudoremque abstergeri jubebit: post horam cœnabit minoreque cibi quantitate, quàm in prandio contentus erit: Et postquam hac stricta diæta per 14. dies usus fuerit patiens, sequentibus quatuordecim diebus sensim augebit ciborum quantitatem, donec ordinariam paulatim attigerit: sed secundo semper decocto utetur, nisi virium debilitatis ratione hausstus vini concedatur. Tandem per 4. aut 5. dies manè solummodo bibet de primo decocto, non verò pomeridiano tempore, & sic spatio, 6. septimanarum integram intermiserit seu absolverit Curam, habita tamen ratione mali. Interim accuratè observandum, ut semper prospectum sit ægro de duplici hoc decocto.

§ 8. Si quæ vulnera hiulca adfuerint, ea manè & vesperi, post sudorem elicitum, cum ablata spuma, aut primo decocto abluentur & mundabuntur, aut si majora fuerint, à perito Chirurgo, artis lege, tractabuntur.

§ 9. Necessum quoque est, singulis decem aut quatuordecim diebus corpus semel expurgare, ut non solum tenuis & subtilis materia per poros cutis sudando absumatur vel evacuetur, sed insimul crassæ illæ impuritatis, quæ meatus sudoriferos penetrare nequeunt, per inferiora abscedant: ad hanc rem apprimè conducunt.

cunt. Pulvis ſennæ ſupra in Tractatu de Scorbuto deſcriptus, ut & Electuaria, Confectio Hamech & Diacarthamum, aut pilulæ, quarum facta eſt mentio in initio hujus Curationis: Hac tamen uſurpata cautione, ut iſto purgationis die ab aſſumento ſudorifico potu abſtineamus; probè interim attendentes, ſitne morbus recens an inveteratus, ſitne æger ille juvenis an ætatis provectæ, debilis ne an robuſtus; etenim juxta has circumſtantias, non tantum purgatio inſtituitur blandior, ſed etiam materia potionis ſudorificæ majori aquæ quantitati incoquitur, quo tanto tardius ſuam perficiat operationem.

§ 10. Paucis abhinc annis arbor quædam viribus excellens, innotuit, quæ primum ex Inſula Florida huc ad nos delata eſt, hanc Indi indigenæ *Pauame* vocant, Hiſpani, Itali & Germani *Saſſafras* appellant: Sapore eſt acri, & aromatico, & guſtui grato admodum, præcipuè ejus cortex, uti in cinnamomo, ſed quo vicinior radici eſt, tanto eſt ſapore efficacior: Ejus ad morbum Gallicum fælix admodum uſus eſt, ut & ad plurimas alias ægritudines, videlicit febres lentas, catharros, vapores & frigida materia ſublatos, lumbaginem, renumque calculum, pellit flatus inflationeſque, menſes ciet, ventriculum corroborat, & admodum refragatur arthritidi. At enim præparato prius corpore medicamentum purgans, ad potionis ex eadem confectæ uſum accedemus; cujus parandi modus hic eſto.

Pauame ſeu Saſſafras.

§ 11. Accipe electi hujus ligni unà cum ſuo cortice minutim inciſi ʒ. iv., cui affunde aquæ fontis ℔. iv. ſtent in infuſione bene tecta, per 12. horas, deinde in olla terrea decoquæ ad dimidias, cola deinceps per linteum, & aſſerva in cella prò potu primo. Ad hunc ſemel decoctum pulverem adde ʒ. ij. recentis pulveris, & in ℔. x. per ſex horas plus minùs infundatur & decoquatur ad remanentiam ℔. vi. Hujus primi decocti ʒ. v. aut vi. manè patiens calidè aſſumet, ſimiliterque poſt meridiem hora 3. aut 4. & poſtea ad ſudorem largum in lecto ſe componet: Altero decocto loco vini, ſive in prandio, ſive extra illud, urgente ſiti, utetur; in reliquis eadem obſerventur quæ ſuperius de Diæta dicta à nobis ſunt.

§ 12. Sæ-

Digitized by Google

§ 12. Sæpe sæpius contingit, cum morbus hic est inveteratus, aut alloquin in pejus vergit non rectè à medicastris curatus, ut gummata seu nodi duriusculi enascantur in tibiis, brachiis, & capite, quæ sanè in causa sunt, ut quod curatio majori cum difficultate ad optatum finem perduci queat, præcipuè si ossa fuerint exesa, corrupta, tabefacta, aut si debilitatio hæc extremos artus affligat nocturnis iisque intolerandis doloribus: Hoc in casu Zarza-parillæ præsentaneum est & pretiosum remedium, quam possumus absque ullius alterius admixtione decoquere, & in usum convertere, juxta supra descriptam formulam, aut hanc sequentem. *Zarzaparillæ.*

℞. *Sarzæ-parillæ minutim incisæ & contusæ* ℥. IV.
Macerentur per noctem in ℔. xij. *aquæ in loco calido, sive in hypocausto, sive supra cineres calidos, & decoque ad consumptionem quartæ partis.*

Tunc adde ℥. j. Hermodactylorum subtiliter pulverisatorum, & invicem bene misceto & sinito refrigescere, posteaque percolato: Ex hoc bibet manè & post meridiem ℥. VI. & inter prandendum utetur simplici Sarzæ-parillæ decocto, nimirum cum ℥. j. Salzæ-parillæ decoquitur in ℔. xij. aquæ, donec absumta fuerit tertia pars; & tota hæc Cura peragi poterit spatio trium septimanarum, neque est necesse patientem se adstringere strictæ huic diætæ, sed gallinas aut vitulinam elixam comedere interea potest: attamen corpori per debitam expurgationem prius est prospiciendum. *Unguentum seu adeps.*

§ 13. Quod si tam altas radices morbus egerit, ut per superius descripta medicamenta cedere nolit, nonnunquam accidit, ut sub finem decocti Zarsæ-parillæ Inunctiones quoque in usum venire debeant, quibus etiam majori cum certitudinæ, minorique periculo, quàm si decocta non præcessissent, uti nunc possumus; itaque formulam Unguenti hic subjungere volui.

℞. *Ædipis suillæ non salitæ & repurgatæ* ℥. VI.
Axungiæ anatis ℥. iij.
Axungiæ gallinæ ℥. ij.
Ol. Laurini, Liliorum, ana ℥. j.
Ol. Iuniperini, Aq. vitæ, singulor ʒ. IV.

Digitized by Google

℞. *Mercurii* ℥. vj.
Lythargyrii auri, thuris albi ana ℥. j.
Mirrhæ ℥. s.

Prius Mercurium in mortario marmoreo unam cum adipibus ſubigere oportet, commiſcere & mortificare (ut vocant), poſteaque addenda ſunt reliqua, donec acceperint unguenti conſiſtentiam : Minuenda quoque eſt pro exigente patientis neceſſitate, quantitas mercurii, aut inſuper adjungenda alia corrigentia, uti ſunt Maſtix, Ladanum, Styrax, Unguentum marciatum, ol. Therebinthinæ ſimiliaque.

§ 14. Poterit etiam loco prioris unguenti, hæc minor formula parari.

℞. *Axungiæ ſuillæ, anatis, ung. marciati ana* ℥. j.
Ol. Lilior. Spicæ, a. ℥. ij.
Argenti vivi ʒ. vj.
Thuris albi Maſtiches, Lythargyrii, auri, Salviæ, Stœchados a. ℥. j. s.
Aq. vitæ. ʒ. ij.
Ol. Laurini ℥. iij. ex quibus omnibus fiat unguentum.

Suffumigia. § 15. Multi ſunt, qui ad profligandum morbum Gallicum uruntur ſuffumigiis, quorum uſus eſt omnium præſtantiſſimus & incomparabilis, ſi quando laboratur de fluvio capillorum : niſi robuſtioribus. Eſtque hujus medicamenti baſis cinnabrium, quod eſt mercuriale, proindéque juxta vires patientis nunc augeri nunc minui debet, additis Correctoriis ſequenti conſimilive formula.

℞. *Cinnabrii* ℥. iij.
Myrrhæ, Aloës, Thuris a. ℥. j.
Ladani ʒ. iv.
Styracis calamitæ, Benzoini a. ʒ. ij.

Conſundantur omnia groſſo modo, ejuſque pulveris unà vice ℥. ſ. adhibe pro ſuffumigio, nunquam tamen nili debita corporis præparatione præmiſſa. Utendi verò modum ſive unguentum ſive ſuffimigium deſcribere, ſupervacaneum exiſtimo, cum ſit quotidianum Chirurgorum opus ; quos tamen monitos velim, ut inter ungendum abſtineant à præcipuis & nobilioribus corporis partibus, capite videlicet, corde, abdomine, cervice, ventriculo, pudendis, & tantum artubus extremis brachiis & fœmoribus unguen-

Digitized by Google

guentum adhibeant. Obſervaturque nunc temporis in Gallia hic procedendi modus, ut per triginta dies utantur decocto ligni, deinceps aliquot diebus unguento mercuriali, donec effectus ſe prodeat ſive per os ſalivando, ſeu per ſudorum, ſeu per alvi fluxum.

§ 16. Solent quoque, præmiſſa purgatione, Emplaſtra applicari artubus, præcipue iis, qui nequeunt domi ſe continere, ſed neceſſe habent aut proficiſci peregre, aut in publicum prodire, volui itaque celebrem formulam adjicere Unguenti de Ranis dicti. *Emplaſtrum.*

℞. *Ol. Camomillæ anethini, Spicæ, Liliorum alborum a.* ʒ. j.
Axungiæ ſuillæ, vitulinæ a. ʒ. vj.
Euphorbii ʒ. ij. s.
Thuris ʒ. iv.
Ol. Laurini ʒ vj.
Pinguedinis ſerpentinæ ʒ. x.
Ranas viventes n. iij.
Lumbricorum vino lotorum ʒ. 14.
Succi rad. Ebuli, ſucci rad. Enulæ a. ʒ. j.
Schænanti, Stæchados matricariæ a. m. s.
Vini albi generoſi ℔. j

Decoquantur ſimul, donec vinum fuerit abſumptum, poſtea exprime, & exactè cum expreſſo miſce Lythargyrii auri ʒ. vj. ceræ mundæ. q. ſ. cum Therebinthinæ ʒ. j. dein ab igne aufer, in eoque diſſolve Styracis liquidæ ʒ. vj. & cum parum refrixerit, Mercurii mortificati, ſaliva jejuni hominis ʒ. ij. probe miſceto, & ſ. a. fiat Emplaſtrum, quod efficacius erit, ſi addideris ad huc ʒ. j. Mercurii. Poteſt hoc emplaſtrum confici abſque admixtione ranarum aut pinguedinis Serpentinæ.

§ 17. Quod ſi huic Morbo grave aliquod ſymptoma ſuperveniat, neceſſe eſt peritum Medicum advocare; nam quod concernit faucium aut gingivarum exulcerationem, ad eam ſupra in Tractatu de Scorbuto deſcripta ſunt Gargariſmata, pulveres, unguenta & ſimilia.

§ 18. Inſuper, poſſumus quoque ſubitaniam illam ſalivationem, quæ è faucibus & ore, unà cum inſigni pituitæ copia profluit, minuere uſu Pilulæ Cocchiarum, è cujus ʒ. j. formentur pill. n. vij. aut ʒ. iij. Diacarthami plus minuſve, pro ſtatu patientis,

dissolutis in aq. fumariæ, aut jusculo gallinæ aut cicerum decocto.

Unguentum Paralytich.

§ 19. Ad motus impotentiam, hoc quoque unguentum justo tempore articulorum adhibitum summopere conducit.

℞. *Saponis Veneti* ℥. iij. *Quas dissolve in s. q. aq. vitæ,*
Lumbricorum terrestrium vino lotorum, contusorum & per setaceum trajectorum ℥. iij.
Euphorbii, Castorei ana ʒ. ij.
M. f. Unguentum.

Ad affectus exulcerat.

§ 20. Ad alia ulcera seu affectus in hoc morbo valde conducit Oleum Sulphuris & Vitrioli, ubi acrimonia fuerit justè temperata per additam aquam pro mali exigentia. Potest etiam parari lixivium è decocto ligni indici, in cineres redacti, & cum aqua aliquoties percolati, quo gummata & Tubercula manè & vesperi laventur.

Præcipitatum.

§ 21. Ulcera quoque maligna & putrida feliciter mundantur pulvere rubro Mercuriali, dicto *Præcipitato*, estque excellens admodum, modo ritè paretur. Ejus autem præparatio talis est. ℞. Mercurii & aq. fortis. s. regiæ ana partes æquales (quanquam alii plus aquæ sumant) inde Matracio, usque dum Mercurius probè fuerit dissolutus & per aquam dispersus, tum inpone cineribus calidis, donec aqua tota exhalaverit: licet etiam matracium imponere igni lento, illumque parumper augere, donec aqua absumta fuerit & exhalaverit, dein matracium seu phiola est rumpenda, & asservandus pulvis ruber, qui tunc vocatur *Mercurius præcipitatus*: quod si verò nonnulla grana Mercurii, nondum soluti, remanserit, iterum igni imponemus in cacabo æneo aut terreo, & sinemus evaporare. Si vero adhuc melius Mercurium præparare quis velit, abluendus ille est, & infundendus in aquam rosaceam aut plantaginis, deinde in ænea olla igni imponendus probéque agitandus usque dum exsiccetur. Aliqui aurum merum admiscent Mercurio, infunduntque simul aq. regiæ, relinquentes donec fuerit planè solutum, & Mercurio benè permixtum, deinde supra ignem evaporant, uti superius dictum, & ad pleniorem correctionem super affundunt aq. vitæ, donec aqua ea à pulvere tingitur, deinde aq. rosaceam affundunt, & super ignem lentum, spa-

Digitized by Google

ſpatulâ tantiſper circumagitur, dum nihil Mercurii appareat, & pulvis planè exſiccetur.

§ 22. Si aliam deſideras artificioſam formulam præparandi Præcipitatum, invenies eam in libello Fallopii de Morbo Gallico.

§ 23. Hujus benè præparati & purificati pulveris interius dantur 3. aut 4. imo 5. grana, habita ratione ægri, cum ℈. j. aloës roſatæ, aut pilular. aloëphanginarum, aut pil. de Maſticho, formantur inde pill. n. iij. cum paucis guttis aq. cinnamomi. Hujus Præcipitati ſimiliter uſus adhibetur in Peſte, una cum optima Theriaca. Novi quendam, qui junioribus gr. j. provectioribus ij. gra. præbebat, non tamen jejuno exiſtente homine, ſed oportebat patientem prius aſſumere panem butyro illitum, deinde pulverem butyro permixtum, cum buccella panis aſſumere, aut cum butyro ſubactum in recentis ovi vitello abſorbere, poſtea aſſidere igni, exſpectaréque ſudorem, cæteramque ſecuturam operationem. Plurimi miſcent gr. IV. Præcipitati cum ʒ. IV. ſacchari roſacei, ſicque patienti à Peſte infecto, exhibent, Hoc autem medicamentum operatur tum per inferiora tum per ſuperiora: Et cum venenatæ ſit indolis, putant multi inter doctos, illud aptum natum eſſe ad educendum ſecum venenum peſtilens foras: ſimili ratione uti Galenus Theriacam ſcribit facere, quamquam eam ingrediantur viperæ venenatæ. Celeberrimus Medicus Gabriel Fallopius, in dolore Iſchiatico, pro ſecreto habuit, ſi ℈. j. muſcerdæ cum gr. IV. Præcipitati pauculoque cinnamomi cum juſculo calido offeratur patienti, modo is ante comederit aliquot ova ſorbilia. Eodem modo Præcipitatum etiam, uti ſuperius dictum, hoc tempore in Morbo Gallico ſæpius præbetur, uti ante pluſculos annos ſæpiſſimè in Italia fieri ſolebat. Eſtque hoc idem Arcanum, quod à Paracelſiſtis nomine *Turpethi Mineralis* fuit occultatum. Nonnulli ex eodem paratas pilulas exhibent manè, alii veſpertino tempore, etiam vel paulo ante vel poſt cibum, prout à ſuis cuique perſuadetur magiſtris. Succedit ad ejus uſum vehemens diarrhœa, ut etiam nonnunquam ſanguinis fluxus ſubſequatur, quam excipit inſignis vomitus & ſudor.

Turpethum Mineralc.

§ 24. Quandoquidem igitur apud quamplurimos doctos & Celebres Medicos Mercurius habetur & æſtimatur pro ſummo Myſterio

ſterio & veluti antipharmaco, non ſolum exterius applicatus, ſed & interius exhibitus, adverſus morbum Gallicum tandem eouſque devenit hominum induſtriorum experientia, ut etiam Electuarium ex eo confecerint, hujuſce ℥. iij. ſingulo mane & veſperi exhibuerunt, fuitque brevi tempore patiens à morbi Gallici tuberibus & ulceribus ſanatus. Hinc quoque contingit ut validæ pilulæ ex eodem fuerint paratæ quas Barbaroſſa Turcici Imperatoris Archithalaſſus Regi Galliæ primus tranſmiſit, unde & nomen ſuum, *pill. Barbaroſſæ*, traxerunt. Poſſunt autem ſequenti modo parari.

Pilulæ Barbaroſſæ.

℞. *Mercurii* ℥. iij. *tere eundem ſuper porphyritem cum ſucco Limonum aut arantiorum, donec Mercurius taliter fuerit extinctus, ut amplius internoſſi non poſſit.* dein adde *Rhabarbari, Agarici a.* ℥. ij.
Myrrhæ, Maſtiches a. ℥. j.
Cinnamomi, Gariophyllorum a. ℈. j.

Omnia miſceantur & incorporentur *in maſſam pilularem cum Therebinthina Veneta, è cujus* ℥. j. *Formentur pilulæ* ix. *Capiat principio pilulas* iij. *Dein, ſed pro morbi conditione,* ℥. ſ. *Tandem,* ℈. ij. habita ſemper patientis ratione.

Uſus harum pilularum eſſe in malo Gallico inveterato, aut cùm adſunt ulcera in collo aut palato, aut cum patientis nolunt ſubire curam quæ per decoctum ligni fit: poſſumus tamen aliquid præcedenti compoſitioni adjicere aut demere, eapropter deſcribam adhuc duas formulas, quarum prior purgantia habet admixta, poſterior non item,

℞. *Mercurii* ℥. vj.
Rhabarbari ℥. iij.
Farinæ Tritici ℥. ij.
Scammoneæ ℥. j.
Moſchi ℈. j.

Præparandum eſt Mercurius, ut ſupra dictum, cum ſucco Limonum, poſtea adde farinam tritici, & tere ulterius, & ſenſim permiſceto reliqua ingredientia.

Altera formula talis eſt,

℞. *Mercurii in aq. Salviæ extincti* ℥. j.
Sem. papaveris nigri ℥. iij.
Amyli ℥. ij.
Moſchi gr. 14. Formetur Maſſa.

For-

Digitized by Google

Formenturque pilulæ exiguæ quod ſi poſt earundem uſum dolor aliquis corpus exagitaverit, aſſumendus erit hauſtus purgans.

§ 25. Tandem etiam repertæ fuere & indies reperiuntur eximiæ præparationes è Mercurio à Chymicis adverſus hunc morbum, & alias quamplurimas ægritudines, uti eſt cinericeus pulvis, dictus *Mercurius Diaphoreticus*, cujus paucula grana ſudorem feliciter promovent. *Mercurius Diaphoreticus.*

§ 26. Expertum quoque eſt in hoc morbo, præcipuè verò cum externa ulcera aut tumores adſunt, vitrum Antimonii, ſi 3. aut 4. grana cum conſerva roſacea patienti exhibeantur. Etenim ulcera Cacoëthe poſt ejus uſum apprimè mundari incipiunt: Sed quia ejus Operatio eſt paulo vehementior, ideò præſtabit 4. grana ejuſdem Antimonii in duabus Cochlearibus vini per noctem infundere, & manè per linteum nitidum tranſcolare, atque colaturæ admiſcire parum aqua cinnamomi, quod patienti tum præbeatur. Alioquin eſt Antimonii uſus in variis morbis, & in primâ Peſtis invaſione licet exhibere gr. IV. ejuſdem cum ʒ. j. Theriacæ optimæ, aut confectionis liberantis; attamen oportet vires adhuc ſint conſtantes. Inſuper pulvere antimonii præparati uti poſſumus in Ulceribus malignis, ſicuti Saccharum Saturni, (quod nihil aliud eſt niſi pulvis albus ac dulcis paratus è plumbo in aceto deſtillato diſſoluto) magno cum fructu ejuſmodi externis malis applicari poteſt. *Antimonium præparatum.* *Saccharum Saturni.*

§ 27. Alia quoque via eſt, hunc Morbum curandi, per ſuffimigia, ex cinnabari atque adjunctis. Et quamvis ſit remedium violentum, licet tamen eo uti ſatis tutò, præſertim in tribus caſibus, primo, cum volumus præcavere defluvium pilorum, nihil enim efficacius ad hoc quàm unguentum mercuriale, & ſuffimigia, quandoquidem decoctum ligni aut ſarſeparillæ nihil huc faciat, niſi longiſſimo temporis ſpatio; ſecundo, cum ulcera depaſcentia, & maligna adſunt; tertio cum in hoc morbo Oculi Machryonationibus vel granciis exulceratione infeſtantur. Utendi verò modum unctionum & ſuffimigiorum nolo hic adſcribere, partim ne imperitis anſam præbeam his tam periculoſis remediis abuti, partim quia eſt quotidianum Chirurgorum officium, quos tamen monitos volo, ut inter inungendum abſtineant à partibus corporis præcipuis, capite videlicet, corde, pulmonibus, ſtomacho, pudendis, quæ omnes à Mercurio læduntur, & in effectus inſanabiles conjiciun- *Tumores.*

tur; ſed ut ſolummodò ungant brachia & femora. Neque etiam particulariter hîc memini Bubonum, gonorrhœæ, puſtularum ſimiliumque; qui enim perfectè de his agere inſtitueret, integrum librum conſcribere neceſſe haberet.

§ 28. In catalogo accidentium Morbi Gallici, non poſſum non commemorare inauditum & intolerandum malum, quod milites Hiſpani in noſtram inferiorem Germaniam, cum aliis quoque perpetuis nobiſq; improbandis novitatibus, ultimo ſuo reditu intulerunt, communicarunt: vocatur Formica, eſtq; venenatus malignus & contumax Serpes ſive ſerpigo; ſumit autem initium à verendis, progreditur ab iis per univerſum corpus cum doloribus & intolerabili pruritu, nominabo itaque *Formicam Gallicam*, Teutonicè *Zitterſchen*, ſive *Flechten*. In quantum verò hic morbus cum Gallico habet quid commune, ejus curationẽ per interna deſumere poſſumus ex Tractatu præcedenti. Exterius verò corpus inungemus lixivio è ligno Guajacino parato aut oleo Guajacino parumper correcto, hoc eſt leniore reddito per additionem aquæ cujus mentio facta eſt in Hiſtoria Scorbuti ad luxuriantes gingivas. Alioquin valdè etiam prodeſt aqua plantaginis, cui in mortario adjungatur tantundem æruginis & ſacchari, donec mordacitatem poſſideat exiguam: Vocatur hæc aqua à nonnullis *aqua di Cazzo*; ſed & alia conficitur ejuſdem nominis, quæ etiam huic intentioni inſervire poteſt, ex ℔ j. aquæ Liguſtri, aluminis ʒ iij. & parum æruginis: inſigniter medetur tonſillis collique inflammationibus: poſſumus re ſic exigente, aliquot grana ſublimati eidem addere.

Formica Hiſpanica.

Formica Gallica vel Frantzoſen Flechten.

§ 29. Concluſionis loco duplicem hic addam Cautionem. Prima eſt ne quiſquam, qui Gallico morbo ſit infectus, curam ſubeat acidularum, ſive Spadanarum, Birckenfeldianarum, ſive Schwalbacenſium, aut quarumvis aliarum. Neque poſſum ſatis mirari, haud paucos doctos & probos viros, tantum habuiſſe de utilitate harum acidularum, (nulla tamen ſuadente id experientia) conceptum, ut etiam ſtatuerint eas conducere ad quorumvis morborum ſanationem, atque etiam libris ſuis inſerere non dubitaverint, ut poſt expurgationem corporis per pharmaca, acidulas mane & veſperi biberent ægri, & ſudorem promoverent, ſimili modo uti ſit in uſu decocti ligni Guajaci aut Zarſæ-parillæ. Proverbium eſt, tam tritum, quam

Acidula.

veritæ-

Digitized by Google

veritate munitum: *Sit modus in rebus*; fateor enim præſtantiſſimum Dei donum eſſe acidulas, eaſque ad quamplurimos morbos ſanandos, ad miraculum uſque conducere, præcipuè iis prodeſſe, qui ex viſcerum dyscraſia laborant, aut intemperie ventriculi frigida; & hepatis calida, unde contingit vapores multos cerebrum perere, & catharrales morbos progigni: Item juvare eos qui calculo renum & arenulis tentantur, aut morbis lienis, febribus erraticis, venarum obſtructionibus, imbecillitate virtutis retentricis, & ab eadem pendentibus debilitatibus: Sed ita res ſe non habet in morbo Gallico, propter antipathiam quæ inter aquas has & morbum intercedit: Etenim acidularum virtus maximam partem pendet ex vitriolo, alumine, ferro, ſale ſimilibuſque, quæ omnia mineralia habent facultatem adſtringendi; quod ex eo patet, quia ventriculum roborant, appetitum acuunt, dyſenteriam & diarrhœam omnem ſiſtant, & inſuper notabilem pectori anguſtiam concilient, quapropter neque aſthmaticis conducunt, niſi forte anguſtia ea procedat à catharris à capite decidentibus: Similem ob rationem acidulæ malo Gallico ſunt adverſæ: inſuper lues Gallica curam poſtulat à centro ad circumferentiam, & ſolennes atque inſignes evacuationes per ſeceſſum, ſudorem corporis, & ſalivationem: ſed acidulæ utplurimum ſuas operationes perficiunt per vias urinæ, auferunt obſtructionem venoſi generis temperantque intemperiem viſcerum tum calidam tum frigidam.

§ 30. Altera Cautio eſt, ut in morbo Gallico vitentur thermæ, ſeu balneæ aquarum calidarum, quoniam aquas non fert, ut teſtatur experientia, propter actualem ſuam humiditatem, quod inde patet, quia ſpecificum Gallicæ luis remedium eſt virtute exſiccante proditum, ſive ea per accidens ſive per ſe rebus aut medicamentis inſit.

DE PESTILENTI ET EPIDEMICA TUSSI,

Qui Anno 1580. universam fere Europam invasit.

PRIORI Libro harum observationum morbos nonnullos Pestilentes descripsimus, qui regnabant aut in nostra tantum regione aut in vicino Belgio, sicut etiam suo tempore Hippocr. descripsit in sua regione grassantes lues: & inter alias etiam lib. v 1. Epid. sect. 7., meminit cuijusdam Tussis Contagiosæ. At vero Anno 1580. universalis, pestilens & rapida Tussis non Belgium solummodo aut Germaniam (ut quidem contigit in sudore Anglico) veruntamen universam Europam brevissimo tempore, & subito invasit & peragravit: Qualis cum hactenus nefandó quidem fuerit intellecta, & cum præcedentibus morbis magnam gerat affinitatem, operæprecium erit, ut posteritas fiat ejusdem particeps. Nam omnes hi morbi ex una eademque causa originem suam habent, videlicet ab Epidemico Catarrho, ab quem profluxisse consentaneum est ab humiditate aëris nimiâ, causatâ à superiorum annorum ventis meridialibus & occidentalibus, subsequente per totam ferè æstatem Euro, comitato à calore siccitate, & serenitate aëris continuâ, quod uberrimus vini proventus & natura abunde probavit, cujus tanta fuit præstantia tempore autumnali, ut à longo tempore ejusmodi non fuerit visa. Et sic æstate adulta & autumno prædicto Tussis sæviit, & circa æquinoctium autumnale præcipuè grassari cœpit. Statim à principio adfuit incredibilis capitis dolor & febrilis calor, attamen absq; tremebunda corporis concussione in quamplurimis observabatur inevitabile dormiendi desiderium, sicut in peste: Alii contra continuis vigiliis torquebantur & impotentia indormiscendi: Hoc è vestigio excepit tussis arida, pectoris dolor, sed præcipuè mediastini seu menbranæ dividentis cavitatem pectoris in dextram & sinistram, & tandem rhonchus, ut in moribundis: Et quanquam tussis paucos saltem dies affligeret, permansit tamen rhonchus

per

per quatuordecim dies. Plurimi in ſudores ſolvebantur, & hi trium aut quatuor dierum ſpatio à morbis liberabantur, nec multum tuſſi ejiciebant, ſed cauſa morbifica expellebatur per habitum corporis ſeu externum opus ſudoris. Alioquin ordinariè circa quartum diem expectoratio ſubſequebatur, & ferè omnes ſanitati fuerunt reſtituti, adeò ut ex mille vix unus interierit, iis exceptis, qui vel apoſtemata occulta intus in corpore latentia habebant, aut quibus prona quædam materia hepati aut cuidam viſceri erat impacta, aut qui veneſectione uſi ſunt. Nam penes nos Germanos, proh dolor, prava ea conſuetudo invaluit, quamprimum morbus Epidemicus regnare incipit, ſive novus ille ſit, ſive communis, venam pertundere: & ſiquidem tuſſis conjuncta fuerit, bibunt decoctum pectorale, ex hyſſopo, ficubus, ſeminè fœniculi & ſimilibus paratum, quod ſi malum ceſſaverit, bene quidem, in Nomine Domini; ſi verò non, dicunt, oportere morbum ſinere ſuam abſolvere periodum, nullum aut parum admodum remedium aſſumendu eſſe, quoniam putant Medicos, eam ægritudinem non cognoſcere, & hoc pacto multi abeunt ad plures.

§ 2. In hoc malo curando, ſiquidem mihi obvenerit, nemini juſſi venam aperiri, ob rationes præcedenti libro allegatas, & etiam experientia edocti ſumus, omnes ferè ei, quibus ſanguis fuit detractus, fato ceſſiſſe. Quæ res fortaſſe in cauſa fuit, quod in Italia & Gallia plurimi mortui fuerint, adeò ut audiverim Romæ ultra 2000. mortuos fuiſſe, proculdubio duplici de cauſa, tum quia Medici Itali mox, & forte nimis præcipitanter ſuaſerint venæſectionem, non attendentes ad venenum & ardorem conjunctum, tum quod adjuncta febris in regionibus calidioribus graviora & periculoſiora ſymptomata produxerit, quàm apud nos.

§ 3. Quantum verò ad Purgationes attinet, hunc ego methodum obſervavi, quod illis non indifferenter in omnibus, ſed in plurimis uſus fuerim non tamen ante quartum diem, poſtquam ex variis mutationibus ſymptomatum cognoviſſem, quod materia inciperet furere tum enim exhibui *Caſſiæ recens extractæ*, ℥. *j. aut Mannæ in aq. hordei & decoctionis Polypodii*, ℥. *j. s.* a quo non tantum cauſa materialis imminuebatur, ſed etiam expectoratio promovebatur. Præter hoc etiam mox in principio Antidotum exhibui, veneno refragans, ſequens verò mihi probatum.

℞. *Methridatii optimi*, ℥. s.

Digitized by Google

Speci: Diamargariton frigid. liberantis ana ʒ. j.
Boli Armeni orientalis, aut quod nunc in Misnia reperitur, Scordii, diptamni Cretici, rad. Scorzoneræ, aut ejus loco Vincetoxici ana ʒ. j.
Corticum citri, sem. Card. bened. ana ʒ. ſ.
Camphoræ ℈ j.

Omnia contundantur, & cum syr. papav. rhæados rediganturin formam electuarii: E quo assumatur ʒ. j. ſ. plus minusve pro constitutione ægri cum aq. fl. cyani seu rhæados sudor exspectetur. Similiter pauperibus exhibui cum felici successu tantundem theriacæ diatessaron quæ paratur ex Gentiana, baccis lauri, myrrha & aristolochia rot. quibus ego solitus sum addere diptamnum, carduum benedictum & carlinam.

§ 4. Hoc præmisso, decoctum præscribo pectorale, quo singulis diebus bis terve utatur patiens, hujus aut similis formulæ.

℞. *Radic. Eryngi, Tussilaginis, altheæ, labri Veneris. ana* ℥. ſ.
Scabiosæ, scordii, cardui benedicti hordei hybernalis, Iujubarum violarum. ana m. j.
Liquiritiæ. ʒ. vj.

Omnia coquantur in mensura aquæ, ad consumptionem quartæ partis, postea coletur absque expressione, & tum adde ℥. ij. ſ. aut ℥. iij. syrupi papav. rhæados. Aut si materia jam sit expectorationi apta, licebit ejusdem loco accipere syrupum scabiosæ: Et ad promovendum expectorationem jussi die noctéque ut assumerent syrupum papav. rheados, qui etiam solet sudores ciere, interdum præscripsi Looh è papavere, aut Looh è psyllio, præscripsi itidem potionem vespertinam ex raparum succo cum saccharo, non sine utili successu.

§ 5. Et quandoquidem multi ægri dormire non poterant, & interim præ siti torrida nihil exspuebunt, è ℈. ſ. pilularum mearum descriptionis de styrace formavi pil. num. vj. & exhibui vesperi tribus post cœnam horis.

℞. *Styracis Calam.* ℥.
Succi liquiritiæ, Rutæ, Myrrhæ, Opii ana ʒ. ſ.
Croci. ℈. j.
Rediganturin massam cum syr. papav. rheados, quæ asservari poterit per aliquot annos.

Magna

Digitized by Google

Magna ſanè utilitas ex uſu harum pilularum extitit, nam & ſomnus fuit conciliatus, & dolor capitis imminutus, & materia in pectore contenta ad maturationem perducebatur. Nihilominus pro eodem ſcopo ſequentem emulſionem cum fructu exhibui tribus à cibo horis.

℞. *Amygdalorum dulcium excorticatorum*, ℥. j.
Sem. papav. albi ʒ. vj.
Sem. 4 frigid. maj. a. ʒ. j.
Omnia contundantur minutim, poſteaque per ſetaceum *ranſcola cum* ℥. iv. *aut* v. *aq. hordei decorticati, adde* ℥. j. *aq. roſar. &* ʒ. iij. *manus Chriſti perlatæ.*

§ 6. Sed quia ægrorum plurimi nihil expectorabant, ii maximè, qui in ſudorem erant proclives, eo in caſu matutinis horis ſudores excitavi hauſtu calido ex partibus duabus aq. hordei, uno vini & duobus cochlearibus ſacchari albiſſimi.

§ 7. Exterius præſcripſi pro ditioribus inunctiones ex ol. amygd. dulc. pro pauperibus verò butyrum recens mixtum mucilagine ſemin. lini. Quod ad potum ſpectat, non omnes interdixi vino promiſcue, attamen majori parti, iis maximè, quibus febris ingens adfuit.

DE SUDORE ANGLICO.

HIsce graviſſimis, periculoſiſſimis & hactenus in Germania inauditis morbis adnumerari equidem debet lues illa peſtilens & horribilis, quem vocant *Sudorem Anglicum*, cui hoc nominis inditum fuit, quoniam anno 1586 per univerſam Angliam, cum miſeranda conſternatione, propter ſubitaneum mortis periculum, & inexpertam morbi indolem terribili modo infeſtavit.

§ 2. Principium tale fuit, quod homines, qui bellè valere videbantur, veluti in ictu oculi ita inceſſebant ſummi dolores cum incredibili calore & anxietate circa ſtomachum & caput, ſubſequenti fœtido ſudore univerſali, ſiti inexhauſta, & virium naturalium & vitalium diſſipatione, ſpatio 24 horarum moriebantur.

§ 3. Cau-

Putatitia Morbi causa.

§ 3. Causam nonnulli retulerunt in continuam & excedentem humiditatem aëris Anglici, quæ sanè opinio meo adversatur judicio, sic enim & antea & post hoc tempus idem morbus ibidem regnasset, cum causa semper præsto sit.

§ 4. In Anglia tali utebantur præcautione, Quisquis isto morbo corripiebatur, si interdiu, mox vestibus indutus ad sudorem se componebat: si verò noctu lecto decumbens invadebatur, è vestigio benè cooperiebatur, ad sudorem proclivius evaderet, & frigus sedulò arcendum. Nam si aër frigidus accederet, tam periculosum habebatur ut è centum vix unus evaderet, aut semel terve recidivam patiebantur, tandemque moriebantur.

§ 5. Licet vero hic morbus postea per Angliam ulterius fuerit sparsus, placuit tamen omnipotenti & justo Deo eodem flagello subitò & vehementissimè castigare dum primò maritimas Belgici contermini partes, & deinde & paulò post quasi per tempestuosum turbinem ab occidente, Germaniam Anno 1592. affluvit, atque ita in circumjacentibus regionibus, ratione improvisi afflatus & invasionis, partim ratione subitanei periculi mortisque præsentaneæ, partim quod anxietas in ejusmodi novo morbo adhuc dum comperta non essent, maximus error & consternatio oborta est.

Ephemera Pestilentialis.

Febris Typhodes.

§ 6. Sed morbus in sua essentia, quantum equidem indicare possumus ex symptomatis & circumstantiis, est *Ephemera* sive *Diaria pestilens*, quoniam spatio 24. horarum aut remittat, aut ægro animam extinguat. Quanquam eruditorum plurimi hunc morbum revocaverunt ad febres Græcis dictas *Typhodes*, in quibus continuo sudore ac madore corpus quidem consumitur, attamen non adeò venenum ejusmodi lethale ac præsentaneum, ut nominatim quædam pestilens plaga sit à Deo immiscus procul omni dubio.

§ 7. Hoc venenum pestilens & subtile admodum primam sedem suam figit in Spiritu vitali, seu vitalibus viribus cordis & sic porro accendit corrumpitque sanguinem humores corporis, ubi tamen obluctans natura valdè conatur hunc pernicioſum, hostem quam citissimè à se propellere, & secundum robur facultatum naturalium hostis citius aut tardius superatur & expellitur; quod si è eadem nimis fuerint debiles, æger interit: Et sicuti maligni isti morbi, quos *acutos* vocant; judicantur Criticè, die 4. 7. 9. 11. 14. 17. 20., aut 24. sic in peracuto hoc morbo

Digitized by Google

bo in pauciſſimus horis ejuſmodi Judicium decernitur, ut deinceps patebit.

§ 8. In hiſce noſtris regionibus invaſit morbus potiſſime cum frigore aut horrore, durante per mediam horam & amplius, & cum magnis torminibus circa diaphragma & inguinis partes cum palpitatione Cordis, & tam vehementi virium jactura, ut æger, pedibus vix poſſet inſiſtere, aderat etiam nonnunquam dolor capitis & vertigio, nonnunquam, licet rarius, ſuperveniebat etiam vomitus ſanguinis nigri, aut bilis. Nonnunquam morbus ſubitò invadebat tempore ſomni, aut ſtatim ab eo, ſubſequente mox calore, eodemque tempore per univerſum corpus, maximè in Thorace, erumpebat ſudor copioſus & graveoleus. Et ſedulo adhibebatur cautela, ne aër frigidus, ullo modo ad ægros pertingeret, adeò ut urinam in lecto decumbentes reddere cogerentur, nec etiam pulſum explorare audebant, ſi etenim frigidus aër corpus tangeret, metuendum erat, ne ſudor ille venenatus erumpens intro recederat verſus interiora, & mortem cauſaret. Nonnullus venenatus ille humor per urinas exit. Ordinariè autem durat vis hujus morbi circiter 24. horas, interdum deciditur citius, videl. 14. aut 17. aut 20. horis. Verùm in nonnullis morbus & venenum adeò erat potens, ut ſpatio, 6. 7. aut 9. horarum exſpirarent.

§ 9. Sed præſertim magna cura eſt adhibenda, quando æger ſub invaſionem morbi è veſtigio calefactum lectum ingreditur, & ſtragulis, ad evitandum frigus ambiens tegitur, ne ſtragulis nimium oneretur: recordor enim, quod multi à ſtragulorum pondere nimio fuerint, excalefacti, ſuffocati & mortui fuerint. Modus itaque hac in re adhibendus eſt, juxta uniuſcujuſque complexionem & qualitatem; tegantur autem magis circa pedeſque quam corpus, quod moderatè, uti & caput tegendu eſt: & ſi patiens in alterutro latus volvatur, oportet ut aſtantes diligenter proſpiciant, ne ſtragula alicubi hient, adeoque aër frigidus corpus attingat: Neque verò rari quid eſt, aliquos robuſtos & validos ante præſtitutum & debitum tempus à ſudore ſurrexiſſe & tamen ſanitatem recuperaſſe, ſed hoc abſque inſigni periculo non fit.

§ 10. Præterea, etiam quamdiu durat vis ſudoris fœtidi, nec manus detumeſcunt, nec ſymptomata ceſſant, oportet à ſomno abſtinere, eiq; reſiſtere vel piis colloquiis vel aliis licitis mediis: Nihilominus

Digitized by Google

minus ab hoc rigore aliquid licet remittere seu dispensare, modò somnus nimis diu non potrahatur, eteñim hoc morbo laborantes ordinariè somno profundo detinentur, à quo metus est, ne venenum istiusmodi interiora versus aut in caput proserpat, producatque phreneſin, quam excipit morbus comitialis & tandem mors.

§ 11. Postquam igitur sudor, cordis palpitatio & anxietas cessaverint, & patiens aliquod levamen persentiscit, ejusque manus, quæ durante morbo intumuerant & obriguerant, iterum detumuerunt & ad naturalem statum redactæ sunt, detergendus ante omnia sudor est linteis calefactis, induſiumque calefactum induendum, atque ita sensim corpus denudandum, aliaque facienda, quæ in Curatione recensentur.

Causa hujus Morbi.

§ 12. Principalis causa hujus ægritudinis est Divina virga & pœna, quandoquidem inauditis blasphemiis & peccatis iram Dei super nos concitamus, justus Deus etiam eisdem incognitis antea mediis utitur ad puniendos contumaces, & ad pœnitentes castigandum clementer. Sicut idem, proh dolor, ultimis hisce depravatis & Terribilibus Temporibus singulis anniversariis, imò singulis ferè diebus nimium & miserandum experimur & ad oculum videmus. Deus nostri misereatur secundum suam bonitatem infinitam, & ineffabilem misericordiam, & mala hæc clementer avertat, & abiisdem nos præservare dignetur virtute sui Sancti Spiritus per Dominum nostrum Jesum Christum.

§ 13. Si verò naturales spectemus causas, quibus mediantibus Deus etiam sua opera hominibus ostendit, cum lues hæc tempore autumnali & initio hyemis venenum suum quaquaversum disperſisset, qui proximè antecesserat annus, præsertim verò æstas valde fuit humida, & calor mediocris, talis verò aëris constitutio valdè est noxia, & morbis generandis opportuna, præcipuè pestilentibus contagiis & febribus, quod & ratio, & experientia quotidiana & testimonium Hippocr. Galeni & Avicennæ satis superq; evincunt. Et in variis tractibus Belgii hæc pestis incœpit præcedente crassa ac fœtida nebula, & venenam suum dirum magis effudit, multosque interfecit, mediante calido humidoque vento Meridionali, magnàque pluvia.

Signa.

§ 14. Signa morbi hujus cognosci possunt ex recensito initio; sed breviter talia sunt, Frigus & horror, sudor fœtidus cum magna anguſtia & caloris sensu circum cor & pectus seu præcordia, etiam pulpitatio

Digitized by Google

palpitatio cordis, & calor. Rubor & tumor faciei cum dolore capitis : multi etiam dolore lumborum tentantur, alii ventris, alii ſtomachi, alii aliis in partibus dolores percipiunt.

§ 15. Pulſus, uti dictum, rarò poteſt explorari ob continuum ſudorem, ſed eodem finito reperitur talis, qualis in fine febris ardentis, nempe ſub digitis plenus, mollis, & undoſus, interdum quoque color, varius & mutabilis, pro diverſo ægri temperamento. Urinam inſpicere & examinare propter rationes prædictas, non poſſumus, quandoquidem initium adeò eſt vehemens, & æger in lecto cogitur decumbere, uti dictum. *Pulſus.*

§ 16. Quamvis autem hic morbus peſtilens ſit, non eſt tamen adeò contagioſus, quandoquidem ii, qui continuo ægris miniſtrant, non adeò à veneno hoc afficiuntur, atque ii, qui magnam ſui curam gerunt, & longè recedunt, cujus equidem hac cauſa eſt, quod hi valde ſint ad ſuſcipiendum diſpoſiti ratione conſtitutionis & temperamenti tales videlicet ſunt præſertim, plethorici, ventricoſi, & qui humoribus pravis ſcatent; tales etenim magno in periculo verſantur, ſi contingat eos ab hoc morbo corripi. Juniores & ſeniores magis fuerunt liberi, præ aliis mediæ ætatis hominibus, quos præcipuè lues hæc invaſit.

§ 17. Ut igitur pergamus ad Methodicam Curationem, quoniam hic morbus eſt acutiſſimus, ideò ut veneno huic rapido occurramus illudque evacuemus extra corpus, vires cordis vitales conſervemus, ſtatim ab initio nullâ interpoſita morâ, dabimus ſequentis Electuarii ʒ. ij. aut ʒ. j. ſ. aut ʒ. j., pro ætate, temperamento & viribus ægri cum hauſtu calido ex media parte aceti vini, altera medietate aqu. acetoſæ aut ſcabioſæ, aut carduibenedicti, aut meliſſæ, & eo aſſumpto agrum cooperiemus, & ſudorem promovebimus, ut ſupra dictum. *Curatio.*

℞. *Pulveris liberantis* ʒ. ij. *Electuarium.*
Coralli præparati, margaritarum præpar. ana ʒ. j. ſ.
Corticum citri, radic. tormentillæ ana ʒ. ij.
Florum ſulphuris ʒ. ſ.
Omnia rediganter in pulverem minutiſſimum, & cum ʒ. ij. ſ.
Theriacæ optimæ, ſyrupi ex acido citri q. ſ. ad pulverem excipiendæ fiet opiata.

§ 18. Aliqui præbent ſimpliciter theriacam Andromachi,

Digitized by Google

alii ovum aureum aliaque antidota pro cujuſque arbitrio.

Modus Parandi ſalem ex herbis.

§ 18. Similiter Salia quædam utilia ſunt, e. g. Sal abſynthii, Scabioſæ, Card. Bened. quæ hoc modo parantur, Herbæ in cineres rediguntur uſtione, tum affunditur aq. calida recens ex herba deſtillata, aut aqua bona communis, ſtentque ſimul (alii per horam cum dimidia decoquunt) dein aq. filtratur per linteum, & aſſervatur, tum verò alia denuò aqua relictis cineribus affunditur, iterumque ſtent aliquandiu aut decoquantur, & aqua iterum colata affundatur priori, demum nova ſolvens aqua affunditur, & ita porro, uſque dum talis affuſa aqua nullo ſapore ſalſo amplius prædita ſit, nec in ſapore aut colore alterata cernatur. Poſtea aqua hæc colabitur inclinando per filtrum laneum, eaque filtrata aqua indetur vaſi teſtaceo, imponaturque carbonibus, aut arenæ cineribuſve calidis & evaporetur, ita remanebit ſal in fundo aut parietibus adhærebit, quod in phiala vitrea eſt aſſervandum. Hujus præbeantur gr. xij. cum vino albo, aut aq. Card. Bened. aut aq. Borraginis aut Scabioſæ calida. Valde utile eſt ad morbum, & ſudorem promovet. Admiſceri etiam poterit ſyr. ex acido citri, aut Saccharum roſaceum. Etenim hæ res valdè reſiſtunt peſtilentiæ. Ex hoc Sale paratur etiam oleum valdè efficax. Etenim hoc ſal primò diſſolvitur in aq. vitæ, quæ bis terve in balneo Mariæ eſt rectificata, ad abſtractionem humiditatis aqueæ. Cum hac Spir. vini ſal iſtud putredini exponetur per 5. aut 6. dies in fimo equino, aut balneo, deinde deſtillabitur; ſic prodit oleum, cujus 3. aut 4. guttulæ cum aquis convenientibus ſeu potione exhibitæ potenter ſudores movent. Licet quoque Sal iſtud igne forti calcinare, & ſupra porphyritem in ſubtiliſſimum pulverem, conterere, illumque phiala vitrea exceptum aut inditum loco humido in cella ſuſpendere donec liqueſcendo reſolvatur in ſubſtantiam oleo ſimilem.

Oleum Salis.

Potio ſudorifera.

§ 19. Paratur etiam commune decoctum valdè proficuum ad ſudorem movendum ex milio, quod in aqua excoquitur donec exterior pellicula abſcedat. Hujus decocti ſumimus ℥. iij., & vini albi generoſi ℥. j., miſcæ & ſumat calidè. Datur idem in febribus aliiſque morbis in quibus ſudores ſunt ciendi.

§ 20. Quod

Digitized by Google

§ 20. Quod si sudor brevi non apparuerit, ægroto apponemus silicem aut laterem ignitum, involutum tamen prius linteis in aq. & parum aceti madefactis, aut pedibus applicabimus lagenam stanneam, aut vesicam communem aq. calida plenam, & lintea calida circumponemus tibiis, & brachiis, aut umbilico, ut tanto citius prodeat sudor.

§ 21. Eodem tempore dum sudor propellitur, utile erit conservas & condita cordialia præbere, e. g. Saccharum perlatum seu manus Christi, conservam fl. calendulæ, fl. Rosarum, Boraginis, Buglossæ, mixtam cum succo ribesiorum aut berberis, ad gratum saporem conservis concitandum, & ut tanto melius ingens sitis restinguatur, cui præcipuè sedandæ incumbendum est, in quem finem sumere oportet pruna Damascena in aq. cocta, sapam, (defrutum) aut rob. ribesiorum, cerasa condita & exsiccata, alioſque fructus acidos ritè præparatos. Quod si à potu abstinere æger non possit, tale Julep ad cor roborandum ac sitim extinguendam parari poterit. *Conservativa Cordis.*

℞. *Aquæ Acetosæ, Scabiosæ, Card. Benedict. ana* ℥. iij. *Julepium.*
Syr. de accido citri, de succo acetosa ana ℥. j. ſ.

Quæ invicem permixta, pro libitu patientis exhiberi poterunt ita tamen, ut durante sudore, semper tepidus reddatur potus. In magna animi defectione parum aq. cinnanomi cum aq. rosacea mixta poterit dari.

§ 22. Conducit etiam succus Granatorum, malorum aurantiorum, quorum odor etiam ad cor roborandum efficacissimus, ut est & mala citria, etiam aqua rosarum cum pauco mixta, & spongia excepta sæpius naribus admoveatur.

§ 23. Conducibile est, si duæ partes aquæ rosarum & una aceti cum ℥. j. caryophyllorum contusorum, & tantundem ligni santalini continuo in cubiculo ægroti super ignem decoquatur, id enim recreat valdè & adversus pestem prodest.

§ 24. Non oportet quoque cibum exhibere, quamdiu durat anxietas, præter jusculum Gallinæ, aut ex ovi vitello

Digitized by Google

paratum, avenæ aut hordei, aut ptiſanam hordeaceam, cui ad miſceri poterit parum vini ad virium conſervationem. Præberi debet tenuis cereviſia defœcata, aut aque hordei cui incocta ſint pruna Damaſcena & acetoſa, omnia tamen hæc ſub declinationem morbi rectius.

Præſervatio. § 25. Sub finem dierum majoris acceſſionis, poſt ſudorem abſterſum, & veſtimentis indutis calefactis, & igni aſſidentes, cibo probæ digeſtionis & potu convenienti reficiendæ ſunt vires & roborandæ, ſi patiens ſic poſtulaverit, qui poſtea iterum in lectum mundum ſe conferet, & ad ſomnum ſe componet, qui tamdiu continuabitur, uti tunc natura requiſierit.

§ 26. Ad præſervationem hujus tam vehementis & venenati morbi, eadem adhibenda quæ in peſte, de qua multa exſtant, & corpus expurgandum à ſuperfluis humoribus qui verò nimiâ humorum ſaburrâ premuntur, purgari debent regulariter, & temperatum corpus ſuum conſervare per bonam diætam, & adverſus aëris contagium munire cor Vitaleſque ſpiritus præſcripto Electuario, & quotidiano uſu acidorum cibis admiſcendorum. Ex. grat. Omphacii, aceti vini, ſucci malorum aurantiorum, acetoſæ, uvarum immaturarum, ribeſiorum: inſuper moderato uſu aromatum Ex. gr. acinamomi, nucis moſchatæ, macis, cariophyllorum, zinziberis, croci, roriſmarini ſimiliumque herbarum.

DE

ERYSIPELATE.

QUANQUAM origo affectus illius externi, qui *Eryſipelas* dicitur, non ſit recens, ſed Antiquitati jam cognitus, & eapropter alicui mirum videri poſſit, eum ſibi locum vendicare inter novos, incognitos & hactenus non deſcriptos morbos; Attamen, quandoquidem ejus curatio planè nova eſt, & minimè conveniens iis quæ à veteribus tradita ſunt, tum etiam, quod idem affectus in noſtra Germania curetur melius & certius à Mulierculis, quam à Medicis experientiſſimis Italis, qui è Græcis ſcriptoribus erroris ſui circa Curationem fundamentum hauriunt: Neceſſarium duxi, etiam hujus mentionem

Digitized by Google

nem facere, & hunc affectum collocare in numerum morborum hactenus non è fundamento sufficienter descriptorum.

§ 2. Apud Græcos nomen sortitur Erysipelatis, Belgis de Roose/ Germanis *Das Rotlauff*, & in quibusdam regionibus, quanquam non sine fallaci errore Carbunculi. Et quidem consentio planè in hoc cum veteribus, uti & modernis exteris & indigenis Medicis, quod hic morbus seu affectus originem suam habeat ex inflammatæ bilis nimietate, quæ ad conservationem partium internarum, puta cerebri, cordis, & præcipue jecinoris, vi & robore naturæ venas, in habitum corporis, utpote partem debiliorem ignobilior & veluti Emunctorium expellitur. Sed hic insuper addam bilioſum illum humorem esse acrem & venenatæ naturæ utplurimum; etenim hic tumor invadit improvisò & tanta cum celeritate cum rigore & subsequente calore febrili, item glandularum inflammationibus & bubonibus, ut aliquis statim credat se Peste correptum donec malum hoc se patefaciat in tibia aliave parte cum insigni ardentissimoque rubore, sed exiguo admodum tumore. *Erysipelas.*

§ 3. Hinc equidem Tumoris tria sunt genera, videlicet Erysipelas purum, Erysipelas phlegmonodes, & œdematodes, proveniens è mixtura bilis & pituitæ salsæ, quanquam scriptores nostri plures recensеant species. Et licet ultima hæc species non sit adeò frequens in peregrinis regionibus; tamen Germani admodum sunt eidem subjecti, ratione frigidæ & pituitosæ constitutionis. *Species Erysipelatis.*

§ 4. Ut hoc malum tutò curari possit, duo sunt scopi attendendi, primò, causa antecedens & affluens est, per derivationem aliò ducenda, aut est planè tollenda & radicitus exstirpanda per evacuationem; secundum malum parti affectæ inhærens est discutiendum. Ad prius obtinendum bonam, oportet instituere diætam, abstinere à vino, bibendo ejus vice cereviſiam, aut aq. coctam, aut acidulas ubi ea haberi poterunt: vitare cibos qui calorem accendere in sanguine possint, E. g. aromota, sinapi, cepas & similia, quæ unusquisque novit. Deinde circumspiciendum, num patiens sit plethoricus, & venas habeat amplas ac tumidas & an bilis foveatur à sanguine, unde oritur Erysipelas phlegmonodes communiter in Germanorum corporbus athleticis; Tunc vena Hepatica aut Mediana dextri brachii est incidenda, neque tamen pertimescendum *Venæ sectio.*

Digitized by Google

timeſcendum eſt, ne bilis tam modica ſit aut tali copia in ſanguine ſuprabundet, ut per eam venæſectionem efferveſcat, & veluti turgens ab una parte in alteram diſcurrat, quam regulam & cautionem obſervare ſolent Practici in Phrenitide, aliiſque à bile cauſatis morbis, ne bilis ſanguinem faciat furoræ, nam & veterum axioma eſt, ſanguinem eſſe frenum choleræ: quoniam corpora noſtra non ſunt temperamenti tam calidi, ſed magis ſanguinei, ut adeò nullus ejuſmodi metus adeſſe debeat: Imo novi ego Comitem, qui ex Eryſipelate mortuus eſt, præ timore & puſillanimitate Medici, qui ſanguinem ipſi verebatur detrahere.

Purgatio. § 5. Quod ſi verò plethoræ ſigna non adſint, ſuperſedere poſſumus venæſectioni, & quamprimum naturæ laboranti ſubvenire potiuncula leniter purgante quæ dicata ſit bilis expurgationi; quale eſt ſequens.

℞. *Rhabarbari optimi* ʒ. ij.
Spicæ nardi gr. vj.
Minutim conciſa infundantur per noctem in ʒ. iij. ſ. *aut* iv. *aq. Endiviæ, dein fortiter exprime, & Col. expreſſæ adde Elect. Catholici & roſati Meſues ana* ʒ. iij. *Syr. roſ. ſol.* ʒ. j. M. ſ. hauſtus.

Circa quintam matutinam aſſumendus. Si vero Eryſipelas magis ſit œdematodes, tumorque elatior, loco Elect. roſ. Meſues ſumemus Elect. diacartham. Quod ſi corpus ſcatuerit mixtura variorum bilioſorum, pituitoſorum & aquoſorum humorum, quos impoſſibile eſt omnes una vice expurgare, tunc apud me in uſu eſt ſimile Apozema, è quo hauſtus aſſumendus per ties quatuor ve dies continuos horis matutinis,

℞. *Endiviæ, Helitropii, Chamedryos, Bugloſſæ ana* m. ſ.
Tamarindorum ʒ. ij.
Sem. Fœniculi ʒ. ſ.
Omnia coquantur in ſ. q. aquæ donec remanſerint ℔. ij., *tum exprimantur, & expreſſæ Col. adde ſol Sennæ Alexandrinæ* ʒ. j. ſ.
Agarici ʒ. j.
Rhabarb. ʒ. vi.
Zinzib. ʒ. iij.

Ebulliant ſimul, & ſuper cineres calidos, aut loco calido per noctẽ ſtent in infuſione, manè iterũ calefiant & per goſſypinum pannum ſeta-

Digitized by Google

ſetaceum diligenter exprimendo colentur, tum admiſce ſyr. roſ. ſolut. ℥. v. Hujus Apozematis ſumantur ſingulis diebus manè ℥. vj., continuando per quatuor dies & ſucceſſum expectando.

§ 6. Hùc uſque alii Medici mecum unanimiter concordabunt, ſed deinceps peculiari modo mihi procedendum eſt. Poſtquam igitur & pravis humoribus expurgatum eſt, ſive una vice, ſive apozemate pluribus, ſequenti die ſudoriferum eſt exhibendum, ut natura partim per ſudores expellat humores peccantes reſiduos, partim materiam contentam & impactam per habitum digerat, ſi forte eadem aut imbecillis nimium, aut cutis denſior exiſteret. Et ſiquidem cognoverimus, non adeſſe humorum plenitudinem, aut non permittere inſtans vel præſens iter, aliuſve caſus venæſectionem aut purgationem, nihilominus ſudoriferum erit exhibendum. Quoniam ordinariè unuſquiſque ſecum fert, aut habere poteſt ubique locorum Theriacam, cujus aſſumatur pondus aurei coronati, plus minuſve pro conditione patientis cum aq. Card. Bened. aut aq. hordei ſimplici. Poteſt quoque ſequens propinari, quod *Sudoriferus.*

℞. *Aq. Sambuci* ℥. iij. *ſem. Apii* ℈. ij.
Terræ ſigillatæ ℈. ſ. miſce.

§ 7. Ad eundem affectum utilis eſt ſyrupus S. Ambroſii, qui ſic parari poterit. *Syr. S. Ambroſii.*

℞. *Mili decorticati* ℥. ij.
Coque in ℔. ij. *aq. ad remanentiam quartæ aut quintæ partis, tum Col. tantundem vini admiſcæ*, & aſſume calidè expectando ſudorem.

§ 8. Aliâs quoque probatum experimentum eſt, conducit *ut* ℈. ſ. *ſulph. ol.* cœparum *aut plus cum aq. fumariæ lupuli & heliotropii ana* ℥. j. *aq. portulacæ.* ℥. ij. Miſce & aſſumatur. Hæc in peſte quoque prodeſt; ſi bis terve aſſumatur.

§ 9. Veniamus nunc ad externos affectus, qua ratione iis ſit ſuccurrendum, & utrum veteres atque exteri, an verò nos melius eos curemus, perluſtrandum. Veteres Scriptores, Galenus, Paulus Ægineta, Avicenna eorumque aſſiclæ, docent unanimiter, exterius refrigerantia medicamenta eſſe Eryſipelati adhibenda, imo aq. frigida illud eſſe refrigerandum quin imò aſtringentia eſſe applicanda, quæ omni medica- *Topica ſeu Externa medicamenta.*

menta acerbioris ſunt naturæ, & repellentia. Sed quod magis mirére, nonnulli eorum ſuadent, procedendum eſſe ad ea quæ in ſummo gradu refrigerant, videl. Opium, Mandragoram & ſimilia; ſed hæ opiniones erroris ſunt plenæ, has ob rationes, 1. quod humor in hoc affectu peccans acris ſit, & ſæpius malignus ac venenatus, qui dum impeditur per impoſita exterius refrigerantia per vaporoſum halitum exire, interius oritur ſuppuratio, quæ juxta Hippocratis doctrinam lib. VII. Aphor. 2. Aph. 2. valdè periculoſa exiſtit. 2. Succedit facile partis mortificatio, quia ſtatim adeſt gangræna ſ. inflammatio mortificans, & tanto magis, ſiquidem opium fuerit impoſitum, ſicut ego vidi ex ſola cum opio ſuffumigatione facta crus fuiſſe ſuppuratum & mortificatum, multaque ulcera poroſa fuiſſe enata, ad quæ tandem patiens è vita deceſſerit, quæ res ſæpius accidere debet Medicis Italis, & idem contigiſſe debuit vereribus Græcis & Arabibus, quapropter monuerunt, non eſſe nimis diu hæc refrigerantia, parti affectæ applicanda, ne pejor præcedenti morbus ſuboriatur. Quapropter Paulus Ægineta tria ſigna recenſet, quibus cognoſcere poſſumus, quando medicamenta refrigerantia ſufficienter opus ſuum peregerint videl. 1. cum patiens ipſe experitur partem magis eſſe attemperatam, 2. cum calor ferè refrixerit. 3. cum color mutatur in lividum aut nigrum, ſed in hac tam ancipiti eorum methodo, antequam cavere ſibi poſſint, reliqua recenſita jam pericula adſunt. Tandem etiam facilè intelligere poſſumus, tales acres & venenatos humores retrocedere debere, & interiores partes principes inficere, præſertim ſi Natura nimis debilis ſit ad reſiſtendum, aut quando humor bilioſus fervidus eſt nimius, ſicut in ea Eryſipelatis ſpecie experimur, quam Plinius *Zonam* vocat, in quo affectu malum à cruribus uſque ad guttur continuo Eryſipelate ſe oſtendit, ſicuti memini me vidiſſe, ſed hic caſus rarus eſt: Indéque fit, dum Eyſipelas collum occupat, aut caput, adhibitis refrigerantibus & repercutientibus medicamentis bilis feratur ad cerebrum, & ibidem producat phrenitim, ſurditatem, aut Eryſipelas cerebri, quod lethale eſt, aut anginam aut ſimiles affectus, quod etiam bene animadvertit Ægineta, ubi dicit; Eryſipelas in capite eſſe

esse periculosum, & causare angustiam colli, sed causam erroris silentio præterit; quod si versus cor eadem materia feratur, succedit febris ardens *causos* Græcis, similiter, si ad hepar materia accedat, subita nascitur inflammatio. Et iccirco refert Hippocr. Aph. 25. lib. 6. periculosum esse, si Erysipelas à partibus externis intrò feratur, uti contra pro bono habet signo, si ab intra foràs vergat. *Aph. 25. lib. VI.*

§ 10. Quid igitur faciendum hîc est: Hoc breviter dicam; Erysipelas nihil est aliud quàm ardens inflammatio cutis, cum exiguo tumore, ab influxu bilis procedens, & eo ferè modo, quod ad Topica concernit, curari debet, uti solent Ambusta, si aliquod membrum sive pes fuerit sive brachium ferveſcente aqua adusseris, indasque in aquam frigidam ad refrigerandum; quid sequitur? Nimirum, ardor ille per caloris concentrationem, introrsum cedit celerius, & dolor adaugetur. Nec solum in ejusmodi combustione exigua, sed si contigerit Turrim accendi à pulvere pyrio; aut si tormentum bellicum explosum fuerit, non est illud restinguendum aquâ, sed aceto, quod penetrare potest, & extrorsum evocare calorem: itaque adhibenda sunt talia medicamenta, quæ licet videantur esse naturæ calidæ, tamen possunt penetrare, & ardorem extrahere. Sed hic mihi fortè aliquis objiciat Veterum Medicorum receptum Axioma; *Contraria contrariis curari*, adeóque calorem refrigerantibus, frigida calefacientibus esse adjuvanda. Fateor sanè, neque enim inficias ire possum, sed videndum quis sit verus hujus axiomatis sensus? videlicet, in quacunque parte adest calor præternaturalis, ea per imminutionem causarum calefacientium est refrigeranda & reducenda ad naturalem temperiem: neque enim hoc modo procedendum est; hæc pars est nimis calefacta, & influxum patitur humoris calidi, Ergo per refrigerantia calor, & per repellentia medicamenta influxus est corrigendus. Nam causa Erysipelatis non tam peccat quantitate ac qualitate, quod vel ex eo facilè est colligere, quoniam sæpius die uno duobus aut tribus contingat illud curari absque adhibita purgatione aut venæsectione aut similibus, sola externa applicatione. Neque hoc solum, imò multi tantum Erysipelas Mastiche suffumigant, aut thure; aut herba hypericonis; nonnulli adhibent lin-

Digitized by Google

teum quod adhuc lotionem expertum non eſt ſed recens à textore venit: Alii verò tibiæ circum ligant filum rubrum ſupra in locum affectum, & ex imaginationi ſuperſtitioſa exiſtimant Eryſipelas non ulterius aſcendere, aut filum oblinunt Theriaca. Ideò communicare vobis volo, quædam remedia experta, quæ exterius applicari poterunt, & primo quidem è lixivio communi ſubſidentis quod penetrat & validè evocat, plurima parantur.

℞. *Lixivii communis, Olei Olivarum* ℔. j.
Adde pro dolore mitigando vitellum ovi principio affundè parum lixivii oleo, & conquaſſato benè, poſtea plus & plus donec omnia fuerint ſimul mixta.

Intinge linteum in hoc liquore, & applica loco affecto poterit quoque vitellus omitti; quodſi copia tibi ſit ſambucinorum florum olei, erit tanto præſtantius.

§ 11. Similiter ſicuti autem è lixivio ſubſidente ſeu liquido paratur ſmegma, ſic etiam illud ad hoc opus admodum eſt utile, ſi ſapo conquaſſetur in aq. florum ſambuci, aut in ejus defectu in aq. communi, & linteum intingatur, & continuò exſiccetur & tepide applicetur loco affecto, & quam primum incipit exſiccari, iterum renovetur. Poſſumus etiam miſcere partem unam ſaponis Veneti, & duas fimi vaccini in aqua, & ex iis confice re Cataplaſma, quod Eryſipelati applicetur. Sic etiam varia poſſunt comparari remedia ex ſolo ſambuco; nam præcipio, ut ſtatim Eryſipelate incipiente cortex ſambuci abradatur, & circumcirca membro toto patienti obvolvatur, renovando idem ter de die, ut cito exſiccetur, Alioquin miſcere ſoleo ʒ. j. Theriacæ cum 4. aut 5. ʒ. aq. flor. ſambuci, & linteum immergo, illudque expreſſum tepidè impono Eryſipelati, quod ſæpius à me probatum eſt, poteſtque hoc commodè adhiberi capiti, aut collo, aut lateribus ſeu coſtis. Hoc remedio curavi aliquando nobilem, qui apoſtema habebat ſub brachio ſiniſtro, quod aperiebatur, & multam ſaniem fundebat, cui ſupervenit Eryſipelas, totum occupans latus, quod, ob Cordis viciniam, valdè erat periculoſum, ſi frigida fuiſſent adhibita, & præcipuè cum experientia nos doceat, & Hipocr. teſtetur Aph. 19. l. 7. Eryſipelas valdè periculoſum eſſe, quod ſupervenit ulceribus atque vulneribus, & præter Topicum illud memoratum nihil adhibui amplius, quam caſſiam recens extractam ad blandam bilioſæ materiæ expurgationem.

Aphoriſ. 19. l. 7.

§ 12. Si-

Digitized by Google

§ 12. Similiter poſſumus internæ corticis Tiliæ manipulum unum, aut alterum minutim concidere, & per noctem macerare in aq. florum ſambuci, eique linteum intingere, quod leviter expreſſum imponitur, & exſiccatum, iterum recens adhibetur. Ex quo facilè patet, ſimilia ferè adhibenda eſſe in Eryſipelate, veluti ad ambuſta. Eſt etiam ſecretum præſtans, ſi Eryſipelas inungamus leviter pluma idtincta in felle carpionis ſuperponendo linteum nitidum ſeu exſiccatum.

§ 13. Hiſce remediis ſcopum tuum obtinebis; interim poteris quoque uti baccis juniperi in aceto coctis, & inter duo lintea affecto loco impoſitis, renovando illud ſæpius, ſicubi ab ardore loci fuerit exſiccatum.

§ 14. Alii felici ſucceſſu inungunt atramento ſcriptorum communi, quæ res probabili ratione non caret, & ni memoriâ fallor, à Benedicto Victorio Faventino in Empirica ſua recenſetur.

§ 15. Nonnulli accipiunt vitellos ovi n°. vj. addunt parum ſalis, & pauxillum boli Armeni, ex iis Emplaſtrum conficiunt, inponuntque affectui, quod ardorem extrahit: ſimiles plurimas medicamentorum formulas hic poſſem addere, ſed ſupervacaneum exiſtimo, cum in omnibus rebus modus ſit.

§. 16. In Eryſipelate œdematoſo, quod frigidioris eſt naturæ, & majore tumore conſpicuum eſt valde expertus ſum utile, ſi inferior cruſta panis atri in cereviſia decoquatur, addendo manipulum flor. Camomillæ, donec pulticula inde fiat, quæ vel intra duplicatum linteum, vel ſimpliciter cuti admoveatur.

§ 17. Quod ſi per negligentiam, aliudque infortunium contingat cutim abſcedere (ſeparari) & Eryſipelas in ulcus tranſeat, affectui inſpergendus eſt pulvis lapidis calaminaris vel diapalma inponatur, vel ſequens ſparadrapum.

℞. *Ol. olivarum* ℥. ij. *ebulliat in vaſe terreo vitreato, adde ceruſſæ ſuper porphyrite lævigatæ* ʒ. iv.

Agita continuò & ebullire fac ad uſque nigredinem, deinde admiſce lythargyrii aurei, ſimiliter lævigati ʒ. ij. & agita donec ſpiſſum evadat; dinceps ab igne remove & agitando miſce ʒ. j. myrrhæ pulveriſatæ, in quo lintea petia immergantur, eaque lævigentur, ſerventurque ad uſum, ſunt enim petia hæc utilia quoque ad ambuſta, ſimileſque affectus.

Cura Præſervatoria.

§ 18. Quandoquidem verò multi hoc affectu tentantur mul-

Digitized by Google

tæque ſint familiæ, quibus ille hæreditarius eſt ſicut ego novi Electoralia Principumque ſtemmata, quæ ad hoc malum hæreditariam habent diſpoſitionem; iis valdè neceſſarium eſt, tempeſtivè verno tempore purgari, &, ſi res poſtulat, ſanguinem detrahi, & bonam diætam obſervare: nonnulli præſervationis loco, menſe Majo, per novem dies ſingulo mane utuntur hac placentula. ℞. *Chamædryos, dentis Leonis, Abſynthii ana m. j. Vitellos ovorum* nº. ij., conciſa in butyro frigere oportet & placentulam conficere, & ſingulo mane eâ uti; alioquin iis præſcribo menſe Majo per aliquot dies ſerum lactis, in quo prædictæ herbæ ſint decoctæ.

DE MIRABILI TORMINE PRÆDOMINANTE,

Seu

ILIACA PASSIONE,

Quâ laboravit Illuſtriſſima Comitiſſa de Teckhelnburg, Bentheim & Steinfurdt.

AFFECTUS hic ſummè dolorificus invaſit Illuſtriſſimam Dominam 1569. menſe Decembri, cum eſſet annorum 38. complexionis ſanguineæ, & habentem tum internas tum externas partes valdè ſenſiles, quæ cauſa fuit, quod dolores celerius advenerint, & intenſiores fuerint, præterea corpore enſarco præditam & prætumidam, ita ut corporis regio ſubjacens ſepto tranſverſo, longo tempore ante hujus mali invaſionem fuerit inflata, accedente reſpirationis difficultate. Ad quæ omnia tandem acceſſit ſeu ſupervenit inauditus & intolerabilis dolor, præcipuè in latere dextro circa regionem Hepatis in Inteſtino Ileo, cum inflatione, tumore, & tenſione, ac ſi tota ea pars cordam tenſam repræſentaret, in tantum ut metus eſſet, ne totus venter inferior diſrumperetur; ſubſecutus deinde eſt tam

Digitized by Google

tam vehemens vomitus limoſæ pituitæ & variæ bilis, ut adſtantes putaverint internum aliquod apoſtema fuiſſe. Et quanquam dolor poſtea per aliquot dies nonnihil fuerit imminutus, morbus tamen tractu temporis taliter recruduit, ut inſignes & miſerandi dolores iterum fuerint oborti, ægramque Illuſtrem graviter afflixerint, circa horam noctis potiſſimum undecimam, & ordinariè tertio quoque die, inſtar motus ſeu typi Tertianæ febris, nonnunquam quarta etiam nocte, aut ſexta, interdum ulteriore viciſſitudine. Poſtea menſe Majo inſigne frigus continuò adfuit in abdomine, ad quod demulcendem uſi ſumus clyſteribus cum lenibus purgationibus, quibus peccans materia fuit expurgata, etiam Emplaſtra fuerunt impoſita, quibus frigus fuit ſuperatum & frigidi flatus die noctéque fuerunt excluſi, adeò ut æſtatem ferè totam transegerit valetudine ſic ſatis commoda, niſi quod interdum parvæ aliquæ remanſerint motionum reliquiæ. Attamen incipiente hyeme iterum affectus hic incepit ſeſe oſtendere, noctis hora circiter decima, & ſtatum tempus circuitus retinuit de quarta in quartam noctem, nonnunquam quinta, ſexta, imò nona redibat, prout major aut minor materiæ copia per vomitum rejiciebatur: Et hi miſerandi dolores identidem ſentiebantur intra Hepar & renem dextrum, in fine inteſtini Ilei, cui adhæret inteſtinum cœcum. Et quia hinc aſcendit inteſtinum Colon ad cava Jecoris, itidem dolor diſpergebatur verſus fundum ventriculi, verſus lienem in latere ſiniſtro, & porrò deſcendebat verſus os pubis, quo loco idem inteſtinum retorquetur verſus Umbilicum, ſed magis ad latus ſiniſtrum, tandemque deſinebat in inteſtinum rectum.

Ileum. Cæcum. Sacrum. Mesenterium. Colon.

§ 2. Quandoquidem verò inſignis ille dolor pro diverſo ductu inteſtini Coli nunc huc nunc illuc locum ſeu ſedem ſuam mutabat, multi opinabantur, eum provenire è matricis aſcenſu, verùm ita ſe res non habet, quanquam Germanorum plurimi, quibus non innotuit conſtitutio corporis humani, hanc paſſionem Iliacam prædominantem viri Matricem *die Mans Mutter* appellent. Nam Iliaca paſſio tam ſubitus & miſerabilis, imo lethalis affectus eſt, præſertim in ſenioribus, qui rarò evadunt mortem, ut apud plurimos veterum ſcriptorum ob hanc cauſam nomen acceperit *Miſerere mei*, Latinis autem, ob dolores pungentes corripienteſque in ambitum veluti & circulum *Volvulus* aut

Miſerere mei. Volvulus.

Con-

Digitized by Google

Convolvulus Chordapſus.

Convolvulus dicitur: ob eam cauſam Græcis dicitur *Ileos*; aut etiam *Chordapſus*, à tenſione & inflatione chordarum inſtar. Et principio accedit cum vomitu impetuoſo multiſque ructibus abſque levamine tamen, cum borborygmis, alvi ſuppreſſione & flatuum retentione, talique dolore lancinante, ac ſi venter acubus pungeretur, aut terebrà perforaretur, etiam cum valida & forti contractione nervorum, uſque ad poſteriora capitis, inſtar ſpaſmi. Galenus verò noſter in ea fuit opinione, vix aliquis evadere, præter infantes & pueros, quibus humiditas naturalis præſidio eſt.

§ 3. In augmento hujus morbi, omnia vergunt ad partes ſuperiores, & ſequitur vomitus pituitæ cui bilis eſt admixta, frigus per univerſum corpus, dolor divellens, in multis reſpirationis difficultas, & fœtidus oſcitantium halitus, ut etiam ſtercus, quod per inferiora exitum non invenit, nec eo deduci poteſt per clyſteres validos, neceſſario cum eructationibus aliiſque ſymptomatibus debet ſurſum vergere, & per os exire, quæ omnia iis citius accidunt, qui interituri ſunt.

§ 4. Cum itaque miſerabilis hic affectus hoc modo aliquamdiu duravit tandem ſolet imminui & ceſſare, poſt inſignem & (copioſum) vomitum materiæ phlegmaticæ, & variæ bilis, ſubſequebatur nonnunquam, licet rarius, vomitus materiæ nigricantis & melancholicæ, primò enim evacuatur illud quod in ventriculo eſt, (nam durabat ordinariè tempus acceſſionis per tres horas) deindę acris & inflammata urina cum arenula divellente, quæ prius tempore majoris doloris planè erat ſuppreſſa, excernitur, uti etiam flatus retenti, quanquam horum duorum, extra paroxyſmum, nunc tanta non ſit abundantia. Invadebat autem ſemper cum tanta vehementia & violentia, inſtar febris ſubitaneæ rapidæque, ſed poſt varios cruciatus perpeſſos corpus reficiebatur ſomno, ſolummodo ſine ſingulari tormento remanebant ructus plurimi, & murmur inteſtinorum, & ſitis magna, ratione prægreſſi dolorifici laboris.

§ 5. Quanquam verò multi exiſtimabant, in hoc malo optimum eſſe vini potum, & cibos conditos herbis calefacientibus atque aromatis ad meliorem digeſtionem, atque ad præcavendos flatus, tamen ego obſervavi purgatione excretam materiam fuiſſe liquidam, tenuem & cholericam; urinam verò inflammatam & acrem. Poſt 12. Decembris anni 1570. qui fuit dies ſum-

mæ

mæ afflictionis, ſingulo mane exhibebatur hauſtus cereviſiæ lenioris cum vitello ovi recentis, additis ſubinde duobus Cochlearibus ſyr. roſ. laxativi, interdum quoque pulvis inteſtinorum lupi cum pauco cinnamomio. Præterea in principio menſæ, in prandio & cœna bonam defœcatam & lenem cereviſiam bibebat,& deinde vinum album purum, Interim ad ſedandos intolerabiles dolores valdè conducebat 3 s. philonii Romani cum ℈ j. mithridatii exhibiti cum duobus cochlearibus aq. camonillæ calidæ, aut tantundem vini optimi. Sed optimum & excellens ſupra omnia alia remedia fuit antidotum noſtrum s. arcanum, quod Illuſt^a. patiens continuò ſecum habebat,ut eo uti poſſet,redeunte gravi paroxyſmo,forma exiguæ pilulæ magnitudinis ſeu inſtar dimidii piſi,quo ejuſmodi dolores brevi compeſcuntur abſq;ulla moleſtia,eſtque hoc medicamentum præcipuè Illuſt^a. dominationi valde conveniens, quæ ſolet incredibiliter à quibuſvis pharmacis abhorrere.

§ 5. Summopere item profuit, & conſervavit abdominis temperiem naturalem Emplaſtrum excellens, quod continuò ventri applicatum geſtatur, & ſic componitur. *Malagma.*

℞. *Rutæ, abſynthii*, an. m. ij. *menthæ cruciatæ majoranæ* an. m. j. *Flor. Camomillæ Romanæ*, m. ij. *Flor. Melilotı Romani, flor. anethi* an. m. j. *flor. roriſmarini* m. s. *ſeminis cumini, aniſi fœniculi, dauci* an. ʒ vj. *baccar lauri* ℥ j. *cariophyllorum, galangæ* an. ℥ s.

Omnia pulverizentur, ſed non cribrentur,deinde inſpergatur panno laneo coloris oſtrini ad magnitudinem ventris præparati, imponaturque goſſypium & irroretur ol. ſem. anethi deſtillato, iterum deſuper inſpergatur pulvis, & irroretur ol. ſem. anethi deſtillato, tum ſupra findone rubri coloris cooperiatur, & s. a. conſuatur ſæpius filum traducendo. Quoniam verò ſua natura hepar calidius exiſtit, poterit hic ſacculus in ejuſdem regione parum abſcindi (aut reſecari) ne jecur offendatur.

§ 6. Ad renum calorem & tormina inuncti fuerunt lumbi. Ung. roſaceo, & exhibitur ſequens pulvis valdè temperatus. *Pulvis adverſus Calculum & Tormina.*

℞. *Oc. cancri ſuper porphyritem levigatorum, lapidis Indaici ſimiliter præparati* an. ʒ ij. *inteſtinorum lupi ſiccatorum* ʒ j. *Seminis aniſi, nucis moſchatæ, cinnamoni* an. ʒ s.

Omnia redigantur in pulverem ſubtilem, cujus ſumantur ſingulis vicibus ʒ j. cum aq. parietariæ. ℥ ij. & parum ſacchari, aut cum juſculo convenienti,aut vino oligophoro & maturo.

§ 7. Etiam adverſus matricis ſuffocationes, cuju[illegible] nuo metuebatur,quia Illuſt^a. patiens facilè [illegible]

Digitized by Google

odoribus, excellit gutta una olei è nigro ſuccino. Aſſumpta cum cochleari vini, aut ſi una aut altera ſeq. pilularum ſumatur.

℞. *Gummi ſerapini* ʒ j. *Caſtorei* ʒ s. *miſce cum ſ. q. ſucci cardiacæ aut rutæ, adde guttas duas ol. ſucc. nigri aut ſuccini communis,*

Fiant Pilulæ l. a. ex ſingulis drachmis novem, & utatur uti dictum.

§ 8. Quandoquidem vero Illuſtriſſima patiens valdè delectatur arte deſtillatoria, & valdè ipſi placebat compoſitio aq. vitæ quæ ad præcavenda ſymptomata plura, in apopleziam. Torminibus utiliter ſumi poſſet, addidi formulam compoſitionis ad præcavenda mala commemorata, & etiam ut in acceſſione eadem uti poſſet.

℞. *Radic. pæoniæ maris recentium* ℥ j. *rad. pimpinellæ angelicæ, zedoariæ, tormentillæ, Valerianæ* an. ʒ s. *rad. Cariophyllatæ, diptamni veri* an. ʒ ij. *viſci quercini* ℥ s. *cortic. citri, aurantiorum* an. ʒ v. *ſem. ſinapi albi, aniſi, fœniculi, coriandri, citri* an. ʒ iij. *ſem. nardi* ʒ j. *ſem. pæoniæ decorticatorum* ℥ s. *ſaccharum Iuniperi, lauri, decorticatorum, cardamomi, cubebar:* an. ʒ ij. s. *cinnamomi cortic. electi* ʒ vj. *nucis moſchatæ, macis, cariophyllorum, galangæ* an. ʒ iij. *calami, zinzib. piperis longi & rotundi, granorum paradiſi* an. ʒ ij. s. *Salviæ, rutæ, cardubened.* an. m. j. *miliſſæ, majoranæ, menthæ cruciatæ, hyſſopi, ſcabioſæ* an. m. s. *Flor. liliorum convallium* ℥ ij. *fl. primulæ veris flor. Tiliæ* an. ʒ vj. *flor. lavendulæ, pæoniæ, betonicæ ſtœchados arabicæ* an. ℥ s. *Camomill. Romanæ* ʒ iij. *flor. calendulæ, buglo ſſæ borrag.* an. ʒ ij. *Cui viſum fuerit, addere poterit folia auri* nº. v.

Omnia conquaſſentur & contundantur groſſo modo, & matratio vitreo indantur, affundendo menſuras duas (℔ viij.) vini Malvatici aut Moſcatellini optimi, aut generoſi Rhenani, vaſeque probè obthuratum ſoli exponatur ad macerandum per dies xiv. ſubinde agitando, & poſtea in Balneo Mariæ deſtillando.

§ 9. Si quis deſiderat egregium & ingenioſam inſtrumentum, quo mediante ſubtiliſſimi ſpiritus ex herbis, aut olea ex aromatibus, aut etiam ſpiritus vini elici poſſit, quanquam ejuſmodi varia ſint excogitata, volui tamen ſub finem hujus tractatus in gratiam eorum qui artem hanc amore proſequuntur ejus conſtruendi modum docere.

§ 10. Primo igitur fiat fornax quadratus, cui inponatur veſica ænea exigua, una cum ſuis è lamina tubulis ac inſtrumentis fabricatis. Uti ſchema oſtendit.

§ 11. Deinde Veſica fornaci imponatur, relinquendo in uno quoque

Digitized by Google

que angulo fornacis aliquod foramẽ quod fumus exire poſſit, Tunc repleatur veſica ad medietatem aq. puteali, & res deſtillandæ minutim contuſæ, eidem indantur, eiq; capitellum s. alembicum cum ſuis tubulis, uti figura appoſita demonſtrat, eſt firmiter in ponendum beneficio veſicæ bubulæ, ne aliquid exhalare poſſit, deinde in principio lentus ignis adhibendus, ſenſinque ſucceſſus expectandus.

Elegans organum, ad eliciendum ſpiritus vini aliorumque aromatum. Inſcriptio Inſtrumenti.

Tubuli è lamina alba ſtanno obducti. Sequitur delineatio inſtrumenti.

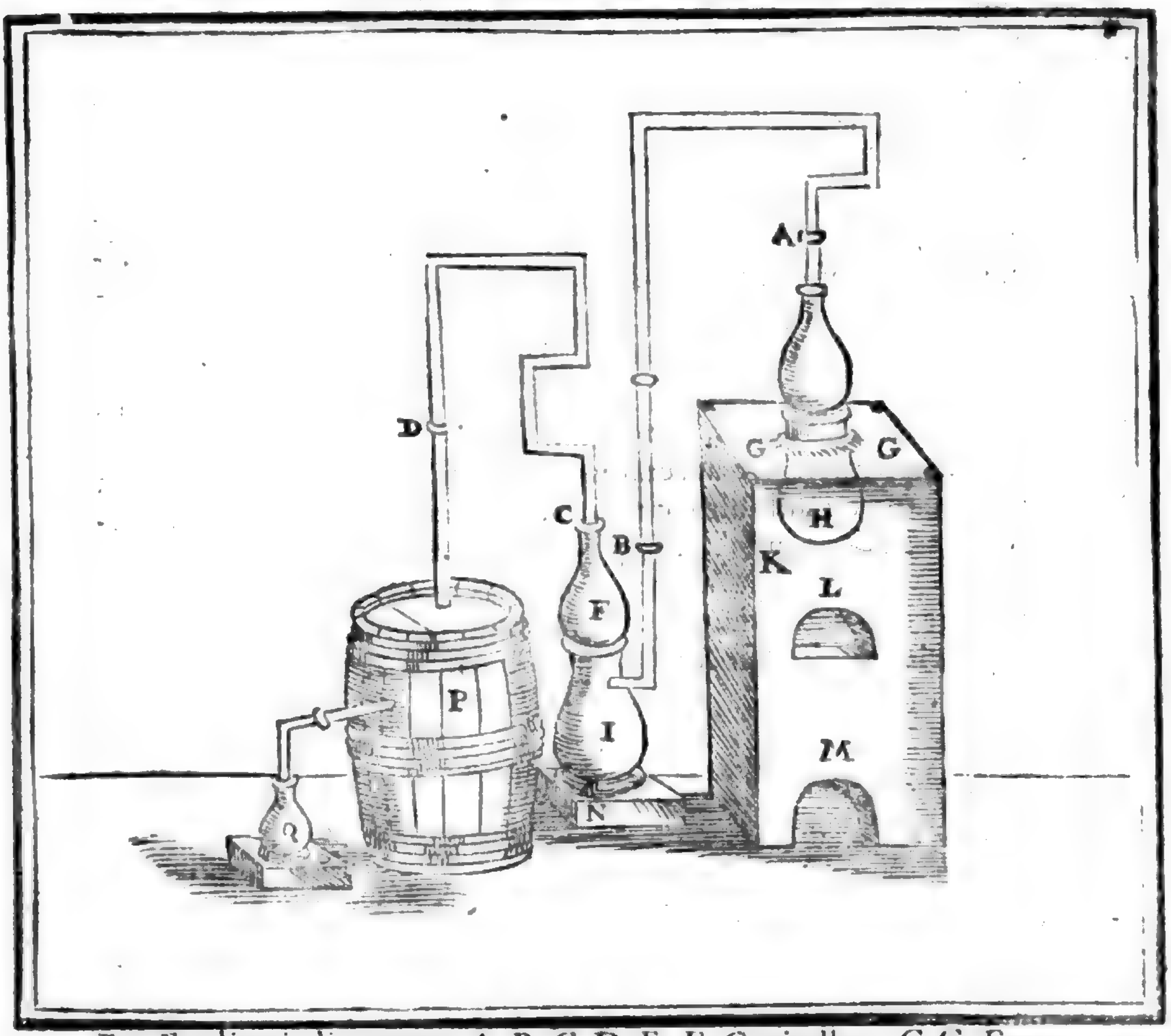

En. Explicatio litterarum A. B. C. D. E. F. Capitellum. G. G. Focus ubi capitellum è veſica exoritur, fermento inungitur. H. I. veſica ænea, K. fornax. L. ſpiraculum, M. locus pro extrahendis cineribus: N. O. Sedes s. hypoxodium. P. vas ligneum Q. recipiens vitreum.

§ 11. Vas

Digitized by Google

§ 11. Vas Ligneum in ſui medio foramen habere debet, per quod tranſire poſſit tubulus, quo tranſmiſſo, foramen obthuretur cera aut linteis, & aqua repleatur.

§ 12. Poſſumus etiam alio modo elicere ſubtiliſſimum vini ſpiritum, ſi ſpiritus vini ſemel deſtillatus deinde ſæpius rectificetur in balneo Mariæ, donec, (quæ probandi ratio eſt) accenſus in Cochleari ſpiritus planè avolet, nullo poſt ſe relicta humiditate. Sed plebeji homines contra ſentiunt, qui ubi uti volunt aq. vitæ, prius illum accendunt & ſpiritum avolare faciunt, quem exiſtimant eſſe nihil aliud quam impuritates ſulphureas vini aduſti, bibuntque quod remanet, quod tamen nihil aliud eſt, quam craſſior & impurus humor, quem tamen guſtui gratum, reddunt additione ſacchari. Eodem modo quo delirantes illi compotores, bellariis ſolent adhibere vinum, è quo dicunt ſe ſulphur prius accenſum abſumere, & ita vinum depurare, imo ſunt in ea ſententia, quod vinum ardet diutius, & plus abſumi ſulphuris, cum tamen illud ſignum ſit, vinum fuiſſe generoſum & optimum. Dicunt inſuper vinum ſic depuratum non petere caput, quod ſanè ita ſe habet, quod enim remanet, & ab ipſis bibendo abſumitur, nihil aliud eſt, quam impuritas aquea, quæ caput vapore ſuo afficere nequit, quia virtute ſpirituoſa per accenſionem eſt privata, aliumque ſaporem nanciſcitur ex adhibito cinnamomo, zinzibere, ſaccharo ſimilibuſque additamentis, alioquin ſtomachus jure merito erga eos artifices conqueri poſſet, quibus ego hic valedicere volo, eoſque monere ut pœnitentiam agant, ne regno Dei excludantur, uti ſerio idem inculcat ſanctus Paulus 1. Corinth. 6.

Abuſus in accendendo ſpiritu vini & effectus bona vina.

FINIS.

Deo laus & Honor in ſecula.

INDEX

Digitized by Google

INDICES RERUM AC VERBORUM

1002

Memorabilium Copioſiſſimi

Operum omnium

JOANNIS WIERI

Quorum primus ille de præſtigiis Dæmonum &c.

Prior numerus Paginam, poſterior Paragraphum deſignat.

A.

Aaron an magus fuerit. 101. 18
Abacuc ab angelo per aërem delatus. 194. 4
Abaddon dæmon, Græcè ἀπολλύων, quid ſignificet. 67. 10
Abbaris magus. 98. 6
Abdiæ Bab. Epiſc. locus de Waldath deo. 11. 7
Abel à Caino fratre occiditur. 8. 5
an magus fuerit. 101. 18
Abigor dæmon. 651. 12
abnegantes fidem Chriſtianam 170. 5
abnegationis veræ exemplum. 444. 5
Abraham an magus fuerit. 101. 18
Accius Navius cotẽ novacula dividit. 119. 14
Achabi hiſtoria. 531. 10
achemenidon planta ad quid utilis. 484. 6
Achillis anima ab inferis evocata 131. 2
forma dæmon Maximiliano Imperatori apparet. 46. 1.
aciculas duas Duſeldorpii mulier quædam deglutit. 284. 9
aconitum quis primum invenerit. 545. 3
Acquirenſis concilii decretum contra magos. 470. 17
acus à muliere deglutita, exq; ea nova 284. 8
deglutita Venetiis à virgine quadam, cum lotio excreta 320. 21
acus, mulier maleficio læſa, evomit. 292. 1
acus plurimas pueri dæmoniaci Amſterdami vomitu rejiciunt. 296. 1
Adæ libri magici ſub falſo titulo circumferuntur. 101. 18
Adamum fuiſſe medicum. 253. 3
S. *Adalberti anathema magicum.* 371. 2
Adamantis lapidis virtutes. 412. 5
Adolphi Clarebachi efficax oratio. 450. 4
Adolphi comitis à Naſſau prudentia. 508. 6
Adonis dæmon. 11. 5
Adramelech dæmon. 10. 3
Adrianus Marius Nicolai Geldriæ cancellarius. 465. 4
Adulterii pœna. 244. 2
Adulteriũ quando jure civili puniatur. 593. 4
Ægyptii animalibus divinos honores tribuerunt. 11. 2
maximi cultores idololatriæ. 121. 5
Ægyptiorum magia unde originem ducat. 8. 2 & 97. 1
ſacerdotes magos fuiſſe. 100. 14. & 357. 2
Ægyptiis 666. *genera ſacrificiorũ fuiſſe.* 13. 8
Aër cur inter deos geniales ſit connumeratus. 13. 6
Aëris turbatio ingens. 220. 27
Aëra conceitare poſſe dæmonem. 187. 3
nullo modo à Lamiis turbari poſſe. 210. 1
Æſculapii magia. 357. 2
Aethiopica magia unde venerit. 95. 1
Aethiopidis herbæ uſus. 384. 3
Aetiũ characteribus magicis uſum eſſe. 406. 1
Afflictio qualiſcunq; patienter ferenda. 433. 1
Afri infantes palã Saturno immolabant. 17. 4
Afrorum ſacerdotes à Tyberio ſuſpenſi. 17. 4
Agamemnonis filia Iphigenia mactata. 16. 2
Agathenſis concilii decretum contra magos. 470. 19
Agares dæmon. 650. 2
Aglaophotidis herbæ vires. 416. 4
Aguan dæmon apud Americos. 76. 24
Agrippa herus & præceptor Wieri. 600. 1
cur aliquando a Wiero laudetur, aliquando non. 625. 6
Agrippæ defenſio. 111. 11. *mors* ibidem. 12
Agrippæ teſtimonium de Tritemio. 628. 10
cenſura de ſuis libris de occulta philoſophia. 610. 28
de Agrippa Tritemii judicium. 628. 10
Aiopuarria quid ſit, & qui ea ſint uſi. 134. 14
Albæ mulieres dæmones. 75. 21
Albaniæ incolæ quales. 263. 4
Albani lacus exundatio. 138. 10
Albathara. 338. 6
Albertus Bremenſis epiſcopus magus. 358. 4

Digitized by Google

Albertus Teutonicus cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
Alchindus magus. 98.6
Alchindi Arabis error. 392.6
contra Alchindum Ioan. Franſ. Picus. 379.10
Alchymiæ quid tribuat author & medici. 153.4
Alciati ſententia de Lamiarum innocentia. 521.1
Alcimi carmen de diaboli operibus. 63.12
Alcmena. 237.2
Alcoranus ſacrum volumen eſſe, cur credatur. 59.4
Aleæ inventor. 77.1
ἀλεκτριομαντεία *quid, & unde orta ſit.* 136.6
Alexander I. Romanus pontifex aquæ luſtralis conſecrationis author. 414.16
Alexander Tyrum expugnat. 24.4
Alexandri & Darii conflictum unde dæmon prænoverit. 24.3
Alexandri ab Alexand. locus de miro quodam ſpectro. 43.12
Alexandro Severo qui verſus in Virgilio obvenerint de regno. 137.8
Alexandrum Trallianum magicis characteribus uſum eſſe. 406.1
Aliſſi in domo ſuſpenſi virtus. 411.4
alligationum uſus apud medicos. 406.1
Almadal. 98.6. & 114.10
Alocer dæmon. 663.63
ἀλφιτομαντεία *quid.* 134.15
alrunæ. 240.8
alrumna. 161.3
Althææ & Meleagri fabula. 204.7
Amatoria pocula quantum valeant. 272.1
venena. 271.5
Amatorio poculo tres ordine abbates interempti. 274.8
Ambroſii locus de omnipotentia Dei. 84.13
Ambroſium eadem hora Mediolani & Turonis in Martini exequiis fuiſſe. 119.17
Amduſcias dæmon. 661.52
amentes quid efficiat. 224.6. & 272.5
Americorum mos in petendis oraculis. 76.26
ſacerdotes. ibid.
Ammonitæ hoſtias humanas Molech Deo immolabant. 15.1
Ammonitarum idolum. 10.3
Amon vel Aamon dæmon. 650.5
amor & timor fortes imagines gignunt. 184.3
amoris curatio magica vis. 381.7
242.2
amorem cujuſdam mulieris conciliandi modus magicus. 385.7
quæ res conciliet. 270.2. & 271.5
Amoymon dæmon. 663.68
Amphionem Thebanum magum fuiſſe. 99.9
Amſterodami pueri circiter triginta miſerè à dæmonio exagitati. 292.1
amuletorum phyſicorum virtutes. 409.2
Amy dæmon. 662.60
Anacephalæoſis de Lamiis. 547.1
anachitidis lapidis virtutes. 412.5
anagallidis rubro flore ad quid utilis. 409.2
anathema magicum. 370.7
Anamelech dæmon. 10.3
Ancyritani concilii conſtitutio ſeu decretum de magis. 469.9
Andras dæmon. 661.53
Andreas Maſius. 89.1
Andreas medicus. 417.5
Andreæ Tiraquelli lex connubialis. 276.13
Androalphus dæmon. 661.54
Androgei cædes quibus rebus ſit placata. 16.2
Angeli an ſint creaturæ. 7.4. *quales & ad quid conditi ſint à Deo.* 2.4
de Angelorum lapſus cauſa qui Theologi ſcripſerint. 4.1
angelorum & diaboli diſtinctio. 80.9
miniſterio cur Deus utatur. 434.2
natura & officium. 2.4
angelos neſcire futura. 26.8
animæ beatorum, magorum carminibus è deſignata à Deo ſede non evocantur. 125.4
quot modis appareant. 37.6. *an ſubjectum cujuſpiam rei aſſumere poſſint.* 603.14
animarum apparitiones unde, & quo tempore fiant. 36.5
animas in manu Dei exiſtentes diabolus è ſua quiete turbare non poteſt. 87.1. *mortuorum quibus præſtigiis dæmon ludificare ſoleat.* 34.1. *multas defunctorum per ſe expreſſiſſe viva voce cauſam purgationis,* 36.3
animalcula cum urinis excreta. 316.7
animalia perfecta & imperfecta quæ ſint. 238.5
animalium feritates quid domet. 409.2

animalia nulla ex se concipere. 238.4
ne à maleficis inficiantur, conjuratio superstitiosa. 455.4
animantia si præter naturam quid pati videantur, quid faciundum sit. 458.1
animantium morbis probibendus suffimentum utile. ibid. 2
pestes. 348.1
animantia quomodo lædant venefici. 277.1
Anna Lengou virgo monialis à diabolo mirè exagitata. 302.3
Annæ à Virmont venenũ propinatum. 267.12
Annæbergius dæmon. 72.7
annulus nuptialis. 381.7
annuli magici figura & virtus. 382.
annulo inclusæ radicis dæmonem extrahentis historia. 415.1
annulorum usus apud medicos. 406.1
magicorum nugæ. 381.5
Anquirensis concilii decretũ de Lamiis. 522.4
Anselmus Parmensis cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
anseres in Scotia ex arboris fructibus in aquam decidentibus nascuntur. 238.5
Antonius Heliogabalus magus. 98.8
antirchinon herba ad quid utilis. 411.2
Antisthenes Atheniensis magus. 98.8
Antonini Caracallæ edictum contra magos. 405.4
Antonius archiepiscopus Colonienſis. 310.6
Antonius Hovæus. 482.5
Antonius Sucquetus. 258.2
Antonii Sucqueti filii uxor miserè vexata à dæmonio. ibidem.
D. Anton. quomodo distinguat dæmones. 79.6
Antonii Ægypti lucta cum dæmonibus. 435.5
Antonii Sabellici verba de veneficiis horrendis. 264.2
Appennini montis incolarum superstitio in tempestatibus arcendis. 414.14
Apionis sinistra opinio de Mose. 102.19
aproxis usus in magia. 115.3
Apollinaristarum hæresis. 518.12. & 13
Apollo Deus. 12. 3. & 13.5
Pythius unde sit dictus. 139.2
Apollonius Tyaneus magus. 98.6
puellam Romæ è mortuis suscitat. 131.2
Apollonii Molonis sinistra opinio de Mose. 102.19
Apollonium è Smyrna celerrimè Ephesum translatum esse. 119.7
apostata qui dicatur. 538.25
Appion Grammaticus Homeri animam ab inferis evocat. 131.2
L. Apulejus ob artẽ magicam damnatus. 466.6
Apuleii fabula. 118.12. & 167.18. & 332.4
metamorphosis. 99.9. & 189.1
apud regulum cur lamiæ devorent. 484.6
Apuscorus magus. 98.6
aqua cribro hausta. 119.15
aquæ lustralis varius usus. 114.16
aquam insalubrem Hierichuntis quibus rebus Elizæus salubrem reddiderit. 114.17
Arabes quid de lapsu dæmonum senserint. 25
quantum honorem tribuerint magicæ arti. 100.12
Arabum vaticinia. 143.4.
dii. 12.2
Arbatel libellus magicus. 111.13
Arcadum transformationis in feras explicatio. 333.9.
sacrificia. 124.13
arena per alvum mulieris redditæ. 295.2
Areopagitarum sententia de veneficis. 546.5
Arescusa virgo in marem mutata. 337.1
argentum vivum vetula quædam marito suo propinat. 268.14
arioli qua pœna afficiendi. 463. 1. & 467.1 & 520.2
Aristei anima corvi effigie visa. 38. 3
Aristodemus filiam & seipsum jugulat. 16.2
aristologiæ radix ad quid utilis. 411.2
Aristomenis Messenii cor exectum pilis refertum. 319.15
Aristophanis locus de Eurycle mago. 92.13
Aristotelis sententia de Lamiis. 493.2
de hippomanes. 274.5
Aristotelici negant dæmones. 1.2
Arnoldus de Villa nova cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
Arnuphis magus. 98.6
Arphaxat magus fulguris ictu mortuus. 104.3
Arrianorum secta. 518.13
Arsatius Christi nomine dæmoniũ expellit. 450.3
arsenici usus. 266.7
Artemisiæ herbæ consecratæ usus & virtutes. 113.11

INDEX

Artephii ars. 114.10
ritus incantationum. 118.13
Artephium fuisse magum. 99.9
arteria aspera. 2813
arthritidis curatio magica. 377.5
aruspices quomodo apparitiones spectrorum olim Romæ interpretati sint. 42.8
quomodo sint puniendi. 520.2
ἀρυθμαντεία *quid.* 136.4
Asckpassa Deus Turcarum, quem in matrimonio invocant. 14.10
Asia quomodo ad Macedones pervenerit. 24.3
Asima dæmon. 10.3
asini mira docilitas. 58.1
in Asinum juvenis mutati figmentum. 189.1
Asmodæus dæmon. 66.4. & 657.35
Asmundus demortuus luci restitutus. 607.22
asphalti usus & virtus in arcendis dæmonibus. 411.1
Assur imago diaboli. 70.28
Assyrii quantum honorem Zoroastri tribuerint. 97.3. *quid de dæmonum lapsu senserint.* 2.5. *quem Deum coluerint.* 10.3
maximi cultores magiæ. 100.13
Assyriorum monarchiæ devastationem unde dæmon prænoverit. 24.5
Astaroth dæmon. 10.4. & 398.1. & 656.28
Astarte dæmon. 10.3
ἀστραγαλομαντεία *quid sit.* 136.3
astrologi cujusdam miserabilis interitus. 148.9
astrologica à magicis quid differant. 391.4
Asuiti & Asmundi pactum. 606.22
Atalanta & Meleagri fabula. 204.7
Ates deæ sub nomine quid Homerus intelligat. 2.5
Athanasii locus de abolitione oraculorum. 19.3
sententia de hæreticis non enecandis. 512.10
item de jejunio. 440.3
Athenienses quotannis septem adolescentes & totidem puellas in Cretam Minotauro devorandas miserunt. 16.2
Athenienſium & Persarum prælium. 43.10
Athenodori philosophi obstrmatus contra dæmonis terriculamenta animus. 40.3
Atrebatilamiæ complures combustæ. 205.8
avaritiæ exemplum. 212.7
augures quæ pœnæ sint puniendi secundum leges. 467.2
in Augurüs quæ observata sint. 91.9
Augustini locus de abolitione oraculorum. 19.3
item de dæmonum studiis. 61.7
de diaboli origine. 3.7. *de diaboli conatibus.* 23.1. *de diabolo, an hominum cogitationes sciat.* 88.3. *de diis gentium.* 12.12
de omnipotentia Dei. 84.13
de Samuelis apparitione. 128.1
de Donatistarum improbitate. 514.4
de hæreticis non enecandis. 509.2
de transformatione hominis. 332.4
Augustini Steuchi sententia de Sibyllarum oraculis. 622.52
Augustus Cæsar oculis lucidissimis præditus. 263.4
Avitus Alcimus Episcopus Viennensis. 124.12
Auli Gellii verba de veneficis. 546.6
Aurelianensis concilii decretum contra magos. 470.15
Aurelianensis spiritus exorcismi celebris historia. 422.1
Aureliani Imperatoris clementia erga fœmineum sexum. 524.3
Ausonius reprehenditur. 338.4
Ausonii versus de quadam venefica. 267.10
ἀξιμαντεία *quid.* 134.10
Aym dæmon. 661.56
Ayperos dæmon. 652.16

B.

Baal dæmon. 10.3
Baal Zephan idolum. 230.4
Baalberith dæmon. 11.5
Baalim dæmon. ibid.
Baaras radix & locus, 416.3
Babylonicæ captivitatis causa. 160.3
Babylonii quos Deos coluerint. 10.3. & 11.2
Babyloniorum magia unde originem ducat. 8.2. & 97.1
Bacharis herbæ virtus. 411.4
Bacchus unus ex diis selectis. 13.6
Bael dæmon. 650.1
Bajanus se in lupum transformari posse credidit. 336.5
Balan dæmon. 662.62
Baldi censura de Lamiarum confessione. 520.4
Balduini Ronssei judicium de Opere præstigiarum dæmonum Wieri. 646.1
balis herba qua magi usi sunt. 131.3

balsa-

Digitized by Google

balſamum quo veteres reges ſunt inuncti. 415. 18
Balſami in Eccleſiæ Romanæ conſecratio. ibid.
Balthaſaris ſucceſſoris Nabucadnezar inſomnium. 642.6
bangue planta. 227.4
baptiſmatis aquæ & miſſæ uſus in magicis artibus. 110. 9. *vim externa exemptione tolli non poſſe.* 171.2
Barbas dæmon. 650.3
Barbatos dæmon. ibid.6
Bardi Druidæ. 17.3
Bartholomæus Piſanus. 49.8
Bartolus Richius L. 1. Doctor. 643.1
Bartoli ſententia de Lamiarum potentia & pœna. 121.31
Barzaiuus quid ſit. 95.28. & 530.9
Bathym dæmon. 651.10
Batſcumbaſſa Deus apud Turcas. 14.11
Βοδίλυγμος quid ſit. 125.3
Beal dæmon qualis. 656.27
Beelphegor quid ſignificet, & à quibus ſit cultus. 10.3
Beelzebub princeps dæmoniorum. 9.3
legatos emittit ad interficiendum Franciſcum. 50.10
Behemoth quid ſignificet. 65.2
Bel quid ſignificet, & quorum Deus fuerit. 9.3
Belial dæmon. 654.23
Bellona dea. 13.6
hoſtiis humanis placata. 17.4
Bellonius opium ſine nocumento comedit. 226.2
benedictæ herbæ virtus. 411.2
benedictionis formula vulgò in maleficii curatione uſurpata. 299.1
Benedictus quomodo pontificatum ſit adeptus. 358.4. *equo nigro poſt mortem vectus.* 47.3
Benedicti noni mors. 48.4
Berengarii error. 519.14
Berith dæmon. 656.27
Bernatium monachorum tragœdia veneficæ. 227.6
Bernhardus Cronenburgius medicus. 319.16
Bernhardus epiſcopus Hildesheimenſis ducatum Viſenburgenſem invadit. 73.13
D. Bernhardo dæmon apparet. 48.9
Beſtiarum maleficii curandi modus vulgaris. 454.1
in Beſtias homines non transformari maleficio. 331.1. *hominum transformatio phantaſtica quomodo fiat.* 189.1
Bifrons dæmon. 660.45
Bitru dæmon. 653.22
Bæoti quem Deum coluerint. 12.12
Bæotiorum lingua. ibid.4
Boethius in quibus hiſtoricum munus ſit ſecutus. 202.3
Boethii fabula de incubo dæmone. 251.2
hiſtoriæ ubi non fides ſit tribuenda. 633.19
carmen de Vlyſſis ſociis. 331.2
Bolfri dæmon qualis ſit. 656.27
Bombardarum ictus quid prohibeat. 405.6
Bononiæ mulier à dæmone exagitata. 321.2
cujuſdam veneficæ facinus. 266.7
Bononienſes qua pœna Lamias afficere ſoleant. 523.1
Bontenbrouch in arce quidam à dæmonio miſerè vexatus. 293.3
Βοτανομαντεία quid ſit. 335.17
Bothnicorum populorum ſeptentrionalium incantationes. 116.8
Botis dæmon. 651.9
Boves ab eſu quid exterreat. 277.1
Bouin peſtilentia. 394.2
Briſiaci in Baſilienſi diœceſi unguentum terribile à Lamiis confectum. 168.1
Brugis mulier miſere vexata à dæmonio. 258.2
Brugenſis vetulæ fucata religio. 389.9
Brutus Romanum imperium obtinet. 137.8
M. Bruto dæmon apparet. 42.6
Bruxæ. 192.4
Bryoniæ radix ad quid utilis. 411.2
Bucardus comes de Luca interfectus. 73.13
Bucolica qui ſcripſerint. 458.1
Budericiæ mulier dæmoniaca miſerè vexata. 339.2
Buer dæmon. 651.7
Buſones fugandi modus magicus. 376.4
Bulaphiæ ars. 114.10
Bune dæmon. 655.24
Buſas dæmon. 650.4

Digitized by Google

Buſciducis puella quædam à dæmone vexata. 306.5
Byleth dæmon. 652.20
Bythiæ monſtroſæ fœminæ in Scythia. 262.2

C.

Caacrinolaas vel Caaſſimolar dæmon. 652.18
Cabala à magia infami vitiata. 101.17
Cabaliſticæ artis uſus. 142.2 & 143.4
Cacodæmon unde dictus. 66.8
Cain Abelem interficit. 8.5
Calchantis & Tireſiæ vaticinia de humanis victimis. 15.1
Calculus gypſeus in tonſillarum fautium abſceſſu repertus. 315.2
Calculi ad centum & viginti tres in bilis receptaculo inventi. ibid.4
Calechutorum Dei effigies horribilis. 76.23
Caldenbroce in arce virgo quædam à dæmone miſerè agitata, à Wiero curatur. 32.10
C. Caligula potionatus ab uxore. 273.4
Calliciæ herbæ uſus in magia. 115.3
Calliſthenes veneficus Luium Lucullum interfecit. 272.4
Cambyſes magus. 98.6
Cameli ſaltatio. 58.2
Campanæ pulſu in die D. Ioan. lemures & lamiæ pulſari. 361.3
Campanæ baptizatæ an tempeſtates pellant. 21.4
Campanarum baptiſmus & exorciſmus. 20.2
ſonitus an grandinem avertere poſſit. 579.10
Canibalum idololatria. 135.19
Canis rabidi morſus remedium Paracelſiſticum. 631.15. *Curatio magica.* 377.6. *Curationem ad quos medici inepti referãt.* 156.1
Canis nigri fel ad quid utile. 411.4
Carabia dæmon. 661.51
Carceris & cuſtodiæ diſcrimen. 431.4
Carchedonii lapidis virtutes. 412.5
Cardanus reprehenditur. 256.3
Cardani cenſura de lamiis. 639.4
libri de ſubtilitate. 103.2
Cardani ſententia de lamiarum imaginationibus. 202.3. *item confeſſione.* 486.63
unguento. 223.4
Cardani verba contra magos. 391.5
de lamiis. 493.3
Carminum uſus apud medicos. 406.1
Carnibus veſci diebus à pontifice Rom. vetitis quando liceat. 174.6
Carnifex quidam in ducatu Wirtenbergico paſcua pecoris venenis inficit. 277.2
Carnificis pertinacia Antverpiæ. 388.6
Carolus 7. Rex Galliæ Egidium regni mariſchalcum ſuſpendit ob magiam. 466.6
Caroli Galli epiſtola ad Wierum. 640.1
Carpocrates magiam publicè docuit. 176.12
Carthaginenſis concilii decretum contra magos. 470.16
Caſali veneficæ & venefici complures capti. 265.5
Caſini ex virgine puer factus. 337.1
Caſpari Barcholti Epiſtola de Opere Wieri. 643.1
Caſſiani ſententia de diaboli prænotione. 88.4
de dæmonum poteſtate. 81.3
Caſſii Parmenſis interitus. 41.4
Caſſio Parmenſi quis dæmon apparet. ibid.
Caſtoris natura. 167.18
Catalepſis à melancholico ſanguine. 447.5
Catharmæ Loe hiſtoria. 443.4
Catoni membra luxata carmine ſanata. 376.5
Caponæ reginæ deſcriptio apud Apuleium. 167.18
Cayin dæmon. 659.40
Cerberus dæmon. 652.17
Ceremoniæ inania rerum ſimulachra. 418.3
Ceremoniis pueros occidi non poſſe. 172.1
Ceres dea. 12.6
Ceromantia quid. 134.13
Cethim terra. 24.4
Chaldæi Lecanomantiæ cultores. 132.3
qua pœna ſint afficiendi. 467.2. *quantum honorem magicæ arti tribuerint.* 100.12
Cham filius Noe primus magiæ cultor. 97.1. & 658.36. *ejus execratio.* 8.1
Chamos dæmon. 10.3
Chanaan quod ſimulachrum extruxerit. 11.6
Channon piſcem ex ſeipſa naſci. 239.7
Characterum uſus apud medicos magicorum nugæ. 406.1 381.5
Characteribus nõ ineſſe activas virtutes. 392.6

Charac-

Charadii virtus. 263.5
Charaibes ſacerdotes apud Americos. 76.26
Charondas magus. 98.6
Chartula inanis collo ſubnexa. 404.2
Chaſaph Hebraica dictio quid ſignificet. 89.2. & 587.15. ad quid proprie ſpectet. 90.4
Chatrab quid. 336 3
Chax dæmon. 659.37
Chirurgus ſceleratus. 395.1
Chirurgi cujuſdam facinus Clivia. 427.3
Chirurgi indocti in quos referant inſcitiam ſuam. 152.1
Chiridirelles Deus apud Turcas, quem viatores invocant. 14.10
Chriſma à dæmone adimi non poſſe. 490.7
Chriſmatis vim externa exemptione tolli non poſſe. 171.7
Chriſtiani regis Daciæ in folliculo calculi tomplures inventi. 315.4
Chriſtiano homini quæ neceſſaria ſint. 571.9
Chriſtianos quàm variè diabolus illudat. 19.1
Chriſtophorus Probus cancellarius Palatini. 507.2
Chriſtus ab hæreticis magiæ inſimulatus. 102.20
an à dæmone ſuerit delatus & raptus, an verò deductus ſaltem. 193.7.
cur venerit. 19.3. & 26.1
Chriſti corpus poſt reſurrectionem quale. 199.5
meritorum inſignis contemptus. 664.2
miracula qualia fuerint. 97.5. nomen quare ſeductores precationibus & exorciſmis immiſceant. 419.7. nominis invocationis efficacia. 450.2. promiſſio poſt lapſum hominis. 7.5. teſtimonium de medicis. 153.3
Chriſtum cur dæmones prius penitius, quam Apoſtoli noverint. 26.1
cur diabolus tentarit. 28.1
Chriſto nato ceſſarunt oracula. 19.3
Chryſoliti lapidis virtutes. 412.5
Chryſoſtomi ſententia de aptis ſathanæ organis. 177.1. de hæreticis non enecandis. 511.7
de Pythia vel Apollinis oraculo. 139.3
de ſexus fœminei fragilitate. 178.1
de anathemate. 374.5
Choaſtes magus. 99.01
Choatræ incantatores inſignes. 100.13
Cholera morbus unde oriatur. 283.6
aduſta qualia ſomnia pariat. 185.6
Cholericus vapor qualia inſomnia moveat. ib.
Chymiæ quantum tribuat author. 153.4
Cicchus Aſcalus Florentinus cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
Ciceronis locus de dæmone qui Tagi apparuit. 42.8
Ciceronis teſtimonium de Sibyllarum doctrina. 619.46
Cimeries dæmon. 662.59
Circe venefica. 545.4. ſocios Ulyſſis in beſtias mutavit. 124.13. & 333.9
Circes omnipotentiæ deſcriptio. 162.6
Circenſes ludi juſſu dæmonis de novo inſtituti. 401.7
Circulatoris inſignis exemplum. 56.9
circulatores apud Feſſas, 142.13. & 143.3
Circumcellionum ſecta. 514.3
Citiens magus. 98.8
Claudiani verſus de Lauro. 135.18
Claudio Imperatori qui verſus ex Virgilio regnum prædixerint. 137.8
Clauſa qua herba aperiantur. 384.3
Clauſtrorum apertio diabolica. 383.2
Clavus ferreus ſub illæſa cute latens & excuſſus. 297.1
Clavos mulier maleficio læſa evomit. 292.1
Cleopatra venenum bibit. 348.4
Clementis locus de dæmonum ſubtilitate. 23.2
ſententia de dæmonum machinationibus. 59.2
Clementis & fratrum oculos quomodo Simon magus effaſcinarit. 95.2
clerici cujuſdam melancholia & inſanitas. 181.4
Clivenſis turris cygnea. 254.4
Clivenſis principis laus. 638.3
prudentia. 506.1. & 644.3
Clivenſium ducum originis vetuſtas unde comprobetur. 254.4
Clivia cujuſdam chirurgi facinus. 427.3
Cobares magus. 98.6
Cobali dæmones. 72.8
cælibatum Plato è ſua Republ. exterminavit. 238.4
cæli imaginibus nullæ magicæ voces conveniunt. 378.10
cælo quem Deum præfecerint Græci. 12.5
cogita-

Digitized by Google

Cogitationes hominum an diabolus sciat. 88.3
sine Coitu viri cur multi nati fingantur. 242.1
Colici doloris remedium physicum. 409.2
Coloniæ in monasterio Nazareth virgines religiosæ à dæmone miris modis vexatæ. 305.1
monstrum nascitur. 319. 16
turris inquietissima ob spectra. 450.4
Coloniam trium regum ossa missa, & ibi condita. 197.13
Columbæ Mahometis mira docilitas. 59.3
Columellæ locus de Dardaniis. 99.10
Cometho Dianæ Triclariæ mactatur. 16.2
Connata quæ sunt occulte, non debent referri ad potestatem lamiarum. 262.1
Conatus perfectus quid sit. 594.5
sæpe habetur pro facto. 590.4
Conciliorum decreta contra magos. 468.8
Concubitus cum dæmone imaginarius. 228.1 & 230. 1. & 488.4. & 538.27. cum lupa imaginarius. 501.14. promiscuus. 176.13
Concubitus impotentiam etiam à dæmone modo naturali invehi. 362.1
in Concubitus maleficio quid faciendum. 447.1
Concubitum dæmones exercere non possunt. 84.14
Concupiscentia quale vitium. 4. 1
Confessio erronea. 498.2. fallaciter eblandita. 504.4. qualis esse debeat. 520.3
Confessioni soli non est standum in criminalibus. 520.4. mente læsi non est standū. 485.2 tormentis exactæ fides non est tribuenda. 472.4. & 639.6
in Confessione crimina celare, an sit peccatum reale. 175.8
ex Confessione sola non judicatur, nisi in hæresi. 520.4
Confessiones in criminali causa quales esse debeant. 585.8
Conformitatum liber à quo & ubi sit conscriptus. 49.8
Conjectores qui dicantur. 94.17
Connubiales leges. 276.13
Consecratio ridicula. 456.8
Consentes dii qui dicantur. 13.6
Constantinus à Lyskerken. 306.2
Constantini Imperatoris sententia de philetis. 274.6. constitutio de Lamiis. 467.1
lex de potentia Lamiarum. 221.31
Coracesiæ usus olim in magia. 115.3
Coralli rubri virtutes. 412.5
Corinthadis usus in magia. 115.3
Cornelia lex de veneficis. 530.7.
de quibus veneficis agat. 544.1
Cornelii orationis & eleemosynarum vis & virtutes. 441.1
Corpus quid sit. 199. 5. unum eodem tempore duobus in locis esse non potest. ibid.4.
Corpus non nisi per justa spacia ferri posse. 198.1
Corporum penetratio. ibid.1
Corporibus hominum cur se immergere cupiant dæmones. 59.2
Corpora an dæmon sine corpore ferat. 195.6
an & quando possint spiritus transferre. 193.1. quando dæmon per aerem deferat. 196.10. quomodo sine corpore assumpto dæmon per aerem ferre possit. 197.11
Craca saga. 206.1
Crantii locus de Vandalorum diis. 14.9
Creare solus Dei. 84.14. & 120.2. & 122.8 diabolus nihil potest. 84.14
Credulitas temeraria quantum in magicis curationibus valeat. 403.1
Credulitatis constantis potentia. 402.3
Creontis filius pro patria mactatus. 16.2
Cretenses semper mendaces. 619.47
Cribri divinatio quomodo fiat. 134.11
Criminalis actionis probationes quales esse debeant. 486.3
Crocodilis in forma dæmon cultus in Arsinoe. 29.1
Cræsi interitus. 25.5
Crux ab Ægyptiis inter sacras literas relata. 287.4
Crucis vis & potentia. ibid.3
Crucem calcare secreto, an sit peccatum reale. 175.9
Cruciatuum insensibilitatem qui lapis inducat. 389.11
Crystallomantia quid sit. 133.6
Cupidinis & Psyches velitatio venerea. 252.3
Cursor dæmon. 641.11
Curtio Rufo dæmon mulieris forma apparet. 40. 1
Culter ex cujusdā puellæ latere exectus. 307.1
ejusque longitudo & forma. 312.14

Cultri

Cultri in ventriculo demortui inventi. 298.1
Cuspis ferrea in thorace relicta, quæ juxta alvum post biennium excidit. 320.20
Custodiæ & carceris discrimen. 481.4
Cuthæorum idolum. 10.3
Cybeles Galli sacerdotes dicti. 139.4
Cygnea turris Clivensis. 254.4
Cygnus naviculam argenteam catena trahens. 253.3
Cynocephaliæ virtus. 411.4
Cynocephalum Hermopolitani pro Deo coluerunt. 11.2
Cynops magus submergitur oratione Ioannis. 104.3. & 450.2
Cynopis magi historia. 103.24
Cynospasti herbæ magicæ virtutes & usus. 416.4
Cyprianus magus D. Iustinam virginem Aglaio frustra conciliare nititur. 93.8
Cypriani locus de diaboli studiis. 60.5
libri magici sub falso titulo circumferuntur. 102.18.
sententia de jejunio. 440.3
verba de dæmonis curatione ei studio. 400.5
Cyrenaico Achori litatum, ut muscæ facesserent. 12.4
Cytretæ dæmones. 250.5

D.

Dæmogorgon magus. 98.6
Dæmon Annebergæ duodecim operarios in specu interficit. 72.7. *an corpora sine corpore ferat.* 195.6. *Cassio Parmensi apparet.* 41.4. *cogitationes hominum ignorat.* 321.1. *cuidam puellæ specie Æthiopis apparet.* 476.1. *cuidam puero sub forma Christi apparet.* 369.4. *cur coire nequeat.* 234.5 *cur non manum, sed ejus formam in stipulatione extendat.* 168.1. & *dæmonium quid significet.* 66.7. *Hildesheimensi Episcopo noctu apparet.* 73.13. *in Dianæ templum à Ioanne Evangelista fugatus.* 449.3 *in quodam cœnobio forma canis sæpissimè visus interdiu.* 302.8. *juvenem quendam immorigerum parentibus auferre conatur.* 44.4. & 45.16. *monachi forma viduæ cuidam apparet.* 53.3. *mulieris forma Curtio Rufo apparet.* 40.1. *puellæ cuidam sub forma juvenis eximii apparet.* 300.5. *quæ substantiæ commoditate tam varia machinetur.* 37.1. *quando corpora per aërem deferat.* 196.10. *quomodo corpora transportet* 194.5. *quomodo hominum sensus obsideat.* 177.2. *quomodo in vitro carminibus coercendus sit.* 106.9. *quomodo lamias in aere concitando illaqueet.* 110.2. *quot modis hominum mentes constringat.* 318. *quot in species se transformare possit.* ibid.7. *quibus in locis, & quàm variis sub formis sit cultus apud ethnicos.* 28.1. *quibus præstigiis religiosos ludificare soleat.* 34.1. *Tagi pueri specie apparet.* 42.8. *visibiliter in Hildesheimensi diœcesi multis apparet.* 73.12. *unde sit dictus, & ubi in sacris literis ejus mentio fiat.* 66.7. *unde Tyri destructionem prænoverint.* 24.4. *sub forma felium visus.* 302.8
Dæmonis fraus. 252.4. *pellendi superstitiosa curatio.* 394.1. *imbecillitas & impotentia multis sententiis ostenditur.* 432.1. *in nomine nihil boni sit.* 289.3. *insidiis quomodo sit resistendum.* 351.1. & 434.4. *ludibriis qui magis expositi sint.* 191.2. *mendacium.* 390.1. *multa studia & opera breviter comprehensa.* 28.1. *terriculamenta quibus literis arceantur.* 161.2
Dæmonem alteri invehi non posse imprecatione. 492.1. *captivum qui vitro circumferunt, qua pœna sint afficiendi.* 465.3. *nulla radice extrahi posse.* 415.1. *quare Deus constituerit hominibus adversarium.* 65.16.
Dæmones an concubitum exercere possint. 84.14. & 230.1. & 233.1. & 235.7. *an à magis cogi possint.* 116.5. *an habeant corpus seminis capax.* 636.27. *boni & mali quomodo appareant.* 78.4. *cur aliquando futura prænuncient.* 23.1. *cujus figuram maximè adaptent.* 39.7. *cur homines in bestias transformare non possint.* 332.5. *cur hominum corporibus se immergere cupiant.* 59.2. *cur in locis separatis ab hominibus se non ostendant.* 37.6. *cur plus sciant, quàm homines.* 23.2. *cur prius Christum penitus, quàm Apostoli, noverint.* 26.1. *cur sint superiores hominibus.* 3.7. *cur veritatem de Christo & suis Apostolis confessi sint*

sint. 37. 2. *exercismo quomodo & quando sint ejiciendi.* 448. 1. *expavescunt verè credentes.* 355.14. *familiares.* 71. 5. *familiares privatorum hominum.* 75. 17 *in cavernis mineralibus.* 72. 7. *in quot ordines à Trithemio dividantur.* 112.3 *montani* 72. 7. *montani ubi maximè laborent.* 73.11. *olim communibus precibus expulsi.* 437. 3. *Poetici & ficticii qui dicti sint.* 77. 28. *pro diis habiti, & eorum nomina.* 9.3 *quibus herbis in colloquium allici possint.* 410.3. *quibus plerunque appareant.* 184. 4 *quibus sacrificiis maximè afficiantur.* 18.7 *quo nomine expelli possint.* 287. 3. *quomodo agnoverint Christum, quem Iudei non agnoscebant.* 130. 6. *quomodo eleemosynis ejiciantur.* 440. 1. *quomodo jejuniis ejiciantur.* 439. 1. *quomodo pro diis haberi voluerint, & præsidere regionibus.* 9. 1 *quomodo se insinuent corporibus hominum.* 62. 11. *quomodo se in varias formas transmutent.* 599. 6. *quomodo sonitum emittant.* 38. 4. *quomodo spiritum nostrum suscipiant.* ibidem. *quot modis appareant.* 37. 6. *quot modis hominibus insidias struant.* 60. 4. *tetrici familiares.* 71.7 *tres visi in deserto.* 44. 13. *unde aliquando futura prædicant.* 621. 51. *unde nomina sumpserint.* 10. 4. *unde tam admiranda possint* 23. 2. & 28. 1. *unde vaticinari possint.* 23. 2. *ut dii habiti.* 9. 1

Dæmonum bonorum & malorum discretio. 78. 4. & 80. 9. *signa qualia.* 79. 5

de Dæmonum lapsus causa & natura qui Theologi scripserint. 4. 1

Dæmonum citatio per magos quomodo fiat. 664 1. *commentitia nomina unde tam varia.* 77. 27. *conatus descriptio ex Augustino.* 22.7. *cultus apud quos potissimùm vigueverit.* 100.13. *distincta nomina quis conscripserit.* 80.10. *distinctio secundum Theologos.* 77. 1. *divinationes unde.* 23.2 *epulæ* 62. 10. *genus quod pessimum sit.* 72.8 *illusiones.* 21. 5. *illusionibus qui homines maximè expositi sint.* 177. 1. *in arbitrio voluntatem nocendi non esse positam.* 81. 3 *inquisitio quando fieri debeat.* 36.3. *lapsus.* 2. 5. *lapsum qui ex philosophis priscis deprehenderint.* 2.6. *machinationum finis.* 64.15 *montanorum statura, forma & operationes.* 72.9. *nomenclaturæ.* 9.3. *nomina ex actionis varietate apud ethnicos.* 70.1 *nomina ipsorum studia prodentia, quibus nuncupantur in sacris literis.* 65. 1. *oracula quandiu duraverint.* 19. 3. *& quam ambigua sint.* 24. 3. *origo.* 2. 5. *operationes variæ.* 32. 9. *potestas nocendi in quo sit sita.* 81.3. *prænotiones unde.* 24.3 *prodigia unde.* ibidem. *profligatio Paracelsistica.* 395. 4. *pseudomonarchia.* 650.1 *studia quo pacto à patribus describantur.* 59.2. *technæ sæpe à sagacioribus hominibus detectæ.* 29. 2. *transformatio quo pacto fiat.* 606.20. *varia apud diversos distinctio.* 78. 2. *varia nomina.* 9.3. & 69.27

Dæmonibus hactenus multa falsò attributa sunt. 87.4. *limites nocendi constituti.* 80.1 *quæ sint impossibilia.* 86. 1. *quomodo in corpora ingrediendi locus detur.* 60. 3 *quomodo quidam restiterint.* 435.5

de Dæmonibus fabulæ. 1. 2

Dæmones cur hominibus adversaries Deus constituerit. 59.1. *corpora hominum pro sua libidine ingredi non posse.* 323. 2. *ejiciendi Ecclesiæ veteris modus.* 452.1. *esse qui negent.* 1. 2. *expellendi & aufugiendi methodus certissima ex sacris literis.* 429.1 *fugandi modus Paracelsisticus.* 631.15 *ignorare hominum cogitationes, sententiis patrum ostenditur.* 88. 1. *latronibus similes esse.* 400. 4. *malos in quot gradus theologi distinguant.* 77. 1. *nemo potest imprecando immittere.* 323. 2. *non aliter sanare morbos, quàm à læsione ab illis invecta cessando.* 398. 1. *nullis plantis aut terrena materia allici aut fugari posse.* 409.1 *procreandi potestatem non habere.* 544.2 *prorsus nihil posse, ex Decretis ostenditur.* 87. 3. *qui lapides pellant.* 412.5. *quomodo Latini distinxerint.* 71.4

Dæmoniaca mulier in Saxonia Græcè & Latinè loquitur. 453. 2. *Romæ optimum versum ex Virgilio recitat.* 454.4

Dæmoniacæ femellæ figmenti historia elegans. 344. 1. *mulieris partus lamiæ imputatus.* 257. 1. *fictæ obsessionis curationes certæ.* 445. 1. *ob-*

Digitized by Google

445. 1. obsessionis juvantibus sacrificis historia. 342. 1. praedictionis exemplum. 25.6. puellæ figmentum Clitiæ. 427.3 puellæ historia memorabilis. 286.1. puellæ ridicula curatio. 404. 2. virginis superstitiosa curatio. 394.1. & 395.1
Dæmoniacarum actionum exempla varia.40. 1. imprecationum punitarum exempla. 325. 1. larvarum exempla.46.1. virginum curatarum prope Xantes memoranda historia. 443.4
Dæmoniacas curationes nihil valere, multis argumentis ex Patrum sententiis probatur. 398.1
Dæmoniacus quidam factus à mali esu. 322.5 apud Gadarenos maleficio læsus. 279.4. ab Hilarione sanatus. 449.2. quidam equestris ordinis factus. 322.6
Dæmoniaci vaticinii exempla. 25.7. filii historia festiva. 344.1. obsidii figmenta. 340.1
Dæmoniaci ad quindecim Hammone quibus remediis liberati. 641.3. cur aliquando transferantur. 119.17. cur melancholici judicentur. 339.1. quibus rebus olim sanati sint. 437.3. quomodo communibus precibus curentur. 436.1. quomodo sint curandi. certa methodus. 430.4. & 444.6 ubi plures uno in loco sunt, quid faciendum. 442.2
Dæmoniacorum historiæ, qui à Lamiis affici credebantur. 291.1. puerorum Amsterdami historia. 296.1
Dagon dæmon. 10.3
δακτυλομαντεία quid. 133.7
Daniel Brouchusius medicus. 646.1. an magus fuerit. 101.18
Danielis vaticinium de Asiæ regni translatione. 24.3
Dani magicas artes in bello timent. 216.17
δαφνομαντεία quid sit. 135.18
Dardaniæ artes unde sint dictæ. 99.10
Dardanus magus. 98.6
Dardani Ægyptiorum magi libri. 99.10
Datura planta. 227.5
Dea arabia dæmon. 601.51
Deæ Mundi amoris impatientia. 242.2
Decreta quid statuant de magis & ariolis, eosdemque consulentibus. 467.1. in concubitus maleficio. 447.2. de magorum miraculis. 124.13
Defunctorum animæ quo tempore & quot modis appareant. 36.5
δείπνλον cur veteres Hecaten appellarint. 70.2
Delphi quem Deum coluerint. 12.2
Delphicum oraculum. 139.2
Ionibus datum. 16.2
Delphici oraculi ambiguitas. 24.5
Demarchus in lupum conformatus. 331.1
Democritus Abderites magiæ cultor. 99.10
Dentium doloris remedium ex sacris literis. 363.2
Deumus dæmon à Calechutis cultus. 76.23
Deus cur diaboli & angelorum ejus ministerio utatur. 434.2
Deus ex homine non potest nasci. 237.3
Deus non vult prædicari suam gloriam ab impio. 290.4. quæ sibi reservaris puniendæ. 560.30. solus καρδιογνώστης hominum. 88.1. sine ordine nihil condidit. 82.7. unus ubique est. 199.4
Dei nomine abusus execrabilis in curationibus morborum magicis. 363.1. minister in quibus sit diabolus. 85.15. verbi genuinus usus. 374.1
Deo quid impossibile. 84.13.
quomodo injuria fiat. 551.10
Deum peculiarem singulis in natura corporibus adesse. 12.5
Dii communes. 13.6. consentes qui dicti fuerint. ibidem. familiares 71.5. geniales. 13.6
gentium quomodo in sacris literis nominentur. 14.13. Græcorum. 12.5. indigetes. 13.7. majorum gentium. 12.6. patrii & tutelares. 13.7. penates. 13.6. populi Dei. 15.14. Romanorum. 12.6. selecti qui dicti sint. 13.6
Deorum cognomina qui conscripserint. 9.3
commentitiorum supra triginta millia fuisse. 13.8. gentium genealogiam qui conscripserint. 9.2. libidines per sacerdotes exercentur. 244.3. provinciarum nomina. 11.1
Deos ac dæmones non coire. 235.6
Diabolus ex quibus interiora hominis agnoscat. 88.3. in cujuscunque materiæ vel nomini idolis colitur. 20.1. in quibus sit Dei minister. 85.15. monstrosa specie apparet. 42.7. quàm

Digitized by Google

42.7. quàm variè in Christiana Europa illudat. 20.1. quibus in locis spiritus dicatur. 67. 20. quibus somniis se libentius insinuet. 185.6. quomodo deceperit Evam, & quomodo primùm mundum corruperit. 6. 1. & 7.4. quomodo in tam varias figurarum species transformetur. 37.1. quomodo vaticinetur. 30.5. quid significet. 66.6 simia Dei. 193. 1. specie tegarum Romæ variis in locis apparet. 42.8. sine consensu Dei nequicquam potest. 84.14.& 578.8. unde futura prædicat 128.2

Diaboli adversus conatus curatio præservans. 351.2. cibus. 62. 10. concubitus imaginarius cum Lamiis. 539. 27. & angelorum distinctio. 80.9. odium erga Christum. 28.4. odium erga Deum immedicabile. 6.1 potentia & actiones. 28.1. & 32.9. pravitate omnia mundi mala sunt commissa. 13.7 subtilitatis exempla. 129.4. versutia. 21.5

Diabolo agendi limites à Deo constituti. 80.1 multa falsò attributa sunt. 87.4. non est potestas permissa in hominis vitam. 294.4 quæ sint impossibilia. 86.1

Diabolum creaturas verè nec condere, nec transformare posse. 190. 3. ignorare hominum cogitationes. 88. 1. per se operari maleficia, nec indigere in his Lamiarum consensu. 280.9

Diaboli quando limites transgrediantur. 83.9 unde sint facti. 7.4

Diabolicæ commixtionis figmentum comprobantes historias omnes esse fabulosas. 251.1

Diana dea. 12.6

Dianæ templi devastatio per Iohannem Evangelistam. 449.3. Tricliniæ cur Iones annuatim juvenem & puellam immolarint. 16.2

Diasaren Arabes coluerunt. 12.2

Didius magus. 98.8

die Dominico je junare, an sit peccatum. 173.5

Diluvii causa. 8.5

Diodori Siculi locus de diis gentium. 10.3

Diomedes in insula Diomedea pro Deo cultus. 12.2

Diomedis fuga & exilium. 135.12

Diomedenses quem Deum coluerint. 12.2

Diomedeæ aves. 333.9

Dionysio Syracusano dæmon apparet. 41.5

Diophanes magus. 143.10

Diti & Proserpinæ Romani aram sub terra erigunt. 42.2

Divinatio ex visceribus mactatorum hominum. 18.8. magica Turcarum 144.9

Divinationes dæmonum unde. 23.2

Divinationum magicarum species. 132.3

Divinatoris cujusdam miserabilis interitus. 148.9

Divinatrici quid à morte acciderit. 479.1

Divinorum pœna inter edicta imperialia Germanica. 471.1

Divinis pœna à Mose constituta. 464.2

Dodona, aliàs Epirus. 8.2

Dodonæum oraculum. 28.1

à quo sit inventum. 8.2

doloris insensibilitatē qui lapis inducat. 394.1

Dolus quid sit. 555.19

L. Domitio rare reverenti juvenes gemini apparent. 119.16

Domus infamis Athenis dæmonis idolo. 40.2

Donatianorum hæresis. 518.13

Donatistarum secta. 514.3

Donnerbeitel. 414.14

Dordraci duæ virgines à dæmonio exagitatæ. 295.3

Dormienti testes excisi. 225.9

cuidam spectrum apparet. 43.12

Draco magnus in terram projectus, cujus personam denotet. 2.5

Druidæ Bardi. 17.3

Druides Gallorum quā magiā coluerint. 101.7

Duffi regis maleficio læsi historia mira. 200.1

historiæ figmentum unde sit sumptum. 204.7

Durroveisi pagus, in quo ex exorcistæ cujusdam factum. 420.1

Duseldorpii monacho cuidam testes excisi. 387.4

Dusii dæmones. 248.1

E.

EBrietas cibus diaboli. 62.10

Ebrietatis initium. 8.1

Eckercken dæmonium prope Eltem pagum hominibus multa damna inferens. 504.5

Ecnephias ventus. 197.11

Effascinare quid sit. 95.2

Effascinatrices gentes. 263.4

Effigierum magicarum muga. 381.5

Εγγαστρίται mulieres quomodo vaticinentur. 140.6

Digitized by Google

Egidius regni Gallici marischalcus ob magiam suspensus. 466.6
D. *Egidio epilepsiæ curatio tribuitur à medicis ineptis.* 156.1
Eleazari miraculum. 415.1
Eleemosynarum encomion. 440.1
Elephas in sacris literis quid denotet. 65.2
Elephantiacos diabolus mũdare non potest. 86.1
Eligor dæmon. 651.12
Elsa Kamensis à diabolo mirus modis exagitata. 304.6
Emath viri quem Deum coluerint. 10.3
Empedocles quas nationes perlustrarit ob magicam artem. 99.12
Empeduſæ dii. 71.4
Empusis qui lapis adversetur. 412.5
Engelbertus Holter chirurgus. 327.4
Enthusiastarum origo. 18.1
Ἔνθεος & ἐνθουσιάζοι quid significet. 92.10. & 95.2.
Ephemeri avis genitura. 239.6
ἐφιάλτης quid sit. 229.2
Epilepsia an morbus sacer sit, Hippocratis sententia. 156.1
quid sit, & unde oriatur. 229.2
Epilepsiæ causa & natura. 159.6. *curatio Paracelsistica.* 624.5. *curationem ad quos medici inepti referant.* 156. L. *magica & superstitiosa curatio.* 376. L. *remedium physicum.* 409. 2. *superstitiosa curatio apud priscos.* 158.5. *variæ causæ.* ibid. 6
Epileptica puella, putatur dæmonica. 342.1
Epilepticus à dæmoniaco quomodo sit dignoscendus. 347.6
Epilepticis quæ sint vitanda. 157.1
Epilepticorum curatio magica. 419.6
Epiphanii Palæstini sententia de philtris. 274.6
Epirus prius Dodona dicta. 8.2
Episcopi plerique infames magi. 358.4
ἐωὼ quid sit. 96.3
Equæ Favonio flante obversæ, animalem spiritum concipiunt. 239.7
Equestris exercitus quo pacto magica arte comparetur. 384.5
Equi in formam fœmina mutata. 190.1
Equum nigrum Stetinenses divino honore prosequuntur. 11.9
Equorum vermis remedium magicum. 365.8
Equos ab esu quid exterreat. 277.1. *apud Nigritas carminibus strenuiores reddi.* 378.8 *quid illæsos conservet.* ibid.
Erasmi locus de quodam parocho. 48.7. *de quodam spectro ficto.* 427.2. *de hæreticis, quomodo cum his sit agendum.* 513.1
Erichtho malefica mortuum quendam suscitat. 131.1
Ericus frater Rolleri. 206.1
Ericii Danici prudentia. 524.1
Erophile. 615.39
Errantis nullam esse voluntatem. 557.22
Erucarum è brassicis abigendarum conjuratio magica. 378.9
Esaiæ vaticinium contra magos. 160.3. *de Tyri destructione.* 24.4
Esau dolus & astutia. 9.5
Evam cur dæmon aggressus sit, & non Adam. 178.1. *quomodo diabolus deceperit.* 6.1
Evangelia collo alligata an vim contra dæmones habeant. 379.1
Eucharius Rosenbader medicus. 279.1
Euchetarum nefandæ sacrificia. 175.11
Eudemus philosophus & magus. 381.6
Eunus Syrus, fictus dæmoniacus. 342.9
Euphemi Cartandem adventus in Satyrides insulas. 249.3
Eurycles magus. 92.13
Eusebii locus de abolitione oraculorum. 19.3 *de Maxentii interitu.* 104.4. *de Zoroastre.* 97.3
Euxodus magus. 98.6
Exorcismus ad gehennam condemnans. 421.1
Exorcismi brevis formula. 451.4 *formula apud veteres.* ibid.6
Exorcismi quando & quomodo adhibendi sint. 448.1. *item à quibus.* ibid.
Exorcismorum abusus. 418.2
Exorcistæ cujusdam miserabilis interitus. 640.2. *facinus.* 421.35
Exorcistam qualem oporteat esse. 448.1
Exorcistarum quorundam interitus. 620.2 *quorundam historiæ memorabiles.* 420.1
Exorcizare quibus olim licitum sit. 448.1
Exploratio nocentium per ferrum candens. 484.6. *item per aquam bullientem.* ibid.
Extispicinæ auctor quisfueris. 42.8

Digitized by Google

F.

Fabæ inverſæ uſus. 224.6
fabam Græcam quid Ligures appellent. 91.6
Faſcinare quid ſit. 95.2
Faſcinationes quæ prohibeant. 411.4
Faſcinum quid ſit. 96.3
Faſcinum quid auferat. 411.2
Fauni 248.1. *dii quando & quales ſint creati.* 13.7
Fauſtiniani vultui facies impreſſa Simonis. 95.2
Fauſtus Batoburgi captus. 105.8. *ubi artem magicam didicerit, ejuſque interitus.* ibid.
Febris curatio ſuperſtitioſa & horrenda. 398.2. *curatio magica* 363.2. & 378.7. *quartanæ effectus.* 309.2. *quotidiana curatio magica.* 377.7
contra Febres breviola. 381.6
Felis cerebrum ad quid utile. 271.5
Felem Ægyptii pro Dea coluerunt. 11.2
Feretrii dii fulminum. 12.6
Ferramenta duo aſpera in ventriculo inventa. 298.1
Feſſæ tria divinorum genera. 144.7
Feſſenſium mulierculorum commixtio cum dæmone. 245.2
Feſti verſus de Strigibus, 161.2
Feſulis ingens multitudo inter ſepulchra lugubri veſte interdiu ambulare viſa. 42.8
Fidei in negocio proceſſus. 518.12
Fidem Chriſtianam qui abnegent. 170.5
Figuris nullam vim ineſſe. 391.3. & 392.6
Filii immorigeri parentibus, inſigne exemplum. 44.14
Filij Dei qui ſint. 234.4. *ad filias hominum ingreſſi ſunt, locus hic Moſis explicatur.* 233.1
Filorum ſphærulæ ex ore cujuſdam dæmoniaci extrahuntur. 293.3
Finni populi Septentrionales olim ventos venales habebant. 117.10
Finno inſignis magus. ibid.9
Finiti ad infinitum nulla eſt proportio. 199.5
Flammulentæ cur noctu clarius luceant. 55.4
Flauros dæmon. 662.61
Flins numen Vandalorum. 14.9
Florina dæmon, amaſia Pineti. 256.2
Focalor dæmon. 659.43
Fodinarum metallicarum dæmones. 72.7
Fœcunditatem quid impediat. 261.5
Fœmina ob nefaria juramenta à dæmone avehitur. 326.2. *pudica in equam verſa.* 190.1
Fœmine ab initio ad veneficium prodivieres. 545.3
Fœminarum in marem mutatio unde. 56.5 *tranſmutatarum in viros exempla aliquot.* 337.1
Fœmineus ſexus cur maximè dæmonum illuſionibus expoſitus ſit. 178.1
Folleti dii. 71.4
Foraii dæmon. 652.15
Forneus dæmon. 655.25
Forras vel Forcas dæmon. 656.29
Fortes non vident ſpectra. 184.4
Franciſcus Luciferi ſucceſſor, & Chriſti vexillifer. 49.8
Franciſci error. 436.7
Franciſco dæmones fruſtrà inſidias ſtruunt. 50.10. *diabolus pecuniam offert.* 293.4
Franciſcanum ſuis exorciſmis diabolum compuliſſe ad veritatis confeſſionem. 420.4
Franciſcanorum Aureliæ figmentum. 422.2 *cætum Chriſto viciniorem eſſe.* 49.8
Fratricellorum Neapolitanorum ſecta. 176.13
Fricatrices quæ dicantur. 246.2
Frigga Gothorum numen. 13.8
Fridericus Auſtriacus Imperator philtro necatus. 274.5
Fridericus primus Imperator. 493.3
Friderici Palatini electoris prudentia. 507.2
Friderici tertii ducis Saxoniæ, in veſicula lapis inventus. 315.4
Froe Vpſalenſis deorum ſatrapa. 17.5
Fruges à lamiis non poſſe excantari, nec lædi, ſed à dæmone & veneficis. 211.5
Frugum penuria & ſterilitas unde. 218.24. & 577.6. *ob peccata noſtra ſæpe accidit.* 349.5
Fugenſtal in pago Eiſtetenſis epiſcopatus quidam à dæmonio miſerè exagitatus. 297.1
Fugientes quomodo Turcæ abitinere incantatione retrahant. 330.4

Fulgen-

Digitized by Google

Fulgentii locus de dæmonum lapsu. 4. 1. sententia indigna. 237. 1
Fulmina quid avertat. 413.11
ciere an magi possint. 115.3
Fulminum dii apud Romanos qui habiti sint. 12.6
Funambuli quomodo sua opera peragant, & cujusdam Itali mira agilitas. 57.10
Fur tormenta nil curans. 386.3. & 87.4
ut deprehendatur, magica conjuratio. 369.6
Furis investigandi modus dæmoniacus. 367.1
lædendi impius modus. 370.8
Furcas dæmon. 659.38
Furfur dæmon. 656.30
Furiosi cur non sint puniendi ex aliquo delicto. 559.26
C. Furius Cresinus ob copiam frumenti Romæ accusatus. 211.6
Furorem quæ herba inducat. 227.3
Furit pœna apud Gallos. 16. 3
Furta quo pacto magi inquirant. 134.10
Futura per quas imagines olim prædixerint. 145.11

G.

GAbirum Macedones pro Deo coluerunt. 12.2
Gabriel Fallopius medicus. 317.10
Galeni scripta quatenus sint imitanda. 633.17
sententia de epilepsia. 157.1
Galgarandus medicus dæmoniacam curat. 430. 4
Galgulus. 269. 5
Gallacia dæmon Poeticus. 77. 28
Galli Phrygiæ fluminis natura. 139.4
Gallum se esse fingens. 487.7
Gallorum idololatria & victima humana. 16. 3. mos & ceremoniæ in mortuis sepeliendis. 422.2. rusticorum superstitio. 31.6
Gallos astragalomantiæ esse cultores. 136.3
Gamygyn dæmon. 660.46
Gaap dæmon. 658.36
Gariophylatæ herbæ usus. 581.2
γαστρομαντεία quid sit. 133.4
γαστριμυτεία quid sit. 140.5
Gaudentii Merulæ credulitas. 412.10
Gedeon Baal idolum destruit. 10.3
Gelotophyllidis usus. 226.3
Gemma Phrysius maleficas herbas in horto suo plantat. 224.8
Gemma stuporem inducens. 225.10
Genevæ venefica multæ combustæ. 265.6
Geniales dii. 13. 6
Genituræ quæ necessaria sint. 636.27
Genius unus ex diis selectis. 13.6
Genii mali qui dii dicti sint. 71.4. & 78.1
Genii qui & quot fuerint. 13.6
Gentium majorum dii. 12.6
Geomantici. 142. 1. Fesse reperiuntur. 144.7
Georgii Agricolæ locus de virunculis montanis. 72.7
Georgii Buchanani carmina varias historias comprehendentia. 424.1
Georgii Sabini carmen. 50. 1
Georgii Pictorii de Lamiis sententia diluitur. 543.1
Georgio Pictorio quantum sit tribuendum. 636.27
Gerardus Dorn Paracelsi discipulus. 208.6
Theophrasti Paracelsi translator. 624.3
Gerardi vicari in Blatsum maleficium. 151.6
Germa magus. 98. 6
Germani locus de Lamiis. 199.6
Germani quantum tribuant Lamiis. 94.19
Gigantes unde sint nati. 234.3
γιγαντομαχία quid designet. 2.5
Gigantum habitatio olim. 10.4
Gilbertus magus apud Ostrogothos in specu ligatus. 330.3
Gisbertus Horstius medicus. 266.9
Gladius spiritus qui sit. 352.2
Glasyalabolas dæmon. 652.18
Gnostici hæretici. 103.23
Gnosticorum nefanda sacrificia. 175. 11
γνωστὸς quid significet. 93.14
Goap dæmon. 663.69
Gobrias magus. 98.6
Godhardus ab Hagen bellum diabolo facit. 420.7
Gog magus. 98.6
γογγύσαι quid sit. 95.2
Goivelmirschin Deus apud Turcas. 14.11
Gomorræ & Sodomæ exitium. 8.4
Gomory dæmon. 661.50

Gordiani peregrinatio. 443
Gordonius quatenus sit ab authore reprehensus. 635.25
Gorson daemon. 663.69
Gosslariensis ludimoderatoris magi mors. 106.1
Gothi hostiis humanis suos Deos placaverunt. 17.5. *quos Deos coluerint.* 13.8
Gothorum superstitio in tempestatibus arcendis. 413.10
Graeci novarum rerum studiosi. 100.13 *scriptores quid de lapsu diaboli senserit.* 2.5
Graecorum credulitas. 334.12. *idolalatria & superstitiones.* 12.5. *sacerdotes magos fuisse.* 357.2. *sacrificiorum numerus.* 11.8
Graecos quis primùm magiam docuerit. 98.7
Grando unde. 575.2. & 576.5. *quibus rationibus averti possit.* 579.11
Grandinis Deum esse autherem. 577.7.*ex maleficio natae sedatio superstitiosa.* 457.9
de Grandine concio Ioannis Brentii. 575.1
Grandines minimè à diabolo excitari posse. 582.3
Gratiani locus de muliebris sexus imbecillitate. 178.3
Gravie carnificis uxor trium virorum capita vuls detruncare. 269.1
Grigri daemonium apud Americos. 76.25
Groningae trium melancholicorum corrupta natura, ut se Deum patrem, filium & spiritum sanctum crederent. 180.2
Gueserum Belgicorum consilia & tumultus à diabolo per puerum predicta. 25.7
Guilielmus Roschildensis magus. 358.4
Guilielmus famulus Meineri Clatsii à daemonio exagitatus. 293.3
Guilielmi Brabantini locus de quodam qui se lupum esse credebat. 335.1
Guilielmi comitis Montensis prudentia. 507.4
Guilielmi ducis Cliviae &c. prudentia in accusatione ob maleficium. 506.1. & 644.3
Gusoyn daemon. 651.8
Guteli daemones. 72.10
Gygis Lydorum regis annuli virtus. 381.6
γυρομαντεία quid sit. 142.1
Gyromanticarum figurarum artificium. 144.5
Gyromantici quomodo suos circulos conficiant. 143.3

H.

Haagenti daemon. 663.66
Habar Hebraica dictio quid significet. 91.10. & 588.16
Haborym daemon. 661.56
Hachanim qui dicantur. 94.17
Hadrianus Turnebus. 140.8
Haereticus quis sit dicendus. 512.1
Haeretici cui similes sint. 480.8. *multi ex magis prodiere.* 102.21. *quomodo sint puniendi secundum constitutionem Codic.* 518.12 *resipiscentes cur non sint interficiendi, patrum sententiis probatur.* 509.2
Haereticorum conciliabula dissipari possunt. 512.7
Haereticis Lamiae non sunt annumerandae. 480.1
contra Haereticos articulis & fasciculis agitur à monachis. 516.10
cum Haereticis quomodo sit agendum, sententia Erasmi. 513.1
Halphas daemon. 659.42
Hammonis Iovis oraculum. 8.2.& 30.5
Hammelae omnicolor daemon tibicen ad centum & triginta pueros abducit. 47.2
Hammone daemon tragoedias movet. 77.27 *diabolus miris modis moniales virgines exagitat.* 640.1
Hammonenses cives quidam à daemonio miris modis agitati. 304.7
Hans Vatter impostoris commenta. 341.4
Harcalo magus. 99.10
Hartummim vocabulum quàm variis in locis usurpetur. 94.17. *quid significet.* 587.16 *qui dicantur.* 93.16
Hatescipetteschi Turcarum Deus. 149
Haymonis sententia de diaboli praestatione. 88.4
Hecatea. 70.1
Hecatae Enodiae quando causa epilepsiae attribuatur. 158.4
Hecaten primùm aconitum invenisse. 545.3
Hedeckin. 73.12
Heiran luc herbae usus apud Turcas. 226.3
Heliae preces quantam vim habuerint. 436.1
Helidaeus Forolivensis medicus. 969.2

Digitized by Google

Helidæus Paduanus Forolivienſis medicus. 266.8
Helinandi monachi locus dè quodam milite, cujus ex ore beſtiola egreſſa & rurſus ingreſſa eſt. 38.2
Heliodori hiſtoriæ quanta fides ſit attribuenda. 634.19
Heliogabali interitus. 18.8
Heliotropii lapidis virtutes. 412.5
Heliſæus oleum in vaſibus viduæ vacuis auget. 186.1
Hellerus, alias Lamia. 161.3
Helmoldi locus de Sclavorum diis. 14. 9. & 17.6
Henrica virgo quædam miſerè à dæmonio exagitata. 32.10
Henricus Weſius juriſconſultus. 210. 10. & 573.1
Henrici Wezii Clivenſis cancellarii laus. ibid.
Hensbergi in collegio dæmon ſub felium ſpecie viſus. 302.8
herba lunaria. 55.3
Herbæ maleficia tollentes. 411.2
Herbis an homines in beſtias transformari poſſint. 332.4
dæmones allici minimè poſſe. 410.4
Hercules Semideus. 237.2
unde ſit natus. ibid.
Herculi Canopio, ut culices minus infeſtarent, litatum eſt. 12.4
Hermogenes ſuos magicos libros Iacobo Apoſtolo comburendos offert. 466.5
Hermanni comitis Nivvernarii prudentia. 507.3
Hermanno Wolfratgen Everfeldenſi monacho teſtes exacti. 327.4
Hermes magus. 98.6
Hermiliana dæmon, amaſia ſacerdotis. 256.1
Hermippus magus. 98 6
Hermogenem fuiſſe magum. ibid.8
Hermopolitani quid pro Deo coluerint. 11.2
Herodis animum cur dæmon ita contra Ieſum inflammarit. 27.3
Herodoti hiſtoriæ quæ fides adhibenda. 634.19
Heroes unde dicti ſint. 233.2
Heronitus à quo pro Deo ſit cultus. 14. 9
Heſus Deus à Gallis humanis hoſtiis cultus. 17.5
Heveorum idolum. 10.3
Hex quæ dicatur. 161.3
Hibernorum idololatria. 12.3
Hieremias Brachelius medicus. 224.8
Hieremiæ teſtimonium de Lamiarum impotentia. 221.32
Hieronymi *libri magici ſub falſo titulo circumferunt.* 102.18. *locus de omnipotentia Dei.* 84. 13. *ſententia de fœminei ſexus debilitate.* 178.2
Hierophile *Sibylla.* 615.39
Hilario *dæmoniacum ſanat.* 449.2
Hilarionis *luctа cum dæmonibus.* 435.6
ſententia de dæmonum veneficio. 350.7
Hildegardis *ſententia de ligaturis.* 331.7
Hildesheimenſis *epiſcopi in aulæ dæmon viſibiliter multis apparuit.* 73.12
Hipocus *magus.* 98.6
Hippocratis *ſententia Chriſtiana.* 159.6
contra verſutos medicos & ſacrilegos magos. 157.2. *de epilepſia.* ibid.1. *de Lamiarum inani conatu.* 166.15
Hippolyto *privigno ſuo Phædra amatorium poculum propinat.* 275.10
Hippomanes *quid ſit, & quid ſcriptores de eo ſentiant.* 270.5. & 274.5. *unde nomen habeat.* 271.4. *in amore concitando parum valet.* 272.1. *ejus uſus.* 270.2
Hircum *Mendeſii pro Deo coluerunt.* 11.2
Hirundinum *pulli ad quid utiles ſint.* 272.5
Hiſpanus *Phillippaldus medicus.* 266.7
Hiſpani *cujuſdam clerici melancholia.* 181.4
Hiſpani *qua ratione in Belgis ſe à malis & peſte conſervarint.* 364.5
unde virginitatem dijudicent. 231.4
Hiſpanorum *ſuperſtitio in Belgis.* 365.5
Hiſtoriis *quibus in rebus author fidem non tribuat.* 633. 18
Hiſtoricis *quibus fides ſit adhibenda.* 633.19
Hiſtrionis *cujuſdam hiſtoria.* 57.1
Holitbæ *herbæ virtus adverſus dæmones.* 411.3
Hollerus *magus trucidatus.* 105. 6
Homeri *umbram ab Appione evocatam eſſe.* 131.2. *verſus.* 610.27
Homerica *medicatio.* 406.1
Homicidæ *qui ſint.* 538.26. *quomodo ſint puniendi ſecundum legem Moſis.* 529.6
Homicidium *à quo primùm excogitatum, & unde*

Digitized by Google

unde ortum sit. 8. 5
Homo à Deo qualis sit creatus. 238.4
hostis Dei factus ex inobedientia. 6.3
post lapsum quantis bonis à Deo sit privatus. 7. 3. *non nascitur nisi ex utroque sexu.* 238.3
Hominis anatome. 419.5
Homines quantis bonis exornati fuerint ante lapsum. 7.4. *qui maximè dæmonum illusionibus expositi sint.* 177.1.& 191.2
quomodo decipiantur à dæmone. 177. 2
Hominum ante lapsum status. 7.4
cogitationes dæmon ignorat. 88.1. & 321.1
corpora quàm variè dæmon transferre possit. 32. 11. *corporibus cur se immergere cupiant dæmones.* 59. 2. *mactatorum ex visceribus divinatio.* 18. 8. *mentes quot modis diabolus constringat.* 31. 8. *transformatio phantastica in bestias quomodo fiat.* 189.1
Hominibus quare Deus dæmonem adversarium constituerit, 59. 1. & 65.16
quot modis dæmones insidias struant. 60. 4. & 61.9
Homines an dæmones per aërem vehere possint. 194. 3. *à dæmone in bestias transformari non posse.* 332.6. *furiosos quæ herbæ faciant.* 227. 3. *impietatis pertinacis cur Deus aliquando magis excæcare & indurare faciat.* 126. 7. *magica arte per aërem ferri non posse.* 195.7. *in bestias non transformari maleficio.* 331.1
in Homines quare aliquid diabolo permittatur. 81.2
Honorii constitutio de magicis libris. 466.5
libri magici sub falso titulo circumferuntur. 101. 18
Hormuar nomen dæmonis. 77.27
Horarum ictus rusticus quidam in corde sentiens. 296.5
Horatii carmen de inani conatu lamiarum. 173.4. *item de quodam melancholico.* 181. 3. *dictum.* 571.7. *locus de sortilegis.* 138. 10
Hospes quidam ob malitiosam imprecationem à diabolo auferetur. 325.1
Hostiæ humanæ à quo sint ortæ. 15.2. & 17.7
Hostium agmen quid trepidet. 115.3
Hovioulsira Deus Americorum. 76,26
Hubertus Faber medicus. 319.16.& 394.1
Huberto Ardennati canis rabidi curatio attributur. 156.1
Hugonis Cluniacensis locus de Matisconensi comite. 107.12
Humani generis degeneratio. 8. 5. *sanguinis victima à quo sit inventa.* 15. 1. *sexus immutatio naturalis.* 337.1
Hutgin spiritus. 73.2
Hummi unde sint procreati. 240.8
Hyæna unde nascatur. 239.7
Hydropicus venenato potu præter spem curatur Romæ. 266.9
Hydropicorum curatio. ibid.
Hymenis membranæ ratione commonstrari certissimè, dæmonum cum mulieribus concubitum esse vanum. 230.1
Hymene omnes virgines dotatæ sunt. 231.1
Hyosciomi succus ad quid utilis. 224.5
Hypericoni nullam inesse antipathiam contra dæmones. 409.3

I.

Iacobus Cujacius Iurisconsultus. 644.3
Iacobus Iodoci de Rosa Cortricensis ob magicam artem exilio punitus. 465.4
Iacobus Savagius. 646.2
Iacobi de Cusa verba de apparitionibus dæmonum. 34,1
Iacobi Domini in Lichtenberg libellus de Lamiis reprehenditur. 313.1
censura de Lamiis. 544.4
Iada Hebraica vox quid significet. 93.14
Iadua animal deque eo Hebræorum fabula. 93.14
Iamblichus quomodo distinguat bonos à malis dæmonibus. 78.4. *scholæ Ægyptiacæ Platonicæ patronus.* 98.9
Iamblichi opinio de dæmonibus. 1.2
sententia de phantasia. 183.1
Iannis unus ex Pharaonis magis. 102.21
Ianus unus ex diis selectis. 13.6
Iasonis forma Medeæ maleficiis prependerata. 165.13
Iaspidis lapidis virtutes. 412.5
Ibim avem Ægyptii pro Deo coluerunt. 11.2
Ἰχθυομαντεία quid sit, & qui ea sint usi. 134. 15

Idio-

Digitized by Google

Idiota quidam à dæmone brevi tempore doctissimus effectus. 74.16
Idololatra qui dicendus sit. 537.4
Idololatria & incantamentum. 579.11. *varia.* 575. 2. *quando incæperit.* 8.3
Idololatriæ in populo Dei. 15.14
Iejunari die Dominico utiliter. 173.5
Iejunium in die Dominico à quo sit interdictum. 174.5
Iejunii encomion. ibid. & 439. 1. *in operibus diaboli vincendis energia.* ibid.
Ieremiæ insomnium. 642.6
Iesus Syrach sententia de medicis testimonium seu authoritas quantum valeat in Ecclesia. 127.9
Ignis cur ex remotiori loco clarius luceat. 55.4 *cur sit inter Deos geniales connumeratus.* 13.6. *fatuus inter quas res sit connumerandus.* 54. 1. *lambens inter quas res connumeretur.* 55.2
Ignem Orimasda Persæ pro Deo coluerunt. 11.2
Ignorantiæ nullum esse consensum. 557.22
Ihenæ magus quidam ob veneficia cuidam fabro exhibita comburitur. 106. 10
Iidonojim qui vocentur. 93.14
Iideni Hebraica vox quid signficet. ibid.
Imaginatio corrupta melancholicorum. 180.1 *intensa sanationis efficax.* 402. 1. *quid sit.* 183.2. & 184.5. *unde oriatur.* 183.3
Imaginationis vis. 184.3
Imaginativa vis quomodo vitietur à diabolo. 183.8. & 185.7. & 186.8
Imagines damnosæ. 384.6. *quæ apparent in somniis, quomodo ad caput ferantur.* 185.6
Imagines somnorum. 186.7 *quomodo diversas figuras capiant.* 185.6 *unde accidant.* 604.17
Imagines vanas quæ herba faciat. 227.3
Impii qui dicendi sint. 157.3
Impudicitiæ exemplum. 176.13
Imprecatione neminem lædi posse. 492.1
Imprecationes malitiosas inefficaces esse. 323.1
Imprecationum dæmoniacarum punitarum exempla. 325.1
Imprecandi malum consuetudo vulgaris. 324.3
Incantamentum & idololatria. 579.11
Incantamenta esse mulierculorum figmenta. 493.2. *qui lapis pellat.* 412.5
Incantare quid sit. 95.2
Incantatores Italiæ pulsi. 466. 5. *quomodo sint puniendi.* 520. 2. *præstantissimi qui fuerint.* 100.13
Incantatorum pœna inter statuta imperialia Germanica. 471. 1. *quadruplex familia.* 889.6
Incantatio quid sit. 96.3
Incantatione pluviam cieri non posse. 221.31
Incantationes quid sint secundum Originem. 175.10
Incantationum bonam partem meræ esse insomnia. 634.20. *modi apud Septentrionales.* 117.8. *verba nihil posse.* 211. 4. *vis & potestas.* 92.11
Incubus unde dictus. 228.1 *vocem edit.* 252.4
Incubi congressus exemplum ridiculum. 250.3 *dæmoniaci illusiones esse imaginarias.* 228. 1. *illusionem infestare quandoque probas etiam matronas.* 250.1
Incubum passus sacrificus. 229. 4. *quomodo Germani appellent.* 229.3
ob Incubum virgo religiosa apud Hollandos exusta. 230.1
Incubo dæmone puella gravida facta. 251.2
Incubi quando & quales sint creati, & cur sabbathum fugiant. 13. 7. *qui propriè dicantur.* 243. 9. *quibus & quando contingant.* 221.8. *unde fiant.* 228.1
Incuborum variæ appellationes. ibid.2
Indi quantum honorem magicæ arti tribuerint. 100.12
Indigetes dii. 13.7
Indulgentiarum ad D. Virginem potentia. 420.4
Indusium necessitatis. 405.6
Infans posteriore naturæ parte solidus nascitur. 56.5
Infantes à magis quibusdam cocti & devorati. 168.2. *tredecim à Lamiis devorati.* ibid.
Infantibus lactentibus qui dæmones infesti sint. 75.21
Infantes quomodo Lamiæ comedant. 169.3 *mortuos ex sepulchris effodi, deluforium est.*

Digitized by Google

est. 172.1
Inferis quando parentatum sit. 70.1
Inimici lædendi impius modus. 370.8
Insomnium quid sit. 642.6
Insomnia unde descendant. 184.5
Insomniis quantum sit credendum. 642.6
Intemperantia quot malorum sit causa. 60.3
Invisibilem qui lapis reddat. 412.5
Ioannes Anglicus exorcista. 419.6
Ioannes Antenanus vir celebris. 306.2
Ioannis ab Essen crudelitas in filiam. 327.5
Ioannis Baptistæ verba de Lamiarum impotentia. 222.1
Ioannis Brentii concio de Grandine. 575.1
Epistola ad D. Ioannem Wierum. 588.1
Ioannes Campanus injustè Wierum reprehendit. 542.35
Ioannes Capella medicus insignis. 637.30
Ioannis Cassiani locus de dæmonum lapsu. 5.3
Ioannes Cimisces Orientis Imperator veneno necatus. 265.4
Ioannis Cuspiniani locus de Turcarum religione. 14.9
Ioannes Echtius medicus Colonienſis. 266.8. & 394.1
Ioannes Evangelista in Pathmon insulam relegatur. 449.3
Ioannis Evangelistæ in fugando dæmone contra magum Cynopa miracula. ibid.
Ioannis Evangelii caput collo alligatum an vim contra dæmones habeat. 379.1
D. Ioanni epilepsiæ curatio tribuitur à medicis ineptis. 156.1
Ioannes Fernelius medicus. 322.5
ejus testimonium de quodam mago. 116.6
Ioannis Francisci Pici historiâ de incubo dæmone. 255.1. locus de vana spe magorum. 107. 11. judicium de Rogerio Bachone. 629. 12. locus de magis. 98.6. locus contra Porphyrium. 99. 9. libri de prænot. 146.5
Ioannis Francisci Ponzivibii censura de Lamiis. 520.3. sententia de Lamiarum confessione. 192.6
Ioannis Galeacei crudelitas in Astrologum quendam, qui ei vitæ finem prædicebat. 184.9
Ioannes Gorcæus Parisiensis 624.3
Ioannis Grammatici historia de Craca saga. 206.1
Iohannis Herold libri de diis Gentium. 9.3
Ioannes Kentman. 315.2
Ioannes Langius vir celebris. 247.1
Iohannes Legereti præsidens Sabaudus. 201.1
Ioannis Leonis locus de asino & camelo docili. 57.1. de Fessarum devinationibus. 144.5
Ioannes Lithodius medicus. 250.3
Ioannes Maria Bettus medicus. 266.7
Ioannis Patris figmenta. 341.4
Ioannis Saliſberiensis sententia aurea. 419.8
Ioannes Sartorius exorcista. 420.2
Iohannes Sobetius medicus. 330.3
Ioannes Sleidanus. 422.1
Ioannes Sturmius. ibid.
Ioannem Teutonicum Halberstadeum una nocte tribus diversis locis missam celebrasse. 119.17
Ioannis Verneti præceptor. 422.1
Ioannes vicesimus & vicesimus primus pontif. magi infames. 358.4
Ioannes Windelius pastor in Biecht. 420.1
Iob maleficio affectus. 278.2
in Iobum quatenus Deus diabolo potestatem dederit. 82.5
Iobeth magus. 97.4
Iones qua ratione peste liberati sint. 16.2
singulis annis Dianæ Triclariæ juvenem & puellam mactabant. ibid.
Iosephus reprehenditur. 415.1
Iosephum Israëlis filium fuisse magum secundum Iustinum. 102.19
Iosephum fuisse medicum. 153.3
Iosephi argumenta contra scriptores, qui sinistrè de Mose senserunt. 102. 19. historia quid designarit. ibid. laus. 529. 6. locus de Astaroth dæmone. 10.4
Iovialium malleorum usus apud Gothos. 413.10
Ipes dæmon. 652.16
Iphigenia filia Agamennonis viva mactata. 16.2
Iphigeniæ transmutatæ fabulæ explicatio. 333.9
Irenæi locus de Carpocrate. 176.12
de Marco mago. 39.6
Irmgardis sacellum & festum. 30.3
pere-

Digitized by Google

peregrinatio. 293
Irmgardem crucifixum Romæ alloquitur. ibid.
Isidis sacerdotes lenones. 243.2
trucidantur. 244.2
Isidem Deum Ægyptii coluerunt. 111
Isidori locus de Sortilegis. 136.2
Issim quid. 237.1
Israëlitæ ob magiam à Deo puniti. 465.2
Israëlitarum idololatria. 15.14
punitur. ibid.
Isychius quomodo dæmonem definiat. 69.27
Isychii sententia de magis & maleficis. 471.
22. *verba de dæmonum curatione.* 400.6
Italicæ scholæ Platonicæ patronus qui fuerit. 98.9
Iubam Mauri coluerunt. 12.2
Iudas diaboli membrum. 70.28
Iudam cur diabolus ita contra Christum inflammarit. 28.4
Iudicis iniqui pœna. 504.3
Iudices iniqui & inquisitores, opes aliorum, non religionem quærunt. 203.6
Iudicum plebejorum finistra decreta. 505.6
quorundam tyrannis. 205.7
Iuditha virgo religiosa Busciducis à dæmone miserè vexata. 306.5
Iulianus imperator qua divinationum specie sit usus. 133.5
Iulius Scaliger reprehendit Psellum. 251.4
Iulius Scaligeri verba ad Cardanum de maleficiis. 221.30
Iulio simulachrum Cai Cassi apparet. 42.8
Iumenta si præter naturam quid pati videantur, quid faciundum. 458.1
Iumentorum morbis prohibendis suffimentum utile. ibid.2
Iuniperus Christi nauta. 420.3
è Iuncis lac non emulgeri. 305.9
Iuno Dea. 12.6. *inter Deos Penates numerata.* 13.6. *unde sit petita à Romanis.* 29.2
dæmon Poëticus. 77.28
Iunonis templum Romæ. 29.2
responsum finistrè interpretatum. ibid.
Iunonem Sami pro Dea coluerunt. 12.2
Iupiter dæmon Poëticus. 77.28
Deus. 12.6. *apud Enchadas humano sanguine placatus.* 17.4
Iovis Apameæ fanum communibus precibus destructum. 438.5
Iovis Hammonis oraculum. 30.5
à quo sit institutum. 8.2
Iovis imber aureus. 242.1
Iovi cæli imperium Græci tribuerunt. 12.5
Iurisconsultorum insignium censura de Lamiis. 519.1
Iusti Blancovalt historici figmentum. 634.20
Iustini locus de abolitione oraculorum. 19.3
sententia de Samuelis apparitione. 130.8
Iuvenalis versus de hippomanes 271.3
de philtris. 270.1
Iuvenis pro Deo coit. 243.2
quidam in asinum mutatus. 189.1
Iuvenis cujusdam parentibus immo rigeri insigne exemplum. 44.14

K.

Καλὸς δαίμων *Cassio Parmensi apparet.* 41.4
Καυτομαντεία *quid sit.* 135.16
Karentina in urbe obscœnum diaboli ludibrium. 22.6
Kasam Hebraica dictio quid significet. 91.7.& 588.16
Κατοπτομαντεία *quid sit.* 133.5
Kentorpii dæmon tragœdias movet. 77.27
Kentorpio in monasterio vexatio diabolica ad Lamias relata. 302.1
Κεφαλομαντεία *quid sit.* 134.12
Κηρομαντεία *quid sit.* ibid.13
Kimhi opinio de Samuelis apparitione. 128.10
quid per filios Dei intelligat. 235.7
Κληρομαντεία *quid & quotuplex sit.* 135.1
Κλητηρὶς *quid.* 338.6
Kneckstein abbatia, ubi campanæ non baptizatæ è turri à dæmone fuerunt projectæ. 20.3
Κόβαλοι *dæmones qui dicti sint.* 70.2
Κοσκινομαντεία *quid sit.* 134.10
Κρυσταλλομαντεία *quid sit.* 133.6
Κωνοθρωπία *quid.* 336.3

L.

Lac congelatum unde conficiatur. 31.9
glutinosum. 304.8. *ne per incubos abstrahatur, conjuratio superstitiosa.* 455.5

Digitized by Google

Lactis vaccini restitutio superstitiosa. 456.8
Lac à juvencis non emulgeri. 305.9
consecratio ridicula. 456.8
Lacertæ cerebrum ad quid utile sit. 271.5
Lacertas fugiendi modus magicus. 376.4
Lactantii locus de Beelzebub. 9.3
de dæmonum studiis. 61.7
de dæmonum illusione. 21.5
Labas Hebraica dictio quid significet. 92.11. & 588.16
Lamia delusa à Germanis quomodo dicatur. 94.18. *pluviam excitare non potest.* 261.6
quid sit, & circa quæ versetur. 161.4
Lamiæ cujusdam resipiscentia. 641.5. *& dæmonis congressum esse imaginarium.* 228.1
Lamiæ à magis ut differant. 531.10. *à Rege Sueciæ in bellum ductæ ad deterrendos hostes.* 216.16. *aliquot in Germania ob tempestates excitatas combustæ.* 218.23
an ex natatione super aqua sint dignoscendæ. 483.2. *an igne sint puniendæ.* 580.13
an miracula edere possint. 85.17. *an ob fœdus cum dæmone initum sint puniendæ.* 488.3. & 533.14. *an per caminum & per aerem in longinqua loca deferantur.* 222.1
an propter characterem à dæmone impressum sint occidendæ. 536.22. *an sint apostatæ.* 538.25. *an sint homicidæ.* ibid. 26
an veneficium sine contactu inferre possint. 260.12. *commiseratione dignæ, non pœna.* 559.25. *complures ob vitiatam tempestate vineam combustæ.* 213.9. *complures in arce Forrestensi captæ, & quæstionibus appositæ.* 201.1. *complures Atrebati combustæ, earumque confessiones.* 205.8. *confitentes ea quæ sibi imponuntur, amentes sunt.* 554.16. *cur dictæ sint.* 160.1
cur corpore non transferantur. 192.6
cur fruges excantare non possint. 214.12
cur non sint idololatræ. 537.24. *cur non majori pœna puniendæ sint, quàm furiosi.* 559.26. *cur non sit puniendæ.* 584.6
cur non sint statim occidendæ. 535.19
cur pœna capitali non sint puniendæ. 470.17
cur regulum apum devorent. 484.6. *cur sint occidendæ, ratio Georgii Pictorii.* 544.3
& magi infames quid differant. 95.1. & 162.4. *exilio vel alia multâ puniendæ.* 586.14. *hæreticis non sunt annumerandæ.* 480.1. *in professione & fœdere cum dæmone quæ contra ecclesiæ statuta jurent.* 173.4. *maleficio affectæ.* 231.10. *melancholicæ & amentes.* 493.3. *nulli noxiæ quomodo sint reducendæ.* 535.1. *naturalibus usæ pharmacis quandoque deluduntur à satana.* 222.1. *nihil voluntate, sed omnia coactæ & deceptæ faciunt.* 555.19. *non possunt quod creduntur facere.* 547.1
pœnitentes evitant pœnas corporales. 519.1
quæ custodia & carcere sint retinendæ. 481.4. *quæ pœna à Bononiensibus afficiantur.* 523.1. *quæ ratione tam constantes sint in torturis.* 484.5. *quàm crudelibus torturis aliquando exagitentur.* 472.4. *quo pacto res duræ in corpus inferere possint.* 313.1
quo pacto magicam artem ediscant. 168.2. *quibus lædere creduntur, res ridiculas esse.* 260.2. *quibus rebus fugentur.* 361.3. *quomodo delusæ dæmonis operæ putent esse suæ.* 480.1. *quomodo illudantur à dæmone in aëre concitando.* 210.1. & 578.9 *quomodo restituendæ sint.* 481.2. & 537.22. & 561.31. *quomodo sint reducendæ & puniendæ.* 594.6. *quomodo demententur à dæmonio, ut credant fateanturque se fecisse, quæ prorsus non potuere.* 191.1. *quomodo sint dignoscendæ, experimenta falsissima.* 482.1. *quomodo sint castigandæ.* 586.14
quomodo sint puniendæ secundum censuram insignium jurisconsultorum. 519.1. *unde suam artem petant.* 260.1. *supra centum in subalpinis montibus combustæ.* 521.1
Lamiarum actiones esse imaginarias. 173.3
actionum anacephalæosis. 547.1. *in causa cur tot sint opiniones.* 647.2. *confessio cur sit erronea.* 520.4. & 533.14. *confessioni cur non sit standum.* 486.3. *confessiones torturis expressæ, sæpius erroneæ.* 472.4. *confessiones illusiones tantùm esse.* 554.7. *corpora an dæmon per aërem deferat.* 196.10. *& dæmonis stipulatio cur sit dolosa* 168.1. & 170.4 *doctor phantasia.* 260.1. *deceptio ex quibus causis maximè oriatur.* 203.5
error. 557.21. *fœdus cum dæmone quomodo fiat.* 168.1. *fœdus cum dæmone nullum esse.* 555.18. *impotentia.* 210.1. *imprecationes*

Digitized by Google

cationes inutiles esse. 323.2. in somno variarum imaginum causæ. 223.4. innocenter ob maleficii opinionem punitarum exempla. 502.1. inquisitiones quales esse debeant. 485.1. maleficia à quo exerceantur. 278.1. maleficia falsò credita. 292.1 mentionem nullam in sacris literis fieri. 260.1. & 280.8. & 587.15. nomina in sacris literis. 161.2. nostrarum confessionem phantasticam esse, secundum Augustinum. 188.5. phantasiam quomodo regat dæmon. 192.5. professionis modus. 167.1 & 169.1. quarundam in Moravia opera in Duffum regem. 201.1. sexus & ætas considerandæ. 562.32. stulta phantasia. 206.1 tortura qualis. 472.4. variæ appellationes. 161.3. variæ descriptiones secundum diversos scriptores. ibid. variæ imaginationes unde oriantur. 500.9. vis. 556.20 voluntas quomodo sit puniendæ. 552.14 unguentum secundum Cardanum. 223.4 unguenta unde conficiantur. 222.2

Lamiis Germani nimium tribuunt 94.19. nullam potestatem esse. 540.30. phantasiam esse corruptam. 537.23

Lamias alios non seducere. 540.29. esse amentes. 492.1. extra connatam naturæ humanæ Virtutem nihil posse. 85.16. id non facere quod iis imponitur, experientia docet. 549.7. in spiritu equitare. 193.7 nec Mosis, nec Christi tempore fuisse. 527.1 non esse instrumenta dæmonis. 542.34. & 549.6 non esse domi simul & alibi. 199.6 non invehere eos morbos, quorum se fatentur effectrices esse. 200.1. nullo modo aerem turbare posse. 210.1. pati, & non agere. 542.34. sine tactu prorsus nihil posse. 261.4. tempestates ciere non posse. 467.1

de Lamiis hominum opinio. ibid.
in Lamiis ignorantia facti proprii. 558.23
de Lamiis proverbium nostro tempore. 588.1
Lampsaceni quem Deum coluerint. 112
Laodicensis concilii decretum contra magos & incantatores. 469.12
Lares familiares qui dicendi sint. 71.5
aliquando futura prænunciant. ibid.
quid fuerint. 13.6
Larvæ dii qui dicti sint. 71.4
Larynx caput arteriæ asperæ. 282.3
Lapillus tussi rejectus. 282.4. fabæ magnitudine, ex sinistris pulmonibus dissectus. ibid.
Lapis avellanæ magnitudine in steatomate generatus. 314.1. in cerebro repertus magnitudine & forma mori. 315.2. philosophorum qui sit. 451.5
Lapides maleficium tollentes. 411.5
Lapidibus cur sæpe pluat. 197.11
Lappo insignis magus. 117.19
T. Latinus à dæmone exagitatus. 401.7
Latini cur Martem coluerint. 13.6
quomodo dæmones distinxerint. 71.4
Latopolitani piscem latum pro Deo coluerunt. 11.2
Latrocinii pœna apud Gallos. 16.3
Laurus cui consecrata fuerit. 135.18
Lauri virtutes. ibid.
Lausanensi in ducatu magos quosdam proprios infantes coxisse & comedisse. 168.2
Legio cur diabolus nominetur. 67.13
λεκανομαντεία quid sit. 132.3
Lemures cur sabbathum fugiant. 13.7. dæmones. 71.4. quando & quales sint creati. 13.7. quibus rebus fugentur. 361.3
Lemurum profligatio Paracelsistica. 395.4
Lenocinii pœna. 244.2
Leo Suavius suggillatur, 208.6
Leonis Suavii calumniæ in Wierum refutantur. 623.1
Leonem Leontopolitani pro Deo coluerunt. 11.2
Lepidotum piscem Ægyptii pro Deo coluerunt. ibid.
Levensteet in pago cujusdam puellæ admirabilis historia. 307.1
Leviathan quid significet. 66.3
Lex Imperatoria de quibus maleficis agat. 589.3
Lex Cornelia de sicariis & veneficis. 530.7
quibus conveniat. 544.1
Lex de lamiarum potestate. 221.31
duodecim Tabularum de his qui fruges excantarunt. 211.5. & 570.6
Leges de maleficis an locum etiam habeant de lamiis. 551.11. unde sint sumptæ. 552.13
Leges quid statuant de magis & ariolis, eosdemque consulentibus 467.1

Leges

Digitized by Google

Leges unde ferri debeant. 593.3
Λιβανομαντεια quid sit. 135.17
Ligationes quot modis fiant. 330.5
Ligatos curantia. 412.7
Ligatura fictæ exemplum. 341.4
magicæ formulæ. 370.7
Ligaturæ physicæ. 329.2. *variæ.* ibid.1
Ligaturas incantatione nullo modo fieri posse. ibid.
Lignum & cultri in ventriculo inventi. 298.1
Lilit Hebraica dictio quid denotet. 161.2
Lindemannus exorcista repentina morte interiit. 640.2
Livia & Lucilla venefica. 273.2
Livonienses lupi, Germanicè Wervvolff. dicti, an veri lupi sint. 190.2
Locale loco suo convenire debet. 198.1
Lælii versus de philtris. 270.1
Lolii usus. 224.6
Loray dæmon. 651.13
Loth ebrii incestus. 9.5
uxor in salis petram mutata. 86.1
Lotharingus quidam Constantinopoli in Galliam per aërem delatus. 196.9
Lucani locus de Tage. 43.8
de maleficiis. 164.12
de Druidis. 17.5
Luciani metamorphosis. 189.1
Lucifer dæmon. 653.22
Lucilla uxor Lucretii marito suo venenum propinat. 273.2
Lucio Valerio Flacco Romæ multa spectra apparent. 42.8
Lucius Lucullus amatorio poculo interemptus. 273.9
Lucretius Poëta amatorio poculo interemptus. ibid.2
Ludorum inventor. 77.1
Ludovici Guarnæ Salernitani filiæ duæ in viros mutatæ. 337.2
Ludovici Romani Patricii locus de Calechutorum dæmone. 76.23
Ludovici Milichii censura de lamiarum pœna. 544.4 *de lamiarum potentia.* 313.1
Luna cur sit inter Deos geniales numerata. 13.6. *unde dicatur cælo deduci.* 166.16.
Lunæ simulachrum à Juda Apostolo devastatum. 449.2
Lunaria herba. 55.3
Lunaticus quomodo à dæmoniaco sit dijudicandus 347.6
Lunatici curatio magica. 419.6
Lunaticos quid efficiat. 272.5
Lupina melancholia. 336.3
unde oriatur. ibid.
Lupi in caudæ pilus ad quid utilis. 271.5
stercoris usus. 277.1. & 409.2
Lupum Lycopolitani pro Deo coluerunt. 11.2
Lupi noxii in Livonia, qui Germanicè Wervvolff. dicuntur, an veri lupi sint. 190.2
quomodo ligari possint, ne armentis noceant. 330.3
Luporum capita januis affixa an dæmones aufugiant. 410.3. *ingens turba Constantinopolis apparet.* 498.5. *in formam qui crediderunt se transmutatos fuisse, quomodo hæc confessio sit intelligenda.* 494.1
in Lupos mum Lamiæ verè transformentur. 190.3
de Luthert ortu dæmoniaco commentum. 240.1
Luthero monachi forma dæmon apparet, & cum eo disputat. 54.4
Lutheranorum secta oritur. 203.6
Lutræ & lacertæ in corporibus inventæ. 319.17
Lycaon Arcadiæ rex in lupum mutatus. 336.5
λυκανθρωπια quid sit. ibid.3
Lyncurii lapidis virtutes. 412.5
Lysimachi sinistra opinio de Mose. 102.19

M.

Macedones quem Deum coluerint. 12.2
Macedoniam esse terram Cethim. 24.4
Macedonii præsidis edictum contra hæreticos. 515.5
Magdalena virgo Constantiæ à dæmonio compressa. 255.8
Magdalenæ Crucis Hispanæ & maleficæ historia admirabilis. 476.1
Magdeburgi mulieris cujusdam sacinus. 421.8
Magia Ægyptiorum, Babyloniorum & Persarum unde originem trahat. 97.2
à quibus ad Græcos pervenerit. 98.7
Magia infamis quando cœperit. 8.2. *quid sit,*

by Google

sit, & unde originem trahat. 96.3. *cur sit detestanda.* 101.17
μαγεία & τερατεία *quid differant.* 96.5
Magia naturalis quid, & ejus commendatio. 100.14
Magia unde originem trahat. 96.1
Magiæ artes quædam. 114.10. *origo.* 613.34
stipendia. 107.14
Magiam Ægyptiorum inauspicatam Calasiris. 95.1
Magiam infamem quis primùm docuerit. 658. 36. *qui coluerint.* 93.6. & 100.12. & 103.1
Carpocrates publicè docuit. 176.12
Magica ars Constantinopoli publicè docetur. 144.9
Magicæ artis potestas cur à Deo dæmonibus data sit. 107.15
finis qui sit. 121.4. *varii modi.* 114.1
Magicæ artes earumque sectatores à Moyse damnantur. 159. 3. *à Nerone sublatæ.* ibid.
capitales. 532.12
Magicæ curationes. 376.1. *voces nullæ cum imaginibus cæli conveniunt.* 378.10
Magicarum divinationum species variæ. 132.2
Magicis verbis & carminibus nulla efficacia inest. 379.12
Magicis artibus an uti liceat. 566.5
Magici libri sub falso titulo Adæ inscripti circumferuntur. 101.18. *cur palàm sint exurendi.* 466.5. *Ephesi exusti.* 420.9. *quo stylo sint scripti.* 108. 1. *qui sub titulo Adæ & aliorum patriarcharum circumferuntur, à quo sint scripti.* ibid.
Magicorum librorum catalogus. 108.1. *medicorum punitio.* 463. 9. *oraculis cur non sit credendum.* 145.1
Magus infamis quid sit. 95.1
Magdeburgi in aëra cum equulo conscendere videtur. 120. 18. *à serpente enecatur.* 107.14. *vivus à diabolo ablatus.* ibid. 11
Magi resipiscentis historia. 475.2
Magi Ægyptii quomodo ad veram fidem conversi sint. 123.11
Magi an dæmones in servitutem cogere possint. 116.5. *an ventos sedare possint.* 118.11
an miracula faciant. 115.2. *arioli qua pœna puniendi sint.* 463. 1. *Athenis expulsi.* 98.8. *cur nesciant benedicere.* 290.5
cur non sint adeundi. 145. L. & 147.8
transferuntur interdum. 119.17. *infames quibus nominibus & in quibus locis in veteri testamento significentur.* 89.1. & *Lamiæ quid differant.* 95.1. & 532.12
maleficî. 21.5. *nostro tempore qui maximè floruerint.* 103. 1. *olim philosophi dicti.* 100.15. *quare Christi nomen precationibus & exorcismis immisceant.* 419.7
qui dicantur. 124.13. *qui capitali supplicio sint puniendi.* 461.4. *qui res perditas & furto ablatas incantatione recuperare student, quomodo sint puniendi* 63.1
quot modis artes suas perficiant. 114.1
quo pacto præstigias faciant. 114.9. *quo pacto dæmones advocent.* 664. L. *quomodo sint puniendi secundum leges & decreta.* 467. 1. *sacrilegi hujus seculi.* 360. L. *sub nomine qui comprehendantur.* 95.1. *unde suam artem petant.* ibid. & 461. 3. *Xerxis copias à tempestate liberant.* 113.11
Magorum Ægyptiorum nomina. 123.11
alios non valde ledentium pœna. 462.6
apud varias gentes nomina. 98. 6. *ars omnis & potentia unde constet.* 95. 2. *blasphemiæ in evocandis dæmonibus.* 664.1
carminibus non obediunt beatorum animæ. 125 4. *curationes nihil valere, multis argumentis probatur.* 398. 1. *infamium & divinorum pœna inter edicta imperialia Germanica.* 471. L. *instrumenta qualia sint.* 110. 8. *illusiones.* 21.5. *ac Lamiarum artibus quædam esse communia.* 95.20. & *Mosis operum discrimen.* 120. 2. *præstigiæ quomodo fiant.* 95. 2. *qui annulo vel vitro dæmonem captivum circumferunt, pœna.* 465.3. *quorundam funestus interitus.* 104. 5. *quorum mentio fiat in sacris literis,* 527. 1. *religiosorum mulcta.* 462.8. *apud Septentrionales populos incantationum modi.* 117.8. *signa cur mendacia dicantur.* 124.12
Magis à Mose pœna constituta. 464.2. *omnibus non debet eadem infligi pœna.* 461.3. *cur magicæ artis potestas data sit.* 107.15
infamibus qui dæmones inserviant. 77.1
Magos quosdam in ducatu Lausanensi proprios

Digitized by Google

filios coxisse & comedisse. 168. 2. *consulentibus qualis pœna sit constituta.* 464.2. & 467.1

Magnetis virtutes. 409.1

Mahometes qua astutia se regem fecerit. 59.4
quibus artibus populum seduxerit. ibid.3

Melaphar dæmon. 652.14

Malefica ut capillis suspendatur, imago. 385.8

Maleficæ accusatricis falsæ pœna 503.2
cujusdam resipiscentis historia. 476.1

Maleficæ quid à morte acciderit. 479.1

Maleficarum mutua commixtio. 245. 1. *pœna.* 469.10. *quibus in locis sacræ scripturæ mentio fiat.* 513. 10. *trium exustarum confessiones excutiuntur veris argumentis.* 487.1

Maleficium quid sit. 96.3

Maleficii curatio. 377.5. *curandi formula superstitiosa.* 394.1. & 418.1. *curationis sacrilegus modus.* 375.4. *curatio magica.* 382.1. *curandi methodus certissima ex sacris literis* 429.1. *curationis per benedictionem formula.* 289.1

Maleficio affecti qui. 278.1
læsi ubi plures uno in loco sunt, qui faciundum. 442.2. *læsorum multa exempla.* 278. 2. & 292.1

Maleficia quibus verbis resoluantur. 388.7
quibus materiis arceri possint. 411.2
quomodo communibus precibus sanentur. 436.1

Maleficia cur aliquando permittat Deus. 297.3
inferendi modus magicus. 384.6
maleficiis repellere an liceat. 566.6
omnia à diabolo exerceri. 278.1

Maleficus quidam à judicibus igni devotus ob maleficium, resipiscit ab amentia meliori victu. 493.4

Malefici cujusdam confessio. 494.3
& *maleficæ qua lege Mosis damnentur.* 90.2

Maleficorum quadruplex familia. 587.16

Mali esu quidam factus dæmoniacus. 322.5

Maliciæ radix. 7.4

Malitiarum an diabolus sit author. 88.3

Mallei Iouiales. 413.10

Malphas dæmon. 657.32

Mali origo unde. 648.2

Malum imprecandi consuetudo vulgaris. 324.3

Mammona dæmon quid significet. 66.5

Manasses cur à Deo sit punitus. 465.2
quales Deos ex æde Domini abstulerit, 14.13

Manassis regis flagitia. 96.5

Manichæorum hæresis. 518.12

Mandragora herba unde Hellerumna sit dicta. 161.3

Mandragoræ usus. 224.6
ex radice homunculus. 417.16

Manes qui dii dicti sint. 71.4

C. Manilii versus de fascinatrice. 163.9

μαντίνευμα quid significet. 91.7

Maraka. 135.19

Marbas dæmon. 650.3

Marchocias dæmon. 656. 31

Marcionistæ hæretici. 103.23

Marcionitarum secta. 576.3

Marcoduri mulier quædam ob maleficii falsam opinionem torturis enecata. 503.3

Marcus dæmonis cultor. 37.1
magus quibus artibus homines deceperit. 39.6

Marcus quibus rebus mulieres ad se attraxerit. 274.7

Marci Servilii temeraria credulitas. 403.1

Mares in fœminas non transformari. 338.4

Margaretha comitissa Burensis à dæmonio exagitata. 300.3

Marmaridius magus. 98.6

Mars Deus. 12.6

Martem quem Deum veteres nominarint. 10.3

Marsilium Ficinum magicum annulum gestasse. 381.6

Martiani carmina de Minerva. 179.4

Marthim dæmon. 651.10

Materias duras per solidas corporis partes diabolus in ipsa corpora immittere non potest. 87.2. *ore rejectas, non omnes fuisse in corpore.* 281.1. *duras in corpus ingerendi ridiculus modus.* 313.1

Mathematici libri exusti. 466.5
Senatusconsulto ex Italia pulsi. ibid.

Matisconensis comes vivus à diabolo ablatus. 107.12

Matthæus Curtius medicus. 266.7

Matuta dæmon Poëticus. 77.28

Maubusæ quidam se dæmoniacum esse ficte simulat.

mulat. 343.2
Mauri quem Deum coluerint. 12.2
Maxentii Imp. interitus. 104.4
Maximi Imperatoris edictum contra hæreticos. 512.11
Maximiliani verba de consecratione campanarum. 21.3
in Maximiliani 2. corde tres lapilli inventi. 315.3
Maximiliano Imperatori dæmon Hectoris, Achillis, & Davidis in forma apparet. 46.1
Mechaspha Hebraica vox quid significet. 90.2.& 531.10.& 587.15
Mechassephim quid significet. 90.4
Medea venefica. 545.3
Medeæ descriptio. 162.7
Medicina artium vetustissima. 150.3
Medicinæ veteris laus. 153.4
Medici indocti in quos referant inscitiam suam. 152.1
Medicorum encomion in sacris literis. 153.3
Medicos eximos alligationibus, characteribus, carminibus usos esse. 406.1. doctissimos à dæmoniacis sæpe falli. 320.1
Mediolani aliquot venefici capti. 265.6
quidam maleficus igni devotus ab amentia resipiscit meliori victu. 493.4
Mediolanenses magum contra Fridericum Imperatorem mittunt. ibid.2
Medioxumi dii qui appellati sint. 237.2
Megalopolicis in finibus fœmina quædam à dæmone ob nefaria juramenta avehitur. 326.2
Meineri Clatsii famulus à dæmonio miserè depopulatus. 293.3
Melancholiæ causa. 183.8
Melancholiam esse diaboli balneum. 339.1
Melancholicus humor diabolo convenientissimus. 309.3. vapor qualia somnia commoveat. 185.6
Melancholicus quidam Athenis persuasum habebat, omnes naves in Pireum appellentes esse suas. 180.3
Melancholici confessioni non est standum. 485.2 cujusdam rythmi de bellis in Gallia ortis, &c. 180.2. cujusdam horribile exemplum. 181.4
Melancholici cur plerique dæmoniaci putentur. 339.1. cur plerunque sibiipsis necem inferant. 180.1. maximè dæmonum illusionibus expositi. 177.1. quomodo sint curandi, methodus certa. 430.3. tres Groningæ adeò correpti, ut se Deum patrem, filium & spiritum sanctum crederent. 180.2
Melancholicorum corrupta imaginatio. ibid.1
varia exempla. 182.7
variæ afflictiones. ibid.5
Melanchthon à dæmone irridetur. 32.2
Melchiadis papæ edictum de jejunio in die Dominico. 174.5
Melchom dæmon. 10.3
Meleagri interitus. 204.7
Memaphim & mechassephim qui dicantur. 90.5
Memphis cujusdam asini docilitas. 57.1
Memphitis lapidis virtus. 389.11
Menaidis usus in magia. 115.3
Menalippus Dianæ mactatur. 16.2
Menandri hæreticum dogma. 103.22
Mendacium à quo primùm inventum sit. 7.4
Mendicus Justus fictè dæmoniacus. 340.1
Menippus Lycius. 119.14
Mensam refertissimam hospitibus discubituris magus quidam ex improviso apparabat. 118.13
Menstrui mulierum potus quid efficiat. 272.5
Mercurius Alexandriæ abbas. 46.17
Mercurius Deus. 12.6. à Gallis humanis hostiis placatus. 17.4
Mercurius magus. 98.6
Mercurium suum qua herba Chimici fixum reddant. 55.3
Merlinus semideus habitus. 240.9
Merlini fabulæ. 253.2
Messenii qua ratione contra Lacedæmonios victoriam nacti sint. 16.2
Metallici dæmones. 72.7
Methodius quomodo impotens sit factus. 327.6
Methotin insignis magus occiditur. 104.5
Metus quid sit. 557.21
Michaël Villanovus. 422.1
Middelburgi civitatis direptio prædicta. 25.7
Militis cujusdam dormientis historia de bestiola ex ejus ore egressa. 38.2.& 599.7
Minerva Dea. 12.6. cur sine matre fingatur esse nata. 179.4
à Scythis culta. 12.2

Digitized by Google

Minotauro singulis annis Athenienses septem adolescentes & totidem puellas devorandas miserunt. 16.2

Miracula spirituum bonorum ad quid conducant. 79.5

Miracula in brutis. 57.1

Miraculorum diaboli finis. 64.15

Misraim filius Nohæ magiæ inventor. 8.2

Missæ ad gehennam deturbant. 421.3

Missæ usus in magicis artibus. 110.9

Moabitæ quem Deum coluerint. 10.3

ob Mœrorem dæmon multos superat. 177.1

Molech Deus Ammonitarum sanguine humano placatus. 15.1

Moly nullam inesse antipathiam contra dæmones. 410.3

Monachus quidam à dæmone strangulatus. 48.5

Monachi commixtio cum succuba. 255.7.& 256.1. *forma dæmon cuidam viduæ apparet.* 53.3

Monacho dæmon apparet, & unà cum eo per montes devios quum amissum quærit. 45.15 *sano valentique testes exacti.* 327.4

Monachorum Aureliæ figmentum. 422.2 *forma dæmones prope Spiram Rhenum transvecti.* 50.1. *quorundam magica divinatio.* 149.1 *quorundam tragœdia venefica.* 227.6

Monialis virginis Hispanæ admirabilis historia. 476.1

Moniales virgines Neomagi à diabolo infestatæ. 301.7

Monialium curatarum apud Mariæ arborem prope Xantos historia. 443.4

Monstrum nascitur. 252.2.*Coloniæ.* 319.16 *apud Geldros.* 324.6

Montaniani hæretici. 103.23

Montani dæmones. 71.7

Mopsum Aphri pro Deo coluerunt. 12.2

Morax dæmon. 652.15

Morbi qui gravissimi sint. 348.3

Morborum curatio divis non est adscribenda. 156.1 *magicæ & superstitiosæ curationes.* 376.1

Morbos quatenus dæmones sanent. 398.1

Morphei fabula. 39.7

Mortis inventor qui fuerit. 7.4

Morsæ quæstoris filius à dæmonio exagitatus. 294.1

Mortuorum animas quomodo dæmon imitari soleat. 34.1. *apparitiones quales sint, & quomodo Ethnici dijudicarint.* 125.4 *suscitatio & apparitio unde depëdeat.* 131.3

Mortuos diabolus ad vitam revocare non potest. 86.1

à Mortuis non quærenda veritas. 125.3

Mosis authoritati quantum sit tribuendum. 1.3. *decretum de criminibus non in omnibus locis imitandum est.* 532.15. *edictum contra magos quibus conveniat.* 527.1. *edictum contra veneficas.* 526.1. *lex de quibus maleficis agat.* 578.9. *præceptum contra magicas artes, earumque sectatores.* 159.3 *operum comparatio cum Pharaonis magorum operibus.* 120.2

Mosen à Iosepho artem magicam accepisse. 102.19

Mosselscolp. 491.10

Muhazzimin magi & circulatores apud Fessas. 142.1

Mulier cur ad credendum facilis sit. 178.2 *à dæmone exagitata Bononiæ.* 321.3 *Lutetiæ lapidem habens in utero.* 316.6 *maleficio læsa clavos & acus vomit.* 292.1 *unde sit dicta.* 178.3. *maleficio læsa.* 280.7 *quædam acum deglutit.* 284.8. *quædam varia per urinam excreat.* ibid. *quædam Marcoduri innocenter tormentis enecata.* 503.3. *vell. in pago à dæmone exagitata.* 445.1

Mulieris cujusdam maleficæ finis miserabilis figmentum. 479.1. *cujusdam Osnaburgi crudele facinus in maritum.* 420.7 *moniacæ de partu Lamiæ imputato, historia admirabilis.* 252.1. *maleficæ constantia in tortura ferenda.* 387.5. *phantasticæ vera historia.* 209.9

Mulieres ab initio ad veneficium proclivieres. 545.3. *alkæ dæmones.* 75.21. *complures Hammonæ captæ.* 304.7. *malitiosæ cur dæmonum illusionibus maximè expositæ sint.* 177.&.178.1

Mulierum calculi. 316.8. *mole.* 240.9 *proprium quod sit.* 178.2

Mulieribus cur ex lege tutores & curatores dati sint.

Digitized by Google

si sint. 179.4
probis illusio incubi accidit. 250.1
Mulieres facilius decipi, & desperare citius quàm viros. 178.2. *minus puniendas viris.* 524.2. & 586.13
Mulierculæ quomodo à dæmone decipiantur. 188.5
Muliercularum mutua commixtio. 246.2
innocenter ob maleficii opinionem punitarum exempla. 502.1. *trium exustarum confessiones excutiuntur.* 487.1
Mundi magni res naturales. 54.1
parvi res naturales. 55.5
Mundum alterum quomodo diabolus corruperit. 8.1. *quomodo primùm diabolus corruperit.* 6.1
Murem araneum Athribitæ pro Deo coluerunt. 11.2
Mures ne insidiarentur caseis, Apollinis Parnopæi numen invocabatur. 12.4
Murmur dæmon. 659.39
Muscæ ut facesserent, Cyrenaico Achori litatum est. 12.4
Myrrhæ usus. 411.2
Myrtus. 338.6
Mythræ simulachrum apud Persas. 12.3

N.

Naberus dæmon. 652.17
Nabuchadonezar maleficio læsus. 81.5. & 279.3
Nabas Hebraica vox quid significet. 91.9
Natalis Ramardus. 422.1
Natura quid sit. 82.7
Naturales res quandoque judicari dæmoniacas. 54.1
Naucleri locus de Benedicto nono. 48.4
Naucratitæ quem Deum coluerint. 12.2
Nazianzeni locus de angelorum natura. 2.4
Neapoli duæ virgines in viros mutatæ. 337.2
Necromantia quid sit. 131.2. *quamdiu durarit etiam in populo Dei.* 132.4
Necromantici quomodo dæmones advocent. 664.1
νεκυομαντεῖαι. 125.4
Neomagi mendici cujusdam dæmoniaci figmentum. 340.1. *moniales à diabolo infestatæ.* 301.7. *quidam ovum integrum deglutiens, mox suffocatur.* 282.2
Nereum veteres Neptuno adjunxerunt. 12.5
Nergal dæmon. 10.3
Nero comperit magicas artes vanas esse. 159.1
Nephilim quid. 237.1
qui dicantur. 233.1
Neptunus Deus. 13.6
Neptuno maris imperium Græci tribuerunt. 12.5
Neuri populi Scythiæ se in lupos transformari posse crediderunt. 472.5. *incantatores insignes.* 100.13
Nibbas dæmon. 10.3
Nicolaus Gottel Wimariæ exustus. 341.4
Nimbi procellosi quando plerunq; fiant. 217.21
Ninus quot annis ante tempora Trojana vixerit. 97.3
Nisroch dæmon. 10.3
Noha primus inebriatur. 8.1
Norici quem Deum coluerint. 12.2
Norimbergensis magistratus prudentia summa. 342.8
Notoria ars. 114.10
Notbhembd. 405.6
Nucem grandem Pomerani olim adoraverunt. 11.9
Numa Pompilius hydromantiæ cultor. 134.8 *magicos libros secum recondi in sepulchro voluit.* 99.11. *ludificator magicus.* 118.13 *quo dæmone familiari sit usus.* 75.17
Nursiæ infans posteriore naturæ parte solidus nascitur. 55.5
Nymphæ. 11.6. & 338.6

O.

OB Hebraica dictio quid significet. 92.12
Obotriti quem Deum coluerint. 14.9
Oceanus dæmon Poëticus. 77.28
Ochosiæ regis interitus causa. 464.2
Octavianum carminibus magicis usum fuisse. 406.1
Oculorum lippitudine cujusdam mulierculæ laborantis curatio magica. 403.1
Oddo Danicus magus submergitur. 105.7
Odhen Gothorum numen. 13.8. & 39.5
Odium quid conciliet. 272.5
Oenothoræ virtutes. 409.1
Oesophagus. 282.5

ἀνιζῶσαι quid significet. 91.8
Olaus Magnus reprehenditur. 118.11
Olai magni locus de Gothorum diis. 13.8
historiæ quanta sit fides adhibenda. 635.21
Oleum somniferum. 223.5
ex gagate ad quid utile. 412.6
Oliva à meretrice plantata, infructuosa perpetuò manet. 411.2
Olivæ rami ad quid utiles. ibid.
Olympiadis uxoris Philippi Macedonis sententia. 276.11
Omen Hebraica dictio quid significet. 91.8. & 588.16
Onomacritus magus Athenis expulsus. 98.8
ἀσφάραγος quid. 136.5
Ophis quid secundum Pherecydem. 2.6
Ophitæ hæretici. 103.23
Opilio Macrino qui versus obvenerint ex Homero. 137.9
Opis dæmon Poëticus. 77.28
Opium quibus in locis plantetur. 226.1
Opii usus. 224.6. & 225.1. & 389.10.
Oracula per insomnia quomodo fiant secundum magorum doctrinam. 110.7
dæmonum quando cessarint. 19.3. *post Christum qualia fuerint.* ibid.4
unde & ubi olim petita sint. 642.7
Oracula qui lapis reddat. 412.5
Oratio & jejunium cur ferè conjungantur. 174.5
Orationis efficacia. 438.6
Orationum communium in maleficio sanando efficacia. 436.1
Oray dæmon. 651.13
ore materies rejectæ non omnes fuisse in corpore. 281.1. & 291.3
Orias dæmon. 660.24
Orientis dæmones qui sint. 650.1
Orificium nervosum & valde sensile. 283.5
Origenis sententia de Samuelis apparitione. 131.8
Orimasda ignem Persæ pro Deo coluerunt. 11.2
Orobas dæmon. 662.57
ὀρνιθία quid sit. 137.6
Orpheum magum fuisse. 99.10
Osirim Deum Ægyptii coluerunt. 11.1
Osnaburgi cujusdam mulieris crudele facinus in maritum. 420.7
Otis dæmon. 651.9
Otto Imperator à Crescentii uxore venenis necatus. 265.3
Oves ex terra nascuntur. 239.7
earum pestilentia unde. 349.2
Ovidii locus de diis præstitibus. 13.6. *de diis gentium.* 12.2. *de hippomanes.* 271.3. & 272.1. *de lamiis.* 162.7. *de sortilegis.* 138.11. *de Strigis.* 160.1. *de Ulysse & Circe.* 165.14
Ovum integrum quidam Neomagi deglutiens, mox suffocatur. 282.2
Ova lustralia ad quid utilia. 412.6
Oxyrinchum Ægyptii pro Deo coluerunt. 11.2
Oze dæmon. 661.55

P.

Paganorum lustrationes facientes quomodo sint puniendi. 469.11
Pages sacerdotes apud Americos. 76.26
Palæstinorum Deus. 10.4
Palmæ Christi portatæ usus. 411.2
Paletheobori populi. 263.4
Paliurum exuccam Parisiis denuò efflorvisse. 634.20
Panici terrores. 43.10
Paphnutius uno verbo dæmones fugavit. 450.3
Paracelsus qualem præceptorem habuerit. 630.12
Paracelsistæ cujusdam impudentia & insitiæ in terra Iuliacensi. 153.5. & 156.14
Paracelsistæ quibus characteribus in curatione utantur. 631.15
Paracelsistarum curationes. 624.4
Paracelsistica profligatio dæmonum. 395.4
παιγιδες dæmones qui dicti sint. 70.2
Parentum imprecationis exemplum horrendum. 324.6
Parnopion quid significet. 12.4
Parsimoniæ exemplum. 112.7
Pasetes ludificator magicus. 118.13
Pastoris cujusdam commentum. 150.4. & 151.5. & 6
Pastorum officium. 188.5
Pataviі agricola quidam se lupum esse credit. 335.2 *me-*

Digitized by Google

335.2. monachus quidam veneficus captus. 266.6
Pathmos insula. 103.24
Patrum quorundam sententia de Samuelis apparitione. 128.1. adversus dæmonum insidias. 352.3. de dæmonum machinationibus. 59.1. de dæmonum potentiis & studiis. 63.13. de seductis errore & hæreticis non enecandis. 509.1
Paulina vi stupratur. 243.2
Paulinæ probitas. 242.2
Paulus an magus fuerit. 102.18
Pauli diaconi locus de Valentis tyrannide. 25.6
Pauli Grillandi locus de quodam melancholico. 181.4. de materia varia ac dura, sententia. 290.1. verba de fure tormenta nil curante. 386.3. historia de quadam lamia. 522.5. sententia de Lamiis. 519.1
Pauli Schalichii errores & rapsodiæ. 597.3
impius error. 603.15
adversus Paulum Schalichium Wieri apologia. 596.1
Pauli Veneti locus de potu soporifero. 228.6
Paymon dæmon. 653.22
Peccatum unde. 648.2
Peccati author, ubi diabolus appelletur. 67.19
Peccata inæqualia. 536.21
Peccata quot modis committantur. 560.29
Pecora doloso maleficia acta. 459.4
Pecora ab esu quid exterreat. 277.1. & 459.4
venenis tolli. 277.1. & 348.1
Pectoribus lac ne per incubos abstrahatur, conjuratio superstitiosa. 455.5
In Pectoribus exagitandis dolus. 277.1
Penates qui fuerint. 13.6
Penelopes proci quo pacto proditi sint. 134.10
Pentaphyllon herba ad quid utilis. 411.2
Periaptorum physicorum virtutes. 409.2
vanitas. 379.1
Periaptis quantum sit fidendum. 409.2
de Perdicibus falsa. 248.5
Peripatetici negant esse dæmones. 1.2
Persæ Mithræ bovem immolabant 12.3
quantum honorem magiæ tribuerint. 100.12. quid pro Deo coluerint. 11.2.& 97.2
Persarum & Atheniensium prælium. 43.10
magiæ origo. 8.2. & 97.1. magi quam magiam coluerint. 101.17
Pœna contra veneficos. 546.5
apud Persas qui primo magiam exceluerint. 98.5
Pestilentia septuaginta millia virorum cadunt. 9.5. qua ratione in Ionia sit sedata. 16.2
unde generetur. 348.3
Pestis remedium magicum à pontifice Romano Hispanis in Belgis exhibitum. 364.5
Pestes animantium. 348.1.& 349.5
Petrus Aponus cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
Petri de Abano elementa magica. 110.9
Petri Alphonsi locus de dæmonum lapsu. 5.4
Petri Blesensis verba de dæmonis mendaciis. 147.6
Petri Brabantii ventriloqui dolus. 141.8
Petri Damiani sententia de Lamiarum confessione phantastica. 189.1
locus de dæmonum lapsu. 5.4
Petri lapsus & conversio. 172.8
Petri Lombardi locus de dæmonis potentia. 107.15
Petri Polignensis confessio. 494.3
Petri Pomponatii Mantuani opus de naturalium effectuum causis. 569.2
Peuceri laus & doctrina. 132.1
Phantasia quid sit, & quomodo vitietur à diabolo. 183.1.& 209.9
Lamiarum doctor. 260.1
Phantasiæ effectus. 183.3
Phantasmata quid fugat. 412.6
Phantasticæ mulieris exemplum. 209.9
Phantastici qui dicantur. 209.9
Pharao imago diaboli. 70.28
invitus Dei miracula agnoscit. 123.10
Pharaonis insomnium. 642.6
Pharmaca in locis semotis sepulta à lamiis non posse nocere. 260.4
Φαρμακεία. 530.9
Φάρμακον quid Josephus appellet. 529.7
Φαρμακὸς. 90.3.& 527.2
Pharsalici belli eventus à dæmone prædictus. 131.2
Phavorini sententia de magorum vaticinis. 147.8
Phegor dæmon à quibus sit cultus. 10.3
Pherecydis locus de dæmonum lapsu. 2.6
Philetes magus. 98.8

Philippus

Philippus apoſtolus draconem in Scythia profligat. 449.2. *ab angelo delatus.* 194.4
Philippus Macedonum rex puellam quandam amat. 275.11
Philippi Melanchthonis judicium de dæmoniacis. 453.1
Philippus Weſſelich Colonienſis, à dæmone exagitatus. 444.6
Philiſtini quem Deum coluerint. 10.3
Philonis locus de nymphis. 11.6
Philoſophi qui olim habiti & dicti ſint. 100.15
Philoſophorum ſententia de dæmonibus. 78.3
Philoſtrati hiſtoriæ quanta fides ſit adhibenda. 634.19
Philtrum quid ſit. 270.1
Philtra cur ſint deteſtanda. 276.12
in amore concitando parum valent. 272.1
mortem ſæpius accelerant. 274.5. *varia.* 270.1. & 272.5. *vera.* 276.11
Phlegmaticus vapor qualia inſomnia moveat. 185.6
Phædra Hippolyto privigno amatorium poculum propinat. 275.10
Phœnix dæmon. 663.67
Phorcis dæmon Poeticus. 77.28
Phylacteria quid ſint. 468.8
Picus avis ad quid utilis. 412.7
Pila in bovis ventriculo unde nata. 318.12
Pilæ magnæ nigræ ex boum juniorum ventriculo exemptæ. 317.11
Pinneti amaſia Florina dæmon. 256.2
Piritheum primùm à cælo detraxiſſe lunam. 166.10
Piſces capiendi magicus modus. 378.8
Piſcibus Ægyptii divinos honores tribuerunt. 11.2
Pius qualis ſit. 353.7
Planetarum characteres quam vim habeant. 392.5
Planipes nomen dæmonis. 77.27
Platinæ locus de Benedicto octavo. 47.1
Plato unde ſuam philoſophiam hauſerit. 79.4
unde ſit natus. 239.8
Platonis opinio de dæmonibus. 1.2 & 23.2
de mulierum genere. 179.4
de imprecatione parentum. 324.6
Platonicarum ſcholarum patroni præcipui qui ſint, 98.9
Platonici quomodo diſtinguant dæmones. 78.3
ex Platonicis qui magiam coluerint. 98.9
Plinii locus de variis actionibus dæmoniacis. 40.1. *item de abolitione oraculorum.* 19.3
opinio de animis. 38.3. *item de Moſe.* 102.19
Plotinus Italicæ ſchola Platonicæ patronus. 98.9
Plotini opinio de dæmonibus. 1.2
Plumifaſcis nomen dæmonis. 77.27
Plutarchi locus de abolitione oraculorum. 19.3
Plutoni imperium inferni Græci attribuerunt. 12.5
Plutonem quem Deum Græci appellarint. 9.3
Plutus unus ex diis ſelectus. 13.6
pluvia & grando unde. 576.5
Pluviam cieri non poſſe carminibus. 221.31
lamia non poteſt excitare. 261.6
πνιγαλιον quid ſit. 229.2
Podaga numen Vandalorum. 14.9
Pæni quem Deum coluerint. 12.2
Poëtici dæmones qui dicti ſint. 77.28
Polaborum Deus. 14.9
Politiani carmen de venefica. 273.2
Pomerani olim grandem nucem adoraverunt. 11.9
Pomponatius quomodo melancholicum curarit. 430.4
Pomponatii locus de quodam circulatore. 56.6
ſententia de ſanatione dæmonis. 402.1
Pontani locus de tempeſtate incantatione excitata. 216.18
Pontifices Romani qui arte magica pontificatum ſint adepti. 358.4
Porenutii quem Deum coluerint. 14.9
Poros minimè à diabolo diſtrahi innoxiè poſſe. 313.2
Porphyrius magus. 98.9
Porphyrii deliramenta. 392.7
opinio de dæmonibus. 1.2
Portumnus Deus marinus. 12.5
Poſſibile punitur in criminalibus actionibus. 550.8
Potus dementans & ſoporiferus. 227.6
tartareus. 169.3
Potamantis herbæ uſus. 227.5
Prædictio cujus opus ſit. 146.5
Prædictionis dæmoniacæ exemplum. 24.3

Prædictiones dæmonum unde. 23.2
Prænotiones dæmonium unde. 24.3
Præstantii pater in longo alteque somno se equum putabat factum. 333.6
Præstigiatores quibus nominibus in veteri testamento significentur. 90.4
Præstigium quid sit. 963
Præstites dii. 13.6
Priapus dæmon. 10.3
Primasii locus de dæmonum lapsu. 5.3
Principum quorundam singularis prudentia in accusatione ob maleficium. 506.1
Probationes in actione criminali quales esse debeant. 486.3
Proclus Asiaticæ scholæ Platonicæ præceptor. 99.9
Procli opinio de dæmonibus. 1.2
Prodigia varia in variis locis. 30.4
προμαντις. 139.3
Propertii carmen de lunæ obnubilatione. 166.16
de hippomanes. 271.3. de lauro. 135.18
Prophetia donum spiritus sancti. 617.43
Prophetarum testimonia quibus in locis citentur. 619.46
σοφίτης quid sit. 95.1
Proserpina. 10.3
Prove idolum Sclavorum. 14.9
Prusias dæmon. 650.4
Psalmi LXVIII. vis contra dæmones. 380.3
Psalmi CVIII. in magicis incantationibus usus. 373.3
Psellus quomodo distinguat dæmones. 73.2
quot genera dæmonum recenseat. 72.8
Pselli locus de dæmonibus. 37.1
nugamenta de Euchetis & Gnosticis. 175.11
opinio de dæmonibus. 1.2
Pseudomonarchia dæmonum unde sumpta sit. 649.1
ψευδόθεοι qui dicantur. 77.1
Psyches velitatio venerea cũ Cupidine. 252.3
Psylli populi. 262.3
Pucel dæmon. 658.38
Pudenda an dæmon vitiare possit. 261.5
Puella dæmoniaca. 308.6. precibus communibus à dæmonio liberatur. 437.4
Puella à dæmone vexata. 306.5. & 320.1
Romæ è mortuis suscitata. 131.2
quædam sponsa in virum trãsmutata. 337.2
Werlensis epileptica, putatur dæmoniaca. 342.1
Puellæ dæmoniacæ historia memorabilis. 286.1
figmentum Cluviæ. 427.3
Puellæ historia admirabilis, cujus è latere cultер exectus est. 307.1
Puellæ ad septuaginta Romæ dæmoniacæ factæ. 297.3
Puer Beneventi in virginem mutatus secundum Ausonium. 339.7. dæmoniacus novem annorum. 25.7. à dæmone abripitur. 258.2
ex phantastica muliere natus. 254.5
Puerorum dæmoniacorum historia. 296.1
Pueros ad centum & triginta dæmon abducit. 47.2. occidi non posse ceremoniis. 172.1
Puerperis qui dæmones infesti sint. 75.21
Pulveris Susati usus. 485.8
de Purgatorio mortui Parisiis ficta querela. 141.9
Pursan dæmon. 651.11
Pythonicorum & Pythiarum vaticinia. 140.6
Pythagorei cur fabis abstinuerint. 643.7
Pythagoram ob magicam artem nationes longissimas accessisse. 99.12. uno momento & in Thuriis & in Metapontiis fuisse. 119.17
Pythia mulier quæ dicta sit. 139.3
Pythiæ quomodo vaticinentur. 140.6
Pythiarum vatum origo. 18.2. & 139.3
Pythias non esse consulendas, lege Mosaica prohibitum. 18.2
Pytho unde, & Pythium oraculum. 139.2
Python aut Pythonicus spiritus quid Hebraicè significet. 92.12
Pythonissas consulentes quomodo sint puniendi. 565.3

Q.

IN Quæstionibus quomodo taciturnitas induci credatur. 385.1
Quercus in Epiro culta. 28.1

R.

RAed in arce quædam muliercula falsò accusata. 503.2
Ranæ viridis os ad quid utile sit. 271.5
Raum vel Raym dæmon. 659.41

Raymundi censura de Lamiis. 519.1
Reatius quidam Mantuanus incredibilia miracula dexteritate manuum operatur. 56.6
Religionis falsæ usus. 243.2
Rempha dæmon. 11.9
Renerus Solenander medicus celebris. 224.8
Reorum custodia. 481.4. *pœna apud Gallos.* 16.3. *stupor & taciturnitas an verbis aiis-solvatur.* 388.7
Revelationum ars. 114.10
Rhabarbari usus. 394.2
Rhodii ventriloquæ fœmina. 140.7
Robertus Anglus cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
Robur ingens. 196.9
Rodicofano ad focum dormienti dæmon ignitum carbonem in manum tradit. 210.10
Rodigast Obotritorum Deus. 14.9
Rogerius Bachon cujus magiæ cognitionem habuerit. 629.11
Rollerus Danus matrem artem magicam exercentem invenit. 206.1
Romæ furis & mulieris maleficæ constantia in tortura ferendæ. 387.5. *lapis reperitur. quo petiit diabolus. S. Dominicum.* 197.12 *multa spectra visa, eorumque significatio.* 42.8. *multi veneficiis horrendis necati.* 264.2. *puellæ circiter septuaginta, simul una nocte dæmoniacæ factæ.* 297.3. *quidam juvenis immorigerus parentibus mirè à dæmonio exagitatus.* 45.16. *quidam se dæmoniacum simulat.* 446.3. *quidam hydropicus venenato potu præter spem curatur.* 266.9
Romanus Argyrus Imperator Orientis ab uxore veneno extinctus. 265.4
Romanus populus à dæmone delusus. 401.7
Romani Diti & Proserpinæ sub terra aram erigunt. 42.7. *dominationis natura cupidi.* 100.13. *unde ritus sacrorum mutuati sint.* 15.2
Romanorum idololatria. 12.6. & 13.8
Romanis & Albanis inter se belligerantibus diabolus monstrosa specie apparet. 42.7
apud Romanos quis primùm veneficium invenerit. 545.3
Roneve dæmon. 656.26
Rosearbor nomen dæmonis. 77.27
Roterodamensium victus. 491.10
Rudolphus episcopus Erfurdensis cur factus sit Franciscanus. 49.9
Rugiani miris modis à diabolo delusi. 22.6
Rugievithi quem Deum coluerint. 14.9
Ruperti locus de abolitione oraculorum. 19.3
Rusticus quidam horarum ictus in corde sentiens. 296.4. *quidam vermem longitudinis octo pedum excreat.* 319.18
Rusticorum superstitio & incredulitas. 220.30
Rutæ virtus. 411.4

S.

Saadiæ opinio de Samuelis apparitione. 128.10
Sabellici locus de dæmone Athenienſi quodam. 40.2
Sabnac dæmon. 657.34
Sacerdotum fraus olim. 244.3
Sacerdotium regale. 569.3
Sacræ scripturæ abusus in curationibus morborum magicis. 363.1
Sacrificus incubum passus. 229.4
Sacrifici quidam inepti, maleficii morbum mentiuntur, & ejus reas statuunt insontes. 149.2
Sacrificorum superstitio. 361.3
quorundam magica divinatio. 149.1
Sacrilegus qui proprie dicatur. 374.1
Sadducæi negant esse dæmones. 1.2
Saga unde dicta. 161.3
Sagæ ladendæ impius modus. 370.8
Sagarum fœdus cum dæmone quomodo fiat. 168.1
Sabacat mulieres veneficæ. 246.2
Saitæ ovem pro Deo coluerunt. 11.2
Saliceti constitutio de magis. 468.5
Salis exercitati usus varius. 414.17
Salmac dæmon. 657.34
Salomon an magus fuerit. 102.18
quem dæmonem in vase vitreo relegatum habuerit. 655.23
quam Deam coluerit. 10.3
de Salomone necromanticorum figmentum. 655.23 & 658.36
Saltzburgi incantator à serpente occiditur. 107.14

Sama-

Digitized by Google

Samaritanorum hæresis. 518.12
Samaritani quem Deum coluerint. 10.3
Samii quem Deum coluerint. 12.2
Samuelis apparitionis historia quomodo verè sit intelligenda. 125.2
Sanhethen unde dicatur. 620.48
Sanguinis fluxus remedium magicum. 376.4
humani victima à quo sit inventa. 15.1
Sanguinem sistendi modus magicus. 364.3
ad Sanhedrim qui admissi sint. 100.15
Sardii lapidis virtutes. 412.5
Sathan quid significet. 66.9
quomodo sit fugiendus. 434.4
Sathanæ voluntas semper injusta. 81.3
Saturnus dæmon Poëticus. 77.28.
humanis hostiis ab Afris placatus. 17.4
unus ex diis selectis. 13.6
Saturni adulterium. 244.3
Satyri animalis descriptio. 249.4
Satyri cur sabbathum fugiant. 13.7
an veri fuerint dæmones. 249.3
quando & quales sint creati. 13.7
Satyros olim locutos esse. 249.5
Satyrides insulæ. 249.3
Saul cur juste à Deo sit punitus. 126.7
ob quam causam pœnas dederit. 18.2
Saulis interitus causa. 127.8
Saxonis Grammatici historiæ ubi non sit adhibenda fides. 633.19
Saxonibus armatis dæmon horrenda forma apparet. 43.11
Schedula ridicula collo appensa. 403.1
Scheidamensium victus. 491.10
Scillæ in domus limine suspensæ virtus. 411.2
Sclavi quem Deum coluerint. 14.9
Scox dæmon. 658.37
Scythæ cur nulla spectra seu imagines videant. 184.4. quem Deum coluerint. 12.2
Secretum Secretorum dæmon. 663.68
Sedulii locus de dæmonum lapsu. 5.3
Seinkmess. 421.2
Semidei quales crediti. 237.1
Seminis per succubum & incubum translati vanitas. 246.1
profusio in somnis unde eveniat. 604.17
Sempronius Rufus magus. 98.8
Sennacherib rex Assyriorum quem adorarit. 10.3
Senecæ sententia de Lamiarum impotentia. 211.4
Senensium monachorum figmentum. 424.1
Senones quales dicti. 237.1
Sensum quæ simplicia perturbent. 224.6
Sepharvaim civitas quem Deum coluerit. 10.3
Septuaginta interpretum laus 527.2
Septentrionalium populorum incantationes. 116.8
Serapim Naucratitæ coluerunt. 12.2
quem Deum veteres nominarint. 10.3
Serarum apertio diabolica. 384.3
Q. Serenum carminibus magicis usum fuisse. 406.1
Sergius monachus præceptor Mahometis. 59.3
Serpens magum enecat. 107.14
sub ostii limine repositus quid efficiat. 261.3
Serpentes à Nigritis fascinari. 366.13
Serpentum conjurationis formula. 366.10. & 376.4
Q. Sertorius dæmone familiari usus. 75.17
Servius Tullus semideus habitus. 240.9
Larii filius & scorti. 248.5
Setas porcinas quidam dæmoniacus cum excrementis dejicit. 295.1
Severi Sulpitii sententia de hæreticis non enecandis. 512.11
de Gallorum rusticorum superstitione. 31.6
Sibylla Erythræa quando vixerit. 615.39
ejus ætas. ibid.40
vaticinium. 145.10
Sibyllæ Cumææ descriptio & origo. 616.42
versus. 621.50
Sibyllæ albæ. 75.21. quæ dictæ sint. 612.30
Sibyllæ an vates divinæ fuerint. 617.43
quæ dictæ sint. 620.47
Sibyllarum carmina abolita. 622 52. doctrina qualis fuerit. 619.46. honor apud veteres. 618.45. libri & vaticinia. 18.3. miracula qualia. 620.49. nomina. 614.37
ortus incertus. ibid. 36. prima quæ fuerit. ibid.37. sexus. 618 45. vita & mores. 620.50. vaticinia de Christo. 19.3. & 614. 37. & 619. 46. vaticinandi ratio. 617.44
Sibyllas spiritu divino non fuisse præditas. 635.22

Digitized by Google

Sidonii quem dæmonem coluerint. 10. 3.
Sigillorum magicorum nugæ. 381.5
Sigillis nullam vim ineſſe. 391.5
Signa dæmonum bonorum & malorum quid differant. 78.3
Siluces ex ore cujuſdam demoniaci extrahuntur. 293.3
Simon Apoſtolus quo nomine ſimulachrum ſolis diminuerit. 449.2
Simon magus unde ſit natus. 240.9. & 253.2
eadem hora in conclavi cum Nerone, & foris cum populo loquitur. 200. 6. *quo dæmone familiari ſit uſus.* 75. 18. *hæreſium ſeminarium.* 102.21. *Clementis oculos efaſcinat.* 95.2. *ejus interitus.* 102.21
Sixtō Molitor ex Haſſia inſignis exorciſta. 420.7
Sivva numen Vandalorum. 14.19
Smaragdi locus de dæmonum ſtudiis & potentiis. 64.14
Snebergius dæmon. 72.7
Sobrii cur eſſe debeamus. 174.5
Socrates dæmone familiari uſus. 75.17
Socratis locus de Valentis tyrannide. 25.6
temperantia. 335.13
Sodomæ & Gomorræ exitium. 8.4
Sol cur ſit inter Deos geniales numeratus. 13.6
unus ex diis ſelectis. ibid.
Solis ſimulachrum à Simone Apoſtolo devaſtatum. 449.2
Solanum majus herba. 224.8
Solani furioſi radix imagines vanas inducit. 227.3
ſomnifera herba. 224.7
Somniferum oleum. 223.5
Somnia vera quæ arbor pariat. 135.18
Somniorum imagines quomodo diverſæ figuras capiant. 185.6
Somniis quibus maximè diabolus ſe inſinuet. ibid.
Somniorum imagines. 186. 7. & 604.17
Somnum furioſum quæ ſimplicia faciāt. 224.8
Sorciere Lamia Gallis dicitur. 261.3
Sortes variæ. 136.2
Sortilegi unde dicti ſint. 138.10
qui dicantur. 136.2
quæ pœnæ ſint puniendi. 470.14. & 520.2
Sortilegium quid & quotuplex ſit. 135.1
Sortilegia quid ſint. 138.10
Soſigenis opinio de rebus, quæ in tenebris lucere videntur. 55.4
Sozomeni locus de Valentis tyrannide. 25.6
Spectrum mirum. 43.12
Spectri ficti hiſtoria lepida. 427.2
horribilis exemplum. 46.16
Spectra quibus plerunque appareant. 184.4
Spira unde ſit dicta. 50.1
Spiræ variæ ſpectra forma monachorum viſa. 50.1
Spiritus carnem & oſſa non habet. 234. 5. & 495.3
Spiritus boni & mali quomodo diſtinguantur. 79.5.6. *ſitire aut eſurire non poſſunt.* 235.5
unde plerunque nomina ſumpſerint. 10.4
Spirituum apparitiones quomodo inquiri & agnoſci debeant, ſi verè aut fictè appareant. 34. 2. *citatio per magos quomodo fiat.* 664.1
Spiritibus quæ habitatio ab initio ſit data. 82.8
Speleti ex muliere fit vir. 337.1
Stabulum quid propriè dicatur. 189.1
Stanitiæ quem Deum coluerint. 14.9
Statores fulminum dii. 12.6
Stembuſius ſatrapa Graviæ. 269.1
Stella à magis viſa quid deſignarit. 100.15
Stephanus eques Neapolitanus amatorio poculo in furorem excitatus. 273.3
Stipes fatalis. 204.7
Stipulatio doloſa cur non valeat. 170.4
στοιχειομαντεία quid ſit. 137.7
Stolas dæmon. 663.68
Strabonis locus de diis Ægyptiorum. 11.2
ſiniſtra opinio de Moſe. 102.19
Striges qua virga fugentur. 160.2
quæ dicantur. 223.3
Studioſi cujuſdam reſipiſcētis hiſtoria. 535.20
Stumpffii locus de Bernatium monachorum fraude. 227.6
Stuporem & taciturnitatem inducentia verba. 385.1
Stupri pœna divina. 306.4
Subligaculum ex ore cujuſdam demoniaci extrahitur. 293.3
Succot Benoth dæmon. 10.3
Succuba cum monacho rem habet. 255.7
Succubi cur non veri ſint. 256.3

Digitized by Google

Suecia rex quatuor lamiae secum in bellum contra Danos ducit. 215.16
Suecones Ioviales malleos coluisse. 413.10
Sulphuris virtus in arcendis daemonibus. 411.1
Suma muliebre numen apud Polabos. 14.9
Sumanus daemon. 10.3
Superbiae institutor qui fuerit. 7.4
Superstitio quemodo imitetur religionem. 403.3
Superstitionis authores qui fuerint. ibid.
Suvantenith Deus Sclavorum humanis victimis cultus. 17.6
Suum pestilentiae. 349.2
Sydonay daemon. 657.35
συνωμοσία *quid sit.* 135.17
Sylla satyrus animal apparet. 249.4
Syllii locus de Marsis. 263.3
Sylvani. 248.1
quando & quales sint creati. 13.7
Sylvester daemonem in capitolio claudit. 449.2
quomodo pontificatum sit adeptus. 358.4. & 474.1
Symmachus senator Romae miserè trucidatur à Theoderico rege Gothorum. 43.9
Synesii sententia de daemonum studiis. 62.10
Syri quem Deum coluerint. 12.2
Sytry daemon. 653.21

T.

Tabacum herba. 227.5
Taciti sinistra opinio de Mose. 102.19
Taciturnitas & stupor an verbis dissolvatur. 388.7
Taciturnitatem & stuporem inducentia verba. 385.1
Tages aruspicinae & extispicinae inventor. 42.8
Talionis lex ubi locum habeat. 530.8
Tamaraka. 135.19
Tamerini. 76.23
Tap daemon. 658.36
Tarantulae morsus symptomata & curatio. 347.1
Tartac daemon. 10.3
Tatianus Assyrius. 399.3. *ejus locus de angelis & diabolo.* 7.4
scriptum de daemonum studiis. 61.8
Tauri Mahometici docilitas. 59.4
Telchines populi omnia aspectu suo in pejus mutant. 263.4
θελκτῆρες *quid sint.* 96.4
Tellus inter quos Deos sit connumerata. 13.6
Teli extractio magica. 365.6
Telorum ictus quid prohibeat. 405.6
Tempestas incantatione excitata in Neapolitano regno. 216.19
ingens in ditione Raveſteinensi. 219.27
Tempestatis sedatio impia. 457.9
Tempestates an campanis baptizatis pellantur. 21.4. *quibus rationibus averti possint.* 579.11
Tempestates à lamiis modo pacto excitari posse. 210.1. *quo pacto quidam populi avertant.* 414.14
contra Tempestates remedia. 413.16
Tentationis permissae causa. 81.2
Tentationes diaboli fortiter sunt ferendae. 433.1
Terristratores daemones qui dicti sint. 70.3
Terra cur inter Deos geniales sit numerata. 13.6
Terrei virunculi daemones. 71.5
Tertulliani locus de Afrorum victimis. 17.4
de Claudia Vestali virgine. 119.5
de curatione daemonis. 399.2
de daemonum divinatione. 23.2
de daemonum operationibus. 34.13
de diis gentium. 9. 2. *omnipotentia Dei.* 84.13. *de ventriloquarum vaticiniis.* 140.7
de Samuelis apparitione. 130.8
Testes monacho sano volentique exacti. 327.4
quomodo adimi possint. 328.7
Testes carmine non adimi. 326.1
Teutates Deus à Gallis humanis hostiis placatus. 17.5
Theangelidis usus. 227.5
Thebani ovem pro Deo coluerunt. 11.2
Creontis filium mactant pro patria. 16.2
Θιλητὴς *quid Hebraicè significet.* 92.12
Theod nomina habentes Valens imperator omnes interficit. 25.6
Theodoreti locus de omnipotentia Dei. 84.13
Theoderici Gothorum regis crudelitas punita. 43.9

Digitized by Google

Theodorus filius Ioan. Wieri jure-consultus. 57.10
Theodori Gronii laus. 420.6
Theodori Lopers ancillæ consecratio ridicula. 456.8
Theodori Zovingeri epistola ad Wierum. 645.1
Theodosiolus nobilis Hispanus à Valente interficitur. 25.6
Theodosius imperator per quod divinationis genus sit præcognitus. 137.5
Theodosii constitutio de magicis libris. 466.5
Theologi quomodo distinguant dæmones. 77.1
qui de dæmonum lapsu scripserint. 4.1
Theologorum Parisiensium determinatio super quibusdam superstitionibus noviter exortis. 564.1 *quorundam figmentum de succubo & incubo.* 246.1
Theophylacti sententia de dæmone. 65.17
Theophrasti medicina reprehenditur. 152.2
sententia de Lamiarum potestate. 313.1
de periaptis. 409.3
Theraphim imagines quo pacto factæ sint. 145.11
Therionarcæ in Cappadocia & Misia usus. 349.4
Thesaurum inquirendi magicus modus. 383.1
Thesphetion magus. 98.6
Thessala gens veneficiis maximè dedita. 564.4
Θεσσαλὴ γυνὴ *proverbium.* ibid.
Θεωρία *quid sit.* 96.3
Theurgus magus. 98.6
Theutus dæmon inventor ludorum & aleæ. 77.1
Thibiorum genus in Ponto. 262.2.& 483.3
Thilonem à dracone interfectum, herba quadam suscitatum esse. 131.3
Tholuscol magus. 97.4
Thomas Erastus medicus insignis. 408.5
ejus doctissima in Paracelsum scripta. 630.13
Thomæ libri magici falso sub titulo circumferuntur. 102.18
Thomæ sententia de transformatione hominum. 334.11
Thor Gothorum numen. 13.8
Thracia regio unde dicta. 545.3
venefica. ibid.
Thrasyllus magus Tiberio Cæsari gratus. 98.8
Thus ad quid conducat. 411.2
Tiberium Cæsarem ut solem in tenebris vidisse. 263.4
Tibulli versus de fascinatrice. 163.8
de hippomanes. 271.3
Timixtitæ in America, idola sanguine hominum conspersa. 17.4
Timor & amor imagines fortes gignunt. 184.4
Tipula quid sit. 336.3
Tiresiæ & Calchantis vaticinia de humanis victimis. 15.2
Tiresiæ vatis Thebani transformatio. 339.8
Tobiæ à quo angelo libri magici sint traditi. 108.1
Toletanæ synodi constitutio de magis. 468.8. & 469.13
Tonantes fulminum dii. 12.6
Tonitrua quid avertat. 413.11
Tophacei calculi in utero unde gignãtur. 316.6
Tophi in junctiuris. 315.2
Tormentorum tolerantia an verbis dissolvatur. 388.7
Tormentis fides non est adhibenda. 639.6
Tormenta nil curans fur. 386.3
quomodo quidam non sentiant. 385.1
Torturarum tyrannis 472.4
Trallianus quatenus sit ab authore reprehensus. 635.25
Transformatio phantastica hominum in bestias quomodo fiat. 189.1
Tremoniæ mulier venefica marito suo argentum vivum in olere cocto exhibet. 268.15
Triglas triceps apud Stetinenses cultus. 14.9
Trismegistus magus. 98.6
Trismegisti locus de dæmonum lapsu. 3.6
Trithemius in quot ordines dæmones partitus sit. 112.3
Trithemii judicium de Agrippa. 629.11
locus de dæmonum metamorphosi. 39.7
Steganographia culpatur & examinatur. 112.1. *verba de quodam dæmone in aula episcopi Hildesiensis.* 73.12
Troia quo anno post mundi creationem sit capta. 97.3
Trojanorum dii. 12.6
Trulli dæmones. 73.10
Tuccia virgo vestalis aquam cribro hausit.

Digitized by Google

vit. 119.15
Tullus Hostilius magus fulmine ictus. 104.3
Tuneti gyromantiæ genus reperitur. 144.6
Turca quidam per Italiæ urbes oberrans mirabilia miracula manuum dexteritate operatur. 56.7
Turcæ Lecanomantiæ cultores. 132.3
natura superstitiosi & idololatræ. 144.9
quod medicamentum contra febrem adhibeant. 378.7. quomodo fugientes incantatione ligent. 330.4
Turcarum varii dii. 14.9. magica divinatio. 144.9. proverbium de opio. 226.2
Turcis κηρομαντεία familiaris. 134.13
opii usus frequens. 225.1
Turneri sententia de anseribus Scoticis. 238.5
Tutelares dii. 13.7
Tiberius Aphrorum sacerdotes strāgulat. 17.4
Typho ventus. 197.11
Tyranni sacerdotis Saturni adulterium & libido. 244.3
Tyresias ichthyomantia usus. 134.15
τυροφαντεία quid sit. ibid.

V.

VAccæ ex Iberiacis Pyrenæos delatæ. 197.11
Valens Imperator per quod divinationis genus sui successoris nomen cognoverit. 137.5
Valenti Imperatori quàm oblique dæmon responderit. 25.6
Valentini hæretici. 103.23
Valerianæ herbæ usus. 411.2
Valerii Maximi locus de dæmonum technis. 29.2. de cacodæmone quodam. 41.4
Valefar dæmon. 652.14
Valetudinis adversæ devotio unde. 30.6
Vandali quos Deos coluerint. 14.9
Vapula dæmon. 662.58
Vaticinari quomodo diabolus videatur. 137.1
Vaticinia dæmonum qualia. 30.5
unde. 23.1
Vaticiniorum dæmoniacorum exempla, quæ nostro tempore acciderunt. 25.7
Vegetii suffimentum animantium morbis prohibendis utile. 458.2
Venefica quomodo à lamiis sint dignoscenda. 587.15 puniendæ. 584.6.
Veneficarum aliquot nomina. 545.3
pœna apud Romanos. ibid. 2. pœnæ secundum varios authores. 544.1. quibus in locis mentio fiat. 531.10
Veneficis à Mose pœna constituta. 464.2
Venefici cujusdam famuli carnificis, ejusdemque malefica conjugis memoranda historia. 268.1
Veneficii qui propriè sint, 264.1
circa quæ versentur. ibid.
quibus nominibus & in quibus locis in veteri testamento significentur. 90.2
quo pacto juxta legem Mosis sint puniendi. 530.8. quomodo lædant animantia. 277.1
ad centum Romæ comburuntur. 265.2
Veneficium quis primùm apud Romanos invenerit. 545.3
Veneficia ex qua herba quidam parens. 55.3
quid depellat. 411.4
de Veneficiis Parisiensium Theologorum determinatio. 566.5
Venenosa quomodo carminibus fugiantur. 376.4
Venenum quod efficacissimum sit. 348.3
Venena intro assumpta. ibid. 2
amatoria 271.5
Venereæ delusionis incubi historiæ. 255.1
Venerei actus organa ubi desunt, desideratur effectus. 543.1
Venetianellus funambulus. 57.10
Venetiis fur quidam arte magica ex vinculis liberatur. 384.3
Ventòs an magi sedare possint. 118.11
Ventriculi dolores. 283.5
Ventriloqua. 93.13
Ventriloquæ quomodo vaticinentur. 140.6
Ventriloqui cujusdam Parisiis dolus. 141.9
Ventriloqui viri quomodo vaticinentur. 140.8
Venus Dea. 12.6. Sidonia. 10.3
Venerem Arabes coluerunt. 12.2
Vepar dæmon. 657.33
Verbasci cum sua radice tusi usus. 376.3
Verbenæ usus. 411.2
Verbum Dei non mortua est litera, sed spiritus & vita. 380.1
Verbi Dei genuinus usus. 374.1

Verbis

Verbis neminem laedi posse. 492.1
Vermis longitudinis ulnæ pedum à quodam ruſtico excretus. 319.18
Vermes duo in cadavere puellæ cujuſdam hydropicæ inventi. 316.5. *equorum quo pacto magico remedio curentur.* 365.8
Vermibus quæ poteſtas ab initio ſit indita. 83.11
Veſpaſiani miraculum. 408.6
Veſta Trojanorum Dea. 12.6
Vetonicæ herbæ virtus adverſus dæmones. 411.3
Vetula quædam ob zelotypiam marito arſenicum propinat. 268.13
Vetulæ cujuſdam hiſtoria memorabilis. 223.3
Vetulæ idolum. 310.4
Vetulæ cur maximè dæmonum illuſionibus expoſitæ ſint. 177.1
Vetularum duarum prope Romam factæ transformatio. 189.1
Victima humani ſanguinis à quo ſit inventa. 15.1
Victoria Dea. 13.6
Viduarum cura habenda. 586.13
Vincentii hiſtoria de Merlino. 253.2
Vine dæmon. 660.44
Vinum ne vertatur, remedium. 366.9
Vini penuria unde veniat. 577.6
Vir ex muliere fit. 337.1. *quidam prudens credit lupum ſe rapacem eſſe.* 335.1
Viri complures Atrebati combuſti. 205.8
cur graviori pœna afficiendi ſint, quàm mulieres. 524.1
Viri multi Romæ veneficiis necati. 264.2
Viros in fœminas non transformari. 338.4
Virgilii locus de aëris turbatione. 220.28
de Anube. 11.1. *de hippomanes.* 270.2
de incantatoribus. 92.10. *de Lamiis.* 162.5. *de peſte pecudum.* 349.2
de Vlyſſis ſociis. 331.1
Virgilii verſus optimus qui ſit. 454.4
Virgilianæ ſortes. 137.7
Virginitatis hymen. 232.6. *zona & ſignum quod ſit.* 231.1. ibid.3
Virginitatem unde Hiſpani dijudicent. 231.4
Virgo in puerum transformatur. 337.1
quædam Incantatione in furorem concita-
ta. 390.1
religioſa apud Hollandos ob incubum præpuè exuſta. 230.1
Virginis dæmoniacæ ſuperſtitioſa curatio. 394.1
Virgines dæmoniacæ arbores conſcendunt ut feles. 300.2. *duæ in viros mutatæ.* 337.2
hymene dotatæ ſunt. 231.1
Virginum dæmoniacarum Werteti occluſarum hiſtoria horrenda. 299.1. *tranſmutatarum in viros aliquot exempla.* 337.1
Virunculorum montanorum ſtatura & forma. 72.9
Viſionis author manifeſtus. 49.9
Viſum qui lapis perſtringat. 412.5
Vitalis Beſumbæus. 422.1
Viti quem Deum coluerint. 14.9
Vitrum quidam ruſticus evomit. 295.4
Vituli aurei adorati. 11.8. & 15.14
Viviani conſtitutio de magos conſulentibus. 468.4
Ulpiani conſtitutio de magis. ibid.7
ſententia de magicis libris. 466.5
Ulricus Molitor juriſconſultus. 254.6
Ulricus Neuſſer agricola miſerè à dæmone exagitatus. 297.1
Ulyſſes cur non ſit in ſuem tranſmutatus. 335.13
Ulyſſis ſocii in beſtias mutati. 124.13
Ulyſſis ſociorum in feras tranſmutatorum fabulæ explicatio. 331.1. & 333.9
Umbras inferorum qui lapis educat. 412.5
Unguentum lamiarum imaginarium. 172.2
lamiarum quando vim habeat. 500.9
unde conficiatur. 222.2
terribile lamiarum. 169.3
Volac dæmon. 660.49
Volucribus quæ poteſtas ſit data. 83.11
Voluntas an ſit puniendæ. 526.4. & 586.12
in lamiis an ſit puniendæ. 553.14. *lamiarum quomodo ſit interpretanda.* 552.14. *quid ſit.* 553.15. *quomodo ſit diſtinguenda.* 526.4
Upupæ pennæ ad quid utiles. 412.6
Uranum Pœni pro Deo coluerunt. 12.2
Urbanus pontifex ad Imperatorem Græcorum tres agnos Dei mittit. 380.4
Urſi transformationis imaginationes quid efficiat. 336.6
Urſum ſe eſſe, quidam Hiſpanus credit. ibid

Digitized by Google

W.

Wal dæmn. 663.65
Waldat Deus. 11.7
Waldsassiæ mulier phantastica capta. 209.9
Wellensis mulieris obsessio. 445.1
Werteti inclusarum monialium virginum historia horrenda. 299.1
Wervvolff an veri sint lupi. 190.2
Wesalienſis exorciſta. 420.6
Wierus cognomine Piſcinarius. 422.1
quæ in inſula Creta viderit. 320.20
reprehenditur à Paulo Schalichio. 598.6
Wieri filii. 140.8. *jactura ex grandinis procella.* 219.27. *parentes & fratres.* 71.6 *peregrinatio in Pruſſiam.* 421.8. *præceptor.* 260.2. *Sententia vera de Lamiis, & defenſio contra Ioannem Campanum.* 542.35. *vera & Chriſtiana fides.* 571.7
Wiero venenum exhibitum. 267.12
Wirtenbergico in ducatu paſcua pecoris veneno inficiuntur. 277.2
Wiſenburgenſis ducatus Eccleſiæ Hildesheimenſi conjunctus. 73.13
Vulcanus Deus. 12.2.& 13.6
Vulpes gallinam auferens, à quodam ligatus ne prædam auferret. 329.2
Wlſtavus Vigornienſis epiſcopus magus. 358.4
Wolgaſti Deus. 14.9
Wymariæ quidam impoſtor exuſtus. 341.4
Uxorem impudicam vir quidam longè profecturus, dæmoni commendat. 74.15

X.

Xanthi hiſtorici locus de quodam mortuo ſuſcitato. 131.3
Xenophon de Circes potentia. 335.13
Xerxis copiæ à tempeſtate magorum ope liberantur. 118.11
Xurgumine quæ dicantur. 192.4

Z.

Zabulus inventor magicæ artis 98.5.& 470.17.& 613.34
Zacharias Babylonicus an magus fuerit. 102.18
Zachariæ vaticinium de Chriſto. 19.3
Zagen dæmon. 660.47
Zairagia quid ſit. 142.2
Zaleos dæmon. 663.64
Zamares magus. 98.6
Zamolxis magiæ cultor. 98.5.& 613.34
Zaratus magus. 98.6
Zarmocenidas magus. ibid.
Zaroes magus fulguris ictu mortuus. 104.3
Zauberer quomodo alias dicantur. 94.18
Zauberey. 530.9
Zauberin & zauberſche quæ dicatur. 161.3
Zenobia ab Aureliano Imperatore libera dimiſſa. 524.3
Zepar dæmon. 652.19
Zoe Romanum Argyrum maritum veneno necat. 265.4
Zonaræ locus de Vincentis tyrannide. 25.6
Zoroaſtres quis fuerit, & quando vixerit. 97.3
ejus interitus. 104.3
Zymymar rex & dæmon 663.69

FINIS.

INDEX SECVNDVS
DE LAMIIS
ET DE
COMMENTITIIS JEJUNIIS.

A.

Abdiæ locus de Hermogene mago. 684.4
de Simone Mago. 683.1
abnegantium quot sint species. 732.5
Abnegatis an sit via resipiscentiæ. 695.4
Achabus Israëlitarum rex ad idolorum cultum perductus. 689.11
Actionum criminalium probationes oportet esse clarissimas. 728.2
Aeum æneam mulier quædam deglutit. 722.7
Aeus & acicula ore ejecta, an in corpore fuerint. 719.1
Adam & Eva cur levium à Deo puniti sint. 738.6
Ægyptii idololatræ & organa satanæ. 676.6
miserè vexati à ranis & pediculis. 677.8
Ægyptiorum incantatorum nomina. 678.9
Aërem nullo modo à Lamiis turbari posse. 705.1
in Aëre concitando quomodo à demone illudantur Lamiæ. ibid.
Alciati sententia de Lamiarum confessione. 730.1
Alexandri Traliani locus. 720.4
Ambrosii locus de Simone mago. 683.1
Amore furentes quales sint. 731.2
Anglicanæ virginis jejunium commentitium. 767.41
Animantia an naturalibus morbis variè affligi possint à Lamiis. 724.1
Anquirensis concilii decreta de Lamiarum confessione. 731.2. & 733.5
Antonii Ægyptii jejunium. 752.8
Antonii Benivenii locus. 720.4
Apostatarum quot sint species. 732.5
Apulei metamorphosis. 711.
Aquarum Ægyptiacarum transformatio 676.6
Arioli cur ab ecclesia sint eliminandi. 733.5
Aristotelis locus. 702.3. & 710.1
Arnaldi Wieri jejunium. 754.12
Arteria aspera. 720.3
Aruspices cur ab ecclesia sint eliminandi. 733.5
Athanasii locus de Hermogene mago. 684.4
Augustini sententia de Lamiarum confessione. 731.2. de cæremoniis Lamiarum. 698.8
de Samuelis apparitione. 682.11
Aviti Alcimi locus. 678.9
Auguetenamento quid significet. 688.9

B.

Babylonis casus & interitus causa. 683.3
Baldi sententia de confessione. 730.5
Baptisma in homine abnegato an extinguatur. 694.4
Baptismatis vim non posse externa exemptione tolli. ibid.
Barbara Vnnensis. 749.3
Barbaræ Vnnensis jejunium detectum. 758.
23. imago & viva effigies. 760.27
Bartholomæus Calckreuter medicus. 748.1
Baxuivedag & Baxualveis quid significet. 688.9
Bassiani Landi locus. 686.6
Beatorum animæ magorum carminibus non obediunt. 697.5
Bernensium in terra tredecim infantes à Lamiis devorati. 692.2
Bononiensis magistratus quo pacto Lamias puniat. 733.6

Brisacii

Digitized by Google

Brisiaci saga inventa, quæ miris modis juvenculam infestavit. 691.1

C.

CÆcus quidam à diabolo factus. 718.8
Calculus ore rejectus. 720.4
Calor vitalis. 752.10
Canonici Leodiensis jejunium. 762.31
Capitalia quæcunque Moses fecit, an à magistratu ultimo quoque supplicio puniri debeant. 738.8
Carnibus vesci diebus à pontificibus Rom. vetitis quando liceat. 697.6
Carnifex quidam in Wirtenbergico ducatu pabulæ pecorum inficit. 725.4
Casparus Hoffman medicus celebris. 748.1
Cassali in urbe veneficium horrendum accidit. 686.6
Celare crimina in confessione, an sit contra fidem. 697.7
Ceremoniis non posse occidi pueros. 695.1
Chamæleon. 753.11
Chasaph quid significet. 687.7
Cholera morbus unde oriatur. 721.15
Cholericò ex vapore qualia somnia exoriantur. 701.3. & 4
Chrismatis vim non posse externa exemptione tolli. 694.4
Christi jejunium in deserto. 751.7
Christianismi abnegatio à Lamiis & veneficis quo pacto fiat. 692.2
Chrysostomi locus. 680.5. & 710.1
Ciceronis locus. ibid.
Cinops magus. 683.2
Circes omnipotentia. 711.3
Clementis locus de Simone mago. 683.1
Clavus cuidam viro vivo excisus. 724.3
Clavi ferrei ore rejecti an in corpore fuerint. 719.1
Concilii Anquirensis decreta de Lamiarum confessione. 731.2
Concubitus dæmonis & Lamiarum an & quo pacto fiat. 707.1. & 744.17
Concumbentes cum jumento, Mosis lege esse puniendos. 745.19
Confessio debet continere verum vel possibile. 730.5
Confessioni soli maleficorum standum non esse. 728.1. *mente læsi non esse standum.* ibid. 2. *in criminalibus non est standum.* 730.5 *quatenus sit standum.* ibid.
Confessione ex sola non judicatur, nisi in hæresi. ibid.
Confessiones torturis expressæ sæpius erroneæ. 729.4
Constantini lex de Mathematicis & maleficis. 707.5
Cornelia lex de sicariis & veneficis. 688.8. & 734.3
Cornelia patritiæ gentis Romæ venefica. 685.2
Cornelii centurionis jejunium. 751.7
Corpus humanum cur absque alimenti accessione tempore longo consistere nequeat. 753.11
in Corpus Lamias non posse res duras ingerere. 723.1
Corpoream materiam dæmonis potentiæ non subjici. 676.5
Creare solius Dei est. 677.8. & 712.5
Crescentes cur plurimo egeant alimento. 750.5 & 764.35
Criminali in judicio an Moyses semper sit imitandus. 738.8. & 739.9
Crucem calcare secreto, an sit abnegatio fidei. 698.8
Culter è cujusdam puellæ latere exectus. 724.3
Curatores cur ex lege mulieribus dentur. 699.1
Cynanthropi quales sint. 731.2
Cypriani sententia de jejunio. 769.47
Cyrus Babylonem sub Persarum imperium redegit. 683.3

D.

DÆmon an manum verè in stipulationis extendat. 691.1
cur aliquando futura prædicat. 702.7 *tui qualitati & humori se libentius insinuet.* 701.3. *quàm miris & variis modis maleficio homines afficiat.* 716.1. *quibus ratiobus vim imaginativam vitiet.* 699.1 *quibus artibus muliebrem sexum accipiat.* 699. 2. *quomodo se in choreis transformet.* 709.3. *quomodo in corrumpenda phantasia naturalibus quandoque pharmacis sopo-riferis utatur.* 703.1. *quo pacto Lamias* &

& magos deludat. 702.7. quo pacto se in formam Samuelis tam ex improviso transformârit. 680.7
unde Sauli futura prædixerit. 681.9
Dæmonis astutia quanta sit. 728.3. & Lamiarum concubitus quo pacto fiat. 707.1
Dæmonem per se operari maleficia. 718.9
Dæmonum digitus quid sit. 678.9. illusionibus qui homines maximè expositi sint. 698.1
præstigiæ quo tempore cessare cœperint. 669.1. item quales & unde oriantur. 678.9
Dæmones non carnea, sed spirituali concretione constare. 693.1
Dæmoniacus apud Gadarenos maleficio correptus. 717.4
Danielis jejunium. 769.47
Dei potentia & digitus qualis sit. 678.9
Dencarchi fabula. 711.3
Dies dominicus quibus rebus sit consecratus. 696.5
die Dominico utiliter jejuniari. ibid.
Dioscoridis locus. 688.9

E.

Egesippi locus de Simone mago. 683.1
Elias Thesbites ab angelo cibatus. 751.7
Eliæ levitæ translationi quæ fides sit adhibenda. 687.7
in Endor maleficæ an una ex Lamiis fuerit. 679.1
Ephialtici quales sint. 731.2
Erodes magus. 674.2
Equos quid ab esu exterreat. 725.5
Eslingensis virginis impostura. 765.38
Eusebii locus de Simone mago. 683.1

F.

Faunorum ludibria. 731.2
Fidem Christianam abnegantes. 693.3
Filii Dei qui dicantur. 708.2
Fœcunditatem quid impediat. 213.4
Fœminæ cur maximè dæmonum illusionibus expositæ sint. 698.1
Fruges nullo modo excantari posse. 705.1. & 707.7
Frugum sterilitatem ob nostra peccata inferri. 725.5
Fulgosii locus de Simone mago. 683.1

G.

Gallinarum pestes. 725.2
Galli cujusdam abstinentia. 765.37
Genevæ viri & fœminæ veneficia spargentes, supplicio afficiuntur. 686.6
Germanorum vitiosa tralatio vocabuli φαρμακῶν. 688.9
Gorcomiensis cujusdam puellæ fictum jejunium. 769.45
Grillandi jurisconsulti opinio de incubo & succubo. 709.3
de Lamiarum confessione. 732.3
Grandines an Lamiæ excitare possint. 705.1
Guilielma ducis Juliæ filia, Alberto Friderico duci Borussiæ nupta. 748.1
Guilielmi principis clementia. 759.45

H.

Habar & Hartumim quid Hebraicè significet. 678.10
Hæreseos in confessione quomodo sit agendum. 730.5
Hæretici quomodo sint reducendi. 734.2
Henricus Bruseus medicus celebris Rostochii. 748.1
Henrici ab Hasselt jejunium quadraginta dierum. 761.29. interitus. 762.30
Henrici Institoris opinio de concubitu dæmonis. 708.3
Hermogenes magus. 684.4
Hester jejunium. 754.12
Hieronymus quid testetur de Jesu Syrach scripto. 681.10
D. Hieronymi jejunium. 752.8
Hippocratis sententia de jejuniis. 753.12
Homicida qui sit dicendus. 736.3
Homicidii duo genera. 738.6
Homines cur ex diis ac virginibus nasci fingantur. 709.6. quatenus læsi possint à Lamiis. 713.3. qui maximè illusionibus artibusque dæmonum sint expositi. 698.1
Homines quàm variis & variis modis dæmon afficiat.

Digitized by Google

afficiat. 716. ullius rei potentia in bestias transformari nequire. 710.1
Horatii locus. 690.1
Humidum substantificum. 752.9

L

Iabensium civium jejunium. 751.7
Iacobus dominus in Lichtenberg suggillatus. 723.1
Iacobus Schadius Pomeraniæ ducum medicus. 748.1
Iacobi Sprengeri opinio de concubitu dæmonis. 708.3
Iejunari utiliter die Dominico. 696.5
Iejunium ad quid utile. 769.47
sex dierum cujusdam. 763.33
Iejunii exemplum horrendum. ibid.
ficti & detecti puellæ Ummensis enarratio. 754.13. potentia & commendatio. 769.47
Iejunium ii qui crescunt, cur difficulter ferant. 750.5. longum qui perferunt. 751.7
quot diebus homo ferre possint, secundum Hippocratem, Plinium & alios. 753.12
Iejuniorum commentitiorum exempla. 763.34
longorum varia exempla. 751.7
verorum aliquot exempla. 761. & 762.
Iesu Syrach authoritas quantum valeat in scripturis sacris. 681.10
Imaginatio quid sit. 700.3
Imagines somnorum 791.5
Imaginosi quales sint, 731.2
Imperatorum constitutiones de magicis libris. 684.4
Impotentiam quid adferat. 713.4
Impotentes quomodo fiant arte magica, & qua ratione curari possint. 744.18
Imprecationes malæ inefficaces. 715.8
Incantamenta an valeant aliquid. 684.3
Incantare quid Hebraicè significet. 678.10
Incantatores cur ab Ecclesia sint eliminandi. 733.5. infames magos dici omnes. 690.12
senatusconsulto Italia pulsi. 684.4
Incantatorum quibus in locis sacræ scripturæ mentio fiat. 674.2
Incubus unde fiat. 708.3
Infantes tredecim à Lamiis devorati. 692.2
Infantes ceremoniis occidi non posse: nec mortuos infantes ex sepulchris effodi. 695.1
Ioannes Barcholt legum doctor. 748.1
Ioannes Cimisces Orientis imp. veneno sublatus. 686.5
Ioannes Knoblochius medicus. 748.1
Ioannes Pericerus Theologiæ doctor. ibid.1
Ioannes Ulmerus pater Margaretæ Eslingensis. 765.38
Ioannis Baptistæ jejunium. 752.7
Ioannis Francisci Ponzivibii sententia de Lamiarum confessione. 730.5
Iob quantis maleficiis à diabolo sit affectus. 716.2
Fl. Iosephi locus de veneficis. 688.8
ejus laus. 687.8
Irenæi locus de Simone mago. 683.1
Isidori sententia de Lamiarum confessione. 733.5
Iudæorum jejunium. 751.7
Iudithæ jejunium. ibid.
Iumento qui concumbunt, morte esse plectendos ex Mosis decreto. 745.19
Iumentorum pestes unde. 724.1
Iuris Pontificii sententia de judicis. 729.3
Iustini martyris locus de Samuelis apparitione. 682.11. de magorum Pharaonis miraculis. 678.9

K

Kimhi opinio de Samuelis apparitione. 682.11

L

Lac glutinosum an à Lamiis reddatur. 714.7. è juncis non emulgetur. ibid.6
Labæ quid significet. 679.10
Lapillus ore rejectus avellanæ magnitudine. 720.4
Lamia quid sit. 690.1
Lamia innocens aquis submergitur. 742.13
Lamiæ cujusdam confessio falsa deprehensa. 732.4. cujusdam memorabilis historia. 704.3
Lamiæ quæ vulgo attribuantur. 690.1
Lamiæ quæ in sacris scriptis vocentur. 673.2
plus centum combustæ. 731.1

Digitized by Google

in terra Bernenſium tredecim infantes devorarunt. 692. 2. *an aliquid ſua ſponte faciant.* 690.1. *an ſint ſecundum legem Moſis, tanquam homicidæ interficiendæ.* 743. 16. *an lac vitiare & glutinoſum reddere poſſint.* 714.7. *an ſpurcam libidinem cum immundis ſpiritibus exerceant.* 743.17 *an aërem turbare poſſint.* 705.1. *an in beſtias verè & ſubſtantialiter tranſmutentur.* 710. 1. *an carmine teſtes adimere poſſint.* 713. 5. *an per fornacem ſtrictum in aërem vi cujuſdam unguenti ferantur.* 735.1. *an imprecatione aliquid nocere poſſint.* 715. 8. *an propter artem magicam ſint puniendæ.* 737. 6. *an Moyſis ætate cognita fuerint.* 738.7. *an ob id puniendæ ſint, quod ſeducant alios.* 745. 20. *an ſint ob id morte plectendæ, quod monſtroſas vetitasque ediſcant artes.* ibid. 22. *an ſint homicidæ.* 743.16. *an in fronte ſtigmata gerant.* 727.3. *an ſint puniendæ ob id quod ineant fœdus cum ſatana, & abjurent verum Deum.* 739.10. *an ſint potionibus dementantibus inquirendæ.* 729.5. *circa quas res verſentur.* 690.1. *cur credantur, quod aërem & tempeſtatem excitare poſſint.* 706.4. *cur non mox ſint occidendæ.* 741.13 *cur minus ſint puniendæ virus.* 734.3 *cur non gravius magis ſint multandæ.* 738. 6. *cur ſint occidendæ, quot modis & argumentis comprobetur.* 736.2. *& magi ut differant.* 737.6. *maleficio affectæ.* 719. 10. *nulli noxiæ quomodo ſint reducendæ, & quæ eis ſit ſtatuenda pœna.* 733.1. *pœnitentes evitant pœnas corporales.* 732.5. *pœnitentiam agentes cur non ſint puniendæ.* 742.13. *quæ ſint puniendæ.* 733.5. *quas ceremonias contra Eccleſiæ ſtatuta cogantur obſervare.* 696.5. *quibus rebus lædere credantur, ridiculas eſſe.* 712.1. *quo pacto à diabolo per phantaſiam vexentur.* 704.4 *quo pacto homicidia committant.* 738.6 *quo unguento ſe illiniant.* 703.2. *quomodo ſint dignoſcendæ.* 726. 1. *quomodo à dæmone illudantur in aere concitando.* 705.1 *quomodo per fornacem ac per aërem longè lateque evagentur.* 703.1. *quomodo nocte per aëra deferri videantur.* ibid. 2. *quomodo in templis retineri poſſint, & unde diſcernantur, quod lamiæ ſint.* 727. 2. *unde ſua unguenta conficiant, & per quæ omnia ſua inſtituta explere poſſint.* 691.1. *unde ſuam artem petant.* 737.6

Lamiarum actiones ferè omnes imaginarias eſſe. 696. 2. *appellatio in quantum ſe extendat.* 674. 1. *concubitus cum dæmone quo pacto fiat.* 707.1. & 744.17. *confeſſioni ſoli non eſſe ſtandum.* 728. 2. *confeſſiones quomodo ſint cenſendæ ſecundum turiſconſultorum decreta.* 730.5. *confeſſiones torturis expreſſæ ſæpius erroneæ.* 729.4. *fœdus cum dæmone imaginarium & præſtigioſum.* 741.12. *maleficia quibus rationibus evitentur.* 712. 2. *profeſſionis modus & fœdus.* 681. 1. *profeſſionem & fœdus eſſe præſtigioſum.* 692. 1. *quibus in locis ſacræ ſcripturæ mentio fiat.* 674. 2. *quot ſint ſpecies.* 732.5. *ſtipulatio cum dæmone quo pacto fiat.* 691.1. *unguentum terribile.* 692. 2. *unguentum ex quibus conficiatur.* 703.2

Lamiis quæ ſit pœna ſtatuenda 734.2

Lamias artes exercere nullas, nec ulla ratione elementa movere, aut vitiare poſſe. 746.22 *dæmones cogere non poſſe, ut alios noceant.* ibid. *non poſſe ope diaboli in corpus materias duras ingerere.* 723.1. *non poſſe ceremoniis infantes occidere, nec mortuos ex ſepulchris effodere.* 695.1

in Lamiis dignoſcendis experimenta falſiſſima eſſe. 726.1

Larynx ex quibus componatur. 720.3

Leodienſis canonici jejunium. 762.31

cujuſdam puellæ fictum jejunium. 769.45

Levinus vir celebris. 748. 1

Lex Cornelia de ſicariis & veneficis. 688. 8. & 734. 3. *duodecim Tabularum ſuggillatur.* 707.7. *de mathematicis & maleficis quomodo ſint intelligenda.* ibid. 5 *talionis de veneficis.* 736.4

Legis talionis quibus in locis ſacræ ſcripturæ mentio fiat. 737.5

Lucas Bacmeiſterus Theologiæ doctor. 748.1

Luciani transformatio. 711.3

Ludovicus Milichius reprehenditur. 723 1

Lupi ſtercus & caudam animantia ab eſu exterrere.

terrere. 725.5
Lupi in Livonia an veri sint lupi. 711.4
Luporum in formam quo pacto homines credant se esse formatos. ibid.
Lycaones quales sint. 731.2

M.

Magia venefica quæ dicatur. 684.1
Magica ars quomodo comprehendatur. 692.2. ejus finis. 676.5
Magicæ artes quibus in locis sacræ scripturæ prohibeantur. 737.4. an sint capitales. ibid.6
Magicis cum libris quomodo agendum sit. 684.4
Magus circa quas res versetur. 674.1
Græcis quomodo dicatur. ibid.2
infamis quis dicatur. ibid.1
Magi sub nomine qui comprehendantur. ibid.
Magi qui damnandi sint. 690.12
& Lamiæ ut differant. 737.6
Pharaonis cujus factionis fuerint. 675.3
quo pacto Nilum fluvium in sanguinem transformarint. 676.6
unde suam artem petant. 737.6
Magorum ars & opera quibus in locis tam sacræ, quàm profanæ scripturæ damnentur. 683.3. carminibus non obediunt beatorum animæ. 679.5. Pharaonis miracula qualia fuerint. 678.9. libri comburuntur. 746.23
quibus in locis sacræ scripturæ mentio fiat. 674.2
Magos qua ratione dæmon deludat. 702.7
nocendi aut perficiendi potentiam nullam habere. 677.8. quosdam in Lausanensi ducatu proprios infantes coxisse atque comedisse. 691.1
Maledicendi consuetudo vulgaris. 715.9
Maleficia lamiarum qui affecti sunt, unde evenerit. 716.1
Maleficia quomodo sint inquirenda. 728.1
Lamiarum quibus rebus evitentur. 712.2
per se operari diabolum. 718.9
Margaretæ Eslingensis impostura. 765.38
figmentum detectum. 766.39
Margarethæ in Roedt jejunium. 764.35
Maria Leonora Prussiæ ducissa. 748.1
Martini de Arles opinio de contubitu dæmonis cum lamiis. 708.3
Mathematici senatusconsulto Italia pulsi. 684.4
Matthias Stoius, Regiomonti ducis medicus. 748.1
Mechasepha quàm veriè interpretetur. 687.7
quid significet, & unde derivetur. 686.7
Mechasephim ad diversa in bibliis usurpari flagitia. 689.11. quibus in locis sacræ scripturæ ponatur. ibid.
Melancholico vapori cur dæmon se libentius insinuet. 698.1. & 701.3
Melancholicorum actiones quales plerunque sint. 699.1. confessioni non esse standum. 728.2
Melancholicis quæ usveniant. 677.6
Menti corruptæ quos affectus medici attribuant. 731.2
Metamorphosis Lamiarum an verè fiat. 710.2
Miracula per incantationes quomodo fiant. 679.10
Monachus quidam Patavii venefitus supplicio capitali afficitur. 686.6
Mortis causa quæ sit. 753.11
à Mortuis veritatem non esse querendam. 679.4
Moses qua potentia aquas Ægypti in sanguinem transformarit. 676.6
Mosis jejunium. 757.7. & 769.47
& magorum Pharaonis præstigiarum discrimen. 675.4
Muliebrem sexum quibus artibus diabolus decipiat. 699.2
Mulieres cur maxime dæmonum illusionibus expositæ sint. 698.1
cur minus viris sint puniendæ. 734.3
Mulieribus cur tutores & curatores ex legibus dati sint. 699.1
Mutus quidam à diabolo factus. 718.8

N.

Nabuchadonezar rex maleficio læsus. 717.3
Natan Cyrræus Poëta celebris. 748.1
Natalienis causæ lamiarum. 726.1
Νεκυομαντεία & σκιομαντεία ut differant. 680.5

Nico-

Nicolae Bucholdiane abſtinentia. 762.32
Nicolai eremitæ Under valdenſis jejunium & laus. 752.8
Ninivitarum jejunium. 754.12

O.

Oeſophagus. 720.5
Ore res monſtroſas ejectas non fuiſſe in corpore. 719.1
Origenis opinio de Samuelis apparitione. 682.U
Otto imperator chirothecis veneno infectis necatus. 685.3
Ovidii dictum. 686.6
Ovium peſtes. 725.2
Ovum integrum deglutiens quidam, ſtatim ſuffocatur. 720.2

P.

Parentis imprecatione filiis nihil periculoſius eſſe. 716.9
Paravii monachus quidam, & alii veneficii ſupplicio capitali afficiuntur. 686.6
Pauli poſt converſionem jejunium. 751.7
Peccata eſſe inæqualia. 742.14
Pecora qua ratione dolo tollantur. 725.4
Pecora quid ab eſu exterreat. ibid.5
venenis tolli poſſe. ibid.2
Peſtes jumentorum. ibid.1
Petrus Memmius excellens medicus. 748.1
Petri ab negatio cum Lamiarum abnegatione comparatur. 742.14
Petri de Palude opinio de concubitu dæmonis cum Lamiis. 708.3
Phantaſiam quomodo diabolus corrumpat. 701.6. & 703.1
Pharaon ſuum errorem agnoſcens Deum verum invocat. 677.9
Pharaonis pertinacia unde. 681.8
Pharmaca in locis ſemotis ſepulta non poſſe nocere. 712.3
Φάρμακον quid ſignificet Hebraicè. 638.9
Φαρμακεύων vel Φαρμακὸς qui dicantur. 687.7
Φαρμακὸν nomen quando in malam partem accipitur, quid ſignifices. ibid.
Φαρμακοὶ, &c. qui dicantur. 684.1
Pluvie an cieri poſſint carminibus in perniciem à maleficis. 706.5
Pœnitentes quomodo ſint reſtituendi. 733.1
Pogii Florentini locus. 765.37
Pori an innoxiè à dæmone diſtrahi poſſint. 723.2
Potionibus dementantibus veritas non elicitur. 729.5
Potus tartareus. 692.2
Probationes in actione criminali oportet eſſe clariſſimas. 728.2
Præſtigiatores quomodo Hebraicè & Græcè dicantur. 678.10
per quod vocabulum Hebraicum deſignentur. 689.11. *qui damnandi ſint.* 690.12
Præſtigiatorum opera quibus in locis tam ſacræ, quam profanæ ſcripturæ damnentur. 683.3. *quibus in locis ſacræ ſcripturæ mentio fiat.* 674.2
Pudenda carmine non adimi. 713.5
Puellæ Auguſtanæ jejunium. 763.34
Puellæ cujuſdam Bucholdianæ abſtinentia. 762.32. *cujuſdam in Caſtilia jejunium.* 768.44
item prope Spiram in Roed. 764.35
Puellæ Unnenſis hiſtoria. 749.3
ieiunium detectum. 758.24
Puellarum trium ficta ieiunia. 769.45
Pueri cur ieiunium difficulter ferant. 750.5 & 764.35
Pythia fœmina, Samuelem à mortuis excitans, an una ex Lamiis fuerit. 679.1

R.

Rabani locus de Samuelis apparitione. 682.11
Raymundi ſententia de Lamiarum confeſſione. 733.5
Regio morbo laborantibus cur omnia lutea & flaveſcentia videantur. 677.7
Romæ veneficæ mulieres complures ſe venenis interficiunt, & ad centum ſeptuaginta capitali ſupplicio afficiuntur. 685.2
Romanus Argyrus Imp. Orientis ab uxore Zoe veneno ſublatus. ibid.4
Roſtochenſis Academiæ celebriores profeſſores. 748.1

Digitized by Google

S.

Sabellici locus de veneficiis horrendis. 685.2
Sacerdotis cujusdam abstinentia. 765.37
Sagarum species quot sint. 732.5
Samuel an verè à mortuis per Pythiam sit excitatus. 679.3. & 682.11
Samuelis exuscitationis à mortuis vera interpretatio. 681.9
Saræ Raguelis filiæ jejunium. 754.12
Saul cur merito à Deo sit punitus. 681.8
Samuelis manes consulit. ibid.9
Saulis contumacia. 680. 8. interitus causa. 681.9
Sauli unde dæmon futura prædixerit. ibid.
Schorius Brabantiæ præses. 762.30
Seminis effusio in somnis unde accidat. 709.5
Senecæ dictum de pœnitentibus. 734.2
Septuaginta interpretum translationi quanta fides sit adhibenda. 687.7
Serpentes quatenus dæmones efficere possint. 676.5
Servilia patritiæ gentis Romæ venefica. 685.2
Severi abbatis Syri jejunium. 752.8
Severinus Gebelius Dantiscanus medicus. 748.1
Simon magus. 683.1
Σκιομαντεία & Νεκυομαντεία quid differant. 680.5
Somnia quæ ex quatuor humoribus oriantur. 701.3
Somniorum imagines quo pacto figuras diversas capiant. ibid.
Somnorinæ imagines. ibid.5
Somnus naturalis unde gignatur. 765.36
Sortilegi cur ab Ecclesia sint eliminandi. 733.5
Spiritus boni magicis artibus non obediunt. 680.5. & 682.11
Spiritus qua ratione cum mulieribus coeant. 709.6
Spirituum immundorum subtilitas. 699.2
Striges. 704. 3. an Moysis ætate fuerint cognitæ. 738.7
Studiosus quidam à dæmone insidiis adactus, precibus liberatur. 742.13
de Succubo & incubo Theologorum argumentum. 703.3
Superstitiosi quales sint. 731.2
Suum pestes. 725.2

T.

Tatiani locus de Dæmonum natura. 693.1
Tempestates an Lamiæ excitare possint. 705.1
Tertulliani locus de Samuelis apparitione. 682.
11. de jejunio in die Dominico. 697.5
Testiculos carmine non adimi. 713.5. & 744.18
Theodosii constitutio de magicis libris. 684.4
Theophrasti Paracelsi sectatores reprehensi. 723.1
Thomæ opinio de incubo & succubo. 709.3
Torturarum tyrannis. 729.4

V.

Venenis tolli pecora. 725.4
veneficæ cur sint puniendæ. 746.2
complures uno ferè tempore variis in locis, supplicio capitali afficiuntur. 686.6
Veneficarum nomen in quantum se extendat. 674.1
Veneficus qui dicatur. 689.12
Venefici & veneficæ qui & quæ dicantur. 684.
1. quomodo Græcis dicantur. Ibid. capite plectendi variis modis ex sacris scripturis probantur. 686.7
Veneficorum quibus in locis sacræ scripturæ mentio fiat. 674.2
Veneficia horrenda Romæ. 685.2
Veneficiis qui interfecti sint, aliquot exemplæ. ibid.
Venetianæ vetulæ abstinentia & commentitium jejunium. 768.43
Ventriculi dolores ex flatibus & humoribus. 721.5
Vianensis puellæ jejunium. 769.45
Virgilii locus de peste jumentorum. 725.2
Virgines dæmoniacæ. 724.3
Virginum aliquot sanctarum jejunia. 752.8
Viri venefici cur majori pœna quam mulieres sint afficiendi. 734.3
Virorum quorundam jejunia. 751.7

Digitized by Google

doctorum aliquot laus & commendatio. 748.1
Vita in quibus consistat. 752.10
Ulpiani jurisconsulti sententia de magicis libris. 684.4
Unguentum Lamiarum ex quibus conficiatur. 703.2. *ex infantibus an à Lamiis confici possit.* 695.1. *terribile Lamiarum.* 692.2
Unnensis puellæ jejunii ficti & detecti enarratio. 754.13. *dolus detectus à Wiero.* 750.5
viva effigies. 760
Voluntas quomodo sit distinguenda. 735.4
Voluntatis delictum tantùm à Deo puniri. 743.1
Voluntatem omnem non esse puniendam. 735.4
Werevolf qui sint. 711.4
Wieri jejunium per quatuor dies. 753.12
Wolgangus Iustus medicus. 748.1

Z.

Zauberer qui in genere dicantur, & qui sint puniendi. 689.12.
Zauberinn quomodo Hebraicè appellentur. 687.7

INDEX TERTIVS
DE
IRA MORBO &c.

A.

Achilles 825.54
Adrianus Imp. 838.77
Aër. 855.6
Affectus quid. 775.3
Affectuum divisio. ibid.
Agamemno. 825.54
Agatho abbas. 859.3
Agrippa Iud. rex. 837.17
Aiax. 795.3.& 825.54
Ἀκρόχολοι. 780.4
Alexander v. L. pont. 842.85
Alexand. Aphrodisæi locus. 857.10
Alexandri Magni clementia. 833.71
sævitia. 823.51
Alexandri regis Iud. crudelitas. 822.49
Alphonsus Arag. rex. 841.84
Alphonsus Siciliæ rex. 850.11
Ambitio. 776.5
Ambrosii locus. 799.13.& 862.8.& 864.14
Anbelitus compressio, signum iræ. 790.2
Animi exacerbatio omnes corporis invalitudines exuperat. 775.2
Antiochus rex. 865.17
Antiochus sophista. 813.31
Antipatheia. 788.25
M. Antonius. 836.75
Archytas Tarent. 849.10
Aristippus. ibid.
Aristophanis locus. 791.5
Artabazus. 821.47
Artaxerxes. 833.71
Asdrubal. 827.58
Astyagis ira. 821.46
Ate. 844.90
Atedii Pollionis atrocitas. 812.28
Athenodori documentum. 851.16
Avaritia. 776.5.
Augusti clementia. 812.28.& 850.11. 834.72
Augustini locus. 861.7.& 866.18
Ausonii locus. 795.1
αὐτάρκεια. 786.19

B.

Balneum aquæ dulcis. 856.7
Basilii contio de ira. 871.32
locus. 799.14.& 863.10.& 864.15
Bedæ locus. 863.11
Belli gerendi quis finis. 778.3
Beno abbas. 870.29

Bernardi

Bernardi lectio. 868.22
Bias. 819.43
Bilem ſolam non eſſe materialem iræ cauſam. 780.5
Bilem vacuantia. 858.12
Biliſorum ira. 780.3
Bonifacius VIII. 829.64

C.

Cælius orator. 828.62
Cajaphas. 865.17
Cambyſis ira. 821.46
Carolus Burgundus. 830.65
Carolus Magnus. 840.83
Catenis error. 792.7
tolerantia. 816.38. & 849.9
Charephon. 829.62
χαλεποὶ. 782.8
Charilaus Laced. rex. 850.11
Chilo. 819.43
Chriſtianorum hoſtes. 832.69
Chryſoſtomi locus. 800.16. & 861.8
Cibus. 856.9
Ciceronis locus. 780.2. & 817.40. & 818.42
Claudiani locus. 795.1. & 853.20
Clementiæ exempla inſignia. 833.71
Cliniæ muſicus. 858.14
Cogitationes irati. 793.8
Comedere labra, proverb. 791.5
Commodus Imp. 828.60
Concubitus. 858.13
Conſtantinus Tribunus. 828.61
Contemptus. 787.22
Contumelia. ibid. 23
Corvinus Trincius. 827.59
Cotys adverſus iram præſervativum. 812.27
Crapula fugienda. 856.9
Cr. Calphurnius. 837.76
Cypriani locus. 866.20
Cyri mors. 832.70
Cyrilli locus. 801.17

D.

Darii crudelitas 821.47
Dedignatio. 787.23
Demetrius 839.81
Demenæ. 850.12
Detractio. 787.23
Deus quomodo hominibus iraſcatur. 785.16
Dioeletianus. 832.69
Diogenes. 849.9
Diſcordia. 776.5
Domini irati fugiendi. 792.11
Dromichotes rex. 839.79

E.

Celini ſævitia. 822.49
Elizabethæ Angliæ reginæ clementia. 842.86
Empedocles. 858.14
Epicurus. 819.43
Examinatio. 776.6
Excandeſcentia. ibid. 5
Exercitia cujuſcunque ætatis. 856.7

F.

Fellis loco ingens calculus in ſene iracundo repertus. 781.5
Formido. 776.6
Fridericus Imp. 838.79
Fulvia uxor Antonii. 828.59

G.

Galenus quomodo in odium iræ pervenerit. 810.22
Galeni de animi perturbationibus ſententia. 775.1
Galienus Imp. 838.78
Gallorum ira. 791.5. & 794.9. & 827.59
Gemmæ iram pellentes. 858 15
Germanorum ira. 792.5
Gregorii locus. 799.15. 800.15. 863.11. & 867.21

H.

Harpagus. 821.46
Herodes. 865.17
Herculis excandeſcentia. 795.7
Hieronymi locus. 799.14. & 862.8
Hiſpanorum indignationes. 782.8. & 792.5

Digitized by Google

Homeri locus. 791.5. & 820.45
Hominis irati simulachrum. 807.18. & 866. 19. *sedati imago.* 811.24
Honorii Vandali immanitas punita. 822.49
Horatii locus. 820.45. & 855.4

L.

Iamnæi crudelitas. 822.49
Iecoris obstructiones tollentia. 857.11
Ignominia. 787.23
Indignatio. 786.20
Inediæ incommoda. 857.10
Infermento jacere, proverb. 791.3
Inimicitia. 776.5
Intemperantiæ effectus. ibid.4
Ioannes Gualbertus. 870.31
Iracundia. 781.6
Iracundiæ varia exempla. 820.46
Iracundi non sunt proditores, proverb. 789.31
Ira generosa. 783.11
Ira omnia exuperat vitia. 797.
Ira plumbea. 782.8
Ira præceptis fugatur. 802.1
Ira quid. 777.1. *quomodo exardescat.* 776.5.
Ira Saturnina. 782.8
Ira vehementissimus animi morbus. 775.2. & 777.8
Iræ causa interna prima. 779.1. *altera.* 783.12. *tertia.* 784.15. *quarta.* ibid.16
Iræ causæ externæ. 786.19
de iræ causis. 779.1. *definitione.* 777.1
Iræ effectus. 776.6. & 794.1. & *inde. finis initium pœnitentiæ.* 819.43. *inaudita exempla nostri ævi.* 831. 67. *paroxismi curatio Philosophica.* 845. 1. *præservans curatio medica.* 853. 1. *primus impetus non semper oratione mulcendus.* 852.18 *prophylactica curatio Philosophica.* 802.1 *remedia Theologica.* 859.1
Iræ signa ab ætatibus & temperamentis. 794. 10. *ab auditu.* 792.6. *ab interioribus sensibus.* ibid.8. *à diversitate causarum.* 791. 4. *à gestibus variis.* 793.9. *à variis vitæ institutis.* 794.11. *communia.* 790.2. *ex facie.* 792.7
de Iræ signis. 790.1
Iræ vincendæ capita novem. 804.5. *inde*
Irarum occasiones vitandæ. 860.4
non Iraſci, Deo simillimum. 864.15
Irati magnatis blasphemia. 801.18
Isidori locus. 861.7
Italiæ urbes factiosæ. 830.66
Italorum offensiones. 782.7. 792.5. & 794.9
Iudicium irati. 793.8
Iulii Cæsaris clementia. 813.29. & 833. 72
Iuniperthus. 840.81
Iustinianus. 830.65. & 838.78
Iuvenalis locus. 783.13. & 820.45

L.

Lachrymæ iratorum unde. 784.14. & 791.4
Lactantii locus. 801.17
Ladislaus rex. 838.79
Linguæ varietas triplex in iratis. 791.5
Litæ. 844.90
Lucretii locus. 780.2. & 818.42.
Ludovicus Gall. rex. 840.83
Ludovicus Pius. 838.78
Luporum famelicorum truculentia. 784.14

M.

Mahometis Othomanni feritas. 823.50
Marius. 826.57
Melancholici ex frigiditate & siccitate iræ. 782.9. *ex sanguine & bile adusta ira.* 781.6
Melancholicorum ira. 782.8
Melanthius. 820.44
Memnonis episcopi iracundia. 866.18
Memoria irati. 793.8
Menandri locus. 795.1. 817. 40. & 820.45
μῆνις. 781.7
Metus. 776.6. *ejus effectus.* 777.8
Mœstitiæ effectus. 777.8
Mora remedium iræ. 851.15
Morositas. 782.9
Mulierum exacerbatio. 783.13
Munatius. 827.58
Musica. 858.14

N.

Nabuchodonosor. 865.17
Nazianzeni locus. 863.11
Neglectus. 787.23
Nemo læditur, nisi à seipso. 816.38

Neronis clementia. 837.77. *ira.* 828.60
Normannorum ira. 791.5
Nutrices infantum quales esse debeant. 853.1

O.

Oculi iratorum quales. 791.4
Odium. 776.5
Onomademus. 840.82
Oratio matutina. 859.2
ὀργίλιος. 780.2
Ovidii locus. ibid. 791.3. 794.10. 808.18. 851.14
Οξύθυμοι. 780.4

P.

Pavor. 776.6
Periclis. 849.10
Persis atrocitas. 822.47
Persii locus. 780.3. & 791.4
Pertinax Imp. 837.76
Pessius anachoreta. 870.29
Petrarchæ carmen de Alexandro. 824.53
Phantasia iratorum qualis.
Pherotimæ furor. 822.49
Philagrius. 855.4
Φιλαυτία. 785.17
Philippus rex. 833.71
Philosophia quid. 803.5
Phocion. 848.7
Phocylidis locus. 820.45
Pigritia. 776.6
πικροὶ. 781.7
Pisistratus. 848.7
Piso ira furens tres insontes punit. 798.11
Pituitosorum ira. 782.10. 819.43
Platonis dictum de cognoscendo sapiente. 819. 43. *locus.* 817.41 *moderatio iræ.* 848.7
Plauti locus. 780.3. & 791.3
Pompeii moderatio animi. 813.30. & 835.75
Potus. 856.9
Præsumptio. 785.17
Problemata quædam de ira. 789.26. *inde*
Propertii locus. 811.23
Puerorum educatio. 855.4. *exercitium.* ibid. 5
offensæ. 783. 10. *præceptores,* 855.4
vestitus & victus. ibid. 5

R.

Rodericus Vivarius. 842.85
Romani cur securibus virgarum fasces alligabant. 851.15

S.

Sabacus rex. 839.81
Saladinus Sultanus. ibid. 80
Sanguinetorum ira. 783.11
Satyri aures cur cera obturentur. 819.44
Saul rex. 858.14. & 865.16
Scanderbecus. 796.3
Seipsum vincere, victoria maxima. 804.6
Senecæ locus. 780.2. & 809.20
Sennacherib. 865.16
Sergius pontifex. 829.63
Sextius. 804.7
Sigismundus Imp. 838.79
Sixtus II. pont. 842.85
Socrates. 804. 2. 848. 8. 849. 9. & 850.11
Somnus 856.7. *iratorum qualis.* 793.8
Stephanus pontifex. 829.63
Superbia. 785.17
Sylla iracundia. 825. 55. *mors.* 796.3

T.

Tamberlanes. 828.61
Temperamenta affectuum matrices. 780.3
Terentii locus. 814.33
Terror. 776.6
Theodosii iracundia. 865.17
Thomyris Massagetarum regina. 832.70
Thrasea Paetus. 821.46
Thrasybulus. 840.82
θεὸς. 780.2
θυμὸς. ibid.
Timor. 776.6
Titus Vesp. 837.76. 858.14
Totila iracundia. 822.48
Tyrannorum querumoniam catalogus. 831.6. & 832.69

V.

Valerii Publicola ira. 806.13
Veneti. 841.85
Vespasianus. 837.76
Vigiliæ. 856.7
Virgilii locus. 798.7. & 805.8
Wenceslaus apoplexia ex ira interiit. 795.3

X.

Xerxis immanitas. 822.47

Z.

Zelotypia. 785.18
Zeno. 820.44

INDEX QVARTVS OBSERVATIONUM MEDICARUM &c.

A.

Artwormen. 954.1
Abscessus intra ventris musculos. 909.19
Absinthii Santonici semen. 925.20
Acicularum deglutitarum curatio. 944.2
Aciculæ. 976.29
Actii locus. 903.4
Agriois Hispanis quid. 901.8
Albucasis chirurgus. 938.11
Albus vicus Nabatheorum emporium. 884.4
Allii usus in hydropis curatione. 931.43
Alratica. 938.14
Alvi profluvium desperationis præsagium. 913.6
Antimonium Præparatum. 975.26
Ambrosius magirus impostor. 908.19
Anasarcæ curatio. 925.20
Andreæ Vesalii de humani corporis fabrica libri 939.2. de hymene sententia. 940.2
de radice Chyna. ibid.
Anginæ pestilentes anni 1564. & inde. 910.1
Ani clausi curatio. 944.1
Anisi oleum. 926.27. electuarium. ibid.
Anni MDLXIII. morbi, item MDLXV. inde. 910.1
Anserini stercoris vis calorifica. 893.7
Antidotum contra pestem. 917.2
contra pleuritidem pestilentialem. 916.13
contra quartanam. 908.16
D. Antonius Episcopus Colonienſis, quartanarius. ibid.18
Antonii Benivenii locus. 931.42
S. Antonii ignis. 943.5
Apozema magistrale in hydrope. 923.14
Appetitus vehementia interdum quartanam curari. 907.15
Aquæ eductio è pede, & supra talum. 930.42
Aquarum vitiosarum usus noxius. 887.2
Aquæ in Ascite per umbilicum educendæ ratio. 930.41
Aquæ insalubres quæ. 897.1
Aqua vita adversus iliacam Passionem &c. 1000.8
Aranea viva nucleo inclusa, & collo appensa, superstitiosa quartanæ curatio. 907.13
Araneæ telæ noxia assumptio in quartana. 906.11
Aranei usus in quartana qualis. ibid.10
Arborum tabis causa. 905.9
ex Arthanite unguentum. 924.19
Aschachillos. 943.5
Ascites curatio. 921.2
in Ascite aquam per umbilium educendæ ratio. 930.41
Asclepiadis, de aquæ in hydrope educendæ ratione sententia. 931.42
αὐτρῶτου 938.12

Avicen-

INDEX

Avicenna an cognitus Scorbuti morbus. 885.6

B.

Baldnimi Ranfei de magnis Hippocratis lienibus liber. 886.6
Barbarea, five dive Barbare herba. 901.9
Berros Hiſpanis quid. ibid.8
Biſtorte radix, britannice virtute ſimilis. 895.12
Blauſchuit. 883.2
Brionie uſus. 924.18
Britannica herba, ejuſque uſus. 883.2
Britannica Plinii, diverſa à cochlearia. 900.7
item Dioſcoridis britannica. ibid.
Brunkreſſen. 901.8.
Bufonis pulvis in Aſcite exhibitus. 925.21

C.

Cachexia. 886. 7. *univerſalis.* ibid.
Cancrum à mollientibus irritari. 934.4
Cantharidum uſus. 925.21
de Cartinemate ſiniſtri teſticuli. 933.1. *inde*
Cardamina, ſyſimbrium cardamine. 901.7
Cardiaca palpitatio non ſemper imminentis mortis ſignum. 920.9
Chamelæe vinum. 924.17
Chordapſus. 998.2
Cicatricem inducens linimentum. 943.1
Cicuta aquatica. 963.10
Clauſura. 938.11
Cochlearia herbæ deſcriptio. 898.5
ejus ſemen. 899.5
radix. ibid.
integra forma. ibidem *ejuſdem adoleſcentia & byberna folia.* 900.6.*inde*
Cochleariam non eſſe britannicam Plinii. ibid.
non eſſe ſelephium. 899.6. *quibus differant.* ibid.
Cœleſtis influxionis variatio morborum cauſa. ib
Colen. 997.21
Contages Neapolitana. 965.1
Confortiva Cordis. 987.21
Contagio quomodo potiſſimum ledat. 889.1
Cor. Celſi locus. 886.6
Cor ac viſcera confortantia quæ. 943.2
Corpore vaſto homines cur plerunque ſtolidiores. 904.7
Corpora diu extenuata non affatim reficienda. 905.9. *diverſa proportione augeri.* 906.10
Cotyledon, pro cochlearia. 898.5
Credulitatis etiam ſuperſtitioſæ vis in morbis curandis. 907.13
Creſcione, creſſon. 901.8
Crurum ſtiuræ & ulcera quomodo fovenda. 895.8
Cucumeris erratici ſuccus. 922.5
Cypriani locus. 941.8

D.

Davvpieren. 954.1
Dei erga genus humanum clementia. 879.880
Definitionum libertas medicis permiſſa. 883.1
Definitionum medicarum, Galeni nomine editarum, locus. 885.5
Diapompholigis linimentum. 943.1
Dioſcoridis locus lib.2.cap.55. 906.12
Dodonæi in cochleariæ deſcriptione lapſus. 899.5. ψευδοβάτραχος. 901.9
Drutunculi. 948.7

E.

Ebuli virtus. 922.6. & 924.17
Electuarii Indi majoris virtus. 925.20
Elephantiaſis curatio. 932.1
Ephemera Peſtilentialis. 982.6
Epidemica lues qualis anno MCCCXLVIII. *item* anno MDLXV. 910.1 *item.* 1564. ibid.
Epidemica Tuſſis qui anno MDLXXX. *univerſam fere Europam invaſit.* 978.1
ex Equitationis concuſſione mora. 933.1.2
Eriſipelas phlegmonodes. 944.3
Eryſipelas. 988.1
Eryſipelatis Nomina. 989.2. *ſpecies.* ibid.3
Curatio per venæ ſectionem. 989.4. *purgationem.* 990.5. *ſudoriferum.* 991.6. *Topica. ſeu externa medicamenta.* ibid.9
cura præſervativa. 995.18.
Exerciſmus. 950.13
Excrementa etiam ſua quadam vi naturali prædita. 893.7

Digitized by Google

F.

Febris maligne curatio. 917.1
Typodes. 982.16
Fedronis Paracelsiste calumnie. 909.19
è Faniculi seminibus oleum. 926.28
Formice Hispanice. 976.28. Gallice. ibid.
D. Franciscus à Leè bis quartana correptus 903.4
Forcipis forma. 939.
Frangule usus. 922.8
Frictionum usus in hydrope. 927.31

G.

GAbrielis Fallopii de hymene sententia. 940.3
Gangrena brachii. 944.4
Gangrene pudendi curatio. 943.1
ex Gaudii magnitudine mors. 902.2
Gingipedius morbus. 885.5
Gingivarum putredinis curatio. 895.13
Glandis frenum. 940.5
masculæ clausæ curatio. 943.1
Glycyrrhiza αἰδοῖον. 927.32
Gratiolæ herbæ usus in hydrope. 971.2
Guidonis de Cauliaco locus. 913.8
Guil. Vatignanæ de telæ araneæ traditio. 906.11
Gutte kindren. 946. 2. holden. ibid.

H.

HAlcum semi cocterum magna copia devorata, quartana curata. 907.15
Henricus Wierus Philosophiæ & medicinæ Doctor, Ioannis F. 921.11. ejusdem palpitatio cardiaca assiduis studiorum laboribus contracta. ibid.
Henricum Hassen XXXIII. annis quartana laborasse. 902.1
Herba de sainct Barbe. 901.9
Herteveldia matrona etiam senex, quartana laborans convaluit. 903.5
Hippocr. locus. 885.6. 910.2. 930.41. & 992.9. & 993.9. 931.1
Hippocratis præceptum in angina pestilentiali negligendum. 912.5
Hirundinarie radicis decoctum. 928.33
Hydrops mulieris utero ex casu elisо curatus. 931.42
Hydropis curatio. 921.1
in Hydropis curatione duo præcipuè, observanda. 927.32
Qualis victus ratio conveniat. 931.43
pro Hydropis diversa specie, diversam etiam medendi rationem requiri. 921.2
Hydropis ex splenis consensu orti curatio. 926.24
Hymen virginitatis custos, eoque omne puellarum genus ab initio dotatum esse. 939.1. & 941.9
in Hyposarca extrahende è pede & supra talum aque ratio. 930.42

I.

IGnis frigidus. 943.9. S. Antonii. ibid.
Iridis radicum succus. 922.4. & 924.15
ex Iride conditum. ibid. 16
Iuniperini olei virtus. 925.21
item lixivii. ibid.
Iulapius. 987.21

K.

Kout vier. 943.5

L.

LActis serum, ejusque salubritas. 897.2
Lauri baccarum electuarium. 926.26
Leonidis, de aquæ in hydropis curatione educendæ ratione sententia. 931.42
Leucophlegmatiæ à cerebri fluxione ortæ curatio. ibid. 1
Lignum Guajaici. 966.4
Lienes magnos qui morbi comitentur. 885.6
Lixivium à juniperi cineribus. 925.21. item sarmentorum ac geniste. ibid.
Lotium, sanguinis serum. 897.2
Lumbrici Terrestres. 954.1
Lumbricis in Anasarca pellendis medicamentis. 925.20
Lumbricorum Terristrium virtus. 954. 1. Probatissimum Remedium. 955.4. succus. ibid. 5 oleum. ibidem 6. pulvis. 956.9. præparatum ad vermes. ibid. Potio. 957.11
Lues Hispanica. 965.1

M. Macis

Digitized by Google

M.

Macis oleum. 926.27
Marini de Caballis palpitatione cardiaca laborantis historia. 920.10
Matricis colli phyma, ejusque curatio. 942.1
Mercurius Præcipitatus. 972.21
Diaphoreticus. 973.25
Mezereon. 924.19. de Mezereo oleum. ibid.
Miteſſerem. 949.10
Modus Parandi ſalem ex herbis. 986.18
Mollificatio putredinis parens & auctrix 934.4
Morborum reliquias, recidivas facere. 902.1
Morbis novis Deum pro ſua clementia ſubinde nova etiam remedia ſuppeditare. 779.1. inde.
Morbos extremos, extrema quoque remedia poſtulare. 930.41
Morbus Bovinus. 949.10. Gallicus 964.1. unde originem ſumſerit. ibid.
Morbi Gallici nomina. 965.1. curatio. ibid. unguentum ei neceſſarium. 969.13
ſuffumigia. 970.15. Emplaſtrum. 971.16
unguentum Paralyticum. 972.19
ad Morbi Gallici Affectus Exteriores. 972.20
Præcipitatum. 972.21. Turpetum minerale. 973.23
Mors unde. 920.9
à Morval Comes quartanarius gaudio mortuus. 902.2
Moſis locus explicatus. 941.8
Mutationes omnis proprietas in unius prædominio. 920.9. temporum parere ægritudines. 910.2

N.

Nabatæi ſcorbuto correpti, Auguſti Cæſaris ætate. 884.4
Nagt grift. 950.12. curatio ſuperſtitioſa. ibid. 13. Exerciſmus ibid.
Naſturtium aquaticum minus. 901.8. majus. ibid. ſativum ibid. hybernum. ibid. 9. hyemale. 890.1
Naſturtii ſpecies tres in ſcorbuti curatione utiles. 901.9
Neapolitana labes ex immoderato veneris uſu. 933.1
Nekir. 949.10
Nigrorum, virginalia puellarum conſuendi mos. 942.11
Nucum olei uſus. 926.27

O.

Olai Magni locus. 886.7. inde
Oleum juniperinum. 925.21
Salis. 986.18
Organum Elegans ad Eliciendum ſpiritus vini aliorumque aromatum. 1001.
Oſcede. 885.5

P.

Palpitatio cardiaca. 920.9
Paracelſi linimentum, ad uteri os contrahendum. 942.11
Paracelſiſta jactabundi. 903.3
Paſſularum eſus ad ſitim reſtinguendam. 927.32
Pavane ſeu Saſſafras. 968.10
Pectorales potiones. 915.12
Peripneumonia peſtilens. 913.6
Peſtis ſubito & vehementiori hyemis frigore repreſſa. 912.6. graſſatio anni. 1565. fermè univerſalis. 910.2. contra peſtem antidotum. 917.2
Peſtilens & Epidemica Tuſſis. 978.1. ejus origo ibid. Curatio. 979.2
Petrolei uſus. 925.21
φιλαυτίας prurigo. 881.
Phlebotomiæ obſtacula. 912.5
Philonium Romanum. 961.3
Petrus Bayrus. 907.12
Pillulæ Barbaroſſæ. 974.24
Pleuritis peſtilens. 913.6. curatio. 912.5
Plinii locus. 883.3
Portulacæ folia. 899.6
Prædicendi cautio qualis à Medicis obſervanda. 919.8
Præcipitatum. 972.21
Proceritas juvenis cujuſdam prodigioſa. 906.10
in Prognoſticando, duo à Medicis obſervanda. 919.8
ψευδοβύριον Dioſcoridis. 901.9

Digitized by Google

Pudendi clauſi curatio. 934.1. *gangrænæ curatio.* 943.1
Pulſus intermittens, caprizans. 917.1. 918 5. & 919.7. *intermittens quatenus non argnat imminens mortis periculum.* 920.9.10. *intermittentis præſagium.* 917.1 *continuatio aut defectio quid ſignificet.* 920.9.
Pulvis adverſus Calculum & Tormina. 999.6 *ſuffocationes matricis.* ibid.7
Pulveris ſennæ ſolutivi, uſus & deſcriptio. 919.6

Q.

Quartæ pondus. 893.7
Quartana an quiſquam bis laborare poſſit. 903.4. & 905.8. *quatenus interficere hominem poſſit.* 904.5 *quinquennio & ſeptennio mortui.* 902.3
Quartanæ generatio non præceps. 905.8. *paucarum ſeptimanarum ſpatio abigendæ ratio.* 902.3. *profligandæ an telæ aranææ uſus aliquis.* 906.11. *prolongatio unde cauſetur* 902.3. *remedia.* 908.16. *repetitio difficilior cur.* 903.4. *ſuperſtitioſa curatio ex aranea collo appenſa.* 907.13
Quartanam bis hominem corripere. 903.4 *ſenet non ſemper enecare.* ibid.5. *triginta tribus annis durare, poſſe* 902.1.
Quartanarii cur à convaleſcentia veraciores. 905.9
Quartanarios, ubi convaluere, magis increſcere. 906.9

R.

Rapi rotundi ſuccus. 928.33
Recidiva ex nimia ingluvie à convaleſcentia. 905.9
Recidivæ morborum ex reliquiis. 902.1
Roborantia medicamenta in hydrope. 925.22
de Role dominus Maximiliani Imp. æconomus, quartana mortuus. 902.3
Rolmannus Bilandii gangræna curata. 944.3
Rutgeri à Randwick febricientis hiſtoria. 917.1

S.

Sacharum ſaturni. 975.26
Sambuci virtus. 922.6. & 924.17
Sanguis frenum Choleræ. 990.4
Sanguinis minutio in febribus peſtilentibus periculoſa. 917.2. *profluvium inhibens pulvis.* 937.7
Sanguinem menſtruum retentum in virgine gigantea, ad nutritionem & corporis molem promoviſſe. 904.7. & 905.8
Sarcocele. 933.2
Sceletyrbe. 883.3. *σκιλιτύρβη.* 884.4 *σκιλίτυρβλω non eſſe ſcorbutum.* 885.5.
Scorbein. 883.2
Scorbuck. ibid. & 886.7
Scorbutus ab Olao Magno deſcriptus. 886.7 *an Ictericia nigra, volvuli ſpecies, hæmatite.* ibid.6.
Scorbutus quid. 883.1
Scorbuti cauſæ. 887.1. *ſigna.* ibid.1. *prognoſtica.* 889.1. *curatio.* 890.1. *lues quibus locis potiſſimum graſſetur.* 883.2. *lues vetus, ſed peculiaribus tantum locis familiaris.* 880 *morbus an etiam veteribus medicis cognitus.* 885.6
Scorbuto laborantibus qualis victus ratio tenenda. 889.1
Scormunt. 883.2
Scroti in hydrope aperiendi ratio. 931.42
Senium certæ annii proprietati non ſemper aſſignari poſſe. 904.6
Serum ex nigrarum caprarum lacte, item ovillo, cæteris præſtantius. 898.3
Serum lactis. 897.2. *ſanguinis.* ibid. *utriuſque vires.* ibid.
Senæ ſolutivi pulveris compoſitio & uſus. 919.6
Sideratio. 943.5
Syrupus S. Ambroſii. 991.7
Syſembro aquatico. 901.8
Syſimbrium cardamine. ibid.
Sitis toleranda in hydropis curatione. 927.32
Siti reſtinguendi conducentia. ibid.
Solanus ſomniferus. 961. *deſcriptio & figura.* ibid.
Spiritus vini & alia bona vina abuſus in accendendo. 1062.12

Digitized by Google

INDEX

Sorani de hymene sententia. 940.4
Specilli forma. 939.
Speculi incurvi forma. ibid.
Sphacelos. 943.5. *extremi pedis.* 943.5
Splenes magnos qui morbi comitentur. 885.6
Steinswert insula. 902.1
Stibii usus. 922.10
Stomacace. 883.3
στομακάκη. 884.4
Stomachalia scuta. 927.29
Strabonis aetas. 884.4
Sudor Anglicus. 981.1
Sudoris Anglici putatitia morbi causa. 982.3 *causa hujus morbi.* 984.12. *signa.* ibid.14 *Pulsus.* 985.15. *curatio.* ibid. 17
Sudor in hydrope curando movendus. 928.33
Sudorem excitantia. 929.38
Sudoriferum decoctum. ibid.35
Suffumigia. 970.15

T.

Taurini stercoris vis. 893,7
Telae araneae noxia assumptio in quartana, vide Aranea. 906.11
Telephium an cochlearia. 899.6. *in quibus differ.* ibid.
Telephii folia. 900
Testiculi sinistri carcinomatis curatio. 933.1
Thermarum usus in hydrope. 929.37
Thymelaea vinum. 924.17
Tibiarum exulceratio. 896.19
Tibiarum tumores discutientia. 930.40
Tubuli forma. 939.
Tumorum in cruribus fotus. 896.17
Turpetum Minerale. 973.23
Tympanitis curatio. 925.20. 926.26. & 927.31

V.

Valesci de Taranta. 914.8
Varenae. 946.1
Varen. ibid. 2. *origo nominis.* ibid.3 *duo genera hujus luis.* ibid.5. *alia species.* ibid.6. *an antiquis cognitum.* ibid.7 *de Varenorum causis.* 951.1 *de signis hujus Morbi.* 952.1. *Prognosticum & praecautio.* 953.1. *victus ratio.* ibid. 1. *de peculiari curatione.* 954.1
Venae sectio in pleuritide pestilente noxia. 914.19
Venae cavae 911. 3. *civilis.* 948. 7. *Mideni.* ibid. *sanioſae.* ibid.
Volvulus. 997.2
Vermes Verni. 959.20
Vermium Vernorium figura & descriptio quos venenatos esse arbitror. 960
Ventriculo applicanda in hydrope. 926.28
Ventris musculorum abscessus. 909.19
Veronicae vinum. 928.33
Vesicae colli extremitatem non eodem loco apparere in cunctis feminis. 938.1
Victor Trincavella medicus Patavinus. 920.10
Vini sublimati usus in hyposarca. 926.23
Virginalia indicia, quorum Moyses meminit. 941.7
Virginitatis zona. 940 3
Virginale claustrum. ibid.
Virgo gigantea ex quartanae morbo reddita. 904.7. & 906.9
Virginum pudenda consuendi mos apud Nigros. 942.11
Virtus coacta fortior quam dispersa. 905.8
Viscera roborantia medicamenta in Ascite & Anasarca. 925.22
Viscerum in hydropis curatione roborandorum ratio. 930.41
Vitis sylvestris radix. 922.9
Vitrioli oleum. 923.11
Umbilici in Ascite aperiendi, & aquae inde educendae ratio. 930.41
ὄγκοι. 940.3
Urinarii meatus masculi clausi curatio. 943.1
Uteri cervicis incidendi modus. 935.2. & 936.4. *clausi curatio.* 934.1. *colli gangraena.* 943.1
Unde oriantur dolores dorsi. 911.3
ad Uteri incisionem, ejusque curationem, non quivis temerè admittendus. 938.10
Utero ex casu elisso, hydrops curatus. 931.42
Wasserkressen. 901.8
Winterkers. ibid.9
Walkenbaum. 961.2

Z.

Zarza Parilla. 969.12
Zehrende wurme. 648.7

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google